Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Ioannis Manardi medici Ferrariensis, hac aetate omnium medicinae professorum per universam Italiam, in Galeni doctrina & Arabum censura celeberrimi, & optime meriti Epistolarum medicinalium libri duodeviginti

https://hdl.handle.net/1874/433838

IOANNIS MANARDI

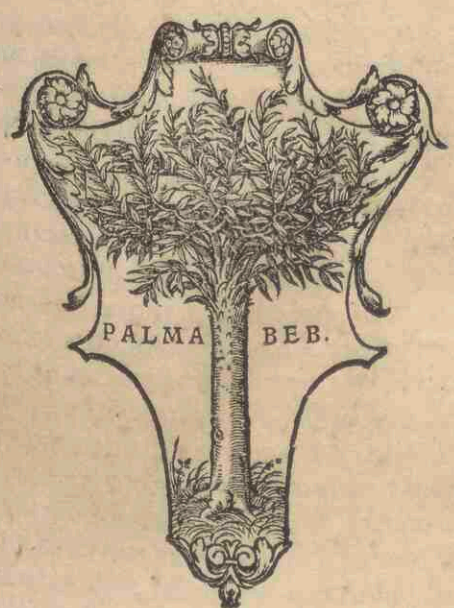
MEDICI FERRARIENSIS, HAC AETATE

omnium medicinæ professorum per uniuersam Italiam,
in Galeni doctrina & Arabum censura
celeberrimi, & optime
meriti,

EPISTOLARVM Medicinalium
libri duodeuiginti.

Hi partim infinitis in locis & ab ipso autore iam recens castigati sunt, partim iam primum in lucem æduntur.

EIVSDEM annotationes & censura in medicamina simplicia & composita
MESVE.

Cum gratia & priuilegio Cæsareo,

BASILEAE
M. D. XXXV.

HIERONYMVS ARTOLPHVS RHETVS

LECTORI S. D.

OVISTI optime Lector, nihil magis in animo, ac curę ueteribus fuisse, quàm ut medicam artem posteris absolute integram ac puram, atq; sibi ubiq; similem, ueluti diuinũ quoddã munus, ut mortalibus admodum necessariũ, relinquerent. Quæ paulò post per socordiam hominũ, maximo contemptu miserè ac frustulatim discerpta, omnibusq; iuncturis eius dissolutis, alienisq; mẽbris inuerso cõpacta ordine, monstrosum corpus induit, tam horridũ ac turpe, ut meritò ab eius conspectu, uelut â nocentissimę feræ oculis, acutioris ingenij iuuentus diu se proripuerit. Vnde & stupidis, insensatis, auaris, solum lucro inhiãtibus, hactenus ferè locus datus: quorum inscitia non dubito accidisse, ut eius studiosos, tum morionũ, tum histrionum, turpiumq; hominum titulis passim uulgus appellitet. Cæterum illam ut omnium disciplinarum certissimam, ita imposturis maxime esse obnoxiam, nemo facile infitias ibit. Cuius tamen rei causam si exacte disquirere coneris, non est ut infelici seculo, aut linguarum imperitiæ, uel librorum penuriæ tribuas. Nam Hippocrates, Galenus, aliiq; penè omnes, non sua modo, uerumetiã Romana nobis loquuntur lingua. Nec desunt insuper qui ueterem medendi artem affectantes, non accurate ex præscripto illorũ præcepta non proponant, tanto etiam studio, tantaq; simplicitate, ut uel inter medicos hodie Grammaticam pueri ediscere possint. Ad hæc, quis non perspicuas quoq; uniuersas, aut saltem adminiculantes tenere disciplinas? quarum scilicet ope & genuinum autorum sensum assequi, & abstrusa quæq; depromere queant. Non igitur in magna illa perfectione impostura locum habebit. Porrò in studiosa quoq; iuuẽtute hac parte nihil desiderabis, quę linguis, ut quidem necessario instrumento ad omneis disciplinas, tam anxie inhærens, atq; lepide instructa artis admodum sitiens, medicorum castris tenera ętate se adstringit: ubi uero per ætatẽ nacta iudicium, etsi hoc studiorum dispendio, planis facile renunciabit. Sed quanto felicius quum sub duce militare contingit, qualis hic IO. MANARDVS, cuius hæc ingenij perspicuitatem ac singularem autores interpretandi fidem, satis abunde hoc unum Epistolarum opus comprobat: in quo uel hoc dignum admiratione, ut quæ usu quotidiano medendi illi obuia, iustam libri formã nacta, & ueluti ex industria composita uidentur. In eo utriusq; ualetudinis cognitio, eorumq; cõmoda atq; incõmoda, omnesq; circuitus, morbiq; symptomata, tanq; ab elementis suo quæq; ordine profecta, ueræ methodi habitum induunt. Hic rarus rerum usus, ueteribus tamen non ignotus, qui hactenus per temporũ iniuriam, seu potius ob hominum ignauiam in desuetudinem abijt, felicissime ualetudini suæ accõmodatus. In his uniuersis, quæ perperàm ex Græcis uersa aut sinistre percepta, unumquodq; ad modum scite in suum locum reductum uidemus. Hic, ut simul dicam, omnia adeò concinne cohęrent, ut ne Momus in eo quicquam calumniari possit. Hic spiritum Galeno, aut si mauis Hippocrate cuiusdã maioris deprehendes. Solus hic celeberrimus ille Apollinis mystes, Homerica illa, ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, laude dignus: quẽ hodie uel præcipuis quoq; præferendũ maximus ille ERAS. ROT. doctissimusq; SIMON GRYNAEVS non dubitarunt. Nunc & IO. SINAPII, uiri tum in linguis tum disciplinis ad miraculum usq; docti, suffragiũ, ad quod nos impares, meritã sui præceptoris laudi coronidem apponet: qui uel unus, imitatione atq; præceptis Manardi fretus, Germaniã ab impostorũ technis uindicaturus est. Habes tandẽ prętęr innumera alia in eius libris nõ solum dictionis, uerum etiã rerum proprietatẽ ac copiam, atq; medicinã omnino ad ueterũ institutum renatam, nouoq; habitu cultam. Rursus, quod omnium eximiũ est, hic multarũ rerum experientiã cum ratione coniungens, medicamq; ex methodo exercens, impos-

ribus uiam præcludere ſtuduit. Quapropter, candide Lector, ſi tibi ſtudiũ Medicã ne eſt cordi, ſi à fece barbarorum purgatam, ſi appoſite ex ueris principijs traditam, ſi denicq; omnibus partibus abſolutam quæris ſcientiam, hunc Epiſtolarum librum legito, & nunquam ſpe futuræ eruditionis fruſtraberis. Hæc enim non medicis ſolum aut cæteris ſtudioſis, ſed uniuerſo mortalium generi uſui futura perſuaſum habeo. Quid unquã omnium rerum nobis optabilius ac præſtantius euenire potuit, quàm ut ueris ac optimis repertis, miſeram illam circumforaneorũ turbam, unius MANARDI exemplo ducti, cõtemnere diſcamus? quorum recenſere genera ac numerũ, non eſt tutum. Alij à nuda linguarũ cognitione multum ſibi laudis uendicant: quæ certe ut medicis planè neceſſaria, ita ſola medicum non reddit: quamuis plerics hodie interpretum utcunq; inſtructi, mire ſib placent, qui nec rem nec uſum obſeruantes, coniecturis pro ratione utuntur: hinc ſplendidi uulgo literatorum ac rudibus ſeſe uenditant. Vnde fit non raro, ut Latini ex alijs linguis uerſi auctores, uix ſeipſos intelligant, maxime quod nulla rei æſtimatione, dictioni ſolum interpres inhæſerit. Porrò hæc non eò pertinent, ut quempiam à ſuo conatu auocare, aut perſtringere uelim, ſed ut collatione utrobiq; facta, quantum alter in tractandis medicis ab altero diſtet, obſeruemus. Plures ſcilicet hodie doctores, plures græce & latine, & ſi uoles chaldaice docti, ſed pauci admodũ medici. Hic obiter iuuentutem admonitam cupio, quæ per ætatem impoſtorum fraudem non nouit, ſed uulgi ſententiã, quem popularis aſpirat aura, hunc & medicũ ſalutat. Tandem meus quiſquã me hæc abſq; iudicio dixiſſe putet, hic ſciat, heu quanta temporis iactura, ad eorum formam me transformatũ, quo rectius ſingulorum impoſturã deprehenderem. Reliquũ eſt ut meam tenuitatem excuſem, qui (crede mihi) nihil minus in animo habui, quàm ut meis ineptijs chartas oblinire uoluerim. Quare ſi quid, ut ſæpè plurimũ, eſt admiſſum, Michaële Iſingrinio autore, uiro, ut citra omniũ iniuriam dixerim, typographo, alioquin diligentiſſimo, ac ſingularis iudicij, factum ſcias: qui me, ut ſolent candidi & ſynceri amici, non rogauit, ſed potius coëgit, ac tandem ut me ridiculo exponerem peruicit. Cuius operam ac ſtudium in excudendis non ſi ſelectiſſimus autoribus nemo ſatis extollere poteſt, adeò ut nõ raro uel ipſi ſua ma purgatiores facti, ac ueluti ſplendidiſſimo typorum ornatu circumdati, non parum gratiæ apud optimos quoſq; merentur.

Tu igitur ſtudioſe Lector utriuſq; conatum boni conſule. Vale. Datæ Baſileæ,

v. Calend. Martias,

Anno D. M. XXXV.

REVERENDO AC MAGNIFICO ALPHONSINO TROTTO, EQVITI HIEROSOLYMITANO, COELIVS CALCAGNINVS S.

SCISCITARIS à me uir Magnifice, quid de commentationibus Manardi noſtri ſentiam. Ego uero cunctanter tibi reſpondendū exiſtimarem, ſi aut res eſſet obſcura, aut ego prius hominē amare, quàm admirari cœpiſſem. Sed quom iam publico doctorum omnium conſenſu dijudicatum ſit, Manardū in omni diſciplinarum genere longe præcellere, omnesq; præclaras artes feliciter hauſiſſe, uideor mihi abdicata omni iudiciorum ſolennitate etiam ſtans de homine bene merito poſſe pronunciare, eum poſt homines natos longe eſſe clariſſimum: ſeu tu quæ ad naturam, ſeu quæ ad matheſin, ſeu quæ ad diuinitatem pertinent, explora ueris. Nam quid ego de ea parte, quæ ad mores ſpectat, mentionem habeam? quam ita quotidianis actionibus exprimit, ut facile intelligas, hominem ſanctiſſimū, iuxtà & doctiſſimum, non ſolum lingua, ſed uita, atq; hac in primis philoſophiā exercere, ut ex eo poſſint aptius noſtri ciues uiuendi exemplum, quàm documentum mutuari. Et ſanè qui eius cōmentationes non oſcitanter perlegerit, in ijs haud difficulter utraq; & animi & ingenij ornamenta perſpiciet. Et profectò non aliunde factum eſt, ut homo minime ambitioſus, animum ad ſcribendū & ad eorum quæ ſcripſit æditionem appulerit, niſi ut promiſcue bonis ac bene ſtudioſis ſuo labore ſuaq; diligentia plurimum prodeſſet. Nam uir fœcundiſſimi ingenij, & qui quotidie ſe dignum aliquid meditetur, eorum maxime abhorret conſuetudinem, qui ſuos theſauros ita recondunt ac diſſimulant, ut nemini impartiendos arbitrentur. Quippe alij ſe intelligunt ad ſummam inopiam peruenturos, quom primum reconditas illas opes inuulgarint: alij perſpectum habent multa eſſe in hominum opinione tantiſper dum ſupprimuntur: quæ ubi publicum acceperint, tum mirifice expectationem fruſtrari. Contrà uero Manardus noſter, uel quod uirtuti ſuæ plurimum cōfidat, uel quod optima quæq; in publicum uſum depromenda cenſeat, nihil habet tam reconditū, aut tam preciosum ex Muſarū ſacrarijs erutum, quod non amicis, id eſt ſtudioſis omnibus, obuia manu impartiatur: plagiarios quoſdam minime ueritus, qui ſæpe capita libera, pro ſuis uernaculis uenditant. Eo enim eſt ingenio natus, ut nullius uitio uelit ſuam uirtutem labefactari. Emiſit annis proximis libros ſex Epiſtolarum medicinaliū (ita enim titulum præſcripſit) qui ſunt in manu hominū, amantur, leguntur, expetuntur. Indoctiſſimus eſt qui ſe non ijs multum debere fateatur: præſertim quom plurima in maieſtate naturæ abdita, & à noſtris hominibus ignorata, atq; ad uitam impenſe neceſſaria, ille aut primus oſtenderit, aut, quod proximū eſt, in diſquiſitionē uocauerit: ut qui antehac uenena, aut cer-

te ignota pharmaca, pro remedijs depromebant, hi nunc admoniti cun
ctantius, & non sine religione miseris mortalibus medeantur. Sex alios
mihi nuper ostendit, quos in ordinem digessit, opus dij boni quàm uar
rium, quàm emunctum, quàm bonæ frugis plenum. Nam quod ad elo
quentiam attinet, tantum in hos libros contulit, quãtum existimauit ne
cesse. Illud possum certò affirmare, eum ijs in cõmentarijs nihil prius
habuisse in consilio, quàm suo seculo prodesse, & literis laborantibus o
pem ferre. Certe oratio ita perspicua est, ut neminem torqueat: ita pu
ra, ut neminem, nisi paulò delicatiorem, offendat. Nam quod ex con
suetudine medicorum, nonnulla in eorum libris protrita interseruerit,
quæ aliquis fortasse morosus auersetur: par est ut, quisquis ille est, secũ
cogitet, nõ modo à quo, sed ad quos etiam scribatur: & orationẽ non in
dicentis, sed in audientis multo maxime gratiam repertam esse. Obid
frequens fuit apud ueteres illud Aristoph. ἀμαθὲς φορμὸν πῶς ἔπεστι καὶ σοφόν,
Illud habeo compertum, Manardum parabili oratione contentũ, acce
sitos cultus, & uerborũ anxios delectus alijs reliquisse. Vtcunq; tamen
cæteri sentiant, mihi profectò frequenter ita adsurgit, ut non in Lyceo,
sed in foro, aut in basilica uersari uideatur. Nec sanè quispiã putet Gale
num, Oribasiũ, Aeginetã à Manardo accuratius excussos, quàm Cice
ronem, Demosthenem, Pliniũ, cæteros q; elegantioris notæ. Sed enim
eruditionis est uerba inuenire: suis autem locis accõmodare, & tempo
ribus inseruire, prudentiæ. Cæterũ quod tibi recentissimũ hoc opus di
cauerit, non possum non eius optionem plenam sapientiæ approbare:
Tu enim unus es omniũ, uir clarissime, qui literas ac literatos soleas li
beraliter amplexari: qui recta studia, omnibus fortunæ bonis antepo
nas: qui cætera omnia in rebus humanis incerta, fluxa, procidua existi
mes: solam autem esse literarũ prærogatiuam, cui uera laus
& perpetuitas nominis debeatur. Bene uale.

Ferrariæ, ad XII. Calend. Nouemb.

M. D. XXIX.

INDEX MIRA BREVITATE MAGNAM COPIAM COMPLECTENS, QVI VLTRA QVÀM quod medicinæ ſtudioſo ceu inſtructũ pharmacopolion eſſe poteſt, utriuſq; linguæ Lexici munere fungitur, magna nimirum cognitionis rerum ſtudioſi commoditate.

ABORTVS cauſæ. 4.31 & 208.42. & 213.23
Abrotonũ. 166.48
Abſceſſus curatio triplex 131.35
Abſinthium in Illyrio frequens. 50.2
Abſinthiũ marinũ. 26.21
Abſinthitis uini commoditas. 244.17
Abulis. 102.12
Acantha Arabica. 227.7
Acacia uera. 76.18
Acchia piſcis. 224.14
Acerbus, ſapor. 5.45
Acetabulum quid, 276.8. & epiſt. 1. lib. 12
Achores. 15.8. & 97.47.50. & 282.38
ἀχλύς. 195.2
Achymon morbus oculi. 98.39
Acini. 153.12. et ſeq. & 227.35
Aconitum ubi gignatur. 198.5
Acorus.
Acrain. 76.13
Acrochordones. 103.42
Acruo, quæ & Noto, ſpecies. 101.20
Actio læſa 129.44
Acumen. 371.4
Acutos morbos quatuor decim 14. dieibus udicari poſſe. 55.8.8. & 346.44
Adeps ſanguis coctus. 327.36
Adipinus nodus. 107.2
ἄδιψον. 231.49
Adrachnes arbor. 254.45
Aduſtiuum. 98.42
Aegineta Galeni ſimia. 10.40
Aegritudo quid. 46.11
Aegritudo corporis ab ægritudine naſcit. 47.14
Aegypti temperies. 95.36
Aequalis. 141.44
Aequinoctialis utrũ habitabilis. epiſt. 1. lib. 7. & 351.23
Aequinoctialis habitatio an ſit temperata. 93.18
Aequinoctialẽ circulum habitantes quam æqualitatem habeant. 17.34
Aequinoctialis noctes dieſq; ſemper æquales habet. 92.24. & 93.22
Aequinoctialis motus tãto eſt arctico uelocior, quanto ambitus eſt maior. 89.3
Aëris in morbis cautela. 51.22
Aër qui tranquillus, quis item ſerenus & tepidus. 3.46
Aëris ſphæra nunquam tota motu caleſcit. 91.30
Aëris regio media ſemper frigida. Ibid. 32
Aëreæ corruptionis cauſæ. 17.50
Aëra in quo degimus nõ celeri motu circumagi. 91.34
Aeſtates ſub æquinoctiali duæ. 92.33
Aeſtus ſub cancro & capricorno uehementior quàm ſub æquinoctiali. 92.51
Aeſtus quare ſit in Iulio q̃ in Iunio uehementior. 92.7
Aethiopes ſub Cancri circulo habitant. 88.46
Affectibus turbatis quibus remediis mederi queas. epiſt. 5. lib. 4.
Agallochi uirtus. 133.7. & 319.24
ἄγαψ. 136.36. & 190.14.
Agarici in febribus uſus. 232.18. & ſeq.
Agilops. 83.36
ἀγκυλώσεις & ἀγκύλαι. 114.40
ἄγμα. 113.12.28
Agria Sarmatiæ regio. 165.8
Agrimonia. 175.31. & 374.7
ἀγρυπνὸν κῶμα. 134.38
αἰδοῖα. 180.39
αἴγειρος. 10.7. & 11.22
αἰγίλωψ. 83.37. & 100.17
αἴθριος. 208.47
Aiuga. 360.1
αἰφνιδίως. 169.43
ἀΐσσουσι. 180.21
ἀκανθῶδες. 166.13
ἀκαθαρσίαι 150.4
ἀκμή. 125.24. & 143.46. & 144.23. & 146.39
ἄκυπα. 155.26
ἀκρατέστερον. 189.9
ἀκροχορδῶνες. 109.9
ἄκως. 187.38

Alarum nomine quid autor uelit intelligi. 68.14
Albara nigra. 108.23.30.40
Albedſanem. 112.33
Albeſed. lib.3.epiſt.4
Albaræ temperatura.11.25
Albugo. 99.30
Alcarnabet. 101.42
Alcaſim animal. 26.44
Alcea herba. 79.18. & 243.44
Alcola. 102.21
Alcuzen. 103.22
Alexipharmaca. 183.27
Alfalfa herba. 226.4
Alfaſafat herba. 226.5
Algidra. 109.49
Algor. 126.42
Alguaſen. 103.3. & 112.33
Alhuſar. 231.43
Alhaſaphum. 111.16.23
Alhaſpa. 109.43
Alhanſegi. 221.46
Alhoſor. 22.20
Aliar. 33.36
Alica. 268.19
Alimentorum temperaturę inueſtigandi ratio. 291.37
Alindaracaron. 74.6
Alintiſar. 99.45. & 107.13
Aliſtiſcat. 226.5
ἄλιβος. 194.9
Almiſmar. 109.13
Almocatis, id eſt caluaria. 65.22
Aloës lignum. 319.24
Aloës doſis. 262.34
Aloës uirtus. 2.30. & 230.9. & ſeq. & 266.49. & 267.20. & epiſt.3.lib.12
ἀλωπηκία morb. 97.36. & 140.2
Alphitidon. 114.11
Alphiton. 83.9. & 163.7. & 168.31
ἄλφος. 108.39. & 165.4
Alphonſi ducis Ferrariæ laus. 96.14
Alſarnac. 101.7
Alteratio priuſquam euacuatio facienda. 317.50
Aluus quotidie bis eat. 77.35
Alzarur. 234.21
Amaracus. 218.50. & 227.30. & 336.28
Amaracini uirtus. 136.17
Amygdalæ oris uitia. 102.
ἀμαύρωσις ὀμμάτων. (27 83.44. & 202.42
ἀμβλυωπία. 83.43
Ambra. 152.21
Amelic. 6.5
Aminea. 137.34
Ammion. 37.8.18. & 192.49
ἀμφιλαφής. 184.41
ἀνάβρωσις. 113.22
ἀναδάκνω. 196.2
Anagallis. 33.38.42
ἀναληφθείς. 185.37
ἀναπλαστέον. 192.26
ἀναπάομαι 202.44
ἀνασωμωτική. 150.50
ἀναθέματα. 14.22
Anaxionis pleuritici curatio per Hippoc. 271.20
Ancyloglosſus. 101.44
Andacoca. 226.7
ἀνδρικῶς. 140.40
Andromachus theriaces inuentor, Neronis medicus 73.33.42
Androſæmon. 173.47
Anemon herba. 9.32
Aneſcen. 222.31
ἀνάνυσμα. 106.32
ἀνάνυσμός. 130.27. & 148.43
Animales uires cerebri. 238.27
Animi motus abigendi. 78.1
Animæ uera ſpecies. 326.16
Animę tres diuerſę. 326.20
Anima plantarum nutritiua. 326.22
Animæ deorũ cuiuſmodi. 326.23
ἀγκυλοβλέφαρον. 105.45
Anni partes per ortus & occaſus antiqui diſtinguebant. 341.35
Anni circuitus iuxta Alphonſum. 349.10
ἀνώδυνα. 142.12. & 145.49. & 161.10. & 163.34 196.18
ἀνώταλος. 45.19
ἄνθος ῥόδου. 187.46
ἄνθησις. 231.28
ἄνθιλον.
Anthera quid ſignificet, epiſt.3.lib.4. & 142.32 106.35.37
ἄνθραξ 100.12
ἀνθράκωσις. 102.26
ἀνλιάδλου. 179.21
Antimelum. 203.17
ἀνλιπάθεια.
Antiquis plura incognita, quæ à recentioribus 70.27 peruestigata. 270.30
ἀντίασασις. 177.49
ἀντλάω. 177.48
ἄντλημα.
Antonius Cæſar quotidie pharmaco utebatur. 76.36
Anulus oculorum morbus. 68.37 196.44
ἀπεπτότατος. 226.8. & 287.41
Aphace. 187.41
ἀφαιρεθγύτα. 189.8
ἀφεψημένος.
ἀφθαὶ ulcera. 67.18. & 108.18. & 315.37 144.57
ἀφίεσμα.
Apij uirtus & qualitas. 258.23
Apium hortulanum hoc die Petroſelinum. 63.18 & 67.38. & 75.31 185.40
ἀποβραδέις. 113.49
ἀπόχημα. 151.32
ἀποκρουσικά. 114.41
ἀποπηπύ. 145.24
ἀποκρουσικῶ. 207.38.45
ἄπνοια. 201.1
ἀπόνια. 176.8
ἀποφύσεις. Apoplexia

ἀποφύσεις.
Apoplectici. 176.4
ἀπόσεισμα λιβανώτου. 198.44
ἀποσκεπαρνισμός. 9.4
Apoſpaſma. 113.37
Apoſtema uẽtoſum. 113.13
Apoſtema intercuta (35
neum. 95.10
Apoſtemata res uarias cõ
tinent. 107.4
ἀποσύρματα. 116.31
ἀπόθεωσις. 114.13
ἀπυεία. 201.20
Aqua extra craneũ. 98.9
Aquæ intercutis indicia.
62.50
Aqua congelata uim hu=
mectandi retinet. 217.22
Aquæ herbis per ignem
extractę ſapore non re=
ſpondent. 353.24
Aqua pro oculis, 79.3
pro dentibus. Ibid. 12
Aquã fumo carere. 189.37
Aquilo morbis aduerſus.
Arabũ præceps ex (51.26
imitatione error. 68.48
ἀραιός.
Arantia. 186.1
Arbutum. 254.47
Archigenis epiſtolę medi 234.37
cinales. 3.14
Arction. 318.21. & 360.45
Arctous circulus à polo
quantum diſtet. 96.29
Argemon. 98.38. & 275.35
ἀργέματα. 159.6. & 164.36
Argentina herba. 318.48
Argentũ uiuũ quantum
cerebro officiat. 315.33
Ariſaron. 226.41
Aris herba. Ibid.
Aromatũ nomine quid
intelligendum. 68.32. &
130.14
Aromata quæ amaritudi
ne careant. 148.33
Aromaticæ poteſtatis me
dicamenta. 164.19
ἀρωματίζειν. 130.10
Arnion. 233.29
Arquatus morbus. 67.2
Ars medicinalis Hippoc.
olim non intellecta. 1.41
Arſacon. 103.42
Arteria. 136.10. & 139.5. &
157.17
Arteria aſpera. 23.37
Artes omnes experimen
to & ratione conſtare.
266.13
ἀρτοποιηθέντα. 179.50
Artritis. 189.47
Articulorum dolores an
tiqui quibus rebus miti
gentur. 123.28
Articulorum doloris cau
ſæ & cura. 322.1
Articularibus doloribus
conſilium. epiſt. 3. lib. 16
Artuũ dolores unde. 66.
Aruenſis. 67.45 (49
Arũdinalis fractura. 114.6
Aſarum. 128.40. & 147.48
Aſcarides. 34.45. & 256.
33. & ſeq.
Aſiatici inediam fortius
quàm Europæ incolæ
ferre poſſunt. 54.49
Aſcachilon. 106.22
ἀσκέω. 45.47
ἀσκαρίζω. Ibid.
Aſpanac. 67.47
Aſphaltus quid. 76.11.
eius uis. 132.42
ἀσφυξίη. 178.22
Aſplenium. 318.48
Aſpritudo. 101.2
ἀσώδη. 162.26
Aſtrologiæ fides eleuatur
17.20. & epiſt. 5. lib. 15
ἄθυρωμα. 107.3. & 116.48
Athletarum diæta. 282.7
ἄτομον. 138.45. & 152.28
ἄθραυστος. 150.25
ἀθρόως. 202.49. & 328.16
ἄτροφον. 163.32
Attoniti. 198.44
Atra bilis cõſideratã. epiſt.
5. li. 17. & 214.42. & 216.13
Atræ bilis ſpecies quinq.
216.47
Atrę bilis notę. 30.34.31.40
incõmoda. 309.26. eua=
cuatio. 218.20. genimina
Atriplex. 224.36 (382.38
ἀτρίπτοι. 104.32
Atrophos. 144.47
Atrophia. 100.8
Auellanæ hepati cõueni=
unt. 68.3
Aufume oculi mor. 98.42
Auicẽna rex in medicina
dictus. 17.12. erroribꝰ
caliginoſus. 147. ſuum
de medicina librum ab
alijs tranſcripſit. 33.18
quid illi intelligẽdo ad=
iumẽto eſſe poſſit. Ibid.
20. Paulũ ſequutus. 33.
30. ſuis operibus ſupre=
mã manũ nõ impoſuit.
222.43. inter claſſicos
non numerandus. 231.31
Auralis. 102.12
Aurium morbi. 101.26
Auriũ ſibilus ſymptoma.
317.10. & epiſt. 2. lib. 17
Aurium ſonitus unde.
Aures à ſordibus (309.25
bene mundandæ. 77.33
Aurigo. 113.6
Auricula muris. 26.15
Auſter morbis aduerſus.
51.26. & 78.3
Auſter uehemens utrum
calidus. 209.5
Auſter paruus nullas nu
bes obducit. 207.43
Auſtralia, medicina ma=
gis quàm aquilonaria a=
mat. 125.37. & 146.45
Auſtrinus annus. 207.18
αὐχμός. 213.11
Axillariũ uenarũ origo.
273.13
Azarolum pomũ. 233.22

B

Baccharis. 227.420
Balneãdi ratio. 77.48

Balneum Mariæ.369.31.& 374.42
Balneum utero tumentibus.243.42
Balliris. 181.5
Balsamo hodie caremus. 74.8.15.28
Balsami uis. 132.28
Baptistæ Guarini laus. 312.9
Baræ. 105.20
Barba preti. 225.12
Barba petræ uel hirci. 27.38
Βαρύοσμος.185.49.& 165.44
Βαρύοζος. 193.41
Batis. 161.41
Βάτραχος linguæ uitium. 101.48
Batrachij radix. 123.18
Bdellium. 152.24
Benedicta pharmaca. 69.45
Beralis. 102.12
Berbena. 58.33
Betæ folia. 148.20
Bezed. 33.12
Bilis transmutationes. 217.11. Vide Atra bilis, & in Melancholiæ nomenclatura.
Βλάσυι. 171.40
Blatta Byzantia. 299.6
Blephara. 172.7
Bolus Armenius. 62.14
Βωλῶδες. 193.34
Borago. 59.12.& 318.18
Botor. 99.37.& 109.39.& 111.34
Βόθρυον. 98.37.& 131.17
Βότρυς. 149.13
Βοτρυῶδες. 74.20
Botium. 103.13
Βουβωνοκήλη. 104.25
Brancha ursina. 227.9
Brassica arboris instar. 222.5
Brassicæ marinæ folia. 161.17
Breue, relatiuum. 328.43
Breuitas clara laudabilis. 208.11
Βρογχοκήλη. 103.12
Βρόχος. 190.8
Βρωμῶδες. 107.35
Βρῶμος 197.2
Bryonia. 131.20.& 220.39
Βρύον. 180.19.& 257.11.& c.
Βρωμωδέστερον. 193.18
Bubo. 106.4.& 141.39
Bucantiæ. 105.23
Buglossus.269.20.& 318.18
Bunias. 58.18
Bunion. 318.2
Burugi. 226.27

C

CAdmia. 274.37
Cæparum natura. 364.5
Calaba. 102.21
Calamintha. 275.49
Calamus aromatites. 76.12
Calamus odoratus. 132.20 & 149.40
Calculi renum & uesicæ non ijsdem rationibus ranguntur. 147.15
Calculi in uesicam incumbentis notæ. 265.24
Calculi curatio. 127.21. & 359.30
Calefactoria ad curationem pertinere. 306.4
Calix rosæ pars. 45.5
Calor innatus. 330.4
Calor cœlestis uiuificus. 90.46
Calor quàm frigus naturæ amicior. 350.4
Calor positiui, frigus priuatiui rationem habet. 89.21.& 90.46
Calor quatenus magnus exiguusq; dici possit. 328.48
Calor humorũ turgentiæ causa. 285.34
Caloris tertianarius circuitus. 370.42
Caluitiũ morbus. 97.44
149.41
Canella. 107.23.27
Cancer. 116.21
Cancer ulceratus. 31.19
Cancri mamillarum remedium.
Cancri tropicus difficilem habitationẽ habet. 90.17
Cancri circulus ab æquinoctiali quantum distet. 96.38 235.7
Candrel her. 22.30.34
Candum quid. 342.4
Canis sydus an aliquam uim habeat. 23.2
Cannæ mellis. 101.17
Capis. 71.22
Capnion. 249
Capnij dosis. 451
Capillus in Rosis. 453
Caput rosæ pars. 37.
Capitis affectiones. 37. per totum.
Capitis grauitas symptoma.317.20
Capitis dolor unde. 309.24
Capitis morbi in cute. 97.30
Capitis antiquus dolor quam diætam exigat. epist.3.lib.7
Capitis lauãdi ratio.77.44
Caput purgari nõ potest nisi totũ corpus simul purgatum. 65.30
Caput quomodo purgandum. 123.16.& 33.23
Caput ante corpus nõ euacuandum. 33.22 182.9
Capreolum. 106.15
Carbunculus. 100.33
Carbunculus oculi.100.33
Cardamomum. 37.41.& 75.21.& 256.26
Cardamomi nomine mitta semina circumferri. 257.1
Cardamomum, id est cardumen

dumeni. 26.21
Cardamomi uirtus 127.28
Cardiaca. 128.27
Cardiogmos. 128.3.12.28 & 147.42.& 155.50
Caries.
Carlina. 116.49
Caro addita. 227.3
Carnes duriores tardius nutriunt. 292.19
Carnis & sanguinis eadẽ temperatura. 292.50
Cayrites. 185.9
Casei bonæ concoctionis notæ,
Casia. 10.25.& 148.26 68.23
Casiæ qualitas. 258.44
Casiæ genera tria. 129.42
Casia fistula non idem quod siliqua Aegyptia. 12.34.&c.
Casia fistularis inutilis. 75.5
Casiæ altitudo. 74.35
Casia aromatites. Ibid.41
Casia uulgaris à uera quã tum differt. Ibid.38
Casia lignea alia est ab ea quæ ab autoribus celebratur. 129.46
Casia dilationi uteri cõducit.130.35
Cataracta. 99.49
Cathartica.156.22.& 251.46
Cauetur frustra quod uitari non potest. 110.42
Causarum ablationẽ curationẽ non esse. 308.10
Causus. 162.10
Celsus bonus Hipp.interpres. 209.37.& seq.
Celsus Hipp. æmulator.
Celtes arbor.222.47 (6.38
Centaurium. 267.15
Cephaleæ medela. 369.9
Cephalica uena. 78.9
Cerebrum. 144.16.19
Cerebri definitio. 46.1
Cerebrũ quomodo purgandum. 300.5
Cerebrũ roborãtia.376.42
Cerebrum aëre æstiuocalidius. 217.20
Cerebra omnia natura frigida. 368.18
Cerota. 237.44
Certamen Hesiodium. 228.83.& 302.42
Cereuisia & saluberrimos & pulcherrimos homines facit. 57.17.& 364.17
χαλάω. 136.34.& 180.39
χαλάζειν. 167.81.& 190.19
Chalasis. 114.31
χαλάζιον. 101.11
χαλαστικὴ. 150.50
Characias. 180.24
Charatim. 34.41
Chamæleę præsentiss.uis 199.5
Chamęmelon oleũ 295.45
Chamæpitys. 123.37
χαμαικλινῆς. 179.5
Chebula. 29.22
χειρώνια. 116.4
χιλιοδιώαμις 553.20
χίμελλα. 105.23
χλιαθῶντα. 198.19
χλωρος. 180.29
χνοώδη. 177.44
χοίνικι. 190.35
Chœrades. 107.20
Chondrilla. 225.7
χονδριῶντες. 103.27
χονδυομὴν. 192.22
χορτῶδες. 178.43
χρυσίζω. 176.13
Chrysolachanum. 224.38
Chrysolithos uirtus. 302.
χυδαῖος. 195.4 (10
χυλός. 143.23.& 160.11.&
χυλοδὲς. 160.3 (170.16
Chymici. 217.5
χύμωσις oculorũ mor.98.23
Ciborum uarietas nõ simplicirer dãnanda. 54.30
Cibus nimius morbi cau
Cibi in humores (sa.43.19
digestio. 45.43
Citatrices nigræ. 112.49
Cicerbita. 67.45
Cicorium. 121.43.& 162.2
Cimicus arbor. 253.34
Cinnabaris quibusdã minium. 37.12
Cinamomum. 74.25.& 148.48.& seq. Eius raritas.74.21. qualitas. 258.44
Cinamomi ueri notę.130. 46. eius odor inenarrabilis. 131.41
Cinamomũ passim cinamomi nomine uenale casiam esse.129.50.& 130.38
Cingulus uermis. 36.9
Circuli singuli CCCLX. gradus habent. 94.20
Cirsion Buglossus uulgo 269.19
Cisampelos. 116.21.25
Cistos. 142.6
Cicerum uis. 160.28
Citrat. 318.49
Citrachia. 172.19
Citrangulum. 255.23
Citri semen. epist.3.lib.11
Citrinitas. 370.46
Clausæ. 104.32
Clauí. 109.10.& 117.36
Climia. 274.37
Clima quartum non esse medium. 94.46
Clima quintum διὰ ῥόμης temperatum minime. 59.42
Climatis septi tẽperies & cõmoditas.94.15.& 96.3 & 150.1.& seq.
Clima διὰ ῥόδου. 95.34
Clyster contra uertiginẽ.
Clysteridion.38.50 (235.21
Cneorum. 261.43
Cochleare. epist.1.lib.12 & 262.46
Cœlum pro aëre. 18.18
Cœli pars maxima uelocissime mouetur. 90.1
Cœlũ ibi tardius mouet ubi est cõtractius. 89.46

Cœlum quomodo motu calefaciat. 91.13
Cœleſtia corpora acceſſu calorẽ afferre. 342.36
Cogitatio & imaginatio quid differant. 381.42
Coi temperies. 94.5
Colli morbi. 103.10
Columella oris. 102.26
Columbinus pes. 123.18
Colymbades oliuę. 143.21
Comarus. 234.36
Comitialis acceſſio ieiunũ occupetſtomachũ.301.32
Comitiali morbo laborãtes per Manardum curati. 298.20
Comitialis morbi definitio.289.27
De comitiali morbo plura epiſt.6.lib.13
Compendium medicinæ epiſt.4.lib.4
Compoſita potio. 78.19
Compoſitio mala in quo conſiſtat. 46.21
Cõcoctio. 27.86.&280.19
Concoctio humorum redundantium triplex. 284.3
Condes. 226.32
Condylus. 143.35
Coniunctiuæ oculorum membranæ. 99.15
Conſolida. 82.38
Conſuetudo altera natura.53.45
Cõſuetudinis in diæta habenda ratio. 53.47
Cõturbatio, morbus oculi.98.18
Contuſio. 114.46.&115.3
Contrariorum locus tractatur. 89.32.&90.10.&270.17
Conuoluolum. 229.4
Conuulſa. 115.12
Cor uitæ fons. 46.5
Cor affectũ curari poſſe. 651.1
Cor quondã os uentriculi.128.8
Corallium anagallis.33.46
Corallium contra morbũ comitialem. 302.10
Corallina. 26.23.&257.9
Cordumeni.37.41.&256.25
Corneæ affectus. 98.31.&75.21
Corneæ ulcera. 98.53
Cornu ceruini uſus.26.16
Cornus arbos. 145.38
Coronarũ uſum habent etiam caput infeſtantia. 148.1
Corneola. 277.15
Corpora cœleſtia quomodo inferiora immutent. 386.14
Corporis humani partes. 45.33
Corporis partes principes tres. 314.19
Corpus unde ſanum, ægrum ue. 46.9
Corpora temperatiſſima in temperatiſſimis locis. 94.3.&c.
Corpus penitus mundũ cuſtodire neminẽ uelle 324.4
Corrupta operatio. 322.2
Coruus, oculi morbus. 100.20
Corui caput apud alkimiſtas.217.6
Coſſi. 110.48
Coſtus. 149.26
Cot. 226.7
Cotonea. 145.8
Cotyla. 236.30.&260.27.49
Cotylæ ſpecies tres.263.19
Cotyledones. 260.32.&261.28
Coxendicis curatio.epiſt. 3.lib.10
Crapula oculis nocet. 79.33
Cremor. 170.16
Cretæ inſulæ herbę in medicinis cõmendantur. 125.37
Criniti de honeſta diſciplina liber. 7.50.&ſeq.
Criſimorũ derum actio.epiſt.3.lib.15
Crocodilon. 150.
Crocus.
Croci optimi notæ. 29. odor.155.8
Crucialis.
Crura roborandi ratio. 360.35
Cruſta, morbus.
Cubitus.
Cucurbitini lumbrici. 35.39
Cuniculoſum ulcus.
Cupreſſi foliorum uirtus. 140.10
Curatio & præſeruatio quid differant.
Curæ ſanitatis ſtudioſo abigendæ.
Curta aurium uitiũ.
Cutis uitia.
Cuzen.
Cyanea lachryma.
Cyaneus lapis.
Cyaneum beneablutum non lædere.
Cyaneus color.
Cyathus.
Cynosbati ſpinæ.
Cyperi folia. 155.37. potẽſtas.127.20.&147.15

D

Dacię dies quanta, & eius temperatura. 595.31
Dactyli.
Dactyli Indi.
λάδανον.
λάκκον.
λάμαλις.
Danubius aquas calidas ſcaturiẽtes habet.
Daphnitim Caſię ſpecies 129.44 Definitio

Definitionis lex. 150.95
Definitiones medicas Galeni non esse. 108.7. & 128.32. & 150.38. & 157.37. & 186.49. & 190.1
Defœdatiões cutis. 109.39
Deiecti. 115.10
Delachrymatiões. 162.23
Demetrius Antonij Cæsaris medicus. 100.27
Dentiũ præseruatio. epist. 73.43
4. lib. 6 166.39
Dentes abstergendi. 77.32
Dentium corrosio unde. 309.27
Dentibus conferentia. 79. 12.38. nocentia. Ibid. 43
Descensorium. 157.44
Desquamata ulcera. 116.32
Destillatio quid. 380.21. & epist. 5. lib. 18
Desudationes secundum Auicennam. 111.29
Diaboli morsus. 117.19
Diacorallion, 33.31.45
Diaireos. 11.31
Diæta. 77.11. & 169.45. & 186.21
Diæta articulorum dolore laborantis. 324.15. chiragræ. 362.41. comitialis morbi. 301.19. fluxu sanguinis laborantium. 49.45. hypochondriacæ melancholiæ. 239.62. elephantiasi præseruandæ. epist. 3. lib. 7. naturalia membra roborãs. 253.8. diæta pesti præcauendæ idonea. 59.5
pituitæ & atræ bilis. 309. 39. diætę tenues. 40.16. uertiginosorum. 235.31.
Diæta quæ seruanda ebeno utentibus. 379.20
Diagonata. 187.28
Diagridion. 58.12
Diaklysma. 143.24
Diapnysis. 113.19
Diaphoretica. 153.38. & 230.19
Diapoikilos. 181.48
Diapompholygos descriptio. 295.40
Diatrion pipereon. 252.44
Dictamnum. 75.24. & 276.27
Dielaktyliaion. 182.40
Dies quot horas habeat. 345.49
Dies decretorij. 346.44
Dierum quantitas quantum ad calorẽ per se faciat. 95.18
Diesis. 169.37
Diethota. 198.20
Digitalis. 130.8. & 148.32
Dinos. 370.49
Diphthera. 162.25
Dirchæa. 179.21
Dirdar arbor. 253.33
Discutere quid à repellere differat. 153.38. & seq.
Discutiẽdi uim calida tantum habent. 145.24
Dislocatio. 114.24
Disciplinæ quatenus medico necessariæ. 19.30
Disputaturi, de nomine conueniant. 268.49. & 278.42
Diuersio quæ utero tumenti conueniat. 243.21
Diuretica ne omnia menstrua prouocent. 258.15
Diuretica uterũ tumentẽ iuuant. 243.26
Dokẽ. 162.18
Dolychos. 7.6.34. & 161.7
Dolor & uoluptas quid differant. 328.28
Dolorem in omnibus sensibus fieri. 328.25
Domi syderũ. 341.28
Dorsi morbi. 103.31
Dothilões. 106.10. & 117.36. & 163.11. & 194.21
Dracónlion. 109.30
Dracunculus. 172.26
Drimuphagia. 203.35
Drymeis. 147.45
Dubeleta pituitosa. 107.9
Dulcia non omnia calida. 293.38
Dura non omnia sicca. 292.26
Durities. 105.40
Dysdiapnoos. 188.21
Dysodes. 116.10. & 165.28

E

EBeni Indici electio & usus. epist. 3. lib. 17
Echin & Echidnam differre. 202.16
Effectus an ab uno uarij prodeant. 271.2
Egchysoma. 113.41
Egkanthis. 100.23
Egchymosis & egchymoma. 113.17
Egkathisma. 157.19
Egkirrhon. 180.13
Egklysma. 174.18
Egkymoma. 115.7
Ekbrazo. 192.43
Ekbrasma. Ibid. 42
Ekzemata. 151.21
Ekthlibeis. 158.43
Ekthymata. 110.21
Ekkopé. 113.36
Eklysis. 198.31
Ekmeros. 194.31
Eknipho. 197.23
Ekpiesma. 113.39 & 134.31
Ekpiesmos. 100.10. & 195.46
Ekpodsiai kai ekpodmata. 114.18
Ekphraxis. 167.7
Ektropion. 100.48
Elaterium. 281.3
Elaphoboscum. 228.4
Elaphros. 166.9
Elate. 144.13. & 153.10

Electuariũ regium Mesues. 48.8
Elementa quatuor corporis humani. 45.35
Elęomeli. 134.25
Elephantia quid ſecundũ Galenum. 107.36.41
Elephantiæ præſeruandę diæta. epiſt.3.lib.7
Elephantiaſis. 15.1
Elephas, morbus. 15.18
Elephantus uel Elephantiaſis. 107.31
Elleboriſmus. 201.33
ἕλος. 99.8. & 109.13
ἐμφερές. 174.50
ἔμφυσημα. 100.41. & 105.35
ἐμφυσήματα. 173.23
ἐμπυλαδή. 199.26
ἐμπλάθω. 158.6
ἐμπλαστική. 158.7 & 192.16
Emplaſtra & unguenta uarij generis eſt uidere pag.456. & ſeq.
Emproſthotonos. 103.21
ἐμπόφυρον. 129.19. & 148.18
ἐμπυήματα. 139.49
ἔμπυοι. 163.21
ἔναιμον. 189.40
ἐναργῶς. 157.10. & 174.20
Endiuia. 63.15. & 67.45. & 121.43. & 374.7
Entaſis. 201.41
ἔντερα γῆς. 25.18. & 34.40
ἐντεροκήλη. 104.10
ἔντομον. 138.44
Enunciatio diſiunctiua neutri ſuarum partium aduerſatur. 277.30
ἐν τῷ καθάπαξ. 200.21
ἐφηλίδες. 103.2. & 111.38
Ephemera febris. 46.20
Ephialtes. 26.11. & 38.36
Epicauma morbus oculi. 98.41
ἐφθός. 160.23
ἐφήχεων. 192.5
Epidemialis morbus. 14. 50. & 119.7
ἐπικρατηλική λοιμαμις. 157.49
Epimelis. 233.31. & 234.26
Epinyctides ulcus aciem hebetans. 100.20
Epiphoras oculorum nõ ſemper inflãmari. 148.23 & 100.26
ἐπιπλοκήλη. 104.12
ἐπιπλοεντεροκήλη. 104.22
ἐπινυκτίδες. 111.1. 188.6
ἐπιφοραί. 129.27
ἐπιπολύ. 203.21
Epiſpaſtica. 150.1
ἐπιπάω. Ibid.
ἐπιπασικαί. 163.8
Epithymum. 262.10
Epiſtolis medicinam docere, ueterũ exemplo, licet. 3.13
ἐπόμβρος. 213.18
ἔπτολις. 102.5
Epithymi doſis. 2.38
Epſema. 194.44
Eraſiſtratus ægrotos fame cruciabat. 43.34
Erbum uel eruum. 6.7
Eridanus rex fluuiorum. 96.6
Erigeros, id eſt ſenection. 27.33. & 39.5
ἐθιζόμενος. 197.38
ἕρπης ἐδιόμενος. 115.49
Erodere. 130.5
Eryngion. 269.8
Eryſimon. 226.25
Eryſipelatodes phlegmones. 117.6. & 150.29
ἐρυσίπελας. 105.38. & 150.29
Erythrodanus. 243.28
Eruilia. 5.24. & ſeq. & 161. 7. & 225.42. & 226.26
Eruum. 224.27
Eſcæ quid à medicinis differant. 291.41
ἐσχάραι. 162.21. & 166.17. & 193.13
ἐσχαρῶδες, ulcus. 111.6.14
Eſſere. 106.38
Eſtiomenos. 194.37
ἔσωθεν.
Euacuationum diuiſio. 317.36
Euacuatio quo modo euenire. 272.3
Euacuationẽ κατ' ἄξιν ſemper fieri oportere. 306.2
Euacuationis catholica. 333.23 109.47
Eulogium. 210.19
εὔλιον.
Eupatorium & eius uis. 2.50. & 3.2. & 275.31. & 324.38. & 354.50. & 374.8
Euphorbiũ à luba inuectum. 170.11
Euphorbij medicamentum. 368.22
Europa tantam inediam ferre non poteſt quam tam Aſia. 54.43 14.24.32.
ἐξανθήματα. 67.5. & 97.49. & 98.6. & 109.47. & 110.11. & 115.31. & 142.49. & ſeq. & 151.35 & 193.2
ἐξανθέω. 165.30. & 168.37
ἐξαρθρήματα. 114.18. & 114.
ἐξαρθρώσεις.
Excrementa quotidie ejicienda. 77.27. uide Alui rẽda.
Excrementorum mutatio ſymptoma. 358.21
Excoriatio apud Auicennam quid. 116.
Exercitij ratio. 77.
Exercitium non quilibet motus putandus. Ibid. 310.
Exedere.
Exitus oculi uitium apud Auicennam. 100.
ἐξόμφαλος. 104.
Exorbitare. 267.
ἐξανάστοφος. 156.

Ὑδλῶδ.
Ὑδλῶδες. 4.46
Ὑδλων. 5.1
Ὑδλιον. 205.43.49. & 206.5. & 207.30
Ὑθαλής.
Ὑθρος. 171.12
Ὑκαίρως. 168.1
Ὑκοίλια. 201.28
Ὑκοιλιώτερον. 145.5
Ὑμῆνες. 158.36
Ὑπνοῖδ. 199.35
Ὑπνῶδες. 171.37
Ὕσσμον. 191.19
Ὑτροφον. 168.5
Ὑφήμδ. 158.46
Ὑχρωσος. 198.25
Ὑχνμον. 166.30
158.30

F

FAciei affectus. 102.30
Fames ægrotis quàm ingurgitatio magis cõuenit. 43.34
Fama uulgi non omnino inanis. 110.39
Fauonius morbis nõ insalubris.
Fabæ natura. 51.25
Fauces. 6.22
Febris quid, & eius species. 136.11. & 139.6
Febris qualitas. 46.20. & 280.17
Febris & lumbricorũ eadem cura. 361.46
Febrium accessionibus quid præmittendum. 26.12
Febri syrupus. 232.18
Fellis suffusio. 381.21
Ferrariæ amœnitas. 113.6
Ferri qualitas. 96.8
Ferrum & ignis extrema remedia. 367.43
Ficus morb. 375.37
Fistula. 97.49. & 98.3. & 102.47
Fistula casiæ spẽs. 116.17
Flaua bilis. 129.45
Flos moschatus. 216.7
Flos rosæ pars. 45.1. 198.40
Fluxus, oculorũ morbus. 100.25
Fluxus muliebris. 257.49
eumq; curantia. 238.8
Focilia brachij. 114.35
Folium, morbus. 117.41
Formicæ. 106.41
Formicæ corrodentes. 116.23
Formicalis. 99.5
Fornix morbus. 117.23
Fœtus primis mensibus mollior. 331.38
Fœtunticeta. 34.39.41
Franciscus Bencius astrologiæ negligẽs medicus Manardi præceptor. 20.29
Fraxinus arbor. 141.6
Fraxinella. 51.18. & 229.31. & 253.30
Frictionum ordo quis seruandus. 300.23
Frigida & humida distemperantia quo modo pelatur. 252.25
Frigus res uitæ contraria. 89.18
Frigoris indicia. 396.14
Frontis calor unde. 309.26
Fumariam non esse frigidam. 275.17
Fumus terræ. 275.25. eius usus. 24.3
Furfur morbus. 97.32
Furunculi. 106.15. & 117.37

G

GAda. 100.25
γάγγλια. 107.10
γαγγραίνα. 106.17
γαγγραινικά. 180.42
Galbega herba. 353.13
Galenus quando uixerit. 351.31. Latinæ linguæ ignarus. 209.44. ab Hipp. recessit aliquando. 307.34. in legumínibus aliquando hæsitat. 6.50. eius in componendis pharmacis sedulitas. 76.36. eius auctoritas in emendando Dioscoride magis ualet quàm codicum antiquitas. 149.28
Galenomastiges male audiunt. 294.35
Gallinarũ caro usui; sanguis respuitur. 369.1
Gallorum iuris uirtus. 158.2
Gallici morbi origo & curatio. 14.16. & 18.1. & 107.38. & 117.50. & 118.28. & seq. 120.30. & seq. 314.26. & 377.43
Glandulæ. 107.10
Garab. 100.18
Gargareon. 102.23.27
Gargarizandum mane. 77.32
Gaza bonus interpres. 210.2. contra Leonicenum defenditur. 205.37
Gelatina. 59.25
Generi & speciei eadem conueniunt. 353.1
Generosus quis Aristotelí. 48.26
Genethliacorum error. 17.30
γενικώτατος. 164.38
Genicula & genichella radix. 253.29
Geniculata. 51.18
Genitalium pruritui quid prosit. 73.17
Genitalium roboratio. 253.24
γῆς γῦτρα. 25.18. & 34.40
Gesse. 100.38
Gibbi. 103.34
Gingiuarũ affectus. 102.4
Gizi. 74.44. & 75.2. & 129.43
Gladiolus radix. 253.42
Glandis uitia. 103.49
Glandium sapor. 5.45
Glaucedo. 100.3
γλαύκωμα. 100.1

Glycyſis. 173.10. eius radix. 29.18
γναφάλιον. 184.40
Gnaphalion. Ibid.42
γναφαλιώδης. 276.27
Gnidi temperies. 94.5
Gnomeuſili. 181.5
γονορρόια. 104.1
γωνατώδης. 153.2
γωνιοφθής. 148.8.& 161.48
Gramma, ponderis genus. 263.29
Grammarium, pondus. 38.27.& c.
Grando in palpebris. 101.12
Granum uiride. 111.45
γρᾶυς. 327.21.30
Guadum. 226.43
Guaiacum lignũ. 378.10
Guada herba. 226.40
Gula. 23.29.& 24.7
Gummi σμυρνίζον. 138.15
Gummi pruni & amygdalæ. 145.40
Gutta roſea. 117.21
Gutta rubra uel rabida. 117.2
Guttur. 23.37.& c.
γυναικεῖα. 126.48.& 135.25. & 147.8. & 155.9. & 159.4

H

HAbitus mali argumenta. 48.47.
Habitus ægrotantiũ malus ſoluendus. 284.44
ἁβρός. 132.4.& 145.39
αἱματώδεις ὑποχύσεις. 99.19
αἱματώμεια ὦτα. 101.28
Hæmorrhoidæ. 49.10. quibus aperiant. 151.31. utilitas. 136.3 diæta. 49. 45.& c. in melancholia ratio. 218.36
Hærere. 169.49
Halimon. 221.27
Hauſegi. 221.33.42
Haſtalis fractura. 114.6
Haurus romi, id eſt populus nigra. 10.6
Hectici. 198.48
Hedychroi compoſitio. 136.28
Helxine. 176.20.& c. 180.15
ἕλιξ. 182.9
ἕλκη ψωρώδη. 135.14
ἕλκος 113.10
ἑλκώδεις. 111.46
ἡμέραι ἱκαναί. 157.40
Hemerocallis. 229.7
Hemicraneæ medela. 369.9
Hemina. 260.50
ἡμιψυγές. 170.17
Hepar cõfortantia. 244.7
Hepatice, uena. 71.12
Hepatici. 163.44
ἐπαφώμενος. 198.47
ἕψηθεις. 171.45.
Herbum. 224.28
Helcodes puſtulæ. 106.4
Hermaphroditæ. 105.3
Hernia. 104.11
Hernia gutturis. 103.12
Herniola caro. 104.17
Hermolaus à Marcello male accuſatur. 198.20. cõtra Marcellum defenditur. 155.1.& ſeq. 233.45
Herophili dictum. 127.9
ἑρπετά. 135.10
Herpetes. 106.36.& 151.13. & 159.18
ἕρπης ἐδιόμενος. 106.37. militaris. Ibid.39
Herpetes magni. 110.29
Heſiodi lis pulcherrima. 228.43
Hiberis. 222.50
ἱδρῶα ἐξανθήματος genus. 143.10
ἱκανῶς. 160.10.& 188.11
Hierabotane. 177.26
Hieronymus Sauonarola contra aſtrologos ſcripſit, eiuſq; laus. 18.27
Hippocratis patriq; temperatura. 386.37
Hippoſelinum. 220.39
Hirundinis pulli lapidis uirtus. 302.8
Hiſpanicus morb. 117.39
ὁλοί. 171.18
ὁμολογεῖται. 158.28
ὡραῖοι fructus. 188.11
Hordeum. 277.10
Hordei aqua. 56.34
Humeralis uena. 273.4
Humida res. 314.31
Humida actu, poteſtate ſiccantia. 149.27
Humiditatis indicia. 315.39
Humoris uox apud medicos. 132.37
Humores corporis humani. 45.41
Humorũ in ueſica reddendantiũ αὐτίσβεσις. 265.34
Humores abundantes quomodo uacuandi. 310.43.& ſeq.
Humores quomodo eliminãdi. 45.45
mẽtis reſpondeãt. 177.37
Hyacinthus. 166.2
ὑακινθίζων. 166.13
ὑακινθώδες. 101.37
ὑβοί. 224.19
Hycca piſcis. 101.7
ὑδατίς. 314.25
Hydrargyri malignitas. 157.29
ὑδρία. 104.44
ὑδροκέφαλον morbus. 98.2
ὑδροκήλη. 177.1
ὑδρομέλι. 111.38
ὑδρῶα. 192.12
ὑελίζων. 92.38
Hyemes ubi duæ. 206.18
Hyemis prima parsanno cõmunicat. 206.18
Hyemis & ueris qualitas quos languores cauſet. 211.10.& ſeq. 190.1
ὑγιάνον. 132.27
ὑγρασία. 102.36
ὑπόπυα. 102.1
ὑπώπια. 150.1
ὑπὸ præpoſitio. 144.1
ὑπάγδη. 165.42
ὑποσαρκωμάτιζω. ὑποσαρκώματα

ὑπερσαρκοῦντα. 115.34
ὑπερσαρκῶντα. 101.31
ὑπέρυθρον. 131.26
ὑφαλμύρα. 172.42
ὑπόχλωρον. 131.24
Hypochondria. 49.3.& 189.10.& 115.13
Hypochondriaca, epist. 1. lib. 17.& 238.19
ὑπόχρυσος.
ὑποχυμα. 202.45
ὑποδιακνώμ. 99.48
ὑπόκιτρον. 183.26
ὑπόκυρτος. 150.33
ὑπόλευκα. 174.4
ὑπόλιθινον. 175.35
ὑπόνομα. 150.33
ὑπόνομος. 116.15
Hypophoræ. 165.23
ὑπόπυον. 186.23
ὑποπτοικίλον. 99.9.& 113.2
ὑπόπυρρον. 133.6
ὑπόπυρον. 187.36
ὑπόσφαγμα. 176.7
ὑποτραχύς. 99.16
ὑποξάνθος. 181.21
ὑστερικὰ πάθη 159.27

I

IÆbrol. 173.43
Iaspidis uirtus. 103.7
Ichneumonos pili ad quid conferant. 302.9
ἰκτὶς. 26.47
ἰχωροῦντα. 163.9.& 202.5.11.& 258.1
Ictericia. 101.29.& 166.35
Idæi dactyli. 113.6
Idem trib. modis dici. 173.11
Idiota. 260.
Iecinoris officium. 13.25 (40 46.3
Iecur sanguinis fons. 289. 30.& 326. 26. Concupiscentiæ sedes. 326.15
Iecur roborantia. 360.22
Ignis S. Antonij. 117.44
Ignis sacer. 105.32.& 116.22 & 150.31
ἰκτερός.
Ilia. 113.4
Imaginatio & cogitatio quid differãt. 831.42
Impetigo. 108.1.11.& 112.7
Incubus studiosis uerendus. 28.9 eius morbi symptomata. Ibid.14
Infantiũ morbi unà cum infantia septimo anno abeũt. 377.23
Inflatio. 105.33.& 129.29
Inflatio, palpebrarum uitium. 100.42
Inflationis dissolutio. 252.38
Inium. 375.34
ἰνῶδες. 175.20
Intemperantiæ commissa quo modo resarcienda. 220.1
Intybũ. 374.7. quomodo macerandum. 71.35
Intentiones curatiuæ sub tribus generibus comprehenduntur. 317.32
Interpretis officium fides. 126.23.& 133.5.& 141.18.& 145.42.& 147.28.37.& 148.15.& 151.44.& 154.3.& 190.29
Intertrigines. 116.30
Intinctus. 59.34
Inuiscatio. 100.45
Ioannes Picus medicinæ non insciens. 17.11. cõtra astrologos scriplit. 16. 22.& 18.27
Ioannes Heymus. 5.6
Ionia. 198.5
ἴονθοι. 102.46.& 110.47.50.& 135.37.& 151.25
Iranis. 181.5
Iris Illyrica. 125.33
Iridis uirtus. 147.9. flores. 126.1.& 146.45
Isatis. 226.43
Ischiadici. 267.42
ἰχνός. 183.37
ἰχυρός. 171.20
Iuba rex Euphorbium inuenit. 170.11
Iudaica herba. 224.27
Iuniperus utrum cupresso similis. 140.17
Ius album. 295.21

K

Καθαίρω. 156.20
καίω. 129.34
κακοήθη. 14.42, 115.37
κακοχροίαι. 174.13
κάκτος. 209.4
καλῶς. 961.48
καλαμηδλόν. 114.7
καμάρωσις. 113.43
κάπνιον. 275.27
καρδία. 128.3.& 147.42
καρκινώματα. 99.13.& 107. 24.27
καρπός. 141.29.& 336.38.
καρυηδλόν. 114.11
καταῤῥῶ. 194.27
κάταγμα. 113.11.28
καταγραφος. 1742
καταιονίσμενος. 194.1
καταπωρῆ. 192.45.& 193.37.& 195.44
καταπλάσσοντες. 197.24
κατάῤῥους. 152.16.& c.
καταῤῥιζόμενος. 190.48
κατάσασις. 200.20
κατασυγκριτική. 194.36
κατάψυξις. 191.11
καυληδόν. 114.3
καυλιοδλόντες. 128.50
κανσων. 144.8
καχεξία. 63.2.& 48.47
Kebikengon. 103.6
Keiri. 33.7
κεκαύμενος. 194.16
κελυφός. 143.33
κέρκωσις. 104.49
κεφαλικά. 155.21
κήριον. 97.47.& 98.1.& 117.7
κιῤῥός. 188.20
κιῤῥοειδής. 202.38
κιρσοειδής. Ibid.39
κίσσα. 256.1
Kitram. 45.34
κίων. 102.25
κνησμώδεις καύθοι. 100.50
κοίλον. 180.37

κωλώματα. 96.37.& 139.10
κωπία. 203.28
κωλοβόσταχυς. 127.39.& 147.29
κωλοβόν. 127.36
κωλοβώματα. 101.32
κώλπος. 116.12
κωνία. 160.25
κονδυλώδης. 152.46
κονδυλώματα. 104.43
κώπος. 175.3
κοπάρια. 187.22
κορυφή. 191.30
κόφυ. 162.7.& 186.40
κριθή. 101.9
κροκίζων. 164.1.29.40
κνάνεον χρῶμα. 192.34
κυβοί. 103.33
κωνικὸς σπασμός. 102.33.
κωνόδηκτα. 115.15.& 157.22. & 161.28.& 182.35
κυόσαι. 331.49
κυροσκύλη. 104.18
κυρτοί. 103.33
κύστις κεκακωμένη. 159.30
κώματα. 119.48

L

LÁβρα. 213.19
Labrusca. 131.21
λαχανόδης. 168.45
λαχανώδης. 150.26.& 161.24
Lachrymæ. 100.30
Lachrymalium, carnis diminutio. 100.24
Lachrymarũ stillantiũ curatio. 316.33
Lactis tres partes. 366.21
Lac generantia. 258.29
Lactis bonæ coctionis notæ. 68.23. superfluitas & caseatio. 103.28
Lac asininum. 367.49
Lactumẽ morbus. epist.2 lib.17.& 117.11.& 377.3
Ladi foliorũ uirtus. 142.11
λαγοφθάλμοι. 100.46
Lapides renum & uesicæ quo modo generentur. 289. quid differant. 290.8
Larbason. 192.15
Lasuli pilularũ dosis. 32.16
Lauri species. ep.4.lib.7
Laurini olei uires. 134.42
Lauritis. 274.13
Laxare aliud quàm aperire. 162.28
S.Lazari morbus. 107.30
Lazuli lapis. 32.33
Lectuli uermium. 34.23
Legumina agnoscere laboriosum. 6.47
λέπα. 165.39.& 170.14.& 191.32.& 276.20
λειχῆνες. 108.3.10
λελυθότως. 180.37
Lemnia terra. 37.21
Lemnium sigillum. 62.7. & 75.17
Lenticulæ. 102.49
Leoniceni laus. 33.24. & 106.45
Lepidion. 223.3.& 338.8
Leporinę carnis consideratio. epist.4.lib.13.& 368.27
Leporinũ sanguinem nõ esse melancholicũ. 293.2
Lepra. 15.19.& 107.30. & 108.13.45
λέπρα & ψώρα quid differant. 107.46
Lepræ apud diuersos tria significata. 108.46
Lepra Græcorũ alia est à lepra recentiorũ. 107.41
λεπροὶ unguium. 105.19
λεπτόκαρπος. 167.1
λεπτόκαρφος. 173.49.& 174.8
λεπτοχιλέτερα. 164.23
Lethargus. 178.7
λευκώϊον. 164.46.338.41
λευκός. 166.12
λεύκωμα. 99.34.& 159.6
λίβανον, uel λιβανώτον. 8.49
Libanotis, id est ros marinus. 7.41
Liberalitatis cõmendatio. 87.8
Libysticum. 256.16
Lichenæ. 112.7
Lignum sanctum. 319.49. & 377.45.& 378.14
Lignum Indicum. 358.9. & 362.19
Ligni Indici decoctum, epist.4.lib.16 191.29
λιγνυώδη.
Ligustrinum unguentũ. 141.49.& 135.40.& 151.28
Ligusticũ. 228.4.& 256.14
Lilimie. 98.48
Lilium conuallium. 228.
Lilium conuallium, epist.4.lib.noni. 316.13
Limonium. 114.
Linealis fractura. 252.13
Lingua auis. 101.48
Linguæ affectiões. 101.48
Linguæ abbreuiatio. 101.47
Lippitudo. 180.27.& 129.28
Lippitudo quibus modis tollatur. 72.15
Literis tantũ diuinis abscq; ratione credendũ. 2.14
Lixiuij nobilis confectio. 323.31 226.
Lobos.
Lotium medico magis q̃ astra inspiciendũ. 20.38
Lolij caliditas. 10.57 10.57
λόρδοι. 145.34.&
Lotos arbor. 222.27 02.
Lucanica.
De lumbricis. 24.35.& 1.12. & 27.14. & 35.41.& 36.19 114.19
Lunaris fractio.
Lunæ motus & potestas. 344.24.& seq. 364.14
Lupulorũ natura. 5
Lupulus. 11
Lupus, ulcus.
Lusitanorũ peregrinatio. 88.31.& 92.48 14.
Luxata. 27
Lysimachia. 27
Lysimachus lapis. 15
λυοστόμυκτά. Macerone

Macerones herba. 228.12
Macis, flos muſcatus. 51.5.& 52.45
Macies ſub cõpoſitionis morbo cõtineẽ. 370.37
Maculæ. 112.41
Maculæ albæ. 112.48
μαδάρωσις. 101.22
Mænulæ piſces. 224.24
Magneſiæ aquæ. 367.8
Magnum & paruũ relatiua eſſe. 261.15
Maiorana. 223.6.& 227.30.& 319.30
Malobathrũ hodie uix cognoſcitur.
μαλάξησ. 75.17
μαλαχισμόσ. 145.4
Málum. 156.17
Malum mortuum. 99.7
Mammarũ morbi. 117.33
Manardo quæ cauſa ſcribendi epiſtolas fuerit. 205.12
Manardo falſarij nomen falſo impingi.
Mandragoras. 211.3
Mania à flaua bile exuſta. 179.21
Manna. 8.9.& ſeq.& 22.10
Mannæ uirtus. 385.17
Manum aliquando totũ brachiũ ſignificare. ep.3. lib.13
μαρασμόσ. 170.19
Marcellus in poëticis frequentius quàm in medicina uerſatus. 154.40
Marella. 219.1
Mariæ balneum. 79.6
Martegonium. 170.29
Marum. 76.13.& 227.29
Martij panes. 68.38
Martini Hunni laus. 302.26
Maſtiches facultas. 135.3
Mathias Syluaticus non tam intelligit quàm colitur. 1.50
Matricis augmẽtũ. 104.34
Matricaria. 173.6.219.2
Matronalis uiola. 33.8
Maturare. 149.48
Maturatio quid. 279.17
Maturitas. 153.3
Mauritanię temperatura. 95.36
Mecon rhœas. 177.40
Mediana uena. 78.9
Medica herba. 226.3
Medica malus, arb. 254.50
Medicamen aduerſus adfectus turbulentiores. epiſt.5.lib.4
Medicamẽta manus Dei ſunt. 127.9
Medici ex commentario. 97.6
Medicorũ antiquorũ commẽtaria deprauata. 1.34
Medici quatenus ægrotantibus adulari poſſint 54.per totum.
Medici cura inde ordieẽ, in quo deſinit reſolutio. 52.15
Medicis noſtratibus eque ut antiquis licere libros ædere. 1.20.
Medico quatenus aſtrorum curſus neceſſarius. 341.44
Medicinæ definitio. 45.31.& 46.45
Medicina antiqua & uera hodie ſe exerit in lucem. 80.10
Medicina è græcorũ fontibus haurienda. 80.18.& 81.4
Medullæ pleruncꝫ alia cẽꝫ corticiuis. 151.4
μεγαλόκωλοσ. 158.9
Meiendi difficultatis præſidium, epiſt.2.lib.13
Mel ſylueſtre. 22.16
Mel aërium. 281.20
Mel roris uel aëris. 22.13
Melancholiæ tractatus. epiſt.2.lib.9.& epiſt.5. lib.17
Melancholia à pituita fieri nequit. 216.35
Melãcholiæ definitio. 371.47. diuiſio. Ibid.48. materiæ. 215.45. affectus tribus modis fit. 215.16. ſymptomata. 215.32.& 216.2.& 218.3.& 238.40. in cerebro reſoluendæ intentioẽs. 218.11. cura. 217.50. phlegmatica. epiſt.5.lib.16
μελανίαι. 112.49
μελαν́βιον. 175.43
μέλια. 124.11.& 173.35
Melicratũ aquoſum. 357.2
Melicrati humectandi uirtus. 313.35
μελιχήεις. 107.2.& 131.34.
Meliloton. 245.25
μηλίζω. 159.36
μῆλον. 99.7
Melleus nodus. 107.3
Membra naturalia. 243.11
Membrorũ externorum morbi. 105.11
Membra principalib. mẽbris miniſtrantia. 46.7
Membrorũ robori utilia. 320.22
Membra ſimilaria & inſtrumentalia unde componantur. 45.46.
Memoratiua morborum. 46.34
A menſa cum fame recedendum. 52.3
Menſis ſecundum Galenum. 345.2
Menſes Hippocrat. quot dies habeant. 332.8
Menſium numerus & nomina apud antiquos nõ eadem. 342.25
Menſtrua prouocantia. 258.21.& 26.7
Menta. 275.50
Mentagra. 112.11

Mentaſtrum. 276.1
Meon. 127.16.& 147.13
Meridionales medicinæ, ſeptentrionalibus præferuntur. 125.38
Merin. 23.30
Mes granum. 5.38. Idem quod piſum. Ibid. 47. & ſeq. & 6.21
Meſpilum. 233.22
Meſpilorum quantitas & forma. 145.30
Meſue medicorum euangeliſta. 2.4. eiuſq; errores. Ibid. & ſeq. non tantæ autoritatis ut dicta eius præiudicij uim habeant. 230.13
μετ' ὠιαύτον. 188.40
Methodici. 200.31
Metopium lignũ. 136.30
Metus melancholiæ ſymptoma. 215.32.& 216.2.& 238.40
μεζέρεον. 261.45
μικρόν. 42.8
μίλος. 124.11
μίλφωσις. 101.22
Milton quid. 36.39
Miltus. 37.1.18.20
μιλτοπάρῃαι naues. 37.3
Minium. 36.46.& 192.49
Miſy. 193.22
Mœſtitia melancholiæ ſymptoma. 215.32.& 216.2.& 317.21
Mœſtitia atræ bilis genimen. 382.38
Mollificatio teſtium, morbus. 104.7
μονοκέφαλον. 162.37
μονοπώλιον ad cumulandã pecuniam ualet. 342.48
Morbus quid. 46.31
Morbus quibus ex cauſis uehemens dicat. 65.44
Morbus genere triplex. 46.14
Morbus ſignis agnoſcit. 46.33
Morbis extremis extrema remedia conueniũt. 44.15
Morbus mortalis. 65.31
Morbi incertarũ ſedium. 105.25
Morbi longi longam curationẽ deſiderãt. 121.18
Morbilli. 109.46.& 110.26
Morbũ q̃ imbecillitatẽ curare præſtat. 42.15
Morbo urgente audendum. 31.47
Morborũ noua nomina apud recentiores medicos. 116.37
Morphæa. 108.39
Morſus beſtiarũ propriã curam deſiderant. 155.32
Mortis meditatio ueraphiloſophia. 47.27
Morus palpebræ uitium. 101.14
Moſchata nux. 79.24
Moſchon ſuauiſſimũ aroma eſſe. 130.17
Moſyleticus rubus, uel Muſylitis. 130.22
Motus ſpecies. 310.17
Motus quis exercitium dici debeat. 310.20
Mucarum ſyrupus. 377.25
Mugæ. 105.23
Muliebrium locorũ morbi. 104.29
Mulſæ aquæ uirtus. 189.7
Muſcus marinus. 257.11
Murarũ ſymptomatis genus. 316.33
μυδρίασις. 99.45
μύδλωσις. 101.22
Myocephalus. 99.5
Myotis. 26.15
Myracopũ. 9.26.& 11.20
μυρμηκίαι. 106.42.& 109.10
Myrrhæ bonæ raritas. 74.16
Myrrhæ uirtutes. 137.31
Myrrhis Cerfoliũ. 269.19
Myriſtica nux, id eſt moſchata. 79.24.& 244.14
Myrobalanus. 233.22
Myrroraphanus. 185.10
Myrſinites. 190.31
Myrta. 141.1
Myrtus. 185.9
Myrtites. 104.33
μύσις. 261.35
Myſtrum. 213.10
μυξαίθεια. 222.40

N

NAbac. 59.20
Narantia.
Narcoticorum utilitas. 244.50
Nardus. 127.32.& 151.47
Nardo Indica noſcemus. 75.7
Nariũ affectiones. 101.48
Narium cruſtis quo modo medeatur. 72.45
Narium. 221.19
Narta. 221.15
Naſcaphthon. 226.22
Naſturtium. 77.28
Naſus mane bene mundus. 43.20
Natura.
Natura pro anima accipitur. 326.13 117.38
Nata & Napta. 99.34
Nebula.
νεφελικός. 147.21.& 147.22 275.50
Nepeta.
Nil, id eſt Pompholyx. 78.40. oculis conferu 226.45.& 274.43 34.40
Niſculi.
Nobilitas quæ Ariſtoteli 48.27
Noctis ludibria, morbus 28.13 106.50
Nodi.
Noli me tangere, morbus 117.24
Nominum notitia quanus medicis neceſſaria 97.23.& 12.27
Nomĩa morborũ exteriorum explicantur. epiſtola 2. lib. 7 Nota

Noto caſiæ genus. 129.44
Nubes urinę. 327.32
Nucleus. 153.13. & ſeq.
Numero eadem. 260.44
Nux unguentaria, id eſt moſchata. 60.22
Nyctalopæ. 157.36
νύμφη. 104.48

O

OBſcœnitatem in uerbis non eſſe. 105.10
Obſcœnarum partium morbi. 103.37
Obſtructio, morbus. 370.48
ὠχρά. 126.4. & 186.25
Ocimum. 227.35
Oculus imminutus. 100.9
Oculorum grauitas unde. 309.25. profunditas. 100.9. ſiccitas. 100.39
Oculus dexter ſiniſtro debilior. 315.27
Oculis uenarū ſectio mimine inimica. 71.15. quibus obiectis moueãtur. 338.18
Oculis conferentia. 79.3. 22.32. lædentia. Ibid. 32. præſeruatio. epiſt. 4. lib. 6
Oculi à ſordibus mundandi. 77.33. frigida abluendi. 72.15
Oculi, populi fructus. 9.31
Odorum nomina ad ſapores non transferuntur. 130.11
ὀδαξᾶσθαι. 197.6
Oedema. 151.44. & 136.21. & 141.33
Oenanthe. 188.8
οἶνος ἄστεγνος. 202.24
οἰνοψυφών, continens. 94.32
οἰνώδης. 173.50
οἰσοφάγος. 23.29
Oleaſtelli præſentia. 199.5
Oleum quid ab unguine differat. 159.47.49
Olei penuria quondam prædicta. 342.40
Oleum omphaciũ. 244.27
Oleraceum. 150.25
Olus unde dictum. 224. 48. & 269.2
ὀλίγον. 42.7
ὀλιγοκρατία. 264.19
Oluſatrum. 269.17. eius folia. 129.21. & 269.17. & 148.20
ὀλώθοι. 199.24
Olyra. 277.11
ὠμή λυσις. 160.5
Omphacitis galla. 143.35
ὀνειρωγμός. 104.2
Oniſculi. 25.18. & 34.38.
ὀνυχίτης. 191.26
ὄνυξ. 99.11. & 152.24
Ophiaſis morbus. 97.36
Ophthalmia. 98.23. & 129. 29. & 180.27
ὀφθαλμῶντας. 180.26
ὀπιθότονος. 103.21. & 169.48
Opopalſami preciũ atq; raritas. 74.8
ὀπός. 136.31. & 185.33. 44. & 280.13.
Oppoſita paſſiua. 278.49
ὀπώρα. 144.3
Orbon herb. 6.7. & 224.27
ὄρχεις πεφυσωμένοι. 178.36
Ordeolum. 101.9
Ordine certo omnia eſſe conſtituta. 343.35
Ordine carent, quæ contra naturã ſunt. 343.44
Oris diſtentio. 102.33
Oris interna uitia. 102.16
Oris lauandi ratio. 72.20
Ornithogalon. 225.19
Os uentriculi quondam cor. 128.8
ὀστεοῦ ῥάκωσις. 104.8
Oſſa dupliciter à ſuis ſedibus mouentur. 114.13
Ouorum recentium cõmoditas. 245.17
ὄξος & ὀξύς. 192.10
Oxybaphum. 261.31. & 262.30. & 263.28.35. & 276.8
Oxyacantha. 141.43
Oxylapathon. 121.45
ὀυλή. 192.29
ὄλα μυδῶντα. 190.4
ὄλαι μέλαιναι. 112.50
ὄρυ. 129.24
ὀυραγός. 186.41
ὀζύα. 67.17. & 101.37

P

PAliurus arboreſcit quandoq;. 222.8.20
Palloris ſymptoma. 370.45
Pæonia radix. 173.10
Palpebra fiſcoſa. 101.3
Palpebrarum affectus. 100.32 caſus. 100.36. inuerſatio. 100.47
Palpebrarũ craſſities curanda. 317.2
Panacis genera tria ſunt. 227.46
Panaricium. 105.14.
Panis crudi efficacia. 159.42
Panis ex aqua uſus. 55.25
Panis odore uita triduum prorogata. 403.41
Panus quid Plinio & alijs ſignificet. 105.50. & 112. 42
Papulæ. 112.18
Papulæ ſudorum. 111.16
Papularum eruptiones. 110.33
aradyſus ubinam gentium ſit. 93.26
πάλυσις oculorum morbus. 100.15
παπλήσιον. 129.16. & 148.12
παφυάδες. 134.12
πασίζω. 192.28
Pararthrema. 116.30. & 236
παρεμπλάττω. 192.6 (46
παρεμπλαστικὴ. 166.21
πάχιδμια. 102.24
πάχυτενσις. 270.37
πάρασις ſymptoma. 337.
Parthenium. 336.20 (49

παρουλίς. 102.5
Paruum πρός τι. 328.43
παρωνυχία. 105.13
παρώτιδες. 101.32
Passæ. 253.12
Passulæ. 59.19
Pater noster de ambra, lapilli. 79.13
Pathognomica. 66.15
Paulus Iouius medicus. 223.30
πελιώματα. 112.50
Pentaphyllo utrum locus in theriaces compositione. 76.2
Pentoboron. 173.10
πεπαίνω. 132.2
πέψις, digestio. 278. 6. ea duplex. 279.30
πεπτικὸς. 149.48
Perforatũ à fistuloso differt. 194.35
περίαπτα, id est amuleta. 302.6
πεφλεβωμένοι. 100.31
περίεδρα. 197.5
περικάλυμμα. 153.11
περικάρπιον. 279.17
Periodica afflictio. 264.41
περιφέρεια. 168.28
περιφίμωσις 103.50
περίψυξις. 147.7
περιψυχόμενοι. 147.4
πορφύρεω. 202.30
Peristereon. 177.27
Perniones. 105.22
Persica arbor & Persea quid differant. 145.12
Pestilentiæ præseruatio. epist. 3. lib. 5.
Peste grassante aquæ calidæ non laudantur. 59.1
Pestis initio euacuandũ. 286.25
Peste laborantibus quæ uenæ secandæ. 61.5
Peste laborantibus quis cibus conueniat. 61.39
Peste infecti quibus remedijs uti debeant. 60.46. & seq.
Pestilentum morborum ingenium. 16.41
Petrella. 27.36
Petroselinum. 63.18. & 388.38
Petroselinum hodie desideramus. 75.30. ab autoribus quomodo appellatum. epist. 4. lib. 12
φαγεδαίναι. 115.44
φάκοι. 102.50
φαλάκρωσις morbus. 97.45
Pharmaca quãta diligentia componenda. 76.32
Pharmacopolæ arbitrio medicaminum compositiones non permittendæ. 73.32
φάρυγξ. 136.11. & 15.36
Phaselus. 7.27
Phaseli herba. 5.42
Phaseolus. 76. & 225.22
Phasioli nomen unde. 182.8
Phasiolum aliud à phaselo. 161.6
Philosophus temperaturas aliter considerat ac medicus. 48.291.38. & 294. & seq.
Philosophorum uitæ ad Galenum autorem nõ referendæ. 343.2
φίμωσις. 103.49. & 104.32
Phlebotomiã incubo pro desse. 31.10
Phlebotomiam qui colores prohibeant. 31.16
Phlebotomia preseruatur pestis. 57.47
Phebotomiæ ratio. 71.13 289.24. an oculis officiat. 71.15
Phlebotomiæ usus in uictus ratione. 78.9
Phlebotomia morbo comitiali. 299.26. Pleuritidis. epist. 1. lib. 14. & lib. 12. epist. 5. & 308.27. & 387.11 capiti purgato do. 333.34. dolori membrorum. 324.30. uteromenti. 243.8 Melancholiæ. 218.22. uariorũ symptomatum. 169.6
φλέγμα. 167.4
φλεγματῶδες.
φλεγμονή. 105.36. & 139.28 & 160.21. & 192.43
Phlegmone erysipelatodes. 105.43. & 117.6. & 133.46 202.6
φλυκτίς. 98.51.
φλυκταίναι morb. 106.47
φλύκταιναι. 48
Phrygepanorũ familia. (31
φρίκη. 147.7 200.2
φρωδος.
Phthisis. 99.96. & 139.40 198.48
Phthisici. 139.36
φθόλω. 148.14
Phu. 129.21
eius folia. 181.14
Phycus.
Phygethlon. 105.48. & 142.45. & 141.40
Phyllitis herba. 172.23.33. & 394.2
φύμα. 106.1. & 141.38 241.1
Picra Galeni. 139.13
Piceæ folia. 162.2
Picris. 103.50
Pilaris morb.
Pilo hausto mãmas dolere. 103.28.
Pilorum dedecora. 101.31
Pilulæ cõtra uertiginem. 235.12
Pilularum Rufi compositio. 58.35
Pinguedo sanguis coctus 307.37
Pirorum qualitas. 145.31
Pisces gutture & collo carent. 244.2
Pistaciorum uirtus. 145.6 & 164.12
Pisum. 5.47. & seq.
Pituitę omnes albę. 218.48 Pitui

Pituita gipſea. 217.24
Pituita tam aſſari nequit, ut nigra fiat. 216.39
Pituitæ incõmoda. 309.20
Pituita in cerebro congelari non poteſt. 217.17
Pituita ex capite per nares euacuanda. 398.46
congelata in atram bilem non uertitur. 217.21
Pituitæ curſus. 100.27. eruptiones. 110.33
Pituitæ purgandę ratio. 7.52.15. & 323.9. & 333.28
Pituitoſam materiã in cruribus diſcutientia. 360.7
πίτυρα, uel πιτυρίασις. 97.31
πλαδαρά. 116.10. & 143.24
Plaga.
Planta noctis. 113.11
Plantaginis folia. 111.8.16
Plantaginem oleraceam eſſe. 161.23
Plarani uirtus. 161.30
πλατανώδη. 141.3
Platyophthalmon. 179.15
πλατύφυλλον. 192.14
πληκτικόν. 161.24
πληρόω. 131.25
Pleuritis ubi naſcatur. 192.7
Pleuriticus quis. 364.46
Pleuritidem quæ phlebotomia deceat. epiſt.5. lib.12
Plinij patria.
πνεύματα. 224.1
πνιγαλίων. 197.46
πνιγμὸς ὑπὸ ἐφιαλτῶν, morbus. 28.13
Polenta. 28.12
Polygonaton. 83.8. & 160.7
πολύκνημον. 51.19. & 229.38. & 253.31
Polypus narium. 194.8. & 195.14
Polypodij potio ſanguinem per urinam elicit. 101.37
Polypodij doſis. 266.30
Pompholyx. 2.49
πομφολυγώδης. 72.17. & 78.50. & 273.45
Ponderum aliquot notæ. epiſt.4.lib.18. 193.42
πόνος. 202.1
Pontícitas ſapor. 5.44
Populus utrũ calida. 9.35
Populus alba. 141.10
Populi nigræ folia. 141.20
Populeũ unguentũ. 9.27
Porcina caro humanę maxime ſimilis. 292.32
πόρος οὐρητικός. 157.28
Porrígo morbus. 97.31
Poſca. 319.43
ποσῶς. 164.2. & 195.37
ποδία. 101.9
πυθέμ. 140.46
Poteſtas animalis duplex. 46.2
Potus contra Melancholiam condiendi ratio. 240.1
Præcordia. 189.11. Celſo hypochondria. 238.32
Præſeruatio æque ac curatio diæta & medicamentis conſtant. 67.30
πρασίζων. 169.27. & 148.38
Praſſion. 186.24
πραῦνω. 140.48
πριαπισμός. 103.45
Principia morborum unde ſumenda. 271.30
Priuatiuæ uoces non totam formã tollũt. 207.40
προηγουμένως. 200.45
Prognoſtica morborum. 46.33
προκατάρξαντες. 200.44
πρόκλυσμα. 145.7
Prurítus uel prurígo palpebrarum. 100.50
πρόπωσις. 99.2. & 104.35. & 195.46
προπότισμοι. 163.41
Proprietates quid à natura differant. 16.18
προσκαίρως. 177.19
προσυφήματά. 187.21
πρόφαῦς. 151.48
προσωλασική. 191.34
πρωτοπάθεια. 156.1
ψαφαρόν. 71.38 1
ψυδράκια morb. 97.48. & 985.30. & 112.4. & 158.47
ψώρα. 107.46. & 105.14.
ψωρώδη. 151.20
ψωριῶντα βλέφαρα. 100.50
ψωροφθαλμία. 100.49.142.
Ptarmice frutex. 226.30(19
Pteris. 26.20
πτερόν. 137.48
πτερύγιον. 99.20. & 105.18.
πτίλωσις. 100.36. & 139.26
Ptiſana. 160.8. & 387.38
Ptiſanæ uſus. epiſt.2.lib.5 uirtus. 159.48. à recentioribus nõ rite parari. 55.35
πῶμα. 115.10. & 165.12. & 195.7
Pudẽdagra. 118.3. & 394.15
Pudendorum utriuſq; ſexus cõmunes affectus. 105.2
Pulegium. 275.43
Pulſuũ differentiæ. epiſt. 1.lib.11
Pupilla. 99.45
Purgatiõis catholica. 31.41
Purgandi corporis ratio. 57.43. in Melancholia. 363.45. & ſeq. per omnes anni partes. 78.15.
Purgationes potius creberæ ſint q̃ magnæ. 85.33 ſub Cane cur moleſtæ. 342.4
Purgatio pleuriticis ab initio molienda. 307.20
Purgatio pudendorum. 132.45
Purgatorijs utrum pharmacis utendũ ſit in materia minime turgente. epiſt.1.lib.13
Purgatoria medicamina. 2.11. & 181.1
Puſtulæ. 109.38. & 143.16

Pustularum nomen generale. 14.27
Pustula oculorũ morbus. 98.35
Pustulæ liuentes. 111.3
albæ uel lacteæ. 111.35
glandosæ. 111.47
oris. 73.7
Putrilagines. 150.5
πυλωρός. 309.21
πυοῤῥοῦντα ὦτα. 101.29
πυρά. 139.28
πύρετος. 151.16
πυρλώ. 153.12. & seq. 233.46. 234.2
πυρλῶες. 244.38
πυεία. 132.6. & 189.28. & 194.15
πυείκαυστα. 115.13
πυειώμενος. 189.27
πυῤῥάν. 193.37
πύῤῥος. 180.13
πυρωλικός. 136.17. & 151.37 & 184.21

Q

QValea coturnix. 50. 15. & 68.13
Qualitas humorũ. 285.30
Qualitates primæ actiuæ & passiuæ. 214.19
Quintilis quare calidior sole in Cancro uersante q̃ in Geminis. 92.7

R

RAcosis. 104.8
Radicula. 67.45
Radius. 114.35
Radix pontica. 69.36
Ramix omenti. 104.12.14
Ramix uaricosus. 104.19
Ramis inguinis. 104.25. & 164.10
Ratio utrum plus an autoritas ualeat. 307.9
Rauedseni. 69.36
Ramnum. 221.42
Rancula. 117.45
Ranula līguę uitiũ. 101.49
Raphanus. 223.20
Raphani duæ species. 67.
Raphanalis. 114.5 (42
ῥαφανηδλόν. 114.3
Rapi semen quomodo terendum. 76.30
Recipiens, genus uasis. 374.43
Reduuia. 105.14
Regibbi. 103.35
Regius morb. 62.46. & 113.15 præsentem medicum requirit. 73.21
Resina laricea. 237.49
Resolutio. 100.15
Reuulsio à uacuatione nihil differt. 270.26. quomodo facienda. 306.14 cum euacuatione fit. 270.49
Reuulsionum mensuræ.
Rha. 69.36 (304.24
Rha fluius. 64.14
ῥαβδλόν. 117.10
ῥαβδοειδλής. 170.46
Rhagada linguæ humor. 102.1
ῥαγάδλα. 116.28
ῥακῶδλες. 116.14
Rheon. 69.38. & 74.17
Rheon radix. epist. 5. lib. 5
Rheon barbarum. 63.44. & 165.19
Rhei barbari cõsideratio. epist. 6. lib. 17. & 388.5 multa nomina. 69.35 uirtus & usus in febre. 232.10. & seq. uires innocuę. 70.36 dosis. 2.38
Rheo bar. epoto quibusdam ani uenas reserari. 266.23
Rhecoma radix. 63.43. & 69.38
Rheumatica ulcera. 115.35 & 195.21
ῥευμαλισμὸς ἀρληρίας. 177.50
ῥευμαλιζόμενος. 190.36
ῥῆγμα. 113.14. & 202.36
Rhian. 69.38
ῥηπαρόν. 115.36
ῥίγος. 126.37. & 147.6
Rhodi temperatura. 95. 8.29
Rhos. 198.16
ῥοφούμενα. 113.32. & 115.
ῥωγμή. 70.18
Rhus. 143.
Rhus coriaria. 137.
Rhu, id est sumach. 137.
ῥοῦς. 100.
ῥυάς. 112.
ῥυτίδες. 193.
Rigor colli morb. 126.
Rigor & rigere. 116.
Rima.
Rimę, scissa uel fissa ulcera. 116.29
Robur in acutis non augendum. 43.
Rorismarini seminis usus
Ros Syriacus. 8.31 (219.
Rosæ exungulatæ. 44.
Rosæ partes sex uirtute differentes. 44.
Rosarum uirtus. 6.
Rouilia.
Rubus. 130.24. & 221.
Rubrica. 309.
Ructus unde.
Ruellius defenditur contra Marcellum. 189.
Rugæ. 112.
Rumex. 172.
Ruptura. 104.
Ruptura coronæ. 99.
Ruscus. 318.
Rusci radix. 189.
Ruta capraria 351.

S

SAbinæ uires. 140.
Sacchar. 351.
Saccharum quid. 386.
Sacchari cõsideratio. 230.
Sacchari uirtus. 231.
Saccharũ mellis species. 21.32 37. & 231.11
Sacchari nostri & antiqui differentia. 230.43. &
Saccharum quid à manna differat. 22.16.
Saccharũ et Zuccarũ uires differant. epist. 2. lib. 2.

Saccharum roſaceũ quomodo conficiatur. 68.41
Saccharum uulgatum antiquis ignotum. 351.28
Sadar. 222.41
Saire uel ſere. 111.6.15
Sal Indus ſaccharũ. 232.4
Sauic. 83.9
Sampſucus. 123.5
Sanchia. 114.12
Sanctulina. 26.22
Sandonicum. 26.21
Sanguis uigoris naturalis fons. 49.17
Sanguinem nõ niſi abundante cibo, ſupra modum creſcere. 52.1
Sanguis retentus obſtructiones facit. 382.27
Sãguis calidiſſimus & nõ calidiſſimus quomodo dicatur. 329.2
Sanguinẽ craſſum & atrum, atræ bili participare. 31.39
Sanguinis purgandi ratio. 122.27
Sanguinis thrombi. 140.6
Sanguinis ſputo laboranti conſiliũ, epiſt. 4. lib. 17. & 381.21
Sanguinis mictu laborantium diæta. epiſt. 3. lib. 7
Sanguinis miſſio Latinis uenæ ſectio. 270.33
Sanguis mortuus. 117.19
Sanies in ſiphac. 99.10
Sãtonis regio galliæ. 38.16
Santonicon. 38.2
Saphatum morbus. 97.48
Saphena uena. 61.9
Saporum nomina ad odores transferuntur. 130.11
Sapor rex Perſarũ. 78.33
Sapor acerbus. 385.5
Saporis ſyrupus. 78.32. & 369.19
Saraca urbs. 138.19
Saraceni à Saraca urbe nomen adepti. 138.20
σαρκολάβις. 169.41
Sarcoma. 101.42
Sardonion. 38.16
Sardonius riſus. 38.17
σαρκοκήλη. 104.16
Satiua natiuis nõ deteriora eſſe. 133.40
σατυρίασις. 103.38.48
Sauina. 258.40
Sazenea cõpoſitio. 245.2
Scabies. 107.50. & 108.15
Scabies palpebrarũ. 110.50
Scabies arida unde. 309.27
Scabioſa herba. 61.47
Scabri ungues. 105.19
Scammonij doſis. 2.45
Scarificãdi præceptũ. 78.11
Scea. 26.22
χιλακκηλόη. 114.7
χίοντες. 191.2
χιλόμελα 180.49
χοινώδη. 177.43
χοινοκάνθος. 58.19. & 75.13
Scillæ ſucci extrahendi modus. 300.42
Sciſſura. 101.7
Sclauæ. 59.19
Scolopendria. 172.15. & 393
Scolymus. 269.7 (46
Scolymi radix. 253.39
Scopuli. 110.25
Scordion. 62.21. & 75.45
Scroffulæ. 107.18
Scroffularia. 180.46
Sebardi. 38.19
Sebeſtis. 26.13
Secacul. 51.18. & 229.39. & 253.29
Selaa. 106.50
Selinum. 193.4. & 268.39
Seminis defectus ex naturalib. membris pendet. 251.11
Semperuiuum. 394.40
Sena herba. 29.33
Senſus principales. 298.29
Separatio iuncturę. 114.25
σκηπεδόνες. 115.43. & 145.46. & 164.50. & 190.6. & 202. Sephiri. 105.40. (28
σκηπτά. 130.
Septica uis. 193.36
Septimana quot horarum ſit. 345.41
Serapion colitur magis quàm intelligitur. 48
quanto tempore Galenum ſequutus. 352.16
erroribꝫ ſcatet. 266.40
Seris. 162.2
Sereos ſpecies. 59.12
Seres quales puſtulę. 67.5
Serenum. 205.18. & ſeq.
Serenitas exacta ſicca. 206.46
Serenitatis incrementum unde. 212.45
Serum caprinum. 368.10
Serum frigidum. 366.30
Seriphio pecora pingue ſcere. 166.37
Seriphum. 26.20. & 38.2
Seſami natura. 160.15
Setanion. 233.31
Siccandũ plus nimio non eſſe. 375.27
Siccitas membrorũ quibus remouenda. 373.1
Sicci morbi. 55.11
Siccitatis indicia. 315.39
Siciliæ temperies. 95.36
Sideritis. 198.5
Sidum. 394.40
Sigillum ſanctæ Mariæ. 253.30
σικύαι. 186.35
ſilac. 100.36
Siligo. 277.12
Siliqua. 7.7
Silurus piſcis. 223.29
Similis quid ab æquali differat. 141.44
Similitudo, relatio eſt inter diuerſa. 15.12
Simpliciũ ignorantia magnos medicis errores præbet. 73.30
Sinopice. 37.23
Sinopis. 37.1.18
Sirmium ciuitas. 227.23

σκελιαστική. 192.47
σκιωποιέω. 225.32
σκίρρος. 104.38. & 105.41
σκίρρωμα. 104.39
σκληρόν. 196.49
σκληροφθαλμία. 100.37
σκοτόδινος. 370.49
σκολιώμενοι, uel scolioſi. 103.35
σκύβαλα. 162.34
σκωληκιῶντα ὦτα. 101.30
σκωληκῶδες. 115.36
Smarides piſces. 224.23
σμήγματα. 194.33
Smigma feruidum. 142.1
Smilax. 225.46
Sminium. 228.11
Smyrnium. 269.17
Solanum hortenſe. 269.17
Sol morborum curatio= nes agit. 344.4. qua ra= tione calefacere dicatur 91.41. bis in anno ra= dios ad perpendiculum in æquinoctialem habi= tantes mittit. 92.10. calo rem non actu ſed pote= ſtate habet. 91.19
Solis poteſtas. 344.22.
Solis acceſſus generat, re ceſſus corrumpit. 90.4
Solutiones continuitatis. 113.7
Somnus à cibo pernicio= ſus. 121.28
Somnus nimium profun dus, ſenſus priuatio. 322.38
Somni profunditas quo= modo remoueat. 323.43
Somni ſpacium. 77.20
σπαργῶντες. 103.26
σπάσμα. 113.12
σφάκελος. 106.21. & 115.50. & 117.44
σφακελίζοντα. 181.24
σφακελισμός. 14.4
σφυγμός. 188.28
Saphatus. 15.1
Spicæ nardi radices utilio res. 127.39
στίλοι. 112.40
Spina. 117.36
Spina ceruina. 222.1
Spinæ uentoſitas. 113.22
Spinacium. 67.46
Spinacia herba. 224.40
Spiritus unde exeant. 197.47
Spiritus naturalis utrum ſit. 326.6
Spiritus uiſualis tenuis & imbecillis duæ cauſæ. 556.11
Spiritus uiſuales in ocu= lis multiplicantia. 556.45
Spodium quid. 273.40. & 226.46
Sputum ſanguinis. 308.6
σταλική. 191.50
στάφις, ἄστάφις. 184.18
σταφυλή. 102.26
σταφύλωμα. 99.6
στέατωμα. 107.2
στέλεγμ. 164.8
στέλεχ. 190.5
στερρός. 179.19
Stibi. 192.14
στιχνός. 175.21
Stigma. 103.3. & 112.35
Stœbe herba. 61.47
στοιχνόν. 185.23
Stomachici. 144.6. & 157.45. & 165.24
Stomachus quid 23.22
Stomachum roborantia. 244.7
Stomachum lenientia uo mitus ſedant. 140.49
Stomachi imbecillis con= ſuetudo. 370.18
στραβισμός. 100.13
Straboſitas. 100.13
Stranguria. 264.7
στρέμματα. 114.26. & 178.47
Strobili. 67.50
στρογγίλοι, lumbrici. 25.17
στρόφοι. 119.48. & 133.11 & 202.10
στρυφνός. 5.45. & 190.24
στρυφόν. 269.19
Strichnon. 107.21
Strumæ. [226.13
Struthion. 223.10
Studioſi plerunq; melan= cholici. 231.10
Sturio piſcis. 231.30
Styptica. 153.45. & 174.42
Styrax. 152.21
Styrax calamites. 138.19
Sucutum quid. 82.20
Succudus. 274.15
Succus. 170.10
Succi aquei ex herbis ex= trahẽdi modus excellẽs (557.14
Sudamina. 111.15
Sudores an naturales. 329.13
Suffuſio, oculorũ affectio 99.49 102.41
Sugillata. 70.18
Sumac. 111.19
Suppuratio. 111.19
Superlatiui interpretandi ratio. 149.44 101.15
Suſati. 65.12
Sutura ſagittalis. 146.6
Sycomorus. 106.22
Syderatio. 91.41
Syderũ curſus quatenus medico conſiderandus. (341.44
Sydia. 27.48 114.1
συκυκλόν. 102.46
συκώδεις. 101.1
σύκωσις. 281.18
Siliqua Aegyptia. 201.42
σύλλημα. 160.2
συμπέσω. 100.44
συμφιῶντες. 82.21
Symphyton quid. 46.22
σύμπτωμα quid. 99.37
σωχύσεις.
Syncope. 128.16. & 131.21 116.17. & 136.1
σύριγξ. 58.8
Syrupus aceroſus. 244.18
Syrupus electus. 244.18
Syrupi utrũ uim coquen= di habeant. 280.46 281.12
Syrupi etymon. 280.18
σύρω. Tabaſſir.

TAbaisir. 274.27
Talpa. 274.27
Talpæ morbus. 116.46
Tamarix. 98.12
Tamarindi. 141.24
τάφροι. 281.20
τάραξις, oculi morb. 116.42
Tarsecum. 98.18
Tarsati. 109.20
Taurus animal calidũ. 99.17
Taxa, epist. 4. lib. 7 (293.30
Tectonice.
Tedæ folia. 37.23
Tegnamen. 139.19
τελείως. 221.26
τελεχώδης. 166.31
τηλέφια. 179.7
Temperatura quę tẽpera tissima. 116.4
Temperatura mala. 46.14 350.12
Tẽperaturæ malæ incommoda. 52.5. & causæ. Ibid.12
τένοντες.
Terebinthini olei uis. 157.14
Termẽtina. 75.40 (45.139.1
τέρμινθοι. 106.2. & 111.43
Terra sigillata. 62.8.11
Terra armeniaca. 62.8.14
Terræ intestina. 25.18. & 37.29. & 34.40
Testudo. 116.40
Testudines, morb. 98.12
Testium morbi. 104.4
τέτανος. 103.21. & 126.19. & 169.47
τεταμένος.
τετρημένα. 183.44
Teucrion. 182.43
θαμνίσκος. 394.3
θάμνος. 170.49
θαυάσιμα φάρμακα. 166.39
θεραπευτική. 139.38
Theriaces cõpositio. 183.46 31. epist. 3. lib. 6
θερμαντικώτατον. 132.28. & 139.46
θήριον.
θηριώδη. 172.13
θηρίωμα. 195.42 115.42
θηριοδηκτά. 115.15. & 155.35. & 157.12. & 170.4. & 173.22
Thlaspi herba. 62.17. & 76.6. & 226.21.
Thlaspij semen quomodo terendum. 76.30
θλᾶσις καὶ θλᾶσμα. 113.15.44 & 114.45
θρίγκος. 163.18. & 189.50
Thus. 8.49
Thus stagonias. 152.28
Thus ἄτομον. 138.32
Thuris manna. 139.12
θυΐα. 178.11
Thymelæa. 261.40
θύμοι. 104.41. & 159.19
Thymum uel Thymium. 109.18. & 116.21
Tiliæ foliorum uis. 142.3
Timor frigiditatis signum 293.29
Tinea morbus. 97.48
Titillatio. 103.48
τμηλικώτερον. 186.18
τοῖχος. 163.18
Tonsillæ. 102.29
Tormẽtilla septifolia. 76.4. & 79.40
τορεθηδόνες. 194.17
Tormina. 133.9. & 150.12
Torsio piscis. 224.18
Tragoriganum. 227.14
Tracon uel tarcon. 227.16
Tranquillum. 205.18
Tranquillitas. 207.46
Trepexum herba. 224.37
τριχισμοὶ, τριχίασις. 103.30. 113.34
τριχειδίες. 169.3 (
τριχῶντα βλέφαρα. 101.24
τρόμος. 126.37
Tuberculum. 106.1
Tumor. 141.33. & 151.42 & 153.35.42
Tumor laxus. 105.39
Turbit. 3.3
Tusium. 109.20
Tussim sedãs syrup. 381.21
τύλωσις. 101.3
τύλοι. 109.27
Typha. 277.3
Tyria morbus. 97.42
τυρῶδες ἀποπνέω. 193.48

V

VAcillatio, oculorum morbus. 98.19
Valeriana herba. 129.23
Vari. 102.46. & 135.33
Variolæ. 109.46. & 110.1.25.46
Vehuen. 219.2
Venarum humeralium axillariũq; origo. 273.13
Venæ capillares quæ. 66.50
Vena basilica, cephalica, nigra. 289.24. ciuilis. 109 36. iecoraria. 308.48. medeni uel sanios a. 109.29
Veneni mali odores quo modo auferantur. 196.33
Venetiarũ urbs quasi noua Roma. 73.46. cõmunæ Europæ emporium Ibidem.
Ventriculi intemperies quib. modis discutiatur. 372.16
Ventriculi os quomodo fouendum. 311.33
Ventriculi temperatura quomodo cõseruetur. 239.20
Ventriculi curatio & præseruatio. 373.18. & epist. 4. lib. 14
Veneris intempestiuæ incõmoda. 250.49. & seq.
Ventris lubricitati curatiuæ intentiones. 251.31
Venus oculis nocet. 79.33
Venerem iuuantia. 139.31. & 253.29
Veneri ciendæ. 269.8
Venus imaginaria. 104.3
Ver una dies non facit. 211.43
Veneris modicus usus à Galeno commendatus. 310.30

Veris qualitas & temperatura. 206.21
Verminosæ aures. 101.30
Vernicata. 103.6
Verrucæ. 109.3
Vertigo. 370.49
Vertiginis cura. epist.2. lib.10
Vesicæ, oculorũ uitium. 98.33
Vesicæ munus. 264.27
Vesica palpebræ. 101.7
Vestigia percussiõis. 113.1 sanguinis. 113.2 nigra. 113.4
Vibices. 113.1
Victus ratio in quo consistat. 77.11
Victus ratio medicamentis præstat. 67.30 quas cõmoditates Melancholiæ afferat. 220.3
Victus ratio studiosorum 28.41. uulneratis cõmoda. 6.13 bilis rufę. 67.34
Victus parcior. 363.4. plenior. 44.18
Victus tenuis quis. 40.16. & 44.8
Victus exacte tenuis incõmoda. 43.34
Victus crassior robur auget. 43.29
Vina & cibi & medicinæ officio funguntur. 313.4
Vini color. 131.13
Vini temperatura. epist.3 lib.14
Vini aquosi facultas. 404.15
Vinum cestrites. 59.42 Maluaticũ, id est cretense. 310.5. moschatula. 130. 17. & 148.39. pauci ferũ. 59.40. stryphna. 312.34 Trebiana dulcia. 294.22
Viola alba. 33.8
Viridis color oculis confert. 79.26
Virorũ purgatiões. 150.6
Visionis deminutę causę. epist.6.lib.6. deminutæ curatio. epist.2.lib.16
Visualium neruorũ obstructio. epist.4.lib.15
Visus hebetis symptoma 333.22
Visus defectui ἀντίδοτα. epist.2.lib.15
Vitex. 142.45
Vitis cum brassica inimicitiæ. 225.28
Vitiligo. 108.33
Vitriolum. 27.43
Vlcera. 113.10. & 153.33
Vlcera maligna. 115.37
Vlcus palati. 380.22
Vlcerum catalogus. 115.18 differentiæ. Ibid. 22 denominationes. Ibid. 31.
Vlmus arbor. 253.43
Vlmi cortex quibus conferat. 141.14
Vmbella. 1693.
Vmbilici augmentum. 104.26
Vmbilicus prominẽs uel prociduus. 104.27
Vnedo. 234.40
Vngarica herba. 79.18
Vnguen. 150.48
Vnguis pars rosæ. 44.47
Vnguis oculi affectio. 99. 24. eius genera. Ibid. 26
Vnguium uitium. 105.13
Vocis iter. 23.41
Volatica morb. 394.9
Vndimia. 105.39
Vomitus uentriculo utilis. 373.29
Vomitoria quædam leuia 373.37
Vrinæ οἶνωπες. 131.13
Vrinæ ardor. 287.38
Vrinam cientia. 258.31. & 404.15.
Vretica & diuretica. 404.
Vsta. 115.13 (22
Vstio linguæ. 102.1
Veteri pruritus symptoma epist.5.lib.3. Curatio eiusdem. Ibid. uerti
Vteri tumentis symptomata. epist.5.lib.10. eiusdem curatiuæ intentiones. 242.42
Vuea oculorũ mẽbrana & eius affectiões. 99.
Vua. 99.
Vuatio. 25
Vuæ Corinthiæ. 25
Vuarũ siccarũ usus. 25
Vulnus.
Vulnera letalia quæ. 6
Vulneratorũ diæta. 6
Vuluarum procidentiæ. 104.36

X

Xylobalsamũ. 26
Xyphij radix. 25
ξηροφθαλμία. 110.

Z

Zarer. 234.
Zea. 268.
Zerma. 117.
Zirbi. 104.
Ziziuæ. 59.
Zomerysis. 38.43. & 27.
ζωρότερον. 201.
Zuccharum quid, & quo modo conficiatur. 21.
& 231.41. 352.18. 386.46
Zuccharũ & Saccharum an differant. epist.2.lib.

Indicis finis.

ERRATA.

Pag.2.uer.28.ben.111.29.de fudationes. 161.50. forma. 202. ἀπονία. 230.9. urina. 313. Cyst non repetitur, cætera recte respon dent superioribus. 318.17. urina gallorum. 330.4. caloris imm 351.38. pertractant. 364.5. rosa ceum solutiuum. 375.50. nomen 377.50. cum tamen. 378.5. cum bor ostendere.

IOANNIS MANARDI FERRARIENSIS MEDICI, EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER PRIMVS.

EPIST. I. ad Florianum Montinum, uirum doctiſsimum, in qua excuſat ſe de horum librorum æditione.

VLTOS futuros eſſe arbitror, qui meam hanc Epiſtolarum medicinalium æditionem adeò nõ probent, ut etiam ualde reprehendant: partim, quia in uniuerſum eos dãnent, quicunq; noui aliquid poſt tot, tamq; celebres autores moliri hoc tempore audent. Superfluum enim eſſe, ea ſcribere, quæ ſint ſcripta. Temerarium, putare ſe uidere, quæ oculatiſſimi illi non uiderint. partim quod hanc operam, ut in quibuſdam artibus fortè tolerẽt, in medicina tamen nullo pacto admittent, ut quæ diuturnitati temporis, & antiquorum ſelectis quibuſdam hominibus ſit condonata. Nec deerunt alij, qui me inſolentiæ inſimulent, quod nouus homo, & uix intra proprios lares (ut dici ſolet) cognitus, audeam cõtra eos inſurgere, qui autoritatem ſibi iam multis annorum ſeculis præſcripſerunt. Damnabunt plericq; ſtylum: aliqui tãquam minus, aliqui tanquam nimis exquiſitum culpabunt. Nonnulli docendi modum per epiſtolas, ceu in medicina non uſitatum. Alij ut cætera ferant, hoc certe uitio dabunt, quod nominis aucupandi gratia, res tam exigui momenti inuulgãdas, uel ipſemet curauerim, uel permiſerim. Ego (ut multis ſimul reſpondeam) rem, ſi ullo unquam tempore, in primis noſtro ſeculo ſummè neceſſariam puto, hac in arte ſcribere, eaq; ingenuitate & audacia, ut ueritate præ oculis habita, neq; autoritatis, neq; antiquitatis, propter mille etiam annos, ulla ratio habeatur. Ex ignauia enim, & nimia in ſeniores obſeruantia factum eſſe cognoſco, cur hactenus non ſolum nihil arti à noſtratibus ſit adiectum, ſed & priſcorum commentaria ſine delectu ueluti oracula ſuſcepta ſint: licet quãdoq; ita fœda & barbara, ut intelligi non poſſint: ita mendoſa, ut quiduis aliud potius ſignificent, quàm quod autores uoluerint. Vnde factum eſt, ut ea pro arbitrio quiſque ad proprium dogma trahat, unaq; pro alia regula, uno pro alio remedio, & ſæpe pro ſalubri mortifero, magno cum humanæ uitæ diſcrimine utatur. Nec tantum à uulgaribus & ſequioris generis medicis hoc peccatum eſt, ſed & ab his qui primæ notæ atq; autoritatis apud primates & reges fuerunt. Quis enim extitit ſuperioribus abhinc annis plus minus quadraginta, qui tum uulgata illa Hippocratis opera, cum Galeni expoſitione, & libello qui Ars medicinalis inſcribitur, uno uolumine comprehenſa, cui Articulæ nomen indiderunt, inſtar Moſaicarum tabularũ non coluerit? In quibus tamen innumerabiles eſſe errores, ex nouis modo interpretationibus & aperte iam patet, & paulò poſt euidentiſſime manifeſtabitur. Quis Auicẽnam ceu cœleſte numen non adorauit? in cuius tamen libro præter denſam caliginem, infinitum eſſe ambagum chaos, & cõmentaria quædam nuper (ut audio) de Auicennæ erroribus ædita, & alia non multo pòſt ædenda, luce clarius (bonis tamen oculis) demonſtrabunt. Quis Serapionis aggregationes, in ſimplicium medicamentorum & figuris & uiribus dignoſcendis, Mathiamq; uere Syluaticum, in eorum & aliarum rerum medicinalium nominibus exponẽdis, non

Id hodie præſtat academia Florentina.

eſt ſummopere ueneratus: in quibus tot ferè eſſe errata quot uerba, & Dioſcoridis nouæ caſtigationes, & noſtræ aliquot epiſtolæ palàm faciunt. Sed ut Galeni, Halicabatis, Razis uolumina præteream, quorum non adeò frequens uſus, nónne Ioannes cognomento Meſue, tantæ & extitit & adhuc extat apud multos exiſtimationis, ut nonnulli magnæ autoritatis medici ſuum appellare euãgeliſtam non ſint veriti: cuius librum, præter multa Sibyllæ folijs obſcuriora, quædam aperte falſa continere, noſtræ in eum marginales annotationes oſtendunt. Quod ſi quis fortè non credit, librum eius aperiat, primaq; ſtatim pagina me non falſum dicere, niſi penitus careat iudicio, manifeſtiſſime cognoſcet: ubi ſcribit, non ideo purgatorium medicamentum, humorem certum purgare, quia ſit ei ſimile. In quo dicto aperte Galeno contradicit libro tertio de ſimplicibus medicamentis dicenti, purgatoria medicamina eſſe attractis humoribus ſimilia, ſed fortiora aliquo modo: & propterea trahere, non trahi. Per quæ uerba argumentatio diluitur, quam ſubobſcure Meſuas innuit: Si ſimilitudo, inquit, cauſa eſſet, quare medicamentum humorem traheret: ita humor traheret medicinam, ſicuti medicina humorem. Huic enim occurrens Galenus, rationem reddit, quare cum duo ſint ſimilia, hoc potius trahat, illud trahatur: id ſcilicet eorum trahere dicens, quod ſit potentius: illud uero trahi, quod ſit imbecillius. Quare ſi Meſuas à Galeno prudens & ſciens receſſit, debuit utique uel ſententiam eius refellere, uel nouam contrà argumentationem excogitare. Crediderim ego facilius Meſuen locum eum non uidiſſe: quando & alijs in locis ſe Galeni libros uel non uidiſſe, uel conniuenter euoluiſſe palàm prodit: ut cap. de centaurio, ubi maius cum minore confundit, & minus omni in re præfert: cum tamen multis in rebus, maius à Galeno celebretur, & minoris radix penitus dicatur inutilis, radix autem illius in multis cõmendetur. Porrò de manna & ſena quædam ad ſcribit Galeno, quæ ille ne ſomniauit quidem. Picram & Calaminthes antidotum non bene ex eiuſdem ſententia deſcribit. Medicamen de acetoſis uocatum, & quandam tripheram, quaſi Galeni, recitat: quas eius non eſſe, faſel, ſandali, camphora, been, ambra & moſchus oſtendunt, illius temporibus incognita. Multa ſimilia poſſem afferre, per quæ non bonus Galenicus, ſed nonnulla potius notanda, per quæ non bonus medicus conuincitur: quale eſt illud: Aloën aperire uenas, & ſanguinem ciere: cum, ut Plinium taceam, Dioſcorides, Galenus, ratio & experientia contẽtur, quod ſanguinem undequaq; fluentem ſiſtat, etiam ſi per ſcreatum emittatur: quare ſi aliquando ſedis uenas aperire uidetur, ex accidenti hoc fit, quoniam excrementa acriora agentia ad ea loca mouet, quæ uenas recludunt: ſicuti ab aliis quoque fieri medicinis ſcribit Galenus aphoriſmo 47. lib. 6. Mixtam item medicinam minus purgare ait: cuius contrarium ſcribit Galenus, & ratione ac experientia comprobatum. Verum hæc non propria eius errata, ſed Auicennæ potius, quem eſt ſequutus. In rheo uero barbarico cauere operæprecium eſt, ne ipſum ſequentes, ad decem uſque drachmas ſemel demus, quod nonnulli peccantes ad extremum periculum ægrotantes deduxerunt. Sed Dioſcoridi & Auicennæ potius accedentes, non tranſcendamus duas drachmas: ſicuti nec de epithymo plus quinque, ad ſummum ſex dabis, & hoc paucis: dante interim ipſo ſeptem drachmas pulueris, & decocti drachmas uiginti. Tum capnij, quam ſumariam, uel terræ fumum dicunt, niſi ſupra duas, quas idem Meſuas iubet, uncias dederimus, nullam purgationem conſequemur. Scammonij etiam ultra duodecim grana dare, non eſt cur eius autoritatem uereamur, cum à Dioſcoride ad quatuor uſque obolos accedat. Apud noſtro tempore in Italia multi ſcrupulum integrum ſine noxa biberunt. Apud Sarmatas uero & Turcas modus etiam Dioſcoridis tutò longe exceditur. In Polypodio quoque eius ſententiæ ſtandum non eſt: ſiquidem integra uncia per ſe parum purgat, cum ille quatuor aureos non tranſeat. Eupatorium, quod ipſe pingit, non eſt ſimile

Rhei barbarici doſis.
Epithymi.
Capnij.
Scammonij.
Polypodij.

est simile uero, quàm centaurij folia canabinis, & subluteus color albo. Nullus quoque antiquorum, uim huic adscribit purgandi: imò Dioscorides potam ex uino dy
que enim cum Serapione conuenit, tripolium intelligente: nec cum Dioscoride, radicem pityusæ sic uocante: folio enim hæc pini, illud isatidis constat, non feru
tur: siquidem, ut à fide dignis intellexi, ex planta illud accipitur, quæ folio myrti con
stat. Alia permulta possem addere, sed satis hæc sunto ad eius autoritatem conuel
lendam: atque ut id demum constet, ad extirpandos receptos errores, necessarium esse libros non solum cudere, sed etiam in lucem ædere: cum paria sint, nihil scri
bere, uel quæ scripseris domi premere: nulliusq; nomini quantum ueritati deferen
dum: quãdo & Galenus Hippocratem, erga quem summopere afficiebatur, non
nunquam perstringit. Modus autem hic scribendi per epistolas, præter id quod uix
tari uix potest, interpellantibus amicis, non est nouus. Archigenes, Galeno teste, undecim libros Epistolarum medicinalium scripsit. Et Themison, Paulo teste, de
cem. Consilia etiam à recẽtioribus uocata, non aliud certe sunt quàm epistolæ. Ne
mo autem legẽdis fortasse barbaris assuetus, mihi uitio det, si homo in Latio natus, latinius aliquando loqui uideor: rursus idipsum si ubiq; non planè assequutus sum,
uitio temporum excusandus uenio, quæ talia fuerunt, ut non potuerint bonæ ar
tes disci, nisi à barbaris & libris & professoribus: quanquam sanè non latinam lin
guam, sed medicinã discere cupientibus hæc scripta sunt. Quod uero excudi hæc à typographis tulerim, non famæ aucupãdæ gratia factum fuit, cum in his plus labo
ris à bonis cognoscendum, quàm ingenij scirem: ab alijs uituperium & risum, non laudem expectarem. Sed quia iam plerasq; epistolas me inscio, non sine multis erro
ribus publicatas uideram, ideo uetus meum institutum, quo nihil ad hunc modum euulgare statuerã, sicut sæpe tecum cõmunicaueram, mutare coactus sum. Quod nec feciſſem, nisi sperarem aliquos bonæ mentis iuuenes, ex harum lectione ad me
liorem frugem excitãdos. Seniores autem, si quis modo senior hæc legere non dedi
gnabitur, hoc saltem ex harum lectione posse lucri capere, ut sentiãt quod prouer
bio dicitur: Nec omnia, nec omnibus, nec passim esse credenda. Quod autem à pri
mo limine præfixo tuo nomine in publicũ illas prodire siuerim, præter antiquam inter nos amicitiam, singularemq; tuam eruditionem optimis moribus, quod hoc
seculo rarum est, coniunctam, illud quoq; in causa fuit, ut me cur sententiam muta
rim, apud te excusarẽ, ac rationes quibus impulsus fuerim, tibi significarem. Vale.
Ex laurino Pannoniæ superioris ciuitate, pridie Idus Sextiles, M. D. XVIII.

EPIST. II. Io. Mariæ Pacto. Castigatur aphorismus XII. libri tertij.

Miraris Pacte, quod aphorismi duodecimi libri tertij Hippocratis, tot legantur interpretationes, quot fuerunt in latinam linguam interpretes. In uulgata enim æditione legebatur: Si austrina hyems, & pluuiosa, ac trãquilla fuerit. Laurentianus, cuius interpretatio à multis etiam Theodoro Gazæ adscribitur, pro uoce trãquilla, tepida scripsit: Leonicenus, serena: quæ uerba non minus significato, quàm sono ipso uocis euariant. Tranquillus enim aër est, qui uentis: serenus, qui nubibus ac nebulis caret: tepidus, qui non impense aut calet, aut friget. Quid igitur, ais, sentiemus? aut cui ex tot traductionibus præ alijs potissimum inhærebimus? Mihi certe Pacte (ueritas amicitiæ & autoritati præferatur) nulla earum probatur: tolerabilius tamen uidetur, ut tepida, quàm ut uel trãquilla, uel serena legatur. Nam si australis est hyems, quo

modo trãquilla? si pluuiosa, quomodo serena? Nisi forte quispiam dixerit, fieri pos-
se, ut alijs atq; alijs diebus, imò uno eodemq; die, modo austri & pluuiæ ingruant,
modo trãquillitas aut serenitas appareat. Sed uideant qui sic dicunt, quomodo con-
sentanea Hippocrati & Galeno loquantur. Non enim est illis in hoc aphorismo ser-
mo de ea mutatione quæ in una ex quatuor anni partibus, uel in uno die de una
qualitate in aliam fit, ut de quibus superius, primo ac quarto aphorismo eiusdem li-
bri disseruerint: sed Galeno etiam ipso teste in expositione aphorismi, de uarietate
quæ in temporibus contingit, hoc est, in una ex quatuor anni partibus inuicem suc-
cedentibus, dum uidelicet propriam non habent qualitatem, sed eius loco aliam,
alioqui non australis & pluuiosa, sed inconstans ac uaga hyems diceretur, ut quæ
minime sibi constaret: sed ex pluuiosa in serenam, ex australi in tranquillam labe-
retur. Quod uero nec tepidam legendum putem, facit Galeni autoritas, qui abun-
» tio commentarij eius aphorismi statim ait: Econtrario se habet hæc temperatura
» duobus in priori aphorismo dictis tẽporibus: qualis enim prius in illo erat hyems,
» tale nunc est uer: qualeq; uer in illo, talis nunc hyems. Ver autem priore aphoris-
mo, non magis tepidum, quàm serenum aut trãquillum dicebatur, sed australe tan-
tummodo & pluuiosum: ergo & hyems in hoc aphorismo australina tantum & plu-
uiosa intelligenda est. Idem quoque colligitur in expositione aphorismi decimiter-
tij, ubi loquens de eisdem constitutionibus, quæ scilicet undecimo & duodecimo
aphorismo supponuntur, nihil addit huic hyemi ultra pluuialem & australem. Ait
» enim: Post duas præscriptas constitutiones, unam quidem, in qua hyemem boree-
» lem & siccam esse uult, uer pluuiosum & australe: aliam in qua contrarium, plu-
» uialem & australem hyemem, uer siccum & boreale. & reliqua quæ sequuntur.
Quæ cum sint de Hippocrate dicta, in libro de aëre & locis inscripto, relinquitur,
neque ipsum Hippocratem uocem νότιος addidisse, quod etiam legentibus mani-
feste apparet. Sed & nostram hanc sententiam confirmat Aristoteles, nono proble-
mate primæ sectionis, ubi causam eorum perquirit, quæ in hoc aphorismo ab Hip-
pocrate dicta sunt: non enim aliud & ipse huic hyemi epitheton apponit, quàm plu-
uialis & austrini. Celsus quoque bonus Hippocratis interpres, lib. 2. cap. 2. sic ad
» uerbum hunc aphorismum interpretatur: Si austri pluuiæq; hyemem occupa-
» rint, uer autem frigidum & siccum est, grauidæ quidem fœminæ quibus tum adest
» partus, abortu periclitãtur: hæ uero quæ gignunt, imbecillos uixq; uitales ædunt:
» cæteros lippitudo arida, & si seniores sunt, grauedines atque destillationes ma-
» habent. Fides demum græci codicis non parum me confirmat, qui ab exemplari
Demetrij Chalcondylis uiri doctissimi & integerrimi transsumptus est: in quo sic
scribitur: ἢν δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἐπομβρος γένηται. & reliqua. Vbi patet duo ta-
tum, nec plura epitheta, scilicet australis & pluuiosæ hyemi esse apposita. Verum
quid aliunde testimonia mendicamus? cum Galenus ipse Hippocratis primum
Epidemiarum librum enarrans, hunc aphorismum, uti nunc recitauimus, asserat,
nulla adiecta uocula, per quam uel tranquillum, uel serenum, uel tepidum, posit
intelligi. Sed unde, inquies, moti sunt interpretes, uiri & utraque lingua eruditis-
simi, & medicinæ peritissimi, ut uerbum superadderent, quod Hippocrates non
dixerat? Id ego eueniisse reor propterea, quod in codicem inciderint, in quo adsc
tum erat καὶ νότιος: nam & nos in quodam exemplari talem animaduertimus
scripturam: uidentur tamen illi non νότιος, sed amoto ε elemento à secunda sy
laba, νότιος legisse, quæ uox Polluci Ponti malaciam, Aristoteli in Problema
modo serenum, modo tranquillum significat. Qua etiam usus est idem Hippo
» crates secundo Epidemiarum libro sic scribens: Ἐς πρόνθον πρὶ ἡλίου τρόπας ὁ
» γαρ τὰς τροπὰς ἤλθομεν, ἐγένετο δὲ ὁ χειμὼν νότιος. Neutram tamen nos (q
suprà patuit) earum lectionum probamus, sed uel abradendum illud uerbum
tamen

tamus, ueluti suppositítium, uel legendum utrobique ὑδαῖος, penultima circumflexa, quæ uox humidum significat: uel ὑδατῶδες, quæ procellosum. Vtrunque enim significatum sensui Hippocratico optime quadrat: non ὑδαῖος, cuius utrunque significatum cum altero prius dictorum uerborum (ut ostendimus) necessariò pugnat. Legitur & ὑδαῖος in antiquo quodam exemplari Romanæ bibliothecæ, ut mihi retulit Ioannes Heymus in Vienna superioris Pannoniæ inclyta ciuitate, iuuenis græce & latine non mediocriter eruditus. Sed & proximis diebus Celsius noster uir undequaq; doctissimus, in antiquo satis codice eandem sententiam & lectionem mihi monstrauit. Priorem tamen non propterea relinquo sententiam, ceu Galeno & Hippocrati ipsi magis congruam, utpote ut uerbum illud penitus ex hoc aphorismo deleatur. Porrò in alio codice opera Hippocratis continente, ὑδατῶδες legitur. Quid uero legerit Caluus, nescio, sed tulit tepida, quemadmodum Laurentianus. Meam autem iam tenes Pacte sentẽtiam, quam si minus probaueris, meq; temeritatis accusaueris, culpam in te reijciam, qui arbitrum me inter tam celebres uiros esse uoluisti. Vale.

EPIST. III. Hippolyto Rufo. Quid sit Eruilia, & an bonis alimentis connumeranda.

RTam esse ais proximis diebus controuersiam inter te, aliumq; percelebrem medicum, quod tu uidelicet, cõmunem sequutus sententiam, cuidã prope genu uulnerato, esum eius leguminis prohibueris, quod eruiliam etiam uulgò uocant: ille contrà ceu rem bonam, atque non modo uulnerato illi, sed & alijs plerisque ægrotantibus congruentem laudauerit: quæriscp propterea in hoc sententiam nostram. Ego uero, non quia tanti me faciam, ut de uestris discordijs iudicium ferre uel possim, uel debeam, sed ut tibi morem geram, scribam quid sentio: atque hoc ordine ostendam in primis, id quod nos eruiliam uocamus, non esse id legumen, quod Arabes, uel potius libricant, neque id quod almelic, quorum utrunque præclarus ille uir (ut dicis) & primum recentiorum turba existimauit. Deinde, esto quod id esset, uulnerato tamen illi inutilem fuisse. Demum, ne id mihi crimen impingatur, quod scio nonnullos ἑλλωμάσιγας solere nobis impingere, quod scilicet dicamus quid res non sit, nuncupem: ex quo & illud constabit quod principaliter in controuersiam uenit, eruiliam quam uero quid sit, aperiam, uidelicet ipsam, non esse bonis alimentis connumerandam. Primum non est difficile uidere legenti Serapionem cap. 116. granum id quod mes appellat, oculum habere dicentem, cum pupilla nigriore, herbamq; eius esse phaseli. Euidentia enim ipsa rei ostendit, eruiliam oculum non habere: uel si quid habet, quod oculus à defendente proprium dogma fortè dici possit, id omnino nigriore pupilla non constare. Quantum uero phaseli herba, ab ea quæ eruiliæ, distet, ex utriusque aspectu quiuis potest edíscere. Si quis tamen uisui non credit, gustum consulat. Scribunt siquidem Auicenna & Isaac, in cortice mes esse ponticitatem. Ita enim ipsi appellant eum saporem, quem Græci στυφνὸν, nostri acerbum nuncupant: qui quidem est sapor linguam uehementer astringens & ueluti ligans, qualem glandes maxime præ se ferunt. Tam alienus est autem hic sapor ab eruilia, quàm ipsa à glandibus. Rursus mes est idem quod pisum (ut infrà probabo) sed pisa non sunt eruilia nostra. Scribit enim Plinius libro duodecimo, pisa habere angulos, ut cicercula, quos in eruilia certe nostra non uidemus. Libro quoque decimooctauo, de

Ponticitas qui sapor.

eruília & píſo ceu rebus diuerſis ait, quod folio conſtant longiore. Et Theophraſtus
piſum multifolium eſſe dicit, terrenum, amplum, adeoq; uagum, ut locum totum
impleat, etiamſi amplo interuallo ſit poſitum: quæ noſtræ eruiliæ minime quadrãt.
Liquet ergo, quod eruília non ſit mes. Quod uero non ſit id quod Arabes uocant
almelic, non alio quàm Auicennæ ipſius teſtimonio probandum: is enim cap. 3.
ſecundi libri, ex ſentẽtia propria aſſerit, almelic eſſe erbum, ut ibi legitur. Quod uo-
ro erbum, de quo ibi Auicenna (orobon Græci appellant) nos eruum, tam ſit ab
uília noſtra, quàm mes Auicennæ diuerſum, adeò clarum eſt, ut probatione non
egeat: iumentorum enim potius quàm hominum cibus eſt eruum, eruília homi-
nes libentiſſime ueſcuntur. Hoc igitur ceu notum relinquentes, id potius aggredi-
mur, quod ſecundo loco propoſuimus, probantes rem quam mes Auicenna nun-
cupauit, maxime dum recens eſt (hæc enim in cõtrouerſiam uenit) non eſſe cibum
uulnerato in neruis congruentem: quod ita colligimus. Ratio uictus ſiccior & pau-
ca ſuperflua dimittens, in omnibus uulneribus, & potiſſimũ neruorum, inſtituen-
da eſt. Sed Galeno teſte, primo alimentorum libro, capite de faba, omnibus fructi-
bus qui uirides comeduntur, antequam maturentur, & exiccentur, hoc commune
eſt, ut alimentum humidius, & multis redundans ſuperfluitatibus præſtent: igitur
quicquid ſit mes Auicennæ (legumen enim certe eſt) non poteſt uulnerato, recens
& immatura, qualis tunc erat, conuenire. Præterea conſtat conferenti quæ dicun-
tur à Serapione, capite de mes, ex ſententia Galeni, cum uerbis eiuſdem Galeni ex
lib. alimentorum, mes Arabum eſſe piſum Græcorum. Quod cum ſimile ſecun-
dum totam ſubſtãtiam fabis, rei non bonæ ſcribat Galenus, niſi quod minus inflat,
& non abſtergit, uidetur tanto minus quàm fabæ in caſu noſtro conferre, quanto
magis tergendi uirtute priuatũ eſt. Parum enim ex minori illa inflatione fabis præ-
ſtat. Præterea cibi qui non conueniunt ſanis, minus conueniunt ægrotis, quatenus
cibi ſunt: ſed nulla legumina quatenus cibi rationem ſubeunt, ſunt ſanis cõducen-
tia, ex Auicennæ ſententia, capite de eo quod comeditur & bibitur: ergo nec ægro-
tis. Scripſit etiam Galenus primo libro de uictu morborum acutorum, ab idiotis
etiam ipſis frumentacea omnia (nomine frumenti ad legumina extenſo) reſpui in
acutis morbis, præter panem, alicam, & ptiſanam. At ſi mihi opponas Auicennam
Serapionemq; dicentes, quod mes ſit boni ſucci: iterum Auicennam quibuſdam
in locis libri ſui, cibum ex mes ægrotantibus exhibentem: dicam, non de uiridi &
immaturo, ſed de ſicco ac plenè maturo fuiſſe loquutos. Alioqui, ut res boni ſuc-
ſit, non ſtatim ſequitur, quod ſit bonus cibus, cum poſſit & qualitate, & concoctio-
nis duritie, & obſtructione, alia ue ratione multifariam obeſſe. Bonus enim cibus
multa deſiderat: quorum unum ſi deſit, bonus eſſe non poteſt. Sed & lib. 4. de uic-
ctu morborum acutorum, legumina uniuerſa ceu ſuam ſingula malignitatem ha-
bentia, penitus à conſortio bonorum ciborum eliminantur: cui ſententiæ Celſus,
alioqui Hippocratis æmulator, libro ſecundo ſuæ medicinæ apertiſſime ſubſcribit.
Notum quoq; & illud ex Epidemiarum libro, quàm male his ſucceſſerit, qui in Ae-
no legumina eſitarunt: quod etiam Galenus repetit in Aphoriſmis. Quicquid igi-
tur mes Arabum ſit, & quicquid de eo ſcripſerint Arabes, uſum eius, præſertim re-
centis, in uulnere neruorũ melioribus autoribus innitens non probauerim. Quo-
nam uero nomine hæc res ab antiquis cenſeatur, quam eruíliam Plinij uoce nõmi-
li, uel parum ab ea (ut fieri aſſolet) deflectendo, rouíliam uocant, piſarelos Veno-
rodionos alij, hoc operoſius eſt ualde iudicare. Si enim uix poſſunt illa agnoſci, quæ
ab antiquis ſumma arte effigiata, & ueluti ſub oculos poſita ſunt: quanto labo-
ſius fuerit legumina agnoſcere, quorum illi uel nomina tantum, uel naturam, non
quali forma conſtarent, oſtenderunt: præſertim noſtro æuo, quo ſimul cum nõ-
nibus, multarum rerum cognitio interijt. Adde quod & Galenus ipſe ambigere

Victus ratio uulneratis conueniens.

his uidetur, anxie & ſcrupuloſe nõnulla eorum perueſtigans, & dubitanti demum quàm decernenti ſimilior. Quod non alia ex cauſa puto accidiſſe, niſi quod antiqui in eis deſcribendis fuere negligentiores, quæ in propatulo & aſſiduo hominum uſu eſſe cognoſcebant. Quod & Plinius quodam loco animaduertit. Sunt tamen duo tria ue, quæ me mouent, ut credam eruiliam hanc noſtram eſſe id, quod Theophraſtus & Diocles dolichon uocauerunt, & Galeni tempore phaſeolus, uel lobus dicebatur, & à Theodoro ſiliqua appellatur: quanquam (ſi à tanto uiro diſſentire licet) ſiliqua exiſtimanda eſt aliud legumen iuxta latinos autores. Quod uero præter nomen ipſum, quod nulli alterius leguminis nomini magis quadrat, præcipue me mouet, eſt id quod de dolichis ſcripſit Theophr. 8. de hiſt. plantarum libro: Quod ſi iuxta longum lignum quis eos affigat, aſcendunt & frugiferi fiunt: ſi non, » mali & uermiculoſi redduntur. His ſi addideris Galenum dicẽtem, dolichos in hor- » tis conſeri, excrementa alui excutere, & uix ob redundantem humiditatem conſer » uari poſſe: uidebis profectò huius dolichi proprietates adeò huic noſtræ eruiliæ con » gruere, ut nulli alteri legumini magis. Adde quoque, ſi placet, & aliud dolichorum proprium ex eodem Theophraſto, & Galeno, ſecundo lib. de alimentis ſumptum, quod ſcilicet ipſorũ ſolorum, dum recentes ſunt, ſimul cum ſeminibus ſiliquæ quoque mandentur: ratione cuius proprietatis appellari eos lobos ſcribit Theophraſtus, & poſt eum Aëtius. Eruiliæ autem ſolius inter legumina edi ab hominibus ſiliquas ſimul cum ſemine, nemo eſt qui neſciat: cum & crudæ aliquando ab ocioſis, & coctæ à nobilibus, confecto præſertim ex eis delicato quodam pulmento, libentiſſime mandantur, aliorum leguminum ſiliquis in cibum iumentorum proiectis. Nolim tamen quenquam mihi de uerbo calumniam facere, quod dolichon dixerim Galeni temporibus fuiſſe nuncupatum phaſeolum, qui ſit aliud ab eruilia: dicimus enim, Galenum ſequuti, aliud eſſe legumen quod phaſelus, aliud quod phaſeolus, uel phaſiolus dicitur: & phaſeolum eſſe idem dolicho, ut Paulus poſt Galenum confirmauit: phaſelum eſſe, qui nunc uulgò phaſeolus, quem & Virgilius uidiſſet. Quod & hi quoque peccarunt, qui noſtro tempore Dioſcoridem interpretati ſunt. Ex quo uidere licet, quantum ad res ipſas probè internoſcendas conducat nominum intelligentia, quam tamen nonnulli hoc tempore penitus aſpernantur. Si igitur (ut probauimus) eruiliæ ſunt dolichi, quis ambigat malas eſſe? cum ſcribat Galenus, dolichos multum eſſe fabis deteriores, quæ dubio procul malis cibarijs connumerantur. Hoc autem fuit id, cuius gratia uniuerſa hæc ſcripſimus: quod ſimul cum alijs ab initio propoſitis cum abſoluerimus, finem iam epiſtolæ faciamus. Vale, & ſi quid adhuc, uel in hac ipſa quæſtione, uel in alia quauis medica re ambigis, non te pigeat interrogare: nam me non pigebit (ut tibi morem geram) pro uiribus laborare.

Phaſelus, aliud à phaſcolo.

EPIST. IIII. P. Crinito Florentino, de Manna.

VM heri ueſperi poſt ægrotorum uiſitationes ad ſeplaſiarium quendam de more diuertiſſem, accedit repente Florianus meus, & bonarũ literarum & doctorũ hominũ ſtudioſiſſimus, manu gerens forma enchiridij libellum. Ego ſititor alioqui rerũ nouarũ, percunctor quid rei, undeq; acceperit. Ait dialogũ eſſe de ſculptura, & emiſſe ex quodã bibliopola (tabernãq; indicat) qui illum ſimul cũ nõnullis libris Florẽtiæ formis excuſis uenales haberet, inter quos recẽſet Criniti neſcio quid. Audito Criniti mei nomine, ſtatim aduolo, magnaq; cum uoluptate librũ tuũ de honeſta diſciplina reuoluo,

capita percurro, uniuersa deuoro potius quàm lego. Deus bone, quæ copia, quæ uarietas, quàm multiplex lectio, quæ obseruationes, quàm pura castaq; narratio. Agnosco in his Criniti uiuax illud ingenium, profundam memoriã, acre iudicium, in mentem subeunt nostræ illæ propter Arni ripas deambulationes: crescit ardor (quoniam aliter non licet) uel in ipsis tuis cõmentationibus te audiendi uidendiq; Librum igitur domum mecum porto, occipio legere cunctatius, modo hoc, modo illud caput: tandem, nescio quo modo, septimum caput libri ultimi offendo. Accensus nouitate tituli, magna attentione legere incipio: uideo inscios, improbos, ignaros uocari medicos, qui mannam, cuius nunc cõmunis usus, ante Galeni tempora ignotam Italiæ affirmant. Doleo hic simul & gaudeo. Doleo quidem, me in eorum numero hactenus extitisse, quos uideo proteri à te, & floccifieri. Gaudeo ignorantiæ nebulam per te mihi abstergi. Non enim ex his sum, qui sibi placendo malunt errare, quàm alterius cedendo ingenio resipiscere. Pergo legere, audioq; Tiberio imperante mannæ usum à medicis probatum, licet alio nomine eam appellarint. Probari hoc magna animi propensione expetens, uniuersum caput perlego: eo tamen lecto, non minus ac antea probationes desidero. Siquidem quæ abs te ad huius rei probationem afferuntur (amico uera loquenti ignosce) mihi haudquaquam satisfaciunt. Nam Celsus tuæ sententiæ adstipulari (ut dicis) minime uidetur. Lectionem ego in primis deprauatam, ut alibi plerunque, ita eo loco puto. *Celsi locus emendatur.* scribendumq; rhos, uoce quidem græca, sed quæ, ut inquit Plinius, latinum nomen non habet, significatq; eum fructum, quem Arabes & uulgus nunc medicorum *Sumac, ros Syriacus.* sumac dicunt, olim obsonijs & pellibus, nunc medicinæ seruientem: de quo & Theophrastus libro tertio de historijs plantarum, & Dioscorides libro primo, & Galenus octauo, & Plinius libro 24. abunde scripserunt: aitq; Plinius quod ulceribus medetur manantibus cum melle: quæ ferè sunt uerba Celsi per te recitata. Galenus quoque αἱλιβαλλομένια scribens, Syriacum eum nuncupat. Sed sit uera & genuina illa lectio, certe nullus in differendi arte uel mediocriter eruditus, ea id affirmabit sequi, quod tu contendis, rorem scilicet Syriacum eo loco oportere intelligi, quem Hebræorum monumenta, & recentiores medici, mannam uocant. Nihil enim uetat uel aliam quamuis rem, uel ipsum rhoun intelligi, præsertim cum in libris recentiorum medicorum pro rho, legatur aliquando ros Syriacus, sicut & apud Columellam & Palladium. Nec manna intelligi apud Celsum possit, nisi ignoscitia rei medicæ Celsus ipse notetur. Quæ enim uis mannæ huic nostræ, ut malis oris ulcera, de quibus inibi scribit, per eam sanescant? aut quod cum amaris nucibus consortium? Quanto igitur melius, peccatum unius elementi in librarium reijcere, rhunq; ipsum, rem à Galeno & cæteris in stomaticis pharmacis summe collaudatam, uel legere, uel intelligere, quàm Celsum ipsum facere, alijs autoribus, rationisq;, ac sibimet, parum consentanea affirmare? Dioscorides quoque in suo illo ad Arium περὶ ὑλῆς ἰατρικῆς libro, tam nominat eam qua de quæstio est mannam, quàm meam hanc quam nũc scribo, epistolam: sed eo ipso quem tu affers loco, hoc est cap. 84. de manna thuris, non de manna hac recentiorum scribit: quod profectò adeò est clarum Dioscoridem ipsum legẽti, ut mirari satis non possim, te, quem ocularissimum semper agnoui, in tanta luce caligasse. Scribit enim cap. 82. περὶ λιβάνου altero, id est 83. περὶ φλοιοῦ λιβάνου, deinceps uero 84. περὶ μαίννης λιβάνου, in hunc modum: » μαίννα δὲ λιβάνου, δοκιμώτερον ὅταν ἡ λευκὴ ᾖ καθαρὰ, ἔγχονδρος. Et paucis interiectis, » μίσγουσι δὲ ἔνιοι δολίζοντες, ῥητίνῃ πιτυΐνῃ σεσηπυίῃ, καὶ γύψῳ. Quæ ferè sunt uerbum ex uerbo quæ per te allata sunt, ex eius sentẽtia. E quibus non aliam mannam quàm thuris eum intellexisse nullus dubitabit, qui sciat idem esse apud Græcos λιβανωτὸν seu λιβανώτου, quod apud nos thus. Videatq; post hoc cap. 85. in quo de thuris fuligine tractatur, ita ut quatuor capitibus uniuersa thuris materia absoluatur.

Sed

Sed & Galenus qui nullibi hanc uulgarem mannam sub hac uoce nominauit, licet de ea in lib. de alimentis, cap. de melle, aliquid tetigerit, cum alibi pluries, tum decimotertio libro περὶ θεραπευτικῆς μεθόδου, mannæ libani mentionem habet, impleri ea docens suppuratos tumores post sectionem, quam & definit ἀπόστασμα λιβανώτου. Demum quam Orpheus inter thymiamata (ut scribis) refert, quis utranque internoscens, non potius credat esse excribrationem & puluisculum quendam thuris, ad suffimẽta idonei, & quem adoleri aris uetustissimum sit, quàm hanc uulgarem quæ penitus inodora, suffiriq; contumax ac inepta, & quæ in usus potius ægrotorum quàm sacrificia deorum uenire consueuerit? Neq; igitur Celsus, neque Dioscorides, uerum neque Orpheus, quorum testimonio niteris, id probare mihi uidentur quod contendis, Tiberio scilicet Cæsare imperãte, mannam hanc, quam nunc passim ad aluum nobilium (preciosa enim res est) leniendam exhibemus, in agnitione & usu fuisse medicorum. Quare si quas habes huius rei euidentiores demonstrationes, eas scribere ne pigeat, simul Manardo tuo rem gratissimam facturus, simulq; ueritati patrocinaturus: nisi enim fortiores rationes uidere fuit, quæ post Galenum in usum uenerunt medicorum. Nisi forte quispiam antiquitati fauens, mel syluestre, ut Sudas, uel mel roris aut aëris, ut Galenus, uocatam ab antiquis contendat, cui nec nos magnopere (ut aliàs ostendimus) repugnabimus. Vale.

EPIST. V. Pacto medico Mantuano, de temperatura Populi, & medicaminis ex ea parati.

VEris quid sentiam de myracopi, quod populeum unguentum uocant, temperatura, cuius apud officinas communis est usus: quoniam apud uos disceptatio orta sit, alijs calidum, alijs frigidum affirmantibus. Scribam quid sentio, istud in primis præfatus. Ambiguitatis causam me putare, quoniam de Populo ipsa, rationibus infrà dicendis, pariter ambigatur. Nam si fructus illi populei, quos oculos uocant, uel frigidi, uel modice calidi statuantur, & pro papauere rubro, hoc est, ut multi putant, anemone, calida herba, ut corrupti habent codices, nigrum legatur, non erit ita frigidus medicus, qui frigidum non affirmet. At si Galeni communem traductionem, Pedine calidorum locauerimus, res profectò digna erit, quæ in controuersiam uetriq; Aponensis in suo Conciliatore autoritatem sequuti, Populum in tertio ordeniat, utpote uel supputatione calidorum frigidorumq;, & exacto utrorunque examine, uel experimento rationi innixo, decidenda. Sed misso in præsenti scrupuloso hoc scrutinio, quod quisque Alchindum, uel Auerroën, uel Gentilem, & Sauonarollam, uel Maiolum tuum sequutus, modo mediocri supputandi peritia non careat, cum stylo & abaco experiri potest. Illud potius quod te desideratur cognosco, quæ scilicet sit Populi temperatura, absoluere enitar. Vulgata Galeni interpretatio, calidum in tertio ordine statuit: græca lectio, in primo: utra uerior, non facile est iudicare. Siquidem non uideo, dicet quispiam, cur hac in re, non tam Græcus quàm Latinus, uel Arabs librarius potuerit hallucinari (rejcienda enim culpa potius in scriptorem quàm in interpretem) cum non possit qui interpretandi munere quomodocunque fungitur, adeò expers esse literarum, ut γ literam quæ tertium, ab α, quæ primum denotat, non internoscat: aut si non per notas, sed per dictiones suas numeri exprimantur, quid πρῶτον, & quid τρίτον latine significent, non intelligat; alioqui necesse fuerat, eum simili

errore alijs in locis ſemper lapſum eſſe. Augent ſuſpicionem erroris græcorum exemplarium, Oribaſius græcus & ipſe medicus: tum Serapion & Auicenna, magni uterque nominis inter Arabas, quorum ille in prima parte ſuæ aggregationis medicinis in tertio ordine calefacientibus haurum romi (ſic enim ipſe Populum nigram uocat) connumerauit. Capite quoque 276. ſecundæ partis, idem uerbis Galeni confirmauit. Intelligere autem ipſum per haurum romi Populum nigram, hoc eſt, eam quæ græce ἀϊγειρος dicitur, uerba Galeni & Dioſcoridis quæ recitat, palam oſtendunt. Sed Oribaſius in lib. 2. ad Eunapium, & lib. 15. ad Iulianum Cæſarem inter calida tertij ordinis computauit. Auicenna autem cap. 344. ſecundi libri, ſub nomine Hauri romani, & 510. ſub nomine Nucis romanæ, de eadem ſcribens, ait, quod calefacit uehementer in tertio. Quanquã neſcio ſi ulla in re tam uarius, tamq; parum ſibi conſtans fuit. Nam præter loca ſuperius allata, bis quoq; de eiſdem rebus non eadem ſcripſit. Capite enim 311. ſub nomine Hauri, confundit ea quæ de alba & nigra Populo à Galeno & Dioſcoride diuerſis capitibus ſcribuntur; dicitq; haurum æquale, & ad paucam declinare ſiccitatem, nec eſſe uehementis caliditatis. Capite 374. dicit, Carabe (quod quidem ipſemet cap. 351. ſcripſerat eſſe gummi hauri romani) eſſe calidum parumper: & in libello de Viribus cordis, quod eſt calidum in primo gradu, quod tamen gummi cap. 344. dixerat calidiſſimum. Verum diſſonantia hæc, tametſi ei deroget, ceu parum idoneo teſti, in ea tamen parte, quæ Oribaſio, Serapioni, & Galeni uulgatæ traductioni conformis eſt, quoniam teſtes præ habet ſecum ſentientes, eius teſtimonium penitus reijciendum non uidetur. Quid igitur iudicãdum? An uni ſcripturæ magis credendum, quia græca eſt, quàm duobus, & quidem celebratis medicis? Profectò uereor, ne ſi pro Græco in hac lite ſteterimus, ab amicis qui nos de græcitate inſimulant, iure meritò deridеamur. Sed age examinemus, an Græco idoneus aliquis teſtis ſubſcribat. Inuenio quidem multos Arabes à Serapione recitatos in cap. 176. quorum unus temperatæ caliditatis cum pauca frigiditate, alij frigidam, ſicut & Haliabas, affirmant. Verum cum de ſuccino loqui uideantur, quod ipſi crabe, uel carabe uocant, & quod falſò gummi Populi rentur, fabuloſo ſcilicet errore, à Plinio & à re ipſa iamdiu exploſo, parum digna ſe monſtrant quibus credatur. Conſulendus igitur naturæ codex, cui refragarinec poſſumus, nec debemus: hoc eſt, Populus ipſa, quam utiq; non neceſſe eſt nos, qui propter Eridani ripas degimus, à longinquo petere. Sed certe naturæ hic liber, modo ſcias legere, oſtendet, ad tantum caliditatis gradum hanc arborem nõ extolli, ut inter medicinas tertij ordinis debeat collocari. Nam quis rogo ſapor, quis odor, quæ demum qualitas, tam præcellentis eam monſtrat caloris? Neq; enim multum odorata, neque eximio aliquo ſapore prædita, ſed dum guſtatur, primo quidem modice aſtringit, poſtea amaritudinem quandam ſubobſcuram inuehit, olfacienti quid non inſuaue, uerum exiguum id omnino repræſentat. Si quis uero uia regia, quam Galenus monſtrauit, incedens, experiri eam in corporibus temperatis, diſtemperatis, ægriſq; uoluerit, calefacientem non ualde inueniet. Paulus præterea Aeginetes Galeni ſimia, calefacere eam ſcribit in primo ordine: cui Conſtantinus quoque monachus conſentit. Volunt leges, eum qui ſemel malus fuerit, ſemper eodem in genere eſſe præſumẽdum malum: ſed Arabica illa Galeni æditio, non ſemel tantum, ſed ferè ſingulo quoq; capite multifariam labitur: unde fit, ut exigua illi fides ſit habuenda. Numerauí ego eadem pagina, qua de Populo ſcribitur, errores pluſquam quinquaginta: inter quos capite de Lolio, quod Populum proxime præcedit, pro tertio ordine primus ſcribitur: ut minus mirandum ſit in Populo pro primo ſcribi tertium: quod certe uidere poterat is medicus, qui ea Galeni uolumina caſtigauit, quæ ſunt ſecundo loco formis excuſa, niſi omnino cæcus fuiſſet: cum Galenus ab initio capitis dicat, lolium eſſe calidius iride, & proximum medicinis acutis in calore

& ſicci

& ſiccitate. Mitto, quod in calce libri ſexti deeſt pars capitis, ubi de gingibere agitur. Et deinceps capita uigintitria. Vide igitur quàm temere, ne dicam impudenter, bonus ille corruptor potius quàm corrector, manes Galeni ſibi apparuiſſe conſinxerit, & caſtigatum uolumen obtuliſſe. Et ne me etiam putes hæc fingere, ſubſcribam capita quæ deſunt. Ea ſunt huiuſmodi: De zytho, fermento, mentha, hedyſaro, hemerocalo, hemionitide, herigero, eryngio, thalietro, thapſia, lupino domeſtico & ſylueſtri, thlaſpe, lactuca, thymis, idæa radice, uiſco, uiola, cauda equina, equino fœniculo, iſatide, iſopyro, ſalice. Quis igitur græcæ lectioni non magis accedat, non tot errandi diſcriminibus ſubiectæ, quot communis illa, quæ ex græca ad Arabicam, ab Arabica ad noſtram linguam peruenit? eoq; ſeculo quo latinæ & græcæ literæ peſſum ierant. Quæ etiam græca lectio Paulum medicum grauiſſimum, & Conſtantinum non uſquequaq; aſpernabilem, conſentientes habet. Adde, ſi placet, & græcum (quiſquis ille fuerit) qui multorum capitum libri de ſimplicibus medicinis Galeni, ſummas collegit. Et Auicennam quoque ipſum cap. 351. ubi ſerioſius quàm alijs locis de hac arbore ſcripſit. Quod uero alibi calidum in tertio ordine dixerit, ex eadem puto radice natum, ex qua & Serapionis, & communis traductionis, & Oribaſij litera pullulauit, ex uitioſo uidelicet græco exemplari. Nam ipſa rei experientia cæteris omnibus anteſtans, græcæ lectionis ueritatem confirmat. Si ergo populnei fructus primum ordinem in calore non tranſcendunt, certe populeum myracopum frigidum iudicandum eſt, in quo præter Populi fructus & adipem, modice calida, reliqua omnia ſint frigida, & bona eorum pars ad ſupremos uſque ordines attollitur. Neque his in hac parte acceſſerim, qui non ægeri, hoc eſt, nigræ & communis Populi fructus, recipi in hoc unguento iubent, quoniam ſit calida: ſed leuces, hoc eſt, albæ, quam uulgò apud nos uoce parum, ut fit, mutata, albaram uocant, ad frigidum inclinantis. Ego enim leucem quoque ipſam calidam potius quàm frigidam puto, ſcribente de ea Galeno lib. 6. de ſimplici medicina, quod mixtæ eſt aliquo modo temperaturæ, ex aquea tepida, & terreſtri tenua ta ſubſtantia, & quod abſterſiuæ uirtutis eſt particeps: quam ipſe quinto tractatu eiuſdem libri de ſimplicibus medicamentis, à calido fieri docuerat: & lib. de medicinis ſecundum loca patientia, ſecundo, ei uim diſcutiendi adſcribit. Inuenio etiam apud Galenum & Paulum acopon διαγέιρου, hoc eſt, per populum: διαλθύκες legiſſe non memini. Hæc ſunt quæ de ueſtra controuerſia mihi alioqui (ut noſti) occupato in præſentia occurrêre. Quæ ſi tibi ſatisfecerint, gratias age lucis ueræ, quæ noctem meam radio ſuæ uirtutis illuſtrarit: ſi minus, imbecillitati meæ adſcribito, non uoluntati.

Vale.

LARVM MEDICINALIVM LIBER SECVNDVS.

EPIST. I. ad Martinum Melerſtadium, Illuſtriſs. ducis Saxonum phyſicum, apologetica.

POSTRIDIE quàm defenſio tua, Simonisq; Piſtoris accu
tio ad nos peruenit, fortè contigit, ut cum Principe meo in ſub
urbanam uillam ſecederem. Tuli igitur utroſque libellos me
cum, natura ipſa ſititor alioqui nouitatis, ne in ocio penitus e
ſem ſine negocio. Hosq; curſim primo, atq; ferè ſine interſpira
tione perlegi. Dehinc occepi legere accuratius, interq; legen
dum (quoniã non erat tunc in quo me melius exercerem) no
taui quæcunq; in Simonis libro occurrerent, in quibus aliter atq; ille ſentirem; no
minori ſcilicet uenia reprehenſurus Simonem, quàm ille reprehenderit Leonic
num. Has ego annotatiunculas ad te mitto, non quaſi rem egregiã, aut te dignam,
ſed ueluti quoddam mei in te amoris monumẽtum. Conciliauerãt enim te mihi di
dum communia ſtudia, & tua in Ioannem Franciſcum Picum Principem meum,
uirum uel doctrina, uel moribus, uel utroq; incomparabilem, explorata mihi iam
pridem obſeruãtia: nec aliud putabam deeſſe ad noſtram amicitiam, niſi ut te amar
ri à me cognoſceres: non enim uerebar ne eſſes me æque redamaturus. Quod
mihi præſens præſtiterit lucubratio, cum ex ſe non placeat, uel uno hoc officio er
gratiſſima. Vt igitur ab epiſtola ſumamus initium, Simon Galeni, & Petri Apono
ſis, uulgò Conciliatorem quem dicunt, autoritati innixus, eos medicos redargui
qui nominum curam habent: in qua certe reprehenſione, ipſe reprehenſione car
re non uidetur: ſiquidem Ariſtotele teſte, qui nominum uires ignorant, & ſeipſos
ſæpenumero, & alios fallunt: & ut ſcripſit Auicenna, ad uocum conſiderationem
duxit nos neceſſitas. Quot enim errata in medicina, in philoſophia, in ſacris literis
ob ſolam uocum ignorantiam uidemus accidere? Atq; ut ex multis & ferè innum
rabilibus pauca afferantur, unde eſt quod recentiores medici ad diutinum puerp
rium & ciendos menſes, ſiliquæ Aegyptiæ corticem exhibent, nulla adaperiendi,
ſeu prouocandi facultate præditum, niſi quod cognominatione ipſa decepti, quo
ſcilicet ea ſiliqua uulgò Caſia fiſtula dicatur, aromaticæ uires, quæ ſola & fiſtula ſi
caſiæ nomen habet, ſimul cum nomine in illam transfundunt? Quid Auicẽnæ ſe
cundum de medicina uolumen, Dioſcoridis antiquam interpretationem, Serapio
nis librum de ſimplici medicina, fereq; ad unum omnes & autores & libros, quib
uſu apud medicos uulgò habentur, tot errorum ambagibus inquinauit, niſi quod
autores ipſi, uel eorum interpretes, uocum ſignificantias parum habuerunt explo
ratas? Vnde errores circa cardamomum, apium maius, centaurium, rheon ponti
cum, innumerasq; penè herbas, in quibus non modo plebei & uiliores, ſed & qu
ætate noſtra principes, atq; ſemidei ſunt habiti, & peccant, & peccauerunt? proin
ctò ex eadem radice pullularunt. Non igitur poſthabenda ſunt nomina, præſertim
medico, cum humanæ uitæ prætudicio in his aberranti. Nam quomodo aut libros
antiquorum, à quibus ferè accepimus quicquid in hac ſcientia habemus, aut ma
ſtros ipſos uiuentes, ſpreta ipſarum uocum ſignificatione, ualebimus intelligere?
poteſt Simon, quicquid hactenus aut humana induſtria ueſtigatum, aut diuina in
dulgentia reuelatum eſt, proprij ingenij uiribus excogitare, ut nec antiquorum le
ctione, aut præceptoris adminiculo, ita nec uocum cognitione indigebit. Nos pro
fectò qui ſumus rudiores, malumus de uocum ui eſſe ſoliciti, quàm in rebus ipſis
craſſiſſime

Siliqua Aegyptia falsò Caſia fiſtula dicta.

crassissime pererrare. At nónne in sacris quoq; literis, & in philosophia multi erro-
res sunt, qui à solis linguarum peregrinarum notitiam habẽtibus, & cognosci pos-
sunt, & castigari? Vidit hoc nostro æuo Bessarion inter Græcos, inter Latinos Pi-
cus, inter ueſtrates Ioannes Phorcensis, eius libri autor qui De uerbo mirifico intitu
latur. Quis enim sciret legendum in Euãgelio, Si eum uolo manere: in Psalmo, for-
tem uiuum: in Euangelio rursus, Thabiti kumi: non autem, ut latina habent ex-
emplaria, in primo loco, sic eum uolo manere: in secũdo, fontem uiuum: in tertio,
Thabita cumi. Nemo profectò homo uocum neglector: nec communes hosce er-
rores castigare quispiam poterit, qui non sit in perscrutãdis uerbis accuratus. Neq;
illos quispiam ut parui momenti contemnendos dicat: quanquam enim unico ele-
mento peccatur, tamen præter id, quod ne minimus quidem scripturæ sacræ apex,
absq; spiritus sancti lumine est cõscriptus, occasio etiam data est uiris alioqui doctis,
ut in distortas laberentur expositiones, quas non est precium operæ hoc loco recita
re. In philosophia uero quot errores ex una hac radice exorti sint, longum esset in
præsentia recensere: sed uno tantum apposito, alios ad librum nostrum Aristoteli-
carum castigationũ reseruabo. Legebam proximis diebus apud Aristotelem, quar
to Moralium ad Nicomachum libro, ea parte qua de prodigalitate agitur, in anti-
qua traductione hæc uerba: Velociter relinquit substantia dantes idiotas. (quan- "
quam & idiotis, pro idiotas corrupte legebatur) quod cum legerem, statim uenit in
mentem, debere eius loci enarratores in ea dictione, idiotas, impingere: statimq; cu
iusdam expositoris (nomen ob reuerentiam taceo) sumpto in manus codice, offen
di quod præsagiueram, inconcinnam scilicet expositionem, & ab Aristotelis mente
penitus alienam: ea est huiusmodi: Prodigos appellare eo loco Aristotelem idio-
tas, quasi irrationabiles, quoniam scilicet indiscrete substantiam dilapident. Quod
si aut qui librum conuerterat, aut ipse expositor, per idiotam non aliud eo loco græ
ce, quàm latine priuatum hominem significari, & ad aliquid aliud semper uocem il-
lam dici, ut non uno loco docet Galenus, intellexisset, ille planiorem fecisset inter-
pretationem, & hic (qua erat mentis sublimitate) philosophi sententiam plenè per-
cepisset. Desinat igitur tuus Simon, nominum inquisitionem, quasi frustratoriam,
& parum philosopho dignam, calumniari: è quorum ignoratione, tot in omnibus
disciplinis sequi uidemus incõmoda. Neq; nobis obijciat Galenum: quamuis enim
multis in locis, superfluum circa nomina studium redarguerit, atq; eos medicos qui
ociosam operam in non necessarijs uerbis consumunt, ipse tamen & multos libros
de medicinalibus nominibus conscripsit, & prognostica Hippocratis enarrans, atq;
alijs in locis plurimis, non aspernandum hunc laborem docet. Sed quærenda eate-
nus nomina, quatenus in rerum nos perducunt agnitionem. Libroq; primo de dif
ferentijs pulsuum ait: Occupatio circa nomina, est inuitis nobis necessaria. Tanto "
autem est nobis quàm Galeno hoc studium magis necessarium, quãto medicinam,
quam ipse partim sibi peperit, partim à propriæ linguę autoribus didicit, nos à Græ
cis barbarisq; nationibus mutuauimus. Et utinam satis fidi fuissent internuncij, qui
eam ad nos uexere, & uersores tantum, non etiam peruersores extitissent. Vtinam
non utriusque linguæ ignari, eius scilicet ex qua accipiebant, & in quam conuerte-
bant: non enim præstitissent nobis medicinam non modo fœdam, incultam, puni
camq; potius ac barbaram quàm latinam, sed & mancam, in plerisque mutilam, &
interpollatam. Qui tamen, ut ob pium propositum, & temporis uitium excusandi,
(præstiterunt enim quod potuerunt) ita sunt sine omni indulgentia illi accusandi,
qui scaturientem iam undiq; ex ipsis fontibus, & per puros canaliculos transfluen-
tem medicinam, turbare potius maledictis uolunt, quàm ebibere. Sed dimittendi
sunt hi, non monendi. Idem quippe in literis quod & in moribus accidit. Vt enim
qui se bonos putant, cum mali sint, nunquam ad meliorem frugem conuertuntur:

Nominũ inquisitio medico necessaria.

ita qui se putant doctos, nunquam ab ignorantiæ morbo liberantur. Conciliatoris uero hac in re autoritatem tam paruifacimus, quàm quod nihili: quandoquidem dictionum ipse uim probè calluisset, non tot errorum ambagibus libros suos contexuisset. Atq; ut ex innumeris unum aut alterũ attingam, si uocis σφακελισμὸς, qua Aristoteles decimo primæ sectionis problemate utitur, multiplicẽ à Galeno secundo libro de locis affectis, & septimo Aphorismorum, expressam uim didicisset, non putasset dolorem capitis uehementem, & cum pulsu, de pituitæ redundantia fieri, & eo loci ab Aristotele intelligi: rem quidem ab Aristotelis mẽte, & fortasse ab ipsa ueritate non parum alienam. Melius quoque intellexisset nonum, trigesimum, trigesimumq; primum eiusdem partis problemata, aliaq; permulta, quæ non est necesse hoc loco recitare. Satis enim monstrauimus, multum in omni scientia conducere, rerum uocabula recte intellexisse, præsertim in medicina, ubi tanto cum discrimine in nominibus erratur, quanto cum discrimine & aliud pro alio medicamentum, & inexpertũ pro experto, & nocuum pro innocuo propinatur: quãto etiam cum periculo unus pro alio morbus intercuratur. Sed iam reliqua examinemus. In prima conclusione, morbum gallicum, sub pustularum anthematum, aut (ut ipse dicit) alhumere capite ab antiquis collocatum affirmat. In qua re id mihi in primis peccasse uidetur, quod neglectis his quæ in eo sunt præcipua, id est, articulorum doloribus, duris tumoribus, ulceribusq; pessimis, cutis defœdationem tantummodo consideravit. Verum hic error illi communis cum multis, quorum opiniones peculiari tractatu late confutauimus. Ille uero Simonis proprius, quod aut propositum non manifestat, aut à ueritate ipsa discordat. Si enim idem penitus per anthemata & pustulas intelligit, quod & Constantinus, & alius Hippocratis interpres sensisse uidentur, dum aphorismum illum sextæ particulæ uertentes, τὰ πλατέα ἐξανθήματα ὃ πάνυ κνησμώδεα, pro anthematis pustulas reddidere, non satis explicat quod intendit. Non enim ad certam speciem, præfinitumq; Caput (quod propositio eius uidetur profiteri) morbum hunc redigit, cum nomen pustularum late patcat, & uarias sub se species comprehendat. Sin autem Celsum sequutus, peculiarem quandam pustularum speciem intellexit, à uero longe seiungitur: siquidem nihil simile in hoc morbo his pustulis uisitur, quæ ex urtica, uel sudore nascũtur, qualia esse anthemata quæ dicuntur, Celsus definiuit. Si Paulum Aeginetam, non minus errat: definiuit enim exanthemata ulcerationes superficiales, subrubras, & asperas, quales in hoc morbo non semper reperiri, quiuis potest agnoscere. Nec illum à primo errore releuat, quod non simpliciter anthemata, sed cum adiectione epidemialis dixerit: quandoquidem ipse sibi hanc excusationem ademit, dum multos morbos fieri posse epidemiales affirmauit. Non maior fit igitur ad certam speciem limitatio, quando anthemata dicimus epidemialia, quàm si animal album diceremus. Tacea igitur Simon, nec pergat Leonicenum accusare, tanquam nõ definientem quid sit morbus iste: quem nec ipse multo plus declarauit, quàm si epidemialem simplici & absoluta ratione dixisset. Hactenus de conclusione. Ad corollaria accedamus, in quorum primo iniuria te accusat Simon, quasi improprie loquutum, quando pestem hãc καυσώδη nominabas. Ea enim uox, tametsi sæpe mala quædam ulcera Græcis medicis significare uideatur, si tamen ad latinum transferatur sermonem, malignum, uel mali moris significat. Qua quidem nomenclatura, nullam huic morbo dari posse decẽtiorem, quotquot illum patiuntur, malo suo (plus etiam puto quàm uellent) quotidie experiuntur. Sæpe etiam fit, ut pessima & maligna, uel male moratigera appellata ulcera, illi morbo cõiuncta sint. Sed hæc leuicula sunt, & in quibus qui uersatur, suspicione curiosioris nominum indagatoris carere non possit. Illud uero inquisitione dignius, an recte in secundo corollario illi redarguãtur, qui hunc morbum nominantes, epidemialis adiectionem tacuerunt. In qua re, quanquam eos

Conciliatoris errores.

eos longe puto aberrare, qui elephantiasim, uel saphatum dixere, non uideo tamen cur meritò de taciturnitate epidemialis reprehendi debeant. Alioqui iuste taxauerit quispiam antiquos, qui de multis morbis scribentes, qui sæpenumero uagantes epidemici uerè fiunt, proprio tãtum nomine expresso, adjícere epidemialis uocem supersederunt. Quanquam si epidemiali uoce proprie utamur, non erit epidemialis uocandus, ut alibi demonstrauimus. Optarem autem definisset Simon, recte an perperàm illi sentirent, qui hunc morbum uel saphatum (sic enim ipse loquitur, Græci ferè achoras uocant) dixere, uel elephantum: probassem enim apertis (ut puto) rationibus, eum tota aberrare uia, si eos putaret non errare. Sed obfuscauit sese, ut arbitror, ex industria, more sepiarum. In eo enim quod se illis connumerat, eandem hæresim profiteri uidetur: in eo uero, quod similem illis morbum hunc facit, uidetur facere diuersum. Siquidem (ut Aristoteli placet) similitudo relatio est inter diuersa. Sed scio quid ipsum tenuit, quo minus propriam aperte propalaret opinionem. Leoniceni rationes super ea re sensit, nec earum est ausus aggredi solutionem. At si hoc in causa fuit, utique suam debuit deserere positionem, malecp; rationibus cedere, quàm proprium errorem pertinaciter defendere. Non est quoque reticẽdum, errorem multorum sequutum Simonem, ubi affirmauit, elephantiasin esse lepræ speciẽ, cum sunt ægritudines longe dissimiles: est siquidem Elephas morbus tristis quocp; nomine dirus: Lepra inter faciles morbos cõputatur: imò si autori libri de affectionib. credimus, qui Galeno teste, uel fuit Hippocrates, uel Polybus eius discipulus, inter eos affectus numeranda est, qui dedecus potius sunt, quàm morbi; quem autorem, quisquis tandem ille fuerit, puto sequutus est Auicenna, cum primo canone dixit esse affectiones, quæ cum morbi non sint (sed supple, decora potius) morbis tamen connumerantur. Neque est illius libri de passionibus inscripti, uel affectionibus autoritas, quasi parum idonei respuenda, utpote ex quo Galenus tantus in medicina autor, integras sententias, uerbũ è uerbo interim usurpat. Quod si quis dixerit, lepræ nomen in sacris literis pro graui morbo accipi: obji-ciam ei Augustinum, coloris uitium, non ualetudinis, aut integritatis sensuum atcp; membrorum, lepram esse dicentem. Sed & Galenus uicesimum tertij libri aphorismum enarrans, adeò leuem & absque periculo morbum putauit, ut licet uerni temporis proprius existat, non tamen tollit quin uer saluberrimum dici possit. Verum hæc suo loco exactius pensabuntur: nunc secundam conclusionem aggrediamur. Si uidisset Simon, nonnullos hunc morbum patientes, quales nos sumus intuiti, non puto tam asseueranter negasset, posse illum à pituita interdum generari. Vidimus siquidẽ hac peste fœdatos, quibus pustulæ apparuerunt crassæ, latæ, subalbidæ, quæ quoties uel suapte sponte, uel medicaminum auxilio arescebant, in crustas quasdam seu squammulas albicantes resoluebantur: exibatcp; interdum ueluti aqua crassior, manifestissimum pituitæ indicium. At si mihi forte, tanquam parum idoneo testi, fidem abrogat, credat quæso rationibus, ac maiorũ autoritatibus, quæ fateri cogunt, non solum posse hanc pestem ab pituita fieri, sed etiam ab ea non infrequentius, quàm à succo nigræ bilis contingere. Quandoquidem eius non contemnenda portio, id est, artuum dolores, Raze medico teste, ab ipso nigro humore proueniunt quamrarissime: ut propterea existiment nonnulli non infimi nominis in medicina uiri, Galenum in libro de medicamentis secundum loca patientia, in catalogo humorum articularem morbum facientium, atram bilem non adscripsisse, utpote à qua dolores articulorum, non nisi insolenter & rarò fieri posse intelligeret: uetante scilicet eius crassitie, & terrea substantia, ne intime, ac in penitas ossium, membranarum, & compaginum partes adigatur: qui etsi interdum ab eo fieri possint, constat tamen hos qui in morbo gallico accidunt, tales non esse, ut inde semper credi debeant prouenire; quoniam Auicenna teste, debiles & occulti sunt,

Versus Sereni Sammonici.

Lepra dedecus potius quàm morbus censenda.

ſi qui à tali materia fiunt: hos autem manifeſtos & uehemẽtes eſſe, quotidiana mon-
ſtrant experimenta. Dicere autem aliam eſſe materiam quæ dolorem, aliam quæ re-
liqua mala facit, hominis eſt dogma potius quomodolibet tuentis, quàm ueritatem
& rationem ſectantis. Si enim ita eſſet, mala illa, dolor ſcilicet, ulcera, puſtulæ, mere
ex accidenti, atque ut ſequens eſt, rarenter & paucies in hoc morbo iungerentur.
Contrà autem euenit, ut nunquam, uel certe rarò, in toto morbo ſeparentur, ſed ſe-
rè ubi puſtulæ deliteſcunt, dolores inſurgunt: quod certe ſignificat materiam illam
uel certe aliam ei ſimilem quæ in cute puſtulas faciebat ad intima accedentem, dolo
res excitaſſe. Incredibilem uero mihi admirationem parit hic uir, qui paulò ante epi
demiam hanc ſaphato (ſic enim ipſe loquitur) fecit quamſimillimam, & eiſdem diffe
rentijs utrunq; morbum interſtingui definiuit: nunc illos intantum ſeparat, ut im
poſſibile iudicet hunc fieri ab humiditate, à qua primã ſaphati (ut uerbo eius utar)
ſpeciem ſuprà dixerat dependere. Sed iam reliqua examinemus. Ad cõmune de
inde medicorum cõfugium ſeſe recipit, quaſi ad portum, uel tutelarem deum, cum
morbum hunc occulta fieri aſſerit proprietate, de cœleſtibus corporibus emanan
te. At ſi Auicennæ ſententiã ſequamur, in eo qui de uiribus cordis inſcribitur com
mentatio, quam etiam primo attigit canone, dicere poterimus, haſce uires occultas,
quas uocant proprietates, non differre à natura, niſi ſicut minus commune, à ma
gis communi, aut figmento eſſe perſimiles, commentumq; hominum ab innume
ris quæſtionibus ſeſe illarũ præſidio releuantium. Sed ſint aliud à natura (non enim
id magnopere pernegabo) non certe à cœlo, præterquam ſicut ab uniuerſali cauſa,
proueniunt: quemadmodum Ioannes Picus, æui noſtri ſplendor & gloria, in ſu
perhumano illo cõtra aſtrologos libro, quem à tenebris ad lucem magnis laboribus
reuocauimus, multis rationibus comprobauit. Quod ſi etiam gratis demus huic ui
ro, & eſſe illas aliquid, & fieri à cœlo, nihil tamen comparet in hoc morbo, quod in
manifeſtas cauſas referri non poſſit, uel quod ad occultiores illas proprietates, quas
ad aſylum fugere nos compellat. Videmus enim in eo puſtulas, arruum dolores,
oris & pudendorum, & aliarum quoque interdum partium ulcerationes, ac præ
duros quandoque tumores: quæ omnia accidere ab humorum uel copia, uel fer
uore, uel putredine, nullus puto medicus dubitabit. Sed præter ea quæ diximus,
notaui ego aliàs ſex in hoc morbo mirabilia: uidelicet, quod longus ſimul acuebe
mens: quod noctu magis quàm interdiu affligens: quod ferè à pudendis incipit,
& non niſi rarò, & per longam ualde conſuetudinem, per alia membra in alterum
transfunditur: quod in puſtulas oris deſinit, quæ etiam applicitis potentioribus re
medijs concitantur. Hæc autem omnia non eſt difficile mediocriter in medicorum
libris exercitato, ad manifeſtas cauſas reducere. Nihil ergo in hoc morbo eſt, quod
nos cogat relictis manifeſtis, ad occultiora illa confugere. In ſecundo uero corolla
rio, præter id quod epidemiale genus peſtilentialis tandem agnoſcit, quod ſecum
reciprocare ſuprà ſtatuerat, Gallicum quoque morbum ueneno ait & peſtilentiæ
participare. Quod dictum (pace ſua dixerim) hominis eſſe uidetur parum in medi
cina exercitati. Nam unde peſtilentiam, aut uenenum eius deprehendimus? Peſti
lentes morbi magna ex parte febrem, & quidem nota dignam ſibi aſſociant, cor lan
dunt, difficultatem ſpirandi faciũt, & ad ſalutem rarò, ad mortem ſæpe, exiguo tem
per temporis ſpatio perueniunt, facileq; & abſque ullo contactu per ſolam com
munis aëris inſpirationem ab uno in alium euagantur. In hoc uero morbo, cerebro
potius uel iecinoris, quàm cordis oblæſiones uiſuntur, difficultas incedendi magis
quàm ſpirandi apparet, rarò interficit, longus eſt, nec ferè præterquã diuturna co
ſuetudine, aut per naturalia inficit. Cauſam igitur cur peſtilentialis dici mereatur,
ego non uideo, uideant qui acutius cernunt. Parum Simoni uidebatur in te ac Leo
nicenum iactaſſe conuicia, niſi etiam Picum laceſſeret: quem tamen puto non alia
cauſa

causa damnauit, quàm quod eius scripta non intellexit: malo enim illum insciticæ, quàm maligni animi arcessere. Neque utique arbitror fore quenquam (modo diui num illud contra mathematicos opus munda aure perlegerit) qui tam puerili superstitioni possit posthac fidem mancipare. Sed uide quàm sit solers & catus Simon noster, quum astrologicæ uanitati (ut eius scripta præ se ferunt) sit supra modum addictus, intelligeretq; in eam Ioānem Picum duodecim libris, quasi duodecim ueteranorum legionibus acerrime dimicasse, non ausus secum de astrologica re contendere, satis putauit & se, & facultatem tutaturū, si illum de medicinæ insciti a insimularet. Sed unde in Pico hanc ignorantiam deprehendisti? Debebas saltem loquod princeps uir fuit, & medicinā non est professus, ignorasse eam illum uis conij cere? Sed nonne simili argumento Auicennam (cui fortassis plus quàm par esset in hac arte attribuimus) quem regem aiunt fuisse, & curandis infirmis operam non dedisse, eadem insciti a damnare oportebit? Fuit Picus, ut omnium bonarū artium, ita & medicinæ studiosus, in eaq; arte (quod pace Simonis dixerim) multa & didicit & cognouit, quæ Simoni ipsi unà cum medicorum uulgo adhuc sunt inexplorata. Sed dimisso Pico, ad conclusionē reuertamur. Putat Simon ex hoc Auicennam astrologiæ fauisse, quod pestilentiam causam dixit habere uniuersalem. Si quis tamen diligenter examinet, quæcunq; ab eo uarijs in locis super astronomica re con scripta sunt, cognoscet utiq; tantum abfuisse illum à fide astrologiæ, quantum abest astrologia à ueritate. Libro enim quarto, si quis nucleum, non tantum uerborū cor ticem spectet, sub nomine eorum qui dixerūt, in pestilentia aliquid causæ eius non proportionatum, (sic enim ipse loquitur) astrologos taxauit, peculiarem aliquam uim pestilentiæ effectricem cœlo adscribentes, cum sint cœlestia causæ tantummodo primæ & longinquæ, hoc est, uniuersales, non propinquæ & particulares horum inferiorum. Qualis uero esset uis ista, meritò cuius cœlum uniuersalis causa dici mereatur, libro primo monstrauerat: ubi influxus declarans qui ex multarū stellarum coitu in nos proueniunt, non alterius influentiæ commeminit, quàm caloris, quem uertici nostro propinquantes, & frigoris, quod ab eodem discedentes, ex accidenti, atq; non agendo (ut ita dixerim) in nostra hac agunt regione. Neutroq; loco uides eum, aut multi ponderis planetarum, aut magnarum, quas uocant, coniunctionum, aut maligni astri feciss mētionem, uenenum è cœlo in terras iaculantium, ut Genethliaci putant. Sed & quo capite de temperaturis agitur, cum in regionis sub æquinoctiali circulo sitæ mentionem incidisset, homines, ait, inibi habitantes erunt certæ æqualitati ualde propinqui, nisi aliqua de rebus terrenis obuiando impedierit. Quo loco, si quid astrologiæ tribuebat, non erat cœlestis causa retiuenda, utpote à qua præter communem caloris influxum (si uera sit hæc superstitio) multipliciter possit temperaturæ æqualitas, imò qualiscunque habitatio, submoueri. Ex eo igitur, quod terrestrem tantum causam commemorat, floccifacere se cœlestem demonstrauit. Desinat igitur Simon, Auicennæ patrocinio astrologiam tutari, quam constet ab eo ubique uel dissimulatam, uel neglectam. Addit præterea alia quædam circa eandem conclusionem, mihi parum credita: sed cum uideam lucubrationem hanc iam longius quàm præstitueram creuisse, ea nunc silentio præteribo, præsertim cum de his quæ ad astrologiam spectant, infrà quoque loquendi præsletur occasio. Pari quoque ratione quæ in primo corollario dicuntur, connitentibus oculis pertransibo, firmatis aliquantisper uestigijs in secundo, ubi in occultas rursus proprietates (propter nescio quæ Auicennæ uerba) referre hunc morbum satagit. In qua re illud in primis peccat, quia quæ ab Auicenna de putredine aëris dicuntur, dissimili nimis similitudine in hunc morbum transfert. Nam ubi, rogo, sedet isthæc argumentatio? Corruptionis aëreæ interdum causa est res cœlestis,

Astrologiæ nulla fides.

hominibus incognita: ergo morbus Gallicus ex occulta aduenit cœlestium pro-
prietate. Sed & non parum nutat aliud quod innuitur, à corruptione scilicet aëris
pendere hunc morbum. Quanquam enim non est prorsus à ratione alienum, po-
tuisse illum in sui exortu ex aëris putredine uel coalescere, uel foueri, posse & nunc
si cui absque contagione innascatur: superat tamen omnem dementiam, ut pute-
tur quocunque per contagionem transferatur, eandem aëris putredinem secum
ducere: cum & sub quolibet cœlo, & quacunque anni uel aëris constitutione, ui-
deamus hanc luem debacchari. Nolim tamen quenquam existimare, ea quæ ex
Auicenna hoc loco afferuntur, ad astrologiæ iudiciariæ adstructionem pertinere.
Siquidem per rem cœlestem, ignotam hominibus, non aliud intelligere putandus
est Auicenna, quàm quod alijs eiusdem libri locis explicauit: hoc est, certam & pra-
finitam qualitatum primarum mensuram, ex cœlestium accessu, uel recessu in aë-
rem progenitam, animantibus interdum noxiam: quam quidem nominauit, oc-
cultam: quoniam sicuti certam, ac (ut ita dixerim) punctualem elementorum in
ueris mixtis quantitatem scire (quod Auerrois optat) exacte non possumus, sta in
imperfecta hac mixtione, quam aërem uocamus, exactam qualitatum primarum
mensuram, certa & proba ratione metiri non ualemus. Neque enim nouum, aut
inusitatum est, pro cœlo, aërem intelligi. Notum enim est illud Vergilij in 5.

» Hoc sperem Italiam contingere cœlo.

» Atque illud Celsi: Pessimum cœlum quod ægrum facit. Sed & Galenus quædam
Hippocratis uerba primo libro Epidemiarum exponens, in quibus cœli mentio ha-
» betur, aërem intellexit. Ait enim: Cœlum dixit, iuxta uulgarem cõsuetudinem:
» aërem, supra nos ad nubium usque regionem existentem. Possem equidem pari
ter impertinentem conclusionem in præsentia præterire, tum propter ea quæ supe
rius notata sunt, tum relegans Simonem (ut Augustinum, Gregorium, Basilium,
& alios prætereã, religione simul & doctrina celeberrimos) ad ea quæ nostris tem
poribus Ioannes Picus ex Mirãdulæ principibus, & Hieronymus Sauonarola Fer
rariensis, ex Prædicatorum ordine, contra huiuscemodi deliramenta nuper consci
pere, quorũ uterq; doctrina, autoritate, scriptis, totam Italiam, ne dicã orbem uni
uersum illustrauit: & hic præterea cõcionandi ui, fidei ac ueritatis intrepida ad mor
tem usque defensione, paupertatis dilectione, ardentissimo in Christum & eius re
ligionem affectu, animi fortitudine & imperturbatione, primitijs illis Christiano
rum, & nascentis ecclesiæ inconcussis columnis meritò potest comparari: prophe
tico uero spiritu ideo illuminatus creditur, quia quæ nunc nos infestant bellorum
turbulentiæ, plures ante annos tota in pace triumphante Italia, prout euenere, pa
niuntq; quotidie, ab eo ad unguem fuerint prænunciatæ. Poteram igitur (ut dixi)
ad utriusq; præclara uolumina Simonem non iniuria relegare, nisi ueritatis amo,
& Christianæ religionis zelus, cui scio pestem hanc astrologicam uirus esse nocen-
tissimum, me impellerent, ut quæ in eius assertionem adducuntur, hoc loco refelle
rem. Fascem igitur illum in primis mathematicæ, diuinatricisq; astrologiæ, utpote
male compactum, & ex rebus tantum inter se dissidentibus, quantum ueritas men
dacio, & tenebris meridianum lumen aduersatur, ea facilitate dissoluimus, qua a Si
mone extitit coagmentatus: Mathematicam in consortium recipientes uerarum
disciplinarum, diuinatoriam cum reliquis superstitionibus è philosophia & Chri
stiana republica in totum relegantes. Ptolemæi testimonium ceu in hac parte de
ritate suspecti, penitus respuimus. Quæ autem ex libro quodam Hippocratis me
runtur, suspicionem non paruam mihi faciunt, non emanasse eum librum ex Hip
pocratis Coi officina, sicut nec quicquid aliud sub eius titulo efferatur, in quo astro
logiæ iudiciariæ sit mentio: quandoquidem (si Galeno credimus) Hippoc. nusquam
librorum suorum aërem contemplando transgressus est. Quod adeo credidit ipse

Laus Hieronymi Sauonarolæ.

Galenus,

Galenus, ut si quando diuini, pro quo tamen corrupte in uulgata Prognostici ædi-
tione cœleste scribitur, apud Hippoc. uel etiã cœli (ut suprà diximus) nomen inue-
nit, maluerit expositione parum coacta, aëris constitutionẽ intelligere, quàm illum
de re non bene explorata facere loquẽtem. Vt uero librũ illum quasi Hippocrati-
cum admiserimus, quid prohibebit eo loco, non cœlestem astrologiam intelligi, sed
aëream illam tantummodo, de qua late libro tertio Aphorismorũ, & in Epidemijs
disseruerat? Multa enim in tribus hisce libris leguntur similia. Quod si de cœlesti lo
quutũ Simon omnino cõtendat, non magnopere resistemus, dum & hoc nobis re-
donet, motricẽ, ut diximus, non diuinatoriã ab eo intelligi. Quemadmodũ enim su
prà monui, nõ paruã mihi fidem facit expositio illa Galeni, ut ne uerbũ quidẽ Astro
logiæ iudicatoriæ apud Hippoc. legi putẽ. Quod tanto magis credimus, quãto con
flat Galenũ ipsum professioni fuisse non inimicũ, utpote cuius interdum in suis scri
ptis meminerit, & in quam crisimorũ dierum rationẽ referre studuerit. In qua tamẽ
re, si non parum medicus, uel philosophus, certe parũ astrologus, testimonio etiam
Aponẽsis, maximi astrologiæ patroni, iudicatus est. Afferrem quæ in ea re peccas-
set, nisi scirem à Pico in lib. cõtra astrologos, & inter medicos etiã à Petro Aponẽsi,
alijsq; nõnullis esse abunde demõstrata. Alioqui si uera sint quæ in libro de crisimis
diebus scripsit, derogant potius fidem hodiernæ astrologiæ, quàm corrogant: siqui
dem alium lunæ motum credidit, quàm qui hodie supputatur. Quare si uerum ille
motum agnouit, falsa est quæ nunc in usu astrologia, quæ alium sequitur: si minus,
corruere suam dierũ crisimorum machinã necesse est, tanquã nulli fundo basiq; in-
nitentem. Quæ rursus ex Haliabate, Auicenna libro primo, & ipsomet etiam Ga-
leno in arte curatiua, ad probandam astrologiæ necessitatem afferuntur, nihil pror
sus de iudiciali concludunt, sed de alia duntaxat, cui paulò ante locum inter libera-
les artes concessimus. Nolim tamen quenquam existimare, hanc ipsam quæ motus
metitur astrorũ, medico simpliciter necessariam: cum sit longe aliud, artem quam-
piam esse absolute necessariã medicinæ, & necessariã ad hoc, ut autores medicinæ,
qui nunc celebres habentur, plenè possint intelligi. In horum quippe libris multa
legũtur, quæ non sunt medico, qua medicus est, simpliciter necessaria. Si quis enim
recto examine libret, is arbitror iudicabit, præter Dialecticam, & naturalis Philoso-
phiæ quandam partem, ac Arithmeticæ exiguã portionem, quæ sunt medico ne-
cessaria, præterq; Grammaticam, quæ ea solum ratione est necessaria, quod eam
ignorantes antiquorum monumenta nequeunt intelligere: omnes alias disciplinas, decori esse potius medico, quàm necessitati. Nec Galeni uerba primo Therapeutices scripta, si bene & legantur, & intelligãtur, contrariũ ostendunt. Sed de hac re in nostro medicinali Isagogico, Deo concedente, ampliter disputabimus. Tecum autem sentio mi Martine (quod & superius dixi) nihil esse in toto Auicennæ uolumine, per quod credidisse illum iudiciariæ Astrologiæ, aut putasse medico necessariam, possit deprehendi: esse potius, quibus cõijciatur neglexisse, & inutilem peni-
tus existimasse. Quod uel hoc cõstet argumẽto, quod nusquã nouilunium, uel in-
terlunium, obseruari in uentris, aut uenarũ solutionibus, alijs ue medici operibus,
docuit: rem tamen, si quid aliud astronomicũ medico obseruandũ, (quod certe mea
sententia non est) summa obseruatione dignissimã. Nec quæ ex Canticis afferun-
tur, nostram infirmant sententiam. Nam de eo tantũ libro loquimur, quo se quinq;
uoluminibus uniuersam complexum medicinam gloriatus est. Quanquã si Auer-
roi credimus, librum Canticorum enarranti, dogma illud astrologorum potius pla
citis, quàm ueritati & philosophiæ adstipulatur: qua docemur, omnes cœlestium
corporum operationes laudandas esse, non maleuolas reputandas. Commenta-
torem uero illum Alexandrinum, si uniuersale tantum regimen cœlo adscripsit,
non inuiti recipimus: si particulare, & præcipuè malignum, in hoc repudiamus.

Locus mẽdosus in Prognostico Hippocratis ca stigatur.

Disciplinæ medico necessariæ.

Didicimus enim ab Augustino, hanc solam diuinis literis præstare autoritatem, ut illis absque ratione credamus: cæteris in his quæ rationi subsunt tantum credentes, quantum probant, uel quantum rationi loquuntur consentanea. Et quid mirum? Non enim filij sunt deorum, quibus, Platonis sentẽtia, sine ulla ratione credendum sit. Petrum Aponensem alijs quoque in locis errasse suprà monstrauimus: speramusq; (si tantum nobis erit ocij) olim dicato uolumine, infinita penè eius errata detegere, non ut uiro, satis quidem quantum illa ferebat ætas, docto, multæq; lectionis, detrahamus, sed ne ei fides in magnis, ut ipsi putant, & occultioribus artibus a simplicioribus præstetur, quem cõstet in manifestioribus & leuioribus multifariam præuaricasse. Vt ne longe exempla petantur, in problemate ipso à Simone recitato, in quo manifestius certe errauit, quàm ut ulla possit cauillatione defendi. Siquidem græcus codex, ad quem recurrẽdum est quoties dubitatio in translatione contingit, quod Augustinus etiam in sacris literis testatur, hoc pacto iacet: » ὅζει τῶ ῥόδλωρ ὧρ ὁ ὀμφαλὸς ταχύς ὄσιρ, ἢ ὧρ λεῖος. Quod si uerbum uerbo reddatur, sonat latine: Propter quod suauius olent inter rosas quarum umbilicus asper citiùs quàm quibus læuis. Venia autem fortè dignus esset hic error in Aponensi, nisi ipse sibimet ueniam ademisset, dum se ubiq; de græcorum librorum interpretatione: quanquam errandi occasio non minus de latinarum insciti, quàm græcarum prodijt literarum. Demum quæ in calce afferũtur, non difficilius est nobis reijcere, quàm fuerit illi adijcere. Quod enim quis uena cubiti secta, luna Geminos peragrante, læsionem incurrerit, potuit imperitia, potuit errore artificis, potuit instrumenti ineptitudine accidere: neque minus ex accidenti, quàm quod me animbulante coruscauerit. Vidimus quoque nos (si unusquisque suas referre habet uesiones) luna alteri signo supposita, nobilem quendam uirum Ferrariensem, ex una secta, uitæ discrimen incurrisse. Quid plura? nónne quotidie cernimus, melius longe medicis succedere, qui astrologica uel ignorant, uel negligunt, quàm illis qui illa uel sciunt, uel sequuntur? Franciscus Bencius, Vgonis Senensis filius, præceptor olim in medicina meus (aliorum pace dixerim) medicorum in Italia, nostra aetate facile princeps, nihil unquam cœleste obseruauit: sed quoties occasio urgebat, ipsis solis lunæq; cõgressibus, & purgationem, & uenæ sectionem imperabat. Vnde euenit, ut cum præstantis cuiusdam uiri curationi, unà cum Hieronymo Manfredo, astrologo sui temporis famosissimo, Bononiæ præesset, imminereq; simo & purgandi necessitas, & luminarium coitus, astrologo reclamante, & ægrotante mortem minitante, potione ad Bencij imperium exhibita, infirmum è graui morbo cõualuisse. Quod si magis Ptolemæo docẽti, cœlum inspiciendum, quàm Hippocrati præcipienti, pharmaca eodem die in ualde acutis morbis danda, dum tument, creditũ fuisset, fortassis uitam prius ille finisset, quàm cœlum coniunctionem. Recte igitur & sibi & ægrotis medici consulent, si quoties uacuandum uidetur, lotium magis quàm astrum inspicient, & uenarum pulsationem potius, quàm stellarum obseruabunt configurationem. Sed uide quomodo ab epistolari mẽsura, non Laconica modo, sed & Asiatica iam recessi. Finem igitur fecero, si monuero, potius se me & plura, & hæc ipsa locupletius, atq; comptius in medium afferre: sed quod dixi ab initio, hæc ad te mitto qualiacunq; sunt, non ueluti rem tanto le

Medico lotium magis quàm astrum inspicendum.

ctore, quantum te puto, dignam, sed ceu pignus quoddam
sancitæ inter nos amicitiæ: non aliud ex his quærens, quàm ut mutuò me ames: quod
ut facias, te etiam atque etiam
rogo.
Vale. Ex Mirand. M. D.

Ioann

Ioanni Camerti Theologo insigni, & omnium bonarum disciplinarum eruditiss. de saccharo duplici,

EPIST. II.

VM proximis diebus librariam tuam supellectilem euoluentibus, nescio quomodo sacchari mentio incidisset, dixissemq; aliud esse antiquorum medicorum saccharū, ab eo quod nūc uoce parum (ut fieri solet) mutata, zuccharū uocant, paradoxon dogmatis impēdio admirari uisus es, & in contrariā pedibus manibusq; abire sententiam. Quare domum reuersus, quia rationes quæ me mouerent præ tēporis angustia in mediū afferre ad plenū non potueram, operæpreciū me facturum putaui, si eas colligerē, & capita in scriptis darem, quo mentē meam locupletius posses inspicere, & tuam patiore animo mihi significare. Ad astruēdam igitur nouā hanc opinionē, in primis statuendum, quænam, qualis ue res sit, quam nunc passim zuccharum nūcupant. Deinde ostēdendum, quæ de saccharo ab antiquis sunt dicta, ei minime cōuenire. Res zuccharū dicta, tantopere nunc mensis expetita, ut in prouerbiū abierit, non esse escā quæ zuccharo uitietur, nihil aliud est quàm succus, à proprij generis planta bene contrita expressus, calore ignis plus minus ue excoctus, coactus, & defecatus: in zuccharū tanto candidius & durius euadens, quāto plus coctionis defecatio nisq; tolerauerit. Ex diuersa autem huiuscemodi defecatione & coctura, contingit uarios ei perfectionis numeros adscribi: ut quoddam summū dicatur, & perfectissimum, à fine nomen uulgò accipiens, quia uidelicet ad finē bonitatis peruenerit, candore, duritia, suauitate præcipuū. Aliud infimū huic penitus cōtrarium, lentum, humidum, nigricans, insuaue, & feculentū, primæ decoctionis uocatū. Inter duo hæc extrema, duo quoq; sunt media, alterū infimo proximū, secundæ: reliquū summo, tertiæ decoctionis nominatū. Planta à qua exprimitur, humectis locis proprio semine surculis ue seritur, exteriore quidē specie arundini magnæ similis, interiore substantia ualde dissimilis: pulposa enim est, grauis, mollis, & succi plena: quum arūdo ecōtrario sit leuis, dura, uacua, & propterea milio potius Indico, quod melicā uocāt, quàm arūdini similis. Hæc de zuccharo nostro, à Siculis & Lusitanis cognoui: quæ an antiquis de saccharo scribētibus cōcinant, age perscrutemur. Dioscorides, Galenus, Plinius speciē mellis putātes, de eo inter mella loquūtur, mellis materiā esse rem omnes fatētur: à quo tam differre uidetur zucchari materia, quàm planta differt ab aqua. Forma quoq; quam illi adscribunt, minime huic nostro cōgruit: gummium enim modo cādidum à Plinio, ac dentibus fragile dicitur: & à Dioscoride salibus quo ad consistentiā simile, & dentibus instar salis perfringi. Quibus & Alex. Problematū lib. ij. in hæc uerba subscribit: Quod sacchar Indi appellant, mellis coagulum est, sole cogēte, cōuertenteq; ad mellis dulcedinē: quod idem monte etiā Libano fieri certū est. Fit sacchar id proximū, salis glebulis cādidum, fragile. Nostrum priusquam coquatur, colore potius nigricans, & subruffum, quàm candidum inuenies: nec dentibus fragile, sed per suctum, nō per dentiū attritionem deglutiendū. Efficiens nostri primum, est forma uisq; ipsa plantæ: secundum, artifex calore ignis concoquens & defecans, & demū in hanc quam uidemus metæ formam in ligneis quibusdam uasculis deducens. Illud noctis primo frigus agglutinat, dehinc superueniens solis calor obdurat. Nostrū plantæ pulpa in Siciliæ & Cannariæ insulis latitat, effigie tantum (ut diximus) arundini similis. Quam certe plantam si Dioscorides & Plinius cognouissent, arundinemq; putassent, non erant silentio præteritūri, ubi multiplices arundinum species enumerant: sed sicuti aromaticæ & odoratæ arundinis, ita & dulcis huius seorsum mentionem habuissent. Illud supra arundinis ueræ folia in India, felicique Arabia, & monte Libano coagulatum inuenitur.

Zuccharū quid & quomodo cōficiatur.

Zucchari planta.

Saccharū melis species.

Noſtrum gulæ proceribus ſuauiſſimas dapes miniſtrat: illud ad medicinæ tantum uſum teſte Plinio, uenit, bonum uentri & ſtomacho exiſtens, ut ſcribit Dioſcorides. Noſtrum pectori potius quàm ſtomacho utile experimur, cum nauſeã, teſte etiam Auicenna libro tertio, excitet. Illud non ſiticuloſum ſicut mel, ſcribit Paulus: noſtrum ſitim non minorem quàm mel facit. Quæ ſi uera ſunt, quis ambigat eſſe res diuerſas? quum forma, materia, efficiente, loco, uiribus, longe euarient. Si quis uero à me petat, ſaccharum illud antiquorum medicorum, an in totum perierit; & adhuc in uſu eſt, quænam res ſit: Reſpondebo, rationi conſonum uideri, cum res mera naturæ fuerit, nullum cultum artemq; deſiderans, quod extet adhuc, & ad eam rem quam nunc mannam uocant, referatur. Quod ſi quis adhuc pergat quærere, quo nomine ea res quæ nunc manna dicitur, ab antiquis fuerit appellata: dicam: ſi ulla eſt eius apud antiquos mentio, eſſe inter mella. Mouet me primum Galeni autoritas, lib. de alimentis, mel roris, uel mel aëris, ſupra plantas dicens coagulari; & Plin. lib. 16. cap. 8. ſic ſcribens: » Robora ferũt & uiſcum, & mella, ut autor eſt » Heſiodus: cõſtatq; rores melleos è cœlo (ut diximus) cadentes, non aliſs magis inſtere frondibus. Confirmat Sudas, licet in nomine non conueniat, mel ſylueſtre ſonans. Mannæ porrò & ſacchari affinitatem, oſtendit eorum cõcinnitas, quæ de hoc antiqui, de illa Arabes reliquere. Firmat inter cæteros Auicẽna, cap. ult. libri ſecundi, zuccharum alhuſar (ſic enim ipſe loquitur) eſſe mannam ſcribens, cadentem ſuapra rem, quam uocat alhoſor, ſimilem ſali: à qua forte ſimilitudine interdum ſaccharum, ab eo ſal Indum nominatur, præcipue lib. 4. cap. de aſperitate linguæ, ubi retinere in ore docet ſalem qui ab India deportatur, colore ſalis, dulcedine mellis. Ex quo capite notari etiam poteſt differentia inter ſaccharum, quod ibi uocat ſalem Indum, & zuccharum: quoniam utriuſq; ueluti diuerſæ rei ſeorſum meminit: hoc lib. 2. (ut aliquando in aliſs ſolet) utraque eodem capite confudiſſe uideatur. Serapion de eodem ſcribens ſaccharo alhoſor uocato, ex oculis cognominis plantæ ea re id ſcribit, plantamq; depingit. Crediderim igitur ego, antiquum illud ſaccharum parum à uocata nunc manna differre, & utrunq; inter mellis genera compreheſi, ſolumq; proprie ſaccharum dicendum: ex India aliquando, uel felici Arabia portatum, nunc uocatum Candum: quia nimia ſolis excandeſcentia multum obcuruerit. non portari hoc tempore, quoniã ex noſtro zuccharo quater uel quinquies excocto, lucelli maioris corradendi gratia, ſeplaſiarij Veneti rem ſimilem facere dicerunt, arundines quoq; ipſi immittentes, ſupra quas uideri poſſit conglobatum, & goſapio inuoluentes, ut naui ex oriẽtalibus regionibus inuectum putetur. Candum igitur naturale, antiquis ſaccharum nominatum, à nuncupata nunc manna differre non uidetur: niſi quod hæc ſupra alias plantas, & aliquando ſupra peras, uariſs in regionibus, etiam in Italia reperitur: illud tantum in felici Arabia & India in arundinibus, maioribus fruſtis, maioriq; duritia, ob uehementiores ſolis radios, aptioraq; ad id tolerãdum arundinum folia, coagulatur. Vnde etiam fit, quod non æque ut manna aluum leniat, quando & inter uocatas mannas, eæ magis citare alui uidentur, quæ ſunt liquabiliores. Si uero adhuc interrogauerit quiſpiam, noſtrum hoc zuccharũ, quo nomine antiqui appellarint: dicã, nullam eſſe eius apud antiquos medicos (quod me legiſſe meminerim) mentionem. Medicos dico antiquos, quoniam medicis multis qui poſt Galenum fuerunt, de eo eſt crebra mentio, præſertim Punicis. Varronisq; uerſus de hiſce cannis fortaſſe loqui uideri poſſunt:

» Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,
» Illius è lentis premitur radicibus humor,
» Dulcia cui nequeunt ſucco cõtendere mella.

Et Solinus in India naſci quaſdam ait cannas, è quarum radicibus ad ſuauitatem mellis ſuccus exprimitur. Quorum ſententijs conſentire uidetur Galenus lib. 4. de ſimplicibus medicamentis, molles radices

radices calamorum, maxime Aegyptiorum, dulces esse dicens. Verum non ex radicibus, sed ex ipsis arundinaceis medullis, quas Cannas mellis uocant Siculi, nostrum hoc saccharum exprimitur: ut propterea aliam rem illos intellexisse credi possit. Ex utrisq; tamen, radicibus scilicet & cannis, mel fieri Strabo commemorat. Sed & Statius quodam loco nostrum zuccharum agnouisse uidetur, licet nomen tacuerit, quando inquit:

Et quas præcoquit Aebusita cannas.

Fuit tamen hic Dioscoride & Plinio iunior. Postremo etiam Serapion Arabs, omnibus his posterior, inter quatuor quinque ue genera capite proprio enumerata, huius nostri non meminit. Quod itidem argumento esse potest, medicis istis quos ipse citat, illud fuisse incognitũ. Si cui autem res incredenda uideatur, de re tam nobili antiquos medicos non scripsisse: consideret, quammulta sint nostro æuo precio sissima, antiquitati penitus ignota, ueluti moschus, iubetũ, ambra, camphora, aliaq; non parum multa. Hæc sunt quæ ad hospitium reuerso, longe tamen à mea bibliotheca, pro dogmatis propositi defensione scribenda occurrêre: quæ si à te probata fuerint, in lucem prodire non formidabunt: sin minus, in tenebris perpetuò latitabunt. Vale. Viennæ Pannoniæ ex hospitio nostro, quinto Nonas Sextiles, anno

M. D. XV.

EPIST. III. Cælio Calcagnino, uiro doctissimo, de stomacho.

Stomachus non solum uulgo, sed Plinio quoque, & interdum Celso, necnon plerisq; Græcis, quorum in uarijs suarum commentationum locis meminit Galenus, eam corporis cauitatem significat, in qua cibus recipitur, & prima cõcoctio celebratur. Galeno autem, & Græcis qui post Aristotelis ætatem, ad Galeni usq; tempora scripserunt, meatum illum indicauit, qui fauces & os uentriculi interiacet, per quem cibus & potus ad superius memoratam inanitatem, cui cõmittitur, deglutiẽdo deducitur. Quem meatum Aristot. & ueteres Græci omnes οἰσοφάγον, Latini gulam, Arabes & nostrates Arabum imitatores merin nũcupauere. Nec defuere ex antiquioribus, qui ipsius uentriculi os, stomachũ quoq; nũcupauerint. Non meritò igitur reprehendi debet, quisquis cibum in stomacho cõcoqui asseruerit: sicuti neq; qui per stomachũ uel apetẽtiam fieri dixerit, uel deglutionem. Qui uero stomachum non cibi, sed spiritus gratia factum putat, is meo iudicio excusari nullo modo potest: quoniã & antiquorum autoritate, & rei ipsius fide cõuincitur. Nam ut medicos prætermittam, qui ad unum in hoc cõueniunt, ut duas esse in collo semitas ueluti canaliculos dicant, alteram per quam spiritus defertur, quam guttur, siue asperam arteriam: alteram per quam cibus & potus, quem stomachum & isophagum, & gulam nuncupant. Primum enim & ab Aristotele, & à medicis explosa est illorũ sententia, qui per hanc cibum, per illam potum transire crediderũt. Aristoteles ipse primo lib. de animalium historia, per arteriam, quæ cartilaginea est, & priorem partem colli occupat, uocem transmitti & halitum docet: per posteriorẽ, quæ spinæ iniacet & carnea est, cibum. Quam sententiam libro tertio de partibus animalium fusius declarauit: licet nonnulla uerba inibi legantur, quæ si seorsum considerentur, suspicionem aliquam facere possint, quod gulam, instrumentum spiritus putauerit. Ea sunt huiusmodi: Cum igitur instrumentum spirationi accommodatum, longitudinem habeat necesse sit, gulam inter os & uentrem haberi necesse est. Quæ tamen uerba, si totum caput legatur, eum sensum habere non possunt: sed ita audiẽda sunt, ut docere per ea uoluerit Aristoteles, his animalibus gulam inter os & uentriculum esse, atque ut sequens est, oblongam, quibus guttur adest: longum enim hoc necessariò est, gula

non neceſſariò, ſed in multis non manifeſta, quibus uidelicet uentriculus ori pro-
xime adhæret: quæ cum pulmonem non habeant, gutture & collo carent, ut ge-
nus omne piſcium. Quibus uero pulmo, his & collum & guttur adeſt, gulaq; non
ſolum longa, ſed & gutture longior: quoniã uentriculus ad quem tendit, ceu ligno
bilior, inferiorem ſedem pulmone & corde poſſidet, à quibus etiam per tranſuer-
ſum uocatũ ſeptum, diſpeſcitur, per quod tranſire gulam oportet, ſi portare cibum
ad uentriculum debet. Liquet igitur ex Ariſtotelis ſententia, gulam non ſpiritus,
ſed eſcæ uiam exiſtere. Cui & Galenus 8. libro de uſu particularum, cap. primo,
ubi utilitatem colli explicat, apertiſſime conſentit. Quod euidentia quoq; ipſius re-
apertiſſime demonſtrat, nec tantum in homine, ſed in uniuerſis etiam animalibus,
quæ gulam habent. Eam enim eſt uidere, non ad loca ſpiritus, cor uidelicet & pul-
mones, ſed ultra (ut ſuperius dictum eſt) tranſuerſum ſeptum, in uentriculum de-
ſinere. Hæc habui doctiſſime Cæli quæ in hac controuerſia ſcriberem: non quo-
dem ut te docerem, ſus Mineruam, ſed ut ſententiam meam, quod optare uidebar
ris, aperirem. Vale, & me quaſi ueterno obſitum inter hoſce Scythas, aliquando
ſimilibus quæſtionibus expergefacies. Iterum ac ſemper uale. Budæ, Nonis Ian.

Gula non ſpiritus, ſed eſcæ uia.

M. D. XVIII.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER TERTIVS.

EPIST. I. Io. Manardus Io. Pacto, medico Mantuano, de alui lumbricis.

DOSTVLASTI à me Pacte eruditiſſime, ut quæ ex Paulo Aegineta in meum Auicennam tranſcripta, de lumbricis alui & ſigna, & remedia, dum iſtic eſſem perlegeras, ad te tranſmit-terem: adderemq;, ſi qua eſſent per me longo uſu compertæ. Ego uero, qui tantum tibi debeo, ut grandi etiam alieno re conflato, uix portiunculam rationis poſſim expungere, arre-pto calamo, ſtatim amicos, hoc eſt, libros, & opiſtographa corr conſulere, in quibus quid inuenerim pro tempore accipe. Leges enim non ſolum quæ petiuiſti, ſed & nonnulla ueluti auctariũ quoddam ſuperaddita. Lumbri-rum tria genera tradit Paulus, Galenum, ut aſſolet, ſequutus: rotundos, latos, & aſcarides. Hippocrates Celſusq; duo: ille enim latos, hic aſcarides ſilentio pertran-uit. Galeno reliqui medicinæ autores, tam Græci quàm barbari aperte cõſentiunt, uno Auicenna excepto, qui adeò (ut ſolet) confuſe ſcripſit, ut nec quid ſcripſerit, nec quid ſenſerit, liquidò poſſit intelligi. In quibuſdam enim exemplaribus tres, in quibuſdam quatuor ſpecies proponuntur: in omnibus uero ita obuolutæ, ut non ſit facile eas extricare: ſi quis tamen diligenter introſpiciat, tres quoq;, non quatuor (ut eius narratores putãt) ab eo poſitas animaduertet, licet pluribus uerbis expreſſas. Per longos enim unam, per latos & rotundos alteram, per aſcarides & parua tertiam intellexit: ita ut probanda ſint ea exemplaria in quibus tres, non in quibus quatuor in capitis titulo initioq; proponuntur. Quod certe conſtare poteſt, conſide-ranti ea uerba quæ ſtatim ab ipſomet Auicenna ſubnectuntur, in quibus cum uo-let eorum differentias tum ex loco, tum ex materia generationis inuenire, non ma-trium meminit differentiarum. Sed & ſequenti capite, in quo de ſignis agitur, non niſi trium generum indicia conſcribuntur. In utroq; enim loco per latos & rotun-

Lumbricorum tria genera.

docet

dos eos intellexit, quos latos Galenus, Paulusq; appellarunt. Nam quæ secũdo capite de latis & rotundis dicuntur, quod ueluti panniculo quodam integantur, ex Paulo, ut mihi uidetur, de latis loquente desumpta sunt, licet barbarie, ut fieri solet, obfuscata. Sic enim scribit Paulus: Lati sunt mutatio (ut ita dixerim) intraneæ intestinorum membranulæ ad animalis corpus, quæ quandoq; per partes, plerunq; tota simul excernitur, incredibilem speciem magnitudinis præbens. Aëtius quoq; eadem ferè scribit ad hũc modum: Latus lumbricus est (ut quispiã dixerit) tranmutatio mẽbranulæ tenuia intestina introrsum subcingẽtis ad animale quoddam corpus. Videntur autem utriq; autorem libri de morbis sequuti, siue ille Hippocrates, siue alius fuerit. Hos ego lumbricos bis ter ue in tota uita, sed præcipuæ magnitudinis Mirandulæ conspexi, nec sine magna spectantiũ admiratione. Indicia quæque latorum & rotundorum, cap. quarto recitata, quæ & ipsa ex Paulo desumpta sunt, clare ostendunt, eosdem esse qui apud Auicẽnam lati & rotundi, & qui apud Paulum lati absolute dicuntur. Sed priusquam indicia scribamus, aliud quoq; circa Auicennæ speciem notandum uidetur, ne forte nomenclatura ipsa imposturam faciat, eos uidelicet, quos Auicẽna longos uocauit, Hippocratem & Græcos omnes σφηνίσκους, & Celsum teretes appellasse, passim in regionibus nostris apparẽtes, non absimiles uermibus in fœtunticetis nascentibus, quos Græci γαστρὸς γῦς, onisculos uulgò uocamus. His ueluti in parerga prælibatis, ad ea accedamus quæ desideras. Rotundos significant, inquit Paulus, uentris & intestinorum morsus, exigua & arida tussis, sed molesta. Nonnullis & singultus adsunt, dormientes saliunt, & absq; ratione eleuantur. Aliqui clamitando surgunt, ac rursus concidunt. Arteriæ inæqualiter pulsant, Febres absque ordine cum extremorum frigore, ter quater ue, noctu, aut interdiu sine ratione inuadunt. Pueri superuacue mandunt, & linguam exerunt, dentibus stridẽt, conniuent oculis, taciturnitatem diligunt, excitantibus irascuntur, malæ per exigua interualla modo rubent, modo liuent. Si uero ad uentriculum procurrunt, nauseam, morsus, & inappetentiam faciunt: & si cibum capere patientes cogantur, uix deglutiunt: & si quid acceperint, euomunt: multas quoque uenter corruptiones ciborum excernit, & instar tympani inflatur: reliquũ corpus non ex ratione macrescit. Hæc sunt rotundorũ indicia, quæ tamen non in omnibus omnia quærenda, sed quædam & potiora. Accidunt autem hæc tum ab animalibus ipsis in intestinis obuolutis, ac morsum inferentibus, cum ex febrili calore malos uapores ad cerebrum eleuante, ac coaceruata in uentre putrida humiditate. Hæc Paulus de rotundis: quæ si his quæ ab Auicenna de longis recitantur, fuerint collata, non erit dubium eosdem esse, qui ab eo longi, & qui à Paulo rotundi nominantur. De latis ita scribit Paulus: Abundant interdum in non febrientibus, interdum febrientibus in longis morbis superueniunt, morsus stomacho inferentes, appetitusq; ad cibum intemperatos. Escam enim ita deuorant, ut alia opus sit: quæ nisi præstò adsit, morsus uehemẽtes inferunt: tenuitas corporis cum imbecillitate, quadamq; inæqualitate contingit. Infallacissimum uero indicium est, quod cum alui excrementis, corpuscula quædam cucurbitæ seminibus similia excernũtur. Hæc Paulus de latis: à quo Auicenna ea accepit, quæ de latis & rotundis scripsit. Poteram his indicijs esse contentus, sed adijcienda nõnulla ex Aëtio duxi, quo locupletius tibi satisfacerem: non quæ ille scripsit omnia, sed quæ Paulus prætermisit. Pulsus ait, fit inæqualis, imbecillis, deficiens ac recurrens. Pueris dum dormiunt, os ad similitudinem lactentium figuratur: nonnulli & desides & absq; pulsu fiunt, frigescunt, & tenue quid ac frigidum exudant: desipiunt aliqui, & aliena per somnos loquuntur. Alij figuras decubitus assidue transmutant, ac seipsos proijciẽtes, locum ex loco demutant: lòquuntur nonnulli, multi inuocales omnino persistunt. Qui in ore uẽtriculi lumbricos habent, magna ex parte eos euomunt: qui in intestinis,

» Teretũ lumbricorum nota.

» Latorum indicia.

» per inferiora excernunt. Præcedens quoque uictus ratio lumbricorum tibi præsen
» tiam demonstrabit: si crassior, copiosior, difficilis concoctionis fuerit, si frumenta-
Lumbricorum causa & origo. » cea plurima esitauerint, balneisq; post cibum sint usi. Omnes enim lumbrici gene-
» rari ex multis ciborum differentijs consueuere, præcipue circa pomorũ tempus.
De lato eadem ferè quæ Paulus, nisi quod quos uẽtriculo infert morsus dicit esse continuos, atq; appetitum ad escam inexplebilem, & quod cibaria assumpta celeriter in excrementa commutantur. Hæc de indicijs satis sint.

In curatione, ait Paulus, interdum febri & lumbricis æqualiter occurrẽdum est; interdum exiguam febris rationem habentes, ad extrahendos à corpore festinabimus. Plerique enim negligentes, ab ipsis comesti, conuulsi interiere. Nec desunt, qui exeuntes per inguina se uidisse attestantur. Expelles ubi interfeceris: interficies re-
Febris & lumbricorum causa eadem. bus amaris. Cõmunis autem febris, lumbricorumq; curatio est, ut chamæmeli decoctum, & myxariorum quæ uulgò Sebestem uocãt, præbibatur, uel myxaria ipsa cocta manducentur, & succus sereos, aut coriandri semen cum calida contritum, aut oxycrato, aut myotidos, hoc est, herbæ quæ auricula muris dicitur, aut ramenta cornu ceruini, aut miltos nitidissima, quam & Auicenna sub nomine macræ mul-tum commendauit. Vbi uero uiscera intenta sint, & phlegmonem patiantur, uten-dum cataplasmate ex lini semine, lupinorũ farina, absinthio, & radice bryoniæ cum hydromelite, aut oleo chamæmeli cum absinthio & aloë. At ubi febris non adsit, seriphum, quæ est ueluti absinthij species, ut alio loco inquit Paulus: pteris, id est, fi-lix: cardamomum, Auicenna cordumeni uocat: ac sandonicum, absinthium ma-rinum uocat Dioscorides, Auicen. scea, uulgò apud nos nunc sanctulinam uoca-tum puto, cuius semẽ ante corallinæ uocatæ usum, in magna erat celebritate. Vten-dum aloë, & per seipsam, & cum abrotono, pilulis factis ex melle, & extorsum cum melino & uino: nam & appetitũ excitat, cui rei maxime studendum. Misceri dum aliquando & absinthium. Impleatur umbilicus felle tauri, & aliquo ex his amaris quæ dicta sunt. Iuuat & melanthion, cum rosaceo, aut seriphi decocto, ac medulla cerui, umbilico, pectini, ac lumbis inuncta. Vngẽdum & sæpe ex oleo rho-dodaphnes. Confert coagulum siccum, & mentha. Cataplasma fiat per omen lyo-sin, hoc est, ordei farinam, ptereon, absinthium, farinam lupinorum, sandonicum, abrotonum, sydia, balaustion, acaciam, & gallam. Cerote ex aloë, absinthio, farina lupinorum, seripho, melanthio, ana γραμμάρια (scrupulos nostri uocant) sex, cera uncia semis, chamæmelino quantum sat fuerit, his quæ sicca sunt, cum felle cõtritis.

Ascarides infantum quibus necentur. Ascarides in infantibus euacuantur balanis ex melle cum modicis salibus, uel nitro. In adultioribus, ex acri muria. Ei uero clysmati ab Auicenna recitato, in quo centaurium recipitur, addit Paulus nitrum ac mel: & reliqua quæ adduntur, non copulatiue, sed per disiunctionem à Paulo scribuntur.

In medicinis quoq; interficientibus, numerat absinthium, chamæleonta, anchusam, puleium, calamintham, lupinum. Ad latos confert comestio allij, decoctio pe-reos, aut centaurij pota, uel deuorata: similiter calaminthe, dictamnum, puleium. Composita demum duo describit, quæ sunt penultima ab Auicenna, cap. 5. recen-tata, quæ danda dicit modo febris non adsit: eiq; quod baccas lauri recipit, addi iu-bet æquale nitrum, si quæris ut sit efficacius.

Eodem etiam capite ubi legitur, mediatim, legendum ex Paulo, ana gramma-ria 3. Sed quoniam castigare Auicennam hoc loco cœpimus, non subticebo & alium locum qui castigatione, uel certe declaratione eget. Capite sequenti, id est, sexto, laudantur pili animalis uocati Alcasim: legendum autem Ichneumonis, &c.
» enim scribit Paulus: In uniuersum omnes à lumbricis ægrotantes Ichneumonis
» pili iuuant suffiti. De Theriace quoq; ita scribit Paulus, de latis loquens: Adpo-
» fectam morbi amotionem da theriacen, nisi fortis uetet febris. Medicamen quoq;
de Inula

de Inula, ultimo loco eiusdem cap. 5. descriptum, aliter scribit Paulus, ad hunc uidelicet modum: Elenij, ammoniaci, piperis, uel (ut in alio) ptereos ana uncias quinque, cum oxymelite calido: & intermittentes bibant euphorbij drachmam unam, uel duas. Aliud: Ptereos oxybaphon, nitri drachmas duas, da in aquæ cotyla, ei qui fuerit antea uacuatus. Melius autem est, si & exiguam capiat scammoniam. Aliud: Corticis radicum punici acidi, extima semota parte, drachmas quatuor, piperis drachmas quatuor, cardamomi drachmas duas, prassij drachmas duas, da cum melle ei qui antea allia esitauerit.

Hæc sunt ferè quæ à Paulo collegi. Non tacebo tamen & miram (ut Paulus appellat) methodũ, per quam & aloë pueris, & sorbitiones interdũ per os inijciuntur. Instrumentum quoddam coquinariũ, quod ζομυρύσιν uocant, supinis ipsis detentis, ori imponitur, & per clysteridion, fortem habentem auliscon, inuitis aloë, quanto plus fieri potest, intimius ore eorum distento impellitur.

De uictus ratione sic scribit Paulus: Escæ patientium lumbricos, sint boni succi, quæ facile diducantur, atque ad membra transeant, nec causam foueant, nec uires minuant. Quam ob rem uinum cõcedimus aquosum, cibumq; crebro exhibemus, tum propter id, tum etiam ne lumbrici morsus inferant. Si adsit uentris profluuium, indicio est, multos gigni cibo non distributo: miscendaq; eo casu sunt sorbitionibus, uel pira, uel cotonea.

At libet quoque nonnulla remedia ex Aëtio colligere, quo tibi plenius subseruiam. Vbi (inquit ille) ambigua sit affectio, mitioribus utendum: acrioribus enim remedijs febris exacuitur, si falsam ceperis suspicionem: stabili uero dignotione existente, tẽporibus morbi attendendum. Circa primos enim dies, multoq; magis iam inclinante morbo, si apparuerint, acrioribus insistendum remedijs, circa consistendi uigorem mitioribus: & tum præcipue cum uiscerũ inflammatio, tentio ue concurrit. Vtendum igitur cataplasmate ex lini semine, & lupinorum farina. Bibereq; debent ante omnem escam pueri quidem cremorem myxorum & menthæ: perfecti, absinthij & abrotoni. Perfectis uero infantibusq;, etiam si trimestres fuerint, febrierintq;, tutò potui dabis terræ intestina, id est, uermes terrestres, de quibus suprà etiam mentio facta est, cum epsemate, id est, musto cocto, si tolerant: si minus, cum hydromelite, aut ut uoluerint, nihil ueritus, neque utilitatem eorum paruipendens. dabis autem septem. Datur & chamæmeli decoctum exiguo cum rosaceo, & efficaciter operatur. Iuuat & erigeros, id est, senection. Nec est carduus benedicta, ut putauit Genuensis, sed herba apud nos passim nascens, uel mulierculis cognita, quam, quoniam in petris ferè inueniunt, Petrellam uocant. Educit absque molestia & tragoponos, hoc est, hirci barbula, uulgo & ipsa cognita, olus uidelicet sylestre, barbam petræ dicunt, uel eam, uel aliam multum similem. His qui in declinationibus sunt febrium, sorbitionibus multum mellis immittendum, & ptisanæ, plurimum oleum omphacinum concoquendum.

Hæc sunt quæ ex Paulo & Aëtio collegi: quibus quoniã uis me ueluti coruum olores interstrepere, adijciam duo simplicia per me obseruata, & meam quandam compositionem.

Simplicia sunt duo, olea thuris, & atramenti, quod nunc uitriolum uocant, per eam uidelicet artem facta, quam chymicen dicunt. Ex horum priore uenter inungatur: sed in secundo ualde caute agendum, ne locus exulceretur si intrò sumatur. Sunt tamen qui ausint eius guttulam potui dare cum melicrato. Porrò nostra compositio capit, corticis rhei, uel barbarici, uel pontici, coriandrorum præparatorum, seminis ozymi, seminis arnoglossi, sydiæ, id est, corticum mali punici, careos, id est carui, rhu, id est sumach, ana drachmam unam: seminis cardui, quam Benedictam uocant, ramentorum cornu ceruini & eboris ana unciam semis, corticum ra-

dicum mori, seminis brassicæ, seminum citri, corticum salicis, ana drachmas tres, seminis portulacæ, dictamni, ana scrupulos duos: margaritarum, coralliorum rubrorum ana scrupulum unum. Fiat pulvis, de quo detur drachma una uel duæ, cum uino, hyeme, uel non febrientibus; cum oxycrato æstate, uel febrientibus. Vale.

EPIST. II. Io. Georgio Trisino, pro curatione Incubi.

Incubus studiosis uerendus.

ASsiduæ lucubrationes, indefessaq; studia, ut animum tuum supra modum excoluerũt, ita corpori non exigua intulere dispẽdia. Eam enim affectionem incurristi, quam ἐφιάλτην ferè Græci omnes medici uocant. Dioscorides ὑπὸ ἐφιαλτῶν πνιγμὸν, Themison πνιγαλίονα nominauit: ex nostris uero Plinius modo suppressiones, modo noctis lubricia: recentiorum turba incubum uocat. Difficilis motus cum tremore, stupidus quidam sensus, inuocalitas, cum clamandi desiderio, imaginabunda suffocatio, ueluti re quadam graui opprimente, & uiam spiritus præcludente, hunc affectum comitantur. Quæ licet grauia, non tamen tam proprio malo molesta (ferè enim non nisi in somni initio infestant, quàm quod grauiores affectus, comitialem uidelicet & attonitum, sed & maniam quoque minitantur: uel his præsertim uerendos, qui literarum studijs incumbunt, ut per quos animi sapientiæq; secundum Platonem & Galenum sedes, hoc est, cerebrum ipsum, potissimum labefactetur. Enitendum igitur, ut quanto ocyus fieri potest, maligna illa affectio elidatur: hoc fiet, si causam amputauerimus; ea enim semota, dispositio quoque ipsa, à qua ea quæ enumeramus pendent, pariter præcidetur. Causa, ut ex colloquio tecum habito collegi, sunt uapores mali, qui ex sanguine, plusquam modo conueniat atræ bilis habente, exurgentes, & in somni initio cerebri cauernas opplentes, transitumq; liberum spiritui animali ad propria peragenda munera excurrenti præcludentes, modo omnia, modo quædam eorum quæ enumerauimus, pariunt detrimenta. Est igitur uapor ille causa, obstructio morbus, Incubus symptoma. Eritq; primus curationis uel potius præseruationis scopus, prohibere ne huiusmodi uapores cerebri meatus occupent. Hoc fiet, si eos humores abstulerimus à quibus sustolluntur; caputq; roborauerimus ne recipiat; & si qui in eo sint consistentes, discutiantur, uel distrahantur. Præsentissimum igitur auxilium multas intentiones simul explens, esset uenæ præcisio; sanguine enim misso, & materia amputaretur, & uapores distraherentur. Sed quoniam Syrij ardor nos absterret, experiri fortè hoc tempore tutius fuerit cucurbitulas. Admoueantur igitur duæ cucurbitulæ cute præcisa, prima supra talum, altera sub poplite, dextra utraque parte & interiore: & si per has malum non leuatur, duas quoque sub lato spatularum osse, utile erit admouisse. Per has enim, ni malum altas nimis fixerit radices, adhibito conuenienti uictu, uel totum eruetur, uel magna ex parte.

Incubi morbi symptomata.

Victus ratio.

Porrò congruus uictus est, ut parcè semper, parcissime in cœna cibus sumatur, qui & boni succi sit, non inflet, facile concoquatur, modice alat, nec uapores malos in caput mittat. Et ut ad particularia descendamus, panis sit ex bono tritico, bene coctus, modiceq; & salitus & fermentatus. Vinum album, clarum, leue, subacerbum, dilutum, moderatè sumptum, ita ne cibus innatet. Caro sit auium potius quàm quadrupedum, & syluestrium magis quàm urbanarũ, modo aquaticæ non sint: ceu pulli gallinacei uel columbini, turturis, uituli, hœdi, phasianorum, perdicum, auicularum, leporum, & aprorum: hæq; potissimum partes eligantur, quæ præ alijs mouentur & pinguedine carent. Oua gallinarum recentia, sorbilia uel mollia, non dura, nec assa uel frixa. Cappares oxymelite condîti utiliter in cœnæ initio comê-

tio comeduntur. Pisces nisi saxatiles, & hi quidem non nisi rarò gustentur. Fructus omnes, præter pistacia, passulas, & pineos nucleos, interdicuntur: ex adstringentibus tamen ut piris, cotoneis, quid in secunda mensa, post alium uidelicet quemuis cibum, aut potũ sumi potest. Non secus & uniuersa olera, præter fœniculum, anethum, buglossum. Ruta uero tantum abest ut noceat, ut etiam summè conducat: uerum medicamentis potius quàm cibis est connumeranda, sicut & saluia, & sampsychus, hyssopus, ac ros marinus.

Fugere oportet solem, frigus, uentum, ignem, fumum, Venerem, balnea, lassitudinem, solicitudines, negocia, omnem ingentem, omnemq; assiduam circa rem quamuis meditationem, & præsertim duabus horis à cibo, uehementes strepitus, præcipitis loci, rei uelocissimè motæ, magnæq; lucis conspectum, eximios uel bonos uel malos odores, meridianum somnum, imò omnem somnum longum, longasq; uigilias.

Exercitio ante cibum moderato utendum, sed quo inferiora potius quàm superiora membra fatigentur. Post cibum uero animi & corporis quieti indulgendum. Fricti one utendum multa & uehementi, quæ ab humeris & pectore incipiens, sensim ad crura usque descendat. Qua finita, caput quoq; ipsum & perfricandum erit, & pectendum. Glycysidos, id est, pæoniæ radix recens collo suspensa geratur: ua pores enim ab ea surgentes, cerebrumq; petentes, alienos excludunt, & cerebrum roborant. Eligenda autem in hoc mas, quæ folio nucis regalis constat, radice alba, digitali crassitudine, longitudine palmi, & gustu adstringit. Myrobalanus quoq;, quam chebulam uocant, saccharo condita, quotidie mane comesta, cerebrum mire corroborabit. *Pæoniæ radicis efficacia.* *Myrobalanus.*

Quod si per hæc malum non tollitur, aut magna ex parte leuatur, fortiora aggredi remedia necesse erit. Secanda igitur exterior cubiti dextri uena, & auferenda, si ater fluxerit, sanguinis semilibra. Hyssopus deinde herba, & passulæ tandiu in pluuiali aqua coquẽda sunt, donec dimidium excoquas: decoctiq; tres unciæ, cum sesquiuncia oxymelitis scyllitici per octo continuos dies in aurora bibendæ. Post quos potus purgãda aluus per obolos quatuor Armeni lapidis, toties aqua pluuiali abluti, ut eius nec odor nec sapor gustata aqua sentiatur: quod ferè post quinquaginta ablutiones fieri consueuit: post quas iterum ter rosacea aqua abluatur. est autem cum melicrato bibendus. Proderit & per interualla semunciam, uel unciam integram herbæ, quam senam uocant, cum pari bugloss i mensura perpetuam noctem aqua calefacta madere finere, & mane, quod excolatum fuerit, bibere.

Corpore bene purgato, caput quoq; ipsum uacuandum: quod optime conse quemur gargarizando eandem potionem quam suprà descripsimus, quæ uidelicet ex hyssopo, passulis, & oxymelite componitur. Vel si pastilli masticentur qui habent pulei unciam unam, caricas pingues septem, piperis longi drachmam integram, pyretri mediam. Semina nigra pæoniæ quindecim, si cum melicrato biban tur, mirè uapores excludunt, & cerebro robur imponunt. Pyretri etiam radix instar zingiberis condita, frigoris tempore multum conducet.

At si neq; his in totum malum cesserit, transacta bona autumni parte, iterũ sanguis mittendus, & per oxymel Iuliani purgatio facienda, ac hieram diacolocynthidos, aliquos inter uenæ sectionem unamq; & alteram purgationem intermittentes dies, quibus & uires recreentur, & natura per seipsam agere permittatur. Per gargarismata quoq;, masticationes, ac naritiua caput bene purgandum. Deinde cucurbitulæ præcordijs & dorso admouendæ, cum scarificatione. Danda Mythridatis antidotus mane & serò, auellanæ magnitudine, & quibusdam interpositis diebus iterum per hieram diacolocynthidos purgandum. Cucurbitulæ collo & capiti admouendæ. Calidis fomentis, demumq; synapismo in uertice utendum, & si opus

fuerit tandem candentibus ferramentis, ulcus consueto capitis loco supra caluariæ suturas excitādum. Sperandum tamen, ut non sit necesse ad hæc ardua uenire, sed obseruata uictus ratione, quam suprà mōstrauimus, per faciliora auxilia citò optata incolumitas expectanda. Quod ille nobis donare dignetur, qui est uera salus Christus dominus, cui laus & gloria. Vale.

Ferrariæ, ex ædibus nostris, 20. Iulij 1512.

EPIST. III. Io. Mariæ Pacto medico Mantuano, in defensionem præcedentis epistolæ, de curatione Incubi.

HEri uesperi dum uix sacrum soluissem ieiunium, redditæ mihi fuerunt literæ illæ tuæ magnæ, & à me magnopere desideratæ. Quas dum legendi auidus resero, inuenio in eis aliud longe argumentū quàm expectabam: non enim de lumbricis, ut putabam, sed de noua, & mihi nequaquam cogitata materia agentes uideo. Epistolam enim quandam meam, non ad te, sed ad Ioannem Georgium Trisinum datam, uirum non minus literarum peritia, & morum grauitate, quàm generis nobilitate præcipuum, sub limam ducis, fereq; totam atteris. Quatuor autē sunt præcipua quæ non probas: quod uenæ sectionem imperem: quod uentrem antè uel pòst non leniam: quod nulla alia præeunte, oxymeliten potionē scilliticam cum hyssopo dem: quod lapidem Armenum, rem aut ignotam, aut certe ambiguam, pro purgatorio exhibeam. Ego mi Pacte, licet non disputandi gratia ea conscripserim, sed probi uiri, & amici saluti cōsulturus, ut tamen tibi morem geram, id enim optare per hanc tuam epistolam uideris, reddam consiliorum meorum rationem, & tuas aduersum ea argumentationes, quantum in me erit, & quambreuissime potero conabor refellere. Magnitudo morbi, & uirtutis robur, uel solæ, uel primæ phlebotomiæ secundum Galeni doctrinā intentiones, ad secandam uenā me trahebant. Magnus enim erat morbus qui aderat, maiores longe quos formidabamus: adeò, ut si non magnam quoq; plenitudinē fuissemus adesse suspicati, auxilium tamen hoc tam necessarium non eramus prætermissuri: præsertim quoniam clarissimus ille uir, aliquando atonito morbo fuerat uexatus, cuius & uestigia secum assidue deportat, sinistro crure claudicans. Subobscurus tamen rubor, & tentio uenarum, anteactaq; uictus ratio, plethoram mihi significabant. Vnde uero coniecerim, atram bilem cum sanguine, esse morbi causam, multa fuere, sed inter cætera species illæ imaginū, quæ & ipsa nocturna suppressione, & in reliquis etiam somnis, imò & interdum uigilanti occurrebant. Ex his autem quæ te ad aliam trahunt sententiam, urinam quidem & præincipientem causam paruifacio: alterius enim inter tot proprio cōmentario de phlebotomia indicia, nūquam meminit Galenus. Nullam uero causarum præincipientium ostendere curationem, scripsit idem autor quinto libro artis curatiuæ. Verum nec æger ipse (quod tu contendere uideris) asserebat, se nunquam hac passione afflictum, nisi quando post cœnam legisset: sed sæpenumero, ubi nec post cœnam, nec antè legerat, offensum: alioquin neque ratio conuincit, ut uapores cibi male concocti sint passionis causa, si non patiatur nisi post cœnam legerit: potest enim illa lectio, ueluti præincipiens causa, aliam in corpore causam mouere præcedentem, à qua, non ab ipsa præincipiente, sit curationis methodus accipiēda. Quod uero adijcis, posse & hoc contingere à cerebro, proprium nutrimentum non concoquente, & absque stomachi uitio: non tollit, quin sanguis atræ bilis naturam habens, is esse possit. Licet enim cerebrum sanguine proprie pituitoso nutriatur, ubi tamen hic desit, alio quouis præsente nutritur. Quem si non uis dicere atræ bilis na-

his naturæ esse, plus quàm par sit eius secum habere concedas. Huic tamen sententiæ nequaquam ego adhæserim, ut ex reliquijs uidelicet nutrimenti, male à cerebro concocti, ea fiant noeumenta: illo enim modo solent tumores præter naturam in membris fieri: assidueq; oporteret aliquid ex his quæ per interualla malis patitur, in cerebro persentiri, nec in somni tantum principio, sed distributo potius iam sanguine, per secundam concoctionem genito. Subdis præterea, consentire quidem missioni sanguinis temperaturam, sed morbum negare, ut qui ex crudis humoribus fiat, & fortè extra uenas: quod uel ex hoc dicis ostẽdi, quod pueri tali morbo frequentius infestantur, ueluti crudis humoribus abundantes, quibus minime competit phlebotomia. In quibus uerbis uideris negare phlebotomiam aliquando tali affectui, incubo scilicet uocato, conuenire. Quod certe, præter id quod à ratione alienum est, præcipuis quoque autoribus aduersatur. Nam (ut Paulum & alios Græcos omittam) cura eius, inquit Auicenna, est phlebotomia. sic Rasis, sic quicunq; celebres habentur. Quod si dixeris, non negare te semper phlebotomiam, sed in hoc uiro qui crudis humoribus abundet: iam non erit morbus qui neget, sed crudi humores. Ego tamen in eo nunquam plumbeum, uel pallidum, uel subbidum colorem aspexi, qui Galeno teste, sunt crudorum humorum colores, à quibus prohibetur phlebotomia, sed floridum semper atque rubentem. Neque uenas exiles (ut tu dicis) sed magnas satis, crassas, & extentas. Vt igitur totam hanc disputationem colligamus, aut morbus fit à sanguine (ut ego puto) cui atra bilis misceatur: aut ab alio quouis humore. Si primum, non tu modo, sed uix Chrysippus aut Erasistratus detractionem sanguinis negabit. Si secundum, affectus magnitudo, & præsentis, qui nec sit cõgruo uictu, & quas iussi cucurbitulis ablatus: & futuri, præcipue attoniti quem iam sit passus, formido, ad idem uel inuitos nos trahunt, consentiente uirtute, & nihilominus ætate. Laxato, si non soluto primo nodo, iam secundum aggrediamur. Quod nullam de uentre leniẽdo mentionem habui, non propterea fuit, quod aliter in hoc quàm cæteris sentirem, sed breuitati indulgens, ut hoc, ita multa alia ad phlebotomiam pertinentia prætermisi, ut horam, situm, cibum, atq; id genus cætera. Neq; enim phlebotomiæ cõmentarium, sed cõsultricem epistolam scribebam: alioquin neq; lenitio illa est simpliciter necessaria, sed quemadmodum scripsit Galenus, determinatione eget Hippocratica. Quod uero tertio quæris loco, maioris momenti est, & quod, ut scribis, maiorem te in admirationem, & certe meritò trahere debebat, quod uidelicet non per gradus, sed per saltum statim ad altiora conscendo. Possum hic respondere, me non statim ad extrema accedere, sed morbo, etiam quando ad me peruenit, satis antiquo, cucurbitulas primo cruribus, deinde spatulis admoueo, congruum uictum, uacuantem scilicet & attenuantem impero. Quibus auxilijs ni morbus uel tollatur, uel magna ex parte leuetur, phlebotomiam impero: in qua inspici sanguinem iubeo, ne fortè coniectura me fefellisset, & nisi ater crassusq; fuerit, non detrahi. Nigrum & crassum sanguinem fateamur necesse est atræ bilis naturam habere, quam uehementi medicamine tenuare, atque præcidere oportet, simul quoque uias de obstruendo uel referando parare. Hoc enim est quod Galeno interprete nos Hippocrates docuit, quando ait: Corpora ubi purgare uolueris, bene fluida facito. An uerebor ego in diuturno morbo, ab atra bile pendente, iam per parcum uictum, cucurbitulas & phlebotomiam uacuato, hyssopum, quam Galenus in acutis morbis, & cum uehementi febre turgentibus, prima uel secunda die, nulla præeunte uacuatione, non formidat? Dicunt recentiores, & quandoque antiqui à facilioribus esse auxilijs inchoandum. Scribit uetustissimus Hippocrates: Ad ultimos morbos extremæ curationes, exactæ optimæ sunt. Concilium inter utrosque statuit bonus Hippocraticæ doctrinæ cultor Galenus quinto Therapeutices libro, per hæc uerba;

Colores phlebotomiam prohibentes.

Sanguinem nigrum & crassum atræ bili participare.

» *Morbo urgente audendum.*

» Non quemadmodum nonnulli medicorum, à paruis inchoandum est auxiliis: ne-
» que (quod illi dicunt) intelligendum, ut prius hæc tentanda, deinde (si non iuue-
» rint) ad maiora accedendum: in his enim quæ periculo uacant passionibus, uera est
» hæc opinio. Possum igitur (ut dixi) negare me statim ad summa accessisse: possum
& si quis uel in ipso purgatorio pharmaco à me hoc actum affirmet, me tum Gale-
ni & Hippocratis autoritate tueri, tum Pauli & Auicennæ. Paulus in hoc ipso mor-
bo per hellebori drachmam purgat, cui (nisi in libro sit menda) tres obolos addit co-
monij, & anesi quid, uel dauci, uel petroselini. Auicenna uero euphorbij drachmã
dat, cum tertia parte scamonij, & quarta colocynthidos: ita ut mirari subeat recen-
tiorum, qui uerba paulò ante conscripta ab Auicẽna, scilicet solutionem uentris fa-
ciendam cum eo, quod totum humorem educit, exponunt non una, sed pluribus
euacuationibus. Nisi forte putent Auicennam uoluisse hoc compositum pluribus
sufficere uacuationibus, quod tamen litera non patitur. Quare enim diceret, si iuue-
tus fuerit fortis, si ex eo medicamine dari tantummodo quindecim grana uoluisset,
quemadmodum Iacobus cognomento de Partibus interpretatur. Sed nónne pue-
læ ex cyaneo lapide, quas Lazuli uocant, quarum dosis est, ut ipse Iacobus dicit,
drachmæ binæ, & quas uirtute non forti existente præbet, sunt illis quindecim gra-
nis potentiores? Faceſſat timor, & in his præcipue morbis, qui absq; febri sunt, sed
non absq; periculo, & in quibus adhuc homo solita potest opera exercere, magna
non uereamur auxilia. Ego certe (cum econtrario multi soleant) quo magis sene-
sco, eo audentior fio. Exhibui crebrò hellebori nigri integram drachmam, adiectis
etiam diagridij duobus granis, nec uel molesta, uel maior plus debito sequuta est
purgatio. Lapide quoque Armenio, bene iuxta Alexandri doctrinam abluto, &
in catapotia quoque eius modo reformato, plerunq; & in pluribus hoc anno usus
sum, semperq; iuuamentum sequutum est, nec cum magno impedimento: bis tan-
tum uomitum incitauit, sed qui postmodum iuuerit. Mulierem cancro in mammil-
la laborãtem, ab ingentibus doloribus liberauit. Alium à melancholiæ morbo, cum
iam fores esset ingressus, bis uel ter acceptus, reuocauit. Quomodo, inquis, inueni-
sti, quem alij Venetijs diligenter inquisitum inuenire nequiuerunt? Dicam quo-
modo. Dum hic quoque apud nullum inueniretur seplasiarium, monachæ quæ-
dam semunciam donauerunt. Quî scis, inquis, quod uerax sit? Non minus certe,
quàm quod id sit scamonium, quo passim utimur. Res omnino est à communi cre-
dita. Cyaneus lapis, quem lapidem Lazuli uocant, diuersa, cum multa tamen similitudine, & qua-
dam atram bilem, non cum magna purgat uiolentia: cuius si potero fragmentum ad te
mittam. Demum quasi cum felle in Leonicenum stylum uertis, in qua cõtroue-
sia nolo me nunc quidem intromittere: hoc duntaxat dixerim, omnino mihi uisse
ri, Arabes autores utranq; rem, Armenum scilicet & Cyaneum lapidem simul eos
dem capite confudisse. Hæc sunt quæ raptim, ut cernis, tuæ magnæ
epistolæ respondenti occurrerunt, quæ ut minore cura &
opera exarata sunt, ita maiore uenia digna erunt
apud te. Accelerationis causa fuit
nuncij occasio, quem
nescio, an
po-
tuerim etiam cele-
ritate asse-
qui.
Vale ex Ferraria.

Pilularum Lazuli dosis.

Cyaneus lapis Lazuli.

Epist.

Hippolyto Roscio. Quid intelligendum apud Auicennam per Albesed.

QVæris quæ res sit, quam Auicēna Albesed tertio suæ medicinæ libro uocat, & magnopere in articulorum morbis cōmendat. Cui quidem quæsito, quispiam autoritate ipsiusmet Auicennæ nixus, facile respondebit, Albesed esse Keiri: quæ non aliud est, quàm id quod Græci λεύκιον, nostri albam uiolam uel matronalem uocant, rem uel puellis notissimam, ut quam in pensilibus hortis, atque etiam interdum in parietibus libenter conserant. Sed huic sententiæ reclamat Simon Genuensis, cui hisce in rebus magna à patribus nostris fides hactenus est adhibita: admiratus Auicennam ignorasse bezed esse corallium, quum de eo sub bezed nomine secundo eiusdem suæ medicinæ libro perscripserit. Ego uero non minus erasse Simonem quàm Auicēnam in hac re puto, bezedq; seu albezed (eadem enim est utraq; dictio, solo articulo differens) nec leucoion, nec corallion esse dico: quorum alterum Auicenna, sub quadam tamen protulit dubitatione: intelligendumq; pro bezed, quandam puto anagallidos speciem, quæ rubicundum florem profert. Vnde autem ad hoc mouear affirmandum, hinc disce. Constat Auicennam totum ferè suum de medicina librum, ex alijs medicis, tum Græcis, tum barbaris transcripsisse. Ex quo fit, ut non sit ad intelligendum ipsum, sicubi difficilis uidetur, uia melior, quàm ad ipsos recurrere autores, à quibus id, de quo dubitatur, assumpsit. Quis autem hoc melius facere norit, is uticq; melius eum intelligat necesse est. Et qui ab hac uia recesserunt, multipliciter semper lapsi sunt. Primus, quod sciam, hanc intelligendi Auicennæ uiam nobis monstrauit Nicolaus Leonicenus, uir & græce & latine doctissimus, ac medicinæ sicuti bonarum omnium artium cultor eminentissimus. Hoc idem Hermolaus Barbarus æui nostri splendor & gloria, aliquando mihi Venetijs indicauit, cum de communibus studijs in eius bibliotheca colloquerer, mirum. Tantorum ego ducum castra sequutus, quoties scrupulus aliquis in Auicenna incidit, ad antiquiores præsertim Græcos me confero. Inter cæteros autem, in his præcipue quæ ad curationes morborum pertinent, Auicenna sequutus Paulum uidetur. Hunc igitur euoluens, inuenio antidoton, cui nomen diacorallion, summopere in articularibus morbis commendari: cuius compositionem dum exacte accepisse, licet (ut crebro in alijs etiam factum est) multipliciter labefactam. Quod ut agnoscas, uerumq; tam laudati medicaminis construendi modum habeas, Pauli ipsius seriem subscribam. ea est huiusmodi: Rhei barbarici, pæoniæ, myrrhæ, spicæ nardi, ana uncias duas, folij unciam unam, garyophillorum grana quindecim, anachiæ longæ & rotundæ uncias quatuor: dosis grammarium unum, quotidie post bonam cibi concoctionem. Hæc est Pauli descriptio: ex qua licet aduertere, non solum quod Auicenna Simonq; errauerint, sed etiam quænam causa eos in errorem duxerit. Auicenna enim putauit anagallidem esse alkeirin, id est, leucoion: quoniam ipsius quoque leucoij quandam speciem rubrum proferre florem, apud Dioscoridem legerat. Simon accipiēdum corallium, quoniam albezed uox, apud Arabes corallium significat: non aduertens medicamentum id appellari diacorallium, non à uero corallio, sed ab ea anagallidos specie quæ quod flore, colore corallio rubro similī constat, corallium nuncupatur. Habes igitur mi Roscī, quid pro albesed in eo sit medicamine capiendum, & quæ sit uera medicaminis compositio.

Vale.

Difficiles Auic. locos explicare uolenti, quæ spectanda.

Nicolaus Leonicenus.

Hermolaus Barbarus.

LARVM MEDICINALIVM LIBER QVARTVS.

EPIST. I. ad Pactum, de Lumbricis.

REVOCAS me iterum Pacte ad lumbricos, atque in primis petis, Latus ille, quem me uidisse scripseram, esset ne unus obuolutus, an plures, cucurbitæ seminibus similes. In quibus uersabis ostendis, te nondum assequutũ quod scripseram, licet Paulli & Aëtij autoritate, & meo demum testimonio cõfirmatum. Addam igitur antiquiorem testem, meamq; attestationem pluribus, & quidem clarioribus uerbis explicabo. Scribitur libro quarto de morbis, qui liber inter sexaginta Hippocratis opera numeratur, ita uerbum ex uerbo: Vermes lati gignuntur in puero adhuc intra uterum existente, & post multa: Est autem species ipsius ueluti abrasio intestini alba. Indicia eius sunt, quod excernuntur interdum nonnulla cucumeris seminibus similia. Scribitur & alia multa ibidem, quæ consultò prætereo, & ad meam in alia epistola attestationem confirmandam me conuerto. Exeunt aliquando, maxime ablutis clysmate intestinis, membranosa quædam corpora, ualde lata, colore exalbida, consistentia inæqualia, intraneam intestinorum superficiem repræsentantia, quæ dicere assolent medici, esse mucos intra intestina repertos, uel mucosam pituitam frigiditate intestinorum addensatam. Mulierculæ lectulos uermium uocant. Hæc credidi rim ego portiunculas latorum uermium, quando (ut inquit Paulus) per partes excernuntur. Nec esse puto medicum uel mediocriter exercitatum, qui hæc aliquando inter alui excremẽta non fuerit intuitus, nec cum magna admiratione. Sed cum toti simul excernuntur, & præsertim adhuc palpitantes (quod ego bis ter uel in tota uita conspexi) incredibili illa (ut idem ait Paulus) magnitudine, in magnam nos trahunt admirationem. Quod tamen rarò contingit: tum quia (ut inquit Galenus) rarior est lumbrici lati generatio: tum quia (ut ait Paulus) dimissi non conspiciuntur. & hinc fieri puto, ut assidentes plerunq; inter excrementa, nescio quid me dico ostensuri, frustra perquirant, quod tamen se prius uidisse testantur. Hæc esse lati uermis effigies, latinis medicis hactenus incognita. Neminem enim adhuc legi, qui hunc uermem plenè cognouerit. Arnaldus tantum & Beniuenius ueritatem, conniuentibus tamen oculis, procul aspexerunt. Sed & Plinius per illam tricenũm pedum tineam, hunc ipsum latum uermem intellexit.

Latorum uermiũ effigies.

De teretibus dixeram ab Auicenna longos uocari, esseq; similes in fœtunticetis nascentibus, quos onisculos uulgò uocant: tu uero ambigere uideris quid sint fœtunticeta, & qui sint apud uulgum onisculi. Onisculos, uoce parum detructa, nisculos, uulgò apud nos uocant, quos Græci γῆς γάστρα, quasi terræ intestina dixeris, nos uermes terræ, Auicenna charatim, qui in fœtunticetis, id est, fœtidis ac cœnosis locis reperiri consueuere. His eos esse similes qui teretes, uel rotundi à probatis autoribus, ab Auicenna longi uocantur, nemo negauerit, qui utrosque cognoscat.

Fœtunticetum quid.

Circa ascarides deinde tria petis, uel potius quatuor: nomen, rem, antiquorum sententiã, an eos uspiam uiderim. Nominis etymon nullibi (quod meminerim) uel apud Græcos, uel apud Latinos legi: mihi autẽ ueri simile fit, deduci eam uocẽ à uerbo græco ἀσκέω, quod latine significat exerceo: uel potius à uerbo ἀσκαείζω, quod idẽ est quod moueo: sedi enim circa quam cõsistũt, uehementẽ pruritũ inferẽtes, ut Paulus & Aëtius testãtur, assidueq; cõmoti animal cõtinuò extimulant & exercẽt. Quicquid

Quicquid uero recẽtiores ſentiant, non eſt dubiũ apud antiquos per aſcarides paruos uermes intelligi: ſunt enim aſcarides (inquit Galenus aphor. 26. libri tertij) te- » *Aſcaridum*
nues quidã lumbrici, in parte maxime inferiore craſſi inteſtini geniti. Galenũ Aë- » *definitio.*
tius & Paulus ſunt ſecuti: à quibus nec diſſentit Auicẽna, ſi modo recte & legatur & intelligatur. Sic enim ego principiũ ſecũdi capitis legẽdum puto: Longi, & lati & rotũdi, & aſcarides & parui. & uerbum, lati, ſecũdo loco in quibuſdã codicibus etiã Hebræis ſcriptũ, omnino ſuppoſititiũ puto. Ita autem intelligẽdum, ut per aſcarides & paruos (quod alia etiã ſcripſi epiſtola) unam tantũ ſpeciem intelligamus, eos uidelicet quos Galenus aſcarides, ipſemet Auicẽna in primo libro minutos: in tertio, modo ſimul aſcarides & paruos, modo aſcarides tantũ, modo paruos tantũ uocat. nam quæ de loco generationis paruorũ ab eo dicũtur, de aſcaridibus à Galeno, ſed ab Aëtio ac Paulo aptius dicta ſunt: quæ uero de ætate aſcarides gignẽte, ex Hippocrate & Galeno in Aphor. ſuperius adducto ſunt accepta, qui nullo pacto de latis intellexerũt, quãdo nec eos quidem nominaſſe eo loco Hippocratẽ, Galenus teſtatur: tum capite quoq; tertio in quo de ſignis agitur, quæ de ſedis pruritu, & aſſiduo motu paruorũ dicũtur, ſimilia ſunt his, quæ de aſcaridibus Paulus Aëtiusq; conſcripſerũt. Quod autem ſcribitur quarto capite, medicinas interficiẽtes aſcarides, & rotundos, interficere etiam longos: fuit ſententia Galeni in fine artis curatiuæ, licet ordo ſit in Auicenna permutatus. Scribit enim hoc modo ad uerbum Galen. Rotun » dos uermes ſufficit interficere abſinthium: latus fortioribus eget pharmacis, quale » eſt filix, adhuc autem & uocata aſcaris. Quemadmodum uero ambigi non poteſt, » hic ab Auicenna dici longos, quos Galenus uocauit rotundos: & quos Galenus lamine uocatos aſcarides, qui ſcilicet ſunt ab his, quæ bibuntur (ut Auicenna ait) remotiores, utpote in parte maxime inferiore craſſi inteſtini generati, prout ex Galeno ſuperius oſtẽſum eſt, id eſt, circa ani extrema, & longanonis initia, ſicuti Paulus declarauit. Liquere igitur ex dictis puto, non aliud eſſe aſcarides Auicennæ, quàm Galeni: nec paruos, aſcaridesq;, præterquam nomine apud Auicennã diſtare. Nec te moueant ſexti, ſeptimiq; capitis inſcriptiones: ſolent enim capitum ſectiones inſcriptionesq;, tum in alijs, tum in hoc ipſo libro plerunq; mentiri, utpote non ſemper ab autoribus ipſis, ſed à quouis potius lectore pro arbitrio cõſcriptæ. Mendam uero in ſexto capitis titulo adeſſe, uel hoc poteſt oſtendere, quod ſtatim poſt primũ remedium, latorum auxilia ſubſcribuntur, deinde toto ferè capite ea quæ ſunt omnibus ſpeciebus communia. Sed & kitram, id eſt, cedria, quæ hic conferre ſcribitur ad aſcarides, ſequenti capite in paruis bis repetitur, quam peculiariter aſcaridibus, proprio capite, lib. 7. de ſimplicibus medicinis Galenus commendauit. Et hæc quidem de aſcaridibus dicta ſint. Vnus autem adhuc ſupereſt ſcrupus circa lumbricorum ſpecies, qui me ſæpenumero non mediocriter perturbauit. Nam qui Cucurbitini uocantur, ad nullam trium dictarum ſpecierũ uidentur pertinere, & proptera quartam per ſe ſpeciem putari poſſunt conſtituere: quod ex recentioribus nonnulli prodiderunt, latos in duas ſpecies diſtinguentes, longos uidelicet, & breues: illos aſcarides, hoc cucurbitinos nominãtes. Nec deſunt qui cucurbitinos pro genere capiant, quod in diſiunctos ac coniunctos ueluti in ſpeciem diuidunt. At certe negari non poteſt in quibuſdam libris ex arabica lingua tranſlatis, cucurbitinos abſolute pro latis poni, ſicuti in commento arabico aphoriſmi ſuperius allati, ubi etiam peruerſo ordine, aſcarides pro rotundis, atq; econtrario rotundi pro aſcaridibus leguntur. In libro quoque Serapionis, capite de filice, ubi Dioſcorides & Galenus habent latos, in Serapione ex eorum uerbis ſcribuntur cucurbitini. Sic & apud Moiſem nona ſuorum Aphoriſmorum particula, ex Galeni autoritate pro latis leguntur cucurbitini. Verum hæc diſputatio ad nomen ſpectat: illud

Locus Auicennæ reſtituitur.

Cucurbitini lumbrici.

uero potius ad rem, an lumbricus reperiatur qui sit cucurbitæ semini non absimilis. Ego quidem, quod meminerim, nunquam lumbricum uiuum conspexi, qui cucurbitæ semina repræsentaret. Paulus & Aëtius, corpuscula illa cucurbitæ seminibus similia, non in numero uermium, sed inter uermis lati indicia connumerant: quod ex Galeno, lib. de locis passis primo, sumere potuerũt, & ex lib. de morbis superius adducto. Antonius Beniuenius Florẽtinus, nostra memoria medicus grauissimus, in suo de abditis libello, uidisse ait inter sese adeò cohærẽtes, ut unus uideretur, quatuor cubitorum longitudinem excedens. Arnaldus quosdam refert, dicentes, cucurbitinos hosce, in uentre cuiusdam alterius magni uermis generari, quem Cingulum uocant: quæ sententia à Paulo & Aëtio non abhorret. Ex senioribus adhuc nobiscũ degentibus medicis, nonnulli uidisse eos multoties uiuos referunt: alij non uiuos, sed mortuos. Quin proba & fide digna matrona nuper in magno quopiam uerme, quem eius auia ægrotans deiecerat, se uidisse multos uermiculos cucurbitæ seminibus similes adseuerauit. Quicquid autem sit, dicere oportet, antiquos hosce in numero uermium non habuisse: quoniam decidi à lato ueluti segmentũ quoddam, & eius portio uiderentur: sed indicium proprium lati uermis esse, sicuti arenam lapidis, scripsit eodem loco Galenus.

Vermium præsagia.

Petis deinde, ut de prognosticis nonnihil scribam, quæ nescio quomodo alia epistola præterieram. De his sic scribit Paulus: » Circa febrium initia geniti, subsistentiam ex subiecta habent corruptione: circa consistendi uigorem, ex morbi malignitate: circa declinationem ad melius omnino proficiunt. Ait enim Hippocrates, bonum & uermes rotundos exire ad crisim eunte morbo. Aëtius autem ex Herodoti sententia, ad hunc modum: Lumbrici & in febribus & absq; febribus fiunt, multitudine, magnitudine, colore, & tempore inuicem differentes. Circa enim morbi principia geniti, subsistentiam ex subiecta recipiunt corruptione: circa consistendi uigorem, ex morbi malignitate: circa declinationem, ex transmutatione ad melius, qui & celeriter excernũtur, natura eos ad exteriora non secus ac cætera excrementa propellente. Deteriores uero sunt maiores minoribus, multi paucis, rubri albis, & uiuentes mortuis. Postremo tamen Aëtij dicto, Rasis atq; Auicenna apertè repugnant, uiuos mortuis simpliciter præferentes. Mitto quæ in hac cõtrouersia scripserunt recentiores, ut quæ & legisse te puto, & cuiuis legere in promptu sit. Mihi quidem uidetur firmius semper esse iudiciũ quod ex mortuis sumitur, ut quosnescesse sit expelli, nec suapte spõte exire. Hæreo tamen Hippocraticæ sententiæ, quod bonum sit eos excrementis alui commisceri, dum morbus iudicatur: ita ut per hoc intelligamus, si alio tempore emittantur, symptomatis, id est, casus potius fieri ratione, ut Galenus dixit, quàm naturæ ui: & propterea uel corruptionem, uel malignitatem indicare, ueluti Paulus Aëtiusq; distinxere. Et hæc quidem de prognosticis in præsentia dicta sint.

Milton non esse minium.

De milto quoq; quam Auicenna macrã uocat, quæris quid sit, & an sit minium. Certe si Plinij, uel Hermolai, qui locum castigauit, autoritatẽ sequemur, fateri oportet, milton eandem rem esse cum minio: ait enim Plinius ab Hermolao emendatus, Milton uocant Græci minium. Si uero Theophrasti, Dioscoridis, atque ut ego quidem puto, ueram Plinij castigationem, res tantum diuersas, quãtum distant uenenum & antidotus. Siquidem minium adeò uenenosum, ipsomet etiam Plinio teste, existit, ut qui id in officinis poliunt, faciem laxis uesicis illigent, ne in respirando pernicialem puluerem trahant. Miltos tantum abest à ueneni natura, ut intra corpus assumpta, & lumbricos enecet, & hepaticos iuuet, & ad alia quoq; quamplura utilis reperiatur. Sed & idem Plinius lib. 33. ubi de minio agit, paulò post uerba ab Hermolao (ut diximus) emendata, rubricam & sinopidem, quæ sunt ex miltigene, uel eadem cum ea, res diuersas facit à minio. Item lib. 35. minium, sinopidem, & rubricam

rubricam inter se disiungit, multa de sinopide scribens, quæ Theophrastus & Dioscorides de milto. Et lib. 33. miltum rubricam uocat, testimoniũ Homeri adducens, naues rubrica commendantis, qui μιλτοπάρῃους eas nominauit, ut Hermolaus quoque testatur: quem alioqui oculatissimum, mirum est non uidisse, milton si sit rubrica secundum Plinium, non posse esse minium: nec sic castigandum Plinium ut ex ipsa castigatione, quod mali pueri solent, deterior euadat. Deprauatũ omnino uerbum erat, militon, quod antiqua habebat lectio, non mutandum tamen in milton, sed ut mihi uidetur in ammion: quod constare potest, comparanti ea quæ Plinius scripsit de minio cap. 7. & 8. lib. 33. his quæ de ammio scripsit Dioscor. cap. de cinnabari, & cap. de hydrargyro, & præcipue quæ de ueneficis circa faciem ponendis superius annotauimus: adscriberem singula, nisi timerem uideri uerbosior. Illud tamen non tacebo, id quod Plinius Dioscoridesq; scribunt, quosdam minium uocasse cinnabarim, posse de Theophrasto intelligi: quoniam ferè quæcunq; scripsit Plinius de minio, excerpta uidentur ab his quæ de cinnabari in libro de lapidibus scripsit Theophrastus, licet (quod fæpe in Plinio accidit) multis mendis obfuscata, quarum nonnullæ possint in librarios reijci, aliàs in ipsum Plinium referre necesse sit. Totam igitur hanc disputationem sic colligamus: Quod minium uocat Plinius, id Græci ammion, uel cinnabarim: quod Plinius sinopidem uel rubricam, id illi milton: tam igitur diuersa res est minium à milto, quàm ammion uel cinnabari à sinopide uel rubrica. Quænam uero res sit, uel quomodo nũc uocetur miltos, haud satis mihi compertum est. Vidi aliquando trochisci forma Venetijs pro Lemnia ad nos delatam terram, densam, grauem, illapidosam, hepatiten, hanc ego puto esse milton, quam sinopicen uocat Dioscorides. Tectonicen audio etiam nunc fieri à nonnullis pictoribus ex ochra combusta, ut Theophrastus Dioscoridesq; scripsere, non econtrario, ut Plin. atq; in arcanis haberi, quoniam in floridissimum rubicundum euadit colorem. Veram lemniam nescio an unquam uiderim: à paucis annis citra cœpit ferri, pretiosiusq; cæteris sub nomine ueræ lemniæ uẽdi, aut principibus uiris pro magno munere donari, alba quædam terra exiguo rubore. Hanc (si modo eius generis est) putarim ego secũdam sinopidis speciem, à Theophrasto primo, dehinc à Plinio scriptam, non sine mendis tamen, ut crebrò solet accidere: sic enim scribit Theophrastus: ἔστι δ' αὐτῆς γένη τρία, ἡ μὲν ὀρυθρὰ σφόδρα, ἡ δὲ ἐκλευκος, ἡ δὲ μέση. Plinius hoc » pacto: Species sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quam » enim Theophrastus dixit ἐκλευκον (id est, ut mihi uidetur, exalbidam, uel potius uehementer albam: sic enim Galenus χὼ πορφυρίνοις & ἐπιλήμοις, similes apud Hippocratem uoces intelligit) & Plinius minus rubentem, hanc ego quandoq; putaui esse eam quæ nunc (ut dixi) pro uera lemnia portatur: cuius & aliquando experimentum fecimus, uenenum duabus auiculis propinãtes, alteriq; tantum lemniam illam exhibentes, quæ uixit quidem diutius reliqua, non multo tamen post & ipsa uitam finiuit. Eiusdem etiã generis est ea quam insciæ plebeculæ myracopolæ nonnulli uendunt, qui se à diuo Paulo originẽ traxisse iactitant. Hæc habui quæ de miltis generibus scriberem. Nunc ad cardamomum accedo, quod Arabes cordumeni uocant, de alia re sub cardamomi nomine pertractantes. Quænam uero res ea sit, Oedipo eget coniectore, quoniam nullum de ea scribentem græcum autorem affert Serapion. Ex quo fit, ut existimem, uel rem esse nouam, hoc est, quæ post Galeni tempora in usum uenerit medicorum, uel errasse in ea non solum interpretes, sed & ipsos autores. Nisi fortè quispiã putet, cum Plinius quatuor cardamomi species enumeret, de duabus, capite de cordumeni, de reliquis, cap. de cardamomo ab Arabibus scribi. Auerrois tamen quinto libro sui Colliget, quoddam cardamomũ inter medicinas post Gal. repertas connumerauit, cum superius inter eas quæ à Galeno pertractantur, de alio conscripsisset. Ego tria seminũ genera uidi, quæ pro car-

De Cardamomo.

damomo ferũtur, inter quæ neſcio, an unum ſit quod uere cardamomũ dici poſſit.

Seriphium aliud à ſantonico, non ſolum uoluit Paulus, cuius uerba alia epiſtola recitabamus, ſed & Galenus lib. 6. ſimplicium medicaminũ, & Plinius lib. 27. Nec te mouere debet Dioſcorides, abſinthium marinum, à nonnullis ſeriphion, ab aliis ſantonicon uocari ſcribens: ſcis enim quàm inconſtantes ſint huiuſcemodi nomenclaturæ, ut pro libito ab unoquoq; confictæ: alioqui ſi ubiq; has ſequamur, abrotonum idem dicemus, quod abſinthium ponticum, cum eodem Dioſcoride autore, Romani ſic abrotonum uocent: atq; idem quoq; cum ſantonico: quoniam ut refert Galenus, abrotonum à Romanis uocari ſantonicum, ſcripſit Pamphilus. Vocet igitur unuſquiſq; prout uult, ut ait Galenus, modo ſciat res eſſe diuerſas. Tutius tamen eſt ſequi antiquorum, præſertim Galeni, nomina, ne in rebus quoq; ipſis labi contingat. Verum & Dioſcorides ipſe, ſi emaculatus ſit codex, ſantonicum rem diuerſam à ſeriphio facit lib. 3. in fine cap. 25. pro uerbo enim ſardonicum, legendum ſantonicon: & pro uerbo ſardonium, legendum ſantonium. Quod nedum ex Galeni, Plinij, Serapionisq; concordi ſententia patêre poteſt, ſed & ex hoc quod nulla eſt in Gallia ſardonis regio, ſed ſantonis: eſtq; ſardonion alia herba, de qua Dioſcorides lib. 2. inter batrachij ſpecies, & lib. 6. inter uenena mentionem facit, à qua ſardonius riſus Græcorum prouerbium non bonæ famæ in uita, ſicut Dioſcorides Paulusq; teſtantur, & lib. 4. Auicenna ſub nomine Sebardi, licet ignoraueris de qua re ſcriberet, nec intelligi ualeat quid ſcripſerit, niſi ab ijs qui ea quæ ille ſcripſit, alibi prius didicerint. Obſcurius quoque idem Auicenna ſcripſit de ſeriphio & ſantonico, lib. 2. ſub Schee nomine, in capitis principio, adeò ut ne diuinãdo quidẽ poſſis aſſequi quid uoluerit: & ne in noſtra tantum æditione putes difficultatem, conſule etiam Hebræam, atque maiorem, non modo æquam inuenies obſcuritatem. Vide quod ſaxum uoluant ij medici, qui Auicennam ſibi in idolum erexerunt. Sed de his aliàs maiore ocio.

Sardonius riſus.

Grammarium quid.

Petis ulterius quid ſit grammarium. Grammarium, ſiue gramma (utrunq; enim apud Græcos lego) Paulo teſte, eſt pondus duorum obolorum. Pendet obolus ceratia tria, ceratium calchos duos, quo fit ut in grammario calchos duodecim intelligamus, in obolo ſex: cum tamen in Plinio lib. 21. in fine obolum continere decem calchos ſcribatur. Miraris poſtmodum, quod Paulus drachmam, uel quod magis mirandum, drachmas duas euphorbij exhibeat. Potuit fortaſſe te in huiuſcemodi admirationem trahere Ioannes cognomẽto Meſue, qui ex Dioſcoridis ſcribit autoritate, aureum unum interficere. Ego in hoc uiro, ut multoties, ita hoc in loco ſedem requiro, cum nuſpiam hoc apud Dioſcoridem legerim, ſed apud Paulum capite proprio inuenerim drachmam pituitam & aquam educere: apudq; Auicennam tertio lib. cap. de ephialte, id eſt, de incubo, drachmæ tertiam partem ſcamonij, & quartam colocynthidos ſuperaddi. Apudq; eundem Auicennam & Serapionem, quod tres drachmæ, non autem unus aureus, interficiunt. Non auderem tamen tantam quantitatem exhibere: præbui enim aliquando exiguum quid, beneq; per aſſationem & nonnullarum rerum commixtionem repreſſum, copioſeq; admodum purgauit. Sed ſumus hoc tempore forte, quàm eſſet opus timidiores.

Zomeryſis.

Porrò zomeryſios dicti inſtrumenti illius coquinarij ego quoq; libentiſſime formam perdiſcerem, ſed nondum inueni qui doceret. Meminit eius & Pollux, non tamen quale ſit edocet. Vocis etymon notare mihi uidetur iuris fuſorium: res uero ipſa, ut ſuperiore parte pateat, inferiore adeò anguſtetur, ut in cãnaliculum quodam, ceu collum deſinat, inſtar illius per quod uina cantharis immittimus. Per hanc igitur zomeryſin duo præcipue conſequimur, & quod uidelicet amaror rei deglutiendæ non perſentitur, & quod procliuis deſcenſus fit. Altero autem inſtrumento quod clyſteridion idem Paulus nuncupat, uiolenta impulſio fit. Concurrentibus autem

Clyſteridion.

autem ſimul natura & ui, uelociſſimus motus ſit, re graui ſponte inferiora petente, & ad eadem uehementiſſime impulſa. Huius clyſteridij formam uario modo imaginari poſſumus: ſed ea cuius meminiſti, ſi extremum os aliquantiſper pateat, ſatis apta uidebitur.

Erigeronti quadrant quæcunq; ſcribis, præter calendulæ nomen, quod nos alteri rei adſcribimus, hoc eſt, herbæ cuidam coronariæ, quæ à nonnullis ut olus editur, flore aureo quaſi perpetuo, qui ex hoc argumento cuiuſlibet menſis flos, uulgò dicitur: de qua aliquando dubitaui, an eſſet lyſimachium. Nec ſponte apud nos proueniit, ſicuti uera erigeron, ſed in hortis, præcipue penſilibus, ferítur.

Poſtremo petis, an tria à me cõſcripta remedia, euidenter conferre cognouerim, ſimq; aliquãdo Pauli & Aëtij remedijs uſus. Ego, ut uerum ingenue fatear, in hoc pecco, quod rarò eiſdem auxilijs pluries utor, ſed modo hoc, modo illo, prout ſeſe mihi offerunt, & intentioni meæ, particularibusq; rebus deſeruire uidentur. Olim duo illa ab experimentatoribus habui. Noſtra compoſitio, precibus cuiuſdam amici medici facta eſt, qui quoad uixit ea uſus eſt, magnificeq; iuuare affirmabat. Hæc habui, quæ tuis interrogationibus reſponderem, in quibus ſi quid diſplicuerit, ignorantiam malim accuſes, quàm uoluntatem. Vale amicorum optime.

Ex Ferraria, M. D. XIII.

EPIST. II. Antonio Fauentino, noua quarti aphoriſmi, libri primi, expoſitio.

DVbitaui ſæpenumero Antoni doctiſſime, quomodo ea quæ ab Hippocrate, Galenoq; eius interprete quinto aphoriſmo primæ particulæ dicebantur, & eſſent intelligenda, & his quæ ab eiſdem autoribus ſecundo libro de uictu acutorum morborũ ſcribuntur, conſentanea. Nam quæ à recentioribus dicuntur, præter hoc quod parum mihi ſatisfaciebant, plurimis quoque erroribus ſcatere uidebantur. Tandem dum diebus præteritis aphoriſmum illum pro mea profeſſione enarraturus, omnes ingenij neruos, in boni ſenis hauriendis ſenſibus intenderem, ueritatis quidam radius, neſcio quo modo, mentis aciem colluſtrauit: cui dum acrius intendo, ipſa demum ueritas, omni diſcuſſa caligine, ſe (ut mihi uiſum eſt) penitus inſinuauit. Quam licet quo magis magisq; excutio, & alieno quoq; examini, publica propoſita de more diſputatione ſubijcio, eo lucidiorem experior: ueritus tamen proprij imbecillitatem iudicij, ſciensq; proprium nihil magis eſſe hominis, quàm falli, errare, decipi, in propríjs præſertim inuentis & meditatis, iudicem, cenſoremq; mihi quempiam conſtituere decreui, cui arbitrium decernendæ huius rei demandarem. Occurriſti autem tu, ut qui extra omnem controuerſiam primas inter profeſſores medicinæ iandiu tenes, apud me uero ſemper ſumma autoritate refulſeris. Accipe igitur hanc qualemcunque Manardi tui lucubratiunculam, atque aliquid ocij à magnis tuis illis meditatis, quibus ſcio te aſſidue inſudare, ſuffuratus, per proximas ferias ad hæc noſtra leuicula deſcende, atque acri illo tuo iudicio ita examina, ut uel uitam, uel ſententiam ſubeant capitalem.

Non ab re autem fuerit, priuſquam expoſitionem aggrediamur, aphoriſmum ipſum uerbum ex uerbo ex græco transferre: quoniam apud uarios interpretes uario modo legi conſueuit. In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes, ideo magis læduntur. Omne enim quodcunque fit, magnum fit magis, quàm in paulò plenioribus. Propter hoc igitur & ſanis fallaces ſunt, ualde tenues cõſtitutæ, & exactæ uictus rationes, quoniam peccata difficilius ferunt. Propter hoc igitur tenues & exactæ uictus rationes, fallaces ut plurimum ſunt, paulò plenioribus. Hæc eſt aphoriſmi ſeries, fidelius quàm elegantius in latinum ſermonem conuerſa. Princi-

pium uero aphorismi iuxta aliam lectionem, quam ab initio commentationis pro-

Verba Aphorismi.

ponit Galenus, quod neminem adhuc interpretem uideo affecutum, sic habet: In tenuibus uictus rationibus plerunq; peccantes ægrotantes, ideo magis læduntur. Hic est aphorismus, qui mea quidem sententia sic est & ordinandus & exponendus. Præcedens aphorismus diætas exacte tenues, in diuturnis morbis semper, & in acutis non semper, sed in his solum in quibus non competunt, fallaces esse demonstrauit: rursusq; eas quæ ad extremum essent tenuissimæ, graues atque difficiles. Progressens, quanam id fiat ratione, & quarum comparatione fallaces dicantur, aperte declarat: estq;, ut paraphrasi quadam totus aphorismus comprehendatur, sententia Hippocratis huiuscemodi: Diætæ ualde tenues & exactæ magis fallaces tum in acutis, tum in ægrotis ut plurimum sunt, quàm paulò pleniores: quoniam eos qui tali uictu utuntur, errare aliquo modo contingit: quicquid uero fit, maioris momenti est tenui diæta utenti, quàm si paulò pleniore uteretur. Hæc est, ut ego puto, Hippocratis mens. Quæ ut locupletius perpendatur, aphorismi partes diligenter examinemus, & uerba ipsa senis sigillatim percurramus.

Tenues diætas hoc loco audire oportet eas, quibus aliqua ex parte uis cõminuitur: non tamen adeò quin perdurare possit ad consistendi usq; uigorem. Hunc enim terminum tenuibus diætis Galenus in aphorismo præcedenti statuit, uidelicet uirium modicam exolutionem. Nec tantummodo eæ uocandæ tenues quæ ad extremum tenuitatis accedunt, sed omnes per quas uirium quædam exolutio innascitur. Sic enim intellexisse uidetur ipse Galenus, dicens, ex tali uictus ratione, uires reddi inualidas: non morbi cõparatione, sed earum uirium quæ in tempore erant quundæ aderant ualetudinis. Peccati uero nomine intelligimus omnem errorem circa ægrotantes contingentem, siue ratione uictus, siue aëris, siue ob affectionem quampiam animi, siue ex adsidentium incuria, uel alia quacunq; causa: ita ut etiam ægrotum qui primo paruit, mox pleniore quàm medicus imperauit, uictu utitur, in tenui uictu delinquere dicamus. Constat id tum ex ipso Hippocrate, in tenui uictu delinquere simpliciter ægrotantes proponente, & paulò post uniuersaliter & absolute dicente, omne quodcunq; fit, magnum fit magis, quàm in paulò pleniore: tum ex Galeno, affirmante eum loqui de omni delicto, omnemq; errorem accidentem ægrotãtibus, qui tenui uictu reguntur, maximum afferre periculum. Ex propterea primam aphorismi lectionem magis laudante, eo quod & alteram complecteretur, & generaliorem faceret sententiam. Patet igitur quid nomine peccati intelligendum. Coniunctio uero illa, ideo, nobis significat, eos qui tenui uictu utãtur, eo maiorem læsionem incurrere, quod dum tenuem uictum agunt, aliquo pacto oberrant: taciteq; & inaccessibili illa sua ac felici breuitate nobis Hippocrates innuat, eos non lædi nisi errore aliquo inuoluantur. Similis enim loquutio est ac dicemus: Sub religiosa uiuendi norma constituti interdum peccant, & propterea maiore pœna plectendi sunt. Vt enim nemo sanæ mentis, ex his uerbis intelligit religiosos uiros maiorem absolute pœnam mereri, sed id duntaxat, dum scilicet peccant: ita nec ex Hippocraticis, magis lædi ægrotantes, nisi quando tenui uictu alit, uel propria, uel adsidentium culpa aberrarint. Quorum uero comparatione eos magis lædi dixerit, haud difficile quis percipiet, lectis uerbis quæ sequũtur, ad hunc modum: Omne enim quod fit, magnũ fit magis, quàm in paulò plenioribus dietis. Palàm enim est uoluisse Hippocratem, tenui uictu utentes, si quãdo peccarint, ex æquali errore magis oblædi, his qui paulò plenius reficiuntur. Cuius dicti Galenus duplicem reddit causam, quod uidelicet ex tali uictu uis imbecillior fit, & quod minus eo uti consueuerunt.

Non ab re autem prudens senex, plenioribus diætis dictionem illam, paulum, adiecit: ne quis uidelicet, si simpliciter dixisset, putare posset grauiora fieri quæcun-

quæ

que occurrunt tenuem uictum agentibus, quàm si quantumuis pleniore frueren-
tur. Quam adiectiunculam etiam in calce aphorismi, eadem ratione non reticuit.
In ea rursus parte quæ ad sanos attinet, simili modo loquendi utitur, quo in ægro-
tantibus usus fuerat, dicens: Propter hoc & sanis fallaces, & reliqua. Quod & eui
dentius declarat, subdens: Quoniam peccata difficilius ferũt. Quam quidem com-
parationem dubium non est ad id referendam, ad quod & prior, quæ ad ægrotos
attinebat, ferebatur, hoc est, ad uictum paulò pleniorem: siquidem eandem affer-
re in utrisque rationem uidetur, quam illis uerbis expressit: Omne enim quod fit,
magnum fit magis, quàm in paulùm plenioribus. Quæ uerba, ut prioris dicti ra-
tionem reddunt, ita posterioris sunt causa. Liquet igitur quod non absolute asserit,
tenuiorem uictum fallacem in sanis fore: sed ideo fallacem, quia eo utentes peccare
contingit, eaq; peccata minus perferre possunt, ob uirium, ut diximus, imbecillita-
tem, dissuetudinemq;, quàm si paulò plenius reficerentur. Vbi id aduertendum,
quod non simpliciter hic tenues nominauit, sed ualde tenues, constitutas, & exa-
ctas: & mea quidem sententia uerbum, constitutas, (sic enim conuertimus, id quod
Græci κατακεκριμένας dicunt) certas & ueluti lege quadam perpetua firmatas, signi-
ficare uidetur.

Demum in aphorismi calce concludit Hippocrates id quod erat propositum &
summa totius aphorismi, qua uidelicet ratione, diætæ exactè tenues sint magna ex
parte paulò plenioribus magis fallaces: dicens propter hoc eas esse fallaces, quod
uidelicet, si qua errata cõtingant, ea difficilius feruntur, corpore iam ex tenui uictu
facto imbecilliore. Addidit autem, ut plurimum: quoniam maxima ex parte error
eis interuenit. Vt enim reliquis in rebus, ita in ægrotantium regimine, effugere er-
rata uix ualemus. Hæc igitur est (ut ego quidem puto) aphorismi sententia: ex
qua uidere licet, quàm multifariam recentiores aberrarint, quodq; nihil hic dixerit
Hippocrates quod eius dictis in secundo libro de diæta acutorũ morborum sit con
trarium. Ordinem enim illi totum in primis peruertentes, ex propositione conclu-
sionem, ex conclusione propositionem faciunt. Siquidem Hippocrates, quia ægro
tantes peccant, ideo eos lædit: ipsi uero econtrario, eo quod læduntur, peccare ægro
tos concludunt. Sed & ei particulæ quam putant conclusionem, aduerbium Ma
gis apponunt: quasi Hippocrates dixisset, in tenuibus diætis magis peccant ægro-
tantes: quod Hippocrates non ei parti, sed alteri tantummodo apposuerat, dicens:
In tenuibus uictus rationibus peccant ægrotantes, ideo magis læduntur. In nomi-
ne quoq; Peccati non minus peccant, totas ipsas tenues uictus rationes peccata esse
putantes: cum Hippocrates non propterea in tenuibus diætis peccare ægrotantes
dixerit, quod ipsæ per sese peccata sint, sed quoniam hi qui tali utuntur uictu, alijs
erroribus inuoluuntur, ideo posse lædi affirmat. Sed fortè peccatum hoc neoteri-
cis ignosceremus, modo sibi constarent, nec eandem uocem in aphorismo eodem,
uarijs modis exponerent. Verum ubi de sanis agitur, peccata, diætas deficientes,
seu in quantitate diminutas, interpretantur: & sic eandem peccati uocem, eodem
in aphorismo, modo pro errore, modo pro uictu tenuiore interpretantur.

Non minus quoque falluntur, putantes diætas dici ab Hippocrate tenues cras-
sas ue, ad uim ita facta comparatione: ut illæ dicantur tenues, quæ tenuiores sunt,
quàm ipsa uis requirat, ut scilicet seruari ad consistendi usque uigorem possit. atque
econtrario crassæ, quæ sint plus quàm uis perferre possit, crassiores. Non enim hic
fit qualis illi putant, ad uires comparatio: alioqui inconstantissima res esset ipsa te-
nuis uictus ratio, nec certum quippiam medium inueniri posset, ad cuius collatio-
nem crassior tenuiorq; quæuis alia diceretur. Cuius tamen contrarium & Gale-
nus in præcedentis aphorismi expositione, & reliqui medici uoluerunt, ptisanæ suc
cum, uel ptisanam ipsam paucam, tenuem exacte uictum statuentes, atq; in medi-

tullio totius ægrotantium uictus collocantes: cuius comparatione reliqui uictus uel crassi, uel tenuissimi uocarentur. Sed ille uictus uere & exacte tenuis hoc loco intelligitur, qui in genere uictuum præcedenti aphorismo à Galeno definitorum, nomen & definitionem tenuis subit, quod ab omnimoda inedia incipiens, ad pulse nam usque protenditur. Aiunt præterea, nisi reliqua paria sint, aphorismum uerum non esse: non aduertentes paritatem hanc atque æqualitatem, ab Hippocrate prorsus tolli, ut qui plenioribus addit modo hanc determinationem ὀλίγῳ, modo hanc μικρῷ, per quas uoces, paulum, uel parum significatur: tenuibus uero ἁπλῶς, hoc est, ualde: ita ut comparasse uideatur, ualde tenues, parum crassioribus; non æque tenues (quod illi contendunt) æque crassis. Sed hæc leuiuscula. Illud uero grauius, & quod multos in perniciem adegit, quod uidelicet ex aphorismo elicium, semper inclinandum potius esse ad crassiorem quàm uis requirat uictus rationem, quàm ad tenuiorem: & sicubi à modo recedendum, crassius semper, nunquam nuius esse uel ægrotos, uel sanos reficiendos. Vnde natum est illud commune medicorum atque idiotarum adagium, longe præstare morbum quàm imbecillitatem curare. Quod dogma ubi ab Hippocrate Galenoq; eius interprete, necnon à ratione ipsa alienum esse ostenderimus, mox argumẽtationes diluemus, quæ ad id fuerandum à recentioribus sunt excogitatæ.

Hippocrates libro secundo de ratione uictus morborum acutorum, postquam per longam satis seriem ostendit, quantam in uictus ratione debite metienda uim habeat consuetudo, ultraq; consuetudinem, robur quoque & modum morbi, naturamq; dixerat coniectanda, ita scripsit ad uerbum: Multo autem minus uerbis adiectionem eundum est: detractio enim omnino frugalis plerunque confert, ubi superfuturus est ægrotans, donec morbi status cõcoquatur. Quæ Hippocratis uerba expositurus Galenus, sic scripsit: Cum cognosceret certam cuiusque remedij quantitatem coniectura quadam egere artificiali, non esse autem cuiusuis artificium se coniectari, sed eius tantum uiri, qui omnia quæ ad artem attinent, & perdidicit, set, & in memoria teneret, essetq; laboris amator, & in operibus artis attritus, quales pauci admodum reperiũtur: ea quæ in præsenti sermone dicta sunt, meritò præscripsit, quod uidelicet ubi peccandum, & à decente mensura recedendum sit, omnino laudabilius fore, ad id quod quãtitate minus est potius, quàm ad id quod plus est, inclinare. Id enim quod plus est, oblæsiones interdum inemendabiles facit: id uero quod est minus, facile corrigitur, ualentibus nobis, si uis labi uideatur, parum dare nutrimenti. Eius autem quod antea in uentre concoctum est superfluitatem auferre, & aliàs difficile est, & multo magis in acutis morbis.

Quæ certe Galeni uerba sufficere uel sola possunt ad conuellendam cõmunem de ratione uictus sententiam. Addo tamen & alio loco Hippocratem, qui eodem libro, nec multo post præscriptam sentẽtiam inquit: Deterius quidem est, si ei qui ob laborem, morbiq; acutiem imbecillis est, potum quis offerat, multam ue forbitionem, aut cibum, putans eam imbecillitatem ob uasorum cõtingere uacuitatem. Sed & indecens est, eum qui ob uasorum uacuitatem imbecillis est, non agnoscere, rationeq; uictus opprimere. Affert enim & hoc periculum quoddam atque peccatum, longe quidem minus quàm alterum, sed quod magis subiaceat irrisioni: cui enim alius, uel medicus, uel idiota superueniens, accidentiaq; cognoscens, ea ad eliminandum potãdumq; dederit, quæ prior ille prohibuerat, aperte uidebitur auxilium attulisse, cum magno alterius dedecore, putantibus hominibus superuenientem medicum, ueluti mortuum suscitasse.

Quam sententiam enarrans Galenus, ait: Plerunque ægrotantes ob dolores absque pulsu fiunt, animoq; deficiunt, ac nullo motu moueri possunt. Simile & ob morbi acumen contingit. Nonnulli non ob hæc uiribus laborant, sed ob uasorum quomo

quomodolibet hoc fiat, uacuationem, siue ob manifestam sensibus excretionem, »
siue ob cæcam dissolutionem, siue ob famis agoniam. Exigunt igitur hi quidem, ut »
cibus quamcelerrime exhibeatur: econtrario uero alij, qui dolore uel morbi acu- »
tie premuntur, uacuatione magis interdum egent, quàm repletione. Et si quis eis »
nutrimentum dederit, maximum malum operabitur. Illos uero qui ob uasorum »
uacuitatem debiles sunt, si tenui oppresserit uictu, nocebit quidem, sed non æque »
uehementer & manifeste. Hæc sunt quæ ab Hippocrate & Galeno interprete »
de hac re eo loco scribuntur: è quibus facile intelligi potest, & quantum neoterici
aberrauerint, & quod nulla sit inter Hippocratis dicta uel suspicio repugnantiæ.
Quæ certe si affuisset, Galenum alioqui oculatissimum non effugisset: quem con
stat in nullo istorum locorum eius mentionem habuisse, sed tenuem uictum ita in
Aphorismis approbasse, ut ubi etiam uiribus non fidamus, ptisanæ succo, qui est ui
ctus exacte tenuis, utendum præceperit. Quem etiam sequutus est Auicenna
libro quarto: licet pro succo ptisanæ aqua hordei eo loco, sicuti & alibi frequenter,
in uulgato codice legatur. Sed & ratio ipsa conuincit, falsum esse & pernicio sum
hoc recentiorum dogma. Vt enim experimento constat, per tenuiorem quàm uis
requirat cibum, uires ipsas aliquantisper statim subleuari: ita ratio monstrat, à cras-
siore, ut quem nec concoquere ualeant, nec distribuere, obrui potius quàm rele-
uari ægrotantes. Vbi enim cibus plus præter naturam ingreditur, hic morbum fa- » *Cibo se ingur*
cit, ait idem Hippocrates. Naturam autem eo loco nonnulli antiqui expositores, » *gitare, perí-*
quos & approbat Galenus, potentiam intelligebant, à qua animalia gubernantur. *culosum.*
Plus igitur cibi quàm naturali potentiæ conueniat ingestum, cum sanis morbum
facere possit, multo magis ægros offendet: morbum enim augebit, & uires, si ex
morbi uehementia imminutæ fuerint, amplius labefactabit: si ex uasorum uacua-
tione, quoniam à natiuo calore non peruincetur, obtundet potius quàm releua-
bit. Perperàm igitur aiunt neoterici, crassiorem quàm uis exigat cibum, periculo
magis uacare, quàm tenuiorem.

Non quoque mendacio caret id quod absolute nonnulli pronunciant, præsta-
re crassius quàm tenuius ægros reficere. Victus enim crassior, robur auget, tenuis
minuit. Raro autẽ accidit, ut robur maius reddendum in diuturnis, nedum in acu-
tis morbis sit, quoniam hoc fieri nequit nisi morbus augeatur: ad cuius augmẽtum
plerunq; euenit (quod & suprà dicebamus) ut robur quoque minuatur: quo fit ut
cõtrarius effectus sequatur, & quo magis per pinguiorem escam uires auctare con
tendimus, eo magis conflaccescant. Taceant igitur neoterici, nec pergant Hippo-
cratem (quod & Thessalus faciebat) in numero eorum reponere, qui ægrotos im-
plebant: quum Galeno teste, Erasistratiorum potius sit laudanda sententia, qui il-
lum fame cruciare ægrotantes asserebant. Licet enim media incesserit uia, uideri
tamen magis potest tenuiorem quàm oporteret uictum imperans, quàm ægrotan
tes implens: sicuti primo libro de uictu morborũ acutorum Galenus testatur. Nec
difficile fuerit ex his quæ diximus, quas aduersarij in proprij dogmatis assertionem
afferunt, diluere rationes. Licet enim à tenui uictu depereant spiritus, calor dis- *Victus exacte*
soluatur, humiditas subtilis consumatur, demúmque totum corpus exinaniatur, *tenuis incom-*
non propterea sequitur eum esse deteriorem. Siquidem maiori ex parte hæc à me- *moda.*
dico procurantur, ut cuius propositum ferè sit, ne morbum foueat, uires minue-
re uel conseruare, non augere, nisi rarissime. Et quod asserunt, difficilius corrigi
obstructiones tenuem uictum quàm crassum sequẽtes, falsum esse & ratione & Hip-
pocratis Galenicq; autoritate demonstrauimus. Non enim adeò uires hebetari sinet
prudens medicus, ut adhibito congruo uictu nequeant reparari, sicuti neque athle
tarum more supra modum replebit. Vter uero citius ad mortem deueniet, an
qui tenuissimo uictu, an qui plenissimo utetur? licet dubium sit, uidetur tamẽ eum

citius interiturum, qui assidue atque indesinenter replebitur, eo, qui nihil omnino assumet. Multi enim ultra integrum quatriduum absque omni cibo potuq; superuixerunt: nullus ne dieculam quidem, assidue cibos ingurgitans, superuixit: quin potius ex crapula multi subitò periere, cum tamen nihil accipere tenuissimus extreme uictus à Galeno dicatur. Nullus uero sit, qui crassissimus proprie dici queat, etiam si integrum bouem quis deuorauerit. Quid igitur sibi uoluit, dicet quispiam, Hippocrates, tenuem uictum, eo qui sit paulò plenior, magis fallacem demõstratis, si in illum potius quàm in hunc inclinandum esse uolebat? Non aliud certe, quàm nos monere, ne temere, & absque diligenti examine, tenuem exacte uictum imponeremus, ut quem sciamus corpora, ad tolerandos (si qui forte committerentur) errores, reddere ineptiora. Atq; ubi hunc imperamus, diligentius caueremus, ne quis error uel ex nobis, uel ægroto, uel ex assidentibus, uel aliàs quomodolibet irrepteret, scientes huiusmodi errata magis eos lædere qui tenuiter, quàm qui crassiuscule aluntur. Ne uero quispiam arbitraretur, quod detestandi atque abigendi tenuis uictus gratia, præsentem scripsisset aphorismum, statim subdidit: Extremis quidem morbis, extremæ curationes ad exactionem optimæ. Quod & Oribasius notauit. Subiecit quoque & alios quinque, qui hos sequuntur aphorismos, in quibus singulatim demonstrauit, quando tenuissimus, quando plenior, hoc est, minus tenuis uictus esset adhibendus. Neque putandum eum minus nociturum, qui ubi tenuissimo uictu utendum sit, nonnihil alimenti concesserit, quàm illum qui ubi alimentum sit dandum, omnimoda excruciat inedia, sicuti superius Hippocratis & Galeni testimonio probatum est. Hæc igitur sunt, mi Antoni, quæ mihi circa huius aphorismi expositionem occurrêre: quarum, ut dixi ab initio, te iudicem & censorem delegi, id probaturus, quod abs te probatum iri cognouissem. Vale.

EPIST. III. Hippolyto Roscio. Quid intelligendum per Antheram.

LEgisse te in multis medicamentis Antheræ nomen dicis, nec adhuc scire quidnam significet: alijs luteum illud quod medium florentium rosarum interiacet, alijs rubentem ueluti fructum, quem ubi defloruere, in sua spina relinquunt, antheram nominantibus: quæris; hac in re meam sententiam. Poteram certe petitioni huic tuæ breuibus satisfacere, si dixissem, neutrum esse antheram: apud idoneos enim autores, non simplicis medicamenti nomen esse, sed compositionum, quas ad oris præcipue ulcera antiqui reliquere: quarum Plinius uigesimoquarto, Celsus sexto, Dioscorides primo, Galenus quinto de compos. medic. secundum genera, Paulus & plerique alii tores in suis libris meminere. Sed dixisses puto, non te hoc quærere, sed quam rem hi intellexerint, qui ad alia componenda medicamina ea utuntur. Non enim uideri rationi consentaneum, ut cõpositiones hasce in alias compositiones adhiberi uoluerint, præsertim cum non certi cuiuspiam medicamenti nomen antheram sit apud enumeratos autores, sed multis commune, quæ ulcerato ori solent adhiberi. Vtigitur id melius assequare quod desideras, res est altius repetenda. Antiqui in rosis

Rosæ partes sex, uirtute differentes.

partes, non nomine tantum, sed uiribus quoque & facultatibus differentes, cognouere: quas à recentioribus ferè neglectas, non inutile fuerit recensere. Rosam primo diuidunt in folia, flores, & capita: folia in ungues, & id quod exemptis unguibus remanet. In flore aliud semen, aliud capillus: in capite aliud corticem, aliud calix (ut Plinij uerbis utar) intelligitur. Vnguis, pars illa candida uocatur,

Rosæ exunguiculatæ.

quæ capiti de proximo hærens, præcidi à seplasiarijs consueuit, rhodomeli, aut rhodosaccharum reliquo paraturis: unde rosæ tales exunguiculatæ solent appellari.

Florem

Florem luteum illud intelligunt, quod foliis circumquaq; ambitur: separatum in capillum, id est, in tenuia quædam fila, & in semē quod sub his filis lanugine quadam opertum, cortice cōtinetur. Caput autem solidum illud, quod foliis & floribus, ceu basis substernitur: cuius superior pars, ex qua flos & folia prodeunt, proprie caput, reliquum calix nuncupatur. Differre autem hæc non nomine tantum, sed & uiribus, Dioscoridis primum testimonio probatur, florem in gingiuarum fluctione insperſum, capita pota in alui profluuijs, & sanguinis excreationibus, folia ad alios usus commendantis. Sed & Galenus libro septimo de simplicibus medicamentis, florem in adstrictoria ui, ait foliis præstare. Quod etiam confirmauit Auicenna libro secundo: licet pro flore semen, sicuti quoque alijs in locis scripserit. Septimo quoq; libro, qui de compositis medicinis secundum loca patiētia inscribitur, Hiram medicum, ait idem Galenus, in quadam Andromachi compositione, rosarum folia in flores mutasse. Plinius florem scribit somnum facere, semen urinam ciere, dentium dolori, igni sacro, & stomacho mederi, & naribus subductum caput purgare, ungues epiphoris salubres. Ex his rosæ partibus, re ipsa & ui, nedum nomine differentibus, flores antheræ nomine recentiores significasse, ex hoc maxime uidentur, quod ea in morbis utuntur, qui adstrictoriam uim ualde desiderant, qua præcipue flores pollere, Galeni testimonio superius demōstrauimus. Quod & nomē ipsum manifestat, cum ab eo quod est ἄνθος φόδου, id est, flos rosæ, deductum uideatur, uocē tamen (ut fieri uulgò solet) paulisper decurtata. Hæc habui de anthera quæ scriberem, magis ut tibi morem gererem, quàm humanæ saluti consulturus. Quando non magni periculi res est, utrū ex his quæ petieras pro anthera capiatur. Vale.

EPIST. IIII. ad I. F. Besutium, compendium medicinæ.

FLagitasti à me Besuti, ut quemadmodum olim Dialecticæ, ita Medicinæ typum quendam, & ueluti subfigurationem tibi conscriberem, uniuersa eius capita breuissime innuentem potius quàm explicātem. Feci quod iussisti, ut potui, nō fortè ut uoluisses. Accipe, & lege, illud cogitans, breuis esse laboro, obscurus fio.

Medicina est scientia, corporis humani sanitatem uel reficiens, uel conseruans. Corpus humanum ex uarijs partibus instrumentalibus constat, quæ ex simplicibus componuntur. Simplices in alias simpliciores resoluuntur, nec cessat resolutio donec ad elementa uentum sit. Hæc sunt primæ partes corporis, numero quatuor: ignis calidus & siccus, aër calidus & humidus, aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. Ex horum commixtione nouem resultant temperaturæ: una temperata, quæ potius intelligitur quàm sit, in qua nulla qualitatum elementarium aliam uincit, octo distemperatæ, simplices quatuor: calida tantum, frigida tantum, humida tantum, & sicca tantum. Compositæ rursus quatuor, elementorum qualitatibus respondentes. Quæ etiam in quatuor humoribus reperiuntur, sanguine, pituita, bile ruffa, & atra. Qui quidem humores, & ab initio corpus humanum faciunt, & post nutriunt. Cibus enim à uentriculo in succum mutatus, in hos primo à iecore conuertitur, & demum in membris tertiam recipit concoctionem, qua eis similis fit. Respondent elementis hoc pacto: Bilis ruffa igni, atra terræ, sanguis aëri, aquæ pituita. Ex his primo simplicia & similaria membra componuntur: id est, in quibus pars eandem cum toto rationem subit, ueluti caro, os, neruus. Ex simplicibus constituuntur (ut diximus) instrumentalia, caput, manus, pes, & id genus cætera. Ex quibus tria principalia ad individui conseruationem necessaria, cerebrum, iecur, cor: in quorum singulo una ex principibus potestatibus residet.

Quartum ad ſpeciei perpetuitatem, teſtes. Cerebrum ſedes eſt poteſtatis animalis. Quæ duplex eſt, motiua uidelicet & cognoſcens, per neruos in uniuerſum corpus diſſeminatos diffuſæ. lecur per uim naturalem in eo conſiſtentem, ſanguinem, & alios humores gignit, quos per uenas uniuerſo corpori ad alimentum præſtandum (ut diximus) diſtribuit. Cor uitæ fons, per uitalem ſpiritum à ſe genitum, & per arterias tranſmiſſum, ſingulis particulis uitam elargitur. Sunt & quædam membra quæ principalia quidem non ſunt, ſed quia principalibus miniſtrant, etiam ipſa magni momenti ſunt, ueluti uentriculus iecori, pulmones cordi, ſpinalis medulla cerebro. Sanum itaque corpus erit, cum ſuo quæq; munere particula integrè pollebit. ægrum, dum conſuetas explere functiones non ualebit.

Cor uitæ fons.

Læduntur hæ ab ægritudine. Ea quippe nil aliud eſt, quàm diſpoſitio, ex qua operationes oblæduntur. Ipſa enim operationum læſio ſymptoma dicitur, quod ita à morbo, ſicut morbus à cauſa, pendet. Quæ quidem eſt duplex: præincipiens ſcilicet, quæ extrinſecus occurrit: & corporea, quæ intrinſecus. Morbus triplex in genere eſt, ſcilicet, mala tẽperatura, quæ primo lædit ſimplicia membra: mala compoſitio, quæ inſtrumentalia: continuitatis ſolutio, quæ eſt utriſq; communis. Porrò mala temperatura totuplex genere eſt, quotuplicem ſuprà diſtemperantiam eſſe monſtrauimus, quæ præterea & cum materia & abſque ea eſſe poteſt. Intermalas temperaturas præcipua eſt calida & ſicca, ſi in corde accenſa ad totum corpus ferretur: hanc Febrem uocamus. Quæ ſi in ſpiritibus primo accendatur, ephemera: ſi in humoribus, putrida: ſi in membris, hectica uocatur. Mala cõpoſitio aut in quantitate, numero ue auctis aut diminutis, aut in poſitu ac ſocietate, aut in formatione, id eſt, ſuperficie, uia, concauitate, figura ue conſiſtit. Symptoma, quod (ut diximus) morbum ſequitur, ut hic cauſam, eſt triplex: operatio læſa, qualitas mutata, excrementum mutatum: per quæ ueluti notiora morbos cognoſcimus. Præter naturam has res, priores naturales uocamus: atq; naturales quidem per ſimilia conſeruare, præternaturales per diſſimilia curare laboramus. Sunt præter has tertiæ quædam res, quas non naturales dicimus, aër uidelicet, cibus & potus, ſomnus & uigilia, motus & quies, excretio & detentio: & ſextum cum his, animi affectus: per quæ, ſi recte adhibeãtur, & ſanitas conſeruatur, & morbus pellitur: ſi minus, & morbi, & tandem mors ſequitur. Morbus ergo cum ſit res præter naturam, tollendus per cõtrarium eſt. Quod uenari recte non ualemus, niſi & morbum ipſum bene agnouerimus, & ea ipſa quæ afferenda ſunt contraria. Morbus ſignis agnoſcitur: hæc ſunt, prognoſtica, quæ propria futurorum: dignoſtica, quæ præſentium: memoratiua, quæ præteritorum. Contrarium uero, morbi quidem intemperatura, ſi ipſa materia uacet, eſt medicina quæ tantum debet ad contrariam qualitatem uergere, quantum mala ipſa temperatura à naturali habitu receſſit. At ſi temperatura materia foueatur, hanc euacuare oportet. Eſt autem uacuatio, alia ſenſibilis, quæ uel per propria ſuperfluorum excretoria fit, uel per cutem: & aut â natura, aut à medico: alia occulta, ad quam multum confert inedia. Morbus malæ compoſitionis per ſuum quoque contrarium amouetur, figuram uidelicet congruam, ſuperficiemq; debitam inducendo, uias & meatus reſerando, ſuperfluam quantitatem uel numerum abſcindo, minuta augendo, & demum ſuum cuique contrarium adhibendo:

ſicuti & ſoluta continuitas per unionem curatur, ita ut nihil aliud ſit Medicina, niſi quod bonus ſenex nobis definiuit, adiectio, & ablatio.

Vale.

Epiſt.

EPIST. V. ad amicum atra bile agitatum.

NEscio quæ res tantum mihi afferre moleſtiæ potuiſſet, quantum attule runt tuæ literæ. Ex his enim ea intellexi, quæ ut minime uolebam, ita minime putaſſem, & quæ niſi tumet ſcriberes, nulli unquam hominũ crederem. Ea non repeto, quando meminiſſe animus horret, nedum referre. Vrget me hoc præcipue inter cætera, quod te, quem ueluti ſcopulum ſoliſ diſſimum, aduerſus omnes ſæuientis fortunæ ictus ſemper immobilem cognoui, ita uideo animo conſternatum, ut tui penitus oblitus uideare, & quaſi temetipſum deſeruiſſe. Quod niſi obſtaret, facile bonam ualetudinem te recuperare poſſe conſiderem. Non enim ſunt tibi medicamina à littoribus Indicis perquirenda, uel Aeſculapius ab inferis reuocandus, qui te liberet: intra teipſum habes antidota, & nemo tibi melior, quàm tumet tibijpſi, eſſe medicus poteſt. Ab ægritudine cœpit hic morbus, & per hũc creuit ægritudo, rurſuſq; uiciſſim ex hac morbus coaleſcit, quaſiq; reciprocus quidam circuitus fit: qui niſi clauo figatur aut retundatur, perpetuo agitatu mentem ſimul & corpus perturbabit. Affigere hunc clauum, in tua poſitũ eſt manu: necq; aliud amplius quàm ut uelis, exigitur. Suboluit quidem & hoc tibi prius, rectéq; quid opus eſſet coniecisti. Sed ubinam figendus eſſet clauus, præ ſuum perturbatione, non bene iudicaſti. Amor quippe ſolus eſt, qui impetus hoſce remorari, perturbationes frenare, agitatus mentis & fluctus ſedare poteſt. Sed non erat in re fluxa, uana, tumultuaria, lubrica ponendus, & quæ mentem æque & corpus laxaret ſimul & emolliret: ſed erigenda acies ad ſublimes illas ultramundanas mentes, ſemper ſui ſimiles, nulli inuidentes, nullius indigas, ſemper felices: in has ueluti propriæ naturæ maxime conformes, mens ipſa, modo corporea mole non grauetur, ſuapte ſponte facile conſcendit, atq; in ſeipſa mortua, in illis feliciſſime uiuit. Hæc eſt illa deſideratiſſima & feliciſſima mors, cuius meditationem ueram eſſe philoſophiã Plato definit. Per hanc, quaſi per ſcalam Iacob, de uirtute ad uirtutem conſcendimus, donec Deus deorũ in Sion, id eſt, in altiſſima ſpecula uideatur. Ad quam ubi mens ſe ſupra ſe attollens, peruenerit, uoluptates, diuitias, honores, ut uiliſſima ſtercora reputabit. Nec arduũ eſſe putes hunc conſcenſum: munda à terreſtribus ſordibus pedes, & alas cõtemplationis coapta, ſtatim erunt pedes tui tanquam ceruorũ, & alarum remigio uolabis potius quàm ambulabis. Quid cũctaris? quid hæres? Si amandum aliquid eſt, id amãdum certe eſt quod ſimillimum, quod pulcherrimũ, quod liberaliſſimũ, quod optimum, quod ſapientiſſimũ, quod præuenit & inuitat, quod optima quæq; dedit, meliora promittit, nec quenquã aut fallit, aut uult, aut poteſt fallere, nunquã deſpicit, nunquã faſtidit, quod nullus unquam nobis inuitis auferet, cui ubi unita mens fuerit, nihil formidabit. Irruãt homines, fæuiant feræ, cœlum minetur, inſultent tenebrarũ poteſtates, ſcuto circũdabit te ueritas eius, non timebis à timore nocturno, ſed dices Domino: θεός μου εἶ σὺ, κὴ ἐξομολογήσομαί σοι, θεός μου εἶ σὺ, & ὑψώσω σε. Hæc eſt methodus, hic eſt ſcopus, hæc ſtella & portus: ad quæ ſi intenderis, imperabit mari & uentis, & mox fiet tranquillitas magna.

Humana tamen remedia, & quæ Deus ipſe de terra creauit, non ſunt negligenda: inter quæ id mihi præcipuũ uidetur, ut uena quæ annularẽ minimumq; digitũ interiacet, ſecetur, ſanguinisq; ſex unciæ hauriãtur: fiatq; propotiſma ad hũc modũ: Accipe ſenæ ac polypodij uncias ſingulas, agarici, rhei barbarici, utrobiq; drachmã mediã: abſinthij, cicorijq; ſingulos manipulos: bulliãt omnia hæc in libra aquæ, donec tertia pars excoquatur, & quod remanet in tres partes diuidatur, quæ in tribus diebus, adiecta ſemper mellis roſacei uncia, bibãtur. Quarta die tres drachmæ roſacei ſacchari comedãtur, adiecta eius cõpoſitionis drachma, quam lætificantẽ uocãt.

Aeger animo ægrotus corpore dicitur.

Mortis meditatio uera philoſophia.

Rursusq; sequenti die ad priorem potionem redeundum: de qua idem modus tri
duo bibendus, & quarto similiter die eadem mixtura sumenda: nec cessandum ab
hoc ordine, donec quindecies potus ille assumptus fuerit. Bonis interim cibis ue
scendum, præcipue ouis sorbilibus, & gallinarum, uel caponum iure: uinumq; ale
bum, odoratum, mediocriter dilutum moderatè bibendum. Sequenti tempore sin
gulo quoq; die parum aloës deglutiendum usque ad magnos æstus, in quibus loco
aloës tantum singulo die seri bubuli bibendum, quantum subducere aluum posit
Vtendumq; secundo Io. Mesue compositio, quod Regium electuarium uocatur,
quod tamen sit sine sandalis præparatum. Fouenda præcordia ex cremore absin
thij, rutæ & aneti. Vtendum balneis aquæ dulcis, somno, quiete, lætitia, fidelium am
corum consuetudine. Peregrinationem maxime laudo, quam si ad nos feceris, Deo
optimo maximo iuuante spero nos lætabundos & sanos patrios lares simul reuisu
ros. Vale amice suauissime, & si me uiuere uis, fac te uel uideam, uel conualuisse in
telligam. Datum Budæ.

IOANNIS MANARDI EPISTO LARVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS.

EPIST. I. ad uirum magnificum Mathiam Phrigepanum, qui ex immodico sanguinis per sedis uenas effluxu, ad malum habitum peruenerat.

SI NOBILITAS (ut Aristoteli placet) est maiorum claritas: isq; generosus dicēdus est, qui à maiorum antiqua nobilitate non degenerat, quis dubitet te Mathia magnifice inter no
biles nobilissimū, inter generosos esse generosissimum? Ex ue
tustissima enim Phrigepanorū familia ortus, quæ post Troiæ
excidium Phrigios penates in Italiam simul cum Aenea porta
uit, inter maiores tuos, & Gregorium Pontificem sanctissimū, to
& Thomam Aquinatem, non mimus doctrina quàm uitæ puritate clarissimū, nu
merosq; & toga & armis præcipuos, numeras. Quorum uestigia ita ab ineunte
ætate es imitatus, ut in Vladislai Pannoniarum & Bohemiæ regis optimi curiā ad
catus, adeò omni uirtutum genere ornatus euaseris, ut uerum te antiquæ nobilitatis
tis hæredem omnes prædicent. Et nisi aduersa ualetudine iandiu obrutus, arma in
termittere, & domi delitescere coactus fuisses, cognouissent iam portentosissimæ
læ Turcarum belluæ, quæ se Troiano è genere descēdisse iactant, te à uera Troiana
rum propagine ortum duxisse. Sed subripere quidem corporis uires morbi potue
runt, fortitudinem animi nequaquam, qua concitatus, illarum reparandarum gra
tia, longum & difficile iter aggredi non es ueritus, ut Budam regiā Pannoniarum
ciuitatem peteres, ubi multos præclarissimos medicos, in hoc præsertim procerum
& primatum generali cōuentu adesse existimabas, de salute tua consulturus. Quo
cum deo iuuante peruenisses, quatuor statim medicos conuocasti: qui solerti & ac
curata indagine affectiones, quibus affligebaris discutientes, tales eas inuenerunt
Primo enim iuxta Hippoc. decretum, faciem considerantes, eam uidimus pallo
re quodam ad plumbeum inclinante deturbatam, rugosam plusquam ætas expo
sceret: nondum enim trigesimum septimum annum attigisti: exalbidis labijs, pallo
ris &

bris & malis laxo quodam tumore infectis,& (ut uno uerbo dicatur) malum corporis habitum,quem Græci cachexian uocant, demonſtrantem. Corpus uniuerſum excarne, & lene: præcordia,quæ Græci hypochondria uocant,lenta quadam mollitie relaxata: uentriculum & inteſtina flatuoſo ſpiritu plena: pulſum arteriarum mollem,uacuum,paruum,frequentem, & inæqualem: pedes œdemate laxo abſq; dolore intumeſcebant: urina pallida & craſſiuſcula, cum crudo quodam ſedimine uiſebatur. Et hæc quidem noſtris ſenſibus oblata ſunt. Nonnulla uero per interrogationem cognouimus: ægre uidelicet te ambulare,non bene dormire,nec cibum nec potum appetere,adſtrictam aluum habere,ſanguinis per podicis uenas profluuio (Græci hæmorrhoidas nominant) iam quadriennio uexatum,qui prius ſtatis temporibus,modo quoties alui excrementa emittenda eſſent,affligebat: prominereq; ſemper,& intus & extrà,uenas,& condylomata,quæ quandoque uehementes dolores in ſede excitabant: inſpectumq; ſanguinem qui exierat,fluidum, & ad aqueum & album uergere cognouimus. Vniuerſa autem hæc ſub examen rationis mutuis diſputationibus adducentes, in hanc tandem ſententiam conſpirauimus, Ex immodico uidelicet & quotidiano ſanguinis fluxu,magnam imbecillitatem iecur contraxiſſe: uimq; propterea naturalem,cuius fons eſt,& origo,non ſolum in eo, ſed & in uētriculo,ac cæteris membris multum defeciſſe: atq; ex his contingere,ut nō bonus ſanguis gigneretur, ſed incoctus & ualde pituitoſus: ex ipſaq; pituita,ob aliquam uenarum iecinoris obſtructionem putreſcente, febriculam latentem excitari, neq; bonam concoctionem aut in uentriculo, aut in membris fieri: hincq; & malum habitum,& decolorationem contingere,ac flatuoſum ſpiritum in uentriculo & inteſtinis conſiſtere, diminuta uidelicet caliditate: & pedes intumeſcere, ueluti à principibus membris magis ſemotos, & nocumentum prius, uel magis cæteris ſentientes,& aliorum membrorum ſuperflua recipientes. Reciprocumq; quendam ueluti circulum fieri, ex immoderata ſanguinis uacuatione nata imbecillitate: ſanguinem fluxibilem,& ex immodico hoc fluxu quotidie iecur imbecillius reddi. Iudicauimusq;,non aliter poſſe futuræ,imminentiq; aquæ intercurrenti occurri,& præſentia mala expugnari,niſi utrique rei pariter obuiaremus, naturalem quidem uim roborando,& ſanguinis fluxum intercipiendo. Satius eſſe putantes,morbis qui iam aderant obſiſtere,quàm eos qui ex antiqui ſanguinis per ora uenarum effluxus conſtrictione,euenire iuxta Hippocratis aphoriſmū poterant, formidare: præſertim cum factu facile uideretur, corpore ad priſtinum robur deducto,uel cōſuetum fluxum ſi opus eſſet reuocare, uel alio ingenio formidatos ex adſtrictione conſueti ſanguinis fluxus morbos præcauere. Roboratis itaq; per interiora exterioraq; medicamenta naturalibus membris,obſtructioneq; reſerata,& ſedi moderate adſtringentibus applicitis,intra paucos dies & fluxus & febricula leuata eſt,& omnia ferè accidentia,præter dolores quoſdam uentris, uel penitus abolita,uel magnopere mitigata,ſuusq; redditus membris nitor,adeò,ut non aliud ſupereſſe nobis uideatur, niſi receſſurum ex hoc loco inſtruere,quo uictu, & quibus remedijs cauere poſſit,ne rurſus eadem diſcrimina incurrat: atq; ita munire,ut periculo quæ ex retentione antiqui fluxus poſſent accidere, ualeat repugnare, doloresq; illos ſubmouere,qui aliquādo ſolent uentrē infeſtare. Quod ergo ad uictus rationē attinet, eam ita inſtituere conandum,ut trinæ ſimul intentioni ſubſeruiat.

Mali corporis habitus indicia.

Cibus itaq; ſit boni ſucci,facilis concoctionis,non inflet,non obſtruat,nec uehementer aut calefaciat,aut frigefaciat, ſed deobſtruendi uim quandam,& tenuandi poſſideat. Sicuti panis ex bono tritico, non uſquequaq; à furfuris tenuioribus pariculis emundatus,bene à moderato igne in furno coctus, fermenti multum,& ſalis modicum habens,cui uel aneſi,uel ammij,uel cymini aliquot ſemina cōmiſcean tur. Cauendus azymus,teſtaceus,ſubcineritius, qualis circa Illyrium in ueſtris oris

præparari ſolet. Vinum ſit clarum, tenue, odoratum, colore uel flauum, uel ſubrubrũ, media ætate & ui: cui & abſinthij quid adieciſſe non erit inutile, ad modum huic patriæ conſuetum. Vitandum muſtum, antiquũ, turbidum, dulce, craſſum, acidum, aqueum, nigrum. Ceruiſia qualiſcunq; ſit, ac melicratum commune, cui lupi ſalictarij, quem lupulum uocant, flores adiecti ſunt. Aqua item ſimplex, & potus qui ex acerbis pomis, uel ceraſijs apud uos parantur, eiusq; generis reliqui potus penitus dimittantur. Quod ſi uoluptas, uel conſuetudo, alium potũ quàm num aliquãdo cogit accipere, ſimplex melicratum, ex electo uidelicet melle, aquaq; uel fontis, uel pluuiali, adiectis uel aneſi, uel fœniculi ſeminibus, paratum, non erit inutile. Carnes ſint uituli, hœdi, ueruecis iuuenis, capi, gallinæ, columbi, turturũ, perdicum, phaſianorum, attagenarum, gallinarum numidicarum, quas deſerti uocant, merularum, paruarum auicularum, quæ in dumetis uerſari ſolent: ſiniq; uerſæ iuuenum exercitio utentium, & liberorum animalium. Vitandæ agni non caſtrati, bouis, capræ, uel domeſticæ, uel ſylueſtris, ſuis, apri, cerui, leporis, ſturni, coturnicis, quam qualeam uocant. Anſeris præter alas, anatis, omniumq; auium aquis uiuentium, longumq; collum habentium. Atque in uniuerſum omnes animantes quæ, in caueis ſaginatæ, duræ, ſupra modum pingues, uel macilentæ, & uel recentes occiſi animalis, uel nimia mora iam corruptioni proximæ. Præter gallinarum ac anſerum iecora, omnia animalium uiſcera dimittantur, & pariter capita, & ſanguines. Teſticuli tamen iuuenum pullorum gallinaceorum non adhuc coëuntium, & adultorum, id eſt, glandoſæ carnes, & linguæ permittuntur. Probantur elixa, uel leniter in ueru aſſata. Damnantur frixa, & in clybanis, uel teſtaceis uaſculis cocta. Oua gallinarum ac phaſianorũ noua, ſorbilia, uel tremula, cum teſtis ſuis cocta, uel in aqua perfracta commendamus, reliqua in totum prohibemus. Piſciculos paruos potrinos laudamus: lucios, trottas, auratas, mullos, id eſt, triglas, gobios toleramus: liquos piſces prohibemus, præcipue tincas, anguillas, cicos ueſtros, cunctosq; cenodes, id eſt, magnos, omnes etiam non bonis aquis enutritos, & tenaces, maliq; odoris exiſtentes, atq; omnia oſtrearum & cõcharum genera. Quicunq; piſces cedi ſunt, eos uel modo huius patriæ cum ſale coqui uolumus, uel more Gallico in aqua bo iure, quod ex anetho, porris, oleo & ſale præparatur, uel ſpeciebus aromaticis inferius deſcribendis condîri iubemus. Cammarorum uſum ob difficultatẽ coctionis, craſſumq; nutrimentum, non probamus: & ſimiliter cancrorum. Caſeum ſiccum, qualiſcunq; ſit, interdicimus: recentem ante cibum alium toleramus: quæcunq; tamen ex utroq; parari pulmenta conſueuere, uituperamus. Iuſculapulmenta ue confici poſſunt ex recentibus ouis, pane contrito uel mollito, amygdalarum ſucco, atriplicibus & communibus & ſpinaceis, bugloſſo hortulano, quam boraginem uocant, & ſylueſtri, anetho, fœniculo, hortulanoq; apio uocato petroſelino, commixtis, addita etiam mentha. Item farre & hordeo optime coctis, anetho adiecto, atque uuis acerbis, prunis, & paſſulis. Braſſicarum ius & cicerum, corporibus ipſis abiectis non reprobamus, bullire tamen cum ciceribus mẽtham uolumus. Poteſt & Galeni modo, ex hordeo quidem pauco, & lente multa, bonum edulium parari, ſatureia addita, & puleio. Cucurbitam cum origano non improbamus, nec porcellorum pedes cum ptiſana. Oleum oliuarum, uel amygdalarũ laudamus: reliqua olea, ſimul cum butyro prohibemus: id ſemper cauendo, ne res multum pingues edantur. Ex amygdalis contritis, ſaccharo, omphacio & aqua roſacea inunctus confici poteſt, palato gratus & ſanitati non inutilis. Simile quid poteſt ri ex petroſelini, fœniculi, ſerpylliq; folijs contuſis, & aceto melleq; diſſolutis.

Ex oleribus petroſelinum, anethum, fœniculum, bugloſſum, mentham, aſparagos, intybum tam domeſticum quàm ſylueſtre, medicinæ potius quàm cibi ratione concedimus. Lactucas, maluas, blitum, atriplicem, portulacam, & acidum lapa-

thum, quod acetosam uocant, toleramus: ita tamen ut frigida semper calidis tempe
rentur: reliqua prohibemus. Acetum quo cibaria condienda sunt, rosaceum esse
uolumus, passulasq; semper secum habere. Capparorum usum cõmendamus,
maxime si oxymelite condiantur. Species aromaticas tales esse uolumus: Cina-
momi, cardamomi, maceris, quem florem muscatum uos, alij macem uocant, ana
partes quatuor: piperis, croci, ana partem unam: quibus saccharũ addatur ad om-
nium pondus. Inter fructus laudem in hoc casu merentur amygdalæ, pineoli, pi
stacia, auellanæ, passulæ, caricæ, præsertim cum amygdalis comestæ. Ficus recentes
penè innocuæ sunt: uuæ aliquandiu in sole suspensæ ferè & ipsæ culpa uacant. Ce
rasa acida, pira, mâla rosea & paradysa assa, & melopepones bene odoratos indul-
gemus, modo reliqui fructus dimittantur. Persica si qua sumenda sunt, uel mâla ar
menica, ea uolumus omnem alium cibum præcedere, ordinemq; semper hunc ser
uari, ut res peioris succi melioribus, & quæ citò descendunt, his quæ tardius, præpo
nantur. Ex his quæ saccharo operta, luxus potius quàm necessitatis gratia in se-
cunda mensa sumuntur, conueniunt amygdalæ, grana pini, anesi, pistacia. Ex con-
ditis cum melle aut saccharo, citri, & citrij, id est, narãtij cortices, zingiber (modo om
nis acrimonia ab eo sit ablata) myrobalanus chebula, eryngion, & eius herbæ ra-
dix quam secacul Arabes, Itali fraxinellam, uel geniculatam uocant, & Dioscori-
des, ut ego quidem puto, polygonaton. Cydonia quoque, & pira modicè post alios
cibos degustata, non usquequaque interdicimus.

Sed cum de cibis iam satis dictum sit, tempus est ut ad reliqua transeamus. Et pri
mo de aëre loquemur, qui ut semper nos ambit, ita eligi pro arbitrio nõ potest: estq;
Galeno teste aliquando auxilium, aliquãdo causa, morbum uel faciens, uel fouens.
Auxilium quidem in casu nostro erit, cum modice calidus & siccus fuerit, purusq;
& clarus, ac tranquillus, uel dulcis, Fauonij aura modice exagitatus. Morbum præ-
cipue fouebit, quando ualde frigidus uel humidus, & Austro uel Aquilone com-
motus, uel nimio calore uires dissoluens: quibus temporibus domo contineri satius
erit, & si necessitas aliqua exire coëgerit, capite & reliquo corpore bene uestibus
munito (etiam si necessarium non uideatur) erit exeundum. Habitatio quoque eli
genda, & his rebus sternenda ac suffienda, quæ instanti obuient tempestati. Ciboq;
ac potu, motu & quiete, ac rebus alijs utendum, quæ nocuæ tempestati aduersen-
tur, ut uidelicet calori, frigidioribus cibis resistamus, frigori calidioribus. Tempera-
to exercitio ante prandium utendum, frictioneq; & unctione ex chamæmelino o-
leo, quod cum bono uino albo prius bullierit. Post cibum omnis motus uitandus.
Equitatio & aurigatio inimica sunt. Quæ si euitare omnino non licebit, saltem erit
uel equus eligendus qui molliter gradiatur, uel currus qui minime concutiat.

Somnus ita moderandus, ut octo horarum spatium non excedat, & quantum
fieri potest, meridianus fugiendus. Concubitus ita intermittendus, ut uigorem
potius & alacritatem, & meliorem spirationem post se relinquat, quàm segnitiem,
tristitiam, uel dissolutionem. Procurandum ut quotidie uenter eat: quod si na-
tura per se non fecerit, balano, uel clysmate irritetur. Omnes animi immodici affe-
ctus, sed tristitia potissimũ & ira fugiendi. Quanquam hac uictus ratione iam cœ
ptam bonam ualetudinem & conseruari, & augeri speramus, & formidata mala ca
uerit: non superfluam tamen operam facturi uidemur, si & auxilia quædam addide
rimus, quibus pristinus uigor melius instaurari ualeat, antiquæ passiones præcaue-
ri, & nouis ne adueniant, cautela adhibeatur. Et quoniam omnia (ut superius dixi-
mus) ex superflua sanguinis uacuatione originẽ traxere, prouidendum omni in-
genio, ne ea de cætero contingat. Quod certe fiet, si sanguis neque copia, neq; ma-
la qualitate à mediocritate recedat: omnisq; causa uitetur, quæ referare illas uenas
potest, per quas fundi aliquando consueuerat: ea asciscantur, quæ aliò ipsum distra

hant. Sanguis non ſupra modum creſcet, niſi eſcæ ſupra modum ingerãtur. Summe igitur, præter reliqua quæ antea diximus, cauenda eſt crapula, & cibi ac uini copia: ſed iuxta Auicennæ decretum, à menſa ſemper eſt cum fame recedendum.

A menſa cum fame diſcedendum.

Qualitas præter correctionem præincipientium cauſarum, de qua in prima parte abunde dictum eſt, à uentriculo & iecore pendet: quæ recte ſua abſoluent officia, ſi mala careant temperatura, robuſtaq; ſint. Licet autem omnis mala temperatura, Galeno teſte, propriam membri operationem intercipiat, frigida tamen & humida magis nobis timenda eſt, ut à qua pendere uniuerſa mala præterita demonſtrauimus. Hæc igitur quoniam non in totum ablata eſt, funditus auelli debet, & procurandum ne rurſus inuadat. Eritq; noſtra operatio, partim ad præſeruatiuam, partim ad curatiuam medicinæ partem pertinens: ita tamen ut præſeruatiua maiorem ſibi in hoc negocio portionem uendicet: ſiquidem ablatio materiæ frigidæ & humidæ, quæ malam temperaturam facit, ad præſeruationem, iuxta Galeni doctrinam, pertinet. A cuius materiæ amotione eſt inchoandum, ut ab eo incipiat medicatio, in quod deſinit reſolutio. Purganda igitur pituita, quæ non ſolum in iecore & uentriculo, ſed in toto corpore redundat: talibusq; purganda, quæ ex proportione uiribus reſpondeant, roburq; potius, quàm imbecillitatem in iecore & uentriculo relinquant: qualia ſunt agaricum, aloë, rheon, ſeu quod barbaricum, ſeu quod ponticum, & myrobalanus quam chebulam dicunt: ex quibus uel carpotia, uel pulueres, uel mixturæ confici poſſunt, additis etiam quibuſdam quæ robur membris indant. Ac ut ad particularia iam deſcendamus, conducere arbitror, ſemel in hebdomada unam, duas, uel tres ex his pilulis per horam ante cibum ſumere, quas ex tribus cum rheubarbaro nominãt, uel ex his quas maſtichinas, uel quas elephanginas, uel quas communes, uel quas è ſimplici aloë elota parant. Si pulueres magis placent, eius quem medicamen de turbit uocãt, drachmam hauſiſſe non erit inutile: cui uel chebulæ myrobalani, uel rhei ſemiſcrupulus addatur. Si mixturæ, catholici ſemuncia, uel diaprunon abſque diagridio tantundem, uel *diaquirion* tres drachmæ deglutiãtur. Si uniuerſa hæc faſtidio eſſent, polypodij ſemuncia cum cinamomi drachma ſemitrita in iure gallinacei pulli ebulliant: hiſq; proiectis ſacchari ſemuncia iuri addatur: quod in principio menſæ ſorbeatur. Maximo æſtuante, omnibus alijs prætermiſſis, ſemuncia medullæ illius ſiliquæ, quæ caſſia uulgò dicitur, uel cum iure, uel cum cicorij aqua bibatur, uel per ſeipſam deglutiatur. Cæteris diebus, quando uidelicet nihil horum accipitur, uel zingiberis conditi fruſtum, uel myrobalanus una chebula ſimiliter condita, ieiuno ſtomacho recipiatur, ſed id frigoribus, hæc caloribus, medijs temporibus utraq; commiſceantur.

Pituitam commode purgãtia medicamenta.

Exterius tota regio ab ore ſtomachi ad umbilicum, alterutro ſequentiũ unguentorum calido, ante ſumptum cibum foueatur: hyeme quidem ex oleorum abſinthitis & maſtichini uncijs ſingulis: aceti roſacei & uini Cretẽſis drachmis binis, hæc unà tantiſper bulliant, donec acetum & uinum deficiant: deinde adiecta drachma cinamomi, garyophilorumq;, & exigua cæra. Sic unguentum molle paretur in hyemis uſum. Æſtate uero accipe olei roſacei omphacini ſeſcunciam, abſinthitis ſemunciam, aceti & aquæ roſaceæ drachmas binas, quæ ſimul ad aceti & aquæ conſumptionem, adiecto tandem ſandalorum citri, & maceros, id eſt, macis (flores moſcatos dicunt) drachmæ pondere. Hæc quidem ſatis ſint ad uetandum ne malus ſanguis rurſus aggregetur.

Præter ea autem uitanda quæcunque trahere ad inferiora ſanguinem poſſunt, ſequenda quæ in aliam partem euocant. Exercendæ igitur ſuperiores potius quàm inferiores corporis partes, id quod multis modis fieri poteſt, uel pilam alternatim de manu ad manum pellendo, uel ſi telum ſedendo iaculetur, uel manus inuicem percutiantur, uel aliquid trahatur, uel alio quocunq; modo, inferioribus membris quieſcen

quiescentibus sola superiora moueantur. Fricti͂o quoq; superiorum satis aspera facienda, inferiorum uel nulla, uel mollissima.

Roborandi etiam loci gratia, utile uidetur, ut uino acerbo tepido in quo rosæ bullierint, sæpe lauetur, uel cum spongia eo madefacta foueatur. Non tamen hoc quotidie faciendum, ne in totum materia inde pellatur. In uotis enim nobis esset, ut semel singulo mense, uel ad summum bis, sanguis moderate erumperet. Sic enim securi utraque ex parte maneremus, & ab his qui nunc eum uexarunt affectibus, & ab his quos Hippocrates his minatur, quibus antiquæ hæmorrhoides sanãtur. Ad quos tamen auertendos, purgationes, de quibus paulò ante diximus, conducent, sanguinisq; (si augeri uisus fuerit) per cucurbitulas natibus admotas, uel per nares uacuatio: & si pristinum robur rediret, etiam uenæ iecorariæ sectio ad hoc conduceret. At si fortè nimia sanguinis copia, sicuti anteactis tẽporibus erumperet, cucurbitulæ utriq; hypochondrio absq; sectione apponẽdæ, uinoq; superius scripto, quo sedem foueri iussimus, rosæ semina, castaneæ cortices, glandes, folia quercus, gallæ, malorum punicorum cortices, & caduci flores addenda: & magna imminente necessitate, ferri ærugo, alumen, hyoscyamus, album papauer, & demum si opus fuerit, & nigrum. Ex quibus etiam & pulueres, & unguenta, & balani, & licinia parari possunt, ad eundem usum accommodanda. Speramus tamen his quæ scripta sunt rite seruatis, ad hæc uenire non fore necessarium: sed M. T. incolumem perpetuam mansuram, annuente omnium bonorum opifice Deo, cui sit honor, gloria, & imperium. Amen. IX. Maij, M. D. XVI. Budæ.

EPIST. II. ad reuerendissimum D. Gillinum Comaclensem Episcopum. De usu Ptisanæ, pro regionum uarietate magis aut minus commodo.

NUalui esse ais, postquam à patria absum, apud medicos qui celebriores habẽtur consuetudinem, ut in omnibus ferè morbis hordeo nutriant ægrotantes, uel ptisanam, uel aquam ex eo parari iubentes, uel iuscula eius farina concinnari. Quam rem cum neq; hic, neque in patria à me obseruari uideris, non ab re & admiraris, & causam cur non eos sequar, inquiris, uel Hippocratem potius, tantum huic hordeo (ut ipsi dicunt) desentem, ut ptisanam ex eo factam cæteris cibarijs ægrotantium prætulerit. Audi igitur Pater reuerendissime, & rationes meas, illoq; tuo acri iudicio quo in dirimendis litibus uti, nondum sacris initiatus solebas, diligenter utranque sententiam examina. Habeo & ego, non uno tantum loco, sed pluribus, Hippocratem, quem illis opponam. Primo argumentum capiam ex consuetudine: cuius magnam esse uim in ratione uictus bene instituenda, in primo aphorismorum libro bis nos monuit, plurimumq; omnibus in rebus posse, secundo eorundem Aphorismorum libro demonstrauit, tanti eam esse dicens, ut quæ longo tempore consueta sunt, licet sint deteriora, minus lædere perhibeantur insuetis. Quem locum enarrans Galenus, consuetudinem æquasse naturæ uidetur, cibos & potus consuetos naturam dicens facere aduentitiam. Quod etiam peculiari tractatu de assuetudinibus inscripto, uberius demonstrauit. Cui concordat uulgatum illud Aristotelis dictum, Consuetudo est altera natura. Sed & in eodem ipso libro, in quo ptisana tantopere laudatur, hoc est, in eo cuius titulus, de ratione uictus morborum acutorum, hoc argumento utitur Hippocrates: Si in sanorum uictu consuetudo seruanda est, quanto magis in ægrotantibus. Innuens (quemadmodum exponit Galenus) ex

consuetudinis mutatione, ægros plus lædi quàm sanos: & eos adhuc plus qui acu-
tas patiuntur ægritudines. Et propterea subdit idem Hippocrates, malam cibi &
potus uictus rationem, modo familiaris sit & assueta, tutiorem esse, quàm si dere-
pente in aliam meliorem fiat transmutatio. Huic autem uniuersali dicto si adde-
mus, ptisanam antiquis hominibus sequunda ualetudine perfruentibus fuisse
consuetudine, non esse his temporibus, præsertim in patria nostra: statim consta-
bit, & ea bene Hippocratem usum fuisse, & non male agere eos qui nunc respuu-
Quorum dictorum alterum per se est manifestum: tantum enim abest ut ea sani
nunc utantur, ut nec etiam inueniatur qui recte parare sciat, ut inferius ostende-
mus. Vsos uero antiquos, ut Galenum & Dioscoridem taceam, liquet ex Celso, q
eam inter cibos sanorum reponente: nec secus ex Plinio, alicæ comparante, & an-
tiquiorem, licet non sine errore (ut aliàs scripsimus) existimante. Constat igitur,

Ptisana nostro ætio insueta.

ptisanam non ab re tanquam nostro æuo insuetam, ab Italis medicis fuisse uel pe-
nitus prætermissam, uel rarò admodum admissam. Quod non modo obseruan-
dam consuetudinem, sed ob eius etiam insuauitatem feciſſe uideri possunt: elix
enim hoc tempore insuauem, manifestum est: sicuti & contrà, alia quæ in usu eius
loco nunc sunt, ægris minus displicere. Scripsit autem idem Hippocrates in secun-
» do libro Aphorismorum: Paulò deterior quidem potus & cibus, uerum suauior,
» melioribus, sed minus suauibus præponẽdus. Et libro septimo Epidemiarum, gra-
tificandum ægrotantibus monet, in purgationibus, cibis, potibus. In his quoque
quæ uident, aut tangunt, cæterisq;, modo non multum noceant. Nec hoc ad gra-
tiam solum fieri ægroti docet Galenus, sed ueluti eius utilitati consulendo, quia
quæ cum uoluptate suscipiuntur, uentriculus amplexari consueuerit, & facilius
concoquere: atque econtrario quæ displicent, refugere, ceu nauseas, inflationes,
& fluctuationes inferentia: indéque fieri magna ex parte ut cibus qui erat paulo
deterior, non talis maneat, sed interdum melior euadat. Ex quibus Hippocratis &
Galeni dictis aperte colligitur, non male agere recentiores medicos: nec adulato-
res esse, uel deceptores putandos, qui non omnes eundem morbum patientes, pu
sana, uel eisdem semper cibarijs nutriunt: sed in his deligendis, calculum quoque
ægroti exposcunt, ei inquantum ualent, sine tamen damno complaciturri. Nec ill

Ciborum uarietas non simpliciter damnanda.

quoq; explodendi, qui uarias interdum escas (modo non ualde inuicem dissideant)
sumere eos patiuntur, fastidij uidelicet uitandi gratia, atq; ut quod ex singulis non
possunt, id ex pluribus consequantur, uirium uidelicet quantum necesse est, com-
seruationem usque ad consistendi uigorem. Nec Galenus, si uerba eius recte pen-
sentur, simpliciter uarietatem ciborum damnat, sed eorum præcipue qui contrarij
rum inter se sunt uirium. Et quamuis primo libro artis curatiuæ, & primo de ratio
ne uictus morborum acutorum, eos medicos taxare uideatur, qui adulando ægro
tantibus uoluptuosissimum uictum indulgent: ipsum tamen aliquando & rigo-
rem remisisse, & remittendum docuisse animaduertimus. In expositione enim pri-
mi libri de uictu morborum acutorum, his qui ptisanam abhorrent, petreos pisces
exhibet: & (quod magis recentiores mirentur) porro, anetho, salibus, & oleo con-
ditos. Et in cura tertianæ febris primo libro artis curatiuæ ad Glauconem, his qui
delicati sunt, & oua, & carnes, & fructus concedit: quum minus delicatos, succo
ptisanæ tantummodo nutriat. Cuius facti rationẽ reddens Paulus bonus Galeni
æmulator, mutatum esse cibandi modum ait, quoniam antiqui & minus comede-
bant, & magis exercebantur. Quæ res si uictus rationem immutare Galeni & Pau
li tempore potuerunt, quanto magis nostro tempore, in quo uix unum reperias,
qui congruo utatur exercitio, multos qui se malis cibis quotidie infarciant. Adde
quod cœli etiam ratio non patitur, uel Celso autore, ut tanta inedia Europæ inco-
læ, quanta Asiatici affligantur. Ex quibus liquet, quando non minus tortorino-
men,

men, quàm adulatoris fugere medicum decet, propterea insuetis, & quibus displicet, sub cœlo præsertim nostro, qui non dant ptisanam, ipsomet Hippocrate iudice non esse damnandos: qui neque omnibus in morbis ea utendum præcepit: siquidem in libro ubi tot laudes ptisanæ scribuntur, non omnium morborum, sed acutorum tantum uictus rationem edocuit. Nam ubi ptisanæ sermonem aggreditur, inquit: Ptisana potius utendum in acutis morbis, quàm reliquis frumẽtaceis. Quod & ex ipso libri titulo licet agnoscere: De uictu enim acutorum morborum inscribitur: rarò autem (ut ait Hippocrates) in quatuordecim diebus finiuntur: rarò autem temporibus & regionibus nostris ægritudines inuenias, quæ non ultra quartumdecimum protendantur. Sed neque omnibus acutis congruit: quia non morbis siccis, utpote maiorem humectationem desiderantibus, quemadmodum testatur Galenus in libro suo quem de ptisana inscripsit. Qui tamen morbi sicci & multi sunt, & frequenter contingunt: sicuti Pleuritis, & Peripneumonia, & in totum thoracis morbi, in quibus nihil expuitur: iecoris, uentriculi, & intestinorum inflammatio, in qua uel nihil, uel tantum dura & pauca excernuntur: capitis affectus, in quibus per palatum & nares nihil expurgatur: inflammationes quoque & ulcera & id genus reliqua, sanie pure ue non manantia, inter siccos morbos computantur; & in uniuersum omnes morbi, in quibus lingua admodum arida, & exterior cutis retorrida uidetur. In his omnibus, uel nequaquam, ut Galenus in libro suo de ptisana, uel non sola est danda, ut Hippocrates ipse primo libro de uictu morborum acutorum, testatus est. Non omnibus etiam acutis, & non siccis ægritudinibus adflictis, etiam consuetis ea cum uoluptate uti, ptisana est exhibenda: quoniam non his in quorum uentriculis acescit, uel qui ea gustata statim nauseabundi fiunt, ut libro septimo artis curatiuæ docuit Galenus, & itérum primo libro artis curatiuæ ad Glauconem: ubi & panem ex aqua commendauit, & accurate eius uerba perscrutantibus, arbitrandum medico reliquit, quis cibus in continuis & acutis febribus exhibendus. ait enim: Et panis ex aqua, & quæcunque alia eandem & similem uim habent. Vnde cognosci potest, eos non magnopere à Galeni uictu recedere, qui uel pane ex seminis peponum succo, quem Oribasius ad Iulianum inter febricitantium cibos connumerat, uel lactucis, uel attriplicibus communibus, aut his quas spinaceas uocant, uel pulliculi gallinacei iure, cum omphacio aut lactucis condito, uel etiam ipsius carnis portiuncula eodem iure liquefacta, in acutis morbis utuntur. Magnaq; ex parte morbos contingere, in quibus aliud potius cibi genus, quàm ptisanæ sit eligendum. Verum & quibus danda maxime esset, uix hoc tempore dari potest: quandoquidem nec hordeum habemus ad eam conficiendam idoneum, nec coquos qui parare recte nouerint. De hoc enim & ipse Galenus conqueritur, cuius tamen temporibus, in nobilium quoque cœnas ueniebat: quanto minus nostri scient, qui & nomen ipsum ignorant, paucósque inuenias medicos qui eos docere sciant.

Ptisanam à recentioribus non rite parari.

Ego, ut uerum ingenue fatear, licet non semel legerim, cum in his libris qui passim habentur, tum in tractatu peculiari à Galeno de ea ædito, qui nondum (quod sciam) per alium quàm per me ad Latinos uenit, modum quo conficienda est: nunquam tamen potui tantum docendo laborare, ut recte paratam uidere potuerim, & in qua hordei discreta inuicem grana, contra Hippocratis præscriptum, masticationem non desiderarent. Quod non solum ignoratione artificum, sed & malignitate hordei euenire credendum est.

Apud nos enim non ad hominum, sed ad brutorum potius animalium escam hordea seminantur. Vnde fit, ut non seligantur magnopere grana ad semen, incuriosius uero ager uel terrenum & eligatur & præparetur, natúmque à

malis herbis non emundetur, nec in area satis custodiatur, nec in horreo bene con-
seruetur, atq; ut sequens est, à boni hordei conditionibus longe absit. Quod etiam
antequam coquatur cognosci potest. Videmus enim eius grana sordida, rara, le-
uia, rugosa, exigua, uel si magna quædam reperiantur, laxa esse & mollia, & fu-
perfluò humida, à multisq; dum franguntur puluisculus quidam instar calcis cuc-
lat, & fuscedo quædam potius quàm albedo intrinsecus apparet, tetri odoris, fa-
poréque quando cocta fuerit, iniucundo. Quantum uero ptisanæ deest suauita-
tis, tantum & bonitatis. Sed experientia quoque nos bono hordeo carere osten-
dit, quando & serò, & uix aqua madefactum in tumorem attollitur, neque uno
quam totum in succum conuertitur. Vnde fit, ut ptisana ex eo parata laudes Hip-
pocratis amittat, & meritò: quoniam insuauis, mastication e egens, non lubrica,
durior, & propterea concoctu non facilis, inflansq;, ex hordei malignitate & co-
quorum ignorantia fit. Sed esto bonus coquus, bonum & hordeum, tanto tamen
tempore eget si bene coqui debet, ut cibandi hora, quæ præceps præsertim in acu-
tis est, antè plerunque transeat, quàm parata sit. Si igitur insueta, inuoluptuo-
sáque ptisana nostro seculo & regione est: si morbi magna ex parte nunc contin-
gunt, quibus nec iudicio Hippocratis esset danda: si bonum hordeum non habe-
mus, nec coquos qui parare nouerint: & si habemus, tempus eam pro ægrotis pa-
randi plerunque desit: relinquitur eos potius errare, qui plerunq;, quàm qui nun-
quam eam ægrotis apud nos quidem hodie dant, cum suppetant alij cibi facile pa-
rabiles, nec adeò inuoluptuosi, qui plus & minus nutrire ualent quàm ptisana &
eius succus: quales & apud Oribasium loco superius citato leguntur, & uulgò in
usu sunt. Siquidem olera, Auicenna teste, minus nutriunt: panis plus, secundum
Hippocratem & Galenum. Sunt & nonnulli fructus qui ægrotantibus dari pos-
sunt, & pulliculorum iura, & auicularum, quæ plus minus ue apta ad nutriendum
fieri possunt, addita etiam aliquãdo contusa carne. Nec uerendum quod nimis nu-
triat: quia quod contusum uocamus, ut aliàs probaui, parari aliquo modo potest, ut
minus nutriat quàm ptisana. Nec abhorret hic cibus à Galeni in libro ad Glauco-
nem doctrina: quando & ipse porcellorum carnes liquefactas tertianarijs conce-
dit. Vt uero ptisanæ usus aliquando probari possit, & medici qui ea utantur dyo-
peo se Hippocratis & Galeni tueri ualeant, certe qui iuscula ex farina eius ad eun-
dem usum parant, nullam excusationem merentur: quum scribat Galenus lib. de
rebus boni & mali succi, & libro de attenuãte uictus ratione, farinam hordei super-
fluicam esse & inflatiuam. Libro quoque primo de escis, coquos Romanos uitupe-
De aqua hordei. ret, hordeum in mortario conterentes, ex quo erant ptisanam paraturi. De aqua
demum hordei, uideant qui Auicennam colunt, quo modo ea utantur: scribens
illo lib. 2. capite de hordeo, eam esse malam stomacho, & inflatiuam: nec purem ic
eiusdem autoritate tueri, eodem capite, & 4. etiam lib. eam commendantis. Sciant
enim in eius libro plerunq; pro succo aquam legi, sicuti capite de cibo febricitantiũ,
» ubi dicit: Si timueris debilitatem, sis cõtentus aqua hordei. Nemo enim nescit, Bon
munem aquam hordei reparare uires debiles plusquam Iulebum non posse. Bon
etiam, nec corrupti ob dogmatis amorẽ, iudicij homo, facile cognoscere potest uer
ba illa Auicennæ sumpta esse ex Galeno, in expositione quarti Aphorismi primi
» bri dicente: In quibus non ultra hebdomaden morbus protrahendus est, solum
» sufficit melicraton. Quod si non satis fidimus robori, ptisanæ utemur succo. Vbi
& aduertere licet, pro melicrato ab Auicenna Iulebum scribi: alioqui nulla apud
Galenum Iulebi mentio, sicuti neque alterius cuiusquam similis potionis cum hoc
charo concinnatæ. Aliquando etiam apud Auicennam aqua hordei pro ptisana ac-
gitur: sicuti ubi conficere eam docet duplici modo, & ubi non esse dandam aquam
hordei iubet quando aluus adstricta est. Quod etiam cognouit Ioannes cognom
mento

mento Mesue, dicens antiquos consueuisse uocare aquam hordei ptisanam. Apud uere tamen antiquos, nomen aquæ hordei rarò leges. Me legisse memini quarto de uictu morborum acutorum, ubi scribitur: Si siticulosi ualde fuerint, aquæ hor » dei quid bibant. Quæ uerba enarrans Galenus, ait: Melius erat docere quo pa- » cto esset conficiẽda, per solam ne uidelicet madefactionem, an ueluti nunc zython » facientes. Dicerem ego quoque Galeno, si liceret, consultius eum egisse, si modum quo esset paranda docuisset, quod nullibi (quod sciam) fecit: sed de zytho propriũ faciens caput lib. 6. medicamẽtorum simplicium, quod in uulgatis codicibus deest, eum tantummodo uituperat, sicut & Dioscorides: non tamen aut ille, aut hic do- cet quo pacto parandus sit, sicuti nec Auicenna cap. de foca, ubi de hisce potibus lo qui uidetur. Libro autem primo, quod Paulus zython, ipse aquã hordei uocauit, ubi scilicet docet lac prouocare cum terrestribus uermibus. Neque hoc dixerim quasi communem hordei aquam explosurus, ut qua etiam ego & sedandæ sitis gra tia frigida, & prouocando uomitu tepida, & extrahendo sudori calida, uti consue- uerim: sed ut his qui medicinæ autores pro dijs habent, locum monstrarem. Alio- qui licet & ratio & antiquorũ autoritas, reprobare eos potus uideantur, qui ex gra- nis constant, ceu aspectu, odore, gustu etiam insuetis, quod & mihi contigit, horri- biles: experientia tamen docet, septentrionales homines, qui nihil ferè aliud bibunt quàm ceruisiã, & pulcherrimos esse, & saluberrimos, & robustissimos. Sed de hac re fortè aliàs: satis enim nunc sit ostendisse medicos, qui ptisana, farina, & aqua hor dei in nostra regione non utuntur, non sine ratione id facere. Vale Præsul emi- nentissime. Ex Buda, 27. Iulij. M. D. XVIII.

EPIST. III. ad magnificum D. Alexium Turzum. Præseruatio & curatio Pestilentiæ ex Galeno, libro primo de differen. febr. & procœmio libri de euchy. & cacochy. & libro secundo de natura humana &c.

Vanquam multos scio fuisse, qui de Pestilentiæ præseruatione & cura, prolixa cõmentaria cõscripsere: difficileq; esse ea inuenire, quæ alij non scripserint: superfluum repetere quæ sunt abunde ab alijs pertractata: tamen ut morem geram Magnificentiæ tuæ, cui me plurimum debere sentio, calamo manum admoui: enitarq;, si non rerum nouitate, facilitate tamen, breuitate, & ordine, tuo desiderio satisfacere. Addens nonnulla à me ex antiquorũ lectione obseruata, atque usu comprobata, quæ apud scriptores recentiores, qui de eodem argumento meminerunt, fortè non inueniuntur. Sed omissis uerbis, rectà rem ipsam aggrediamur, à præseruatione ceu nobiliore & magis necessaria parte sumentes exordium.

Præseruatio ergo in duobus præcipue consistit, in reddendo corpus aptum ad repugnandum, & agens debile ad imprimendum. Horum prius perficietur cor poris mundificatione & roboratione. Mundum & purum corpus redditur, si quæ adsunt superflua uacuentur, cautioq; adhibeatur, ne in futurum similia generen- tur. Vacuantur superflua uarijs auxilijs, ut sanguinis missione, medicamentis tam quæ obtutum effugit difflatione. per uentrem, quàm per urinam purgantibus: exercitio, sudore, inedia, necnon ea

Phlebotomia ex media uena dextri cubiti facienda est, his quidẽ qui assueti sunt, toties quoties consueuere: his qui non assueuere, antequam ad loca infecta deue- niant, uel si in locis infectis suspectis ue agant, quamprimũ possibile fuerit. Nec est

multus ſanguis auferendus, ſed iuxta temperaturam, uires, copiam, & conſuetudinem, hoc ſemper conſiderantes, ut ſi neceſſitas ingruerit, poſſit opportune morbo iam incipiente iterum extrahi. M. T. ſufficere ſex uncias puto. Sunt qui ſingulas uenam ſcindere uenam iubent, & parum ſanguinis auferre. Quod ego in his qui multi ſanguinis ſunt, & frequenti miſſioni aſſueti, in hiſce præſertim regionibus, non uidupero. Sanguinis miſſione facta, triduo mane uncia una ſemis oxymelitis, cum tribus unciis aquæ, in qua betonica herba cocta ſit, bibenda eſt, ſi hyems fuerit: ſi aeſtas, pro oxymelite acidus potus, qui acetoſus ſyrupus uocatur: pro betonica, cichorium accipiatur. Quarto die purgandi illi humores leui medicamento ſunt, qui redundare magis in corpore uidentur. Conuenire ego haſce pilulas M. T. puto: Aloës lotæ, agarici præparati ana ſcrupulum, rhei barbarici grana tredecim, ſcamonij præparati, quod diagridion uocant, grana tria, cum aqua betonicæ. Fiant pilulæ quinque. His uero qui ignorant, quinam humores eis abundent, drachma pilularum quæ aggregatiuæ uocantur, utilis erit. Sequenti die ſumenda eſſet bonæ theriacæ drachma: ſed quoniam nec reperitur, nec reperiri hoc tempore poteſt, loco eius erit ſequentis antidoti duplum, id eſt, duæ drachmæ ſumendæ: ſanguinis ſicci, anatis maris, anatis fœminæ, anſeris, hœdi, rutæ ſylueſtris, ſeminis fœniculi, cymini, aneti, buniados, id eſt, napi ſylueſtris, uel ſi non habetur, loco eius napi uel rapi ana tres drachmas: radicis gentianæ, trifolij, ſchœnoantheos, uulgo iuncum nantum uocant, thuris, roſarum ſiccarũ ana drachmas quatuor: piperis albi & longi, gi, coſti, phu, aneſi, cinamomi ana drachmas duas: myrrhæ, nardi ana drachmas ſex, benzoi, aſſari, ammoniaci ana drachmas tres: mari, agarici ana drachmas duas; cardi pobalſami grana numero uiginti: ireos, croci, rhei ac pontici, quod nuper reperti eſt à Polonis, uel eius quod orientale uocant, gingiberis, maſtiches ana drachmam unam: ſtœchados drachmas quinque. Fit tenuiſſimus puluiſculus ex omnibus, & cum quadruplo mellis electi beneq; expumati commiſcetur, & uaſe argenti purifſimi ueluti theſaurus precioſiſſimus conſeruetur. Non ſolum enim in Peſtilentia utile eſt, ſed & uenenis uniuerſis ac ſerpentium morſibus ſumme aduerſatur.

Sequenti die drachmæ unius pondus ex puluere noſtro cum bono uino bibatur, qui habet tormentillæ, hoc eſt, ut ego conijcio, radicis ueri quinquefolij, ſeminis citri, ſeminis cardui benedicti, partes æquales. Altera die comedantur duæ uuces, totidem caricæ, folia rutæ uiginti, adiecto exiguo ſalis. Sequenti, bolus benæ herbæ maſticetur bene, & demum deglutiatur. Altero, puluueris hyperici drachma, cum bono uino bibatur. Alio, ex ueris pilulis Ruffi, ſcrupuli quatuor ſumantur, quæ ſic componendæ ſunt: Aloës hepatici partes duas, ammoniaci electiſſimi partes duas, myrrhæ electæ partem unam, cum uino Cretenſi, uel alio potorato. Fiant pilulæ paruæ, & cum eodem uino deglutiantur ſeptem, & ultimo die ſcrupulus boni rhei barbarici maſticetur, & paulatim deglutiatur. Deinde iterum ad antidotum primo deſcriptã recurratur, ſed ſat erit unicam drachmam ſumpſiſſe, & conſimili ordine ſeruato, unum ex his quæ ſuperius ſcripta ſunt, quòque die accipiatur, donec hyems perduraverit. Caloribus iam ingruentibus, cum roceo ſaccharo, roſisq; ipſis, & aqua earum ac cicorij, cuncta erunt plus minus uere frigeranda, ſecundum quod maiores minores ue æſtus corpusq; requirent. Siquis uero ex ſuperius notatis rebus fortè deeſſet, aliquod ex his quæ adſunt loco deficientis eſt accipiẽdum, ita ut non ſit dies qua nihil ſumatur. Proderit quoq; interdum, maxime ſi phlegma in ſuperiore uentriculi parte abundare uidebitur, uomitu id expurgare, cutisq; meatus apertos reddere. Non enim eos laudo, qui cautelæ gratia aceto uniuerſum corpus abluunt, ſed potius iubeo, ut oleo odorato, quod de ſpica uocant, quarta parte boni uini adiecta, uel oleo de coſto ſimplici, beneficta membra perfricentur.

Berbena eſt, quæ & uerbena dicitur.

Pilularũ Ruffi compoſitio.

Balneum

Balneum aquæ calidæ non laudo, quod & carnem nimis laxam reddit, & ad pa
tiendum ab extrinsecis causis obnoxiam: sed frictionibus potius moderatis uten=
dum censeo. Et hæc quidem sufficere ad corporis emundationem & robur puto.
Labores enim, & omnimoda inedia, emundarent quidem, sed imbecille nimis cor
pus redderent: satis erit moderate exerceri, & modico cibo uti, taliq; ut facile con=
coquatur, ac bonos humores generet: quam uim habent carnes perdicum, phasia=
norum, auicularum, gallinarum, turturum, hœdi, ueruecis, leporis, cuniculi, uituli,
Piscibus non nisi paruis & bonis utendum: nec ouis, nisi uel tremulis, uel sorbili
bus, & semper recenter natis. Cauendus nimius usus pinguium, & assiduitas iuru=
lentorum. Ex herbis congruunt lactuca, cicorium, portulaca, lapathum (acetosam
uocant) pampinella parua, calendula, betonica, fœniculus, anethum, bugloſſon,
quam boraginem uocant, & omnes sereos species, quas scariolas, cicerbitas, endi=
uias nominant. Allium, quicquid alij dicant, ego in parua quantitate non uitupe=
ro: & similiter raphanum, & quam turmam uocatis, aceto uel uino, ut fieri consue
uit, solutam. Fercula ex prædictis herbis parari possunt, addito etiam bono oleo,
passulis & aceto: atque etiam ex hordeo, lentibus, prima abiecta aqua, & demum
aceto conditis: & ciceribus: rarò tamen leguminibus hisce utendum. Ex fructi=
bus nuces auellanæ, ficus, pistacia, amygdalæ, & præcipue amaræ, pini grana, uuæ
siccæ, siue nostrates, siue orientales, quas passulas, uel zizyuas, uel sclauas uocant.
Mala uel pira acida, mala punica, citra, citria quæ & narantia nuncupãtur, limones,
cappares, pruna sicca non multum dulcia, cerasia acida: ex quibus etiam iuxta mo=
rem patriæ fercula parari possunt, & carnes pisces; condiri. Vsus aceti, atq; om=
phacij, quod agrestam dicunt, summæ utilitatis exiſtit, atque omnium quæ acidum
habent saporem: unde curandum est, ut omnes cibi aliquo acido semper condian=
tur: & propterea conditura quam gelatinam nuncupant, addito aceto commenda
tur. Piperis contriti, & gingiberis usum, nisi in exigua ualde quantitate, non com
mendo: sed commixto cibaria sunt condienda, quod habet cinamomi partes qua=
tuor: cardamomi, anesorum ana partes duas, rosarum, maceros ana partes tres, cro
ci partem unam: quibus addi potest piperis, uel zingiberis p. s. Piperis tamen in=
tegra grana, ut fieri solet, in iure decocta, non uitupero, maxime ubi acidum quo=
que aliquod adiiciatur. Possunt ex herbis superius descriptis, atque ex petrosseli=
no, saluia, serpyllo, satureia, contritis optime, & cum aceto, uel omphacio liquatis,
embammata fieri, quæ intinctus uel sapores Itali uocant. Ex amygdalis quoque be
ne contritis, addito omphacio, uel aceto, & aqua rosacea, & pauco saccharo, intin=
ctus sit utilis, & palato non insuauis. Vinum malorum punicorum, quæ grana=
ta etiam dicuntur, in simili usu commendatur. Assa modo bene cõcoquantur, uti=
liora sunt quàm elixa. Lac non conuenit, nisi acidum. Et hæc quidem satis sit di=
xisse circa cibos: nam ea quæ non concessimus, intelligenda sunt prohibita.

Quod ad potus uero attinet, eligendum est uinum clarum, album, odoratum,
pauciferũ, id est, leue, quod ad acerbum potius uergat quàm ad dulce: quod etiam
aqua temperandum plus minus ue est, iuxta & eius potentiam, & anni tempus.
Vinum absinthites satis laudo. Laudarem tamen magis cestrites, id est, ex be=
tonica paratum. Ceruisiam non probo, neque alium potum ex granis, uel lupu=
lorum floribus concinnatum: sed loco similium potuum uinum factum ex acer=
bis piris uel malis, uel hydromel cum pane assо præparatum, quod ad acidum uer=
gat, exiguo etiam cinamomo conditum. Summe autem conferret, si cantha=
ri in quibus uinum conseruandum, essent ex iuniperi, uel lentisci, uel fraxini li=
gno fabricati: & calix quo bibitur, ex auro, cui à natura quinta uel sexta argen=
ti pars esset connata. Non paruum quoque robur corpori præbet ad resisten=
dum, si facies & os ex bono uino, cui aqua rosacea, hyeme quidem minore, æstate

maiore quãtitate ſit commixta, mane abluatur. Naribus decoctio foliorum lauri attrahatur. Aures ex oleo de ſpica odorato calido intrinſecus digito inungantur. Semen citri in ore teneatur, atq; poſt maſticationem deglutiatur. Somnus diurnus, ira, clamor, triſtitia, concubitus, ut inimica ſunt fugienda.

Et hæc ſatis dicta ſint quantum ad ea quæ intrinſecus robur corpori imponunt. Nunc de his dicemus quæ exterius defendunt, & uires inimici, hoc eſt, peſtiferi aëris, imbecilles reddunt. Horum quædam propinqua & corpus cõtingentia, quædam remota. Ex propinquis ſunt ueſtes, quæ pulchræ, mũdæ & odoratæ eſſe debent, aſſidueq; mutari: & propterea utiliſſimum eſt, antequam quis eas induat, ut aliquo ex infrà dicendis thymiamatibus ſuffumigentur. Ad idem attinent faciei, cordi, hepati, uentriculo admouendi. Et pilæ manu portandæ, atq; aſſidue ex manu ad manum uolutandæ, ac naribus olfaciendæ. Ad remota ſpectant, habitatio, quæ munda eſſe debet à latrina, cloacis & fœtidis locis ſemota, aperta ad ſeptentrionem & occidens, ad meridiem & orientem clauſa, quæ igne lignorũ odoratorum in aperto ardentium, non in fornace clauſorum, etiam ſi æſtas fuerit, debet calefieri: ſuffitibus, inſperſionibus & odoratis herbis ac fructibus, boni odoris reddi. Aqua niſi duabus poſt ſolis ortum horis, non eſt exeundum, nec nubilis uel nebuloſis diebus, niſi urgente neceſſitate: ſemperq; tutius eſt, pranſum quàm ieiunum exire, & bene omnibus prædictis auxilijs munitum.

Vt uero ea quæ diximus exequi poſſis, ſubijciam pulueres duos, alterum hyemi, alterum æſtati commodum. Hybernus habet, ſtyracis, iridis, maſtiches, ana partes duas, garyophilorum, maceros, nucis unguentariæ, quam moſchatam uocant, cinamomi, croci, agaloci ana partem unam, ambræ partis unius quintam, moſchi partis unius decimam. Aeſtiuus cõſtat ex ſuccini electi partibus duabus, foliorum myrti, corticum citri, florum nimphææ, roſarũ, uiolarum, croci, maceros, ſandalorum citrinorum partibus ſingulis: camphoræ, ambræ, benzoi p. s. moſchi partis unius decima. Ex his pulueribus poſſunt fieri pilæ: hybernam cum ſtyrace componendo, æſtiuam cum aqua roſacea & tragacantha, addendo utriq; ladanum ad libitum. Poſſunt ijdem pulueres, ut ſunt, ueſtibus inſpergi: poſſunt & formæ ex eiſdem confici ad ſuffumigandum aptæ, addendo etiam carbones, ut fieri communiter ſolet.

Ego pilam parari iubeo ex cupreſſo, uel aliquo ex lignis quibus cãtharos fieri docui, interius concauam, quæ aperiri & claudi poſſit, ſitq; tota foraminulenta, intra quam ſpongiæ nouæ fruſtum immitto, hac mixtura prius infuſum: aquæ roſatæ, uini Cretici ana partem unam, aceti p. ſem. & altero ex dictis pulueribus poſt infuſionem aſpergo: quæ pila manu geritur, & crebro naribus admouetur, & dum maius aliquid timetur, manu colliditur, & liquore exeunte nares linũtur. Ex illa dem quoq; pulueribus repleri poteſt ſacculus purpureæ ſyndonis, quo uelut cypeo cor muniatur.

Hepar uero, ſtomachus & teſtes hoc unguento roborari poſſunt: olei roſati onphacij unciæ duæ, olei de ſpica odoriferi uncia ſem. pulueris cinamomi, garyophilorum, ana drachma ſem. roſarum, ſandalorum citrin. de unoquoque drachma, cum modico ceræ & aceti roſacei. fiat unguentum molle. His debito modo obſeruatis, Deo optimo adiuuante, ſperandum peſtilentiæ uim reprimi. Quod ſi forte, uel ex nimia cum infectis conſuetudine, uel maxima aëris malignitate, contingat nocumentum aliquod perſentiri, ſtatim eſt ad ſequentia auxilia confugiendum.

Primo alui excrementa clyſteri uacuanda ex libra una iuris galli bene ſaliti, quatuor uitellis ouorum, & uncijs tribus mellis roſacei compoſito. Dein cordi, hepati, teſtibus panni applicandi, crebroq; renouandi, hac mixtura madefacti: Capere aquæ tes quatuor aquæ roſaceæ, uini optimi partem unam, aceti roſati, ſi haberi poteſt, uel communis, ſi id non habetur, p. s. pulueris frigidi ſuperius pro æſtate deſcripti

parti

partis unius decima. Post hoc si qua in parte exteriori tumor uel dolor ostendi-
tur, ei admouenda est cucurbitula. Si nullibi quid se ostendit, post utrasque au-
res, sub axillis, prope inguina cucurbitulæ apponantur: quibus sic manentibus
uena secetur, sanguisq; copiosus iuxta uires & alia quæ suprà diximus, fluere per-
mittatur. Quæ autem uena secanda sit, his cognoscendum. Si tumor uel dolor
in collo, uel suprà apparet, uena cephalica secanda est, quæ supra cubitum in parte
exteriori inuenitur. Si à collo usque ad pudenda, uena iecoraria, quæ in interiori
parte brachij sita est. Si in inguinibus, uel infrà, uena quæ est supra talum inte-
rior, quam saphenam uocant. Si suprà simul & infrà, etiam ipsa saphena secanda
erit. An uero ex dextra uel ex sinistra parte incisio uenæ facienda sit, hoc modo
iudicandum. Si ex una tantum parte dolor uel tumor apparet, uena ex illa par-
te accipiatur. Si ex utraq; dextra potius pars eligenda. Si nullibi uel dolor uel
tumor apparet, inferiores uenæ, id est, saphenæ, ex utraque parte dextra & sinistra
aperiantur. Facta sanguinis uacuatione, ueræ smaragdi subtilissimè contritæ pon
dus granorum octo hordei, cum aqua rosata & gutta boni uini deglutiatur. Vbi
smaragdus non habeatur, antidotus à nobis superius descripta, uel aliud ex septem
his quæ suprà recitauimus, pari modo recipiatur. Si tumor alicubi se ostenderit, ei
rursus cucurbitula applicetur, sed cum profundis satis incisionibus. Et hæc quidem
primo die agenda.

Secundo die, loca tumoris sicubi apparent, decocto chamæmeli cum spongia fo-
ueantur, post quod cucurbitulæ apponantur, ipsisq; permanentibus hoc medica-
mentum bibatur: Tamarindorum drachmæ decem in aqua ferueant, postea expri
mantur & projciantur: & decocto addatur rhei barbarici drachma una, agarici
drachma semis, & potus ille tepidus hauriatur. Vesperi puluis ex carduo, uocato
benedicto, semine citri, tormentillæ, margaritis, corallis & rosis æquali quantitate,
cum aqua rosacea, gutta boni uini adiecta bibatur.

Tertio die, antidoti de sanguinibus superius descriptæ drachma detur, cum æ-
quali rosaceo saccharo, & sæpe syr. ex acetositate citri cochleari deglutiatur, uel si is
non adest, acida simplex potio, uel simplex posca. Vespere duæ uel tres unciæ suc-
ci uel calendulæ, uel berbenæ, uel betonicæ bibantur: & si herbæ uirides non repe-
rientur, decoctio siccarum; post quem potum patiens bene tegatur, ut si fieri po-
test, copiose sudet.

Quarto die, tumor si adest, etiam si maturus non uideatur, phlebotomo est ape-
riendus; sequentibus diebus utendum eisdem auxilijs quæ suprà in præseruatione
descripta sunt, rebus tamen frigidis additis plus minus ue iuxta tempus anni & ma
gnitudinem incendij. Epithemata cordi & alijs locis, prout suprà notauimus, cre
brò apponenda: oxyrhodino quoque caput crebrò est perfundendum. Do-
mus frigidis fructibus, folijs salicis, uitis, cannis sternenda, aceto & aqua rosacea irro
randa, frigidis suffitibus odoribusq; quandoq; suffienda. Cibaria sint ex carnibus
superius descriptis contusis, cum rebus acidis præparata, uel ex iuribus eorum, re-
bus semper acidis commixtis. Oua etiam sorbilia in aqua rosata & aceto antea per
horam infusa, superaddito margaritarũ puluere conueniunt, & olera frigida, præ-
sertim acedula, portulaca, cicorium, & endiuia, necnon fructus acidi superius enu-
merati. Potus sit uinum tripla aqua dilutum: uinum granatorum, oxysaccharon.

Super tumore mox ubi apparêre cœperit, inter omnia placet, ut uitellus oui be-
ne salitus apponatur, & crebrò permutetur, uel uerbascus herba cum radice con-
tusa bonoq; uino albo aspersa, & proprio folio inuoluta, interq; calidos cineres ca-
lefacta. Laudant aliqui stœben herbam, quam scabiosam uulgò appellant. Qui-
dam maius symphyton, quæ consolida dicitur: alij pampinellam: alij lilij albi radi-
cem. Expertus ego aliquando sum, fermentum cum oleo & sale; aliquando ficus

cum melle. Vbi reliqua desint, cinis oleo coctus superponatur. Tumore autem inciso, uulnus cum succo apij & melle purgandum est, longoq; tempore apertum conseruandum, ut uirus bene expurgetur: demum cõmunibus auxilijs & implendum & glutinandum, & ad cicatricem ducendum.

Hæc sunt quæ mihi opportuna uisa sunt ad pessimi huius morbi propulsationẽ. Prætermisi autem nonnulla multum ab antiquis celebrata, partim quia nunc incognita, partim quia parum mihi credita & explorata. Incognita sunt Lemnium sigillum, quod terram sigillatam: terra Armeniaca, quam bolum Armenium uocãt, scordiumq;, & thlaspi herbæ. Quæ ut M. T. possit inquirere, uel oblata cognoscere, describam qualia esse debeant.

Terra sigillata quo modo examinanda. Terra sigillata sit rubri coloris, munda, non ualde lenis, gustu non mordax, sed modice adstringens, tenax aliquo modo & lubrica, ita ut in aqua resoluta similis fiat molli ceræ. Portatur ex Lemno insula Græciæ, formulis paruis, quæ antiquitus imagine Dianæ sigillabantur.

Bolus Armenius. Bolus Armenius in pallore similis auro, facile folubilis, nihil arenosi in se habens, modice densus & grauis, adeò ut his qui non bene considerant, uideatur lapis. Portari debet ex Armenia contermina Cappadociæ.

Thlaspi. Thlaspi herba est angustis foliis, digiti magnitudine, super terram iacentibus, in summo scissis, subpinguibus: uirga tenui duorum palmorũ, adnascentias quasdam paucas habente, & circa totam ipsam fructu parumper lato ab extrema parte, in quo semen paruum simile nasturcio, ad disci figuram, ueluti conquassatũ, florẽmq;

Scordion. subalbum habet. Nascitur in uijs & sepulchris. Semen est acris saporis. Scordion nascitur in locis montanis & palustribus, folia habens similia chamædryi, maiora tamen, nec adeò circunquaq; incisa, aliquo modo allij odorem referentia, adstringentia gustum, subamara, uirgulas quadratas, à quibus flos subrubens dependet.

Quatuor hasce res si quis habere posset, alia medicamenta contra pestilentiam & uenena frustra perquireret: sed incuria & auaritia fecit, ut hæc cum multis alijs deperderentur.

Quædam demũ sunt quæ gestata utilia esse traduntur, quibus tametsi exiguam fidem attribuam, non tamen damno eorum usum: quum, si non iuuant, non etiam obsint. Hæc sunt: Hyacinthus collo alligatus, uel digito gestatus. Adamas sinistro brachio alligatus. Betonica portata, lapis Achates, lapis Chelidonius nigri, Carbunculus.

Habes quæcunq; in hoc pessimo morbo, ad hoc usque æui obseruata à me tam quam excellentiora sunt. Nonnulla autem de industria prætermisi, uel ut triuialia, uel à temerarijs hominibus cum nece multorum tentata. Deus misericors Mag. T. ab hoc pessimo morbo, omniq; malo tueatur, & mei memorem reddat.

Ioannes Manardus Ferrarienſis Medicus. Calend. Ianuar.

M. D. XVI. Budæ.

EPIST. IIII. Angelo Cospo, febre & obstructione laborante.

MAgna me tristitia affecerunt literæ tuæ, mi Cospe, te adhuc ægrotare significantes, quem ex his quæ Nouellus noster scripserat, iam lanum putabam. Vnum tamen est quod me cõsolatur, quod ex his quæ scribis, plus tibi timoris esse uideo quàm periculi, cum nullum adsit symptoma, quod uel per se uerendum sit, uel sit maioris cuiuspiam morbi præsentis uel futuri non modo initium, sed nec indicium. Nam ut interim de regio morbo taceam, qui nisi ante septimũ diem euenerit, uel iecoris duritiem comitem habeat ferè solet esse salubris. Nihil apparet quod formidandam aquã intercutem ostendat: præcedunt enim eam pedum, manuum, faciei, & palpebrarum tumor,

ſila extenta, color ex pallido albus, lotium ægre it, & interdum teſtes implentur: denicq; malus totius corporis habitus, quem Græci κάχεξίαν uocant, his adeſt, quibus ille affectus timendus eſt. Quare bono animo eſto mi Angele, & ſecurus te nec intercuti, nec grauiori cuipiã morbo ſubiacere: tibicq; potius ſperandam citam ſanitatem, quàm uel difficilem, uel longam ægritudinem timendam: tecum enim ſentio, à bile te potius parum torrida, quàm ab alio humore uexari, aliquamcq; ſolum obſtructionem uenarum, quæ à gibbis hepatis ad renes deſcendunt, obſtare ne lotium coloratius fiat. Cuius etiam obſtructionis indicium non leue eſt ſpuma, claritati illi quaſi perenni aſſociata. At ſedimen id quod ſubſidet, ſi modo uerum eſt ſedimen, breuitatem & ſecuritatem pollicetur. Quæ duo & uictus ratione, & medicamentis iuuari poſſunt. In quibus recte inſtituendis media uia procedendum iudico: ipſa ſiquidem obſtructio, calida: bilis, & ſymptomata quæ ſcripſiſti, frigida deſiderant. Ita moderanda igitur omnia, ut nec nimis calefaciendo, bilem excitemus, nec infrigidando obſtructionem augeamus. Atq; ut ad particularia deſcendamus, domeſticũ & ſylueſtre intybum laudo: hoc cicorium, illud endiuiam uocãt: ſi cocta, uel oxymelite, uel oleo bono & aceto, ſuperadditis ſemper paſulis, condiantur. Cappares utrouis modo præparati, & cibus erunt, & medicina. Apium hortulanum, quod petroſelinum uocant, ſemper cum carnibus decoquatur, inter quas galli Veneris adhuc expertes ex domeſticis, perdices & phaſiani auicułæq; ex ſylueſtribus, cæteris præponũtur. Vinum ſit album, clarum, odoratum, modice pro eius potentia dilutum. Singulo die tres unciæ aquæ, in qua par modus abſinthij & cicorij bullierit, adiecta oxymelitis, quod compoſitum uocant, uncia ſemis, calide bibantur. Quinto quoq; die mane catapotia triobolorum pondere detribus cum rheubarbarico nominant. Præcordia ex decocto roſarũ, cicorijcq; & abſinthij, uacuo uentre foueantur: quibus atq; communibus regulis obſeruatis, Deo opitulante, ſpero te circa quadrageſimum ab initio morbi diem, ſanitatem recuperaturum, præſertim ſi tute tibi non defueris, ſed bene ſperãdo, & affectus animi moderando promiſſam ſanitatem lætus expectaueris. Et hæc quidem de tua ualetudine, Intelligere deſidero, an diſceſſerit Nouellus: & ſi diſceſſit, quo die diſceſſit. Veretius enim eius qui nuper huc uenit, ei ſcribere deſiderat. Valetudinem tuam cura mi Coſpe.

Aquæ intercutis præſcita.

EPIST. V. Nicolao Leoniceno, uiro undecunq; doctiſs. De uera Rheo.

MEminiſti puto Leonicene uir doctiſſime, dum paulò antea quàm huc uenturus, Ferraria receſſiſſem, in Opizonum clariſs. familiæ domo, cum Ioanne Georgio Triſino, uiro non ſolum generis nobilitate, ſed omnifaria doctrina præſtantiſſimo, de uarijs ſimplicibus medicamentis loquereмur, in grandem nos inter reliqua incidiſſe dubitationem, circa prečioſiſſimam illam radicem, quam Rheon Græci, Plinius rhecoma, uulgus rheum barbarũ uocat: quod uidelicet Dioſcorides & Plinius eam odore carere dicerent, re ipſa & experimento ualde odoratam comprobantibus. Quod cum tu negares, radix in medium allata, thalamum in quo ſedebamus ſtatim odore replens, manifeſtum ueritati præbuit teſtimonium: adeò ut neceſſariò alterum concedendum uideretur, uel falſa illos ſcripſiſſe, uel hanc non eſſe ueram rheon. In qua controuerſia ego uolens quaſi medius intercedere, dixi illos de uiridi loquutos: eam uero quæ ante nos eſſet, ualde ſiccam eſſe. Aliqua enim eſſe quæ humiditate ſuper-

flua obtundente, donec ea resoluatur, absque odore perseuerent: aliqua econtra-
rio: quæ sicca, nullum: uiridia magnum odorem mittant, & experientia, & Theo-
phrasti autoritate constare: sicuti & esse nonnulla quæ siue recentia, siue antiqua
sint, proprium odorem spirent. Videbar hoc pacto & antiquos à mẽdacio tuen, &
recentiores in ea radice, quam pro uero rheo habent, approbare. In qua sententia
usque ad id temporis perseueraui, quo tres Casamiri, reges, Cæsaris aductum præ-
stolantes Posonij conuenerunt. Tunc enim à Sigismundi regis Sarmatarum me-
dicis didici, in eo bello quod cõtra Moschos fortissime idem rex gesserat, reperium
esse aliud rheon, communi quidem satis simile, sed penitus inodorum: cuius pulue-
rem chirurgus quidam mihi dono dedit, quoniam radicem integram non haberet.
Dedi posthac operam, ut radicẽ ipsam haberem: quod tandem tertio abhinc mẽ-
se consequutus, ipsamq; quantum ualui diligenter rimatus, esse quam Plinius &
Dioscorides pingunt dubio procul iudicaui. Affertur enim ex his quæ supra Pon-
tum, uel Bosphorum sunt regionibus, prope uidelicet Rha flumen, radix nigra, &
costo nigro exterius, magno centaurio interius similis, minor tamen & ruffior, tin-
odore, calefaciens gustum & astringens, laxa, leuicula, & dum masticatur pallida
& ad crocum uergens. Quæ ne omnia me finxisse putes, frustum eius mitto, non de-
ambigens te mox ubi id uideris, esse putaturum antiquos de hac loquutos, non de
illa communi, quæ præter id quod odorata, leuis etiam non est: imò quanto gra-
uior, tanto melior, & à Ioanne cognomento Mesue, & ab omnibus putatur. Nec à
Ponto, sed ab extremis meridionalis Indiæ partibus ad nos uehitur, uimq; purgato
riam non minorem agarico habet: quam certe si in eo de quo scribunt antiqui inue-
nissent, non silentio præterijssent: ut uel ex hoc obiter aduersus Auerrois calum-
niam Galenus defendatur. Quanquam nec ratio conuincit, ut si purgandi uim ha-
bet, non possit & adstringendi uim habere: quãdo & aloë, & agaricus, & alia mul-
ta, adstringunt simul & purgant. Nec dicit Galenus quod aluum adstringat, sed
quod stypticen, id est, adstrictoriam uim habet: quod & ipse Auerrois confirmatur
alioquí nec Ponticum hoc ui purgandi caret, licet minorem habeat, & quæ uix una
ca drachma exhibita deprehendatur. Duo tamen adhuc supersunt nodi, quos
per te, hisce in rebus nouum Herculem, solui desidero. Vnus, utra harum radicum
in usu medico præferenda: alter, an communis hæc barbarica uulgò dicta, loco tan-
tum, non etiam specie distet à Pontica. Mihi enim eiusdem esse speciei uidentur,
præstareq; Indicum, non solum ui purgatoria, sed & quoniam profundius se ab-
git, maiusq; robur in membris relinquit: semper tamen bonum & recens Pon-
cum, malo & antiquo Indico prætulerim. Tuum in omnibus hisce iudicium & ex-
pecto & expeto: ut in quo ea omnia cognosco, quæ Galenus in bono inuenire
& iudice desiderat, naturale uidelicet ingenium, bonam in primis disci-
plinis eruditionem, assiduum studium circa antiquorum
monumenta, amorem immensum ueritatis,
longamq; in huiuscemodi rebus
exercitationem.
Vale.

LARVM MEDICINALIVM LIBER SEXTVS.

EPIST. I. ad Prætorem, uulnera capiti cuiuſdam inflicta, non fuiſſe letalia.

INFLICTA fuerunt duo uulnera cum duobus catenæ ferreæ annulis, in caput Alouiſij fabri ferrarij, alterum ſupra ſupercilium ſiniſtrum, aliud in eodem latere parum infra angulum, ubi ſutura, quæ ſagittalis dicitur, coronariæ coniungitur. Octauo die poſt uulnerationẽ ſuperuenit eryſipelas in facie, quod paulò poſt totum caput complexum cum febre eſt. Die uero duodecimo reſolutio quædam dextræ manus cum dimi nutione loquelæ: & demum die decimoquarto mors. Quæſitum eſt, an ea uulnera eſſent letalia, uel mors alia ex cauſa prouenerit. Ad quod dubium, præſuppoſitis quibuſdam reſpondebimus.

Primum ſuppoſitum eſt, quod nos occurrentes huic uiro octauo die mane, inuenimus ipſum abſque febre, dolore capitis, deſipientia & quouis malo ſymptomate: interrogãtesq; de præteritis diligẽter, intelleximus eum nec cecidiſſe, nec uomuiſſe, nec uertiginem paſſum, aut deſipientiam: uulnusq; frontis uidimus non peruariam, quam almocatin uocant Arabes: à qua etiam membrana uidimus exiguã quandam caluariæ portionem denudatam, quam albam, omni mala infectione immunem, ſimul cum membranæ parte quæ detecta erat, inſpeximus. Quam etiam membranæ offisq; detectionem, non uulnere ipſo contigiſſe, ſed manu prudentis medici factam, quo uulnus melius conſpici curariq; poſſet. Facta quoq; per nos ſedula totius capitis attrectatione, quam etiam poſthac ſæpe adhibuimus, non tantũ in parte læſa, ſed & in quauis alia nullum unquam indicium apparuit, per quod ſubeſſe oblæſionem aliquam conijci poſſet: ſed neque ex re ipſa qua percuſſio facta eſt, modoq; ictus, quid tale deprehendi poterat.

Secundo ſupponimus ex ſentẽtia Galeni lib. 5. & 6. Aphor. morbum dici mortalem, uel quia neceſſariò ac ſemper, uel quod ut plurimum mortem affert.

His ſuppoſitis dico primũ, uulnera ſupradicta non fuiſſe ex numero mortalium primo modo, hoc eſt, eorum quæ neceſſariò mortem inferũt. quod probo: nam ex ſentẽtia Gal. lib. 6. Aphor. aphoriſmo 18. uulnera cerebri etiam ſatis magna, nõ ſunt neceſſariò mortalia: ergo multo minus uulnera huius uiri, quæ ne ad caluariã quidem, nedum ad cerebrũ penetrarunt. Idem ſenſit Auic. lib. 3. cap. de plaga & inciſione cutis capitis: inciſionem quæ pertinet ad cerebrũ, licet rarò, ſanari tamẽ interdum concedens. Idem quoq; Galenus 8. lib. de uſu particularum, cap. 10. in Ionia Smyrnæ ſanatum ait ſe uidiſſe adoleſcentem, cui alter ex cerebri anterioribus uentribus fuerat uulneratus.

Vulnera cerebri nõ neceſſariò mortalia.

Deinde dico, eadem uulnera nõ fuiſſe mortalia ſecũdo modo, hoc eſt, ex his quæ ut plurimũ perniciem inferre apta ſunt. Tripliciter enim (ut inquit Galenus 4. lib. Therapeutices) dicitur morbus uehemens, ob principatũ patiẽtis particulæ, ob magnitudinẽ diſpoſitionis, & tertio ob ipſius malignitatem. Nullo autẽ horum modorum uulnera iſta magna dici poterãt. Siquidẽ cutis ſolum exigua pars præciſa erat, nec uenenata, maligna ue ulla affectio uulneribus erat impreſſa. Prẽterea uidemus conſimilia uulnera, & his etiã longe maiora, quotidie cuti capitis illata, ſanari perfacile, utpote in quibus nec arteriæ, nec uenæ, nec nerui nota digna oblæſi ſint: & propterea ueluti ſimplicia uulnera, quod Auicẽna quoq; teſtatus eſt, facile coaleſcunt.

Quod cõsiderans prudens ſenex in aphoriſmo ubi uulnera letalia enumerat, non capitis, ſed cerebri mentionem habuit, inquiens ueſicam inciſam habere, aut cerebrum, & reliqua. Si quis uero contendat, exigua quidem in ſuperficie apparuiſſe uulnera, uerum oblæſionem ad cerebrũ ipſum uel membranas pertigiſſe: quod tum ex rei ipſius probet euentu, tum ex febre, eryſipelate, paralyſi, ſtupore, quæ ſu-
» peruenerunt: afferatq; pro ſe aphoriſmum 14. ſeptimi libri: In capitis ictu obſi-
» peſcentia & deſipiẽtia, malum. Item 19. eiuſdem: In oſſis exutione eryſipelas. Rur-
» ſus 24. In oſſis præciſione deſipientia, ſi in uacuum apprehenderit. Huic reſpon-
» debit Hippocrates quinquageſimo aphoriſmo ſexti libri, dicens: Quibuſcunque
» præciditur cerebrũ, his neceſſe eſt febrem & bilis uomitum ſuperuenire. Cui apho-
» riſmo conſonat illud Auicennæ libro tertio: Cum inciſio peruenit ad cerebrum,
» apparet febris & uomitus choleræ. Nec ſolum cerebro uulnerato euomunt homi-
» nes bilem, ſed & dura etiam membrana: ſicuti Galen. eum locum enarrans attigi-
tur. Neq; ſat eſt dicere, ſuperueniſſe huic uiro poſterius febrem: ſiquidem accidentia ipſa, quæ pathognomica Græci uocant, ſtatim ipſam paſſionem conſequuntur: id quod docuit Galen. in expoſitione aphoriſmi 12. lib. 1. & in libro de conſtitutione artis medicatiuæ, atq; alijs in locis. Ipſemet quoq; Hippocrates aphoriſmo 58. ſeptimi libri, addidit uerbum, ſtatim, de his accidentibus loquens quæ cerebri cõcuſſionem comitãtur. Tum etiam Alexander tria mala ictum membranarum cerebri conſequi uoluit: conuulſionem uidelicet, deſipientiam, & acerrimum dolorem. Et Celſus bonus Hippoc. interpres, libro quinto, ſi cerebrum, membrana ue eius uulnus accepit, præter bilis uomitum, ſanguinem per nares, & quibuſdam etiam per aures dixit exire.

Non difficilius quoq; reuincentur, ſi qui aut perfractam caluariam, aut ipſa quidem integra, interiorem aliquam membranæ uenam ruptam fuiſſe affirmauerint. oſſe enim fracto, & prædicta eueniunt, & præterea oculi obcæcantur, obmutitur homo, & ſine ſomno quaſi dormitans iacet. Diſrupta uero uena, ſanguis exit, qui conglobatus uehemẽtem dolorem excitat. Quo dolore cum hic ſemper caruerit, non conciderit, non bilem uomuerit, non uertiginem aut obcæcationem paſſus ſit, ueriſimile eſt, non cerebrum, non membranas oblæſas fuiſſe, ſed nec caluariã, aut uenam perfractam. Credendumq; ea accidẽtia quæ in octauo & duodecimo die euenerunt, & conſequenter mortem ipſam, quæ ex illis eſt ſequuta, non magnitudine uulneris, ſed malitia potius humorum & capitis debilitate contigiſſe. Sic ſentio ego Ioannes Manardus ordinarius medicinæ profeſſor, in quorum fidem ſupradicta exaraui, & manu propria ſubſcripſi. M. D. IX.

EPIST. II. pro domino Benedicto Porto, Patritio Mantuano. De præſeruatione & curatione uariarum affectionum.

QVanquam uariæ ſunt affectiones quibus præſtantiſſimus hicuir infeſtari conſueuit, ferè tamen ab eadem cauſa proueniunt: ſiquidem totius corporis temperatura, ſed præſertim iecoris, uenarumq; calidior ſicciorecq; tum natura, tum ætate (agit enim primum ultra uigeſimum annum) fit, ut ruffa bilis, & mole, & feruore ultra modum augeatur, quæ per uarias corporis partes delata (utpote ſuapte natura mobilis & uaga) atque etiam interdum quibuſdam alijs ſuperfluitatibus adiuta, uarias in corpore excitat læſiones. Quando enim intimas lacertorum & cartilaginum partes ingreditur, & ad oſſa usque adigitur, ſubiectas ipſas partes ſeparans, dolores artuum facit. Cum de maioribus uenis ad minores, atque ex his ad minimas, quas capillares uocant, tandemq; ad cutem,

ad cutem, extimasq; partes diffunditur, sed neque putrescit, neque admodum uel torrida, uel sanguini admixta, colorem deturpat & arquatum morbum gignit, qui præsertim in oculis apparet ceu tenerioribus nitidioribusq;. At si retorrida sit, atq; sanguini admixta, pustulas excitat, non his absimiles quæ ex culicum morsu fieri solent, quas Arabes seres, Celsus exãthemata uocat. Quod si ipsa per sese, non adustque cutim meat, sed uapores ad eam mittit tenuiores quàm ut pustulas facere possint, pruritum tantummodo mouet: dum uero ad caput coadiuuante etiam eius calore trahitur, ab eoq; aliquid pituitæ salsioris recipiens ad os nares q; descendit, ulcuscula illic, hic crustas facit. Si ad oculos palpebrasq;, pruritum lippitudinemq; excitat, præcipue si torridior fuerit. Quod si fortè obstructione facta computruerit, terianas febres generabit, uel ueras, exquisitasq;, si syncera sit: uel nothas & adulterinas, si pituitam ob frigidiorẽ uentriculum cruditatem ue genitã, aut serosam humiditatem secum habuerit admixtã, uel atram bilem, uel ipsa absq; alterius rei miscella fit tanquã exusta. Hi autẽ affectus tametsi maiori ex parte faciles uideãtur, & de eorum numero, qui sint potius dedecora quàm morbi uocitandi, haudquaquã tamen sunt negligẽdi, quum possint ad deteriora, si neglectui habeãtur, facile prolabi: nariũ quidem crustæ ad ozenam, cui malo uix succurri potest: oris ulcera ad ea quæ aphthas scilicet Græci dicunt, quæ sunt longe periculosissima. In oculis mala lippitudo seu inflammatio oriri posset, & quæ ad interiores partes bilis, uehementes arcultum quoddam uirus contraxisse uidetur. Verum si his quæ Deo duce conscriptuti sumus audiens obsequensq; fuerit, speramus eodem summo Deo & uero medico opitulante, non modo deterrimas illas labes euasurum, sed & à leuiculis istis, uel nihil, uel certe exiguum quid detrimenti passurum. Diuina igitur ope freti propositum aggrediamur.

Duplici, quãtum proposito attinet existente medicina, altera quæ imminentem, altera quæ iam factum morbum propulsat, utranque exequemur, orsi à prima uelut à primaria & nobiliore. Rursus, quoniam tam præseruatio quàm curatio duplici instrumento perficitur, uictu scilicet & medicamentis, inter quæ ratio uictus præstat, ab ea sumemus exordium. Quandoquidem ipsa per sese interdum ad bonam ualetudinem satis est, alia sine ea frustra tentatur. *Victus ratio medicamentis præstat.*

Quoniam igitur (ut monstrauimus) noxæ quibus præstans hic uir affligi consueuit, fere à rufa bile proueniunt, ea ratio uictus instituenda est, quæ hanc ipsam præcedentem causam moderari possit & retundere. Vitanda igitur quæcunque eam uel gignunt, uel fouent, aut exacuunt: ascisc enda quæ reprimunt & cõminuunt. Ex cibis igitur acria, acuta, salsa, amara, dulcia: ceu inter olera ruta, saluia, ocymum, eruca, mentha, apium tam hortulanum, quod uulgò petroselinum, quàm id quod etiam apud communem loquendi usum apij nomen retinet: item saluia, amaracus, serpyllum, nasturtiũ, tarcon, uulgò draconem dicunt, brassica, cherefoliũ, anethum, fœniculum, libanotis (quem rorem marinũ dicunt) allia, cepæ, porra, atq; id genus cætera sunt penitus fugienda. Item raphanus utercq;, tam scilicet qui radix dicitur, quàm qui armoracia, rapa, pastinaca, siliquastrum, seu piperitis, inula, sinapi. Conueniunt aquatilia & acida: qualia inter olera lactuca, intybus tam satiua (quam endiuiam) quàm aruensis utraq; (quarum alterã radiculam. & alteram cicerbitam uulgus nominat) item portulaca, lapathon (præsertim acetosa quæ dicitur) præterea olus quod Arabes aspanac, nos nomine paulùm mutato spinaciũ dicimus, atriplex pampinella uocata, blitus, bugloss us, trifolium acidum. Hæc possunt uario modo parari: sed quoniam debilioris uentriculi est, melius est coquantur, & ut ex calidis & odoratis quippiam misceatur. Ex fructibus, nuces iuglandes, strobili, hoc est,

pinei nuclei, caſtaneæ, penitus dimittenda: ceraſia, mora bene matura, mâla & no
ſtratia & punica dulcia, ficus, uuæq́, cuncta hæc ſi admodum dulcia ſunt, non con
ueniunt. Poteſt interdum ſumere, maxime frigidiore tempore, auellanas: quæ ſi
cet ab Auicen. lib. 2. ponantur inter biliosa, in 3. tamen dicuntur hepati conferre:
amygdalas, & cum ſuis acinis paſſulas, caricas, piſtacia, ſuoq́ tempore cotonea, ſor
ba, meſpila. Congrua ſunt pruna, maxime quæ damaſcena, & quæ myrobalana ui
cuntur, ceraſia, mâla item acida, & ex piris quæcunq́ fragilia, non multum dulcia,
punica uel acida uel media, medica cortice, ſeminibusq́ abiectis, cucurbita omphac
cio condîta. Ex carnibus laudantur præ cæteris pulli cohortales, præſertim ſcemi
næ, & quæ in alborem potius, quàm nigrorem declinent, & ex maribus qui non
dum iniere, capi iuniores, hœdi, uitulíq́ lactentes, anniculíq́ ueruecces. Concedun
tur perdices, phaſiani, coturnices (uulgò appellari ſolitæ: non autem ueræ coturnic
ces, quæ ſunt illæ quas uocant qualeas) capreoli iuuenes, alæ anſerum & anatum.
Alas autem cum dico, non pulpas intelligi uolo, ſed eam partem quæ ad uolatum
deſeruit. Damnantur columbi, anſeres, anates, præter eas partes, quas ſuprà con
ceſſimus: boues, cerui, & omnis caro durior, uetuſtiorq́. Piſces maritimi, fontium
uel fluminum, inter duros teneroſq́ mediꝰ cõducunt, præcipue uero ſaxatiles: no
cui ſunt quos ſtagna & lacus limoſi educant, & qui teneriores uel duriores. Ouo
gallinarum recentia, mollia, omni tempore, præterquam in uehementi æſtu conce
duntur: quo etiam tẽpore ſi aceto, aut omphacio condiantur, ſecure ſumi poſſunt.
dura, præſertim frixa, omnino prohibentur, & ſimiliter cæterarum auium quorum
que modo parata ſint. Lac, caſeus recens, ſi bene concoquantur, proficua ſunt.

Lactis & caſei bonæ concoctionis notæ.

Indicium bonæ concoctionis, ſi neque ructus acidos aut fumidos concitant, neque
præcordia, aut uentriculum grauant. A uetere & ſalito caſeo penitus abſtinẽdum.
Potus ſit uinum album, clarum, debile, odoratũ, & quod ad acidum potius uer
gat quàm ad dulce, æſtatisq́ tempore moderatè dilutum. Nigrum, craſſum, dulce,
potens, in totum dimittatur. Panificia omnia, item lagana, & id genus cætera uita
tanda: furnaceus tantum panis & bene fermentatus ac coctus edendus, cuius uelut
hilominus cruſta extima dimittenda: heſternus admodum idoneus: calidus uelut
hoſtis formidandus. Condîta omnia, præſertim cum melle, inutilia. Ex his uero
ro quæ ſaccharo condiuntur, ſumi interdum poſſunt pruna, cucurbitæ, intybi, co
tonea, atque alia quæcunque ſuperius laudauimus, modo ſine calidis aromaticis
ſint præparata: hæc enim tum in his, tum in cæteris cibarijs ſunt fugienda. Aro
mata cum dico, ea intelligo, quæ uulgò ſpecies dicuntur: quibus ſi omnino uela
uti, confici in hunc modum faciat, ut accipiãtur, Coriandrorum ſecundum commu
nem modum paratorum, ſandalorum citrinorum, florum labruſcæ, cinamomi ſe
cti pares portiones, quæ in tenuiſſimum puluiſculum redigantur. Concẽdun
etiam uſus illarum placentularũ, quas martios panes uocant, præcipue ſi unà cum
amygdalis, cucumerũ, cucurbitarumq́ ſemina receperint. Item cõmode adhiben
tur eadem ſemina per ſe ſaccharo operta. Inter omnia uero id genus bellaria, id mi
hi præſtantius uidetur, quod ex ſaccharo, roſarumq́ ſucco in hunc modum confici
tur: Saccharum quamalbiſſimũ inſtar farinæ tenuiſſimæ teritur, atq́ ſuperfuſo tan
to roſarum ſucco, quantum ſat ſit, placentulæ aut panes uaria forma conficiuntur,
qui in ſole quoad ſicceſcãt, operti linteolo, dimittuntur: demum reponũtur, & toto
anno conſeruantur. Quod præter id quod delicatius eſt, hoc etiam cõmuni ſaccha
ro roſaceo præſtat, quod uentrem ſicut illud non retinet. Iurulentis, elixisq́ po
tius quàm aſſis & frixis utatur. Et ſi interdum aſſis uti uoluerit, non ſint admodum
toſta, ſed alba & mollia, ac prunis ceraſijsq́ acidis oppleta, & omphacia uua, aqua
roſacea, aceto ue ſimiliter roſaceo, aut mâli medici ſucco, uel punici, aut aliquo gene
ris eiuſdem condîta. Aeſtu quoq́ uehemẽti ingruente, haud prætermittatur, quin
aut

aut portulaca, aut cucurbitæ fruſtum, aut lactuca, aut quid ſimile cum carnibus elixetur. Ex herbis quas ſuprà laudauimus, additis etiam cõdimenti & uentriculi gratia ramuſculis odoratarum, & intinctus tuceta uue cum aceto, omphacíq;, uel punicorum ſucco, & cum recenti caſeo, ouiſq;, quam tortam uel tortulam uocãt, & conſitui & comedi interdum poſſunt non illaudabiliter. Circuncidenda omnis negociosa cogitatio, uel actio ſecundum cibum eſt. Conclaue eius æſtate quidem aquilonem, hyeme ſolem orientem ſpectet: meridionalem proſpectum omni tempore deuitet, morámque in ſole, & deambulationem: quantum fieri poteſt maxime caueat ſub eodem tur, totius corporis, ſed maxime capitis calefactionem. Somno & quieti potius quàm labori & uigilijs innitatur: iram, clamorem, cõtentionem, triſtitiam, longam lectionem, immoderatiorem Veneris uſum, famem, crapulam, cruditatem, uelut hoſtes fugiat. Cubile & ceruical quibus quieſcit, non multum mollia ſint, lana poſtius aut coto uel goſapio quàm pluma oppleta. Caput in lecto ſublime habẽdum, corpus nũquam ſupinum, non ſemper dextro lateri incumbens, hyeme tamen minus nocue, & omni tempore in ſomni initio: dormire uero ſuper faciem nullo modo debet. Summa ope nitatur, ut ei quotidie uenter eat. Et ſi in hoc opere natura nimis hebeſcat, aliquo auxilio ex his quæ infrà ſcribam, excitetur. Hæc igitur pro uictus ratione hactenus dicta ſint: nunc ad pharmaceuticen accedendum.

Peracta ea purgationis ſerie, quam ſuperioribus diebus ſcripſi, ſi initium aliquod non perſenſerit earum affectionum, quibus oblædi inſueuit, ab omni penitus medicamento interquieſcat, donec ſol Geminos ingreſſus ſit, hoc eſt, ad 13. uſque Maij diem: quo tempore ſi uel pruritum, uel puſtulas, uel alium quempiam eorum affectuum, qui eum affligere conſueuerunt, emergere cognouerit, ſtatim ex ea uena ſanguinem mittat, quæ annularem mediumq; digitum dextræ manus interiacet, ex eaq; circiter ſex ſanguinis uncias hauriat. Poſtera die quatuor uncias caprini ſeri, cum ſucci roſarum puriſſimi uncia, in aurora bibat: frigida quidem, ſi id ſtomachus tolerat: ſi minus, calida. Quem potum continuis ſeptem diebus eadem hora cum acceperit, adijciat drachmam unam cum dimidia rhei barbarici electi & purgati, & ſeſquiſcrupulum nardi celticæ, cunctaq; ſimul in uitreo uaſe per totam noctem adſeruentur, & mane quod excolatum fuerit tepidum bibatur. Sed quoniam in nobilis huius medicamenti mentionem incidimus, de quo nõnihil ambigere hic eruditus iuuenis uidebatur, non alienũ erit pauca de eo ſubijcere, ex quibus quæſtiones quoq; nonnullæ abs te propoſitæ diluantur.

Quod uulgus medicorum & officinæ omnes nunc rheum barbarum uocant, & Punici rauedſeni, hoc Celſus radicem ponticam, Dioſcorides rha, & iuxta quoſdam rheon, ſecũdum alios rhian, Plinius rhecoma, Galenus quemadmodum Dioſcorides interdum rheon, interdum rhian, aliquando rheon ponticum appellat. Eo antiqui ad uentris purgationem non utebantur, ſed antidotis miſcebant, & ad pleroſq; uſus alios adhibebant, quos operæprecium non eſt hoc loco referre, quando ex Plinio, Dioſcoride, cæteriſq; facile diſci poſſunt. Primus (quod meminerim) Auerrois Cordubenſis Galenum cæteróſque medicos taxans, qui conſtringere etiam putarunt, tantum abeſt ut ſubducere uentrem crediderint, inter cætera purgantia medicamina eſſe ſcripſit præcellentiſſimum. Quem ſequutus Ioannes Damaſcenus cognomento Meſue, ubi medica pharmaca ſolutoria, quæ benedicta uocat, recenſet, ferioſam & honorificam illius mentionẽ facit. Cui hac in re, ſicuti & in reliquis, recentiores medici credentes, tanti illud fecerunt, ut aliquando auri pretium pari pondere æquarit: neque ad alios ferè uſus noſtro æuo accommodant, quàm uel ad bilis uacuationem, uel ad inteſtinorum difficultates, uel ad eos qui de ſublimi aliquo loco ceciderunt. Non prætereundum tamen ſilentio, poſſe cuipiam

Rhei barbari plura nomina.

uideri, Serapionem iuniorem solutoria ui illud præditum existimasse, quum in de
simplicibus medicamentis libro scribat, dari in omnibus in quibus datur agaricum.
Verum cum uerba illa non ex propria, sed ex Dioſc. sententia proferat, nec sit (quod
plerunq; peccat) satis fidus interpres, audiamus ipsum Dioſc. sua uerba personan-
tem: uidebimusq; id nō ex Dioscoridis, aut Serapionis opinione, sed potius de pro-
uersa uerborum Dioscoridis, uel lectione, uel intellectione, uel interpretatione pro
» dixisse. Ait siquidem ipse Dioscorides: Modus seu dosis pariformiter agarico ad
» unumquenq; affectum eodem drachmæ pondere. Quod si quis contendat Dios-
scoridem his uerbis sensisse, omnibus uiribus pollere rheon quibus agaricum, is &
Galenū incuriæ, & Auerroin crimine falsi accuset necesse est. Illum quidem, quor
niam ex Dioscoride non didicerit rheon sicut agaricon inter cathartica reponen-
dum: hunc, quod talem ignorantiam perperàm antiquitati impegerit, & se quasi
nouum tam nobilis medicamenti inuētorem iactanter & falsō prædicet. Magis au-
tem mouet me Paulus, qui lib. 1. suæ medicinæ cum dixisset, rhesinam, terebinthi-
nam oliuæ magnitudine uentrē ciere: subdit, magis autem subducere uolentes pa-
rum quid rhu admiscemus. Est autem rhus (uulgò sumac dicunt) Dioscoride, Gale-
no, cæteris, experiētiaq; ipsa testante, medicamen uehemēter uentris adstrictiuum:
quo fit ut suspicer, librarij culpa deesse e literam illi dictioni, legēdumq; rheu, non
rhu. Verū hæc ambigendo potius quàm decernēdo dicta sint: nondum enim Pau-
lum uidere potui, aut quæ scribūtur ab eo proprio cap. de rheo: quamuis legerim
apud medicum non magnæ autoritatis, ex sententia Pauli, quod mundificat. Quic
quid tamen sit, non est ambigendum eam prærogatiuam non habuisse apud anti-
quos inter cathartica, quam nunc habet. Quæ res non mouere nos debet, ut mino
ris illud hac in re faciamus. Quandoquidem neq; myrobalanos inter solutoria me-
dicamina, nec senam, nec mannam, nec siliquā Indam, quam uulgò casiam uoci-
ex purgātibus nunc præstantissima, habuerunt: moschum item, camphorā, sandā-
los, ambram, nobilissima quidem & efficacissima medicamina penitus ignorarunt,
aliaq; permulta nostro æuo explorata, & supreme celebrata. Antiquos cum dico,
Galenum, & eo uetustiores intelligo: qui non propterea tamen accusandi sunt: ip-
quidem nec omnia cognoscere, nec eorum quæ cognoscebant, omnes etiam uires
scire potuerunt. Nec enim falsò (quod Auerrois innuere uidetur) rheo adstricto-
uim attribuerunt: ipsum nanq;, sicuti pleraque alia, utraq; ui pollet, adstrictoria ut
delicet & purgatoria. Ex Ioannis Mesue & Auerrois, ac recentiorum omnium au-
toritate, ipsaq; experientia didicimus igitur rheum barbarū inter medicinas bilem
pituitamq; expurgātes, esse pereximium, adeoq; ab his nocumētis quæ cæteris pur-
qua cathartica afferre consueuerūt, immune, ut pueris, prægnātibus, cæteris q
becillioribus tutò exhibeatur. Esse autem iecinori congruentissimū, non solum hi,
sed & Plinius & Dioſc. Galenusq; cōtestantur. Quod uero particulatim bilem à ca
pite educat, non legi penes idoneū autorem. Plinius tantum bibi contra capitis gra
uitates affirmat: quas tamen ut in pluribus, non de bili naturali & impermixta, sed
de alijs potius humoribus pendere apertū est: siquidem bilis ipsa aliorū humorum
cōparatione suapte natura leuis est. Dioscor. febrientibus cum melicrato, infebrien
tibus cum œnomelite, phthisicis cum passo, stomachicis masticatū exhibet. Plinius
pro uarietate morborum modo in uino, modo in aqua, modo in passo. Commune
usus medicorū habet, ut uel formetur in catapotia, uel cum aquis arnoglossi in infu
stinorū difficultate, uel deuolutis: apij, aut intybi, in febribus bibatur. Nos pro mor
borū uarietate, patientis tēperatura, cōsuetudine, ætate, atq; id genus cęteris, modo
huic, modo illi rei miscemus, prout tamē cōducere arbitramur, ut nihil perpetuo fa-
bentes, ita à maiorū uestigijs, ratione ac experimēto nō discedentes. Omnibus autē
quantum potui libratis, optimū duxi, si à te quo præscripsi modo sumeretur. In qua
re præci-

Antiquis plura incognita quæ à recētioribus peruestigata.

Rhei barbari ui res innocuæ.

re præter rationes & experimenta, Ioannis quoq; Damaſceni autoritas mihi ſuffragatur. An uero idem modus ſocijs conueniat, decernere non eſt, niſi cum earum, quas diximus, rerum cõſideratione. An cum caſia ſumẽdum, anceps quæſtio eſt, & utrinq; rationibus autoribusq; munita: ſed præter efficaces ſatis rationes, huiuſcemodi cõmiſtio experimẽtis multifariã quotidie cõprobatur. Mediocris autẽ modus erit, ut ex caſiæ liquore ſex drachmæ, ex rheo barbaro una recipiatur: quibus ſi Meſuæ credimus, ſcrupulum ſpicæ ſuperaddemus. Hæc etſi πάρεργα, non tamẽ intempeſtiue uideor attuliſſe, ut quæſitis ſatisfacerem. Iam redeũdum unde diſceſſimus: Docuimus quid agendum, ſi nulla ſe oſtenderit conſuetarũ affectionum, priuſquã ſol geminos attigerit: nunc docẽdum, quid agendum ſi quid ante id tempus apparuerit. Quãdocunq; igitur imminere quempiã eorum affectuũ animaduerterit, ſtatim cubiti interiorem uenam hepatiten uocatam, ſecet, indidemq; ſelibram ſanguinis hauriat: ſiquidem, ut docet Galenus in lib. de phlebotomia, atq; alijs locis, non ſolum his qui actu ægrotant, ſed & his qui uel ægrotare cõſueuerunt, uel iam ægrotaturi ſunt, ſanguinem mittere debemus. Neq; eſt quod uereatur ſanguinis miſſionem, quaſi oculis inimicam. Quãtum enim immoderata, ſpiritus uacuando uiſum hebetat: tantum moderata, redundantes humores demendo, & uapores qui ſurſum ferũtur diſtrahendo, acuit & refocillat. Adde, quod non eſt in præſeruando à defœdationibus huiuſmodi cutis, & artuũ doloribus, ullum magis præſentaneũ & efficacius remedium. Qua peracta, ſi iam apparuerũt roſæ, purgationem prout ſuprà deſcripſimus perficiat. Si minus, loco ſucci roſarũ, capnij, hoc eſt, fumariæ, uel, ut uulgò, fumi terræ ſuccum eadem menſura ſumat: qui & depuratus ſumi poteſt, & ut eſt ex herba ipſa extractus. Sed hic quidem minus mollit, & uentrem magis confortat, ille econtrario. In eoq; ſumendo non alijs regulis utendum, quàm quibus in reliquis potionibus, quos ſyrupos uocant. Poteſt calidus, poteſt frigidus ſumi, tepidus non debet: cætera autem, prout in purgatione Maij deſcripſimus, exequatur. Nec tamen prætermittat, quo minus anteaquam roſæ deſinãt, octo uel decem diebus ſucci unciam cum ſero caprino ſumat, & purgationis loco non amplius rheum, ſed uncias duas ſucci cum tribus quatuor ue heminis eiuſdem ſeri. Hoc pacto ergo Verè purgãdus eſt. Vnum tamẽ prætereũdum, quid ſcilicet acturus ſit, ſi nec antequã ſol geminos attingat, nec cum attigerit, quicquam moleſtiæ perſenſerit. Dicendum cuncta eſſe pariformiter exequẽda, præter phlebotomiã: quam niſi uehemẽtior iam æſtus eſſe ceperit, nolumus prætermitti: eſt enim magna præſeruationis pars, ut ſuprà mõſtrauimus. Iunio menſe, ſeptẽ uel octo diebus aquam in qua maduerint intybi flores, mane bibat. Macerandi autem hoc modo: Flores mane colligũtur, & uſq; ad ueſperã in umbra expanſi cõſeruantur: dehinc aqua pluuiali uel fontis quãta bene tegãtur, infunduntur, igni appoſiti in uitreato uaſe cõcaleſcunt: dum bullire occipiunt, deponũtur, & tota nocte ſub diuo uas cuſtoditur: mane excolantur, & uncia ſyrupi ex ſucco roſarũ addita, ex cola ſe lulio aqua hordei ſupremo tantum cortice purgati, cum uiolaceo ſyrupo eodem modo bibatur, aucto parimẽſura ultimo die ſyrupo. Auguſto, aquæ per deſtillatio nem ex intybo & fumaria in duplici uaſe factæ, eodem modo cum ſaccharo bibantur, ultimoq; cum his uncia medullæ pinguis caſiæ: obſeruata tamen tepidiore die, hoc eſt, qua uel Aquilo perflet, uel imbres ingruãt. Autũnali peracto æquinoctio, uehemẽtiore purgatione utendum eſt, hoc modo: Accipiantur ſucci fumariæ, lupi ſalictarũ, domeſticæ intybi, roſarũ, ſingulorum pondo unc. decem, polypodij, foliculorum ſenæ, epithymi, ſingulorũ pondo unciæ tres, florũ bugloſſi hortenſis, uiolarũ, Mei, ſeminis intybi, ſingulorũ pondo drach. duæ, omniaq; ſimul coquãtur, arte in huiuſcemodi rebus cõſueta: ſic, ut flores poſtremo apponãtur, expreſſioneq;

Venarum ſectio an uiſum hebetet.

facta, & addito liquori quantũ satis sit sacchari. Conficiatur medica potio, quæ absq; alterius liquoris admistione bibi possit: ex qua singulo quoque mane unciæ tres hu bantur, donec tota sit ebibita: ultimo tamen die addantur tres drachmæ eius medi camenti quod ad Hamech Arabem quendam autorem refertur. Si qua uero uero triculi ex huiusmodi, uel alijs purgationibus relicta fuerit imbecillitas (fere enim medicamẽta stomachum oblædere consueuerunt) ea facile saccharo rosaceo remo uebitur, tribus horis ante cibum semuncia ter aut quater accepta. Hyeme purga non uidetur admodum necessaria: non ab re tamen fuerit sumere interdum, autho maxime perflante, scrupulum, semidrachmam uel drachmam catapotiorum, quæ habent pulueris picræ, rhei barbari, agarici, foliculorum sennæ, rosarũ, singulorum pares portiones: omnia per se teruntur, & cum rosaceo melle in catapotia redigun tur. Proderit etiam interdum semunciam diarhodon, tribus ante prandium horis esitasse. Hæc ad generalem præseruationem satis sunto, deinceps nonnulla ad par ticularem conferentia subijciam.

Oculi frigida potius insperſa quàm per manus admota, singulo quoque die ter no abluantur. Conficiaturq; pila ex panno lineo mediocriter tenui, quæ ex æqui libus partibus rosarum, pompholygos, id est, tutiæ, myrobalanorũ citrinarum in pleatur, ex eaq; postquã imbiberit rosarum, & solani aquas, oculi & palpebræ mul toties ita contingantur, ut humor in eis aquarum remaneat. Nares sæpe ex oleo rosaceo & arnoglossi succo illinantur. Os modo ex aqua frigida cum pauco acẽ ti, modo ex lacte, modo ex lactucæ succo, modo ex arnoglossi aqua abluatur. Pro deest etiam mãdere interdum mala acida, oxylapathon, immaturas amygdalas, mo ra similiter immatura. Præcipuum est gargarizare pluuialem aquam frigidam, in qua gallæ immaturæ excoctæ sint. Facies uniuersa ex panno lineo madefactam aqua destillationis florum salicis, cui tertia pars succi limonis sit adiecta, sæpenume ro foueatur. Corpus uniuersum, uel saltem brachia, crura, genitalia, lauentur ali quando aqua tepida, in qua flores nimphææ, rosarum, uiolarum, & folia fumariæ, lapathi, arnoglossi, hordeumq; bullierint.

Exequuti quæcunq; ad præseruandum uisa sunt opportuna, iam tempus est ut quæ ad curationem attinent, aggrediamur. Siquidem uix fieri potest, ut quæ dicta sunt omnia ad unguem fiant: quæ tametsi seruentur, nihil tamen uetat quo minus iam tanta sit in humoribus membrisq; facta impressio, ut nihilominus naturam alio quo modo à tot malis uinci necesse sit. Summatim igitur & per compendium istia rum affectionum curationem exequamur.

Lippitudo, ruborq; oculorum, si leuis fuerit, per solam aquam rosaceam hiber frigidam, nõ tepidam, tollitur: quod si ultra quatuor dies prorogetur, aloës parum primo aqua rosacea, uel si hoc non sufficiat, uino albo nocte maceretur, mane gut ta aquæ, uel uini oculis instilletur. Si fortior, cucurbitulæ infra latum spatularum os admoueantur, è quibus si cutis fuscior efficiatur, incidenda scalpello est, cucurbitu læq; iterum admouendæ. Succus solani oculis injiciatur, panniculus ex eodem succo expressus oculo clauso superponatur. Stuppa quæ album oui biberit, cui m stus optime sit puluis rosarum, acaciæ, corticum aridorũ mali punici, frontem com prehendat & tempus cui oculus læsus subiacet: aut collyrium album absq; papaue ris lachryma cum eodem solani succo primis diebus oculis instilletur cum mulieris lacte: postea parum sarcocollæ addatur: & demum imminuto ardore, aqua in qua fœnum græcum bullierit, residuum dissoluet. Narium uero crustis medetur hi tyrum recens, uiolarũ aqua bene ablutum, aut adeps gallinæ recens lota cum aqua nimphææ. Aut hæc mixtura: olei uiolati pondo unciarum trium, medullæ cruris bu tuli pondo unciarum duarum, tragacanthæ, ceræ albæ, singulorum pondo unius unciæ: solutis quæ soluenda sunt, reliqua misceantur. At si per hæc crustæ non re soluantur,

soluãtur, ad fortiora ueniendum: quale est quod habet, butyri recentis succo sem=
peruiui abluti, ceruſſæ lotæ, ſingulorum pondo unciæ unius ſemis: olei nimphææ
pondo unciæ unius: lythargyri, plumbi uſti eloti, ſandalorum citrinorum, ſingu=
lorum pondo unciarum trium: ellebori albi, camphoræ, & magna urgente neceſ=
ſitate, argenti uiui, ſingulorum pondo unius ſcrupuli, ceræ albæ parum. Quicquid
autem horum fiat, ſemper antea uapor aquæ calidæ per nares attrahatur.
Puſtulis oris proderit in initio collutio ex aqua cœleſti, in qua ſemen roſæ &
gallæ decoctæ ſint. Item ex lacte, in quo ferrum candens multoties ſit extin=
ctum. Sedato autem feruore, butyrum cum melle roſato inter præſtantia remedia
connumerari debet: aut extrahito ſuccum ex toto malo punico acido cum cor=
tice ſuo contrito, addito tantundem mellis roſacei: facitóque omnia tandiu ſimul
bulliant, donec mellis craſſitudinem habeant. Quod ſi efficacius remedium deſide=
ras, adde tertiam partem pulueris conchularum glandium aduſtarum. Et ſi adhuc
efficacius, ſextam aluminis ſciſſilis uſti ſuperaddito. Illud tamen haud prætereun=
dum, in omnibus huiuſce capitis affectibus, poſt uniuerſales purgationes cucurbi=
tulas, ut ſuprà in oculis monuimus, ceruici eſſe admouendas, hirudinesq; prope lo
cum patientem. Ad pruritum genitalium, accipiatur album duorum ouorũ re=
centium, ſucci ſemperuiui, olei roſacei, ſingulorum uncia, farinæ fabarum uncia ſe=
mis, cuncta in mortario plumbeo tandiu agitentur, donec congrue craſſeſcant.
Hæmorrhoidum amotionẽ non ſcribo, quoniã prouocari potius debent quàm
repelli. Tertiana uero, & regius morbus, præſentem medicum deſiderant. Hæc
ſunt quæ in præſentia mihi occurrêre ad huius præclari uiri præſeruationem, cura
tionemq; quem iſtis, iuuante eo qui eſt uera ſalus omnium, ſperamus priſtinæ in=
tegritati decoricq; reſtituendum. Vale. VI. Aprilis. M. D. IIII.

EPIST. III. Ioannes Manard. Ferrarienſis medicus, Franciſco Gaballo eiuſdem artis profeſſori eminentiſs. S. P. D.

De Theriaca.

INter reliquas errorum cauſas qui proximis ſeculis in medicina accide
runt, hanc fuiſſe non minimã puto, quod medici nihil de ſimplicibus
medicamentis cognoſcentes, ſeplaſiariorum & pharmacopolarum ar
bitrio compoſitiones medicaminum permiſerunt. Inde enim factum
eſt (ut reliqua nunc taceam) quod generoſa illa antidotus, ab Andro=
macho ſeniore Theriace, à iuniore Galene (non à Galeno medico eius ſibi nomen
uſurpare cupiente, ut credere uiſus eſt Auicenna, ſed à tranquillitate) uocata, uel
omnibus, uel certe pluribus poteſtatibus carere inuenta ſit, quas ei antiqui medici
adſcripſerunt. Huic tu rei prudentia tua occurſurus, maximum in eius compoſitio=
ne errorem, peculiari commentario ſuper hoc ædito caſtigaſti, oſtendens feras illas
quæ in antidoto erant ponendæ, quibus uidelicet theriaci paſtilli cõcinnantur, non
ex Aegypto petendas, ſed in media ipſa Italia reperiri. Nec ſatis tibi hoc uiſum ad
bonam conficiendam theriacen, ſed Andromachum eius inuẽtorem ſectatus, Ne=
ronis primarium medicum, aliumq; Andromachum prioris filium, & Demetrium
Antonini Cæſaris ſimiliter primarium medicum, alioſq; complures, Galenumq;
demum ipſum, non manibus quidem propriis, ut illi, ſed tibi obſequentium ſepla=
ſiariorum, tam ſalubre medicamentũ in ampliſſima Venetiarum urbe, quæ noua
quaſi Roma dici poteſt, præparaſti: ad quam ceu commune Europæ emporium, li
cet ueriſimile ſit ueluti olim Romam, tum à Creta Venetorũ imperio parente, tum
à cæteris orientalibus locis, ſimplicia medicamenta tantæ compoſitioni idonea fuiſ=
ſe apportata. Ego tamen nimis fortè in hac, ſicut in omni re medica timidus & curio

sus, non uereri non possum, quin aliqua adhuc uel defuerint penitus, uel uitiata ap-
posita sint: non quod de tua fide & diligentia ambigam, sed quod res quasdam, uel
non afferri, uel non sine macula, uel in totum ignorari puto. Eæ sunt: Balsamus,
myrrha, rheon, amomum, cinamomum, casia, schœnoanthos, nardus Indica, mala-
bathrum, lemnia, cardamomum, dictamnum, petroselinon, scordion, radix pene-
phylli, thlaspi, atque in hedychroo magmate, quod alindaracaron Arabes uocant,
aspalathon, calamus odoratus, xylobalsamum, maron.

Balsamus & myrrha. Verum enim opobalsamum, uel ad nos non affertur, uel si affertur, tanti preci
existit ut totius antidoti precium præuertat: duodecim enim drachmas, præter id
quod in hedychroo apponi debet, tota Andromachi compositio recipit, quæ octo
decim libras parum excedit. Vix tamen crediderim, syncerũ & recens afferri. Nam
quod hactenus uidere potui, odore, colore, substantia, longe à qualitatibus ueri dis-
stat. Sed & Galenus uarijs adulterari id modis quæritur, inueniríq; in optima myr
rha opobalsamum, quod intra corpus assumptum mortiferum esset: nisi forte ex
tra hoc periculum nos sumus, qui non optima solum, sed bona etiam myrrha care
mus: nam quæ myrrhæ loco habetur, pro odore suaui teterrimum uirus obolet.

Rheon. Rheon scribunt Plinius & Dioscorides radicem absque odore, costo nigro simi-
lem, cum id quod in usu est, nullam cum costo nigro similitudinẽ gerat, magnumq;
longe odorem, nec insuauem, iactet.

Amomum & cinamomum. Verum amomum, id est βοτρυῶδες, & ueluti uua, nescio si Italia hoc seculo uidit,
sicuti, quod multi fortè mirabuntur, nec cinamomum. In quo ideo diutius est im-
morandum, quod neminem adhuc audiui ambigentem, id quod passim ex India,
præcipue à Lusitani regis classe, in Europam inuehitur, esse uerum cinamomum.
Quod tamen non esse, ex Galeni uarijs dictis in lib. de Antidotis, facile patèrepo-
test, cinamomum dicentis esse arbustum sex uel septem plus minus adnascentes ra
musculos habens, longitudine inæquales, ita tamen ut maior semipedem Roma
num non excedat, & id quod optimum est, indicibilem quendam super omnia alia
odorem habere, gustuq; aliquatenus calefacere, non usqueadeò tamen, ut cum tri-
» stitia mordicaret. Colore tale, quale ait Galenus: ὡς εἴπῃς μίξαι τὸ τοῦ χάλκης χρῶμα
» ὑφ' φαίῳ μετὰ βραχέος τοῦ κυανοῦ καλαμῶνος. id est, ut mihi uidetur, colore albo ad fuscum
& subcyaneum tendente. Esse eius sex genera, quatuor uidelicet inter optimum
& pessimum: quod quidem pessimum exiguo interuallo ab optima casia minime
mirandum distare, cum ea in cinamomum aliquando conuertatur: quemadmo-
dum post Galenum in libro secundo suæ medicinæ scripsit Auicenna: uidisse enim
se ait Galenus casiam adeò altam & uberem, ut ad arbusti ascenderet magnitudi-
nem, ramusculosq; quosdam mitteret, uisu, corticis tenuitate, odoreq; & gustu exa
cte similes cinamomo.

Casia. Ex quo dicto intelligere quoque licet, quantum uulgaris nostra Casia differa à ue
ra, nihil cum cinamomo habens commune, tetra cum sit, inodora, & penitus aspec
nabilis, imò nihil habens quare casia putari debeat: ut Dioscoridem & Plinium le-
genti, remq; ipsam in manu habenti, facile constabit. Casiam cum dico, aromatitem
intelligo, quam officinæ Ligneam uocant: aliam enim, cuius nunc cõmunis est ad
aluum leniendam usus, scio antiquis penitus incognitam. Inter illas, id est, aroma
tites, ea esset eligenda, quæ Gizi, non Gizir, ut putauit Hermolaus, barbaricè no-
mine dicitur: quæ adeò similis est cinamomo, ut duplum eius pro cinamomo, Ga
leno teste, poni possit: qui Quinto accedendum non putauit, dicenti non secus ac
facere, qui carentes cinamomo duplam casiam accipiunt, his qui dicerent, dum ca-
remus phalerno, uel uino Cretico, duplum uilissimi uini bibendum: & eos qui sine
lagineum panem non habent, debere duos furfuraceos esitare. Non enim ait Ga-
lenus, simile quid his faciunt, qui casiam cinamomi loco accipiunt: sed illis assimilan
tur po

turpotius,qui cum forti careant uiro ad pondus ferendum idoneo, duos ei ſubſti-
tuunt debiliores. Hanc Gizi appellatam,theriacæ imponere deberemus,& caren-
tes cinamomo,pro ſimplo cinamomo duplam accipere. Fiſtularem autem uocatã,
omnium uiliſſimam,& propterea theriacæ non imponendam ſcripſit Galenus:eſ-
ſeq; paſſim cognitam,exteriorem quidem corticem,quem fiſtulam uocant, fortem
habentem & odore & guſtu,interiora debiliſſima,adeò ut nullius ſint utilitatis.

Carere nos Indica nardo quis dubitet, qui Spicam quidem uocari apud Gale- *Nardus.*
num legerit,eſſe tamen radicem? Sed & in ea theriaces præparatione,quam cæte-
ris ueluti conciſam magis & manifeſtiorem præfert Galenus,ſic ad uerbum carmi-
ne quodam ſcribitur: Thermentinæq; rheſinam,nardiq; radicem Indicæ.
Ad nos uehitur ſpica,atque utinam nardi eſſet; ſuauitate enim odoris penitus ca-
ret,& ſaporis eſt ualde ingrati.

In flore etiã Schœni idem accidit: cum enim ſcribat Democrates, ſchœniq; non *Schœnoãthos.*
feſtucarũ,ſed floris;ad nos feſtucæ portantur,non flores:ſed in hoc magna uis non
eſt: ſiquidem Galenus herbam laudat.

Malabathrum quis noſtro ſeculo cognoſcit? Ego toto uitæ meæ tempore, uix *Malabathrum.*
unicum uidere folium eius potui: ſicuti & Lemnij uocati ſigilli, glebulam. Nam *Lemnium*
quæ paſſim ſub nomine terræ ſigillatæ uenditur,nec facie, nec uiribus ueræ ſimilis *ſigillum.*
exiſtit:alioqui Galeni quoque temporibus tam apte adulterabatur, ut dignoſci à le
gitima non poſſet.

Cardamomi,quod Arabes cordumeni nominant,tria habemus genera, odora *Cardamomum.*
ta illa quidem,& cum cæteris aromatibus in uſum uenientia,longe tamen ſicut mi-
hi uidetur,à quatuor generibus diſtantia,quorum meminit Plinius.

Dictamno,niſi eam rurſus Venus ab Ida ſylua deportet,omnino deficimus: flo *Dictamnus.*
re enim,caule, & ſemine carere debet: quibus noſtra hæc uulgaris maxime abun-
dat: radicem uero habere tenuem,& inutilem,quæ noſtræ magna & ad uſum ſola
ueniens,neglectis foliis,quæ imponenda eſſent pharmaco,non radix.

Sed carere nos balſamo & malabathro,quæ & precioſa ualde, & à longinquis
regionibus petenda,non eſt mirum. At quis non miretur ſimul & ægreferat, pe-
troſelinum,& therebinthi rheſinam nos deſiderare? Quod enim uulgò petroſeli- *Petroſelinum.*
num uocamus,uel apium eſt, ab antiquis dictum hortulanum: uel quicquid tan-
dem ſit,conſtat eius ſemen non id eſſe quod theriacæ miſcendum iuſſit Andromа-
chus:præfertur enim reliquis,Galeno teſte, macedonicum,& macedonicis extrea
ticum,in hoc alia excellens,quod amariſſimum & acerrimum exiſtit. Noſtratis au-
tem ſemen,ut acredinis cuiuſdam particeps fortè uideri poſſit,omni tamen prorſus
careat amaritudine. Sed poſtquam macedonico carendum erat,utinam Epiroticum
haberemus,quod Galeni tempore (tanta erat ueri æmulatio) in Macedoniam per
Theſſalonicen apportabatur, ut pro macedonico uendi poſſet. Recentiorum au-
tem negligentia effecit,ut macedonico & epirotico carentes,apij communis ſemi-
ne pro eo utamur: ſicuti & peucina uel laricea rheſina loco Termentinæ, quæ ex *Termentina.*
Chio optima,ex Libya & Ponto etiam bona olim afferebatur.

Eadem negligentia factum eſt, ut non ſolum herbam ipſam Scordium uocatam *Scordium.*
amitteremus,ſed & uocis ipſius ſignificatum:allium ſylueſtre eius loco,nominis ſi-
militudine decepti,accipientes: magis in hoc peccantes,quàm in petroſelino:quod
non ideo theriacæ imponitur, quia ſit uenenoſis pharmacis, aut feris repugnans,
ſed aquæ intercutis gratia,ſimiliumq; morborũ. Scordij autem tantam uim eſſe
nonnulli fide digni ſcripſerunt,ut quæcunque ſupra illud in prælio quondam cor-
pora occiſorum ceciderant, diutius remanerent incorrupta,ſecundum eas potiſſi-
mum partes,quæ herbam ipſam attigerant. Vnde creditur,Galeno teſte, uenenis

ferarum & mortiferis pharmacis uehementer repugnare.

Pentaphyllum. De pentaphyllo libenter intelligerem, uulgarem ne hanc paſſim in uijs etiam ſtratis naſcentem acceperitis: ego non huius radicem accipiendam puto, ſed eius quam tormentillam uocant: quam licet ſeptifoliam maiore ex parte in Italia uidea- mus, hic, hoc eſt, in Pannonia, ſæpius uidi quinquefoliam.

Thlaſpi. Thlaſpi ignotũ noſtro æuo, etiam uoce eſt, mihi apud Ioannem Auguſtum Lau- rienſem epiſcopum, uirum & doctrina & prudentia, & quod maius eſt religione ce- lebrandum degenti, comperta herba eſt, quam ueram Thlaſpi eſſe puto. Cappado cæ tamen ſemen deſiderat Galenus, colore ad nigrum accedente, maiorem Creti- ca, & ex quadam eius parte ueluti quaſſam, unde & nomen accepit.

Aſpalathus. Calamus aro matites. Aſpalathum, niſi ſandali uocati ſpecies ſit, puto hoc tempore penitus ignotam; ſicuti & calamum Aromatiten. quod enim uulgus eo nomine uocat, radix eſt, non calamus, nec, ut arbitror, calami illius radix, ſed uel Acorus eſt, ut etiam ſuſpicari Hermolaus quodam loco uiſus eſt, uel alia quædam res nobis incognita. Ego quos- ties Acoro opus eſt, non uulgari illa radice, & iniucundi odoris, ſed uocato Aroma tico calamo uti conſueui.

Maron. Maron ſi non eſt Sampſuci ſpecies, ingenue fateor me neſcire quid ſit. Veram Acaciam, id eſt, ex Aegyptia ſpina factam, quam lachrymã Cyaneam uocauit prio- *Xylobalſamũ.* mus Andromachus, puto etiam in Italia deeſſe, ſicuti & uerum balſami lignum.

Theriacæ cõpo ſitio difficilis. Tot igitur exiſtentibus pharmacis, quæ theriace accipit, uel penitus ignotis, uel ua- lde dubijs, uel ad nos hiſce temporibus non delatis, neſcio quo modo parari re- cte uel poſſit, uel potuerit: ut illud mittam, quod uerus etiam parandi modus, lon- go abuſu eſt abolitus. Non poſſe autem quempiam bene parare, niſi alium bene parantẽ uiderit, putat Galenus: qui tanta diligentia, ut in cæteris, ita in ea conficien- da uſus eſt, ut mortaria omnia, præterquã Aegyptia repudiarit: ſingula medicamen- ta non ſolum ſigillatim eligens, ſed ita inuicem cõparans, ut nullum eorum reliqua ſuperaret, experientia ipſa cognoſcens. Quod ſi, exempli gratia, zingiber ualde po- tens pharmaco imponatur, reliquis debilioribus, in compoſito & ſapor & uis zingi beris dominabitur: non omnia, ſed quæ id bene ferre poſſent, contereret: reliqua prout cuicp congruebat uel liquaret, uel ſolueret. Thlaſpij & rapi ſemen quoniam ob innatam quandam tenacitatem ſimul alijs contrita adhærere mortario uiderat, ſola modico uino addito conterebat: thus per ſe abſque uino. Quantam uero dili- gentiam & in uino eligẽdo, & in pharmaco per chalcitin denigrando, demum om- nibus in rebus adhibuerit, legenti librum eius de antidotis facile conſtabit. Qua di- ligentia factum eſt, ut Antoninus Cæſar, qui quotidie pharmaco utebatur, mox ut id præguſtauit quod à Galeno paratum fuerat, quod ſibi longe magis cæteris pla- cuiſſet, antiquam compoſitionem immutatam putauerit. Sed ut iam finem epiſ- ſtolæ faciam, & ad id redeam à quo incepi, cum ex recipiendis in theriacæ medica- minibus, nonnulla incognita, alia factitia, alia mala eſſe putem, in artificibus peri- tiam & fidem deſiderem, uix credere ualeo bonam hoc tempore theria cen præparari poſſe: tantum tamen tibi tribuo, ut ſi abs te certior factus fuero, ſingula inuenta & probata, rectecp fuiſſe cõmixta, ea uti, quod hactenus nunquam feci, poſthac non ſim for midaturus.

Vale.

XXVI. Auguſti. M. D. XVIII. Budæ. Epiſt.

Ad Vacienſem epiſcopum, præſeruatio oculorum, & dentium.

QVpiens id exequi quod heri Dignitas tua reuerenda mihi commiſit, curſim adnotaui quæ nunc occurrerunt, ad oculorũ, dentiumq; præſeruationem conducentia. Sed quoniam hæc ſana eſſe non poſſunt, niſi caput ſanum ſit: neque hoc, niſi uniuerſum corpus bene habeat: ſine qua fruſtra in tuenda reparanda ue bona ualetudine reliqua tentantur auxilia, Conſiſtit autem hæc, non ſolum in quãtitate, qualitateq; cibi & potus, ſed & in omnibus his quæ uelimus nolimus nobis occurrunt: ut ſomno & uigilia, motu & quiete, excretis & detentis, animiq; affectibus, præcipue autem in aëre, qui non ſolum extrinſecus nobis ſemper adhæret, ſed in intima corporis noſtri penetralia per inſpirationem cõtinuò adigitur. Quæ igitur ad cibos potusq; attinent, ceu ſatis per ſe nota, non exequor: nemo enim eſt qui neſciat, maligna cibaria, ac uaria, & malo ordine ſumpta, cruditatemq; & crapulam, maximũ & corporibus & animis afferre nocumentum. Reſidua uero quinq; genera, non adeò in propatulo poſita, nec cuiuis manifeſta, breuiter pertractabo.

Victus ratio in quibus cõſiſtat.

Somnus inter diem & noctem ſeptem horarum ſpatium non excedat: ſitq; potius nocturnus quàm diurnus: duabus horis à cibo, & ſupra dextrum latus, capite bene alto, duriore puluino, æſtateq; corio tecto, initium capiat. Primo ſomno finito, uoluere corpus, & ſupra ſiniſtrum redormire, non eſt inutile.

Exercitium prandium præcedat, quies ſequatur. Nec quilibet motus exercitium putandus, ſed ille tantum per quem reſpiratio permutatur. Illud autem maxime conduceret, quo inferiora corporis capite quieto mouerentur.

Enitendum ſummopere, ut excrementa omnia quotidie expurgentur, tam ea quæ manifeſte per certos meatus exeunt, quàm quæ occulte. Naſus igitur mane benè mungendus, & ſi quando nares obſtructæ uidebuntur, uel digito butyro intincto, uel betæ ſucco, uel ſampſuci ſurculis aperiantur. Gargarizandum & abluendum os aqua, cui quandoque aceti quid etiam admiſceatur. Dentes autem ſunt aliquo ex his quæ inferius deſcribentur, abſtergendi. Oculi quoque & aures bene à ſuis ſordibus emundandi.

Danda opera ut quotidie aluus bis eat. Quod ſi ſponte non fiat, iuuanda uel prunis in aqua mulſa decoctis, uel capi iure cum ſaccharo, uel iuſculis ex atriplice, beta & maluis multo oliuo dulci condîtis: uel, quod omnibus his efficacius eſt, uini ſe contrita, aut ſenæ foliis cum iure decoctis. Vniuerſa autem hæc ſunt ante alium cibum accipienda: longeq; melius eſſet, ſi qua morula inter ea & prandium intercederet. Cauendum autem, ne quoties deſidendi inceſſit cupiditas, uel meiendi, ob hanc cauſam, peſſimos incurriſſe ac letales morbos cognouerimus.

Sunt & aliæ quædam uacuationes per occultos cutis meatus factæ, quæ & ipſæ adiuuandæ. Caput igitur ſecundum conſuetudinem ſemel ut minimum in ſeptimana abluendum, lixiuio æſtate mitiori, & in quo chamæmelon & roſæ bullierint: hyeme fortiori ex chamæmelo & ſampſuco. Diebus quibus lotio non fit, caput linteolo aſpero primo perfricandum, dehinc eburneo pectine bene pectendum eſt. Balneo dulcis aquæ uacuo ſtomacho utendum, bis uel ſemel in hebdomade, pro conſuetudine: quotidieq; uniuerſum corpus ſubaſpero linteo perfricandum, à ſu-

perioribus ad inferiora descendendo. Animi motus quantum fieri potest moderandi, præsertim ira: maioréque curæ & cogitationes post cibum sunt abigendæ. Sol, ignis, fumus, lunæ radij, uentus ualidus, præsertim Austrinus, à capite arcendi sunt. Itaque interdiu & noctu caput ita tuendum, ut nec algeat, nec æstuet. Et propterea in cubiculis, impense more patriæ calefactis, non est immorandum, multoque minus in hypocaustis. Et hæc quidem ad uictus rationem breuiter dicta sint.

Ad alia accedendo, congruum mihi uidetur ut bis in anno uena secetur, post utrunq; uidelicet æquinoctium. Vere quidem, ea quæ est in cubito media: autumno, exterior. Illam communem seu medianam, hanc cephalicam uocãt. Extrahendæq; Vere sanguinis octo ʒ. autumno sex.

Laudo etiam, ut singulo quóque mense post plenilunium quatuor cucurbitulæ intra scapulas admoueantur: & si nigrescere locus uidebitur, tres unciæ sanguinis per consuetum modum loca pungendo extrahantur. Eisdem quoque temporibus ueris & autumni, præmissis quibusdam præparationibus, post uenæ sectionem corpus erit purgandum. Præparatio Vere per sequẽtem potum ter uel quinquies accipiendus. Rx. Cichorij unciam: sampsuci, rosarum rubearũ, utrinq; manipulum s. polypodij, passularum drachmas ternas. Res istæ in aqua arte coquantur: decocti tres unciæ mane bibantur, adiecta acidæ potionis, quam compositam uocant, uncia. Sumpta præscripta potione, purgatio erit his catapotijs in aurora sumendis faciendæ, quæ recipiunt pilularum Sine quibus, scrupulos duos, agarici præparati semiscrupulum, nucis muscatæ grana quinque, diagridij duo, cum aqua fœniculi. Fiant septem numero, & deaurentur. Duobus uel tribus diebus sequentibus quolibet mane accipienda mithridati drachma: post quam tribus aut amplius horis abstinendum. A Vere ad autumnum, nisi quando magni erunt æstus, utile erit ab una ad tres ex infrascriptis catapotijs accepisse, post leuem quidem cœnam, si caput: ante, si stomachus magis læsus uidebitur: Rhei electi drachmam, agarici electi scrupulum, senæ dimidium drachmæ, rosarum quindecim grana, diagridij septem grana, cum succo rosarum fiant 21. Autumno bibẽdus sequens potus quotidie sub aurorã per integrã hebdomaden. Senæ unciam, radicum cicorij unciam s. summitatum boraginis manipulum unum: in aqua congruo modo hæc coque, & ex decocti ternis uncijs, & una syrupi de pomis Sabor (quem rectius forte Saporis syrupum de pomis appellaremus, siquidem illius autor Persarum rex Sapor fuit.) Hinc fiat potus aromaticus cum rosis. Quo sumpto (ut dictum est) per hebdomaden, deinceps his purgetur catapotijs: Pilularum aurearum scrupulos duos, lucis scrupulum s. rosarum grana sex, diagridij grana duo, cum succo rosarum: fiant septem, & folio auricomo tegantur. Inde tribus sequentibus diebus, quolibet mane accipiatur medicamentum chleare sequentis compositionis: Sacchari rosacei unciæ duæ, pulueris aromatici rosati drachmæ dimidium, cum lulebo rosato quantum satis sit misceatur. Catapotia quibus tempore hyemis utendum: Aloës lotæ, rhei barbari electi ana drach. 1. unam, epithymi cretici, pulueris de semine fœniculi scrupulum unum, nucis myristicæ, diagridij ana grana 10. cum aqua fœniculi: fiant pilulæ uigintiseptem, & deaurentur. Ex his sumendæ ab una ad quinque: mane, si totum corpus: ante cœnam, si stomachus: post cœnam, si caput, purgationem desiderare uideatur. Et hæc satis sint quantum ad purgationem.

Addentur nunc nonnulla oculis & dentibus accommodata. Hyeme mane abluendi oculi uino hoc pacto parato: Vini albi acerbi non ualde potentis ℔. 1. herbæ fœniculi, si haberi potest, manip. 1. si non potest haberi, seminis eius uncia una, xylobalsami boni drachmæ 2. pompholygos, Nil uocant Germani, unciam mediam. Bullant

Bulliant omnia unica ebullitione, postea per rudem laneum pannum stillent, & liquor in uase uitreo bene obturato conseruetur.

Aqua pro oculis æstate.

Rosarum partes tres, herbæ fœniculi, rutæ, ana partem unam: incidantur, & simul bene commiscentur, & post tres dies destilletur aqua, uel cum solo uapore aquæ bullientis, uel in sole, uel ad balneum Mariæ uocatum, ita ut in recipiente aquam uase pugillus earundem herbarum imponatur, ut super eas stillæ cadant, & rostrum superioris uasis cum inferiore illo studiose committatur, & circumlinatur, ut uapores exire non possint.

Pro dentibus.

Rosarum albarum & earum seminis ana drachmam unam, sandalorum albo-rum, succini albi (id est, lapillorum qui uulgò Pater noster de ambra uocantur) margaritarum albarum ana scrupulum unum, mastiches, cinamomi ana drachmam s. conterantur omnia mediocriter, & addito pauco melle rosaceo bene misceantur. In hanc miscellam uesperi intincto digito, dentes bene perfricentur. Mane ablutio fiat cum uino albo, in quo radix iridis sicca bullierit. Dentiscalpia fiant ex ligno lentici appellant: alceam puto græce & latine uocari.

Poteram finem facere, sed libet adscribere res quasdam alias etiam oculis & dentibus eximie uel utiles, uel inutiles.

Conferentia oculis.

Myrobalanûm chebulam conditam mane comedere, & nucleum qui intrinsecus est, longo tempore in ore continere. Excellit etiam in hoc nux myristica, quam moschatam uocant. Semina fœniculi, saccharo cooperta. Vinum absinthites potum, & eo magis rutaceum. Cœna exigua capiti confert & oculis. Aspectus rerum uiridium, præcipue smaragdi. Acetum scyllite gargarizare oculis confert, præsertim post purgationem. Garyophili oculis sunt amici, & asparagi comesti, ac betonica, luuat & perdicis cerebrum, & rapa, præsertimq; folia. Euphragia herba crebro masticata. Semen fœniculi aceto maceratum, dehinc exiccatum, si ei tantûdem optimi cinamomi addatur, mediaq; pars optimi sacchari, puluisq; ex omnibus in usu sit, mire acies recreabitur.

Lædentia oculos.

Crapula, Venus, mustum, uinum dulce, turbidum, crassum, legumina, canapis, brasica, præcipue salita, raphanus, allium, porrum, cepe, & id generis reliqua, magni pisces, aspicere rem lucidam, uel uelocissime motam, legere literas minutas, maxime post cibum.

Iuuantia dentes.

Syluestris mentha uel mentastrum, saluia, origanũ, lupini, leporis caput ustum, tamariscus, cortex fraxini. Aqua in qua salitæ sunt oliuæ. Radix berbenæ masticata. Cimæ rubi. Vinum decocti radicis pentaphylli, quam tormentillam uocant. Radix lapathi masticata. Cornu cerui ustum, acetum scyllite, amurca olei, oleastri folia, quatuor hæc illita dentibus infricentur.

Nocentia dentibus.

Vehementer calida uel frigida, & maxime si unum post alterum dentes attingat. Dulcia, tenacia, acerba, dura, frequens uomitus, lac, pisces magni uel pingues, raphanus, porra, brasica, limonia.

Multa addi possent, sed Deo Opt. Max. adiuuante, pauculis his spero D. T. R. & dentium, & oculorum, & totius corporis sanitatem conseruaturam. quod ille

efficere dignetur, qui est uera salus, cui laus & honor nunc & in perpetuum. Vale.
Nonis Augusti. M. D. XIIII. Budæ.

EPIST. V. Ioanni Paulo Castiliono medico. Castigantur & exponuntur loca quædam Auicennæ: item aphorismus 26. libri sexti.

VTinam mi compater, multi hoc tempore medici inuenirentur, qui tecum sentirent, nec tantum nomini & quorundam autoritati, quanti ueritati & rationibus crederent: facile enim sperare possemus, ut antiqua & uera Medicina, quæ iam caput exerere occepit, exuta plene barbarie, detersaq; omni caligine ac labe, leuigata ac splendenti facie, se totam speciosam & castam ueris amatoribus ostenderet. Sed magna medicorū pars, & hi maxime qui celebriores uulgò habentur, tam male initiati sunt, ut praecare per compita & fora non uereantur, se malle cum Auicēna, Serapione, Melue. ac reliquis, quorum uerba pro oraculis hactenus habuere, non recte sentire, quam cum recentioribus, qui medicinam à græcis fontibus hauriunt, recte. Tu uero nihil habens ueritate antiquius, non reliquis modo, sed nec Auicennæ ipsi, istorū numini, tantum tribuis, ut eius dicta in rationis æquilibrio non apponas, & sicubi deuerge putaueris, quæ tua est modestia, aliorū iudicium requiris. Quod ut recte facis, ita illud nescio an recte, quod me in eorum numero statuis, qui de tam celebratis uiris norunt iudicare. Paucorum est hoc priuilegiū, & quod non temere quispiā sibi debeat uindicare. Quod ut mihi neq; usurpo, nec arrogo, ita cuiusq; boni uiri esse puto, oculo ad ueritatē directo, libere quid sentiat, his maxime qui id expetunt, aperire. Quod si cui fortè negare possim, tibi nec possum, nec debeo, per epistolam petenti, ut quod uiua, ut aiunt, uoce te audiente multoties feci, & quotidie meis discipulis facio, id faciam absenti per literas, ut scilicet de nōnullis Auicennæ dictis quid sentiam tibi significem. Ne igitur te amplius uerbis morer, rem ipsam aggredior.

» Scribit, ais, Auicenna capite de tremore, hæc uerba: Et materia quidem frigida, »
» aut est pauca in meatibus, in quibus ipsa mouetur, & quandoq; cum uia penetra- »
» tionis, & quandoq; cum uia prohibitionis, aut non est potens omnino. Hæc sunt

Auicennæ in uulgatis exemplaribus uerba. In quibus cum expositores errarint, alioqui ingeniosum mirari non est hæsisse: quoniam & in codice tuo, sicuti in plerisque mendose leguntur: & etiam si recte legantur, sunt difficilia. Castigabo igitur ea in primis, dehinc uerum eorum sensum aperire conabor. Sic legendum ex-

» xta Hebraicam æditionem, quæ tamen præterquam unico uerbo ab antiqua lectione
» na non euariat: Et materia quidem obstruens, aut est patiens in meatibus, in quo-
» bus ipsa mouetur, & quandoque cum uia penetrationis, & quandoque cum uia
» probibitionis, aut non est patiens omnino. Horum uerborum sententia est. Ma-
teria obstruens prohibensq; uirtutem, ne perfecte possit penetrare, sicuti superius dixerat, aut est patiens in meatibus in quibus mouetur, ita ut aliquando uincatur à uirtute, nec possit prohibere quin penetret: aliquando contrà, ita superat uirtutem, ut ipsam prohibeat penetrare, aut omnino non patitur: quia uidelicet semper uirtuti resistit, & nullum ei transitum permittit. Pati siquidem & patientem esse, uel non patientem, materiam in hoc loco intelligimus, non actionem in se aliquo modo suscipere, uel non suscipere: sed tunc intelligimus materiam pati, cum penitus resistit. Accumbit quodammodo & cedit uirtuti: tunc non pati, cum penitus resistit. Accepit autem hæc dubio procul Auicenna à Galeno libro tertio de causis symptomatum,

matum, qui in uulgatis Galeni æditionibus liber quintus de accidenti & morbo inscribitur, capite iuxta eandem barbaram æditionem secundo. Verba Galeni subijciam, quæ Auicennæ uerbis lucem expositionis præbebunt: ut hinc quoque cognosci possit, medicinam à fontibus ipsis, non à turbidis lacunis esse hauriendam:

καὶ μὴν διὰ καὶ οἱ πυκνοὶ καὶ γλίσχροι χυμοὶ, τὰς ὁδοὺς τ δυνάμεως ἐμφράττοντες, ὡς ὥστε μὴ ῥεῖν »
ἐλάττονα, τῶμεν αἰτία καθίσαν), καὶ μάλιστα ὅταν ἀκριβῶς ἐμφράζωσι καὶ πρὸς ὀλύσωσι μόριά »
ἅττα νεύρων ἰδίων. αἱ γὰρ ἀπολοιποι τ ἰνῶν, ἀδυνατοῦσιν ἰσχυρῶς ἐντεῖναι τ μῦν. ἐπεισὰν μὴν »
γένωνται κινήσεις, εἴας ἐμπροσθεν ἔφαμεν ἐνίοτε πρὸς ὀλύσιν ἀρχομένας ἐνίοτε συμβαίνειν, ἐπαυ »
ξομένων μὲν ἐνίοτε τ κώλου, καταπίπτοντος δ' αὐτίκα. ὅτ μὲν γὰρ τὴν ἐμπόδισιν τ δυνάμεως, »
ὅταν ἐπεγειρασίτε καὶ συναθροίσασα σφοδρότερον ἑαυτὴν, ἀποσείται τὰ τῶν νεύρων ἐμφρά »
γματα κινοῦσα τὸ κῶλον. ὥσθις δὲ τ δυναμένων εἰς τὴν ἀρχὴν τόπον συῤῥεόντων. καταπίπτ »
τε καὶ ἀκίνητον κεῖται, μέχρι πάλιν ἐκ διαῤῥήσεως δυνάμις ἀθροώτερον ἐμπεσοῦσα, διασκε »
διάσει τοὺς χυμοὺς, οἱ κατειλήφεισαν αὖθις τὰς ὁδούς. Crassi ac tenaces, ait Galenus, hu »
mores, quando meatus uirtutis ita obstruxerint, ut minor eius fiat influxus, tre »
moris causa sunt, ac tum præcipue, cum integram fecerint obstructionem, & in »
neruorum quorundam partibus resolutionem: reliquæ enim fibræ musculum ue »
hementer tendere non ualent. Sed quando humores uias uirtutis per neruos eun »
tis obstruentes nondum integre impacti fuerint, sed adhuc aliquo modo agitari & »
moueri queunt, conante uehementer potentia, tales eueniunt motus, quales fieri »
superius diximus resolutione incipiente, subleuato aliquando membro, mox deci »
dente. Per incursum enim uirtutis aut potentiæ quãdo (seipsam uehementius ex »
citans & colligens) obstructiones neruorum expellit, mouetur membrum. Rur »
sus autem his quæ expulsa fuerant ad locum in quo in initio erant confluentibus, »
decidit & immobile iacet, quoad rursus secundo potentia collectis magis uiribus oc »
currens, humores qui sibi uires abstulerant, dissipauerit. Hæc Galeni uerba si quis »
diligenter scrutetur, atque illis conferat quæ ab Auicenna scripta sunt, eandem in
utrisque agnoscet sententiam, in illo clarius ac fusius, in hoc breuius & obscurius
expressam. Nam quod dixit Galenus, ita obstrui aliquando meatus, ut minor fiat
uirtutis influxus: hoc significat Auicenna, per materiam non esse patientem: quia
scilicet non patitur ut uirtus aliquo modo pertranseat. Et per contrarium, id est, per
hoc quod dicit materiam pati: obstructionem non esse integram, & aliquem pati
uirtutis ingressum. Et quod Galenus ait, subleuari aliquando membrum, aliquan
do decidere, exprimit Auicenna his uerbis: Quandoque cum uia penetrationis, »
quandoq; cum uia prohibitionis. Quando enim uis obtinet, tunc penetrat & mem »
bra subleuat: quando materia uincit, tunc prohibendo penetrationem prohibet &
motum, sicq; membrum decidit. Et hæc ad primam tuam dubitationem dicta sint.

Quod ad aphorismũ uero pertinet, ab Auicẽna eodem capite uersus finem reci
tatum, & 4. lib. cap. de causo, neutro horum locorũ Galenum reprehendisse uide
tur, maxime si Hebræam sequamur literã. Libro enim tertio sententiam eius refert
tantũ, non taxat. sic enim iacet litera ad uerbum: Et Galenus quidem non cõcedit »
hunc aphorismum, ex eo quod modum non habet. Quorum uerborũ sensus est, »
Galenũ non cõcedere hunc aphorismũ, non quia uerus nõ sit, sed quia modum lo
quendi Hippoc. non habet. Liquet autem duo hæc de aphorismo sensisse Galenũ,
eius expositionem legenti. Primo enim ueritatem aphorismi ostendit, his uerbis:
Quæ enim hanc febrem efficiũt causæ, in uenoso genere existentes, quãdo ad ner »
uos transferũtur primũ tremores faciunt, cõpatiente uero principio, etiam deliria. »
Deinde quibusdam interiectis, non uideri hunc aphorismũ esse Hippocratis osten

» dit, dicens: Improprie igitur dictum est, febrem ardentem à tremore solui. Hæc
» enim dicere consueuit Hippocrates: Quibusdam superuenientia, eorum soluere
» consistentiam, quæcunque omnino hominem liberant, non quæ alteram gene-
» rant passionem, quæ nihilo minus sit priore periculosa. Ex quibus patet, probari
à Galeno aphorismi ueritatem: loquendi modum non probari, ueluti Hippocrati
non consuetum. Patet & aliud, hoc est, aphorismum à te non bene legi, elleip in
eo antiquam sequēdam interpretationem, non nouam. quæ quidem noua habet,
ut tu scribis: Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio soluuntur. Non
enim uoluit Hippocrates, delirio tremorem solui, sed à tremoribus & delirio ardo
tem febrem. In quem sensum Auicenna quoque ipse aphorismum adducit, libro
» tertio, in hunc modum: Et Hippocrates quidem iam dixit, Cui accidit in febre cau
» sode tremor, tunc sensus permixtio resoluit eam ab ipso. Licet libro quarto nouæ
» interpretationi suffragari uideatur, dum dicit: Et Hippocrates quidem dixit, quod
» si alicui accidit in febre causo tremor, tunc permixtio mētis soluit ab eo tremorem.
In qua re non uideo, quicquid imaginetur Gentilis, quomodo defendi possit quan
do unum & eundem aphorismum, unico tantum modo ab Hippocrate scriptum,
aliter uno loco, aliter alio interpretatur. Prima autem, hoc est, tertij libri interpreta
tio, græcæ literæ accommodatur, quæ uerbum ex uerbo sic habet: Quibuscunque
in ardentibus febribus tremores fiunt, delirium soluit.

Ad id quod tertio loco de Sucuto petis, nemo qui Auicennæ caput secundi li
bri 642. ubi de sucuto agit, capiti Dioscoridis de symphyto comparauerit, ambigere
poterit, idem esse Auicennæ sucutum, & Dioscoridis symphyton: errorēque uel
interpretis, uel ipsiusmet Auicenæ contigisse, ut semperuiuum dicatur. Erralse au
tem Auicēnam, uel potius nescijsse quid esset, ex eo constat, quod uarias de eo opi
niones & secundo & tertio libro affert, nec uni præ alijs adhæret. Secundo enim li
bro alios existimasse, quod esset semperuiuum, alios quod mandragoræ cuiusdam
semen, alios aliam rem. Libro etiam tertio, capite de sputo sanguinis, duas de eo sen
tentias affert. Nam postquam dixerat, quod est semperuiuum: aliam cuiusdam Ag
gregatoris subdit opinionem. Non enim de alia medicina loquitur, sicut Iacobus
cognomento de Partibus est arbitratus, sed de eodem sucuto ait, scripsisse uirum
quendam in suis Aggregationibus esse calamenti, id est, origani specie, hoc est, si
militudine. Origanum autem dici ab Auicenna calamentum, secundo libro mani
festatur, cap. 158. ubi sub calamenti nomine de omnibus origani speciebus pertra
ctat. Deinde subdit, eundem uirum dixisse, quod nascitur inter lapides. Vtrunque
autem primæ symphyti speciei adscribit Dioscorides, nasci uidelicet inter petras, si
origani trahere similitudinem, tertiumq; cum his, sputo sanguinis prodesse. Melius
igitur quàm Auicenna conieciisti, & sucutum esse symphyton, & utranq; eius spe-
ciem uulgò dici Consolidam: quarum maior passim apud nos nascitur, & à simili
tudine radicis lucanicam uocant. Mirandulenses alam nominant, alum uolentes,
uel potius debentes dicere. Ita enim primam eius speciem nominat Plinius lib. 20.
& 27. in saxis nascentem, ramis origani tenuibus, in cacumine thymi capitibus, fur
culosam, odoratam, gustu cum dulcedine saliuam cientem, radice longa, rutila, digi
tum crassa. Quam si, ut scribis, conspicatus es, & apud te habes, rem mihi pergra
tam facies, si uidendam miseris.

Illud demum quod maioris momenti putas, & uerè existit, ceu in perniciem
certam hominis tendens, (si, quod plerique peccant, Auicennæ uerba oscitan
ter lecta, ueluti oracula ad minimum usque apicem memoriæ commendentur,
ut pro certa regula sint, per quam medici opera dirigantur) facillime tollitur, si
litera, prout debet, castigetur. Capite enim de pleuritide in tuo codice, sicuti
in quodam

in quodam etiam meo, hæc uerba leguntur: Et cum accidit in pleureſi ſolutio uentris, & fuerit pleureſis ſuccedens decollationi reſolutæ ad latus, prohibe iſtud cum cura phlebotomiæ & lenificationis naturæ cum ſufficientia ſauic hordei. Quæ ſunt hoc modo caſtiganda. Cum in pleuritide acciderit uentris ſolutio, fuerit que pleuritis ſuccedens anginæ, quæ ad latus reſoluta ſit, prohibet hoc omnem curam phlebotomiæ & lenitionis uentris, ſufficitq; ut cum polenta ratio uictus inſtituatur. Eſt enim ſenſus apertus, quod angina ad latus permutata, ſi uenter laxus fuerit, nec uena ſecanda, nec uenter leniendus, ſed ſat eſt polenta uti. Polentam Latini uocãt id, quod Græci alphithon, & Arabes ſauic. Habes igitur mi compater, quid de tuis petitionibus ſentiam. In quibus ſi quid te offenderit, te potius culpa, quod talem iudicem elegeris, quàm me, qui publicis (ut noſti) lectionibus, alijſq; negocijs implicitus, hæc ut amico morem gererem, qualiacunque pro tempore occurrunt, tumultuarie annotaui. Vale. » » » » » » » » » » *Polenta.*

EPIST. VI. in qua diminutæ uiſionis cauſæ inueſtigantur.

AEſus huius præclariſſimi uiri, quantũ ex his quæ ſcripta & relata ſunt, potui conijcere, ſunt diminutio, & quaſi ablatio uiſus, in ſiniſtro oculo ex cicatrice, in dextro diminutio cõiuncta corruptioni. Symptomata hæc quidem euidentia. Diſpoſitiones, & diſpoſitionum cauſæ in dextro immaniſeſtæ: quod uel ex hoc conſtat, quia alter ex medicis quorum conſilio utitur, Nyctilopam, alter Agilopam putat. Et qui Agilopam, non ſatis etiam ſibi conſtat: nam uel à ſubtilitate, uel à debilitate inſtrumentorum fieri ait, & fuiſſe aliquando guttam ſerenam, id eſt, ut ipſe definit, interiorem oppilationem cum oculi in anteriore parte limpiditate: ita enim ipſe loquitur. In hac igitur controuerſia, filij precibus impulſus, ſententiã meam libere aperiam: non tamen proptereà præiudicium aliquod ueritati, meliusq; ſentientibus facturus, præſertim excellentiſs. D. Anſelmo tanquam fratri mihi obſeruatiſſimo. Mihi quidem uidentur Nyctilopæ ſymptomata huic uiro non adeſſe: ſiquidem qui eo affectu læduntur, interdiu uident, ſole occidente imbecillius, nocte nequaquam. Præſtans autem hic uir, male ſemper, ut ſcribitur, & in magno lumine nihil uidet. Agilopæ autem nomen non niſi apud barbaros lego: uidenturq; ea uoce id ſignificaſſe, quod alia barbara uoce ab Auicenna Aliar dicitur, eum uidelicet qui in tenebris uidet, in lumine minus. Videtur autem Agilopis uox corrupta à græca, aliam tamen rem ſignificante: ἀγίλωπε enim uocant Græci abſceſſum inter nares, & magnum oculi angulum: qui ſi incurioſe, ut inquit Paulus, tractetur, in Fiſtulam uertitur. Verum uoces quidem, Agilopis & Aegylopis, propinquæ: res tamen, uti conſtat, in totum diuerſæ ſunt. Siquidem ægylops extra oculum fit, & ab ea rarò uiſus offenditur, qui in Agilope ualde læſus eſt. Verum habent Græci aliam uocem huic non adeò ſimilem, ſed cuius ſignificatum magis cõueniat cum barbarorum uocato Agilope. ἀμβλυωπίαν enim uocant uiſus obſcuritatem, ab immaniſeſta cauſa. Conuenit autem Amblyopia cum alio affectu, qui ab eiſdem Græcis uocatur ἄμαύρωσις, quatenus uterq; fit ab immaniſeſta cauſa. Differt uero, quoniam in hoc plenum eſt totius uiſionis impedimentũ: in amblyopia ſola obſcuratio, nõ plenus defectus. Vt igitur ad rem ipſam, cuius cauſa nomina hæc inquiſiuimus, accedamus, ſi uera ſunt quæ mihi narrantur, nullam uidelicet oſtendi in oculo mutationem, certe amblyopiam paſi clariſſimus hic eſt uir dicendus, fatendúmque erit cauſam in uiſuali eſſe

Amblyopia uiſus obſcuritas.

Amauroſis plenum uiſus impedimentum.

» neruo. Ait ſiquidem Galenus libro quarto de locis affectis: Cum nullo in oculo
» malo apparente cernendi ſenſus deperditus eſt, demiſſus à cerebro neruus cauſam
in ſe continet. Poſſet hoc præter Galeni autoritatem patêre examinanti cauſas, & a
Galeno & ab alijs recitatas, à quibus impedimentum uiſionis poteſt cõtingere. Sed
ſatis erit eas percurriſſe, quas huius ſymptomatis eſſe cauſas D. Anſelmus putauit,
ſubtilitatem ſcilicet inſtrumentorũ, uel debilitatem. Videtur autem per inſtrumen
ta intellexiſſe ſpiritus: ſiquidem alio in loco concludit, in oculo adeſſe, uel magnam
indigentiam ſpirituum, uel ſubtilitatem. Neutrum uero horum mihi deintegro vi
detur poſſe accidere ſine oculi mutatione. Diminutis enim adeò ſpiritibus qui de nu
tura ſua lucidi ſunt, ut propemodum nulla uiſio fiat, neceſſe eſt claritatẽ, limpiditat
temq; oculi obfuſcari, imò etiam magnitudinẽ eius minui. Nam copia eorum in ru
nicas & humores penetrãte, omnes oculi partes uel maiorem locum occupãt; atq;
illis deficientibus, corrugari & contrahi eas neceſſe eſt, atq;, ut ſequens eſt, minorem
locum occupare. Præterea ſanguis qui in oculi uaſis continetur, diſſolutis ſpiritibus
minus quoq; ſpatij occupat, atque eam ob cauſam etiam oculus minuitur, & uisi
ipſa minus apparent, imò ex illis quæ apparebant, aliqua tota deliteſcunt; ſicq; mu
tatio in oculis cõtingit. Abſentia item ſpirituum oculus frigefactus, & à priſtino ha
bitu permutatur, & denſior effectus minorem locum occupat. Vt enim calidi eſt di
latare, rarefacere & extendere, ita frigidi conſtringere, denſare, & contrahere. Præ
terea ſi diminutio hæc uiſionis ex ſola ſpirituum paucitate fieret, deberet longinqua
quidem male, propinqua bene uidere: cum tamen, ut ſcribitur, nihil uideat à long
ge, male propè. Concludit etiam hæc ratio, & ſpiritus non eſſe ſubtiles, quia ſpiritus
ſubtiles faciunt, ut propinqua bene diſcernãtur. Cum igitur in hoc homine, & pro
pinqua & remota male uideantur, oporteret dicere, ſpiritus factos eſſe non ſolum
paucos, ſed etiam turbidos: & ſic neceſſe eſſet ipſam oculi ſubſtantiam turbidam
rem apparere. Principale porrò propoſitum ſimiliter probabimus, excutiendo ea
ſas tenuis ſpiritus ab Auicenna aſſignatas, quæ ſunt: ſiccitas magna, rarefactio, den
ſatio. Nullum enim horum abſq; manifeſta oculi mutatione uidetur poſſe contin
gere. Multa addi poſſent, quæ breuitatis cauſa dimittuntur: ex his enim liquet, uel
paucitate & tenuitate ſpirituum hanc læſionem non fieri, uel mutationem aliquam
in oculi parte exteriore apparere: quæ cum, ut ſcribitur, non appareat, alia diſpoſi
tio eſt quærenda, à qua hoc impedimentum fiat. Quæ quoniam nec in tunicis, nec
que in humoribus eſſe poteſt, niſi ad ſenſum oſtendatur, ut facile probari poſſet, ſe
quitur ut in neruo ſit. Vt igitur tandem concludamus, his quæ ſcripta ſunt immor
do, fatendum in uiſualibus neruis eſſe ægritudinem: quæ cum triplex, Galeno au
ſte, eſſe poſſit, inflammatio uidelicet, durities, uel obſtructio: inflammationis quo
duritiei ſigna non adſint, ſequitur ut ſit morbus in compoſitione, qui oppilatio, uel
obſtructio dicitur. Sicq; iam inuenimus ſymptomata & morbum: cauſam autem
obſtructionis propriam mihi abſenti impoſſibile, præſentibus non facile eſt uelli
re. Veriſimile tamen eſt, craſſam eſſe materiam, uel pituitam uidelicet, uelaturam bi
lem. Sed dicat fortè excellentiſs. D. Anſelmus, ſi obſtructio (ut ais) uiſualium ner
uorum adeſt, ſequitur ut ſpiritus tranſire non poſſit: & ſic recidis in opinionẽ quam
reprobaſti. Dicam, ſpiritus ad oculum non ſolum per uiſuales neruos, ſed & per
motiuos, & per arterias tranſmitti. Nec ſolum carentiam ſpirituum eſſe cauſam in
caſu noſtro talis impedimẽti, ſed multo magis uiſionem impediri, quia ſpecies per
tranſire non poſſunt. Rurſus dicet ſecundum ſententiam Galeni, uiſio in cryſtal
loide perficitur, ergo non poteſt per obſtructionem neruorum uiſualium, qui ſunt
poſt cryſtalloidem, impediri. Dicam ex Galeni ſententia, inter oculi partes cryſtal
loidem principalius ad uiſum concurrere, eiq; principaliter uidendi officium con

bui: perfectam tamen & completam uisionem, sicuti & aliorum sensuum operationes in cerebro absolui, ut aperte Galenus lib. decimo de usu particularum. Neque untibus igitur speciebus uisilium ad cerebrum peruenire, uisio compleri non potest. Non negamus tamen deficere etiam spiritus in crystalloide, & propterea uisionem ipsam, prout ad eam pertinet, impediri: in anteriore tamen oculi parte obstructis illis neruis, adhuc reperiri tot spiritus posse contendimus, ut nulla mutatio facta in crystalloide cognoscatur. Alioqui fieri non posset, ut nullo in oculo malo apparente, obstructio esset in uisualibus neruis, quod tamen Galen. asseruit. Quando enim ualde desunt spiritus, tunc uel corrugatio corneæ, uel phthisis oculi contingit, ut idem Galenus ostendit: qui affectus sensu & inspicientis & bene considerantis deprehenduntur. Sed de his forte plura quàm esset opus: ad agenda enim & operam medici festinandum. Facile autem ex dictis colligi possunt curatiuæ intentiones. Læsionem enim uisionis diximus fieri ex obstructione: ipsam uero obstructionem à crassa materia. Erit igitur principalis intentio, materiam illam à neruis uisualibus extrahere: quæ res ut facile cognoscitur, ita difficile fieri potest, adeò ut multi impossibile hoc iudicarint. At quoniam morbus hic, id est obstructio, non in totum est factus, sed adhuc fit: uel si non fit, periculum est ne adhuc crescat, & plena tandem obstructione ex amblyopia ad amaurosin fiat transitus, ideo præseruatione etiam genere utendum, imò ab eo incipiendum: frustra enim materiam illam obstruentem amouemus, si alia loco eius semper præstò sit. Cauendum igitur ne materia adsit, quæ ad locum possit defluere. Congruo itaque uictu procurandum, ut neque de integro generetur: uel, si qua est genita, uel generabitur, uacuanda, & aliò distrahenda est. Et quia ex imbecillitate cerebri congregatur, roborandum cerebrum, ne eam congreget: roborandi & oculi nerui, ne recipiant: eruntq; quatuor in genere intentiones præseruatiuæ: ratio uictus, uacuatio, diuersio, memborum roboratio: curatiua unica, uacuatio. Quibus uero instrumentis explendæ sint singulæ, ridendus sim, si præsentem medicum doctrina & experientia percelbrem, docere uelim. Nam quæ ad uictum attinent, satis diffuse ab antiquis & recentioribus scripta sunt: ijdem etiam multa medicamina nobis reliquerunt, quibus peccantes humores purgandi sunt: nósque docuerunt, non posse caput purgari, uniuerso corpore non prius purgato. Ego tamen ex his quæ ab antiquis scripta sunt aliqua eligerem, quæ non simul multam facerent uacuationem: quibus semper aliquid miscerem quo cerebrum roboraretur: crebrisq; potius quàm magnis uterer purgationibus. Quod & in capite ipso uacuando, siue per caput purgia uocata, siue per apophlegmatismos obseruarem: quibus etiam forte curatiua intentio perficeretur, uacuato uidelicet humore qui obstructionem facit. Quod ad tertiam uero pertinet intentionem, secunda expleta, quacunque uia conarer materiam alio trahere, neq; in hac, ut in secunda, leuioribus uterer, sed ad potentia statim uenirem, incipiendo tamen à partibus magis distantibus. Primo igitur cum aliquo uim urendi habente, escharam in dextro brachio loco congruo excitarem: facilimque ulcus cum ciceris grano, uel alia simili re, apertum diutius tenerem. Secundo, in posteriore parte capitis, consueto etiam ad similia loco, factis à perito chirurgo duobus foraminibus, setas equinas insuerem, quibus facta foramina aperta diutius conseruarentur. Tertio, in confinio anteriorum futurarum caluæ, cum auro, uel ferro ignito urerem: quod non solum ad præseruationem, sed etiam ad curationem, si quid aliud, maxime idoneum puto, ceu potens materiam obstruentem dissoluere & distrahere. Quæ auxilia si forte præstantissimus hic uir formidaret, loco ignis in tribus prædictis locis, calce & sapone commistis escharas facerem, uel ligno uitis. Quantum demum ad quartam attinet intentionem, pleni

ſunt medicorum libri, quibus rebus cerebrũ, quibus oculi roborandi ſint, tam per interius ſumpta, quàm per extrorſum applicanda: in quibus etiam aliqua, quæ materiam obſtruentem diſcutere uel diſſoluere ualerent, miſceri poſſent. Curatiuam intentionem non aliter proſequor, quoniam eiſdem auxilijs, quibus tres ultimæ præſeruatiuæ, perficitur: ipſamq́, atque etiam quæcunque ſuperius ſcripſimus, iudicio & arbitrio præſentis medici fratris mihi obſeruatiſſimi relinquimus, cui me plurimum opto eſſe commendatum.

IO. MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBRI SEXTI FINIS.

dicus Alphonſino Trotto Sigiſmundi filio, equeſtris ordinis uiro, atque urbis noſtræ alteri Mœcenati, S. P. D.

NTER omnia uirtutum genera à philoſophis, præcipuęq; ab Ariſtotele Peripateticorum principe, celebrata, mea quidem ſentẽtia, liberalitas plurimum excellit. Non ſolum enim nos hominibus reliquis admirabiles, ſed ſi (ſi Platoni credimus) qua alia Deo maxime ſimiles reddit. Qui non alia ex cauſa nitatem alĳs impartiretur. Hanc tam eximiam raramq; hoc ſeculo uirtutem, uel ex beneficẽtia, qua in Leonicenum incomparabilem uirum, quoad uixit, uſus es, in te eminere cognoſcens, Alphonſe Trotte uir benignisſime, atque in alĳs fortunæ, corporis, atque animi bonis, quibus locupletiſsime ornaris, ueluti precioſiſsimam in puriſsimo auro gemmam reſplendere, ſæpius mecum ipſe cogitaui, ut quod Leonicenus ipſe, quanquam nonagenarius, immatura tamen, ſi uſum, quãto mortalibus erat, ſpectemus, morte præuentus, facere plene non potuit, tuam hanc liberalitatem, quod ſolum eſt uirtutis præmium, quãtum puſillæ meæ uires poſſent, immortalem redderẽ. Occurrerat autem mihi uia, qua ſimul & Leoniceno de me, ſicuti de omnibus qui literas colunt, bene merito gratias redderem, ſimul & meo illi deſiderio ſatisfacerem: Si Leoniceni uidelicet interpretationes, quas emẽdare ipſe morti proxĭmus cœperat, conſultis græcis exemplaribus, quæ nunc inuulgata ſunt, caſtigarem, & tuo nomini dedicarem. At dum huic caſtigationi operam do, tu (licet huius mei propoſiti penitus inſcius) eadem beneficentia, qua in Leonicenum utebaris, me aggrederis, atq; certatim quotidie me, meosq; nouis beneficĳs accumulas, & quaſi obruis. Quare ne ingratus planè ex diutina mora uiderer, mutare ſententiam coactus ſum: atq; non de cudenda aliena moneta, ſed ex propria, & iandiu in ſcrinĳs adſeruata, rationem non amplius Leoniceni, ſed iam meam aliqua ex parte diſpũgere. Libros igitur ſex medicinalium epiſtolarum, in opiſtographis meis inuẽtos, ſex prioribus, iam agitur ſextus annus à me æditis, ſuperaddere conſtitui, & ſub tuo nomine publicare: ut ex hac, quamuis exigua ſolutione, me non omnino malum nomen eſſe cognoſceres, facultatemq; mihi potius perſoluendi deeſſe, quàm uoluntatem. Accipe igitur hæc qualiacunq; hilari illa, qua me ſemper excipis fronte, atque meliora, ſi tempus & uires ſuppetent, patienter expecta.

Vale uir magnifice, &, quod facis, literas, & earum amatores foue.

Ex ædibus noſtris, XV. Calend. Ianuarĳ.

M. D. XXVI.

LARVM MEDICINALIVM LIBER SEPTIMVS.

EPIST. I. ad Iacobum Ciglerium. Quod sub æquinoctiali est habitatio.

VM anno abhinc quinto primum Auicennæ medicinalem librum pro mea professione in Ferratiæ patriæ meæ literario gymnasio publice enarrarem, ad idq; caput peruenissem, in quo de Temperaturis agitur: & ad eius capitis locum, ubi inquirit, quænam orbis regio ueræ mediocritati, exactoq; temperamento sit propinquior: considerarem q; diligentius, atq; iudicium examen experimenti & rationis ducerem, tam eius sententiam, quàm eorum qui secus ac ipse senserant: non tantum (quod ferè neoterici peccauerunt) dicentium autoritati, quantum dictorum tribuens ueritati: inueni nonnulla in quibus secum, nonnulla in quibus secus quàm ille, ueritas ipsa, qua nihil philosopho esse antiquius debet, me & credere & docere coëgit. Mea autem hæc inuenta, quoniam tunc (ut consueueram) non potui ob bellorum turbulentias examini publicæ disputationis exponere, nunc tuo subijcere decreui iudicio, ut quem intelligam in mathematicis, ad quas quodammodo hæc pertinent, eminentissimum, sic & in humana, diuinaq; philosophia apprime eruditum. Vt igitur certo ordine procedam, in primis Auicennæ mentem, dehinc eorum qui in contrariam abierunt sententiam, explicabo, utrobiq; meum semper interponens iudicium: quod & rationibus enitar roborare, & contrarias argumētationes pro uiribus diluere. Duo inibi rerum capita sunt quæ in controuersiam ueniunt. Primum, sub æquinoctiali circulo, nisi ex accidente aliquo impedimentum aduenial, esse temperatissimā habitationem. Alterum, quod post prædictum locum quartum clima maiore gaudeat temperie. Primam sentētiam, luciditatis maioris gratia, in duas seco, iuxta duo quæ in se claudit, scilicet sub æquinoctiali esse posse habitationem, & esse temperatissimam. Quorum primum apertam nostris temporibus ueritatem habet. Siquidem

Lusitanorū peregrinatio.

Lusitanorum in extremo occidente habitantium hominum, per oceanum Atlanticum ad austrum primo, deinde ad oriētem nauigatio clare nos docuit, sub æquatore, diuersis in locis, in quibus nec mare, nec alia res impedit, uarias gentes habitare.

Lib. 2. de cœlo.

Quod si quis credere nō uult, plus Aristotelis autoritati tribuens, & Auerrois Commonio, qui ad ea loca nauigarunt, approbatæ, cum eo certe non esset alio modo disputandum, quàm eo quo cum negantibus ignem esse calidum disputat Aristoteles, ut scilicet cogeretur cum astrolabio, stylo & abaco, illuc nauigare, rem ipsam explaturus. Nos tamen, ut obiter hosce tam obstinatos Auerroicos retūdamus, quicquid ille dixit, axiomatis loco habent, argumētationes ipsius Auerrois sectatorumq; eius sigillatim diluemus, ut uel ex hoc bonæ mētis iuuenes moneātur, ne temere alijs in rebus ei credant. Qui ubi se demonstrare putauit, cōtra ueritatem uix dialecticis argumētis pugnauit. Sed missis uerbis, rem ipsam aggrediamur. Habitationē sub æquinoctiali circulo nō esse, multiplici uia probare conatur Auerrois, primo signo sumpto à sensu & ratione. Cuius uim ego sic colligo: Sensu cōstat Aethiopes sub Cancri circulo habitātes, ab humana tēperatura esse ualde summotos, nec posse in eo loco ob exuperantē calorē, nisi per accidens, hoc est in speluncis & aquis habitari. Cum igitur sub æquinoctiali maiores sint calores, quàm sub Cāncro, sub eo omnino erit impossibilis habitatio. Anterius sumptū sensu (ut diximus) cōstat, posterius hac ratione; Sol semel in anno accedens ad uerticem habitantiū sub Cancri circulo,

Auerroi haud temere credendum.

circulo, causa est ut uix ibi possit habitari: Ergo bis accedens supra loca quæ subsunt æquinoctiali, impossibilem omnino inibi reddet habitationem. Cõfirmatur hoc signum, quoniam idem uidetur cõtingere eunti uersus auſtrum, ob calorem, quod eunti uersus septentrionem propter frigus. Sed eunti uersus septentrionem occurrũt loca uix habitabilia propter frigus, ut quæ Theutones, & uocati (ut ait ipse) habitant Sclaui, ultra quæ nulla est habitatio: igitur idem credendum est esse uersus auſtrum: totamq; humanæ tẽperaturæ latitudinẽ, in Sclauorũ uocatorũ & Aethiopũ Cui respõdentes, negamus posterius sumptũ: causam enim maioris caloris sub Cãcri circulo, non solum ex directione solis ad uerticẽ habitãtium esse dicimus, sed ex mora & uarijs causis, quas inferius adducemus, nobis quidem & alijs multis intelligitur, ostendentibus nobis habitationẽ uersus utrũq; extremũ, ultra ea loca protendi, quæ terminos habitationis Auerrois existimauit. Altera Auer. ratio, quam demõstrationẽ esse dicit à signo, est huiusmodi: Si est locus inhabitabilis ob frigus, erit in oppoſita parte locus inhabitabilis ob calorẽ, alioqui ob frigoris fortitudinẽ mundi fieret abolitio. Hæc autem ratio (quod cum bona Auerrois uenia dixerim) tantũ abest ut demonstratiua sit, ut uix dialectica dici mereatur. Frigus enim cum sit res uitæ contraria, locum magis inhabitabilem reddit, quàm æqualis, imò eo etiam maior caloris modus. Econtra uero remissior calor à sole, astrisq; reliquis, ac uniuerso cœlo adiutus, expugnare uehemẽtius frigus, nedum se ab eo tueri potest, ut qui per se à natura intenditur, & sicuti Aristoteli placet, rationem positiui habet, quemadmodum frigus priuatiui: atq; id potissimum frigus, quod in ora aquilonari ueluti relegatum est: frigent enim ea loca, potius quia causæ ibi desunt calefacientes, quàm quod adsint infrigidantes. Quod uel ex ipso Auerroë colligi potest, causas illius frigoris, in solis distantiã, debilem radiorũ reflexionem, cœlestis motus tarditatem, die tum cum noctibus improportionem referente: ferè enim hæc omnia calorẽ potius tollunt, quàm frigus ponãt. Patet igitur Auerrois connexionẽ non esse necessariã, fieriq; posse ut mundo non destructo, sit in eo locus inhabitabilis propter frigus, & nullibi sit locus inhabitabilis propter æstum. Neq; locus à cõtrarijs, quo ad eandem firmãdam argumentationẽ utitur, maius argumẽto robur addit: sic enim argumentatur: Si inuenitur unum cõtrarium, inuenitur & reliquũ: sed est locus in quo ob dominiũ niuis, quæ frigida est & humida, habitari nõ potest: igitur erit locus qui ob ignis calidi & sicci dominiũ non poterit habitari. Dicam enim in primis, cõtraria nõ adeò necessariã habere connexionẽ, ut uno actu posito, aliud necessariò ponatur: eorum enim oppositorũ potius ea est proprietas, quæ relatiue opponũtur, non contrariorũ. Et si illa aliquãdo Aristoteles utitur, non ut demonstratiua, sed ut probabili utitur. Deinde, esto quod unum contrariũ esse non possit nisi aliud sit, non tamen id sequitur quod Auerrois uult: sequetur quidem, si frigus sit, calorem esse: non autem tantã uim in submouenda habitatione habere calorem, quãtam habet frigus, quod scilicet ex natura sua habet, ut uitæ principijs aduersetur: cum econtrario calor, & uitã tribuat & cõseruet: ut propterea per locum qui à cõtrarijs dicitur, oppositum potius sequatur, ut uidelicet si frigus facit locũ inhabitabilem, calor faciat habitabilem. Liquet igitur & hãc, quam demonstrationẽ signi Auerroës uocat, multisariam peccare, nihilq; habere ob quod demonstratio dici mereatur. Sed age eas examinemus argumentationes, quas, quod ita sit, & quam ob rem ita sit, probare dixit Auerrois. Vna est huiusmodi: Distantia solis maxima, & tarditas motus partiũ cœli maxima, maximum faciunt frigus: igitur maxima solis propinquitas, maximaq; partium cœli uelocitas, maximum operatur calorem. Duo autem hæc sub æquinoctiali contingunt; ad uerticalem enim habitantiũ sub æquinoctiali punctum, quæ

Calor positiui, frigus priuatiui rationẽ habet.

maxima eius propinquitas est, sol accedit, partesq; ibi cœli in æquali tempore maxi
mum spatiũ describunt, quod est secundum Aristotelem, uelocissime moueri. Tan
to igitur uelocior est æquinoctialis motus, motu arctici circuli, quãto illius ambitus
est huius ambitu maior: tam uehemens igitur est sub æquinoctiali calor, ut omnem
penitus excludat habitationem. Signo quoq; tali hanc confirmat rationem: Adsen
sum, inquit, constat, ex locis medijs inter polum arcticum & æquinoctialem, ea ma
gis incalescere, quæ æquinoctiali: ea magis frigescere, quæ polo arctico sunt propin
quiora, adeò ut in his frigus calorem, in illis calor frigus superet manifeste. Quãto q;
maior fit ad æquinoctialem circulum propinquatio, tanto calor magis superat frigo
ditatẽ; Ergo ubi maxima propinquitas, ibi & maximus calor. Cum enim inueniun
unum cõtrarium & medium, alterum quoq; contrariũ inueniri necesse est; & cum
inueniuntur causæ unius extremi & medij, causas quoq; alterius extremi inueni
necesse est. Hæc est una ex Auerrois demõstrationibus, quam ei similem esse dicit,
quam facit Aristoteles in libro Cœli: Si corpus maxime distans à motu cœli est ma
xime graue, necesse est corpus, quod est maxime propinquũ cœlo, esse maxime le
ue. Rursus alio in loco aliam affert demonstrationẽ, quam sic possumus colligere:
Causa quæ facit habitationem sub Cancri tropico difficilem, & ferè impossibilem,
ex parte causæ agentis, inuenitur sub æquinoctiali: & præter illam alia ex parte ma
teriæ, quæ maioris est potentiæ ad calefaciendum: igitur sub æquinoctiali erit omni
no impossibilis habitatio. Patet anterius sumptum: quoniam causa faciens caloris
uehemẽtiam sub Cancri circulo est solis rectus, & ad perpendiculum aspectus, per
quem radij ad angulos rectos reflectũtur, qui sunt omnibus alijs potẽtiores. Quod
cum semel tãtum in anno fiat in eo loco, scilicet sub Cancri circulo, bis fit sub æqui
noctiali, sole uidelicet ad primam Arietis & Libræ partem accedente. Additur &
alia (uti diximus) ex parte materiæ uocata ab eo causa: quoniã experientia consta,
quod post maximam ad quemuis locum habitabilem, solis propinquationem, calor
maior fit, tantoq; maiori tempore perseuerat, quanto locus magis ad meridiem uer
git: unde longiores tanto æstates fiunt, quanto loca magis sunt meridionalia. Cum
igitur in nostro climate, quod ab æquinoctiali ferè quinq; supra quadraginta parti
bus recedit, calores post solstitium quasi ad trimestre tempus extendantur, & in la
titudine triginta partium ad quadrimestre: sequitur ut sub æquinoctiali propè ad
sex menses protendantur, quo tempore altera fit propinquatio: atq; ut sequens est
ferè cõtinua inibi erit exæstuatio, nec quatuor inibi erunt sibi succedentia anni tem
pora, sed uel unum continuum, uel octo: & sic tolletur animalium & plantarũ con
seruatio, quæ per quadruplicem temporũ uicissitudinem alijs in locis cõtingit. Ha
sunt rationes quas uere demonstratiuas Auerrois existimauit; quæ licet prioribus
efficaciores prima facie uideantur, si quis tamen acrius introspiciat, non maiorẽ ual
de in his, quàm in illis adesse uim iudicabit. Nam ut demus illis plus etiã quàm posi
sunt, nõ plus certe habebunt, quàm loca æquinoctiali supposita, ratione binæ uni
co in anno ad uerticalem punctum accessionis, directionis radiorum, & ad angulos
rectos reflexionis, motusq; demũ cœli partium uelocioris, debere impense calere.
non usqueadeò tamen probant calere, ut inde in totum arceant habitatores. Nam
aliæ adsunt (ut ostendemus) repugnãtes causæ, adeoq; potentes, ut non solum he
betare caloris acerbitatem ualeant, sed ad modum quendam & temperiem deduce
re, qui sit animalium uitæ conformis, præsertim quoniam (ut superius dictum est)
non sicuti frigiditas, ita & caliditas uitæ inimicatur, præcipue cœlestis, quæ miris be
nignaq;, quãtum ex seipsa est, & uitam potius affert, quàm aufert. Ex accessu enim
solis generationes, ex recessu corruptiones, teste Aristotele, proueniunt. Quare
sub æquinoctiali ob aliam rationem negauit habitari, quàm quod prius deficeret ha
bitatio, quàm umbræ, quæ ad septentrionẽ in nostra regione uergunt, ad austrum

Calor cœlestis uiuificus.

flecterentur, hoc est sub Cancri circulo: ibi enim non habitari propter æstum, nec in parte alia propter frigus: ut obseruationibus inniti potius uideatur, quàm rationibus, & narrati potius similis quàm probanti: tantum abest ut demonstrationibus in hoc usus sit, quemadmodum putauit Auerrois: quem non modo non demonstrasse, sed nec probabiles ualde rationes attulisse, satis ex his quæ dicta sunt posset constare. Verum ut Auicennæ sententia, ueritasq; ipsa clarius eluceſcat, altius exorsi, causas afferemus quibus fit, ut sub æquinoctiali possit habitari. Experientia magistra sumus, regiones quę sub cœlo sunt, alias alijs magis minus ue incalescere, longioresq; aut breuiores æstus perpeti. Horum effectuum causa, alia è terra tantum, alia è cœlo pendet. Purè terrestres in præsentia dimittamus: cœlestis uel ex cœlo, uel ex astris pendet. Ex astris uel sole, uel aliquo aliorum. Reliqua, ut parum certa exiguiq; momenti, nunc prætermittamus: cœli tantum motum, solemq; considerabimus. Cœlum motu calefacere uoluit Aristoteles: quod si uerum est, sequitur ut qua parte uelocius mouetur, ea & uehemẽtius calefaciat. Verum quicquid id est calloris quod cœlum suo motu nobis iaculatur, id adeò exile est, dum terram attingit, ut quantum ad nostrum propositum attinet, uix efficere sensilem uarietatem possit. Ipsum enim quod mouetur cœlum, maiorem minorem ue intra semetipsum calorem ex quocunque motu haudquaquam suscipit, imò si ad uiuum resecanda res est, nec cœlum, sed nec sol ipse, calorem quem in inferiora mittit, in se actu habet, sed potestate tantum ac ui: ex quo fit, ut non plus eo media regio incalescat, ubi uelocius mouetur, eo crebrius deorsum mittit, uel quia uelocissimo motu, contiguum locius, quàm ubi tardius mouetur, nisi quod uel uim illam excalfactoriam, quo uecitimæ suæ parti ignem secum rapit, ipseq; ignis aëra pariter contactu secũ circumrotat. Verum horum dicatur, non magnus deorsum pertinget calor: uis enim illa influendi calorem, quæ uniuerso adest cœlo, quum mitis benignaq; suapte sponte sit, ut superius est dictum, non tam eximia est, ut exurentem calorem hic ualeat generare. Et quod ad alium modum attinet, ut concedamus totam ignis sphæram ad cœli motum circumuolui, primo non uidetur quomodo calorem ex hoc motu consequi ualeat eo maiorẽ quem ex se possidet, quum natura sua ignis sit calidissimus. Deinde non satis rationi consonum uidetur, ut simili uelocitate tota aëris sphæra eum consequatur: quam etiam scimus quacunque agitetur uelocitate, nunquam totam incalescere, cum & euidentia ipsa rei, & Aristotelis autoritas ostendat, mediã eius regionem ualde semper frigidam, ipso etiam Auerroë confirmante remanere. Insuper & à sensu & à ratione alienum sit, aërem hunc nostrum in quo degimus, circa terram magna uelocitate circumuolui: alioqui neque fœtor, neque pestilens aliqua affectio, sed neque nebulæ aut nubes diutius eandem ciuitatem obsiderent. Et sicuti uenti motum persentimus, ita & aëream illam girationem sentiremus. Quod cum neque hic, neque alibi fiat, disci potest aërem circa nos non adeò uehementer exagitari, ut nota dignum calorem ex eo motu uel indipisci possit, uel terris elargiri. Quæ si uera sunt, relinquitur unicus Phœbi calor, in quem huiusmodi referri caloris uarietas possit. Agit igitur in unum magis quàm in alium locum sol, uel quia terræ proximior, uel quia magis è directo radios in eum iacit, uel quia diutius respicit. & hoc dupliciter: uno modo, quia dies sunt noctibus longiores: alio modo, quod pluribus talibus diebus respexit. Propinquitas parum in hoc habet efficaciæ: siquidem sole in opposito suæ apsidis (quam augem nunc uocant) existente, cum maxime nobis propinquet, maximum tamen frigus patimur. Relinquuntur igitur duæ causæ, mora scilicet & directio: ex quibus opinionum diuersitas in hoc quæsito nata est, dum alius hanc, alius illam efficaciorem putat. Aristoteles, Auerrois, & ante omnes Pythagoras, directionem cæteris præstare arbitrati, quam bis in anno sub æquinoctiali habitãtibus sciebant euenire,

Caliditatis per æstatem causæ uariæ.

Cœli motus qua ratione calefacere dicatur.

Aëris regio media semper frigida.

Sol qua ratione calefacere dicatur.

Solis propinquitas.

Solis aspectus directus.

tantum ibi caloris esse iudicarunt, ut in totum habitationē prohiberet. Contrà Aul
Solis mora. cenna & Ptolemæus, plus moræ quàm directioni tribuêre, duplici ad hoc sentien
dum experimento impulsi. Primum, quoniam una uel altera post meridiem hora,
calor impensius nos urget, cum tamen tunc à uerticali puncto magis quàm in me
ridie, æque uero ut totidem horis ante meridiem sol sit semotus. Altera experientia
est, quoniã apud nos æstus maiores sunt, sole ultimam Cancri partem uel Leonem
subeũte, Quintili uidelicet mense, quàm dum Geminos, uel primas Cancri partes,
Maio uidelicet & Iunio, illustrat: licet in eadem sit uel maiore distantia à nostris capi
tibus. Quod certe non alia euenit ratione, quàm quod longiore tempore aërem ad
incalescendum disposuit. Tametsi igitur sol eos qui sub æquinoctiali degunt, bis in
anno è directo prospiciat, tamen quia totidem horis sub terra latet, quot terram illu
minat, & statim ab æquinoctijs, longe magis ab illis declinat, quàm à nobis à solsti
tijs, ut 2. lib. magnæ compositionis demonstrauit Ptolemæus, & 1. lib. suæ medica
næ, parte secunda, tetigit Auicenna, cum minus possit directio uel eius propinqui
tas, quàm perduratio: sequitur longe maiorem esse sub Cancri & Capricorni circu
lo æstum, quàm sub æquinoctiali, nec sub hoc tantum, ut prohibere habitationem
possit. Eos enim qui sub solstitialibus tropicis habitãt, uel circa eos, sol è directo per
cutit, & eo tempore longiores noctibus dies habent, nec citò ab eorũ capitibus rece
dit, adeò ut duplex mora cum directo aspectu coniungatur: & si quid uelocitati mo
tus dandum est, ea quoq; non deest. Sub æquinoctiali uero una tantum est caloris
efficax causa, quoniam scilicet sol bis in anno ad perpendiculum radios in eos mit
tit: totoq; anni residuo non multum ab illorum capitibus submouetur, accedente
etiam summa partium cœli uelocitate. Quæ licet causæ possint multum, à quibus
dam tamen alijs multum remittuntur. Quarum una est, quod cum noctes semper
ibi sint æquales diebus, ex absentia solis multum tepescit caliditas, quæ ex eius præ
sentia nasceretur. Ad quod & illud facit, quod nullibi quantum sub æquinoctiali
ab horizonte sol noctu remouetur: præsertim eo tempore quo rectissime illuc ra
dios mittit, scilicet tempore duarũ æstatum: ad nullam enim partem tunc inclinat:
sed per mediam exactissime inter utrunq; polum uiam progreditur: quod in nullo
climate contingit. Tantum enim horizonti cuilibet intempesta nocte propinquat, q
æquinoctij tempore, quãta est climatis latitudo. Alijs uero temporibus tanto plus,
quãta est latitudo regionis, simul cum solis eo tempore declinatione. Alia causa est,
(quam suprà tetigimus) quod post puncta æquinoctialia, quæ illis duas æstates fa
ciunt, magis declinat sol, quàm post solstitium, quod nobis unicam facit æstatem,
sed duabus illis longiorem. Addit & Aponensis aliam causam, aperte Auerroi re
pugnantẽ, quam iudicandam tibi & tui similibus relinquo, scilicet radios sub æqua
tore apicem terræ ferientes, non ita refringi, sicuti alijs in locis, ubi in conuexam su
cidunt superficiem. Ad hoc etiam facit, quod ibi sunt duæ hyemes, inter quarum
utranque & æstatem tantum tres menses intercedunt: quo fit ut æstates multum
calidæ esse non possint, sicuti neque hyemes multum frigidæ. Non enim in tam
exiguo spatio, magna potest ab uno contrario in aliud fieri permutatio: quia su
perueniente æstate, frigiditas in aërem à præcedenti hyeme impressa, nondum est
tota abolita. Videmus enim apud nos hyemes ultra tres menses perdurare, & frí
gus per hyemem in aërem impressum, bona etiam Veris parte perseuerare. Hus
præterea sententiæ experientia ipsa suffragatur: refert siquidem Nicolaus Floren
tinus insignis medicus, conciuem eius quendam cognomẽto Indianum, quoniam
in India longo tempore fuisset, affirmare solitum, habitasse se in locis quibusdam,
ubi essent duæ hyemes, & duæ æstates, quarum nulla multum in calore aut frigore
excelleret. Affirmãt id & Lusitani, qui nostris tẽporibus (ut superius diximus) no
ua, & antiquis incognita nauigatione, multa æquinoctiali subdita loca perlustrant.

Quæ

Quæ si uera sunt, imò quia uera sunt, omnes aduersariorũ corruũt rationes, etiam quas illi demonstrationes putarunt. Sub Cancri enim circulo & Capricorni, si usquam, sunt loca ob calorẽ inhabitabilia, quæ maxime distant à septẽtrionalibus, non situ, sed qualitate. Dixi, si uspiam, quoniã Lusitanorum nauigationes torridam uocatam Zonam refertam habitatoribus testantur. Sub æquatore uero sunt loca satis cõmode habitabilia, nec habitationẽ directio aut reflexio impedit radiorũ, quia ex 24. horis tantum per 12. solem uident, qui nec eos ultra modum æstatibus calefacit, quoniã paulò ante hyems præcessit: nec multo tẽpore durat caliditas, quia in paucis diebus multũ ab eis sol declinat, & citò ad punctum aliud, hyemem quoq; faciens, peruenit. Nec propter duas hyemes uiuentiũ generatio tollitur, imò multiplici fœnore respondet: quoniã singulam hyemem, mox uer, dehinc æstas citò consequitur, ita ut quod apud nos semel generatur, bis generari apud eos possit. Maxima etiam directio maximũ calorem sola facere non potest, nisi cum mora plurium dierum cõiungatur: sicuti nec mora sine propinquitate & directione: nam unius diei longitudo sub polo calorẽ facere non potest, cum sit à propinquitate, directione & reflexione destituta: & uti tarditas motus in faciẽdo frigus, exiguũ ibi momentũ habet, sic & uelocitas in faciendo calorem sub æquatore, aut parũ, aut nihil operatur. Satis igitur iam, ni fallor, liquet & ueritas & causa, quare sub æquatore sit possibilis habitatio. Nunc aliud caput quæstionis aggrediamur, an scilicet sit habitatio tẽperata. Putant nõnulli Auicennã sequentes, non solum ibi habitari, sed esse æquũ omnino, & in neutrã partem uergens temperamentũ. Ad quod credendum, uel ea ratione præcipue mouentur, quod paribus perpetuò interuallis, sibi inuicem noctes diesq; tẽpora partiuntur: ideo fieri, ut quantũ ex solis præsentia caloris, tantum ex absentia frigoris generetur. Cui rationi nonnulli Christiani ita manus dederunt, ut esse in eo loco paradisum putarint, quæ in sacris libris delitiarũ appellatur. Petrus Aponensis in libro quem Conciliatorẽ appellauit, aliam (quam & suprà tetigi) rationem superaddit, quod scilicet minus quàm alijs in locis solares radij apicem cõuexi terræ feriẽtes, retro flectuntur. Et ob hoc tantã esse inibi putat temperiem, ut humana corpora eo loco generẽtur, quæ secundi modi ab Auicẽna positi æqualitatẽ, quæ est inter omnes humanas tẽperaturas exactissima, nanciscũtur. Ego licet rationibus & testimonijs idoneis adductus, non maximã ibi esse intẽperiem putem, ad calorẽ tamen multo plus inclinare, quàm ad frigus regionẽ illam puto: ex gemina enim illa singulis annis cõtingente ad uerticẽ directione, & ad perpẽdiculum radij iaculatione, fereq; angulo carente reflexione, multũ omnino incalescere ea loca puto. Nam est ab exigua mora, alijsq; in contrariũ faciẽtibus superius recitatis, uigor aliquãtisper imbecillis reddatur, efficaciores tamẽ uidentur caloris causæ, ueluti per se agẽtes, & nõ ex accidenti, q̃ causæ cõtrariæ, quæ nõ agendo potius, quàm agẽdo frigus faciũt, aut calorẽ remittunt. Et hæc de habitatione sub æquinoctiali dicta sint. Quod ad aliud uero quæsitũ attinet, Auicen. aperta sentẽtia est: post loca sub æquinoctiali circulo sita, quartũ clima exacto esse temperamẽto proximius, eo quod ibi habitantes non uruntur ob directionẽ, sicuti hi qui in primo morãtur climate: neq; impẽsius calefiunt ob propinquitatẽ, sicut qui in secũdo & tertio: sed neq; cõgelantur, sicut hi qui in extremo sunt quinti, uel in maiori latitudine, solem nimis remotũ habẽtes. Hanc Auicẽnæ sententiã sequutus Aponen. homines in altera tantũ contrarietatũ tẽperatos sub ea cœli inclinatione collocauit. Repugnat Auer. 2. sui Col liget, dicens non esse uerum, quod quidam dicũt, quartũ clima esse melius quinto: licet secundo Meteororum, quartũ & quintum climata dixerit tẽperatiora. Et alio eiusdem libri loco, terras naturales in calore eas esse, quæ sunt mediæ in latitudine, sicut Græcia. Et alibi præposuerit quintum, eius mediocritatẽ probans ex temperamento habitantiũ, quod ex colore & capillis præcipue dicit ostendi. Eandem quarti

Zona torrida habitatoribus referta.

Sub æquinoctiali an sit habitatio temperata.

Paradisus uoluptatis.

Temperatissima habitatio.

prærogatiuam confirmat Ebumasar Alpharabij, ut scribit Moses 25. lib. Aphoris-
morum, dicens homines ibi tam perfectius cæteris loqui, sicut perfectiores sensu,
figura, ac forma sunt, & magis temperati. Omnes autē ex Galeno sumpsisse hanc
» opinionem uidentur, qui tertio Aphorismorum dixit, quod zona exquisitam ha-
» bens temperiem ac media orbis terrarum, est quæ per Gnidum transit & Coum;
» & quæcunq; loca ab his non multum uel ad Aquilonem, uel ad Austrum recedes-
» runt. Et lib. secundo salubrium: In immoderatis locis non fit exactissime tempe-
» ratum corpus. Et paulò infrà: In nostra regione fiunt multa corpora ei similia: &
» in hac regione quæ latitudinem non paruam habet, id temperatissimum est, quod
» est exacte medium: ut Hippocratis patria, quæ æstate & hyeme est temperata, mul-
» toq; magis Vere & autumno. Ego autem, licet non ignorem quàm temerarij, se-
cus quàm tot, talesq; uiri & sentire & scribere: sciens tamen nihil esse sanctius ue-
ritate, ea præ oculis habita, dicam libere quod sentio. Teneo contra omnium, quos
Clima sextum temperatissimum esse. legerim, sententiam, temperamēto magis propinquam esse habitationē sub sexto,
quàm sub quarto aut quinto climate. Ad quod probandum pro hypothesi esto, ex
communi astrologorum sententia, principium quarti climatis, quod per Rhodon
uocant, esse in latitudine triginta trium partium & duarum tertiarum alterius par-
tis: hoc est, tot partibus ab æquinoctiali circulo remoueri. Ex hoc sequitur, quod di-
stat ab aquilone partibus quinquagintasex, & tertia alterius partis: tota enim no-
stra latitudo nonaginta partibus cōtinetur, quarta uidelicet parte CCCLX. in quot
partes quemlibet circulum astrologi diuidūt: ex quo rursum sequitur, ut plus pro-
pinquet æquinoctiali, quàm arctico polo, partibus uigintiduabus & duabus tertijs
alterius partis: &, ut sequens est, non sit medium orbis terrarum, sed distet à medio
partibus undecim, & tertia alterius partis. Si igitur id est temperatissimum quod
exacte medium orbis terrarum, ut uoluit Galenus: uel id quod est medium in lon-
gitudine & latitudine, ut Auerrois: euidenter concluditur, clima hoc quartum non
esse temperatissimum. Sed dixerit fortè quispiam, Galenum per orbem terrarum,
non absolute totam hanc terræ quartam portionem intellexisse, sed id tantum eius
quod habitatur, quam in septem climata diuidunt astrologi, quorum quartum est
medium, tria ex utraque parte clima relinquens: eodemq; modo Auerroïm ter-
ram mediam in longitudine latitudineq; intellexisse, non absolute, sed habitatæ re-
spectu, quam οἰκουμένην Græci uocant. At profectò quisquis id dixerit, aliquid di-
xisse fortè uidebitur, reuera autem nihil dixerit. Nam rogo quid in re ipsa facile-
ptiformis ista diuisio? aut quid firmi habet & certi? Posset enim quis in septem, sed
aliter quàm neoterici, ita secare, ut quod hac computatione est quartū, tertium es-
set, ut Plinius ex quorundam placito computat. Posset in octo, posset in plura, pos-
set in pauciora pro libito segmenta habitatum à nobis orbem diuidere: quibus divi-
sionibus factis mediam non amplius sedem quartū hoc clima posideret. Ipsam po-
tius rei naturā sequamur, uidebimusq; clima hoc quartum, non propter hoc quod
in medio numeratur, mediam quoque naturam in calore & frigore sortiri. Si enim
caloris maioris minoris ue potissima causa est (ut superius est ostensum) maior mi-
nor ue solis ad uerticalem punctum appropinquatio, uel, ut uoluit Auerrois, ma-
ior anguli, quem radius solis terrā uerberans facit, ad rectum propinquitas: quum
hominibus quarti climatis, sol satis propinquet, angulumq; illis faciat quinti, sexti,
septimiq; comparatione non multum à recto differentem, sequitur calere eos po-
Clima quartum non esse mediū. tius quàm frigere. Sed uide quàm sit ista quarti climatis mediatio imaginaria potius
quàm in re. Spatium quod à septem climatibus includitur, est partium 37. & trium
quartarum alterius partis: principium enim primi est in latitudine partium duode-
cim, & trium quartarū alterius partis: finis uero septimi quinquaginta partium &
mediæ alterius partis. Cum igitur medium quarti sit in partibus 36. & tertia alterius

partis,

partis, sequitur quod distet à principio primi, quod est in partibus 12. & tribus quartis alterius partis, per partes 23. & septem duodecimas alterius. A fine uero septimi, qui est (ut superius est dictum) in partibus quinquaginta, & medietate alterius partis, distet per partes 14. & sextam alterius, &, ut sequens est, sit propinquius septimo quàm primo, per partes nouem & quinq; duodecimas alterius. Et consequenter capiat uniuersi interualli omnium climatum, partes 23. & septem duodecimas alterius, quæ sunt ferè duæ tertiæ eiusdem integri interualli, quod 37. partibus & tribus quartis diximus contineri: absitq; ab eius iam dicti interualli medietate, partibus quatuor, & septemdecim uicesimis quartis alterius: medium nequaquam dici meretur. Quomodo enim dici potest medium, cum nec sit medium totius latitudinis, sed ad æquinoctialem multo magis quàm ad polum appropinquet: nec sit medium æque distans ab extremis totius spatij ab climatibus septem introcluſi, sed ad septimum magis inclinet quàm ad primum. Ad horologia fortè recurret quispiam, dimidio horæ notatu digna conspicitur, in totoq; discrimine differentia trium horarum semis cõprehendatur, cuius differentiæ dimidium hinc, dimidium illinc quartum clima relinquat, habere ob hanc causam mediocritatis quandam ueram rationem. Sed & hoc quoque parum habet momenti: siquidem ipsa per sese dierum quantitas, uel exiguam, uel certe nullam habet uim ad maiorem minorem ue calitatem regioni tribuendam. Dictaret enim ratio, quantum est ex hoc, ut ubi dies longiores, ibi calores maiores. Contrarium uero experientia ipsa testatur: quo magis enim ad aquilonem uergimus, ut dies maiores, ita maiora frigora inuenimus. Neque uero in hac dierum uarietate quartum hoc clima mediocritatem possidet: medium enim eius maximam diem habet horarum ferè 14. semis, in qua quantitate nulla mediocritas uel fingi potest. Quod si quis omnino contendat, inter totam uarietatem quæ in habitabili parte contingit, hanc esse mediam: certe & hoc præsenti tempore falsum esse deprehenditur, quando iam innotuerit 24. climatum habitatio, ab æquinoctiali sumpto principio, ad eam usque regionem ubi latitudo est ferè 66. semis partium, differentiaq; maximæ diei à minore in hoc interuallo est duodecim horarum, cuius medietas non 14. semis horis, sed 10. & 8. continetur, & in latitudine 58. semis partium cõtingit, ubi quæ nunc Dacia dicitur, & ea Britanniæ portio sita est, quæ Scotia nuncupatur. Quæ tamen regiones non propterea temperatæ sunt, sed potius ingentibus frigoribus infestantur, sicuti quartum clima capit nisi aquilonares flatus, quibus ob loci positum maxime patet, æstum lenirẽt, uix possetæstatis tempore habitari. Mauritaniam quoque, Aegyptum, Siciliam, atque eam Italiæ oram quæ ex aduerso iacet, ultra modum scimus incalescere, hominesq; in his gigni, qui sint à mediocri temperatura longe semoti. His ego tum rationibus, tum experimentis motus, recedere à summis illis uiris coactus sum: de quo spero me ueniam apud te, & apud eos impetraturum, qui non tantum dicentes, quantum dicta ipsa pensi habent. Quicquid uero alij uel sentiant uel dicant, suscq; decq; fero. Quintum porrò clima quod per Romam uocant, licet minore calore quàm quartum prematur, longe tamen magis & ipsum calet, quàm ut mediocre dici possit, sicut & in austrum magis quàm in aquilonem inclinat: principium enim eius latitudini trigintanouem partium subiacet: finis 43. semis, medium 41. & quarta alterius partis. Ex quo fit, ut ex alia parte 48. & tres quartas relinquat, atque per tres & tres quartas à uera medietate secludatur: quæ distantia eo in loco unius climatis differentiam, hoc est uarietatem diei maximæ in horæ medietate constituit. Quæ si uera sunt, sequitur, Auerroim amore proprij climatis seductum, quandoque repudiato quarto, prætulisse omnibus quintum, ueræ quidem mediocritati

Dacia.
Scotia.
Rhodos.
διὰ ῥόδου.
Clima quintum quod διὰ ῥόδου, tempe ratum non esse.

propinquum, non exacte tamen mediocre. Quod si Auerroi in suo licuit, ex colo-
re & capillis habitantium, non alia ex re sumpto argumento: cur non mihi licea
meum, hoc est sextum, cunctis præferre? in medio exactissime septentrionalis hu-
ius quam incolimus, quartæ orbis partis situm, fœcundissimis campis, amœnissimis
collibus, limpidissimis fontibus, piscosissimis lacubus, saluberrimis fluminibus orna
tum, præcipueq; fluuiorũ rege Eridano, qui ueluti maris uicarius, totius orbis mer-
ces, magnis nauigijs ad præclarissimas urbes, quæ utriq; insident ripæ, facillime de-
portat. Inter quas maxime emicat Ferraria, patria & alumna mihi dilectissima, siue
mœnium decorem, siue uiarum rectam ad regulam latitudinem, siue magnificen-
tissimas ædes, siue augustissima templa, siue cõpita, siue fora, siue pomœria, siue po
maria, siue agri fertilitatem, siue cœli salubritatem, siue suburbia, siue uillas, siue po
puli frequentiam, siue uirorum robur, siue mulierum pulchritudinem, siue inge
nia, siue artes uel sellularias uel liberales, siue togam, siue arma species: in quibus
quantum excellat, proximis annis Alphonso inuictissimo Duce, toti orbi, nedum
uniuersæ Italiæ, re ipsa apertissime demonstrauit, duobus potẽtissimis hostibus in
tra paucos annos superatis. Ingrederer campum laudum Alphonsi Ducis, nisi re
magnitudo, quæ maiorem tubam quærit, me absterreret, cognoscereq; hanc ma
teriam, ut meis humeris, ita præsenti epistolæ non congruere. His ergo omissis, ad
nostrum clima reuersi, dicimus id exacte medium existere in hac nostra septentrio-
nali habitatione. Incipit enim à latitudine quadragintatrium partium & mediæ, &
desinit in quadragesimamseptimam & quartam alterius portionem, adeò ut me-
dius eius punctus parũ recedat à quadragesimaquinta parte, quæ medietas est no-
naginta partium, in quas facilioris computationis gratia, quartæ huius nostræ latis
tudinem astrologi diuisere. Veram igitur medietatẽ habet, & à re ipsa natam, non
ab hominum imaginatione, metiri dierum spatia cupientium: quantum enim dis
stat à polo, tantum distat ab æquinoctiali: sed & medium existit in eo spatio, quod
in tota hac nostra terræ portione satis cõmode habitatur: quod uidelicet inter Can
cri tropicum & Arctoum circulum iacet. Distat enim Cancri circulus ab æquino-
ctiali partibus paulò minus uigintiquatuor: totidémque Arctous circulus à polo:
quare remanent inter utrosque, partes ferè quadragintaduæ: quas si per medium
secueris, uidebis sexti climatis spatiũ, utriusq; dimidij partem capere. Quod etiam
ratio mathematica demonstrat: demptis enim à lineæ extremis partibus, æquis por
tionibus, punctus qui in tota linea medius erat, in remanente etiam parte medius
remanebit. Si enim ad alterum extremorum declinaret, sequeretur maiorem ab eo
extremo portionem, quàm ab alio fuisse sublatam. Facit autem medius hic sinus, ut
anni tempora suum quodq; habeat temperamentum: nec tantum sit hyemis fri-
gus, ut habitatores gelu torpeant: nec tantus æstate calor, ut exæstuent. Hæc sunt
mi Cigleri, quæ olim in patria circa temperamenta nostræ habitationis meditatus
sum, in quibus tantum à me probabitur improbabiturq;, quantũ abs te probatum,
reprobatum ue iri cognouero. Vale.

Climatis sexti temperies et cõmoditas.

Eridanus fluuiorum rex dictus à Marone.

Ferraria.

Ex hospitio nostro Budæ. VII. Idus Septembris. M. D. XIIII.

EPIST. II. Ad Michaëlem Sanctannam Chirurgum, de nominibus morborum in exterioribus corporis partibus euenientium.

REm à me petis Michaël, ut sanè non facilem, ita his qui cõmunem me
dendi modum sequuntur, ualde necessariam, ut confusionem nomi
num, earum affectionum quæ in extima corporis humani superficie
contingunt, submoueam: & quo singulæ nomine apud Græcos, La
tinos, barbarosq; Medicos uocẽtur, sigillatim exponam. Magnum
& inu

& multiplices errores ex huiuſcemodi nominum ignoratione communibus medicis quotidie obueniunt) dum idem nomen apud diuerſos autores eundem ſemper affectum ſignificare arbitrantur: quum tamen, ut inferius late patebit, eadem uox aliud Græcis, aliud Arabicis, aliud Latinis medicis plerunq; ſignificet: quæ res multum auget negocij difficultatem. Cõmunes medicos cum dico, eos intelligo, quos cinam non in pectore & mente, ſed in chartis habent & membranis ſepoſitam: nec manum adhibere curationi alicuius morbi ſciunt, niſi nomine prius habito, remedia proprio eius capite à libris requirant: quum ueri medici, ut qui methodo artem & ex cõmentario medicos uocare poſſumus: quoniam uidelicet totam ſuam medi- *Medici ex commentario.*

proſequuntur, exiguam nominum curam habentes, morborum ſubſtantias atque cauſas per diuiſionem & reſolutionem inquirant, è quibus curatiuas indicationes eliciant, & intentiones acquirant, quibus inſtrumenta inueniant morbos ab humanis corporibus propulſantia: & ſi quandoq; ad libros recurrunt, non tanquam cæci, ut illi, à nominibus ſe duci ad eos ueluti ad iudices permittunt, ſed ad limam ratio nis quæ legunt applicantes, ſcriptis non tanquam dominis parent, ſed ipſa potius tanquã mancipia ad ſuas proſequendas intẽtiones trahunt. Et propterea ſtudio eis non eſt, quo quiſque morbus nomine à prioribus medicis uocatus ſit, ſed ſub quo contineatur genere, quot, quæ ue eius curatiuæ intentiones, & quibus ſint auxiliis perficiendæ. Paucorum autem hoc munus eſt, tantumq; poteſt inueterata conſuetudo, ut qui hanc uiam ſequuntur, ludibrio ferè cæteris habeãtur, nec poſſint cum medicis uulgaribus de rebus medicinalibus agere, niſi & ipſi norint morbos proprijs nominibus appellare, & ad proprium, ut illi appellant, caput ſingulos referre. Vnde fit, ut utrique ſectæ ſit iſta exacta nominum notitia neceſſaria: illis quidem, quod aliter mederi neſciant: his, ut poſſint cum reliquis inire colloquia, & de curandi uia & ratione diſputare. Vt igitur tibi morem geram, operámque ſumam iuuentuti, à capite, ſeriem nominum eorum affectuum explicabo, qui exteriores partes uel infeſtant, uel dedecorant. *Notitia nominum quatenus medicis neceſſaria.*

DE MORBIS IN CAPITIS CVTE.

Inter hos primus eſt porrigo à Latinis uocatus, à Græcis πίτυρα in plurali, uel πιτυρίασις, ab Auicenna & Haliabate non inepte furfur: ſiquidem & uox græca idem ſignificat, quæ eſt à re ipſa deſumpta: quædam enim quaſi furfuraceæ ſquamulæ abſque ulceratione à cute eorum reſoluuntur, qui hoc dedecore dehoneſtantur: ferecp in capillo fit, Celſo teſte, rarius in barba, aliquando etiam in ſupercilio. ἀλωπηκία, & ὀφίασις areæ genera ſunt Celſo: uox utraq; græca eſt: prima à uulpe nomen habet, quæ frequenter eo morbo, ut ſcribit Galenus, infeſtatur. Secunda à ſerpentis ſimilitudine, cui pars læſa ſimilis exiſtit, teſte Paulo & Celſo, qui addit eam incipere ab occipitio, nec duorum digitorum latitudinem excedere, & ad aures duobus capitibus ſerpere: commune utriq; eſſe dicens, quod emortua ſumma pellicula pili primum extenuantur, deinde excidunt. Auicenna & Haliabas, illud uoce parum corrupta, Alopitiam, hoc Tyriam uocant: qua uoce quandoq; omnes ſerpentes, quandoq; uiperas proprie ſignificant. Sunt ambo capillorum defluuia, à uitioſis humoribus contingentia: hocq; differunt à Caluitio, Latinis, & Auicennæ uocato, Græcis dicto φαλάκρωσις, in quo ex indigentia humoris, non ex malignitate capilli decidunt. *Porrigo: πίτυρα, uel πιτυρίασις. Furfur. Alopecia. Ophiaſis. Tyria. Caluitium. Phalacroſis.*

Manantia capitis ulcera, una uoce nominat Plinius, quæ Græci ἀχῶρας & κήρια, Auicenna ſaphatum, Haliabas tineam, generali & ipſe nomine, ſub quo non ſolum achores, & ceria Græcorum, ſed & ficus, & ὑυδράκια, & ἐξανθήματα collocauit. Sunt autem ἀχῶρες Galeno & Paulo, cutis capitis cum tumore ulcera forami- *Saphatum. Tinea. Achores.*

Cerion. nulenta, è quibus sanies manat tenax, non aquosa, sed nec ut mel crassa. Κήριον achori simile maioribus foraminibus, in quibus sanies melli similis, instar sani apum
Ficus. cõtinetur. Ficus, ulcerosæ quædam eruptiones, rotundæ, subduræ, rubræ, quas dolor comitatur, & maiori ex parte capiti, sed interdum reliquo corpori cõtingunt.
Psydracia. Ψυδράκια parum supra summã cutem eminent, & sunt φλυκτάιναις, hoc est bul-
Phlyctænæ. lis, quæ ab igne excitãtur, similia. ἐξανθήματα, subrubræ, & asperæ in suprema cu-
Exanthemata. te ulcerationes, de quibus alio loco rursus nobis erit sermo.

Congregatur & interdum in capitibus, præsertim puerorũ, aqua in medio cutis & pericranij, aut huius & ossis: ὑδροκέφαλον Græci uocant, Auicenna aquam
Hydroce- phalon. extra craneum: Haliabas, apostema intercutaneum.

Hi sunt affectus cutis capitis proprij apud antiquos reperti. Recentiores testu-
Testudines. nes & talpas addiderunt, quæ penes antiquos proprium neq; nomen, neq; tractatum inuenerunt: ideo à nobis etiam hic prætermittuntur, cum alijs recentiorũ nomi-
Talpæ. nibus inferius declarandæ.

OCVLORVM MORBI.

In oculis exteriore parte diuersa mala contingunt: primum quidem in adnata, seu coniunctiua membrana fit τάραξις à Græcis uocata, apud Auicennam contur-
Taraxis. Conturbatio. Vacillatio. batio, uel uacillatio uocatur, & non uera ophthalmia. Est autem humiditas oculi cum rubore, & præternaturali calore, ab extrinsecus occurrente causa, ut sole, fu-mo, uel puluere facta: quæ celerrime soluitur, submota quæ eam fecit causa: quæ enim permanentior est, & absque manifesta extrinsecus occurrente causa facta,
Ophthalmia. ὀφθαλμία nominatur à Græcis: χύμωσιν tunc uocãtibus, quũ fortis adeò est inflam-
Chymosis. matio, ut utraq; palpebra intantum peruertatur, ut uix oculos operiant: & album oculi supra nigrum ita extollitur, ut id in pluribus locis operiat. Auicenna & Hali-
Lippitudo. bas communi uoce tria hæc genera ophthalmiam nuncupant, & Latini lippitudi-nem: tertiam tamen proprio nomine uocat Auicenna Alguadarnegi, secundam ueram ophthalmiam.

Fit in eadem membrana parua quædam excrescentia, quæ ut nomine, ita & re similis est his pustulis, quas diximus appellari ψυδράκια.

In membrana uero, quæ quoniam similis cornu est, Cornea uocatur, nonnulli
De affectibus corneæ. etiam affectus proueniunt. φλύκταιναν uel φλυκτίδα uocant Græci eius extuberan-
Phlyctæna. tiam, ab humore aliquo membranæ tunicas subexcoriante: Auicenna uesicas, Ha-liabas pustulam, sicuti & Celsus. In eadem uocata cornea, ulcera diuersa fiunt, de
Vlcera corneæ. quibus Auicẽna scripsit cap. cui titulus, De exituris oculi & corneæ. Paulus unum esse genus dicit, & particulares differentias plures: quod enim cauum, arctum &
Bothryon. purum est, βόθρυον, quasi fossulam dixeris, Auicenna anulum uocat. Secundum la-
Cœloma. tius & minus profundum, Paulus κοίλωμα, Auicenna Lilimie. Tertium Paulus ἀργε-
Argemon. μον. Auicenna ei nomen non reddit, Serapion Achymon: fit id in Iridis circulo, exteriorem etiam locum occupans, ita ut intra Iridem albus color, extrà rubor ap-
Epicauma. pareat. Quartum, quod sordidum, impurũ, & crustosum existit, à Paulo ἐπίκαυμα, ab Auic. adustiuum uocatur, à Serapione Ausume. In his autem ulceribus, sicuti aliàs, maxime lapsus est Auic. septẽ species enumerans: quatuor Galeni autoritate, quæ in superficie dicit cõtingere: cum tamen prima & secũda, non inter ulcera à Ga-leno reponãtur, sed ex humiditate corneæ fieri scribat lib. 2. de causis symptomatũ, ut ueluti per nebulam, uel caliginem, uel uaporẽ, uel fumũ fiat uisio: tertia & quar-ta ad ea quæ profunda uocat, pertineãt. Error hic in tertia specie primi ordinis prin-cipue detegitur, quæ dubio procul nil aliud est, quàm id quod à Paulo argemon ita-
Arabum commune uitium. ter profunda est nominatum: sed fuit hoc Auicẽnæ cum omnibus Arabibus com-mune: quorum ferè uitium, ut sicubi unus impegerit, reliqui absque iudicio balba-

tum

tum more sequantur: in hac autem re sequuti reliqui uidentur Serapionem.

Accidit & eidem corneæ προπτωσις, sic enim nominat Paulus, Auic. rupturam corneæ, Haliabas acumen. Definitur ab eodem Paulo casus uueæ tunicæ, ab exesu uel corrosione, uel disruptione corneæ contingens. Si exiguum sit id uuæ, quod cadit, μυοκέφαλον, quasi muscæ caput, uocat Paulus: Auicenna & Haliabas formicalem. Si formam habet uuæ, id quod egreditur, σταφύλωμα, id est uuatio, ab omnibus dicitur. Si plurimum, adeò ut super palpebras cadat, μῆλον, id est mâlum, uocatur à Paulo. Quod si callum obducat, ἦλον, id est clauus, dicitur.

Quandoq; sub eadem cornea pus congregatur, ὑπόπυον Græci dicunt, Auic. saniem in siphac, Haliabas saniem post corneam. & si redditur unguis similitudo, ὄνυξ, id est unguem: quod etiam nomen alteri affectui à Celso & alijs adscribitur, de quo paulò post tractabimus.

Euenit quoq; in cornea καρκίνωμα, id est cancer: tenduntur, & rubent tunicæ, dolor pungens ad tẽpora usq; protenditur. Hæc sunt quæ corneæ accidunt mala.

Superadnatæ autem oculi membranæ, id est coniunctiuæ uocatæ simul & corneæ, nonnulli quoque communes affectus eueniunt, qualis est qui ὑπόσφαγμα à Græcis, ab Auicenna tarfati dicitur: ea est uenarum ruptura, ex ictu plurimũ contingens, ex qua in oculi extima parte ueluti sanguinis puncta demonstrantur. Gallenus αἱματώδεις ὑποχύσεις, hoc est sanguineas effusiones, appellat.

Fit & in utrisq; uocatum πτερύγιον, quasi alam diceres, ungulam Auicenna nominat. Est autem Paulo neruosa quædam adnatæ membranæ excrescentia, à maiore angulo ut plurimum orta, ad oculi coronam ita procedens, ut quandoq; pupillam operiat. Celsus unguem uocat. Verba eius sunt lib. 7. Vnguis uero, quod πτερύγιον Græci uocant, est membranula neruosa, oriens ab angulo, quæ nonnunquam ad pupillam quoq; peruenit, eiq; officit. Sæpius à narium, interdum etiam à temporũ parte nascitur. Diuersa eius genera facit Paulus. Ex colore quidem albam, rubram, russam, fuscam: ex tactu duram, & mollem: ex annexione ad membranam hærentem & unitam: magisq; sanitatem eam recipere ait, quæ sit albior, tenuior, adhærensq;, non unita: ad quam referri mihi uidetur id quod Arabes sebel uocant.

Communis etiam utriq; membranæ est albugo ab Auicẽna uocata, cuius duas facit species: tenuem, quam dicit uocari nebulam: crassam, quam albuginẽ. Quam distinctionem (licet non perfecte) sumpsisse à Paulo uidetur, sic loquente: Cicatricum oculi, alia tenuis, in superficie apparens, quæ generale cicatricis nomen seruat, & à quibusdam dicitur nebula: alia profunda, quæ λεύκωμα nuncupatur. Haliabas albedinem & pannum uocat, Latini cicatrices & albuginem, plerunq; tamen græca ipsa uoce λεύκωμα.

Huic non ualde dissimiles sunt nominatæ à Paulo συγχύσεις, ab Auicẽna botor. Id tamen quod Auic. dicit, super corneã albedinem, supra coniunctiuã ruborẽ apparere, dictum est à Paulo in argemo, & ab ipsomet Auic. in tertia specie exiturarũ. Lego apud Galenum quoque inter oculorum affectus ὑμένων ἐπανάστασις, quasi diceres membranarum rebelliones, uel insurrectiones: intelligo autem earum præternaturam extuberantiam.

In tertia quoque oculorum membrana uuea uocata, nonnulla eueniunt incommoda: aliquando enim eius foramen, quod pupilla uocatur, latius fit, quàm erat naturaliter. Et hunc affectum Auicenna alintisar, Græci μυδρίασιν, Latini pupillæ effusionem, aut dilatationem uocant: aliquando constringitur, constrictionem pupillæ uocat Auicenna, Paulus φθίσιν, id est tabem.

Ad hanc quoq; aliquo modo pertinere uidetur affectus, quem ὑπόχυμα Græci, Latini suffusionem, Auicẽna aquam, uulgus cataractam uocat. Est autẽ, teste Paulo, effusio humorum lentorum inter corneam & crystalloidem congelatorũ. Huic

Proptosis.
Myocephalus.
Staphyloma.
Melon.
Hypopyon.
Onyx.
Carcinoma.
Hyposphagma.
Pterygion.
» Vnguis.
»
Genera unguis.
Albugo.
Nebula.
»
»
»
Leucoma.
Synchysis.
Hymenon epanastases.
Affectus uueæ.
Mydriasis.
Phthisis
Hypochyma.
Suffusio.

Glaucoma. tam simile est id quod Græci uocant γλαύκωμα, ut aliqui idem putauerint, quum ta
men sint res diuersæ. Fit enim glaucoma ex mutatione crystalloidis ad glaucū. Vi
detur Auicenna glaucedinem oculi uiriditatem uocasse: quamuis eo capite, quod
de uarietate oculi inscribitur, de naturalibus potius quàm de his qui præter natu
ram sunt oculorū coloribus loquutus sit: capite tamen de destructione uisus, glau
comatis meminit, eius nullum dicens esse medicamen.

Sunt præterea alij affectus qui ad totū oculum uidētur pertinere, ut qui à Grę
Atrophia. cis ἀτροφίαι, quasi innutritio dicit: qui quoties fit, totū oculum minorē, humiliorēq;
hoc est, depressum magis reddit. Auic. profunditatē oculi uocat, Celsus imminutū
Ecpiesmos. oculum. Fit & ecōtrario, ut nimis promineat, ἐκπίεσμὸν uocat Paulus, Auic. exitū

Euenit etiam toti oculo, & quādoq; palpebræ maligna ulceratio, quæ interdum
Anthracosis. perambulat. Paulus ἀνθράκωσιν, Celsus carbunculum uocauit.
Carbunculus. Est etiā totius oculi affectus strabositas ab Aui. uocata. Paul. στρᾶβισμὸν uocat, qui
Strabismus. modo resolutionē mollitiēq; musculorū bulbū mouētiū, modo cōuulsionē sequit.
Resolutio. Accidit etiam ex resolutione, πτῶσιν Græci uocant, ut oculus nequaquam in
tendi possit, nec omnino consistat, sed huc atq; illuc sine deliberatione moueatur.
Aegilops. Habent & oculorum anguli sua mala: horum non leue est, αἰγίλωψ à Græcis
uocatum, ab Auic. garab. Est autem abscessus inter magnum angulum & nares
medius: qui si rumpatur, & indiligenter tractetur, in fistulam uertitur, quæ ad os
Epinyctides. usq; protenditur. Haliabas coruum nominauit. Plin. lib. 20. epinyctides uocari de
cit ulcus aciem hebetans, & in angulo oculi perpetim humor emanans.

Crescit interdum in ipso magno angulo naturalis caro, adeò ut palpebras parū
Encanthis. diduci patiatur: interdum ultra modum minuitur: primum ἐγκανθίδια, secundum
Rhyas. ῥυάδια Græci nominant. Auic. additionem alterum, alterum diminutionem carnis
lachrymalium uocat. Haliabas primum gada, secundum fluxum.

Ad hos quoq; angulos spectare delationes rheumatum uidentur, ὑπορροὰς Græ
ci, pituitæ cursum Celsus, Plin. delachrymationes, aliam rem putasse uidetur ab epi
Epiphoræ. phoris: & certe latius patet epiphoræ nomē apud Græcos, cōprehendit enim quā
cunq; humiditatū ad oculos delationē, siue per angulos, siue per totū oculum fiat.
Lachrymæ. Est & ubi Plin. lachrymosos oculos nominet, & lachrymātes. Nostri tantū lachry
mas uocant. Videntur aliquando anguli ueluti erosi, ποδιβερωμένους uocāt Græci.

PALPEBRARVM AFFECTVS.

Non pauciora quoq; palpebris, quàm oculis nocumenta contingunt. Est enim
cum extra modum crassescunt cum rubore, & calore, pilorumq; plerunque casu.
Ptilosis. πτίλωσιν Græci, silac Auicenna, Haliabas palpebrarum casum uocat. Quandoq;
Sclerophthal- adeò duræ fiunt, ut difficile moueantur, dolentq;, ac sine humore rubent: σκλη-
mia. φθαλμίαν Græci, Auicenna gessе uocat. Pruriunt interim absque fluctione, &
Xerophthal- ξηροφθαλμίαν Græci nuncupant, Auicenna oculi siccitatem. Paulus tamen σκλη-
mia. φθαλμίαν & ξηροφθαλμίαν inter morbos oculorum, non palpebrarum, collocat.
Emphysema. Interdum laxo quodam, & indoloroso tumore crescunt: ἐμφύσημα Paulus, Au
cenna inflationem nominauit.

Accidit etiam aliquo casu ut palpebra superior, aut tarso inferiori, aut oculi albo,
Ancyloblepha- aut corneæ tunicæ ita agglutinetur, ut aperiri oculus non possit: συμβλῶπες Pau
ron. lus, Celsus ἀγκυλοβλέφαρον, inuisationem Auicenna uocat. Superior etiam pal
Lagophthal- pebra ita quandoq; conuellitur, ut album oculi non tegat: λαγοφθάλμους, id est, lepo
mos. rinos oculos habentes, qui hoc patiuntur, uocant Græci. Auic. alcera, & palpebra
Ectropion. inuersationem. Idem inferiori contingit, & ἐκτρόπιον Græcis est.
Psorophthal- Fit & in eis pruriginosa quædam scabies, ψωροφθαλμίαν uocat Paulus, Galenus
mia. ψωριῶντα βλέφαρα καὶ κνησμώδης κακία. Auic. scabiem & pruritū, Haliabas prurigi
nem.

nem. Exasperatur quandoq; intrinsecus, & τραχωμα hæc passio à Paulo dicitur, à Celso aspritudo. Quod si asperitas intantũ crescat, ut tẽdi uideatur, σύκωσις ab eodem dicit, ficosa palpebra à Latinis: si antiquatur, & callũ obducit, τύλωσις. Vniuer- Trachoma. Sycosis. Tylosis.

saliter hæc Auic. eodẽ de scabie cap. cõprehendit. Haliabas species prurigínis facit. Additur etiam quãdoq; superiori palpebræ pinguis quædam, grauisq; materia, quæ uix attollere oculum sinit: leuesq; pituitæ cursus, sed assiduos mouet. Paulus ὑδατίδα, Auic. alsarnac, Celsus uesicam, Haliabas scissuram appellat. Hydatis uesica.

In eadem super pilorũ locum tuberculum paruulum nascitur, quod à similitudine ordei à Græcis κριθὴ nominatur, & à nonnullis ποδία, ab Auic. ordeolum. Crithe.

Aliud ibidem huic non dissimile nascitur, diuersæ tamẽ figuræ, mobile: si huc atque illuc pellatur, χαλάζιον à Græcis, à nostris & ab Auic. grando dicitur. Chalazion.

Adduntur ab Arabicis nõnullæ palpebrarũ affectiones, quas nõ facile est apud Græcos reperire: inter quas est quædam carnis pustulosa eminẽtia, quam ob similitudinẽ uocat Auic. Morũ: nec ad alium effectũ quàm ad σύκωσιν referẽda uidetur. Grando in oculo. Morus.

Addunt & susati, quam dicũt esse carnem mollem intra palpebrã, à qua fluit sanguis ruber, ater, aut uiridis. hæc autẽ ipsomet Auic. teste, est ad scabiẽ fortẽ referẽda. Susati.

Meminerunt & lapidis qui ad grandinem referendus est, & uocati alintisac, tumoris uidelicet, ab inflatione, uel pituita, uel aqua, uel nigro humore geniti: qui nõ uidetur esse proprius morbus, sed sub generali tumorum diuisione reponendus, sicuti & acrochordones, quorum meminit Paulus. Capis.

Accidunt & pilis palpebrarum sui morbi uel dedecora. Aut enim concidunt, & à Græcis μαδάρωσις, uel μίλφωσις, uel μύδωσις passio uocatur. Auic. casum pilorum nominauit. Aut præter naturalem ordinem augẽtur: Paulus uocat δυσῤῥιάσιν, Galenus τριχῶντα βλέφαρα, Auic. inuersos, uel additos pilos. Dedecora pilorum. Madarosis. Milphosis. Mydosis. Dysstrichiasis.

Et hæc quidem de oculorum exterioribus malis dicta sint: ad aures accedam.

DE MORBIS AVRIVM.

Exit ex aure modo sanguis, modo pus, modo uermiculi: αἱματηρόμυα ὦτα primũ Paulus: secundum πυορῥοοῦντα, sicut Galenus: Dioscorides autem ἰχωρῥοοῦντα: tertium σκωληκιῶντα uocat. Latini aures uerminosas hoc ultimum uocant.

Crescit in eis caro, & uocant Græci ὑπερσαρκῶντα. Deest aliqua eius pars, & κολοβώματα idem Paulus, Celsus curta. Tumores post eas nascũtur, & παρώτιδας uocãt. Hypersarcõta. Colobomota. Curta. Parotides.

Et hæc de auribus.

NARIVM AFFECTIONES.

Nasi exterior pars nullum proprium affectum patitur: interior duobus, & quidem uehementibus malis uexatur: alterum ὄζαιναν, πολύπου reliquum, Græci & Latini uocant: in hoc caro multos ueluti pedes instar animalis polypi uocati, habens, intra narium foramina concrescit: illud ulcus est putridum ab effluctione acrium humorum factum, plures crustas, & odorem fœdum habens. Ad alterum autem horum morborum referendi sunt morbi, de quibus agit Auicẽna capite inscripto de hæmorrhoidibus alcarnabet, & ad polypum Pauli sarcoma. Polypus. Ozæna.

DE LINGVA.

Linguæ proprium quid euenit, quod Paulus ἀγκυλόγλωσσον uocat: sub hoc breuior fieri lingua uidetur, duratis, diminutisq; membranis linguã continentibus, aut duriore cicatrice ex ulcere derelicta. Auicenna abbreuiationem linguæ uocat. Ancyloglossos.

Nascitur & sub ea tumor cum inflammatione præcipue in pueris, βάτραχον Græci, Auicenna ranulam, uocant. Batrachos. Ranula in lingua.

Eidem alij quoq; affectus accidunt: resolutio uidelicet, conuulsio, excellens ma-

gnitudo, prominentia, ustio, rhagada, & tumorum omnia genera, de quibus propria capita scripsit Auicenna. Sed quia nihil peculiare, nec propria nomina habent, ideo à Græcis prætermissa quum sint, à me quoq; non aliter tractabuntur.

GINGIVARVM AFFECTVS.

In gingiuarum morbis παρουλίδες, & ἐπουλίδες à Græcis enumerantur: uoces quidem similes, sed res diuersas significantes. Est enim, ut inquit Paulus, παρουλὶς, abscessus circa gingiuas factus, qui nisi solutus fuerit, suppuratur. ἐπουλὶς uero ab eodem definitur, superflua caro ex inflammatione in extremo molari dente, cui dolor quandoq; & febris iungitur. Celsus parulidas (licet corrupte in uulgatis codicibus parotides legãtur) tubercula quædam dicit esse in gingiuis iuxta dentes dolentia. Haliabas auralem illud, hoc abulem uocat. Auic. beralem & carnem additam.

Parulis. Epulis. Celsi locus emendatur.

Sanguinem quoque emittunt ulcera, corrosionem, fistulas, raghadaq; patiuntur, excarnes, laxæue fiunt. Quæ omnia quum satis per se nota sint, nihil amplius hoc loco de eis dicemus, sicuti nec de labiorum tumoribus & scissuris. Sed ad internas oris partes conuertemur.

DE ORIS VITIIS INTERNIS.

In his mala aduenium ulcera, præsertim in pueris, ἄφθας Græci uocant. In antiqua trãslatione libri de medic. secũdũ loca, corrupte legit aſcæ. Quæ aut alba, aut rubra, aut nigra sunt: interdũq; crustas, his quæ ab igne fiũt nõ dissimiles emittũt. Interdũ quasi depascẽdo, linguam & palatũ erodunt. Auic. alcola uocauit, Haliabas calaba.

Aphthæ.

In intima uero oris parte, ubi gulæ & asperæ arteriæ principium, particula est a Græcis γαργαρεὼν dicta, ueluti plectrum uocis existens: & iuxta eam utrinq; uocata ta παρίσθμια. Gargareon hic, si fluctionem à capite suscipiens, longus & tenuis fiat, κίων uel κιονὶς, id est columna, uel columella dicitur. Inferiore eius parte crassa & corbiculari facta, σταφυλὴ, id est uua: παρίσθμια uero inflammata & superaucta, uuam nuncupat: & uocantur. Auicenna paristhmia, amygdalas: gargareonem, uuam nuncupat: & propterea caput, ubi de affectionibus utriusque partis agit, de uua, & duabus amygdalis inscribit. Paristhmia & eorum inflammatio, à Celso tonsillæ nominantur.

Gargareon. Paristhmia. Cion. Columella oris. Staphyle. Antiades. Tonsillæ.

AFFECTVS FACIEI.

Ab ore ad faciẽ trãseũdũ. In hac fiũt diuersæ uel passiones, uel dedecora. Pessima est, quã oris distentionẽ Celsus, Græci κωικὸν σπασμὸν, Auic. torturã faciei uocauit.

Distentio oris. Cynicus spasmus.

Sub oculis uero, quod uox ipsa græca designat hypopia, quæ uox prolationem quidem alteri similis est per quam affectũ significamus, quẽ inter oculi mala nunc rauimus, in quo scilicet pus sub cornea uocata tunica cõtinetur: scriptura tamen diuersæ sunt dictiones, sicut & significato: hæc enim per o in secũda, & per υ in tertia syllaba scribitur, ὑπόπυα, & à pure deducitur: illa per ι in tertia, & in secũda per υ, & ab oculo originem trahit, ὑπώπια, quasi subocularem diceres, & dehonestat potius faciem quàm lædit: quum contrà alius sit inter malos oculi morbos numerandus. Sunt autem ὑπώπια hæc nigrores sub oculis contingentes, à sanguine cõprelusis uenis exeunte, & sub cute permanente, sugillata Latini uocant: nec sub oculis tantum, sed quacunq; parte ob ictum caro liueſcit. De his egit Auicenna lib. 4. capite cui titulus est, De sanguine mortuo, & lentiginibus magnis, & panno.

Hypopia. Sugillata.

Fit præterea in facie à crasso humore tumor exiguus & durus, uocatus à Græcis ἰονθὸς, Celsus & Plinius uaros nuncupant. Fiunt & συκώσεις quædam eminentiæ in loco barbæ, si tenuis & acris quædam ueluti sanies crassis humoribus misceatur: Ficus Latini uocant, de quibus inter capitis affectus suprà loquuti sumus.

Ionthus. Varus. Ficus.

Fiunt & lenticulæ toto quidem corpore, sed præcipue in facie, & cum maiori

Lenticulæ. φάκοι.

Est &

Est & alia cutis leuior infectio, quæ sæpius ex mora in sole, aliquando ab alia non abſimili causa fit, ἐφηλίδας uocant Græci. *Ephelides.*

Est & uocatū σίγμα, quasi pūctū dixeris uel uarietatē: alguasen Auic. nūcupauit. *Stigma.* putauerim ego significari ea uoce infectionē quandā, qua uaria & quasi pūctis quibusdā interſtincta cutis uidet. Vernicatā uulgò dicūt, uariegatā uolentes opinor dicere. Apud Auic. in 2. duobus locis, cap. uidelicet de Kebikengo, id est batrachio, & de labrol, id est mādragora, pro ſtigmatibus legit albaras. Sunt & aliæ faciei defœdationes, quæ quū sint cęteris quoq; partib. cōmunes, inferius loco suo tractabunt.

COLLI MORBI.

Iam ad collum descendendum. Huic proprius quidam accidit morbus, quem βρογχοκήλην Græci uocant: nostri herniā gutturis, & gutturoſos qui eo morbo deho-neſtantur: uulgus botium. Est autem tumor inter cutem & aſperam arteriam, in quo modo caro, modo humor aliquis melli, adipi, pulti, aquæue ſimilis, includitur: interdum etiam, ut ait Celsus, minutis oſſibus pili immixti, adeò ut ad apoſtematis genus, de quo inferius agetur, referri debeat. *Hernia gutturis*

Meminit etiam Hippocrates inter puerorum ægritudines alterius huius loci affectus, in quo ceruicis aliqua uertebra in interiora deflectitur.

Et grauis quidē hic: ſed illi grauiores, quibus quodā rigore neruorū modo caput scapulis, modo mētū pectori annectit, modo intēta & immobilis ceruix manet: priorem Græci ὀπισθότονον, posteriorē τέτανον, mediū ἐμπροσθότονον nomināt. Noſtri cōmuni & una uoce tetanum. Auic. cuzen, uel alcuzen. Celsus rigorem. *Opiſthotonos. Emphroſthotonos. Tetanus.*

MAMMARVM MORBI.

Mulierum mammæ propria quædam & ipſæ habent mala: nam abundat ſupra modum in eis quādoq; lac, ut propterea & doleant, & inflammentur: ἀπαργῶντας eas uocant Græci, quandoq; inſtar caſei lac in eis concreſcit, & κονδροιῶντας appellant. Auicenna illud lactis ſuperfluitatem, hoc caſeationē uocauit. Interdum ſi forte pilum hauſerit mulier, uehementiſſime dolet: magnaq; sæpenumero interdum exoritur febris, τριχίασιν uocat Ariſtoteles hoc malum, Latini pilarem. *Lactis ſuperfluitas & caſeatio. Pilo hauſto mammas dolere. Trichiaſis.*

DORSI MORBI.

Nec dorſo ſua quoq; deſunt mala: modo enim extrorſum ſpina flectitur, modo introrſum, modo in obliquū: ὕβδας, uel κυφὸς, uel κυρτὸς primos Græci uocāt, gibbos Latini: ſecūdos illi λόρδωσις, Latini regibbos: tertios illi σκολιωμένους, Latini obliquos. *Hybi. Cyphi. Cyrti. Lordi. Regibbi. Scolioſi.*

OBSCOENARVM PARTIVM MORBI.

Obſcœnis partibus hi peculiares morbi adueniunt: σπυελάσις, quæ ſaltus quidam pudendi eſt, ſeminalium uaſorum tentionem cum inflammatione ſequens: & niſi ſaltus & palpitatio illa ceſſet, incurrere reſolutionem, aut conuulſionem eorum uaſorum patientes ſolent, celeriterq; cum uentris tumore & frigido ſudore interire mori. Auicēna acrain, & arſacon uocat, mulieribus quoq; faciens communem. Error tamen eſt in cōmunibus exemplaribus morbum frigidum dicētibus, quum calidus ualde ſit. Paulus euenire quidem interdum ait mulieribus, ſed raro. *Satyriaſis. Error exemplarium cōmuniū Auicennæ.*

πρίαπισμὸς auctio uirilis membri eſt ſecundum longitudinem & rotunditatem, apta permanere ſine impetu ad Venerem. Auicenna ſcripſit de eo, capite cui titulus, De multitudine erectionis abſq; deſiderio, & de priapiſmo. Haliabas priapiſmum erectionem, satyriaſin titillationem nominauit. *Priapiſmus.*

Tegit interdū penis glans, ita ut nudari nō poſſit: Græci φίμωσις uocāt. Interdū ita eſt detecta, ut tegi nō ualeat, & etiā φίμωσις uel περιφίμωσις à quibusdā nominat. *Phimoſis. Periphimoſis.*

Gonorrhœa. Onirogmos. Exit aliquãdo uigilantibus ſemen nolentibus nobis, γονορῤῥοίαν Græci, noſtri corrupto uocabulo gomorheã uocant. Exit & per ſomnia, & uocant Græci ὀνειρωγμὸν imaginariam Venerem Latini.

MORBI TESTIVM.

Nec teſtibus ſua deſunt mala: laxata enim aliquando ſcroti cute, interioribus in ſua ſede manentibus, fit fœditas, quam Auicenna mollificationem uocat, Paulus

Rhacoſis. ὀχεῦ ῥάκωσιν.

Aliquando fracto uel producto peritonæo, in ſcrotum corpus aliquod deſcendit. Et ſi inteſtini fuerit portio, ἐντεροκήλην Græci, Latini inteſtinorũ ramicem, Auicenna rupturam, herniam, & ramicem.

Enterocele. Ruptura. Hernia. Ramix.

Si deſcendit omentum, ἐπιπλοκήλην Græci, omenti ramicem Latini, Auicenna ramicem nominat.

Epiplocele. Hydrocele.

Si humor lentus, Græci ὑδροκήλη, Latini & Auic. ramicem aquæ. Deſcendit etiã aliquando res quædam feci ſimilis, aliquando ſanguis, aliquando flatuoſus ſpiritus, à rebuſq; ipſis locum opplentibus ſinguli affectus nomen accipiunt. Interdum uero dura concreſcit caro, & σαρκοκήλην Græci dicunt, nos carnoſam herniam.

Sarcocele.

Cyrſocele.

Interdum uenæ ultra modum repletæ glomerantur: κιρσοκήλην Græci, nos uaricoſum ramicem dicimus.

Varicoſus ramix.

Aliquando plura ex his miſcentur, & nomen cõpoſitum affectio ſortitur: apud Græcos tamen longe quàm apud nos cõmodius. Vbi enim omentum ſimul cum inteſtinis deſcenderit, ἐπιπλοεντεροκήλην uocant. Nos inteſtini ſimul, & omenti ramicem poſſumus appellare, atq; pariformiter reliquas.

Epiploenterocele.

At ſi corpora hæc non intra ſcrotum deſcendant, ſed in inguine retenta intumeſcere locum faciant, βουβωνοκήλην Græci uocant, nos inguinis ramicem.

Bubonocele.

Si uero in umbilico, ἐξόμφαλον Græci, Auicenna umbilici augmentum, Celſus prominentem, Plinius prociduum umbilicum uocat.

Exomphalos. Vmbilicus prominens.

MVLIEBRIVM LOCORVM MORBI.

Sua etiam mala mulierum genitalia patiuntur: clauditur enim aliquando, uel à primo ortu, uel caſu aliquo illud oſtium, quod ſæpius nimis patêre uiri querũtur; clauſas Auicenna uocat, Græci ἀτρίτους, id eſt imperforatas, cum à natura; ſed quæ

Phimoſis. Myſis.

σιν, cum caſu euenerit, appellant. Eſt & quando μύσιν.

Deſcendit interdum uterus magis, minus ue: augmentum matricis Auicenna, Paulus πρόπτωσιν, id eſt caſum, uocat: Celſus os uuluæ procidiſſe tũc dicit: Plinius uuluarum procidentias uocat.

Proptoſis.

Duratur & plerunq; uterus: & ſi hoc abſque dolore fit, cum inæquali tumore & magna ad tactum repugnãtia, σκίῤῥον ſimpliciter dicitur: ſi minus repugnat tactui, & cum mediocri dolore eſt, σκίῤῥωμα. conſiſtit hoc autem præcipue in ceruice eius, fitq; abſq; dolore: quæ quoniã corymbis thymi ſimiles exiſtũt, θύμοι, id eſt thymi uocant.

Scirrhus. Scirrhoma. Thymi.

Extolluntur interdum per ambitum ueluti tubercula ſanguinẽ fundentia, quæ à ſimilitudine extremorum in pugno clauſo in quatuor digitis nodorum, κονδύλους, μακρὰ à Græcis uocantur. Hæc omnia eodem capite Auicenna cõprehendit, quod de hæmorrhoidibus bothor, & clauo in matrice apparentibus inſcripſit.

Condylomata.

Creſcit quibuſdam νύμφη, id eſt membranoſum id corpus quod in medio pudendi eſt, adeoq; creſcit, ut inſtar uirilis membri tendatur, & ad concubitum incitet.

Nymphe.

Quibuſdam caro adnaſcitur totũ pudendũ implens, & in exteriora inſtar caudæ prominẽs, quæ à caudæ ſimilitudine κέρκωσις à Græcis nominatur. De his agit Auicen. cap. cui titulus, de carne addita & lõgitudine allakie, & apparitione ſicut uirgæ, & rel

& rei nominatæ fursus. Et hæc quidem mulieribus propria.

VTRIQVE SEXVI COMMVNES AFFECTVS.

Illud uero utricꝫ sexui cõmune, quod utrunꝫ utriusꝫ sexus uideri facit: hermaphroditas Græci pariter & Latini appellãt. quorũ tres in uiris differẽtiæ, una in mulieribus: in uiris enim similitudo muliebris pudendi, aliquãdo in scroto, aliquãdo in perinæo apparet, aliquãdo per mediũ scrotũ urina exit. In mulieribus supra pudendum per pubẽ uirilis mẽbri cũ duobus testibus forma prominet. Hæ sunt quæ in obscœnis mẽbris cõtingũt affectiones: in quibus describẽdis si obscœnis quoꝫ uerbis usus uideor, ignoscẽdũ est, alioqui nulla in uerbis turpitudo, si Stoicis credimus. *Hermaphroditæ.* *In uerbis turpitudo nulla.*

MORBI EXTREMORVM MEMBRORVM.

Extrema demum membra, pedes uidelicet ac manus, proprios quosdam perpetiuntur affectus. Circa unguium enim radicem abscessus malus cõtingit, παρωνυχίαν Græci, Arabes & nostrates corrupta uoce, panaricium, Latini reduuiam uocant. Fit & eodem loco maxime in pollicibus, manus quidem ferè post paronychiam, pedum uero ob ictum, ut propinqua ungui caro ita crescat, ut partem unguis abscondat: πτερύγιον Græci uocant. Nascitur & supra ungues asperitas quædam: λεπρὸς Græci, Plinius scabros, Aui cenna baras, & lepram patientes ungues uocat. Fiunt & per hyemẽ in digitis pedũ præcipue & in calcaneis, tumores quidam cũ liuido rubore, qui nisi citò occurrãt, in ulcus transeunt, perniones latine uocati, græce χιμῶλαι, uulgò mugas, uel bucãtias dicũt. Meminit Celsus inter ulcera, nec ullum eis peculiare nomẽ adscribit, sed ex hyberno frigore in pedib. manibusꝫ oriri dicit. *Paronychia.* *Panaricium.* *Reduuia.* *Pterygion.* *Scabri ungues.* *Perniones.* *Chimetla.*

DE MORBIS QVI CERTAM SIBI SEDEM *non determinant.*

Et de his quidem exterioribus morbis, quæ peculiarẽ aliquam sibi sedem decernunt, dictum hactenus sit: si qua enim desunt, ad aliquod eorũ quæ dicta sunt, uel dicenda, (ni fallor) referri ualent. Tempus est ut ad eos qui in toto corpore uagantur, hoc est, qui nullam certam sibi sedem deposcunt, transeamus. Ex his quidam ad tumorũ genus, quidam ad ulcera spectant. Tumores aut ab humoribus fiunt, aut à flatuoso spiritu, qui quandoꝫ sub cute, quãdoꝫ sub circumossalibus membranis, quãdoꝫ in uentre, quandoꝫ in intestinis, quãdoꝫ in medio horũ & peritonæi colligitur, quod Græci ἐμφύσημα, Auic. apostema uentosum uocat. Si ab humoribus, aut calidi, aut frigidi sunt, aut mixti. Calidi aut fiunt à sanguine bono, & φλεγμονὴν Græci, Latini inflammationẽ uocant. Aut à bile, uel feruẽti, & tenui sanguine, uel sanguine & bile calidioribus: ἐρυσίπελας illi, hi Ignem sacrum. Frigidi uel à tenui pituita, & illi οἴδημα, nostri laxum tumorẽ uocare possunt. Auic. undimiam. Aut ab humore atræ bilis, uel crassa & tenaci pituita: σκίῤῥον illi, Latini duritiem, Arabes scirrhos uocant. Miscentur aliquando simul hi tumores: & si alter alteri dominetur, dominantis nomen præponitur, ut phlegmone dominãte erysipelati, phlegmonẽ dicemus erysipelatoden. Si pares sint, per copulam cõiungimus, phlegmonem dicẽtes, & erysipelas. Atꝫ ad hoc exẽpli reliquos etiã, si triũ uel quatuor sit cõmixtio. Et hi quidem sunt principales tumores. Sunt uero & nonnulli qui licet sub aliquo dictorum generum comprehendantur, uarijs tamen ex causis diuersa sortiti sunt nomina: sicuti phygethlon, phyma, & bubon, laxarũ partium, quas Græci uocãt adenas, affectus. φύγεθλον enim Græci uocãt inflammationem erysipelatoden, uel erysipelas cum inflammatione. Celsus definit tumorẽ non altum, latũ, in quo quiddã pustulæ simile est, Panũꝫ uocari à nostris dicit, ad similitudinẽ figuræ. *Emphysema.* *Phlegmone.* *Erysipelas.* *Ignis sacer.* *Oedema.* *Scirrhus.* *Phlegmone erysipelatodes.* *Phlegmone & erysipelas.* *Phygethlon.* *Panus.*

Phyma. φύμα, quod tuberculum à Celso dicitur, uocant tumorem qui citò augetur, & ad
Tuberculum. suppurationem accelerat. Huius speciem Oribasius statuit τερμινθον, cui supràin-
Terminthon. fracta adiacet bulla nigra, qua fracta excoriatio quædam apparet. Hos uidetur Cel-
Helcodes pu- sus helcodes nominasse pustulas: bubonem, simplicem eorum locorum inflamma-
stulæ. tionem. Galen. lib. 3. in sextum Epidem. Τέρμινθοι sunt, inquit, adnascētiæ quædam
Bubo. nigræ, in cruribus præcipue factæ, colore & magnitudine terebinthi fructui similes.
Auic. sub cap. de Althohoino, uidetur hæc omnia cōprehendisse, curam tamē ma-
gis applicat pestilentiali: sequēti uero capite, cuius uidelicet titulus est de Apostema-
tibus accidētibus in glandulis, ponit curā huiuscemodi tumorū nō pestilentialium.
Dothienes. Duritie sola à phymatibus differūt uocati à Græcis δοθιήνες, ait Galenus. Celsus
acutie etiam differre dicit: phymaq; rotūdius & planius esse, & sæpe maius. Paulus,
δοθιήνες sunt, ait, tumores cum abscessu à crassis humoribus geniti, qui in carnosis
præcipue locis cōsistunt: & sunt satis mites, nisi cum profundi fuerint, quia tūc con-
iunctam habent malignitatem. Auicēna de his scribit capite de Aldemurenul. Cel-
Furunculi. sus furunculos uocat, dicitq; esse tuberculum acutū, cum inflammatione & dolore.
Sunt etiam prope phlegmonem, ut Galenus inquit, carbunculi & gangrenæ:
Gangræna. imò γαγγραίνα, ait idem Galenus, inter maximas phlegmones est reponenda, quæ
ad mortem ducit membrum, & nisi præstò sanetur, præter hoc quod moritur facie-
le patiens particula, transit quoq; ad proximas partes corruptio, & totius corporis
uita aufertur. Retinet gangrænæ nomen hæc affectio, donec insensibile penitus fa-
Sphacelus. ctum est membrum, tunc enim à Græcis σφάκελος dicitur, à Latinis syderatio, Aui-
Syderatio. cenna corrupte ascachilon dixit, in eoq; duos gradus intellexit. Quando enim ad
partes continuas transit corruptio, esthiomenon uocauit: quo nomine in alia re
utuntur Græci, sicuti paulò inferius demonstrabo.
Carbunculus. Carbūculus uero, quem ἄνθρακα uocant Græci, magna ex parte à bulla quadam
Anthrax. exoritur, his simili quæ ab igne excitantur: quandoq; sine ea, sed ita tamen, ut pars
læsa incendatur. Sequuntur unica, uel plures instar milij bullæ: quibus perfractis,
ulcus cum crusta apparet cinerulenta, uel nigra, circunstansq; caro flamminulenta
fit, & nigrescit. Galen. lib. 6. de med. secundum genera, uidetur sub ulcere repo-
nere. Ita enim definit: ἄνθραξ est ulcus escharam celeriter faciens, cum forti totius cir-
cunstantis particulæ inflāmatione. Auic. de eo scribit cap. de pruna & igne Persico.
Aneurysma. A sanguine quoq; fit, uocatum à Græcis ἀνεύρυσμα: nostri corrupta uoce empo-
risma, & matrē sanguinis dicunt. Fit autem quoties aperta arteria cutis superiacens
integra est. Spirituosus enim sanguis ab arteria exiens in altum cutem attollit.
Et hi quidem tumores ad genus φλεγμονῶν pertinent. Ad erysipelata uero uo-
Herpetes. dentur aliquo modo referri, uocati à Græcis ἕρπητες. Fiunt enim & hi à flaua bile,
Herpes esthio- sed alteri humori commixta: ex quibus uocatus ἕρπης ἐσθιόμενος & fit à bile crassa &
menus. acri, quæ totam cutem ad carnem usq; exulcerat. Herpes autem simpliciter dictus,
Herpes miliaris qui solam superficiem quasi urit à tenuiore: sicuti miliaris à tenui minusq; acri & cau-
lida, & propterea bullulas paruas in cute excitat milio similes. Aëtius & Oribasius
Formica. mixtam bili pituitam, hunc facere tradiderūt. Auicenna formicas tria hæc mala uo-
Error Auicen. cauit, nominisq; similitudine deceptus, quoniam Græci μυρμηκίας, id est formicas,
genus quoddam uerrucarum uocant, eodem capite uerrucas illas cum herpetibus
turpissimo errore commiscuit. Quem lapsum, sicut alios multos, ante nos agnouit
Laus Leoniceni Nicolaus Leonicenus, in extirpandis barbarorum erratis censor acerrimus. Cel-
sus sub Ignis sacri nomine hæc uidetur significasse.
Phlyctænæ. A bile etiam ferè proueniunt φλύκταιναι à Græcis uocatæ, de quibus agit Auic-
cenna capite de ueficis, & inflationibus.
Ad tumores pituitæ pertinent nōnulli tumores sub apostematis nomine à Græ-
cis cōprehensi, ab Haliabate selaa dicti, Auic. nodos uocat. Quorum iuxta diuersas
materias

materias in eis contentas, diuersæ sunt species. Si enim ueluti adeps sit, quod contineatur, στέατωμα à Græcis, à nostris adipinus nodus nominatur. Si ueluti mel, μελικήρις ab illis, à nostratibus melleus nodus. Si ueluti puls, ἀθήρωμα ab illis dicitur. Est & apostematum huiusce modi genus in quo res aliæ continentur, ut ueluti cærnũ, urina, thrombus, mucus, ossa, ungues, pili, lapides, arenæ, ostraca, ligna, carnes, uenæ, neruus, cartilago, & huiusmodi. Quarum omnium mentionem fecit Auicenna capite inscripto, De exituris calidis: & dicit se de eo tractaturũ inter dubelet frigida: nullum autem est caput tali inscriptione, De exituris frigidis: nec ad aliud caput referri posse uidetur, præterquam ad nodos quos definit dubeleta pituitosa.

Steatoma. Meliceris. Atheroma. Diuersæ res in apostematibus contentæ.

Huc quoq; spectant uocata à Græcis γάγγλια, ab Auicenna Glandulæ. Differũt à uocatis Nodis, quia oblique tantum mouẽtur, non autem uersus exteriora & interiora, sicuti illi: stupidúmque quendam, dum premuntur, sensum præbent. Euenire, inquit Paulus, in pluribus corporis partibus, sed in his præcipue quæ mouentur, ut manibus pedibus ue. Et licet Auic. ut diximus, de his scripserit proprio capite de Glandulis inscripto, eorundem tamen (quanquam, ut arbitror, inconsiderate) mentionem fecit in tractatu de Nodis, circa finem capitis quarti & quinti, inuenit nodos proprie in iuncturis dicens, & constrictione cum rebus grauibus curari.

Ganglia. Glandulæ.

Scrofulæ quoque uulgò uocatæ à pituita fiunt, quæ nihil aliud sunt quàm indurati adenes, in collo, alis, & inguinibus præcipue consistentes. dicuntur à Græcis χοιράδες, uel à chœradibus petris per marinas aquas transparentibus, uel à suibus multiparis animalibus, & eo morbo frequenter affectis. Latini uocant Strumas. Et hi quidem sunt tumores à pituita generati.

Scrofulæ. Chœrades. Strumæ.

Ad eos qui atræ bilis sunt, pertinẽt uocati Cancri, de quibus superius etiã aliquid tactũ est, à Græcis καρκῖνοι & καρκινώματα, uel quia uenæ circa eos plenæ, & extẽtæ instar pedum animalis cãcri sunt, uel quia adeò pertinaciter hærent loco quẽ apprehendunt, ut cãcer animal. Fiunt ab atra bile efferuescẽte: quæ si acrior fuerit, ulceratos cãcros operatur. Celsus Cancrũ à Carcinomate ita seiũgit, ut illum ab his quæ extrinsecus incidunt, oriri dicat & serpere: hoc corrupta interius aliqua parte innasci. Cancrũ in multas species deducit, erysipelas scilicet, gangrenã, & ulcus nigrum.

Cancer. Carcinoma.

Ab his differt uocata à medicorũ uulgo Lepra, uel S. Lazari morbus, & à Græcis ἐλεφαντίασις, quod eam faciens humor non est unico loco, ut in Cancro contentus, sed in totam exteriorem partem expellitur. Qui humor, ut ait Galenus, ab initio est sanguis, atræ bilis naturam habens, procedente uero tempore exacte ad atram bilem conuertitur, quo tempore fœtidi & aspectu horribiles sunt, huiusce modi morbum patientes.

Lepra. Elephantus.

Cauẽdum aũt ne nomine decepti hunc morbũ cum elephãtia Auic. & multorũ Arabũ cõfundamus, qui elephantiã definiũt pedum tumorẽ. Cauẽdum & illud, ne recẽtiores quosdã secuti, morbũ, qui Gallicus uocaf, elephãtiã putemus. Nã, ut inferius, deo dante, ostẽdemus, nouus hic morbus Gallicus uocatus, ut nouus est, ita & antiqua caret nũcupatione. Cauendũ demũ, ne quis eadẽ uocũ similitudine decepius, uulgarẽ hãc leprã, quę, ut dictũ est, elephãtia à Græcis dicit, eãdẽ putet cũ morbo à Græcis lepra uocato: hæc siquidẽ adeò similis scabiei est, ut uix ab ea discernat, ambásq; solã cutẽ occupãt: cũ elephãtia carnẽ quãdoq; totã depascat, & ad ossa usq; ingrediat. Vt uero discrimẽ lepræ à lepra noscat, nõ ab re fuerit, naturã Græcorũ lepræ melius declarare, præsertim cũ & ipsa à simili humore, atræ scilicet bilis generet. Scĩdum igitur λέπρας & ψώρας affines esse affectus, aspredinẽ uidelicet cutis cũ pruritu, & corporis colliquatione: ab eodẽq; fieri humore, id est atra bile: Differre, quod λέπρα cũ manifestis squãmis cutẽ profundius per circulum depascit, ψώρα superficiẽ tantũ uariis figuris lædit, & furfuracea quædã corpora remittit. ψώρα à Latinis scabies uocat: lepra nomẽ suũ ideo apud Latinos seruauit, quia aliud nõ inuenit.

Error circa morbũ Gallicum. Lepra Græcorum alia est à lepra recentiorũ. Elephantia. Lepra & psora in quibus conueniant, differant ue. Psora & scabies idem.

Impetigo. Licet sint nonnulli qui impetiginem uocari à Celso cõtendant: quum tamen ab ea manifeste differat, sicuti intellecta impetiginis natura facile dignoscetur. Est enim
Lichenes. impetigo, id quod Græci λειχῆνες uocant. Fiunt lichenes, teste Galeno & Paulo, mixtis saniebus, tenuibus & acribus, cum alijs crassis, & celeriter in lepram & scabiem transeunt. Non sunt igitur lichenes lepra, si proprie loqui uolumus, alioqui idem in seipsum mutaretur. Definitiones etiam in libro definitionum positas,
Galeni non esse librũ qui inscribitur, Definitiones medicæ. quanquam liber ille nec Galeni sit, nec Galeni dogmatis in multis consentiat, ostendunt res esse diuersas, leprámque addere supra lichenas cutis, in contrarium habitum mutationem, dolorem, & squammarum resolutionem. Est igitur impetigo in tine dicta, λειχὼ græce, leuis cutis infectio, uulgò dicta Volatica, quæ dum talis manet, cum sola uidelicet cutis aspredine ac pruritu, impetiginis nomen retinet: dum
Impetigo quæ proprie. peior fit, nomen, sicuti & formam mutat. Si enim manifestas squammas facit, fas
Lepra. tisq; profunda est, Lepra dicitur: si per extimam tantum superficiem extenditur,
Psora. & furfuracea corpuscula emittit, ψώρα à Græcis, à nobis scabies uocatur. Sciendum
Scabies. tamen non omnem cutis infectionẽ uulgò, & à medicis etiam multis uocatam scabiem, esse puram & ueram scabiem: sed quemadmodum diximus impetiginem in scabiem, aut lepram transire, ita dicendum scabiem in alios frequẽter mutari morbos: ipsa quoq; scabie simul uel in eadem, uel in alia corporis particula permanente, ut furunculos, phlegmonas, erysipelata, rhagadas, profunda & crustacea ulcera,
Scabiei nomen late patêre. psydracia, exãthemata, herpetas, & id genus multa. Latius igitur patêre scabiei nomen apud nostros liquet: significari tamen proprie per illud, affectum à Græcis
Error quorũdã in Albaras. ψώρων uocatum, adeò notum est, ut mirari satis non possim fuisse apud nos magni nominis uiros, qui Albaram nigram Auicennæ, scripserint esse psoram Pauli, & Græcorum, præsertim cum legerent apud Auicennam Albaram nigram emittere squammis piscium similia, esse uehementer asperam, adeoq; malignam, ut peruia sit ad lepram suam, id est elephantiam, affectio, & quod non sanatur sisit antequa: quæ nemo nescit scabiei, uel quod idem est psoræ, non conuenire, quam in superficie magis consistere scripsit Paulus, nec squammis piscium, sed furfuri similia emittere, ut suprà quoq; ostensum est.

Omnia autem hæc melius cognoscentur, si Albaras ab Auicen. uocatæ, & Morpheæ eius sociæ natura explicetur. Quarum tanta est affinitas, ut eodem capite de utraq; scripserint autores, & Celsus uno uitiliginis nomine utranq; cõprehenderit.
Vitiligo. Est autem Vitiligo, si genere quodam cõprehendatur, fœdus cutis color, ex malo particulæ habitu proueniens, nutrimentum bene assimilare non potẽtis: eiusq; alia solam cutem inficit, alia altius descendit, adeò ut carnem quoq; contingat, ac pilos coloret, & utraque albo uel nigro præcipue colore commaculet. Primam, quæ est eam, quæ sublimior quum sit, solam attingit cutem, siue alba, siue nigra sit, Græci
Alphos. eadem uoce ἄλφον uocant, Auic. Morpheam. Celsus uim uocis sequutus, albam,
Morphea. leucam alphon: nigram, melan nominauit. Altera, quam profundiorẽ dixi, à Græ-
Leucæ. cis, & Celso Leucæ, ab Auicenna & ferè Arabicis autoribus Albaras dicitur, ferè ut
Albaras. dixi, quoniã Haliabas lepram uocauit. Eam sicuti & primam Auic. in albam & nigram diuisit, diuisione utiq; uocis in sua significata, nõ generis in species: ipso etiam met Auic. teste, nigram genus esse diuersum ab alba dicente, eamq; tali modo describente, ut, quẽadmodum superius notauimus, ambigi non possit, quin eum affectum intellexerit, quem Græci λέπρων uocant: ut uel ex his intelligi possit, quàm parum nominibus sit fidendum, nisi res bene fuerit explorata: quando & lepræ nomen leuem morbum apud Græcos, à scabie non multum differentem, apud Auic.
Tria significata à diuersis per lepræ nomen. grauissimum, ac pernicioſissimum, apud Haliab. fœdum quidem, & difficile curabilem, non pernicioſum tamen significat. Et hoc nomen Albaras apud Auic. modo ἄλφον, modo Græcorum lepram. Et de his quidem satis, & fortè plura quàm ideratos.

fiderares. Sed nominum confusio longiorem me esse coëgit, ut scilicet rerum confusio, quæ ex nominibus non bene intellectis sequi solet, effugeretur.

Ferè autem & hi affectus ab atra bile procedunt, ad quam etiam referuntur uerrucæ ab Auicenna uocatæ latina uoce, quæ proprie æditiorem montis partem significat. Quoniam igitur tumores isti instar monticulorũ quorundam in cute eminent, ideo uerrucæ dicti sunt: à uulgò porra dicuntur, quia quandoque intra se fila quædam continent porrorum radicibus non dissimilia. Græci nomen non habent quo omnia genera complectantur, sed quanque proprio nomine speciem nuncupant. ἀκροχορδόνας quidem eas quæ sub cute coëunt, infrà tenues, ad cutem latiores, ita ut suspendi uideantur. Auicenna clauos. Quæ ecõtrario se habent, hoc est, ima parte qua ad cutem uergunt, latiores, suprema angustiores, uocãt μυρμήκια, ac si formicales diceres: quoniam dum attrectantur, morsui formicarũ similem inse runt dolorem: ἦλος illi, nos clauos, Auicenna almismar, albas rotundas clauorum capiti similes: quæ aliis quidem partibus, præcipue uero digitis, plantisq; pedum contingunt, cum dolore & incedendi impedimento. *Verrucæ.* *Acrochordones.* *Myrmecia.* *Elos.*

Est & uerrucula fabæ græcæ magnitudine super corpus iacens, ima parte & ipsa tenuis, summa latior & aspera, unde & sanguinem quandoq; fundit in manus, & pedis planta, fœminibus, præcipue uero circa pudenda contingens: Græci & Celsus thymum, uel thymium uocant, quoniam thymi herbæ capita repræsentat. Auicenna uidetur tusium, uel, ut alia habet litera, tarsecum nominasse, reponiq; inter uerrucas dicit: licet ab eis eo differat, quod saniem, uel materiam quandam (ut Hebræi legunt) sub se continet: melius tamen legemus sanguinem, quoniam (ut superius dictum est) thymi quandoq; sanguinem fundunt. *Thymum uel Thymium.*

Ex uerrucarum quoq; genere sunt uocata ab Auic. cornua, non alio à cæteris distantia, quàm quod cum oblonga sint, instar cornuum recuruantur.

A clauis non magnopere differũt calli, τύλος quos uocant Græci, nisi quod per se indolorosi sunt, eodem quo cutis colore, neque sponte, sed ex labore obdurata cute gignuntur. *Tyli.* *Calli.*

Ad atram quoq; bilem spectare uidetur morbus, quem Auicenna uenam medenĩ, Haliabas uenam saniosam, Græci δρακόντιον uocant, à sanguine atræ bilis naturam habente, uel ab exusta & ualde sicca pituita. Vermi quædam similia corporis suppurationẽ in membro faciunt cum dolore. Aliqui uerum animal esse dicunt. Alij uideri quidem animal, sed non esse. Ab hac animalis forma dracontij nomẽ accepit. Infrequens, uel nullus est hic morbus in occidentali plaga, frequens in India, & Aegypti superioribus. Appellant quidam uenam ciuilem. *Vena medeni.* *Dracontium.*

Accidunt præter magnos hosce quos recensuimus tumores, in corporis superficie non infrequẽtius, paruæ quædam, uel eminentiæ, uel maculæ: illas pustulas uel bothor, has cutis defœdationes uocant: quæ licet & inter se, & ab his tumoribus quos suprà nominauimus, differant, ab eisdem tamen humoribus fiunt, à quibus & magni, maioris tantum minorisue ratione distantes. Harum pustularum nonnullas, à sermonis consequentia & uocum similitudine tracti, superius numerauimus, sicuti lepram, scabiem, impetiginem, alphon, leucen: nunc reliquas percurramus, ab his orsi quæ maiorem habent ambiguitatem, & in quibus magnos nostro æuo medicos anhelantes uideo desudasse, identidem inquirentes, sub quonam nomine de illis loquuti sint antiqui. Hæ sunt quæ uariolæ & morbilli ab Auicenna, à Raze exanthemata & eulogium nuncupantur: nisi in hoc quoq; erarit Valla Placentinus, eius libri interpres, qui de pestilentia nõ recte ab eo inscribitur, alioqui rò non errare in suis interpretationibus assuetus. Alsaharauius algidra & alhasba, nuncupatit. Qua in re (mea sententia) non erat multum laborandum. Si enim *Pustulæ.* *Bothor.*

Variolæ. Morbilli. uariolæ (ut uoluit Auic.) sunt pustulæ sanguineæ, & morbilli ex bilis sanguinisq; fiunt mixtione, nihil certe addunt supra cõmunem pustularũ rationem, nisi quod per modum crisios, hoc est, cuiusdam ueluti iudicij, in malignis quibusdã febribus contingunt, & epidemialium cõtagiosarumq; ægritudinum more, & pluribus eodem tempore accidunt, & de uno in alium uagando pertranseũt. Nihilq; supra earundem pustularum curationem, nisi quod repellendæ non sunt, sed potius ueluti naturæ opere genitæ, morbi materiam in ignobiliores partes expellentis, iuuandæ omni ingenio & prouocandæ. Quisquis autem hoc nouit, frustra est de nomine solicitus, quum quocunq; nomine uocitẽtur, eandem curationem desiderent. Si quis tamen pertinax adeò fuerit, ut morbum non posse curari putet, eius proprio ignorato nomine, pergatq; adhuc inquirere, sub qua uoce de eis scripserit Galen. dicam.

Morbillos Variolasq; uulgo dictas, à Galeno uocari exanthemata.

uocari ab eo exanthemata: quod aperte cognoscitur legenti cap. 11. lib. 5. artis curatiuæ, ubi pustulas in quadam pestilentia in asperarum arteriarum interiore tunica, totaq; extima corporis parte contingentes, non alio quàm exanthematum nomine appellauit. Nec mirari quispiam debet, si superius inter morbos capitis & faciei exãthemata numerauí: non enim hoc maiore admiratione dignũ, quàm quod erysipelata, aphthas, ophthalmias, atq; aliorum morborũ plurimos qui in ea pestilentia uagabãtur, eisdem nominibus appellauerit, quibus dum seorsum & sparsim aduenirũt, appellare consueuit. Si quis uero adhuc aliud nomen inquirit, legat Hippoc. 3. lib. Epidemiarum, in pestilenti constitutione aduenisse inter alios morbos di-

Ecthymata.

centem, magna ecthymata. Quem locum enarrans Galen. nuncupari ait ἐκθύματα tumores sponte in cute florentes, à crassis humorib. genitos. Additq; quod tenues humores exulcerationẽ potius faciunt quàm tumorem: crassi in tumorem cutem extollunt. Ex quibus certe uerbis licet colligere, non solum quo nomine uocantur

Variolæ. Morbilli.

morbi ab antiquis sint, sed quo modo etiam inter se differant. Variolæ enim & scopuli à uulgo lingua Italica uocati, à materia fiunt crassiore, morbilli à tenuiore, & scilicet

Scopuli à qua materia fiant.

quidem ecthymata: magna quidem scopuli, minora uariolæ. Hi, hoc est morbilli,

Magni herpetes qui.

herpetes nominantur, de quibus eodem loco ait Hippoc. Herpetes multi magni. Magnos, ait Galenus, Hippoc. dixit, uel quia magnum occupant locum, uel quia cum maligna contingunt erosione. Vidimus autem nos morbillos, quandoq; aliquando tantum, quandoq; utroq; modo magnos. Et de horum quidem morborum nomine hæc sufficere puto: nisi quis latinum nomen adhuc desideret; cuius desiderio

Papularum uel Pituitæ eruptiones.

satisfacturi, dicimus à Plinio uocari papularũ, & interdum pituitæ eruptiones. Addunt medici Arabes, Zoar præsertim & Isac, peculiare quoddam his morbis, quod uidelicet ex malignitate sanguinis fiunt, quo in utero matris nutrimur, dum uel ab interna uel ab externa causa ueluti ebulliens, efferbuerit: & proprerea necessario cuiuis homini uel semel cõtingunt. Quæ res ut nõ temere credenda, ceu sine ratione narrata solum, non probata: ita non obstinate penitus reijcienda, quãdoin eam

Arabum sententia de uariolis: cuinõ repugnat opinio Manardi, & uulgi.

cõmunis uulgi sententia concurrit: Aristotele monente, uulgarem famam non omnino inanem esse solere. Verum autem id sit uel non, haud multum refert puto, quum propterea non sit uarianda curatio. Licet frustratoria uideri sic purantibus possit præseruatio: frustra etenim cauetur quod uitari nullo modo potest. Nisi dicatio, præseruatio quædam dicenda sit, quam & in morte ipsa omnino ineuitabili, omni ingenio molimur.

Sed de uariolis cum multa dicta sint, reliquas pustulas breuiter, quãtum fieri possit, percurramus. A uaris incipientes, quos nolim quenquã uocis similitudine de-

Vari. Ionthi.

ceptũ, idem esse cum uariolis arbitrari. Hos, ut superius annotaui, ἰόνθους Græci, lingua uernacula uulgus apud nos (ni fallor) cossi. Sunt autem tubercula duriuscula, in facie præcipue contingentia, quæ uel resoluuntur, uel exiguo ingenito pure suppurantur. Paulus Aegineta, & ante eum Galen. ἰόνθους definit exiguos & duros in

ultu tumores. ὠὰ νυκτίδας definit Paulus ulcuſcula inſtar bullæ exeuntia, ſubru
bra, quibus eruptis effluit ſanies ſubſanguinea: in die quidem non ualde, noctu ue
ro multo magis quàm ulceris ratio expoſcat affligentia. Pollux, puſtulas ſubliuidas *Puſtulæ li-*
modice tumeſcentes & plenas ſanguinis in tibijs & pedibus, ferè noctu maxime in- *uentes.*
feſtantes, à quo nominat Plin. puſtulas liuentes, ac noctibus inquietãtes. Quas deſi
nitiones ſi quis cõtulerit his quæ de eſſere ab Auic. ſcribũtur, & de ſaire ab Haliaba
te, proculdubio iudicabit eundem affectum ab utroq; nomine ſignificari. Si quis
uero nomina attendat, Plantam noctis ab Auic. uocatam, eſſe Græcorũ ὠὰ νυκτίδα *Planctæ noctis.*
putabit: à nocte enim uox & ipſa græca originem trahit. Si remedia utroq; capite
appoſita percurrerit, anceps in initio remanebit. Siquidem cap. de eſſere, nullum
ex his inueniet quæ à Græcis in epinyctide præcipiũtur, ſed ea ferè excripta ab his
quæ legũtur apud Serapionem. Cap. uero de Planta noctis, cognoſcet ipſum Aui
cennam, Raſim Almanſorem ſequutũ, ubi agit de alhaſapho. Quod autem mihi
de his puſtulis uidetur, eſt: quod Græci ac Latini epinyctida, id Arabes eſſere, ſere,
uel ſaire uocare. Quod Græcis ſunt ὑδρῶα, Latinis quibuſdam ſudamina, Plin. pa- *Hydroa.*
pulæ ſudorum, id Auic. eſſe Plantam noctis, & Raſi alhaſaphum. Sunt autem ſuda *Sudamina*
mina hæc, Galeno teſte, aphor. 21. lib. 3. ex genere puſtularum in ſumma corporis
parte hærentium, quæ inſtar ulcerum cutem exaſperant, fiuntq; (ut nomen ipſum
indicat) ob multos ſudores uel bilioſiores, uel mordaciores, cutẽ mordentes & pru-
riginoſam reddentes, ac per modum ulcerũ exaſperantes. Hæc Galenus. Ex qui-
bus ſatis nota fit hæc affectio, puerulis atq; iuuenibus, his præcipue qui bilioſi natu-
ra ſunt, æſtus tempore communis, adeoq; facilis curationis, ut per ſe abſq; ullo præ-
ſidio albicãtibus quibuſdam ſquammulis dimiſſis ſaneſcat. Epinyctis tantum abeſt *Epinyctis puſtu-*
ut facilis dici debeat, ut eam Celſus peſſimam puſtulam eſſe dixerit, colore uel ſub- *la peſſima apud*
luuido, uel ſubnigro, uel albo, nec faba maiorem, in eminẽtibus partibus orientem, *Celſum.*
& ferè noctu. Plinius, quod & ſuprà diximus, puſtulam liuentem noctibus inquie
tantem. Quæ conditiones malam potius quàm bonam puſtulam indicant. Vnus
tamen adhuc reſtat ſcrupus, quoniam Auic. præter capita illa ubi de ſere & de Plan
ta noctis agit, aliud quoq; ſcripſit, cui titulum fecit, De ſudatione, quæ nomine ipſo *Deſudatio quid*
uidetur reſpondere his quæ à Græcis ὑδρῶα dicuntur. Quem amouentes ſcrupum *apud Auicen.*
dicimus, non tam nomina ipſa apud barbaros ſequenda, quàm rerum deſcriptio-
nes: quas ſi in his Auicẽnæ deſudationibus ſequamur, eas potius exanthematibus
Celſi, quàm ſudaminibus Galeni uidebimus reſpondere.

Legitur apud Auic. lib. 4. cap. de bothor lenibus, quæ dubio procul ſunt quas
puſtulas albas uel lacteas Raſis & Serapion uocauerunt: apud Græcos uero nul-
lum nomen inueni quod uideatur arabicæ illi nomẽclaturæ reſpondere: ſed quum
remedia quæ ad eum affectum ab Auic. facere ſcribuntur, à Dioſcor. ad ephelidas
præcipiantur, uideri poteſt, quod Græci ἐφηλίδας, id Arabes appellaſſe puſtulas la- *Ephelides.*
cteas leues uel albas: deſcriptio tamen earum ad Ionthos potius pertinet, de qui- *Puſtulæ lacteæ.*
bus inter morbos faciei ſuperius meminimus, & poſt uariolas.

Mentio eſt quoq; apud eundem Auic. lib. 3. de quibuſdam puſtulis quas iunctu
rarum bothores uocat, & lib. 4. aluatim. Quas quum nigras eſſe dicat & uiridibus
granis ſimiles, proculdubio erunt quæ à Græcis autoribus τερμινθοι uocãtur, à no- *Terminthi.*
bis ſuprà inter phymatis ſpecies enumeratæ: ſiquidem Arabes, (ut conſtat ex Aui
cennæ lib. 2.) terebinthi fructum granum uiride nominant: has uidetur Celſus ſi-
miles uaris facere, & dici à Græcis ἑλκώδεις, id eſt, ulceroſas putare.

Sunt & puſtulæ apud Auic. lib. 4. glandoſæ dictæ, quæ differre à ganglio non *Glandoſæ puſ-*
uidentur, niſi maioris minoris ue ratione. *ſtulæ.*

Latini autores, præter eas quas ſuperius enumerauimus, quarũdã puſtularũ me
minerũt, quæ à nobis prætermittendæ non ſunt, ne prudentes ſcietesq; uideamur

aliqua præteriſſe, quæ huic noſtro inſtituto & tuo deſiderio eſſent neceſſaria.

Celſus inter puſtulas meminit phyzacij, puſtulæ parũ durioris, ſubalbidæ, acutæ, ex qua quod exprimitur humidum eſt. Ego quum phyzacij nomen nuſquam

Pſydracia. legerem, corruptam dictionem putaui, proq; ea legendum pſydracium, de qua ſuperius inter capitis morbos loquuti ſumus.

Impetigo & lichen idem ſunt cõtra Plinii. Scribit idem Celſus de impetigine, eiusq; quatuor ſpecies facit. Quod magno argumento eſt, aliam rem eum intellexiſſe quàm lichenas: ſiquidem nullum legimus græcum autorem, tot genera in lichene agnoſcentem. At è diuerſo Plinius in principio libri 26. ſcribens lichenas omni æuo priore nõ Italiæ modo, uerumetiam uniuerſæ propè Europæ incognitos, tanta fœditate, ut quæcunq; mors præferens

Mentagra. da eſſet: tanta contagione, ut oſculo ſolo ueloci tranſitu inficerent: mentagramq; latine appellari: nec nominis impetiginis ullam mentionem faciens, rem omnino aliam ab impetigine uiſus eſt eo loco ſignificaſſe, longeq; peiorem affectum, quàm quem Græci lichenis nomine intellexerunt. Licet in medicinis quandoq; Graecorum lichenes impetiginem ſit interpretatus: & apertiſſime lib. 20. cap. 1. lichenem eſſe Latinis impetiginem dixerit, ſicut pſoram ſcabiem.

Eſt præterea apud eundem Celſum poſt impetiginis tractatum, capite in quo de

Papulæ. duplici ſcribit papula, una leuiore, altera maiore, quam ἀγρίαν, id eſt feram dicit a Græcis appellari: in utroq; tamen genere minus uitij quàm in impetiginibus agnoſcit, adeò ut id quod difficilius faneſcit, niſi ſublatũ ſit, in impetiginem tranſire dicat.

Hæc omnia cum diligẽtius conſiderarem, atq; his conferrem quæ à Græcis, Galeno præcipue & Paulo, de ſimilibus affectibus ſcripta ſunt, tandem in hanc ſententiam ueni. Quæ ſub duobus nominibus, impetiginis ſcilicet & papularũ à Celſo, & à Plin. ſub lichene cõprehenſa ſunt, per plura à Græcis ſignificari: fieri tamẽ omnia ex tenuibus acribusq; humoribus, diuerſis portionibus cum craſſioribus admixtis, quam miſcellam Galen. & Paul. in lichenibus oſtenderunt. In quibus eam quoq; pro lichene agnouiſſe Galen. uidetur, quam lib. 26. Plin. in Italiam Tiberij Cæſaris temporibus primum importatam teſtatur: quinto enim lib. de medicamẽtis ſecundum loca, fœdiſſimam quandam impetiginem fieri in barba dicit, cum anguſſia & pruritu, & quæ ſerpendo quãdoq; ad oculos uſq; procedit. Meminit præterea lonthoſi cuiuſdam affectus, quem principium eſſe dicit elephantiaſis, ſub quo affectu uidetur tertium & quartum genus impetiginis Celſi comprehendiſſe. Auicenna affectum elephantiaſin præuenientem albedſanem nuncupauit: cæteri Arabes algaſen: qua uoce Auicẽna aliam rem intellexit, quam nempe ſuprà diximus Graecos *ſtigmata* uocare. Hæc ſunt quæ de minoribus his tumoribus puſtulis uocatis mihi occurrêre.

Stigmata.

Eueniunt præter maiores minoresq; quos recenſuimus tumores, exteriori cutis

Spili. nonnulla, quæ licet minime lædant, quia tamen dehoneſtant, maiori plerunque tradio præſertim mulieribus ſunt, quàm multi, lædentes quidem, ſed latentes morbi.

Maculæ.

Cutis uitia. Horũ quædam conſequentia ſermonis tracti ſuprà enumerauimus, deinceps quæ ſuperſunt percurrere conabimur. Inter hæc præcipui ſunt qui à Græcis ἀμαῦροι, Plinio

Aliud ſignificari per Panũ apud Plinii & apud recẽtiores. nius modo maculas, modo uitia cutis uocat. Eſt tamen ubi pro ſpilis uaros uerrucas rit: &, quod magis quiſpiam miretur, furunculos recentiores Panum appellant.

Cauendum autem ne ſimilitudine uocum decepti, quod nonnulli alioqui magni nominis medici peccarunt, cum panos apud Plin. legimus, eandem cutis maculam intelligamus: Panus enim Plinio, quod & ſuprà monuimus, eſt φύμα Græcis. Apud Serap. non ſemel pro ſpilis legitur liuor: apud Auic. pro epheli quandoq; panus. Maculas albas uocat aliquando Serapion ἄλφους Græcorum, ſicuti cap. de faba & de rubia tinctorum. μελανίαι græce, latine nigrores, cicatrices nigras Græci, οὐλας μέλαινας. Rugæ græce ῥυτίδες. Liuores Græci πελιώματα. Auic.

Maculæ albæ.

Melaniæ.

Cicatrices nigræ.

Rugæ.

Peliomata.

Auic. uestigia percussionis. Huiusce modi tamẽ uerberum uestigia uibices proprie Latini uocant. Vestigia sanguinis cap. de aceto, in Auic. legimus pro hypopijs, de quibus inter faciei uitia suprà loquuti sumus. Et cap. de calamento, pro eisdem hypopijs habentur uestigia nigra. ἰκτερὸς, inquit Paulus, est effusio bilis uel flauæ uel nigræ in totum corpus: regium morbum Celsus & arquatum: Plinius felleis suffusionem: sunt qui auriginem, ab auri pallore: medicorum uulgus ictericiam. *Vibices.* *Vestigia sanguinis.* *Vestigia nigra.* *Icteros.* *Regius morbus.* *Arquatus.* *Aurigo.*

DE SOLVTIONE CONTINVI.

Fiunt præterea exterioribus in membris uariæ integritatis continuitatis ue solutiones. In carne quidem ἕλκος dicitur, inquit Galen. id est ulcus: sicuti & uulnus. Auic. plagã uocat, ubi nondum est pus, & ulcus ubi iam adest. In osse κάταγμα, uel ἆγμα, id est, fractura. In neruo ῥῆγμα, id est, conuulsio: & est continuitatis solutio, absq; uulnere contusis neruorum fibris. Huius generis est & ἀποῤῥαγμα, id est, euulsio: quod fit in coniunctionibus, hoc est ligamentis. Et ῥῆγμα, id est, ruptio absq; uulneratione in carne facta. sicuti & θλᾶσμα, id est, contusio uel collisio. fiunt duo hæc ex uiolento ictu, aut casu, aut uehementi alio motu, aut quia subitò & repente præter modum membra intenduntur. Ἐγχύμωσις & ἐγχύμωμα, id est, effusio, magna ex parte fit cum ruptione & contusione: aliquando uero ex reseratione aperturáue uasis. Et ea quæ uocatur à quibusdam διαπήδησις, id est, dissultatio, altero quodam solutæ continuitatis genere: sanguis enim exiliendo ex uenis, sub cute ἐγχύμωσιν facit. *Vlcus.* *Agma.* *Spasma.* *Apospasma.* *Rhegma.* *Thlasma.* *Enchymosis.* *Diapedesis.*

Solúitur interdum continuitas ex corrosione, ἀνάβρωσιν uocant Græci: sed hæc ægritudo composita est, quoniam secum habet ægritudinem aliam in quantitate diminuta, deficiente scilicet ea parte quæ est erosa. Fit corrosio uel ab interno, id est, ab humoribus malis erodentibus: uel ab externo, igne uidelicet, aut simílem ei uim habentibus medicamentis. Facta ab interno, si ossa uitientur, ab Auic. & recentioribus spinæ uentositas uocatur. *Corrosio.* *Spinæ uentositas.*

Fractura, quam κάταγμα & ἆγμα diximus à Græcis uocari, quũ simpliciter proferrur, de caluariæ, hoc est cranij fractura, interdum à quibusdam solet intelligi: cuius ut plures sunt modi, ita diuersa sunt apud Græcos nomina, taliaq;, ut uix posſint latine bene exprimi. *Catagma.* *Agma.*

Inter hos modos, siue species malis appellare, prius est ῥωγμὴ à Græcis dicta, ac si diceres rima, per longũ procedens scissio, uel superficialis sit uel profunda, osse non transmutato: quæ si adeò arcta fuerit ut sensum effugiat, τριχισμὸς, uel τριχίασις, quasi capillaris dicitur: quæ, ut inquit Paulus, multis fuit mortis causa. *Rhogme.* *Trichiasis.*

ἔκκοπή, quasi dixeris effractio, est scissio in qua os læsum disruptum est. At si pars oblæsa à reliquis ossibus recesserit, ἀποσκεπτρισμὸς uocant, à securi facta denominatione, quod disruptum os uideatur, ac si securi esset percussum. *Eccope.* *Aposceparnismos.*

ἔκπτωμα, est ossis in multas partes diuisio talis, ut rupta ossula ad membranã usq; cerebri descenderint. *Ecpiesma.*

ἔγκοιλωμα fit ubi os perpessum, ita infra sanum subsidet, ut membranam cerebri contingat. *Engisoma.*

κάμαρωσις, est diuisio ob quã ossa in testudinis formã, & quasi camerata uidentur. *Camarosis.*

θλάσις quum fractura non sit, inter fracturas tamen à nonnullis numeratur. Est autem contusio qua os quidem non frangitur, sed in interiora deflectitur. *Thlasis.*

ἀπόφυσις, secundum nonnullos est quando non pars caluæ percussa, sed alia opposita perfringitur. Paulus hoc fieri posse negauit. Celsus solere ait euenire, ut altera parte fuerit ictus, & os altera fiderit. Recentiorum turba Celso consentit, atq; inter eos Nicolaus Florentinus eius rei locuples & oculatus est testis. Hi sunt fracturarum caluariæ modi. *Apochema.*

At reliquorum quoque ossium fracturæ sicuti uarijs & ipsæ modis contingunt, ita diuersa apud Græcos nomina inuenerunt.

Cauledon. καυληδὸν, ῥαφανηδὸν, & συκυηδὸν uocãt Græci eam, quæ in ossis crassitie per trãs-
Raphanedon. uersum fit, à raphanorum uel brassicarum (utrunque enim ea uox apud eos signifi-
Sycyedon. cat) caulium, & cucumerum, quæ sic ferè perfringuntur, similitudine. Auicenna ra-
phanalem, hastalem, & arundinalem.

Schidacedon. σχιδακηδὸν, quasi scissionem diceres, quæ in longitudinem fit, nec in totum ossa
partes seiungit. Auicenna linealem.

Calamedon. καλαμηδὸν, uel ad unguem, quæ secundum aliquam partem est recta, in extre-
mo lunaris. Auicenna lunarem.

Alphitidon. ἀλφιτηδὸν, uel καρυηδὸν, quæ in multas, & eas quidem tenues partes fit. Auicen-
na sanchiam.

Apothrausis. ἀποθραυσιν & ἀκροπλῶ, quando pars ossis ablata est. Celsus tria tantum genera fa-
Apocope. » cere uidetur. Verba eius sunt: Omne os modo rectum, ut lignũ in longitudinem
» finditur, modo frangitur transuersum, interdum obliquum: atq; id ipsum nonnun-
» quam retusa habet capita, nonnunquam acuta, quod genus pessimum est.

Soluitur & alio modo ossium continuitas, quando scilicet os ab osse seiungitur, cui à natura fuerat connexum: διαρθρήματα & διαρθρώσεις, ἐκπλώσεις & ἐκπτώματα uocant Græci: & sunt secundum Galenum ossium ex propria regione transmutationes absq; fractura euenientes. Paulus excisionem esse ait articuli à propria concauitate ad locum insuetum, à qua uoluntarius motus impeditur; differentiasq; nullas habere, nisi maioris minorisq; ratione. Vbi enim perfecte exierit articulus, communi generis nomine διάρθρημα, quasi exarticulationem dici: eo autem solum moto, nec penitus extra cauitatem recedente, παράρθρημα. Auicenna dislocationẽ, simigra, id est plena & perfecta sit. Si non sit integra, separationem iuncturæ uocat & torsionem: quæ uox ei id significat, quod Græci στρέμματα nominant. Nos euerso-
Stremmata. nem dicere possumus. Dioscoridis tamen noui interpretes, Plinium sequuti, pro
Noui Dioscoridis interpretes lapsi. stremmatibus semper legunt luxata: quæ Celso nihil aliud sunt, quàm ossa à sedi-
Luxata. bus suis mota, & ut sequens est, non aliud quàm Græcorũ διαρθρήματα: quæ quum
Chalasis. diuersa sint à stremmatibus, nõ recte uidentur stremmata latine dici luxata. Præterea ut articuli ipsi ita laxẽtur, ut membrũ longius effectum uideatur; χάλασις,
Ossa dupliciter à suis sedibus mouentur. id est laxatos articulos, uocant Græci. Auic. prolongationem & algmenon.

Celsus duobus modis à suis sedibus moueri ossa dicit. Altero, si ea quæ iunctã
Radius. inter se sunt, dehiscant: hoc est, ita dissocientur, ut mediũ quendam locum uacuum
Cubitus. relinquant, ut si radius submoueatur à cubito in brachio. Radium & cubitum uoc-
Focilia brachij. cant recẽtiores duo brachij focilia. Vbi igitur unum ab alio seiungatur, primus eri-
Ancylosis. luxati ossis modus apud Celsum. Secundus, quando articuli suis sedibus exeuntes,

Sunt & apud Paulum ἀγκυλώσεις & ἀγκύλαι uocatæ, quæ detentiones quasdam
sunt articulorum, ob densitatem, uel neruorum aliquam tensionem contingentes.
Celsus, recenti cicatrice cõtractos articulos uocari ait à Græcis ἀγκύλας. De his Au-
cenna egit lib. 4. cap. de neruorum duritie & torsione: nec abhorret ab ea quam
lib. 3. uocauit contractionem & azemenam. Est & apud eundem Auicennam ca-
put de duritie iuncturarum in eodem lib. 4. in quo quum nullum peculiare auxi-
lium tradat, non magnam iacturam fecerit, qui id præterierit.

Thlasis. θλᾶσις, uel θλᾶσμα Græcis, est nobis cõtusio, uel collisio: latius tamen apud recen-
Thlasma. tiores medicos patet contusionis nomen, quàm apud Græcos thlasmatis: siquidem
Contusio. sub eo spasmata & rhegmata Græcorum comprehendunt, imò & apospasmata.
Auicenna duobus locis libro quarto de his agit, secundo uidelicet tractatu, cap. de
contusione & attritione, & 4. cap. de attritione neruorũ & torsione. Postremum
hoc caput, quo ad ultimam eius partem respondet his quæ à Galeno scribuntur li-
bro sexto

brosexto artis curatiuæ, ubi agitur de cura nerui contusi, quod in uulgata æditione est tertium. Prima uero eius pars accepta est à Paulo cap. de thlasmate. Alterum ca putrespondet rhegmati & spasmati. ῥῆγμα enim ibi uocatur contusio, ϖῶσμα con tritio: sicuti & in uulgata æditione, libro de differentijs morborum, qui liber inscri bitur perperàm primus de accidenti & morbo. Quæ autem dicuntur ab Auicen na pro cura contusionis, ferè accepta sunt à Galeno capite ultimo, lib. 4. artis cura tiuæ, ubi docet curare ῥῆγμα & ἐγκύμωμα. Serapion cap. de aristolochia, rhegmata & spasmata uocat conquassationes accidentes in capitibus neruorum & muscu lorum: cap. de betonica, attritiones & conquassationes à casu.

De casu & offensione scribit Auicenna: πῶμα Græci uocant. Plinius, deiectos, quandoq; simpliciter, quandoque addens, ex alto. Idem Plinius ῥήγματα rupta, & ϖώσματα dicit conuulsa, uel uulsa. ϖυρίκαυστα Græci uocant, Latini usta, uel ambusta. Auicenna seorsum de ignis & aquæ combustione pertractauit. θηριόδηκτα Græci, nos bestiarum morsus. κυνόδηκτα illi, nos canum morsus: qui si rabidi fuerint, λυσσόδηκτα ab illis nominantur.

Ptoma. *Deiecti.* *Rupta.* *Conuulsa.* *Pyricausta.* *Vsta.* *Theriodecta.* *Cynodecta.* *Lysodecta.*

DE VLCERIBVS.

Vlcera, late sumpto ulceris nomine, multas differentias ueras habent, multas quoque quæ non sunt ueræ differentiæ, sed ex alijs fiunt dispositionibus cum ulce ribus complicatis.

Propriæ differentiæ sunt, quæ ab ipsa ulceris substantia accipiuntur, non ab effe ctu alio, qui possit per se consistere. Ex figura, rectum, obliquum, circulare, &c. Ex quantitate, magnum & paruum. Ex dimensionibus, longum, breue, la tum, angustum, sublime, superficiale, profundum. Ex tempore, recens, sangui nolentum ue, & multi pauci ue temporis. Ab exterioribus alijs, apparens uel non apparens, in toto uel in parte. Ex incisione, laniatione ue, uel utroque. Ex loco, in extremo musculi, uel medio, &c. Simplex, compositum, cru dum, callosum. Auicenna ostracinum, fistulosum, cuniculosum, græce ϰοχώνομα, profundum.

Propriæ ulcerũ differentiæ.

Quædam computantur à multis pro differentijs, quæ non sunt differentiæ, sed alterius dispositionis complicationes: sicuti phlegmonodes, erysipelatodes, cance rosum, gangrænosum, putrefactum, comedens: Auicenna corrosiuũ, doloroſum, concauum, superfluæ carnis: ὑπερϭαρκῶντα Græci: Auicenna carnem additam su per uulnera, fordidum, ῥυπαρὸν uocant Græci: rheumaticum à Gal. dicitur, quod fluentes humores uetant sanescere: uerminosum, σκωληκώδες dicitur à Græcis. Immunda apud Auic. sunt, in quibus humor plurimus, sed non malus. Vlcera ϰακοήθη, id est male morigerata, uel mali moris, maligna ue dicũtur, quæ cum omnia decenter & recte feceris, non tamen curantur: quia scilicet, ut dicit Gal. in loco ulcus patiente malignitas adest, sanari ea prohibens. Atq; in hoc differunt à rheumaticis, quæ, ut diximus, influxum malorũ humorum aliunde recipiunt. Cel sus primam carcinomatis speciem hoc nomine appellauit.

Vlcerum denominationes. *Rheumatica ulcera.* *Vlcera maligna.*

σηπεδὼν, est ulcus putridum. νομὴ uocatur putredo, quæ ad sanas partes distribuitur: cuius species est φαγέδαινα. Vlcus nomodes, comedens carnem subiectam, & circunstantem corrum pens, factum à materia quæ est media inter materiã quæ facit herpeta, quæ tenuissi ma est, & eam quæ facit cancrum, quæ crassissima. Hoc uel ei ualde simile uidetur Celsus ἕρπημα nũcupare, quãdo neq; tactus, neq; medicamentũ sentit: sed si intẽdi tur, ad ἕρπητα ἐσθιόμενον trãsit: aliud per hoc nomẽ intelligens, quàm quod nos suprà inter ἕρπητας, id est formicas, definiuimus, id uidelicet quod σφάκελον Græci dicunt.

Sepedon. *Nome.* *Phagedæna.* *Therioma.* *Herpes esthiomenos.* *Sphacelon.*

quod & apud Auicennam eodem nomine, ſcilicet ἐσθιομένη nuncupatur. Videtur autem (ut dixi) cancrum ulceratum ſignificare: nec omnem, ſed qui exedendo & depaſcendo uicinas partes ad oſſa uſq; deuorat.

Chironia & Telephia ulcera. χειρώνια & τηλέφια ſunt ſpecies phagedænæ: illud quidem, quoniam ob eius magnitatem Chirone medico indigere uideatur: hoc, quod Telephus eo fuerit uexatus, nomen ſortitum eſt. Sunt autem antiqua & difficile ad cicatricem uenientia. Celſus tamen chironium uocat ulcus magnum, non ſerpens, doloris modici, ora duas calloſas tumentes habens, ſine inflammatione quidem & periculo, ſed difficile ſaneſcens.

Pladara. Sunt & quæ πλαδαρὰ Græci uocant, id eſt, laxa & mollia. & quæ δυσώδη, id eſt,
Dyſoda. male olentia ſeu fœtida.

Colpos. κόλπος, latine ſinus, eſt in quo cutis adiacens, eſt à ſubiectis corporibus adeò ſeparata, ut agglutinari eis haud facile poſſit. Quod ſi in totum eroſa fuerit, ita ut lacer-

Rhacodes. næ ſimilis uideatur, ῥακώδης, hoc eſt, lacernoſum dicitur: ab Auicenna autem aby-
Hyponoma. ſconſio, & cauerna ſi flexuoſum ſit. Græci uocant ὑπόνομα, Latini cuniculoſum, ut ſuprà diximus.

Syrinx, fiſtula. σύριγξ uero, id eſt fiſtula, dicitur ſinus qui obcalluit, per metaphoram, ut inquit Paulus, à fiſtulis quæ ex calamis fiunt. Celſus definit, ulcus altum, anguſtum, calloſum.

Thymium. Eſt etiam apud Celſum thymij mentio, ulceris peſſimi ex carcinomate facti, &
Cancer ulceratus. quod tolli nõ poteſt, ſed curationibus irritatur. Noſtri cancrum ulceratũ appellant.

Ignis ſacer. Meminit & inter mala ulcera Celſus Ignis ſacri, duas eius faciẽs ſpecies, & unam que ſerpentem: minimi tamen periculi inter ea quæ ſerpunt, ſed quæ propè difficillime tollantur. Videtur autem duabus hiſce ſpeciebus comprehendiſſe ἕρπητα cor-medentem & φλυκτωνώδη Græcorum: formicas corrodentes uocant Arabes. Sed & eryſipelas exulceratum. Mentio eſt huius formicæ & apud Auicennam cap. de pruna & igne Perſico.

Rhagadia. Inter ulcera quoq; numeranda ſunt quæ Græci ῥαγάδας uel ῥαγάδια, Auicen-
Sciſſa. na fiſſuras, Latini rimas, uel ſciſſa, uel fiſſa: ſunt autem cutis ſciſſuræ cum callofis la-
Attrita. bris. Sunt & attrita à Plinio dicta, & intertrigines: Græci πρόπτωμα, Auicen-
Intertrigines. na excoriationem uocauit, miſcuitq; cum alio ulcere quod Græci ἀπόρυμα uo-
Apoſyrmata. cant, & Plinius deſquammata. Intertriginem proprie uocat Plinius eam quæ ex-
Deſquãmata. membrorum ad inuicem, in itinere potiſſimum, confricatione. Et de ulceribus hactenus dixiſſe ſat ſit.

DVM cogitarem iam epiſtolæ finem imponere, ſubijt in memoriam multa in recentiorum medicorum libris morborũ exterius euenientium legi nomina, apud antiquos non reperta: de quibus meritò dubitari poſſit, an ut noua ſunt nomina, ita

Morborum noua nomina apud recentiores medicos. nouos quoque morbos indicent, antiquioribus medicis incognitos. Ne quid igitur huic noſtræ epiſtolæ, quantum per me fieri poterat, deeſſet, ea percurrere decreui, & quid in eis quoque ſentirem, aperire.

Incipiã igitur rurſus à capite, ut ſimili quo hactenus uſus ſum ordine procedam.

Teſtudo. Teſtudinem uocant tumorem mollem uel non ualde durum, ſatis autem magnum, in quo pinguis materia tunica quadam obtecta continetur, quæ caluariæ ita hæret ut ipſam plerunq; uitiet. Hanc non eſt dubium de numero eſſe abſceſſuum ſub meliceride uel atheromate contineri: uidetur tamen ad meliceridem magis inclinare.

Talpa. Ad genus abſceſſuum pertinent uocatæ ab illis talpæ, quæ non magnopere diffant à nuper dictis, niſi quod quum albam materiam contineant, ad ἀθηρώματα pro-
Caries. prius quàm ad μελικηρίδας referuntur. Pertinent ad idem genus, morbi quos caries
Rima. & rimam Gilbertus Anglicus appellauit.

Fiſtu-

Fit in facie malignus quidem tumor, qui quoniam ferè cum magno rubore fit, Gutta rubra à uulgo & nouis medicis nuncupatur. Sunt & qui ob eius fortè ingentem molestiam, Guttam rabidam appellent. Qui morbus sub erysipelate maioris ex parte continetur. Est tamen interdum, ut alios humores habeat cum bile commixtos, & tunc commixtum nomen habebit: ut si sanguis misceatur uincente bile, φυσίπελας φλεγμονώδες: si è diuerso sanguis superet bilem, φλεγμονὴ ὀρυσιπελατώδης. Atque pari modo in alijs humoribus dicendum, sicuti suprà quoque in generali mentione tumorum docuimus. Nihil enim uetat quin omnia tumorum genera, sicuti alijs in membris, ita & in facie oriantur. *Gutta rubra.*

In capite quoq; & facie, ferecq; toto corpore, præsertim infantiũ, ulcuscula quædam gignuntur, maiori ex parte crustosa, statim uel paulò post initium: lactumen uocauerunt, quoniam lactis impuritatem sequi putabant. Hæc non est dubium ad eosdem semper nomine lactuminis à mulieribus appellentur, uariant tamen multum, iuxta materiæ à qua gignuntur uarietatem. *Lactumen.*

Scribunt proprium caput de zerma: quam tamen ab impetigine non differre, nec ipsimet inficiantur: licet zermæ nomen ei tantum quæ ad ulcus peruenerit, fò tamen, adaptent. *Zerma.*

Sanguinem mortuum, mortuicq; & diaboli morsum uocãt, quæ latine diximus uocari sugillata. *Sanguis mortuus. Sugillata.*

Guttam roseam appellant, malum faciei, & præcipue nasi ruborem, qui præire elephantiasin solet, cuius superius meminimus. *Guttarosea.*

Peior longe morbus is est, quem nonnulli fornicem, alij ob eius sæuitiam & ueluti feritatem uocant, Noli me tangere. Est autem malignum adeò ulcus, ut ex remedijs, etiam quæ congrua uidentur, irritetur potius quàm mitigetur, & in sanas partes depascendo uagetur. Sunt qui cancrum putent: ego ad phagedæna pertinere putauerim. *Fornix. Noli me tangere, morbus.*

Lupum appellant ulcus aliud à priore non ualde dissimile, nisi quod non faciem sicuti illud, sed inferiores partes, præcipue autẽ crura, infestat, celerrime depascens, & quasi lupus famelicus proximas sibi carnes exedens. Quod & dubio procul de genere est phagædænæ, à magis exusta tantum materia factum, & propterea uelocius obambulans. *Lupus.*

Malum mortuum uocant exulcerationem quandam malam crustaceam, ariedam, brachia & crura præcipue inficientem: ego non aliter nominauerim quàm ulcus ἐφαγέδες. *Malum mortuum.*

Spinam & clauum uocant nonnulli tuberculum, quod superius ἀβλήχλω dixinus à Græcis, à nostris furunculum appellari. *Spina. Clauus.*

Natam uel naptam appellant tumorem dolore carẽtem: nisi fortè adeò magnus existat, ut partes membri trahendo, soluta continuitate aliquem dolorem circumstantibus inferat. De numero est & hic abscessuum, & ad σκατώματα ferè spectat. *Nata, & Napta.*

Folium, carũculas quasdam ori prope caput arteriæ asperæ factas, loquelam impedientes, quæ ad ægritudinẽ numeri pertinent, & per solam ablationem curãtur. *Folium.*

Ignem sancti Antonij dicunt perfectam membri corruptionem, sensum peni-tus auferentem, quam superius diximus à Græcis σφάκελον uocari. *Ignis sancti Antonij.*

Ranculæ nomen legitur apud Ioannem Anglicum, significatq; ei tumorẽ cum dolore & pulsu uulneribus contingentem: qui certe nihil aliud esse potest, quàm phlegmone inchoans. *Spacelus. Rancula.*

Hæc sunt quæ in recentiorum libris morborum exteriorum nomina ad hunc diem, quod mihi nunc occurrat, inueni. Recẽtissimi aliud nomen addiderũt, per ora uulgi non minus uolitans, quàm morbus ipse quem significat, per corpora uagatur: Gallicum morbum uocat Italia, Hispanicum Gallia, *Morbus Gallicus.*

Hiſpanam ſcabiem Germania. Contrahitur morbus hic peſſimus raro aliter quàm per contagium, nec quarumcunq; partium, ſed ferè obſcœnarũ: ut non incongruè nonnulli, Romanorum nomenclaturã in mentagra ſequuti, Pudendagram uocarint. Puſtulæ primũ eas partes inficiunt, longe difficilius ſanitatẽ recipientes, quàm quæ eodem quidem loco, ſed aliis ex cauſis cõtingunt. Has, reliquarũ partium, præcipue uero uultus & capitis, deteriores aliæ puſtulæ excipiunt, diuerſorum quidem generũ, ſed maiori ex parte cruſtoſæ, nec ab iſs ferè diſſimiles, quæ ab igne excitantur, niſi quod ſunt quadantenus craſſiores: quæ ubi uel ſuapte ſponte, uel medici auxilio ſubmotæ fuerint, corpore prius non plenè expurgato, extremorũ membrorum dolores uehementes, per noctem potiſſimum, quam inſomnem reddunt, miſerrime affligunt, nullo exterius ab initio tumore apparẽte, qui tamen quibuſdam citius, quibuſdam tardius, & in his etiam quãdoq; locis in quibus nullus præfuit dolor, ſe oſtendit: quem ſi preſſeris, tantum abeſt ut dolorem augeas, ut quandoq; ſe iuuari ex loci contrectatione patientes fateantur, & unicum hoc habeant in tantis cruciatibus leuamen. Tumores hi per magna interualla (à ualde enim craſſis humoribus fiunt) ſuppurantur, uel potius ſaniem quandam malam gignunt, ei quæ à Celſo hydrops, aut melicera uocatur, non diſſimilem. Non uniuerſus tamẽ ſimul tumor ſuppurationem hanc recipit, ſed per partes, portionem ſæpe aliquam omnino ad maturationem contumacem gypſo ſimilem derelinquens. Suppurationem uariĳ modi ulcera, ſemper tamen maligna, comitãtur, quæ plerunq; oſſa etiam ipſa uitiant, & ubi cicatricem contraxiſſe uidentur, alio uel eodem loco erũpentia, medicos multoq; magis patientes ipſos deludunt. Comitantur interim hunc morbum aliæ quædam malæ affectiones, non uſqueadeò crebrò, ut hæ quas numerauimus, ut ophthalmia, tubercula nares cum eroſione dehoneſtantia, articulorum luxatio, oſſium fractura, elephantiaſis, aphthæ, præcipue poſt argenti uiui uel minĳ, uulgo cinabrĳ uocati uſum, & poſtremo febricula ad tabem, & paulò poſt ad mortẽ perducens. Ex his autem omnibus non difficile eſt definitionem colligere, hunc morbum comprehendentem, & ab alĳs generibus ſeparantem. Ea erit huiuſmodi:

Pudendagra.

Definitio morbi Gallici.

Gallicus morbus eſt ſoluta continuitas, ab exuſtis humoribus per contagium ferè in concubitu genita, à malignis quibuſdam puſtulis incipiens, pudenda plerunque, deinde reliquas corporis exteriores partes, caput præcipue inficiens: dehinc intimas partes ingreſſa, dolores circa articulos & oſſa noctu præcipue facit, atque abſceſſus duros, in peſſima adeò ulcera, ut oſſa quoque plerunque uitient, poſt longum tempus deſinentes.

Variæ opiniones de morbo Gallico.

Ex his autem cognoſcere licet, quàm inaniter laborauerint ab huius peſtis exordio medici ferè quicunque celebriores habebantur, conati multicipitem hanc hydram ſub unum caput redigere. Aliqui ſaphatum: alĳ duos morbos, ſaphatum & articularem: nonnulli lichenas: Veneti medici uariolas: Galli uariolas quidem, ſed craſſas. Fuere & qui carbonem, & qui ignem Perſicum: ſed & qui elephantiaſin, & qui epinyctidas, & qui Celſi phygethlon. Leonicenus demum noſter, deo actis ſtrenue tribus ex nuper recitatis opinionibus, propriam erexit: quam utique, quod in Lactantio optat Hieronymus, uellem ita bene adſtruxiſſet, ſicuti alias deſtruxit. Eius definitio ex pluribus locis cõmentarĳ ab eo ſuper hoc morbo ædit collecta, hæc eſt: Morbus epidemialis & æſtiuus, puſtulis primum partes obſcœnas, deinde reliquum corpus, cum magno plerunq; dolore, atq; ipſam præcipue faciem occupãtibus, ex uaria humorũ corruptione genitis, propter nimiam acris in calore atq; humiditate præſertim intemperiem. In qua definitione uir alioqui eminentiſſimus, uel in hoc maxime lapſus eſt, quod hunc morbũ ex acris humiditate, quæ eo anno quo eum in Italiam Caroli exercitus portauerat, magna fuerat, genitum putauit: & propterea cenſuit inter epidemicos numerandum: quum tamen res ipſa

Leoniceni opinio.

Leoniceni lapſus in morbi Gallici definitione.

ipſa oſtenderit, nihil huic morbo cum aëris uel humore, uel qualitate alia eſſe commune: quæcunq; enim conſtitutio ſit, & quãtumcunq; ſicca, ſi uir etiam ſiccíſſimus cum muliere ea lue infecta cõmiſceatur, bene ſecum agi putet, ſi non & ipſe pollua ſuo malo expertæ ſunt. Dici igitur quomodo debet epidemicus, quum morbi epidemici, ut Galenus docet in procœmio enarrationis in lib. Epidemiarum Hippoc. ſint morbi pluribus ex inſpirato aëre communes: Gallicus autem non ex aëris inſpiratione, ſed ex contagio ut plurimum contingit? Non magis quoq; æſtiuus dici meretur quàm epidemicus. Aeſtiui enim morbi breues ſunt, hic plerunque cum iuuenibus conſeneſcit, & commoritur cum ſenibus. Quo fit, ut genitalium putredines, quas inter æſtatis morbos 3. lib. Aphoriſmorum enumerat Hippoc. morbum hunc ſub ſe comprehendere nequaquam poſſint: alioqui nec putredo dici meretur ea puſtula, quæ ab initio pudendum exulcerat, quum ad ſiccũ potius quàm ad putridum uergat. Et ſi demus Leoniceno, à genitalium putredine hunc morbum incheare: non continuò fatebimur, Hippocratem eum in aphoriſmo ſignificaſſe, quum nocumentum in pudendo, præ his quæ poſtea conſequuntur, exigui adeò momenti ſit, ut uix ullam moleſtiam afferat: quæ res facit ut procliuior ſit ad propagandam hanc luem uia, ipſis patientibus, concubitus: per quem, ut diximus, uel ſolum, uel maxime transfunditur, concupiſcentibus potius quàm refugiẽtibus. Nihil ergo in aphoriſmo legitur, quod ad hunc morbum iam radicatum pertineat: ſed quod ibi legitur, ad eius exile quoddam initiũ pertinere quidem uideri poteſt, uere tamen (ut oſtendimus) non pertinet: ſicuti nec ad eum pertinent quæ ex ſecunda epidemia à Leoniceno recitãtur. Carbones enim in hoc morbo minime uiſuntur: ſed nec humores liquidiores in cute, (ſic enim ἰχῶρας Leonicenus interpretatur) nec ueſicæ quales in igne leniter exuſtis, ſed eſcharæ potius quales in plenè exuſtis excitantur. In tertia epidemia, ſi eo modo apud Hippocratem, quo apud Leonicenum legeretur, eſſet omnino aliquid, quo is credi poſſet ſimilem huic morbum deſignaſſe. Hippocratẽ autem nihil minus eo loco cogitaſſe, quàm hanc maforum catenam, quam morbus Gallicus uocatus, ſecum trahit, oſtendam: idq; pauca quædam attingens, quæ ad id oſtendendum ſufficere puto. Prius tamen indicabo, conſtitutionem de qua Hippoc. ibi loquitur, non in totum ei, de qua Leonicenus, ſuiſſe ſimilem: & hoc per ipſius Hippoc. uerba: Ἄπνοια enim, inquit, per totũ » annum; hoc eſt, uentorum ualidorũ carentia. Factis autem ſiccitatibus, ſub primis » annitẽporibus auſtri, circa arcturum aquæ multæ: autumnus tenebroſus, nubilo- » ſus, aquarum multitudo: hyems auſtralis, humida, mollis. Poſt ſolis autem uerſio- » nes, propè æquinoctium retrocedens hyems, & circa ipſum iam æquinoctium ni- » uoſi aquilones non per multum tempus. Ver rurſus auſtrale, uentorum carentia, » aquæ multæ per totum, ad ortũ uſq; caniculæ. Aeſtas ſerena, calida, ſuffocationes » magnæ: eteſiæ exiguæ ſparſim ſpirauere: rurſus circa arcturum in aquilonibus plu » uiæ multæ. Hactenus Hippocrates. In hac igitur conſtitutione non pauca leguntur, quæ nec ipſomet Leoniceno teſte, in noſtra uiſa ſunt: ſiccitas uidelicet ab initio, autumnus tenebricoſus, hyems in fine retrocedens, uer aquilonium & niuoſum, æſtas ſerena, calida, & alia quædam.

Epidemialis morbus.

Nihil morbo gallico cum aëris humiditate.

Inter morbos uero, præter eryſipelata, carbunculos, & uentris perturbationes à Leoniceno quidem memoratos, ſed uix unquam puto in hoc morbo uiſos, alíj quoque numerantur morbi ab Hippocrate, nihil cum hoc habentes commercíj, ut κώματα, φρενίτιδες, κώματα, id eſt, profundi ſomni, magnæ phlegmonæ, lienteriæ, diarrhœæ, dyſenteriæ, tineſmi, σφόφοι, id eſt tormina, febres tertianæ, quartanæ, nocturnæ, continuæ, longæ, erraticæ. Addit demum, quoſdam citò, quoſdam ſerò interíſſe; quum Gallicum patientes morbum, mortem potius optent quàm

oppetant. Si quis præterea diſcurrat XVI. ægrotos ab Hippocrate ſeriatim ſub hac conſtitutione deſcriptos, mentior ſi quem inueniet, de quo uel ſuſpicio haberi poſſit, quod Gallico uocato morbo laborauerit: omnes enim febrem, & quidem uehementem ſunt perpeſſi: in Gallico morbo, uel ipſomet Leoniceno teſte, rariſſimam. Sed cur fruſtra laboro, quum Galenus ipſe hanc litem dirimat, ſtatim in primo uolumine enarrationis ſuæ in hanc epidemiam, conſtitutionem, de qua Hippocrates meminit, peſtilentē nominans. Ita enim ad uerbum loquitur: » Peſtilentem cōſtitutionem in hoc loco ſcribente Hippocrate, &c. Et alio loco, exponens uerba illa Hippocratis: » Et multi interiere, ait: Peſtilentes fuiſſe morbos qui uagabantur, oſtendit » ex eo quod dicit: Et multi interiere. Tam igitur longe abeſt ab ea cōſtitutione Gallicus morbus, quām longe abeſt à peſtilentia & mortalitate. Scio futuros qui malitio dent, quod in re tam aperta anxie nimis & ſcrupuloſe depugnauerim.

Præſtet igitur & uincat ueritas propriis uiribus nixa, diuerſos quidem affectus huius morbi eſſe ſigillatim ab antiquis ſcriptos: connexionem uero eorum & ſequelam, à nemine fuiſſe ſcriptis demandatam. Nec pergant homines in aëre uel in cœlo cauſas huius morbi perquirere, ſed in aëris cœlique moderatorem, hoc morbo flagitia hominum, libidinem præcipue & linguæ petulantiā punientem, (ferè enim à genitalibus incipit lues, & in os deſinit) & in inficientis infectique corporis naturā, cauſas & differentias huius morbi perquirant.

Hugo Senēſis, inter omnes quos hactenus legi, ſaluti cuiuſdam iuuenis per ſcripturam conſuluit, qui propè hunc morbum uidetur acceſſiſſe. Paſſus enim eſt puſtulas, tumores duros, ulcera, capitisque & diuerſorum membrorum dolores, noctu etiam magis quàm interdiu affligentes, ita ut caruiſſe tantum puſtulis genitalium & capitis inter capillos uideatur, quæ tamē ſunt uel primæ, uel maxime huius morbi propriæ.

Vnde accepta uulgaris Gallici morbi curatio.

Curatio autem quæ ei paſſim ab imperitis, præſertim per argentum uiuum & minium adhibetur, ab eo morbo accepta eſt, quem recētiores Chirurgi malam ſcabiem, & malum mortuum appellant, alium tamen longe ab hoc morbo.

Morbus Gallicus quo modo nouus dici poſſit, ſimul & per contagium generatus.

Sed dixerit fortè quiſpiam: Si hic morbus non niſi per concubitus cōtagium generatur, quo pacto primum nouus cœpit: uidentur enim duo hæc inuicem repugnare, quod ſcilicet nouus ſit, & quod per ſolum contagium innaſcatur: ſi enim nouus eſt, cœpit primo, nec prius erat à quo poſſet per contagium deriuari: ſi per contagium cœpit, non poteſt nouus eſſe, quia neceſſariò in eo fuit à quo eſt per contagium deriuatus. Dupliciter hic poſſumus reſpondere, iuxta duplicem hiſtoriam de eius origine. Sunt enim qui dicant nouum non ſimpliciter eſſe, ſed ex inſula quadam antiquis incognita, ubi frequentiſſimus eſt, in hanc quam nos incolimus habitabilis terræ portionem, per Hiſpanos qui illuc nauigarunt importatum, principio apparuiſſe. Alij ſunt, & hæc eſt antiquior ſententia, & maioribus fulta teſtimonijs, qui cœpiſſe hunc morbum per id tempus dicunt, quo Carolus Francorum rex expeditionem Italicam parabat: cœpiſſe autem in Valentia Hiſpaniæ Taraconenſis inſigni ciuitate à nobili quodam ſcorto, cuius noctē elephantioſus quidam ex equeſtri ordine miles, quinquaginta aureis emit: & cum ad mulieris concubitum frequens iuuentus accurreret, intra paucos dies ſupra quadringentos infectos; è quorum numero nonnulli Carolum Italiam petentem ſequuti, præter alia quæ adhuc uigent importata mala, & hoc addiderunt, inter minima non deputandum. Quæ hiſtoria ſi uera ſit, ut ego non inuitus credo, nouus ſimul erit, & per contagium ortus, non alterius hominis eodem affecti, ſed elephantiaſi quæ in hunc quaſi degenerauerit, & de ſuo gradu in proximū deciderit. Minus autem de hoc mirabitur quiſquis apud recentiores legerit, eos qui mulieri coierint quæ parum antea cum leproſo (ſic enim elephanticum uocant) rem habuerit, ſemine quidem adhuc in-

Huttenus lib. de Guaiaco.

Gallici morbi ortus.

romanente, elephantiasin quandoq; incurrere, quandoque non, sed alias oblæsiones, maiores, minores ue, prout & ipsi affecti sunt, & elephantiosus ille qui mulierem infecit. Hæc igitur sunt quæ de morbo Gallico hactenus potui intelligere. Curam eius in aliud tempus & locum distulimus, neque enim nunc morborum curam, sed nomina tantum inquisiuimus: in quibus enumerandis, si forte defecimus, boni consulant quicunque legerint, & quæ desunt, suppleant, & errores si quos offenderint, qui certe in tam ampla & confusa adeò materia uix euitari potuerint, amicè corrigant. Tantum enim abest ut id molestè laturus sim, ut ingentis beneficij loco sim habiturus. Tu uero Michaël hæc diu desiderata lætiore facie suscipe: solent enim quæ longo tempore desiderauimus, esse gratiora: tarditatisq; culpam non in uoluntatē alioqui tibi propensissimam, sed in meam ualetudinem uariasq; occupationes reijce.

Quare nō scripserit Gallici morbi curationem.

Ferraria. M. D. XXV.

EPIST. III. ad Bachiensem Canonicum, dolore capitis & artium, cum sanguinis mictu, & præuio quodam ad elephantiam affectu laborantem.

MOrbi longi, longam curationem desiderant, difficiles diligentiam: qui utrunq; habent, præsertim cum sunt plures, maximo studio & cautela indigent. Quum igitur patiaris dolorem antiquum capitis & articulorum, cum sanguinis mictu, præuioq; quodam ad elephantiasin affectu, quæ in facie iam & unguibus exerit se manifeste, si uitam propriā diligis, non secus ac pro animæ salute diuina, sic nostra pro corporea obseruare præcepta debes, quæ sunt: Victus parcitas, laborum & curarum moderatio, Veneris fuga, uigiliæ & somni æqua distributio, ita ut nō minor septem horis somnus sit, nec maior octo: nocturnusq; potius quàm diurnus: & si necessitas dormire interdiu coëgerit, ante cibum potius, quàm pòst dormiendum. Semperq; cauendum, ne statim à cibo somnus occupet, sed duarum horarum interuallo ad minimū discludatur. Durum sit stratum, lana potius quàm pluma oppletum, corióque potius quàm panno opertum. Idem de ceruicali intelligatur, quod etiam satis esse debet elatum & eminens. Caput leui operimento interdiu, leuissimo noctu tegendum. Summopereq; uitandum, ne uel mora in sole, uel prope ignem, uel in æstuarijs seu hypocaustis, uel alio quouis modo præter modum calefiat. Renes etiam & hepar à calore, quantum fieri potest, defendenda: ideo conandum ne etiam hyeme pelles corpori proxime hæreant: & propterea uestis pellicea, si quando ea utendum, lata esse debet, nec per zonam arctius corpori adnecti.

Somnus à cibo perniciosus.

Cibis his uescendum: Panis sit bene coctus, salitus, fermentatus, & ab exteriore crusta emundatus. Caro sit uituli, hœdi, ueruecis anniculi. Pulli gallinacei, capi, phasiani, perdicis, auicularū, turturum. Pisces, uel parui, uel lucij, uel hi qui ab eo quod affari solent, nomen à uobis acceperunt. Oua gallinæ recentia, & uel sorbilia, uel in aqua cum omphacio leuiter cocta. Vniuersa aromata penitus interdicuntur. Ex oleribus maxime conueniunt, intybum tam domesticum, quæ dicitur endiuia: quàm syluestre, quod cicorium uocant. Item utraq; buglossus, scilicet quam boraginem, & quam communi nomine buglossam appellant. Lactucas quoq; concedimus, atriplices, & spinacia. Oxylapathon, quod acetosam uocant, cōmendamus. Ex granis ordeum, auenam, far, orizam, milium, panicum, tantum concedimus. Ex fructibus cerasia acida, bona uestratia pruna, bistricia quæ à loco dicitis, & pira, uuas uel suspensas in sole, uel penitus exiccatas, concedimus, & amygdalas, & auellanas. Casei usus, nisi recentis, & rarò, prorsus abdicetur. Cappares & asparagos non uetamus, si cum melle & aceto condiantur.

Aceti tamen rarus sit usus, & si quãdo utendum, passulæ in eo antè maduerint.
Oleo oliuarũ condîri, & panem de more patriæ, & alia iusculenta, potius quàm butyro, uolo: reliqua olea præter amygdalinum prohibeo, immodicamq; qualis cunq; sit pinguedinem. Omnia animalium interanea, præter gallinarum hepata, dimittantur. Cauenda omnia sale condîta, uel etiam nimium salita. Etiæ quidem de cibis dicta sint, illud semper in mente habendo, quod quæcunque cõtra cessa non sunt, prohibita intelligantur.

Potus sit uinum leue, album, uel subrubrum, clarum, non dulce, sed potius ad acerbum inclinans, cui tantum aquæ misceatur, ut omnis ad caput euaporatio, omnisq; acuitas amoueatur: quod fieri in uestris uinis uix posse uidetur, nisi ut minimum tertia pars aquæ addatur. Neque uinum, neque aqua quæ bibitur, est aut glacie, aut niue, aut alio ingenio infrigidanda: sed, præsertim hyeme, potius ad tepidum uergat. Ex alijs potibus, aquã cum saccharo, uel cum exiguo melle cõctam concedimus, & eos qui cum syluestribus pomis uel piris parantur. Aquam quoq; olerum, de quibus suprà mentionem fecimus, per modum quem destillationem dicunt, extractam. Non autem loturo balneum puræ aquæ, nisi in ea herbæ, quas infrà scribemus, ebullierint, sed aquarum sponte calidarum laudamus. Moderatis uero etiã frictionibus in partibus non læsis utendum. Enitendum porrò ut quotidie uentris excremẽta exeant: quod si natura per se non fecerit, uel enemate, uel balano, uel maluarum & brassicæ iure est irritanda. Nõnulla tamen infrà inter medicinas scribemus, quæ huic rei poterunt subuenire. Vehementes animi affectus fugiendi, ueluti ira, tristitia, cogitatio. Sed & clamor quoque, risus effusus, risa, & cõtentio. Odores magni, præsertim rerum calidarũ, sunt euitandi, ut moschi, ambræ, styracis, binzoi, chamæmeli, eius spicæ quam lauandulam uocãt, & similium.

Et de his quidem quæ ad rationem uictus attinent, hæc dixisse sat sit: si qua enim desunt ex dictis facile possunt intelligi: nunc ad medicamenta transeamus. Non enim sat est bono uictu, ne malus gignatur sanguis præcauere, sed simul quoq; antiqui corruptio, ita medicamentis purganda est, ut simul malitia auferatur, & bonus sanguis paulatim subnutriatur. Membra quoq; principalia roboranda uenium, in quibus uirium uigor residet, & quæ infestant accidentia mitiganda.

Ad primum exequendum, præter tres iam factas uenæ sectiones, uariasq; purgationes, summe confert per uices, modo aquam in qua cicorium & borago bullierint, in aurora bibere, modo serum caprinum. Quibus si aluus adstricta fuerit, cochleare magnum fecis uini albi tenuiter contritæ adijciatur. Aestate autem semel in hebdomade, quinque ex catapotijs eadem hora sumendæ, quæ habent: Aloës lotæ, agarici electi, senæ ana ʒ. i. s. myrob. citrinorum ʒ. s. rosarum ʒ. i. diagrigrana 15. pilularum de lapide lazuli ʒ. i. id est, de lapide cyaneo. Cum succo rosarum fiant pilulæ numero 35. Vbi calores remitti cœperint, ineũte autumno, extracta prius ex media sinistri brachij uena sanguinis selibra, seri caprini binis calicibus, quatuor ebuli molles ramusculi, & medius centauri pugillus, uesperi immittenda sunt. Hinc postridie mane herbæ excolandæ, & serum bibendum. Singulaq; hebdomada, quinq; ex his pilulis sumendæ, quæ recipiunt: Aloës hepaticæ, senæ, agarici, corticum ellebori nigri, myrob. Indorum ana ʒ. i. diagridij, nucis unguentariæ, quam moschatam uocant, rosarum ana ϑ. i. Cum decoctione tenuioris centauri fiant pilulæ 35.

Herbæ in aqua ubi balneandum coquendæ: Calamentum, serpyllum, hyssopus, lapathium, fumus terræ, hoc est capnum, saluia, chamæmelon. In quo balneo sudor eliciendus est, uase in quo fiet (ut aliàs diximus) cooperto. Vnguento omnia membra, mane tertio quóque die ungenda, quod recipit: Vini albi Sirmici uel Cretici lb. i. florum chamæmeli, fructuum Populi uel abietis ana unciam. Exco quatur

quatur dimidium uini, atque uino excolato adde tantundem chamæmelini olei, & tantisper ambo in duplici uase simul bulliant, donec totum uinum sit cõsumptum. Regio uentriculi & hepatis, sæpe ante cibum uino rubro fouẽda, in quo par absinthij & rosarũ portio cocta sit. Caput singula hebdomade bis lixiuio ex sublimi uase cadente abluendum, in quo hæc bullierint: Rosæ, chamæmelon, sampsucus, id est maiorana. Sacculus sinistræ mamillæ superponendus, qui ex rosis, maiorana, melissophyllo, id est melissa, & garyophilis plenus sit.

Dolentia loca hoc unguẽto linenda: Olei uulpini ʒ. 4. pinguedinis tauri ʒ. 2. cæ florei ʒ. 1. rutæ siccæ semunciam: euphorbij, piperis ana 3. s. cæræq; quãtum sufficit, fiat unguentum molle. Singulo quoque mense luna plena, duæ cucurbitulæ naribus, duæ dorso adhibendæ, atque cum his tres unciæ sanguinis in totum extrahendæ, bisq; in anno, ineunte uidelicet Vere, & iam cœpto autumno uenam supra sinistrum cubitum aperienda, & selibra sanguinis auferenda. Regio renum ex unguento quotidie ungenda, quod ex oleo & aqua rosaceis, oui albumine, stilla aceti addita compositum sit.

Sequenti die quo pilulæ sumptæ fuerint, caput purgio naribus impositum cerebrum purgandum: quod uel ex betæ radice, uel ex maioranæ succo, uel ex pipere naribus insufflato, uel ex chelidonij, uel anagallidis succo fiat.

Doloribus per hæc quæ scripsimus auxilia non interquiescentibus, ulcus aliquo ingenio in sinistri brachij exteriori parte excitandum erit, octo digitis supra cubiti iuncturam, longoq; tempore ciceris grano impositum seruãdum, & quotidie expurgandum. Manus sæpenumero immergantur in aquam, in qua calamentum, lapathum & sulphur bullierint. Brachiũ & crus dolentia illota lana tegenda sunt. Vehementer infestantibus doloribus, antidoti cuiusdam quam dabimus, hora somni sumendum est, quãtum est aurei pondus: nec hoc assidue, sed per magna intervalla, & magna urgente necessitate faciendum.

Poteram finem fecisse, sed placuit nonnulla adijcere, ad dolores articulorum antiquos efficacissima; quæ sunt: Semen & folia urticæ, cum adipe ursi inuncta. *Ad antiquos articulorum dolores efficacissima.*

Oleum in quo uulpis uiua imposita tãtisper bulliat, donec caro colliquetur. Debet autem integra sicuti est, cum pelle imponi. Stercus caprinum cum farina ordei & aceto, ad formam cataplasmatis reductum. Radix altheæ cocta, & cum adipe anatis commixta. Oleum in quo radices enulæ bis uel ter permutatæ ebullierint. Rapa in iure pingui bene cocta. Sacculus sale cõtrito plenus in uino bulliente sæpe calefactus. Stercus bouinum calidum, ut exit, modo cataplasmatis applicatũ, uel cum irino oleo calefactum. Lotio in aqua in qua sales, & medius sambuci cortex ebullierit. Chamæpityos, quam iuam uocãt, pugillus, in uino coctæ, flex uino locus dolens lauetur, & herba ipsa calida superligetur.

His adhibitis remedijs, spero D. T. quotidie in melius profecturam, supremo adiuuante medico, in quo solo uera salus consistit, dominó nostro Iesu CHRISTO, cui honor, gloria, & imperium. Amen.

Budæ. XXVI. Maij. M. D. XVI.

EPIST. IIII. ad Cælium Calcagninum, uirum undequaq; doctiſs. de Taxa Lauri ſpecie. Quod Milos & Melia confundantur apud Plinium.

TAxam Lauri ſpeciem nullibi, quod meminerim, præterquam apud Plinium legi: quo fit, ut errorem omnino ſubeſſe eo loco putem, non librariorum qui Plinium ſcripſere, ſed uel autoris quem ille ſit ſequutus, uel cuiuſpiam ex his quorum opera utebatur in excerpendis quæ de uniuerſæ naturæ hiſtoria in tam uaſtum uolumen cōgerebat. Deceptum autem illum, quiſquis fuerit, duorum nominum uicinitate, fraxinum quū taxum commutaſſe: illam enim μελίαν, hanc μίλον nonnunquam appellant Græci. Eſſe autem quandam fraxini ſpeciem laureis foliis, poſt Theophraſtum Plinius lib. 16. cap. 14. teſtatur: in quo etiam capite ex earundem græcarum uocum ſimilitudine, duplex error (ni ego potius erro) deprehenditur. Vnus, ubi fraxinum, quæ ſit in Ida Troadis, intantum citro ſimilem dicit, ut emētes fallat cortice ablato: quod non de fraxino, ſed de taxo ſcribit Theophraſtus. Nec mirum eſt, μίλον in μελίαν mutatam, quum & cedrus in citrū tranſierit. Alius error eo loco uiſitur, quo folia fraxini iumētis mortifera ſcribuntur: quod de taxi foliis, non fraxini, tradit Theophraſtus. Sed & ſenſus ipſi, præter Theophraſti autoritatem, utranq; rem eſſe ut Theophraſtus uoluit, non ut in Plinio legitur, demonſtrant: maximam ſcilicet inter taxi & cedri ligna ſimilitudinem, nullam fraxinei ad citrinum uel cedrinum, lumenta etiam innocue foliis fraxini ueſci, nullus eſt paſtor qui non nouerit. Sitigitur prorſa concurrente, pro fraxino legi taxum: præſertim nulla inter laurum & taxum affinitate, nec alio loco uel apud Plin. uel alium autorē huius taxæ laurioſtendente inuenta mētione. Nec eſt ut aliquis mihi obijciat, fraxinū aliquam eſſe quidem laurifolijs ſimilem, non magis tamen numerari inter lauri ſpecies ullam quæ fraxinea dicatur, quàm quæ taxa. Dicimus enim eo cap. quod eſt libri 15. ultimum, non ſolas ueras lauri ſpecies, ſed & multas plantas quæ lauro uel nomine, uel effigie ſunt ſimiles, numerari, ueluti chamædaphnem, alexandrinā, & daphnoidem. Inter quas nemo miretur & arborem hanc reponi, quæ, licet uera fraxinus ſit, foliorum tamen figura laurum repræſentat. Hæc ſunt quæ meæ mihi dominæ, podagra & chiragra, & meditari & ſcribere permiſerūt: quarum tyrannidi condonandum, ſi quid caſtiſſimas tuas aures offenderit. Vale

Plinij locus caſtigatur.

Doctorum doctiſſime,
& amicorum amiciſſime.

Ex ædibus noſtris. M. D. XXIIII.

LARVM MEDICINALIVM LIBER OCTAVVS.

EPIST. I. Ioannes Manard. Marcello Virgilio uiro doctiſs. S. D. Examinantur eiuſdem interpretationes libri primi Dioſcoridis.

CONTIGIT neſcio quo fato Marcelle doctiſs. ut paulò poſt quàm Dioſcorides tuus ad nos peruenit, dolore pedum uexatus, ſurgere è lecto per dies multos non potuerim. Cui malo non aliud magis præſentaneũ remedium inueniens, primum tuæ interpretationis uolumẽ ſine interſpiratione percurrens, magnopere leuatus ſum. Reconditam lectionem, exactiſſimã diligentiam, grauiſſimũ iudicium, & (quod ueluti noſtro ſecuro ramus, impenſius ſum admiratus) ingenuæ mentis candorem, in eo apertiſſime cognoſcens. Huic maxime confiſus, ſimili ingenuitate & notare, & tibi ſignificare non ſum ueritus, quæ inter legẽdum non uſquequaq; à me probata ſunt: Non modi tui gratia, ut quem in eo albo eſſe dudum ſcierim, ut docere, nõ doceri, à mei præſertim ſimilibus, debeas: ſed duo ex hoc labore, ſi meum hoc ſtudium nõ peni tua fueris aſpernatus, lucraturus, profectũ uidelicet, & tuam amicitiã: ad quam mihi nihil deeſſe putabam, niſi ut qui à me ob eximias & tota Europa notiſſimas animi dotes diligeris, hoc ipſum à me diligi te ſcires: non ambigens, quæ tua prædicabatur humanitas, quin me uiciſſim eſſes amaturus. Hac ergo ſpe animatus à proœmio exordior. In quo non probo quod pro ἀκμὴ græca dictione, integrã ætatem con- *Ex proœmio.*
uertas: licet enim ea interpretatio eo loco fortè poſſit tolerari, frequẽter tamen ἀκμὴ in alio ſignificato & ab ipſomet Dioſcor. & ab aliis medicis uſurpatur, cui non uide tur poſſe integra ætas cõuenire, ſicuti (ut reliqua obmittam) in 1. Aphoriſmorum Hippocratis lib. ubi, Galeno teſte, ſummũ in morbis oſtendit: cui quemadmodum nec ætas, ita nec perfecta ætas, niſi per impropriam quandam translationem uidetur quadrare. At ſi conſiſtendi uigorem, Celſum ſequuti, pro ea reddiderimus, non ſolum in herbis & morbis, sed aliis quoq; in rebus uim dictionis, meo iudicio, commode exprimemus. Et hoc quidem in proœmio.

Autor. I IN IPSO uero tractatu, cap. de Iride, ſuſpectũ eſt mihi, quod dicitur, Illyricã non ſine cauſa cõmendari, quoniam frigida & aquilonia regio eſt, quo cœli ſtatu & affiatu materia omnis in omnes uſus melioreſcit. Nam præter id, quod magna ex parte Illyriũ ab aquilone rectum auſtrum proſpectat, quicquid ſcribat Plin. medicinales herbæ ex Creta meridionali inſula, ad Galeni uſq; tẽpora Romam portaban tur: ferecq; medicinalis materia, ab auſtro potius quàm ab aquilone, & nũc petitur, & à maioribus noſtris petebatur. Ego igitur nõ aquilonis gratia præferri Illyricã Iri dem puto, alioquí Threſſam & Dacam magis cõmendare oporteret: ſed quia in Illyrio melior ea ratione naſcatur, qua hic ſegetes, illic ueniunt felicius uuæ, quod ſoli cauſa præcipue ſit, aëris circunfuſi frigus non admittentis, & internũ calorem adſer uantis, ut Theophraſtus lib. 6. de cauſis plantarũ teſtatur. Eodem cap. ubi de floribus agitur, res ipſa facit, ut Hermolaum magis probem, ſcribentem flores in cauIII le ipſo alternis ſemper coliculis inflexos: uel, ſi uerba malumus ſequi, flores in cauλὰξ ἐξαλλαξ, ἀλλήλοις ἐναντίως. ais) flores niſuntur: nec ſinguli, ſed in uno caule plures. In eorundem quoq; floIII rum colore non placet, quod duo illa uerba, ποικιλλόμενοι ὁρᾶται, ideo, ut ſcribis, in participium uariantes conuerſa ſint, quod Iris cum luce colores mutet: certi enim ego &

Ex cap. 1. de Iride.
Iris Illyrica.
Creta herbarũ medicarũ ferax

Iridis flores non mutare colorẽ.

ſtati coloris flores in Iride ſemper uidi, nec ex lucis modo, ſed ex natura ipſa plantæ & loco ubi creuit, uariãtes: nam præter purpureos, qui paſſim uiſuntur, candidos, pallidos, luteos, cæruleósq; aliquando conſpexi, uirides nunquam: ut probandi etiam mihi uideãtur qui ὠχρὰ pallidos intellexerũt, cõſuetiore apud medicos illius dictionis ſignificatione, quàm tu qui uirides. Ita cõſtantis tamen ſingulos coloris ſemper animaduerti, ut quocunque ſitu, & ad quamcunq; lucis refractionem, uel purum, uel minime mutarentur, tantum abeſt ut tot coloris diſcrimina poſſit unus atque idem flos recipere. Fidelius igitur & uerius quis uerterit, uariĳ: aut enim albi, aut pallidi, aut nigri, uel, ut Oribaſius legiſſe uidetur, ſubnigri, aut purpurei, aut caerulei uiſuntur: uel, ut Plin. dixit, floret diuerſi coloris ſpecie.

Ruellius.

Excuſandus quoq; in medicinis Iridis uideri poteſt Ruellius, qui communem lectionem ſequutus, habentem, πνεύμαλι ψυχρωδέσι ἢ ῥιγῶσι, uento infrigidatis, aut rigentibus conuerterit. Non enim penitus ratione caret, ut aliud remedium deſiderẽt, qui uento, aliud qui alia ex cauſa, præſertim intranea refrixerũt: uoluiſſeq; Dioſcoridem docere, utrosque ab Iride iuuari, tam eos uidelicet qui uento alia ue extranea cauſa infrigidari ſolent, quàm eos qui ex intranea algerent: ſicuti ratione non caret, & ex uento poſſe

Rigor latine dici poteſt, ubi Marcell. dixit, perfricliõibus.

ſe purũ frigus algoremq; excitari. Nec uideo non poſſe eum affectum rigorem etiam latine uocari, eodem ſcilicet nomine quo Græci utũtur, dicente Virgilio, Terram aquilone flante rigere: ut illi rigere quidem dicantur, qui πτανορ græce uocatum patiuntur. At rhigere cum aſpiratione, uoce à Græcis (ut pleræq; aliæ) mutua, ſic ta, qui frigent. Nec hæc dixerim, quod præferendam Ruellĳ lectionem putem: ſi quidem in melioribus libris ego quoque ut tu πνεύμαλι ψυχρωδέσι lego, non πνεύμαλι ψυχρωδέσι, ſed ut hominis fidei patrocinium aliquod ferrem. Nam fides tanti apud me eſt in hoc interpretandi munere, ut quiduis aliud quod in exacta omnibus numeris interpretatione deſideratur, quàm eam deeſſe malim. Nec accedere illis poſſim, quĳ ſententiam quam eſſe putant autoris, ſequuti, à uerbis recedunt, præſertim

Marcellũ à uerbis Dioſcoridis quandoq; recedere.

ubi uerba ipſa quæ uertimus, diuerſos tolerant ſenſus. Quod tu & aliàs quandoq; & hoc loco feciſſe uideris, generale infrigidationis & rigoris uerbum ad febrium frigora, & tremebundos algores contrahens: mihi uideris autoris uocem, imò Iridis latam poteſtatem coartare. Si enim remedio eſt Iris in uniuerſum aduerſus frigora, ei etiam frigori quod in acceſſionibus contingit, aduerſabitur: non tamen ratione reciprocat, ut ſi frigori febrium opitulatur, alĳs quoq; frigoribus neceſſariò opitulatur. Neq; hi ſolum ῥιγῶσι, ut uis, qui à tertiana febre inuaduntur, ſed & qui à quartana, uehementiſſime. Et nonnulli, Galeno teſte, ſine febribus à uitrea uocata paruulata, ſicuti plerique à cauſis extraneis: ut nõ magis ſit tertianæ peculiaris hic caſus, quàm quod tu etiam ſcribis quartanæ, πυρίψυξις, & ſemitertianæ φρίκη. Adde quod nec recte ῥῖγος definitur, frigus cum tremore: cum ſint res omnino diuerſæ ῥῖγος & μῦς, ſi Galeno potius quàm Platoni in medicina credendũ eſt. Fidelis igitur interpretis officio fungemur, ſi Plin. Hermolaoq; adhærẽtes, abſolute abſq; omni febrĭũ mẽtione, perfrictionibus Irides mederi dixerimus: uel eis qui exteriore corporis ſuperficie frigent, ut exponit Galen. lib. 3. περὶ ῥῖγος λικῶν. Melius etiam intelligemur à medicis, ſi pro algoribus rigores ſcripſerimus: alioquin latius patet algoris uox. Celſumq; uidemus, horrorem, non algorem, ubi apud Hippoc. ῥῖγος legit, uertentem.

Algoris uox.

Ex cap. 2. de Acoro.

CAPITE ſecundo ſcribit Dioſc. ἡ δὲ ἐγκάθισμα ὡς ἔνιοι πρὸς τὰ γυναικεῖα ἀχρήστως. Quæ uerba hoc pacto conuertis: Vtiliterq; Iridis modo inſidentibus acoro mulierbria, id eſt mẽſes, fouẽtur. In qua interpretatione iterũ uniuerſale ad muliebria malum, hoc eſt mẽſes, determinas. ſignificari enim per eam uocẽ non ſolum menſes, ſed diuerſa mulierũ mala, Hippoc. oſtendit, libruq; quo de uariĳs mulierũ morbis agitur, περὶ τῶν γυναικείων inſcribens. Latam uero eius uocis ſignificationẽ ipſemet Dioſc. demõſtrat, dicens, quod iuuat hoc loco eſſe eius uocis ſignificationẽ ipſemet Dioſc. demõſtrat, dicens, quod iuuat ad muliebria.

ad muliebria ut Iris, de qua priore cap. temet interprete scripserat, quod potu mentem seduceret, insessu uero foouerentur fœminæ, calido eius decocto muliebres locos molliente & aperiente. Ego igitur sic uerbum ex uerbo cõuerterem, *insessu sicut* Iris *ad muliebria utilis est*: nec uererer, ut ais, cum periculo humanæ salutis hæc scribi. Siquidẽ non uulgo produntur, sed medicinæ peritis, qui remedia in libris inuẽta norunt & morbis & ægrotãtibus, suis quæq; tẽporibus accõmodare. Non paruũ enim nocumentum his accidit, Galeno teste, qui credunt medicamentis absq; determinatione scripta: quoniam, ut dixit Herophilus, IPSA PER SE MEDICAMENTA, ET NIHIL SVNT, ET MANVS DEI SVNT. Maius autem discrimen tuam circumstare interpretationem uidetur, si quis ex ea intellexerit, utiliter menses reduc- *Herophilus.*
dantes, iride & acoro foueri. Quod certe imperitus quispiã ex tuis uerbis facile po-
terit existimare, quæ sunt, Vtiliter Iridis modo insidentibus acoro muliebria, id est, menses fouentur.

MEDICINIS quæ lambendo sunt, non magnopere in inferiorũ partium noxis uti medici consueuerunt: & propterea uitium subesse puto, ubi linctus Mei quin fluctionibus thoracis cõmendandi uidentur, ad dolores articulorũ, uuluas, cormina, aliaq; superius descripta remedia retrahuntur: & ad omnem quoque à capite in subiectas partes destillationem extenduntur, cum multæ fieri possint à capite destillationes, quas talis linctus irritare potius ualeat, quàm sistere. *Ex cap. 3. de Meo.*

SCRIBIT Dioscorides inter alias potestates Cyperi, quod adiumento est λιθιῶσι, id est, calculosis: ubi nescio quare addas uesicæ: quum notũ sit apud medicos, difficilius longe per ea quæ bibuntur, uesicæ calculum, quàm renũ, & atteri & pelli. Scribatq; Galen. saltem de ipso Cypero, quod incidendi quandam uim habet, qua calculosis prodesse, qui loquendi modus ostendit, non tantum ei in hoc tribuisse Galenũ, ut ad uesicæ conterendum calculum sufficere existimauerit. Melius igitur fuerat calculo laborãtibus simpliciter dixisse, quàm addidisse uesicæ, cuius nulla in Dioscoride mentio. *Ex cap. 4. de Cypero.* *Cyperi facultas*

ΝΕΦΡΙΚΟΥΣ uideo à medicis uocari, renum uitio, quodcunq; illud sit, laborantes. Sic enim intellexit Galen. lib. 6. Aphorismorum, uocem νεφελιώδη. Quare minor scribente Dioscoride, Cardamomum nephriticis conferre, transferri à te, nephritum, renum cum urinæ malo aliquo dolorem: quum multi renum affectus sine dolore contingant. *5. de Cardamomo.*

IN NARDO multa à me desiderãtur: ut in Gangitide nescio quare præter- *6. de Nardo.*
missa, longiorẽ esse: scribente Dioscoride, quod ὥσπερεσέρα: ratione etiã consentiente: quoniã fere imbecilliora esse consueuerunt quæ longiora, & aquosis locis nata: consentiente etiam huic lectioni Oribasio. In montana nõ intelligo qua ratione uerbum κολοβόσχους, torosæ spicæ conuertas, quum κολοβὸν mutilum & mancum Arimnen, si quod forte radicibus hęserit: eam sequeris, quæ auferre radices ipsas, & quasi *Spicæ nardi radices utiliores.*
uero non parui, quod mutata usitatiore lectione, quæ in usu nardi auferre iubet lu-
riores præparatione radices sint, spica neglecta. Qui etiã lib. 6. de simplicib. medic.
uires radicis explicat, tacita spica: quem (ut tu quoq; notasti) sequutus est Paulus,
& Arabes medici. Nec à Dioscor. serie hoc abhorret, plurali uerbo uires nardi ex-
plicante, quasi radices intellexerit, quas uoce similiter plurali, paulò superius nomi-
nauerat. Scio tamen ad enumerata nardi genera, pluralem hanc locutionẽ posse
referri, quemadmodum tu fecisti, addens de tuo duo illa uerba, *Nardi omnes.* quum ta-
men simpliciter scribat Dioscorides, οὐκ ἔχουσι, non addens nec nardi, nec omnes. In
quibus ipsis uiribus explicandis, scribente ibi Dioscoride ad literam: Appositæ, fluctio-
nes ex utero & sanies sistunt. Tu diuidis hoc pacto: Appositæ muliebriũ locorum
fluctiones sistunt, deinde addis: Compescunt præterea sanies, quasi uoluerit Dio-

ſcorides quod ſaniem undecunque manantem compeſcant, quod nequaquam pu
to, ſed ex utero duntaxat, ut uerba ſonant. Sed alius maior reſtat eodem cap. cir
Cardiogmos. καρδία. ca Cardiogmon ſcrupus, quem tu ſtomachi eroſionem uocas: in reddendaq; talis interpretationis ratione, altius exorſus, *καρδίαν* ais antiquiſſimis & Hippocrati, os uentriculi, non cor ſignificaſſe. Mihi autem Galenum ſequẽti, uidentur ueteres os quidem uentriculi cor nominaſſe ab affectibus quæ inferre cordi conſueuit; differentiam tamen & ipſos agnouiſſe inter illud & cor. Et ſi hoc quoq; tibi detur, ut ſen

Veteres os uentriculi cor nominabant. per antiquiorib. os uẽtriculi ſignificauerit, non ſequitur tamen, ut idem quoq; Dioſcoridi ſignificet, multis ſeculis Hippoc. ſecuto, nec inter antiquiſſimos numerãdo. Vnicuiq; tamen apertum eſt, qui Hippocratis græca cõmentaria aliquando euolu uit, ubicunque cordis mentio incidit, non alia in eo nominando quàm *καρδίαν*, uel *καρδίης* uoce illum uti. Et conſtat, quod cardiogmi uox, non ſemper ad uentriculum apud eum ſit referenda: quando aphoriſmo 66. quarti libri (ſi Galeno credimus) cordis motum palpitationi ſimilem deſignat: ut propterea excuſari poſſit Her

Hermolaus excuſatur. molaus, tremores cordis hoc loco intelligens. Et 41. libri ſecundi, uehemẽtiſſimum

Syncope. cordis affectum, quem momento ſequitur interitus, & qui *συγκοπὴ* à Græcis dicitur. Nec quæ pro te affers teſtimonia aliud certe dicunt, quàm antiquos per cor, quandoq; os uentriculi intellexiſſe. Si quis enim uerba Gregorij Nyſſeni accurate

» penſitet, ea nobis conſentire cognoſcet, quæ (ut ſcribis) hæc ſunt: Conſueta appella
» latione ueteres cor, & os uentriculi uocant. Quid enim aliud notat cõiunctiua, &,
particula, quàm ultra proprium & commune cordis ſignificatum, os etiam ventri
culi ab antiquis aliquando per cor ſignificari? Nemini ergo, mea ſentẽtia, ambigendum apud ueteres Græcos *καρδίας* nomẽ, primaria ſignificatione, extum illud deſignaſſe quod in medio corporis ſitum, metæ figura aſſiduo motu uitam inſtar fontis cæteris membris elargitur: ſic Plato, ſic Ariſtoteles, ſic amborum ſchola loquuta eſt. Secundario uero ad os quoque uentriculi translatum eſſe, quod conſimiles cordi

Cardiaca. Cardiogmos. affecto morbos interdum ſolet excitare. E quorum numero ſunt cardiaca & cardiogmos. Qui tamen, etſi uitio uẽtriculi interdum euenire poſſint, conſentiente tamen corde fiunt, ut lib. 5. de locis affectis, Galen. teſtatur: qui etiã lib. 2. de Hippoc. & Plat. Dogmatis, *ὁμωνυμίαν* quandam in *καρδίας* nomine ait eſſe, nemini ignotam in antiquorum ſcriptis uerſanti, & 6. de cauſis ſymptomatum: ut uel ex hoc liceat

Librum de definitionibus, et Introductorium, Galeni nõ eſſe, ut putauit falſo Marcellus. coniectari, libros de definitionibus, & Introductoriũ uocatos, Galeni non eſſe: quibus tu aliquando nimis tribuens, contra Galenũ multa definis. Ego igitur uerbum ex uerbo, pro cardiogmo cordis morſus conuerterem: integrum relinquens locũ ri, per proprietatem ne, an per uentriculi compatientiam, ſit cordis ille morſus intelligendus. Alioqui non ſatis conſonum rationi uidetur, ut morſus uentriculi ferãs acribus humoribus facti, potu nardi rei calidæ liberentur. Sed eſt id uerisimilius, ut cor odore nardi recreatum, repellat à ſe quæ nocebant.

Ex cap. 9. de Aſaro. Odorem nõ eſſe cauſam ut herba coronaria dicatur. ASARVM ſi in coronas non addebatur, non uideo quare coronaria herba à Dioſcoride dicatur: licet enim odor præcipua fuerit cauſa, quare in coronis herbæ necterentur, non omnes tamen herbæ bonum ſpirantes odorem, coronariæ dicebantur. Quod ex Plinij lectione licet cognoſcere, ſeorſum de coronarijs ſcribente, prætermiſſis tamẽ multis, & in alium locũ dilatis, quæ ualde ſunt odoratæ. Præterea ſi ſolus odor faciebat, ut coronaria herba Aſaron diceretur, quare utrũq; apponit Dioſc. coronariũ ſimul dicens & odoratum? Quare etiã cum omnia ferè de quibus hactenus egit, boni odoris ſint, unicam hanc coronariæ nomine dignatus eſt? Ego certe cauſam nõ uideo: ſicuti nec quare damnãdus Hermol. uerba hæc Dioſc. *κωλία γονιοδλῆ, ὑποβραχέα ἀγραὰ*, hoc pacto cõuertens: Coliculi angulati leuiter aſperi ac ſoluti. Nec enim ignoraſſe putãdus uir tali ingenio, tam multifariãq; lectionis, quid ſint *κωλιοδόντες* apud Homerũ & Ariſtotelem; ſed potius cõſultò uoluiſſe uo

cem

cum herbarijs prottitam, eorum magis more, quàm poëtæ aut philosophi interpretari. Nec minus congrua uideri Dioscoridis series debet, post seminis historiam, quod ferè in caule oriri solet, de cauliculis loquentis: fecit enim natura ipsa flores in hac herba, non ex caule, ut consueuit, sed inter folia, à radicibus eos producens: ut concinne & cohærenter à foliis ad flores, ab his ad semina procedens Dioscor. ad cauliculos demum & radices conuersus sit. Eadem quoque ipsa natura ostendit in hac herba cauliculos angulatos, (quomodo enim angulorum figura aliquid esse potest, quod angulos non habeat?) non subasperos quoque simul & molles, sed leuiter asperos & raros, uel (ut ipse Hermolaus) solutos. Quanquam nec molle aspero, ut tu putas, sed duro potius aduersatur, sicuti asperum leui, quemadmodum tu quoque capite de Phu, apertissime docuisti. Et hæc quidem dicta sint communem Dioscoridis literam sequentibus. Si quis uero castigatiori inhæreat codici, omnes huiusce modi perplexitates effugiet: in capitis enim initio, & turba illa nominum obmittitur: & quod coronaria sit, non dicitur: sicut nec in II. Oribasij legitur, in caulibus, sed in radicibus: nec uerba illa legũtur, ἔχει καυλία γωνιοειδῆ ὑποτραχέα ἀραιά, quæ neque Serapion legit: quod argumento est, aliunde accreuisse illa Dioscoridi.

IN CAP. de Phu, non recte, ut mihi uidetur, pro πλατυσίου, æqualis redditur: cum græca ad qualitatem, latina ad quantitatem spectet. Non placet & loco ὑπερυθρος, color in purpura albicans: quasi non possit color alia uia à purpureo recedere, nisi ad album accedat. Sed hæc leuicula. Illud maioris momenti, quod oluscatri, & (ut sequens est) phu herbæ folia, elleboro albo, piro, betæ, & plantagini similia facis, apud me tam dissimilia, quàm herbæ ipsæ diuersæ. Similia quidem inter se quadantenus hæc omnia: illa, id est olusatri, apij modo fibriata. Sed & ualeriana uocata, quæ phu esse creditur, multiplici apud nos uisitur specie & magnitudine, ita tamen ut omniũ generũ folia apium potius referant, quàm aut album elleborũ, aut plantaginem. Quibus etiam consentit Oribasius, hipposelino similia scribens.

OCVLORVM epiphoræ apud idoneos autores, delationes fluctionũ sunt: quæ licet lippientibus accidant, aliud tamen sunt quàm lippitudo, quam Græci & nostrates ophthalmiam: aliud quoq; quàm inflammatio, quam phlegmonem uocant: quod (ut alios obmittam) ex Paulo aperte monstratur, seorsum de ophthalmia, hæmosi, taraxi, quæ inflammationes oculorum sunt, maioris minoris ue tantum, ut communem lectionem mutandam, cap. de malobathro, non putem: sed legendum utrunq;, & quod ad lippitudines, & quod ad inflammationes decoctum uino, & conteritum si inungatur, opituletur: ut sit lectori integrum, an oculi tantum, an absolute inflammationes intelligendæ. Simplexq; hæc interpretatio à me magis probatur, quàm uel Hermolai, quæ habet, Oculorũ epiphoras uino inferuefactũ, uel farina inunctum: uel tua quæ addit, expresso uino. Vterque enim uestrûm, zelo Plinij uictus, à uerbis Dioscoridis recessit, qui uel πρὸς τὰς ὀφθαλμίας καὶ φλεγμονὰς ἀναξεσθὲν ἐν οἴνῳ καὶ λεῖον ὑπογριόμενον ἐπιχρίειν, uel χρῆσθαι, uel πρὸς τὰς ὀφθαλμικὰς φλεγμονὰς ἀναξεσθὲν ἐν οἴνῳ καὶ λεῖον ὑπογριόμενον ἐπιχρίειν, uel χρῆσθαι,

Cinamomum quod paßim uẽditur, eſſe Caſiam.

uenditur, ut mentitum cinamomũ, ita ueram eſſe caſiam. Quæ ſi uera ſunt (ut certe puto) reprobandi qui caſiam folio Iridis deſcribunt: folio enim uulgare hoc cinamomum conſtat, ad rotundum uergente, nullamq; cum Iride ſimilitudinem præ ſe ferente. Nec probandum, ut guſtata erodere dicatur: quoniam uerbum id, ſi ſecundum

Erodere. »

Exedere. »

ſo credimus, plus aliquid notat, quàm exedere. Verba eius ſunt: Illinitur medicamentis quæ ſic exedunt ne erodant: σηπτὰ Græci uocant. Hæc Celſus. At quod hodie Cinamomum uocatur, non ſolum exedendi ui caret, ſed & per ſe à nonnullis eſtur, & delicatiſſimis eſcis miſcetur. Alioqui nec uox græca δηκλικὴ id ſignificat, ſed quod pungentis cuiuſdam mordacitatis ſit particeps, quam in ficis quoq; ſentit, ut ἀχωματίζειν amareſcere intelligamus: ſaporum enim nomina ad odores transfert pidus poëta Martialis figurate commendauit. Minus etiam congruere uidetur, re docet Ariſtoteles, non econtrario. Amaritudoq; ipſa adeò eſt à proprie uocatis aromatibus aliena, ut quibus adeſt, quocunque odore præcellant, nomen aromatis auferat. Cum proprie aromata dico, zingiber, cinamomum, atque cætera id genus intelligo, quorum odor tantum abeſt ut uino (quod tu opinaris) repugnet, ut uinum illud maxime probetur, quod aromatis modo ſuauiter ſpirat. Quod cum uina ex propria natura non habent, arte ad maiorem gratiam cõciliamus: ut in exiis illis uinis, quæ, me iudice, à moſcho ſuauiſſimo aromate, moſchatula nuncupantur: quorum odorem in carentibus eo uinis deſiderantes, muſto odorata quædam miſcemus, quæ illum aliquo pacto repræſentent. Non putarim etiam ego meliora illa exemplaria, in quibus pro βλαστὸν, βάτον ſcribitur. Quid enim huic plantæ commune cum rubo? niſi forte quis dixerit, rubum moſyleticum dici: uel, ut capite de cinamomo legitur, muſylitin: uel potius ut in Theriaca ad Piſonem, moſylon: quaſi forte rubus in ſacris literis quem uiderat Moſes, huius generis fuerit. In codice ultimo formis excuſo βλάστ& legitur. Sed dum exiliora hæc inſectamur, illud ferè obliti ſumus, quod ad rem ipſam, hoc eſt curandi rationem pertinet, & in quo poſſit error cum uitæ diſcrimine cõtingere, in uoce ἀνδυσμὸς: quam tu ita interpretaris, quaſi uoluerit Dioſc. inſeſſu & ſuffitu decocti huius plantæ, mulieres locos laxari: cum tamen dilatatio quædam per eam ſignificetur, & ea propria, quæ reſeratis arteriis cõtingit cute cõglutinata, ut Gal. definit in lib. de tumoribus præter naturã, & æmulator eius Paulus. Quæ cum te legiſſe oſtẽdas cap. de quinquelio, mirum eſt quare ad contrarium ſignificatũ hoc loco, eandem aneuriſmi uocem traxeris, ut quod Dioſcor. ualere dixit ad dilatationem, tu laxationes facere dixeris, quæ uel dilatationes ſunt, uel eas potius faciunt, quàm remoueant. Quin ratione etiam caret, ut res adſtringendi ui prædita, laxationes efficiat. Quod uero dilatationi uteri conducat caſia, præter allatam rationem, teſtimonium Arabum Auicẽnæ & Serapionis confirmat.

Amaritudo ab aromatibus aliena.

Vina moſchatula.

Rubus Moſyleticus & Muſylitis.

Caſiam dilatationi uteri conducere.

SI VERVM eſt quod de caſia diximus, id uidelicet quod cinamomum nunc. creditur, caſiam eſſe, non cinamomum, cum nulla res alia ſeculo noſtro, ex orientalibus locis feratur, quæ uerè cinamomũ dici uel putari poſſit: relinquitur, nos uero cinamomo nunc carere: ut propterea minus admiratione dignum ſit, te, licet ingenio & doctrina plurimũ excellentem, multum hoc capite laboraſſe, & parum profeciſſe. Vbi enim in plantarum hiſtoria diuerſi & mendoſi ſunt codices, nõ aliunde celerius & tutius ſubſidium patet, quàm ab ipſa re, ſub obtutũ & ſenſum ueniente. Nõ inueniri autẽ nunc uerũ cinamomũ, præter ea quæ dicta ſunt, ex his cõſtat, reconditis quidẽ adhuc, & paucis cognitis. Scribit Gal. in lib. de antidotis, optimũ cinamomũ facillimũ eſſe cognitu, his qui multoties conſpicati ſunt, reliquis difficillimum. Sex enim eius genera uidiſſe, bonitate ita inuicẽ differentia, ut peſſimũ cinamomi optimæ caſiæ eſſet propinquũ. Quod minime admirandũ, ſcientibus utrũq; in eadẽ etiã planta inueniri, ſicuti præter Gal. 2. lib. ſuæ medicinæ, ex quorundã autoritate refert.

Ex cap. 13. de Cinamomo.

Cinamomi ueri notæ.

rdem Auic. Probatissimæ notæ indicium est, eodem Galeno teste, ut odore quo- *Cinamomi odor inenarrabilis.*
dem inenarrabili omnibus præstet, gustu autem calorem quendam inuehat, non
usqueadeò tamen uehementem, ut cum tristitia mordicet: colore, ac si lactis color,
colori uocato phæo, adiecto etiamnum exiguo cyaneo, commisceatur. Esse autem
ueluti arbustum quoddam sex uel septem plus minus adnascentias habens, longi-
tudine quidem inæquales, sed quarum maxima semipedem Romanum non ex-
ceilat, utriusque ellebori similitudine, uel potius damassonij. Ex his Galeni dictis
colligitur, suppositiũ esse quod de rutæ & cardami odoris similitudine, in quibus-
dam (uitiis) codicibus scribitur: ingratus enim utriq; odor, qui est in cinamomo gra
rissimus. Quod ad colorem attinet, communi lectioni consentit Galenus, si om-
nia uidelicet simul sine copula legantur, miscellaq; quædam intelligatur, ex nigro,
cinereo & uinoso: ex qua unicus dissultet color, qui in cinamomo maxime cõmen
datur. Nec nouum est apud medicos, ut quid colore uini describatur, urinas etiam *Vini color. Vrinæ οἰνωπες.*
quasdam à uini colore οἰνωπας uocãtibus. Illud potius nouum, ut uino ablutum,
ex atro in cinereum calorem transmutetur, scientibus tam esse infectoribus diffici-
le, quàm sophistis facile, nigrum in candida uertere.

In Amomo βότρυον uuam nescio an recte interpretaris. Ego racemum dixe- *Ex cap. 14. de Amomo.*
rim, concinente magis hac uoce his quæ à Dioscoride subijciuntur. Quod tu quoq;
agnouisse paulò inferius uideris, βοτρυώδες racemosum uertens. Nescio etiam
quare bryoniã tot uerbis exprimas, & labruscã nomines, aliam certe rem, uel teipso *Bryonia. Labrusca.*
teste, qui solo cultu differre labruscã à domestica uite lib. 4. scribis, & bryoniã uitem
albam uocas. Eadem dubitatio mihi cõtingit in eo, quod scribente Dioscoride in
laudem Armenici esse ἄνθρακες ἱκανῶς, tu odoratissimum dicis: apud me enim satis uel
γρυ suburide, nõ pallidum. Et ὑπόξυθρον non tentans, uerum uel percutiens, uel
cõuulnerans. Et ὑπέρυθρον subrubrum, non modice rufum: adiecta etiam disiun
gendi particula, ne utrunq; requirere uideatur, ut scilicet album simul & subrubrũ,
sed ut singulum probetur, tam id uidelicet quod est albũ, quàm id quod est subru-
brum. Nec repugnare hæc mihi uidentur (ut tu dicis) his quæ de armenio dicta
sunt, quod scilicet subrufum, & colore ad aurum uergens maxime probatur. Sed
armenij hæ notæ, simpliciter etiã in quouis alio, hoc loco probãtur. Vno hic (quan-
tum ad colorẽ spectat) adiecto, quod album quoq; eligendum sit, si non præ rufo,
præ aliis certe coloribus, & præcipue uario. Quod ad medicinas uero attinet,
prætereundum non est, Melicerida non tam ulceris nomen esse iuxta Galen. & *Meliceris.*
Paul. quàm abscessus: cuius curatio triplici uia cõpleri potest, putrefactione scilicet, *Abscessus triplici uia curari.*
discussione, & sectione. Nec putandum concoctionẽ discussionemq; ita pugna-
re inuicem, ut idem medicamentum utrunque non possit efficere: sicuti neq; faten
dum, suppurationem per res calidas, discussionem per frigidas perfici. Nam cum
utraq; operatio calida desideret, suppuratio æqualiter, discussio exigit magis calida. *Suppuratio.*
Clariora hæc apud medicos sunt, quàm ut declarari oporteat. Pleni sunt medico- *Discussio in abscessibus.*
rum libri medicaminũ, quæ utraq; ui pollent. Ferè etiam contingit, ut quod uni cor
pori suppuratoriũ est, sit alteri discussiuũ. Et plerũq; in operibus artis uidimus, me-
dicum cõiectura fallente, ut quod suppurãdi gratia appositum fuit abscessui, ipsum
discusserit, atq; ecõtrario. Melius igitur, mea sententia, fuerat utrunq; priuilegiũ
integrũ amomo permittere, multis iam seculis præscriptum: ut scilicet inflammatio
nes ac meliceridas, non uno eodemq; loco & tempore, sed uarijs uel particulis, uel
temporibus, & concoquere ualere & discutere, uel unius simul abscessus uno atq;
eodem tempore, eam partem quæ discuti ualeret, discuteret: id quod cõtumax ad
discutiendum esset, concoqueret, & in pus cõuerteret: nec mutare Dioscoridis uer-
ba, dicentis: φλεγμονὰς καὶ μελικηρίδας διαφορεῖ. quæ nihil aliud significant, quàm

inflammationes & meliceridas discutit: uel si magis placet uulgata æditio, addens ἡ πεπαίνει, id est, & maturat: quoniam, ut ostendimus, eadem simul res maturare, & discutere potest.

Ex cap. 15. de Costo.

AMBIGVA est mihi cap. de Costo interpretatio, pro uoce ἀφθὸς, quæ crassum, etiam te alibi interprete significat, speciosum reddens. Et pro καταπλάσμασι καὶ πνεώδεσι, liquida & sicca fomenta: per πνεῖον enim significari fomenta humida, liquidò patet ex Galeno, in expositione aphorismi 31. lib. 6. Melius quoque meo iudicio fuerat, huic capiti hoc peculiariter indulgere, ut castigationem non pateretur, quàm particulam ἢ in καὶ commutare. Galeno Græco & Auicenna Arabe bene disiunctiue legentibus, cum aqua aut melle.

πνεῖα.

Ex cap. 16. de Schœno.

NESCIO quare inter medicinas schœni florum prætermissum fuerit, dolores pulmonum potu eorum adiuuari, consentiente ratione & Auicennæ testimonio.

Nec uideo quod supplendum aliquid sit in eo loco, ubi dari radicem iubet cõtra aquam intercutem, & conuulsa, cum pari pondere piperis. Satis enim intelligitur, testæquis portionibus eas radices, & piper esse miscenda, nec in huiusmodi medicamentis certũ necesse est modum definire, qui semel dandus sit, sicut in medicamentis purgatorijs, alijsq; in quibus maior quædam existit potestas. Mitto quod discrimen inter lethargum & caron, aliter hoc loco reddis, quàm & per te alibi, & per Galenum & alios medicos propriis locis reddi solet.

Ex cap. 17. de Calamo odorato.

Odorato calamo caremus.

ODORATVM calamum, quem tu adeò notum esse ais, ut non sit de eo longius agendum, me nunquam uidisse ingenue fateor. Res enim quæ uulgò pro eo uenditur, non calamus, sed radix: albicansq; potius quàm rufa: nec ex India aut Arabia petita, sed in Europa, uel proxima illi regione (ut ego puto) nascens. Vidi enim & aliàs plerunq;, & semel in Pisonio superioris Pannoniæ ciuitate adeò succosas, & planè recentes huiusce modi radices, ut non nisi proximo loco natæ iudicari possent.

Ex cap. 18. de Balsamo.

Dioscorides à Galeno notatus in Balsamo.

Balsami succus Galeno calidus in secundo, Dioscoin quarto ordine.

BALSAMI succum esse θερμαντικώτατον, scribit Dioscor. tu egregiè calidum dicis: quod certe minus est quàm calidissimum, quale ipsum esse, & uox Dioscoridis significat, & Galenus intellexisse uidetur, Dioscoridem in hoc (tacito tamen nomine) notans, quod nimis calidum existimauerit. Cum in secundo ordine calefaciat, cuius ordinis egregia quidem satis uis dici potest, non tamen extrema, qualis in his quæ ad quartum usq; ascenderunt. Scribit idem paulò post: ἔστι δὲ καὶ πεπτικὸν ὀρκλικὸς πνόμλῳ. tu, potus urinam ciet, maturat & concoquit. Ego cõtentus essem uerbo concoquit: nihil aliud (ut mihi uidetur) uolente Dioscor. nisi quod cõcoctionem cibi facit, quæ maturatio præterquã improprie, dici non potest. Magis quoque placuisset, ut semen de quo scribit Dioscor. quod uteri ὑγρασίαν extrahere humiditates diceretur, quàm (ut tu uertis) humores proritare: humoris siquidem uox absolute prolata penes medicos, quatuor illas primas substantias ex cibo primitus genitas designat, sanguinem uidelicet, utrancq; bilem, ac pituitam. Meus uero Dioscor. sicuti & Auicenna quoq; intellexit, fuit, ut ei affectui conferret, quæ

Humoris uox apud medicos.

ῥόος.

ῥόος à medicis uocatur, qui nihil aliud est, quàm assidua muliebriũ locorũ humectatio: quum ex uerbis tuis facile posset quispiam intelligere, quod humores purgaret.

Ex cap. 19. de Aspalatho.

IN Aspalathi medicinis magis placet, ut contra pudendorũ (ut Hermol. cõtinuit) putrilagines laudetur, quàm ut tu, difficiles purgationes. Purgatio enim (cum de pudendis est sermo) menstruam significare solet. Videtur autem Dioscor. cõmuni utriq; sexui uoce usus, de maris quoq; pudendo intellexisse. Sed & Galeni auctoritas huic parti fauet, ad σπερδύνας utilem dicens, siccitatis ratione.

Ex cap. 20. de Musco.

VITIO dandum nõ est uel Paulo, uel librarijs scribentibus, in Pino muscum nasci, si id uerum non sit: sed Galeno potius, cui subscribunt. Nec solum in hac parte, sed etiam in uiribus adstringendi, simul discutiendi, atque emolliendi, quas in uno

dino eodemq; medicamento conuenire posse, mille exemplis probari potest.
Non magis quoq; agnosco uitium in eo loco ubi primæ partes cedrino, secundæ
populeo, nullæ quercino tribuũtur: quandoquidem ubi tria ordine quodam collo
candæ sunt, primo atq; altero locato, tertij locus absq; alia mentione statim patefit.
TANTOPERE mihi placet, quemadmodum dixi, in interprete fides, ut ta- Ex cap. 21. de
cere nequeam, ὑδροπικίλῳ non colore uarium, sed penè uarium in agallocho signi Agallocho.
ficare. Nec πῆγνυσι πλάδην στομαχὸν, idem posse, quod tu uertis, stomachi aquosos
humores siccare. In torminum autem uoce, nescio cur à Celso recedendum, dy- Torminà.
senteriam tormina simpliciter nominante. Et si recedendum, difficultas potius inte Dysenteria.
stinorum uocanda est dysenteria, quàm tormina intestinorum: quum σκώληκες intesti
nis accidentes, intestinorum σκώληκες, id est tormina, etiam Paulo teste dicantur.
NASCAPHTHON similem cortici sycamini, id est mori, facit Dioscorides: 22. de Nasca-
in Aegyptiæ fici. Quod certe satis miror, quando & tuipse hoc eodem uolumine phtho.
sycaminon morum interpretaris. Videtur etiam mihi huius rei mentionem fecisse
Theophrastus, licet sub alio, hoc est, nartæ nomine, ut fortè in uulgato Dioscoride
pro nartaphthon, legendum sit nartaphthon, quod meliora habent exemplaria.
IN VLTIMA uel penultima canchami medicina prætermissum esse miror, 23. de Can-
mum, consentiente præsertim cõmuni lectioni (ut alios taceam) Paulo Aegineta. chamo.
SVPPOSITIVM in Dioscoride esse de Cyphi caput, non est cur ex eo 24. de Cyphi.
suspiceris, quod Paulus inter simplicia medicamenta eius non meminerit: congrue
re enim magis ei usum, ut cum cõpositis locaretur. Nec inter eclegmata, sed in-
ter thymiamata, ceu mediæ existens materiæ inter antidota & trochiscos qui bibun
tur & trifariam in usum ueniens, suffitu, potu, olfactu. Nec illud augere suspi-
conem debuit, quod cum simplici materia miscenda non uideretur compositio: si-
quidem non hoc tantum modo, sed uaria & olea, & unguenta, & uina composita,
huic libro locis suis uidemus inserta.
PRIMAS Corycio Croco non dat Galenus eius gratia Corycium antrũ in- 25. de Croco.
gressus: quoniam repentino odoris robore & diuturnitate à quibusdam alijs inue-
rus superati. Tribus enim notis optimũ dignosci ait, ut sit flauum, odoratissimum,
& longi temporis spatio proprium uigorem conseruet. Hoc tempore Aquilanum Croci optimi
canum, non modo Italicis, sed & orientalibus præfertur. Vincitur hoc tamen tan- notæ.
tum à Pannonico, præsertim Viennensi, quantum uincit reliqua. Nescio igitur
quare nitoris & nitidi coloris ruborem addideris, dicente simpliciter Dioscoride ὑγρὸν
esse & dicente Galeno, illum esse optimũ qui sit maxime flauus. Rei quoq; ipsius
ueritas facit, ut codices magis probem, in quibus ἄθροως legitur, quàm in quibus
λιθρωδες. Si enim friabile ex seipso esset, cur insolandum diceret Dioscor. ut friabi-
le fieret. Nouerũt hoc & speciarij, in patella illum subinde leniter assantes, ut conte
rabilius possit. Non placet etiam ut Siculum ideo uituperetur, quod satiuũ sit:
nullum enim de croco memini me legisse quod de nonnullis plantis, ut satu dete
rius fiat. Leuius enim degenerare, id quod est satiuum, scribit Plinius: lætius tamen
esse, ornatius & nitidius syluestre. quasi his uerbis declaraturus, quare syluestre opti-
mum dixerit. Theophrastus odoratius dixit, non melius. Quicquid tamen uel ipsi
uel alij scripserint, experiẽtia ipsa nostro tempore docet cultu non degenerare, sed
excellentius reddi, & quod nunc cæteris præstat, non esse syluestre. Sed nec Dio-
scoridis uerba id uolunt, λαχανώδες uocantis: quando & inter olera pleraq; sponte
nascentia connumeretur. Melius itaque erat oleraceos, quàm satiuos dicere: &
quod licà Dioscoride uocaretur, integrum legentibus relinquere. Phlegmonæ Phlegmonæ Ery-
erysipelatodes Gal. sunt, tumores ex phlegmone & sacro igne compositi, uincen- sipelatodes.
te phlegmone: in his enim sanguis & bilis inueniuntur uincente in mixtione san-
guine, & uicta bile. Quæ miscella non bene exprimi uidetur, per hoc quod dicis,

sacrorum ignium inflammationes, sed per hæc potius uerba, inflammationes cum sacri ignis portione. sic enim nominat Galenus.

Ex cap. 26. de Crocomagmate. IN CROCOMAGMATE desiderari nonnulla ad fidem spectantia posse sunt: quale est quod ἀναπλαδῶντων in pastillos dicis conformatis: quasi non aliam quàm pastillorum seu trochiscorum formam ualeant aromata illa suscipere. Et ὄνωδες odoratissimum. κροκώδες τῷ χρόαν, colore croci rubens. πλεῖστον multum. Fidelis enim meo iudicio interpres, positiuum in superlatiuum, aut econtrario, hoc in positiuum, non conuerteret.

27. de Inula. IDEO nec in Elenio probo quod ὠμήκη longissima dicatur. Magis etiam placeret, ut subalba & subrufa radix diceretur, quàm intus albicans, foris rubens: dicente Dioscoride, ὑπολεύκην καὶ ὑπόκιρρον eam esse. Subesse quoq; librarij errorem puto in ea parte ubi ais, ex radice ad consitiones oculos assumi, nulla adhibita mentione: cum tamen tuipse πεφυκόλας, qua uoce ibi utitur Dioscorides, esse nobis adnata, non oculos dicas.

28. de omni oleo. QVAM parum credendum libris, qui Definitiones, & Introductorium Galeni inscribuntur, uel ex hoc patêre potest, quod tenuioris & crassioris intestini morbos, inflammationes esse definiunt: qui tamen & ab alijs causis, & à pituita, frigido humore, ut Galenus in seipso expertus testatur, non rarius quàm ab inflammatione contingunt. Non placet eodem de oleo capite, ut δυνάμεις, id est, uires exulcerantium medicamentorũ, maleficia nũcupentur, ut quæ magno plerunq; sunt nobis beneficio, quoties uel mala caro erodenda, uel bona, uitandi maioris mali gratia exulceranda. Nec putãdum uoluisse Dioscor. quod oleo perunctum sit, ulcerari quam non posse, quemadmodum tu intelligis: sed quod oleum mixtũ ulcerãtibus uim eorũ hebetat, & minus potentem facit: quod & multis locis testatur Galenus.

29. de Elæomelite. IN ELAEOMELITE, nisi plus interpreti licet, quàm sensum autoris recedere, non est addendum, sponte: scribente Dioscor. simpliciter ῥᾴδιον. Et si (ut ego quoq; puto) sponte fluere intellexit Dioscor. non tamen cogimur cõmunem lectionem mutare, pro uoce λίπος, λεῖπος scribendo. Possumus enim duos liquores in eadem arbore intelligere: unum crassiorem, sponte ex trunco manantem: alium qui ex pingui in furculis latente, sicuti ex pleriscq; alijs plantis, arte paretur, minus crassum: & propterea oleum simpliciter uocatum, non olæomel ut primum. Duas autem res indicari ordo ipse demonstrat: in prima enim parte post olæomelitos hiscoriam, eius apponitur medicina: dehinc subdit Dioscor. σκολάζειν δὲ καὶ ἐκπολλοῦσθαι τὸν θαλῶν ἔλαιον. id est uerbum ex uerbo: Conficitur autem & ex pinguedine lorum oleum. Sequuntur post hæc bonitatis indicia, & demum olei quoq; huius medicinæ. Non difficile quoq; fuerit Plinio hoc capite patrocinari, scientibus affectum quendam, in quo simul cum somno uigilia iungitur. Et propterea compositio nomine ἀγρυπνόδη κῶμα, soporem uigilatiuum uocari, commixtis simul hile & pituita: quarum hæc somnum, illa uigilias conciliat. Mixtum igitur hunc affectum intellexisse Plinius uidetur, dicens eos qui hunc liquorem biberunt, torpescere, excitariq; crebrò.

40. de oleo Laurino. INTER laurini olei uires ἀνασπωλικὸν reponit Dioscor. id est, ut mihi quidem uidetur, apertoriam. tu laxare ais, rem longe diuersam, & Gal. χαλαστικὸν uocatam.

41. de Lentiscino oleo. IN PAVCVLIS illis de Terebinthino oleo uerbis, subesse errorem puto, uel ipsomet Dioscoride teste, qui capite de Terebintho, calefacere fructus eius scribit: hic uero dicitur oleum ex ipsismet solis fructibus paratum, refrigerare: quare magis probandus inuulgatus græcus codex alter, in quo nulla uirium mentio, sed præparatio tantum Terebinthini olei docetur.

42. de Mastichino oleo. CAPITE de oleo Mastichino non laudo, ut testimonio Pauli, Galenum potius imitati quàm Dioscoridem, Dioscoridis uerba quæ in uulgata additione hoc capitio accan-

ἐλαιόκολλα σκληρώματα τὰ ἡμιλιακὰ τὰ λυσωτόρικα, ita mutentur, ut uerbum σκληρώματα transeat: ex emolliendi enim ui adstrictoriæ iuncta, habet Mastiches facultas. Mastiches facultas. che, ut durities bus uētriculi cōueniat: durities siquidem quatenus durities est, emollientia: quia autem in uentriculo est, adstringentia desiderat. Ductus quoq; ipse uer borum admittere nequaquam uidetur, ut morbi cum medicamentis, sub eodem loquendi modo contineantur, ut scilicet mastichinum oleum facere ad uteri affectus ferre ad uentriculi durities intelligatur, quàm ea mutata ad ceromata.

CVM uaria sint mala quæ serpūt, tutius esset, hoc quod peculiari nomine ἕρπητα Græci uocant, non absolute nominare malum quod serpit, sed uel addere, *per cutem*, uel potius ipsa græca uoce uti, quum sint apud Gal. herpetes quidā qui nō serpūt. Placeret eodē de Melino unguēto cap. ut quod in uulgatis græcis codicib. legitur ἑρπόδη ἕλκη, scabiosa ulcera dicerent, nō diuisa cōstructiōe, ulcera & scabies. Aliog nō uideo quomodo profundiora ulcera possint melino hoc unguēto sanari. *Ex cap. 46. de Melino unguento.* *Herpetes non semper serpere.*

IN CALCE Telini unguēti, seruanda cōmunis lectio est, quæ trium sensuū examine electionē eius facit, odore, gustu, tactu: empturientibus enim probare tribus his uenales res cōcedunt, qui uendunt, non uirium experimēto, atq; tali præsertim, quod longū exigat tempus: atq; si forte capillis careat emptor, impossibili. Apposita uero unguento manu, eáque naribus primo, dehinc palato admota, exiguo temporis spatio tribus indicijs unguenti bonitatem glaber quātumuis emptor experietur. Sed etsi huius rei mētio facienda erat, quod scilicet capillos abstergeret, inter alias medicinas erat facienda: sicut & eo quem tu affers loco, cap. de fœnugreco, cæteris potestatibus hæc coniungitur, ut capillos, furfures, & achoras abstergat. *48. de unguento ex Fœnugr.*

LICET superius quoq; dixerim, non placere mihi ut τὰ γυναικεῖα, ad menses solum referātur, non possum tamen & hic tacere, quod scribente Dioscor. susinon unguentum referare uteri præclusiones, inflammationibus utile esse, & in uniuersum utilissimum omnium esse ad muliebria: non esse coartandas eius uires ad menses tantum, sed relinquendum integrū legentibus, ut ad reliquos quoq; muliebres affectus utilem ualeant intelligere. Simile quoque & hic & alibi peccatum (nisi fallor) cōmittitur in uoce ἐξανθεμάτων & ἐκζεμάτων, generali earum uocum significatione, ad capitis tantum pustulas cōtracto. Posse autem exanthemata in quauis corporis parte fieri, ex tuis hoc capite dictis colligi hoc modo potest: Vari (ut dicis) sunt cicatrices pustularum, quæ in pueris toto corpore, præsertim in uultu fiunt. Pustulas uero quas uari sequuntur, esse putas exanthemata. Sequitur igitur, ut sicuti uari in toto corpore fiunt, ita exanthemata. Non tamen, si Galeno credimus, putandum est ἴονθους, quos tu Plinium sequutus uaros uocas, esse callum uel cicatrices ex pustulis relictas: sed rem proprij generis, duros uidelicet & paruos tumores, à crasso humore in cute faciei cōsistentes, mollientibus ac discutiētib. medicamētis curādos. *53. de Lilino unguento.*

IN LIGVSTRINI unguenti confectione, non intelligo quo pacto incertæ olei mensuræ, certus adijci possit aromatū modus. Sic enim incipis: Sumito eloti acerbi olei quam uolueris portionem. Accipiam, postquam hanc mihi concedis portionem: Quod si dixeris, addendas ad hanc libras olei nouem & quincuncem: non dum ne summa quidem ista sufficiet: decem enim libræ olei, 17. aromatū nunquam capient. Adde quod paulò post in 28. huius olei libris, libræ 46. florum apponuntur. unde enim auctum est oleum? Error igitur absque dubio est in capitis initio. Licet enim quādoq; per portiones indeterminatas à medicis aliquæ cōpositiones describantur, ubi tamen semel à portione cœptū est, oportet reliqua ex proportione, nō ex certo numero metiri. Quare & hoc loco magis probādus nouus codex, quē *56. de Ligustrino unguēto.*

etiam Hermolaus sequutus uidetur, partem unam olei accipiens, & aquæ unam & semissem.

Ex cap. 57. de Irino unguento HAEMORRHOIDES licet res præter naturã esse, uel nomine ipso uidetur, non minus tamen quandoq; utiles sunt, quàm sanguis, qui quod singulo mense exire à muliebribus locis debet, menstruus uocatur. Scribit enim Hippocrates, his qui atra bile uel renũ uitio uexantur, hæmorrhoides superuenientes bono esse, & cõsuetis eas pati, nisi unica seruetur, periculum esse aut tabis, aut intercutis. Non est igitur mirandum, si inter Irini unguenti remedia, id quoque numeratur quod hæmorrhoides aperit. Scribit eodem cap. Dioscorides, dari idem unguentum πρὸς τραχύτητας ἀρτηρίας: tu faucium uertis asperitates: cum tamen arteriæ nomen, non fauces, sed (ut uerbo tuo alio in loco utar) animæ canale significet. Fauces uero nostris sint, id quod Græcis φάρυγξ.

38. de Gleucino unguento. CAPITE de Gleucino scribit Dioscor. κινεῖ δ' ὧν ἡμέρας λ΄. bis ἡμέρας, id est, mouetur diebus XXX. bis in die. Ad quem modum etiam loquitur Galen. lib. 8. de cõpos. med. secundum loca. Tu uero (nescio qua de causa) scribens, trigintа dies bus omnia miscentur, nullam, quod bis in die moueri debeat, mentionem facis.

39. de Amaracino unguento. INTER Amaracini unguenti uires πυρωτικὸν numerat Dioscor. tu his uerbis latinam facis, Calore fouet: minorem meo iudicio faciens, quàm sit ignis uis, à qua uox illa græca deriuatur: alioqui quis nesciat, si calefaciendi uires habet, ut prius dixit, quod calore fouet? Maiores uero ei uires adesse uoluisse Dioscor. ex eo constat, quod conferre fistulis scribit. οἰδήματα etiam medicis rarò omnes, sed laxi plerunque & indoloroſi tumores sunt, à pura pituita geniti. Et propterea aliquid addendum huc est, ubi discutere durities & tumores uteri, Amaricinum dicitur, quod pituitosos tantum tumores faciat nos intelligere.

οἰδήματα.

61. de Hedychroo unguẽto. HEDYCHROVM magma componere docuit post Andromachum Galenus, post hunc Paulus & reliqui, ubi Theriacen, quæ dicitur, cõponunt: mutaro tamen in barbaris libris, ut plerũq; fit, hedychroi nomine in alindaracaron. Tanti autem & fuit & esse nunc debet, quãti Theriace, quæ absq; eo parari non potest. Galeni autẽ confectio, si olea demas, non multũ abest ab Amaracini unguẽti cõfectione.

62. de Metopio. LIGNVM ex quo fit chalbanum, metopium uocari ait Dioscorides; tu arborem ex qua stillat, diuerso sanè, uel teipso teste, significato, qui ὀπὸν, id est liquorem uocas eum qui non per se destillat, sed secta arbore exit. Esse autem chalbanũ ὀπὸν, constat ex Dioscor. lib. 3. Et quod ille ait parari ex amygdalis amaris expresso. Et χαλᾶ, mollit: improprie (ut mihi uidetur) hoc omnia conuertens.

65. de Cinamomino unguẽto. IN CINAMOMO, quod pro ἄγαν πικρὸν, id est, ualde amaro, amarissimum: pro σφόδρα δριμέα, id est, uehementer acri, acerrimum: pro μαλακτικὸν, aptissimum ad molliendum, pro eo quod est apte facit, efficacissimum est, reddis, nequam quam probo. Sicuti nec uocem πικρὰν, mutari in τερπτικὴν. Nam si qua mutatio ex coniectura facienda est, in πυρωτικὸν potius uidetur facienda, hoc modo: Potestatem habet uehementer acrem, calefaciendiq;, & urendi: propterea aperit, discutit, diffundit, & reliqua. Ducunt me ad hanc cõiecturam, quæ ab eo paulò infrà dicuntur, scilicet adiectis oleo, cera & medulla, leniri eius acredinem, qua in comburendo durandoq; reliquis crassis unguentis præstat. Nec placet ut uerba πρὸς τὰ ῥιγώδη τὰ πρὸς τρόμους, hoc est uerbum ex uerbo: Et ad rigores qui per circuitum fiunt, & ad tremores; in hæc cõuertantur: Inungũtur eo] in accessione circuitum febrium contra earum cum tremore algores.

66. de Nardino unguento. IN PROBATIONE Nardini unguenti, probare non possum probatissimum illum tuum codicem, in quo pro τερπτὴν, λιτὴν legitur. Quis enim credat, cum Nardo nardinũ unguentũ nomen capiat, eligendam in eius confectione ignitam nardum.

nardum: præſertim dicente ipſomet Dioſcor. ea magis cõmendari, quæ rem à qua nomen capiunt, magis redolent. Sed ut probatiſſimo illi tuo codici id uerbum conueniamus, quomodo reliquis tua reſpondebunt? legendum enim erit ſic ad uerbũ: Eſt autem optima ignaua, non acris, bene olens ut ſicca nardus aut amomũ. Te uertente probatur in nardini unguẽti confectione nardus, quæ non adeò præcipua, acrimonia careat, & ſiccæ nardi aut amomi odorẽ referat. Nam ut mittã, quod nulla in Dioſc. confectionis nardini unguenti hic mentio, quis putet nardum ignauam ſiccæ nardi odore eſſe, cum ſicca ſit longe quàm humida odoratior? aut quàm ignauæ hæc fuerit doctrina, ignauam nardum per ſiccam nardum (quam & ipſam ignauam eſſe oportet, ſi ignauæ eſt ſimilis) faciens cognoſcere? Quanto igitur minus uigorem ferè omnem, & maſculinum robur unguẽto auferre, & uerba in græcis exemplaribus non inuenta ſuperaddere. Non ab re autem laudare uidetur id quod aridæ nardi odorem habet: quoniam, ut diximus, arida, ſicut pleraque alia, eſt odoratior: legendumq; & λεπτὴν, non λιτήν. Ex hoc colligi poteſt, quod paulò poſt hoc unguẽtum niſi reſinam habuerit, liquidum eſſe dicit, ut intelligamus id cui addita reſina fuerit ſicuti minus tenue, ita minus bonum reddi: & hac de cauſa inter bonitatis notas poſitam tenuitatẽ. In quo loco fœmininis quoq; uocibus Dioſc. utitur: quas cum in neutras cõmutaris, non uideo cur citra culpam non potuerit eadem quoq; mutatio ſuperius fieri. Quare autem fœminino genere toto hoc capite utatur Dioſcorides, alijs cogitandum relinquo.

Autor. 1 IN CALCE capitis de laſmino, ſcribit Dioſc. βαρυτέραν ἔχει τῆς ὀδωδίας. id eſt ad uerbum: Grauiorem habet beneolentiã. Tu alio (ut mihi uidetur) ſenſu tranſfers, Ingrata in eo odoris nimia bonitas. Eſſe enim quoſdã odores graues, & Theophraſtus & alij teſtantur. Vnum eſt haudquaquã prætereũdum, priuſquã unguẽta relinquamus, te in pleriſq; (ut tu ex Columella uocas) ſpiſſamẽtis, ubi in uulgatis codicibus χίνα eſt mentio, χοῖνα cum legas, odoratũ rotundum iuncum tranſferre: quum ratione non careat, lentiſcũ intelligendam, ut in qua maior adſtringendi uis, quàm in hoc iunco, leniter tantum (ut Dioſc. ait) adſtringente: & cum odore præſtet, odorandis potius, quàm ſpiſſandis unguentis, idoneo.

Ex cap. 68. de Iaſmino ung.

Autor. 1 ANDROMACHVS in Theriaces cõpoſitione myrrham craſſam probat: undefit, ut cõmunem lectionẽ probem, ſecundæ bonitatis myrrham, λεπτὴν, id eſt tenuem, non λυκνὴν, id eſt albam. Deſiderare enim uidetur Andromachus eam quæ optima ſit & primæ notæ. Inter reprobatas myrrhas enumerat Dioſc. amineã, tu mineã uocas: ſed hãc cæteris Troglodyticis præfert Gal. ceu odoratiſſimã, & præcipuum hoc habentẽ, quod in balſamũ non mutatur. Eas enim quæ in balſamũ mutantur, ſi intra corpus ſumãtur, uenena eſſe. Et propterea mineam præ alijs cõmendat, ceu præter odoris excellentiã periculo carẽtem. Mutãda ergo non uidetur communis lectio, ne cogamur fateri Galenũ à Dioſc. diſſentire. Inter myrrhæ uiritutes ſcribit Dioſcor. πραΰνει δὲ καὶ τοὺς χονίτας καταῤῥόους διαχριομένη πόρῳ τ μυξωτήρων. hoc eſt, lenit antiquas deſtillationes inuncta alæ nariũ. Tu uero (neſcio quare) addis deſtillationibus nariũ: quod nec dixit Dioſc. nec eſt rationi cõſentaneũ: naribus enim inuncta, caliditate ſua & acredine proritare ad eas humores aptior eſt, quàm ſiſtere. Eaq; de cauſa diuturnis fluctionibus ad pectus eſt idonea, ceu aliò materiam ad pectus defluere aſſuetã diſtrahens. Quod uero de parte naſi quadam inungẽda præcipit Dioſc. tu ad inſtrumentũ quo inunctio faciẽda ſit referens, ais: Inũctis pennis naribus: ſenſu (ni fallor) mẽti autoris & ſeriei ſermonis minime cõgruente. Verba Dioſc. διαχριομένη πόρῳ τ μυξωτήρων. id eſt, uncta parti cuidam naſi πόρῳ uocatæ, ei uidelicet quæ in ima parte ſphæri, ſola utrinq; inſtar pennarum mouetur. Vocari autem eam πόρον ſeu πόρυγιον (ut Pollucem & alios mittã) teſtatur Gal. lib. II. de

69. de Myrrha.

usu particularum. Quod de Bœotica myrrha in uulgatis codicibus legitur, gra
uissimum habet in medicina testem Galen. lib. 8. de simplic. medic. easdem illi ue
res adscribentem, quas Dioscorides. Quo fit, ut tanquam legitima proles seruanda
hæc pars, non quasi abortiua uel spuria exponenda, aut reijcienda sit.

Ex cap. 70. de Styrace.

STYRACEN Catabaliten, Pissidiacon & Cilicium laudat Dioscor. Tu quia
nullibi scis esse locum qui Catabala dicatur, autoritate Plinij Catabaliten in Gaba
liten mutas. Ego in Calamitem, si qua mutatio faciẽda, libentius mutarem, Galeni
de Antidotis testimonio, cui plus in hoc tribuo quàm Plinio. Quanquã locus etiam
Plinij corruptus esse potest. Inquit enim Gal. è Pamphylia ferri Styracen, intra ca

Styrax calamites.

lamos (quam ob rationẽ quidam etiam nostro tẽpore pharmacopolæ Calamitem
uocant) tanto reliquis præstantem, quãto Phalernum uilissimo uino à cauponibus
uendito. Qui quidem styrax sit colore pallidissimus, odore & gustu uehementissi
mus. Scimus etiam Pissidiam ac Ciliciã proximas Pamphyliæ, hancq; procul abesse
à Syria & Phœnice, ubi est Gabala ciuitas. Inueniri quoque scribit Dioscorides
lachrymam gummi similem splendidam, σμυρνίζοντα, id est, myrrham referentem.
tu myrrhæ odore conuertis, quasi colore, sapore, substantia, alia ue re quàm odore
non possit myrrhæ simile aliquid intelligi.

71. de Bdellio. Saraca urbs.

SI ALIA non cogit ratio, quàm nullum fuisse Saracenorũ nomen dum hæc
scriberet Dioscor. cõmunem ego lectionem non mutarem. Siquidem Saraca urbs, à
qua Saraceni, teste Stephano, dicti, in Arabia post Nabathæos existit, penes quam
credi potest arbores gigni, quarũ Arabicum Bdellium lachryma sit. Inter no
tas probati bdellij, sic scribit Dioscor. ὄνωδες γὰρ τῇ θυμιάσει ἔοικε ὄνυχι. quæ uerba sic la
tina reddis, Cum incenditur odoratũ, & humano ungui colore simile. duo addens
uerba, scilicet humano, & colore: quæ ad alium trahũt sensum, quàm quem Dioscor.
uerba uel faciunt, uel facere possunt. Duplex enim sensus ex illis intelligi potest:
unus, ut bdellium quum bene odoratũ sit semper, incensum sit ungui simile: alter,
quem Hermol. est sequutus, quod dum incenditur, odore similatur unguem inueni.

Vnguis odoratus.

uero, uel ipsomet Dioscor. docente, in paludibus Indiæ odoratum unguem inueni.
Vtrunq; autem sensum tua tollit interpretatio: in qua idem tu quoq; peccasse uide
ris, quod in alijs dãnas, quod scilicet ex Plinio potius, quàm ex proprijs uerbis, sen
sum uolueris Dioscor. aucupari, scribente Plinio, Bactriano multi candidi ungues.

72. de Thure.

THVS quod artificio rotundatũ, atq; ei quod natiuam habet rotunditatem red
ditũ simile, ab his qui eo pacto afformarũt, nomine quoq; sicut figura fallere cupien
tibus, ἄθμον potius, quàm γῶτμον nuncupari uerisimile est. Et propterea antiqua le
ctio mutãda minime uidetur, quæ ἄτομον uocari dicit. Primũ enim masculum uocar
tum, est uerè atomũ potius quàm dicatur: factitiũ uero hoc ecõtrario cum non fla
falsò tamen atomũ nominatur. sicuti, si tuæ castigationi standum est, etiam stagnum
Quo pacto uero sit atomi uox Latinis reddenda, haud satis mihi constat: non enim
uideo quid ei bonitatis accrescat, si nihil ab eo derasum, defectũ, ablatum ue fuerit,
aut quid ab eius præstãtia tollatur, si qua particula auferatur, cum possit aliquid de
radi, quod si adsit, minus illud speciosum & efficax reddat. Quod rheo barbarico,
alijsq; medicamẽtis quotidie cõtingit: sed & gẽmis, atq; omnib. ferè, quę ad usum ho
minis ueniũt. Si indiuiduũ quoq; dixerimus, nescio an mentẽ Dioscor. exprimamus.

ἄτομον. γῶτμον.

Ego, si uertẽdus à me esset hic locus, non sectũ dicerẽ: sicuti enim quæ Græci γῶτμα,
Latini appellant insecta, ita quæ illi ἄτομα, possumus uocare nõ secta: nec hoc à ra
interpretatione multũ abest, licet aliã in appẽdice primi libri uidearis habere senten
tiam. Posset fortè, nec absq; ratione, insectile, hoc est, quod facile secari nõ potest, ra
telligi. Id enm quãdoq; significari ea uoce, lib. 5. primæ philosophiæ scribit Aristo.
De eo quod est secũdæ bonitatis, sic scribit Dioscor. ἀσυτρόπλοκον ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ γ τρα
λῳ, ὃν γίνεται κατὰ σκυθ καλῶσι, μικρότροχον καὶ κιβρότροχον ὄντα. hoc est uerbũ ex uerbo sic red
dum

dum locum habet Arabías, & quod in Smilo, nõnulli Copiſcon uocãt, minus & ru
fus exiſtens. Tu uero propriũ magis, quàm autoris ſenſum, ut mihi uidetur, ſequu=
tus, ita cõuertis: Secũdæ bonitatis eſt quod orobiã & melioton appellant, quãtitate
minimũ, colore uero maxime rufum. Inter medicinas mihi nõ probatur, quod
& ſuprà notatũ eſt, ut arteria fauces dicatur: ſiquidẽ arteria trachẽa, id eſt aſpera uo= *Arteria.*
cata, eſt canalis animæ, aërem ultro citroq; ad pulmones ferens; fauces ad os perti= *Fauces.*
net. Nec quod in ſecũdo modo cremãdi thuris perforari æneum uas ad fuliginẽ
colligẽdam prætermittatur. Sicuti nec quod uerbum φώγνυτ, in uerbũ frigitur,
cõuertis, obuio exiſtente uerbo, torretur, quod græco melius, ni fallor, reſpondet.

KOIAΩMATA neſcio an recte dicantur concaua ulcera, cum ſint (Paulo te= *Ex cap. 73. de Thuris cortice.*
ſte) bothrio quidem latiora, minus autem profunda.

THVRIS mannã ψιχνδροφ laudat Dioſc. tu thuris micis grumoſa. Quod ne= *74. de Manna.*
ſcio quomodo pulueri, pollíni ue poſſit cõuenire. Non enim mãna, ſed thus ipſum
fuerint grumoſæ illæ micæ: fruſtraq; laborarẽt interpollatores giri, uel excribrata re
ſina, aut cõtuſo thuris cortice, quæ omnia grũmis carẽt, eã adulterãtes. Hæc quoq;
ratio facit ne Hermol. probẽ, cartilagineã intelligẽtẽ, & propterea ad tertiũ chondri
ſignificatũ pulſus, alicæ ſimilẽ intelligerẽ, niſi uiderẽ 3. ab hoc prçcedẽte, & proximo
Antot. 1 ſeq. cap. per chõdrũ, thuris portiũculã ſignificari eã, quę ueluti callus nucleus ue eſt.

PICEAE & tedæ folia lenire inflãmationes abſolute ſcribit Dioſc. Tu (neſcio *76. de Picea.*
20 qua ex cauſa) generalem inflãmationis uocẽ ad uulnera cõtrahis. Scribis enim, uul=
nerũ inflammationes leniũt, & tuta ab inflãmationib. ea ſeruãt, Dioſcoride dicẽte,
11 φλεγμονὰς τραυμάτων ἡ τραύματα ἀφλέγμαντα διατηρεῖ. De Dadio ſcribit Paul. pro
1111 dadion uel dadiou eſſe ſecũdum Paul. ααωλθω eodem cap. nõ ααωλθημα legendũ,
& ſeries & res ipſa oſtendit. Ait enim: ααωλθη δὲ ἀπὸ τῶν γίνεται εἰς ἀνθρώπων σκόλασίας.
πίλωσις, ſi Paulo potius quàm libro definitionũ credimus, craſſities quædam pal *πίλωσις.*
pebræ eſt, calloſa, rubra, quam plerunq; pilorũ caſus conſequitur. Auic. ſilac uocat.

SI VOX πυρὰ ab igne deducta, ſignificare id cõſueuit, quod adeò aridum eſt, *77. de Lentiſco.*
30 ut igne torrefactum uideri poſſit: quod ſignificatum & tu agnoſcis: capite ſequenti
Antot. 1 expungenda non erit, ſed eius loco, arida uel torrida Latinis reddendum.

TEREBINTHI fructum ἄριστον, id eſt optimũ ad Venerem, dicit Dioſc. Tu *78. de Terebintho.*
11 Venerẽ adiuuare ſimpliciter ſcribis, nihil addens per quod præſtantia eius hac in re
111 oſtẽdatur. Vbi uero diſſícere reſinam omnẽ ait, tu collectiones addis. Verbũ
quoq; καῖειν, quod urere ſignificat, coquitur cõuertis, alio omnino ſignificato. quod
magis mirandum, quãdo paulò poſt, eiuſdem uerbi plurale καίουσι, tuipſe uruntur,
Antot. 1 uertis, addita &, particula, ut uidelicet intelligatur uſtionẽ quoq; hoc loco doceri.

ΘΑΝΑΣΙΜΑ φάρμακα, hoc eſt, letalia medicamenta, ea Dioſc. eſſe ais, quæ in *79. de Pice li quida.*
40 medicina uſum quidem aliquẽ habent, per ſe autẽ letalia ſunt. Quod ego non pro=
11 uideris, dicens Græcos ea uoce tantũ uti in his in quibus à capite in pulmones de= *Phthiſis.*
ſcendens deſtillatio, eos exulcerat. Galen. ſiquidem librum Epidemiarũ exponens,
phthiſium duas eſſe ſcribit maximas differentias: unam, quæ ex fluctionibus à capi *Phthiſis ſpecies duæ.*
te contingit: alteram, quæ ex propríjs pulmonis affectibus trahit originem, maiori
111 quidem ex parte ob ſanguinis ſputum, præcipue ubi uas fuerit perfractum. Quan=
quoq; tamen fluctionem aliunde quàm à capite recipiente uiſcere. φθόλω uero, *φθόη.*
eodem Gal. 7. aphor. lib. teſte, Græci, præſertim Athenienſes, proprie uocãt, uni=
uerſi corporis cum exigua febre extenuationẽ, pulmonis inſanabilia ulcera conſe=
1111 quentem. ἐμπυήματα Hipp. & Gal. ſunt, non ſolum purulentæ (ut ais) excrea
tiones, quæ ſanguinis ſputũ ſequuntur, ſed quãdoq; omnes ſuppurationes, ſæpius

tamen puris inter thoracem & pulmonis effusiones.

Ex cap. 80. de oleo Picino.

ALOPECIAM non bene definiuit (quisquis ille fuit) qui librum definitionū composuit: color enim, Galeno teste, in alopecia, aliquando ad album, aliquādo ad nigrum, aliquando ad flauum, iuxta uidelicet dominantis humoris naturam incle nat: ille uero uergere semper dixit ad aurum.

86. in fine ex positiōis de Naphtha.

SANGVINIS thrombos, non in uesica tantum, sed in utero, uentriculo, a líjsq; humani corporis cauitatibus posse coagmentari, & medici testantur, & experientia comprobat. Sed in aneurismate quoque gigni posse, Galenus in lib. de tu moribus præter naturam, scriptum reliquit.

87. de Cupresso. Adstringentia aluum urinas mouent.

NON erat ut magnopere dubitares, & subesse mendam suspicareris, si cupressi folia adstringendi uim habentia, urinæ angustijs opem ferre dicātur. Non nouum est hoc, atq; huic tantū rei peculiare: sed ferè euenit, ut quæ adstringendæ aluo sunt, urinas moueāt: dicente Hippoc. urina multa noctu facta, exiguū secessum indicat: & econtrario. Vtrasq; etiam uires paulò infrà Paliuro adscribit Dioscorides, & alij pleriscq; alijs medicamentis: alioqui cupressus acredine quadam participat & calore.

88. de Iunipero.

IVNIPERVM nescio quare scribas cupresso similem, tacēte hoc Dosc. re ipsa multam similitudinem ostendente: sicut nec fructus in eo apud nos qui dem, quos ego meminerim uidisse me, apparet, qui nuci maiori uel minori, aut fa bæ uel magnitudine, uel forma respōdeat: sed magna ex parte ciceri potius, qui est odoratus, & dum manditur dulcis, & postea subamarus: ut mirari etiam iubeat, quare scribente Dosc. γλυκὺς ϕὼ τῷ ὀδμασθάι, dulcedine tacita, in commanducan do odoratum dicas, ratione ipsa & experientia contestante, odorem ei adesse ante quam manducetur, & dulcedinem primo ostendi dum manditur, deinde leuem quandam amaritudinem, suffitucq; potius ostendere odorem quàm dum estur.

89. de herba Sabina.

INTER uires Sabinæ sic scribit Dioscor. ἐκκαθαίρει τὲ μελαινίας σὺν μέλιτι πατ πλασσόμενα, καὶ τὰς ῥυπίδας τὴ ἀνθρακας ποδιρύπτ. σὺν οἴνῳ ποθέντα δ αἷμα δ' ἐρυγγάνα quæ sic ad uerbum mihi sonant: Expurgant etiam cum melle illitæ nigrities, atque sordities, & carbones auferunt, cum uino potæ, sanguinē per urinas agunt. Tu uero ita uertis: Ex melle itidem illita nigredines abstergunt, sordesq; alias cutis, car bunculorum crustas ex uino impositæ exterunt, & cum urina sanguinem pota du cunt. In qua interpretatione illud in primis non placet, ut quod sordes ille dixit, tu alias cutis sordes dicas: ex hoc enim loquendi modo intelligitur etiam nigrities sor des esse, & cutis tantum dehonestationes, non morbos ab eo intelligi: cum tamen Galen. denigrata potius, & ualde sordida ulcera intellexisse uideatur, carbunculos etiam cum eis cōiungens, amoueri eos ex ipsa cum melle appositæ dicens, nulla de te ostendit uinum ad sequētia referendum, per quod bibitæ sanguinem per urinas pellunt. licet mala per commata distinctio aliud præ se ferat significatum.

90. de Cedro

IN CEDRO unicus tantum locus est, quo offendor, in quo aduerbium ἀρικῶς, his uerbis, ut in homine fit, circumloqueris: cum esset longe facilius per ad uerbium uiriliter, exprimere. Sensus enim Dioscor. est, oleo cedrino uiriliter, hoc est uehementer perfricando inuncto, scabies quadrupedum sanari. Quem, iudicio meo, tua uerba minime assequuntur.

91. de Lauro & Lauri baccis

CAPITE de Lauro, nescio quare quod cōiunctim ipse Dosc. dixit, cum pane & polenta, à te disiunctim dictum sit, cum pane polenta ue. Et participium πο θήντα, id est pota, in participiū deuoranda cōmutaris. Odorati adiectionem in ultimo remedio tacueris, quam præter Dosc. Galen. Paul. cæteri uino cōiungunt.

Non ab re autem ambigis in uerbo πραΰνῃ, quod lenire seu mitigare cum signifi cet, aduersari uidetur his quæ sequūtur: quæ enim stomachū leniūt, uomitionem po tius sedant quàm mouēt. nisi forte quispiā dixerit, leniri stomachū nauseantem atq; angustias

angustias inferentem, uacuata per uomitum materia, quæ molestiam faciebat, Aui cenna mollire dixit.

PLATANVM compescere oculorum fluctiones scribit Dioscorides. Postea addit: Leuat autem & laxos tumores, & inflammationes. Tu uero generale de tumoribus dictum, ad oculos tantum coarctas. *Ex cap. 92. de Platano.*

DE FRAXINO ita ad uerbum scribit Dioscorides: Fraxinus arbor est nostra, cuius foliorum succus & ipsa folia cum uino pota & illita morsis à uipera opitulantur. Tu hoc pacto interpretaris: Folia autem, foliorumq; succus, illa illita, hic potus, uiperarum morsibus subueniunt. *93. de Fraxino.*

SIC SCRIBIT capite de alba Populo Dioscorides: τὰ δὲ ἠβλὰ τῶν ἐμβλαστησαντα φύλλων σφαιρία. hoc est, ut mihi uidetur, Pilulæ quæ in germinatione foliorum gignuntur. Tu alio sensu uertis: Conuoluta in orbem pilulæ modo in prima germinatione Populi albæ folia. *49. de Populo albo.*

CRASSIOREM ulmi corticem cum uino aut aqua frigida potum, educere pituitam scribit Dioscorides. Tu addis ambobus, hoc est, uino & aqua frigidis. quod nec ille dixerat, nec Serapion aut Auicenna intellexerunt. Sed nec in melioribus codicibus aliqua est frigiditatis mentio. *96. de Vlmo*

DESIDERO (quod aliàs sæpe dixi) in Interprete præcipue fidem, & propterea exigui aliquando momenti res prosequor: qualis hæc est, quod quum dicat Dioscorides, Populi nigræ folia ex aceto imposita, podagricos dolores iuuare: tu uti liter imponi podagricis dicis. quod certe aliud est: utiliter enim podagricis adhibentur non solum quæ dolores leniunt, sed & quæ uel repellunt, uel discutiunt, uel emolliunt eorum tumores. *98. de nigra Populo.*

Annot. I FRVCTVM fert, ais, Tamarix, quemadmodum & florem, concretione sua muscosum: sensu, ut mihi uidetur, à Dioscoride, & re ipsa diuerso. Inquit enim: καρπὸν ἀνθοφόρον & φέρει βρυώδη. id est, fructum ueluti florem ferens muscosum. ut uoluerit Dioscor. non florem describere, sed fructum qui similis flori sit: id est, qui flos potius quàm fructus uideri possit. Nec placet quod eodem cap. eandem uocē II tem secundo loco fructus nomen magis conuenire quàm seminis, quum gallæ simul & suprà tetigi, ut οἰδήματα simpliciter tumores dicantur: tumoris enim nomen per se semper generale est phlegmone, erysipelati, œdemati & scirrho. Oedema uero, Galeno (præter cæteros) teste, ut plurimum laxus tantum, & absq; dolore tumor est, ex simplici pituita factus. Foliorum ex uino decoctum si bibatur, lienem liquare, ait Dioscorides: tu minuere dicis, alio certe, ni fallor, significato. *101. de Tamarice.* *Tumor.* *Oedema.*

BVBONES, phymata, & phygethla, adenum esse affectiones, scribit Galeo nus, eo inter se differentes, quod bubo phlegmone absolute est: Phyma statim ab initio augescens, ad suppurationes tendit: Phygethlon uero est uel phlegmone erysipelatodes, uel erysipelas phlegmonodes. Quæ definitiones non in totum consentiunt his quæ cap. de Paliuro per te scripta sunt. *106. de paliuro* *Bubones.* *Phymata.* *Phygethla.*

OXYACANTHA fructū ferè myrto ἐμφερῆ, id est similem, ait Dioscorides: tu æqualem reddis: cum tamen similitudo & æqualitas inter se differāt: sintq; multa æqualia, quæ nō sunt similia: multa similia, quæ non sunt æqualia. sicut alio quoque loco suprà ostensum est. *107. de Oxyacantha.*

OPTAREM ut spinas Cynosbati, quas ἰσχυρὰς dicit Dioscor. fortes, robustas, uel duras absolute dixisses, non durissimas. *108. de Cynosbato.*

FRIGIDVS certe sensus Dioscor. erit, si more tuo legamus, ligustrinū unguentum calefacere, admixtis quæ calefaciēdo sunt. Si uero legamus uerbum ex uerbo, *109. de Ligustro.*

unguentum ex eo paratum calefacit, neruosq; emollit, si quod ei smigma adijcatur, quod seruidam igneamq; uim habeat.

Ex cap. 110. de Tilia. NON prętereundum profectò erat caput de Tilia, quo pacto folia, quæ adstringendi ui pollent, non solum urinas, quod tu in iunipero admirabaris, sed & mouere dicantur.

111. de Cisto. CAPITE de Cisto, uel nihil, uel unicũ uerbũ deesse mihi uidetur, si uerba ex illis de reddãtur, hoc modo: Flores ut punica, fœminæ albi. Intelligemus enim in mare flores colore punicæ, in fœmina albos: addemusq;, si subintelligi non poterit, quod Hermol. fecit, primæ parti, *mari*, figurã tacentes, quã nec nominat, nec innuit Dios.

113. de Ladano. FOLIA Ladi adstringendi uim habere, omniaq; posse quæ Cistus, scribit Dios. Anodyna. scor. Tu uero ad pinguitudinem hæc refers, de qua paulò infrà agit Dios. dyna quæ uerè anodyna sunt, non somno, sed temperato calore tenuiq; substantia dolorem leuant, teste Galeno 5. lib. de simplicibus medicamẽtis, & propterea melius erat simpliciter dicere, Ladanum utiliter misceri his quæ dolorem leuant, & his quæ tussim, ac malagmatis: quàm ut tu, Miscetur utiliter his quæ somno dolorem leuant malagmatis, & contra tussim medicamentis: dicente Dioscoride, καὶ πρὸς ἀλγήσεις καὶ βηχικαῖς καὶ μαλαγμασι χρησίμως μίγνυται.

114. de Ebeno. ΞΗΡΟΦΘΑΛΜΙΑ, hoc est, arida lippitudo, est, ait Paulus, pruriginosus oculi affectus absq; fluctione. ψωρωφθαλμίαν uero, id est, scabiosam lippitudinem, desinit pruriginosam palpebræ scabiem, à salso ac nitroso humore factam: cuius sententiam si sequamur, non erit xerophthalmiæ scabies, quemadmodum tu fecisti, alios cianda, sed psorophthalmiæ, quod & græcæ ipsæ indicant dictiones.

115. de Rosis. ROSAS siccas magis adstringere quàm recentes, & ratio, & experiẽtia, & Dioscoridis, ac reliquorum medicorum autoritas testatur. Perdere autem eas refrigerandi potestatem, omnibus prædictis repugnat. Et propterea melius est antiquam seruare lectionem, quæ habet, Refrigerant, & adstringunt rosæ, siccæ autem magis adstringunt: atq; ex his uerbis non aliud intelligere, quàm præferri in adstringendi ui siccas, nec ab eis frigus tolli. Vinum in quo rosæ decoctæ sint, doloribus capitis, oculorum, aurium, gingiuarum, sedis, uuluæ, recti intestini prodesse, ait Dioscorides, ἐγχριόμενον καὶ προσκλυζόμενον: tu inunctum, aut clystere infusum intelligis. Quod cum non possit capiti, oculis, & gingiuis congruere, melius (ut mihi uidetur) fuerat collutum intelligere.

Antheræ. Antheras uocant medici compositiones quasdam ægritudinibus oris accommodatas, quibus rosæ miscentur. Quo fit, ut non floridas antidotos pro antheris reddendum putem, sed uoce eadem utẽdum, qua & Latini usi sunt, præsertim Celsus, diuersas antheræ scribens compositiones. Apud Galenum tamen latius patêre uidetur antheræ nomẽ, lib. 5. de comp. med. secundum genera. Rosarum florem facere insperſum, ait Dioscor. πρὸς ῥόδινα ἁλισμούς: id est aperto sensu, ad gingiuarum destillationes. Quem sensum ruam biguum reddis, per hæc uerba, Insperſi in gingiuas destillationes cõpescunt, quali sic insperſi omnes compescere destillationes possint.

119. de Amurca. ἘΚ ΠΕΡΙΣΣΟΥ̂, non priuatim & egregie, ut tu uertisti: sed ex superabundanti, ultra ea uidelicet quæ potest lycium, mihi cap. de amurca significat. Emplasticen uim (ni fallor) non bene exprimis per ea uerba, Quæ opplendo, & obstruendo sunt: ut infrà clarius monstrabitur.

120. de Vitice. CAPITE de Vitice, unico uerbo ἀνδρανύσσς, omnibus his respondes, utilium modo lentore suo infragiles: aptius dicturus, ad frangendum difficiles. Purpureum etiam dicis florem, quem Dioscor. subpurpurizantem.

122. de agresti olea. CAPITE de agresti olea, de ægritudinibus cutis nõnulla tradis, quæ sunt mihi ualde ambigua. Primo, exanthemata apud Græcos proprie fieri densatis in cute crassioribus humoribus, magisq; ubi dẽsior summa cutis superficies fuerit: quæ uerbis

Exanthemata.

ferè ex uerbo à Paulo accepta sunt. Addis præterea, quod non aliud significare uidentur, quàm exiguas pustulas, quales ex urtica uel sudore fiunt. Quæ dicta mihi inuicè uidentur pugnare: cum crassi humores qui uel pituitæ, uel atræ bilis naturæ exsistunt, exiguas adeò pustulas posse facere non uideātur: & si quas fecerint, albæ erunt uel nigræ, non rubræ, quales sunt quæ ab urtica, uel sudore gignūtur: latæq; non exiguæ: frigidi enim humores lata exāthemata faciūt, Galeno teste, exponente illud Hippoc. latæ pustulæ non admodum pruriūt. Paulus tamen alio loco, ubi de capitis pustulis agit, exāthemata definiens, in superficie factas ulcerationes subrubras & asperas, aliam rem intellexisse uidetur: sicuti & Galen. aphor. 21. tertij libri, genus quoddam exanthematum ἰδρῶτα uocatū, fieri dicens in summa corporis parte, quod instar ulcerū cutem exasperat. Ex quibus colligitur, exanthematis nomen latius patêre: Celsiq; exanthemata, à quo ea quæ secūdo loco attulisti sunt accepta, alia esse ab utroq; Pauli genere, quorū altera capitis propria, altera toto corpore prouenīūt: nec recte à te Pauli & Celsi dicta fuisse cōiuncta. Dubium & illud mihi est, quod pustulas esse ais, quæ cōcepto intra se pure, graui dolore cruciant. latius enim patet etiam pustularum nomen. Et quanquam à pure ortum uideatur, non tamen putandum, esse non posse pustulam, nisi intra se & pus habeat, & graues dolores moueat. *Pustulæ.*

Antiquæ destillationes oculorū, non solum ex augmento magni anguli contingunt, sed alijs quoq; de causis, ex libris medicorum cognoscendis. Quare nō bene ab eo, quisquis ille fuit, definitæ sunt, eo qui à te recitatur modo.

SCRIBENTI Dioscoridi cap. de Colymbadibus oliuis, ὁ δὲ ἐκ τῆς ἁλμυρᾶς χυλὸς mendisq; gingiuis earum muria utiliter colluuntur: cum nulla in eis sit uox quæ χυλὸν, id est succo, respondeat. *Ex cap. 123. de Oliuis condîtis.*

ΔΙΑΚΑΥΣΜΑ ὕλοις μυλίδσι, esse oleum oleastri, legitur in melioribus codicibus. Tu πλατίσι legis, atq; πλατάρον ais Græcis significare, non humens simpliciter, sed quod cum humore flaccescit: oportereq; in eo intelligere humorem, & ex humore infirmitatē. Ego autem scio inter ptisanæ laudes ὑγρὸν πλατάρον eam ab Hippoc. commendari, alio certe eius uocis significato. Scio etiam à Galeno in 1. lib. expositionis in secūdum Epidemiarum, pladon definiri superfluam humiditatem. Et propterea aliam lectionem magis probo, & putrescentes gingiuas intelligo. 124. *de oleo Oleastri.*

NON uideris Dioscoridem sententiam in glande bene expressisse, ubi ipse scribit, περὶ τὸ βαλανίου κέλυφος. uertens in hæc uerba: Quod inter corium glandis & carnem interpositū est, quum ille id quod sub calice circa glandem est, intellexerit. 126. *de Quercu.*

OMPHACITIM gallam, paruam & condyloden, ait Dioscorides. Tu exiguam, & articulorum in digitis magnitudine: iudicio meo addens quod non oportebat, nec bene exprimens quod ille intellexit: magnitudinem enim satis ostendebat, exiguam dicens. Figuram igitur dehinc demonstraturus, instar condyli, id est, extremæ partis articulorum in digitis cum flectuntur, similem esse dixit. 127. *de Galla Condylus.*

PLANTAE quæ coriaria rhus dicitur, nescio quare cubitum abstuleris, consentientibus reliquis medicis Dioscor. bicubitam facienti: nisi fortè quia minor apud uos gignitur, ideo cubitalem ferè dixisti. 128. *de Rhu.*

CVRANTIBVS non quomodo Plinius, sed quomodo Dioscorides loquatur, μετοπωρὲς ἀκμὴν, non paulò ante maturitatem, sed mediam maturitatem significabit: maturitas enim quum tempore, non momento absoluatur, principium habet, medium, & finem, qui ἀκμὴ, id est consistendi uigor dicitur. Quocunque autem modò maturitas intelligatur, mediocritas hæc nō potest paulò ante eam intelligi. Paulò enim ante incipientē maturitatē, nulla adest maturitas: paulò ante mediā, nōdum est media: paulò ante summā, est plusquā media. Intellexisse igitur uidetur Dioscoridem mediocrē maturitatē, quæ scilicet inter summā & incipientē sit media: quam 129. *de Palma.*

& tu intellexisse uideris in cõmentario, alijs tamen uerbis eam circumscribens, ante totam scilicet maturitatem: quæ uerba mentem Dioscoridis melius explicant, quàm ea quæ in interpretatione sunt scripta. Verius autem forte quis πρὶν ἐπιφαῦσαι, non ad palmulas tantum, sed ad eam anni partem retulerit, qua matuescere ficus & uuæ solent, atq; hoc pacto cõuerterit: Colliguntur in eius temporis medio quo ad summum uigorem maturitas uuæ uenit. Stomachicos uocant medici non eos, qui cibum non continent, sed quibus etiam aliàs lacessitus & imbecillis est stomachus, nec in aperto est, quænam causa sit imbecillitatis. Vocant & causalem, ardentem febrem, non sitim eam consequentem. Quare scribente Dioscoride, πρῶτα κάυσωνα, fidelius uertisses, ardentem febrem sedat, quàm sitim.

Stomachici.

Causus.

Ex cap. 130. de Elate.

CAPITE de Elate, ingenuitatem tuam laudo, qua plus ueritati quàm cuicunque tribuens nomini, Plinij autoritatem euidentissime cõuellis. Vnum tamen adjicio, id quod ueluti ἀμφίσμα, fructus uocat Paulus, uideri aliã rem quàm Elate. Galenus enim, à quo omnia accepit Paulus, sic ad uerbum scribit lib. 8. de simplicibus medicamentis: » Germen molle palmæ, quod Elate uocant, eandem potestatem habet uocato Cerebro. Id uero quod ueluti aphiesma ipsius est, adstringendi quoq; uim habet, omnibus tamen prædictis est siccius. & reliq. Vbi notãdum, aphiesma non amphiesma apud eum legi, nisi in libro sit menda. Libro uero qui de attenuante inscribitur uictu, à lateribus pullulare hãc Elatem dicit, sicuti Cerebrũ uocatum à summo cacumine. Mirum tamen est si de hoc tantum cortice hoc loco scribit Dioscorides, quare fructus intra eum clausi mentionem fecerit, quum de fructibus omnium palmarum, tam acerbis quàm maturis superiori capite abunde tractauerit.

Nec silendum, ubi tu legis, adhuc florentium, in uulgatis codicib. legi, ἀκμαζόντων: hoc est, perfecto uigore flores habentium. Addiq; inter notas probandi simi adstringens, & his quæ pascẽdo serpunt, adjici ulceribus. Atq; demum, ubi tu legis, Candido & ipsum colore: legi in Dioscoride, Cor autem trunci album, &c. ipsum recens in cibo sumptum.

Ex cap. 131. de Punicis, siue granatis mãlis.

NON ab re dubitas, an per πυρηνῶας, cap. de Punicis mãlis, sint nuclei, uel coacini intelligendi: docente Dioscoride, ex ipsis expressis fieri cum melle medicamentum ad multa ualde utile: quod male uidetur nucleis ipsis posse conuenire, ande & absq; succo. Non erat tamen, meo iudicio, tam facile ferenda sententia, ut alteri parti omnino præiudicaretur, Galeno præsertim & Paulo, quem te legisse ostendis, maiorem siccandi uim πυρηνὶ tribuentibus, quàm succo: quod uix intelligi potest, nisi seorsum à succo accipiatur. Sed & Dioscorides ipse aliter non uidetur posse intelligi. Nam si de acinis ibi loqui incipit Dioscorides, ubi ait, ἡ δὲ ὀξέιας ὁ πυρήν, de quanam re prius dixit, quod esset boni succi, sed exilis stomacho nutrimenti, quod ardoribus stomachi prodesset, urinamq; cieret? Certe non possunt illa nisi de succo intelligi, uel de totis acinis. Mihi igitur diligentius rem consideranti, uidetur Dioscorides usq; ad eam partem, ἡ δὲ ὀξέιας ὁ πυρήν, de acinis ipsis egisse, qui soli è toto malo granato cibi rationem subeunt: post acinos agere de nucleis, tertio de floribus, quarto de cortice, sicq; in uniuersum de omnibus pomi huius partibus. Nec prorsus bandus etiam in hoc probatissimus ille tuus codex. Vix enim poterit succus intus tum exiccari, ut in puluerem cõuertatur, nisi planè exustus omnem uim prius amserit. Nuclei uero recenter exempti, tantum adhuc humoris seruant, ut extrahi ex eis succus ualeat: & nisi in sole uel aliter siccentur, puluis fieri uix possint. Sed de hoc pluſquam satis. Illud uero non prætereundum, non uideri rationi consonum, ut penitus nutrimento carere punica dicãtur. Et propterea uox ἄτροφα, exiguius quàm nullius nutrimenti rem hoc loco putanda est significare: sic enim & corpora ἄτροφα dicimus, non quod penitus non nutriãtur (quomodo enim uiuerent?) sed quia uix, & non plenè ac recte nutriuntur.

Cap. de

CAPITE de Myrto, ubi ualere inflãmationibus dicit, in meo codice additur, cum tenui polenta. Vbi etiam tu legis, Et denigrando capillo inſpergitur: uer bum Inſpergitur, ſuperadditum uidetur. Ex cap. 133. de Myrto.

DISCRIMEN illud inter λύειν, μαλάττειν, ὑπάγειν, non uidentur Græci me dici, præſertim Galen. agnoſcere. Nec δυνοίλια ea dicere, quæ medio habitu aluũ relinquũt, ſed quæ leniter, plus tamen quàm natura per ſe faceret, ſubducũt. Quod cerasia quidẽ ipſa & braſſicas facere euidentius eſt, quàm ut probari à nobis debeat. 134. de Cerasijs.

DECOCTVM Cotoneorum πρόκλυσμα eſſe idoneum procidenti ſedi & ute roſcribit Dioſcorides: tu aſpergi interpretaris, cum prolui potius ea uox ſignifica re uideatur. 136. de mâlis omnibus.

Quicquid Nicandri interpres dixerit, notum eſt ex Galeno lib. de alimẽtis, aliud eſſe Perſicam arborẽ à Perſea: hancq́, non Perſicam, ex Perſide translatam interfi ciendi uires in Aegypto amiſiſſe. Et lib. 7. de ſimplici medicina, de Perſico inter mâ la recenſet. Lib. uero 8. de Perſea, uires ei alias quàm Perſico attribuit. Notũ etiam ex Dioſcoride. Quare non in dubium à medicis reuocãdum, ſed inquirendum po tius, quænam ea nunc ſit arbor, quæ ab antiquis Perſea dicebatur: Perſicum enim omnes norunt pomum menſis expetitum, & ori ualde commendatum. Perſeam uero nemo mirabitur à nobis ignorari, qui apud Galen. lib. 2. de medicinis ſecun dum loca patiẽtia, legerit, nullibi ſub Romanorum imperio eam arborem, præter quam in Alexandria, à ſe uiſam. *Perſica arbor aliud eſt à Perſea.* *Perſea à nobis ignoratur.*

CAPITE de Piris, duo ſunt quæ me offendunt. Primum, quod etiam maioris momenti eſt, quod Dioſcoridem dicere facis, Cataplaſmatis, quæ diſcutiendo ſunt, ea miſceri, quod rationi & uerbis minime conſentaneũ eſt. Calida enim eſſe opor tet, quę diſcutiendi uim habent, qualia pira non ſunt: & ἀκρατικὰ ea dixit Dioſcor. hoc eſt repellentia, non diſcutientia, diuerſo utriuſq́ uocis ſignificato, ut quiſq́ pe né nouit, qui duas uel tres paginas in libris medicorũ euoluit. Alterum, quod non adeò tamen clarum exiſtit, quod capite de Acradibus Dioſcorides ait, cinere ipſorum aperte eos iuuari, qui fungis ſuffocantur: tu de omnibus piris intelligis: quod nec dixit Dioſcor. nec Auicenna intellexit. 137. de Piris.

MESPILVM mâlo ſimile ſcribit Dioſcor. tu figura addis & magnitudine. quod faciendum meo iudicio non eſt ab eo qui fidelis interpres uideri uult, præſer tim cum conſtet uix adeò exiguum mâlum inueniri, quod maximũ meſpilum non uincat magnitudine. 138. de Meſpilo.

LOTON fluentem capillum detinere, præter Plinium ſcribit Galenus, nulla quod eum coloret facta mentione. Idem & Paulus. Quo fit, ut ingenium & dili gentiam tuam ſumme laudem, ita in hoc ſicuti in toto hoc libro, & ſubeſſe omnino uitium in uoce ξωβίζει, tecum putem. 139. de Loto.

CORNVS fortis quidem, ſpecioſa uero arbor mihi minime uidetur: & pro pterea ſatis erat pro uoce ἄδρυν, reddere Latinis fortem, nec addere ſpecioſa. 140. de Corno.

GVMMI pruni & amygalæ calculo prodeſſe abſolute ſcribit Dioſcorides: tu uelicæ addis: cum longe tamen difficilius ſit (quod & ſuperius monui) hunc quàm renalem perſtringere: nec ſit Interpretis officium, etiam ſi uerum ſit quod additur, adiícere quidpiam autori: alioqui aperte ei imponit, qui falſum aliquid ſuperaddit. 143. & 144. de Amygdalis. *Interpretis officium.*

Communem lectionem eodem de Amygdalis cap. magis probo, quæ copulat roſaceum aceto, non diſiungit, & ſuadente ratione, & Arabum autoritate confir mante. Σηπέδονες Galeno aliquando ſunt putredines, non ſemper ulcera exe dentia. Paulus etiam ἀκρὰς φαγεδαίνας, id eſt comedentibus, diſtinguit. Melius igitur erat eodem de Amygdalis cap. ad putredines, herpetas, & canis morſus eas cõmen dare, quàm contra exedentia ulcera. καύματα ſunt medicis (quod & ſuperius mo nui) non ſolum quæ ſomno, ſed & quæ æqualitate ſubſtantiæ dolores leuãt. Alio

qui bis dixisset Dioscor. somnum ab eis fieri, ἀνώδυνα dicens & ὑπνωτικά.

Ex cap. 141. de Pistacijs. PISTACIA iecur laxare ais ex Pauli sententia: melius dicturus si reserare dixisses, & obstructiones aperire.

148. de Sycomoro. INTER notas sycomori πολύκωμον scribit Dioscorides: tu multo lactis liquore abundans, quasi πολύγαλον legeris, conuertisti.

149. de Ficis. VBI tu duobus locis strumas, ego ὀθιλιῶνας lego, alium certe morbū, uel tumorem alibi teste. Vbi etiam de olynthis sermo, quos tu caprificorum, uel ficorū grossos uocas, qua parte uerrucas & thymos tolli per eos scribit Dioscorides, addēdum uidetur, crudi. Non uideo etiam cur non potuerit humidum synapi intelligere dixisse Dioscorides.

Hæc sunt mi Marcelle, quæ percurrenti mihi primū tui Dioscoridis librum, mo-ram attulere: quorum teipsum censorem & arbitrū constituo, id probaturus repro-baturus ue, quod abs te probatū reprobatum ue iri cognouero. Ea igitur ut æqui bonique consulas rogo: meq; in eorum numero esse scias, qui te suspiciunt, atque in hoc nemini cedere. Vale. Ex Ferraria. M. D. XIX.

EPIST. II. cuidam uiro doctiss. pariter & amiciss. qui Marcelli defensionem rogatus acceperat.

EGi uir doctissime, quæ pro Marcello aduersus me acutissime simul & eruditissime disputasti. Quibus primo congressu adeò deterritus pro-stratusq; sum, ut deditionem uel fugam potius, quàm defensionem co-gitarem. Verum quum post primum illum impetū, epistolam tuam humanitatis & modestiæ, qua semper tua scripta scatent, undique re-fertam relegerem, præsertimq; eam partem in qua ais, obsequendi mihi grana, ma-gis quàm ueri delectu te contendisse: resumptis aliquātisper uiribus, quoniā amant quicq; sua, cœpi respirare, simulq; cogitare, an meos illos quanquam abortiuos pro-tus, tueri quoquo pacto à morte ualerem: arreptoq; calamo, tumultuatim, ut occur-rebant, quæcunq; mihi fauere uidebantur, in unum aceruum collegi, digesturus, si tibi digna uiderentur, ut prodire in conspectum hominum possent. Ea ad te hactē-nus non misi, pudore quodam prohibitus, quod te alioqui maioribus rebus occupa-patum, tam crebrò in hæc adeò exilia demitterem. Nunc uero postquam, ni fallor, supra biennium apud me delituissent, aliud quærenti, quum se mihi obtulissent, deuorato pudore, accedere ad te iussi, reuerenterq; ueluti mancipia salutare, senten-tiamq; tuam, etiam si capitalis esset, demissa fronte expectare.

IN PROOEMIO.

Celsus morbi tempora enumerans, eam morbi partem quam Græci ἀκμάζειν uo-cant, consistendi uigorem interpretatur: quam interpretationē dixi me magis pro-bare, quàm Marcelli, qui, Integram ætatem.

Aquilonio cœli statu & afflatu, materia omnis in omnes usus melioresci-Marcellus. Aduersus quod uniuersale dictum ego ostendo, materiā medicinalem diligere potius australia, quàm aquilonaria loca.

Ex cap. 1. de Iride. DE FLORIBVS Iridis, ad ipsosmet prouoco, & ad Dioscoridis uerba, ὡς κεφαλὴ πρὸς πάλληλα ὧν καμπὴ ποικίλα, nihil in his de summis caulibus, imò nec de pluribus ca-libus, nihil quod in altum surgant, quod in singulis singuli, quod recta, nihil demū de arcu. Modus etiam loquendi alternatiuus in coloribus, ipsis floribus quoq; apparent cōcordans, cogit me credere, non omnes illos colores simul in uno flore ostendi, sed in diuersis diuersos. Postquā enim flores dixit uarios, statim addit, Aut enim

enim albi, aut pallidi, aut purpurei, &c. Quare non probaui, ut adiectiuum, uariĳ,
III in participium, uariantes, mutatum sit. Quid rigoris uox apud Latinos possit,
IIII non est meum uobiscum contendere. Illud autem in Marcello probare non
possum, quod πνεύμαῦ ψυχομένος, uel, ut ipse mauult, nec ego abnuo, πρὶψυχομένος
V eos solum dicat, qui in accessionibus febrium frigent: cadere enim in hoc mihi uide
VI tur à boni, nedum fidi Interpretis officio. Nec illud quod ῥίγῳ sit tertianis pe-
VII culiaris: ῥῖγος, semitertianæ: πρίψυξις, quartanæ.

TÀ TYNAIKEÎA posse menses intelligi, non abnuo: sed in acori medicinis Ex cap. 2. de
intelligi, uel ex hoc maxime, quod Iridis modo conferre insessu ad muliebria à Dio- Acoro.
10 scoride dicitur, quam Iridem potu quidem menses ciere, insessu uero mollire & ape
rire muliebres locos, superius dixerat.

SI SINE uitio sermonis trahi uis Mei lincti ad superiora potest, sine uitio ta- 3. de Meo.
men rationis, & artis præiudicio, nõ potest ad pedes usq; pertingere: pectore enim
licet purgatissimi, pedes plerunq; misere affliguntur.

MVLTA sunt quæ renum calculos frangunt, uesicæ nequaquam: inter quæ 4. de Cypero
cyperus reponitur. Propterea non sequitur, si calculum potest comminuere, ut ue
sicæ possit, quod est longe difficilius. nec commeat ratio, ut quod potest leuiori ma
lo succurrere, possit & grauiori: sicut econtrario, quod grauiori, id & leuiori. quan-
20 quam nec hoc perpetuũ: nõ enim quod potest phrenitin sanare, potest & reduuiã.

INIVRIA possessori fit, quoties possessionis fines arctiores fiunt. Quod cer- 5. de Carda-
te de Marcello uox νεφρίτης queri potest, cuius ambitus in omnes renũ affectus ex- momo.
pansus, ad eos tantũ limitatur, qui urinæ malo aliquo cum dolore affliguntur. Nec
Asmo. I illustrare hoc est, sed in angustum ambitum uocis & autoris mentem redigere.

IN GANGITIDE miror prætermissam proceritatem: cui defectui nihil 6. de Nardo.
quod à Marcello addatur, satisfacit: quum ad interpretãda alia Dioscoridis uerba omnia
sint apposita. Vitio ego potius uel exemplaris, uel librariĳ puto defectum huiusce-
II modi contigisse, quàm Marcelli. Nulla enim ratio suadere mihi potest, ut dimitten-
dum sit uerbũ in græco exemplari, cui nihil respondeat in latino: sicuti nec quod
30 uerbum sit ad contrarium sensum trahendum, ut in κολοβόσταχυς uerbo, quod, Mar-
III cellus ipso teste paulò infrà, decurtatæ spicæ significat, & torosæ spicæ hoc loco cõuer
titur. Hanc autem interpretationẽ exigui momenti dixi, non in ipso interpretan
di munere, sed sequentis cõparatione, quæ meliorem partem abĳci iubet, deteriore
in cõpositionem medicaminũ admissa. Sic enim intelligẽdum Marcellus ipse osten
dit, dicens lectionem quam sequitur & probat, omnem radicũ usum damnare, præ
ciperéq; tanquam inutiles à reliqua nardi materia separãdas abĳciendasq; esse. Ser
uata autem antiqua lectione quæ purgari radices docet, non adeò frigida uidetur
cõstructio, si uires radicum, non spicarũ intellexerimus. Fidelioríq; habendus Inter-
IIII pres, qui sententiã & uerba Dioscoridis secuutus, simpliciter cõuerterit ad hũc modum:
40 Vires habent &c. Sicuti & ille fidelior qui paulò post sic conuerterit: Fluctiones
uteri appositæ & sanies sistunt: quàm Marcellus, transferens: Appositæ muliebriũ
V locorum fluctiones sistunt, cõpescunt præterea sanies. Dicente Dioscoride uno cõtextu:
τὰς ἐκ μήτρας ῥύσεις ἐχθρας σέλλουσι. Atq; ille rursus qui cardiogmon cordis morsum
VI uel erosionẽ, quàm qui stomachi erosiones καρδίας nomine, ita antiquis sicuti & re-
centioribus cor significante, non autem solum uentriculum, ut Marcellus affirmat.
Quod autem de acribus humoribus dixi, de his intellexi qui à Græcis δριμεῖς di-
cuntur, quos calidos esse potius quàm frigidos constat, sicut & alia quæ uere acria
sentiuntur.

ET ODORATVM Asarum est, & flecti aptum, &, ut sequens est, re ipsa & 9. de Asaro.
Dioscor. sententia, nisi error in communibus exemplaribus sit, coronarium. Quod
uero Asarum dicatur, alia quærenda ratio, quoniam nec caput infestare uidetur.

Sed & roſæ, & alia pleraq; caput infeſtantia, ad coronarum uſum ueniunt; imò & quædam odore carentia, ueluti gramen. Non cõtenderim ego, modo loquendi Dioſcoridis magis congruere, ut caulia ſeminis potius, quàm totius plantæ intelligantur: ſcribenti tamen herbæ hiſtoriã, ea uox potius ſignificare ipſius herbæ caulem, quàm cuſpidi ſimile ſemen uidetur, ut ſcilicet redeat ſermo ad herbam, necamplius ſeminis ſermo habeatur. Poſtrema tamen Dioſc. græca æditio hanc litem dirimit, in qua nulla mentio περὶ τῦ καυλιῶ. ſicut nec apud Oribaſium. Quicquid de uoce γωνιωδῆ ſtatuatur, conſtat nullum aut caulem aut ſemen, angularem ſpeciem habere, niſi uerè angulatum ſit. Poſſunt quidem ſenſus deludi, nihil tamen eſt quod ſimilitudinem anguli uerè præ ſe ferat, quod uel orbiculare, uel ad lineam ſit rectum, uel omnino angulis priuetur.

Ex cap. 10. de Phu.

SI πρᾶπλήσιον ſimilem proprie ſignificat, cur mutandum in æqualem ex qua uoce debeat potius quãtitatis, quàm qualitatis conformitas intelligi. Pauci enim (mihi lor) erunt, legentes Phu æquali folio eſſe oluſatro, qui quãtitatem non intelligant. Secus eſſet, ſi æquali uiriditate diceretur. Aliud eſt interpretis, aliud exponẽtis officiũ. Poteſt hic quam putat autoris mentẽ, propriſs uerbis explicare: ille ſenſum ita autori dimittere debet, ut ſi uerba aliã q̃ ipſe putat ſentẽtiam tolerant, idem etiã ferant translata. Quod in uerbo ἐμπυρφύρει non cuſtoditũ à Marcello queror, alioquin addente, nec integrũ relinquente lectori, ut in alium colorẽ uergere poſſit pura re.

Interpretis officium.

Tam diſſident inter ſe betæ & oluſatri folia, ut ſi quis folium ignoræ herbæ per alterum uoluerit notum facere, ridendus ſit: ſi reliquo etiam ſimile dicat. Et propterea repudiandi omnino uidentur, qui pro elaphoboſco elleborum legunt.

11. de Maloba thro.

EPIPHORIS oculorum non ſemper accedere maximas inflammationes, præter Pauli autoritatem, remedia quoq; ipſa atteſtantur, quorum multa ſunt uala de calida. In poſtrema tamen æditione legitur ὀφθαλμικὰς φλεγμονάς.

12. de Caſia.

QVOD uulgò Caſia naſci traditur, & aliquando in Italia frequens fuerit, non meam infringit ſententiam: ſiquidem de caſia herba noſtrates, Græci de frutice loquuti ſunt. Si cinamomi uocati folium, nullam cum Iride ſimilitudinẽ gerit, eam demq; in planta caſia cum cinamomo creſcit, non in tenebris pugnare dicẽdus, quæ caſiæ foliũ, quod idem & cinamomi eſt, rem hoc tempore notam, nullam cum Iride habere ſimilitudinẽ dicit. Non laceſſendi gratia, ſed pro ueritate & uerbo Dioſcor. dixi, non placere ut δηκλικὴ uox eroſionem ſignificet, quæ à cinamomo, non ſolium ubi primo guſtui occurrit, ſed ſemper aliena eſt.

De quibus aromatibus aliena ſit amaritudo.

A proprie uocatis aromatibus alienam eſſe amaritudinem dixi, ea intelligens quibus ad condienda opſonia præcipue ſeptentrio utitur: inter quæ nullus puto rheon barbaricum numerauerit (quãquam odore præcellentem) ob inſignem ſcilicet amaritudinem. Non igitur dicens, ad cõciliandam uino gratiam addi aromata, mecum pugnauit, ſed potius firmaui quod uolebam: aromatum odorem ita uino congruere, ut ſi qua eo careant, ut cõmunia uina, arte odorata à nobis reddantur, ad æmulationẽ moſchatorum uocatorum, quæ natiuũ habent moſchi odorem. Vt Plinium mittam, laudatiſſima fuiſſe apud priſcos dicẽtem uina miro odore, uel (ut legendum potius mihi uidetur) myrrha condita.

Plinij locus.

Modus loquendi Dioſcoridis, & alijs in locis, & hoc capite, aneuriſmũ pro morbo cenſeri oſtendit. eodem enim loquendi modo uitur, quo paulò ante in inflammationibus uſus fuerat: ac ſi dixiſſet, ualere ad intraneas omnes inflammationes, ad renes, ad uteri aneuriſmum. Et propterea probare nõ poſſum Marcellum, ad laxandos muliebres locos caſiam ibi commendantem, ubi aneuriſmum legebat.

13. de Cinamomo.

MEO iudicio in cinamomi bonitate non diſſident Gal. & Dioſc. Propinquũ dixit Gal. peſſimum cinamomũ optimæ caſiæ perfectione. Dioſc. optimum cinamomum optimæ caſiæ effigie ac ſpecie comparauit. Odorem Cardami, muliq; minus

minus rutæ, non esse miscẽdum cinamomo, puto quisq; existimabit, qui Galen. audiat dicentem ipsum δυωδέστερον, ἄρρηνον τινα δυωδίαν ὑπὲρ ἅπαντα τὰ ἄλλα. Et Dioscor. ὀσφρᾶσθαι δύναται. Neq; enim eorum iudicio standum (si qui tamen hi sunt) quibus rutæ aut cardami odor suauis est. Alioqui, si paucis credendum, omnis sensus iudiciũ
11 in controuersiam ueniet. Consentit tamen lectioni Marcelli in ruta, ultima Dioscoraditio, ubi legitur, πικραίνεται καρδαμώμῳ ἐμφερής. De colore sic scribit Gal. πυρρὸν γλυκυρρίζῃ ὡς εἶναι μίξαντι τοῦ γάλακτος χρῶμα τῷ φαιῷ καλουμένῳ, μετὰ βραχέως τοῦ κυανοῦ καλουμένου. quæ uerba nemo negauerit magis congruere cõmuni Dioscoridis literæ, mi-
10 ter, & ex natura sua statuente, & ablutũ uino cinereũ reddi. In Galeni autẽ illis uerbis (ut ingenue ueritatẽ fatear) nullam agnosco corruptelam: è græca uero in latinã linguam ea melius uertant, qui utranq; me melius callent. ego neutrã mihi arrogo.
Annot. I ΟΙΟΝΕῚ βότρυς. Expeditius & lucidius uerterit quispiam, instar racemi, quàm, Ex cap. 14. de
11 uæ modo: quæ enim sequuntur, alijs Dioscoridis uerbis respondent. Nec curan- Amomo.
111 dum hoc loco magis quomodo Plin. sed quomodo Dioscor. loquatur. Nec bryo
nia in labrusca mutanda. Si modus loquendi Marcelli, facit ut disiunctio intelli-
1111 genda sit, erit etiam in prima qualitate intelligenda: eritq; sensus, eligendum quod
uel recens, uel candidum, uel modice rufum. Non omnis abscessus in ulcus
26 trãsit, multa enim sunt ulcera sine abscessu, sicuti & multi abscessus sine ulcere. Con
coqui autem & discuti abscessibus potius, quàm ulceribus conuenit. Matura-
v re & discutere, dissidere ut cõtraria, dicit Marcellus: illudq; calidis, hoc plerunq; fri
gidis fieri. Nos uno medicamento utrunq; fieri diximus: & si à diuersis fiat, à calidis
vi tamen semper fieri; reprimunt enim frigida, non discutiunt. Coagulum fate-
tur Marcellus contraria facere, non tamen maturare & discutere. In hoc autem si-
Annot. I bi tantum placuit Marcellus, ut uerbum διαφορεῖ abraserit.
ΙΝ Indico Costo magis placet crassities, quàm species, quæ nec qualis esse de- 15. de Costo.
11 beat explicatur. Humida actu esse multa, potestate siccantia, nullus medicus
111 ambigit. Idem autem medicamenti genus, esse forma humida & sicca, nemo dixe-
rit. Plus potest apud me in legendo & intelligendo Dioscoride, Galeni autori Plus potest Ga-
30 tas, quàm mille antiqui codices: nec cogit ratio, ut si mel exterendi uim habet, misce leni autoritas a-
ri semper debeat: quando & Costo ipsi per se ea uis adest, quæ cuti alicui cõparata, pud Manard. q̃
Annot. I quandoq; potest adeò uehemens existere, ut retundi aquæ admixtione desideret. codicũ antiqtas
ΡΥΛΜΟΝΕΜ esse prætermissum oscitatione librarij, non negauerim: nun- 16. de Schœno.
11 quam tamen probauerim industria Marcelli dimissum, ex reliquis uolentis intelli-
gi: alia enim membra sæpenumero alia exigunt remedia. Suspicatus est Mar-
cellus, mendam eodem cap. de iunco odorato subesse, ubi par piperis pondus dan-
dum dicitur, quia referri ad aliud oportet quod par dicitur. Ego nihil deesse dixi, &
par utriusq; pondus intelligi: nec definiri quantum semel sit dandum. Sunt tamen
40 exemplaria in quibus addatur, drachmæ unius pondere.
ΟΔΟΡΑΤΥΜ calamum (quod ego minime puto) esse Canellam si putauit 17. de Calamo
Marcellus, plus longe errauit quàm prius putaueram. In Canella enim uocata, nul odorato.
li geniculi, non glutinosus lentor, non amaror, non demum aliud quicquam, quod
calamis adnumerari eam faciat. Fistularis enim dici forte potest, non tamẽ calamus.
Annot. I ΗΑΥΔ utiq; eum probauerim patronum, qui nisi per inficias nequeat patroci- 18. de Balsamo
nari: per testes enim re probata, reus cliens cõuincitur. Locupletissimi autem
testes, in balsami calore omnes libri Dioscor. sunt θερμαντικώτατον habentes: quare ma
le patrocinatus uidetur Marcellus, calidissimum, in egregie calidum commutans.
11 Si maturare aliud est quàm concoquere, ut ipsemet fateris, quare πεπτικός, quæ
unica uox est, per duas illas latina redditur? Nec per ebibita, sed per apposita, matu
ratio abscessuũ, quibus proprie, non ulceribus, maturitas conuenit, procurari solet.

Epiſpaſtica. Quum epiſpaſtica, teſte Celſo, dicantur, quæ extrahunt: ὡσπαστὰ cõmodius uer-
teretur, ni fallor, extrahit, quàm proritat. Aliud autem quandoque eſſe extrahere,
quàm euocare uel retrahere, nemo eſt qui neſciat.

Ex cap. 19. de Aſpalatho. ΑΚΑΘΑΡΣΙΑΣ, ni fallor, feliciter, & ad Galeni mentem uertit Hermolaus,
putrilagines: immunditias enim ea uox proprie deſignat, quas eleganter (ut ſoles)
maluit Hermolaus dicere putrilagines. Purgationes autem, ut uiris etiam fieri con-
cedamus, non tamen dicimus eos facile uel difficile per genitalia expurgari.

20. de Bryo. VITIVM in Paulo ſubeſſe ſuſpicatur cap. de muſco, Marcellus: quia Dioſco
ridi non conſentit, pro Cedris Pinos dicens. Nos non Dioſcoridi ſubſcribere Pau-
lum, ſed Galeno dicimus.

21. de Agallo- LATINVM hominem debere potius Celſum ſequi, quàm ſibi uoces fabrica-
cho. » re, æquum mihi uidetur. Celſi uerba ſunt: Peſſima his inter inteſtinorum mala nor-
» mina eſſe conſueuerunt, dyſenteria græce uocatur.

22. de Naſca- TAM diuerſa eſt mihi in Naſcaphtho à Marcello mens, quàm diuerſa morus
phtho. ab ægyptia fico. Neſcio igitur quare eandem mentem eſſe utricp dicas, uerba uaria.

25. de Croco. NON ut accuſarem Marcellum dixi, primas Corycio Croco nõ dare Galenũ,
ſed ut monſtrarem non ita ſtata hæc eſſe, ut ueluti perpetua decreta eſſent accipien-
da. Non debuit Marcellus interpretis officio fungens, ſi doctis tantum Dioſco
rides loquebatur, uelle indoctis loqui, illudcp addere, quod non appoſuerat Dioſc.
& ſuſpicionẽ relinquere medicis, putandi Galenum Dioſcoridi aduerſari, altero ſa
uum, altero rubrũ crocũ laudante. Vt facile friabilis fiat crocus, inſolandus eſt:
igitur natura ſua facile friabilis nõ eſt: ergo inter notas probati croci magis proban
dus codex, non facile friabilem dicens, quàm qui facile; quem enim eligere docuit
Dioſc. docet & inſolare, nõ ut melior uideatur, ſed ut ad conterẽdum aptior redda-
tur, qui natura ſua ἄθρωος erat, id eſt, ad conterendum non aptus. Oleraceũ
nomen idem nobis ſignificat, quod Græcis λαχανώδες. Quid ergo interrogas me
quid ſignificet? Dioſcor. potius interroga. Nec Marcellum laudes, non ſolum croco
cos hoſce, ſed pariter omnia olera ſatiua facientem. Si nemo paulò humanior
ignorat eryſipelas, ignes ſacros à Latinis dici: nemo homo medicus neſcit, eryſipela
todes phlegmones dici, in quibus ſuperat phlegmone, ſuperatur eryſipelas: non ut
Marcellus transfert, ſacrorum ignium inflammationes.

27. de Inula. ΥΠΟ præpoſitio (ni fallor) nunquã inuenietur intus uel foris, multocp minus
utruncp ſignificare. quod Marcellus facit, ὑπόλευκον ἢ ὑπόκιρρον, intus albeſcentem
& foris rubentẽ interpretatus. Sunt tamẽ codices in quibus ὑπόκιρρον tantũ dictum.

28. de omni oleo. SI definitio debet reciproca eſſe definito, definitio illa non poteſt recta eſſe, quæ
tenuioris inteſtini morbum per inflammationem definit, quando (quod & ipſe
fateris) poteſt ille morbus ſine inflammatione contingere. Sed præter hoc multa
ſunt, quæ librũ illum ex Galeni officina non exiſſe oſtendunt. Non ut argue-
rem inſcitiæ Marcellum dixi, δυνάμιν cap. de oleo, uim, non maleficium eſſe intelli-
gendam: ſed ad rem ipſam reſpiciens, quoniam exulcerantia medicamenta magno
interdum nobis eſſent beneficio.

29. de Elæo- NON putaſſe Marcellum duas res indicari cap. de elæomelite, uerba eius de-
melite. monſtrant, ubi de ſecundo (ut ego quidem puto) fit mentio: ſic enim ipſe Dioſco-
ridem loqui facit: Conficitur præterea ex ſurculorum corticibus eiuſdem arboris
idem oleum. In quibus uerbis tria ſuperadduntur uerba, ſcilicet eiuſdem, & arbo-
ris, & idem. & unum mutatur leui argumẽto, quia ſcilicet uerbum Confici, ad eam
rem ſpectat quæ prius non erat. Vnguen autem per ſe ad olei naturam accedicio-
mus enim unguen, quando à ligno ſeparatũ eſt, ſpeciem olei habere: in ligno uero
40. de oleo quandiu latet, oleũ nec eſt, nec uidetur, ſed dum elicitur, confici tunc demũ dicitur.
Laurino. QVVM alia ſit ὠασυμωλὴ, & alia χαλασιλὴ uis apud Græcos, diuerſis quoq; uer-
bis ſunt

bis sunt Latinis reddendæ. Igitur quoniam χαλασιλιθὼ communi usu laxatiuam conueuimus interpretari, αὐαστομωλιὴ aliter est interpretanda: Ego reserandi uel aperiendi dixerim.

LICET plerunque alia cortici, alia medullæ uis sit: cum tamen oleum terebinthi ex toto fructu exprimatur, simili ui esse fructui, rationi est consonum. Et propterea magis probanda ultimo impressa exemplaria, in quibus uerba illa tacentur, scilicet infrigidat, & adstringit. *Ex cap. 41. de Lentiscino oleo*

SI durum est, durities cap. de Mastiche intelligere: durissimum certe mihi uidetur, ut cum eodem uerbo, ποιεῖ uidelicet, medicamentum cum morbo constructur: 10 ac si dixisset, Facit ad omnes uteri affectus & ad ceromata & cœliaca. Alioqui nusquam alibi uel Dioscor. uel alius medicus, simplicia medicamenta, ad hæc uel illa composita facere dicit, sed miscери potius, uel addi. *42. de Mastichino oleo.*

EADEM fides quam in Interprete exigo, facit, ut non probem herpetas dici malum quod serpit: quoniam ea uoce medici, non absolute malum quod serpit, sed certum morbi genus significãt, qui uulgò formica dicitur, cuius etiam quædam species non serpit. Sicuti nec eum probarem, qui πύρεθον ignitum morbum interpretaretur. Defenderetur certe satis belle Marcellus in scabiosis ulceribus, nisi ipse met sibi tuam defensionem ademisset, eadem serie cum scabie & ulceribus, furfures, perniones, & quæ serpunt, sine copula pronuncians: quanquam nescio quàm 20 rite ψωρώδη, scabies dicatur. *46. de Melino unguento.*

SI ἐκζέματα possunt toto corpore cõtingere, quare sic interpretanda ea uox est, quasi ad solum spectet caput? Si hoc ideo fit (ut ais) quia in uultu maiorẽ præbent deformitatem: sequitur, ut quæcunque uoces deformitatem aliquam denotant, ut lepra, psora, lichen, & id genus cætera, cum eadem uultus adiectione debeant transferri. ἴονθοι Galeno sunt exigui tumores cum duritie, Marcello cicatrices ἐξανθημάτων. Tantum ergo dissidet Marcellus à Galeno, quantum cicatrices à tumoribus. *53. de Lilino unguento.*

QVICQVID dicatur, omnino suspicandum in compositione Ligustrini unguenti mendam subesse, quoniam nusquam tali modo componere docet Dioscor. ut incertæ olei mensuræ, certam adijciat aromatum quantitatem. *56. de Ligustrino unguento.*

QVARE ad noxam magis pertinere putandum sit, hæmorrhoides Irino unguento aperiri quàm Cyclamine, ego certe nõ uideo: nec possum non zelotypum putare, qui nulla occurrente suspicionis causa, adulteram uxorem credat. Si faucium nuncupatio late patet, in homine tamen non asperam arteriam, sed quod Græci φάρυγγα, solet significare: nec testimoniũ Lucretij mihi probat aliud, quàm canale animæ per arteriam significari. *57. de Irino unguento.*

IN Amaracino τυρωλιὸν maius quid esse quàm calore fouere, ita probaui, ut tu etiam fatearis, petens à me quo pacto transferenda ea uox sit. Ego certe à te & à Marcello hoc potius expectauerim: igni tamen similem, uel, si dici posset, ignitoriam, uel inflammatoriam uim dicerem. Hermolaus corpus adurere dixit. Interpretei explicandus proprius uocis significatus, qui in œdemate est, nõ tumor absolute: communis est enim tumoris uox apud medicos, quatuor speciebus, phlegmonæ scilicet, erysipelati, scirrho, œdemati. Sicuti igitur bonus Interpres non redderet pro τὸ ἀνθρώπου, animal, ita nec pro œdemate, tumorem. *59. de Amaracino unguento.* *Tumor.*

RARVM aut nullum in medicina hedychroi usum scribit Marcellus, à Galeno neglectum. Necessariò igitur, & non ostendendi studio, eius usum docui. *61. de Hedychroo.*

ARIDAM Nardum non esse odoratiorem, uerba Dioscor. minime probant: nisi forte ex eo quod πρόσφατον melior dicitur, humidam odoratiorẽ esse uelis argumentari. Cum sit tamẽ cogitatu facile, Indicam herbam non posse humore madentem ad Græciam ferri; omnésque sciant, aliud esse recens quàm humidum, quod *66. de Nardino unguento.*

contrarium est sicco. Quod uero additur pro fortissimo argumẽto, quod scilicet in alia præparatione annectitur ☾ ♄, certe satis est frigidũ. Nulla enim ibi mentio apud Marcellum de ignauia, sed de simpliciore unguenti præparatione, sicut superius de Nardo, non de parandi modo. Nihil ergo ad rem, imò facilius possit contrarium fieri, telligi, eam uidelicet compositionem quæ prius scripta est, melius unguentum fac re, hanc postremã ignauum. Docte autem (ut soles) causam reddis, quare toto hoc capite fœminino genere utatur Dioscorides. Ariolabar quidem & ego quid fi mile, sed nesciebam ostendere. Mirum uero, quàm hæc arrideant nostræ sentẽtiæ.

Ex cap. 68. de Iasmino ung. ALIQVA esse ingrati, quæ non sint grauis odoris, unusquisq; puto cognoscit. multa etiam esse grauis odoris, quæ multis sunt grata, multi sciunt. In noua tamen æditione caput hoc non legitur. Sententiã meam de unguentis, per lenisc potius, quàm per odoratũ iuncum, qui odorandis aptior quàm spissandis, multis te stimonijs firmare possem: sed satis erit Dioscoridis cap. de unguento nardino, quod odorandum dicit inter reliqua Costo, qui iunco ipso odorato minus est odoratus.

69. de Myrrha DESTILLATIONES intelligo ad pectus fluentes, quas Græci nonnulli καταῤῥόους uocant. Leniuntur hæ materia ad nares deriuata, factisq; per eas destillationibus, uel auctis per myrrham, non delinitis. Nonnullos dixi, quoniam sunt & qui catarrhum dicant fluxionem ad fauces & palatum. Quàm uero ductus ille uerborum uiolenter ad Marcelli interpretationem trahatur, non alium quàm iudicem elegerim.

70. de Styrace STYRACEN aliam rem esse à uocata Ambra, ita notum apud nostrates & Arabes medicos, ut probationem non desideret.

71. de Bdellio. ONYX nota adeò res & antiquis & nobis est, ut nõ sit mirãdum, Bdellij odorẽ eius similitudine ostendi. Nec series ipsa orationis huic repugnat: possumus enim hoc modo dispũgere: Odoratũ, in suffitu simile ungui: hoc est, per se odoratũ esse, in suffitu uero simile reddi ungui, qua etiam in suffitu utimur. Vel hoc pacto, Odoratũ in suffitu, simile ungui: ut prius in genere dicat, deinde odoris species declaret.

72. de Thure. PRIMAE bonitatis Thus uocatũ Stagonias & masculum, ἄφαμον quidem est, sed non uocatur: sicuti album etiam est, non tamen album uocatur. Ast Indicum ἄπομον, cum non sit, uocatur.

122. de agresti olea. FRIGIDI humores, Gal. teste, lata exanthemata faciunt. Igitur non bene de finiuntur exanthemata, quod sint exiguæ pustulæ, quales ex urtica fiunt uel fudo re. Pituita enim albas, atra bilis nigras, nunquam rubras pustulas faciũt. Quas uero Paulus subrubras & asperas exulcerationes, exanthematum nomine nuncupauit, non à crassioribus humoribus, sed à tenuioribus fieri putãdum. Cum igitur late pateat (ut ais) exanthematũ nomen, non bene Marcellus dixit, nihil aliud significare quàm exiguas pustulas, quales ex urtica uel sudore fiunt. Non rectius etiam ab eo definitas pustulas, uel teipso teste patet, & oculorum destillationes, qualem putas saltũ ego feci, sed librarij oscitatio, qui mediũ ternionem cæcutiendo prætermisit, ut est uidere legẽtibus hæc in epist. antecedẽte, ubi resarta sunt omnia.

127. de Galla. QVICQVID significet κονδυλώδης, nullus mihi persuadebit, modo loquẽdi Dioscoridi conuenire, ut magnitudine similem condylo uoluerit significare. quare enim diceret paruam, & condylo magnitudine parem? Et si non satis erat paruã dicere, quia paruũ relatiue dicitur, satis erat dixisse, cõdyli magnitudine esse. At nónne cõdyli digitorum, ita magnitudine differũt, sicut & digiti? solentq; uoces huiusce modi delinien

desinentiam habentes, similitudinem potius quàm æqualitatem designare, sicuti γονατώδεις, uel Marcelli ipsius testimonio.

MATVRITAS (si philosophandum est) quum proprie, loquendo ut philosophi, alteratio sit, tempore absoluitur, sicuti & calefactio. Sicuti igitur mediam calefactionem aquæ dicimus, non quando propè est ut sit calidissima, sed cum mediũ obtinet caliditatis gradum, ita & de maturitate censendum. Excap. 129. de Palma.

STOMACHICOS & in causone sitientes, relinquamus: ad Elaten cõuersi, in qua ex propugnatore oppugnator effectus, in Marcellum ita irruis, ut malim cũ eo lugam capere, quàm tecum comminus decertare. Vnam tamen fugiẽdo, Parthorum more, sagittam emittam: Pollucem non dicere ramum uocari Elaten, sed palmam; nimisq; coactum uideri, ut ramus arboris πολυκάλυμμα dicatur fructus. 130. de Elate.

CAPITE de Punica, πυρῆνες ais duritiem cum carne significare: Acinos ad utrunq; speciem referri, quæ durum habeat & quæ non habeat. Nucleos speciem eam tantum esse quæ duritiẽ habet. sicq; uideris acinos ueluti genus quoddam statuere supra nucleum, ut sit omnis nucleus acinus, non omnis acinus nucleus. Quæ si uera sunt, idem erit Latinis nucleus, quod Græcis πυρῆνι. Quare reprehensione non carebit Marcellus, pro specie genus reddens, cum æque cõmode speciẽ reddidisset. Videtur tamen Marcellus nucleũ intelligere, durã & arentem, & sine succo, ut ea si quãdo opus fuerit, uti sciam. Multa autem sunt quæ me cogãt credere, purũ fine carne os intelligere. Primo, quod nisi ea ossa intelligamus, mancus ea in parte fuerit Dioscorides, nihil de ipsis à succo & pulpa seclusis determinans. Secũdo, male à Galeno & Paulo compararetur πυρῆνι succo, si & ipse secum succum haberet. Tertio, ossa illa cum carne, non possent (quod Dioscor. iubet) in puluerem uerti. Quarto, quod alij sic uidentur intellexisse, Auicenna uidelicet & Serapio. Legendum ἄτροφα non ἄτροφα, non sine ratione licet dicas, non tamen accedo: non enim ea uoce uti consueuerunt medici, nisi in his quæ abunde nutriunt. Minimi autem potius nutrimenti, quàm uel nullius uel multi, teste etiã Gal. est Punicũ intelligẽdum. 131. de Punicis seu Granatis.

PRAETERMISSIS his quæ ad medicamenta uentrem mouentia, & Persica attinent, in Piris aliquantisper immoremur. 136. de Mâlis omnibus.

HIC nonnulla dicuntur quasi medica, medicis minime consentanea. Medici ultra non discutiunt, sed agglutinãt. Nihil enim aliud sunt ulcera, quàm discissa unicenda est, non per discussionem. Tumores uero præter naturam, inflammationes uidelicet, ignes sacros, & reliqua id genus, discutiunt, non quidem quando incipiunt, sed quando consistunt: incipiẽtes repellunt: quod longe aliud est quàm discutere. Sicuti alia sunt ἀκροστικὰ, quàm διαφορητικὰ: hæc enim calida, illa frigida esse oportet. Inter quæ, pira bene à Dioscoride numerantur, male autem à Marcello discutiendo esse dicuntur. An uero emitti dicãtur ulcera uel abscessus, quando ad maturitatem excoquuntur, mihi (ingenue fateor) est incognitũ: sicuti illud ualde perspectum, medicamenta quæ id faciunt, concoquere & mouere pus à Celso dici. 131. de Piris. Apocrustica. Diaphoretica.

Differentiam hanc inter repellentia & discutientia, etsi alibi sæpe clare, tamen lib. 3. de medicamẽtis secundum loca patientia, declarat Galen. dicens: Repellunt austera & acerba, quæ communi uoce styptica dicuntur: discutiunt calida & sicca. »
»

PERIDOT quod difficilius est, ais, id quod factu facile est ostendi. Vt hoc tibi & Marcello donemus, quomodo probabitis, si ab aliqua ui potest id quod facilius effici, posse & ab eadem id quod difficilius? Potest enim imbecillis senex libellam plumbi ferre, qui non poterit myriadem. Possunt gummi in hac ui imbecilles calculum renum confringere, non tamen uesicæ. Peccat igitur quicunq; apud Dioscor. 144. de Amygdalis.

Calculos ueſicæ frangere nullũ medicamen poteſt.

legens, Gummi calculum perfringi, adíjcit id quod difficillimũ, ſcilicet ueſicæ quod adeò difficile eſt, ut multi ſint qui negent inueniri uſqueadeò efficax medicamen, ut id efficiat bibitum. Boni itaque Interpretis officio melius functus erat Marcellus, ſi quoties nulla eſt apud Dioſcoridem, medicamini cuipiã calculi frãgendi uim adſcribentem, renum ueſicæ ue mentio, nihil ipſe plus addidiſſet, quàm quod apud Dioſcoridem legebat: ſed integrũ reliquiſſet legentibus medicis, num tanta uis medicamini adeſſet, qua ueſicæ calculus poſſet perfringi. Sed hac de re nímis multa, ut de qua ſuperius fuerit ſermo. Receptui iam canendum, ut ſi quæ ſuperſunt copiæ, ad feliciorem pugnam integræ adſeruentur. Vale uir doctiſſime pariter & amiciſſime. Ferrariæ.

EPIST. III. Ioannes Manardus Barth. Tingo Piſtorienſi medico S. D. Interpretatio Marcelli in reliquos Dioſcoridis libros examinatur.

SVadebant olim nonnulli amici, quorum conſilio in re literaria uti ſoleo, ut eam cum alijs in publicum Epiſtolam darem, in qua primum Dioſcoridis librum per Marcellum latinitate donatum, conſulis græcis exemplaribus, ſub examen rationis adduxeram. Quibus ego morem gerere prius nolui, quàm tuam in hoc ſententiam exploraſſem, qui ad auſpicandam inter nos amicitiã ueluti proxeneta extiteras & mediator. Conſultus igitur tu à me per literas, eam minime publicãdam duxiſti: parum decere putans, ut quæ amicè inter nos fuerãt agitata, in omniũ notitiã peruenirent. Tuis itaq; monitis acquieſcens, nõ ſolum ab æditione Epiſtolæ abſtinui, ſed & examinare reliquum operis deſtiti: uni tibi plus in hoc tribuens, quàm pleriſq; contrariũ ſuadẽtibus: inter quos erant qui affirmarent, Marcellum apologiã & cõſcripſiſſe, & Leonti põtifici nominatim dicaſſe: ut uel ex hoc me quoq; ad æditionẽ animarent: nullam iniuriam amicis fieri dicentes, ſi ſepoſito omni liuore, quiſq; quod ſibi uidetur, uertatis ſtudio & legentium uſui, quieto & pacato animo, & ſcribit, & publicat. Nullis tamen rationibus adduci ad hoc potui, ne importunus uideri poſſem, ſi ſeni amico & ualetudinario negociũ faceſſerem, & moleſtiam adferrem: amico præcipue alio, uidelicet, diſſuadente. Poſtquam uero mœſtiſſimum de illius morte nunciũ accepimus, negare itidem efflagitãtibus amicis nõ amplius potui, quin reſiduo libri perfecto, quæ ſecus ac ille uel legebã, uel intellígebam, annotarẽ. Ea qualiacũq; ſunt, ad te mitto, ut uel, ſi tibi uidebitur, unà cum ipſo Marcelli Dioſcoride, quẽ & nunc (ut audio) ſub prælo affines tui Giontæ habent, in lucẽ ueniãt, uel cum bona tua uenia alibi publicentur. Quanquã enim in his, ut in prima etiã epiſtola, nõnulla ſunt quæ leuiuſcula mihi ipſi etiã uidẽtur, nõnulla in quibus facile defendi Marcellus poſſit; uidebis tamẽ (ni fallor) multa ad rem, id eſt medendi artẽ ſpectãtia, in quibus ille uel luti homo, atq; homo qui in libris poëtarũ & oratorũ magis quàm medicorũ uerſa-

Marcellus medicæ artis imperitus.

batur, aperte eſt lapſus: quæ ſi incaſtigata remanſerint, poſſint & multis medicis imponere, & hominũ uitæ non parum obeſſe. Nec eſt ut quiſpiã uereatur, manibus Marcelli iniuriã hac æditione fieri. Si quis enim harũ rerum illi ſenſus eſt, putãdum eſt gauiſurũ potius, boniq; conſulturũ, quicquid bono animo, ueritatis inueſtigãdæ gratia, cuius inter nos agens ſtudioſiſſimus ſemper fuit, ſcriptis mandatũ eſt. Nõ ſecus etiam te facturũ confido: atq; quoſcunq; Marcelli ſtudioſos, ut faciãt, moneo, rogoq;. Nec me aliam ob cauſam hæc & ſcripſiſſe & publicaſſe putent, quàm ob ueritatis amorem, & amicorum id petentiũ obſequium. Sed iam rem ipſam aggrediamur, orſi ab his quæ in fine primi libri aduerſus Hermolai æditionem diſputauit.

Probat

PROBARI inquit Dioscorides, Iridem quae sit τῆς ὀσμῆς ἐλικρινὴς καὶ μὴ νοτίζουσα. Cap. 1.
Hermol. olfactu syncero non madido: Marcellus sermonis seriem & uerborum du
ctum ostendere ait ad Iridem, non ad odorē eius referendum participiū νοτίζουσα, &
propterea, humore nō lentescens, Iris scilicet, non odor eius, conuertit. Ego ad odo
rem pertinere nō dubito, sicq; propemodū ad uerbū transferrē: Olfactu syncera,
nec ſuū obolens, situs enim corruptionē quādam significat ex diuturna mora rei in Situs.
humido loco, quae tetrū quendam odorē spirat, qui etiā situs uocatur. Vnde Plin.
crocum damnat quod situm redolet, alijsq; locis odorē quendam terrae nominat.
DAMNAT cap. 2. quod τὰ γυναικεῖα desideria mulierū appellauerit, multisq; Cap. 2
testimonijs probat ea uoce menses significari. In qua re certe laborādum non erat.
Sciunt enim hoc quicunq; aphorismum Hippoc. legerunt libri quinti 28. sed ostendere debuit, non aliud posse quādoq;, praecipueq; eo loco significare: cuius contra
rium nos cap. de Acoro, prima epistola probauimus. Quanquā si à nobis locus ille uertendus esset, nec Marcelli, nec Hermolai exemplo uerteretur, sed in hunc mo
dum: Facit & insidentibus ad muliebria Iridis modo. Hermolai tamen traductio
nem magis quàm Marcelli probamus: satis intelligi huiusce modi desideria putan
tes, per ea quae in Iride dicta fuerant: praeter enim menses, quos potam Iridem ciere
dixerat, mollire quoq; eius decoctum uteros fotu asseruit & referare.
Nec pariter probauerim Marcellum, id quod Dioſc. dixit, miscri panacem κε-
φαλικῶν δυνάμεσι, de his tantum quae contra cephalaeam componuntur intelligen
tem: scimus enim κεφαλικὰ à Graecis uocari, non ea tantum quae uehementi illi ca- Cephalica.
pitis dolori conferunt, cephalaea uocato: sed quaecunq; alijs etiam capitis affectibus
sunt utilia: ad quem modum Celsus cephalicā emplastron quandam Philotae nun
cupauit, capitibus fractis accommodam. Et Galen. in lib. de medic. compos. secun
dum genera, multas tales componere nos docuit. Nihil igitur aliud uoluit Dioſcor.
nisi his compositionibus panacem misceri, quae ἄκοπα, & his quae κεφαλικὰ à Graecis
appellantur: à qua sententia non multum remota est Hermolai interpretatio, mi
sceri dicens acopis, & his quae ad desideria capitis componuntur.
In θηριοδήκτοις non est ut laborem Hermolaum defendendo, Plinij in re literaria,
praesertim in his quae ad latinae linguae eruditionē spectant, imperatoris inuicti cly
peo satis tuti. Sed illud potius notandum, quod ad rem, hoc est, ad curatiuam artem
pertinet, non bene dici à Marcello, quae à morsu bestiarum fiunt uulnera, commu
ni aliorum curatione esse curanda: propriam enim haec curam desiderant: & ideo Morsus bestiarū
seorsum de illis scribunt medici, quoniam uenenositatis cuiusdam & ipsa partici- propriā curati-
pant: ut propterea melius fuerit ubi θηριόδηκτα legimus, communi serpentibus & onē desiderare.
quadrupedibus uoce ferarum uel bestiarum morsus reddere. θηριόδηκτα.
SI calumniandus est Hermolaus, Cyperi folia porraceis dicens longiora & exi- Cap. 4.
liora, quae Dioscorides Porro similia dixerat, longiora autem & graciliora: certe nec Hermolao pa-
calumnia multis in locis carebit Marcellus, longe magis à uerbis Dioscoridis rece- trocinatur.
dens, quàm hoc loco Hermolaus: alioquin uerba ipsa quibus ipse usus est, similem
porrò uidentur ostendere.
Defendit quoq; Hermolaum eodem cap. uulgatus nuper codex, in quo sic ad
legitur: ῥίζαι ὑπεισιν ὧν ἡ χρῆσις, ὥσπερ αἱ μήκωνος ὡς ἐλαίαι σωφεῖς ἑαυταῖς. hoc est
ad uerbum: Subsunt radices quorum & usus est, ueluti oblongae oliuae similes.
IN CARDAMOMO non ausim tueri Hermolaum, pro calore feruorem Cap. 5.
reddentem. Velim autem Marcellum, quod in alio reprehendit, in sua interpreta
tione cauisse, nec simili errore lapsum, unam pro alia (quod saepe, ut prima epistola
notauimus, fecit) uocem reddidisse.
DE nardo in ead. epist. ad Marcel. satis ostēdimus, posse cardiogmi uoce, cordis Cap. 6
morsum intelligi. Nūc addimus, nō absolute uerū esse, quod hoc loco scribit Marc.

Cor affectũ curari posse cõtra Marcellum.

Cor περὶ πρωτοπαθῶν, hoc est, primarium affectum offensum, nullam medicæ artis opem admittere. Scimus enim quamplures cordi primarios morbos cõtingere, qui & per se, & medici auxilio, nec difficilem curationem accipiunt. Scimus etiam, Galeno docente lib. 4. aphor. 66. aliquos medicos cordis παλμῶς, cardiogmos vocasse, cuius contrarium asserit eodem loco Marcellus.

Cap. 7.

REPREHENDIT præterea Hermolaum, quod contra Dioscoridis præcepta nardi Gallicæ purgationes docuerit. nos uerbum ex uerbo Dioscoridis conuertemus, ut integrum sit unicuiq; græcas literas non callenti, uter melius autoris mentem expresserit, iudicare. Caulium, inquit Dioscorides, tantum & radicũ uis est & odor. Quare oportet ante unam diem conspersos aqua fasciculos, & à terra no emundatos, super humido sternere pauimento, supposita prius charta, posteroque autem die expurgare. Non enim simul cum paleari & alieno, id quod utile est, expurgabitur.

Cap. 19

CAPITE de Aspalatho, pecus pro embryo trãsfert Hermolaus, Apuleij herbarium sequutus: quod arguit Marcellus. Ego alijs hanc litem dirimendam relinquo, contentus signasse autorem, quem forte Hermolaus est imitatus.

Cap. 28.

IN OLEO, cap. 28. pro uoce μαλακλινῶν, non bene dictum ab Hermolao putat, lenit, referendum ad aluũ iudicans. Ego cum superius μαλακλινῶν γαστρὸς oleum dixerit, libentius hoc loco intellexerim, uim molliendi quæ obduruerint. Non agnosco etiam in uerbo καθαίρειν, mitiorem illam quam Marcellus, purgationem: cum uideam Hippoc. in uehementibus purgationibus, ualdeq; laboriosis ea uti, & *Cathartica.* cathartica à medicis dici, etiam quæ cum magna ui purgant, sicuti elleborus & scammonium. Ad fœminas Hermol. retulit, quod de ileosis eodem cap. scribit, quia (ut ego quoq; in meo) & ipse in suo codice πρὸς τὰς εἰλεώδεις legebat.

Cap. 50.

CAPITE de Ocimino unguento, in uulgatis nuper codicibus, nulla Ligustri mentio: ut mirum uideri non debeat, si aliter Hermolaus quàm Marcellus legerat, non consentientibus sibi inuicem exemplaribus, neq; ulla suppetente euidenti ratione, quare una præ alijs lectio probanda sit. Ego tamen potius eam laudauerim, in qua non nominatur Ligustrinum unguentum, ceu adhuc incognitum, nec cuius antea docuerit Dioscorides confectionem.

Multa & alia in Hermolai interpretatione taxat Marcellus, quæ ad secundum librum festinans, consultò prætereo: uel quia leuioris notæ, uel quia in prima epistola defensa, uel quod in eis ego quoq; peccatum cognosco, aut Hermolai, aut, quod libentius crediderim, librarij. Placuit autem breuitatis gratia alium modum in sequentibus libris sequi, uerba uidelicet Marcelli quæ castigationem desiderare uisa fuerint, signando: dehinc prima litera mei cognominis præsignata, addere quæ mihi uidentur: & hoc absq; ulla præfatione, locũ duntaxat libere notans, integrumq; lecturis relinquens, utram sentẽtiam maluerint approbare: non enim tantum mihi arrogo, ut mea uelim quasi extemporanea, Marcelli meditatis, absq; magna indigine præferri.

LIBRO SECVNDO.

Cap. 2. de terre stri Erinaceo.

Renum cum urinæ malo aliquo doloribus.] MAN. nephriticis ait Dioscorides. Nos autem in epistola superiore ad Marcellum ostendimus, non bene eam uocem conuerti, ut Marcellus semper facit.

Solidæ partes in aquã resolui non possunt.

Toto corpore resoluentibus se in aquæ naturam solidis partibus.] MAN. multi hic errores: neq; enim solidæ partes uel in hoc, uel in alio morbo in aquam resolui possunt: nec tumor qui in membris hyposarcidio laborantibus ostenditur, aqua, sed à pituita fit.

Et his, quorum corpus macie conficitur.] MAN. legendum elephantiosis, & his qui

his qui mali sunt habitus. Verba enim Dioscor. sunt, ἐλεφαντιῶσι καὶ παχέκτοις.
Maiore ui tamen urendo exulcerat.] MAN. ad uerbum, causticis magis sunt. Cap. 4.
Vtilissimum & utilissime.] MAN. lege utilem & utiliter.
Difficillime eadem corrumpitur.] MAN. difficile. 9
Facillime.] MAN. facile.
Fluuiatiles uirus habent.] MAN. βρωμώδης à Dioscoride dicitur.
Syluestribus.] MAN. syluestres, ut uidelicet cochleas ipsas syluestres intelligas.
Possunt crematæ omnes] MAN. crematæ earum testæ.
Viuentibus cochleis exempta caro.] MAN. lege, uiua caro.
Præsenti remedio.] MAN. γλαφυρῶς, id est, aperte. 10
Spica folio ue nardi.] MAN. lege, spica nardi, aut folio, aut malobathro. 16
Venenatorum morsibus.] MAN. θηριοδήκτοις, quæ uox mihi ferarum morsus 24
significat, ut primo libro dictum.
Τένοντας uideo appellari omnes chordas, tendones à nonnullis uocatas, non tan- 25
tum ceruicis, ut Marcellus putauit, esséque rem à neruis diuersam, sicut & copulæ Tenontes.
sunt, quibus ossa inuicem copulantur. Copulæ.
Fauces.] MAN. ἀρτηρίας, id est, asperas uocatas arterias, quæ aliud sunt à fauci- 26
bus, ut primo libro dictum est.
Salsamentoso liquore fouentur.] MAN. εἰς ἐγκάθισμα, id est, si in eo sedeant.
Rabidorum canum.] MAN. simpliciter canum scripsit Dioscorides: sicuti aliàs 30
sæpe, ubi Marcellus rabiem addidit. Morsus uero canum absolute per uocem κυνο-
δήκτων esse intelligẽdos, Galeni testimonio patet, in hoc Dioscoridem non proban
tis, quia nihil propriũ habere morsus canis non rabidi uidetur, quin idem adsit alijs
quoque morsibus.
Sistat & emendet.] MAN. communis lectio, ut ipse quoq; Marcellus testatur, 31
habet ὠφελοῦσι, id est, iuurat: & satis quadrat, siquidem à Galeno & alijs, pleraque
urendi uim habentia, dysentericis inijciuntur.
Eius canali.] MAN. ὀρθίῳ πορῷ, id est, meatui per quem lotium egreditur. 33
In aquosis & humidis.] MAN. legendum ὑπὸ τὰς ὑδρίας, id est, sub hydrijs: in- 34
telligendasq; situlas aperte docet Galenus, dicens plurimos ruri sub his hydrijs na-
sci, quibus à fontibus aquas rustici ferunt, & prope focum reponunt.
Arcentur excitandæ in pedibus.] MAN. clarius Dioscoridis mentem Hermo 37
laus est assequutus, attritus calciamentorum conseruari dicens absque inflamma-
tione, ut scilicet intelligamus locum à calciamẽtis læsum, his pulmonibus ab inflam
mationẽ defendi.
Nyctalopas uocat Galenus, sicuti & Paulus, eos qui interdiu uident, uesperi pa- 38
rum, noctu nihil: ut uel ex hoc intelligi possit, libros Definitionum, & Isagogen
(quorum autoritati Marcellus nimis credens sæpe lapsus est) non esse inter Galeni
commentaria numerandos.
Aliquot diebus.] MAN. ἱκανὰς ἡμέρας, multis diebus, ego libentius cõuerterim. 40
Galenus continuè.
Lichenis seu impetiginis naturam, non bene descripsit Marcellus: fœditas enim 41
quædam est scabie leuior, nisi ex earum numero sit quæ feræ dicuntur.
Soleæ.] MAN. δέρματα, id est, pelles, scripsit Dioscorides. 42
Cibum in stomacho non continentibus.] MAN. στομαχικοῖς, scribit Dioscorides. 43
Ego uel eadem uoce scriberem stomachicis, uel uentriculi imbecillitate laboranti-
bus, sicut etiam libro primo latius monui.
Gallorum uero.] MAN. in secunda Dioscoridis æditione ea uerba sunt addi-
ta, quæ à Marcello afferũtur. Ego uero apud Galenum lego ὠθραυστικῷ δυνάμει,
id est, retentricem uim ius simplex gallinæ habere. Et propterea suspicor in uerbo

ὦὸν κρωστῶ, apud Dioſcoridem mendam eſſe, fuiſſeq; eandem utriuſque ſententiam, gallinæ quidem iunioris ius uentrem adſtringere, antiquorum gallorum purgare: iudicandum tamen hoc peritioribus relinquo.

Eorundem in ſenectute gallorum.] MAN. accreuiſſe hoc remedium Dioſcor. cum Marcello ſentio.

Cap. 44 Glutinat.] MAN. græcè ἐμπλαστὴς, quod uerbum aliam proculdubio habet ſignificationem, ut Galen. docet lib. 5. de ſimplicib. medic. Emplaſtica enim ea eſſe dicit quæ ita hærent corpori, ut auelli difficulter poſſint, meatusq; obſtruant.

Emplaſtica.

46 Craſſioribus cruribus.] MAN. μεγαλόκωλῶ, inquit Dioſcorides: & propterea magis placet, ut magnis, quàm ut craſſioribus dicatur: & extremis membris, nõ tantum cruribus.

49 Lapillos inuenies duos.] MAN. legit, lapillos inuenies, ex quibus duos accipies, ſic enim loquitur Dioſcorides, & experientia ipſa plures inueniri teſtatur.

Bucculæ.] Dioſcor. λαμαλεως.

52 Cum ſpinæ quam tragacantham appellant.] MAN. non addit tragacanthon Dioſc. niſi poſt ueſicæ dolores. & Galen. qui ad reliquos hic enumeratos affectus, præter ueſicam, laudari hoc cornu dixit, tragacanthæ nõ meminit: quo fit ut Barbarum in hoc magis probem, doloribus tantum ueſicæ tragacantham addentem.

54 In ſummum corpus calorem trahere.] MAN. Quum ſimpliciter dicat Dioſcor. quod calefaciunt, neſcio quare Marcellus tot uerba addiderit.

Antidotis ad ciendam urinam factis.] MAN. non ſic Dioſc. ſed quod antidotis miſcentur ueluti urinam mouentes.

56 Plagellæ confricatus.] MAN. Dioſcor. ſententiam non bene expreſſit Marcellus: iubet enim Dioſcor. emolliri hoc animal cum aliquo ex uocatis Splenijs, mox fronti aut temporibus apponi.

57 Pellit.] MAN. ſcribe uel intellige, amouet uel aufert: quod etiam ipſemet Marcellus teſtatur.

62 In confeſſo apud omnes.] MAN. ὁμολογᾶτω ſimpliciter dixit Dioſcor. hoc eſt, creditur, uel in confeſſo eſt.

63 Saporis & ſucci.] MAN. alterum intelligi oportet, non utrunque. ὀχυμῳ dixit Dioſcor. quæ uox mihi eo loco boni ſucci ſignificat: ferè enim eo ſolo ſignificato in uſu medicorum ea uox eſt.

Aliud tamen mollit.] MAN. neſcio quare additum ſit, tamen.

Pingue.] MAN. adde, ualde.

Ideoq; non tantopere utile.] MAN. lege, non adeò autem ſtomacho utile.

Magis aluum ſoluunt & turbant.] MAN. δυσεντεριώδη, id eſt, uentri molestæ. nec ulla hic de turbatione mentio.

Et uomitiones.] MAN. lego, nauſeam.

Papularum eruptiones.] MAN. exanthemata Dioſcor.

Heminis per interualla temporis uſque ad quinas.] MAN. clarius meo iudicio Hermolaus: heminis per interualla ſingulis uſq; ad quinas.

64 Corpus auget.] MAN. carnem facit.

Ab elixatione ſtatim ſepoſitus.] MAN. lege, expreſſus, ſcilicet ἐκθλιβείς.

Facillime digerit.] MAN. clarius Hermol. & fidelius: facilis reddi, id eſt, facilis diſtribui in mẽbra: hoc enim ſignificat εὐπεπτότερον uox, qua hoc loco Dioſc. uſus eſt.

65 Pingue nitensq;.] εὐτροφον.

Puſtulis ſimiles.] MAN. cum puſtulæ ueræ ſint pſydracia, miror quare ſimiles puſtulis dicat.

Viroſum.] δυσωδες, id eſt, mali odoris.

Deradito.] MAN. penna, addit Dioſcorides.

Exacto,

Ex aceto, oleo.] MAN. lege, ex aceto & oleo, uel uino.

Concretum sanguinem.] MAN. lac lego in ultimo impresso Dioscoride: ad Cap. 66

urunq; tamen ualere testis est Galenus. 67

Fœminarum mensibus accommodus.] MAN. πρὸς τὰ γυναικεῖα, id est, ad mulie

bria, & latius patet, ut primo libro demonstrauimus.

Albugnibus.] MAN. ἀργέμασι aliud sunt quàm λευκώμασι, quæ significant 70

albugines.

Et puerorum ulceribus.] MAN. adde, oris.

Præsenti utilitate.] MAN. hoc in Dioscoride non legitur.

Matricum equarum quæ admissuræ inseruiunt.] MAN. magis probo ut lega= 71

tur, admissariorum equorum quos matricibus equabus præferendos existimo,

Galeni & Arabum testimonio, cui & res ipsa suffragatur, cum mares fœmellis sint

calidiores.

Si prægnantes eo linantur.] MAN. nescio quomodo additum sit, prægnantes,

quod uerbum in Dioscoride non legitur. Alioqui prægnans periclitatur, potius ut

aborsum faciat, quàm ut sterilis sit.

Et ulcera quæ à serpendo herpetas dicunt.] MAN. non ulceris nomen herpes 72

est, sed tumoris, ut primo libro à nobis ostensum est. Herpetes.

Et ulceribus quæ thymos uocant.] MAN. nec thymi ulcera sunt, sed ad uerru Thymi.

cas pertinent.

Caprinum tritum.] MAN. lege, aprinum.

Inter duos neruos.] MAN. hoc non legitur in Dioscoride.

Exterit urina.] MAN. hic additum est, urina: quæ uox facit, ut de humana lo= 73

qui uideatur, non de canina.

Quæ pascendo serpunt genitalium uitia.] lege, & genitalium: ita ut quæcunq;

serpunt, atq; etiam quæ in genitalibus serpunt, intelligatur.

Colore rutilo.] ξανθοειδῆ, id est, subflauo. 74

Tynnorumq; salsæ carnis cibi.] MAN. scribente simpliciter Dioscor. τάριχος,

nescio quare Marcellus ad Thynnorum tantum salsuram contraxerit.

Exulceratæ uesicæ.] κύστεις κεκακωμένας. quæ uox non ulcera tantum, sed mala

omnia significat.

In calefaciendo & extrahendo maxima.] MAN. ualide calefacere & trahere di 76

xit Dioscorides, non maxime. Galenus in secundo ordine ad tertium usque calefa=

cere, ac uehementer attrahere.

Luteo colore.] MAN. fidelius, & ad rem accõmodatius Hermolaus, in luteum 77

uergens, μιλιζουσι scripsit Dioscorides.

Rabidi canis.] MAN. tacendum erat rabidi, ut suprà.

Plantarum uitta callos, scilicet in pedibus.] MAN. Dioscor. callos non nominat.

Maxima molliendi refrigerandiq; ui.] MAN. uerborum ductus monstrat pa=

nem esse frigidissimum, quod & falsum est, & à Dioscoridis mente alienum.

Præsertimq; admixtis succis herbis.] MAN. lege, mixtus herbis succisq; qui=

busdam. & est sensus, panem crudum quibusdam herbis aut succis mixtum, uim

habere refrigerandi.

Quæ tamen ex farina eius ptisana facta est, ob expressum in coctura succum.] 78

MAN. duo uerba addit Marcellus, quæ ptisanam Dioscor. turbant, farinam uidelicet

& expressionem. Nunquam enim miscenda farina, nec exprimendum hordeum,

nisi quando succum ptisanæ, non ptisanam uolumus parare. Et propterea laudan=

da in hac parte Barbari interpretatio, quæ hoc pacto iacet: Ptisana magis alit quàm

polenta, quoniam hordeum coquendo succulentum sit.

Tumores collectionesq; omnes.] MAN. clariorem fidelioremq; fecisset inter=

pretationem, dicens, œdemata & phlegmonas.

Durities mollit.] MAN. συμπέπτωκε, id est, concoquit.

Expressus cum aqua.] χυλωθεὶς. Hermol. fidelius, insuccata.

Postremo quæ in finem capitis huius septuagesimioctaui adnotantur à Marcello de polenta, ptisana, & ea quæ à Græcis uocatur ὠμήλυσις, Galeno & bonis medicis non consentiunt, & propterea repudianda sunt, & ex legitimis Galeni scriptis

Polenta. modus colligendus, quo tria illa sunt parãda: Polenta quidem ex uiridi adhuc hordeo:

Ptisana. Ptisana ex sicco, integro, plenè cocto: Omelysis ex eodem sicco, mola in pul-

Omelysis. uerem, hoc est farinam, redacto.

Cap. 81 Quæ mirifice nutrit.] Dioscor. ἱκανῶς, id est, satis.

85 Cremor.] lego apud Dioscor. χυλός. quæ uox mihi succum, & sæpe etiam Marcello significauit.

90 Stellionum & Cerastarum morsibus.] MAN. ut legẽdum putem Colicis, loco Stellionum, præter communem lectionem, facit conformitas Arabum, & Serapionis præcipue, qui uerbis Dioscor. hoc dicit. Facit & res ipsa, modice enim calet Scilla mus, & pinguedine tenacitateq; sua mollire aluum potest.

91 Cum bitumine.] MAN. communi lectioni concordat idem Serapion: nec uideo cur suffiri non possint lolium & polenta.

93 Facit ad collectiones.] MAN. phlegmonas ait Dioscorides.

94 Omnes intus foris q; inflammationes.] MAN. labitur hic Marcellus, idq; peccat quod in alijs reprehẽdit, scilicet quod uocem φλεγμονὰς, quam priore capite collectiones, hoc iam loco inflammationes uertit.

Aut despumato melle.] Dioscor. ἐφθῷ, id est, cocto: nulla enim res est quæ congat, ut hoc loco despumetur.

Ex ficulneo cinere.] MAN. κονίᾳ Dioscor. quæ ex quolibet cinere fieri potest, ii

Conia. Galeno credimus, id quod ueluti ablutio cineris est, Coniam uocanti.

95 Renes tamen & exulceratam uesicam lædunt. MAN. Modus iste loquendi ostendit Cicera simpliciter renes lædere, quod ueritati repugnat: & propterea licad uerbum fidelius quis transferret, Lædunt autem & uesicam exulceratam & renes.

96 Insomniosa est.] MAN. ἀυσόνειρος, id est, mala faciens somnia.

In ultimæ impressionis græco codice additur, media in calefaciẽdo & infrigidãdo.

Strumas.] MAN. Nulla hic de strumis mẽtio: nec tanta uis fabæ est, ut hoc præstare possit, nisi fortioribus medicinis adiuta.

Discutiunt ijdem strumas.] MAN. facit hoc ut credamus strumas superius lo gi non debere: estq; rationi magis consentaneum, alumini & antiquo oleo assoc tos cortices hoc facere posse.

97 Asia Ciliciaq;.] MAN. non hoc Dioscor. sed quod plurima quidem nascitur in Aegypto: tamen in Asia quoque & Cilicia palustribus locis inuenitur. Exiguimo menti scio esse hunc errorem, sed à susceptо mihi munere non alienum uisum est etiam ad hæc minora aliquando descendere.

98 Grauia & tumultuosa somnia.] MAN. eadem hic quæ cap. nonagesimosexto de faba uox, hoc est, δυσόνειρος, aliter tamen à Marcello uersa: quod Marcellus ero brò in alijs reprehendit.

Aut siccis rosis.] adde, & synceris gallis.

Quæ omnia post coctura abijcienda erunt.] MAN. non omnia abijcienda dicit Dioscor. sed gallas tantũ, ueluti rem cibo minime idoneam: post gallarũ enim mentionem statim addit, αἵλινες μετὰ τῆς ἐντὸς ῥίπης. hoc est, quæ, uidelicet gallæ, post coctura abijciũtur. Esse autẽ hanc meliorẽ lectionẽ ex hoc ostenditur, quod post illa uerba, Rhum cum alijs enumerat. Alioqui quare pira, & cotonea (ut alia mittam) à pultario sunt abijcienda: taceo Serap. autoritatẽ aperte huic lectioni suffragantẽ.

Crustas

Cruſtas erumpit.] MAN. intellige, ab uſtione factas: ἐγκαύσας enim dicit.

Verum oportet diligentiſſime Rhum cum aceto illo decoquere.] MAN. fide lius quis, ſi non adeò eleganter, hoc pacto conuerterit: Oportet autem acetum accurate illi concoquere: niſi enim hoc feceris, uentrem turbat. ſic enim integrum erit legenti, uel de lente, uel de Rho ſeu Rhu intelligere.

MAN. Phaſiolum aliud eſſe à phaſelo, ex Galeni ſententia in quadam noſtra epiſtola oſtendimus, uocaricq; à Theophraſto dolichum, latine eruiliam. Cap. 99

Et his quæ contra uenenata ad leuandos ſomno dolores conficiuntur.] MAN. 102

Tot uerbis duo nobis Dioſcoridis uerba reddidit Marcellus, nec ſcio an recte: anodynis enim Theriacis miſceri rapi ſemen dixit Dioſcor. Sunt autem anodyna medicis, non ſolum quæ ſomno, ſed multo uerius quæ caloris moderamine dolores mitigant: quod etiam non ſemel dictum eſt in alia epiſtola. Anodyna.

Cutem ſubeuntibus aquis, lienoſisq; utiliter raphanus emplaſtri modo impo- 104
ſumptus uomitum magis mouet, aqua intercute laborantes adiuuat. Emplaſtri uero modo applicitus, etiam lienoſis conducit.

Marinam braſſicam folia habere longiſſima & tenuiſſima, ſcribit Dioſc. Marcel- 111
lo interprete. Ego in uno exemplari lego, longa & tenuia: in alio, longa tantum.

Adſtringũt ambo.] M. oẽs legẽdũ, tres eñ numeratæ ſunt, & πᾶσαι ſcribit Dioſ. Annotat Marcellus ſub finem huius cap. de Braſſicis, quod ſolis uenenis & uenenatis antidota reſpondent. Ego autem aperte cõtrarium uideo Galenum dicere in principio libri de Antidotis, & Paulum Galeni uerbis lib. 7. ſuæ medicinæ.

De Plantagine maiori Marcellus ait, Latiore folio & oleris figura.] MAN. πλατ- 115
τύφυλλος λαχανώδης, ad uerbum, latifolia & oleracea. Nec ſcio diuinare, quænam ſit oleris figura, quum nõ minor ſit in oleribus figuræ uarietas, quàm in reliquis herbis: niſi forte braſſicam per olus intellexerimus, ut fieri poſſe alibi docuimus.

Et canum morſibus ſubuenit.] MAN. mirum quare non addidit rabidorum: non quia id uerbum addat Dioſc. ſed quia ita conſueuit κυνόδηκτα interpretari. Dimiſit quidem combuſta, quæ Dioſc. cæteris coniunxit.

Plantaginis olus.] MAN. ecce quod plantago inter olera numeratur, & ut olus eſtur. Pro beta autem dicit dari cum lenticula, quoniam conſueuerãt antiqui betam miſcere lenticulæ, ut teſtis eſt Galenus. Plantaginẽ oleraceam eſſe.

Veſicæ calculi.] MAN. λίθος ſimpliciter ſcribit Dioſc. neſcio aũt quæ cauſa impulerit hunc uirum ut ſemper adderet ueſicæ, quum longe difficilius ſit hos quàm eos qui in renibus ſunt & frangere & educere, ut in epiſt. ad ipſum Marcel. dictum eſt. 116

Sunt qui ſerpyllum.] M. in noua Dioſc. æditione additur ἀγρίαν, id eſt, ſylueſtre. 117

Vtrunque genus.] MAN. hæc uerba in nullo exemplari lego, eaq; accreuiſſe omnino credo, cum ſint primi Siſymbrij medicinæ, proprio cap. plenè recitatæ.

Cubitali altitudine.] Dioſc. non cubitalem, ſed fermè cubitalem dixit. 118

In duos ſtatim folioſos.] MAN. magis placet, ceu rei ipſi magis accõmodatum, ut undique foliis plena Batis iſta dicatur: non enim uideo quod in duos ſtatim ramos ſcindatur.

MAN. Quum hæc herba non ſolum in cenſu olerum reponatur, ſed & ipſa & radix in cibum uenire à Dioſcoride dicatur, magis credendum his qui eam uulgò dici herbã ſtellæ, qua in acetarijs paſſim utimur, quàm his qui Capreolam, uel aculeatum gramen dicunt, iumentorum potius quàm hominum cibum: quanquam nec illi ſine ratione ſunt loquuti, ob Pſyllij ſimilitudinem. 119

Anguloſus.] MAN. γωνιοειδὴς: quam uocem aliter (ſi recte memini) primo libro cap. de Aſaro, interpretatus eſt, ſcilicet angulorum forma: ubi nos diximus, nihil angulorum formam eſſe poſſe niſi angulos habeat. 120

Cap. 121 Aliter legitur capitis huius initiũ in recens ædito græco codice, in hunc modum: Seris syluestris est & domestica. Syluestris, Picris aut Cicorion uocata, latioribus foliis constat, meliorq; stomacho est quàm domestica. Domesticæ rursus duplex genus est &c. Non facile autem concordauerint ea quæ Dioscor. uerbis à Marcello dicuntur, cum his quæ ab eodem dicta sunt in commentario.

122 Liquore lactis.] in meo Dioscoride nulla lactis mentio.

Inanem.] κόφλω, id est, pondere leuem.

123 In ardore febris, summa corporis superficies.] MAN. πρὸς καυσαρμίλω, id est, cau-
Causus. sum patientem. Est autem causus, febris ab incendio sic nominata.

125 In somniosis potum semen eius opitulatur.] MAN. lege, uel ipsomet Marcello
docente, Venerem assidue somniantibus opitulatur, & concubitum arcet.

130 Pulmonum inflammationibus.] MAN. nescio unde accreuerit Marcello uox
pulmonum, quæ huic loco absq; dubio minime congruit.

Quibus atra bilis nocet.] MAN. fidelius, quibus atra bilis gignitur.

131 Et sine foliis.] MAN. sub pinguibus foliis lego in nouo Dioscoride.

Albescente & in luteum inclinante.] MAN. ego inuenio, subalbo, uel ad lu-
teum uergente.

Creditur.] δοκεῖ, id est, uidetur.

Inter legumina.] MAN. adde, quædam.

138 Folia ipsa.] MAN. lego, ipsum porrum, sine foliorum mentione.

Carbunculos.] MAN. ἐσχάρας, id est, crustas ex adustione relictas: ita enim &
ipse Marcellus alibi conuertit.

140 Erodendi.] MAN. δηκλικὰ: quæ uox, ut primo libro monuimus, mordendi po-
tius quàm erodendi significationem habet.

Extenuant stomachi ueluti ex repletione fastidia.] MAN. λεπτωλικὰ, δηλοῖ τὴν
ἀσωδίαν. Legendum ergo, si error fugiendus, attenuant, sitim faciunt, & stomachi
ueluti ex repletione fastidia.

Laxant.] MAN. clarius & securius uerteris, si referant dixeris: laxandi enim
uis alia est medicis quàm aperiendi. Addendum etiam, à cortice purgata. Sic po-
tes aduerbum fideliter conuertere: Excrementis, hisq; præcipue quæ per hæmor-
rhoidas exeunt, aditus aperiunt: pro balanis etiam subijciuntur, exsquamatæ &
oleo immissæ.

Rabidorum canum.] hic etiam absq; causa additum est, rabidorum.
Σκύβαλα non bene interpretatur Marcellus aridiora stercora, uulgus potius me-
dicorum, quàm Galenum & alios bonos sequutus, quibus ea uox omne stercus si-
gnificat, non id tantum quod plus nimio aruerit.

141 Concreto capite.] lego, μονοκέφαλον, id est, uniceps, uel unius capitis.

Porri modo, & reliq.] MAN. omnia hæc uerba desunt in nouo græco codice,
usq; ad eum locum, Vocantq; in eo: quæ neq; à Serap. afferuntur.

Erodit.] MAN. nihil lego in meo Dioscoride, quod illi uerbo respondeat.

143 Nec rubeat.] μὴ καταξηρον καὶ καταπυρρὸν ἐλθόν. Hermolaus negationem ad pri-
mam tantum dictionem ferens, quod nõ obaruerit dixit, quod rubens adultumq;
sit. crediderim ego ruborem in bono desiderari.

Eaq; ratione.] MAN. Marcellus Hermol. taxat, purgare per sternutamẽta sim-
pi dicentẽ, cum nulla sit eo loco in Dioscoride purgationis mentio. Nec (iuxta euãgeli-
qui in alieno festucã, in proprio oculo trabem uidet, addens & ipse uerba hæc, Eaq;
ratione: dicente simpliciter Dioscoride cõmitiales q; iuuat. Et paulò post scribente Dio-
scoride, mixtum ficis, & ad ruborem usq; impositum, coxendicum dolores iuuat,
nec plus: ipse uertit, Fico mixtum subactumq; sinapi, mox impositum usquedum
cutis cum cruento rubore exulceretur, coxendicum dolores lenit. Vbi multa uer-
basuper

ba superaddita, quiuis facile agnoscit: sed quod peius est, sensum quoq; mutatum: non enim quæcunque ruborem cuti inducunt, uim exulcerandi habent: experientiaq; quotidiana cognoscimus miscellam hanc, ex ficis & sinapi, ruborem tantum, non ulcus inducere: quod etiam si faceret, non est tamen hoc loco à Dioscoride dictum.

Aut cera.] MAN. aut cerato.

Farinæ modo.] ὡς ἄλφιτα, id est, ut polenta.

Ad extrahendũ.] ὧν ἀπασπαστικαί. sic autẽ uocant medici ea quæ ad aliũ locũ trahũt.

Æquale nasturtij semen est.] MAN. ἔοικε, id est, simile est.

Strumas præterea absumit ex muria illitum.] δοθιῶνας τε ἐκπυοῖ σὺν ἅλμῃ καταπλάσσων. Hermolaus, furunculos ad suppurationem ducit, cum muria cataplasmatis forma applicitum. Hermolaus Plinium secutus est. Marcellus, ut existimo, codicis sui fidem. Ego mei, & præterea Arabum consensum. Cap. 144

Et circa caulem.] additur in meo codice, totum. 145

Flos illi albus.] MAN. subalbus, id est, modice uel parum albus.

Et circa domos.] ἀμφὶ ὀδοῦς καὶ τοίχους καὶ ὧν θριγλώδη. hoc est, semitis, parietib. & uallis.

Acerrimum.] MAN. acre.

Candidi flores.] ego lego tenues, facili in græca dictione lapsu, λεπτὰ, pro λευκὰ. 146

Purulentis excreationibus.] ἐμπύους, uulgus medicorum empyicos uocant, latine suppurati dicuntur. 147

Occulti cancri ab Hippoc. & græcis medicis dicuntur, qui in penitioribus partibus & latentibus constituti sunt. Hos enim non esse curandos docet Hippoc. libro 6. Aphorismorum. Eos uero qui in extimis membris nondum ulcerati sunt, qui & ipsi occulti dici possunt, incertum reliquit ex aphorismi uerbis Hippocrates, Galeno teste, an curari deberent. Nihil igitur uetat quin κρυπτὰ, & hic Carcinomata intelligamus, ea quæ in intraneis partibus sunt: imò non absq; magno periculo, potest trionis semen exterioribus Cancris adhiberi.

Nigrum maiore acrimonia est quàm candidum.] MAN. additur in meo codice ἥδιον, id est, suauius. 148

Tabidum.] MAN. ἄτροφον, id est, quod nutrimentum non sentit.

Cum Taminia uua.] MAN. σὺν σταφίδι: nec additur Taminia.

Somno idem dolores leuat.] MAN. ἀνώδυνον. Quid uero sint anodyna, suprà non semel ostensum est. additur etiam salubre.

Somnum & appetentiam cibi conciliat.] MAN. nulla hic etiam somni mentio. nec uideo quare salubritas in somnũ mutari debuerit, præsertim cum ea quæ somnum faciunt, frigere potius quàm calere oporteat.

In cremanda lente.] MAN. in meo codice non φλοιῷ, sed ὡς φασιν, quod latine sonat, ut dicunt.

Potionibusq;.] MAN. ἐς πόσιν, id est, his quæ præbibuntur. Hermolaus propinamenta uocat. 149

Hepaticos seu iocinorosos eos intellige, quibus imbecille iecur est, absq; dolore tumoreq;, atque ex hoc cognosce, parum libro credendum de Definitionibus, falso Galeno inscripto. 150 Hepatici.

Sapore acri.] MAN. adde, leniter. ἡρέμα.

Lienes minuit.] lege, liquat. 153

In nouo Dioscoride totum hoc quinquagesimumquartum supra centesimum 154

de altera Cyclamino caput deest.

Capillamentorum Croci rutilo colore.] MAN. non tot uerbis utitur Dioscor. 156

sed tantum κροκίζων, id est, ad crocum uergens, uel crocum referens.

Radix est illi rotunda.] MAN. addit Dios. ποσῶς, id est, quadantenus raphano similis. Ego lego ἀῤῥῶ, & in meo Dioscor. & apud Galenum.

Est semini succoq;.] MAN. non sic lego, sed seminis succo: nec aliter legēdum siquidem primo de semine, quod fortius est, Galeno teste, secundo de radicibus, ter tio de foliis agit.

Inungūtur eo etiā utiliter carcinomata. MAN. belle hoc quidē, sed nō plenē Dioscor. exprimēs: σκληρύν enim dicit, hoc est, ut mihi uidetur, sisti, ne ad deterius labātur.

Phagedæna. Cap. 159 Phagedæna ulceris semp nomē est apud Gal. nunq; inexhaustæ cibi appetentia.

Sordida ulcera, quæ pascendo serpunt.] Clarius sic legeris, Sordida ulcera, & quæ pascendo serpunt.

Floret per messem.] MAN. Quæ sequūtur usq; ad capitis finem, in meo Dioscoride non leguntur, & accreuisse ea credendum est, ut Marcellus quoq; notauit.

161 Ex melle & aceto.] ego lego, uel aceto.

Vltima medicina, de bulbo uidelicet elixo, non legitur in meo Dioscoride, sed nec apud Serapionem.

162 Plurimos habet cremata usus.] ὀπτηθέντα, id est, tosta, uel assa.

Medicamentis quæ rarefaciendo sunt.] Legitur in noua etiam Dioscoridis editione ἀρωματικῆς. Possunt autem aromaticæ potestatis intelligi medicamina, ex uarijs aromatis composita, ceu Theriace. Serap. idem uerbis Dioscor. scribit.

Medicamina aromaticæ potestatis.

Ciborum in stomacho incontinentiam.] lege, stomachicos.

164 In cibis omnium inutilissima.] fidelius uertit Hermolaus, cibo inepta.

167 Tenuissimis incisuris.] Dios. λεπτοχιδέσι. & propterea melius Hermolaus, tenuius scissa, quàm folia uidelicet coriandri.

Minus profunde splendet puniceus color.] ἧττον βαθύ, id est, minus profunde: nec aliqua hic splendoris mentio.

Papauer rhœas candidius & acre est.] MAN. superfluit uerbum, est, ut nō papaueris, sed succi color intelligat. Legendū igitur, papauer rhœas, cādidiore & acri.

168 Quæ diluti aqua croci colore liquorem ex se remittit.] ὁποῦ ὑγρὸν κροκίσαν. hoc est ad uerbum: Succum autem remittit croci colore. & de tota planta, non solum de radice potest intelligi.

De Argemone hac.] MAN. desunt omnia hæc ad capitis usq; calcem Dioscoridi meo. deest & totum de altera argemone caput 169.

170 Leniendi uis utrique est.] lego πραϋντικὴ, uereorq; ne subsit menda. Galenus tergere eas dicit.

Oculorum albugines.] ἀῤῥεύματα.

171 Species, differentias.] puto legendum, secundum species differentias.

Genere uero præcipuas.] γενικωτάτας, id est, si quis uerbo uti Boëtij non uereatur, generalissimas.

Crocatum.] lego, κροκίζοντα. Mirum est quod nunc crocatum dixerit, qui quar to ante hoc capite, diluti aqua croci colorem uocauerit, & alibi sæpe.

Tenuibus uiticulis.] MAN. albis legendum, nisi errore librarij, λεπτὰ transtulerit in λευκά.

Breuibus.] MAN. legitur hic in meo codice, tenuibus.

Melle & nitro.] lege, aut melle, aut nitro.

172 Violæ similem.] adde, matronali, hoc est λευκοΐῳ.

Acer.] adde, mordax.

175 Nullum est in meo Dioscoride huius capitis uerbum.

177 Verbum in hoc cap. de satiua Isatide ultimum, Exedentia.] melius ut Hermol. putrescentia. Græci σηπεδόνας uocant, ut latius in Epist. ad Marcellum. Gracilliores.

Graciliores.] id est, tenuiores. 178
Locis cultis inter uites.] lege, locis cultis, & inter uites. 179
Hydræleo macerata.] MAN. hoc non legitur in nostro codice.
Vitiligines.] ἀλφούς.

LIBRO TERTIO.

Nascitur syluestribus & incultis Sarmatiæ locis.] γφνᾶται ὃ ἐν τῇ ἀγρίᾳ Σαρμαλικῆς. hoc est, in Agria Sarmatiæ. Est enim in Sarmatia regio adhuc Agria uocata, & eiusdem nominis ciuitas, cui multos annos præfuit, qui nunquam è memoria hominum excidet, Hippol. Card. Esten. Cap. 1 Agria regio & ciuitas. Hippol. Card. Esten.
In arboribus.] in Cedris, ait Dioscor. meus.
Rupta conuulsa.] lego, ex alto deuolutis. πλώματα enim ait Dioscorides.
Sine manifesta causa decoloratis & pallidis.] Dioscor. κακοχροίους simpliciter dixit, id est, male coloratis.
Cibum non continentibus in stomacho.] leges & hic fidelius stomachicis; quæ uox latius patet, ut aliàs ostendimus.
Contra muliebrium locorum inflammationes.] lege, inflationes.
Fungosa nec ponderosa.] χαύνη καὶ κοῦφον, id est, parum leuis. 2
Rheon barbarum à nostris uocatum, ex meridionalibus regionibus ad nos fertur, non aquilonaribus, ubi Bosphorus, Rha fluuius, & stagna Mæotica: odore etiã quem uehementẽ habet, si non alia re, ab eo de quo loquitur Dioscor. discerni posset. Commune Rha Barbarum à Rha barbaro Dioscor. differt.
Caulis grandis.] Nihil est in meo Dioscor. quod illi uoci grandis, respondeat.
Cuniculosis.] κωνόμων, quasi subpascentibus. 3
De stomachicis etiam hoc loco mentio, & testimonio Pauli probatum, eos proprie stomachicos ab antiquis dictos, qui cibum non continebant. Quæ licet uera sint, fidelius tamen quis interpretis officio fungetur, si uocem illam intactam dimiserit, ut superius quoq; non semel monuimus. Stomachici.
Grauissime odoratum.] λυσώδες, id est, mali odoris. quare igitur ad superlatiuũ trahitur? 4
Ibidem statim subdit, Qui cum dehiscere cœperit.] ἐξανθῆσαι, id est, defloruerit.
Etmenses.] MAN. adde, fœtus.
Verba quæ de aristolochia in quarti capitis fine accreuisse Dioscoridi putat Marcellus, licet in meo codice legantur, ego quoq; superaddita puto: nihil enim eis respondet apud Galenum, sed nec apud Serapionem.
Oculorum pterygĩs.] MAN. pterygĩs absolute scripsit Dioscor. & ex eius sententia Gal. Serap. digitorum pterygia intellexit, propterea melius erat nihil addidisse. 5
Lychnidis colore purpurascentes.] MAN. adde, parua & oblonga rutæ similitudine folia. 7
Radicem paruam.] MAN. additur & hic λείαν, id est, læuis.
Exprimitur ex herba etiam succus.] MAN. nescio quare additum, etiam: quasi de alio succo sit superius loquutus. Fidelius quispiam sic uerterit: In succum autem uertitur herba, semine prægnans collecta.
Asperiora.] MAN. In postremo uulgato græco codice lego, nigri chamæleontis foliis crassiora, acutiora, fortiora. Ego tamen locum non muto, cum Serap. habeat consonantem. 8
Cum grauitate odoratam.] ὑποθωματίζουσαν, βαρύοσμον. id est, subaromatizantem (si dici latine possit) & grauеolentem.
Latos uentris lumbricos.] In singulari latum lumbricum ibidem dixit Dioscor. nec ab re, ferè enim unicus reperitur.
Cardĩo foliis.] MAN. lege, uel intellige, Scolymo. 9

Colore uario, candido ſcilicet, hyacinthinoq;] Meus Dioſcorides ſic ad uerbum. Tenues, hyacinthum referentes, uarios. λεπτὰ, ὑακινθίζοντα, ποικίλα. Meminiſſe autem oportebat Marcellum, quomodo hanc uocem ultimã cap. de Iride cõuertiſſe.

Fuluo colore.] MAN. fidelius Hermolaus, ſubfuluo.

Et calens impoſita.] MAN. hoc cum ſequenti membro legendum, ſcilicet quod radix calida denti admoueatur.

In fomento uero, nulla de calore mentio.

Herbaceo colore.] λίαν χλωρᾷ. & propterea melius Hermol. admodum uiridi.

Cap. 10 Radice longa.] adde, leui. ἐλαφρὰν enim Dioſcorides.

15 Qui neurada.] Iones neurada, ait meus Dioſc. Gal. eodem etiã modo nominat.

Flores longos.] Meus Dioſcor. μικρὰ, id eſt, paruos.

Et pallidi coloris.] λύκα, hoc eſt, albos.

17 Nucamentis aculeatis.] ὑακινθώδεσιν, non ἀκανθώδεσιν. id eſt, hyacinthinis, ut etiã legit Hermolaus.

19 Pellit urinam, frangitq; calculos.] MAN. cõmodius quiſpiam in hunc modum uerterit: Cortex radicis in uino potus, urinã ducit, & calculos frangit, cruſtas quas Græci ἐχαράς uocant, abſtergit. Non recte enim eſcharæ carbunculi dicuntur. Vltimum etiam ad hæmorrhoidas remedium, in meo non legitur codice, nec apud Galenum, qui ononidem, non anonidem uocauit, ut Marcellus.

21 Ad uulnus infeſti.] lege, recti.

Opplet enim.] MAN. uim habet πλεμπλαστικὴν, ait Dioſcor. emplaſticen Galenus. Hermolaus conglutinantem. Neuter plenè uim uocis aſſequutus, ut ſuprà monſtrauimus.

Non recte etiam Marcellus connectit quod ſequitur, quaſi Dioſcor. dixerit, uim opplendi habere ſolum in oculorum medicinis. Emplaſticen enim uim habere dixit Dioſcor. poſtea ſubdit, uſum eius eſſe in ocularibus medicinis, & ad tuſſes &c. Culpa tamen hæc in librarium, non in Marcellum referenda.

23 Grauiſſime olet.] lege, graui odore eſt.

Naſcitur plurima in India.] additur in meo codice, pinguis.

Inutilis.] ἀκόλχης, id eſt, non ualde utilis.

Egregie purgat.] πελέως, id eſt, perfecte.

24 Imponitur eodem modo.] MAN. non recte additum eſt, eodem modo: nam præter hoc, quod nihil ei reſpondet in græco codice, antea paſſo, hic cyprino uel roſaceo miſcetur.

ἰχωρῶντα ὦτα, nec ego ſecus uerterem quàm ſanie manantes aures: nec damnarim eos, qui bilem fel uocent.

25 Seriphij paſtu maxime pecora pingueſcere.] MAN. additur uiribus eius, in meo Dioſcoride.

26 Quod arboreſcit.] θαμνῶδες. quaſi diceres arbuſtum, arborẽ referens: quod non eſt proceritate metiendum, ſed alia ſimilitudine.

Inciſuris minimis, Seriphij modo circa ramulos diuiſis: floribus plenum, comantibus in ſummo fulgore auri ueluti corymbis quibuſdam. Naſcitur æſtate.] Ego in hunc modum lego: φύλλοις λεπτοχισθέσιν ὥσπερ σείφος. πρὸς τὰ κλωνία πλῆρες ἄνθεσι. ἄκρῳ ἔχον κορυμβώδες χρυσοειδὲς, θερείας γεννώμενον. quæ quis ſatis (ut mihi uidetur) ſuccinctè & aperte poteſt in hunc modum latina facere: Foliis inſtar Seriphi minutim ſciſſis, floribus circa ramulos plenus, aureum ueluti corymbum in ſummo habens, æſtate natum.

Plurimum naſcitur abrotonum.] MAN. Abrotoni uox, quæ in codice græco non legitur, credere cogit de utroque genere loqui Dioſcor. cum fortè de ſecundo tantum intellexerit.

Fruticoſa

Fruticosa herba est.] λεπτόκαρπος. Marcellus λεπτόκαρφος legisse uidetur: me- Cap.28
liusq; uertisset, tenuibus ramulis.
Et aspero.] MAN. nihil lego quod illi concordet uerbo, sed, quod ille omisit, gu
stu acrem. Gal. amaram, & moderate subadstringentem dicit. Et propterea deob-
struere, tenuare, tergere, uisceraq; omnia, & uniuersum corporis habitum confir-
mare. Quæ uerba quasi Dioscor. adijcit Marcellus: improprie tamen laxandi uoce
usus, cum aliud sit obstructiones amouere, quod Græci ἐκφράττειν dicant, quàm la-
xare, quod illi χαλᾶν.
No densum durumq; est.] MAN. nulla est in meo codice de origano duri uox. 29
Efficaci ad glutinandum potestate.] MAN. κομμώδους ἱκανῶς. 30
Vsq; ad ruborem incensa cute.] MAN. satis erat dixisse adducta, non incensa. 31
Eodem modo.] MAN. & duo hæc gratis adiecta.
Sanè intelligenda sunt quæ à Marcello in fine huius capitis 31. adnotantur de
acrato & eucrato: constat enim ei qui artem medicinalem Galeni gustauit, aliquid
dici eucraton, cui non sit aqua commixta.
Oblongiora tantum, angustiora, paulumq; crassiora.] MAN. ex meo codice, 35
longiora & asperiora & crassiora. Serapio tamen cum Marcello legisse uidetur an-
gustiora.
Contra canum morsus.] MAN. nescio quomodo uel Marcellus uel librarius, 36
salem hic non apposuerit.
Feruido sapore & acri gustu.] lege, feruida uehementer & acria. 38
Necat itidem elixa cruda q; trita.] MAN. totum simul legendum, hoc modo:
Vermes ascarides q; necat cum sale & melle pota, cocta cruda ue contrita.
Vlcera sui nominis.] MAN. præstabat græcā uocem, θυμὸς uidelicet relinquere. 39
In capitis 41. fine, pro pondere drachmarum duarum, ego ubiq; quatuor lego. 41
Contra oculorū inflammationes, eorumq; tumores.] MAN. nec in meo Dio- 42
scoride, nec in Serapione leguntur tumores.
Additis aliquando oui uitello.] MAN. adde, asso. 43
Meminit Mari Galen. in lib. de antidotis, similemq; facit amaraco, sed odoratio- 44
rem, ut credi possit sub Mari huius nomine, Galeni amaracum contineri.
Adnata multa habens.] MAN. in meo Dioscoride non legitur multa. 46
Nec humida.] MAN. negatio in meo quoq; codice nō est adiecta de bacchare.
Mammas ex partu tumentes.] MAN. φλεγμαίνοντας, hoc est, inflammationem
patientes.
Quo ficoarbori adnata.] MAN. non uideo quare ex uerbis Theophrasti sint 47
Dioscoridis uerba mutanda: & propterea legendum puto hoc pacto: Inter hortu-
lanas esculentior est quæ iuxta ficum est nata.
Feruentis naturæ utraq;.] lege, caustica.
Quæ in definitione hyposarcidij ex Paulo recitat in calce annotationum in hoc
caput de Ruta, non bene uertit Marcellus: per uocem φλεγματώδης enim non co-
lore pituitæ, sed natura fieri pituitosum totum corpus uoluit, ut suprà etiam monui
mus, ubi longe hac peiorē eius morbi descriptionē à Marcello allatā damnauimus.
MAN. Inchoat hoc caput in nouo Dioscoride eodem quo Marcello usum est 48
loco, ab his uerbis: Vocant & aliqui agrestem Rutam.
Flores uiolæ similes.] MAN. leucoio, id est, ei uiolæ quam matronalem uocāt. 49
Ad ficulneorum figuram & quantitatem accedentia.] Dioscor. πρὸς τὰ φ συκᾶς, 50
nulla uel figuræ uel quantitatis mentione: ut propterea uideri possit fidelior Her-
molai interpretatio, quæ habet, ut ficulnea possint uideri.
Prædictis illis.] MAN. & hæc duo uerba sunt superaddita.
Anethi modo.] MAN. in meo Dioscoride adiectum est, longam.

Friabilem.] MAN. additur & hic λίβετος. uertit tenerum Hermolaus.

Quicq celerrime diluitur.] MAN. ταχέως δὲ διέρχεται, id est, celeriter.

Cap. 51 Cubitalemq.] MAN. adde, geniculis distinctum.

Breuis & candida.] MAN. candidam non lego in meo codice.

53 Stomacho utilissimum.] MAN. ἱκανῶς δύσμορον, id est, ori satis accommodatum.

54 In qua flores sunt.] MAN. adde, candidi.

Vrinæ angustijs.] MAN. adijciendum & his, potum.

MAN. daucum aliam rem ab utraque pastinaca cognouit Galenus libro sexto de illo, de his octauo differens.

55 Acrius & odoratius.] MAN. adde, suaue ualde.

58 Somno dolorem leuat.] MAN. Tutius fideliusq; hoc etiam loco egisset Marcellus si græcam uocem, ut erat, latinis literis excripsisset, anodynum dicens: uel tacita somni uoce, leuare dolorem dixisset.

Hærentia disijcit.] MAN. ἀλχυλικὰ habere uim dicit Dioscorides quam diffundentem, fortè fidelius, Hermolaus uocat, nulla adhærentium habita mentione.

60 Discrimen inter genituram & semen habes ab Aristot. 7. hist. & à Galeno, libro de semine.

61 Calefaciendi siccandiq; uires.] MAN. adde, & adstringendi.

Fabæ lomento.] MAN. lege, lolij farina.

62 Gingidij modo serratis.] MAN. non hoc modo lego: sed ueluti serratis, gingidij scissura, fruticem syluestris cymini.

64 Antiqui corianum.] MAN. recentiores medici corion uocant, ait Galenus.

Refrigerandi uires habet.] MAN. In hoc reprehendit Galenus Dioscoridem, mixtamq; habere uim dicit.

Semen auget.] MAN. Auicenna, alijq; quidam Arabes, & uulgus, contrarium sentiunt.

65 Betæ similia.] MAN. In meo etiam codice pro beta, sonchus legitur: & hanc ego lectionem meliorem puto. Additur etiam περιφέρειαν, ut similis soncho in extrema eius parte, quam circunferentiam uocamus, intelligatur.

67 His quæ somno dolorem leuant.] MAN. anodynis.

ἄλφιτον hic non recte definit Marcellus, é tosto enim hordeo fit, ut superius quoque diximus.

70 Miscetur antidotis.] lego, Miscetur antidotis & remedijs, quę calefacere & urinas mouere possunt.

Galenus alia ratione quàm natalium, differre putauit ab hortulano.

71 Aliud ab eo quod smyrnium.] lege, aliud ab eo quod proprie smyrnium.

Antequam floreat.] lege, antea quàm defloreat. Alioqui quomodo antequam floreat, flore esse plena potest? πρὶν ἀνθῆσαι.

Intus candida, foris nigra.] Ego lego alba, cum nulla nigredinis neq; intus neq; foris mentione.

72 Et humentibus incultis locis.] Additur in meo & Hermolai codice, καὶ γονίμοις χορδυλύσαις. Hermolaus angulos terrenos interpretatur.

Contra coxendicis dolores utiliter bibitur.] MAN. cum uino, legitur in nostro Dioscoride.

73 Inter salgama sale seruatur.] MAN. λαχανύεται, inquit Dioscorides, id est, ad oleris modum in cibum uenit.

74 Rabidorũ canum morsus.] MAN. alio loco ostendimus, non esse addendum, rabidorum, Galeni autoritate. atq; illud etiam, morsus canis etiam non rabidi, eodem modo alijs uulneribus curandos.

Vesicæ

75 Vesicæ calculos.] MAN. abrade uesicæ.

Violæ ſimilem.] MAN. intellige matronali. Cap. 77

Vocatam nunc Senam eſſe delphinion, ipſe nunquam putarim.

Vmbellam anetho ſimilem & rotundam.] Ego τριχοειδές, id eſt, capillo ſimilem, 78
& lego, & laudo magis, quàm τροχοειδές. Satis enim ex eo quod anetho ſimilis dicta eſt, conſtabat rotundam eſſe.

Abundat commanducata in ore ſaliua.] MAN. legitur in meo Dioſc. φλέγματος ὄγκῳ ὠδωδασικῇ. hoc eſt, pituitam trahit.

Vnguntur ea ex oleo ad ciendos ſudores. Facit ad longos &c.] MAN. totum hoc pacto commodius leges: Ex oleo inuncta ſudores mouet, faciens aduerſus antiquos rigores.

Et torpent.] MAN. πεπλωμένα, id eſt, reſoluta.

Glutinoſius.] lege, glumoſius.

Pallescentes candidos ue.] MAN. in meo codice non legitur palleſcentes. 81

Pituitam.] MAN. φλεγματώδες, id eſt, pituitoſa, non pituitam.

In meo quoq; codice leguntur ea quæ ſuperaddita Marcel. putat, nec ego nego. 82

Inutilis exucto igne humore.] MAN. accreuiſſe puto, ignem. inutilis enim eſt 83
radix quocunq; modo ſuccus extractus ſit.

Sed minus efficax liquore ſuccus eſt.] ἧττον ἰσχυρᾷ χυλοῦ ὁ ὀπός. quod quiſpiam ſic uerterit, Minus ſucco operatur lachryma.

Guſtu feruens.] MAN. nihil plus hic lego: quæ igitur ſequũtur adiecta à Marcello, abradenda puto, ea uidelicet, & linguam exurens.

Compinſitur id pani gratiſſimo cibo.] MAN. duo ultima uerba non leguntur 84
in meo græco codice.

Incipientes.] MAN. non aliter quàm incipientẽ ſuffuſionẽ uerterem.

Contra latos lumbricos.] MAN. rotundos, non latos lego.

Et quaſi foliaceum.] MAN. Theophraſti ſunt hæc uerba, non Dioſcoridis. 85

Qui porraceo colore uiret.] MAN. μὴ πρασίζων, id eſt, non porraceus: quod ad odorem potius, quàm ad colorem uidetur referendum, ſicuti & Serapion refert.

Virus uero nota ſit, fidelis interpretis erat, colorem non addere.

Et qui cum diluitur facile albeſcit.] MAN. Damnãdum hunc oſtendit Marcelli interpretatio: laudandum Hermolaus, Dioſcoridis mentem (ni fallor) hoc loco aſſequutus, ſcribentis: διαφέρει δὲ αὐτῶν ὁ ὑποῤῥυθρὸς καὶ διαύγης, σμυρνίζων καὶ οὐ τῇ ὀσμῇ μόνον, μὴ πρασίζων, μὴ ὑπολευκαίνεσθαι τῇ γλύσει, ὀλιγοχρὼς τε διεμπίπτων ὥσπερ ὁ λοιπὸς χυλός.

Cyrenaicus ſi tantillum &c.] MAN. ἐπ' ὀλίγον. quod ad tempus uidetur referendum, ſi exiguo uidelicet tempore deguſtetur.

Et cum humore aliquo.] MAN. ὑγρᾷ δόσει, id eſt, & ſolutione: quia ſcilicet non adulteratus, facile aliquo humore diluitur.

Sed oportet quæ illic excreuerunt forcipe auferre.] MAN. Non recte plenecq; Dioſcoridis ſententiam aperuit, quæ fuit, ut quæ in naribus excreuerũt carnes, per aliquot dies miſcella illa inunctæ, chirurgico ferramento quod Græci σαρκολαβίδα appellant, facilius auferantur.

Vocémque exaſperatam.] MAN. αἰφνιδίως, id eſt, de repente: cui uoci nihil in Marcello reſpondet.

Vtentibus eo.] MAN. ἐν διαίτῃ, id eſt, in uictus ratione, addidit Dioſcorides.

Rigentibus & in ſcapulas rigentibus.] MAN. aptius, meo iudicio, quiſpiam hoc pacto uerterit, his qui uel immota ceruice, uel in poſteriora conuerſa rigent. τέτανον illud, ὀπισθότονον hoc Græci uocant. Tetanus: Opiſthotonus.

Purgat quæ in pulmonibus craſſa hærent.] MAN. uerbum, hærent, ab interprete adiectum eſt; quod proprium eſt tenacium, non craſſorum omnium. 86

Et circularium febrium perfrictionibus.] καὶ περιγυμνώσεσι περιοδικῆς πυρετῶν, ut & duo intelligenda uideantur, facere ſcilicet ad eos qui perfrixerunt, & ad febres quæ cum circuitu fiunt.

Contra anguium morſus præſenti remedio.] MAN. ἀφύγῃ & ὑπεροδόντιος. quos conſueuit transferre uenenatorum morſus, neſcio quare hic anguium morſus conuerterit.

Neſcio etiã quare, præſenti remedio, addiderit, ſimpliciter loquente Dioſcoride.

Cap. 87 Ea eſt Perſicæ arboris lachryma, thuri ſimilis.] MAN. Hæc addita ſunt à Marcello, declarare uolente quid ſit Sarcocolla. præcidenda autem ſunt per parentheſin, ut intelligatur adulterari Euphorbium Sarcocolla, & glutine.

Iubarex Euphorbij inuẽtor Inuentum Euphorbium in Libya regnante Iuba.] MAN. Iubæ ipſi acceptam referendam hanc inuentionem, & uerba Dioſc. inſinuant, & Plin. teſtatur.

In odorata potione.] MAN. in aromatica, ait Dioſcorides.

Dilutum Euphorbij liquorem.] MAN. λεῖον, id eſt, tritum, non dilutum.

89 Aut harenam.] lege, lapides.

Cremor aliud eſt à ſucco. Ptiſanæ cremore.] MAN. χυλῷ, id eſt, ſucco, quæ alia res eſt à cremore.

Non adeò calentibus.] MAN. ἡμιψυγέσιν, id eſt, ſemifrigidis. Barbarus, egelidis.

91 Vſq; dum calore inareſcant.] MAN. ſi inaruerint, quomodo ſuccum emittent? ἄχρι μαρασμοῦ. hoc eſt, ad maraſmum uſque. Donec marceſcant, uertit Hermolaus. tabeſcant fortè melius dixiſſet, ut ſcilicet intelligamus, aqueum humorẽ, non plane tæ ipſius natiuum reſolutum.

94 Probatur in quo læuor eſt.] MAN. legendum nouus, ex fide mei Dioſc. & Serapionis cõſenſu. fruſtra etiã adderetur, in quo nihil aſperũ, ſi læuem prius dixiſſet.

Fit æſtate.] MAN. eiuſdem codicis & Serapionis concordia legendum, Fit ex quodam fructu rotundo: nulla æſtatis uel acinorum mentione.

96 MAN. Principium capitis de Alyſſo, aliter legitur in meo codice, ad hunc ſenſum: Frutex paruus, ſubaſper, foliis rotundis, iuxta quæ fructus ſicuti duplicis cyamo peoli, in quibus ſemen parum latum. Auic. lilio ſimilem. Plinius rubiæ. Aëtius non differre à ſiderite. Phocion folio ſubpurpureo. Aliqui crucialem uulgò dici, alij matricegonium putant.

97 In quibus hederæ folia.] lege, in quibus folia longa, hederæ ſimilia.

Vitijs.] MAN. κακοήθειας, id eſt, male morigeris, uel malignis.

98 Minoribus foliis.] MAN. longioribus, ego & Hermolaus legimus.

Nudo & ſine foliis reliquo caule.] MAN. Non ſic Dioſcorides meus, ſed, Mancre ſui parte, nudo & aſpero.

99 Pulegij ſemine.] MAN. καυλὸν πολυγώνατον ὥσπερ γλήχωνος. hoc eſt, caulem cum multis geniculis ut pulegium.

Ita tamen ut quotidie ſoluatur.] lege, quinta die.

100 Per interualla marrubij modo diſpoſitis.] MAN. ἐμφερῆ πρασίῳ, id eſt, ſimiles praſio uel marrubio.

MAN. In fine capitis ſic lego: Aluumq; ſiſtit ſi ad tertias decoctum bibatur. Febrientibus ex aqua, his qui febrem non habent ex uino. Nullam tamen adſtringendi uim ei adſcribit Galenus.

101 Duo tria ue ſemina.] MAN. adde, ſi meo credis libro, parua.

102 Virgata herba.] MAN. uirgas multas habens. Hermol. tenues ſpargens ramos. Plin. Non peccauerit fortè, qui uirgæ ſimilem dixerit. ῥαβδοειδὴς ſcribit Dioſc.

Ciſſaden.] MAN. ego inueni Cepiden.

103 MAN. In meo Dioſcoride lego Chamædropa, non Chamæropa.

Breuis frutex.] MAN. θαμνίσκος.

Semen

105 Violæ.] MAN. adde, uel intellige, matronali.

Semen & flores.] MAN. seminis tantum meminerunt Dioscor. & Galenus.
Potum semen eius.] MAN. drachmarũ binarum pondere, lego in meo codice. Cap. 106
Additis aceto & melle.] MAN. Quincuplum esse mel ad utrũq; uult Galenus. 107
Cremata radix.] MAN. assa.
Additis Apollinaris.] MAN. Ex meo Dioscoride loco uocis additis, lege, aut.
Ex aceto concisa. MAN. Ex uino, in eodem meo codice legitur, & apud Serapionem.
Inarescant.] lege, flaccescant. 108
Teneriora.] MAN. lego, tenuiora. 109
Serpentium.] lege, scorpionum, ex libri mei & Serap. concordia.
Humano pollici similibus.] MAN. lege, æqualibus. 110
Speciosiora.] MAN. ὀυθαλέστερα. Hermolaus, adultiora. 112
Interiore.] lege, anteriore.
Foris.] MAN. lege, posteriore.
Pendentes.] MAN. ἀπηρτημένας, hærentes.
Nascitur hortorum umbrosis locis.] MAN. lege, umbrosis locis & hortis.
Breuem.] MAN. lege, tenuem. 113
Ex altero cacumine longiorẽ ueluti apicem suspendens.] ἐκ δ' ἑτέρου κέρατος ὥσπερ κῶνον ἔχων. Hermol. ab altero latere cornutum, antennæ modo. 114
Tenax.] MAN. ἰσχυρά, id est, fortis, uel robusta.
Calefacit.] MAN. adde, urinam mouet. 116
Bibitur.] MAN. adde, recens trita, & arescens. ξηρὰ, id est, sicca, in eclegmata parata.
Superne à terra candicantia, inferiore autem sui parte uirentia.] MAN. ἐκ μὲν τοῦ πρὸς τὰ ἄνω χλωρά, ἐκ δὲ τοῦ πρὸς τὰ κάτω λευκά. hoc est, superiore parte uiridia, inferiore candida. 117
Angulosa.] MAN. expressius reddiderit quis, plures angulos habentia. γωνίας πλείους ἔχοντα.
Radix gracilis & inutilis. MAN. Quomodo inutilis, si thoracis abscessus rumpit, ut inferius dicis? subesse igitur errorem putandum est.
Siccas tusses.] Plinius non siccas, sed antiquas dicit. Galenus sermone absoluto, tusses.
Singulari ramulo.] MAN. lege, simplici caule. 118
Nunquã florentibus.] MAN. βοτρυδίοις μηδέποτε ἀνθοῦσι. ut ad uuam quæ nondum floruerit, referendum uideatur. 120
Lutei coloris herba.] MAN. adde, tota. 121
Et apricis.] MAN. adde, καὶ εὐπνοίαις. id est, ubi perflant uenti. 125
Florem habet infirmum.] MAN. ἀφαρὸν, minus splendet, Hermol. fragilem ego libentius conuerterim. 127
Culmi.] βλαστοί. 130
Postquam defloruit flos, incipienti oliuæ simile.] ὅμοιον ἄνθει ἐξανθηκυίας ἐλαίας βοτρυδίῳ. Clarius (ni fallor) hoc pacto quispiam uerterit: Semine differt, quod racemosum habet, oliuæ, quæ defloruit, simile. 131
Radicem bulbosam &c.] MAN. adde, angustam. 132
Elixa aut tosta.] MAN. ἐψηθεῖσα, id est, cocta.
Et in ore exedentibus.] MAN. non sic lego, sed, & putrescentia atque maligna oris ulcera sanat. 133
Quoniam tribus plerunque foliis fractis uiret.] MAN. lege, quoniam tria fert folia ad terram uersa. 134
Etiam sub Hedysari nomine, de hac planta lib. 6. scripsit Galenus. 137

Cap. 138 Anchuſæ modo per terram ſtrata.] MAN. fidelius uertiſſet in hunc modum: Super terram ſtrata, anchuſæ foliis ſimillima. ὡὴ γῆς καπεσρωμένα, ἐμφερέσατα τῷ Φαὐχόσῃ.

Radice innititur breui, oblonga.] MAN. Quomodo oblonga & breuis, ego non intelligo. ſic autē loquitur meus Dioſcorides: Subeſt radicula ad aliquem mo dum longa, imbecillis, tenuis.

140 Naſcitur & alia Nymphæa.] MAN. adde (ſi meo credis Dioſcoridi) cuius flos Blephara dicitur.

Antedictæ ſimilis.] MAN. adde, foliis. ferè enim reliquis partibus differt.

Naſcitur in Theſſalia.] MAN. maritimis locis, lego in meo Dioſcoride.

141 Candida.] MAN. lego, λειπὴ, id eſt, tenuis: non λόβκή.

In ſummis cirris.] MAN. lege, in capite.

142 Venenato inſecto.] MAN. θηρίῳ, beſtiolæ. Aſpera.] MAN. δασέα.

Hoc capite 142. uulgarem errorem ſequutus Marcellus, agit à Dioſcoride de hac
colopendria. ba putauit, quam imperiti herbarij Scolopendriam uocant, quæ longis ſatis, ac latis conſtat foliis, & ab ima parte ueluti lituratis: qua ratione à nōnullis eſt etiam Herba ſcripta uocata. Non eſſe autē hanc uerā Aſplenon, uel ex hoc cōſtat, quod nulla eſt eius foliis, utpote longis & latis, cum Scolopendra exiguo uerme & tenui ſimilitu do: cum uera Aſplenon, ea uidelicet quæ uulgò Citrachia dicit, tantā habeat cū eo inſecto in quantitate, forma, & colore ſimilitudinē, ut qui alterū nouit, utrūq; norit.

Ex hoc errore natus & alius, quod inuenire rationē Marcellus non potuit, quare Pterix diceretur: quod promptiſſimum eſt in uera Aſpleno, filicis parui figuram referente. Porrò magnæ hæc litis cum Phyllitide: utriq; enim aliqua adſcribitur, per quæ uocata à uulgo Scolopendria uideri poſſit: tamq; congruit utriuſq; hiſto-
Dracunculus. ria, ut nomine potius inter ſe differre, quàm re ipſa credi debeāt. Hæc folio Dracun-
Rumex. culi, illa Rumicis conſtare dicitur: quod ferè idem eſt. Nam & Dracunculus Rumicis folio à Dioſc. ſuperius dictus eſt. Caret utraq; caule, flore, & ſemine, & guſtu adſtringit. Differre uidentur, quod hæc lunaris figuræ, illa in auerſa folij parte, ueluti uermes hærētes habet. Ambo tamē hæc uulgari congruūt Scolopēdrio. Fecit harū cōſideratio, ut mecum ſemper dubitauerim, ad utrum horum duorū caput, Scolopendria illa uulgò uocata, eſſet referenda: magis tamē inclinat animus in Hemionitida, quæ ideo Aſpleno coniuncta eſt, quia parem ei in liene liquando uim habet. quam Scolopēdrio uulgari adeſſe præter cōmunem conſenſum quotidiana etiam
Phyllitis. demonſtrant experimēta. Phyllitim uero eſſe ſuſpicor herbam aliam, Rumici non foliorum tantum figura, ſed & colore adeò ſimilem, ut inter eius genera connume retur. Ex his uero liquet, quàm fruſtra hic Marcellus laborauerit, quam ue grauiter lapſus ſit, Hemionitem hanc Aſpleno, uel eandem, uel ualde ſimilem putans; cum alterius folium Scolopendræ exiguo uermi, qui & Centipes dicitur, alterius Dra cunculi, magno & lato folio, aſſimiletur.

144 Dodrantali altitudine ipſa eſt.] MAN. fidelius certe quiſpiam hoc pacto uertet rit: Lenti ſimilia folia habet, & ramos dodrantali altitudine, rectos autem.

Naſcitur fabuloſis locis.] MAN. cōmunem lectionem ego magis probo, ὑφαλ-
μύροις, id eſt, ſubſalſis habentem, ceu ab Auicenna, & quod pluris eſt, à re ipſa ap probatam. Scribit ſiquidem de his herbis Auicenna ipſe, capite prope libri ſecundi finem, quarto.

Grauiſſimi odoris.] MAN. lege, uehementer grauis: qui (ni fallor) minor eſt quàm grauiſſimi.

145 Idq; proprie quidam.] MAN. in meo codice non legitur, quidam.

146 Bilem & pituitam.] lege, atram bilem & pituitā, ex Paulo, Serapione & Auic.

Non

Sine foliis.] lege, ſine flore.

Non agnouisse Marcellum hanc herbam, satis clarum est: nec ualde mirãdum, cum paucæ admodum sint, quas se cognouisse ostendat, præ illis quas ignorauit. Illud uero me in admirationem trahit, quod quam Coriandri folio constare asserit Dioscorides, capillata, & fœniculo similia habere folia dixerit: cum nulla sit Coriandro cum fœniculo in foliis conformitas. Agnoscenti hanc Partheniũ, quæ (ut aliàs quoq; docui) notissima uel mulierculis est, Matricariam uocantibus, facile est Marcelli deceptionem agnoscere.

Coliculos profert teneros.] MAN. lege, caulem profert tenerum. Cap. 147

Nascitur in planitie circa oppida & urbes.] MAN. lege, in cãpis & circa urbes.

Pæoniam, sunt qui glycysidem.] MAN. ego lego, Glycysidem, sunt qui pẽtobo 148
ron, sunt qui idæos dactylos, radicem Pæoniam uocant.

Ad summam radicem eius iacentia.] MAN. Modus hic loquendi, omnia folia 149
iacere ostendit. Non hoc autem uoluit Dioscorides, sed quæ in ima parte sunt, super terram iacere.

Vesicæ calculos frangere.] MANARD. absolute, calculos: nulla enim hic uesicæ mentio.

Radix tingendo apta.] MAN. lege, radix rubra tingendo apta. 151

In Galliæ Thebanæ.] MAN. legebatur in meo codice, Galileæ: sed Marcelli lectionem meliorem puto.

Necaliter in aruis prouenit.] MAN. lego, sicuti in aruis utiliter seritur.

Mox rubentem.] MAN. hoc non legitur in meo libro.

Viperarum morsibus.] θηριοδήκτοις.

Omnes oculorum tumoribus similes excrescentias.] MAN. ἐμφυσήματα. nec 154
aliqua oculorum mentio. Inflationibus tamen oculorum ea uox quandoq; accommodatur, sed de hoc infrà uberius.

Calculos, cruditates.] MAN. legitur in nostro codice, calculosorum cruditates.

Aliorumq; uenenatorum.] MAN. lego, tenuium omnium ferarum.

Enimuero circa morbum quem Græci ἐμφύσημα uocãt, eisdem ducibus quibus 30
& aliàs plerunq; lapsus est Marcellus, libro uidelicet isagogico, qui Galeno falsò adscribitur. Mirum autem est in Pauli lectione uersatum non legisse, uel (si legerat) non meminisse, emphysema ab eo dici, non tantum in oculo, sed in omni spiritu flatuoso, uel sub cute, uel sub membranis, quæ ossa aut lacertos ambiunt contento. *Emphysema.*

Crassioresq;.] MAN. lege, asperiores. 156

MAN. Præter id quod ordinem peruertit, de syluestri prius agens quàm de do- 157
mestica, si quando aliàs hic maxime hallucinatus est Marcellus, pro μελίᾳ, hoc est fraxino, mãlum scribens: monente eum præter alios interpretes re ipsa omnibus exposita, & quam, ut ipse ait, omnes gentes norunt, & nullum esse eius folij cum foliis mãli cognationem uident. *Insignis Marcelli error.*

Dantur bibenda.] MAN. adde, drachmæ pondere. 158

Pendetq; ex collo.] MAN. hæc uerba addidit Marcellus.

Radicis cortex.] MAN. lege, succus.

Muliebrium locorum præfocationibus.] MANARD. lege, ad uteri affectus. 160
ὑστερικὰς πνίξεις.

Flore albo.] MAN. manifestus hic error: nouerũt enim omnes, flore albo non 162
constare Hypericon. sed præterea nõnulla desunt uerba. lege ergo hoc modo: Floremhabet luteum, qui digitis attritus, sanguineum emittit succum: qua ratione, & Androsæmon, quasi humanum dixeris sanguinem, uocatur. *Androsæmon.*

Foliis paruis.] MAN. non legitur hoc in meo codice. 163

Gracilibus ramulis.] MAN. λεπτοκαρφοῦς, id est, tenuibus festucis. 164

Sanguinis colore liquorẽ emittit.] MAN. οἰνώδη, id est, uineum, uel uinosum.

In calyculis.] MAN. in calyce.

Veluti punctis distinctum.] MAN. οἱονεὶ κατάγραφον, hoc est, ueluti pictus.

Bilioſa & alui excrementa.] MAN. lege, alui excrementa bilioſa.

166 Incuruæ ſimilis.] ὑπόκυρτον, quaſi ſubcuruæ ſimilem dixeris.

Multo tamen tenuiora hirſutaq;.] MAN. ego lego, tenuiora multo & pinguiora & hirſuta.

Colore luteo.] MAN. adde, aut albo.

Fruticoſa.] MAN. λεπτόκαρφον, quam uocem paulò ante tenuibus ramis eſſe interpretatus.

LIBRO QVARTO.

Cap. 1 In dulci aqua aut ſimplici aqua.] MAN. nulla ſimplicis aquæ hoc loco mentio.

Datur & ſanguinem expuentibus trium obolorum pondere in dilutæ uini potionis cyatho uno.] MAN. additur γαλακτώδους.

Aluum purgat drachmarum duarum pondere.] MAN. ego inuenio quatuor, & ſic quoq; legit Serapion.

Cyathis quatuor.] MAN. & hic lego decem.

3 Bibitur & inungitur.] MAN. ἔγκλυσμα. cur non igitur potius infunditur quàm inungitur?

4 Vrinam efficaciſſime trahit.] MAN. ἀργῶς.

5 Galenus & Auicenna marem fortiorem eſſe ſcribunt: quare errorem ſubeſſe in Paulo Marcelli putandum.

7 Naſcitur in Aegypto.] MAN. naſcitur ſuper terram, pingui ſolo.

Pinguibus quidem, ſed incultis locis.] ἀλλ' ἐν χέρσοις lego.

8 MAN. Non legitur caput hoc de altera Clematide, in recentioribus Dioſcoridis libris, ſed inferius inter purgantia.

9 Radix cubitalis alba.] MAN. lege, ſubalba.

Lanariæ herbæ.] MAN. ſcilicet uocato Struthio, ut habet Dioſcor. græcus.

10 Ramulos habet origano ſimiles gracilesq;.] MAN. non graciles rami, ſed folia gracilia in meo Dioſcoride leguntur.

Subrufam.] MAN. lege, ſubpurpuream.

Purgat pulmonum uitia.] MANARD. τὰ ἐκπνεύμονα, id eſt, quæ pulmoni hæſerunt.

ῥῆγμα γυναικεῖον ὀρυθρὸν, id eſt, rubras muliebres fluctiones, arcte nimis, quiſquis ille fuit definiuit, nuper iugulatæ uictimæ ſimiles eſſe dicens, intercurrentibus grumis cum dolore, febre, & dentium crepitu. Exit enim quandoque purus ſanguis, quandoq; & ſæpius ueluti ſanguinis ichor, nec ſemper caſus ab eo numerati comitatur, id eſt, ſolium tenue.

11 Cauli adiacentium foliorum.] MANARD. φύλλον λεπτὸν πόας, id eſt, folium tenue.

Rutæ ſimiles.] MAN. rei ipſius aſpectus, & liber meus, accreuiſſe hæc uerba oſtendunt.

12 MAN. Oleſtion lego, non oloſteon. Sic etiam Galenus lib. 8.

Quibus adſtringendi uis eſt.] MAN. nulla adhuc uirium mentio, ſυναπικὰ dixit Dioſcorides, de ſapore uidelicet loquens, non de uiribus.

Miror dubitaſſe Marcellum, an hæc herba eſſet tranſuerſis quatuor digitis uel porrectis metienda: quando quoties quid per digitos metiuntur autores idonei, tranſuerſos ſemper intelligant, ut apud Poëtam,

-Digitis à morte remotus, Quattuor.

13 Nota ubique herba eſt.] MAN. non leguntur hæc uerba in meo codice.

15 Fabarum floribus æquales.] MAN. ἐμφορές. & propterea fidelius, ſi non adeò elegan

eleganter uerteris, similes.
Finit & eiusdem exti dolores.] MAN. Ὁ κόπος λύει, nulla lienis mentione. Melius ergo Hermolaus, lassitudinem discutit. κόπος enim, Galeno teste, lassitudinem sponte uenientem proprie significat.
Sterilitatem in uiris.] MAN. non recte additum, in uiris: non enim semen tantum in uiris medicorum sententia, sed nec etiam Theophrastus, licet masculino genere usus, excluserit fœminas.
Folia latiora.] MAN. lege, lata, ne putetur comparasse terrestri. Cap. 16
Ex uiridibus.] MAN. adde, fructus.
MAN. Caput hoc una litura, si nostro stamus Dioscoridi, emendandum est. 17
Neurodes.] MAN. scribitur in meo Dioscoride Neuroides. 18
Graciliora.] MAN. lego, longiora.
Folia Seridis.] MAN. in meo Dioscoride Iridis. 20
In quem usum siccata.] MAN. non hoc pacto codex noster, sed in hunc sensum: Sicca & cõtrita, si cum melle cocta per multos dies lingatur. nec os nominatur.
Semen etiam.] MAN. lege, autem, non etiam. quasi dixerit, herbam quidem sistere, semen uero menses prouocare.
Faciunt sterilitatem trita folia.] MAN. adde, & radix. 21
Drachmæ pondere.] MAN. drachmarum quinq; scribit meus Dioscorides.
Venosumq;.] MAN. ἰνῶδες, inis, hoc est, filamentis plenum. 22
Deinceps dispositi.] MAN. στιχηδόν. peruersus uertit Hermolaus.
Ducunt ambæ menses.] MAN. de superiore tantum loquitur Dioscorides.
In mulso trita.] MAN. adde, radix. 24
Ad minuendos lienes.] MAN. addendum & hic, cum aceto.
Grandia.] MANARD. ego inuenio in meo libro, μέλανα, πολλά, id est, nigra, multa. 25
MAN. Mirum est Marcellum hanc nesciuisse herbam, quæ sit tempore quoque nostro notissima. Passim ex ea nunc quoq; in Pannonia ceras tingunt.
Radices oblongas, graciles.] MAN. non legi in meo Dioscoride uerbum quod gracilibus respondeat. 26
Commanducatam.] MAN. lege, ea commanducata. Eodem modo in tertia specie legendum, commanducato semine.
Crassiora.] MAN. lege, crassa. 27
Flores purpurascentes.] MAN. adde, parui.
Albicantes.] MANARD. non ὑπόλευκα, sed ὑπόλεπτα, id est, ad aliquem modum tenuia, lego. 28
Ad anchusæ ruborem aliquem accedentia.] πρὸς τὰ τῆς ἀγχόσεως, id est, ad anchusæ similitudinem accedentia. Quæ lectio longe mihi magis placet, quàm ea, quam & Marcellus & Hermolaus sequuti sunt: nullum enim in anchusæ foliis posuit rubrem. Sequacia etiam magis sunt, quæ sequuntur: quasi dixisset, ad anchusæ similitudinem accedere folia, minora tamen esse, & pinguia.
Ex tot ocimastri appellationibus, Phyleterion tantum lego in meo codice. 29
Nigellæ uasculis similes.] MAN. ἐοικότας μελανθίῳ, semini nigellæ uel melanthij, non uasculis.
Vnicum & hic Erini nomen.
Nigrum semen.] MAN. adde, paruum. 30
Lacteo liquore.] MAN. non lego lacteo, sed simpliciter, liquore.
Nullum gramini, præter agrestis, nomen. 31
Quod uero in Parnaso nascitur.] M. alterius capitis est hic initiũ in meo exẽplari. 32
Ramosius.] MAN. lege uel intellige, plures habere ramos.

Dulcesq;.] MAN. adde, robustas.

Cap. 33 Numerosa in summo utrinq; incisuris diuisa.] MAN. ἀχροχιδίῃ, πολλαὶ ἐκπεφυ-
κυῖαι. hoc est uerbum ex uerbo, In summo diuisa, numerosa utrinq;.

Ramulos alios.] MAN. ἀκρόφυσεις, hoc est, adnascentias.

Et glutinoso.] MAN. legendum glutinosos, ut uidelicet flores intelligas: nul-
lus enim sapor, quod norim, glutinosus dicitur.

34 Subamaras.] MAN. non ὑπώπικρα, sed ὑπόπυρα, id est, subruffas. cui lectioni
consentit Serapion. Hermolaus subsalsas legit.

Glutinoso lentore molles.] MAN. lege, glutinosa, uel lenta. omniaq; neutro
genere, ut ad foliola referantur, in hunc modum: Et circa eas foliola tenuia, ex obli-
quo incisuras crebras habentia, coriandro similia, subrufa, tenacia.

Flores uario, inter purpureum, candidum & aureum, colore.] MAN. albi, &
ad aureum colorem inclinantes. λευκὰ καὶ χρυσίζοντα. Consentit Serap. ab initio al-
bos dicens, & deinde ad aureum inclinare.

Decocto eius muliebres fluctiones utiliter fouentur.] MAN. fidelius uertetis,
utiliter in decocto eius sedent, quæ muliebres fluctiones patiuntur.

36 Quoniam multas in Ida monte.] MAN. non est in meo Dioscoride ulla mon-
tis mentio.

37 MAN. Caput hoc non legitur hoc loco in recens ædito græco Dioscoride, sed
loco eius scribitur de alia Helxine, quæ folio constat hederaceo, & alio nomine dic-
citur Cisampelos. Galenus & Paulus scribunt de utraque. In codice meo agitur de
ea ante cap. LXXX.

38 Sapore acerbo foliorum plenos, quæ adstringente sapore sint.] MAN. ego le-
go, folijs plenos gustu acerbis.

MAN. Si helxine, cui Latine similis dicitur, est (ut ait Marcellus) ea quæ cisam-
pelos dicitur, atq; eam ob causam post helxinem tractata: sequitur necessariò, ut de
ea quoque quæ cisampelos dicitur, scripserit Dioscorides. Et propterea non erat ea
put illud breue, tanquam suppositititiũ prætermittendum. Nec propterea diuersa
res putãda helxine Dioscoridis, ab helxine Galeni & Pauli, quod hi discutere, Dio-
scor. dixit uentrem soluere: potest enim utraq; uis eidem adesse, sicuti & aliis mul-
tis medicamentis. Potest & in alterutro menda, librariorum culpa contigisse.

39 Cannabis ue.] MAN. lego, uel cannabis potius.

Singulari illi uirgæ.] MAN. lego, à medio caule. nec legitur deinceps.

Asperum & hirsutum.] MAN. hæc duo uerba non legũtur in meo codice, sed
hoc modo: In terram ita annuens, ut uestibus &c.

40 Tricena quotidie pota.] MAN. XXX diebus, sed non tricena folia.

Ad lustrationes & purificationes.] MAN. καθαρμὸς καὶ αἱμορῤῥαγίας καὶ ὑγιάσαι.
puto autem inepte accreuisse hæmorrhagias.

43 Cum nardo.] MAN. codex meus ambiguitatẽ Marcelli tollit: pro nardo enim
rosaceum exiguum legitur.

Inspergitur.] MAN. ἐμβρεχόμενον.

44 Et fossis.] καὶ τάφροις.

45 Rectus caulis, æqualis, cubito maior, concauus.] MAN. omnia hæc desunt in
nouis Dioscoridis uoluminibus.

46 Nascitur & in roboribus.] MAN. accommodatius Dioscor. uerbis hoc pacto
conuerteris: Nascitur autem Cilicius in roboribus. Ore legi à mulieribus in Ci-
licia coccum ex Dioscor. uerbis refert Serapion, ut propterea credi possit locũ in Dio-
scoride integrum esse, non uitiatum, ut putauit Marcellus.

48 MAN. Nullum hic, sicut & præcedente proximo capite, præter Tragij nomen
in meo Dioscoride legitur.

Nascitur

Nascitur montanis.] MAN. Nec uerba hæc leguntur, nulla enim de natalibus mentio.

Qui uero Euripicus dicitur.] MAN. non sic lego, sed hoc pacto, Aethiopicus aurem iuncus. Cap. 50

Ne soporem faciat.] MAN. καροῖ γὰρ λίαν, id est, ualde enim soporiferum est.

Sunt qui muscum.] MAN. Dioscorides meus, Sunt qui bryon. nec dicit uocari muscum. 51

Durities.] MAN. non durities, sed κηρία, lego in meo Dioscoride, id est fauos: & sic quoq; legit Galenus. 52

Frutex exiguus.] MAN. ῥαβδίον, id est, uirga. 53

Radicem hirsutam.] MAN. adde, tenuem, & ellebori nigri.

In mulso.] MAN. lege, in aqua mulsa. ὑδρομέλιτι.

Intus rubens.] MAN. adde, uehementer. 54

Concisa hæc & ex aceto imposita.] M. ego lego, attrita cum aceto & imposita.

Heliochryson.] MAN. Elichryson lego, in titulo & capitis initio. 55

Virga est breuis, recta.] MAN. ῥαβδίου λευκοῦ.

Arescentes.] MAN. lege, aridos.

Folia incisuris diuisa.] MAN. adde, multis. 56

Ad tempus.] MAN. πρὸς καίρως.

Per terram spargitur.] MAN. hæc adiecit interpres. 57

Origano similis.] MAN. adde, maxime.

Bibitur herba hæc etiam.] MAN. legendum ex meo Dioscoride: Et herba ipsa suffitu urinam mouet, nec de potu ulla mentio.

Ex uetere suillo adipe.] MAN. Totum contrarium ego lego, ex recenti uidelicet, & additum, uel ex rosaceo. 58

Inscribitur caput hoc de Hierabotane, hoc est, de sacra herba, & in hunc modum inchoat: Sacra herba, sunt qui Peristereona uocent. 59

Aduersantur serpentibus folia.] MAN. adde, & radix.

Bibenda dantur.] MAN. adde, cum uino. Præterea non erat ut dubitaret Marcellus, non bene legi tonsillarum crustas: ita enim in paristhmijs, sicuti in alijs locis, ab acribus atque acredine nimia ueluti urentibus humoribus, excitari crustæ possunt.

Nigris adnatis multis.] MAN. non multis lego, sed solidis. 60

Ventosis & niualibus.] MAN. adde, & umbrosis.

In Arcadiæ Phæneo.] MAN. ego lego, in Memphide Arcadiæ.

Romani uaccinium.] MAN. uerba interpretis, non Dioscoridis. Vnicum enim ei Hyacinthi nomen, minimo hominis digito graciliorem. 61

Additum.] MAN. inuenio, uiridem, in noua æditione.

Mecon rhœas, id est, fluidum papauer. Nomen hoc ex eo habet, quod celeriter florem abijcit. 62

Et in hordeacea segete.] MAN. desunt nostris exemplaribus hæc uerba.

Caulem lanuginosum.] χοινώδη lego, hoc est, iunceum: non censeo tamẽ, nam forte melius legit Marcellus, χνοώδη.

Asperum.] MAN. inuenio, præter hæc, & rectum.

Vsquedum duæ tantum partes, aut altera supersint.] MAN. ego lego, donec ad duas reducantur.

Quinetiam insperſum.] MAN. καὶ τὸ αὔτλημα δὲ αὐτῶν αὐτλεῖσθαι. à uerbo græco αὐτλέω, quod significat haurio. fouere ora dixit Hermolaus.

Destillationes in fauces.] MANARD. ῥεύματισμὸς ἀρτηρίας, id est, fluctiones 63

aſperæ arteriæ.

Hypocyſtidis, & acaciæ ſucco.] MAN. lege, hypocyſtidis ſucco, & acacia.

Contra deſtillationes in aluum.] MAN. lege & hic, alui.

Et ubi ſopire opus fuerit.] MAN. adiecit hæc uerba interpretis audacia.

Craſſeſcendi.] MAN. παχώῳ, id eſt, craſſum potius reddens reliqua, quàm craſſeſcens.

Inexpugnabilem ſomni neceſſitatem, quam lethargum dicunt, uſque ad mortem faciens.] MAN. ποιῶν ληθαργικὸς τὴν ἀναιρεῖ. id eſt, lethargicos facies & interficiens.

Caros. Male autem definit Marcellus lethargum: inexpugnabilis enim ſomnus, cui
Lethargus. potius dicitur, quàm lethargus.

In mortario uetere.] MAN. lego abſolute τῷ θυΐᾳ. nec ſcio quare additum, uetere: eam tamen uocem Hermolaus quoq; adiecit.

Cap. 64 Aphri Simaca.] MAN. non leguntur hæc quæ ſequuntur in noſtro codice, ad ea uſq; uerba, folia habet.

Et aſperas remittentibus urinas.] MAN. non lego aſperas, nec memini alibi legiſſe ullam urinam dici aſperam: ſed neq; Serapion eam uocem legit.

Si quis autem corniculare hoc papauer.] MAN. Verba hæc & quæ ſequuntur ad capitis uſq; finem, accreuiſſe Dioſcor. puto, non tam quod in meo codice non legantur, quàm quod parum ſequacia & eius phraſi diſſimilia.

67 MAN. Ex tot huius herbæ nominibus, unum tantum, hoc eſt, hyoſcyamum, quaſi porcinam dixeris fabam, in meo lego Dioſcoride.

Clypeolis in medio obſtruſos.] MAN. περφραγμένοι ἀσπιδίσκοις, hoc eſt (ut mihi uidetur) clypeolis ſepti, nulla medij uel alterius partis mentione.

Ceu Irionis.] MAN. Eryſimon intellige.

Infelicis in uſu euentus.] δύσχρηστοι, id eſt, difficilis uſus, uel inutiles.

Eſt autem ſic expreſſus ſuccus priore illo innocentior.] MANARD. ἐστὶ δὲ βέλτιον τὸ ὀπῶδες χύλισμα. hoc eſt, eſt ſuccus opo melior. In quibus uerbis non huius ſucci ad priorem fit comparatio, ſed utriuſq; ſucci ad opon, quem Marcellus liquorem appellare conſueuit. Eſſe autem hanc Dioſcoridis ſententiam, præter eius uerba, hoc in loco etiam quæ paulò infra de utriuſque ſucci uiribus pariter ſcribuntur, aperte manifeſtant. Valere enim utrunque ait ad acres oculorum deſtillationes, & dolores, ad aures dolentes, muliebrium locorum uitia, podagras, oculorumq; & cæterorum membrorum inflammationes.

Ipſa etiam ter quater ue pota.] MAN. non ter aut quater, ſed tria aut quatuor ego lego folia.

MAN. ὄρχεις πεφυσωμένους, id eſt, inflatos, ut Marcello placet, teſtes. Nec puto uerim uentoſum ſignificari ramicem: ſeorſum enim ſcribunt medici de ramicum generibus, & de teſtium tumoribus. Sed nec ulla uis adeſt hyoſcyamo, qua uentoſi ramices curari poſſint, calida & ſicca medicamenta deſiderantes.

68 MAN. Vnicum quoque Pſyllij nomen huic herbæ à Dioſcoride adſcribitur.

Sed longiora.] MAN. hoc non legitur in meo codice, nec in Serapione.

Fœni modo folioſa ſurculoſaq; eſt.] MAN. pro omnibus his nihil plus lego quàm χορτώδης, quaſi fœnaceum dixeris.

Semen pulicibus ſimile.] MAN. lege, in quibus ſemen pulicibus ſimile.

Mollire, adſtringere.] MAN. amouenda omnino duo hæc uerba, ceu in bonis exẽplarib. nõ inuẽta, nec alijs medicis de Pſyllio ſcribẽtib. imò nec ipſi rei cõformia.

Conuulſis.] MAN. σπέμματα lego in meo codice, id eſt, luxata. Conſentit huic lectioni magis quàm alteri Serapion.

Heminis duabus.] MAN. δακτύλοις lego, id eſt, digitis. ſed quia nullus idoneus ſubiacet ſenſus, corruptam lectionẽ omnino puto, & legẽdum ut legit Marcellus.

uolut

uolui tamen locum monstrare.

Strychnon nigrum hortensem.] MAN. capitis initium aliter, ad hunc uidelicet modum lego: Strychnos, hortulanus. Statimq; caterua illa nominum prætermissa, sequitur, esibilis frutex est. Cap. 69

Per terram sternuntur.] MAN. χαμαικλινεῖς, id est, ad terram inclinant, non sternuntur. 70

Sureulosos.] MAN. πλεχώδεις. 71

Lentore suo.] MAN. hæc adiecit interpres.

Miscentur.] MAN. miscetur.

Cortex eius & succus.] MAN. tacetur cortex in meo codice.

Perisson.] MAN. lego Persion.

Thrioron.] MAN. lego, Thryon: nec plura, usq; ad ea uerba, Erucæ folio. 72

Altitudine quantum protensa, & reliq.] MAN. Omnia hæc unico Dioscoridis uerbo respondent, ὀργυιὰς.

Nascitur montanis locis.] MAN. additur in meo lib. καὶ πλατανώδεσι. id est, ubi Platani nascuntur. Nec adest uerbum quod littoralibus respondeat. Cõcordat nostræ lectioni Serapion.

Crateas halicacabum uocat.] MAN. adde, aut calcam. 73

Angustiora & asperrima.] MAN. στερρότερα καὶ τραχέα ἰσχυρῶς. hoc est, solidiora, & ualde aspera.

MAN. Sic scribit meus Dioscor. Mandragoras, sunt qui Antimelum, qui Dirchæam, qui Circæam ideo uocent, quod radix eius creditur philtron esse, hoc est, ad amores conferre. Reliqua uero tacẽtur nomina, quæ in Marcelli æditione legũtur. 74

Pomis uorum uitellis æqualibus.] MAN. ὠοῖς lego, id est, sorbis, non ouis: Serapion mespilis. Similibus quoque melius scribes, quàm æqualibus, ne magnitudo intelligatur.

Morion.] MAN. norion: sed melior fortè Marcelli lectio.

In his.] MAN. lege, & in his.

Quinque aut sex diebus leniter confricata.] MAN. stigmata citra ulcerationem delent. Melius, ni fallor, hæc à prioribus diiuncta inuicem connectes, hoc modo: Leniter confricata, quinque aut sex diebus stigmata, absque hoc quod ulcerent, delent.

Circunsecta, &c.] MAN. adde, multiformiter.

Cammaron.] MAN. Inuenio, Cammoron. & pro Theriophono, Therophonon. 75

Miscetur oculorum remedijs, & his quæ somno dolorem leuant.] MAN. non seorsim hæc lego, sed coniunctim, hoc modo: Miscetur ocularibus medicamentis, quæ dolores tollunt.

Huius tria genera.] MAN. non leguntur hæc in nostris codicibus, sed post duo prima nomina, lycoctoni scilicet & cynoctoni, subditur, Plurimum in Italia &c. 76

Breuiora.] MAN. lego, longiora, sicuti & Hermolaus.

Caulem filicis glabro pediculo similem.] MAN. leges clarius, Caulem ut filix, glabrum pediculum.

MAN. Vnicum conij nomen huic herbæ adscribit meus Dioscor. in reliquis cum Marcello satis concordans. 77

Thymion.] MAN. lego, thymalon. 78

In Carbonia Hispaniæ.] MAN. lego, sicuti & Hermolaus, Narbonia.

Post Cynocrambis nomen, quæ sequuntur nomina, in meo Dioscoride non uisuntur. 79

Pani commixta.] MAN. ἄρτῳ ποιηθέντα. id est, in panem formata.

Aſperioribusq;.] MAN. lege, craſſioribus.

Lanis plenum.] MAN. non lanis, ſed lanoſa lego natura.

Acanthi ſpinæ.] MAN. lege, hyacinthinis pappis.

Naſcitur maritimis locis.] MAN. adde, & in hortis.

Iumenta, quadrupedesq; omnes.] MAN. ego lego, canes, aſinos, mulos, & plurima quadrupeda animalia.

Eadem homini.] MAN. ego lego, hominum ſeruatricem cum uino pota aduersus ferarum morſus.

Cap. 81 Aut copioſum in eclegmate.] MAN. lege, aut linctum cum multo melle ut de gallinaceo uidelicet intelligas ſimo.

82 Romani bulbum agreſtem.] MAN. ex fide codicis mei melius legeres, ſumi quo bulbon agrion ſcilicet, qui bulbum agreſtem: prætermiſſo Romanorum nomine.

Ruſo, ἐγκιρρόν.] MAN. de ſemine legitur πυρρόν. uidendum an utraque uox rufum ſignificet.

83 Nondum intra ſe collecto pure.] MAN. non pure, ſed humore lego.

MAN. Poſt hoc caput, in meo Dioſcoride legitur caput de Helxine, id eſt, muralio. lege, parietaria. & poſt id, de Alſine.

84 Vnicum huic plantæ nomen adſcribitur, phaci uidelicet paluſtris.

Muſcus.] MAN. βρύον græce dicitur.

85 Initium huius capitis aptius, ni fallor, & fidelius leges, reiectis quæ creuerunt nominibus, in hunc modum: Aizoon, hoc eſt, ſemperuiuum magnum, nomen habuit à ſempiterna foliorum uiriditate.

In uallari lactaria.] MAN. ὥσπερ τὸ πρασεῖον πτυμωλλο. id eſt, ſicuti genus tidymalli, quod characias uocatur.

Addito roſaceo.] MAN. polenta hic quoq; additur in noſtro codice.

ὀφθαλμώντας.] MAN. non utiq; uerterim, lucis oculorum perturbationes: ſed ophthalmiam, quæ latine lippitudo dicitur, patientes.

86 Ab hoc quoq; capite, præter ἀειζώου minoris, reliqua nomina abijcienda.

Colore pallido.] MAN. χλωρά. Solet autem hanc uocem Marcellus uiridia interpretari.

Aliquando autem in hortis.] MAN. hæc non leguntur in meo codice, nec quæ ſequuntur, uſque ad locum, ubi uires narrantur. Male autem eſſe adiecta ita apertum eſt, ſicuti diſcrimen inter portulacæ & oliuæ folia.

87 Nec Veneris hortum, nec aliquo alio nomine ex his quæ ſequũtur, inuenio uocari hanc herbam.

Senſim, leni, & ut ſenſum fallat in cõcauitatem deſcenſu.] MAN. Duobus tantum Dioſcor. uerbis uniuerſa hæc ſeries reſpondet, ſcilicet λελυθότως πρίλον. Hermolaus ſatis (ut mihi uidetur) feliciter, imperſpicuè concauum dixit.

Præcluſa genitalia.] MAN. φύμας οὖς γὰρ αἰδοίοις χαλᾶ. id eſt, pudendorum phymos laxat.

89 Rabidorum canum.] MAN. abſolute hic, ſicuti & alibi ſæpe, lego canum.

In gangrænam tranſeuntibus.] MAN. ἐς γαγγραινικά, hoc eſt, & ad gangrænam.

Cum cera.] MAN. cum cerote lego, idem tamen ſenſus.

90 Carcinomata.] adde ſtrumas ex meo exemplari, à quibus curandi nomen uulgò adepta eſt, ut ſcroffularia dicatur, nunc enim ſtrumas ſcroffulas dicunt.

91 Rectos ramulos &c.] MAN. lege, ramulum & foliũ habet Aparinæ ſimillimum.

92 Nullum hic nomen, præter primum lego.

Dehiſcentibus.] MAN. χιζόμενα, id eſt, ſciſſa.

Circa urbes & oppida, in aggeribus murorum, & ſeptis.] MAN. ὧν βρύγκοις ἐν τοῖς

πέτραις πόλεις. id est, in sepibus, & circa urbes.
Vtraq; simili.] MAN. lego folia tantummodo.
In uino dulci.] MAN. lege exiguo, pro dulci.
Apud Galenum lego non Thalientron, sed Thalictrum quoq;. Cap. 93
Adiectæ sunt huic Bryo, barbaræ omnes illæ uoces, Balliris, Iranis, Gnomeusili. 94
Piscium testis.] MAN. ostracis.
Capillata herba.] MAN. mirum cum herbam, ut dicit, non putauerit Marcel-
lus, quare capillata addiderit, herbæ nomen: cum Dioscor. simpliciter τριχώδες dixerit.
Præterea candidum, quod in Creta ad terram nascitur.] MAN. ego lego: Aliud 95
albū: id uero quod in Creta nascitur prope terrā, floridum ualde, & imputridum.
Venenatis prodesse.] MAN. Theriacum esse ait Dioscorides.
Idq; crediderūt. & reliqua usq; in finem.] MAN. ego sic lego ad literam: Quod
nonnulli putarunt esse, quo mulieres utuntur, cum radicula illa sit, æquiuoce uero
uocetur phycus.
Non erat ut laboraret Marcellus, fontalem, in fontinalem mutando uocem, si 96
meam Dioscoridis æditionem sequutus fuisset, in qua unicum tantum, potamo-
giti nomen.
Habet.] MAN. lege, est folium.
Habet hæc folia auicularum pennis similia.] MAN. νεοττῶ πτερῷ, nouellæ uide- 98
licet auis maxime similium. Adde, & adhuc breuiora.
Asperioribus agris.] MAN. ὑπότραχέσι. parum igitur potius asperis, quàm
asperioribus.
Denigrat capillum.] MAN. tingit. & pro luteo colore, lege, aureum. 99
Syderatis.] σφακελίζουσα.
Vlceribus medentur.] MAN. lege, uulneribus.
Sumitur & cum melle.] MAN. ego pro copula, &, lego, autem, ut uidelicet ad 100
superiora referatur, quod dicitur.
Paruumq;.] MAN. ego lego, paruo Cymino. 101
MAN. Aparines nomen huic herbæ accreuit, cum sit alterius proprium. 102
Minora.] MAN. lege, maiora, codicis mei, Galeni, & rei ipsius testimonio.
Caulem albicantem.] MAN. caule carere hanc herbam lego in meo Dioscor.
Cubitalis & aliquando.] MAN. lege absolute, cubitali maior. 103
Duo tantum nomina huius herbæ leguntur in meo Dioscoride, Epipactis scili- 104
cet & Elleborine.
Vnicum & hic lego Capni nomen. 105
Et numerosum undiq; purpureū florem.] MAN. ego lego, undiq; numerosa:
ut scilicet de foliis, non de floribus intelligatur. deinde subijcio, purpureū florem.
Euulsos palpebrarum pilos.] MAN. legitur in meo codice διπλὰς, non ἀλθείσας.
id est, duplas, non autem euulsas.
Qui Libycam.] M. lege, Libyon: nec aliud præterea nomē, nisi Loti & Trifolij. 107
Vnum & hic Cytisi nomen. 108
Loto ue aut trifolio.] MAN. ego lego, aut loto trifolio.
Etin medijs extante dorso.] MAN. lego pro his uerbis, ἐξαλχιῤῥέχοντα.
Aegyptiacæ fabæ.] MAN. non inuenio Aegyptiacæ, sed absolute, fabæ: intel- 109
ligendum tamen de Aegyptiaca puto.
Milij quantitate.] MAN. ut milium.
Vnicum hic Myriophilli nomen inuenio. 110
Per totum densus.] MAN. ἀραιόφυλλος, id est, uarius.
Non lego hic Conilæ nomen. 111
Semen fœnogræco simile.] MAN. lego, τραχύλῳ. & sic quoq; Hermolaus, colli 112

uertens figura.

Cap. 114 Nec buglossi, nec spinæ hic nomẽ lego, essecꝫ hanc uulgarem bugloſſum puto.

115 Purpureum & luteum.] MAN. lege, aut, non &.

Chamæmali capitulum, undicꝫ per orbem &c.] MAN. Nullum scio Chamæmali capitulum, & propterea lego, aut luteum instar chamæmali, capitulum circũquaqꝫ sciſſum. Multæ huic accreuere medicinæ, ut in uiola oſtendemus.

116 In phasiolorum clauiculas torquetur.] MAN. fidelius hoc modo conuerteris, Phaſiolum uocant nonnulli: ex eo quod phaſiolo in hoc ſimilis eſt, quod foliũ quod in ſummo eſt, ἕλικα, hoc eſt, clauiculam, capreolum uulgò apud nos uocant, ſert.

117 MAN. Accreuerunt tot nomina uiolæ.

Medij inter folia coliculi.] MAN. lege in ſingulari numero coliculus. Galenus ferè eiſdem cum Dioſc. uerbis facere hanc uiolam per ſe & cum polenta, ad calidas phlegmones, ad uentriculi uſtiones & oculos dicit: de angina, comitialibus & ſedis procidentijs mentionem non faciens. In aſtere Attico, tacet hæc omnia. Sequitur utrocꝫ capite Galenum, Auicenna. Quare omnia illa adiecta eſſe aſteri puto, quæ his uerbis expreſſit Marcellus: Prodeſt æſtuanti ſtomacho, emplaſtri modo impoſita, prodeſt & oculorum inflammationibus: & ſolis uiolis conuenire.

119 Bunij tantum nomen in meo Dioſcoride lego, propterea turbam reliquam nominum adiectam puto.

Et ex eo ramulos plures foliolis tenuibus & floribus plenos.] MAN. nihil legitur in meo Dioſcoride, quod alicui ex his uerbis reſpondeat.

Longitudine digitali.] MAN. lege, craſſitudine digitali: & adde, oblongum, ut de caule intelligatur, non de ramulis, quorum nulla eſt mentio.

Ad radicem.] MAN. nec hoc inuenio in meo libro.

120 Et ramulos.] MAN. Ramulorum nomen iterum non lego in meo Dioſcor.

121 Vnicum & hic Chamæciſſi nomen.

Ramulos.] MAN. adde, multos, ſi meo credis Dioſcoridi, cui ego certe in hoc loco parum credo: quare enim infrà diceret quatuor aut quinqꝫ?

Radix eſt illi gracilis.] MAN. adde, & alba.

122 MAN. In meo codice legitur Chamæleuce: & de ea quoque ſcribunt Galenus & Paulus, non de Chamæpeuce.

Sunt qui herbam.] MAN. deſunt hæc omnia ad finem uſqꝫ in meo codice.

123 Breuiſſimum eſt hoc de bugloſſo caput in meo Dioſcoride, ut cui omnia deſint, ad ea uſque uerba, Verbaſco ſimilia folia habet.

124 Rabidorum canum morſibus.] MAN. κυνόδηκτα & hic legitur, id eſt ſimpliciter, canum morſibus.

125 Radicem longam.] MAN. lege, breuem.

Virentem.] MAN. additum hoc participium ab interprete.

126 Caterua hæc nominum huic accreuit Leontopodio.

Digitalis herba.] MAN. lego δισδακτυλιαῖον, hoc eſt, duorum digitorum.

Anguſta.] MAN. adde, robuſta.

Lanoſa.] MAN. lego δυωδέσσα, nõ ὀριωδέσσα. id eſt, odoratiora, nõ lanoſiora.

Quaſi inciſuris diuiſa.] MAN. πεπρημνία, id eſt, perforata.

Corpori adalligatam.] MAN. hoc non lego in meo codice.

127 Nomina & hic tria ſuperaddita.

Radix & ſuccus.] MAN. tacet hæc duo uerba meus Dioſcor. cogimurꝫ de coma, non de ſucco & radice, ſi ei credimus, id intelligere quod dicitur.

128 Liguſtrino, uel oleo.] MAN. Lilino tantum lego, non etiam Liguſtrino.

129 Vndecim & hic nomina paulò minus ſunt meo Dioſcoridi ſuperaddita.

Quod cum ſiccatur.] MAN. lege, ad terram flectitur, & unguibus mortui muliebris

uisimilis redditur.
Semini.] MAN. additur in meo codice, puniceus color.
Vnicum & huic nomen.
Crassáq; uerum latiora.] MAN. lego, uerum crassiora: nec aliquid plus. Cap. 130
Ad amuleta.] M. lego, ad alexipharmaca: & nihil de amuletis, aut ueneficijs.
Præter Adianti, solum hic lego Polytrichi nomen. 131
Et calculos ueficæ frangit.] MAN. male additur ueficæ, legendum calculos.
Duo tantum nomina adscribuntur huic herbæ in meo Dioscoride, Trichoma- 132
nis uidelicet & Adianti.
Multo breuius.] MAN. lege, paruum ualde.
Romani Lappam appellant.] MAN. hæc addidit interpres. 133
Aestate.] MAN. & hoc additum.
Aequalia.] MAN. uel lege uel intellige, similia.
Incisuris diuisa.] MAN. lege, incisuras habentia.
Figura pilularum.] MAN. lege, ut Platani pilas.
Tenaci.] MAN. & hoc addidit Marcellus.
Aegylopis hic tantum nomen lego.
Cytiso.] MAN. ἀφ' ὑὸς in meo quoque legitur libro. 134
Singularis furculus.] MAN. φρυγάνιον μέλαν, id est, niger: nec singularis mentio. 136
Foliola.] MAN. adde, tria, quatuor ue, quinq; aut sex. 138
Creuit & hic Smilacis nomen in tot, ut legenti uel numerũ recensere sit difficile. 139
Qualis est quem Græci epiphyllida uocant.] MAN. nihil quod his respondeat
inuenio in meo codice, sed tantum βοτρυώδη.
Leniter in gustu adstringentem.] MAN. ὑποδακνοντα lego, id est, leniter mor-
dentem, uel submordacem.
In fine capitis additur in meo codice, Inciditur etiam ad alexipharmaca, id est, ad Alexiphar-
ea medicamina, quibus arcentur uenena. maca.
Supra quem.] MAN. adde, semper. 140
Ex innumeris tot nominibus unum sylueſtris myrti lego. 141
Minus tamen.] MAN. lege, latius.
Infragiles.] MAN. lege, difficiles frangi.
MAN. Inter radices non ultima est Ruſci radix, quibus ad obstructiones & cien Ruſci radix.
dam urinã medici utũtur, & propterea in aliquo honore est, quod negauit Marcel.
Nomina quæ stephanen sequuntur, in meo Dioscoride non scribuntur.
Pondere drachmarum quinque.] MAN. lego, sex. 142
Validioráq;.] MAN. ἰσχνόσαρα, hoc est, graciliora.
Sexdecim.] MAN. lege, quindecim. 143
Addita & hic omnia nomina, præter Alexandrinam & Chamædaphnen. 144
Singulares, nullísq; ramulis.] M. non leguntur hæc uerba in meo Dioscoride.
Graciles.] MAN. nec hoc.
Vnico Elleborus hic nomine contentus est. 145
Aliqua parte rubro.] MAN. simpliciter rubro lego in meo Dioscoride.
Quod mediocriter riget.] M. μετρίως τετμημένον, hoc est, mediocriter extentus.
Ab Ethna.] MAN. lege, ab Enna.
Faciendæ medicinæ rationem docere.] MANARD. θεραπευτικὴν lego, id est,
curatiuam.
In sorbitione pultis, aut alicæ.] MANARD. lege, cum multa sorbitione aut
succi copia.
Qui Ectonion.] MAN. lege, Ecstomon. 146

Qui Prœtion.] MAN. tacetur hoc cum reliquis nominibus quæ sequuntur.

Prœti filias.] MAN. Prœti sorores legitur in meo codice, sed Marcelli lectio poëtis magis consentanea.

Semen Cnico simile.] MAN. additur, & in ipso.

Cap. 147 Prætermissis reliquis, sic legitur in meo Dioscor. Sesamoides magnum Elleborum uocant in Anticyra, eo quod in purgationibus Elleboro albo misceatur.

Purgat id superiorē uentriculum.] MAN. aliter ego legerem ad uerbum, purgat per superiora pituitam & bilem. Galenus primum magnum, secundum album uocauit.

148 Purgat.] MAN. adde, per inferiora: quia Dioscor. addit κάτω.

149 Præter Sycios agrion, id est sylvestris cucumeris nomen, nullum ex tot quæ à Marcello scribuntur, lego in meo codice.

Stibij quantum satis sit.] MAN. additur χρῶσαι, hoc est, ad colorandum.

Cum oleo.] MAN. adde, uetere.

Ex Taurino felle.] MAN. lege, aut, non ex.

Adduntur quædam de domestici cucumeris radice, quæ superaddita à quopiam propriæ commoditatis gratia putanda sunt.

150 Et hic unicum lego Staphidos agrias nomen. Galenus astaphida uocat.

Decem aut quindecim.] MAN. legitur in alijs, decem aut quinq; sed Marcelli lectionem meliorem puto.

Malagmatis quæ fouendo sint.] MAN. πυρωλικοῖς. urentibus uertit Hermol. & rectius quidem mea sentētia: caustica enim quadam ui participare scribit Galenus.

151 Vnicum & Thapsia nomen habet in meo Dioscoride.

Gracilior tamen caulis eius est.] MAN. lego, semen. sed uera est Marcelli (utpote) lectio.

152 Spartion, non Sparton legitur in meo Dioscoride: nec præterea nomen aliud.

Breues.] MAN. lege, longas. Duras.] lege, solidas.

Natiuo lentore infragiles.] MAN. Vna pro his omnibus uox δυσθρύπτους, id est, ut suprà etiam uertebamus, ad frangendum difficiles.

154 Eruptiones.] MAN. lege, exanthemata.

Quod ex tusa expressaq; supereſt.] M. lego ἐκπίεσμα, id est, quod exprimitur.

Ad exterendas scabies.] MAN. asperitates lego.

155 Capitis huius initium sic ad uerbum lego: Narcissos, nonnulli hunc quoq; licum lilium, lirium uocant.

Multo tamen tenuiora minoraq; & angustiora.] MAN. lege, tenuia, minoraq; multo & angustiora.

In medio croceus.] MAN. ἔσωθεν, id est, intus.

Porraceum.] MAN. πρασίζον.

156 Vnicum & hic nomen.

Vellicando poliunt.] MAN. γναφοσι.

Frondosus.] MAN. ἀμφιλαφής.

MAN. De Gnaphalio scribit Galen. uocari dicens eo nomine, quod foliis eius mollibus existentibus ad fulloniam uterentur. Aliam tamen rem intellexit, de qua sub eodem nomine, lib. 3. scripsit Dioscor. adstringere eius folia, & propterea dysentericis dari scribens, cum omnibus huius plantæ partibus purgandi uim adscripserit. Vbi de Gnapho scripserit Galenus, uel de Hippophaë, non inuenio.

157 Serpit per terram.] MAN. χαμαιπετές.

Capitulaq; spinosa.] MAN. lege, foliola parua, spinosa, capitulaq; pōdere leuia.

158 Qui crotona.] MAN. nullum ex his quæ sequuntur nominibus lego in meo Dioscoride.

Mollia.

Mollia.] MAN. hoc non lego. Colligitur.] MAN. lege, exprimitur.
In nullo sanitatis.] MAN. De sanitate nulla hic mentio.
Fœminarum præterea mammas.] MAN. hoc membrum superiori coniungendum uidetur, ut sit sensus, cum polenta mixtum mammis conducere.
Romani herbam lactariam.] MAN. Interpretis sunt omnia hæc, non Dioscoridis, quia numero Tithymalorum exorditur. Cap. 159
Ob comæ quam &c.] MAN. & hæc sunt interpretis uerba.
Vel à foliorum figura.] MAN. & hæc. Vel à longitudine.] MAN. & hæc.
Secundus fœmina &c.] MAN. Sequitur, aut Myrtites, quem & Caryitem uocant, aut Myrsinitem, reliqua sunt addita.
Tertius paralius.] MAN. Sequitur, quem Tithymalida uocant. cætera adiecit interpres. Reliquorum quoq; generum nomina tantum scribit Dioscorides.
Eius quæ uallaris.] MAN. Characias.
Lacteo liquore.] MAN. lege, albo.
Deglutienda sunt.] MAN. deest, catapotia.
Condylomata.] M. non lego hæc in hoc loco, legit tamen Serapion.
Gustu similis est, colore albicante.] MAN. lego, nam similis. & nihil de gustu aut colore. & sic quoq; legisse uidentur Serapion & Hermolaus.
Annuum fructum inuicem alternãtes.] MAN. aliter ego lego uerbum ex uerbo: Fructum autem fert annuum nuci similem. Serapion, fructum fert ter in anno. Hermolaus, alternis annis.
Rubentes.] MAN. lege, subrubentes.
Deinceps.] MAN. σοιχηδὸν. Hermolaus, in ordinem uersusq;.
Semen ceu foliis.] MAN. capitulis lego, non foliis.
Colligitur ex hac etiam aliorum tithymalorum modo lac. M. adde, & semen.
MAN. Nec illud prætermiserim, in uerbis quæ ex Paulo transtulit Marcellus, Error in uerbis Pauli per Marcel. translatis.
insignem esse errorem, secũdi ordinis in calefaciendo esse tithymalos, qui ordo caulicus est: legendum enim quarti: quæ enim secundi ordinis sunt, non lædunt, nedum quod urant.
MAN. Multa mutauit Marcellus ex Theophrasto, & fortè bene: sed notare nobis placuit, quæ secus in nostro Dioscoride legebantur, ut omnibus bene pensatis, integrum sit lectori, eam quæ magis placuerit scripturam sequi.
Ὀπὸς hoc capite, contra legem quam sibi libro primo statuerat, semper lac Marcellus transfert. 160
Et hic quoq; pro opo reddidit lac, quod licet exigui momenti esse sciam, placuit tamen locum signare. 161
Deuorata.] MAN. lege, in catapotia. Conformatus.] ἀναληφθείς.
Candido lacte.] MAN. Quis nescit lac candidum? fugisset hanc nugationem, si fideliter uertendo dixisset, candido liquore. 162
Feruenti aqua aspersum.] MAN. ἀκβεσθείς.
Lactis liquore plenus.] MAN. lege, liquore albo. 163
MAN. Vocari hanc herbam spumeum papauer, non inuenio in meo Dioscor. 164
Lacte plenos.] MAN. Mirum est quàm Marcello placuerit lac reddere pro liquore: lego enim & hic ὀπόν.
MAN. Adiecta esse huic capiti tot nomina, primum & secundum ostendunt, à radice deducta, cuius uel nullus usus, teste Theophrasto, uel rarior quàm liquoris. 165
Aliquando quatuor.] MAN. hoc non lego.
Quadantenus pilosos.] MAN. lege, crassitiem quandam ostendentes.
Grauissimi odoris.] MAN. grauis, non grauissimi. βαρύοσμος.
Eodem modo.] MAN. lege uel intellige, tholi modo.

Fungosus.] MAN. lege, rarus. ἀραιός.

Qui tenues habet discurrentes uenas] MAN. pro tot uerbis lego, συνεχῶς ἔχον λεπτὰς, id est, tenues habens fistulas.

Cap. 166 Heraclíæ, bdelyræ, citocacíj, oleaginis, uel oleastelli nomina, non leguntur in meo Dioscoride.

Amaris.] MAN. lege, densis & amaris.

Fauces scarificantibus.] MAN. lege, arteriam.

167 Cnestron.] MAN. lege, cestron.

Id Syri apolinon uocant.] MAN. lege, quod Eubœes ætolion uocant.

Satiuo lino.] MAN. lege, sparto lino.

Speciosas.] MAN. adde, & multas.

In pane pulte úe.] MAN. lege, farina aut polenta.

168 MAN. Nullum hic nomen præter actes.

Rotundas quadantenus, inanes.] MAN. lege, rotundas, subcauas.

Tria, aut quatuor, aut quinque, aut sex, aut septem.] MANARD. lego solum, tria aut quatuor.

Ex uirgis.] MAN. lege, circa uirgas.

Maioribus incisuris diuisa.] MAN. lege, τμηλικώτερα, hoc est, magis incisa.

Chamæactis quoq; tot nomina non leguntur in meo Dioscoride.

Refrigerantq;.] M. abradendum omnino hoc uerbum, calent enim ambæ.

Radix in uino decocta.] MAN. adde, in uictu. πρὸς τὸν διαπαν.

Oculorum inflammationes.] MAN. lego absolute, inflammationes.

Cauernosa.] M. ὑποφορὰς, & podagricis opitulantur.

169 Porri semen.] MAN. lege, prassij, id est, marrubij: non prassi, hoc est, porri.

Lutei coloris.] MAN. ὠχραὺ, hoc est, pallidi.

Exiguo mâlo æqualem.] MAN. lege, ut exiguum mâlum.

Tumores omnes.] MAN. non lego, omnes.

MAN. Pro eodem habet Marcellus colorem luteum & pallidum, quod ego non probarim.

170 Neque Aphrorum, neque Romanorum nomen lego huius herbæ in meo Dioscoride.

Spondylio.] M. asphodelo legunt alij.

In nulla raphano foris color niger inspicitur, ait Marcellus: quod falsum esse mo apud nos hortulanus non nouit.

171 Qui amaram cucurbitam.] M. σικύαν, id est, cucumerem, lego. Tacentur autem reliqua sequentia nomina in meo Dioscoride.

Colocynthidis farctum.] M. intellige interiorem eius partem.

Stomacho inimica.] M. adde, ualde.

172 Nescio unde natum Cedis nomen, & Inuolucri, huic herbæ.

Inania.] M. κεφαλὰ lego, id est, leuis ponderis.

Caudas.] M. ὀραγὸς.

174 A similitudine lentis quam refert.] MANARD. hæc sunt interpretis, non Dioscoridis.

175 Romani syluestrem &c.] M. & hæc addidit interpres.

Rimosi corticis.] φλοιορραγῆντα.

176 Additur tot nominibus & Cedrostes in meo codice.

In gangrænam phagedænamq; transeuntibus.] M. non transeuntibus, sed ex cum eos affectus habentibus dixerim. γαγγραινικὴν enim & φαγεδαινικὴν lego.

Quæ de apoplexia quasi Galeni ex Definitionum libro recitantur, nec Galeni sunt, nec suis dogmatis consentiũt. Ea potius sequenda, quæ ex Introductorio sunt, accepta,

accepta, quanquam nec illud Galeni est.
Quæ post Bucranium recitantur nomina, in meo codice non leguntur. Cap. 177
Blechnon & Polyrrhizon uocat meus Dioscorides, reliqua tacens nomina. 178
Indicatq; id.] MAN. lege, probatio talis.
Vbi multa arundo & multa filix.] MAN. additur in meo Dioſc. corones, diſpa
ret filix. Putóque talem aliquando fuisse eius loci sententiam: Radix pota, & cum
axungia pro cataplasmate apposita, facit ad eos, qui ex arundine uulnerati sunt: cu-
ius probatio talis est: Vbi multa arundo, si ibi coronæ modo per ambitum multam
filicem conseras, disparebit arundo: atq; econtrario, si ubi multa filix, multam arun
dinem conseruerit, disparebit filix.
Obliquæ.] MAN. latæ, hoc est πλατεῖαι, non πλαγεῖαι. 179
Legitur in meo libro, sicuti & in reliquis, Si supergrediatur prægnans, eam abor
tiri, placet tamen Marcelli lectio, cui præter Theophrastum & Plinium, consentit
etiam Serapion.
Vnicum hic Polypodij nomen. 180
Præsertimq; quercuum.] MAN. lege, in agrestibus quercus truncis.
Dodrantali altitudine.] MAN. adde, filici simile.
Et hic quoque unicum dryopteris nomen.
In dulci.] MAN. lege, ad dulce uergentes. 181
Magnitudine.] MAN. ego quoque lego magnitudine. θαλίας. 182
Quo in opsonijs utuntur.] MAN. ego lego, huius flore εἰς τὰ προσφάγματα.
Offulæ.] MAN. ὀφθαλμία.
Despumato melli.] MAN. lege, cocto.
Tria tantum nomina habuit herba hæc in meo codice, Linozostis, Parthenij, 183
& Mercurij.
Duplex eius genus est, sexu discernuntur.] MANARD. nec ista quoque in
meo leguntur.
Geminatis geniculis.] διαγόνατα.
Alarum cauis multis.] MAN. adde, & densis.
Dodrantalem.] MAN. lege, duorum dodrantum. 184
Per interualla disposita, & albescentia.] M. ego lego, per interualla albescentia.
Est cauli foliisq; uis &c.] M. sic ego uerterim ferè ad uerbũ: Caulis & folia olerũ
modo pota, uim habẽt ad ciẽdam aluũ. Coctorũ uero aqua bilem educit & aquosa.
Sunt qui Scorpiuron.] MAN. adde, à floris figura: & reliqua nomina mitte. 185
Candidioraq;.] MAN. lege, nigriora.
Purpurascentem.] MAN. lego, ὑποπυῤῥόν, quasi subfuluam.
Ante accessiones.] MAN. adde, hora una.
Sunt & qui hanc Scorpiuron.] MAN. hoc non lego. 186
Scorpionũ ictibus subuenit.] MAN. adde, ἄκρως, id est, summè & excellenter. 187

EX LIBRO QVINTO.

Cibum in stomacho non continentibus.] MAN. lege, stomachicis, ob causam Cap. 1
à me non semel redditam.
Desectis.] MAN. intellige antea ablatis. ἀφαιρεθέντα.
Et in uerrucarum genere thymis.] MAN. Thymos sedis intellige antea ablatos.
Vsq; ad pubertatem.] MAN. ἄχρι αὐθήσεως, id est, usquedum floreat. 2
Minimis acinis.] MAN. paruis lego, non minimis.
Innocentior.] MAN. lego ad uerbum, minus horum est particeps. 3
Ollares & in uinaceis seruatæ.] MAN. ἐκ τῶν σεμφύλων & ἐκ τῶν βιλάρ.
Exiguo uino ut uinosæ fiant.] M. ego legerẽ, fiunt autẽ tales paulò post uinosæ.

Emplastri modo.] adde, cum sale.

Adstringendi maiore ui.] MANARD. ego lego, attenuandi. Serapion consentit Marcello.

Aut cymini farina.] MAN. lege, &, non aut.

In uerrucarum genere quas epinyctidas uocant.] MAN. lege absolute, epinyctidas. Nullæ enim sunt in uerrucarum genere epinyctides.

Cap. 4 Legenda cum floret.] MAN. si flos œnanthe est, frustra dicitur legenda cum floret. Melius igitur leges hoc modo: Oenanthe uocat̃ sylueſtris uitis fructus, dum floret reponi debet in fictili &c.

Gingiuas sanat.] MAN. adde, cum melle.

5 Vehementissime enim urit.] MAN. ἱκανῶς, id est, satis.

ὡραῖοι fructus. Non accesserim in hac parte Marcello, quod scilicet antiqui medici horæos fructus solum uocent cucurbitas, cucumeres, pepones. Nec in eo, quod diuidi cibum ab oris particula columella dicit, ne si uniuersus descenderit, præfocet: scio enim

Columellæ usus. alios quoque fructus ab antiquis medicis dictos horæos: & usus columellæ esse, ad aërem & sputum, non ad cibum.

6 Vrinam magis expellit.] MAN. non lego magis.

Vtroq; uitio caret.] MAN. lego, utrunq; excessum effugit.

Corpus auget.] MAN. lege, carnes.

Vermiculum.] MAN. κιρρός.

Aegerrime resoluitur.] MANARD. δυσδιαπνεύστως, id est, difficile transpirat, uel difflatur.

Aluum, & in alias partes destillationes.] MAN. ego lego, aluum abstinet, & alias destillationes.

Molle.] ἁπαλός.

Et ab infirmitate corporis.] MAN. ego lego, & his qui ab imbecillitate affliguntur est utile.

Languentes uenarum pulsus excitat.] MAN. σφυγμῶν ἀνακτητικός, uerterem ego simpliciter, pulsus excitat.

Venarum pulsus.] M. & hoc loco pulsus simpliciter leguntur.

Concoctionem tamen impedit.] M. lege, concoqui ineptum.

Hadrianum Mamertinumq;.] M. adde, in Sicilia genita.

Eapropter fallit bibentem.] M. ego lego, neque latet copiose potum.

Meatus laxat, laxatisq; his sensuum cæca excrementa purgat.] M. τὰς ἀναπαθαίρουσι ἐκκρίσεις, καὶ ἀδήλως προποιῶν. quæ uerba in alium sensum ego hoc pacto conuerterim: Et ea quæ ad sensum patent purgans excrementa, & occulte meatus adaperiens. ut sit sensus, excrementa ab huius uini potu & aperte, & ea etiã quæ sensum effugit difflatione uacuari.

Bibitur eodem anno.] M. post annum. Eadem lectio in uino adynamo, scilicet μετ' ἐνιαυτὸν, & eodem modo utrobiq; legit Hermolaus.

7 Priuatim mulieribus.] M. non lego priuatim.

8 Sextariis duobus mellis.] M. lege, sextariis sex.

9 Insignis error est, in græcis etiam exẽplaribus, hoc cap. à nemine interprete animaduersus: bis enim repetitur, decocta nos uti: primo in his quorũ aluũ mollire uolumus, aut uomitũ ciere: secũdo in pulsib. pusillis &c. Multa enim sunt quæ subesse errorẽ in altero eorũ locorũ ostendunt. Primũ, quoniã si nõ est alterius q̃ decoctæ mulsæ aquæ usus, frustra nõ solum bis, sed etiã semel fuisset adiectum decoctæ. Deinde, quæ necessitas fuit ei qui iam usum decoctæ dicere incepisset, nullo alio intercedente sermone, sed alios eiusdem usus narrãti, iterũ repetere, nos uti etiã decocta, in his qui pusillis sunt pulsib? Clarius uero detegit̃ hic error in græcis exẽplaribus, sic enim

Error insignis etiam in græcis exemplaribus.

sic enim primo loco legimus: χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ ἐφ' ὧν &c. secundo loco τῷ ἐφεψημένῳ. hoc est si quis uerbum uerbo reddat: Vtimur autem cocta in his qui-
bus aluum mollire cupimus &c. cocta autem in his qui paruis sunt pulsibus &c.
Quis enim non uideat altero horum locorum errorem euenisse: & pro non deco-
cta, legi decoctam: Vt uero primo loco legendum sit non decocta, facit Galeni au-
toritas, qui lib. 3. de uictu morborũ acutorum, mulsam aquam non decoctam, aluũ
magis subducere, decoctam magis dicit nutrire. Facilis autẽ fuit lapsus in græca lin-
gua, à uoce ἀναφεψημένῳ, quæ nõ decoctum, ad ἀφεψημένῳ, quæ decoctũ significat.

Copiosius.] MAN. ἀκρατέστερον. meracius uertit Hermolaus.

Hypochondria uocant medici, utrinque à lateribus uentriculi os attingentia lo- *Cap. 10*
ca, dextrum sub quo iecur, sinistrum sub quo lien iacet, nominantes. Celsus præcor *Hypochõdria.*
dia uocauit. Nonnulli temporis huius, ex græca lingua, multa ad latinam interpre- *Præcordia.*
tati, ilia uocauerunt, non recte, ut puto, quum teste eodem Celso, ilia inferius circa *Ilia.*
pubem iaceant.

Bilem & pituitam trahit.] MAN. lego pituitam tantum, non autem bilem. & 11
eodem modo scribit Paulus.

Miscetur apte malagmatis &c.] MAN. ego aliter lego, in hunc modum: Apte
farinæ hordeaceæ miscetur, emplastris q̃ ac malagmatis, quæ discutiẽdi uim habẽt.

Facit ad exinanitiones, in quem usum tepida infunditur.] MAN. Accusat hoc
exinanire, & per urinam reddi: nimis certe hic uel dormitans, uel ad Hermol. taxan *Male Marcel-*
dum intentus. Si enim bibatur, quomodo infunditur: alioqui de potu eius ab initio *lus Hermolaũ*
capitis dixerat, quod pituitã educeret: hic uero infundi tepidam ad aluũ exinanien- *accusat.*
dam, calidam ad tormina: quod certe non aliter quàm per clysterẽ intelligi potest.

In quem usum feruente ea, fouentur.] MAN. Marcellus qui nihil addendum
uocibus Dioscor. dixerat, participium *feruente* statim addit. Quod si dixerit, in uoce
ζεούσῃ, feruorem includi: dicet similiter Hermol. in uerbo Infunditur, clysterem
intelligi. Quid autẽ per uerbum πνεῖον intelligatur à medicis, lib. 1. à nobis est mon
stratum. Hic addemus, non meritò à Marcello reprehendi Hermolaũ, quod saccis *Patrocinatur*
aquã claudere uoluerit: hac ratione, quod si rariores sint sacci, effluet: sin dẽsior ma- *Hermolao.*
teria, calorẽ non trãsmittẽt. Videmus enim uesicis aquã optime cõtineri, & nedum
per eas, sed & per stãnea uasa calorẽ liquoris inclusi trãsfundi. q̃d cognoscẽtes Pan-
nones, uasculis ad hoc paratis, decocto herbarũ plenis ad leuãdos dolores utuntur.

Ruellium quoq̃ non maiore ratione taxat, quod scilicet suffitu dixit, qui absque *Ruellius defen-*
fumo quo aqua caret, intelligi non potest: poterat enim discere uel à Plinio Marcel *ditur.*
lus, aquam fumo non carere, si nunquam fumum aquæ uiderat, qui lib. 31. suffiri
aquam marinam calidam cum aceto in dolore capitis, docet.

Adstringit & refrigerat acetum.] MAN. adde ex fide nostri codicis, & cibi ap- 13
petentiam facit.

Fluentem ex uulneribus sanguinem.] MAN. χύαιμον. Sic autem Græci uocãt
ea, quæ cruentis protinus uulneribus imponuntur.

Inspergitur.] MAN. hoc non lego.

Rabidorum q̃ canum.] MAN. lege, canum, ut aliàs sæpe. 15

Exulceratis intestinorum torminibus.] MAN. μετὰ νομῆς, cum depascentia.

In confectione Thymoxhalmæ, non lego rutam neq̃ polentam. 16

Operculatum.] adde, linteolo.

Non recte à Marcello definitur arthritis, quæ & latine ab eodẽ articulorũ dolor
dicitur, quod sit inflammatio permanẽs, male affectis neruis ualidissimos afferens
dolores: fit enim & absq̃ inflammatione, neq̃ permanẽs, hoc est diuturna, semper
est, nec in neruis fit semper, nec ualidissimos affert dolores. Melius igitur feciss̃et, si

definitionem ex his quæ affert in fine Pauli uerbis elicuisset, quàm ex libro de Def nitionibus, perperàm Galeno adscripto, à quo sæpenumero magnam errandi occa sionem accepit.

Cap. 17 Putrescentes humore gingiuæ.] MAN. μυδῶντας τὰς οὐλάς. labantes Hermolaus.

Reprimit.] MAN. στέλλον. Hermolaus, adstringit.

Quæ in ore exeduntur.] MAN. σηπεδόνας. putrescentia Hermolaus.

Solidescit potu eius guttur, callum faucibus obducit.] MAN. pro gutture & faucibus, unam tantum uocem lego, βρόγχον. ideo ad uerbum sic uerterem, fauces firmat, & callosas facit.

Datur idem utiliter cibum in stomacho non cõtinentibus cruditatibus,] MAN. ego lego, stomachicis, & difficile concoquentibus.

Concrescẽtibus in uesica calculis.] M. & hic quoq; inutiliter additum, in uesicæ.

Vegetum.] MAN. ὑγιεινὸν, id est, salubre.

18 Et inueterate.] MAN. ἄγαν. addendum ergo, ualde.

Neruos non lædit.] MAN. lege, minime neruos lædit.

19 Vuis mare miscent.] M. ego lego, statim post uuæ uindemiam mare miscent.

Alij passis prius factis uuis mare miscent.] MAN. ego lego, passas uuas in uasis mari profundunt.

20 Demissa.] MAN. lego, laxa facito, id est, χάλασον.

Sextarijs decem.] MAN. lego, duodecim.

Spissandi uim.] MAN. ἐστὶ δὲ συστικὸς, hoc est, adstringendi habet uim.

23 Non excessura tamẽ sunt pira maturitatis suæ modum.] MAN. aliter loquitur detur Dioscor. & hoc pacto ad uerbum: Non admodum autem matura sint pira.

Acerbo sapore sunt.] σφυφνοί.

25 Simpliciter aut ad tertias.] MAN. non lego simpliciter.

26 Concoctiones à cibo potum.] MAN. aliter meus Dioscorides, & sic ad uerbum. Vtile non febrientibus ad uentriculi concoctiones doloresq; superbibitum, ad humidas quoq; aluos & intestinorum difficultates.

27 Nigræ myrti.] MAN. Tanti est apud me fides in hoc interpretandi munere, ut etiam si crederem Dioscoridem nigras myrti baccas intellexisse, non recedendum tamen à uerbis eius iudicarem, quæ sunt, Myrta, hoc est, myrti baccas nigras, quas maturitatem excesserint, accipito. Quod tamen putem non de nigra tantum, sed simpliciter de quauis loquutum, faciunt uerba quibus capite sequenti utitur, ubi de nigra intelligens, aperte eam demonstrauit dicens, Nigræ myrti ramulos &c.

Tusarum modio.] MAN. χοίνικι.

In stomachum & aluum destillationes.] MAN. ξύμαλζομένῳ τε στομάχῳ καὶ κοι λίᾳ. id est, uentriculo & uentri rheumatismum patientibus.

Fœminarum fluctionibus.] MAN. ξῦν simpliciter scribit Dioscorides, id est, fluctionibus.

29 Sistunt in eum destillationes.] MAN. fidelius, tametsi non adeò eleganter, quis piam hæc omnia hoc pacto (ni fallor) conuerterit: Stomachi fluctionem iuuant, intestinorum, uesicæ, sanguinis eruptiones, in uniuersum autem & rheumatica uniuersa ulcera fota ad cicatricem ducunt.

31 Incorruptum.] MAN. lege, difficilem mutari.

Ex Aegyptia fico.] MAN. sycomorum intellige.

Acerrimum.] MAN. acre.

32 Passim.] MAN. aduerbium hoc addidit interpres.

Narium destillationibus.] MAN. καταῤῥιζομένοις, id est, fluctione laborantibus naribus.

Nigra.] MAN. lege, nigrescentia.

Conficiuntur

Cap. 34.

Conficiuntur uina.] MAN. adde, picea.
Nuper cæsam.] MAN. adde scissam, σχίζοντας. assulatim transfert Hermolaus.
Exudati humoris.] MAN. hoc non legitur in meo Dioscoride, sed ex ductu ser
monis, non humorem apponendum, sed lignum iudico.
Adstringunt.] MAN. adde, parum.
Cutem subeuntibus aquis.] MAN. hoc non inuenio.
Aceti sextarios sex.] MAN. pro aceto, lego mustum: sed fortè uerior fuit Mar= 36
celli lectio.
In musti sextarios uiginti.] MAN. lege, sex.
Et ex gelu contractam corporis noxam.] MAN. fideliter, & uno uerbo pote= 38
rat reddere, perfrictionibus. κατατρύξεις enim tantum ait Dioscorides.
Cum pyrethro herba.] MAN. cum pyrethro simpliciter dixit Dioscor.
MAN. Vbi de uino ex hircina origano cõcinnato legit, In linteolo: adde, laxo.
Torminibus, inflationibus.] MAN. hoc loco non lego, inflationibus.
Anisi uero tres.] MAN. pro anisso, lege, anethi. 40
Idem hoc uinum.] MAN. non reperi hæc uerba in meo Dioscoride.
Lienem minuit.] MAN. lege, lienis crassitiem attenuat. 41
Apij seminis.] MAN. adde, montani.
Soluendis inflationibus accommodatum.] MAN. βύπνος. halitum oris com=
mendans, Hermolaus. Ego, facile spirantes, conuerterim.
MAN. In Elleborite ubi legit, In marinæ aquæ duodecim quindecim ue cõgios,
ego lego quindecim aut quatuordecim.
Odorati iunci drachmas triginta.] MAN. lego hic & in calamo uncias.
In Scammonite ubi legit Marcellus drachmas quinque, ego lego quindecim.
Intus candido.] MAN. lege, albiore. 42
Maculis alabastritæ lapidi similibus.] MAN. ὁμαφύσεις ἔχοσα ἐμφορᾶς ὀνυχίτῃ λιθῷ.
id est, lineas habens onychiti lapidi similes.
Maculas lineis similes.] MAN. lege, uenas zonis similes.
Fauilla.] MAN. λιγνύϑ. ut fortè magis proprie fuliginẽ Hermol. reddiderit.
Et cameris.] MAN. τῇ κορυφῇ, hoc est, summitati.
Coquitur Cadmia.] MAN. lege, uritur.
Alterum candidissimum.] MAN. λᾶον lego, id est, leue. Marcellus λόυκον legit, 43
debuitq; propterea album uel candidum, non candidissimum dicere.
Opplendi.] MAN. πϑωλασικῶ, quæ uox aliud significat, quàm opplere: quod
nescio etiam quare differat ab eo quod est explere. quam uim & superius huic pom
pholygi attribuerat Hermolaus conglutinandi, nos eandem uim cum emplastice
credimus, de qua suprà abunde diximus.
Est præter hæc in genere leniter crustas obducentium.] MAN. hæc nec lego,
nec legenda aliquo pacto puto: nulla enim res frigida crustas facere in cute potest.
Lentis carbonibus.] MAN. lege, tenuibus & leuibus.
Aut lentiscum.] MAN. lege, aut herbam schœnon. Puto tamen in græco quo=
que βοτάνου non recte additam, id est, herbam.
Exiguis granis quibus constat &c.] MAN. lege, milij forma exiguus, & grauis. 45
Et adstringit.] MAN. hoc non lego in meo codice.
Egregie erodens.] MAN. δακνον. mordens scilicet: quod certe minus est, ut pri
mo etiam libro monui.
Trium obolorum.] MAN. lege, quatuor.
Papularum eruptiones.] MAN. lege, exanthemata.
Vulgariære.] MAN. hoc non lego.
Adstringendi reprimendiq;.] MAN. lego πϑλιλῶ solum. 46

Cap.47 Colore fauillæ.] MAN. lege, cineris.

48 Contra inteſtinorum tormina.] adde, cœliacos.

50 Donec nulla ſuperſit nigredo. MAN. ἐφίσηται. clarius ſupernatet dixeris, ut Hermolaus.

Sub manib. paulatim in loco uacuo.] MAN. lego, ὑπὸχέοντες, hoc eſt infundêtes.

Opplere.] M. hic quoq; pro uerbo πρεμπλάσσω, redditur opplere, quum tamen ſubdat Dioſc. πλησῦν, quod ipſe Marcel. uertit explere, ſicq; uideat̃ idem bis dixiſſe.

Sine exulceratione.] MAN. ἐχαρῶν, id eſt, abſque eo quod eſcharas, id eſt, aut ſtas ignis modo excitet.

51 Validiſſimo igni.] MAN. lego, ὄξει, id eſt, aceto, ut Hermolaus: non ὀξῦ, id eſt, ualidiſſimo.

52 Vitri modo pellucidum.] M. ὑελίζοσα, id eſt, uitrũ referens, nulla lucis mĩtione.

53 Sunt etiã qui quod oculos dilatet, platyophthalmon.] MAN. lego pro his omnibus ferè hæc uerba: Hoc nonnulli Stibi: alij Platyophthalmon; ſunt etiam qui Larbaſon uocent. Vim habet &c.

Eſt illi uis opplere.] MAN. ἐμπλαστικὸν hic quoq; uim lego: quam qualis ſit, ſuprà Galeni teſtimonio oſtendi.

54 Quæ ad Coryci Sebaſtiam foditur.] MAN. lege, quæ apud Coryçum & Selinuntem inuenitur.

55 Helcyſma.] MAN. lege, enclyſma, uel encauma.

56 Cocta.] MAN. χωνδυομένης.

Puteolis & Baiis.] MAN. non leguntur hæc in meo Dioſcoride.

Spiſſare, adſtringere.] MAN. lege uel intellige, συσπαστικὸν.

Foſſilis ſalis drachmas quinq;.] MAN. lege, uncias.

Sedis itidem cicatricibus.] MAN. lege, fœdis.

57 Tum diuidenda.] MAN. lege, formanda. ἀναπλαστέον.

Per opplendi uim.] MAN. hic quoq; emplaſticam opus eſt intelligere.

58 Virente.] MAN. πρασίζοσα.

Vlcera extergit.] MAN. lege, cicatrices. ἕλκη.

Leniterq; cum eroſione aliqua exeſt.] MAN. leges meo iudicio, & uerbis Dioſcoridis, & rei ipſi accõmodatius, hoc modo: Leniter exeſt cum quadã mordacitate.

59 Et cœruleus color aliquis eſt, qui æqualiter cõmunicato ſibi eo colore ſplendet.] MAN. neſcio quo pacto uerbis Dioſcoridis hæc reſpondere poſſint: ea ſunt huiuſmodi: ὃ χρῶμα κυάνεον ὁμαλόν τε ἄγαν. quæ in hunc ſenſum quiſpiam uerterit: Cæruleus color, æqualisq; ualde.

In genere eorum eſt quæ in medicina alendis tantum palpebrarum pilis uſum habent.] MAN. hic quoque excluſionis nota addita: ſic enim ad uerbum loquitur Dioſcorides: Eſt ex eorum numero quæ palpebrarum augent pilos.

60 Eligenda harena illa eſt quæ craſſiſſima.] MAN. ad cœruleum ipſum, non ad harenam refert Hermolaus. & pro craſſiſſima, ſaturatum uehementer colore nonnihil ſui, reddidit. cui & ego in hac parte conſenſerim.

61 Spumæ modo.] MAN. Dioſcor. ueluti ἔκβρασμα eſt. Indicarum harundinum pullulum uocat Hermolaus, quod & mihi magis probatur, ἐκβράζω enim uerbum, emittere ſignificat.

62 Vndiq; lutea.] MAN. addidit Dioſc. κατανοῆσαι. ſaturatum uertit Hermolaus.

Adſtringere.] hoc non lego, hoc eſt συσπαστικὸν. ſed συσπαστικὸν.

Deijcere.] MAN. σκεδαστικὸν.

Collectiones.] MAN. lego, phlegmonas, id eſt, inflammationes.

63 Minio.] MAN. Amineo ſcribit Dioſcorides. An uero Græcis ſit ammion, quod Latinis minium, alibi declarauimus.

Floridum.

Floridum.] MAN. lege, floridissimum.
Pustulas.] MAN. exanthemata scribit Dioscor. quam uocem consueuit Mar=
celius uertere, eruptiones pituitæ.
Lini ue decocto.] MAN. lego selini, hoc est, apij. Cap. 64
Quinetiam minutissima auri ramenta.] MAN. hæc uerba nõ lego in meo Dio=
scoride, & propterea supposititia puto.
Carthaginensis.] MAN. Carchedonice. 65
Quinetiam.] M. hic desunt uerba sequentia, Antidotis quoque miscetur. 67
Quidam etiam mutata tantum.] MAN. aliter lego totam hanc partem: Qui= 68
dam stalacticon, pecton, hephthon, aracton, lonchoton.
Quod ab Hispanis etiam lonchoton.] MAN. lege, ab alijs lonchoton dictum.
Repurgare.] MAN. hoc non lego in meo codice.
Exulcerare.] MAN. lego escharas, id est, crustas excitare. 69
Sanguineo colore.] MAN. milti, hoc est rubricæ, non sanguinis lego. 70
In suo genere.] MAN. hæc adiecit interpres. 71
Leuorem habet.] MAN. adde, pura est. 72
Grauans enim sory olfactu uirus mittit, eoq; nauseam cit.] MAN. multa de suo 73
addidit Marcellus. βαρωδέστερον tantũ, hoc est uirosius, & nauseã facere dicit Dioscor.
Pingueq; est.] MAN. lege, subpingue.
Potuq; aut olfactu.] MAN. lege, dum deglutitur.
Quod autem fractum non minus quàm Misy splendet.] MAN. aliter lego, hoc
uidelicet modo: Quod autem non splendet dum frangitur consimiliter Misy. Mar
celli tamen lectionem puto meliorem.
Coctis quæ cocta non sunt.] MAN. lege uel intellige, ustis quæ usta non sunt.
Quæcunq; cruda humore aliquo resolui possunt.] MAN. multa & hic sensum
mutantia. Verba Dioscor. sunt: ὅσα ὠμὰ ὄντα λύεται. id est, quæcunque cruda dum
sunt, dissoluuntur.
In fornacibus quæ aureæ dicuntur.] MAN. lege, quæ areæ. 74
In fornaces foueas dictas.] MAN. lege, in foueas tacitis fornacibus.
Expers alterius naturæ auripigmentum est.] MAN. Coniungenda hæc pars 75
præcedentibus est, ut scilicet & hæc sit nota boni auripigmẽti, alteram rem non ha=
bere secum commixtam. Lege igitur, Et expers alterius naturæ existit.
Glandium modo concretum, pallidum, Sandarachæ colore gleboſum.] MAN.
ego lego, βωλώδες, hoc est, gleboſum. atque colore Sandarachæ, nulla palloris aut
glandis mentione.
Habet exedendi uim.] σηπτικόν. de ui septica alibi diximus.
Ad satietatem flammeo colore rufescit.] MAN. κατακορῆ πυρρόν. hoc est, ad sa= 76
tietatem rufo.
Fragilem.] MAN. adde, conteri facilem.
Sulphuris uirus.] MAN. lege, sulphuream spirationem habentem.
Quod ualidissime adstringit.] MAN. adde, βαρύοζον, hoc est, graue olens.
Bullosumq; est.] id est πομφολυγώδης. quod fortè quis pompholygi, id est, tu= 77
thiæ uocatæ similis, conuerterit.
Natione pertertur alijs.] MAN. fidelius quispiam & hoc alio modo uerterit, di=
cens, Et genere ex Melo uel Aegypto.
Quodq; sine asperitate &c.] MANARD. Ego inuenio, æquale, & omni ex
parte succosum.
Cum quodam igniculo caloris.] MAN. lego, καὶ πυρῶδες ἀναπνέοντα. hoc est,
quod caseum spirat, id est, redolet.
Brassicæ succo.] MAN. lege foliis.

Ex aqua illita.] MAN. καταιονημένα, hoc est, perfusæ.

Inunguntur.] MAN. adde œdemata, id est, laxi & indoloroſi tumores.

Cap. 78 Ad narium mucum, & in ſubiectas partes deſtillationes.] MAN. lege, ad coryzam & catarrhum, grauedinem & deſtillationem uocat Celſus.

Podagræ eo ex aqua.] MAN. adde, cum nitro.

Veternoſis.] MAN. lege, lethargicis.

79 Leuiſſimus.] MAN. ualde leuis.

Fiſtuloſus.] MAN. πολύκωλον lego, multiforus.

Nec in attritu harenoſus.] MAN. ἄλιθον, id est, illapidoſus.

Candidiſſimus.] MAN. lege, albus.

80 Tateon.] MAN. lego, Tapeon, aut Tritæon, aut Gantæon.

Subeuntium cutem aquarum tumores.] MAN. uerba Dioſcoridis ſunt: Et ad hydropicorum œdemata, quorum alius ſenſus eſt, ut norunt medici, quàm qui à Marcello exprimitur.

Calentes ijdem &c.] MAN. πνεία, id est, fomentum per ipſos, ait Dioſcorides.

Cum polenta.] MAN. adde uel intellige, uſti. κεκαυμένοι enim ait Dioſcorides.

Crabrones.] MAN. ego quoque lego τορεθηδόνας, ut Hermolaus.

Et capitis ulcera quæ pſydracia, & quæ thymos appellant.] MAN. rutius & ſine delius legeris hoc pacto: Et ad capitis pſydracia, thymoſq; & phymata. Non enim ſunt capitis ulcera thymi, ſicuti neque pſydracia ſunt ulcera.

Tubercula quos dothienas uocãt, & teſtium tumores diſcutiunt.] MAN. ſicle go ad uerbum: Cum uua paſſa, aut ſuillo adipe, aut melle dothienas diſcutiunt. Et teſtium œdemata cum origano & fermento citius maturant.

Sugillata.] MAN. adde, faciei.

Podagris.] MAN. adde, ſimiliter.

82 Contra exulcerata inteſtinorum tormina.] MAN. adde, depaſcentia.

83 Defertur Nilo.] MAN. καταῤῥεῖ, defluit.

Innatat & paludibus.] MAN. Innatat uero paludibus.

Maiore in guſtu &c.] MAN. lege, & maiore. Videbuntur hæc leuiuſcula, ſed ſi quis diligenter aduerterit, uidebit non ſine cauſa notata.

Defluente colore.] MAN. hoc non lego, ſed ἐκμέρους, id eſt, ut mihi uidetur, per partes aqua etiam diluitur.

σμήγματα. Ex his quæ exterendo ſunt.] MAN. σμήγμασι. Sunt autem σμήγματα, quæ que purgant & emaculant faciem.

84 Fiſtuloſum.] MAN. lego, perforatum, quod mihi aliud eſt quàm fiſtuloſum.

Ex alto in ſummũ euocandi.] MAN. μετασυγκεκινκώ. Quæ uero hæc ſint, Ge lenus docet lib. 4. Methodi curatiuæ.

Quale quod ex bunis.] MAN. Si eiſdem locis nitrum & nitri ſpuma naſcitur, ut Marcellus ipſe teſtatur, quum nulla ſit inter tot natales ſpumæ bunorum men tio, melius erat hoc loco colles intellexiſſe.

85 Spumoſa.] MAN. lego, aut ſpumoſa.

Amplius tamen id nitrum nitriq; ſpuma poſſunt.] MAN. Non lego hoc loco, nitriq; ſpuma.

Aut cum decocto.] M. inuenio in meo codice, aut cum epſemate, id eſt, ſapa,

Aut aniſi.] MAN. hoc non lego.

Exterendo & extenuando.] MAN. lege, ad lepras.

Cum reſina excepta ſanant.] MAN. non lego ſanant, ſed aperiunt.

86 Validiſſime adurere.] M. lego ualde. Adde, ſepticen uim, de qua ſæpe.

Panos.] MAN. adde, & tubercula.

Lauatur cremata fex.] MAN. Adiecit hæc Marcellus, quare enim dixerit hic lauari,

lauari, quũ docuerit ſuperius ablui, ut põpholyga: lege igitur, Lota uero miſcetur.
Albugines.] MAN. lego, ἀχλῦς, id eſt, obtuſãm aciem.
Candorem.] MAN. lege, ſummam albedinem. Caſ. 87
Vulgari albo lapide.] MAN. χυδαίας μαρμάρου, id eſt, uilis & cõmunis marmoris.
Glutinat.] MAN. Emplaſticen uim habere dicit Dioſcor. quam opplendi alibi 88
uocat Marcellus, & nos aliam eſſe non ſemel oſtendimus.
MAN. πλώματα lego, & caſus intelligo in eo ſpatio quod uacuũ Marcel. reliquit. 89
Sine pondere.] MAN. lege, leue. 90
Fiſtuloſum.] lego, πολύκηνον, id eſt, multis uacuitatibus, uel foraminulentum.
Bembico.] MAN. lege, Besbico.
Ad exterendum & inducendum leuorem.] MAN. ad ſmegmata dixit Dioſc.
cui uoci tot reddit Marcellus.
In Cappadocia.] MAN. lege, in Galatia.
Et cremĩs.] MAN. lege, χορταρείοις. 91
Inani.] MAN. πολυκῴῳ, id eſt, multiforo. fiſtuloſum proximo capite Marcel-
lus intellexit.
Recentes.] MAN. lege, nouæ, alio ſenſu: poſſunt enim aliquæ ſpongiæ nouæ 92
eſſe, quæ longo tamen antea tempore euulſæ ſint.
Omnes tamen præcluſa ulcera calloſq; aperiunt.] MAN. totam hanc partem
fidelius quiſpiam hoc pacto conuerterit: Præcluſa ulcera & callos dirimunt, ſiccæ
lino colligatæ, linamentiq; modo impoſitæ. Rheumatica uero ueluti depaſcentia,
& antiqua ulcera exiccant, ſi nouæ, ſiccæ & uacuæ apponantur, ſanguinisq; com-
peſcunt eruptiones. Ex aceto autem crematæ ad ſiccas lippitudines faciunt.
Crematarum cinis.] MAN. hoc addidit Marcellus Dioſcoridi. uſtas ſimpliciter
dixit. non quicquid tamen uritur, uſqueadeò uritur ut cinis fiat. Refert Galenus
chirurgum quendam ea utentem ita calida poſt uſtionem, ut & cruſtam, ignis mo-
do excitaret, & pro operimento eſſet. quod non bene poteſt de cinere intelligi.
Veluti candens ferrum.] MAN. nulla in Dioſcoride ferri mentio. 93
Sandarachæq;.] MAN. lege, antherico.
Aut Sandyci.] MAN. adde, ſaturæ.
Et ad cicatricem perducit.] M. lege, & cicatrices, ſcilicet implet.
Inæquali coloris concretione.] M. ὀκ δύτρου τῇ συγκείσει τοῦ σώματος. Hermol. 94
nec corporis portione ponderoſus. Ego, non robuſta corporis concretione.
Candidas ſiquidem.] MAN. non lego ſiquidem, ſed δέ, hoc eſt, autem: diuerſo,
ut clarum eſt, ſenſu.
Rufeſcat.] MAN. adde, magis.
Cruſtas inducit.] MAN. ποσῶς, id eſt, aliquantiſper.
Etambuſtis cum cera medetur.] M. Cum urendi uim habeat, mirum eſt quod,
ut Achillis lancea, ambuſtis medeatur. Lego in meo Dioſcoride, καταπλασμάτων.
Nullo ſenſu Marcellus legiſſe uidetur καταλιπασμάτων. Galenus uehementer exic-
care, adſtringereq; aliquatenus, & mordere.
Purgat cum melle malefica.] M. lego, θηριώδη. fera uertit Hermolaus. 95
Rubens.] M. καταπυρῆς. colore nominis ſui egregie infectus, uertit Hermolaus, 97
hoc eſt, ſanguinis.
Pondus amiſerit.] MAN. lege, mediocriter leuis.
M. πρόπτωσις definitur à Paulo Aegineta caſus uueæ tunicæ, fracta aut exeſa cor-
nea. Procidentiam autem totius oculi, uocat ἐκπίεσμον.
Naſcitur in Lycia.] M. lege, in Cilicia. non damno tamen Marcelli lectionem. 99
De Morochtho. In teneris corporis partibus.] M. ego lego, tenera ulcera. 100
Ibidem in Thyite. Qui quod eo medicinalia mortaria fiunt, nomen inuenit.]

Hæc addidit Marcellus. Alioqui mollior uidetur, quàm ut idoneus mortarijs sit.

Erodit ualidissime.] MANARD. lego, ἀναδακνων σφοδρᾶ, id est, uehementer mordicans.

Præcipua.] MAN. hoc adiectiuum adiecit interpres.

In Iaspide. Alius glaciem repræsentat saliuæ similis.] MAN. lege, alius crystallinus, pituitæ similis.

Calai gemmæ similis.] MAN. adde, colore.

MAN. Inter Iaspidis uires detegere eum furta scribit meus Dioscorides, sicuti & Hermolai exemplaria: quod ut superstitiosum reliquit (puto) Marcellus.

In Ophyte. Graui enim odore.] MAN. grauem dicit meus Dioscorides, non habita odoris mentione, ut de pondere opus sit intelligere.

In Ostracite. In leuiganda cute.] MAN. pilis uidelicet amouendis.

Drachmarum duarum pondere.] MAN. lege, unius.

Quinetiam si quis quatuor dieb. &c.] hic lego, duarum drachmarũ pondere.

In Smyride. Exterendo & exedendo.] MAN. septas & causticas lego.

In Geode. Quem quoniam terram intra se amplexus est, Græci.] MAN. hæc omnia sunt interpretis, non Dioscoridis uerba.

Cap. 101 Præcipuam & supremam.] MAN. ἀνωτάτω. intelligo communissimam atque (ut ita dixerim) generalissimam, & omni terræ communiter conuenientem.

In Eretriæ uiribus, lego etiam molliendi.

In Pigníte. Crassiores habet glebas.] MAN. lege, crassas.

Marinarum testarum cinis.] MAN. lege, ostraca ex fornacibus ualde assa.

In Melia. Viridibus emplastris.] MAN. lego ἁλωλμεσι, id est, potestatibus.

In Ampelite. Reprobanda è diuerso cinerulenta.] MAN. adde, alba.

103 Melan.] MAN. lege, melan quo scribimus.

Gummi pondo.] MAN. lege, uncia una.

Et atramenti sutorij tantundem.] MAN. ego lego, Taurini glutinis unciam unam semis, chalcanthi unciam unam semis.

EX LIBRO SEXTO.

Ex præfatione. Aut oblata occasione &c.] MAN. Aliter meo iudicio fidelius & plenius quis piam hoc pacto uerterit: Aut ea materia quæ iuuamenti gratia infirmis præcipue offerri uidetur, ut absinthio &c. Et est sensus, malum ueneni odorem auferri nõ solum aromatibus, sed his etiã medicamentis quæ odorata cum sint, iuuamenti gratia dari consueuerunt: hocq; præcipue falli eos, qui quum imbecillitate aliqua molestentur, eius pellendæ causa hæc medicamenta accipiunt. Vides enim quæcunque hic enumerantur, esse uehementer odorata, ut præter ductum uerborum ex ipsis rebus possis intelligere, ad id quod prius de malo uenenorum odore dictum fuerat, hæc referri.

Asperiore uino.] MAN. σκληροῖς, id est, duris uel potentibus.

Aut alijs quæ passim in cibo dantur, uenena illa compinsentes.] MAN. ego lego, aut pharmacis, aut alijs quæ offeruntur, compinsentes.

Difficillime corripiuntur à stomacho postea cæteræ qualitates.] MANARD. ego lego ἀπεπτόταται, & intelligo, difficillime concoqui cæteras qualitates. Si uero Paulum Aeginetam sequuti legamus, ἀκατάληπτοι, intelligemus non apprehendi cæteras qualitates.

Et honeste.] MAN. καλῶς. magis mihi quadrat aduerbium bene, uel recte: ut sit sensus, bene se habere, ut imbecillibus ea caueamus, quæ uenefici, quasi auxilij gratia bibenda offerunt.

Aut Nepetæ foliorum.] MAN. lego hic, aut milti, quæ Lemniũ sigillum, idem pondus

pondus cum uino.

Grauitate halitus.] MAN. βρώμου, id est uiru & ueluti sanie. halitus autem nullo pacto potest huic loco conuenire.

Vertigines.] MAN. lege, obtenebrationes. σκοτῶσις.

Elanguescere.] MAN. ἄγκωσις, id est, ut mihi uidetur, resolutionem pati.

Et toto corpore eroderi.] MAN. δάλαξῶσις. pruritum pati, libentius uerterim.

Quis enim potest à re tam uehementis frigoris uniuersum erodi corpus?

Eoq; magis quod alijs quæ uenenis superueniunt.] MAN. Aliter, & (ni fallor) fidelius quispiam sic transtulerit: Et præcipue quoniam alijs quoq; superuenientibus affectionibus hæc sunt communia.

Oportet sanè.] MAN. lege, Licet aliquo modo cognoscere, si ad ea quis respexerit, quæ sumus edocturi.

Rubeta rana.] MAN. adde, leuis.

Lacti mixtum coagulum.] MAN. lege, coagulatum lac.

Auripigmentum, sandaracha.] MAN. lego, sandarachæ duæ.

Pota à balneo, cursu, laboriosisq; exercitijs &c.] MAN. ego lego, uinum copiosum simul à balneo potum, aut dulce, aut frigidum. Legẽdum tamen puto in fine, passum, aut frigida scilicet aqua.

Asperrime omnium.] MAN. hoc adiecit interpres. difficillimas tantum dixit Dioscorides. Cap. 1

Ciborum ueluti ex repletione fastidijs.] MAN. omnibus his uerbis unicũ Dioscoridis uerbum ἄσις reddidit Marcellus.

Erodendaq;.] MAN. ἐκνίψαι. lege igitur, & eluenda.

Fouere.] MAN. καταπλάσσοντας. uerte, cataplasmata facere.

Fomenta.] MAN. hic quoq; lege, cataplasmata.

Vitalioribus partibus inhærens.] MAN. lege, principibus.

Post aliquod tempus.] MANARD. χρονιδγώτερ. amoue ergo, aliquod. Paulus, postremo. 3

Dolores earum inflammationum.] MAN. lege, difficillimas inflammationes.

Vtile interim est præter hæc.] MAN. lege, in hoc tempore utile est. Paulus hic addit, postea.

Carnes hœdorum.] MAN. adde, agnorum. Paulus, ouium.

In passi drachma.] MAN. manifestarius hic error. Quomodo enim octo terestrium rerum drachmæ, unica liquoris drachma dissolui poterunt? 4

Graue olenti nitro.] MAN. lego βρωμώδη.

Linguæ inflammatio.] MAN. adde, & mentis impedimentum. sic legit Auicenna. Paulus, ut Marcellus, aliqui utrunq;.

Aut urtica ureretur.] MAN. ἐρεθιζομένοις, id est, irritatis. 5

Erodentur interanea.] MAN. lege, mordentur.

Inualescat malum.] MAN. lege, uenenum.

Intestinorum inundationes.] MAN. hæc adiecit interpres.

Vniuersa & sine interspiratione.] MAN. lego ἀθρόα pro tot uerbis. 6

Passum.] MAN. lege, dulce uinum.

Carabi astaciq;.] MAN. Mirum est Marcellum, alioqui græcas uoces fugientem, duas hasce dimisisse. locustas & gammaros intellige.

Cum frequentiore pedituum ratione.] MAN. lego πνεύματα, id est, spiritus. 7

alioqui ex præcordijs uel pectore peditus non redduntur, sed ex aluo.

Addito castorij &c.] MAN. Addidit Marcellus participium, addito, quod dedendum est, & pro eo scribendum, Aut aliud enim remedium est.

Confert & cum uino lixiuia.] MAN. in meo codice lego claris & apertis uer-

bis, lixiuia cum uino & gallinaceo decocta, aut bubularum carnium pinguitudinis cum aceto sumptum.

Ea in Heraclia ponti &c.] MAN. usq; in finem non legũtur hæc in meo codice.

Cap. 8 Ad Heracliam ponti.] MAN. adduntur alia multa uerba in meo libro, sed licet, In qua & Aconitum gignitur: Attice Ionia uocatur in Euboœa Sideritis. Antero hæc fini præcedentis capitis iungenda essent, meum non est hoc loco censere: ita me feciſſe putaui, si ea referrem quæ in meo exemplari secus quàm Marcellus legebam. Sed nec tacebo mirari me dicere Marcellum, Dioscoridem hoc loco testari mel illud fieri ex Aconito, quod ego nec in græco lego codice, nec in ipsa Marcelli ipsius interpretatione.

9 Cum absinthio meracum uinum.] MAN. lege, oleum cum absinthio potum. melior tamen uidetur Marcelli lectio.

Nec minus itidem.] MAN. hoc etiam de oleo legitur in meo codice.

Ouorum putamina.] MAN. Cum nulla sit hic putaminum mentio, sed tantum ouorum, eaq; uoce utatur Dioscorides, qua medici in ouis ipsis semper utuntur, scilicet ῥοφόμελα, Auicennaq; & reliqua Arabum turba de ouis intelligant, consentiente & rerum ipsarum natura, quæ oua quidem ad hanc rem idonea ostendit, putamina minime: sic uerbum ex uerbo legendum duco: Ouaq; uacuata in ipso & tepefacta ac cum muria sorpta. Si tamen Paulum, qui non χλιαθέντα, id est, tepefacta, sed διεθέντα legit, sequamur, pro tepefactis, detrita scribemus.

11 In arterijs.] MAN. lego singulari numero, in arteria: & asperam intelligo.

Cum pipere.] MAN. additur in meo codice, & uino.

Aut amomi liquorem.] MAN. hoc non inuenio.

Passum per se potum.] MAN. lego, dulce uinum. & sic etiam legit Paulus.

14 Miserabili dicterio.] MAN. ἀηδυφώνως, id est, non bonæ famæ.

15 Vt potum uinum somno concoquant.] MAN. legitur in impresso hoc ultimo codice, sicuti & apud Paulum, in hunc modum: Ita cogendi sunt quiescere, quemadmodum qui uinum biberunt. Nec erat ut laboraret Marcellus quærendo, an soporifera uis falsò quarto libro esset huic herbæ adscripta, an hic omissa: ostendente experientia, eos qui præ nimio uini potu desipiunt, ferè soporari.

16 Languor.] MAN. lego ἔκλυσις, id est, exolutio. Marcorem uertit Hermolaus.

Vomitiones, & à uomitionibus &c.] MAN. ego lego, uomitus & mulsa aqua, & post hoc & nitrum & absinthium.

Inspergendum.] MAN. ἐμβροχή.

17 Nitrum itidem cum aqua aut lixiuio passo ue &c.] MAN. ego lego aliter: Nitrumq; cum aqua, & origanum cum lixiuio, agrestisq; rutæ semen.

19 Nardo similem.] MAN. In meo quoq; codice additur, agresti.

Ciliſſa nardo.] MAN. & hic lego, Gallica.

Quam quidam.] MAN. lego in loco illo uacuo, serinim.

Et croci florem.] MAN. ego lego, Irim cum croco. florem tamen scio esse rosæ partem.

20 Nota etiam hoc tempore res toxicum est sub Napelli nomine.

Passum cum rosaceo.] MAN. lego, dulce uinum. & simili modo legit Paulus.

Attoniti. Attoniti.] MAN. Si attoniti sunt Latinis, qui apoplectici Græcis, ut tu superius

Apoplectici. testimonio Celsi comprobasti, uel citissime moriuntur, uel in resolutionẽ transeunt attoniti. quare nullo pacto intelligi potest, eos qui toxicũ hauserint, si surrexerint, reliquo tempore uitam attonitos agere. Ego igitur lego, ἐπιπομφόλυξ, id est, tabefacti, Auicenna hectici, aut phthisici.

21 Aut lacte.] MAN. hoc non legitur in meo codice, sed ex Paulo acceptum est. Sicuti & quod sequitur: Aut resina terebinthina.] in Dioſc. enim abietina legitur.

Aut

Aut Thapſiæ cum mulſa aqua.] MAN. aliter legitur finis huius capitis in meo codice, in hunc ferè modum: Aut ſucci abſinthij drachmæ duæ cum mulſa aqua, & aceto multo potæ. Paulus ſcripſit ut Marcellus.

Oleaſtelli herbæ aut Thapſiæ drachmæ duæ.] MAN. manifeſtiſſimus hic error & periculoſiſſimus. Siquidem oleaſtelli, id eſt, chamæleæ à Græcis uocatæ unica drachma interimit, Serap. teſte. Thapſiæ treis obolos tantum præbet Dioſc. Forè pro drachmis uel uncijs, quod & aliqua habent exemplaria, oboli ſunt legendi. *Error periculoſiſſimus.*

Perſicorum oſſa cum hordei decocto.] MAN. ſimpliciter lego, Perſicorũ oſſa. *Cap. 22*

Paulus ut Marcellus.

A ſingulorum tamen potu euocandus uomitus eſt.] MAN. hoc non lego.

Succurrendum his quamprimum cõmuniter eſt, oleoq; ad uomitum.] MAN. 23
ſic fidelius uerterit quiſpiam: His ſtatim auxilium commune adhibendum per uomitum, cogendo eos uomere.

Prodeſt cum uino potum etiam abſinthiũ, & mel in cibo, & cum aqua potum.] M. ego lego, Aut abſinthium cum uino & melle commixtum, & cum aqua potum.

Cum lixiuia aut aceto.] MAN. adde, aut paſſo. 24.

Paſſum & maluæ decoctum.] MAN. hic non lego paſſum. Paulum tamen ſequutus eſt Marcellus.

Cum grauiſſima conuulſione.] MAN. lege, cum forti ſtrangulatione. Conuul 25
ſionem ipſe quoq; Paulus legit.

Denſante ſe magis in ſtomacho &c.] MAN. fidelius (ni fallor) uertit Hermol. hic enim ferè eſt uerborum Dioſcoridis ſenſus: Grumis, quoniam in ſublimia trahuntur, magis in ſtomacho addenſatis.

Ficorum caprificoruḿue groſſi.] ὀλυνθοι.

Conyzæ folia.] MAN. lege, ſemina.

M. Titulus capitis huius eſt, πρὸς γαλαλιτ@ ἐμπυλαδγντ@, hoc eſt, coagulato. 26

Admixto coagulo lac.] MAN. ἐμπυλαδγ́.

Thymus cum uino.] MAN. lege, cum aceto.

Agreſtis orminj́.] MAN. lege, therebinthi.

Myrrhæ itidem drachmas octo, abſinthium, hyſopum, apíj ſemen.] MAN. nul 27
lum horum lego in meo codice.

Potum, tum uomitionibus redditum copioſum lac.] MAN. non hæc fuiſſe Dio 28
ſcor. ſententia uidetur, ſed quod prius quàm lac bibant, euomuerint. Verba eius ſunt; ἐμέτ@ιζαν δὲ καὶ ὅτι.

MAN. Etiam in meo codice legitur ὀυλὶὲς, uoluiſſeq; Dioſcor. mihi uidetur, ea 29
danda eſſe, quæ cum eo quod temperant, mitigare quoq;, & lubricam aluum reddere poſſunt: dolores enim cum morſu mitigari debent, & quod aluum molestat, deijci.

Multæ lubricitatis ſuccus eſt.] MAN. ὑπαρχων, hoc eſt, exiſtens.

Aut frumentacei tragi.] MAN. ego lego, & tragi uocatæ herbæ ſemen. Nec interpretis eſſe puto, pro ſua coniectura, uerba autoris mutare uel inuertere.

Corruptis piſcibus &c.] MAN. ego lego, uiroſis piſcibus ſimilis guſtus: nec ex 30
Nicandro interpretandum Dioſcoridem puto.

Piſces alios.] MAN. adiecit, alios, interpres. Dioſcorides ſimpliciter dixit, piſces.

Aliquando cruentus.] lege, ſanguini mixtus.

Quam rapum terræ dicunt.] M. interpretis hæc ſunt uerba, non Dioſcoridis.

Aut ueratri.] MAN. uel lege uel intellige, radix.

Scamoniǽue herbæ liquor.] MAN. lege, ſcamonij́ liquor cum mulſa aqua.

Cum mulſa aqua drachma.] MAN. lege, cum uino, nulla ponderis mentione.

Concoquuntq; eos præſenti remedio.] MAN. hæc non lego in meo libro.

Cap. 31 Hauſtæ rubeta uel muta paluſtris rana.] MAN. ego lego φρυών, id eſt, rubeta paluſtris rana.

32 Aut nix cum poſca pota.] MAN. non lego hoc remedium.

33 Et recentes pappi, qui flores ſunt ſpinæ, quæ in carduorum genere κάκτοι uocantur.] MAN. Pro his omnibus duo tantum uerba lego, ſcilicet νεαροὶ πάχνοι. Sequitur caput aliud, cuius titulus περὶ ἄξους. Ego tamen locum eſſe bene à Marcello caſtigatum puto: nóſque tum hoc nomine, tum ob alia multa, eius manibus plurimum debere.

EX LIBRO SEPTIMO.

Cap. 35 MAN. Principium eſt hic in meo codice libri ſeptimi, nec alioqui uideo quo pacto inſcriptio hæc poſita huic capiti poſſit congruere, in quo nihil agitur de rabido cane, ſed ſequentibus capitibus.

Venenumq; ictu aut morſu relinquentibus.] MAN. Omnia hæc uerba, uni tantum græco reſpondet ἰοβόλων.

Vt curationis remediorumq; totus in medicina modus.] MAN. duo & hic tantum uerba leguntur, περιοδόνικὸς τόπος. laudo tamen Marcelli caſtigationem.

A cõmuni ſerpentũ appellatione.] M. uerba hæc interpretis ſunt, non Dioſcor.

Quod pharmacis repugnat & aduerſatur.] MAN. & hæc addidit interpres.

Habitus.] κατασκάσεις.

Neq; enim omnino id uerum.] MAN. οὐ γὰρ καθάπαξ.

Sed difficillimum ſemper habet.] MAN. ſic leges clarius, Sed ſemper id quod protrahitur, & nullum uſum in aliquod opus præbet, difficile ad cõiectandum eſt.] MAN. Etſi cauſarũ ratiocinatione priuatim, & in propríjs omnino non careat.] MAN. & hoc aliter lego, ad hunc modum: Sí perfecte etiam cauſarum propria ratiocinatione priuatum eſt.

Nec remedíj occaſiones præbet.] MAN. lege, & quod ad curandum occaſiones præbet.

Quin ex eo magis.] MAN. lege, ſed magis ab eo quis orſus.

Incerta.] MAN. lege, de apprehenſione eorum quæ immaniſeſta ſunt.

Senſu enim ob exiguitatem ſuam &c.] MAN. lege, differunt enim ſenſibus à propríjs ob exiguitatem.

Quod autem &c.] MAN. ego ſic lego: Quod uero & exacte deprehenſum eſt, eo quod uim quandam habent corrumpendi, quæ mixta corporibus cauſa eſt malorum quæ accidunt, conceſſum eſt, hoc & creditum.

Quod ea faceret &c.] MAN. lege, opus hoc faciẽtem oſtendere cõmunem cauſam, ne quid nos læderet in omnib. ſi particulares proprietates nõ apprehẽderimus.

Et ante.] MAN. in ſpatio uacuo ſcribe, obſeruationes.

Sed rationales quos methodícos.] MAN. lege, ſed methodici. alia enim fuit rationalium, alia methodicorum ſecta.

Adeò inepte uocibus & nominibus immorantur.] MAN. lege, adeò abſque mente nomini hærent.

Ab eis ſiquidem maniſeſte φθοροποιός. M. lego, φθοροποιὸς enim & ab ipſis.

Docentq; in cauſis præcedentes eſſe.] MAN. πολλαπάρξαντας, id eſt, præcipientes. Initiales Hermolaus uocat: quæ aliæ ſunt à præcedentibus, quas πάρυσας dicunt. quam differentiam non intellexit Marcellus, & propterea utraſque in unum in ſuo commentario confudit.

Suntq; illis præcipuæ hæ cauſarum differentiæ.] MAN. ego lego, & hæc quidem probatiſſimæ cauſarum differentiæ.

Quod affectionem facit.] MAN. lege, Quod paſſio ipſa permanet. Quoniam

Quoniam aliunde adest quod nocet.] MAN. plurimum enim hoc adest.
Nec corruptionem facere &c.] MAN. lege, nec facere uerbum in hac dictione,
corruptionem faciens, contentum, simile nominibus alijs assumptis est.
Maxime prævalentem.] MAN. lege, maxime proprium.
Idq; in letalibus uenenis.] MAN. lege, & in letalibus uenenis, & his quæ cor-
poribus infunduntur.
A caluæ fractura.] MAN. lego fractura absolute, sine caluæ mentione.
Efficaciter nocentem.] MAN. lege, manifestissimam.
Maximusq; ueluti scopulus.] MAN. lege, & præcedens scopus hic faciendus.
Quæ uitalis non sit.] MAN. lege, quæ princeps non sit.
Et uitalia.] MAN. lege, uiscera.
Aut è diuerso acerrimis cibis.] MAN. ego lego, aut ex cibarijs acribus cõtrarijs.
Alia profundius aut leuius exulcerant.] MAN. ego lego, putredinem gignunt.
Quammaxime aduersantibus.] MAN. lege, repugnantibus: uel, præliantibus.
De arte sermonem.] MAN. Ego, ex artis mediocri ratione.
In inscriptione, ubi Marcellus dicit, Etusq; in homine morsus: ego non sic lego, Cap. 36
sed, & eorum quos ille momorderit.
Exiguum è uulnere dolorem.] M. ego lego, nisi pro uulneris ratione dolorem.
Sudore, suisq; & domesticorum ignorantia.] MAN. ego lego, & præcipue post
sudorem, & ἀπνοίας.
Præterquam ex historia.] MANARD. additur, ex historia superuixisse nemi-
nem accepimus.
MAN. Galenus addit thus, cancris & gẽtianæ, ad hunc modum: Thuris partẽ 1. 37
gentianæ partes 5. cancrorum partes 10. & dat singulis diebus singula cochlearia.
Curanda in primis crusta illa est ne decidat.] MAN. ego lego totum cõtrarium, 38
præcipue curandum ut crusta cadat, ne sub ea ulcus coalescat.
Cum cætera desint.] MANARD. non sic lego, sed, opportune tum eis uten-
dum, ὀλαίρως.
Meraci scilicet dulcioris uini.] MAN. lego, ζωροτέρου, id est, purioris. Hermo- 39
laus, uetusti.
Videnturq; hæc passim.] MAN. ego lego, hæc mihi uisa sunt.
Dropacisq; & sinapis.] MAN. lege, dropacismus & sinapismus.
Quæ ueratro purgatio est.] MAN. lege, elleborismus, id est, prouocatio uomi
tus per elleborum.
Ex diligẽtia curationem.] M. lege, per eum quem prius diximus epilogismum.

EX LIBRO OCTAVO.

MAN. Principium est hic octaui libri in meo codice. Cap. 40
Mediocriter.] MAN. non lego hoc aduerbium hoc loco.
Ex aduerso autem.] MAN. ego lego, mediocriter humescit.
Rigores.] MAN. lege, tentiones. τάσεις.
Adstrictiones.] MAN. σύλλημα. contractiones uertit Hermolaus.
Et multa ex aduerso in pellendo difficultas.] MAN. ego lego, & multa in su-
perfluitatis excretione difficultas.
MAN. Taxat hoc loco Marcellus Hermolaum ex Paulo Dioscoridem corrigen
tem, quod tamen & ipse non semel fecit, & hoc met capite facit.
Et exulceratur locus.] MAN. lege, & putrescit. 41
Et incurabili.] MAN. lego, δυσφόρου, id est, quæ difficulter fertur. Marcellus hic
quoque sequutus est Paulum.
Horrores.] MAN. lege, horridus sensus. 42

Cap. 43 Labor.] MAN. πόνος, lassitudinem ego dixerim.

Vigilia, languor.] MANARD. pro his duobus lego, ἀφυΐα, id est, imbecillitas uel languor.

Post hæc.] MAN. lege, post hoc.

Aquosus humor.] MAN. lego, ichor, id est, sanies.

44 Pustula.] MAN. φλυκτὶς. libentius uesicam legerim.

Aquoso humore.] MAN. lege, a quosa sanie.

Disruptaq; pustula.] MAN. & hic legerem uesica.

His quæ serpunt similis.] M. ego lego, similis ei quæ fit ab his quæ serpunt.

Intestinorum dolores.] MAN. στρόφος, tormina hic consueuit interpretari.

45 Aquosus humor.] MAN. ichor.

Et oleosus.] MAN. hoc non lego, sed tantum subpinguis.

Pustulæ.] MAN. lege, uesicæ.

MAN. Lapsus est hic pudendo errore Marcellus, non agnoscens differentiam inter echin & echidnam, marem scilicet & fœminam uiperam.

47 Insurgentes pustulæ.] MAN. lege & hic uesicæ.

Aquosus humor.] MAN. ego lego, aquosæ saniei effusio.

Erosiones.] MAN. lege, morsus.

48 Sanguinis eruptio.] MAN. ego lego, & multa ex morsu excretio.

Et si cicatrix inducta fuerit &c.] MAN. ego lego, Et si cicatrix in alia corporis parte fuerit, sanguinem & ipsa præbet.

Et pro urina &c.] MAN. lego hic ut Hermolaus, Et qui effluit sanguis concretus est. & in hunc sensum scripsit etiam Paulus.

49 Intolerabilis ardor.] MAN. ego lego, ἄσηγνος ὄγκος, id est, non constrictus tumor. & sic Hermolaus quoq; legisse uidetur, uertens, solutus tumor. Paulus inter signa scribit καῦσος ἄσηκτος, & hunc sequutus est Marcellus.

Ab urendo & ab ardendo.] MAN. uerba sunt interpretis, non Dioscoridis.

51 Accedit exulceratio.] MAN. lego σηπεδὼν, id est, putrilago, uel putrida exulceratio. erosionem uertit Hermolaus.

Decidunt carnes] MAN. πορρέουσι. effluunt per orbem, uertit Hermolaus.

Vesica.] MAN. lego νῆσιν, non κύστιν. hoc est, ieunum uocatum intestinum, non uesicam. Paulus tamen lædi iecur dixit, uesicam & laxius intestinum.

Corrumpi.] MAN. lege, passa esse. & in eundem sensum scribit Paulus.

Corruptas.] MAN. adde, aliquo modo.

52 Pustulas.] MAN. hic quoq; lege, uesicas. & pro aquoso humore, ichor.

Fluit à morsu.] MANARD. lego ῥήγματος, id est, ruptura: ut intelligi possit, ruptis uesicis.

Porraceo colore.] MAN. lego πρασοειδὴς. rufescit, ait Hermolaus. Marcellus legit πρασοειδὴς, & propterea addit, uaricum modo: sequutus & in hoc Paulum potius quàm Dioscoridem.

M. Additur in meo codice, oculorum obscuratio. Hermol. caligant oculi. Hebetatur quamprimum oculorũ acies. ἀμαύρωσις ὀμμάτων. Hermol. oculi obscurantur.

53 Stomachi non adeò grauis erosio.] MAN. lege, exiguus cardiogmos.

Frons continue contrahitur.] MAN. αὐασπᾶται, id est, conuellitur.

54 Subflauo & quasi aureo.] MAN. ὑπόχρυσος, id est, subaureo, subflauo.

55 Venenum illinc pellitur.] MAN. lego, αἴρεται ὁ ἰὸς ἐκ τοῦ τόπου. id est, uenenum ex loco aufertur, uel eximitur, ut Hermolaus.

Vniuersoq;.] MAN. ἀθρόως. quod uerbum ipse Marcellus melius suprà expressit. Est autem sensus Dioscoridis, id quod intus adiectum fuerit, cum sanguine, qui multus simul exit, excerni.

In serpen

In serpentibus.] MAN. lego θηρίων.

Imponatur itaq; lixiuia &c.] MAN. unicum hoc loco remedium lego, ad hunc modum: Imponatur cinis ficulneus, aut ex uitis sarmentis factus, cum lixiuia, temperatus garo acri inueterato, eo quod uenenis aduersantur. ὡς ἀνθιπαθέσιν.

Cedrinus liquor.] MAN. lege, Cedrus.

Acerrime calidissimeq;.] MAN. non lego, calidissime.

Piperis unciæ duæ.] MAN. lege, drachmæ duæ.

Erucæ albæ.] MAN. non lego albæ.

Castorij unciæ duæ.] MANARD. manifestus hic error. Paulus drachmam tantum exhibet.

EX LIBRO NONO.

MAN. Hoc loco est alterius, hoc est, noni libri principium in meo codice. Cap. 56

Ficulneum cinerem.] MAN. adde, cum uino permixtum. 58

Trifolij semen.] MAN. adde, herbæ. προποτισμοῖς χρηστέον, id est, præpotionibus utendum. 60

Exrepugnantia quadam naturæ.] MAN. κατά τινα ἀνθιπάθειαν. Hermo. transferri rerum dissidentiam.

Hordeacea polenta.] MAN. lege, farina hordeacea. Emplastri modo.] κολλητικῶς, splenij more.

Diu antea.] MAN. clarius scribes, multum. πολύ. Hermolaus, etiam diu.

Cyperis.] MANARD. lego κυπαρίσσου, id est, cupressus. Paulus tamen Marcello consentit.

Prodest similiter & ruta.] MAN. lego, aut ruta: nec aliquid plus.

Parthico liquore.] MAN. lege, Peucedani utendum succo. 61

Sunt in maritimis &c.] Non leguntur in meo lib. hæc, usq; ad uerbum, bibitur. 62

Per se uel.] MAN. non lego hæc uerba in meo Dioscoride.

Malicorium.] MAN. κωνεία.

M. In quo loco crux à Marcello est posita, ego lego, eum qui morsus est. 63

Probatissima uero.] MAN. Desunt in meo codice quæ sequuntur, ab hoc loco usque ad capitis finem. 64

Superiore commentario.] MANARD. Mirum est non meminisse Marcellum, uno eodemq; commentario, hoc est sexto, si quis adhæreat ipsius diuisioni, & hæc & illa fuisse à Dioscoride conscripta.

M. Non utique Marcello accesserim, φιλυφαγίας acremento ciborum quæsitas uomitiones interpretanti, sicuti secundo quoque libro notatum est. 66

Et cum asphodeli.] M. ego lego, & serpyllum cum asphodeli drachmis duabus, & uini cyathis tribus. 68

Nasturtium.] MAN. lege, cardamomum, non καρδαμόν. 71

Finis huius capitis & totius libri in meo codice sic clauditur: Et hic quidem est theriacus modus.

XV. Ianuarij, M. D. XXIII.

EPIST. I. Ioannes Manardus Iacobo Galeno, uiro literis & dignitate clariſs. S. D. Defendit epiſtolam ſuam ſecundam libri primi.

TSI ego (ita ſunt uaria hominum & ingenia, & iudicia) à Leoniceni uiri extra omnẽ aleam clariſſimi placitis, in multis diſcedere ſerim, quod eum tamen præceptoris loco ſemper habui, nihil unquam, nec publice, nec priuatim quidem, niſi coactus uel ſcribere, uel docere uolui, quod eſſet ipſius dogmatis, uel interpretationibus aduerſum. Coëgit autem, & inuitum ac repugnantem ad hoc me traxit, aliquando docendi munus quod profiteor, aliquando amici rogantes, & tales quidem amici, quibus nec debebam, nec poteram quicquam negare quod poſcerent, nec aliud uel ſcribere, uel proferre, quam quod ſentirem. Feci autem hoc quanta ſemper potui cum modeſtia, nomini etiam uel in totum parcens, uel cum honeſta præfatione eius mentionem faciens. Interea liqua autem quæ ſic è meis manibus excidêre, fuit quædam ad Pactum Mantuanũ medicum epiſtola, in qua dubitationem diluere conatus ſum circa aphoriſmi Hippoc. in libro tertio duodecimi intellectum: cuius tot legebantur interpretationes, quot interpretes: nec ſine magna bonarum mentium, atq; eius præſertim, ad quem epiſtola data eſt, animi ſuſpenſione, ſimul & admiratione. Quàm uero pacato animo, & ab omni prorſus maligno affectu ſemotus hoc fecerim, & tu, ut ipſemet Leonicenus affirmat, facile cognouiſti, & poteſt quicunque legerit non difficilius agnoſcere. Verum quia non poteram id quod ſentiebam aſſerere, niſi uerbum expungerem, quod ueræ & genuinæ lectioni accreuiſſe putabam, quibuſnam rationibus hoc facerem oſtendere cõmpulſus ſum. Quas rationes cum heri uidiſſem libello quodam apologetico, tibi ab ipſo Leoniceno dicato acerrime refelli, licet mecũ ipſe ſtatuiſſem, quicquid ille in ea materia ſcriberet, me æqui, boniq; conſulturum, (loebam enim illum iandiu hoc meditari) ſtatim mutaui ſententiam, non tam tuendæ epiſtolæ, quàm meĩpſius gratia. Non ſolum enim ſuam defendit interpretationem, ſed in me quoque multiplicia tela contorquet. Placuit autem mihi in hac noſtra, ut ego quidem omnino uolo, bona lite, non alium quàm te arbitrum eligere, ut cuius probitatem & doctrinam ab ineunte ætate ad hanc uſque utriuſq; ſenectam, longa conſuetudine habeam exploratam. Sed iam rem ipſam aggredior. Ex multis quæ in me iactat, decem hæc ſunt quæ præcipue uidentur refellenda.

Decem capita refellenda.

1 Quod epiſtola falſò ſit Pacto inſcripta.
2 Quod putarim ſerenum à tranquillo differre.
3 Quod male præpoſuerim Theodori interpretationẽ, quæ tepidam legit, ſuæ, quæ ſerenam.
4 Quod non recte putarim trãquillum repugnare auſtrino, & ſerenũ pluuioſo.
5 Quod non fideliter attulerim Galeni uerba in expoſitione duodecimi & decimi tertij aphoriſmi.
6 Quod Celſum appellarim bonum Hippocratis interpretem, qui plerunq; male interpretetur.
7 Quod ſuarum translationum errores notare ſim ſolitus.
8 Quod uerba Galeni in epidemijs falſò allegauerim.
9 Quod non intellexerim quomodo conueniant, differantq; primus & duodecimus

ctus aphorismus libri tertij.

Quod male appellauerim inconstantem & uagam mutationem, quam Hippocrates & Galenus magnam.

Hæc ferè sunt quæ obijcit Leonicenus: quibus sigillatim respondentes dicimus, rimari nõ debere Leonicenũ, si Pactus, ipsius olim in medicina discipulus, de aphorismo, & quieto, non usqueadeò tamen, quin & contra ipsum Leonicenum, & me, non semel acriter in scriptis disputauerit. Extat inter cæteras meas, ad eum epistola, in qua multa quæ aduersus me scripserat, diluuntur: sed nullius momenti res est, siue ille petierit, siue ego nõ rogatus scripserim, modo id mihi nõ impingatur quod à meis moribus & instituto semper longe fuit alienum, me uidelicet gloriolæ, aut popularis auræ cupiditate, uel hanc de qua est disputatio, uel aliam scripsisse epistolam. Norũt qui mecum assidue uersati sunt, nouit scrutator cordis deus, me ad scribendum non aliunde impulsum, quàm uel ut amicis, & bonis animis obsequerer, uel ut ueritati patrocinarer. Sed de hoc plura fortè, quàm esset opus. Ad secundum uenio. *Ad primam obiectionem.*

Serenum & tranquillum non significare eandem rem, neque existimandas esse synonymas uoces, ut Leonicenus dicit, ego & putaui, & puto: & si ætatem meam & professionẽ nostram deceret, de Cornucopiæ uerbis uicissim disputare, dicerem uerba quæ ex eo accepit, cõtrarium potius asserere, quàm quod uult Leonicenus: nec esse synonyma, sed plus habere latiusq; patêre tranquilli, quàm sereni uocem: siquidem serenum ille definit tranquillum sine nubibus, sine imbre: addit igitur serenitas supra tranquillitatem nubium & imbris carentiam. Nescio autem an uolens & lubens, uel quod legentem effugerit, saltum fecit Leonicenus, duosq; uersus præterijt, in quorum fine dicitur, serenitatem siccam esse. Quod si uerum est, uideat ipse quomodo cõcordet serenitas cum pluuia, diuidente præsertim Celso, cui maior adhibenda hac in re fides est, quàm Sipontino, serenos dies contra pluuios, nebulosos, ac nubilos. Celsi uerba sunt cap. 1. lib. 2. Saluberrimi sunt, inquit, sereni dies, meliores pluuij, quàm tantum nebulosi aut nubili. *Ad secundam. Serenũ & tranquillum neque idem significãt, neque synonyma sunt. Serenum quid.*

Sed finamus hæc Grammaticis, ad tertiumq; accedamus, in quo proprijs iam armis non mutuatis decertat Leonicenus, ut cui esset non solum contra me bellum, hominem uix intra proprios parietes agnitum, sed contra Theodorum, unum inter recentiores cui primus honor in hoc interpretandi munere omnium consensu debeatur. Quam tamen prouinciam non libenter se accepisse demonstrat, nec alia ratione subijsse, nisi ut autoris epistolæ, (sic enim me nominat) iudicium improbet, qui Theodori translationem sua dixerit esse tolerabiliorem. Ego uero Theodori libens capio patrocinium, ceu hominis de literis benemeriti, & qui se tutari nunc mortuus non ualet. Ad me enim parum spectat hæc defensio, qui suppositicium esse id uerbum affirmo, neq; uel tepidam, uel humidam, uel trãquillam, aut serenam eam hyemem ab Hippocrate dictam. Sed rem ipsam aggrediamur. Duabus rationibus Leonicenus Theodorum impetit: prior est, quoniã difficile est apud idoneum autorem reperire per uocem ἀῦσηον, tepidum significari: cuius rationis peculiarem solutionem ijs relinquo, quorum uel professionis est uocabulorum propria significatorem rimari: uel si aliud profitentur, plus quàm mihi suppetit ocij: satis dilutam eam, quantum ad medicum spectat, cum altera putans, ubi ostendam Hippocratico & Galenico sensui, in omnibus quæ adducit ipse locis, teporem congrue posse per illam uocem intelligi, atq; ut sequens est, non æquiuoce ea usum uel Hippocratem uel Galenum. Post multa uerba Leonicenus hac utitur argumentatione: Vox ἀῦσηον paulò ante in octaui aphorismi cõmentatione non potest significare tepidum, *Rationes Leonicenus cõtra Theodorum. Prima. Secunda. ἀῦσηον.*

ergo nec in hoc duodecimo, nisi uitium æquiuocationis eodem ferè loco Hippocrati & Galeno attribuamus. Sumptum hoc pacto probat, quod uidelicet octaua illa comment. non possit tepidum significare, docere eo loco ex sententia Hippocratis uult Galenum, qualis sit temperata & mediocritatem sibi propriã seruans hyems, uultq; eam esse neq; ualde θερμὸν, neq; ualde frigore excedentem. Esset igitur Hippoc. sensus, si tepidum ibi per θερμὸν intelligeremus, naturam suam seruantem hyemem non esse ualde tepidam, neq; ualde frigore excedentẽ. Quod falsum esse ideo probat, quia ex eo sequatur, talem hyemem esse tepidam, quoniam id quod nõ est ualde tepidum, est tamen tepidum: sicq; hyems cum Vere aliquam haberet communionem: cum uer tepidum ab Hippocrate & Galeno statuatur, & hyems frigida & humida. Hæc est secunda Leoniceni hoc loco argumentatio: cui tot occurrunt responsiones, ut uix eligere sciam, cui potius innitar: eam tamen eligam, quæ ut magis medica, ita magis ad rem nostram facere uidetur. duoq; præcipue agam, primo ostendam tepiditatis significatum eo loco optime congruere: secundo, seremitatem non posse ullo modo ibi legi. Dico igitur ex Galeni sententia hoc eodem lib. 3. in expositione aphorismi uigesimi, & eorum qui deinceps sequuntur, extremas cuiusq; temporis anni partes magnam habere cum propinquis sibi cõmunionem, ut prima hyemis pars est autumno communicans, ita postrema Veri: crescit enim autumni frigus hyeme, donec ad summum peruenerit, quod regioni tamen conueniat: deinde ita minuitur, ut ad teporem Veri proximum accedat. Succedit post hyemem uer, tepidum quidem ab initio, non exacte tamen, utpote hyemis naturã adhuc aliquo modo reseruans. Non potuit igitur aptius hyemis natura describi, quàm per medias inter utrunq; ipsius extremum qualitates, frigus inquam & teporem: quarum alterum, hoc est frigus, ceu ipsi hyemi proprium, ualde crescere oportet: teporem ceu non nisi ex eius ad uer inclinatione contingentem, non ualde. Roget uero quispiã, cur utriq; qualitati similem adiecerit determinationem, *non nimium*, scilicet tepori: frigori, *non supra modum*. Si (quod & ego dixi, & per se cõstat) frigida ualde debet esse hyems, tepida autem nõ ualde: respondebo, dissimiles quidem ab Hippoc. appositas uoces: sed eam quæ addita est frigori (ni ego fallor) nullum adhuc interpretem esse plenè assequutũ: dixit enim, μήτε ὑπερβάλλοντος τοῦ ψυχεροῦ. id est uerbum ex uerbo: Neq; frigore id quod oportunum est excedentem. Per quæ uerba significatur, excellentis quidem frigoris esse oportere temperatam hyemem, non usqueadeò tamen, ut modum conuenientem transcendat, qui scilicet quarto climati debetur, in quo Hippocrates commentabatur. Velle hoc uolumus ad alia quoq; climata transferre, quod suo cuiq; climati conueniat, longe quutum tamen Hippoc. de temperata regione uoluit Galenus in cõment. 13. aphorismi, sic Leoniceno interprete dicens: Par est seruare ipsum, puta Hippocratẽ, hyemem similem ei quæ est naturalis, hoc est frigidam atq; humidam, quãtum hæ duæ qualitates conueniunt temperatæ regionis habitationibus. Vtrouis autem modo intelligamus, liquet nõ ita impense frigere oportere naturalem hyemem, ut aliqua saltem sui parte teporem quendam, eo qui Veris est minorem, non admittat: sicut & autumnus licet siccus sit ualde natura sua, eodem Hippocrate in eo loco teste, aquarum tamen descensus requirit, nedum patitur. Nulla igitur eius uocis in Hippocrate aut Galeno æquiuocatio, sed tolerari potest, sicuti in aphor. 8. ita in 12. tepiditas, longeq; cõmodius, quàm uel trãquillitas, uel serenitas: nec solum in aphorismo, sed etiam in lib. de aëre & aqua, per Galen. & Leonicenũ adducto. Serenitas enim nõ uideo inibi intelligi posse: siquidem exacta serenitas, ut Galen. scribit lib. 3. Epidem. sicca est: quæ qualitas ab hyemis natura longe est aliena: experiẽtiaq; ipsa, simul cum ratione docet, serenos hyemis dies tui bidis esse frigidiores: quod & Aristot. in Problematis affirmat, & Galen. absolutam serenitatem habere plus frigoris testatur.

Responsio ad secundam Leoniceni rationem.

Hyemis temperatura.

Locus Hippoc. de aqua, aëre, & locis, à Galeno citatur in cõmẽto octaui Aphor. lib. 3.

Serenitas exacta sicca est.

teſtatur. Aequalia igitur ferè ſunt, non ualde ſerenam eſſe hyemem, & non ualde frigere: quare truſtra alterũ additum ab Hippoc. uideretur. Poſſum præterea Leoniceni argumentũ in ipſummet hoc pacto retorquere: Qui dicit hyemem, ait ipſe, eſſe non ualde calidam uel tepidam, non idcirco frigidã eſſe aſſerit, ſed calidam quidem, ac tepidam, parumper tamen: & ita ſecundum Theodori translationẽ hyems cum Vere aliquam habebit in tepore cõmunionem: quod eſt maxime abſurdum. Sic Leonicenus. Ego ſimili argumento probabo, ex eius interpretatione ſequi, hyemem habere cum æſtate communionem: quod re uera abſurdum eſt, cum ſint tempora in totum contraria. atq; ſic argumentabor: Qui dicit hyemem non eſſe ualde ſerenam, non propterea dicit ipſam eſſe nubilam, ſed ſerenam quidem, parumper tamen, & ita cum æſtate habere cõmunionem. Patet igitur quibus rationibus tueri ſe poſſit, qui tepidam, non ſerenam hyemem in aphor. 12. intelligendam dixerit, ſicuti Theodorus & Laurentianus.

» *Leoniceni argumẽtum in ipſum retorquetur.*

Boni tamen Imperatoris more Leonicenus fortioribus ſemper copijs pugnam reclinegrat, oſtendens hyemem uel auſtro flante, aliquando eſſe tranquillam, modò leniter flet: imò uero & boream licet procellis crebrum, non ſemper priuare aëre nos ambientem trãquillitate, ſed ſolum cum ſæuius incubuerit. Ad hoc appro bandum præmittit Hippocratem 3. lib. Epidem. dicentem: Annus erat auſtrinus, & uentorũ carentia, ſiue tranquillitas uſq; in finem. additq; Galeni longam ſeriem Hippocratis uerba declarantem. Sed quæ ex tot dictis ad propoſitum ſpectant, ea ſunt, Hippocratem dixiſſe, auſtrinum ſimul atq; tranquillum totum fuiſſe annum: tanquã poſſibile ſit etiam trãquillum ſimul & borealem eſſe, ac dici totum annum. Ex his colligit, idem anni tempus & totũ annum dici poſſe auſtralem, uel etiam borealem, nihilominus tamen tranquillum: ut ex hoc tollat argumenti mei partem, qua dicebam, Si auſtrina, quomodo trãquilla? Quaſi poſſe quandoq; fieri neſciuerim, auſtrinũ ſimul & tranquillum tempus. Acute quidem hæc & apparenter ad tuendam antiquã translationem, à qua mirũ eſt ipſum receſſiſſe, ſi quando aphoriſmum tranſtulit, hæc cogitauit. Sed in his tamen latet æquiuocatio, quam detegere non poſſum, niſi uerba ipſa græca adduxero, in quibus hæc abſcõdita eſt. Conatus ſum in epiſtola uocem δύσδιον oſtendere non poſitã in Aphor. ab Hippoc. ſed ſuppoſititã eſſe, & ab alio, quiſquis ille fuerit, primo fortè expoſitionis gratia, quod plerunq; fit, & ſæpe queritur Galenus, appoſitã: deinde à primo librario aphoriſmo conjunctam, & in multos poſtea codices ſuccedentibus tẽporibus deriuatam. In his autem quæ ex Galeno & Hippocrate Leonicenus huc transfert, non ea uox legitur, ſed aliæ prorſus uoces, quas tamẽ ille eodem modo cõuertens, uideri facit græcas literas neſciẽtibus, male me ex eo loco abradendam eam uocẽ iudicaſſe, ceu auſtrinæ hyemi repugnantẽ, quam tamẽ annectãt & Hippoc. & Galenus. Scire igitur licet, nõ legi in his locis δύσδιον, ſed ἄπνοια & νλωμία: quibus uocibus priuatio quædam flatus uel uenti deſignatur, non trãquillitas. Scimus autẽ, uel Ariſtotele hoc docente, priuatiuas has uoces quandoq; non totam formã tollere, ſed uix haberi eam formã oſtendere. Non prorſus igitur dictiones illæ uẽtos adimũt, ſed adeò paruos eos eſſe oſtendunt, ut Galenus ait, ut propter paruitatẽ lateant. Tam exiguos uero auſtros non intellexit aphoriſmus, quoniã, ut uoluit Ariſt. 22. Probl. 26. ſect. auſter paruus nullas nubes obducit. Is autẽ, de quo loquitur aphoriſmus, nõ ſolum nubes, ſed & pluuias facit, ſiquidem Hippoc. auſtralem & pluuioſam hyemem ſupponit. Cum præſentis igitur aphoriſmi auſtris, nõ ſolum uera trãquillitas ſtare non poteſt (quæ, ut Ariſt. 25. ſect. 4. Probl. definit, eſt ſtatio & quies aëris) ſed nec ἄπνοια Hippocratis & Galeni in Epidemijs, quæ magnos auſtros excludit, quales aphoriſmus uult intelligi. Per hæc igitur, ni fallor, Leoniceni excluditur argumentatio.

Obiectio quarta.

Priuatiuæ uoces non totam formã tollunt.

Obiectio quinta.

Vertit ſe poſtea idem ad aliam meam (ut ego quidem puto) euidentẽ argumen-

tationem, ut ipſe uero, non ſolum non bene concludentem, ſed duplici errore ſcatentem: altero, ſuperfluæ huius pronominis *hoc*, adiectionis; altero, plurium uerborum omiſſionis, & breuitatis, quibus ſenſus autoris perturbatur. Vter noſtrûm ſuper ea argumẽtatione melius iudicauerit, tuum erit cenſere: nullam enim adhuc uideo in tot Leoniceni dictis, doctis illis quidem, & ex bonis autorib. ſumptis, mea rationis ſolutionem. Ad errores uero quos mihi impingit, dico me idcirco adieciſſe demõſtrandi pronomen *hoc*, quia id in græco codice adiectum inueni. Sicuti & Lauren-

In cõmento aphoriſ. 12. lib. 3.

» rentianus in hunc modum principium cõmentationis faciens: Econtrario hoc tem
» peramentũ ſe habet, atq; id quod eſt relata ſententia de duobus temporibus memo
» ratum, &c. Neq; arbitror me erraſſe, ſi non omnia Galeni uerba, eoq; modo quo à

Breuitas cum claritate.

Leoniceno uerſa ſunt, recitaui. Amo enim breuitatẽ, ſed cui ſit coniuncta claritas. Et ſi hoc eſt errare, utiq; fateor me errare. Quàm uero & breuiter & clare mentem meam aperuerim, ex ipſa uerborũ meorum ſerie cõſtat, quæ talis eſt: Ecõtrario ſe habet hæc tẽperatura duobus in priori aphoriſmo dictis tẽporibus: qualis enim in illo erat hyems, tale nunc eſt uer: qualeq; in illo uer, talis nunc hyems. Hæc ſunt Galeni uerba. Ex quibus hoc pacto argumentor: Quale uer in præcedenti aphor. talis nũc hyems, ſecũdum Gal. ſed nec in illo præcedente dicebatur trãquillum, nec hyems, uel tepidum, ſed ſolum auſtrinũ & pluuioſum: ergo ſecũdum Galenũ, nec hyems, de qua ſermo eſt in hoc aphoriſmo, eſt dicẽda ſerena, trãquilla, uel tepida, ſed ſolum auſtrina & pluuioſa. Hæc fuit mea eo loco prima argumẽtatio: cui aliam ſubnexui, ex uerbis Galeni ſumptã, exponentis 13. aphoriſmum, ubi de conſtitutionibus huius aphoriſmi, & alterius qui hunc præcedit, Hippocratem in lib. de aëre, aqua, &

» regionibus intelligens, ait: Poſt duas præſcriptas conſtitutiones, unam quidem, in qua
» hyemem borealem & ſiccã eſſe uult, uer pluuioſum & auſtrale: aliam in qua
» contrariũ, pluuialem & auſtralem hyemem, uer ſiccũ & auſtrale &c. Neſcio quo modo potuerim apertius oſtendere, Galenum duobus locis conſtitutionem huius aphoriſmi afferentem, nullam habere uel ſereni, uel tranquilli, uel tepidi mentionẽ, hoc eſt, uocem νΰδρον, huic hyemi non adieciſſe, ſed pluuialem & auſtralem tantum dixiſſe. Huic rationi quid in tam longa uerborũ ſerie reſpondeat Leonicenus, uide-

» re ego non poſſum: uidebunt fortè, qui acrius uident. Calorem quidem & humo-
» rem huius hyemis, cauſam ait eſſe morborũ, qui in aphoriſmo nominantur, iuuan-
» te tranquillitate. Non omina temperaturarum, raritatem potius quàm humiditatem
» tem facere ut mulieres lædantur. Maiorem auſtrũ non magis calefacere. Non om-
» nem auſtrum calidum, ſed ſolum illum qui lenis eſt. Hæc quidem & alia nonnulla dicit his ſimilia: ex quibus tamẽ non infertur, ſed nec innuitur huius meæ argumentationis ſolutio, ſed potius alterius, etiam prius ſolutæ, qua probabam tranquillitatẽ auſtro repugnare. Addit & unũ, quod prius multis uerbis oſtendere laborauerat, teporem ſcilicet eſſe ab hyemis natura penitus alienũ. Sed quid faciunt hæc ad Galeni uerba per me adducta, in quibus hyemis huius aphoriſmi fit mentio, nulla apposita uoce, quæ tranquillum, uel ſerenum, uel tepidum poſſit ſignificare? At ſortè quiſpiã putauerit huc pertinere Galeni ſeriem ab eo græce allatam, in qua cauſam reddit, quare ex aphoriſmi cõſtitutionibus ſequatur, ut grauidæ mulieres abortãt, quoniam in ea νΰδρον hyemi illi adſcribitur. Verum nec illa uox ibi ponitur, qualis in aphoriſmo legatur: nec ipſemet Leonicenus ea uerba ad aliud probandum addu-

Hippoc. locus in aphoriſmis emendatus.

cit, quàm caliditatem & humiditatem eſſe aborſus cauſam. Sed nec poteſt, meo iudicio, ea uoce in eo loco ſerenitas ſignificari, cum quia non ea conſueuit Galenus ſerenitatem ſignificare, ſed per uocem αἴθριον, tum uero quoniam ſerenitas hyemis corpora reddit dura, ſicca & denſa, non mollia, humida & rara, qualia per hyemem, quam νΰδρον dicit Galenus, efficiuntur. Intelligenda igitur & hic per eam uocem, uel tepida, uel humida: non ſerena, aut tranquilla hyems. Occurrunt etiam multa

multa in Leoniceni dictis dubitanda, quæ nunc breuitati consulentes prætermitti-
mus: plura nos dixisse cognoscentes, quàm esset necessariũ, uolenti non epistolam
tueri, quæ satis adhuc in robore consistit, sed ea reijcere, quæ mihi in apologia obij-
ciuntur. Vnum tamẽ est quod præterire bonus meus dæmon non patitur, non re-
cte dici, austrum qui uehemẽtius flat, nõ esse calidum, sed eum qui remissius spirat:
Experientia enim contrariũ ostendit: norũtq; hi maxime qui Aemiliam, proximasq;
regiones incolunt, à uehemẽti austro cum magno corporũ & annonæ detrimento,
sæpenumero calefacti. Sed etiam ex Galeno idem aperte colligitur. In primo enim
Epidem. dicit aphorismũ quintum, tertij libri, cuius principium, Austri auditum he-
betantes, quem totum recitat, loqui de uehemẽtibus austrinis & aquilonijs cõstitu-
uonibus, & longo tẽpore perdurãtibus: ostendiq; hoc per uerbum δυναστεύειν, hoc
est, prævalere, uel dominari, quod de eo nõ dicitur, qui Vere uel exiguo perflat tẽ-
pore: sed nec de eo qui pluribus quidem diebus, sed exiliter flat. Esse autem austrũ
illum de quo aphor. loquitur, calidum & humidum, ipsemet Galen. in eius exposi-
tione testatur his uerbis, secundum Leoniceni interpretationem: Causam uero, ob »
quam austri reddant auditũ grauiorẽ, & uisum caliginosum, non est difficile ex eius »
tẽperatura cognoscere, quæ calida & humida natura est. Ex his igitur duobus Ga »
leni dictis sic licet argumẽtari: Auster de quo Hippoc. in aphor. loquitur, est calidus
& humidus, secundum Gal. in cõment. sed idem est magnus & diuturnus, ex eo-
dem Gal. in Epidemijs: ergo magnus auster & diuturnus est calidus & humidus.
cuius oppositũ asserit Leonicenus, & probare nititur. Ait enim: Illud insuper ad- »
iungimus, nõ omnem austrũ esse calidum, sed qui remissius spirat: nam qui flat ue- »
hemẽtius, boreæ naturã induit, hoc ipsum Gal. testante in cõment. libri tertij Epide- »
miarum: Nonnulli, inquit, opinãtur austrũ semper esse humidum: res autẽ non ita »
se habet, apparet enim quandoq; siccus, quẽ & uulgus Leuconotũ. Hæc ille ad uer »
bum. Nescio autẽ quomodo uolens probare non omnem austrũ esse calidum, pro-
bat aliquãdo esse siccũ. Addit tamẽ & alia uerba Galeni in eodem tertio, sed de con
stitutione quadam primi libri loquẽtis, quæ uideri possunt asserere, austrũ aliquãdo
esse frigidum: ea sunt, Leuconotus autẽ quandoq; frigidus apparet. Quæ tamẽ uer »
ba nõ id probant quod Leonicenus uellet, austrũ, qui uehemẽtius flat, semper frigi-
dum esse. Non enim hæc dicere Galenus potest, qui contrariũ dixit, ut superius de-
clarauimus: sed Leuconotũ, qui non uerus auster est, dicit quãdoq; nõ quidem esse
frigidum, sed apparere. Scimus tamen Galenum non negare, aliquando, licet rarò,
austrum frigidum exiguo tempore spirare: primo enim Epidemiarum, In nostra, »
inquit, habitatione boreas quidem frigidus, auster calidus, nisi si quando, rarò ual- »
de, in Veris initio frigidus, aut alia hora exiguo tempore similis spirauerit. »

Damnat præterea me Leonicenus, quod Celsum bonum Hippocratis interpre- *Ad sextam ob-*
tem uocauerim, quasi dicatur ideo etiam Galeno medicorum principe melior. Ego *iectionem.*
autem Celsum & uocaui, & uocare posthac non uerebor, bonum Hippocratis in-
terpretem: Galeno tamen propterea non anteposui. Non enim tam turpi æquiuo
catione peccarim, & quam omnes ceu uulgatissimã agnoscũt. Interpretem aio Cel- *Celsus & Gale-*
sum Hippocratis in latinã linguam bonum, quia uideo ipsum & omnes ferè apho- *nus boni Hippo-*
rismos, & pleraq; ex prognostico & alijs commentationibus Hippocratis fideliter *cratis interpre-*
interpretatum. Quod non fecit Galenus: nec si feciſſet, ita bene, ut Celsus feciſſet, *tes, alio tamẽ &*
quia latinas literas uel non æque, uel nequaquã norat. Interpres autem & ipse Hip- *alio sensu.*
pocratis dicitur, & nemini in hoc secũdus, quia eius cõmentationes, & obscura uer
ba luculentissime declarauit. Licet autem in aliquo uerbo lapsus quandoq; Celsus
uideatur, non propterea negandum est ipsum bonum interpretem fuisse. Nam &
Leonicenum ego asseró, & omnibus prædico, bonum esse interpretem: in cuius ta

men interpretationibus, & ego scio, & ipsemet non diffitetur, multa posse castigari. Theodorum Gazam laudant omnes, laudat & ipse Leonicenus, errores tamen nonnullos esse in eius traductionibus, & aliàs sæpe, & in hac sua affirmat apologia. Si bonus ille tantum dicendus interpres est, qui nũquam errauerit, nescio an quis quam poterit bonus dici. Demus nunc Leoniceno, aliàs fortè Celsum defensuro, uerbum Hippocratis ἐκ αὐτομάτου, aliter uersum esse à Celso, quàm expostulet Gaelenus: & πρὸς τῇ κύσει in alio, & etiam in hoc aphorismo, de quo est disputatio: ὀλίγοι πόμως ἀκριβήσκοντες non plenè exprimi per duo hæc uerba, *male habet*: An propterea cõuincitur adeò in lingua græca cæcutiens, ut si in Hippocratis aphorismo legebat ὕδατος, non ei uoci sciuerit latinam aliquam coaptare? Volunt leges, ut illius testimonium non reiiciatur, qui licet non plenè probet, multos tamen contestes habet secum sentientes. Ego autem in epistola multis testibus pro me stantibus, hoc pacto

» Celsum coniunxi: Vox ὕδατος, inquiens, siue tranquillitatem, siue serenitatẽ signifi-
» cet, alijs aphorismi uerbis non concordat: sed nec in probatæ mihi fidei codice legeba-
» tur, nec in Aristotele huius aphorismi in Problematis rationẽ reddente: nec à Celso
» so lecta fuit aphorismum cõuertente: nec à Galeno apponitur quoties ab eo apho-
» rismus hic recitatur. Ergo si in aliquo exemplari habetur, ceu adulterina & suppo-
» sititia est abradenda. Nunc quia tot testibus Leonicenus non mouetur, addo Acu-
cennam in 1. & in 3. libro sui Canonis: addo demum cui refragari nemo possit, ipsummet Hippoc. in lib. de aëre & aqua, quem cum & ante me, & dum apologiã meditaretur, legerit Leonicenus, mirum est, quod uadimoniũ non deseruerit, atque ut ultro alios esse fatetur in suis translationibus errores, ita & hunc in cæterorũ turbam non collocauerit, culpamq; reiecerit in mendosum codicem, ob quem ipsemet

Ad septimã obiectionem. fatetur in suis traductionibus multos esse errores? Quos si ego in codice meis pecuniijs empto, castigaui, nõ est quod moleste ferre debeat, & pro beneficio iniuriam reponere. Præposui semper, & præpono alijs omnibus traductiones Leonicenas, & in priuatis colloquijs, & in publicis lectionibus. Cur autem quispiã mihi uitio det, si quos cognosco errores, undecunq; euenerint, (culpam tamen ego uel in libraiios, uel in malos codices libentius quàm in illum reiicio) è meo libro summoueo, quem quotidie in manibus habeo, mecum fero quocunq; pergo, maxime cum scholas ad docendum peto? Melius igitur (ni fallor) existimationi suæ consuluisset, cuius tuendæ gratia hanc prouinciam aggressus est, uel dissimulando, uel errorem agnoscendo, uel silendo, uel culpam deprecãdo, quàm iniustam causam cum mea iniuria defendendo. Hactenus tamen satis modeste mecum se gessit, iam uero à sua modestia paululum recedens, me falsa ait allegatione uoluisse omnes epistolæ meæ lectores ludificare, quia uidebam omnes quas attulerã rationes facile peruundatum iri. Nescio autem quo pacto hallucinatus uir alioqui oculatissimus, in mea epistola uiderit, quæ absunt: in Galeno non uiderit, quæ adsunt. Non enim possum credere id in suo codice, & alio quem affert, non legi, quod in meo legitur, cum ab eodem & unico exemplari omnes emanarint. Vt uerò omnes uera esse cognoscant, quæ dico, adducam epistolæ meæ uerba, non recte ab eo animaduersa: dehinc subijciam

» Galeni uerba, à me in epistola prætermissa. Verba mea in epistola sunt: Verũ quid
» aliunde testimonia mendicamus? quum Galenus ipse Hippoc. primum Epidem. li-
» brum enarrans, hunc aphorismum uti nunc recitauimus, afferat. Hactenus ego,

Obiectio octaua. » nec plura de hoc. Addit Leonicenus: Ita autem uerba Galeni græca autor Epi-
» stolæ attulerat: ὧν δὲ νότῳ ὁ χειμὼν καὶ ἐπόμβρῳ γένηται. id est, si uolumus latine in-
» terpretari, Si hyems austrina & pluuiosa fuerit. & reliqua. sic autor Epistolæ Gale-
» num citat. Hæc ubi dixit Leonicenus, ad calumnias se uertit, quibus respondere
nescio, nec si sciam, uelim: sed hoc tantum respondeo, uerba me nulla Galeni hoc

loco

loco recitasse, sed dixisse, Galenum in Epidemijs hunc aphorismum, uti ego ex exemplari Chalcondylis recitaueram, afferre. Et quia hinc, hoc est, ex Galeni in libro Epidemiarum uerbis tota hæc calumnia pendet, ut ostendam falsò mihi falsarij nomen adscribi, à quo semper abhorrui, & longe absum, uerba ipsa Galeni hic fidelissime subnotabo, ut cognoscere quilibet possit, uter nostrûm uel deceptus sit, uel uoluerit alios decipere. Galenus igitur iam exponere incipiens primam ab Hippocratem constitutionem contra Quintum disputans, sola experientia, non rationali aliqua methodo, inuenta esse dicit ea, quæ de constitutionibus ab Hippocrate scripta sunt, & pro exemplo duos adducit aphorismos, undecimũ scilicet & hunc duodecimum de quo disceptamus, dicens: ὅταν μὲν ὁ χειμὼν αὔχμηρὸς ᾖ καὶ βόρειος γένηται, τὸ δὲ θέρος ἔσται πυρετοὶ ὀξεῖς καὶ ὀφθαλμίαι καὶ δυσεντερίαι καὶ πέλιγι, ἐὰν δὲ ὁ χειμὼν ἐπόμβρος καὶ νότιος γένηται, τὸ δὲ ἔαρ αὔχμηρον καὶ βόειον, αἱ μὲν ἐγκύμονες, ὅσαι ἐν τόποις εἰσὶ τοῖς τοιούτοις, ἐκ πάσης πτώσεως ἐκλυτρώσονται, καὶ τἄλλα ὅσα τούτων ἐστὶ ξηρὰ καὶ πέλεξ, πλὴν ὀλίγων μόνων διαφορὰς κατασάσεων γράψας. hoc est, Quãdo hyems fuerit siccum & aquilonia, uer pluuiale & austrinum, æstate erunt febres acutæ, & ophthalmiæ, & dysenteriæ. Et rursus, si hyems pluuiosa & austrina, uer siccum & aquilonium, mulieres, quibus ad uer partus, ex quauis occasione abortiunt, & reliqua quæcunq; deinceps his dixit, quatuor solum constitutionum differentias scribens. Hæc sunt Galeni de his duobus aphorismis uerba, in quibus qui uel legere grace nouit, αὔχμον uocem non adiectam hyemi nostræ cognoscet, nec; aliam, quæ possit tranquillum uel serenum denotare.

Falsarij nomẽ, falso Manardo adscribi à Leoniceno.

Pergit tamen ulterius me accusare Leonicenus, ceu non agnoscentem conuenientiam inter aphorismum primum & duodecimum, & differentiam utriusque à quarto. Vtrobiq; enim, in primo scilicet & duodecimo, intendere Hippocratem de uarijs alterationibus quatuor anni partium inuicem succedentium, siue sint duæ, siue tres aut quatuor, sed in primo generaliter: in duodecimo ad particulares descẽdere eum mutationes, particularesq; morbos, qui ab eis cõtingunt. quartũ differre à duodecimo, quia generatim etiam docet, quod quandocunq; eadem die modo calor, modo frigus uiget, autũnales morbi expectandi sunt. duodecimo nõ unius diei mutationẽ, sed uicissitudinẽ quandam quorũdam dierum ad serenũ & pluuiosum: quæ tamẽ uicissitudo totã hyemis temperaturã non uariat, quæ semper ad calidum & humidum uergit. Hæc sentẽtia Leoniceni. Vt uero ostendam quid putem in tribus illis aphorismis sensisse Hippocratẽ, ratio altius est repetenda. Mutationes tẽporum, de quibus prima pars aphorismi loquitur, ego intelligo mutationẽ propriarũ temperaturarũ partium anni deinceps succedentium. In secũda parte intelligo mutationem unius solius partis in sua temperatura propria. Primæ mutationes generant quidem semper aliquos, sed nõ potissimũ, nisi cũ magnæ sunt. Intelligo utrasq; mutationes, tam scilicet primæ, quàm secundæ partis aphorismi, non solum ad proprias temperaturæ cõtrarias qualitates, sed etiã in propria tẽperatura. ut, exempli gratia, hyemis, si uel ultra, uel citra modũ algeat, & humescat: & æstatis, si calida & sicca plus minus ue sit, quàm regioni conueniat. Mutationem, de qua quartus aphorismus, intelligo non eam, quæ tantum in uno die fit: ut enim unica dies nõ facit uer, sicut est in prouerbio, ita nec unica dici uariatio de calido ad frigus, aut autumnum, aut autumnales morbos: sed tunc expectandi sunt autũnales morbi, quãdo multis unius temporis, uel pluriũ diebus tales mutationes fiunt. Tres igitur mutationes in 1. & 4. aphor. tetigit Hippoc. scilicet plurium temporũ, unius temporis, & dierum unius uel plurium temporũ. Tertia autem non adeò differt à duabus primis, ut sub utrãq; non possit cadere. Nam si in una tantum anni parte mutatio hæc dierum

Obiectio nona.

Quid sentiat Hippoc. in tribus aphorismis tertij libri, primo scilicet, quarto, & duodecimo.

Vna dies non facit uer.

de calore ad frigus contingat, ad ſecundam: ſi in pluribus, ad primam in aphoriſmo primo tactam mutationem pertinebit. De 12. aphoriſmo dico ex ſententia Galeni, quod in 11. aphoriſmo loqui incipit Hippocrates de alterationibus, quæ in pluribus temporibus fiunt: quæ licet multipliciter uariari poſſint, modo quem Galenus in principio commentationis undecimi aphoriſmi, quod deeſt in Leoniceni additione, & fuſius in cõmentatione decimiquarti notauit, quatuor tamẽ tantum ab Hippocrate complicationes recitantur, ab aphoriſmo ſcilicet 11. ad 14. In nulla autem harum conſtitutionum inueniuntur plures, quàm duæ qualitates uni tempori attributæ: una per flatum uenti deſignata, alia per pluuioſum & ſiccum: ex quo argumentũ etiam capi poteſt ad propoſitum in epiſtola mea oſtendendum. Quatuor autem hi utique aphoriſmi generali quadam ratione ſub prima aphoriſmi primi parte continentur: nec ſolum hi quatuor, ſed quotquot uel aphoriſmi, uel ſententiæ in libro de aëre, aqua, & regionibus, & in Epidemijs leguntur, in quibus conſtitutionum duorum uel plurium temporum mentio habetur, à proprio temperamento recedentium: ſiquidem ſub generali mutationis temporũ uoce, ſingulæ duorum uel plurium mutationes comprehenduntur. Agnoſco igitur & ego pariter cum Leoniceno, aphoriſmi huius duodecimi cum prima parte primi, eam conuenientiã quam habent cum ſuis uniuerſalibus minus uniuerſalia: nec hanc in epiſtola negaui, ſed cõmunionem huius cum ſecũda parte eiuſdem primi aphoriſmi, in qua mentio habetur mutationis unius ſolius partis, de qua nec in hoc aphoriſmo, nec in aliis 3 tribus, ſcilicet 11. 13. & 14. ulla eſt recordatio. Et propterea dixi, non poſſe in aphoriſmo 12. intelligi mutationem hyemis de auſtrali & pluuioſa ad tranquillam uel ſerenam: quia de hac erat aphor. 1. in ſecunda ſcilicet, non prima parte ipſius aphoriſmi determinatum: eſſet enim mutatio huiuſcemodi ab auſtrali & pluuioſo ad ſerenum uel trãquillum, mutatio unius partis anni, non ſolum à propria natura, ſed ab una aliena ad aliam etiam alienam: adiecíq; hanc hyemem, ſcilicet quæ de extranea qualitate ad aliam etiam extraneam mutatur, eſſe potius dicendam inconſtantem & uagam, quàm auſtralem & pluuioſam: conformiter loquens Galeno in 1. lib. Epidem. annum quendam inæqualem & uagum uocanti, in quo mutatio facta eſt de frigido & humido ad frigidum & ſiccum, & in quo aliquando auſter, aliquando aquilo prævaluit. Quod multo magis erit dicendum, ſi Leoniceni modo uicillitudinem pluuiæ & ſerenitatis intelligamus. Non recte igitur impingit mihi Leonicenus, quod appellauerim inconſtantem & uagam, quam Hippoc. magnam. Non enim dixi mutationem unius partis anni eſſe dicendam uagam, & inconſtantem, ſi ſibi conſtet: ſed eam hyemem quæ minime ſibi conſtaret, quia ex pluuioſa in ſerenam, ex auſtrali in trãquillam laberetur, non poſſe dici pluuialem & auſtralem, ut trans. potius inconſtantẽ & uagam eſſe uocitandam: alioqui ſi tria illa æqualiter, ut transfert Leonicenus, hyemi adſcribantur, ut ſcilicet legamus, Si hyems auſtralis & pluuioſa & ſerena fuerit: quid in his uerbis nos cogit, ut uincere in ea credamus uel auſtrale, uel pluuioſum, cum pariter & abſolute tria illa ſint ei attributa? Quod uero à Leoniceno dicitur, ſerenã non exquiſite & ſimpliciter eam dici, ſed ſerenam ut hyemem: contrariũ magis probat, quàm id quod uult. Si enim ſerena eſt ut hyems, igitur à natura ſua recedit per ſerenitatẽ, & plus ſerena eſt, quàm hyemem deceat, naturam ſuam ſeruantem: atq; ut ſequens eſt, minus erit pluuioſa, quàm natura hyemis requirat. Non enim poteſt ſerenitas creſcere, niſi pluuia minuatur: & ſi ſerenitas (ut uult Leonicenus) claudit in ſe tranquillitatem, minui etiam auſtros oportet, præſertim magnos: nam erit etiam eadem, ut hyems, tranquilla. Quomodo igitur auſtrina dici poterit & pluuialis, ſi à proprio temperamẽto per ſerenitatem recedet, & tranquillitatem, imò & per ſiccitatem? ſiquidem ſerenitas ipſa ſecum, ut ſupra proba-

Leonicenus contrarium magis probat quàm intentum.

probatum est, coniunctam habet siccitatem. Superabit igitur in hac hyeme trãquillitas, serenitas, & siccitas: & tamen australina & pluuiosa simpliciter nominabitur. Quod certe & rationi, & Hippocratis ac Galeni placitis, imò & ipsimet Leoniceno aperte repugnat. Nam Galeni uerba, ex primo Epidemiarũ sumpta, quæ suo proposito credidit commodare Leonicenus (ni ego fallor) ei sunt parum commoda. Hyems enim de qua ibi loquuntur & Hippoc. & Galen. non simpliciter australis fuit: sed in ea aquilonares uenti, licet exigui, nec longo tempore, perflauere. Quare non est cur quispiam miretur, si sicca est ab Hippocrate uocata hyems, quæ aquilonares flatus natura sua siccos perpessa est. Aphorismi uero hyemem, quæ simpliciter & australis & pluuiosa dicitur, quis non miretur tranquillam, serenam, & siccam dicí? Si igitur Galenus uocem αὐχμὸν nõ satis proprie attribui illi hyemi dixit, in qua tamen aquilones spirasse dixerat Hippocrates: non erat (uir semper uerborum Hippocratis diligentissimus annotator) conniuentibus oculis pertransiturus, si uocem aliquam hoc loco legisset quæ tranquillitatem, serenitatem, & siccitatem significaret. Non igitur negamus posse in eadem hyeme modo pluuias, & austrum, modo per interualla serenitatem & tranquillitatem inueniri, ut in ea quam μυξαίθειαν uocauit Hippoc. sed talem nõ esse eam quam aphorismus supponit, constanter defendimus: illa enim in qua μυξαίθεια plurima facta Hippocrates dicit, nõ ἐπόμβρον, hoc est pluuiosa, ab eo dicitur: sed aquas multas, λαῖβρα, hoc est, ut Galenus exponit, repentinas, uehementes, & breuis temporis, niuesq; etiam magnas habuisse. Sed & morbi, qui in nostra euenire ab Hippocrate dicũtur, non eius quæ μυξαίθεια effectus sunt, hoc est hyemis, in qua quandoq; pluuiæ, quandoque serenitas apparet, sed australis & pluuiosæ. Aborsus enim & imbecillitatis infantium causa, non in aliud à Galeno refertur, quàm in humiditatem, laxitatem, mollitiemq; corporũ maternorum, & assuetudinem infantium in calore. At si uicissitudo, quam Leonicenus imaginatur, serenitatis & pluuiarum in hyeme sit, non adeò & materna corpora humida, & infantilia calido aëri erunt assueta: quoniam quantum calefacient, & madefacient austri & pluuiæ, tantum tranquillitas & serenitas frigefaciet, & desiccabit: nec usqueadeò replebuntur capita mulierum & marium pituitosorum & ca lescent, ut salsam pituitam gignant, quæ per uer frigidum ad intestina descendens, difficultatem in eis faciat intestinorum. Idem intelligendum de siccis ophthalmijs, ac destillationibus, quæ caloris & humoris hyemalis assiduitatem consequuntur, quæ per serenitatem impedirentur. Hæc igitur sunt quæ prohibent hyemem nostram mixtam habere pluuiam serenitati. Tanto autem serenitas austris & pluuiæ, atque nascenti ex eis caliditati & humiditati magis repugnat, quàm tranquillitas, quanto magis apta est frigus facere in hyeme & siccitatem: tantumq; de hyemis humiditate ab ea minuitur, quantum à pluuia humiditatis augetur. Non minor enim est siccitati, quæ serenitati iuncta sit, uis ad exiccãdum, quàm pluuiæ humiditati, uis ad humectandum: imò si res ad uiuum est resecanda, potentior est siccus aër ad exiccandum, quàm humidus ad humectandum: Nam (ut uoluit Auicenna) aër in omni dispositione corpora nostra resoluit & exiccat: longeq; difficilius ficciora humescunt, quàm humidiora exiccentur, Galeno autore in libro septimo artis curatiuæ. Non igitur bene dictum est, à serenitate parum de hyemis humiditate commiui, quoniam ab aquarum multitudine, & austrinis flatibus fouetur: serenitate enim existente tolluntur absque dubio pluuiæ: & si serenitas, ut Leonicenus uult, est tranquillitati uel eadem, uel coniuncta, etiam austri magni summouẽtur. Ex his ergo iam constare potest, duodecimum aphorismum esse à me intellectum: nec me latuisse, ita eum à primo depẽdere, quatenus minus uniuersalia à magis uniuersalibus dependent: quantum uidelicet ad primam partem primi attinet, à secunda esse omnino diuersum, quoniã non unius tantum temporis mutationem, sed duorum

sibi succedentium continet: quæ tamen tempora in sua mutatione constantiam habent, nec uel in pluribus, uel in uno die euariant, quarum uarietatū prima ad secundam primi aphorismi partem, alia ad quartū pertineret. Vnum adhuc addo, quod ad diluenda multa argumēta, quæ ex longis Galeni in Epidemijs sermonibus Leonicenus colligit, non parum proderit: aliam esse consideratione consistentiarū anni in lib. Epidemiarū, & in lib. Aphorismorum. In hoc enim à rei natura, ut ait Galenus, persuasus, & non ex aliqua obseruatione, finxit potius constitutiones, quam ueras recitauerit: morbosq; enumerauit, nō quos uidisset ex illis sequi, sed quos ratio dictauit ex illis debere generari. In Epidemijs uero, per historiæ modum & factæ cōstitutiones, & morbi qui post illas euenere, ex ordine recitātur: & propterea ex his quæ ibi prout acciderunt, recitata sunt, non sunt ea quæ in Aphorismis supponuntur interpretanda: ut si ibi dicit Hippoc. fuisse quandam hyemem δύσορον, posse etiam idem in Aphor. legi credamus: & si annū dicit australem, pluuiosum & ἄπνοιαν ὅλως τέλως, ex hoc putemus hyemem de qua est cōtrouersia, esse australem & tranquillam. Illic enim quæ facta sunt, rememorantur: in Aphorismis quatuor tantum constitutiones adducūtur, quæ frequentius cæteris possunt euenire, ut sint nobis pro exemplo ad alias inuestigandas, sicuti Galen. docet in expositione primæ constitutionis libri Epidemiarū. Fiunt autem hæ cōstitutiones, sicuti & quæuis aliæ, per primarum qualitatū cōplicationem, caliditatē scilicet & frigiditatem, humiditatemq; & siccitatē: quarum actiuas quidem per faciētes eas uentos, australū uidelicet & aquilonē, passiuas per pluuias & siccitatē significauit. Nulla igitur causa est, cur semel tantum addere debuerit uel tranquillitatem, uel serenitatem. Quare enim potius huic hyemi addiderit, quàm uel Veri in II. aphor. uel autumno in II. Certe si unico tantum loco addenda, II. addenda erat, ut in cæteris sequētibus subintelligeretur. Amoueatur igitur uox illa δύσορον, nec nobis pluris sit Philotheus, atque alter ille quisquis fuerit expositor, à malo librario deceptus, quàm Celsi, Arātelis, Galeni, ipsiusq; met Hippocratis autoritas.

Alia est consideratio consistentiarum anni, in lib. Epidem. & in lib. Aphor.

Primæ qualitates actiuæ & passiuæ.

Hæc sunt uir optime, quæ nōtam epistolæ prioris meæ, aut existimationis, quàm ueritatis tuendæ gratia, mihi occurrêre. In quibus licet cauerim quantum ualui, ne uerbum esset, quo Leoniceni, uiri de literis optime meriti, & quem ut præceptorē ac patrem obseruaui semper & colui, honor uel tantillum læderetur: si quid tamen forte offenderis, quod aculeum aliquem habere uideatur, rem mihi gratissimam feceris, si illud ceu male natam prolem sustuleris, & penitus cōfoderis. Quod si totum etiam ipsum partum indignū esse uita iudicaueris, esto tibi ceu honorario arbitro, uitæ & necis arbitrium. Vale, & Manardum tuum, quem olim iuuenem ad bonarum literarum studia excitasti, tua autoritate, quæ apud principem maxima est, foue iam senem. Ex ædibus nostris, pridie Cal. Febr. M. D. XXIII.

EPIST. II. Pro Reuerendo Præsule à Vulpe uocato, Melancholia laborante.

Sicuti ambigi nō potest Reuerendum hunc uirū eo morbo affici, quē melancholiam, siue atram bilem uocāt medici, atq; ut sequens est, eius cerebrū, in quo omnes principales potestates sedem habēt, necessariō afflīgit: ita ualde dubiū est, an primaria affectione cerebrū ipsum patiatur, uel per cōmunicationē quandam, & uel cuiuspiā alterius partis, uel totius corporis cōsensum. Quodcūq; horū putetur, ulterius dubitare cōtingit, quū diuersæ sint atræ bilis, id est materiæ quæ hūc affectū facere potest, secūdū medicos species, à quanā id fiat. Alterutro enim horū ignorato, præterq; ex accidenti, curatio sequi recta non potest. Quod ad primā igitur dubitationē attinet, apud medicorum est, cerebrū per se & primario affectu, aliqua saltē ex parte, in hoc uiro oblæsum?

Perpetua

Perpetua enim, ut mihi relatum, adest læsio, nullaq; hora interquiescens, neque uel totius corporis, uel cuiusuis particulæ præcedentem oblæsionem sequens: nullo enim in reliquis corporis partibus præsenso nocumento, tristitia & pusillanimitas perseuerat. Diuturnitas quoq; affectionis, indicat cerebrum in seipso causam habere nocumenti. Fieri enim non potest, ut membrũ quod longo tempore per consuetudinem noxã non contraxerit. Siue igitur ab initio cerebrũ proprio & primario affectu perpessum sit, siue aliunde detrimentum acceperit, credendum mihi omnino uidetur, hoc tempore per se, & primo perpeti, ac ægritudinẽ malæ temperaturæ pati, ab humore atræ bilis, seu ab ipsa proprie uocata atra bile pendentem. An uero semper primario affectu cerebrũ passum sit, uel ab initio cœperit per communicationem pati, non possum certò nunc definire. Verisimilius tamen uidetur, quod ab initio quoq; affectio hæc in cerebro extiterit, quantum quidem possumus per syllogismum diuisiuum hoc pacto colligere: Affectio melancholia uocata, ut ex Galeno constat lib. de locis affectis, & à Paulo eum sequuto cap. proprio, tribus fit modis; primo, quando cerebrum est primum patiens: secundo, quãdo toti corpori compatitur: tertio, quando naturalibus membris, ut in ea quæ inflatiua, & hypochondriaca passio uocatur. Sed hæc de qua loquimur, non fuit secũdi aut tertij modi; igitur necessariò sub primo continebatur, ueluti & nunc continetur. Macilenti enim sunt, nigri, hirsuti, quibus atra bilis in toto corpore apta est generari. Et si in aliis quibusdam congregatur, uigiliæ, labores, solicitudines, tenuisq; uictus, aut cibi qui nigrum ualent humorem gignere, præcesserunt. Albus autem est hic uir, satisq; (ut mihi relatum est) corpulentus, nec eo uictu usus, qui pessimũ hunc humorem in tanta ualuerit copia congregare, ut uniuersum corpus oppleret. A toto igitur corpore non uidetur hæc affectio dependisse. Quod uero nec hypochondriaca fuerit, facile ex hoc probari posset, quod ei defuerunt indicia, quæ uerbis Dioclis à Galeno tertio libro de locis affectis recitantur. Sed illis breuitatis causa prætermissis, propriis Galeni uerbis propositum demonstrabo. Ait enim eo loco: Cum circa uentriculum prima cœperint symptomata, ipsisq; auctis melancholica sequatur affectio, deinde alui deiectione, uomitu, proba concoctione, ructibusq; leuetur is qui laborat, hypochondriacum flatuosumq; morbum ipsius nominabimus. Huius uero morbi symptomata dicemus, & mœstitiam, & metum. Et subdit: Quum autem propria melancholiæ accidentia auctiora uidentur, circa uentriculum uero aut nulla, aut parua sunt, haud ab re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso congestam. Hæc Galenus. Ex quibus uerbis, additis his quæ mihi narrata sunt, apertum est, non hypochondriacã, sed cerebralem potius in hoc uiro & nũc adesse, & ab initio affuisse melancholiam: nullis in eo indicijs, aut melancholiæ uniuersalis aut hypochondriacæ. Concludendum ergo, ut uerbis utar Aëtij, in solo capite esse melancholiam, id uidelicet quod huius affectionis iam factum est, uel adhuc fit: nam non est negãdum, statis & certis temporibus, quippiã eius adhuc fieri, uaporibus uidelicet, & interdum humoribus quos necesse est ad atram bilem uergere, ad caput ascendentibus. Hæc igitur sunt quæ dicẽda occurrerunt circa primã dubitationem. Ad secundæ solutionẽ accedentes, cõiectu potius quàm certis indicijs usi, ut qui nec hominem nouerimus, nec excrementa eius inspicere, aut accidentia possimus cõtemplari, cõmunibus quibusdam solis intuentes dicamus, materiam, quæ hunc morbum in quocũq; homine facit, esse uel melancholicũ succum, uel melancholiam proprie dictam. Nam ut prætermittamus quod hic morbus, Galeno 2. artis curatiuæ lib. attestante, melancholiæ nomẽ à causa ipsum faciente accepit: ab omnibus enim melancholia uocatur, indicante nomine, ut idem Galenus inquit libro 3. de locis affectis, humorem qui ipsius causa est:

Syllogismus diuisiuus.

Affectio melancholiæ tribus fit modis.

Melancholia hypochondriaca ab Arabibus uocatur Mirachialis.

Materia faciens melancholiã duplex tantum.

Hoc ex ſymptomatibus quoque colligitur, ab Hippocrate, ut notauit Galenus, in
Metum & mœſtitiam ab atra bile proficiſci.
duo hæc collectis, metum ſcilicet & mœſtitiam: quæ non alia ratione fiunt, ut Ga-
lenus 3. lib. de cauſis ſymptomatũ, & iam dicto lib. de locis affectis oſtendit, (quic-
quid oblatret Auerrois) quàm quod qui morbum facit humor, atro ſuo colore pri-
cipalium uirium ſedem obſcurat, & tenebris ſimilem reddit, quæ terrorẽ inducunt,
Aſclepiade ante Galenum teſte: quod certe nulli alteri adeſt, præterquam atræ bi-
li, uel eius ſucco. Alia enim bilis flaua eſt, ruber ſanguis, & ſi quis niger reperitur, ut
is de quo lib. 4. Aphoriſmorum, mentionem facit Hippoc. craſſior & magis contre
tus eſt, quàm ut in uenis cerebri ualeat cõprehendi. Candida adeò eſt pituita, ut di
xerit Galen. lib. 3. de locis affectis, epilepſiam à pituita factam, nõ tranſire in melan
choliam. A nullo igitur humore naturali, præter melancholicum, fieri hic morbus
poteſt. Sed neq; ab aliquo eorum, qui præter naturam in corpore reperiuntur, niſi
Melancholia, atra bilis.
ab eo qui proprie melancholia à Græcis, à nobis atra bilis uocatur, eadem ratione,
Bilis pallida.
quod uidelicet nullus eorum nigro uiſitur colore: non naturalis enim bilis, hæc pal-
Crocea.
lida, quam citrinam uulgò uocãt, illa crocea, quam uitellinam, tertia porracea, quar-
Porracea.
ta æruginoſa. Pituitæ uero omnes albæ ſunt, teſte Galeno, cap. ſecundi libri de me-
Aeruginoſa.
lancholia. Sic igitur colligentes dicamus, ſi hic morbus neq; à ſanguine, neq; à bile,
neq; à pituita fieri poteſt, ſiue naturam ſuam ſeruantibus, ſiue præter naturam affe-
ctis, ſequitur neceſſariò, ut ſi ab aliquo humore fit, uel à ſucco fiat melancholico, uel
ab ea quæ proprio nomine uocatur melancholia. Verum quum hæc quadruplex
ſit iuxta communem medicorum noſtri temporis ſententiam, inquirendum adhuc
eſt, an ab aliqua harum quatuor, uel ab ipſo naturali humore melancholico, in hoc
Reuerendo uiro contingat. In quo quæſito facile cognitu eſt, quod non fiat ab ea
melancholia, quæ exuſta flaua bile generatur. Nam, ut ait Paulus, ſi aliquando ea
Mania à flaua bile exuſta.
ſuperaſſata in nigram permutatur, uocatam uidebis maniam, in qua feraliter adeò
inſaniunt, ut accedentes qui non aduertunt, aggrediantur. Auertat autem Deus
Optimus Maximus, ut eò inſaniæ uir hic deueniat. Non difficilius quoq; eſt cogno
ſcere, his maxime qui Auicennam ſequũtur, quod neq; ab ea fit, quæ ex ſucco me-
lancholico aduſto gignitur: non enim, ait ille, dicitur melancholia, niſi ea cuius cuen
tus eſt à cholera nigra, non exuſta. Sed nec à ſanguinea, quoniam riſus abeſt, qui
iuxta aphoriſmum eam comitatur. Supereſt igitur ut uideamus an fiat à pituita, in
quo diutius immorandum, quum eius ſententiæ ſit unus ex conſultoribus uir cla-
riſſimus, & dudum mihi maxima familiaritate cõiunctus: cui & alius conſensit, me
ter celeberrimæ Bononiẽſis academiæ primos profeſſores reputatus. Mihi autem,
ſaluo utriuſq; honore, non ſolum nõ in hoc uiro, ſed nec in alio quopiam fieri hunc
Non poteſt melancholia à pituita fieri.
morbum poſſe à pituita uidetur. Tantum enim eam aſſari in corpore humano nõ
credo, ut nigra in totum euadat. Et quemadmodum ex Galeni autoritate, in expo-
Non poteſt pituita in homine tãtum aſſari, ut nigra in totum euadat.
ſitione libri de ſpiritibus, ſcripſit in ſuis Aphoriſmis Moſes, in atram bilem tranſire
nullo modo poteſt, etiã ſi calor adeò fortis adſit, ut urat: cui quidem Moſi licet non
ſit in omnibus credendum, nec uidere mihi illam Galeni commentationem hacte-
nus licuerit, adducor tamen ut putem eam fuiſſe Galeni ſententiã, ex eiuſdem uer-
bis ſecũdi libri prognoſtici, pituita exaſſata in pectore, in quo longe maior calor eſt,
quàm in cerebro, fieri ſputum album, tenax & rotundum, non nigrum, aſſerentis.
nec aliquo loco pituitoſæ huius atræ bilis mentionem facientis. Quam certe ſi alibi
in locis, in peculiari commentario de atra bile inſcripto, non erat prætermiſſurus.
Adde, quod ſi, ut communis nunc tenet opinio, ex Auicenna orta, quilibet humor
per exuſtionem in atram bilem uertitur, quinque numero erunt atræ bilis ſpecies:
quare non poterũt omnes humores tam naturales quàm præternaturales, ſanguis
ne excepto, denario numero contineri: quod tamen uoluiſſe uidetur Galenus in
fine ſecundi libri de uirtutibus naturalibus, Praxagorã laudans, ad eum numerum
humores

humores omnes reducentem. Quinque enim ad minus sunt biles, & tres pituitæ. Adde etiam, quod neq; Ioannitius, neq; Serapion, neque Haliabas inter atras biles alcuius meminerũt, quæ ex pituita generetur. Nullam præterea esse ultra ea quæ attulimus, ex hoc probari potest, quod fieri nequit, ut ex albo in nigrũ mutatio fiat, nisi per medios colores, imò & per medias substantias. Norũt hoc Chymici, per mul titudinem colorum ad desideratum illud, quod caput Corui uocant, peruenientes, quum tamen in rem simpliciter albam non operentur, sed cui sit croceum aliquod admixtum. Varios ergo nasci colores in pituita, erit necesse, priusquam in atrum co lorem per exustionem permutetur, imò & uarias substantias: quarum aliquæ ad pituitæ naturam, aliquæ ad nigram bilem proximius accedant, iuxta minorem ma lorem ue adustionem: sicuti & in ipsa flaua & pallida bile contingit, quæ primo in utellinam, secundo in porraceam, tertio in æruginosam transit, priusquam in exa ctam atram bilem transmutetur. Sed in pituita tanto plures fieri medias substãtias, mediosq; colores quàm in bile oporteret, quanto maior est distantia albi quàm fla ui coloris, à nigro. Hanc autem pituitarum aut nigrarum bilium uarietatem, nec ad sensum percipimus, neq; apud medicos legimus de humoribus scribentes. Quod uero præclari hi consultores Auicennam sequuti imaginantur, pituitam per conge lationem in cerebro ad atram bilem cõuerti: mihi in captum mentis haudquaquam uenit. Ad tantam enim frigiditatem uiuentis hominis cerebrum uenire non potest, ut cõgelandi uim habeat. Siquidem ut Galen. docet 8. lib. de usu partium, calidius aëre est, etiam æstiuo. Alioqui neq; statim necesse est pituitã congelatã ita exiccari, ut in melancholiam conuertatur. Videmus enim aquam in gelu cõuersam, uirtutẽ adhuc humectandi retinere. At si maiorem in humano corpore fieri congelatio nem imaginentur, certe non maiorem faciet siccitatem ea quæ in gipsea uocata pi tuita reperitur, quæ tamen & nomen & colorem pituitæ non amittit. Quæcunq; igitur humiditatis remissio in pituita intelligatur, sicuti media inter aquosam & gi pseam erit, ita necessariò intra pituitæ limites continebitur. Sed nónne uidemus in omnibus pituitæ speciebus ad extremam usque duritiem, qualis in scirrho sentitur, perueníentibus, manifestam albedinem ac luciditatem, tetro melancholiæ colori, & ut sequens est, his quæ eam consequũtur accidentibus aduersantem? Quod ad uertens Galenus in commentario de tumoribus præter naturam, scirrhum à crassa & tenaci pituita factum, ab eo separauit qui à succo fit melancholico. Si igitur pitui ta ad summam siccitatem euecta, inter pituitas, nõ inter atras biles numeratur, quo pactores quæ minorem habet siccitatem, debet atra bilis existimari? His itaq; & ra tionibus motus, & Galeni clypeo munitus, non uerebor ab Auicennæ & commu nì recentiorum sententia abscedere, nullamq; atram bilem ex albissimo inter humo res phlegmate, neq; per exustionem, neque per congelationem factam agnoscere: sed morbum qui melancholia uocatur, ita in hoc uiro, sicuti in cæteris, ab eiusdem hominis humore fieri affirmare. Quod tamẽ non ita obstinate defendo, si mihi con trarium ostendatur, quin sim manus daturus. Nullam autem in his quæ ab excel lentissimis tribus medicis consultoribus scripta mihi ostensa sunt, rationem uideo, quæ me ad illarum sententiã cogat accedere. Nam argumentum, quod unum ex alterius sententia mihi obstare uidetur, à iuuamento ex uacuatione pituitæ sequu to acceptum, Auicẽna ipse soluit, dicens: Non ergo te seducat iuuamentum quo rundam propter phlegma quod ipsi euacuant uomendo uel egerendo: nam illud non est propter euacuationem phlegmatis iuuantem ipsos, imò quoniam multitu do & cõpressio humorum adinuicem remouetur ab eis. Verum iuuamentũ essen tialiter est euacuatio choleræ nigræ. Interim autẽ, donec aliud mihi ostendatur, quæ hactenus confecimus colligentes, ex eis breuiter curationem eliciamus.

Chymici.

Corui caput apud alkimistas.

Bilis transmutationes.

Pituita in cerebro cõgelari nõ potest.

Cerebrum aëre æstiuo calidius.

Pituitam congelatam in melancholiã nõ uerti.

Pituita gipsea.

Ab Auicenna desciscit.

Reuerẽdus hic uir ægritudine propria cerebri laborat, melancholia uocata, quæ

eſt mala cerebri temperatura, frigida & ſicca, ab humore atræ bilis partim facta, partim fiens, partim futura fieri: qui quidem humor uel nequaquã exuſtus eſt, uel modice. Symptomata morbum comitãtia ſunt, timor, triſtitia, puſillanimitas, cum corruptis quibuſdam imaginationibus.

Facta igitur ægritudo calidis & humidis indiget: fruſtra autem hæc adhibetur, faciente cauſa in cerebro permanente. Eſt igitur hæc antea per euacuationem amouenda. Verum quia & hæc fruſtra tolleretur, ſi præſtò eſſet in corpore, alia ſimilis materia apta ad cerebrum ferri, ideo & hanc uacuare oportet: & ne de cætero rurſus abundet præcauere, cerebrumq; ipſum demum roborare, ut ſi qua fortè generetur, eam à ſe pellat.

Intentiones curatiuæ melãcholiæ per proprietatẽ in cerebro.

Erit igitur una & prima intẽtio, ad quam ultimo reſoluendo deuenimus, humoris melancholici in corpore abũdantis euacuatio. In omnibus enim in quibus cauſa faciens adhuc adeſt, ab ipſa curatio inchoãda eſt, autore Galeno quarto Therapeutices. Secunda, euacuatio eius qui in capite eſt: quæ duæ intentiones, ſi exactè quas nuper uoluerimus, præſeruatiuæ potius ſunt quàm curatiuæ: ſicuti & ea quæ præcauet ne humor hic abundet, & quæ cerebrum roborat, ut uel non recipiat uel repellat, ſi quid eò feratur. Tertia uero in ordine ſola & uerè curatiua, eſt ea quæ primæ occurrit, & ad iam factam uertitur ægritudinem, contraria uidelicet ad calidum & humidum alteratio.

Atræ bilis euacuatio.

Euacuatio melancholici humoris in toto corpore inuenti, à uenæ ſectione, ſi Galeno credimus, eſt inchoanda. Verum quia non certis indicijs cognoſcimus ſanguinem melancholicum in uniuerſo corpore dominari, ſed contrarium potius ſuperare, collegimus, Galeni cautione utemur, qua tum aliàs, tum in hac ipſa, de qua loquimur, affectione utitur, ut ſcilicet fluentem ſecta uena ſanguinem inſpiciamus, & ſi ater fuerit, tantum fluere ſinamus, quantum ſatis eſſe coniecerimus: ſin ſecus, cohibeamus. Vena autẽ huic ſectioni magis idonea erit, quæ in cubito media. Ab hac autem uenæ ſectione inchoandum putamus, tametſi non in toto corpore, ſed in cerebro cauſam morbi eſſe putemus: tum quia in tam diuturno, quo uexatus eſt, tempore, uix fieri poſſe exiſtimamus, quin ob longos mœrores uniuerſus ſanguis ad melancholicum ſit mutatus: tum quia Galenus, ubi ſolum cerebrũ ſanguinem continet melancholicũ, non in totum reijcit uenæ ſectionem, ſed quãtum ad ipſam diſpoſitionem attinet, dicit non eſſe neceſſariam: innuens, ratione alia poſſe eſſe opportunã. Quam rationem explicans Aëtius, addit, Niſi multi ſanguinis fuerit ægrotus. Eſſe autem hunc uirum multi ſanguinis, & medicus ille, qui mecum hac de re loquutus, & monachus qui me conſuluit, atteſtati ſunt.

Venæ ſectio.

Galeni cautio in ſecãda uena.

Vena media.

Sanguinis per hæmorrhoidas prouocatio.

Ad eandem intentionem pertinet ſanguinem per hæmorrhoidas prouocare. Notum enim illud Hippoc. maniacis, uaricibus aut hæmorrhoidibus ſuperuenientibus, maniæ ſolutio fit. Quo loco melancholicos proprie uocatos intelligere debemus, ſi Galeno credimus. Hanc autem hæmorrhoidum prouocationem, licet multifariam efficere poſſimus, commodius tamen per purgatoria medicamina, & per clyſmata faciemus: quæ & propria ratione adeò congruunt, ut eorũ aſſiduus uſus

» ualde ſit in hac uacuationis intentione neceſſarius. Quando enim (ait Paulus, de his

» loquens quibus cerebrũ primo afficitur) ob temporis diuturnitatem humor eſt la-

» ctus difficile mobilis, uarias & fortiores curationes adhibere oportet. Purgandi ergo

Purgatio per initia facienda.

ſunt ſtatim ab initio per epithymũ aut aloën: quorũ ſi modicum quotidie aſſumpſerint, maxime iuuabuntur, & quietẽ conſequẽtur. Laudauit quoq; Aëtius, ut uiter quotidie leuiter ſubduceretur, per amaracũ & ſerum nõ ex caſeo factum, ſed ex lacte uel equino uel bubulo. Quo pacto uero à lacte ſeparãdum ſit ſerũ, docet Dioſc. cap. de lacte, ſimulq; etiã bibendi modũ, quippe ut per interualla, heminæ, id eſt, ſ.

Amaracus.

5. bibantur, minus tamẽ pondus bibenti quotidie fortè ſufficiet. Amaracũ uero intelligo

telligo herbam apud nos corrupto uocabulo Marellam uocatam: medicorum uulgus & officinæ, Matricariam uocant. Auic. uehuen, de qua Dioſc. ſcribit ſub nomine Parthenij. Ego pro omnibus his utor Sena, quæ licet non multo antea in uſum uenerit medicorum, illaborioſe tamen melancholiam & exuſtos humores purgat, & ſecure quotidie bibitur, additis diuerſis rebus, iuxta laborãtis temperaturam, æterem, horam, & reliqua id genus, quæ in omni ſua operatione medicus ante oculos ſemper habet. In hoc autem uiro, præterquam æſtatis tempore, flores uel ſemina rorifmarini maxime puto congruere, & roſas, uel earum potionem æſtate. Primo tamen, ut dixit Ruffus, habenda eſt cura bonæ concoctionis. *Rorifmarini ſemen.*

De Clyſmatibus inquit Aëtius: Poſt uenæ ſectionem & purgationem, interpoſitis aliquot diebus, clyſteribus euacua. His auxiliſ̃ ſi ſanguis per ora uenarum aniexierit, non erit æger alia moleſtia propter hoc afficiendus: ſin minus, ſanguiſugis, aliſ̃ ue aptis ad id notis medicamentis promouendus. *Clyſmata.*

Ad hanc quoq; intentionem pertinet uomitus, de quo idem Aëtius: Vomitus per maiora interualla prouocandus, non à cibis, ſed ieiuno: nec cum fortibus, quoniam ſunt nocua. Auicenna uero dixit, accerſendum uomitum, ſi in ſtomacho ſit aliquid quod in ægritudine faciat augmentum, & ſi non eſt ægritudo uehementis debilitatis. Verba autem hæc ultima torquent expoſitores, quoniam non bene leguntur in communibus exemplaribus: legendum enim, & non eſt ſtomachus uehemẽtis debilitatis. Quibus uerbis conſonant alia Auicẽnæ uerba, ubi loqui incipit de melancholia in cerebro confirmata. Ait enim: Euacua per clyſterem & uomitum, niſi in illo cuius ſtomachus eſt debilis. Huc quoque ſpectant, id eſt, ad euacuationem materiæ in toto repertæ, urinæ & ſudoris prouocatio. de his enim inquit Paulus: Bonæ autem & diureticæ uirtutes, & ſudorum purgationes. Vtrunq; igitur procurandum, adhibita tamen cautione, ne calidioribus utentes, eam quæ adeſt atram bilem exuramus, aut nouã in corpore creſcere faciamus. Hæc quidem ſufficere puto ad primam intentionem exequendam. *Vomitus. Auicennæ locus emendatus. Vrina. Sudor.*

Secunda intentio, hoc eſt, humoris in capite cõtenti euacuatio, iiſdem ferè auxiliſ̃, quibus & præcedens abſoluitur. Erit igitur & hanc ob cauſam uena ſecanda, ſi multi (ut relatum mihi eſt) ſanguinis hic exiſtit: primũ quidem humeralis eius partis, ut bene hoc loco dixit Auic. in qua caput eſt grauius, facta prius ſectione baſilicæ, ſi in toto corpore abundare ſanguis uideatur: dehinc ea quæ in fronte eſt media, iecoraria ſecundo, tertio loco dia. Erit enim hic ordo eo caſu ſeruandus, ut primo media, iecoraria ſecundo, tertio humeralis, quarto uena frontis incidatur. hoc enim uoluit Auic. ſi eius uerba bene legantur & intelligantur. Sic enim ſcribendum eſt: Et quandoq; neceſſarium erit tibi ut phlebotomes baſilicam, cum inuenis ſigna cõmunia ſcilicet multi ſanguinis in toto corpore, & ante phlebotomiam uenarum frontis, quia tunc mouebit plus. Sanguis ex naribus prouocandus: hirudines poſt aures admouendæ, cucurbitulæ inter ſpatulas: tum quoq; per nares & palatum materia euacuanda, atq; etiam per capitis cutem occulta & ſenſum fugiente diffflatione. Pleni autem ſunt medicorum libri medicamẽtis quibus hæc tria poſtrema peragentur. Vtilia autem in diſtrahendo & uacuando ſunt, frequentia balnea: ſed dulcium, non medicatarum aquarum. Siquidem humectandus eſt hic uir, non exiccandus. Calida autem ſunt & ſicca, inquit Paulus, omnia ſpontanea balnea, Galenum ſequutus, tum alibi, tum 1. lib. Sanlubrium. Ego utrorunq; ueſtigiſ̃ hærens, monacho conſilium ſuper his aquis pro hoc uiro petenti, abſolute eorũ uſum in balneis interdixi: potum tamen aquarũ eatenus conceſſi, quatenus purgationẽ facit dominãtis humoris: in qua tamen & illud cauendum, ne propria ui, aut longo uſu, nimis calefaciãt uel exiccent. *Euacuatio humoris in capite contenti. Balnea. Balnea ſpontanea, calida & ſicca omnia.*

His peractis, ſatis arbitror occurſum eſſe & futuræ ægritudini, & ei quæ adhuc fit: ſupereſt ut ei quæ facta eſt, id eſt malæ temperaturæ, frigidæ & ſiccæ, nos oppo-

Præsidia factæ intẽperaturæ.

namus. Illud fiet, si tantum calefecerimus humectauerimusq; caput, quantum frigefactum & exiccatũ esse ultra naturalem habitum cognouerimus. Ad hoc autem maxime confert uictus ratio, quæ tanti momenti est, ut absque alio præsidio, ea sola se multos Galen. curasse testetur. Cibus igitur, inquit Paulus, esse boni succi debet, & modice humectans. Aliæ quoq; res, quas non naturales medici uocant, ad eadem qualitates uel actu uel potestate uergãt. Ineptus autem sim, si ad particularia descendam, omnibus nota, præsente præsertim tam docto medico, cui non solum hæc quæ in propatulo sunt, sed etiam quæ plerosque medicorum latent, sunt apertissima. Illud potius non prætermiserim, ultra uictus qualem diximus rationem, caput quoque ipsum esse humidis calidisq; & fomentis & lotionibus præsertim ex aliquibus locis guttatim cadentibus abluendum: hoc adhibito moderamine, ut uel utraque simul misceantur, uel per uices, modo hoc, modo altero utamur: cauentes ne tenuioribus partibus per calida exolutis, terrestriores ineptæ omnino resolutioni dimittantur: uel per sola humentia tota materia ita incrassetur, ut ex melancholia comitialis morbus sequatur. Bene igitur monuit Auicenna, utraq; commiscenda, ubi curam eius melancholiæ exequitur, quæ est in cerebro cõfirmata: licet eius uerba non bene in communibus codicibus apponantur. Sic enim legendum erat:

» Et secunda est, ut administres cum euacuatione humectationem assidue cum emo-
» brochis & oleis calidis, & ponas in eis ex medicinis, sicut chamæ melon & anethum
» & melilotum & radicem lilij, ut non incrassetur humor propter resolutionem pu-
» ram in qua non est lenitas, neq; incrassetur cum his quæ humectant, & non est in

Auicennæ locus emendatus.

» eis resolutio. Clarius autem hoc exequutus est Ioannes cognomento Mesue, capite de cura doloris capitis à melancholia, & proprio capite de melancholia, in utroque loco citans Galenum: quanquam ego cum perlegerim totum Galeni librum de medicamentis secundum loca patientia, ad quem maxime hæc pertinebant, nullibi hanc sententiam inueni: sicuti nec Senam in musto misceri. Quod tam alienum

Apud Gal. non est Senæ mẽtio, contrà quàm dixit Mesuas.

est à Galeno, ut iureiurando affirmare possim, nullam esse in Galeni libris Senæ mentionẽ. Nullibi etiam apud eum legi, iure hœdi aut ueruecis caput abluendum: quæ tamen omnia affert Mesue ex Galeni autoritate. Nec hoc dixerim, quod ea præsidia uelim respui: sed ut cognoscatur, tantum huic Mesue non esse attribuendum, ut quicquid scripsit, absq; alia indagine, (quod multi faciunt) pro oraculo habeatur, quum multi in eo non aspernandi inueniãtur errores: quale est illud, quod

Error Mesuæ.

ex eiusdem Galeni sententia, uitanda esse docet urinam prouocãtia: cuius nos contrarium autoritate Pauli superius docuimus. Sed & ipsemet Galenus in cura quartanæ commendat res urinam mouentes, utiturq; diospolitico, & diatrionpiperon uocato medicamine, imò & ipso pipere. Non igitur Galenus fuit, qui urinam prouocantia prohibuerit, sed Auicenna: nec cap. de melancholia, sed de mania, nec tamen prohibuit omnia, sed ea quæ plurimum prouocãt. Nam Paulum sequutus, radicem & semen equini fœniculi quotidie præbet, ac bryoniæ, id est uitis albæ radicem.

Hipposelinum.
Bryonia.

Hæc igitur sunt quæ mihi relatis inhærenti, de affectione & curatione huius uiri occurrêre, quibus ipsum spero, eo iuuante qui solus languores sanat, sanitati pristinæ restituendum. Quod si omnibus peractis statim nõ successerit, non ilico spes abijcienda est. Quemadmodum enim scripsit Aëtius, & nos quandoque experti sumus, multi tempore curationis nihil adiuti, post eam roborata natura conualuerunt. Cuncta autem quæ scripsimus, arbitrio ac iudicio præsentis medici subijcimus, uiri solertissimi & studiosissimi.

Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias. M. D. XXIIII. Epist.

EPIST. III. in qua multa ſimplicia medicamina dilucidantur.

Ioannes Manardus Hieronymo Carezono. S. D.

QVerò quidem reſpondi literis tuis, ſi tempus ſpectetur quo ſunt datæ: ſi tò, ſi id tempus ſpectes quo ſunt redditæ: citiſſime, ſi nodi conſiderentur, quos petis diſſolui: qui tot ſunt, atq; ita cõſtricti, ut uix ab ipſo enodari Hercule poſſint. Tuum igitur erit ignoſcere, ſi non omnibus manum admouero, & ſi hos etiam quos aggrediar, non penitus diſſoluero: malui enim tibi minus ſapere putari, quàm minus diligere, præſertim quũ Hieronymus Auguſtonus communis amicus te deſiderare reſponſum per plures antè dies ſignificaſſet, quàm tua mihi fuiſſet reddita epiſtola. Eodem igitur quo tu uteris ordine, ne te diutius protraham, iam rem aggredior.

Naſcaphthon Paulus Aegineta Naocaphthon uocat, & à quibuſdã dici ait Naphthon: nec plus de eo docet capite proprio, quàm eſſe Indicum aroma. In deſcriptione autem Cyphi Niliaci Lacaphthon dicit eſſe corticem piceæ, uel alterius arboris: ubi eandem rem intellexiſſe mihi uidetur cum Naſcaphtho, ut etiam Hermolaus putauit. Theophraſtus inter aromata quæ unguentis miſcentur, Nartam reponit, libro nono de hiſtoria plantarum: quam eſſe eãdem rem cum Naſcaphtho, ſuſpicor potius, quàm certus decernam. quod ſi uerum eſt, fortè pro Narcaphtho apud Dioſcoridem legendum Nartaphthon. Hæc ſunt quæ hactenus cognoſcere ualui de Naſcaphtho: nec temere arbitror inuenias, qui docere certum aliquid de eo poſſit, peregrina ſemper re, & quæ iandiu apportari ad nos deſierit. Nuper tamen ex Thoma Lucẽſi, arte quidem ſeplaſiario, ſed eruditione multos medicos excellente, didici, corticem qui uulgò Tegnamen dicitur, eſſe Naſcaphthon. *De Naſcaphtho.*

Halimon (ni fallor) uidi aliquando iuuenis in maritimis Vmbriæ, monſtrante Vlyſſe Lanziareno, uiro omnium bonarum artium ſtudioſo, & in herbaria (quantum illa ferebat ætas) erudito: quo uero nomine ab eo diceretur, non ſatis poſſum meminiſſe. Scio ab Auicenna in ſecundo libro de ea ſcribi, ſub Melliæ nomine, & à Serapione ſub nomine Molochiæ, & alio nomine Atriplicem marinã ab eodem uocari. Scio etiam tum in hiſtoria, tum in uiribus aberraſſe hunc barbarum. In hiſtoria quidem, quod plures ſpinas habere dicit, quàm Hauſegi, id eſt Ramnus, habeat: & id quidem ex Dioſcoridis ſententia, qui apertis uerbis carere ſpinis ſcribit. Saporem etiam ex Galeni ſententia ei dicit eſſe amarum, ſalſum cum pauca ſtypſi: quum Gaſenus nullam ei attribuat amaritudinem, ſed ſalſum & ſubſtyphonta tantum ſaporem. Habere etiam inflammationem paucam, uitio tamen (ut puto) librarij: legendum enim inflationem. Radicis drachmas duas cum melicrato potas conquaſſationi conferre neruorum, ſedare dolores, & prouocare lac ſcribit autore Dioſcoride: qui tamen non duas, ſed unicam drachmam, lenire tormina rupta & conuulſa dixit, & facere lactis ubertatem. *De Halimo.* *Error Serapionis.*

Ramnum, Hauſegi uocat Auicenna, licet falſò dicatur rubus. Eſto enim quod ramnus inter rubos à Theophraſto alicubi numeretur, neq; ipſe tamen neq; alius bonus autor, ſimpliciter affirmauerit ramnum eſſe rubum: minusq; quàm cæteri hoc dicere poteſt Auicenna, qui aliud caput ſcripſit de rubo: ubi dicit quoſdam diuerſum eſſe Alhauſegi: qui loquendi modus oſtendit, eum ſic dicentium opinionem non ſequutum. Quicquid autem de hoc ſit, conſtat rem, quæ nunc dicitur rubus, diuerſam eſſe ab ea, quæ capite de Ramno à Dioſcoride deſcribitur. Spinam uocatam ceruinam, ego ſemper arbitratus ſum genus eſſe Ramni. Marcellus conurà ſentit, leuibus (ni fallor) argumentis: quod uidelicet ramnus frutex, non arbor *De Ramno.*

eſt, nec eius materia rubro colore uiſitur, quum ſpina uocata Ceruina iuſta arbor ſit, & tota rubeat. Quod enim ad magnitudinem attinet, memini me olim puerum uidiſſe Ceruinum ſpinum, uix duas ulnas à terra elatum, fruticemq; potius quàm arborem præ ſe ferentem. Quod ſi ſpecie arboris quandoque uiſitur, non facit hoc, quin natura ſit fruticoſa. Vidi enim quandoque Florentiæ braſſicam, quæ procerita- *Braſſica ingẽs.* tate multas æquabat arbores, & quaſdam etiam ſuperabat: nullus tamen propter unam alteram ue talem, braſſicam inter arbores numerauerit. Sed & ipſemet Mar- cellus paliurum, quem affinem ramno facit, quandoque arboreſcere, quandoque fruticis naturam ait non excedere. Ex colore etiam non ſatis ualidum colligitur argu- gumentum: non enim in totum rubet ceruini ſpini materia, ſed extrorſum cana- dida quum ſit, introrſum rubet. Sint igitur uel non ſint idem ramnus & ceruinus ſpinus, neque enim hoc nunc decerno, argumenta certe Marcelli non ea oſtenden- dunt diuerſa: tantiſper igitur ceruinus ſpinus mihi pro ramno ſtet, donec alia ſpi- na compareat, quæ eum loco dimoueat. non utar tamen ea, quum nota ſint multa, longéque magis expoſita, quibus poſſim in eryſipelatibus & herpetibus uti. Vim eius in herpetibus tacuit Auicenna, ſicuti & quod pro amuleto ſit, in foribus & feneſtris ſuſpenſus, ad mala arcenda medicamina: qui tamen in hoc minus pec- cauit, quàm Serapion, pro malis medicamentis propriam ſcribens arboris ope- rationem.

De Paliuro. Paliurum ſi dixero me uidiſſe, dicam quod certum mihi non eſt: ſi non uidiſſe, id quod eſt ambiguum. Videor enim uidiſſe inter ſepes uaria fruticum genera ſpi- nis obſita, atq; in his fortè Paliurũ. An uero aliquo in loco arboreſcat, incertũ mihi eſt. Virgilius carduis eum iungens, arborem putaſſe non uidetur: nec in carmini- bus ſuis Columella, rubis, herbisq; potius, quàm arboribus connumerans. Aliquo tamen in loco arborem fieri, Agatoclis & Theophraſti teſtimonio, credendum, qui- bus conſentire Plinius quoq; uidetur, loto eum coniungens, quam pyri eſſe ſcribit magnitudine, Theophraſtum ſequutus.

De Loto. Fuit autem & ipſa Lotos quandoq; Italiæ familiaris, nunc adeò rara, ut ferè pro miraculo ab aduenis ſpectaretur ea, quæ prope templum diuo Antonio dicatum Patauij Hermolao uiuente uidebatur. Scribit de fructu eius Auicenna, ſub nomine grani Aneſcen, non abſque tamen errore, ut ferè ſolet: magnitudine enim pe- *Auicennæ error in Aneſcen.* peris eſſe dicit: dicente Dioſcoride, & eum ſequuto Serapione, quod maius eſt, & Theophraſto fabæ æquante. Tacet dulcedinem, odoris boni dicit, quum Dioſcori- des dicat grauis. Addit coloris ſimilitudinem, quem tacet Dioſcorides. Plinius cru- ci eſſe dum eſt maturum, ante maturitatem alium atque alium. Addit & quod fa- cilius frangatur, & neſcio quid de medulla: quæ unde acceperit, diuinare non po- tui. Sed quod peius omnibus his eſt, ponit calidum & ſiccum in ſecundo ordine, quum Razes & Serapion reponant inter frigida: Galenus & Paulus ſiccitatis men- tionem faciant, ſed actiuas (ut philoſophi uocant) qualitates reticeant. Serapion ar- borem uocat Sadar, fructum Nabac: quem ſequutus uidetur Auicẽna. Nam præ- ter ea quæ ſuprà ex eius diximus ſententia, de Sadar quoque ſcripſit capite 631. nihil tamen aliud de ea tradens, niſi quod ad caput de Nabac, lectorem remittit; nul- la habita mentione eorum, quæ de grano Aneſcen ſuperius ſcripſerat. Ex quo col- ligi facile poteſt, id quod ego ſæpe ſoleo dicere, Auicennam ſuo de medicina libro *Auicẽnã ſuo de medicina lib. ſu premam manũ non appoſuiſſe.* ultimam manum non appoſuiſſe: ſed quæ occurrebant, à uarijs autoribus ſum- pta, in unum uolumen congeſſiſſe, digeſturus per ocium, ſi licuiſſet. Celtis hæc ar- bor latine dicitur, & faba græca uel ſyriaca, quia autore (ut diximus) Theophraſto, fructum fert magnitudine fabæ.

De Hiberide. Hiberidis nomen duabus herbis adſcriptum inuenio: uni, quam Naſturtij ſolia habere,

habere, in fine primi libri ſcribit Dioſcorides, & libro uigeſimoquinto Plinius: alteri, quæ fruticoſa & lauri folio, niſi maius longe eſſet, cuius inter coxendicis remedia meminit Aegineta, alióque nomine uocari dicit Lepidion: de quo Lepidio ſcribit Dioſcor. libro ſecundo, nulla eius ceu notæ herbæ parte depicta. Plinius libro decimonono, laurinis foliis eſſe, ſicuti Paulus, ſcribit: ſed mollioribus, non maioribus, ut Paulus: niſi & in ipſo Plinio deprauatus locus ſit, & pro mollioribus, legendum ſit maioribus. Arabes ſub uoce Sceitaragi, de Lepidio loquuntur: licet Auicenna ſub eodem nomine de ligno quodam Indico & de fructu alio pertractauerit, atque ultra hæc nõnulla adiecerit, quæ de Hiberide à Dioſcoride uidentur accepta: quod tamen caput ego poſt Marcellum fini primi libri ſimul cum capite de Halicacabo, Dioſcoridi accreuiſſe puto. Non enim in eum locum ubi de arboribus tractatur, congruum erat, duas illas herbas non uocatas irrepere: & quum de Halicacabo libro quarto inter Strychni genera abunde diſſeruerit, ſuperuacaneum omnino fuerat de ipſo ſeorſum, & importuno adeò loco pertractaſſe. Quare probandi uidentur codices, in quibus caput illud ultimum non inuenitur: quo ſummoto, non uideo quo pacto Hiberis herba, ſola poſſit inter tot arbores comparere, præſertim quum nec Galenus nec Paulus proprium de Hiberide caput ſcripſerint, contenti de Lepidio ſcripſiſſe, quod uocari à nonnullis dicunt Hiberida. Huic ſi acceſſerimus ſententiæ, Hermolaóque conſenſerimus, Lepidion eſſe herbam, quæ nunc uulgò apud nos Raphanus dicitur, affirmanti, quæ à Pannonibus, apud quos in continuo uſu ad carnium & piſcium condituram eſt, Turma dicitur, apud alios, ut audio, Myrroraphanus appellatur: cui in guſtu & uiribus tanta eſt cum Naſturtio affinitas, ut Cardami nomen tertium apud antiquos meruiſſe putanda ſit: quod & apud ſciolos quoſdam & grammaticos & medicos adhuc reſeruat, Naſturtium ſcilicet nuncupantibus: ſi his utique conſenſerimus, Hiberis erit notiſſima ſub Raphani nomine. Si uero de prima Hiberide loquamur, de qua Dioſcorides libro primo, & Plinius uigeſimoquinto, utique fatebor hanc mihi incognitam, niſi inter Naſturtij genera deputetur.

Capita duo Dioſcor. accreuiſſe.

Raphanus.

Silurum piſcem eſſe quem nunc uulgò Sturionem uocamus, in nuperrime uulgato de piſcibus Romanis libello, multis rationibus probare contendit Paulus Iouius, inter eos qui hoc ſeculo medicinam bonis literis coniunxere, eminentiſſimus. Cui ſententiæ cur non accedam, multa me, licet inuitum, cogunt: non enim libenter à tanti uiri, atque etiam amici ſententia recedo. Primum eſt, quod Silurus dentes adeò duros habet, Ariſtotele teſte, ut morſu hamos frangat. Nullos autem eſſe Sturionidentes, & omnes ſciunt, & ipſemet Iouius atteſtatur. Silurus eodem auctore damnatur, quum fert oua. Nos autẽ fœminas Sturiones ouis plenas plus quàm renixas probamus: non uſqueadeò tamen, ut maribus, quod idem in Siluris facit, præferamus. Silurus Canis exortu, quia ſublimis innatat, ſideratur: Sturiones eo tempore maxime cõmendamus, imò (ut ipſemet Iouius ait) in mediis tantum ſolſtitij ſeruoribus laudantur. Adde, ſi placet, quod Silurus, Plinio teſte, omne animal graſſando appetit, ut & innatantes equos quandoq; demergat: quod facere nullus unquam Sturiones uidit, ceu ſegnitiem potius, quàm tantam agilitatẽ præ ſe ferentes: alioqui quo pacto magna animalia uel læderent, uel tenerent, quum dentibus careant? cur etiam in tam uaſta animalia inſiliant, quum non niſi minutiſſimis & fugiendo ueſci poſſint? Mitto longam illam, & quaſi ſingularem ouorum cuſtodiam, de qua Ariſtoteles, & eum ſequutus Plinius: & quod fluuiatilis ſemper ab Ariſtotele dicitur, neq; inter eos piſces cõnumeratur, qui ex mari ad flumina aſcendunt: è quorum numero Sturionem eſſe, nec ipſe Iouius diffitetur. & quod præcipuæ magnitudinis eſt Silurus, nec minus quindecim talentis aliquãdo pendet, teſte Plinio, ad quam molem nullus Sturio protenditur. Vnum eſt quod plurimum

De Siluro. Paulus Iouius.

Silurum nõ eſſe Sturionem, manifeſtis rationibus probatur.

apud me poteſt, quod ſcilicet Plinius prope Padum natus, & qui propter Tybers ripas uixit, Silurum, ſi eſſet Sturio, peculiarem Nilo non feciſſet: ſed Attilo patrius Padano, ſicuti magnitudine, ita natalibus aſſociaſſet. Hæc ſunt quæ me à Iouiſſententia uel inuitum retrahunt, rationibus præſertim, quibus utitur, me non retinere ualentibus. Maxime enim adductus ad id opinãdum eſt, quia mirum ei uidebatur, quod Silurum apud antiquos celebratum, hac ætate ignoremus: & Sturionem ex aduerſo nunc celeberrimum, quo nomine ab antiquis dictus ſit, plurimum dubitemus. Minimam autem hoc argumentum apud me uim habet, qui (iam ſupra tertium decimus agitur annus, dum Vladislai Pannoniarum regis ſaluti inſeruirem) non ſemel uidi piſcem, quem indubie Silurum eſſe, præter reliqua, hoc argumento putaui, quod in animalia quantumuis magna, in Tybiſco præſertim flumine, quod Iſtrum influit, audaciſſime adeò inſurgit, ut nec hominibus parcat. Publica enim apud Pannones fama eſt, aliquando captum, in cuius uiſceribus humana manus ornata anulis inuenta ſit. Vocant incolæ hunc piſcem (ſi recte memini) Acchiam, uaſtiſſimo ore, & duriſſimis dentibus armatum, figura Gobio ſimilem, eaq; aſpectus atrocitate, ut terrorem etiam mortuus uideatur ſpectantibus afferre. De nomine uero Sturionis apud antiquos, ut ab illis in totum diſſentio, qui Lupum uel Attilum notiſſimos nũc piſces arbitrati ſunt: ita alteri illorum accedo, qui uel Torſionẽ, uel Hyccam putauere. Vter autem uerior, nõ opus eſt eſſe me hoc loco arbitrum: ſatis enim fuerit id quod petis declaraſſe, quem ſcilicet piſcem eſſe nunc Silurũ existimem. Sturione igitur & Siluro nunc ſepoſitis, ad minutiores piſces, hoc eſt Smarides, me conuertam.

Silurum apud Pannones haberi.

Sturio, uel Torſio uel Hycca eſt.

De Smaridibus.

Mænulæ.

Smarides maritimi piſces adeò Mænis ſimiles ſunt, ut ab eodem nomine utræque Mænulæ nunc uulgò dicantur: plebei certe & uiles adeò piſciculi, ut non numero aut pondere, ut ferè reliqui, ſed aceruatim inuitato etiam emptore, Venetijs uendantur.

De eruo.

Orobum ignorauit Auicen. ut multi etiam noſtro æuo.

Eruum, Græci Orobum, Auicenna cap. 331. herbam Iudaicam: capite uero 331. Herbum uocauit: ignorare tamen uiſus, quæ res eſſet, ſicuti & à multis nunc quoque ſeplaſiarijs & medicis ignoratur, granum quoddam nigrum Vitiam ponticum quàm Orobum referens, pro ea capientibus, quum ſit in Tuſcia notiſſimum. Vidi ego Florentiæ album & rufum.

De ſiſere.

Siſere, ſiue Siſarum in Italia non uidi: in Pannonia uidiſſe me puto & Germania eius radicem, napi figura & magnitudine, luteo colore, iucundo ſatis odore, & ſapore adeò grato, ut ad nobilium quoque menſas ueniat cum bubulis carnibus elixa: ut minus mirandum ſit eam Tiberium è Germania flagitaſſe, ut ſcribit Plinius.

De Atriplice.

Spinacia, Atriplicis fortè genus.

Atriplex notiſſimum ſemper fuit olus: Atreplexum antiqui uocabant: unde uulgò apud nos nomine parum decurtato, Trepexum adhuc nominatur. Dicitur & alio nomine à Græcis Chryſolachanum, quaſi aureum olus dixeris: cuius quoddam genus dicit Plinius in pineto naſci, lactucæ ſimile: hoc ego plerunque ſuſpicatus ſum eſſe olus nunc apud nos cõmune, Spinacia nominatũ. Quod ſi uerum eſt, nõ bene ab Hermolao hi reprehẽduntur, quibus uidetur Atriplex idem eſſe cum Spinacijs: erit enim idem eo modo, quo genus eſt idem cũ ſpecie, ut Atriplicẽ, ſeu, quod idem eſt, Chryſolachanũ duas ſub ſe ſpecies continere intelligamus, Spinaciam uidelicet, & Trepexũ. Quare uero Plin. dixerit in pineto illud naſci, nõ ſatis eſt mihi compertũ: ſubeſſe tamẽ mendam puto, & pro pineto legẽdum nomen aliquod, quod à ſpina deriuetur. Nec unica hæc in ea mẽtione dubitatio, ſed alijs etiã locis pluribus: ut, quod ſecundum genus folijs eſſe oleris dicitur: incertum enim eſt inter tot olerum genera & diuerſa folia, cuinam ſimile ſtatuatur. Ibi quoq; oritur ambiguitas poteſt, ubi dicitur, edi ut olus molle. Verum ſi oleris nomine dum ſimplicius ter profertur, braſſicam intelligamus, utræq; hæ dubitationes tolluntur. Intelligendum

Plinij locus emendatus.

dum autem ita esse, ex Plinio licet colligere, libro 19. capite octauo scribente: Olus
caulesq; quibus nunc principatus &c. Et libro 35. capite 15. de Alumine, quod le-
pras curet cum succo olerum: scribente Dioscoride, capite de Alumine, Cramben,
ubi Plinius olus dicit. Similiter cum idem, inter brassicam & uitem esse inimicitias:
Varro libro primo, capite 16. Vitis, inquit, adsita iuxta olus &c. Sed de Atriplice
hactenus nimis multa.

Chondrillam Serapion cap. 143. Candarel nominat. Est autem herba adeò Ci- De Chondrilla.
corio similis, ut Cicorium etiam nunc dicatur. Primum eius genus, in cuius ramu-
culis gummi Mastichæ simile inuenitur, nescio me unquam uidisse. Secundum cre
berrimum apud nos est, foliis communi Cicorio ita similibus, ut non dignosceren-
tur, nisi magis & incisa essent, & terræ hærerent.

Tragopogon id olus syluestre esse diu arbitratus sum, quod uulgò barbam pre- De Tragopo-
Croci oblongo constat, radice dulci & longa, caule exiguo, super quem barbula ca- gone.
na, à qua nomen accepit. Me tamen ab antiqua sententia deterret Hermolai auto-
ritas, magni alioqui momenti, falsò opinari id quod nos, nonnullos dicens: sed quia
nullam rationem reddit, quare falsi sint qui ita opinantur, nondum antiquam peni
tus defero opinionem.

De Ornithogale nihil habeo quod scribam, nisi uelim ea excribere, quæ Plin. & De Ornitho-
Dioscor. de ea tradidere: nec magni referre uidetur eam cognoscere, quum Gal. & gale.
Paulus, ut nullius usus in medicina, eam prætermiserint.

Hermolaus à recentioribus Aëtium sequutis, Phaseolum pro Smilace intelligi De Phaseolo.
scribit, non candidum, sed rubentem, qui & lobos, & dolichos dicatur: quam sen-
tentiam licet nec approbet, nec reprobet, sed tantū referat Hermolaus, eam tamen
ac si abillo probaretur, & recitat Marcellus, & explodit: non alio argumēto, quàm
quod uerisimile non uidetur ad eam altitudinem & frondium copiam posse legu-
men aliquod augeri, ut scenas & tabernacula uestiens inumbret: in quo argumen
to tantus Marcello fuit taxandi Hermolai ardor, ut semetipsum, proprio (ut aiunt)
gladio iugulet: siquidem superius hoc eodem capite Smilacem, quicquid ea sit, in
legūminum genere & censu numerandam dicit: quam tamen ipsomet interprete
tanto incremento esse dicit Dioscoridi, ut scenas & tentoria inumbret. Fateri igitur opor
tet, aut uerbum Dioscoridis σκιωποιεῖσθαι, non bene à Marcello conuerti: aut Smilacem,
quæ ipsomet teste, legumen est, adeò posse crescere, ut tabernaculi instar soles ar-
ceat: atq; ut sequens est, Marcelli argumento eos non reuinci, qui Phaseolum pro
Smilace intellexerunt: quum tamen esset ad manus aliud argumentum, quo pos-
set eorum sententia euidentius conuelli: si enim Smilax sit Phaseolus, sequitur Dio
scoridem de eodem legumine bis scripsisse: primo scilicet sub Phaseoli nomine, se-
cundo sub nomine Smilacis, quod tamen argumentum licet probabilius uideatur,
quàm id quo usus est Marcellus, facile tamen diluitur ex his, quæ lib. 1. Epist. medi-
cinalium, epist. 3. à nobis tradita sunt: ostēdimus enim Phaselum aliud legumē esse
à Phasiolo, sicut ab utroq; Pisum. Iuxta quam sentētiā dicere quispiā poterit, de Pha- Eruilia Phasio-
siolo, id est, de legumine, quod latine dicitur Eruilia, sub Phasioli nomine scripsisse lus est.
Dioscor. de Phaselo autē, sub nomine Smilacis: quorum dictorū primum certum
apud me est: secūdum etsi nō adeò mihi compertū sit, uideo tamē Serapioni & Aui- Phasiolus apud
cennæ placuisse, quum de Phasiolo nunc uulgò uocato ea prodiderint, quæ Dioscor. Auicen. & Se-
de hortensi Smilace. Nuper tamen etiam cognoui ueram Smilacem in summam rapionem Smi-
proceritatem ascendentem, grana quoq; in siliquis producentem, Phaselo commu lax est.
ni præterquam colore (rubra enim uel crocea sunt, & ueluti à lateribus pressa ui-
dentur) similia. Multo tamen duriora uidentur quàm cōmunes Phaseli. In summa
igitur tria iam cognosco in hoc genere uel sub hoc nomine legumina, specie inter

se diuersa, Phaselum scilicet cõmunem, Phasiolum qui & Lobos & Erullia dicitur, & Smilacem.

De Medica. Medica quanto olim notior Italiæ, tanto nostro seculo ignotior, quum sit in Hispania uulgaris, & notissima, Alfalfa ab ea gente uocata: quæ uox fortè deducta à uoce Alfasasat, quam Auicenna simul cum nomine Cot, & Alistiscat, eidem in 2. lib. adscribit: licet lib. 3. cap. de tremore, ubi oleum de Andacoca multum laudat, uideatur eandem per Andacocam intellexisse.

De Aphace. Aphacen Vitiæ proximam esse, ex Galeno lib. Alimentorum primo colligipotest, de utraq; eodem cap. scribente, similitudinemq; quandam inter eas agnoscente. Nonnulla tamen à Theophrasto Aphaci adscribuntur, quæ longe distare eam à Vitia manifeste ostendunt: quale est, folia similia agresti Cicorio habere, primã Vere florere, citissimum senescere, florem in lanuginosos pappos resolui, aculeatã esse, & alia. Quod autem mihi de ea uideatur, hoc est: Duplicem Aphacen esse: alteram, de qua Dioscor. & Galen. scripserunt, inter legumina reponendam, Vitiæ adeò similem, ut eius nomẽ etiam hodie adhuc apud rura retineat, & sylvestris Vitia dicatur, quam in agris sæpissime spõte natam uidemus: de hac proculdubio scripsit Plinius capite quinti libri septimo & uicesimo: & Auic. lib. 2. uidetur scripsisse sub nomine Bachechem, cap. 103. Aliam, de qua Theophrastus lib. 7. & Plinius libro 21. inter sylvestria olera reponendam, & quæ (ni fallor) Cicorij nunc species habeatur, flore luteo.

Duplex Aphace.

Vitia sylvestris.

De Thlaspi. Thlaspi. Serapion de eo scribit capite de Nasturtio, sub nomine Nasturtij tectorum. In Theriacæ autem descriptione, Nasturtium album uocauit, sicut & in eadem Auic. Quo nomine autem nunc uulgò dicatur, haud satis mihi compertũ est, nec præterea aliquid, nisi quæ lib. 6. Epist. medicinalium à me sunt scripta.

De Erysimo. Erysimon sunt qui esse putent olus, quo in acetarijs libenter simul cum lactucis uescimur, Eruca gentilis uocatum: à quorũ sententia non admodum sum alienus. Alij herbam esse dicunt, cuius semen uulgò Rhugetam appellant. Serapion Burugi nuncupauit. Auic. capite de Tuderi, Orminum quidem pingit: plures uero medicinas Erysimi, quàm Ormini sibi adscribit.

De Ptarmice. De Ptarmice nihil habeo quod scribam, ceu frutice inter montana, ac petrosa loca nato, nec qui unquam ad campestria hæc nostra loca, quod norim, descenderit.

De Struthio. Struthion, quam Condes Arabes uocant, diu desideraui. Vidi toto eo tempore, quo in Pannonia fui, singulis annis, quo die oleæ ramos apud nos sacerdotes, cum religione benedictos populo donant, flores sine odore, quos simul cum subrurentibus salicis ramusculis, pro olea, qua carent, Pannones tribuunt: quos, quod passerum species præ se ferebant, Struthi flores existimaui: sed quia ineunte Vere uisebantur, quum scribat Plinius Struthion æstate florere, licet reliqua satis quadrarent, non sum ausus eam herbam Struthion credere. Marcellus uulgarem herbam dicit, & ubicq; locis incultis nascentem. Sunt & qui in agro Bononiensi nasci dicũt, & Gualdam uulgò dici.

De Arisaro. Arisaron mihi penitus ignota, & fortè Italiæ: nam (si Plinio credimus, qui Arum eam uocauit) Aegyptia herba est.

De Isatide. Isatim nunc uulgò Guadum uocant: uulgaris & notissima herba est, ut quam nigro colori infectores substernunt. A Serapione uel eius interprete uocatur Indicum, quum sit alia res, quæ Indicum uocatur. Auic. scripsit de eo sub nomine Nil.

Nil. Germani tamen uocant nunc Nil, album quendam puluisculum in ærarijs fornacibus inuentum, oculis ualde utilem: de quo per iocum dicunt, Nil prodest oculis, quem ego puluisculum puto esse uerum Spodium, magno medicorũ errore, qui

Spodium apud Germanos sub nomine Nil haberi. imponi sibi à mercatoribus permittunt, uilissimas quasdam res exustas pro Spodio multa pecunia uendentibus. Quanquam me non latet quosdam esse, qui Nil illud existi-

existiment Pompholyga siue Tutiam esse: ex quorum sententia ipse quoque quodam loco suprà loquutus sum.

Crocodilion similis est Chamæleontæ nigræ, ei uidelicet herbæ quæ nunc Carlí na dicitur. Distinguitur, præter natales, radice, quam longã, & mediocriter latam habet, odore ut Nasturtiũ acri. Carlina crassam, extrinsecus nigrã, interius subflauã. *De Crocodilio.*

Acantha Arabica, Poterion, Acanthion, mihi sunt penitus ignota.

Acantha uel Acanthus per multos annos à me quæsita, anno ante hunc tertiodecimo, aliud tunc agenti, sese mihi obtulit, gratissimo spectaculo: uulgò apud nos Brancham ursinam maiorem uocant. Est enim alia minor, re & nomine, cuius frequens apud iuniores chirurgos mentio: ex qua Vladislao Pannoniarum & Bohemiæ regi, mihi olim benignissimo domino, pergratum edulium parari à suis cocis solebat. Est autem frequentior hic, quàm prima: neutram tamen in Italia alibi, quàm in hortis uidi. *De Acantha.*

Tragoriganum Leonicenus, in uestigandis simplicibus medicamentis, sicuti & redintegranda uniuersa medicina diligentissimus, à similitudine uocum motus, herbam esse putauit, gratam in acetarijs, quæ uulgò Tracon nuncupatur, & ab Auicenna (ni fallor) una transposita litera, Tarcon. A qua sententia ego semper abhorrui, quoniam Tragoriganum folio & ramulis origano communi, agresti ue Serpyllo similibus scribatur à Dioscoride, à quibus Traconis folia multum sunt diuersa, rarò in mentem mihi uenit, forte genus primum intellexisse Leonicenum, quod loci gratia lætius inuenitur & latifolium magis: subijtq; in memoriam in inferiori Pannonia prope eam regionẽ, in qua fuit Sirmium nobilis olim ciuitas, nunc uinorum gratia celebratissima, uidisse me aliquando hanc plantam, adeò præ soli bonitate luxuriantem, ut ad bicubitalem ferè altitudinem attolleretur, & folio esset pollicari latius herba erit, quàm Tragoriganum. *De Tragoriganno.* *Sirmium Pannoniæ.*

De Maro non semel scripsimus ex Galeno libro de Antidotis, adeò similem esse Amaraco, hoc est Maioranæ nunc uocatæ, ut eodem nomine, utraque Maiorana apud nos dicatur. Nobilior tamen habetur Maron, quoniam odoratior, nec uillosa, ut uulgaris Maiorana, folijsq; albicantibus. Est in secundo Auicennæ libro caput de Maro, in quo, sicubi, maxime detegitur, quàm ignarus fuerit simplicium medicamentorum. *De Maro.*

Acinos, clara adeò redditur ex Ocimi notissimæ herbæ similitudine, ut uel ex hoc solo debeat agnosci. Ocimum autem id intelligendum est, quod maioribus foliis constat, minusq; hodie in precio est: tale enim intellexisse uidetur Dioscor. quum Mercurialis folia, quæ satis magna sunt, Ocimo faciat similia. Vidi ego iuuenis dum ad perdiscendas herbas cum earum peritis euagarer, herbam quandam odoratam, quæ nisi hirsutior fuisset, Ocimũ credi poterat, hanc mihi pro syluestri Ocimo præceptor meus monstrabat, & Acinos mihi nunc est. *De Acino.* *Ocimum.*

Bacharem nescio an unquam ueram uiderim, omnibus herbarijs Asaron pro ea monstrantibus. Marcellus notissimã omnibus esse ait, ruraq; omnia uolentibus eam monstrare. Volui sæpe è Florentia petere, sed alijs occupatus negocijs minime feci: dabo operam ut ineunte Vere ad nos deferatur. *De Bacchare.*

Ex tribus Panacis generibus, Herculeum tantum, quod meminerim, uidi: & id quidem uno tantum loco, Ferrariæ in horto monachorũ, quos uulgò lesuatos uocant. Ex hoc manat Opopanax: licet Mesue alterius uideatur fuisse sententiæ, sicuti in nostris in eum annotationibus demonstratum est: poterat tamẽ ueritatem, si non ex Græcis, saltem ex suo Serap. edisscere & Auic. qui, tametsi nõ absq; multis *De Panace.* *Opopanax.* *Mesue lapsus in opopanace.*

erroribus, quos quisquis cum Dioscoride eorum dicta contulerit, facile animaduertit, Heraclium tamen Panacem è quo fit Opopanax, melius quàm Mesue uidetur agnouisse.

De Ligustico in alia epistola ad eundem Carezonum.

De Ligustico quid sentirem, tertio ante hunc anno, tibi meis literis significaui: quare quum in eadem adhuc sententia perseuerem, ne (ut aiunt) actum agam, nihil aliud nunc scribam.

De Siso.

Sison in Syria nasci scribit Dioscorides, semenq; esse, nulla plantæ in qua gigantur, habita mentione, nisi quod in cacuminibus multa habet ueluti granula. Galenus addit, subamaro esse sapore: nec ipse tamen, nec alius (quod sciam) quicquam tradit, per quod possit eius planta cognosci: quare à Syris quærenda eius historia.

De Smyrnio.

Smyrnium, quicquid alij sentiant, mihi est id, quod nunc Alexandrum uocant, uoce ab Olusatro deflexa. Florentiæ Macerones, corrupta & ipsa à Macedone nominatione.

De Elaphoboſco.

Elaphoboscum nondum uidere mihi datum est. Vulgares quidam herbarij herbam pro ea ostendunt, cui præter folia satis quadrant reliqua: quanquam nec uerum folium satis nobis certum est: siquidem Dioscorides Terebintho, Plinius Olusatro simile facit, nisi sit in Plinianis codicibus menda, à tot, tamq; oculatis castigatoribus nondum castigata: quod ego certe tam uehementer suspicor, ut non possim aliud cogitare. Nec solum uerbum Olusatrum mihi suspectum est eo loco, sed tota

» illa periodus, Semine corymbis dependentibus similis effigie, sed non amaris foliis

» olusatri. Quem locum, si mihi quoq; liceat ferulam errantibus Plinij codicibus adhibere, partim coniectura, partim lectione quorundam hæc Plinij uerba recitatium, sic emendauerim: Semine corniculis dependentibus Siliciæ, id est fœnigræci effigie, sed non amaris, folijs oleastri. Oleastri enim ad Terebinthi folium, quod est laurino simile, magna affinitas est, quæ nulla est olusatri. Nulla tamen aut corymborum, aut cornicularum in Dioscoride est mentio, nisi in Elaphoboſci coma corymbos intellexerimus, quales & in Hipposelini coma intellexit Dioscorides. Hæc sunt mi Hieronyme quæ hactenus de his cognoscere ualui plantis, de quibus me interrogasti. Vereor autem hæc mea nõ omnia fortasse probatum iri: sed maluimus scitiæ apud te reus fieri, quàm quicquã, quod posceres, negare. Vale, & si quid melius in his indagaueris, mihi quoq; te non pigeat impartiri.

Plinij locus castigatur.

Ex Ferraria, VI. Calend. Martias. M. D. XXV.

EPIST. IIII. Ioannes Manardus Vincentio Caprili medico egregio S. D. De Lilio conuallium.

Certamen in re literaria.

IEgisse te Epistolas meas medicinales, & laudasse (ut uerum ingenue fatear) non parũ gauisus sum: (quis enim à laudato uiro laudatus non lætetur?) Longe tamen maiorem ex eo uoluptatem accepi, quod me rursus ad scribendum prouocas, & quasi quodam præludio, prælusoria ue pugna in amœnissimum florum campum inuitas. Nihil enim libentius facio, quàm cum pulcherrima illa Hesiodia lite, à Galeno etiam probata, decerto, in qua longe melior est uicti, quàm uincentis conditio: uictor enim gloriam, fluxam certe rem, ac fragilem, & quam boni ferè semper, uel nihili, uel minimi fecerunt: uictus ueritatis agnitionem, qua nulla precioſior, magisq; optanda possessio, post pugnam reportat. Occurrit autem tibi primo in ipso patẽtissimo florum campo, cãdidissimus ille flosculus, mole quidem exiguus, ui adeò eximius, ut suauissimum odorem tam longe lateq; iactet, ut nulli quantumuis magno flori in hoc cedat: ab qua candoris, odorisq; præstantia, Lilij nomen à Pannonibus, aquilonaribusq;

ribusq; alijs hominibus, apud quos est frequentissimus, meritò adeptus est: adiecta Conuallium cognominatione, quoniam & in humilibus potius, quàm in sublimibus locis nasci eum uidebant, & sponsum seipsum in Canticis canticorum nuncupare conuallium Lilium legebant. Hunc tu primo congressu, eum qui Conuoluolum putauit proterens, Hemerocallem uocari à Dioscoride & Plinio audacter contendis. Ego uero nimis fortè mihi sumens, & tibi & illi occurro quisquis fuerit, aliam rem & ab Hemerocalle, & à Conuoluoli flore Liliolum hoc conuallium esse affirmans; quod non alia ratione melius probare possum, quàm re ipsa uel ante oculos posita, uel ita calamo depicta, ut qualis sit, etiam ab his qui non uiderunt, possit intelligi: ita enim discerni certo iudicio poterit, an ea huic flori cõgruant, quæ de Hemerocalle & Conuoluolo à bonis autoribus traduntur.

Lilij cõuallium depictio.

Planta ex qua flos iste prodit, folio fermè constat Arnoglossi, minus tamen striato, & plures quidem fibras, sed nõ adeò manifestas ostendente, cauliculis tenuibus, eidem etiam Arnoglosso similibus: floscułis plurimis, uestitis calathi figura, summo candore fulgẽtibus, & suauissimum odorem late fundentibus: radicibus laxis, longis, nodosis. Quæ quantum notis Hemerocalles dissideant, nemo est Dioscoridem & Plinium legens, qui non facile agnoscat: folio enim & caule Lilij constare Hemerocallem dicunt, radice bulbosa, & magna, flore uehementer pallido. Similitudinem inter folia, licet non multa sit, potest tamen quispiam defendendi proprij dogmatis gratia, affirmare: caules uero tantum distant, quantum baculi crassities à festuca. Quid uero dicam de radice, quæ in Hemerocalle crassa & bulbosa, in hac planta tenuis, & laciniosa? Quid de flore, quem Hemerocallis ualde pallentẽ, plan tà hæc candidissimum ostendit? Ex his probatum mihi manifeste uidetur, Liliolum hocà magno Hemerocallis Lilio longissime distare.

Hemerocallem non esse Lilium conuallium.

Non esse autem Conuoluolum, quo, inquies, nomine ab antiquis dicitur? Dilflorem ita euidens per se est, ut stultus putãdus omnino sit, ut tu etiam scribis, qui id non modo credat, sed suspicetur. Si igitur flos hic cõuallium Lilium uocatus, nec Hemerocallis est, nec Conuoluolum, quo, inquies, nomine ab antiquis dicitur? Dicam quid suspicer, ut uobis quoq; insurgendi contra me materiam præbeam, muquoq; hoc congressu tandem ueritas eruatur. Obseruaui ego multoties, dum Vladislao & Ludouico Pannoniarum & Bohemiæ regibus inseruirem, tantam esse affinitatem inter huius floscułi plantam, & eam quam uulgò Fraxinellam nunc uocant, ut non facile esset unam abscp reliqua reperire: tantamq; similitudinem, maxime quum defloruerunt, ut uix una ab alia possit internosci: nec certe, præterquam ex radicibus, quæ crassiores, & certioribus internodijs in Fraxinella diuisæ sunt, discerni. Quo fit, ut differre tantum sexu (eo uidelicet sexu qui in plantis esse potest) mihi uideantur: Fraxinellamq; uocatam esse marem, & Lilioli plantam fœminam nuncupandam. Quæ si uera sunt, simulq; etiam uerum sit id quod longo à me tempore creditũ est, Fraxinellam hanc esse, quam Græci & Latini Polygonaton, Arabes Secacul uocant, ad idem quoq; genus Lilium conuallium pertinebit. An uero coniectura me mea fefellerit, accepto in manus Dioscoride, plantaq; ipsa, quæ, quoniam decorem mulieribus conciliat, in hortis satis frequens esse cœpit, tu qui oculatissimus esse in his rebus soles, semotis his affectibus qui uerum perturbare iudicium solent, iudicabis. Vale, & quibus cœpisti armis me in pugnam uocare, perge.

Lilium conuallium eiusdem generis esse cũ fraxinella, sexu tãtum differre.

Ex ædibus nostris Ferrariæ, Calend. Quintilibus, M. D. XXII.
ante plenam ex Podagra post Nephritidem conualescentiam.

EPIST. V. ad eundem, de Aloë, Saccharo, & Rheo.

BOni imperatoris munere fungeris, uereq; Vincentius mecum esse cupis Vincenti: qui uix prælusoria inter nos de cõuallium Lilio inceptapugna, hoc minime cauẽtem triplici acie diuersis ex partibus adortus, in aloë uidelicet, in saccharo, in rheo barbarico. In aloë quidem nõ probas, quod solus ausus sim egregium magistrum (sic enim tu eum nostri nas) Mesuen negare, aloën ora uenarum aperire affirmantem: cui, ut maior sit auctoritas, Galenum cõiungis dicentem, Aloën omnem materiam iam fluxam discutere: ex hoc enim uniuersali dicto sequi putas, ut collectum in ani uenis sanguinẽ dissoluat, sicq; ora illarum uenarum (ut Mesue dixit) adaperiat. Ego, quantum ad Mesues cõuellendam autoritatẽ, satis me ostendisse arbitror, & in procœmiali mea in hasce Epistolas medicinales epistola, & in his annotationibus quas in ipsum olim æditas propediem inuulgaturus sum, tanti eum non esse, ut maioris præiudicij, nec dum certi iudicij loco eius dicta à nobis habenda sint. Quod ad maiorem uero machinam, hoc est Galenum attinet, quæ tu affers bene & lecta, & intellecta, nihil ad propositum nostrum spectant: non enim plus uoluit eo loco Galenus, quàm præter adstringentem & reprimentem, ui quoq; quam Græci ἀλφογλυκὺν, hoc est dissolutoriam uocant, aloën constare: ita enim uerbum ex uerbo loquitur, lib. de simplic. medic. 6. Omnino repellit, & discutit. Sic Paulus, qui ubique, sed præcipue in hac medicinali materia, non solum sensum, sed uerba eius æmulatur. Sic Serapion ex eius refert sententia. Esse autem discutiendi uim ab ea quæ aperiendi est, diuersam, ita clarum est, ut superuacaneum sit probare. Discutere ualent etiam, quæ moderate sunt calida. Aperire nequeũt, nisi quæ adeò uehementer calent, ut acria sint, & ferè urant: sicuti Galen. 5. simplicium medicamentorum lib. testatur: uelutiale lium, cepe, fel, quæ pro exemplis apertoriæ medicinæ ibidem à Galeno numerantur, quæ ad quartum usque calefaciendi ordinem assurgunt, quum aloë uix secundum attingat. Discutit igitur, & (ut communiter loquuntur medici) resoluit aloë, non tamen tantã uim habet ut uenas aperire possit, iuxta Galeni sententiã. Quum igitur ut antea fuit, in sua hæresi, Mesue solus maneat, nõ cogor loco cedere, aut hoc tam laudato ab omnibus medicamine, quale ipse putauit, maleficiũ admittere.

Aloën nõ aperire ora uenarũ.

In saccharo adeò putabam mentẽ meam me ostendisse, ut si inueniri posset qui secus sentiret, neminem tamen futurũ, qui nouam hanc de eo opinionem, & quibus ad eam fundandam rationibus mouerer, non intelligeret: sed (ut uideo) tu inuentus es, qui nec quid uelim, nec quibus rationibus id uelim, assequutus es. Insigis enim in primis in me, quasi dixerim, nos non solum antiquorum saccharo carere, sed & arundine, ex qua in India, & felici Arabia olim colligebatur: quum tamen scripserim aperte contrarium: rationi uidelicet consentaneum esse, quum res meæ naturæ fuerit, nullum cultum artemq; desiderans, adhuc extare: eademq; epistola rationem reddiderim, quare olim ex India uel felici Arabia portatum, nunc non deferatur. Affirmaui igitur, non negaui, antiquorum saccharum, licet ad nos non deferatur, adhuc tamen reperiri: sed quod tota ea epistola uolui, hoc fuit, de uulgari hoc nostro antiquos medicos non scripsisse, esseq; hoc rem omnino ab antiquorum saccharo diuersam, utpote differẽte Materia, quæ in nouo est succus certæ plantæ: in antiquo ros: Forma, quam antiquum salis, nouum inspissati liquoris habet: Efficiente, quod in nouo est ignis, in antiquo sol: Fine, & uiribus, quæ diuersa in utroq; & scribentium autoritate, & rei ipsius experientia cõprobantur. Ad quas, aliasq; rationes nihil respõdes, nisi quod de materia aliquid tãgens narras potius, quàm probes, ex eadem materia, hoc est arundine concisa utrunq; constare: & licet inter mela à Dio-

Saccharum antiquorum.

bà Dioſcoride, Plinio & alijs antiquum ſaccharum enumeretur, non ideo hoc fa-
ctum, quod eiuſdem materiæ putauerint, ſed quia conſueuerunt cognata cõgene-
ribus adiungere. Sed uide quæſo, quomodo omnibus antiquis medicis in hoc repu
gnes, quamq; potens ſit ueritas, quæ te paulò poſt etiam tibimet pugnare coëgerit.
Conſueuit quidem Dioſc. diuerſarũ rerum capita ob quandam uel naturæ, uel figu
ræ, uel alterius rei ſimilitudinẽ, inuicem copulare, ut toto eius libri progreſſu uideri
poteſt: ſed uno eodemq; capite de diuerſis toto genere rebus nũquam eum uidebis
tractantem. Quum igitur uno cap. libri uidelicet ſecundi 74. cui titulus unicus eſt
de melle, cum tribus mellis generibus de ſaccharo ſcribat, clarũ eſt quod mellis ſpe-
ciem putauit: quod ipſe etiam modus loquendi, uerbaq; aperte monſtrant: poſt-
quam enim egit de melle Heraclio, ſubdit: Vocatur & quoddam ſaccharum, quod
mellis genus eſt, in India feliciq; Arabia concreti. Galenus etiam mellis ſpeciem di-
cit noſtro minus dulce, & quatenus quidem abſtergit, ſiccat, & diſcutit, ſimile: qua-
tenus uero non malum ſtomacho, nec ſiticuloſum, à ſubſtantia noſtri recedere. Pau
lus mel eſſe portatum è felici Arabia. Plinius (ut tu met affers) mel in arundinibus
collectum. Quæ ſi uera ſunt, & à te lecta, quo pacto potes dicere inter mella Plinij,
Dioſcoridem & alios meminiſſe ſacchari: non quod mellis materia cõſtare exiſtima
rent, ſed ut morem ſeruarent cognata cõgeneribus adiungere? Meum igitur argu
mentũ in ſuo conſiſtit robore, materiam utriuſq; ſacchari probans diuerſam, quum
antiqui ſit quæ mellis, noui plantæ ſuccus. Si enim uerum eſſet id quod tu ueriſimi-
le dicis, ſub ea zona dulcem humorẽ eius plantæ ui ſolis extrahi, & denſari, ac in an-
tiquorum ſaccharũ conuerti: non recte ab allegatis autoribus mel diceretur, & in-
ter mella locaretur. Et quod tu ais, eadem (ex qua ſine arte in India & Arabia fit an-
tiquorũ ſaccharum) planta cõciſa, nunc hominum artificio noſtrum parari, præter
id quod ex libito abſq; ulla probatione à te dicitur, etiam ſi uerum eſſet (quod ego
nequaquam puto) meam potius roboraret, quàm infirmaret opinionem: omnino
enim diuerſum eſſe oporteret id, quod ex ipſa planta uiuente adhuc & integra, ui
ſolis tractum & agglutinatũ obduruiſſet, ab eo quod tota conciſa planta ignis mini
ſterio arte cõdenſatur. Et quum autores de illo tantum ſcripſerint, non eſſe temere
eius uires in alterũ transfundendas. Et hæc quidem ſatis eſſe puto quantum ad lati
nos & græcos autores. Ad Auicennã uero accedens, quem etiam in ſubſidium uo-
cas, facile dicere poſſem, ſi uellem, nihil ad me eius dicta in hac re pertinere, ut homi
nis inter antiquos nõ numerandi, ſed nec inter autores, hoc eſt, qui arti aliquid ad-
diderunt, quum ex alijs ferè uerbum ex uerbo acceperit, quicquid in ſuum librum
cõgeſſit, atq; cum multis uel ſui, uel interpretũ culpa mendis, ut aliàs maiore ſubſel-
lio forte demõſtrabitur. Verum ut amico, hoc eſt tibi, aliquid condonem, eum inter
idoneos hoc in negocio (proteſtatione tamẽ præmiſſa, dono hoc me facere, non ex
debito) libens & uolens admittam, oſtendamq; quæ ex eo abs te afferũtur, tantum
abeſſe ut meæ opinioni aduerſentur, ut mirũ in modum mihi faueant. Mel enim &
Mannã eſſe rorem dicit, nec differre inuicem, niſi quod id quod eſt occultum apes
colligunt, & in mel formant id quod manifeſtum, homines, quod certe (ut tu di-
cis) Manna dicitur: quibus uerbis ſi addideris id quod ab eodem ſcribitur ultimo ca
pite libri ſecundi de Zucharo, quod ipſe uocat Alhuſar, quod uidelicet eſt Man-
na cadens ſuper Alhuſar, ſimilis fruſtis ſalis, clarum tibi fiet eandem eſſe materiam
mellis apum, mannæ & ſacchari antiquorum etiam ſecundum Auicennam. Nam
ſci poteſt, quod eas uires illi adſcribit, quas Dioſcorides ſuo, ſcilicet quod cõfert reni-
bus & ueſicæ, ac uiſus obtenebrationi, & eſt ſtomacho accõmodatum. Sed & quas
Galenus & Paulus, exiguã uidelicet dulcedinem, abſtergere, & eſſe ἀδιψον, id eſt,
abſq; ſiti, uel inſiticuloſum, Eandem igitur materiã & ipſe Auic. eſſe putauit mellis,

» *Saccharum mellis ſpeciem eſſe apud antiquos.*

Auic. nec inter antiquos, nec inter autores numerandus.

mannæ, & sacchari. Quod uero saccharū hoc rem diuersam à cōmuni zucharo exi
stimauerit, præter id quod proprio cap. de eo differit, ex hoc etiam patet, quod reli
quis speciebus cōparat, dicens, quod nō facit sitim, sicuti reliquæ species. Sed & aper
tius lib. 4. cap. de linguæ asperitate, ubi de zucharo Tarberzet, & sale Indo, seu de
diuersis rebus mentionem facit, qui Indus sal (etiam te teste) est saccharum: ut possi
Salem Indū esse saccharum. mus sic ad hominem argumentari: Sal Indus (ut tu ais) est saccharum, & est res alia
à zucharo apud Auicennam: igitur saccharum est aliud à zucharo apud eundem:
quod ferè est id, quod tota de saccharo epistola probare conati sumus. Sed in saccha
ro diutius fortè, quàm esset opus immorati, ad Rheon transeamus.

Rheo barbarico nō inesse uim purgatoriam. In hoc me accusas, quod dixerim, antiquos uim purgatoriā eius non agnouisse: »
scribente Dioscoride, ante accessiones febriū eo modo dari, quo agaricum. Nulla au
tem alia causa utruncp dari putas ante febris accessionē, nisi ut humorem febrem fa
cientem purget. Sed caue quæso mi Vincenti, ne dum hæc dicis, magnæ medicina
lium regularum insciticæ Dioscoridem insimules: norunt enim qui uix prima medi
cinæ rudimenta didicere, non solum ante accessionem, sed nec eo die, quo futura ti
metur accessio, humores, qui febrem faciunt, esse purgandos. Respondeo igitur pe
tenti tibi, nec à proprij honoris uento (ut ais) inflatus, sed ueritatis ui, non alia re im
Rheon non dari ante febris accessiones causa purgationis. pulsus, medicos agaricū & rheon ante accessionem præbentes non ad purgādum, »
sed ad rigorem prohibendum dare, sicuti & costum, & piper, & lasser, atque id ge
nus mille: quod & ipsius Dioscoridis uerba aperte ostendunt, de agarico scribentis: »
» Ante accessionem datum rigorem soluit: præsertim quum nondum de purgatoria
Agaricū quare ante accessiones detur. » eius uirtute mentionem feciſſet, de qua post ea uerba agens, subdit: Purgat & uen
» trem, unius uel duarum drachmarū pondere cum melicrato potum, qui loquendi
» modus declarat eas, quas hactenus dixerat in diuersis morbis utilitates, non à pur
» gatoria ui, cuius nondum meminerat, sed uel ab adstringente, uel à calefaciente fie
» ri. Post historiam enim de uiribus loqui hoc modo cœperat: Vi quidem adstringens
» est, ac calefaciens: facit aduersus tormina, cruditates. & reliqua quæ sequuntur. Cla
» rius etiam hoc Galen. demonstrat, eod. de Agarico cap. in hæc ferè uerba: Discuti,
» crassitiem incîdit, uiscerum obstructiones remouet, & propterea arquatos ex iecos
» ris obstructione sanat, comitiales adiuuat, circulares rigores à crassis & tenacibus hū
» moribus factos tollit. Et quum omnes recensuisset uires, in fine addit: Etiā purgat,
aperte ostendens ea, quæ prius enumerauerat, non à purgatione fieri, sed à uiribus
quas primo loco recensuerat. Sed ut ad Dioscoridem reuertamur, cuius tantū te
stimonio niteris, quum ad purgandum minimum drachmæ pondus requirat, ad ri
gores trium obolorum pondere sit contentus, nónne euidenter ostendit se in rigo
ribus submouendis purgationē ab eo non expetere? Ex his conflare satis arbitror,
non ad purgandum, quod omnes boni refugiunt medici, agaricum ante accessio
nes dari, sed calefaciendi, discutiendi, & incidendi gratia. Quæ si uera sunt, quis cre
dat rheon, cui nulla purgādi uis, uel à Dioscoride uel à Galeno adscripta est, ea cau
sa ante accessionē exhiberi? nihil plus de eo hac in re scribente Dioscoride, nisi quod
ad periodos facit: licet tu, nescio quo modo hallucinatus, dicere Dioscoridem affir
mes, ante febriū accessiones eo prorsus modo dari, quo agaricum: quod certe Dio
scorides non dicit: nec ubi de accessionibus loquitur, ullam de agarico mentionem
» facit, sed alio interposito remedio, in hæc uerba comparat: Dosis ad singulos affec
» tus similiter agarico eodem pondere, & ijsdem liquoribus. Addis præterea Paul
testimonium, sed nec uerba, nec locum signas. Ego quum totum Paulum non se
mel perlegerim, uim purgatoriam rheo adscribentem nunquam inueni. Tu si lo
cum mihi mōstraueris, plus tibi hoc nomine debebo, quàm ijs laudibus, quibus me
non merentem accumulas. Vale.

Ex ædibus nostris, VII. Idus Quintiles. M. D. XXII. Ioannis

LARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVS.

Annotationes in Simplic. Mesue, cum annotationibus in Cõpoſita eiuſdem, proprio uolumine ſequentur.

EPIST. I. ad illuſtriſs. Mirandulanos Principes, D. Ioannem Franciſcum literis, & D. Ioannam pudicitia & ueſtate nemini ſecundis, de fructu Azarolo uocato.

VÆ miſiſtis poma, grata mihi admodũ multis nominib. fuere: & quod peregrina, nec in noſtro hoc climate hactenus (quod ſciamus) inuẽta: & quod à uobis miſſa: quos ita obſeruo & colo, ut mortalium neminem. Acceſſit his & ueluti nata eſt, tertia quædam gratia, quod uidelicet occaſionem præſtitere ueſtigandi, atq; (ni fallor) inueniendi, quo nomine ab antiquis uocata, & quas eis uires illi adſcribant, qui medicinalem materiã nobis reliquere: obiterq; (quod alioqui libens ſemper facio) aliquot explodendi errores in his Arabum libris repertos, quos noſtri ſeculi medici inſtar oraculi habent. Veritus autem ne (quod plerunq; accidit) dum alienam inſector inſcitiam, meam prodam: mea hæc meditata examini ueſtro ſubmitto, ut qui arborem ipſam, à me nunquam uiſam, optime noſtis, & acri ueſtro ingenio non exilia hæc modo, ſed his longe abſtruſiora iudicare eſtis idonei.

Pomum ad me miſſum, uulgò Azarolum uocatũ, antiquos uocaſſe Meſpilum, ex his colligo quæ de primo Meſpili genere ſcribit Dioſcorides. Ea enim (quantum ad fructum ipſum attinet) ita Azarolo noſtro quadrant, ut habuiſſe eum in manu uideatur, quum ſcriberet: Pomum, inquit, paruo mâlo ſimile, guſtu iucũdum, ternis intus oſſiculis, unde nomen apud aliquos Tricocco: ſera ei maturitas. Ex quibus uerbis æque colligitur, & Azarolum eſſe hoc primum Meſpili genus, & pomũ id quod nunc Meſpilum uulgò uocamus, ſub eodem genere non utiq; contineri, quod Anthedon nominant Theophraſtus & Plinius, Dioſcorides Aronion, (niſi forte codicum uitio uel in Dioſcoride Anthedon, uel in illis Aronion legẽdum) ſed ſub ſecũdo, Setanion & Epimelis uocato. De eo ſiquidem ſcribit idem Dioſc. quod in Italia naſcitur, & latioris eſt umbilici: qui uſqueadeò latus noſtro Meſpilo eſt, ut nulli pomo magis. Et quamuis uel ex hoc ſolo ualeat unum ab alio genus internoſci, addam tamen & nonnulla ex Theophraſto accepta, quibus euidentiora quæ dixímus reddentur. Fert, ait Theophraſtus, Setania fructum grandiorem, candidiorem, ſolutiorem, lignumq; intus mollius habentem: reliquæ minorem, ſed odore præſtantiorem, magisq; guſtu adſtringẽtem, ita ut ſeruari diutius poſſit. Meſpilum enim noſtrum magnitudine ita ſuperat Azarolum, ut ad iuſti mâli craſſitudinẽ aliquando accedat: coloreq; eſt, ſi non plenè candido, ad candorem tamen plus quàm Azarolum, quod uerè rubens eſt, deuergente. Tanto uero præ illo, dum utrunq; maturũ eſt, facilius ſoluitur, ut ſuctu deglutiri etiam ab edentulis ſuccus eius poſſit: quum Azarolum bene dentibus attritũ, uix ſuccum emittat. Lignum quod intus, mollius eſſe noſtro Meſpilo quàm Azarolo, clarius eſt ei qui utrũq; guſtarit, quàm ut probarià nobis debeat. Illud potius in dubiũ uenire poſſit, Marcelli cõmentaria in Dioſcoridem legẽti, an recte damnetur à Marcello Hermolaus, qui πυρλώας μαλακόφλοιας, acinos molliore ligno cõuerterit: quum πυρλὼ nucleũ, non acinum ſignificet. Mihi certe uidetur, Marcellum tam hic, quàm alibi frequenter, occaſionem potius quæſiſſe quàm inueniſſe, Hermolaum calumniandi. Nam ut omittam, quod Hermolaus taxari in hoc nõ poteſt, niſi pariter & Plinius accuſetur, qui lib. 15. cap. iuxta uulgatam capitum Plinij ſectionem, 20. eiſdem omnino uerbis locum illum

Azarolum pomum.

Anthedon. Aronion.

Patrocinatur Hermolao.

Theophrasti in suam transcripsit historiam. Nónne ipsemet Marcellus, capite de mâlo Punico, contra cõmunem (ut ait) æstimationem, πυρὸν acinum maluit, quàm nucleum conuertere, quibusdam coniecturis motus, quas nihil habere momenti, in quadam ad ipsum epistola demonstrauimus. Sed quocunq; nomine intraneum illud lignum nuncupetur, constat id mollius esse nostro Mespilo, quàm Azarolo: nec tria tantum, sed quinq; ueluti ossula in nostro contineri. Constat & illùd, Azarolum diutius seruari: quando & adhuc apud me unus eius fructus hoc tempore supereſt incolumis, per tot miliaria ad nos aduectus, per quot à nobis distat Neapolis: quum uix ex mea uilla, minus quàm unius diei itinere hinc distante, circa Calendas Nouembris nostratia Mespila ferri possint incolumia: & pro miraculo haberi possit, si nunc unum reperiatur. Græcorum igitur testimonio, quibus subscribit & Plinius, aperte satis, ut arbitror, ostensum est, Azarolum esse fructum primi Mespilorum generis à Dioscoride descripti. Vt tamẽ hoc etiam reddatur credibile his qui solum barbaris credunt, aliqua ex Arabum libris sunt subijcienda, ex quibus & id cognoscatur quod uolumus, & præterea intelligatur, unde sit Azaroli nomen deriuatum. Serapion capite centesimonono, cuius titulus est, de Sorbo, sub Zarer nomine agit de Mespilo: quod si quis non credit, conferat quæ ibi ex uerbis Dioscoridis leguntur, his quæ ab ipso Dioscoride scribuntur, statimq; cognoscet fallere interpretem, nec de Sorbo ibi agi, sed de Mespilo: simulq; quàm parum his fidendum libris, qui ex Punica lingua ad nos uenere. Auicenna etiam libro secundo, capite 153. nomine parũ mutato, Zarur enim & Alzarur appellat, de eadem re agit. Mutatio autem ea uel uitio librariorum contigit, uel ob consuetudinem hominum illius linguæ, qui Hebræorum more plerunque sine uocalibus scribunt, unde facilis lapsus interpreti ex una in aliam uocalem. Sed quicquid de hoc statuatur, nullius momenti res est: sicuti & quod primum genus appellat Triangulum Latinorum, quum ad secundum potius genus pertineat, ut Latinum dicatur, ceu in Italia nascens, ut dicit Dioscor. nec Triangulum dici aliquo pacto, sed Trigranium possit. Eiusdem census errores sunt, quod secundum genus uocari à Græcis dicit Telimon & Sentalium, pro Setanio & Epimelide. Illa uero maioris ponderis, quod secundum genus facere capitis dolorem ait, & esse malum stomacho: quæ ratione carent, bonis autoribus aduersantur, nec experimento comprobantur. Ea enim quæ adstringunt, quum uapores deprimant, caput potius iuuant quàm lædant, & ui illa adstringente uentriculum roborant. Sed & primum genus, quod non ualde à secundo uiribus differt, bonum esse stomacho scribit Dioscorides, & eum sequutus Serapion. Galenus etiam in lib. de rebus boni mali'ue succi, Mespila uentriculum & uentrem dicit roborare. Causa uero erroris huius Auicennæ fuit, quod Comarum uel Arbuti, quod idem est, fructum, rem quidem à Mespili utroque genere diuersam, nomine uero & effigie similem, (nam & ipsa Epimelis à Galeno & Paulo dicta est) cum Mespilo confundit: cuius fructus ita capiti & uentriculo nocet, ut Vnedoni ei sit nomen: ex argumento, ut ait Plinius, unum tantum edendi. Sed Auicennæ errata, seorsum à nobis dicato ad id opere, si operæprecium uidebitur, aperienda, missa nunc facientes, id potius prosequamur, quod suprà sumus polliciti, unde scilicet Azaroli nomen deriuatum: quod certe facile est scientibus hanc arborem Neapolim ex Hispania transportatam, in qua longo iempore Punicoidiomate Philosophiæ & Medicinæ uiguerũt studia, extareq; adhuc ibidem multarum rerum, præcipue earum quæ ad medicinam spectant, punica uocabula. Tulisse igitur ueriſimile est hanc arborem secum Punicum in Italiam nomẽ, addito, ut lingua illa consueuit, articulo. Dicta igitur primo Alzaror, deinde mutato r ultimo elemento in l, ob affinitatem quæ in utroq; est, additaq; Italica pronunciatione, quæ in uocalem desinit, Lazarola uel Azarola fuisse denominata. Hæc sunt quæ me

Mespilũ quo nomine appellauerit Serapion.

Arabũ libri deprauati.

Auic. zarur.

Error Auic.

Adstringẽtia capiti & uentriculo utilia.

Comarus.

Arbutum.

Vnedo.

Azaroli nomen unde deriuatum sit.

mouent ad putandum, Azarola esse uera primi generis Mespila: quibus si arbor ipsa consentit, pedibus manibusq; in hanc abibo sententiã: si uidelicet est inter amplissimas & longæuas, aculeata, folio Pyxacanthæ, antequam decidat rubescente, floribus amygdalæ, non tamen rubentibus, lignoq; denso & solido. Cupio autem hæc à uobis discere, simulq; an meam hanc opinionem approbetis, intelligere. Valete Principes optimi, Manardi uestri memores.

Ex Ferraria, Idibus Decemb. M. D. XXIIII.

EPIST. II. pro Sacerdote uertiginoso.

Casus tuus, ut ex narratis abs te cõijcio, est uertigo, à crassa bile ad ueniculum ex iocinore transmissa. Pro cuius curatione ac præseruatione, præter ea quæ iam facta sunt, hæc obseruanda uidentur: Vtatur semel in hebdomada duabus uel tribus ex pilulis quæ habent, hieræ simplicis, rheubarbari electi, agarici trochiscati ana drachmã semis, ma stiches, spicæ, sandalorum citrinorum, rosarum rubearum ana grana septem, cum syrupo rosato fiant pilulæ nouem, & sumantur per horam ante cibum. Diebus quibus non sumis pilulas, sumas duas placentulas confectionis sequentis: Speciorum aromatici rosati, specierum triasandali ana drachmam semis, zuchari dissoluti cum aqua rosata quantum sufficit, fiat confectio in placentulas.

Vtatur interdum clystere tali: Mellis rosati unciam unam, zuchari rubri ʒ. s. diaphiniconis drachmas duas, olei uiolati uncias duas, olei anethini unciam unam. Ex his cum iure carnis, uel decocto ex malua, beta, & uiolæ communis foliis facta, sale, & uitello oui fiat clyster.

Fugito aërem nebulosum, uentos, maxime austrum, aërem nocturnum, radios solis & lunæ, breues deambulationes, aspectum rerum uelociter motarũ, ut aquæ currentis, rotæ, & similium, magnos strepitus, & sonos, fumum, multam intentionem in unam rem, & maxime luminosam, artem scribendi, ascensum loci eminentis, aspectum rerum profundarum, subitam reuolutionem de latere ad latus, inclinationem capitis ad inferiora.

Cibus & potus sit modicus, ita ut fames uitetur ac satietas. Panis sit ex farina non in totum à furfuraceis partibus mundata. Vinum debile, album, uel cæsio lum, ita dilutum, ut omnis fumus reprimatur. Vitentur euaporantia, qualia cepe, allium, porra, atque id genus alia. Item fabæ, phaseoli, & similia. Lactucis non continuè uescatur. Magis enim conueniunt endiuia uocata, cicorium, portulaca. Brassica nullo modo comedatur, ius uero eius est non inutile.

Fercula conueniunt ex milio, panico, oryza, farre, ciceribus fractis. Bonum tamen est, ut uespere à cibarijs liquidis abstineat. Carnes sint pullorũ gallinarum, perdicum, phasianorum, hœdorum castratorum, uitulorum. Vitetur uaccina, porcina &c. Condimenta fiant ex agresta, uino granatorũ, succo limonum, uel aranciorum. Vitetur sinapismus, qui mostarda dicitur.

Fructus humidi uitentur. Item ex siccis, castaneæ & nuces. Conceduntur amygdalæ, pistacia, passulæ. Pira seu cotonea in fine omnis cibi ac potus sunt laudabilia. Eo uero tempore quibus non reperiuntur, utatur uel citoniato, uel coriandris præparatis in fine cibi.

Somnus sit capite bene eleuato per duas horas post cœnam, non supino corpore, sed super latus primo dextrum, pòst sinistrum, & aduque horarum octo spatium protendatur. Vitet somnum diurnum, neque caput multum calidum teneat in somno.

Summopere nitaris ut singulo quoque die uentris onus deponas, in quo si na-

turam auaram uideris, uel clyſtere, uel balano eam incites.

Frictionibus mane crebrò priuſquam ſurgas, utaris: quæ à ſupernis partibus, collo uidelicet incipientes, in infimas deſinãt. Veſperi uero cum te in lectum collocas, pedum plantas donec te ſomnus occupet, fricari facias. Operam des ut capitis ſuperflua per nares & os expurgentur: quod ſi per ſe non reſpondent, maſticationes maſtiches, & adhibitione in nares unius guttæ ſucci radicum betæ, recrementum prouocetur. Quæ tamen remedia non niſi rarò admodum, & poſt pilularum ſumptionem facienda ſunt. Frictiones magnæ capitis uitentur, leues tamen pectinationes cõueniunt. Caput bene à ſordibus mundum teneatur. Effuſio aquæ calidæ ſuper manus & pedes multũ laudanda eſt. Venereorum uſus, non minus in hoc caſu, à medicorũ canonibus interdicitur, quàm à ſacris canonibus ſemper ſacerdotibus occidentalibus interdictus. Piſces omnes, præter paruos fluuiatiles, dimittantur. Caſeus, & quæ ex eo cibaria conficiũtur, ſimiliter dimittendus: paco tamen interdum pro ſigillo (ut ita dicam) ſtomachi, in fine menſæ utipotes.

Oua recentia, ſorbilia, uel in aqua poſt fractionem decocta, & cum modico omphacij condîta conueniunt: dura uel frixa & non recentia relinquantur.

Exercitio utatur temperato, & in quo quãtum poſſibile eſt caput quieſcat; ideo uitanda equitatio, equi tortoris, uel multum caput cõmouentis. Quies tam corporis quàm animi ſummè proficua eſt, ideo ira, clamor, contentio, cantus, cum ſimulibus fugienda. Hæc ſunt uenerande Sacerdos, quæ mihi in præſentia multum occupato, ſcribenda ſe obtulerũt, cum quibus ſpero te priſtinam ualetudinẽ recuperaturũ, annuente eo à quo eſt uera ſalus, & omnis medela, cui ſit honor & gloria.

EPIST. III. Conſilium pro infante coxendicis laxatione laborante.

VExatur nobilis hic infans, ut ex his quæ non minus elegãter quàm erudite ſcripſit Excellentia tua, cognoſcere potui, morbo in cõpoſitione, atq; illo eiuſdem morbi genere, qui morbus in poſitu dicitur. Superius enim fœminis rotundum caput, à ſinu coxæ, quem cotylam Galenus uocat, in quo naturaliter conijcitur, diductum eſt, ita ut laxatus articulus ſit, non luxatus. Si enim luxatio adeſſet, neceſſariò fœmoris caput, ut Hippocrates primo, & poſt eum reliqui medici tradidere, uel in interiorem partem, quod maiori ex parte contingit, uel in exteriorem promotum eſſet: quod minus quidem frequenter fit, frequẽtius tamen quàm uel in priorem aut poſteriorẽ, quod rarò admodum contingit. Nullum autem horum in hoc caſu dici poteſt: nam ſi in exteriorem uergeret, crus breuius fieret, & in interiori parte fœmen magis concauum, & nates gibboſa, & extremitas fœmoris quæ iuxta genu eſt, cruſq; pariter & pes introrſum uergerent: ſi in priorem, ad calcem par alteri eſſet: ſi in poſteriorẽ, ut in ſecundo, breuius. Reſtat igitur ſolum primus modus, de quo ambigi poſſit, quoniam in eo crus longius ſuo compari eſt: quod in hoc infante, ut ſcribis, factum eſt. At ſi hoc eſſet, fœmoris caput manifeſte in interiori parte uerſus perineon ſentiretur, pesq; in exteriorem partem ſpectaret, genu prominentius eſſet, nec flectere crus ad inguen ualeret: quorum nullum Excellentia tua, quæ infantem diligentius attrectauit, ſe uenifſe ſignificat. Erit igitur morbus hic, ſi Pauli Aeginetæ modo loquendum eſt, non exarthrema, ſed pararthrema proprie uocandus: quanquam ſi Paulo ipſi credendum eſt, coxendix ſoli exarthremati, non pararthremati ſubiacet. Sed quomodocunque uocetur, morbus in poſitu eſt, quem ueluti ſymptoma ſequitur impedimentum ambulandi: præcedit ut cauſa, materia pituitoſa, ligamẽta, copulas ue laxans, ac molliens. Quare intentio curatiua quæ à morbo ſumitur, ſiue exarthrema ſiue

ma ſiue pararthrema ſit, erit capitis oſſis fœmoris in ſuum locũ repoſitio. Quæ intentio ut facilis eſt cognitu, atq; factu non difficilis, ita annexam habet difficillimam cautelam, qua uidelicet caueatur, ne idem caſus iterũ & crebrò cõtingat. Quæ res adeò difficilis eſt, ut multi, atq; hi quidẽ inſignes medici, eam omnino impoſſibilem iudicarint. Contrariũ tamen & dixit & ſenſit Hippoc. cuius nos ſententiã ſequẽtes, primo quid pro cura agẽdum uideatur annotabimus, ſecundo quid pro cautione.

Ante omnia igitur enitẽdum, ut quãto magis fieri poteſt, corpuſculum infantis ſuperfluis humorib. & præcipue pituita, quæ morbi cauſa eſt, uacuũ ſit. Si enim pleno exiſtente corpore repoſitio tentetur, periculum erit ne maior copia materiæ ad locũ trahatur, quæ reſilire os plus quàm nũc cogat. Hæc euacuatio cõmode fiet ex crebra aſſumptione uel medicaminis de Turbeto, uel pilulæ de agarico, uel ex rotulæ eleſcophi uocati. Couducent etiã ad hoc clyſmata ex decocto unius partis ſuæ & cẽtaurij minoris, & duarũ partiũ maluæ, in aqua uel uino. Vbi mũdum ſatis corpus uidebitur, aggrediẽda principalis intẽtio, ut loco ſcilicet ſuo os reponatur, malusq; poſitus remoueatur. Fiet hoc apte, ſi unus uir plantæ pedis pueruli palmam manus leniter premendo admoueat, alius circundato utraq; manu fœmore, uerſus coxendicem tandiu impellat, donec crus oblæſum, & ob laxationẽ longius factum, alteri æquale fiat. Quam chirurgiam ſi tenſio aliqua ex mora in copula acquiſita impedire uideatur, præmolliendus locus erit cum altheæ radicibus, oleis, adipibus, atque alijs id genus. Dehinc, ut dictum eſt, loco ſuo fœmur reducendum. Ita enim curatio finem habebit, ſola remanente in medici conſilio præſeruatione, quæ ut difficilior, ita maiore ingenio & ſtudio procuranda.

Reducto igitur fœmore, & utroq; crure æquali reddito, ne rurſus recidat, ſtatim aſſicula, utriq; plantæ ex æquo adnectenda, quæ ita crus firmet, ut prolongari plus ſuo cõpari non ualeat: puerq; erit diutius lectulo cõtinendus: omniq; ingenio procurandum, ut muci illi qui articulum laxarũt, reſoluãtur, & ne alij ad locum denuò fluant, cauendum. Secundum cõgruo uictu, & ad ſiccum uergente, euacuationibusq; ſuperius dictis procurãdum. Vomitus tamen cæteris præſtaret, utpote ſimul diſtrahens & euacuans: ſed dubito, ne ob ætatem imperari poſſit. Primum medicamentis loco admotis aggrediendum, quæ ſatis exiccent & adſtringãt, nec niſi modice calefaciant: quale eſt fomentũ ex aqua in qua bullierint granatorum cortices, rubi cynæ, myrti folia, & cortices radicum ulmi. Fiat autem cum ſpongia noua.

Fomento ter ad minus facto, madefaciendum linteũ in oleo myrtino, cui quartæ partis foliorum myrti adiecta ſit, & ſuprà ſatis arcte alligandum. Quod ubi per tres dies factum fuerit, fomentum quod ex aqua paratum fuerat, ex uino nigro adſtringente faciendum erit, additis gallis & alumine, ad reliquorũ pondus: oleo uero pro myrti foliis: addendi caſtanearum interiores cortices. Quibus per alios tres dies peractis, per totidem alios hoc cataplaſmate utendum: Roſarum albarum, farinæ lentium & oroborum ana partem 1. dactylorum acerborum, foliorum ſalicis ana partem 1. S. cum oleo myrtino fiat cataplaſma. His peractis ſummouenda aſſicula à pedibus eſt, diligentiuſq; conſiderandum, an crura in debita æqualitate perſeuerent. Quod ſi inuentũ fuerit, poterũt illigata dimitti: ſi non, rurſus colligari: puero tamen in utroq; caſu adhuc in lectulo detento. Mutandaq; auxiliorũ forma, à cataplaſmate ad uocata nunc cerota. uocata nunc dico, quoniam antiquis cerota ex ſola cera oleo adiecta componebantur. Quæ uero nunc cerota dicuntur, reſinacea eſſe oportet & glutinoſa. Aptum autem mihi uidetur in caſu noſtro hoc futurum: Maſtiches partem unam, myrtillorum, ſeminum roſæ, maceris, corticum thuris, uerorum balauſtiorũ, hoc eſt florum ſylueſtris mâli punicæ ana partis unius quartam partem, reſinæ lariceæ purioris, quam lachrymam uocant, parum: fiat cerotũ, quod ſuper corio extenſum loco applicetur, & per decem dies abſq; alia

Cerota.

permutatione teneatur. Quibus transactis, concedendum puero ut surgat, non tamen ambulare permittendus: sed sedere cogẽdus, pedibus æqualiter supra solium firmatis. Atq; hoc agendum, donec in totũ quadraginta dies transierint, post quos permittendum ut ambulet. Quod si facere nequiuerit, ad fortiora ueniendum erit, habita tamen ætatis ratione, quæ nec exustionem, quam Hippoc. & alij in hoc calfaciunt, sed nec medicamina tolerat uehemẽter urentia. Ego in hac ætate non tra-
scenderem folia uel radices Lepidij, cum suillo adipe antiquo. Licet autem mili-
sint herbæ Lepidion uocatæ, Paulum Aeginetam sequutus, eam acciperem quæ
uulgò nunc Raphanus dicitur, foliis lauro quidem similibus, sed longe maioribus.

Hæc mihi uisa sunt in cura huius difficillimi morbi opportuna: quibus si non pe-
nitus sanus fiet, Deo tamen optimo, & omnis boni largitore, iuuante, spero aliquan-
tisper conualiturum, coadiuuante etiam excellentia tua, cuius iudicio quæcunque
scripta sunt, permitto. Ex Ferraria, XVIII. Febr. M. D. XXXI.

EPIST. IIII. pro uenerabili quodam Monacho.

QVo magis magisq; circa casus P. T. cogito, eo magis ab eorum opinione recedo, qui te eo morbo laborare arbitrati sunt, quem recentiores Melancholiam mirachiam, uetustiores hypochondriacam & inflatu-
uam uocarunt. Quanquam enim & temperatura, & corporis habitu ad-
do, & præcedens uictus, & professio, & literarum studium, ab atra bi-
le non abhorreant: ea tamen abesse uideo, quæ adesse necesse est ei qui hoc morbo
uexatur, & quæ in eius definitione, ueluti essentiam ipsius demonstratiuam appo-
» nunt. Sic enim eam affectionẽ Paulus Aegineta definit: Melancholia est delipien-
» tia absq; febre, à melancholico humore facta, cerebrum atq; intelligentiã occupan-
» te. Nullam autem ego in P. T. desipientiam, nullam in aliqua uirium cerebri, quas
animales uocant, oblæsionem animaduerto: sed totum potius contrarium, pruden-
tissimum concinunt, tenacem memoria, atq; absq; omni labe imaginationem. Tria
præterea genera huius morbi, Galenus, atque alij qui eum sequuti sunt, enumera-
runt. Primum, ubi cerebrum ab atra bile in seipso contenta, malam recipit tempera-
turam. Alterum, dum atra bilis in uniuerso corpore redundans cerebrũ malis ua-
poribus replet. Tertium, sanguine melancholico circa hypochondria, præcordia à
Celso uocata, congregato, uapores ad cerebrum mittente. Primum & secundum
neq; hi qui te melancholia laborare medici dicunt, tibi adscribunt. Tertiũ uero præ-
terea, quæ superius dicta sunt indicia, à bonis autoribus tradita, procul à te abesse
demonstrant. Ea sunt à Diocle scripta, & à Galeno nõ reprobata, sumpto cibo, spu-
tum humidum multum, ructus acidus, æstus & inundatio in præcordijs, uentricu-
li quandoq; uehementes dolores, qui ad dorsum usq; nonnullis extenduntur; uo-
mitus uel cibi crudi, uel pituitæ, uel humoris amari, uel adeò adstringentis, ut den-
tes ex contactu obstupescant. Addit his Galenus ex Hippoc. metum & mœstitiam
longo tempore tenentes: sub hisq; duobus contineri dixit quæcunque melancho-
licis contingunt: mœstitiamq; ad id eos ducere, ut odio omnes persequantur; timo-
rem uero, ut more puerorum in tenebris paueant.

Addit his Paulus inconcoctiones: præcordiorũ adeò uehemens pondus, ut con-
uelli uideantur. Auicenna nauseam inseparabilem, & plurimum in quibusdam ho-
ris circa præcordia tremorem.

Hæc sunt melancholiæ hypochondriacæ indicia. Quorum si qua forte in te inue-
niuntur, ea uel leuia sunt, uel non conuertibilia, sed in alijs quoque morbis euenire
re ualentia, potissimumq; ex uentriculi imbecillitate, renúmque ac lienis aliquali
obstructione: facit enim uentriculi imbecillitas, ut cibus, præcipue ubi concoctu
difficilis

difficilis sit, in eo diutius moram trahens, grauitatẽ & tensionem in illis regionibus pariat, & ut aptior ad id pars in flatuosum spiritum conuertat: qui huc atque illuc absq; ordine excurrens, & dolores & tensiones in inferiori uentre eousque gignat, quoad exitum inueniat. Ad quod etiam iuuat & renum obstructio, quæ alioqui à succo melancholico emundetur. Ex quo etiã mœstitia aliqua & solitudinis amor, atque alia id genus nõnulla uel fiunt uel augentur. Augentur dico, quoniam profectio ipsa monachica ad hæc sua sponte inclinat, præsertim ubi ei adnectitur literarum amor. Notum enim est illud Aristotelis problema, cur homines qui ingenio claruerunt, uel in studijs philosophiæ, melancholici omnes fuisse uideantur.

Tribus igitur, ut ad rem iam ueniam, nuper dictis morbis P. tuam affici iudico: mala uentriculi temperatura, lienisq; ac renum obstructione: ex quibus omnia ea symptomata sequi puto, de quibus conqueritur. Primiq; causam esse, frigidorum humorum copiam, pituitæ scilicet, ob ocium & cibaria monachis consueta genitæ, & atræ bilis à monachali uita auctæ, & à lienis obstructione adauctæ. Secũda, eiusdem succi melancholici crassitiem. Tertia, arenulas, quarũ partem in lotio residentem aspeximus, à calore iecinoris ipsorumq; renum genitas. ut alia indicia breuitatis causa omittam, quæ in hanc sententiam me impulere. Ad curationem enim firmandum, cuius gratia hæc omnia inuestigata sunt, ut curatiui scopi facile dici possint. Mala enim uentriculi temperatura cum frigida sit, rebus calidis est amouenda: sed quia causam habet succorum frigidorum abundantiam, continuò fit. Ideo hi prius uacuandi, uictũsque talis instituendus, ex quo non amplius gignantur: & uentriculus roborandus, ut munere suo melius fungatur. Lienis uero & renum obstructio, suis quæq; deobstruentibus curanda, & demum hæc quoq; simul cum iecore roboranda.

Quod ad uictum ergo attinet, uitanda quæcunq; crassi maliq; succi sunt, & concoctu difficilia. Asciscenda cõtraria, & quæ aperiendi quandam uim habent, & deobstruendi. Bonis ergo, quantum fieri potest, uescendum carnibus, quales sunt interiora gallinacei pulli, perdices, phasiani, atq; auiculæ, in spinetis, non in aquo locis uictitantes. Inter quadrupedes, uituli, hœdi, uerueces. Oua gallinarum regui & litorales, pinguedine, lentore, & malo odore carentes. Omnia autem, tam carnes, quàm pisces, sint potius elixa quàm assa, & cum petroselini radicibus, odoratq; menta condita, adiectis aromaticis speciebus huiuscemodi: Cinamomi electi partes duas, feminis anisi partem unam, piperis longi & albi, zingiberis ana par. s. croci partis unius quartam partem, sacchari purissimi ad omnium aromatum pondus. Nullum olus cibi ratione accipiendum. Condimenti autem & medicamenti causa his herbis utendum, menta, betonica, petroselino, fœniculo, anetho, buglosso, tam domestico quàm syluestri. Ex his, adiectis quibusdam betæ, atriplicis, & spinacij foliis, omnibusq; in bono iure decoctis, uel in aqua & optimo oleo, possunt fercula cõmuni modo parata ministrari. Ad quem modum hordeo optime cocto, solo anetho adiecto, uesci poterit: necnon & farre similiter, cum anetho condito. Potest & non inutiliter iusculum ex oui unico uitello parari, addito omnibus puluere aromatico superius descripto. Ex fructibus hæc tantum conceduntur, pistacia, auellanæ, amygdalæ, passulæ. Et hæc de cibis dicta sint: quæ enim non sunt concessa, ea interdicta putanda sunt.

Potus sit uinum clarum, tenue, odoratum, suluumq; potius quàm rubrum, uel nigrum: & nec dulce nec acidum, sed adstringẽtis potius cuiusdam nõ insuauiter saporis particeps. Quod etiã si esset absinthio, sena, & botagine, uindemiarũ tempore

condîtum, non potus ſolum, ſed magni medicamenti uim haberet. Modus cõdiendi talis eſt: Vindemiarum tempore impleatur uas ex muſto, quod per unicam tantum diem bullierit, ſacculusq; raræ texturæ herbis oppletus taliter funiculo extrorſus pendente alligatus, ut extrahi cum libuerit, ualeat, intra uas mittatur, atq; in eo per decem dies maneat, deinde extrahatur, & abiectis prioribus herbis, nouæ iuſdem adijciantur, perq; alios decem dies intra uas ſimul cum uino ebulliant, rurſusq; nouis appoſitis, ueteres abijciãtur, quæ tandiu in uaſe dimittantur, donec muſtum deferbuerit, tuncq; in uas aliud mundum, uinum abiectis herbis mittatur. Quod ſi moleſtum eſſet tali uino ſemper uti, primus ſaltem calix qui bibetur, ſit uini eo pacto condîti: reliqui, uini eas conditiones habentes quas ſuprà monſtrauimus. Dor nec ergo uinum ſic condîtum non erit paratum, in primo calice bibendo, per unicam horam antè madeant eædem herbæ. Et hæc quidem de potu dicta ſint; nunc ad reliqua accedendum.

Aër eligendus quantũ poſſibile eſt temperatus: ſi ad alterum tamen extremum uergit, ad tenuem potius quàm ad craſſum inclinet. Conclaue orientem æſtiuum ſpectet, inter uernalem uidelicet & aquilonem. Turbulentus & nebuloſus atq; obſcurus fugiatur. Solitudo, quantum religio permittit, tenebræ, ſolicitudo, & aſſidua nimis circa aliquam rem cogitatio, dimittantur, & paradyſi potius delitiæ, quàm inferni cruciatus mente uoluantur. Aſpectus ſit rerum uiridium, & florentium herbarum, resq; odoratæ per cubile & ſternantur & ſuſpendantur. Sed iam ad alias ac intentiones accedendum.

Euacuatio redundantium in uentriculo & toto corpore humorũ, per hunc modum procuranda: Vbi per tres dies P. T. quieuerit, hanc potionem in aurora bibat. Paſſularum, foliorũ ſenæ, polypodij, ana ʒ. s. in aqua fontis uel pluuiali tandiu bulliant, donec tertia pars conſumpta ſit: reſiduo abiectis herbis addantur catholici ʒ. 6. ſyrup. de pomis ʒ. 1. Dehinc per ſeptem dies alia potio bibatur, in hunc modum parata: Agrimonium, abſinthij & boraginis coma paribus portionibus in aqua coquãtur, herbisq; abiectis aquæ ʒ. 3. ſyr. biſanthini ʒ. 1. s. adijciatur. Sumpto ſepties hoc potu, ſequenti mane hæc catapotia deglutiantur: Aloës, agarici, rhei barbarici ana ϑ. s. pilularum aggreg. ʒ. s. cum ſaccharo ϥ. conficiantur. His peractis uentriculi regio, hoc decocto ex alto cadente perfundenda: Abſinthij manip. 2. roſarum manip. 1. ſcœnianthos ʒ. 2. maſtiches, gariophyllorũ, ſeminis aneſi, careos, & cumini ana ʒ. 1. in tribus aquæ partibus, unica uini, & media aceti, ad tertiam bulliant, & lana in decocto madente, ex alto ſupra ea loca adſtricta, fiat ut liquor cadat. Quo peracto, uentriculus ad umbilicum uſque hac mixtura illinendus: Oleide abſinthio, roſacei, rutacei ana ʒ. 1. pulueris gariophyllorum, maſtiches, piperis longi, macis ana ϑ. 1. ceræ albæ, & aceti parum. fiat unguentum. Præcordium uero dextrum ſub quo eſt iecur, ſequenti ungendum: Succi cicorij ʒ. 2. olei de abſinthio ʒ. 1. pulueris ſandalorum citrinorum, roſarum rubearum ana ʒ. 1. ceræ & aceti roſati parum. fiat linimentum. Siniſtrum, lienis regio, hoc: Olei rutacei ʒ. 1. s. pulueris radicum capparorum ʒ. 1. ceræ & aceti ſcillitici parum. fiat unguentum. Prouidendum præterea ut bona ſit aluus, uel iniecto clyſmate tali: Succi betæ, mercurialis, maluæ ana ʒ. 5. olei rutacei ʒ. 3. ſalis ʒ. 6. Vel balano huiuſcemodi pulueris: Hieræ, diacolocynthidos ʒ. 2. ſalis nitri ʒ. 1. mellis cocti quantum ſufficit: conficiatur balanus. Vel ſi hæc fortè moleſta fuerit, uices eorum ſupplebit ʒ. pulueris ſennæ, quæ communiter paratur, adiecta ſacchari parte. Vel iuſculum ex uitello oui, addito fecis uini ſubtiliſſime contritis drachmis duabus. Supra omnia conducet Galeni picra, pondere ʒ. 2. uel ϑ. 4. obuoluta pane tenui, quo in myſterijs utuntur, in aqua abſinthij madefacto. Verum quia hiera uel picra, non bene apud communes ſeplaſiarios paratur, ideo non ab re fore putaui uerũ Galeni præparationis modum adſcribere,

adſcribere, qui habet, cinamomi partes 2. maſtiches, xylobalſami, aſſari, ſpicæ, croci ana partem 1. aloës lotæ partes C. *Picra Galeni.*

Nemo autem miretur ſi cinamomum duplicaui, quia quod uulgò cinamomum dicunt, non uerum cinamomum eſt, ſed caſia. Tradiderunt autem nobis antiqui, etiam qui Galenum præceſſerunt, cum uero caremus cinamomo, eius loco dupla caſia eſſe utẽdum. Vocaui igitur caſiam cinamomũ, quia ita uulgò uocatur. Duplicaui eam, antiquorum obſequens præceptis, qui imbecilliorem ſcientes, pro ſimplo cinamomo dupliciter eius accipi iuſſerũt. Hanc picram ſi P. T. ſæpe per horam ante exiguam cœnam acceperit, mirum in modum ex ea iuuabitur, & eam non immeritò dici ſacram agnoſcet. Verum in magnis æſtibus erit ab ea abſtinendum, atque eius loco, mixtura ex electuario Indo uocato, & diaprunon ſumenda, ut ſint uriuſque drachmæ duæ.

Et hæc quidem ſufficere uidentur ad omnes ſcopos ſuperius dictos cõplendos. Vnus tamen adhuc ſupereſt, quem ſuprà omiſeram, quoniam directe ad curationem pertinere non uidebatur: ſanguinis uidelicet per ora uenarum ſedis, prouocatio: ex hoc enim ſanguis ater, qui ad ſuperiora uel repit uel repere poteſt, & diſtrahitur & uacuatur: experientiaq; ipſa docuit, ex eius fluxu, ferè in totum cuncta ceſſare ſymptomata. Propterea hanc prouocationẽ uelim & nunc, hoc eſt, antequam deſinet uer, fieri: atque alijs annis citius, hocipſo ſcilicet Vere inſtante, necnon autumno. Quibus uero ingenijs, licet eorum ſint pleni medicorum libri, ego tamen uelut expeditius & minus moleſtũ laudo, ut per hirudines uenis illis admotas fiat. Quorũ opus duplici modo augere poſſumus, abſcindendo uidelicet earũ caudas: necq; enim ob hoc fugere deſinunt: uel ſi poſtquam oppletæ ceciderũt, uapor aquæ in fede recipiatur: hoc enim modo tantum uacuatur ſanguinis quãtum optamus.

Poteram hoc loco finem facere, quoniam expleta iam ſunt, quæ ab initio iudicaui neceſſaria. Addere tamen adhuc uolui nonnulla, ut locupletius & P. T. quam ſummopere diligere cœpi, necnon peritiſſimo & eloquẽtiſſimo Iuriſconſulto Franciſco Bellenzino, qui te mihi per literas commendauit, ſatisfaciam. Vſus diacalaminthes, modo Galeni in lib. de tuenda ualetudine paratæ, mire conducet: uerum uerenda eſt eius nimia caliditas, & propterea erit cum roſaceo ſaccharo minuenda. Proderit & mane betonicam herbam mandere, & bene attritam deglutire. Non leue quoque auxilium erit ex rheo barbarico eodem modo manſo & deglutito, & ex rheo pontico uocato: ſi illius ſemidrachma, huius integra ſit, uocato dico rheo ponticum: quia radix eo nomine nunc dicta, centaurij maioris radix eſt, non rhei. Prodeſt & maſtiches granum, & nux myriſtica, quam moſchatam dicunt, & ore detenta & deglutita. Item zingiberis conditi fruſtulum: cui æſtatis tempore myrobalanus chebula etiam condita adijciatur. Citro quoque condito, hyeme quidem ſolo cortice, æſtate ſimul cum cortice pulpa, concoctio mire roborabitur. Mire quoque iuuabunt flores roriſmarini ſaccharo conditi.

Hæc ſunt quæ in hoc biduo, publicis lectionibus & alijs negocijs impedito, mihi pro P. tuæ ſanitate occurrerunt. Quibus ſpero, Deo optimo fauente, à quo eſt & ſalus & omne bonum, te optatam ſanitatem conſequuturum.

Valeat P. T. meiq; in ſuis ad Deum precationibus ſit memor.

Ex Ferraria, VII. Idus Maij. M. D. XXXII.

EPIST. V. pro illustris. domina Alphonsa, tumore uteri cum multis symptomatibus laborante.

CAsus huius præclarissimæ D. adeò difficilis cognitu mihi uidetur, ut non modo absenti, sed etiam præsentibus, quotidieq; cuncta indicia examinantibus, magnam ingerere debeat perplexionem. Quantum tamen ex schedula ostensa possum conijcere, satis uereor, ne tumor præter naturam uteri ceruicem infestet. Moueor ad hoc suspicãdum, ex doloris quasi continua molestia, imò ut in fine scribitur, Nunc continua, ex minorgendi difficultate, capitis grauitate, pulsus frequẽtia, renum dolore, appetitus prostratione. Locum autem huius tumoris puto esse partem anteriorem, quæ uersus uesicam est: hincq; stranguriam & dysuriam fieri, doloremq; in pectine, præcipue dum mingit. Quod uero aliquando, præsertim noctu, magnã urinæ copiam emittat, euenire puto, quoniã iacendo (maxime supino corpore) tumor à uesica elongatus exire libere urinam permittit. Ex simili etiam causa fieri, id est tumore, quod ianguis aliquando exeat conglobatus: ex quo enim libere exire non ualet, aliquo tempore in uteri concauitate manens coagulatur: ad quod facit sanguinis aquosi segregatio, qui non ita impediri potest ab exitu, sed uiam exeundi inuenit. Quod modo in sinistra, modo in dextera parte doleat, accidere puto ex ipsa tumescẽte parte, modo in unam, modo in aliam partem uergente: ad quod etiam addit sanguis ille conglobatus, qui & ipse reuoluitur. Flatus quoque & inflatio in intestinis coarctata, & urina retenta, uterum utrinq; obsidentes, dolorem augent, & ad totum quandoq; imum uentrem extendunt. Quod à sexta hora usq; ad duodecimã plus sentit molestiæ, fortè euenit, quia iam peracta secunda concoctione, id est, genito & distributo sanguine, facto ex cibo accepto in prandio, descendentibus etiam excremẽtis alui & uesicæ, locus ubi est tumor & comprimitur & trahitur. Quod nõ bene cubet supra dextrum latus, est argumento, tumorem consistere uersus sinistram. Causam huius tumoris arbitror esse materiam commixtam ex sanguine satis pituitoso, cum exigua bilis portione. Quod enim dolor aliquando uel mitigetur, uel quasi totus auferatur, præter causas superius tactas, accidere puto ex eo, quod bilios a pars in tumore collecta, quandoq; ut tenuior saltem aliqua ex parte exhalat: remanet tamen semper obtusus quidam dolor, à sanguine illo pituitoso factus, in una uentris parte, id est uteri ceruice congregato: quem qui scripserunt, obtenebratũ & obscurum sensum uocant. His cõiecturis, quas quambreuissime potui, recitaui, mihi uidetur, ægritudinem huius excellentiss. D. esse tumorem præter naturã ceruicis seu colli, ut uocant, uteri: & sequi ex eo dolorem, uelut symptoma: fouerí tamen à sanguine ad ipsum uterũ longo ex morbo debilem fluente: & inflatione, id est uento, ex imbecillitate tum ipsius uteri, tum naturalium membrorum genito: & urina retenta: quam retentionẽ etiam existimo esse symptoma tumoris facti ab eo, obstructione in collo uesicæ per uiciniam coarctato. Coniungi etiam aliam malam affectionem, hoc est malam temperaturã humidam uteri, laxãtem ipsum & imbecillem reddentem ad cõcoquendum proprium nutrimentũ, & retinendum. Ex quibus elicio

Intentiones curatiuæ.

intẽtiones curatiuas: quarũ prima & dignitate & proposito, mihi uidetur esse curatio humoris in tumore collecti: & quia eum in augmento esse credo, iudico curationem fieri debere ex admixtione aliquorũ repellentium cum discussiuis, hoc est resolutiuis. Sed quia fortassis totum corpus repletum est, ideo prædominãtium in toto corpore humorum, prius est facienda purgatio: uel si admixti cum sanguine ne uiderentur, roburq; adesset, secanda uideretur uena interior cubiti, quam hepaticam uocant: simul enim distractio fieret & plenitudinis amotio: deinde ad localia posset accedi. Ipsa quoq; mala temperatura uteri, cum (ut uidetur) sanguinem pituitosum

tuitosum pro causa habeat, purgationem desiderat, quæ tamen non nouam sugge
rit intentionem. Siquidem ablata pituitæ copia, tam tumori quàm isti malæ tempe
raturæ prouidebitur. Verum quia hic morbus non est in totum factus, sed quoti=
die fit: non solum curationi subditur, sed etiam præseruationi: quæ fiet roboratis na
turalibus membris, & ad gignendum bonum sanguinẽ factis idoneis: simulq; ipso
utero ut nutrimentum ualeat bene concoquere, bonumq; sanguinem retinere, &
in propriam substantiam conuertere, ac deteriorem usque ad tempus euacuationi
debitum seruare. Erunt igitur intentiones curatiuæ, phlebotomia, prudentiæ præ=
sentium medicorum relicta: purgatio superabundantiũ humorum: distractio: ua=
cuatio humorum tam in tumore quàm in utero contentorum. Roboratio uteri &
naturalium membrorum, hoc est iecoris & uentriculi. Ita enim ea nunc uocant.

Purgatio, si abundare uidentur crassi & tenaces humores, nõ antea facienda est,
quàm attenuati fuerint & incisi: sin minus, saltem uiæ aperiendæ sunt: ad quæ con
ferre uidentur sequentes potiones: Decoctionis radicum assari factæ secundum
artem uncias 4. syrup. de duabus ra. unc. 1. s. fac potionem depuratam & claram.
Odoratam redde cum modico maceris. Sumpta ter hac potione dentur catapo=
tia quæ recipiunt rhei barbarici electi, sed non à cortice mundati, ʒ. s. agarici electi
ʒ. s. maceris gra. 6. cum uino odorifero fiant pilulæ 5. Catapotia hæc leuia descri
psi, quoniã, ut audio, lubrici satis uentris est. Si tamen non plenè purgasse uideren=
tur, possent pluries repeti, aucto etiam, si opus uideretur, rheo barbarico & agarico.

Facta congrua euacuatione per uentrem, ad distractionem ueniendum, quæ ua *Diuersio.*
rijs ingenijs facienda est, adeò ut non solum distrahantur humores, sed etiam ua=
cuentur. Vomitus utrunq; expleret, & ideo si non difficulter uomit, laudarem ut *Vomitus.*
excitaretur cum facilibus, addendo tamen aliquid quod phlegma euacuaret, ut aga
rici decoctionem: quod tamen fieri nolo, nisi post aliquot dies à uentris purgatione.

Vrinæ quoq; prouocatio, aliquo modo deriuat, & aquositatem uacuat: nec ue= *Diuretica.*
renda est, quum à Galeno & Paulo maxime in hoc casu commendetur, & ab Aui=
cenna ipso, qui nec Erythrodanum quidem, id est rubiam quam uocãt tinctorum,
est ueritus. Ego autem, Dei ope, nonnullas mulieres per huiusce modi urinas mo=
uentia curaui, quæ ex usu adstringenti quotidie ad peius labebantur. Distrahit
quoque fricti, maxime superiorum partium, quæ primo molli linteo, deinde aspe *Fricti.*
ro facienda. Commendant etiam Galenus & Paulus post frictionem, unctionem
ex melle cocto, qua & ego usus sum, addendo oleum, modo chamæmelinum, mo=
do liliaceum. Proderit etiam diuersionis gratia cucurbitulas apponere utriq; hypo=
chondrio, uel sub mammis, digitosq;, qui minimo proximi sunt, adeò alutis adstrin
gere, ut rubor cum dolore moueatur. Proderit & exercitiũ, quo superioribus par=
tibus corporis motis, cæteræ quiescant. Sanguinem quoque ex naribus prouocare
ualde utile foret.

Vacuationibus his, & diuersionibus factis, ad loca ipsa ueniendum est uarijs in=
genijs: balneo uidelicet uel sessionibus, fomentis, unctionibus, tam extrinsecus ad=
hibitis quàm iniectis: suffumigijs, pessis, cataplasmatibus, emplastris, sacculis.

Balneum ex decoctione harum herbarum faciendum: Rosarum albarum, se= *Balneum.*
minum earum, rubi summitatum uel florum si inueniri possunt: absinthij florum
& foliorum, chamæmeli, altheæ, alceæ, quam alij candelariam, alij herbam ungari=
cam uocant: matricariæ, plantaginis cum radicibus ana manip. 1. Coquantur hæc
omnia in tribus partibus aquæ pluuialis, & quarta parte uini nigri styptici, & herbis
in folio manentibus fiat uel balneum uel sessio bis in die.

Vnctio uentris post balneum hoc modo paratur: Rosarum, matricariæ, S. lini *Vnguentũ pro*
ana unciam unam. Bulliant in libra una uini nigri styptici, ad consumptionem me= *uentre.*
diæ partis, & abiectis herbis addatur uino olei rosati ʒ. 1. olei liliorum alborum ʒ. 2.

bulliantq; simul in uase duplici, ad uini consumptionem, & ipso oleo uenter abum bilico infrà inungatur, lanaq; illota superponatur, sed aliquid etiam ipsius olei mol li lana exceptum naturalibus sub pessi forma indatur. Ex eisdem rebus em plastra fieri possunt, & sacculi pleni, in uino & aqua calidis calefacti superponi.

Suffumigia possunt fieri ex puluere rosarũ, macere & mastiche eliquato ad con gruam figuram composita.

Hepar & stomachum confortantia. Ad robur hepatis & stomachi multum conferre scio, si parum rhei barbarici ma sticetur & deglutiatur.

Valebit & hæc cõfectio: Pistaciorum electorum ʒ. 3. puluerís maceris, rosarum rubearum, cinamomi ana ʒ. 1. zuchari albissimi dissoluti in aquà rosacea per bal neum Mariæ uocatum, uel ad solem destillata quãtum sufficit: fiat confectio iusta modum consuetum.

Nux myristica. Proderit etiam aliquando myrobalanûm chebulam conditam, puluere cinamo mi insperſam, mane comedere. Item nucem myristicam, quam uocant moschatam, conditam. Tum hoc aromatico puluere potest in suis escis uti: Rosarum rub. ele ctarum, sandalorum citrinorum ana ʒ. 1. cinamomi ʒ. s. piperis albi, maceris ana ʒ. 1. zuchari optimi ad pondus omniũ. Vti uino absinthite ualde utile puto. Quod si in parato forsan non inueniretur, ex tempore in hunc modum parabitur: Accie piantur molliores cauliculi absinthij recentis, si inueniri possunt: si non, sicci: digie tisq; aliqualiter intorqueantur, si recentes sunt, ut uidelicet aptiores sint ad uim trã buendam, & per horam ante cibum infundantur uino aromatite stomachico, ſyo pseosq; alicuius participe: post horam, quãdo uidelicet bibendum erit, cum linteo lo uinum coletur: & si nimis amarum uidebitur, cum alio simili, sed non absinthite, temperetur.

Absinthite uinum.

Regio quoque naturalium membrorum (medium illud spatium, quod est inter umbilicum & os stomachi) sæpe foueatur uino & oleo, ita ut sint uini odorati ſypti ci partes tres, olei omphacij, id est, facti ex oliuis immaturis partem 1. in quibus bul lierint rosæ, absinthium, & menta odorata.

Stomachicũ unguentũ Galeni. Vngi quoq; potest unguento stomachico Galeni bene composito: quod tamen uix puto bene componi posse, quia uera Spica caremus. Et hæc quidem de mem brorum naturalium roboratione dicta sint.

Vterus ex dictis rebus, quas ad tumorem laudauimus, satis meo iudicio robora bitur. Si tamen amplior roboratio uideretur necessaria, foueri poterit spongijs uino madefactis, in quo folia myrti, menta, & rosæ bullierint, addita quinta parte ace ti. Earundemq; rerum fumus per os uteri recipiendus est. Et hæc quidem satis ex plere uidentur intentiones necessarias.

Verum libet præterea amplius nonnulla subtexere, (quoniam ægritudo ipsa multis ex causis quas silentio prætereo, difficilis est) prædictis intentionibus defera uientia: inter quæ præcipuus uidetur hic syrupus: Rhei pontici ueri, si haberi pos test, hoc est, ex Ponto portati ʒ. 1. uel si haberi non potest, loco eius rhei communis ʒ. s. turbit electi & mundi ʒ. s. myrob. cheb. ʒ. 1. rosarum, mentæ siccæ ana manip. 1. Fiat decoctio secũdum artem, & ex ea syrupus longus cum melle rosaceo, in quo dum coquetur, bulliant in linteolo raro cinamomi ʒ. s. sandalorum & maceris ʒ. 1. Hinc bibantur duæ, tres, uel ad summũ quatuor unciæ: leuiter enim purgabit, con coquet, roborabit. Interdum quoq; utendum his pilulis: Rhei barbarici electi cum cortice suo ʒ. 1. turbit electi & mundi ʒ. 2. maceris, rosarum ana ʒ. s. cum electua rio de succo rosarum fiant pilulæ 15. sumantur 5. uel 7. hora ante cibum.

Syrup. electus.

Quoniam festinat nuncius, finem faciam, si unum addidero, quod uidelicet ur gente dolore, & immoderato fluxu, adeò ut periculum uideatur, ne uires plus nio mio prosternãtur, non est uerendus usus Narcoticorum. Ego enim illorum bene ficio

Narcotica.

ficio quandam mulierem, simili morbo, sed longe grauius uexatam, multos annos, præseruaui. Inter reliqua autem eam compositionem ualde utilem inueni, quæ Sazenea à Ioanne Mesue nuncupatur. Hæc sunt quæ mihi in hoc breui tempore, alioqui & publicis lectionibus, & alijs negocijs occupato, occurrêre: in quibus benignum lectorem desidero: quoniam nec mihi reuidendi, nedum amanuensi rescribendi tempus datum est. Si quid tamen offenderit excellentissimos doctores, qui hæc uisuri sunt, non dedignentur id mihi significare, ut ego uel recantem, uel rationem ostendam quæ me mouerit, quam breuitati studens, prætermisi. *Sazenea apud Mesuen.*

10 AT cum mihi sit amplius nonnihil tẽporis condonatũ, addam nõnulla. Vsum anisorum, albo saccharo coopertorum (ut fieri solet) commendo, addito ipsi saccharo modico maceris. Ad dolorem sedandum & resoluendum, mediocriterq; roborãdum, summè ualebit cataplasma aluo appositum, ex radicibus liliorum alborum, uitellis ouorum, & oleo rosaceo omphacio. Ad idem, alijs non iuuantibus: Adeps coturnicis, si haberi potest, misceatur cum oleo chamæmelino, & ȝ. s. croci & opij addatur. Si haberi adeps ille nõ potest, loco eius sumatur anserinus. Oua nuperrime nata adhuc calida, si sorbeantur, mire conferunt: nec despicatur remedium quia uulgatum. Et si quando fluxus urgebit, puluis pulchrorum 20 corallorum rubrorũ supponatur. Ad dolorem sedandum & resoluẽdum: Oua, adeps anseris, medulla cruris cerui, cum rosaceo soluantur, addaturq; parum croci, & cum lana illota bene molli injciantur. Hinc eadem lana infusa in uino & oleo, uel rosaceo, uel cotoneorum, uel myrtino, iuxta maiorem minorem ue adstringendi necessitatem, inferiora omnia umbilico membra, & anteriora, posterioraq; tegantur. In oleo ex glandibus expresso, magnam habeo fiduciam ad restringendum. Meliloton uerum, quod est sertula campana, in bona sapa coctum, additis quinque uitellis ouorum, in aceto usq; ad duritiem coctis, rosaceo oleo dissolutum confortat, dolorem sedat, & resoluit. *Ouarecentia.* *Meliloton.*

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER VNDECIMVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Ferrariensis medicus, Ioan. B. Montano, eiusdem artis professori eminentiss. S. D. Exponitur caput 21. libri primi Galeni de differentijs pulsuum, iuxta antiquam translationem.

40 QVANQVAM ea in me minime agnosco, quæ tu nimio fortassis amore ductus (malo enim hoc, quàm adulandi studium in te suspicari) mihi per tuas literas adscribis: eam tamen mentem Dei Opt. Max. munere in me comperio, ut omnes iuuare, & amicis quidpiam in re præcipue literaria petentibus, semper cupiam satisfacere, atq; ijs præsertim, qui medicinalis scientiæ studiosi, non barbarorum uerbis ueluti mancipia seruiunt, sed rationi & experimẽto nixi, medicinæ decreta ex ipsis potius fontibus, quàm ex turbidis lacunis haurire desiderant. In quorum numero cum te iampridem esse cognoscam, quod petis, quantum per imbecillitatem meam licuerit, conabor absolue re. Petis autem, ut ijs quæ à Galeno, uel â barbaro potius interprete, lib. 1. de diffe-

rentijs pulſuum, cap. in uulgata æditione 21. obſcure ſcribũtur, lucem expoſitionis adijciam. Quod ut cõmodius exequi ualeam, primo de quibus pulſibus loquatur, oſtendam: ſecũdo, primã quam ſubijcit figurã, deſcribam: tertio, ad expoſitionẽ uerborũ me uertam, ſimulq; ſecundam figurã depingã. Vt igitur ad rem ipſam accedam, dico Galenũ cap. 17. agere incepiſſe de pulſibus in eo genere inæqualib. quod à motu ſumitur: iuxta cuius motus conſiderationẽ dicimus aliquos pulſus uelocis, aliquos tardos, aliquos inter hos mediocres. Duasq; in eo ſtatuiſſe differẽtias, unam quæ in unica arteriæ parte generationẽ habet, alteram quæ in pluribus. Primamq; in tres præterea alias ſecuiſſe: quoniã aliquãdo quiete media motus interciditur, aliquãdo nulla quidem quies interuenit, ſed motus ipſe non ſemper ſibi parem habet celeritatem, aliquando motus qui finem accepiſſe uidebatur, iterum redit. De primo genere, hoc eſt, in quo motus cõtinuitas media quiete intercipitur, cap. egit 18. nouẽ in eo inueniens differẽtias. Secundũ, in quo nulla quies interuenit, ſed diuerſitas ſola celeritatis & tarditatis, ulterius bifariã diuiſit, quoniã aliqui regulam quandam ſeu uniformitatẽ in hac ſeruãt mutatione, alij irregulariter ac diuerſimode mouentur uel intendunt, uel remittũt. De primis 19. cap. decernens, ſex eorũ inuenit differentias. De ſecũdis agere cœpit cap. 20. ſub nomine pulſuũ anomalam uerſionẽ facientiũ, uerſionẽ dicens, celeritatis mutationẽ, quæ à celeritate ad tarditatem, uel ecõtrario, uel à mediocritate ad utrumuis fit extremũ: quam uerſionẽ illi pulſus irregularem facere dicũtur, qui non certo ordine uel intenduntur, uel remittuntur: ſed cum, exempli gratia, primã partem æqualiter celerem habuerint, aliam tardam habebunt. Poſſunt autem facilioris doctrinæ gratia præcedentes, hoc eſt, qui regularem uerſionem faciunt, hac triangulari figura oſtendi: ubi quantum ſecunda pars à prima properando uel morando recedit, tantundem tertia uariat à ſecunda.

Prima figura.

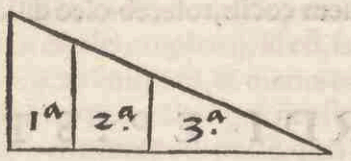

Figura pulſuum regularem facientium mutationem, id eſt uniformitatem.

Secundi, hoc eſt, ij quos nunc declarare intendimus, qui uidelicet irregulariter uertuntur, per hanc oſtenduntur:

Secunda.

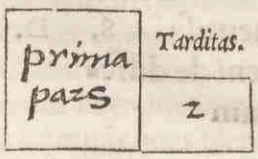

Figura pulſuum duas ſenſiles mutationes habentium.

In hoc ſecũdo genere quãdoq; duas, quãdoq; tres oſtendi motus differẽtias dicit Galenus: quãdoq; etiã ſe quartæ imaginẽ deprehendiſſe: poſſeq; fortaſſis à quopiã, qui in hiſce ſe diligẽter exercuerit, quartã illam manifeſte cognoſci; ea tamẽ in totũ prætermiſſa, de ijs ſe acturũ dicit, qui multoties & ſibi, & ijs qui optime artẽ pulſuũ aggreſſi ſunt, manifeſte apparuerunt: in quibus uidelicet arteriæ motus, aut duas, aut tres ſenſiles differentias facit. Et addit, ſi duæ fuerint, ſex fore complicationũ modos: ſi tres, quatuor & uiginti. Et hæc quidẽ eſt primæ particulæ huius uigeſimiprimi capitis ſentẽtia, quod male à præcedenti capite diſiunctũ cum fuerit, obſcuriorẽ Galeni mentẽ reddidit. Quam ut locupletius aſſequamur, ſciendũ, per ſecũdam figurã ſuperius deſcriptã cognoſci eos pulſus qui duas ſenſiles differẽtias habẽt, diuiſo uidelicet in duas partes toto arteriæ motu. Si quis uero cognoſcere eos pulſus uoluerit, qui tres differẽtes ad ſenſum motiones habent, ad ſequentẽ figurã reſpiciat.

Prima

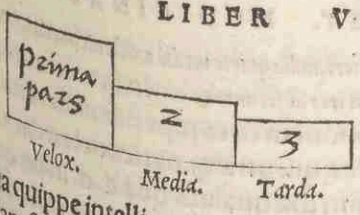

Figura pulſuum tres ſenſiles mutationes in eodem motu facientium.

Tertia.

In ea quippe intelliguntur tres in eadem motione differentiæ in uelocitate, ſicuti per aliam figuram pulſus cognoſcitur, qui duas tantummodo differẽtes habet mo-
tionis partes. Reſtat declarare, cur in primo genere ſex tantum cõplicationes enu-
merentur, & in hoc ſecundo quatuor & uiginti: quum in primo nouem, in ſecun-
do ſeptem & uiginti diuerſitates contingant, ſicuti ſequentibus figuris oſtenditur.

Prima figurá continens omnes complicationes uelocis, tardi, ac commoderati pulſus, quot-quot excogitari poſſunt, in duabus partibus diaſtoles, uel in duabus partibus ſyſtoles, in uno eodemq; pulſu.

	Prima pars.	*Secunda.*
1	Velox	Tarda
2	Velox	Velox *inutilis propoſito*
3	Velox	Commoderata
4	Tarda	Tarda *inutilis propoſito*
5	Tarda	Velox
6	Tarda	Commoderata
7	Cõmoderata	Tarda
8	Cõmoderata	Velox
9	Cõmoderata	Cõmoderata *inutilis propoſito.*

Nouem igitur ſunt, nec plures, complicationum differentiæ, quas imaginari in hoc genere eſt poſſibile: quarum tamen ſex ſunt, quæ ad hoc genus uere pertinẽt, quia ueram inæqualitatem habent, tribus ceu æqualibus reiectis, ſecũda uidelicet, quarta & nona. Illa enim tota uelox, hæc commoderata: ſicuti quarta penitus tarda exiſtit: atq; ut ſequens eſt, æqualibus pulſibus, non inæqualibus cõnumerandæ. Si enim eũdem pulſum, ut ipſe Galenus ait, nulla interueniẽte quiete bis poſueris ſie-
ri, unũ & æqualem efficies pulſum. Ex his autẽ patet primæ partis huius uigeſimi primi capitis expoſitio, quæ ad eum uſq; locum pertingit, ubi hæc uerba in antiqua æditione legũtur, *Homalis igitur in his tribus:* quæ quidẽ pars lucidioris expoſitionis gratia in tres particulas ſecari poteſt. Primo enim enumerãtur differentiæ quæ in his duo-
bus generib. inueniri poſſunt: debetq; hæc pars cum præcedẽtibus hoc pacto con-
iungi: Verũ nũc de ijs agendũ, qui aperte & nobis, & ijs qui optime artẽ pulſuũ tra-
ctarunt, multoties apparuerũt: quãdo uidelicet motus arteriæ aut duas ſenſiles dif-
ferẽtias, aut tres facit. Duabus igitur differẽtijs exiſtẽtibus, ſex erũt complicationes, quæ inter reliquas proxima iam figura recẽſitæ ſunt: prima uidelicet, tertia, quinta, ſexta, ſeptima, & octaua. In tribus uero quatuor & uiginti, quas ſicuti cõmemoratas priores per figurã aliã oſtẽdemus, ubi Galeni omnia circa hãc primã dicta expoſue-
rimus: q ſecũdo loco, in ea particula, cuius initiũ, *Cur utiq;*, cauſam reddit, quare cũ ſint tres motus differẽtiæ, uelocitatis ſcilicet & tarditatis & cõmoderationis, quæ per bi-
nas motus partes multiplicatæ nouẽ cõſtituũt diuerſas inuicẽ cõplicationes, ſex tan-
tum in hoc genere differẽtias eſſe dixerit: claraq; eſt, ex his quæ ſæpius dicta ſunt, hu-
ius particulæ ſentẽtia. Si qua uero remanet in ea dubitatio, caſtigata iſtius æditionis litera remouebitur. Vbi enim legitur, *Cur utiq; unquã aut tribus*, lege, *Cur uero tribus*. Et ubi, *alterutro diuerſorũ motuum*, lege, *utroq; differentiũ*. Illis autẽ uerbis, *ſi cognoueris eundem pulſum*, ad-
dendum, *quod*, & legẽdum, *Si cognoueris quod eundem pulſum*. Et ubi ſcribitur, *unũ homalum*, le-
ge, *unum totum homalum*. Et ubi habetur, *tres aſcendunt*, lege *abſcedunt*: ut textus integer à fi-
ne capitis uigeſimi, cum principio capitis uigeſimiprimi cõnexus ita legatur, *Sed nunc de ijs agendum qui aperte & nobis & ijs qui optime artem pulſuum tractarunt, multoties apparuerunt: quando uidelicet motus arteriæ aut duas differentias, aut tres facit. Duabus igitur exiſtentibus, ſex erunt complicationes: in tribus uero uigintiquatuor. Cur uero tribus exiſtentibus pulſibus, utroque differentium motuum, ueloci & tar-
do & commoderato, differentias dicimus ex dicta complicatione eorum non nouem, ſed ſex fieri, ita utique diſces.*

Emendatus Galeni locus uetereris traductionis.

Si cognoueris quod eundem pulſum deinceps bis ſupponens fieri, nulla quiete media exiſtente, unum totum homa-
lum operabere. Et ſecundum hoc ex nouem complicationibus tres abſcedunt &c. In fine demum huius
partis, eo loco, *Si uero & aliqua*, excludit dubitationem circa ſuperius dicta contingen-
tem. Dictum eſt enim eos pulſus eſſe æquales, qui utraſq; partes uel tardas, uel ue-
loces, uel commoderatas habent: uidetur enim inæqualitas quædam in his quoque
intelligi poſſe, ut, ſi ambæ quidem partes celeres ſint, ſed una ſit altera celerior. Præ-
termittendam autem eſſe nunc dicit hanc differentiam, ceu multam in ſe obſcuritā
tem cōtinentem: partesq; huiuſcemodi uarietatem habentes ueluti pariformes inue-
cem eſſe accipiendas, & pulſus ex his compoſitos tanquam uere æquales, ab hoc ge-
nere ſegregandos. Et hæc quidem eſt Galeni mens, quam nonnullis locis caſtiga-
tis, eruere non eſt difficile: nam ubi habetur *amplior eſt*, lege *ampliorem*: ubi *tribui, tribuet*:
ubi *ut his eiſdem, & fortaſsis ſibi paribus*, lege *ut eiuſdem & inuicem æqualibus*. Sic clara erunt quæ
cunq; à Galeno de primo hoc inæqualium pulſuū genere dicta ſunt, in quo ſcilicet
duas tantum diuerſas partes cōſideramus. Alterū uero genus ex tribus differentiis
bus partibus cōſtans, bene intelligere nequimus, niſi ante oculos figurā, quam Ga
lenus ſubiiçit, poſuerimus, quæ non ſolum in iſtis noſtratibus exemplaribus, ſed in
pleriſque etiam Græcis deeſt: ſimulq; nōnulla ante eam uerba, totum intellectum
interturbantia, in uno tantum codice, hactenus apud ædes S. Ioannis & Pauli Ve-
netijs inuenta, ſubiiciam. hæc ſunt: Similiter ſi tres ſupponens inuicem differentes
motiones, in earum ſingula tres pulſus permutando complicueris, ſeptem quidem
& uiginti erunt omnes figuræ, quarum tamē tres æqualitatem incidere neceſſe eſt,
ueluti ſequenti figura manifeſtatur.

Figuræ pulſuum tres differentes partes in celeritate in eodem pulſu habentiū.

	1	Velox	Velox	Tardus	
Inutilis.	2	Velox	Velox	Velox	
	3	Velox	Velox	Commoderatus	
	4	Velox	Tardus	Tardus	
	5	Velox	Tardus	Velox	
	6	Velox	Tardus	Commoderatus	
	7	Velox	Commoderatus	Tardus	
	8	Velox	Commoderatus	Velox	
	9	Velox	Commoderatus	Commoderatus	
	10	Tardus	Velox	Tardus	
	11	Tardus	Velox	Velox	
	12	Tardus	Velox	Commoderatus	
Inutilis.	13	Tardus	Tardus	Tardus	
	14	Tardus	Tardus	Velox	
	15	Tardus	Tardus	Commoderatus	
	16	Tardus	Commoderatus	Tardus	
	17	Tardus	Commoderatus	Velox	
	18	Tardus	Commoderatus	Commoderatus	
	19	Commoderatus	Velox	Tardus	
	20	Commoderatus	Velox	Velox	
	21	Commoderatus	Velox	Commoderatus	
	22	Commoderatus	Tardus	Tardus	
	23	Commoderatus	Tardus	Velox	
	24	Commoderatus	Tardus	Commoderatus	
	25	Commoderatus	Commoderatus	Tardus	
	26	Commoderatus	Commoderatus	Velox	
Inutilis.	27	Commoderatus	Commoderatus	Commoderatus	

Hac figu

Hac figura ante oculos posita, facilia redduntur quæcunq; de secundo hoc inæqualium pulsuum genere à Galeno sunt dicta. Constat enim tres ex uigintiseptem hisce pulsibus, uerè esse æquales: secundum uidelicet, quoniam tres partes ueloces habent: decimumtertium, qui tardas: ac uigesimumseptimum, qui commoderatas. Et propterea uerè à Galeno statim ab initio huius capitis dictum esse, uigintiquatuor tantum esse huius inæqualis pulsus complicationes. Tres enim hi, non quia ad hoc genus pertineant, sed ad explendas quascunque imaginari in eo genere complicationes possumus, in hac figura sunt repositi. Liquet & illud, quod secũdo à Galeno in hac parte dictum est, duodecim ex huius secundæ figuræ pulsibus in primã figuram recidere, primum uidelicet, tertium, quartum, nonum, undecimum, decimumquartum, quintumdecimum, decimumoctauum, uigesimum, uigesimumsecundum, uigesimumquintũ, uigesimumsextum. Primus enim & quartus primam partem uelocem, aliam tardam habent, sicuti primus primæ figuræ: in hoc inuicem differentes, quod primus uelocitatis, quartus tarditatis plus habet. Tertius & nonus huius figuræ, in tertium recidunt primæ, à uelocitate incipientes, & in commoderationem desinentes. In hoc & ipsi inter se differentes, quod tertius plus uelocitatis quàm commoderationis habet. Nonus econtrario plus commoderationis quàm uelocitatis. Vndecimus & decimusquartus, ad quintum primæ reducuntur: principium tardum, finem uelocem habentes: licet in undecimo uelocitas, in decimoquarto uincat tarditas. Ad sextum primæ, decimusquintus, & decimusoctauus referuntur, à tarditate initiũ capientes, & in cõmoderationem desinentes, ita tamen, ut in decimoquinto tarditas, in decimooctauo cõmoderatio dominetur. Cum septimo cõcordant uigesimussecundus & uigesimusquintus, ex cõmoderatione ad tarditatem transeuntes: sed is quidem cõmoderationis, ille plus habet tarditatis. Demũ uigesimus & uigesimussextus huius configurationis, octauo primæ cõcordant, ex cõmoderata ad tardam motionẽ procedentes, uincente tamen in uigesimo uelocitate, in uigesimosexto cõmoderatione. Hæc quidem est Gal. sententia ad eam usq; partem, cuius initiũ, Et fiet uticq; &hæresis hic, uel ut habet alia litera, diæresis: in qua Gal. diuersas ait ac dissidentes opiniones in hoc loco nasci posse, quibusdam omnes in prima figura statuendos pulsus putãtibus, qui duos tantũ motus in una diastole habent: aliis magnitudines attendendas dicẽtibus: & si æquales fiunt, in prima figura, si altera alteri duplex, in secunda collocantibus. Hanc opinionem si sequuti fueri mus, duodecim nuper enumerati pulsus ad secũdam figurã pertinebunt, utpote alteram motionis speciem semper geminam habentes. Nam primus (exempli causa) uelocitatem tarditati duplicẽ habet, sicuti tertius cõmoderationi. Decem quoq; reliquos si cõsideraueris, unam alteri motionẽ duplicẽ habere cognosces: & propterea iuxta hanc secũdam opinionẽ, ad secundam spectant figurã, qui aliam sequẽdo opinionem, ad priorẽ pertinerent, cum duas tantũ habeant diuersas motiones. Subdit deinde Galenus, se conaturũ fuisse ut hanc litem dirimeret, si magnum inde lucrũ se consequuturũ in arte putaret: sed satis esse hoc tantum statuere, quod modo altera motionũ per maiorẽ fit, quàm reliqua dimensionẽ, modo utræq; æqualiter se habent. Hoc enim si quis tãdiu memoria tenuerit, donec discat quid earũ singula apta sit demonstrare, in utram maluerit figurã duodecim cõnumeratos pulsus reponat.

Demum in ultima huius partis portiũcula, manifestum esse dicit, reliqua duodecim huius secundæ figuræ genera, quæ in totũ sunt inæqualia, nullam cum primæ figuræ pulsibus habere cõmunicationem: hisq; hanc ipsam inæqualitatẽ, quæ in tribus uidelicet attẽditur unius motionis partibus, manifeste adscribi: illis uero qui primæ figuræ cõmunicant, non uerè: & sunt à primo secundum ordinẽ numerando quintus, sextus, septimus, octauus, decimus, duodecimus, decimussextus, decimusseptimus, decimusnonus, uigesimusprimus, uigesimustertius, uigesimusquartus,

Dicuntur autem duodecim hi pulſus ſecundum tres differentias habere inæqualitatem, non quidem quod tres illas motiones ſpecie diuerſas habeant: hoc enim tantum ſex eorum conuenit: ſexto, qui primam uelocem, ſecundam tardam, tertiam habet commoderatam. Septimo, qui primam uelocem, ſecundam cõmoderatam, & tertiam tardam. Duodecimo, qui primam tardam, ſecundam uelocem, tertiam commoderatam. Et decimoſeptimo, qui primam tardam, ſecundam commoderatam, tertiam uelocem. Et decimonono, qui primam cõmoderatam, ſecundam uelocem, tertiam tardam. Ac uigeſimotertio, qui primam commoderatam, ſecundam uelocem, & tertiam tardam habet. Sed uel quia omnes diuerſas habent, ſicuti ſex nunc enumerata genera: uel ſi duæ extremæ motiones ſunt ſimiles, per intermedias diam ab eis diuerſam dirimũtur, ita ut in una diaſtole tres animaduertere peculiares diuerſas motiones liceat: quod ſex reliqua genera percurrenti facile cõſtabit, ſcilicet quintum, octauum, decimum, decimumſextũ, uigeſimumprimũ, uigeſimumquartum. Quintus enim licet primam & tertiam partem ueloces habeat, prima tamen à tertia per ſecũdam, quæ tarda eſt, dirimitur: & octaui, prima & tertia ueloces, per mediam commoderatam diſtinguuntur: & decimi, extrema tarda, media uelocitate ſegregantur: ſicuti decimiſexti tarditates, cõmoderatione: & uigeſimiprimi commoderationes, uelocitate: & uigeſimiquarti, tarditate. Quoduis igitur horum genus cõſideranti liquidò patet, quod ſi à prima motione incipias, tres ſemper differentes motiones annotabis. Et hæc quidem eſt earum capitis huius partium expoſitio, quæ aliquam obſcuritatem ob barbaram interpretationem habent. Nam quæ ſequuntur, ubi de pulſibus agitur, qui dicroti, non diſcreti, ut habet communis lectio, ab Archigene uocati ſunt, ſatis clara uidentur. In quibus tamen ſi quid forte dubitare cõtigerit, idq; mihi ſignificaueris, conabor quantum tenues uires meæ poterunt, omnem tibi ſcrupulum eximere. Vale, &, quod facis, medicinam à fontibus, non à turbidis riuis haurias. Epiſtolæ meæ medicinales quas ſub prælo, & annotationes in Meſuen, quas ſub incude habeo, me in reſpondendo fecerunt tardiorem.

Ferrariæ, IX. Februarij. M. D. XXII.

EPIST. II. pro D. N. Regien. inflatione lubricitateq; uentris, appetitus deiectione, & concumbendi impotentia laborante.

QVatuor ſunt de quibus conqueritur præſtantiſſimus hic uir: quod cibum non appetit, quod inflationem uenti inſtar in uentriculo & inteſtinis ſentit, quod uentrem nimis lubricũ habet, quod ad uenerea impotens ferè eſt. Quæ licet tam uehementia non ſint, ut debitas, ciuiſq; lesq;, ac conſuetas auferant actiones, atq; (ut ſequens eſt) neq; morbi 440 proprie dici, neq; ſymptomata morborum poſſint: quia tamen nõnihil impedimento nunc ſunt, & uerendum ne procedente ætate (agit enim annum 44.) in peius ruant, deterioremq; aliquã inferant moleſtiam: ideo conſilium petit ad cauenda futura, & amouẽda præſentia. Cuius uoto ſatisfacturi aliqua neceſſaria præfabimur, quibus nõ animaduerſis nec præſeruatio, nec curatio recte fieri poſſet. Affectus hi, licet uarij ſint, unam tamen habuerũt, ſicut ipſe narrat, præincipientẽ cauſam, immodicum uidelicet & intempeſtiuum uenereorum uſum: quo ferè per quinquennium perſeuerante, non ſolum genitalia, ſed & naturalia membra magnam imbecillitatem cõtraxere: euacuatis enim multis per frequentiores cõcubitus ſpiritibus, genitalia membra laſſa, & ueluti flaccida, laxataq; adeò remanſere, ut non ſolum ad ſuperflua

Intempeſtiuæ Veneris incõmoda.

superflua opera, sed & ad ea quæ huic ætati congruerent, sint inualida. Ex eadem causa, concurrente etiam temporis importunitate (ferè enim pleno stomacho concumbebat) ipsa naturalia membra, uẽtriculus & hepar, reddita sunt debilia, & proinde deminuto in eis calore inflatio gignitur: appetitus cibi prostratus est: & retentoria facultas non perfecte suo fungens officio, excrementa uentris liquidiora exire permittit. Naturalium autem horum membrorum impedimenta impotentiam illam coëundi fouent: siquidem prima ac secunda cõcoctione non debite perfecta, tertia non ita perfici potest, ut postquam reliqua corporis membra, quæ, ut ipse narrat, fortia sunt, suam alimenti portionem acceperunt, tantũ superfit alimenti, quod ad multiplicandum semen sufficiat: atq; hoc pacto ad impotentiam concumbendi, præter genitalium imbecillitatem, seminis quoq; defectus concurrit, qui ex naturalium membrorum debilitate quodam modo dependet. Vt igitur quæ agenda sunt recte inuestigemus, considerandum est hanc concumbendi impotentiam symptoma quoddam existere, actionem uidelicet deminutam, à mala temperatura, frigida & sicca, genitalium pendentem. Ex defectu enim spirituũ, & ultimi alimenti, quod in semen uertendum esset, membra illa diu exinanita frigiditatem & siccitatem contraxerunt ultra eam quam naturaliter habebant. Alterum autem horum, id est defectus seminis, à naturalibus membris pendet, sicuti superius demonstratum est. A quibus alij quoq; affectus in principio recitati originem trahunt: uentris enim lubricitas, quæ & ipsa symptoma est, malam uentriculi temperaturã & intestinorum sequitur frigidam & humidam, quæ nunc fouetur à materia pituitosa, ex mala concoctione facta. In quam etiam alia affectio, id est inflatio illa referenda est: quæ si læderet manifeste operationes, morbus esset in receptaculo, uel in numero. In uacuatibus enim uentriculi & intestinorum adest res, quæ adesse nõ deberet. Pendent ergo quoquomodo uniuersa hæc à mala naturalium membrorũ temperatura impensius frigida, & minus (plus tamen quàm deceret) humida. Non negarim tamen & atram bilem in liene, & circa hypochondria, imò in uniuerso sanguine abundantem, tum natura, tum ex accidenti (restricto sanguinis atri per ani uenas fluxu, qui euenire olim consueuerat) sua frigiditate malam temperaturam frigidam, & inflationis generationem adiuuare, sicuti siccando humiditatem quadantenus remittit.

Erit igitur prima intentio, & à qua inchoandum, euacuatio pituitæ, & atræ bilis in toto corpore, & præcipue circa naturalia membra repertæ. Secunda, malæ temperaturæ, factæ per sua contraria, calida scilicet & modice sicca, remotio. Tertia, inflationis in naturalibus membris abundantis dissolutio. Quarta, naturalium membrorum, ut suo melius deinceps fungantur officio, roboratio. Sed hæc ad præseruationem potius, quàm ad curationem spectat: sicuti & uictus ratio, quam statuere quintam possumus intentionem. Sexta, factam in membris genitalibus coërcebit intemperiem, & ex ea pendentem imbecillitatem. *Intentiones curatiuæ.*

Quæuis autem harum intentionum ita explenda est, ut ad alias interim quoque oculus habeatur. Nam (ut à prima exordiamur) per ea medicamenta abundans materia uacuabitur, quæ nõ solum purgent, sed & malæ temperaturæ aduersentur, naturalia membra roborent, & inflationem dissoluant: quæ tametsi diuersa esse possint, & ex his quæ parata apud officinas semper sunt, & ex his quæ de integro componi possunt, nonnulla tamen à me describentur, quæ nostro proposito melius conducere uidentur.

Prima sunt catapotia, quæ habẽt, agarici præparati ʒ. 2. rhei barbari ʒ. 1. lapidis Armenici toties loti ut nec odorem, nec saporem amplius in aqua dimittat, & demũ ter quoq; abluti cum aqua ros. gr. 16. cinamomi electi, piperis longi, masticis, spicæ nardi electæ ana ϑ. 1. aloës bene ex uino Cretico lotæ quantũ omnium reliquorum pondus: reformentur cum eodem uino, deglutiãturq; drachmæ pondere, uel *Cathartica atræ bilis.*

mane, uel per horam unam ante leuem cœnam.

Conducent & hæc: ℈. 2. pulueris hieræ picræ Galeni, quam ſimplicem uocant, cum elota aloë, Galeni, non Meſue modo compoſitæ: & ℈. 1. agarici præparati cum uino Cretenſi commixta, additis granis duobus lapidis Armenici, ut ſuperius dixi-mus, loti. Aut ex eiuſdem hieræ ℈. 2. & ℈. 1. pilularum aggregatiuarum Ioan nis Meſue. Quod ſi amaritudinem non abhorreret, prodeſſet ſummopere pulus, qui haberet hieræ, ut ſuperius diximus paratæ ℈. 2. ſenæ, turbiti ana ℈. s. zingibe ris ℈. s. ſacchari ʒ. 2. qui cum uino, uel iure pulli gallinacei bibi poſſet. Tempore autem medio inter unam & aliam purgationem, mane ubi ſurrexit, & bene ſe con coxiſſe cœnam ſentit, ſorbeat abſq; aliquo liquore ſyrupi de corticibus citri unciã, cum dimidio tanto oxymelitis ſimplicis. Mixtura enim hæc concoctionem adiuua bit, craſſitiemq; ac tenacitatem humorũ auferens, eos uacuationi reddet aptiores.

Expleta prima hac intentione, quo pacto ſecunda explenda ſit, breuiter docet Galenus, & eundem ſequutus Paulus: optima frigidæ & humidæ temperaturæ aiens auxilia, acria omnia, id eſt, quæ acuta uulgò dicũtur: quibus miſcenda ea quæ adſtringunt abſq; manifeſta infrigidatione. Ex proportione illis reſpondere opor tere, quæcunq; extrorſum adhibentur. Scire autem uelim medicos, ſi qui forte hæc noſtra legerint, caput 25. Auicennæ, male in uulgatis codicibus inſcribi, de cura ma litiæ complexionis frigidæ & humidæ in ſtomacho: ſiquidem non ante ageret de compoſitis, quàm de ſimplicibus diſtemperantijs. Inſcribendum autem eſſe illud ca put, de cura imbecillitatis uentris ſecundum Empiricos, & ſecundum Quintum. Reſpondent enim quæ ab initio capitis ſcribuntur, capiti quarto, iuxta græcam diuiſionem, libri ſeptimi Therapeutices Galeni. Ea autem, quorum principium, illa uero &c. reſpondent curationi, qua utebatur Quintus, ex eodem capite a Galeno accepta. Innitentes igitur Galeno, non Auicẽnæ, dicimus, ad remouendam diſtemperantiam frigidam & humidam, poſt binam uel ternam purgationem, utendum puluere facto ex duabus partibus piperis longi, & parte una Maceris (uulgò Macem uocant) & æquali cinamomi. Optimumq; præſidium eſſe, pauciſſimũ potũ uini antiqui uehemẽter calidi, in quo ſi abſinthij coma per aliquod tempus maduerit, longe erit præſtantius. Et mulſum confectũ ex duobus ſextarijs uini antiqui potẽtis, cui adſit auſteritas in guſtu, unoq; electi mellis: quæ tandiu ſimul bulliant, quoad fermè dimidium uini ſit conſumptum, terq; per ſacculum excoletur in quo 20. pars pro uini portione ſit pulueris ex piperis longi partibus duabus, cinamomi parte una, gariophyllorum parte media. Extrorſum autem ab ore uentriculi uſque ad umbilicum inungendum cerato, quod habet olei de Spica odoriferi, olei de Maſtiche ana unc. pulueris gariophyllorum, maceris, ſandalorum citrinorum ana ʒ. ſs. ceræ albæ, & aceti roſati parum. Et hæc dicta ſint de ſecunda intentione.

Auicẽnæ caput male inſcriptũ.

Tertia, hoc eſt, inflationis diſſolutio, ſi ex his quæ ſuprà docuimus, non plenè ſoluta fuerit (euacuata enim materia, & mala amota temperatura, auctoq; calore, ueriſimile eſt inflationẽ ceſſare) ſed reliquiæ aliquæ adhuc ſuperſint, utendum medicamẽto, quod Diatrionpipereon dicitur, non uulgari illo quidem, quod Meſuen ſequuti communiter præparant, ſed eo, quod quarto Salubrium libro Galenus docet. Habet autem id trium piperum ſingulorum partes 25. aniſiq;, thymi, & gingiberis partes 4. quæ optimo melli, & exactiſſime deſpumato commiſcentur. Datur autem ſæpius in die, ante & poſt cibum. Proderit & oleo antiquo uentrem ungere, cui octaua caſtorei pars ſit adiecta.

Gal. Diatrionpipereon.

His peractis ſi non tantum roboris naturalibus membris acquiſitum fuerit, ut cibum appetere, tandiuq; retinere ualeant, donec concoctus planè ſit, nec uentris lubricitas remiſerit, indendum maius robur eis eſt, quod quarta pollicebatur intẽtio. Vtendum igitur rheo barbarico ſcrupuli pondere, ipſum ſicut eſt maſticatũ uacuo

ſtomacho

stomacho deglutiendo, addendáque cerato paulò superius descripto, media uncia olei cotoneorum.

Cuncta autem quæ diximus irrita erunt, nisi congrua uictus ratio coniungatur. Vitanda igitur mali succi alimenta, & ad concoquendum difficilia. Longior uero fuerim, si singula hæc enumerauero, alioqui non solum medicis, sed cuiuis etiam ciuiliter educato ferè cognita. At si nonnulla selegero ex omnibus, nostro proposito magis congruentia, breuitati simul & utilitati melius consulam.

Alimenta probatissima.

Ex carnibus igitur præcipue sunt, turdi, perdices, turtures, phasiani, auiculæ, lepores, capreoli: post has gallinæ, & columborum uel syluestrium, uel in turribus nutritorum pulli, uituli, uerueces, hœdi. Ex granis, oryzæ, & lentes, prima abiecta aqua: chondrus, id est far, hordeum. Ex fructibus, pira, & cotonea, auellanæ, pistacia, uuæ passæ. Passas uuas cum dico, non eas solum intelligo, quæ ex Corintho feruntur exiguis acinis, quas Romanias uulgò nominant, quia & eodem nomine Peloponnesi partem appellant, ubi Corinthus est: sed ubicunq; paratas, si pingues, si cum austeritate quadam dulces, si tenuis corticis sint: tales enim & per se laudantur, & proposito nostro plus quàm reliquæ conducunt. Mâla, quæcunque ad hyemem reseruata adstringentia aliquo modo in gustu sentiuntur: oliuæ, & cappares. Ex oleribus, menta, origanum, intybum, præcipue sylueſtre, asparagi. Ex piscibus, parui, fontini, petrini, non tenaces, non multum pingues. Ex uinis, flaua, odorata cum quadam austeritate, uel amaritudine. Omitto multa non solum ad cibos, potusq; spectantia, sed ad aërem, somnum, exercitiũ, ac reliqua quæ non naturalia uocant, ueluti omnibus nota: & ad ultimũ, hoc est, genitalium membrorum roborationem accedo.

Vuæ passæ. Corinthiæ uuæ.

Quanquam enim his actis, quæ superius dicta sunt, sperandum est malam temperaturam genitalium deperituram, atq; ipsa debitum robur consequutura: nonnulla tamen subijcientur huic rei idonea, nõ omnibus cognita: frustra enim ea scribuntur, quæ cuiuis sunt manifesta. Horum aliqua per os sumenda, aliqua extrorsum admouenda. Ex primis aliqua simplicia, aliqua composita. Inter simplicia hæc maxime conueniunt: Radix, quæ ab Arabibus secacul, uulgò geniculam, uel genichellam, alij sigillum sanctæ Mariæ, alij, quod folia eius similia fraxino sint, fraxinellam uocãt: ego polygonaton à Dioscoride uocatam puto. Lingua auis: hanc reponit Auic. lib. 3. inter medullas, lib. autem 2. plantam arbitratur: foliorum enim eius, & corticis medicinas scribit. Serapion arborem esse dicit similem arbori Dirdar, id est Vlmo, quam & arborem Cimicum uocant, corrupto tamen & hic nomine: culicibus enim, non cimicibus similia sunt, quæ in Vlmi uesicis inueniuntur animalia. In fraxino tamen, non in ulmo, inuenitur res, quæ Lingua auis nunc dicitur: de qua nulla mentio apud antiquos, nedum ut facere ad Venerem scribatur. Linguam quidem anseris laudat in hac re Plin. lib. 30. unde fortè deriuari potuit, quod de auis lingua Arabes scripserunt. Scolymi radix, Cardum Auic. uocat lib. 3. Harsusum lib. 2. Articoccum uulgò, uolentes (ut arbitror) dicere Alcoccalon, uoci coccalon, quæ pineam significat, articulum Arabum more addentes. Xyphij superior radix in uino. Est autem Xyphion Græcis, nobis Gladiolus, in aruis nascens, folio ad gladij speciem acuto, à quo & nomen accepit: binas radices habens, superiorem, quæ & crassior: inferiorem, quæ tenuior & ueluti arida est. Et hæc de simplicibus.

Venerem excitantia.

Vlmus.

Linguæ auis nulla apud antiquos mentio.

Scolymus.

Xyphion. Gladiolus.

Compositionum apud recentiores & antiquos magna est copia: inter quas ego hanc elegi, ceu non solum ad concubitum, sed ad robur membrorum omnium, inflationisq; in prima concoctione genitæ dissolutionem optime facientem. Recipit autem radicum eius satyrij, quod triplici tantum folio constat, lilio simili, nisi minus esset: granorum pini, radicum pastinacæ ana partes 20. zingiberis, seminis anisi, &

erucæ ana partes 10. caudarũ ſcinci, cinamomi, ſeminis bulbi ana partes 4. moſchi quintam partem unius partis, mellis electi & deſpumati quantum ſatis ſit: radices in melle coquantur, caudæ, bulbi, & ſemina bene cum melle contrita addantur, & ubi ab igne hæc ſubmoueris, reliqua in puluerem redacta ſuperadde, cunctaſq; exactiſſime commiſce, & in uitreo uaſe reconde, utereq; mane & ueſperi.

Multa quoq; à medicis ſcribũtur extrorſum ad hunc uſum admouenda, in quibus cauendum, ne nimis exiccent: id autem conſequemur, ſi aliqua humectantia commiſcuerimus, ueluti ſeſaminum, aut amygdalinum oleum, uel etiam commune ex bene maturis oliuis paratum.

Miſceantur igitur amygdalinum oleum, & quod ex Saliunca præparatũ de Spica uocant æquis portionibus, & pudenda, & quæ circunſtant partes inungantur. Vel aut amygdalino oleo ſtyracis quarta pars, & benzoi decima adiiciatur. Vel ex oleo ſeminũ cucurbitæ, cui pyrethri octaua pars, & uigeſima moſchi ſit adiecta.

Laudat Paulus Aegineta oleum cui parum radicis narciſſi, uel pyrethri, uel cocignidij, aut ſtaphidos agriæ, aut ſeminis urticæ ſit adiunctum. Hæc igitur ſunt præſidia, quibus ſpero iuſto uigori præſtantiſſimũ hunc uirum reſtituendum, Deo optimo adiuuante, cui decus & honor.

Ferrariæ, VIII. Calend. Septembres. M. D. XXIX.

EPIST. III. Ioannes Manardus P. Nicolao Caſtellanio philoſopho & medico inſigni, de Citri ſemine.

ALiud ex alio negociũ in cauſa fuit, ut hactenus literis tuis non reſponderim, gratiſſimis mihi quidem & deſideratiſſimis, ut ab amico profiſcentibus, de quo iandiu nihil intellexeram. Sed quarum auxerit gratiam, quod ex his cognoui, te non in eorum medicorũ numero eſſe, qui tantum barbaris fauent autoribus, ut nihil illis ſapiat, niſi quod barbariem oboleat, & putidas illas literas in quibus ab adoleſcentia nutriti ſunt, & in quibus conſenuerunt. Tantum autem uideo te ab his abhorrere, & in contrariam abiiſſe ſententiam, ut meæ tibi placuerint epiſtolæ, alioqui parum dignæ, ut à tam emunctæ naris uiro, qualem te ſemper cognoui, legãtur, nedum probẽtur. Vel ex hoc uno igitur puto eas tibi placuiſſe, quod poſthabita multorum autoritate, libere ueritatem ſequũtur, etſi ſemper fortaſſis non aſſequãtur. Tantum autem uideo eas tibi placuiſſe, ut ad augendum earum numerum, petas ut diſcordiam ſubmouearis.

Auicennam ſecum pugnare in Citri ſemine.

Auicennæ in Citri ſemine, quod lib. 2. ſuæ medicinæ, calidum, in cõmentario de ulcerib. cordis, frigidum, & in tertio quidem ordine, facit. Quod quidem onus his libenter dimitterem, qui illum ſibi in idolum erexere. Apud enim me non tanti eſt, ut in eo multas, hac etiam apertiores, non cognoſcam repugnantias: nec in diuerſis modo libris, quales ſunt quos tu adducis, ſed in uno eodemq; libro, eademq; libri parte, ſicuti quadam ad Pactum Mantuanũ medicum epiſtola, in Populo arbore olim demonſtrauimus, de qua quater eodem libro, hoc eſt, lib. ſuæ medicinæ 2. ſcripſit, & ſemper diuerſa. Vt tamen tibi morem geram, dabo operam, ut ipſum, ſi fieri poteſt, à contradictione in hoc uindicem. Theophraſtus, ut quantum poſſum alte exordiar, lib. 4. de hiſtoria plantarum, ſub nomine mâli Perſicæ & Medicæ, arborem deſcribit, Adrachnes folio, aculeatam, poma ferentem odorata quæ non mandantur. Citra autem ferentẽ intellexerit, an uocata Arantia, ſciri certe non poteſt: quia proceritatis arboris non meminit, quæ his magna, illis ita deeſt, ut arbuſta potius uideri poſſint quàm iuſtæ arbores. Sed nec figuram pomo dedit, quæ in Arantio orbicularis, in Citro oblonga eſt. Virgilius in Georgicis ſub Medicæ arboris nomine, ferentem

ferentem Arantia descripsisse absq; dubio uidetur, cum libro secundo canit:

Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis mâli, quo non præsentius ullum
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ
Miscueruntq; herbas & non innoxia uerba,
Auxilium uenit, ac membris agit atra uenena.
Ipsa ingens arbos, faciemq; simillima lauro,
Et si non alium late iactaret odorem,
Laurus erat, foliis haud ullis labentia uentis.
Flos apprime tenax, animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis. Hæc ille. At Dioscori-

des eodem nomine usus, non eandem rem cum Virgilio, hoc est Arantium, sed Ci trum intellexit, mâlum eius oblongũ esse dicens, rugosum, colore auri, & cum gra- uitate odoratum. Galenus quum arborem malum Medicam appellet, fructum nõ malum Medicũ, sed Citrion uocari ab omnibus scribit: id dubio procul intelligens, quod Dioscorides: carnem quippe edi dicit sicuti corticem: quod de Arantio intelli- gi nequaquã potest, carnem uel non habente, uel si habet, non talem ut mandi per se possit. Serapion, Dioscoridis & Galeni uerba afferens, nõ de alia re se loquutum ostendit, quàm de qua illi. Quod & pariter dicendum de Auicenna, in 2. suæ medi cinæ lib. de Citro eadem scribente quæ Dioscorides, Galenus, & Serapion. Vnus igitur hic erit tuendi Auicẽnam modus, ut de Citro Dioscoridis & Galeni, in 2. suæ medicinæ lib. eum loquutum dicamus: in commentario de uiribus cordis de Aran tio. Sed quia Arantiũ in lib. 1. in tractatu de urinis, & lib. 5. uocauit Citrangulum, & semen quoq; ipsius Arantij æque amarum sentimus sicuti Citri, quod est caloris argumentum, ideo hæc tibi fortè non satisfaciet responsio. Et propterea alia uia in- uenienda est, qua hanc submoueamus repugnantiam. Dicamus igitur, Galenum sequentes, quod quum duplicem in hoc, sicuti ferè in cuiusuis alterius fructus semi- ne, inueniamus partẽ, unam quidem extrinsecus quæ ueluti cortex est & tegmen, aliam interiorem ueluti nucleum: de hac in commentario de uiribus cordis, de alia in 2. medicinæ lib. loquutum Auicennam. Hanc, ne fortè ficta à nobis credatur, in Citri semine diuersarum partium considerationem, facit Galenus lib. 7. de simpli- cibus medicamentis: ab initio enim capitis in quo agit de malo Medica, in semine (per semen totum id, ut arbitror, intelligens, quod carnem & nucleum interiacet) dominari dicit acidam qualitatem ac siccandi uim, adeò ut in tertio sit ordine siccan- tium & infrigidantiũ. Prope finem autem capitis, nucleum, qui est uerum semen, amarum dicit, siccareq; & discutere in secũdo ordine. His igitur duobus modis uel altero eorum tueri quis Auicennianus suum magistrum poterit, ne sibi repugnare rit, defendant alij. Ego loca monstrabo, ubi à ueritate uideri potest deuiasse. Corti- cem Citri calidum esse ait in primo ordine, siccum in fine secundi: quum Galenus siccum absolute in secundo, nec calidum, sed uel commoderatum dicat, uel parum infra temperamentum. In alia contrarietate, carnem calidam dicit, quam Galenus & Paulus frigidam. Sed neq; in semine Galeno penitus concordat: facit enim ca- lidum in primo, & siccum in secundo: dicente Galeno, quod discutit & siccat in se- cundo. Decoctum eius suauem oris odorem, & corpus pingue reddere: quorum postremum nec à Græcis, nec à Serapione scribitur, & omnem excedit rationem. Acidam eius partem esse bonum nutrimentum gutturi & pulmoni: quorũ utrun- que rationi, alterum contrarium est etiam Serapioni, nocere pulmoni affirmanti. Eandem sedare mulierum infirmitatem, obscuro sanè sensu, & si de mensibus intel ligatur, ut locus ille requirit, à Dioscoridis sentẽtia alieno, qui edi à mulieribus dicit,

Prima cõtradi- ctionis solutio.

Altera solutio.

Auicẽnæ lapsus in toto Citro.

πρὸς τῶν κίονων, id est, fastidia quæ ipsis prægnantibus superueniunt: quarum Aristoteles quoque meminit, libro de animalium historia septimo. Cogitent qui Auicennam colunt, quomodo his respondeant: sciantq; non temere in toto secundo libro inueniri caput, in quo non similia his, & longe etiam maiora errata diligens lector ualeat inuenire. Tu uero perge ut cœpisti, & pluris sit tibi ueritas, quàm multorum quantumuis magni nominis, multis seculis præscripta autoritas. Vale.

Ex Ferraria, XV. Calend. Martias. M. D. XXIII.

EPIST. IIII. Ioan. Manard. Hieronymo Caranzono medico insigni, de libystico, cordumeno, cardamomo, coralina.

Ligusticum. Libysticum.

EX tribus quatuor ue quæ à me petis doctiss. pariterq; amicissime Hieronyme, uix unum est in quo tibi, nescio etiam an plenè, possim satisfacere. Verum enim Ligusticum, seu (ut Galenus uocat) Libysticum, uix semel conspexi, necq; tunc quidem satis certe. Semen enim solum mihi monstratũ est, cui quidem ea omnia quadrabant, quæ à Dioscoride scribuntur: erat quippe nigrum, oblongum, odoratum, acre, & fœniculi figura. Sed quia neque folia, neq; radicem uidi, affirmare certò non ausim Ligusticum fuisse. Vulgarem uero hanc herbam, quam pro Ligustico passim herbarij ostendunt, apij semper speciem putaui. Sed cum ad certũ eam caput referre laboro, mutare sententiam cogor, atque ad secundam potius Dauci speciem redigere: uerum & hoc non absque formidine, donec partes eius omnes exacte fuerim contemplatus, quod tempestas anni nunc non patitur.

Vulgare Ligusticũ uel ad Apiũ uel ad Daucum redigendũ.

Cordumeni. Cardamomum.

Cordumeni seu Carui agreste à Serapione uocatum, non est ambiguum id esse quod Græci & Latini Cardamomum uocant. Respondent enim quæ eo capite à Serapione dicũtur ex Dioscoridis sententia, his quæ Dioscorides ipse de Cardamomo scripsit, non absque tamen multis erroribus, quorum nonnullos afferre non abre putaui, non tui causa, quem norim ex eorum numero non esse, qui hisce Arabibus medicis adeò afficiuntur, ut non aliunde medicinam haurire uelint, quàm exillorum turbidis lacubus: sed propter hos ipsos, si qui fortè tales in Academia uestra reperirentur. Atque ut multa mittam quæ in electione peccauit, atque alia nonnulla leuiora, in medicinis pro Lato uerme Ascarides scripsit, quum sint hi minimi uermes, & infimo intestino hærentes: Latus adeò magnus, ut tota ferè interior intestinorum membrana, in eum uersa uideatur, ut quadam ad Pactum epistola olim aperuimus. Vbi etiam Dioscorides miscerí dicit ad unguenta spissanda: Serapion oculorum uertit collyria. A primo errore nec Auicenna immunis fuit, sub eadem Cordumeni uoce de Cardamomo scribens, pro Lato uidelicet uerme, Ascaridem ponens. Quid uero uterque per Cardamomum intellexerit, bonus erit uates qui diuinauerit. Nullum siquidem in eo cap. græcum autorem affert Serapion: quod magno indicio est, esse medicinã nouam, antiquis medicis incognitam. Duplex uero quum faciant, maius scilicet & minus, in maiore describendo parum inter se sunt concordes: habere enim cortices & capita sicuti rosa dicit Serapion, & esse grana maiora Nabacho, & alia in se granula claudere puluerulenta, odorata, pinguia, & anguloſa, sapore acria, & adstringentia. Auicenna, maius Cardamomum nigrum, ciceris magnitudine, album intra se granũ habens. Verum in uiribus quoq; discrepant. Calidum enim & siccum in tertio ordine scribit Auicenna, Serapion in primo. atque in alijs nonnullis differunt, ut uel ex hoc discí possit, quàm parum tuto multi se ægrotantes barbaris autoribus committant. Auget hunc errorem, quod tria semina passim norunt officinæ, non figura tantum, sed & uiribus differentia, quæ pro

Errores aliquot Serapionis.

Cardamomum Arabũ antiquis medicis incognitum.

Arabũ dissensio in maiore Cardamomo.

Barbaris medicinæ autoribus se cõmittere periculosum.

quæ pro Cardamomo uenditant: quorum nullum, uel ad Græcorum Cardamomum, uel ad barbarorũ Cordumenon referri poteſt, ſed nec ad horum Cardamomum. Omnia autem quæ Cardamomi nomen uulgò nunc habent, & ea omnia quæ à Serapione & Auicenna ſub eodem Cardamomi nomine traduntur, eſſe ab antiquorum Cardamomo diuerſa, uel ex hoc conſtare poteſt, quod nullum eorum uel ſcribitur, uel ad guſtum ſentitur, amaritudinis particeps, quam Dioſcorides ſuo adſcripſit. Hæc ſunt quæ de Cardamomis peregrinis omnino, & propterea parum notis rebus, diſcere hactenus potui. Ad Coralinam iam accedo.

Semina quæ pro Cardamomo circũferuntur, id non eſſe.

Coralina, à Coralij ſimilitudine, dum utrunque in aqua eſt, nomen accipiens, & quæ à triginta quinque ferè annis hactenus ad eijciendos è uentre uermes magni uſus eſſe cœpit, à Dioſcoride, ni fallor, Bryon Thalaſſion, hoc eſt Muſcus marinus, dicta eſt. His enim uerbis Bryon deſcribit libro quarto, capite nonageſimo: Bryon Thalaſſion naſcitur in lapidibus & teſtis in mari, capilloſa, tenuis, abſque caule. quæ omnia Coralinæ uocatæ, natalibus & effigie ita quadrant, ut nulli rei alteri magis. Bryi autem, ſeu Muſci nomen, ſi quis iam ſiccam intuetur, cõgruentiſſime attribuitum ei cognoſcet. Effigie enim & colore Muſci, ſupra arbores quaſdam naſcentis, conſpicitur. Duo tamen ſunt quæ huic ſententiæ aduerſari uidentur: unum, quod in Hermolai uiri doctiſſimi interpretatione lactucæ foliſs maritimũ hoc Bryon pingitur: alterum, quod nulla interficiendi uel educendi uermes uis ab autore ullo uel græco uel barbaro ei attribuitur. Verum ad primum dicimus, Hermolaum nimis hoc loco, ſicut in aliſs pleriſq; in Plinio credentem, non quod in Dioſcoride, ſed quod in Plinio legerat Bryo adſcripſiſſe. Sic enim ille ſcripſit libro uigeſimoſexto Naturalis hiſtoriæ, capite octauo: Bryon marina herba, ſine dubitatione lactucæ foliſs ſimipulis maxime, teſtiſq; terra comprehenſis. Diſcordia autem hæc inde nata uidetur, quod Plinius uel in Dioſcoride (ſi eum ſequutus eſt, ut multi credunt) uel in alio autore græco, non trichodes, quod capilli ſimilitudinem oſtendit, ſed tridacodes, quod lactucæ, legebat. Nec ego in hac parte Marcello conſenſerim, putanti aliud eſſe Bryon de quo Plinius, ab eo de quo Dioſcorides agit: ita enim concordant medicinæ, & præter folia ferè reliqua, quæ uterque ſcripſit, ut credi non debeat, diuerſas ab eis res eodem nomine comprehenſas. At ſi Plinius & Dioſcorides Bryo ſuo peculiarem aduerſus uermes uim, qualem in Coralina cognoſcimus, non attribuerunt: non propterea putandum, aliud eſſe eorum Bryon ab hac noſtra Coralina. Siquidem nec medicinarum ſingulas uires agnouerunt antiqui, nec quaſcunque nouerunt, ſcriptis mandauere. Adde quod nec Bryon ubicunque natum, æqualem habet in hoc efficaciam: ſed certis quibuſdam Italiæ locis hoc expiſcantur pharmacopolæ, quod ſub Coralinæ nomine plebi uenditant. Hæc ſunt quæ ad tua quæſita nunc occurrerũt: quæ licet putarem acri tuo ingenio non plenè ſatisfacturã, malui tamen ea, quàm me abs te culpari. Vale.

Coralina, Bryõ Thalaſſion eſt.

Ex Ferraria, VI. Februarij, M. D. XXIII.

EPIST. V. ad Andream Turrinum medicum reſponſio ad nonnulla quæſita.

Reddítæ mihi hodie fuerunt literæ tuæ: quibus quantum per aduerſam ualetudinem licuit, exigente celeritatẽ nuncio, breuiſſime reſpondeo. Paulus duo capita ſcribit: alterum, cui titulus, De ſuperflua mulierum purgatione: ſecundum, De muliebri fluxu: in quo ſic ſcribit ad literam: Fluxus eſt rheumatiſmus uteri, quo totum corpus expurgatur. Tale autem eſt id quod uacuatur, quale eſt id quod abundat: rubrum quidem

Fluxus muliebris.

» ut ἰχὼρ, id est, sanies quædam sanguinis, album uero à phlegmate factum: aliud pal
» lidum, à bile factum amara, aliud aquosum. Si sanguis purus ceu secta uena fera-
» tur, attendendum diligenter ne corrosio adsit in utero. Cognoscitur fluxus, quo-
» niam continue loca ex uersicoloribus humiditatibus madescunt: quæ autem labo-
» rat mulier decolorata est, non appetit, non bene nutritur, & in ambulando difficul
» ter spirat, tumescentes habet oculos, atque quandoque dolet, quandoque non, mo
» doq; cum ulcere, modo sine eo, & aliquãdo cum phlegmone, uel cum sorde, uel pu
» re. De curatione uero sic scribit: Quoniam hæc passio humida est, subueniendum
Fluxus mulie-brem curan-tia. » est uniuerso corpori cum his quæ absque manifesto calore exiccant. Vtendum igi-
» tur frictione totius corporis, atque unctione ex melle cocto, dandaq; diuretica phar-
» maca, sicuti aqua in qua est coctum asarum & apium: totúmque corpus per uena-
» trem uacuandum. Et hæc quidem sunt quæ scribit Paulus, additq; multa ad ad-
stringendum idonea, & ad dolorem sedandum, necnon quibus in interpollationi-
bus utendum: quæ ideo non scripsi, quod ea tibi cognita esse iudicaui. Aliud igitur
An diuretica o-mnia menstrua prouocent. potius aggredior, quod & maiori eget perscrutatione: an uidelicet omne quod uri-
nam prouocat, menstrua quoq; prouocet: & si ita est, quomodo asarum & apium
in casu nostro conuenient, quum menstrua prouocent. Manifestum certe mihi ui-
detur ex Galeni sententia, licet non omnia quæ urinas mouent, menstruas quoq;
purgationes moueant, multa tamen esse quæ utrunq; faciant, inter quæ asarum &
apium connumerari à Galeno euidentissimum est: siquidem loco per te allato, in-
Menstrua pro-uocantia. ter medicinas quæ menstruas purgationes in totum detentas prouocant, Asarũ re-
posuit cum Sauina uidelicet, Meo, Iride, Calaminthe, Pulegio, Dictamno, Costo,
Apium. Casia, Amomo, Cinamomo. Apium uero idem posse, scripsit idem Galen. lib. 8. de
» simplici medicina, in hunc modum: Apium adeò calidum est, ut urinas & men-
» strua moueat. Nec obstat, mea quidem sentẽtia, id quod dicis ex Galeni sententia,
esse aliquas medicinas quæ singulares sunt, ex hoc nomine, quod uidelicet ita pro-
uocant urinam, ut nõ menstrua, & lac: & quod sunt calidæ & siccæ, quum ea quæ
prouocant menstrua, sint calida & humida. Non enim ita dixisse uidetur Galenus,
Lac gene-rantia. » sed hoc modo: Quæcunq; calefaciũt & exiccant moderatè, ad lactis generationem
» sunt utilia: quæ uero plus calefaciunt, non tamen uehementer exiccant, menstrua
» lationibus sunt idonea: urinas autem & ambo hæc prouocant: & præter hæc nihil
» minus quæcunq; calefaciunt & exiccant, quæ propterea eximie uretica uocantur,
» non quia sola urinam moueant, sed quod solam absq; mensibus & lacte. Non igi-
tur negat Galenus medicinas menstrua prouocantes esse uel actu uel potentia sic-
cas, sed non adeò siccas esse ut illas, quæ per excessum quendam ureticæ nomina-
tur: alioquin sibi ipse manifeste repugnaret, quum & Costum, & Casiam, & Cina-
momum prouocare menstrua dixerit, quæ potentia sicca sunt, & nõ nisi actu quo-
que sicca ex orientalibus locis ad nos afferuntur. Neq; hoc Galeni dictum de ure-
ticis ita ad uiuum resecandum est, ut credamus nõ posse inueniri medicinam, quæ
Sauina. simul & uehementer exiccet, & menses prouocet: quum ipsemet lib. 6. Sauinam
inter fortiter exiccantia cõnumeret: quam tamen in educendis mensibus nulli me-
dicinæ postponit, adeoq; ureticam facit, ut sanguinem per urinam educat: nam ad
menstrua prouocanda non tantum uehementia siccitatis obest, quantum tenuitas
partium prodest: quæ etiam facit ut Casia in tertio ordine sicca, & Cinamomũ, (cui
parem nihil æque, hoc est, in tertio saltem calidum, exiccandi uim habet) menstrua
uehementer educant. Si quid igitur est quod urinam solum mouere possit & non
menstrua, calidum id esse oportet, & uehementer siccum, nec tenuium partium.
Asarum autem & Apium non esse inter hæc enumeranda, uerba ipsa Galeni aper-
tissime monstrant, utrunque (ut suprà ostensum est) inter prouocantia menses re-
ponentis. Vnde cogimur dicere, non propterea hæc in casu nostro esse uerenda,
quod

quod menſtrua prouocent: ſiquidem maius ex his iuuamentum conſequemur in eo quod urinas mouent, quàm ſit nocumentũ, quod ex prouocatione illa conſequi poſſumus, quod certe uel nullum eſt, uel ualde exiguum: quoniam malæ illæ humiditates in utero & toto corpore retentæ (ut præter rationem experientia quoq; ipſa docet) magna ferunt nocumenta. Doctrinam igitur Galeni ſequentes, primo materias peccantes proprio medicamine purgabimus, quod aquoſos humores per uentrem educat: deinde Aſari & Apij decoctum dabimus, quod humiditates ipſas ad uterũ fluentes ad ureticas uenas traducens per urinam purgabit: & ſi quæ erũt in utero congregatæ, uel adhuc ad eum fluxerint, leniter per os ipſum uteri emundabit: deinde rurſus per inferiorem uentrem purgantes ſimul & uacuabimus, & diuertemus: poſtea frictionibus & unctione eadem perficiemus: demumq; ad adſtringentia, niſi per hæc finem optatum fuerimus conſequuti, pergemus: ita enim procedit Paulus: & enumeratis multis adſtringere ualentibus, ſubdit, & quæ in utero ſanguinem manante dicta ſunt, quæ non ſunt multũ fortia. Huic autem procedendi modo Auicenna quoque conſentire uidetur cap. 23. cui titulum facit, De curſu matricis: quod quidem caput, capiti Pauli ſuperius adducto correſpõdet, adiectis tantummodo pauculis, quæ ad fluxum ſeminis ſpectant. In hoc tamen à Paulo differt, quod per iniecta uterum emundat & adſtringit, non per epota, quod alio capite, hoc eſt quarto, effecerat: cuius titulus eſſe debet huiuſmodi, De cura fluxus ſanguinis: & in fine eius de cura patientis fluxum ex aquoſitate ſanguinis. Incipit autem hanc curam his uerbis: Et reiteremus diſtinctionem curæ fluxus ſanguinis » facti propter tenuitatem & aquoſitatem eius. Dixit autem reiteremus, quoniam ſu » prà eodem capite dixerat de eo his uerbis: Et ſi cauſa eius fuerit aquoſitas, & prouo » catio eius ſcilicet per urinam, & retractio eius ad cutem ſupple, erit eius curatio, & » detur in potu de gummi Arabico, & Tragacantho, facta uidelicet diuerſione & ua » cuatione per urinam & ſudorem. Quam curam ueluti cõciſius poſitam, rurſus repetit in ea parte, Dico ergo: interpoſitoq; uno remedio ad ulcera, ponit curam aliquorum una & eadem uia procedentium in cuiuſque fluxus muliebris curatione, ſiue ab aquoſitate, ſiue ab alia proueniret cauſa: quæ cura conſtabat ex prouocatione, adſtrictione, confortatione per uices facta: cuius ipſe iudicium faciens in fine capitis eam in pleriſque laudat: fieri tamen ait quandoque fluxum ſanguinis ex alijs cauſis, non ex tenuitate & aquoſitate, quæ cogunt uti à pure ſtypticis puris. Diſtinctiorem autem doctrinam nobis reliquiſſet Auicenna, ſi, quemadmodum Paulus facit, ſeruaſſet penitus diſtincta capita de ſuperflua menſtruorũ purgatione, & de curſu ſeu fluxu uteri, quæ ita differunt ſecũdum Paulum, ut in illo de ſuperfluente menſtruo, hoc eſt ſingulo quoque menſe facta ſanguinis uacuatione: in hoc de aſſiduo uel ſanguinis, uel alterius huiuſmodi humiditatis fluxu agatur. Hæc ſunt quæ mihi, alioqui podagra afflicto, & nuncij celeritate, ne dicam importunitate penè oppreſſo, ex tempore occurrerunt: ut uenia dignum uideri debeat, ſi quid peccatum eſt.

LARVM MEDICINALIVM LIBER DVODECIMVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Ferrarienſis medicus, Vincentio Caprili medico, de cochleari, & acetabulo.

QVVM apud Cælium, uirum ſicuti doctrina, ita liberalitate atque omni uirtutum genere nemini ſecundum, fortè epulare- mur, interq; alia menſæ inſtrumenta, argẽtea cochlearia appo- nerẽtur: tu ne aſymbolus penitus in cõuiuio uidereris, in quo præter epulas, quas Cælius ipſe ſemper lautiſſimas conuiuiis præbet, ſolet quiſq; cõuiuarum ſelectum aliquid in literis pro- ponere, quæſtionem nobis in cochlearis menſura mouiſti, pa- rem oxybapho eius faciens capacitatem. Quod cum Cælius minime probaret, atq; ego minimo minus, tu expletis epulis & pleriſq; alijs diſputationibus inter cõuiuas agitatis, demumq; allato Pierij Valeriani, cuius honorandi gratia cõueneramus, de myſterijs antiquis libro, magnaq; cum uoluptate & laude multis eius capitib, à no- bis auſcultatis, quaſi cõcoquere eruiliam quam cum cochleari hauſeras, nõ poſſes, domum reuerſus, tumultuariã epiſtolam ad Cælium adornaſti, in qua tuam de co- chleari ſententiam conaris adſtruere: melius certe horas illas collocaturus, ſi quæ ul- tro citroq; in utiliore argumẽto dicta fuerãt, annotaſſes. Sed fit neſcio quomodo, ut errare quiſq; malit, nouumq; errorẽ antiquo addere, quàm deprehẽſus monitusq; reſipiſcere, & alijs rectius ſentientibus cedere. In hac epiſtola poſt proœmiũ, primo ex Plinij autoritate acetabuli menſurã, quod idem oxybapho eſt, heminæ quartam partem capere ais, hoc eſt drachmas 15. Addis præterea, acetabulum idem eſſe Lati- nis, quod Græcis eſt cotyledon, multasq; ac diuerſas ſignificationes habere. Cotylã quoq; in Græcorũ conuiuijs menſurã fuiſſe, cuius apud religioſos quoſdam adhuc extent ueſtigia: Romanos uero ea uſos ad intinctus, & ab aceto uocaſſe acetabu- lum: cuius forma eſſet parua, rotũda, ſenſim in cõcauitatem deſinens, ut in cochlea- ris figura cernitur. Ab hac figura herbam quandam uocatam, quia folia habet ace- tabuli figura: & acetabula in piſce polypo, & apud Galenum uteri cotyledones, partes eſſe concauas, in quibus fœtus hæret, & oſſium cauitates. Addis præterea, id quod potiſſimum urgere ais, modum medicinarum, quod Thymelæa datur pon- dere acetabuli, ſimiliter & Thlaſpi, item Epithymum & Tithymallus, quod non fie- ret ſi magna menſura eſſet acetabulum. Hæc ſunt (ni fallor) tuæ diſputationis capi- ta. In quibus quantũ à ſcopo cadas, nemo non uidet, qui uel primum pedem in pri- mis diſciplinis promouerit. Problema diſputandum erat, an cochlear & acetabu- lum eſſent idem. Cuius problematis partem affirmatiuã adſerere nemo poteſt, niſi oſtendat utroq; nomine eandem rem ſignificari. Quũ enim, Ariſtotele teſte, idem tribus præcipue modis dicatur, genere ſcilicet, ſpecie & numero, nec de primis duo bus modis eſſet diſputatio: nullus enim negabat & utraq; eſſe uaſcula, & in uſum menſarũ uenire: ſed de tertio tantum, an ſcilicet idem numero, erat cõtrouerſia. Eã dem autem numero ſunt (ait idem Ariſtoteles) quorum nomina quidem plura, res uero ſignificata eadem. Tuum igitur erat probare, per acetabuli & cochlearis nomi na eandem menſurã ſignificari: quod non facis: ſed cochleari in totum depoſito, ace tabulum tantũ amplecteris, atq; ita pro arbitrio uerſas, ut inter acetabula cotylam quoq; reponas. Quod certe apte nunquam fiet, niſi pluribus acetabulis obruatur: quadruplo enim maius uas eſt quàm acetabulũ cotyla, iuxta bonos autores, quũ ſit eadem cũ hemina. Oportuit autẽ te, ſepoſita aliquãdo cotyla & acetabulo, cochlearí manum

Pierij Valeriani liber de myſterijs antiquis.

Cotyledones.

Idem tribus modis dici.

Eadẽ numero.

Cotyla.

Hemina.

manum admouere, nobisq; ostendere eius capacitatẽ esse cum acetabulo parem: quod quum tota epistola non facias, frustra te in acetabulo & cotyla laborasse aperte ostendis: Hermolai enim autoritas, licet uiri nostro seculo doctissimi, non tanti momenti est, ut Galeno, Paulo, Plinio, Africano, Prisciano, uel Remnio, alijsq; antiquioribus, qui diuersa ea uascula putauerũt, anteponenda sit. Alioqui neq; corollarium, imò neq; ipse sub eius nomine uulgatus Dioscorides, doctrinamq; & grauitatem Hermolai mihi ubiq; redolent. Nam ut alia nunc mittam, quis tantam hallucinationem in Hermolao alioqui oculatissimo admittat, ut cochleare ab acetabulo discernere non ualuerit? præsertim quum aliquando Plinium sequutus, cochleare ligulam interpretatus sit, sicuti capite de Pytiusa. Sed Hermolai autoritate in præsentia omissa, ad ea quæ tu urgere potissimum dicis, conuertamur. quæ tamen tantum absunt ut urgeant, ut nec rem quidem uel de longinquo attingant, sed maxime ab ea absint interuallo. Nihil enim aliud probant, etiam si quicquid petunt, concedatur, quàm acetabuli mensuram non esse magnam. Sed quæso mi Vincenti, nonne in Aristotele puer legisti, magnum & paruũ de numero eorum esse quæ ad aliquid referuntur? milijq; granum, quanquam reliquorum cerealium comparatione paruum dicatur, alteri tamen sui generis grano collatum, magnũ dici possit? Atq; e contrario, montem paruum dici, qui sit myriade modiorum maximi mihi longe maior? Dicimus igitur, acetabulum, modio, sextario, medimno, cado, & ipsi quoque cotylæ, alijsq; maioribus mensuris comparatum, paruum & esse & dici, Cochleari uero quãtumuis magno, maius longe, sexcupla scilicet & decima proportione. Est enim acetabulum, etiam temet ex Plinij autoritate teste, quarta pars heminæ, quæ secundum omnes autores idem est cum cotyla: quare fit ut cotyla una quatuor supra sexaginta contineat magna cochlearia. Vide igitur in quem labyrinthum te Marcellus coniecerit, à quo ferè ad uerbum bonam tuæ epistolæ partem excripsisti. A quo errore nec ipse immunis est, si id quod tu, de acetabulo sentis & cotyla, Quod ego tamen credere non ausim, de homine tantæ lectionis & eruditionis: nec eius uerba hoc aperte monstrant, quæ sunt: Cotyledon facta est à cotyla Græcorum in poculis & conuiuio uini mensura & uasculo. Et paulò infrà: Quoties autem seruata eiusdem uasculi forma in alium transferebatur usum, oxybaphum uocabatur. Quæ Marcelli uerba ad formam figuram ue potius spectare, quàm ad capedinem uidentur: sicuti prima uerba ad uocis potius deriuationem, quàm eiusdem rei significatum pertinere. Quemadmodum & id quod de poculis fictilibus, quibus in paupertate & cœnobijs (ut ipse ait) utuntur. Si enim uascula fictilia quibus in cœnobijs utuntur, antiquis cotylis essent ambitu & continentia æqualia, sicut iuuenibus & robustis forte commoda, ita senibus & tremulis ualde essent incommoda, ut quæ utraq; etiam manu, ut mos est isti hominum generi pocula amplecti, uix possent labris admouere. Sed siue magna sit, siue exigua acetabuli mensura, non potest certe minor esse quàm drachmarum quindecim, si Plinio stan dum est, quem tuis copijs ueluti ducem præmisisti. Si igitur Thymelæa (ut dicis) est de maxime soluentibus uentrem, quis audeat ex ea, quocunq; nomine, acetabuli uel cochlearis uocetur, quindecim drachmas semel dare? Dicere igitur oportet, uel locum illum in Dioscoride deprauatũ esse, uel folia Thymelææ, quæ Cneorũ usq; ad Theophrasti tempora uocabantur, non esse inter fortissima purgatoria numeranda. Ego primæ parti potius accesserim, ut qui norim Mezereon nunc uocatũ, corrupta scilicet uoce à Cneoro, adeò uehemẽter purgare, ut nedum acetabulum, quod iuxta omnes bonos autores cyathum unũ semis capit, hoc est, heminæ quartam partem, sed uix cochleare paruum, id est, triobolum, quod minimum est omnium mensurarum, forti uiro audeam exhibere. Locum igitur deprauatum omnino puto, quod etiam ductus ipse uerborum ostendit, orationisq; interruptus ordo:

Magnũ & paruum dici ad aliquid.

Acetabulum.

Mezereon.

Dioscoridis locus depravatus.

primo enim plurali numero, folia nominat, ubi docet, ἀφαιρεῖν γὰρ αὐτῆς ἴνας, deinde singulari, καθαίρει δὲ. & paulò post, ἄγον, & ποιεῖ, & μιχθέν. deinde redit ad plurale, λεῖα, αὐαλγφθέντα. Auget autem causam huius suspicionis, monstratq; quodam pacto uiam intelligendi hunc locum, ultimo æditus Dioscoridis codex, in quo legitur, ὧν πλεονάμενον ὄζον ὀξυβάφου πλήθους. quasi uelit Dioscor. non bibi acetabuli mensura, sed emplastri modo apponi: in quem modum nec maior etiam acetabulo quantitas uerenda. Et hæc quidem de Thymelæa, licet præter rem, non tamen ab re dicta sint. Thlaspi & Epithymum nihil moror, in illo enim Galenum, cui refragari nemo audet, in hoc Mesuen, cui multi credunt, habeo suffragantes. Horum posterior uiginti drachmas eius præbet: alioqui experientia ipsa docet, Epithymũ non esse in ter uehementia medicamina censendum. Argumentum uero quo probas acetabulum uideri quatuor drachmis minus, optime refellit Cælius, in literaria palæstra athleta inuictus. Maior difficultas est in Tithymallo, si tamen ea uera sunt, quæ tu de eo ex Dioscoridis sententia scripsisti. Equidem quum omnia quæ ille de septem Tithymalli generibus scripsit, diligenter perlegerim, de nullo legi, quod folia eius acetabuli integri mensura præberet: sed de primo tantum uocato Caracia, quod dimidiati. Excerpta autem ut puto à te ea uerba sunt ex cap. de Peplo, de quo mirum dari acetabulum, quum & opsonijs ad aluum molliendam tesse Plinio inspergatur, quod certo indicio est non esse ualde medicatum. Videmus etiam rusticos, oleris modo supra duo acetabula folia Anabuli, & utriusque Sambuci esitare, atque ὀρθοστάδιον, ut Hippocratis & Galeni uerbo utar, nec propter hoc à consuetis negocijs laboribusq; cessare. Ecce igitur, ut quæ tu maxime urgere putabas, nullo fere negocio cecidere. Supereſt, si cauillatoris notam, quam nobis uelle inurere in calce tuæ epistolæ uideris, delere uoluero, ut scilicet melioribus quàm tui fuerint, testibus probem, oxybaphum acetabulum ue maius esse cochleari: quæ certe res adeò in propatulo est, ut pudeat in ea tempus conterere. Vtar autem, quia cum medico ago, medicorum tantum testimonio. Verum quia intelligi non potest, an oxybaphum apud antiquos medicos idem sit cochleari, nisi utriusque mensura recte à nobis inuestigetur: ideo utrunque medicorum testimonio metiri conabor. Oxybaphum tuipse definisti esse drachmarum quindecim. Si ergo probauero tantæ capacitatis non esse cochleare, teipso opinor iudice uictoria à nobis stabit, etiam me non monstrante certam cochlearis mensuram. Incipiens igitur à Dioscoride ceu antiquiore, ostendam ex eius dictis, cochleare non posse drachmas quindecim capere. Primus locus sit, cap. de Aloë, ubi dicit cochlearia duo soluere uentrem, & stomachum purgare. Insanior autem sit Oreste, qui triginta drachmas aloës, uel elephanto ad ciendam aluum dederit. Hoc argumento aperte monstratur, cochleare non esse oxybaphi capacitate. Sed audi aliud, quo eius minimam mensuram agnoscas. Paulò post ea uerba addit idem Dioscorides, drachmas tres aloës perfecte purgare. Ex his manifeste colligitur, drachmas tres plus esse quàm duo cochlearia: duo siquidem cochlearia soluunt uentrem, & stomachum tantum purgant: drachmæ autem tres perfecte purgant. Sequitur igitur ut cochleare minus capiat apud Dioscoridem quàm sesquidrachmam. Sed audi & Plinium de eadem aloë loquentem libro

» 27. cap. quarto: Datur, inquit, ad stomachi dissolutionem in duobus cyathis aquæ

» tepidæ uel frigidæ, cochlearis mensura, bis ter ue in die ex interuallis, ut res exigit.

» Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Ex his Plinij uerbis sequitur,

Cochlearis capacitas.

quod cochlearis capacitas minor sit quàm integræ drachmæ: quando tria cochlearia non tantum possunt apud eum, quantum tres drachmæ. Idem alio testimonio Dioscoridis probatur capite de Pityusa, purgationis gratia dantis foliorum tres drachmas, radicis duas, seminis unam, succi uero cochlearium. Succum enim esse in hisce plantis potentiorem semine, docet in lib. de simplicib. medicamẽtis Galenus.

Aloës dosis.

Epithymum.

Notum

Notum quoque & illud est, quod quanto res potentior, tanto eius exhibenda portio minor. Quod si datur seminis drachma, & succi cochleare, sequitur plus esse drachmam quàm cochleare. Scillæ quoq; assæ, octuplo salis commixtæ, dat idem Dioscorides duo cochlearia ad aluum emolliendam. Sed per Deum rogo, quisnam fuerit, uel Dacus uel Geta, qui eius miscellæ triginta drachmas possit esitare? Aut eius quæ salis sex cyathos, & scammonij drachmas uiginti recipit, deuorare drachmas quinq; supra quadraginta? quum tamen perfectam desideranti purgationem, tria eius cochlearia dari Dioscor. præcipiat. Sed præterea quis adeò temerarius sit medicus, qui struthij, id est radiculæ, in quarto ordine calidæ, drachmas quindecim audeat exhibere, cuius tamẽ idem Dioscorides præbet cochleare? Liquet igitur apud Dioscoridem exiguam esse cochlearis capacitatem, uixq; conferendam, nedum æquandam acetabulo. Idem ostendamus Galeni testimonio. Is lib. 11. de simplicib. medicamentis, dari iubet castorei cochleare: quod neutiquam facere, nisi exiguam & ipse putasset eius capacitatem. Lib. uero 7. curatiuæ methodi, ubi mediocriter cupimus euacuare, hieræ duo parua exhibet cochlearia: quando ad summum & plurimum, duo magna: minimam dosin esse dicens paruum cochleare. Quæ palàm ostendunt, & duplicem esse cochlearis mensuram, & utranque acetabuli compara tione exiguam, præsertim quum acetabulum maius putauerit quàm Plinius. Siquidem lib. 6. de medicinis cõpositis secundum genera, quum tres cotylas distinguat, unam scilicet nouem, aliam 16. & tertiam 12. unciarum (quam heminam Italicam uocat lib. 4. de tuenda ualetudine) nullum acetabulum minus facere potest quàm uiginti drachmarum: si (ut omnes affirmant) acetabula quatuor heminam uel cotylam complent. Sed age aliorum quoq; testimonio medicorum, certam utriusque inuestigemus capacitatem. Est apud me antiquus codex Lazari, re & cognomine Bonamici, & utraque lingua eruditissimi, in quo multa habentur ad medicinam pertinentia, atq; inter reliqua medicinalis Dioscoridis materia: cui adnectitur commentariolum sub eiusdem Dioscoridis nomine, de mensuris & ponderibus inscriptum. In hoc ita de oxybapho scribitur: Oxybaphum, quod est quarta pars cotylæ, capit uncias binas semis. De cochlearío uero hoc modo: Cochlearium gramma- » *Oxybaphũ.*
» ta habet tria. Gramma autem, ipsomet teste, ualet obolos duos: oboliq; sex apud »
omnes autores drachmam faciunt. Quare iuxta hunc scriptorem cochlearium con- »
tinebit drachmam unam, quæ erit uigesima pars oxybaphi, & octuagesima cotylæ, quod de magno cochleari intelligere oportet. Apud Paulum uero Aeginetam ita legimus: Oxybaphum habet cyathum unum semis: cyathus chemas paruas, seu » *Cyathus.*
mystra parua duo. Mystrum autem hoc paruum, licet Paulus nõ definiat, est unius » *Mystrum.*
unciæ. Quare secundum Paulum oxybaphum continebit uncias tres: & hæc quidem est communis sententia: sicuti & quod cotyla capiat libram integram, & parum cochleare tres obolos, magnum sex. Vides igitur mi Vincenti quàm malo fundo innixa fuerit tua de cochleari & acetabulo præpropera sententia, quam nostra solida & bene fulta. Nolim tamen te quasi absterritũ, terga omnino uel manus dare, sed à prælio quidem te optarim, non tamen à bello semel nobiscum inito, cessare, quin potius redintegrata acie nos in alio campo minus paratos aggredi. Ex mutuo enim hoc congressu ueritas plerunque eruitur.

Cotylæ species tres.

Vale.

Ex ædibus nostris, XV. Calend. Quintiles.

EPIST. II. ad Hieronymum Auegnam Vitilianen. medicum insignem, stranguria & dysuria uexatum.

Stranguria. Dysuria.

QVum inter seniorum affectus, ab Hippocrate ultimo aphorismo libri tertij recitatos, urinæ stillicidia, difficultatesq; numerantur, quas strangurias & dysurias Græci, & ferè nostri seculi medici uocant: nemo mirabitur, si tu quoque (qui, ni fallor, iam sexagesimũ annum exegisti, posteaquam uigilias, labores, & curas, quas necesse est eum perpeti qui medicinã exercet, præsertim in eo loco, ubi non adest alius qui fesso tot laboribus manũ subleuet) in hos casus incidisti. Sed illud potius admiratione dignũ, quod statis determinatisq; circuitibus, hoc est, 15. quoque die hisce affectib. tribus quinque ue ad summum diebus sequentibus affligaris, reliquo tempore tali molestia careas. Huius typi circuitusq; causam quum à me coram peteres, ad Galenum statim confugi, qui 2. lib. de differentijs febrium causas huiuscemodi circuituũ, tum in membrum mittens, tum in id quod recipit, transfundit. Ita enim natura insitum esse, ut quæcunq; particula robustior est propria quadam ui, id à quo læditur ad debiliorem transmittat, nec cesset ista transmissio, donec ad imbecillissimam uentum sit. Fit enim in corporis particulis idem quod in ea mala republica, quam Aristoteles uocat ὀλιγαρχίαν, in qua qui plus possunt, minus potentes opprimunt, & hi rursus alios, donec ad infimam plebeculam peruentũ sit, quæ adeò omni potestate destituta est, ut eam necesse sit opprimi tantum, & neminem opprimere. Ad eundem modum membra quæ principem locum in corpore tenent, quicquid in eis redundat, ad ea transmittunt, quæ minoris dignitatis sunt, & hæc rursus ad alia, donec uel extra corpus pellatur, uel in aliquam ignobilissimam partem decumbat. Fit autem hoc præterea, quando præter id quod particula minus nobilitatis habet, est etiam ad susciendum, atque ad exteriora demittendum fabricata: cui serosæ humiditati, si quid uel totius corporis, uel iecoris, uel renum uitio maligni miscetur, id simul cum urina recipi ab ea necesse est. Quod ubi paulatim congestum ad molem uenit, quæ ipsi operationẽ uesicæ in excernenda urina impedire possit, tunc stranguria dysuria ue fit, & pro qualitate eius morsus ardor ue quispiã in urinæ exitu excitatur: quæ symptomata tantisper durant, donec materia illa tota exierit. Facit etiam ad huiuscemodi malæ rei in uesica aggregationem, uesicæ ipsius præternaturalis quædam imbecillitas, paulatim ex talium rerum receptione acquisita. Facit & dolor calorq; loci, ita ut hæc sese mutuò augeant, materia quidem calorem mordentemq; dolorem, atq; hi rursus materiam: fitq; demum ex his omnibus, ut ipsa quoque uesica ob imbecillitatem, proprium alimentum non probè transmutet, atq; hoc pacto ipsa quoque sibimet perniciem afferat, cõcurrente etiamnũ quadam dispositione in ea permanente, non absimili qualitati quæ in his uasculis remanet in quibus opsonia elixantur. Hæc igitur sunt, ni fallor, causæ, quamobrẽ per uices circuitusq; affligaris.

Vesicæ munus.

Periodica afflictio.

Quænam uero sit nocua illa res, quæ ita per uices aggregatur, incertum esse uidetur: possunt enim arenulæ, possunt lapilli, potest humor aliquis, & hic quidem uel biliosus uel salsuginosus, ardorem excitare, atq; uel per se & absq; medio, uel uel cusculo mediante. Nullius autem horum adsunt indicia præterquam arenularum & pituitosi cuiusdam humoris, quæ ambo remittente se ardore exire consueuerũt. quare proculdubio ab his facta ea symptomata uidentur, quibus exeuntibus quiescunt. Sed quoniã excellens quidam medicus, quo cum nobis fuit circa casus hosce tuos disputatio, suspicabatur uehementer à calculo hæc fieri, nec tu ab eius sententia multum abhorrere uisus es, ideo operæpreciũ me facturum putaui, si hanc sententiam

tentiam pro uiribus eliminarem, præsertim quum non exigui sit momenti ad curá
tiuas intentiones inuestigandas. Sed quoniam argumentum, quo ex tempore usus
sum, maturius etiam rem considerãti uisum est efficacissimum, ab eo exordiũ etiam
nunc faciam. Dicebam enim, si symptomata hæc per uices à calculo fiunt, uel calcu
lus in uesica semper adest, uel à renibus ad eam transmittitur. Si primum, nulla ra=
tio assignari poterit, quare per certa & signata interualla affligat. Fieri quidem for=
tè posset, ut nõ semper eodem modo infestaret, sed magis minus ue, secũdum quod
uel in caua parte, uel prope ceruicem inueniretur. Verum si hoc esset, non uideo
quomodo certum tempus seruari ualeret, per quod symptomata illa reuerterẽtur.
Facile præterea esset quoties in ceruice inueniretur, uel excussione, quam Galen.
præcepit, uel aliquo alio ingenio à ceruice ad concauitatem eum repellere, quo ex=
pulso symptomata uel in totũ, uel magna ex parte cessarent. Cum tamen tu utrun=
que expertus, neq; ob excussionem cruribus leuatis factam, neque ex catheteris in
meatum uirgæ impositi repulsione, ullam te inuenisse requiem testatus sis. Nequa=
quam igitur putandum, uicissitudinariã hanc certo tempore dysuriæ stranguriæ ue
reuersionẽ ex calculo in uesica semper residente fieri posse. Sed nec à calculo à re=
nibus ad uesicam transmisso hæc fieri, euentus ipse testatur: si enim ita esset, oporte
ret semper ante cessationem pausam ue symptomatum, lapillum exire: alioqui re=
uerteremur ad id quod iam destruximus, hoc est, ad calculum in uesica permanen=
tem, qui, ut ostendimus, tametsi ualeat modo plus modo minus offendere, statis ta=
men & certis tẽporibus id facere non potest. Ex his euidenter concluditur, uel non
esse in uesica calculum, uel etiam si adsit, inueniri aliam causam oportere, quæ uel so
la, uel simul cum eo circularis illius molestiæ sit causa. Verũ ut ingenue fatear quod
sentio, quo tempore apud nos fuisti, calculi in uesica indicia certa nõ apparuerunt.
Neq; enim urina fuit aquæ similis, cum sabuloso sedimento, incocta ue aut subalbi=
da, nec sanguinis mictus, nec pudendi assiduus adfuit uel pruritus uel dolor, neque
ipsum ultra modum uel laxum, uel intentum, nec perpetua mingendi uoluntas,
aut stranguria, nisi quandiu durauit accessio: qua denicq; per exitum crassiorũ quo=
rundam humorum & sabuli finita, nullum præterea indicium calculi remansit, sed
matellam lotio unica mictione absq; molestia implebas, & quocunque placebat uel
eques uel pedes absq; ulla læsione accedebas. Rebus igitur in futurum eodem mo=
do cedentibus, præseruationis potius quàm curationis gratia (nullus enim morbus
remansit, qui curationem desideraret, seruato semper congruo uictu, ante tempus
alterius accessionis) utendum hac potione: Rhei barbarici tenuissimus puluis, in
decocto polypodij, glycyrrhizæ, & adianti bibendus: sit aũt rhei integra drachma,
polypodij uncia, utriusq; reliquorum drachmæ duæ. Bibita semel tertio aut quarto
ante accessionem die hac potione, dempto rheo, singulo quoque die eadem itere=
tur potio, ex qua si fortè aluus nõ leniretur, adiuuanda erit per mollis clysmatis inie
ctionem, quæ nec accessione superueniente dimittetur. Sed si immodicus fortè ad=
esset in mingendo morsus & ueluti ardor, addendus potioni succus seminum cucu
meris & albi papaueris: & si his mitigatus non fuerit, ad cremorem corticũ uenien=
dum. Roborandum præterea semper iecur cum intybi succo, cui absinthij pars
quarta, & aceti rosacei octaua sit adiecta: renumq; regio ad pudendum usq; solani
succo cum rosacea aqua fouẽda. Adderem alia multa, nisi me moraretur uetus ada
gium, Noctuas Athenas. His igitur contentus esto: quæ nec addi=
dissem, nisi me identidem & ipse rogasses ut hoc agerem,
& post tuum à nobis discessum adolescens ille
ciuis tuus, qui hic studij gratia mo
ram trahit, me fre
quenter tuo nomine solicitasset.

Catheter. κατὰ τὴν instrumentum chirurgicũ quo urina elicitur.

Calculi in uesicam incumbentis notæ.

Ad humores crassos in uesica residentes.

EPIST. III. Ioan. Manard. Petro Carnicer uiro eminentissimo, Bononiensisq; Academiæ, ac Hispani Collegij Rectori dignis. De Aloë, quod non aperiat uenarum oscula.

EVisse in symposio illo uestro, qui pro Mesue aduersus me starent, minime miror. Non facile enim quisq; dogma deserit in quo consenuit. Sed illud potius admiratione dignum uisum est, quod tales & tot uiri, primas in Academia uestra tenentes, nō euidentiores pro suo & Mesues dogmate, quàm quas scribis, attulerint probationes. Quū enim medicina, sicuti & quælibet alia ars, duobus ueluti cruribus innitatur, experimento uidelicet & rationi, uel altero uel utroq;, decens erat, id quod dicebant euidenter adstruere. At nec certo experimento, nec probabili satis ratione suam opinionem, ni ego fallor, roborarunt. Quod ad experimentum enim attinet, ut non negamus epota aloë quibusdam uenarū ani ora reserari: ita Galeni clypeo muniti, non aloës maleficio, propria ue ui, id fieri defendimus, sed eorum quæ excernuntur acritudine. In hanc enim, non in pharmaci uim, id ipse refert 6. lib. aphoris. 47. de homine loquens atra bile uexato, cui ex acrium humorū purgatione bis in anno ipsius iussu data, ani uenæ aperiebantur. Alioqui nec ueri simile est eum aloë usum in expurganda hominis illius atra bile, sed uel epithymo, uel elleboro nigro, uel alio medicamine nigri humoris purgatorio: inter quæ nec Mesuas ipse aloën numerauit. Quare non est ut in aloën Galeni experimentum referatur. Noui etiam ego uirum qui ex potu rhei barbarici, quo frequēter utitur, idem se pati affirmat, quod alij dicunt ex aloë: quum tamē nemo adhuc, quod norim, tale rheo barbarico adscripserit maleficium. Nec desunt qui scripserint, à polypodio sanguinem per urinam elici; simili & ipsi, ut arbitror, argumento decepti, quod scilicet epoto polypodio sympro illud nonnullis acciderit. Non in aloën igitur magis hoc referendum, quàm in alia purgantia. Sed dicet forte, uel senex ille, uel alius eiusdem sectæ: Si ea uis non magis aloë adest quàm alijs medicamentis acres humores purgātibus, unde factū est, ut communis sententia, non solum medicorum, sed & aliorum hominū aloë utentium sit, quod ipsa potius, quàm alia medicamenta, sedis uenas aperiat? Dicam, non alia ex causa in hominū mentes hoc dogma irrepsisse, nisi quod crebrius aloë utuntur, quàm alio quouis purgatorio medicamēto. Ferè enim quicunq; sani uel lenien dæ alui, uel uentriculi expurgandi gratia aliquo medicamento utuntur, ad aloën, uel ad catapotia ex ea confecta, confugiunt. Quare factum est, ut quod ab excrementis ab aloë motis fit, id proprio uitio & per se ab ea fieri putetur. Confirmauit eorum credulitatem medicorū opinio, qui Arabas medicos instar oraculi uenerantes, quicquid apud eos legebant, absq; alio examine, & ipsi suscipiebant, & alijs persuadebant. Primus autem inter Arabes qui hoc scripserit (quod quidem me legisse meminerim) fuit Serapion: cui quantum fidei tribuendum sit, legenti eius aggrationes, & cum his quos affert autoribus conferenti, facile patēre potest: uix enim caput inuenias, quod sit ab erroribus immune. In hac uero ipsa re quantum ei credendum sit, uel ex hoc cognosci potest, quod Pauli sententia id scribit, qui nec per somnium quidem quandoq; talem rem cogitauit. Nihil igitur experientia contra nos facit, nec Arabum, qui Serapionem unus post alium sequūtur, autoritas. Iam rationes examinemus. Nullam certe uideo eos pro suo dogmate rationem attulisse, nisi quod cit menses: hanc argumentationem innuentes, Aloë prouocat menses, ergo aperit ora uenarum. Quæ certe ratio, instar rationis Melissi, in materia pecat & forma: falsum assumens, eoq; etiam dato, propositum non concludens. Nullus enim idoneus autor talem ei uim, menstrua scilicet mouendi, adscripsit. Quod si etiam

Mesue lapsus in Aloë.

Rheo barbarico epoto quibusdam ani uenas reserari.

Polypodij potione quibusdā sanguinem per urinam elici.

Aloë non ciere menses.

ſi etiam hic ad experientiam prouocent, ego ad rationem prouocabo, quæ docet, uterum menſes non trahere: & propterea ſi ſint multum impediti, aut omnino retenti, non niſi à ualde calidis & incidentibus medicamentis reuocari, qualia ſunt ſauina, nepeta, pulegium, caſia, cinamomum, atq; id genus ſimilia, quæ ſcilicet in tertio calefacientium ordine reponuntur. Ad quem ordinem quoniam, Meſue etiam ipſo teſte, aloë non aſcendit, ideo non eſt inter ea quæ proprie menſes mouent numeranda: ſed ſi quando in hoc conducere forte uiſa eſt, id non propterea factum, quod uenas aperiret, ſed quia aliquid amouit quod eorum fluxum prohibebat. Ex quo fit, ut ſequela, cui tacite bonus ille ſenex innitebatur, non id cõcludat quod uolebat, ut uidelicet ſi quoquomodo in ciendis menſibus aloë ualet, idcirco ora uenarum aperiat. Hæc enim à nulla medicina aperiri poſſunt, Galeno teſte, quæ non ſit acris & terreſtris, atque ignea quadam prædita caliditate. Carere autem aloën omni acrimonia, & guſtus ipſe indicat, & Galeni autoritas: & uires quas quotidie experimur, & boni autores ei adſcripſere, demonſtrant. Nec eſt ut quiſpiam Iacobo de Partibus innixus, adſtringendi poteſtatem ei duntaxat adeſſe dicat, dum extrorſum admouetur: dum uero intus accipitur, aperire. Nam præter hoc quod nulla res id per ſe actu agit, ſiue intus, ſiue extrà adhibeatur, cuius agendi poteſtatem non habet: ſtatim etiam redarguitur à Dioſcoride dicente, quod pota ſanguinis excreationes compeſcit. Quam ſententiam à ſuo etiam Serapione poterant ediſcere. Sed & ab Auicenna (quicquid nugentur expoſitores) cap. de ſputo ſanguinis, inter medicinas quæ apertis uenis bibuntur, aloën numerãte. Taceo Plinium, teſtem apud eos forte minus idoneũ, qui 27. lib. ait, Aloën ſanguinis excreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ põdere ex aqua: ſi minus, ex aceto potam ſanare. Cuius tamen teſtimoniũ quum conſentiat Galeno libro quinto methodi, ſi uas fractum paruum fuerit, aloën laudanti, non uidetur poſſe à medico reſpui. Adſtringit igitur aloë ſecundum bonos autores, non ſolum foris admota, ſed & intrò aſſumpta: quod Iacobus negabat. Quare alium patronũ inueniãt neceſſe eſt Meſues iſti ſectatores: quẽ ſi forte ob inopiam inuenire nequiuerint, fungar ego eius uice, abſque ulla ſpe præmiſ: docebo q; modum, quo ſi non uictoriam, ſaltem concordiam cum bonis autoribus, imò cum ipſa ueritate, poſſint inire. Erit hic modus (ne amplius ſuſpenſos eos teneam) ſi dicant, Meſuen non de quauis aloë, ſed de maligna tantum intellexiſſe. Vel ſi omnino cõtendant, eum etiam de bona loquutũ, dicant, ab ea duntaxat ſanguinem elici dum exorbitat, hoc eſt, plus purgat quàm deceat. Quibus dictis ſi reclamauerint, moneas eos rogo, ut patienter expectent, donec utrunq; ex propriis Meſues dictis oſtendam. Et ne diutius morer, grauerq;, ad ſeriem ipſius hic tranſcribendam, legãt ipſi caput ſecundũ primi tractatus canonũ uniuerſaliũ: & niſi utrũq; eorum quæ dixi ibi reperierint, nihil poſthac mihi credant de erroribus Arabum loquenti. Quem locum ſi diligenter quoq; illi legerint, qui ipſum Meſuen reprehenſioni meæ capite de Centaurio, ſatisfeciſſe aſſeruerunt, nihil ſe dixiſſe cognoſcent: præſertim ſi addiderint Meſue dictis, ea quæ à Galeno de paruo Centaurio ſcribuntur libro ſeptimo de ſimplicibus medicamentis, quæ ſunt: Decoctum herbæ iniſa, hæc enim expurgat: uerum quando adeò uehementer operatum fuerit, ut ſanguinolenta euacuet, magis iuuabit. Educunt igitur tam aloë quàm centaurium ſanguinolenta, non quia ex propria natura uenas aperiant, ſed ut quodlibet aliud facit, dum uiolentius operatur: utrunque enim eorum acredine & morſu penitus caret, quæ adeſſe his oportet quæ uenas aperiunt. Et quãuis Meſue indiſcrete de maiore & minore Centaurio ſcribens, acredinem maioris in minus quoque uideatur transferre, non uſqueadeò tamen in hoc, ſicuti in aloë cæcutiens fuit, ut ſcilicet educere ſanguinem, aut uenas aperire dicat, niſi dum ſuperflue purgat. Quem etiam

Menſtrua quibus medicamentis mouentur.

Iacobi de Partibus lapſus.

Aloën ſiſtendò ſanguini ſalubri ter ſumi.

Centaurij quã ratione ſanguinolẽta educat.

locum niſi conniuentibus oculis ſenex ille, de quo prius loquuti ſumus, uidiſſet, cognouiſſet utique diſtinctionem ſuam uel Iacobi de Partibus, cum Meſue non conuenire, duplicem operationem Centaurio intra corpus aſſumpto ordine quodam adſcribente: primam adſtringendi, quæ ab amaritudine & ſtypſi fiat, qualiatibus in eo inſignioribus: alteram à calore & acrimonia, quam poſt longam eius in corpore agitationem fieri dixit, nec ſemper, ſed proprie cum eius purgatio ſupra modum exuperat. Si igitur neq; reſponſio Io. M. cap. de Centaurio, noſtræ reprehenſioni ſatisfacit, quod de exorbitante tantũ loquatur: facit enim immodica illa operatio, ut non ſolum aloë & centauriũ, ſed omnia etiam purgatoria, ſanguinem euacuent: neque Iacobi de Partibus diſtinctio, ponens aloën intra corpus aſſumptam ſemper aperire, quod nos falſum eſſe ex bonis autoribus demonſtrauimus, perſtat noſtra opinio in ſuo robore, aloën per ſe maleficio illo uenas aperiẽdi carere, quod ei Arabes impinxere: & ſiue foris admoueatur, ſiue intrò adigatur, adſtringendi ſemper uim & roborandi habeat, quam à natura eſt conſequuta. Hæc habui quæ pro aloë iam quarto ſcriberem, non ut inuenta mea tuerer, quæ nec ipſe multifacio, ſed ut tibi morem gererem, cui tantum me debere ſentio, quantum nunquam potero perſoluere. Vale uir magnifice, &, quod facis, eos quibus præes, à turbidis paludibus ad puriſſimos fontes euoca.

Arabum error.

Alica. De Alica & Zea nihil ſcripſi, quoniam nihilo plus compertũ habeo, quàm quod
Zea. Hermolaus & Marcellus tradidere: nam & Galeni quoque tempore res obſcura erat, & poſſumus nos hoc tempore abſq; humanæ uitæ damno utranq; ignorare.

Ex Ferraria, III. Calend. Sextiles, M. D. XXX.

EPIST. IIII. ad Vincentium Caprilem, quo nomine olus à uulgo Petroſelinon dictum, à bonis autoribus uocetur.

DVm medicinalem materiam, id eſt ſimplicium medicamentorum notitiam, longo tempore obfuſcatam illuſtrare conaris, Vincenti chariſſime, inter reliqua non ab re inquiris, quo nomine apud bonos autores id olus uocari putem, quod nunc paſſim Europa dapibus iuribusq; necnon embammatibus miſcet, & à uulgo Petroſelinon dicitur. Elle enim aliam rem à uero antiquorũ Petroſelino, adeò in propatulo eſt, ut probatione non indigeat. Veri ſiquidem petroſelini ſemẽ tam impenſe amareſcit, ut quoddam eius genus Theriacæ additum, eam reddere amariorem, quàm myrrha, praſſium, chamædrys, & tenue centaurium, ualeat, ut ex Galeno in libro de Antidotis colligi poteſt. Hoc igitur tibi ſciſcitanti reſpondi ſtatim, ingenueq; aperui id quod etiam alicubi ſcriptis mandaueram, eam ſcilicet herbam, quæ uulgò Petroſelinon dicitur, Selinon, id eſt apium hortenſe, ab antiquis uocari. Ad quod probandum, Plinij teſtimonio uſus ſum libro uigeſimo ſcribentis, Ramos apij largis portionibus per iura innatare, & in condimentis peculiarem gratiam habere. Quæ certe ita petroſelino uocato conueniunt, ut nulli olerum magis. Quam ſententiam quum minime probares, aduerſus eam non alio uſus es argumento, quàm quod nullius apij inter olera, hoc eſt libro ſecũdo, meminerit Dioſcorides. Nullam enim herbam eſſe apud Dioſcoridem olus putãdam, de qua in alijs libris tractauerit, quum ipſe apertis uerbis in proœmio ſecundi libri promittat ſe de oleribus in eo ſcripturum. Quod cum à me nõ approbari uideres, petijſti, ut nominatim aliquod olus oſtenderem, de quo alijs in libris pertractaſſet. Viſum igitur mihi eſt, uel horulam non male locare, in qua pro hac ueritate oſtendenda laborarem. Sed quoniam, Ariſtotele teſte, oportet diſputantes in nominibus conuenire, prius ſtatuendum eſt quid oleris nomine ſignificetur,

Petroſelinon, Apium hortenſe.

significetur: hoc enim ignorato, cognosci non potest, an hæc uel illa res sit olus nun cupanda. Siue igitur ab alo uerbo, ut nonnulli, siue ab olla, ut Varro putat, oleris nomen deducatur, constat omnes herbas quæ uescendo sunt, esse inter olera reponendas. Olera enim, lib. 7. de hist. plant. ait Theophrastus, quæ nobis usui cibo ue sunt. Percurrendus igitur Dioscoridis codex, uidendumq; an in alijs libris de aliqua herba scribat, quæ ad mensas cruda uel cocta feratur. Occurrit autem primo Scolymus, de quo ipse scripsit lib. tertio, quod in cibos recipitur: & post ipsum Eryngion, ciendæ Veneri à multis in cibum expetita: sed & Origanū, Pulegium, Saluia, Mentha, Calamintha, Thymus, Serpyllum, Sampsuchus, Acinos, Ligusticū, Pastinaca, Caros, Anethum, quæ nullo pacto uidentur ab olerum censu submouenda. At si hæc olerum nomine dignamur, cur Apium tam hortense, quàm Hipposelinon uocatum reijciamus? scribente de hoc Dioscoride, λαχανοδες ὡσαυτως τὸ σέλινον, quo uere etiam in Smyrnio & Elaphoboſco utitur, nec aliud notat quàm quod Plinius dicere solet, eſtur ut olus: addit, quod radix uescendo est cocta & cruda, folia & caules cocti tantum manduntur. Sed non solum duo hæc Apij genera inter olera recipit Galenus libro secundo de escis, & Paulus Aegineta libro de escis, uerum & cum his Smyrnium: quod à Romanis Olusatrum uocari quum dicat idem Galenus, quis neget inter olera habitum? Possem addere his Strichnon, id est Solanum hortense: Myrrhin, Cirsion, hoc Buglossum, illam Cerfolium uocant: ueramq; Buglossum, quam Boraginē: Coriandrum, Rutam, Satureiam, aliaq; permulta quæ simul cum Apio à Theophrasto inter olera reponuntur: de quibus tamen in alijs libris, non autem in secundo scripsit Dioscorides. Sed ueritus sum ne illud in me dicatur, λίθον ἕλκεις. Vale.

Olus unde sit deductum.

Scolymus. Eryngion.

Smyrniū, Olusatrum.

Strichnon, Solanū hortense.

Myrrhis, Cerfolium uulgò.

Cirsion, Buglossus uulgò.

Buglossus, Borago.

EPIST. V. ad Iacobum Pharusium Regiensem medicum, de uenæ sectione in Pleuritide, & Spodio.

ON erat ut accusari, uel impudentiæ uel arrogantiæ uererēris, Iacobe dilectissime, si me, cum quo nullum antea fuerat commercium, in re medica interpellares: ita enim & natura ipsa, & animi propensione affectus sum, ut quoscunque agnosco literis deditos, ipsamq; ueritatem in illis quærentes, eos summopere & diligam & amplecter: è quorum numero cum te esse, & multorum antea testimonio, & demum tuis literis cognorum: tantum abest, ut duabus à te propositis dubitationibus grauer respondere, uel tu timere debueris ne mihi molestus esses. Accipe igitur tuorum quæsitorū, si non qualem uelles, at qualem senex, mediocris eruditionis, ualetudinarius, uarijsq; curis implicitus, præstare potest responsionem.

Secandam in pleuritide, iuxta Hippocratis & Galeni sententiam, interiorem cubiti uenam, atq; ex eodem potius, quàm è diuerso phlegmonem patientis particulæ latere, clarius est, quàm ut multis uerbis ostendi oporteat. Nam ut alia loca omittam, libro quarto de uictu acutorum morborum scribuntur hæc uerba: Si dolor sub prà ad clauem attigerit, uel circa mammam, aut brachium, interiorē brachij uenam scindere oportet, ab ea parte, quæcūq; illa fuerit, ubi est dolor. Quæ uerba enarrans Galen. inquit: In hoc quoq; loco rursus pertractat legitimæ partis sententiā, unum addens, quod in illa fuerat prætermissum, quod scilicet uenæ sectio ex directo patientis lateris facienda est. Et lib. 1. de morbis, de pleuritide & peripneumonia quæ sine sputo sunt tractans Hippoc. secandam ait uenam in manu iecoriariam uel lienicam, in ea parte, quæcunq; illa sit, καθ' ὁποτέρην οὖν εἴη τὸ νόσημα, id est, in qua mor-

In pleuritide sanguinem mittendum ex latere affecto.

bus fiat. Habenda igitur hæc pro indubitata Hippoc. & Galeni sententia. Necest, ut tu, uel alius quispiam absterreatur, & pugnare cum Hippocratis sententia Gale num putet eo loco libri curatiui ubi de uenæ sectione docet, quamlibet inflamma tionem inchoantem esse reuulsione curandam, atq; ut sequi uidetur, ex altero, non ab eodem latere faciendam uenæ sectionem. Nos etenim dicimus sectionem uenæ interioris cubiti eiusdem lateris in pleuritide à reuulsionis ratione nequaquam ca dere, quum ab interioribus ad exteriora sanguinem euocet: quem reuulsionis mo dum Galenus ipse in proprio de reuulsione commentario, apertissime docuit. Et li bro quinto curatiuæ methodi, eam etiam quæ ab interioribus fit ad exteriora uacua tionem, cum his numerans, quæ ex superioribus ad inferiora, à dextris ad sinistra, uel econtrario fiant, atque æque cum illis statuens reuulsiuam. Quamuis igitur in
» expositione illius aphorismi quinti libri, Dolentem partem capitis posteriorem, re
» cta uena in fronte incisa iuuat: eam cum cæteris non expresserit, non tamen pro pterea concludendum est, quod non habuerit in numero reuulsionum, quum ni hil sermoni suo adiecerit, quod illam excluderet, sed potius sub generali reuulsionis descriptione eam uideatur comprehendisse, reuulsionem esse dicens, uacuationem quæ ad cõtraria fit. Didicimus enim ab Aristotele in Moralibus, non solum unum extremum alteri, sed etiam medium utrique extremo esse contrarium. Si quis ta men contendat, omnem reuulsionem à Galeno sub triplici illa diuisione fuisse com prehensam: dicam, hanc de qua loquimur, uel à dextro ad sinistrũ, si in sinistra parte fuerit inflammatio (costæ enim sinistri lateris, brachio eiusdem lateris comparatæ ad dextram partem uergunt) uel econtrario si in dextra, facere reuulsionem: atque ita ad secundum genus ibi recitatũ, hoc est, ad eam quæ secundum latitudinem fit, esse reducendam, & inter reuulsiuas omnino computandam. Necab illarum ra tione excidere, etiam si Hippocratis & Galeni modo sanguinem euacuet in inflam matione contentum: non enim inuicem pugnant reuulsio & uacuatio, ut tu sen

Reuulsionem à uacuatione non differre.

tire uideris, quum secundum Galenum libro decimotertio methodi curatiuæ, sec tio interioris uenæ dextri cubiti, sanguinem qui ad iecur fertur, simul uacuet & auertat, & sit semper eo inflammationem pati incipiente facienda. Necalibi (quod meminerim) apud eum reperi, euacuantem uenæ sectionem reuulsiuæ aduersari, se sed potius euacuantem locum generis obtinere, adeóque cum sectione uenæ con uenire, ut nulla ex causa uena secetur, nisi ut sequatur, uel multa, uel exigua sangui

Sanguinis missio, uenæ sectio.

nis euacuatio. Et propterea à Celso & alijs, qui latine loqui uolunt, sanguinis mis sio quælibet uenæ sectio uocitatur. Vacuatiua igitur est quælibet uenæ sectio, non semper tamen est reuulsiua: sed tunc à reuulsionis ratione cadit, cum uel ex ipsa pa tiente particula fit, uel ex ea quæ illi est ualde proxima: tunc enim nõ ἀντίστασις, hoc est, reuulsio dicitur, sed προχώρησις, id est, ad propinqua deriuatio: utraq; tamẽ auer

Auersio.

sio dicitur à Galeno libro quinto methodi, quia scilicet ad alia loca conuertit sangui nem. Primam, hoc est reuulsionem, conuenire ait Galenus in libro de uenæ sectio ne, incipientibus inflammationibus: secundam antiquis. quæ tamen non semper in uenæ sectione fieri potest, quum multa membra inflammationem pati possint, in quibus nec uena est sectioni idonea, nec alia ei uel cõmunis uel proxima, quæ com mode præcidi possit: in quo casu pro uenæ sectione, uel cucurbitulis, uel hirudini bus utemur, quod agere in pleuritide medici præcipiunt, & nos fieri uidimus, cum magna ægrotantis utilitate, præcedente tamen uenæ sectione ex cubito. At si forte uenæ sectio non fuerit ab initio facta, sitq;, ut tu in epistola ponis, necessariò facien da, fiet utique, iuxta Galeni doctrinam, ex iecoraria, & eiusdem lateris uena: sequa turq; ex ea, si obsequendo Hippocrati ad mutationem usque coloris sanguinem

Reuulsionem simul cum euacuatione fieri.

fluere siuerimus, reuulsio, & sanguinis in inflammatione cõtenti uacuatio: qui esse quidem primo, deinceps uero sanguinis inflammationẽ faciẽtis euacuatio: quæ eius

ctus non adeò inuicem dissident, ut ab una uenæ sectione non ualeant ambo prouenire. Nec obstat philosophorum dictum, cui tu inniteris, quod scilicet ab uno quatenus unum, non possunt uarij effectus prodire: non tantum enim duo illi, sed & doloris, tussis, difficilis spirationis ablatio, alijq; multi effectus ex una uenæ sectione promanare. Quomodo autem philosophorum illud uerbum, si uerum esse debet, intelligendum sit, non est nostrum hoc loco declarare: satis enim sit nobis nosse, quod ex uno præsidio multi possunt in medicina boni effectus sequi, ut ex causæ ablatione, morbi, & omnium quæ ex eo sequebantur symptomatum ablatio. Quando uero subdis, si eadem uenæ sectio simul uacuet & auertat, sequi, ut idem eiusdem respectu sit propinquius & distantius. Ego certe hanc sequelam non aspicio, non enim procedit nisi posito, quod suprà à nobis negatum est, scilicet quod euacuatio & auersio in eo differant, quod hæc à longinquo fit, illa ex propinquo: & hæc euacuat, illa distrahit. Suprà enim ostendi, quamlibet uenæ sectionem esse euacuationem: auersionémque ueluti genus esse ad antispasin & parocheteusin. Quod si fortè dixeris, te per uacuationē intellexisse parocheteusin, hoc est eam quæ ad propinqua deriuat: dicam, uenæ sectionem à cubito in pleuritide factam, quocunque tempore fiat, semper esse reuulsionem, quia semper trahit ad longinqua: & propterea non sequi, quod idem sit propinquius & remotius: quod utique sequeretur, si eandem uenæ in pleuritide sectionem, fateremur simul esse antispasin & parocheteusin. Quod uero obijcis de Anaxione, cui uena cubiti secta est in octaua die, in qua morbus (ut ais) nequaquam inchoans erat. Et quod non est ex loco patiente ab Hippocrate euacuatus, facilitèr tollitur ab ipsomet Galeno in eius aphorismi cōmentatione dicente, quod signa coctionis terminant illud principium quod est pars totius morbi. & alio loco eiusdem cōmentationis, quod crudissimus morbus est in quo nihil omnino expuitur. Quum igitur Anaxion ad undecimam usque diem nihil expuerit, sequitur, crudissimum usque ad eam diem fuisse morbum, &, ut sequens est, uenæ sectionem octaua die, in principio, quod est pars totius morbi, factam fuisse. Nec admiratione dignū est, principium pleuritidis ad tot dies posse produci, legenti apud eundem Galenum libro primo de Crisibus, perdurare principium pleuritidis, quousque pauca & cocta ægrotans cœperit expuere: quod quum Anaxioni nō in undecima, sed tantum in decimaseptima cōtigerit, sequitur ad eam usque diem principium fuisse dilatum. Meminit autem huius sectionis uenæ Hippocrates, alioqui assuetus in eo libro tacere præsidia quibus utebatur: quoniam medici, ut scribit Galenus, eum locum enarrans, ueluti lege quadam sancitum obseruabant, ne post quartā diem uenam secarent. Putandum uero, ait idem Galenus, quod alios sectione uenæ egentes, secunda, tertia, quartaue die tali remedio curauerit. Cur uero tantum in hoc Anaxione distulerit, licet Galenus non dicat, fortè fuit, quia antequā deliraret, anceps erat Hippocrates, an secanda uena esset, uel purgatorium pharmacū exhibendum. Viso autem delirio in octaua, & quod grauius se habuerat in septima, cum uehementiore febris spirandi difficultate, tussis molestia, atq; præterea quod ad calefactiones nulla sequebatur doloris remissio: octaua die uenā secuit, reuulsionis gratia, non deriuationis ad loca proxima: quoniam adhuc erat morbi principium, nec aliqua præcesserat uel naturæ uel artis euacuatio: quo casu non solum in principio, sed etiam in alijs temporibus eadem uena secari congrue poterit, ubi magnus sit morbus cum uirtutis robore. Siquidem Galenus in libro de uenæ sectione, duo hæc aduertenda docuit, non dierum numerum: idq; opere exercuit in iuuene qui uiginti ferè dies inflammatione oculi laborauerat, quemadmodum ipsemet testatur in eodem libro. Nec, quod tu uereris, auersionem ipse formidauit, quæ necessariò per illam sanguinis missionem sequebatur non solum ab internis ad externa, sed etiam à superioribus ad

Ab uno præsidio effectus uarij.

Phlebotomiā in pleuritide semper esse reuulsiuam.

Anaxionis pleuritici curatio p Hippoc.

Aphor. part. prima.

Crudissimus morbus.

Principiū morbi unde sumendum.

Canones in uenæ sectione.

inferiora. Tantũ enim abeſt, ut auerſio repugnet (ut tu ſcribis) uacuationi, ut quan
doq; ſola ſufficiat ad uacuandum. Euacuatio quippe non ſolum per affinia (ut tuis
uerbis utar) & propinqua perficitur, ſed per ſeiuncta, etiam ſi abſq; extractione ſan
guis ex loco patiente ad alium locum transferatur, ſicuti docet Galenus in arte me
dicinali, & in libro curatiuæ methodi 13. Non igitur ab initio repudianda ſectio ue
næ eiuſdem lateris (ut tu cõtendis) quia ſimul cum auerſione euacuet: imò propter
hoc præ ea quæ ex aduerſa parte fit, ex Galeni doctrina eligenda. Ex Galeni dico
doctrina, quoniam, quemadmodum ego puto, à quibuſdam ab eo præſcriptis non
eſt uſqueadeò grande nephas in noſtra regione quandoq; recedere. Magnus quip
pe Galenus fuit, homo tamen, & ideo non ubiq;, ni fallor, ab errore immunis. Eum
enim in reddenda criſimorum dierum ratione, & alij ante me, & ego alio loco de
uiaſſe demonſtraui. Ignoſcant igitur mihi Galeni manes, quod pro ueritatis amore
facturos certe credo, ſi interdum aliter ſentire me cognouerint: cum in maioris mo
menti re, hoc eſt, in negligendo CHRISTO & Moſe, grauius ſe erraſſe iampri
dem agnoſcãt. Alioqui quo pacto nõ ignoſcat nobis ab eo recedẽtibus, qui uolens
ac libens multis in locis ab Hippocrate, quẽ ueluti numen quoddam colebat, ſæpe
numero receſſit? Atq; ne ſingula loca percurramus, in quibus ab Hippocrate diſce
dit, in hac ipſa de qua nunc agimus pleuritidis cura, aliter quàm Hippoc. & egit, &
» nobis agendum conſuluit. Scribit enim Hippoc. lib. 2. de uictu morb. acut. Si ſub
» tranſuerſo ſepto fuerit dolor, nec ad clauem peruenerit, mollire aluum oportet, uel ea
» nigro Elleboro, uel Peplio. Galen. uero ab eius ſanctione recedens, inquit: Cogno
» ſcere quidem hæc oportet, & meminiſſe, non ſemper autem uti in pleuriticis. Tan
tum autem ualuerunt hæc Galeni uerba, ut neoterici (ait Paulus) omnibus pleuri
ticis uenam ſecent, ueriti, ut idem Paul. putauit, eam quæ ex purgatione fit pertur
bationem. Quis igitur nos meritò culpauerit, ſi ſimultaneã ſanguinis uacuationem
cauentes, nec tantũ ſanguinis auferre ſemel uolentes, quantum neceſſe eſt fluere, ſi
is qui in phlegmone cõtinetur extrà duci debet, contrariã patienti lateri uenam, re
uulſionis potius gratia, quàm euacuationis ſanguinis in tumore cõtenti, nonnun
quam, ſi uideatur ita conſultũ, primo ſecuerimus: deinde uel eodem uel altero die,
per eiuſdem lateris uenam reliquũ abſtulerimus: præſertim ſi peſtilentialis fuerit, id
hoc eſt, uagans & pernicioſa pleuritis, in qua ſanguis quantũ fieri poteſt, eſt longiſſi
me à principalibus membris diſtrahendus: quod per malleoli uel tali, magis quàm
per alterius uenæ ſectionẽ fieri, nemo ignorat. Quod ſi ſit etiã mulier cui menſtrua
defecerit purgatio, uel uir cui conſueta ſanguinis per ani uenas ceſſet uacuatio, quis
uitio mihi dederit, ſi his per inferiores uenas ſanguinẽ detraxero? præſertim quum
neq; hoc à Galeni dogmate multum abhorreat. In lib. ſiquidem de uenæ ſectione
curatiuo, cautelæ gratia, in utroq; caſu uerè crurum uenas ſecat, & quod quiſpiam
magis miretur, in comitiali uertiginoſoq; morbo laborãtibus, in quibus tamen mi
nus timendum ex humoribus ſurſum latis eſt, quàm in peſtilentiali pleuritide. Ad
de quod nec eam quæ ex cõtrario latere in pleuritide uenæ ſectionem uſquequaq; re
ſituperat Galenus: ſed ei quæ per rectum fit comparans, uel parum iuuare dicit,
uel poſt tempus: quæ certe non faciunt, quin quandoque bona ex cauſa commode
fieri poſſit. Nec ea quæ per cruris uenas ab eodẽ latere fit, ab Hippocratis dogma
te recedit, iubentis per rectum ſemper fieri oportere euacuationes, ſi & ipſa per re
ctum fiat. Nec à Galeno, qui manu patiente ex altera manu ſanguinẽ trahit, uel ex
eiuſdem lateris pede: & pede inflammato, uel ex altero pede, uel ex manu eiuſdem late
ris. Nulla igitur alia ex cauſa Hipp. & Gal. uidentur in pleuritide eiuſdem late
ris ſectionem præferre, niſi quod per unicam ſectionẽ uolunt ſanguinem in inflam
matione exiſtentem citò è corpore extrahere. Hac igitur intentione ceſſante, quæ
hoc æuo ferè ceſſat in hac noſtra regione, in qua non adeò copioſis propterea uti
mur

Galenum in criſimorũ dierum ratione lapſum, uide Picum Mirand. aduerſus aſtrolog. lib.

Pleuritis peſtilentialis.

In pleuritide ſanguinem aliquando mittendũ aliũde quàm à cubitu uena.

mur uacuationibus, quod corpora noſtra imbecilliora, quàm ut eas ferant, nunc in-
ueniũtur, non magnopere aberrare uidetur, qui aliam uenam maioris reuulſionis
gratia ſecuerit. Præterea magis congruit cum uena interiore unius brachij, uena
interior alterius, quàm cum humerali, ſeu, ut alio nomine dicimus, cephalica: ſed *Humeralis uena.*
hanc ſecari Galenus cõcedit, interiore uel media non ſe bene oſtendentibus. Quo-
niam (ut ipſe ait) euacuationes undecunq; fiant, in uniuerſum animalium corpus
diſtribuuntur, licet non æque celeriter, neq; ſimiliter ex omni uena. Igitur uena al-
terius brachij ſecta, licet non æque cita neq; ſimilis, utilitas tamen non negligenda
ſequetur. Quæ ſi non tanta fuerit quanta deſideratur, hoc eſt, non quãta ex ſectio-
ne ab eodem latere ad mutationem uſque coloris ſanguinis facta, erit tamen ſecu-
rior. Magis enim (ut ipſe Galenus ait) cauere debemus ne uires reſoluantur, quàm
ſtudere ut ſanguis abundans euacuetur. Maiorem autem affinitatem eſſe dextræ
& ſiniſtræ interiorum uenarum, quàm humeralis cum alterutra, ex diſſectione co- *Axillarium uenarum origo.*
gnoſcitur: oriuntur ſiquidem ambæ axillares ex uena concaua priuſquam in iugu-
lares diuidatur: humerales uero poſtquam in iugulares eſt diuiſa. Quare neceſſa- *Humeraliũ uenarum origo.*
rium eſt, ſanguinem, qui à ſubcingente membrana in qua pleuritis fit euacuari de-
bet, antequam per humeralem tranſeat, ſupra axillaris utriuſq;, quas & baſilicas uo-
camus, exortum, ad iugulares uſque, quæ ſupra collum extra thoracem ſunt, aſcen-
dere. Breuior igitur omnino, & expeditior uia eſt, ab una axillari ad aliam, quàm
ab humerali ad eiuſdem lateris axillarem. Ad quod etiam facit axillarium amplitu-
do, quæ non parum humerales uincit: per maiores enim canales & ductus, æqua
humoris moles citius & promptius educitur. Adde quod per humerales prius de-
ſcendit ſanguis qui in iugularibus propinquiſq; eis locis continetur, quàm is aſcen-
dat qui eſt in inferioribus. Sed dixerit fortè quiſpiam: Si tua hæc argumenta conclu
dunt, ſequitur erraſſe Galenum, qui non apparente interiore mediaq; cubiti uena,
ſecari humeralem iubet, nõ autem alterius lateris iecoriariam. Dicendum, Gal. nul-
lam in eo loco, hoc eſt, lib. 2. de uictu morb. acut. feciſſe inter uenas duorũ laterum *Galeni locus enarratus.*
cõparationẽ, ſed inter uenas eiuſdem brachij diuerſas: alioqui ueriſimile eſt, ſi una
ex interiorib. latet, ſimilem quoq; alterius lateris pariter delitеſcere. Vel fortè dicen-
dum, quod directum aſpectum plus facere putauit, quàm propinquitatem: quod
certe & ipſe in multis ſuarum cõment. locis præ ſe tulit. Et Auic. cap. de uenæ ſect.
lib. 1. in coxendicis dolore, exteriorẽ tali uenam, non ob aliud interiori prætulit, niſi
quod, licet utraq; ab eadem uena oriatur, ab ea ſcilicet quæ ſub poplite eſt, illa tamẽ
magis è directo reſpicit coxendicem. Habes igitur meã quambreuiſſime potui, de
uenæ ſectione in pleuritide ſententiã, de qua audio ferè omnes, qui alicuius in Euro
pa nominis ſunt, medicos, proximis annis ſcripſiſſe: quamuis nullius cõmentaria in
ea materia mihi uidere hactenus cõtigerit: quæ ſi legiſſem, fortè argumentorum ui,
aliter me & ſentire & ſcribere coẽgiſſent. Nõ enim ego is ſum, qui (quod aiũt) mor
dicus adeò mea dogmata tuear, ut melius ſentientibus libenter non acquieſcam.

QVæris ſecundo, quid ſit Spodium, quum Dioſc. & Gal. inter mineralia com- *Spodium.*
putauerint: Auic. radicem cannæ dixerit, ui uentorum exuſtæ: alij pro eo
rem quãdam uenditent, quam, ut uendibiliorẽ fortè reddant, ex elephanti gutture
conflare dicũt. Ego, ut paucis rem abſoluã, dico Spodium proculdubio inter metal
lica numerãdum, magnæq; affinitatis eſſe cum Pompholyge, utrũq; enim fit lique-
ſcentibus in fornace ære uel Cadmia: in hocq; ſolum differũt, quod Pompholyx te- *Pompholyx.*
ctio parietibuſq; fornacis hæret. Spodium ceu ponderoſius ad terram cadit. Adeò
præſtat igitur Pompholyx Spodio, ut Galen. nunquam ſe uſum Spodio dicat, quia
Pompholygis copiam multam habuerit. Ex quo licet aduertere proximi ſeculi ad
noſtra uſq; tempora inſcitiam, quando pleriq; noſtri pharmacopolæ non modo pro
Spodio uiliſſimum Antiſpodium, exuſtarum uidelicet cannarum cinerem magno

precio emunt, ac præferunt. Sed nec Antiſpodium: nam adulteratam Pompholyga uocat iſtas cannas eius libri autor, qui ad Paternianum de Simplicib. ſub Galeni nomine inſcribitur. Hunc igitur iſti, utroque, hoc eſt uero Spodio, & Pompholyge reiecto, accipiunt, & in nobiliſſima medicamenta, ad cordis uidelicet & iecoris robur compoſita, admiſcent: quum tamen ſi Antiſpodio utendum erat, parata ferè ubique locorum eſſent ficus, caprificus, myrtus, oleaſter, cydonia, lentiſcus, atq; alia permulta, ex quibus uſtis Antiſpodium, Dioſcoride & Plinio teſtibus, facile parari poteſt. Et ſi fortè iſta deerant, non poterant deeſſe craſſa lintea, quæ cum alijs ab eiſdem autoribus ad confectionem Antiſpodij ſcribũtur idonea. Alioqui quæ necessitas cogit nos, ut relicto Spodio, Antiſpodio utamur: quum tanta copia ueri Spodij ſuppetat, quanta & æris. Vbicunq; enim ſunt ærariæ fodinæ, & fornaces, ibi Spodium colligi ualet. Neque ſolum ubi fornaces ſunt æs excoquentes, ſed etiam in aurariſ genteis Spodion reperitur, Dioſcoride teſte, & Plinio quoque, qui Lauritim appellari dicit: atque ſimiliter in aurariſs. Fit etiam eiſdem autoribus ex plumbo. Quin ipſum quoque plumbum quodam certo modo paratũ, quem Plinius indicat, præferi Spodio. Quod ſi Spodium, atq; etiam ea quæ numerauimus Antiſpodia dicta fuerint, habemus apud ſeplaſiarium quenque Pompholygen, uulgò Tutiam uocatam, qua præſente, non eſt ut quiſpiam (ſi Galeno credimus) uel Antiſpodium uel etiam Spodium quærat: niſi fortè amore nimio Auicẽnæ deceptus, Spodium ſuum credat cor & uentriculum roborare. Quod ego non magis illi credo, quàm Serapioni, à quo ferè ad uerbum, quæcunq; de Spodio ſcribit, excripſiſſe uidetur. Huic uero quàm parum hac in re credendum ſit, uel ex hoc colligi poteſt, quod Dioſcoridem & Galenum affert de uiribus eius ſcribentes, apud quos nulla eſt illarum mentio, ſicuti nec ullius uel Spodij uel Antiſpodij per cannarũ exuſtionem facti. Quantio quam incertum eſt Serapionem de hoc loquutum: uidetur enim potius de alia re eo capite ſermonem habuiſſe, quam Satuuſcir uel reſcius uocat, quum Auic. ſuum Spodium, ut noua habet æditio, Thabaiſir uocauerit. Quicquid tamen id ſit de quo ſcribere ibi uoluit, certum eſt quod non eſt Spodium Dioſcoridis & Galeni; de hoc enim egit ipſe Serapion cap. 422. ſub Tutiæ nomine, modumq; docuit faciendi Antiſpodia, ex Dioſcoridis uerbis: licet non Antiſpodia ipſe uocet, ſed uicem Tutiæ ſup plentia. Quem etiam Auicenna imitatus eſt capite quinto ſupra ſeptingeteſimũ, non abſque tamen (ut ferè ſolet) errore: qui occaſionem quoq; errandi Simoni Genuenſi & alijs dedit. Ait enim, id quod deorſum cadit dum fit Pompholyx, eſſe Climiam, quæ nominatur Succudus: oblitus eorum quæ ſcripſerat de Succudo, cap. 669. ubi uidetur putaſſe Succudum eſſe plantam, non rem metallicam: calidumq; non frigidum. Quod ſi quiſpiam errorem eſſe librariſ dixerit, non Auicennæ, ſed gendumq; non Succudum, ſed Deſcudium, negare tamen non poterit Climiam, quæ græce Cadmia dicitur, eſſe rem diuerſam à Pompholyge & Spodio, uel ipſo met Auicenna teſte, qui in litera c de duplici ſcripſit Climia: & in hoc cap. ex ipſa fieri Pompholygen teſtatus eſt. Quare fateri oportet, uel Climiam eſſe rem diuerſam à Pompholyge, uel idem fieri ex ſeipſo. Sinamus igitur Auicennam cum ſuis cannis ludere, & Pompholyge quãdo opus fuerit utamur, atq; ea præcipue, quam Germani adeò publice Nil uocant, ut in iocum apud eos abierit, Nil oculis prodeſſe. Eſt enim hæc candida, atque, ut Dioſcoridi placuit, adeò leuis, ut efflari poſſit. Hæc ſunt quæ mihi occurrunt ad tua quæſita reſpondenda, in quibus ſi quid fortè te offenderit, ætati & ualetudini ueniam dato.

Vale.

Ex Ferraria, Idibus Iunijs. M. D. XXIX. Epiſt.

Lauritis. *Tutia.* *Auicẽnæ lapſus in Spodio.* *Serap. error.* *Genuenſis lapſus.* *Succudus.* *Climia.* *Cadmia.*

EPIST. VI. ad Dominicum Fonteium medicum Brixiensem, de nonnullis simplicibus.

SErus respondeo, uarijs pressus negocijs: sed duabus præsertim epistolis, consilia quæ uocantur: in quarum altera mihi negocium fuit cum tribus nõ infimi nominis medicis, secus quàm ego de ægroto quodam sentientibus: mox tamen ut respirare occepi, epistolas tuas quæsiui, diligẽtiusq; perlectis responsionem aggressus sum. Vt igitur à postremis exordiar, ualde mihi molestum fuit intelligere, tantã in hominibus illis regnare ingratitudinem, ut nec uerbis quidem se gratos ostendant: quod certe non tam tua quàm mea causa doleo: uidere enim mihi uideor, te nouas sedes quærere, atq; eas forte, tam à nobis semotas, ut mutua hac literarũ uicissitudine nos priuari oporteat. Quandiu igitur licet, demus operã, ut per literas inuicem alter altero perfruamur, & mutuo attritu, uel scintillam aliquam ueritatis eliciamus.

Mesuen sæpe errasse, & prima nostra epistola, & in eum annotationibus ostendi. Nescio tamen sicubi minus errauit, quàm in Fumaria: de temperatura siquidem eius melius longe sentit quàm Auicẽna, frigidam dicens: acris enim & amara qualitas in ea uincens, caliditatem præ se fert, quæ ab exigua acerbitate remittitur quidem, uerum non tota obtunditur. Modice igitur adeò calescit, ut, teste Aëtio, in febribus tutò dari possit. Tum etiam obstructiones hepatis sanare, & multas urinas biliosas prouocare, haud leuia indicia sunt caloris. Multo magis quàm Auicenna errauit Serapion: ea quæ de hac herba ex Dioscoridis & Galeni sententia refert, non ex eo capite accipiens, ubi de ea scribunt, sed à capite in quo de Gingidio agũt: quæ tamen ab Arabibus sumpsit, de ipsa fumaria uidentur dicta. Auicenna uero quæcunq; scribit capite de Fumo terræ, ex his accepisse uidetur, quæ de fumaria ipsa ab autoribus sunt scripta. Alijs tamen in locis suæ medicinæ, quæ de Gingidio ab illis sunt tradita, Fumo terræ adscribit. Mirum autem, quod omnes quasi de composito præcipuas uires quas ad oculos habet, à quibus & nomen καπνὸς accepit, intactas dimiserint; quod uero uim haberet uentrem molliendi, & uentriculum roborandi, à quodam idiota inuentum est tempore Galeni.

Fumariam non esse frigidam.

Auicẽnæ error in fumaria.

Serap. lapsus.

Fumus terræ.

De Eupatorio ego quoq; semper dubitaui, an esset uulgare hoc Agrimonium: eo tamen libentius usus sum, quàm uulgari illa Eupatorio passim apud nos nascente, cui præter folia quæ aliquo pacto canapim referunt, nihil est cum Dioscoridis picturæ commune: quam tamen ut certò scio non esse Eupatorium, ita certe nescio quid sit: sicuti nec Agrimonium, si non est Eupatorium. Adde his, quæ nunc ignoramus, etiã ueram Argemonẽ herbam, si qua est alia, ita ad amussim à Dioscoride effigiatã, ut ferè sub oculos posita uideatur: quæ tamẽ ad hanc usq; ætatem semper mihi fuit incognita, nec hactenus inueni qui doceret, tanta fuit nostris magistris cæcitas: inter quos putabãtur excellentiores, nõ qui hæc aut alia ad curandi rationem necessaria melius callerent, sed qui in publica corona, dialectica problemata maiore linguæ uolubilitate, audaciusq; (ne dicã impudentius) clamitando disputabant.

Eupatorium.

Agrimonium.

Argemone.

Sophistarum mos.

Vnde factum est, ut simplicia medicamẽta, etiam quæ notissima erant, uel penitus ignorentur, uel dubia & incerta sint: sicuti Pulegium, quod adeò notum antiquis fuit, ut superuacuũ putarint scribere quale esset: nunc uero dubiũ ideo apud te est, quia in Mirandulensi agro nulla lanugine uestitur herba, quam pulegium uocant: alibi uero in aggeribus & mõtibus uillosum, tam mas quàm fœmina conspicitur, altitudine etiam maiore, quàm Mirandulanũ, odoratiusq; & colore diuersum. Nec solus es, sed & Hermolaus in Corollario ambiguus in eo fuit, haud planè sciri dicens, an Pulegium modo officinis & ruribus uocatum, Calaminthæ genus sit, an uerum pulegium; magnamq; esse affinitatem nepetæ, mentæ, & pulegij. Addit

Pulegium.

Calaminthæ.

Nepeta.

Menta.

Mentastrum. *Sisymbrium.* alio loco his etiam mentastrum, addo ego sisymbrium, cuius tanta est cum menta affinitas, ut in eam quandoque mutetur, teste Theophrasto. Inter has autem affines herbas, nescio si ulla difficilius internoscitur, quàm pulegium: quoniã (ut paulò ante dixi) nullus autor eam pingit. Vna tantum nota est per quam agnosci certe uelet, quod scilicet (ut Theophrastus & Plin. scribunt) brumali solstitio surculi eius sesiuncti, & in carnario suspensi florent. Illud quoq; indicium eius est non exiguum, si nigram bilem purgat, ut dicit Dioscor. Bibitur autem huius rei gratia cum melicrato oxybaphi, hoc est acetabuli mensura, ut tradit Paulus. Continet autem acetabulum cyathum unum semis, eodem autore, hoc est, drach. 15. Sunt tamen qui 4. & 20. drachmarum acetabulum esse contendant, alij 22. Potes igitur, si certior fieri cupis, utrunq; experimentum facere. Ego pro comperto habeo, uulgare nostrum pulegium, à uero nõ differre, eoq; quoties occasio se offert, securus utor: prosperéq; credit in his facultatibus, quas ei autores medicinæ adscripsere. Tenui & hoc nostrũ laugine obducitur: nec ualde crescit: floscolosq; purpureos, albos ue circa caulem per interualla ad serpylli similitudinem emittit. Neq; putarim Dioscoridem, quod tamen tu contendis, cap. de Dictamno, innuisse pulegium depile esse, quum dixit dictamnum habere læuorem, & esse pulegio similem: similitudo enim in foliorum potius figura intelligenda mihi uidetur, quàm in læuore: sic enim uerbum ex uerbo scribit Dioscor. Herba est Cretica acris, læuis, pulegio similis, maiora uero & tomentosa folia habet. alioqui etiam λεῖον non semper id significat quod pilis caret, sed interdum, & fortè magis proprie, id quod non est asperũ, & prominulum. Tomentosa autem folia dictamni dixi, sicut Hermolaus & Marcellus, non ut tu uelles, gnaphalio similia: γναφαλιώδη enim legẽdum esset, non γναφαλώδη, ut omnes habent codices. Sed & uerba quæ sequuntur (ni fallor) aperte ostendunt, non gnaphalio herbæ Dioscoridem fecisse similia, sed tomentosa ea dixisse, sicuti & lanosa. Vtautem in præmissis abs te aliquantum dissentio, ita in conclusione tecum prorsus consentio, non esse scilicet eam, quæ circumfertur, ueram dictamnum, quod uel hoc argumento apertissime constat, quod dictamnum & caule, & flore caret, & semine, teste Plinio & Dioscoride: uulgaris autem, si qua alia planta, floribus est refertissima. Adde quod uera radicem, Plinio autore, habebat tenuem & inutilem, foliis solum utebantur, tanti ea facientes, ut qui legebant, in ferula, uel arundine cõderent, ne eorum uis euaneſceret. Radix uulgaris huius nostri, satis crassa est, & sola in usu habetur, neglectis foliis, quæ tamen (ut diximus) sunt in uera utiliora. Quod non Plinij modo testimonio cõstat, sed etiam Galeni inter herbas Theriacen ingredientes, non inter radices eam connumerantis. Sed & Democrates componere Theriacen carminibus suis docens, ait: ὡσεὶ πολιὸν, καὶ ἐπὶ δικτάμνου πόας. hoc est uerbum ex uerbo, Costíq; albi, & dictamni herbæ. Vide igitur quantis in tenebris uersati sint patres nostri, uiri alioqui summo ingenio prædíti, erroreq; potius seculi, quàm uel incuria, uel insciti impediti: cæcos enim duces habebant, cum quibus eos quoque cæcutire erat necessarium. Vt enim à proposito non recedamus, si ad Auicennam accedebant, uidebant eum cap. 472. secundi libri, dictamnũ cum pulegio confundere: & præterea, quod balatum facere in ouibus scribit Dioscorides, sanguinem ab eis emungi interpretari: statimq; ad dictamni species cõuerti, deinceps q; ad pulegij medicinas, quas etiam imperfecte scribit: prætermissis in totum dictamni peculiaribus uiribus. Et cap. 158. eiusdem, pari confusione miscere origanum & calamentum, hoc fluuiale, illud montanum nominando. Sin Ioan. Mesue consulebant, in Diacalaminthes præparatione, pro pulegio montanũ calamentũ legebant, & pro ipso calamento, quod montanum esse debet, fluuiale: quem errorem etiam sequutus uidetur Auic. in 5. in eiusdem Diacalaminthes confectione, ubi calamentũ uocat fluuiale, & puleium, campestre calamentũ. Sed uide quomodo ad enarrandos

Oxybaphũ. *Acetabulum.* *λεῖον.* *γναφαλιώδη.* *Dictamnum.* *Dictamni folia usui esse, nõ radicem.* *Auicen. lapsus.* *Mesue lapsus.*

Arabum

Arabum errores imprudens me conuerterim, quibus ita scatent, ut non epistolis ostendendi sint, sed magnis uoluminibus explicãdi. Ad epistolas igitur tuas redeo. Typham me quoq; pluries uidisse arbitror. Vtinam Typha quoq; mihi esset pariter agnita: in hisce enim frumentaceis discernendis, multum ambigo: quod certe nemo mirabitur, qui Galenum legerit tam scrupulose in his incedentem. Proxime autem accedo ut credam Typham ita similem tritico, ut triticum putem. Eos enim non improbandos dicit Galenus, qui eam paruum triticum uocant, adeò est illi colore, densitudine, uirtuteq; similis. Sed & Theophrastus perquam similem dicit tritico, & mutari in id, si pista seratur. In eo autem differre à tritico, quod lemmate, id est foliculis tegitur, sicuti Hordeum & Olyra, quam Siliginem uocat Plinius: unicum etiam tenuem culmũ habet, & magis flaua est. Sed in hac epistola diutius forte quàm opus esset immorati, ad aliam accedamus.

Typha.

Hordeum.
Olyra.
Siligo.

Lysimachia Caranzono medico missa, ad manus meas peruenit: sed in agro etiã nostro frequens uisitur. Flos dubitare adhuc nos facit, atq; Leoniceni autoritas, qui herbam, quam infectores Corneolam uocant, ueram Lysimachion esse, ad aras usque, in secunda æditione de Plinij & aliorum medicorum erroribus, contendit. Autoritas dico: nam quas affert rationes, non satis mihi persuadent: siquidem nostra Lysimachion, & in aquosis locis nascitur, & folia tenuia Salici similia emittit, sicuti Corneola uocata. Horum igitur indiciorũ gratia non minus dici Lysimachion debet, quàm illa. Quod uero Corneola aureo flore ornatur, nõ purpureo, nec Plinio repugnat (ut credidit Leonicenus) nec esse ueram Lysimachion probat. Aduersum quidem Plinium esset, si constaret Corneolam uocatam, quam uisus ipse testatur aureum non purpureum florem habere, esse ueram Lysimachion: sed quum hoc probatum nondum sit, non est ante manifestam probationem crimine falsi Plinius condemnandus. Dioscoridis enim testimonium nihil facit aduersus Plinium: nam præter id quod Iurisconsulti singularem testem non admittunt, testimonium eius non est Plinio contrarium. Antiqua enim ac noua Dioscoridis exemplaria, florem Lysimachij esse purpureum, uel aureum dicunt: Plinius purpureum, non habita aurei mentione. Sciunt autem dialectici, tam recentes quàm ueteres, disiunctiuam enunciationem, neutri ex suis partibus aduersari. Noui præterea ex utrauis parte totam asserunt inferri disiunctiuam. Et hæc quidem dicta sint pro Plinio. Quod uero ex argumento floris aurei non probetur Corneolam esse ueram Lysimachion, notius est, quàm ut à me probari debeat. Sunt siquidem aliæ multæ herbæ flore aureo. Eodemq; argumento utar in nostra, imò tanto fortiori, quanto manifestius tam Dioscoridis quàm Plinij innitetur autoritati. Dioscorides enim Lysimachij florem purpureum, uel aureum dicit: Plinius purpureum. Neutrius igitur sententia nostro, flore purpureo constanti, aduersatur: quum suo, id est Corneolæ, Plinius manifestissime contradicat. Stat igitur nostra Lysimachion fortior duorum sustentata testimonio, quàm sua unius. Nec uideo etiam quare cogatur Plinius (ut Leonicenus ait) aureum fateri Lysimachij florem, nisi uelit cognominem illi lapidem, aureis insignem uenis, temere idem nomẽ fuisse sortitum. Nam ut mittamus cognomines nõ esse, quum herba Lysimachum, uel Lysimachion dicatur, lapis Lysimachus: potest lapis idem nomen meruisse, uel quia ab eodem Lysimacho inuentus sit, à quo & herba, uel quod similibus uirtutibus polleat, uel ex alia quauis potius causa, quàm ex floris cum uenis illius lapidis similitudine. Alioqui neq; flos est qui Lysimachion dicatur, sed herba ipsa quæ Salici similis est, non uenis lapidis.

Corneola.

Plinio patrocinatur aduersus Leonicenum.

Lysimachus lapis.

Non uidetur præterea notandus Plinius, si fumum, quem Lysimachion mittit, non acerrimum, sicut Dioscorides, sed grauem uocat. Nec ustionis meminit: non enim Dioscoridis, uerum naturæ interpres fuit: naturalem uidelicet historiã, & ab ipsa natura, & à diuersis autoribus acceptam describens. Rationes igitur quibus

ſuam Leonicenus Lyſimachiam aſſerit, non tantarum uirium ſunt, ut noſtram omnino reiiciant: ſed (ut dixi) hominis potius autoritas eſt, quæ me ambiguum reddit: quæ licet magni momenti ſit, non tanti tamen, quin plus ponderet ſenſus. Sed neſcio quo pacto à tuis epiſtolis ad Plinij patrocinium noſtra deflexit oratio: quam obrem ad illas, defenſione Plinij aliis dimiſſa, eſſet reuertẽdum. Sed ne diutius iam itineri accinctum tabellarium remorer, huic epiſtolæ finem faciam: quod reliquum eſt, in aliud differens tempus. Vale.

Ex Ferraria, ſeptimo Idus Quintiles, 1524

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVSTERTIVS.

EPIST. I. ad Bartholomæum Charandinum medicum Mutinenſem: quod plerunq; purganda materia non turgens ante concoctionem.

CVM me plerunque & in priuatis colloquijs, & in publicis lectionibus audiuiſſes Hippocrati & Galeno, quorũ alter medicinam ſeruit, alter diligentiſſime excoluit, inhærentem: recentiores Arabes, noſtrates q; eos ſequutos, nulla habita uel ætatis uel autoritatis ratione, audaciſſime taxantem: necnon ab eorum decretis, ſi quando aliter uidebatur, in operibus artis recedentem: ſumma admiratione affectus es, quod his quos in minoris momenti rebus depugnabam, in una quæ maximũ habere pondus uidebatur adhærerem, purgatorijs uidelicet pharmacis utens materia minime turgente, » nulla præuia cõcoctione: ſcribente Hippocrate in illo famigerato aphoriſmo: Con » cocta medicamentis purganda & mouenda non cruda, neq; in principijs niſi tur » geant, multa autem non turgent. Licet autem mei huius dogmatis rationẽ te præſente, & legendo, & familiariter colloquendo multoties reddiderim, petijſti tamen, & quaſi cum conuicio efflagitaſti, ut quod uoce tenus docuerã, ſcriptis quoq; mandarem, ut & ea melius poſſes memoriæ commendare, & his fierent communia, quæ uiua (ut aiunt) uoce non poterant à me doceri: præſertim cum excellentiſſimi alij quot medici, & antiquitati non minus quàm ego addicti, ſecus & agerent & docerent. Vt igitur tibi morem geram, quem bonarum artium, & præcipue medicinæ, meiq; ſtudioſiſſimum cognoui, manum calamo admoueo, & iamiam quod petis aggredior.

Problema quod diſputandum proponitur, tale eſt: Liceat ne, nulla præcedente per ſyrupos uocatos concoctione, purgantibus medicamentis uti. Quod problema diſputaturi, Ariſtotelis doctrinam ſequentes, ante omnia, ut in nominibus cum aduerſarijs conueniamus, intelligantq; quid ſit id de quo diſputatur, uidendum quid digeſtionis, quid ſyruporum, demum quid purgantis medicamenti uocabulis ſignificetur.

Primum aggredientes dicimus, id quod Græci πέψιν, noſtri digeſtionem, & quidam latiniores uideri uolunt, concoctionem uocant, in quarto Meteorologicorum libro definiri ab Ariſtot. perfectionem à proprio & naturali calore ex oppoſitis paſſiuis. Quæ uero ſint huiuſcemodi oppoſita paſſiua, ipſemet declarat, dicens: Hæc » autem ſunt, propria cuiuſque materia; ubi enim cocta fuerit, perfecta iam eſt & fa-

Concoctio quid iuxta Ariſt.

cta prin-

ctia: principiúmque perfectionis à propria prouenit caliditate, etiam si ab exterio= »
re quopiam auxilio simul perficiatur. Et paulò post subdit: Sed principium qui= »
dem est caliditas quæ in ipsa existit: finis autem, his quidem natura, id est species & »
substantia: his uero in subiectam quandam formam, finis est coctionis, quando ta= »
le tantumq; factum fuerit humidum. Nihil igitur aliud uidetur apud Aristotelem »
esse digestio, quàm operatio quædam caloris naturalis in qualitates passiuas, cuius finis est, uel species, uel qualitas quædam, & quantitas humiditatis.

Ex his autem sequitur, errasse recentiores nonnullos, qui Auerroim sequentes dicunt, digestionem apud Aristotelem in eo loco non alterationem, sed alteratio= nis terminum significare. Quomodo enim digestionis finem doceret, si ipsam dige stionem finem & terminum esse putaret? Sed num ne uidebant Aristotelem in fi= ne præcedentis tractatus, se dicturum pollicentem, operationes actiuarum quali= tatum, generationi & corruptioni affines? atque in ipso statim huius tractatus ini= tio, pepsin, coctionem ue, calori adscribentem, atque in maturationem, elixatio= nem, & assationem, ueluti in species diuidentem? quas & ex ipsis nominibus, & ex propria cuiuslibet earum definitione, actiones esse, non actionis terminos co= gnoscimus. Est enim maturatio coctio quædam seminis in pericarpio, hoc est, in eo tegmine, quod ad fructus tutelam natura fabricauit. Operationem uero per hanc, non opus terminum ue significari, ostendit Aristoteles, dicens: Quoniam conco= » ctio perfectio quædam est. Tunc maturatio perfecta est, quando ea semina quæ in » pericarpio sunt, tale aliquid facere possunt, quale ipsum pericarpion est. Constat » igitur maturationem de qua Aristoteles loquitur, longo tempore seminis maturita tem, quæ finis & terminus eius est, anteire. Quod cum pariter de elixatione & assa tione dicere oporteat, quæ & ipsæ concoctionis species sunt, necessarium est earum genus, hoc est, concoctionem, operationem esse, non operationis terminum. Nec perfectionis nomine, quo ueluti sub genere continetur, rem perfectam, sed muta= tionem quæ in eam tendit, designari. Sed postquam de philosophorum digestione, plura fortassis quàm opus esset disputauimus: ad nostram, hoc est medicorum di= gestionem accedamus.

Pepsis, hoc est, concoctionis uel digestionis nomine, in duplici transmutatione uruntur medici: naturali uidelicet, quæ circa escam uersatur, & nihil aliud est, quàm alteratio nutrimenti ad propriam nutriti qualitatem: & altera, quæ circa putridam uersatur substantiam, & est alteratio cessare faciens putredinem, manente substan= tia. Conueniunt autem ambæ inuicem. Primo quidem in genere, quia utraque est alteratio. Secundo in agente, quia ab eodem calore fiunt, hoc est naturali, qui nihil aliud est quàm potestas per ualida corpora extensa: qui tamen in prima solus, in altera coagentem secum habet calorẽ præternaturalem. Et propterea si id quod in prima concoctione concoquitur similem naturam habet cõcoquenti, aut totum, aut certe maior eius pars in substantiam aliti mutatur, exigua eius portione semi= cocta remanente. Econtrario autem fit in secunda, quoniam uel nulla pars rei con= coctæ transit in substantiam concoquentis, uel exigua eius portio. Si enim humor qui concoquitur, talis naturæ sit, ut mutari in substantiam aliti possit, nec putrefa= ctio magna sit pro modo putrefactionis, plus minus ue eius transit in substantiam nutriti. At si uel putrefactio magna sit, uel humor natura sua talis, ut assimila= ri corpori humano, & conuerti in eius substantiam nequeat, similis quidem ad quendam modum fit membris solidioribus, sed non adeò, ut in eorum substantiam conuertatur. Quare nec in utraque bile, nec in salsa pituita expectanda est uera & perfecta concoctio, quoniam ultra modum assi hi humores sunt, & ueluti exusti, à moderatóque sanguine per superfluentem coctionem recesserunt. Sola autem

Pepsis duplex secũdum Me= dicos.

pituita dulcis & acida, quoniam citra temperamentum sanguinis, præ cruditate re-
manserunt, ita concoqui ualent, ut in bonum sanguinem, & demum in substan-
tiam membrorum conuertantur. Vtraque uero bilis, & salsum phlegma, & ichor
res, quum ita concoqui non possint, ut in substantiam membrorum uertantur: sa-
tis pro modo suo concocti erunt, quando solidis membris quadantenus similes ef-
fecti, & à natura superati, apti redditi fuerint, ut uel ab eadē natura per se, uel cum
artis adminiculo expellantur. Et hoc est generalius concoctionis significatum, iux-
xta quod & pus, & lotium, concocta medici nuncupant.

Et hæc quidem de concoctionis nomine dicta sint: quod licet apud Medicos
quandoque opus significare possit, in hac tamen nostra disputatione, solam nobis ip-
gnificat operationem.

De syrupis. De syrupis uero, primo circa nomen aduertendum, uideri hanc uocem, si græ-
ca est, ab ὀπὸς, hoc est succis, & σύρω uerbo, quod Latinis est traho, deductam. Non
inuenio tamen medicos græcos ea usos: quare fortè ab Arabicis ad nos uenisse pu-
tanda est, qui ea uoce utuntur in succis uel decocto cum aliqua re dulci inspissatis.
Scio tamen & latinos autores eadem uoce, sed in alio significato usos. Quātum ue-
ro ad rem ipsam attinet, medici, annis plus minus trecentis, ad concoquendos hu-
mores syrupis usi sunt, ab eaq; ui, quam inesse illis putabant, digestiuos uocarunt:
apud eos enim concoctio, digestio, & cōcoquere, digerere dicebatur: qua uoce no
ui ex græca in latinam linguam medicinæ interpretes, periculosa æquiuocatione, ut
alij quidem in discussione, seu resolutione, alij in diductione & transitu nutrimen-
ti ad membra utūtur. Sed dimissa uocū lite, illud potius discutiamus, an syrupi qui-
bus nunc passim utimur, uim habeant digerendi, seu, quod idem est, concoquendi.

An syrupis insit uis cōcoquēdi. Ad quam dubitationem breuiter ex his quæ de concoctione declarata à nobis
sunt respondentes, dicimus, si proprie & uerè loquamur, nullum ex uocatis syru-
pis, qui uulgò confecti inueniuntur, uim habere concoquendi: hoc siquidem mu-
nus & priuilegium, soli calori naturali debetur: ipse enim est, qui quocunq; trium
modorum, quos prius recitauimus, loquamur, concoctionem facere potest, & ei so-
li referri debet accepta. Post ipsum uero naturalem calorem sunt nonnulla, quæ
quatenus calorem ipsum uel fouent, uel augent, eatenus ad concoctionem condu-
cunt, & eam aliquo pacto adiuuant: qualia sunt quies, somnus, modica excalefa-
ctio, ciborum boni succi modicus esus, uini parum calefacientis potus. Modicè ue-
ro calefaciunt moderata frictio, usus aquarum calidarum commoderatus, pharma-
ca atque edulia etiam temperatè calefacientia: adde, si placet, & cataplasmata. Ex
syrupis igitur tantummodo ij ad concoctionem conferunt, qui ad quodpiam co-
rum quæ numerauimus, cooperantur, calorémque naturalem aliquantisper robo-
rant: quod in paucis admodum agnosces, si eorum uires methodo quadam uestiga-
gaueris. Quosdam enim inuenies alterātes, quosdam uacuantes, quosdam utrunq;
que pollicentes: & ex alterantibus alios calidos, alios frigidos, alios humidos, alios
siccos. Atque in uniuersum, quicunque corpus uel corporis humores de una qua-
litate in aliam transmutant, siue illa qualitas inter primas, siue inter secundas & ter-
tias sit, alterantes dici debent. Et ex uacuantibus, alios per uentrem, alios per urinā,
alios per cutis occultos meatus materiam educentes. Ex his autem omnibus, soli hi
concoctioni seruiunt, qui calore, odore, adstringendi ui, uel somnum augendo, ca-
lori naturali adminiculum ferūt. Quæ cum paucis insint, sequens est, ut pauci sint,
qui uel ex accidenti mereantur dici concoctioni deseruientes. Non enim accedens
dum Drusiano, à solis frigidis & siccis ceu putredini contrarijs, iuuari hanc naturæ
operationem asserenti: prohibent enim eam potius ne fiat, quàm factam concoc-
quant. Et hæc quidem de syruporum & nomine & ui dicta sint. De purga

De purgatorijs uero medicamentis illud in primis aduertendum, antiquiores ca lidis & uehementibus, atque corpora ualde agitantibus purgatorijs usos: quod uel ex Elaterij nomine licet agnoscere, quod latine agitatorium dici potest: quo nomine non solum in cucumeris agrestis succo, sed in omni purgante medicamine utebantur. Videmus etiam Hippocratem in morbis acutis, elleboro, & peplio usum: quorum alterum adeò uehemens nostratibus usum est, ut eius usum præ formidacie, quo abundat, uis quoque eius potest intelligi. Esse uero hæc calida, sicuti & alia omnia quibus antiquitas ad purgandum usa est, ex Galeno uarijs in locis licet edisco scere. In cõmento enim illius aphorismi primi libri, cuius principium, In acutis passionibus &c. ait: Omnia id genus, purgatoria scilicet, sunt potentia calida. Et in aphorismo, Sub cane &c. Exusta tunc natura, eam quæ à purgantibus medicamentis non fert acritudinem. Et libro quarto de uictu morborum acutorum: Quia uehementer mouent & lacerant, ideo prohibentur. Quoties igitur (ut iam ad diluendam propositam quæstionẽ accedamus) Hippocrates de purgatorio medicamento mentionem habet, de his intelligendus est, quæ ipse in usu habebat: quæ & ualde calida erant, & sua ualida ui corpora uehementius exagitantia, quodammodo lacerabant. At quum nostris temporibus inuenta sint multa, quæ uel frigida sunt, uel modicè calida, qualia sunt siliquæ Aegyptiæ interiora, uel ipsa siliqua uirens admarindos Arabica lingua appellant, rosarum & uiolarum uel succus, uel aqua in qua maduerint, myrobalanorumq; nonnulla genera, & pleraque alia, quis ea dixerit ab Hippocrate simul cum calidis illis suis & acribus uetita, quum ab eo fuerint uel penitus ignorata, uel inter purgatoria minime computata? præsertim quum uideamus ipsum asinino lacte & sero usum. Sed nec de his quoque uidetur Hippocrates loquutus, quæ ex fructibus quibusdam confecta, melléque, uel apum, uel eo quod Sacchar antiqui uocabant, uel zuccharo uulgari condita, nonnihil, exiguum tamen id, recipiunt scammonij, & antea per assationem in cotoneo mâlo repressi ac castigati, uel alterius cuiuspiam antiquorum purgatorij: & cum magno modo liquoris alicuius frigidi dissoluta, purgationis leuis gratia à recentioribus medicis in morbi initio propinantur. Quæ quum qualitatibus his penitus careant, ob quas sua ipsa purgatoria antiqui prohibebant, careant etiam necesse est his symptomatibus, quæ illa materia non concocta exhibita ægrotantibus inferebant. Quod præter rationem, quotidiana quoque demonstrant experimenta. Deum ego immortalem testor, me, qui iam octo supra quadragesimum annos medicinam uarijs in locis professus, in febrium putridarum principio, nisi aliquid aliud prohiberet, siliquæ Aegyptiæ liquore usum, adiecta tertia parte medicamenti, quod per dactylos uel pruna seplasiarijs ubique paratur, nullum ex tali potione unquam cognouisse segnia noxa purgationem. Alioqui neque modus hic euacuationis ab Hippocratis dogmatibus multum abhorret. Scribit enim secundo libro aphorismorum: Inchoantibus morbis si quid uidetur mouendum, moue. Quem locum enarrans Galenus, docet interdum ab initio morborum salubrium purgationem esse faciendam, ut minorem iam factam materiam natura ualeat facilius concoquere. Ex quibus uerbis & nomen & rem ipsam sumpsisse uidentur recentiores, purgationis quam ab initio febrium putridarum faciunt. Id autem quod interdum Galenus faciendum dicit, temporibus nostris crebrius, imò ferè semper faciẽdum est: siquidem nostro hoc seculo corpora humana longe magis quàm Hippocratis temporibus reple ta morbos incurrunt. Antiqui enim, uel parum, uel nihil mane comedebant, quo-

De medicamentis purgãtibus.

Elaterium.

Mel aërium.

Dactyli Indi.

tidianisq; exercitijs, frictionibus, balneis, ciborum ſuperflua diſcutiebant, nector eſcarum uarietatibus, támque peruerſo earum ordine utebantur. Quis enim eſt uel ex infima plebecula, modo miſera pauperie non laboret, qui olera, earum ue radices, legumina, fructus, iuſcula, panem, caſeum, carnes, piſces, lagana, orbicu los, placentáſque uarijs ex rebus confectas, ut ſors fert, abſque ullo uidelicet ordi ne, in eodem uel prandio uel cœna non ingurgitet? quum legamus antiquos, & quidem Athletas, mane ſolo pane, ueſperi ſolis carnibus uictitaſſe. Si igitur Hip pocrates ſobrio illo ſeculo purgandum quandoq; iuſſit in morborum initio, quan to nos id audacius agemus in his qui quotidianis ferè crapulis æſtuantes, oppletis præ cruditate primis nutrimenti uaſculis, morbos ex immodica repletione incur rerunt? Nec eſt ut quiſpiam dicat, Hippocratem in aphoriſmo de morbis his lo quutum, quorum materia inſtar furibundi & maniaci hominis, uel animalis ſtimu lis Veneris agitati, ſtare loco nequit, ſed huc atque illuc irrequieto motu fluit & re fluit. Quandoquidem id in laterali morbo Hippocrates iuſſit, in quo materia non de loco ad locum uagatur, ſed ad unicam mouetur, ad certam uidelicet ac determi natam ſedem, ubi facere cœpit inflammationem. Et Galenus ad eum morbum tra hens aphoriſmum, interim prima, interim ſecunda, interim quarta, & quandoque quinta die pharmacum purgatorium, libro quarto de uictu in morbis acutis, ſe dix cit exhibuiſſe. In quibus uerbis & illud aduertendum, multos fruſtra, imò cum ægrotantium non leui damno, uereri, ne pharmacum præbeant uel uenam ſecent in die uel iudicatorio uel iudiciali. Vt enim fugiendum, ne eo die fiat euacuatio per artem, quo iudicium facit natura, ita ſecurè & purgatio & uenæ ſectio fieri poteſt, quocunque die, etiam ſi de numero criſimorum ſit, modo iudicium in ea non ex pectetur: quarta enim die purgationem ſe feciſſe loco adducto Galenus teſtatur. Et in libro curatiuo de uenæ ſectione, ad animæ uſque defectum ſanguinem mit ſiſſe. Sed hoc obiter dictum ſit, fortè alio tempore fuſius cum alijs medicorum cir ca criſes erroribus explicandum: ad idq; reuertamur, quod nobis nunc eſt princi pale propoſitum. Diximus enim Galenum nos opere docuiſſe, non ſemper, mate ria etiam non turgente, ante purgationem expectandam eſſe concoctionem, ſed in principio pleuritidis, dolore ad præcordia deſcendente, materiam inflammatio nem facientem, plerunq; iuxta Hippocratis decretum per purgationem euacuaſ ſe. Dicimus quoque nos ab eodem Galeno didiciſſe, quoties uenæ ſectione egens eam detrectat, uicariam ei ſubijciendam copioſiorem purgationem. Quod cum ita in principio, ſicuti materia iam concocta poſſit contingere, ſequitur, eo caſu re cte in principio poſſe fieri purgationem. Ipſe præterea primo libro de compoſi tione medicamentorũ ſecundum loca, nulla præcedente concoctione, alia'ue præ paratione, utranque bilem & pituitam purgat in alopecia. Atque paulò poſt idem facit in manantibus capitis ulceribus, quæ Græci uocant ἀχωρες. Et libro ſecundo in capitis dolore, & decimotertio libro methodi, uidiſſe ait multos, quibus inflam matio in oculis cœperat, ſola per inferiorem uentrem purgatione una die curatos. Hippocrates etiam in uulneribus & fracturis, & in epidemijs plerunque purga tione utitur, abſque ulla concoctionis mentione. Atque ut uno uerbo me expe diam, uix inuenies Galenum in alijs à febre morbis, uel molientem eam, uel expe ctantem: neque unquam inuenies, aut eum, aut Hippocratem, ueram concoctio nem per ſyrupos nunc uocatos facientem. Veram dico, quoniam præparationem & corporis, & humorum quandoque fieri iuſſerunt: cui per quandam abuſionem recentiores Auicennam ſequuti nomen concoctionis attribuere: quum tamen à concoctione uera longo diſtet interuallo. Quod enim uerè concoquitur, ideo con coquitur, ut, quantum fieri poteſt, ſimile euadat concoquenti. Quod uero expul

Veterũ in uictu moderatio.

ſioni

sioni paratur, quanto magis id patitur, tanto redditur animali dissimilius, atque ab eius natura magis alienum.

Præterea concoctio fit à natura, non ab arte: illa econtrario ab arte potius quàm à natura. Concoctio humorum conseruat substantiam: illa eos dissecat, attenuat, & quodammodo consumit. Concoctio est tantummodo putridorum: illa non putrescentibus etiam adhibetur, & animalis particulis. Concoctio est omniũ humorum putridorum: illa solum tenacium aut crassorum. Quare si demus illis, ut quocunque libet modo loquantur, & quamcunque materiæ euacuandæ & coctionis præparationem, concoctionem uel digestionem uocent, certe nunquam nobis ostendent, Hippocratem aut Galenum, in tenuibus humoribus, siue eos imbibant uasculorum parietes, siue in uasculis ueluti fluctuent, aliqua uti præparatione: sed in his tantum, qui præ crassitie uel tenacitate, diuelli à suis sedibus non possunt. Corpora enim, inquit Hippocrates, ubi quis purgare uoluerit, oportet bene fluida facere. Quis autem non uideat eos humores melius fluere qui sint tenuiores, & lentore omni prorsus carentes? Tunc enim, inquit Galenus, purgatio bene procedit, cum humores crassi, tenues facti fuerint, & tenaces præcisi, & meatus aperti, per quos transmittuntur. Et in fine commentationis ait: Corpus bene fluidum est, meatibus quidem omnibus reseratis, humoribus uero incisis atque tenuatis, si alicubi in corpore fuerit humor crassus & tenax. Et in expositione aphorismi penultimi primi libri, tunc humores esse ait ad fluendum facillimos, cum fuerint tenues, & nullo lentore participantes, apertiq; meatus per quos fieri debet purgatio, & nullam obstructionem habentes. Idem scripsit libro quinto in sextam epidemiam. Libro demum methodi septimo, ne uidear ambitiose multa loca quærere, clare adeò hanc rem opere monstrauit, ut inueniri nõ putem idiotam ita rudem, qui intelligere non possit, eum id uoluisse. Vitiosos enim humores in tunicis uentriculi receptos, nullo præuio apparatu, docet purgare per picram, aut per aquam mulsam in qua sit coctum absinthium. Tenacem uero pituitam uentriculo annexam, incîdi iubet ante purgationem. Si igitur de hac humorum præparatione loquutus est Rhazes, quæ improprie concoctio uel digestio dicitur, immeritò ab Auicenna reprehenditur: Galenicq; clypeo munitus, facile defenditur. Intentio quippe huiusce modi humorũ digestionis nihil aliud est, quàm incisio & attenuatio: non, ut dixit Auicenna, substantiæ adæquatio ad euacuationem facilem parans. Quanto enim materia tenuior est, & lentore magis carens, tanto minus resistit medicamini eam trahenti, & per meatus atq; emissacula facilius pertransit. Quis enim nesciat aquam puram & limpidam, facilius & fluere & trahi, quàm terrosam & lutulentã? festucasq; tenuiores à succino, & acus à magnete, quàm ab illo magnas paleas, & ab hac clauos melius trahi? At si de propria uel de utraq; loquutus est concoctione, longe à uero recessit. Per ueram enim concoctionem non tenuatur necessariò humor, uerum plerunq; potius crassescit: imò si proprie loquendum est, nec crassior necessariò redditur, nec tenuior, sed à calore naturali (ut superius diximus) uincitur & superatur: in qua tamen uictoria frequentius accidit ut fiat crassior, quàm ut tenuior, ueluti solidis membris, quæ crassa sunt adsimilatus. Non perdit etiã necessariò crassitiem atq; lentorem, quem prius habuit, ut ex Galeno colligitur circa finem expositionis in secundum librum Prognostici Hippoc. dicente, sputum cõcoctum interdum ob crassitiem & tenacitatem non expui. Quare contrario modo etiam in hoc se habet uera concoctio præparationi: hæc enim id quod crassum est, reddit tenuius: illa quod tenue est interdũ facit crassum. At si quis forte nobis obijciat Galenum, in libello de cõstitutione medicinæ dicentem, quod crassum & tenax est, esse attenuandum, & quod tenue crassius reddendum; dicam (ut uerba ipsa demon-

ſtrant) eum loquutũ de his ſuperfluis quæ redire ad naturalem habitum poſſunt, non de his quæ penitus inutilia quum ſint, paranda ſunt expulſioni. Quam præparationem ſi digeſtionis concoctionis ue nomine dignamur, triplicem neceſſe eſt redundantium humorum intelligere coctionem. Vnam quidem, & perfectionem, in his quæ ita eam recipiunt, ut conuerti in ſubſtantiam partium corporis reddantur idonei. Alteram in his quæ uitioſiora ſunt, quàm ut mutari in ſubſtantiam aliti poſſint. Tertiam ualde impropriè hoc nomen recipientem, qua coquntur bene fluida, modo quem ſuperius ex Galeno oſtendimus, redduntur. Primæ finis eſt nutritio: Secundæ, naturæ uictoria: Tertiæ, commoda expulſio. Prima & ſecunda agunt pariter in materiam tenuem & craſſam, tertia tantum in craſſam & tenacem. Quare culpandus Auicenna, qui indiſcriminatim de tribus huiſce generibus loquutus eſt. In eo enim loco ubi docet non euacuandam materiam ingeſtam, loquitur de digeſtione ſecundo modo dicta. Vbi uero Rhazen taxans, digeſtionem ait eſſe adæquationem ſubſtantiæ materiæ ad facilem expulſionem, de tertia abſque dubio intellexit. Atque eodem modo in narratione, ſubtilis, craſſi & tenacis, præparatione indigentium, quam prædictæ ſubdit deſcriptioni.

In prima uero aduerſus Rhazen argumentatione, quæ ſi recte legatur, (mendum enim eſt in uulgatis codicibus) ſuper digeſtione ſputi fundatur, digeſtionem accipit ſecundo modo. Secunda uero ratio ſuper ſedimen urinæ fundata, primæ & ſecundæ concoctioni poteſt eſſe communis: licet eam per æquiuocationem trahat ad tertiam. Sed melius fortè fuerit, ut lucidioris doctrinæ gratia rationibus Auicennæ reſpondeamus.

Ad primam dicimus, aliquod ſputum tenue (per ſputum intelligẽdo materiam ei quæ expuitur ſimilem) poſſe concoqui primo modo concoctionis, id uidelicet quod acidum eſt uel dulce: & hoc quidem neceſſariò craſſeſcere, quia non aliter in membrorum ſubſtantiam, quæ craſſiora eo ſunt, tranſiret. Aliquod ſecunda tantũ: & hoc quidem ubi perfectè à natura uictum fuerit, aliquo pacto craſſius fiet: non quod in hoc ratio cõcoctionis conſiſtat, ſed quod ex actione uictoriaq; naturalis caloris hoc ſequitur. Tertiam uero nullum tenue deſiderat: quanto enim craſſius fieret, tanto difficilius & à purgante pharmaco traheretur, & per ductus & meatus pertranſiret, quemadmodũ ſuperius & Galeni autoritate & ratione mõſtrauimus.

Ad ſecundam dicimus, ſedimen in acutis morbis, in principio non deſcendere: quia materia quæ ſecundo concoctionis modo coqui debet, nondum debitam formam adepta eſt. Dicimus etiam tenuitatem ſecundæ concoctionis finem non eſſe, ſed naturæ uictoriam: quæ cum in conſiſtendi ſtatu, nec antea completa ſit, in eo, non in principio, ſedimen laudabile gignitur & deſcendit.

Ad tertiam dicendum, quod ars naturam imitans, purgationẽ materiæ, niſi uel qualitas uel quantitas uel locus cogant, non facit ante concoctionẽ ſecundo modo dictam: abſq; præparatione tamen alia tenuis materiæ arte facta, ipſam expurgare poteſt. Dico, niſi quantitas cogat: quoniã ubi in corpore tanta redundet materia, ut ab ea natura uel opprimatur, uel periclitetur ut opprimatur, tunc ab initio, & non expectata ſecunda concoctione, hoc eſt naturæ uictoria, quæ in tanta copia uix ſperari poteſt, aliqua eius portio per artem demenda eſt, ut natura à tanto pondere leuata, reſiduum aggredi poſſit & uincere. Si enim bonus Athletarum habitus, Hippocrate teſte, ſtatim ſoluendus eſt: multo magis euacuationem deſiderabit malus ægrotantium habitus, non mole tantum, ſed & malignitate uires obruens. Rurſus, ſit Socrates, qui cum ſumma uitioſorum ſuccorum repletione febrem incurrat, ſequitur, ſi dum ſanus eſſet euacuatione egebat, quod multo magis ea indigeat febriens, aucta uidelicet ex febre ſpirandi neceſſitate, & uiribus oppreſſis. Item quan-

titas

titas supra modum aucta ad idem ducere potest, ad quod uitiosa qualitas, hoc est ad mortem. Ergo si in hac quandoque euacuandum ante concoctionem, etiam in illa pariter erit facienda euacuatio. Mala etiam alia quæ humores turgentes efficere possunt, & ab immodica copia contigerunt. Ergo eadem ratione quæ cogit euacuare humores turgentes, cogemur etiam demere immensam multitudinem. Veritas sumpti apparet discurrendo incommoda quæ turgentes humores possunt efficere; ea secundum Galenum in expositione illius aphorismi quarti libri, Pharmacum exhibendum in ualde acutis, si materia turget, eadem die: morari enim in his » malum: sunt roboris dissolutio, caliditatis febrilis augmentum, & periculum ne hu » mores qui per corpus uagantur, in aliquod membrum principale decumbant.

Imminere autem hæc discrimina in materia plus nimio aucta, clarius est, quàm ut probatione egeat: uires quippe ex immenso pondere labefiunt: calor febrilis cæteris paribus est in maiore materia maior, facilliméque humores totum corpus oppletes principalia membra attingent. Si igitur hæc pericula cogunt nos, materia turgente eadem die euacuare: cogent nihilominus ea supra modum aucta. Quin si quis diligenter consideret, facile agnoscet copiam immodicam magis indicare euacuationem, quàm turgentiam. Huic enim possumus alia uia occurrere, reprimendo uidelicet motum, alterando calorem, & membra principalia roborando. Immodica uero repletio nullum habet magis præsentaneum remedium, quàm euacuationem. Præterea, si humores qui agitantur & de loco ad locum mouẽtur ac transfluunt, uacuari debent, ut dicit Galenus in commento illius aphorismi, Concocta &c. quanto magis hi erunt aliqua ex parte uacuandi, qui adeò aucti sunt, ut ferè omnia loca absque alio motu occupent? His rationibus & similibus persuasus, dico solam exuperantẽ quantitatem cogere quandoq; medicũ ad euacuationem per pharmacũ, & præcipue ubi secari uena nõ possit, in morbi initio faciendam. Quod uero qualitas idem faciat, omnes fateri oportet, qui turgentem materiam euacuandam esse à morbi initio concedunt: hoc enim ipsum, turgere scilicet, qualitatẽ quantem, ut à nullo recipiatur, & propterea irrequieto motu huc atque illuc pulsa, fluctuet & refluat. Quænam uero sit huiuscemodi qualitas in humoribus reperta, quæ turgere eos facit, à nemine benè determinatum inuenio. Sunt qui hoc in materiæ tenuitatem referant: quod certe dici non potest: alioqui fateri oporteret, aqueam pituitam necessariò turgere: quod falsum esse nemo est qui nesciat. Mihi autem uidetur inter qualitates primas, hoc solo calori esse attribuẽdum, qui adeò acris & uehemens sit, ut membra ueluti exurat, atq; ob hoc à quouis membro reijciatur; quem certe feruorem in alio humore præterquã in bile, uel bilioso ualde sanguine, inueniri non puto. Quare sola bilis hoc modo turgere dicenda est, & ratione eius sanguis. An uero quæuis exacta bilis putrescens turgeat, & euacuari à principio debeat, non inutiliter quæri potest. Ad quod dubium, quantũ mihi uidetur, respondendum est, bilem certa sede intra uenas putrescẽtem, posse tam remisse calere, ut concoctio in ea sit expectanda. Eam uero quæ extra uenas putrescens intermittentem febrẽ facit, non sine ratione dixerit quispiam, ante concoctionẽ posse euacuari. Scribit enim Galen. in commento aphorismi superius adducti, cuius initium, Concocta &c. cõuenire, ut illi humores euacuentur, qui agitantur & de loco ad locum mouentur, & transfluunt. Et lib. 8. de cõpositione medicamentorũ secundum locum habere aut consistentiam. In libro uero de iudicijs secundo, dicit, in tertianis biliem uehementer moueri, & per singulas corporis partes disseminari, atque delationis impetu per seipsam expurgari, atque ob hanc causam ex sudoribus & uomiti-

Calorẽ esse turgentium humorum causam.

bus finiri. Et in commentario cui titulus, Quos purgare oporteat, & quibus purga-
» toriis, & quando, ait: In principio ferosos & tenues humores euacuabis, concoc-
» ctionem expectans in crassis & tenacibus, quales natura sunt bilis atra & pituita.
Quare si quis in tertianis purgationem bilis ante concoctionem moliatur, non so-
lum Galenum, uerum & naturam se imitari dicere poterit, per uomitum & sudo-
rem, sed & plerunque per uentrem bilem in talibus febribus ante concoctionem
expurgantem. Exuberans igitur caliditas tenuitati iuncta facit, ut bilis turgeat; te-
nuitas sola concedit, ut etiam si non turgeat, ante concoctionem euacuari possit.

Verum præter qualitates primas & manifestas, alia quædam qualitas quando-
que in humoribus reperitur, quæ turgere eos facit, & die primo egere purgatione: 10
occulta quædam & pestilens malignitas, qua affecti humores, nisi statim purgen-
tur, cor, uel aliud principale membrũ petentes, ultimam afferunt perniciem. Hanc
& aliàs quandoque, & annis quinto & uigesimooctauo, supra millesimum quin-
gentesimum, uidimus ante magnam pestilentiam in hac nostra ciuitate, cum maxi-
ma mortalium, & præsertim nobilium strage peruagari. Ab initio leni quadam se-
bricula afficiebantur, pulsusq; & urina uix à sanis differebant: febris post biduum
triduum ue supra modum crescebat, uires prosternebantur, urina ueluti iumento-
rum, inquietudo, bilis prasinæ uomitus, materiaq; caput petente deliria, modo cum
uigiliis, modo cum immodico sopore hominem cruciabant: uariisq; coloris exan-
themata per uniuersam cutem efflorescebant, omniáque demum incommoda, & 20
his longe plura sequebantur, quæ turgentem materiam superius diximus comita-
ri. Quare non poteram non admirari, quosdam præcellentis doctrinæ & nominis
medicos, purgationem in tam pestifera lue ante concoctionem negligentes, atque
alios medicos taxantes, qui ea utebantur. Si qui enim morbi inueniuntur, qui eiusmo-
modi purgationem eadem die ita desiderent, ut tardare malum sit, hoc maxime pe-
stilentes hæ febres requirunt, uelocissimã mortem, nisi ea fiat, inferentes. Sed non-
ne apud Galenum quinto methodi legerant, quotquot ex immani illa pestilentia
incolumes euaserant, multis per uomitum, omnibus per uentrem, corpus antea
fuisse & purgatum & exiccatum? Quod siue natura, siue arte factum sit, omnino
nobis ostendit, in his qui ex pestilentia seruari debent, exiccationem corporis per 30
purgationem esse necessariam. Quod uero expectanda non sit euacuatio salutem
factura in consistendi uigore, ex hoc ostenditur, quod iudicia quæ in pestilentia
fiunt, ad mortem potius quàm ad salutem tendunt, Galeno teste in secundo apho-
rismorum commentario, & ipsa comprobante experientia. Quare illi mihi po-
tius probandi uidentur, qui ab initio pestilentium morborum, quanto citius pos-
sunt, omnia genera euacuationum exercent, quàm qui iudicium, quod potius ma-
lum quàm bonum in his speratur, expectant. Materiæ igitur qualitas euacuare ple-
runq; cogit ante concoctionem. Verum præter quantitatem & qualitatem, idem
quoque fieri ex loco, superius ostensum est. Vbi enim ad præcipuum aliquem 40
locum materia decumbit, non expectata concoctione est uacuanda, quemadmo-
dum in laterali morbo est demonstratum.

Ab initio pesti-lentium morbo rũ euacuandũ.

Vt igitur iam receptui canamus, & nostra disputatio, quæ diu uagando huc atq;
illuc, ueluti œstro percita, furentem materiam absq; ordine sequuta cucurrit, quali
classici uoce ad id unde cœpit reuertatur, dicimus, materiã magna ex parte ante cõ-
coctionem purgãdam: eam enim quæ non proprie turget, sed uel sola quantitate,
qualitate, uel loco perniciẽ, nisi euacuetur, timetur illaturã, euacuari oportere ante
concoctionẽ à natura factam demonstrauimus: sicuti & eam quæ non proprie uel
improprie turget, in alijs à febre morbis, & in ipsis etiã febribus debere à nobis po-
tius quàm ab antiquis, ab initio minui, peiori scilicet uictu & maiore ocio utẽtibus,
& medi

& medicamenta faciliora atque minus exagitantia habentibus: præsertim quum nihil habeant quod nobis obijciant aduersarij, nisi uulgatum illum aphorismum: Concocta medicamentis purganda & mouenda non cruda, neq; in principijs, nisi turgeant; multa autem non turgent. quem tamen in multis exemplaribus non legi ait Galenus, licet in lib. de humorib. passim legatur. Et ut eum inter aphorismos recipiamus, habemus tamen cui opponamus aphorismum secundi libri decimum nonũ, qui dubio procul Hippocratis est, iubentem in principio mouendum, si quid mouendum est. Quem aphorismum non solum scribit Hippocrates, sed etiam per alium sequentem probat, quia uidelicet circa principia omnia sunt imbecilliora. In his enim duobus aphorismis indulget medico Hippocrates, ut quando ei uidetur, euacuatione à principio utatur: quod & in penultimo primi libri permittit. Et licet dicat rarò hoc faciendum, nos rationibus superius adductis moti, crebrius id facere & possumus & debemus, in materia præsertim serosa ac tenui, qualis est bilis pallida, quæ à recentioribus citrina uocatur, quam nostro seculo uidemus satis abundare. Dicimus etiam, si quando expectanda est uera concoctio, eam per uocatos syrupos, qui maiori ex parte eam potius perturbant, quàm agant, non esse procurandam, sed cum his tamen rebus, quæ naturales uires augent & roborant. Nec nos alia præparatione humorũ indigere, nisi attenuatione crassorum, & incisione tenacium, quæ per cibaria & potus magis quàm per syrupos, Galeno teste, qui integrũ huic rei uolumen dicauit, dicimus facienda. Habes igitur mi Charandine, meam de euacuatione ante concoctionem facienda sententiam, confusaneè certe & absq; ordine scriptam, ut ab homine sene, & multis negocijs impedito, quæ toties deponere calamum, & interrumpere commentationem coëgerunt, ut quod tribus diebus absolui poterat, ad trienniũ ferè protractum sit. Tu autem quicquid id est, pro tuo in me amore boni consules. Vale.

Ex Ferraria, XV. Calend. Septemb. M. D. XXXI.

EPIST. II. pro nobili quodam uiro, magnum ueluti incendium in meiendo patiente.

BAldasar Sala, uir generis nobilitate, ac in negocijs principalibus exercendis dexteritate insignis, questus est apud me per literas, se, iam agitur secũdus annus, dum lotium emittit, maximũ in uesica urinæ persentire incendium: quod nec ex medicatarum aquarũ tertia potione, consilio medicorũ facta, nec alijs auxilijs mitigari, ne exiguo quidem, nedum restingui potuerit. Huic quantum in me est opem laturus, in primis affectionis ipsius essentiam & causas inuestigabo: deinde ex illis curatiuas intentiones eliciam. Affectus hic, ut iam primum aggrediar, à recentioribus ardor urinæ uocatus, nihil aliud mihi esse uidetur quàm dolor ulcerosus, uesicam ipsam, & potissimum eius cerui cem atque meatum, qui ab ea per pudendum descendit, affligens: quare inter symptomata, sicuti & quilibet alius dolor, est reponendus. Verum hoc symptoma ex alio sequitur, hoc est, ex re exeunte immutata, lotio uidelicet ipso ad maiorem quàm ex natura sua exigeret acredinem conuerso. Dico autem, hæc symptomata malam temperaturam consequuntur, à salsa pituita, ut per indicia ab excellentissimo Machello conscripta apertissime colligitur, genitam. Quæ quidem salsedo ex superfluo iecoris & renum calore totam lotij substantiã quasi assan tibus, generatur. Ex his igitur ad secundum accedentes, intentiones tam prorie curatiuas, quàm præseruantes elicimus. Mitigandus igitur primo iecoris & renum calor, ne decætero lotium superfluò exurat: ipsaq; iam facta pituita purganda. Demum mala affectio ex longo transitu huius mordacis materiæ in meatibus

urinarijs derelicta, pro uiribus auferenda. In qua re sua solita diligentia ac solertia præsens medicus utetur, ad dignoscendum nunquid ulcuscula aliqua in huiusce locis sint facta, quod ut minime uellemus, ita maxime formidamus.

Inter diuersa quæ ad has explendas intentiones mihi occurrũt præsidia, sectio uenæ præcipuũ uidetur: per eam quippe & calor membrorum minuetur, & materia partim euacuabitur, partim distrahetur. Nec absterrere nos debet ætas, consentiente naturali temperatura, bono corporis habitu, & uictus ratione quæ præcessit.

Secanda igitur, si expertus & audax sector habetur, uena poplitis: si minus, ãta li extrahendæ sunt plus minus ue, pro medici præsentis iudicio, unciæ sanguinis sena. Facta uenæ sectione, biduí uel triduí interiecta mora, potio in aurora bibenda, in hunc modum parata: Polypodij recentis ʒ. glycyrrhizæ recentis, seminũ cucumeris ana semũcia. Myxaria uulgò Sebesten uocata, septem in feri caprini libra, uel in alio, si hoc haberi non potest, tandiu bulliant, donec tertia pars feri consumpta sit, & adiecta decocto bene excolato, rhei barbarici drachma fiat potio, ipso rheo prius tenuissime contrito. Tertio ab hoc purgationis die, deriuationis gratia duæ cucurbitulæ à pari utriusq; natis admoueantur, suprà quàm sedendo quiescimus.

His peractis, ad ea quæ intrinsecus extrinsecusq; alterant, ueniendum. Iecur igitur inungendum oleo rosaceo, cui æqualis portio succi intybi, quarta pars olei absinthitis, octaua aceti rosacei sit adiecta. Renes succo solatri, cum unguento Galeni infrigidante uocato, æquilance commixto. Vesicæ regio cum toto ad sedem usq; pudendo aqua tepida foueat, in qua portulacæ & papaueris albi semina decocta sint. Quibus nisi ardor mitigatus fuerit, papaueris ipsius cortices, demum aliquid hyoscyami superaddatur. Ex decocto etiam earundem rerum utiliter fieri possunt lesiones, quæ ad regionem usque iecoris pertingant. Bibenda quoque singulo mane erit solatri aqua, in qua cucumeris, portulacæ, & papaueris albi semina decocta sint, addito modo syrupo de papauere, modo nenupharino. Venter assidue lenientibus, modo per siliquæ ægyptiæ liquorem in decocto polypodij resolutum, modo per clysmata eundem liquorem cum melle rosaceo recipiẽtia, modo per uini fecem tenuissime attritam, modo per senam in sero decoctam. Quod si cum tot præsidijs adhuc passio non sit sublata, hirudines uenis ani applicentur, atque cum aditus pomento aquæ calidæ inferius adeò bene occlusæ ut uapores eius loca hirudinum pertant, à quatuor usq; ad sex uncias sanguinis extrahatur. Dehinc ad uehementer infrigidantia ueniẽdum, de quorũ natura sunt trochisci, à Paulo diaphysalidon uocati, qui recipiunt seminũ cucumeris partes 4. sem. hyoscyami, cicutæ ana p. 2. scenículi, seminis lapathij, croci, pini fructuum, amygdalarũ amararum, opij ana partem 1. physalidos, hoc est, granorum quæ alchechengi uocãt, partes 30. Compone cum uino albo odorato, & fac trochiscos quorum singuli pendeant semidrachmã, quibus primum utêris exterius dissolutis in oleo seminis cucurbitæ: deinde, si opus fuerit, dabis unum ad bibendum cum aqua solatri.

Frustra autem hæc omnia tentarentur, nisi congruo uictu uteretur. Qualis uero hic esse debeat, arbitrandum præsenti medico permitto, sicuti & quæcunq; superius scripta sunt. Non tacebo tamen puluerem in quo magnam habeo fiduciam; cõponitur autẽ ex physalidibus, hoc est, ut dixi, rubro illo fructu alchechengi uocato, quæ sint numero 12. sem. cucumeris, sem. papaueris albi ana ʒ. s. saccharo albo ad omnium põdus. Fiat omniũ puluis, ex quo semper ante alium cibum deglutiat semunciam. Bonum etiam erit, si octo decem ue myxaria in aqua solatri madefacta per horã ante cibum edat, & in secunda mensa bolum unum ex partibus duabus, seminis cucumeris, & una parte fructu ũpini, saccharoq; in aqua solatri & rosa resoluto, confecto.

Ex ædibus nostris Ferrariæ, III. Nouemb. M. D. XXXI.

Epist.

EPIST. III. ad Ioannem Paulum Castilionum medicum. Per manum quandoq; totum brachium à medicis intelligi. Expositio item obscurorũ quorundã Auicennæ uerborum, capite de lapide renum.

Viuo adhuc Dei gratia, Ioan. Paule, pestilentiæ superstes: uigetq; in me adhuc animus, licet langueat corpus, & podagra me quandoq; lecto detineat, pedesq; adeò imbecilles semper relinquat, ut uix unquã ualeam absq; auxiliatore scalas ascendere. Adiunxerat & sibi chiragram cum tuæ mihi redditæ sunt literæ: atq; utrique successit, longe illis sæuior, Nephritis, quæ ut serior, ita molestior adeò fuit, ut ad fauces usq; Orci me deduxerit. A qua tandem Dei optimi munere leuatus, ubi reuisere cœpi meam bibliothecam, literas tuas inueni tertio Calend. Martias ad me datas. Quare erubescens quod tandiu responsum distulerim, arrepto calamo statim respondere incœpi. In primis igitur gratias tibi ago pro tua humanitatis & amoris plena salutatione, atq; uice uersa, te etiam atq; etiam & saluto, & quantũ per absentiam licet, exosculor. Deinde quod ad disceptationẽ exortam apud nos pertinet, satis mirari non possum, in medico tanti nominis tantam dormitationem, ut non aduerterit, per manum interdum apud medicos significari non solum extremã illam brachij partem, quæ in quinq; digitos, palmam, carpumq;, & metacarpum diuiditur: sed totum id quod ab humeris extra thoracem prominet, & ex humero, brachio, extremaq; manu cõponitur. Quod si ex Galeno fortè non didicerat, poterat uel ex suo Auicenna cognoscere, lib. 1. cap. de phlebotomia, sex uenas manus secari dicente, atq; tres inter eas magis præcipuas supra brachij curuaturam secandas: iecoriariam scilicet, quam ipse basilicam: humeralem, quam cephalicam: & mediam, quam nigram. Manum ergo intelligere eo loco absq; dubio oportet humerum cum toto brachio, namq; in synocha secare per quã superiora & inferiora uacuentur, qualis præcipue est media. Sunt tamen qui iecoriariam præferant, fortè quia magis ex directo iecur respicit, quod est sanguinis fons. Vbi tamen sanguis in superioribus corporis partibus magis exuperare uideatur, humeralem secare non fuerit absurdum. Nulla autem ratio ostendit, ut in tanta sanguinis copia, per extremæ manus uenulas fieri debeat euacuatio, præsertim iubente Galeno, nec abnuente Auicẽna, ad defectionẽ usq; animi sanguinem esse educẽdum: quod ex uenulis illis manus uix fieri posset.

Petis præterea expositionem quorundam uerborum Auicennæ, cap. de lapide renum, quæ in communi æditione sunt huiusmodi: Et iterum si est lapis renum, & generatur secundum plurimũ, & non adhuc mingitur, tunc est sedimen urinæ retentum cum ea. Et si est uesicæ, & discernitur secũdum plurimũ post separationem urinæ, tunc est fex sanguinis, deinde associatur ei, & diuersificatur ab eo. Dico igitur in primis, in Arabico non omnino similem esse lectionem: ita enim ad uerbum legitur: Et iterum lapis renum generatur secundum plurimũ, & non adhuc mingitur urina, & est sedimen urinæ retentum cum ea. Lapis uesicæ coagulatur secundum plurimum post separationẽ urinæ: & est fex urinæ, quæ non associatur ei, sed postponitur ab ea. Sunt autem hæc uerba in utraque litera, sed præcipue in prima, tanta barbarie obruta, ut Gentilis duobus expositis & altero immutato, sententiam conniuendo præterierit. Pro uerbo siquidem, generatur, legit immergitur: & participium, retentum, exponit mixtum: & fecem sanguinis intelligit hypostasin. Possumus autem hanc ex ipso elicere Auicennæ sententiam: Si est lapis renum & immergitur, hoc est, ita hæret, ut non adhuc mingatur, sedimen urinæ miscetur cum urina. Lapis uero uesicæ discernitur, id est manifestatur, post separationem urinæ:

exit quippe primo urina, deinde percipitur lapidis nocumentum, postea exit sedimen, quod demum associatur urinæ: diuersum tamen est ab ea, quia non tantum miscetur urinæ, quantū in lapide renum. Nicolus desperans eorum sensum se posse assequi, attulit quidem uerba, sed dimisit inexposita. Iacobus de Partibus in hoc præferendus Gentili est, quod uerba Auicennæ seruat, nec extra proprium significatum extorquet, sed ex eis eam sententiam elicit quam & tu & alij potestis uidere, & recte, an perperàm, iudicare. Ego eo relicto, sensum potius Arabicæ additionis à nemine adhuc expositæ, conabor elicere: qui (ni fallor) est huiusmodi: In hoc differunt lapis renum & uesicæ, quod dum ille generatur, maiori ex parte urina simul cum suo sedimine retinetur: in huius uero generatione, exit quidem primo urina, deinde eius sedimentum. Prima autem huius sententiæ pars facile intelligetur consideranti modum quo lapis in renibus generatur. Quem modum sicubi aliàs, præcipue libro primo expositionis in 6. Epidemiarum, Galen. demonstrauit. Ait enim:

» Ostensum est in commentarijs de naturalibus facultatibus, renes ad se trahere quic
» quid seroſi tenuisq; in uenis sanguini permiscetur. Vbi uero meatus qui in uentrē
» huiuscemodi serum excolant, plus nimio reserati fuerint, simul etiam aliquid ex his
» quæ crassiora sunt, excolatur. Quod quando calefactum, in renum uentre similem
» pōro acceperit consistentiam, si quidem renum excretoria uis totum hoc cum uri-
» nis expulerit, arenosæ in ipsis subsidentiæ fiunt. Si uero adhærens uētri renis fuerit,
» difficulterq; ab eo uelli possit, alterum quidpiam sibijpsi simile ex concaua uena su-
» scipiens, amplius augetur: semper enim id quod influit, ei quod præerat circumme
» ctitur, atq; hoc pacto pōrus nota dignæ amplitudinis constituitur. Ex his igitur Ga
leni dictis ratio reddi potest, quare dum lapis in rene gignitur, urina simul cum suo sedimine retinetur, labefactata uidelicet ui renū expultrice, & crassiore materia intra renis concauitatem retenta. Idem ex eodem Galeno colligitur in expositione aphorismi ultimi libri tertij, rationem reddente, quare senes faciliter calculorenum

» laborent. Ait enim: Quum in senibus multæ & crassæ superfluitates generentur,
» & præter hoc quoq; uirium adsit imbecillitas, obstruuntur plerunq; renes, & lapi-
» des gignūtur. Obstructis itaq; renibus, & ui eorum facta imbecilli, mirandum non
est, urinam cum suo sedimine aliquantisper retineri. Et propterea Paulus Aegineta, dum lapis generatur, exiguam urinam excerni dixit, atq; meatus per quos excernitur adstringi. Potest tamen tanta esse arenularum copia, nec uis renum excretoria adeò imbecillis, ut arenis quibusdā exitus patescat: quod & ipse Paulus expressit, & fortè Auicēna cognouit, addens particulam, secundum plurimum. Quæ uero dixit de lapide uesicæ, consonant Galeno libro primo de locis affectis, lapidis indicia esse dicenti, quod primo exit urina aquæ similis. Et lib. 6. quod pus ex uesica exiens, sine urina plerunq; excernitur, quia à loco propinquo excernitur. Virunque autem horum tetigit Auicenna: primum, cum ait, post separationem urinæ lapidem coagulari, postquam uidelicet urina aquosa exiuit, & fex retenta est; secundum, ubi ait, Et est fex urinæ quæ non associatur ei, sed postponitur ab ea. Hæc sunt Ioannes Paule dilectissime, quæ pro expositione illius difficilis textus mihi se obtulerunt.

Demum in calce tuæ epistolæ à me petis, an è re tua esse putem, ut in patriam reuertaris: quod te quærere arbitror, quia multos per proximam luem interijsse hic medicos intellexeris. Quæ res si te mouet, illud etiā considerare debes, quod si pauci supersunt medici, pauci quoq; sunt qui eorum opem expoſcant: mediam enim hominum partem perijsse publica fama est: sed & in defunctorum medicorum locum cum multi insurrexerunt, qui uix, quando tu hinc recessisti, ad grammaticos pergebant. Fruimur præterea magna nunc salubritate. Quare cogitandum tibi est, si in patriam redieris, per multos menses proprio ære te militaturum; nisi forte profitendi

tendi publice munus iterum aggrediare. Quod facile consequêris, aspirãte tibi Lodouico Bonacialo, ut doctissimo, ita bonis ingenijs fauẽte: quem præfectum aiunt gymnasio instaurando. Vale.

Ex Ferraria, IIII. Calend. Sextiles, M. D. XXIX.

EPIST. IIII. ad Iacobum Pharusium medicum Regiensem, de Leporina carne &c.

Egi amantissime Iacobe, nec sine uoluptate, quæ tu non minus argute, quàm eleganter, pro leporina carne disputasti, eam & boni succi esse, & coctu non difficilem probans. Adeò autem mihi applauserunt rationes tuæ, ut non minus tibi debere id animal putem, si quis modo illi sensus sit, quàm illi poëtæ, qui primam ei gloriam inter quadrupedes dedit: aut ijs, qui formosum fore septem diebus dixerunt, qui leporinas carnes esitauerit. Parumque abfuit, quin tuis argumentationibus uictus, manus dederim, hisce ac pedibus in tuam sententiã uenerim. Quod certe non inuitus fecissem, quoniam ipsis carnibus, cum datur, ego quoq; libenter uescor. Verum deterruit me ueneranda antiquitas, & ad hæc usq; secula quasi per manus nobis tradita sententia, quæ ab Hippoc. uel ab aliquo certe uetustissimo cœpit autore. Scribitur enim in libro de Diæta 2. qui quidem Galeni tempore à multis, nunc ab omnibus Hippocratis adscribitur, in hunc modum: Leporina caro sicca & adstringens, lotium aliquantisper mouet. Post quem, quisquis ille fuerit, Galen. lib. 2. de escis ait: Leporum caro sanguinem crassiorem gignit. Et in comment. de attenuante uictu, utilem eam dicit in uictu exiccante, non autem attenuante, quia crassum sanguinem gignit. Et apertissimis uerbis lib. 3. de locis affectis, magnam eam habere uim dicit in melancholici sanguinis generatione. Psellus quoq; & Paulus eisdem ferè uerbis Galeno subscribunt. Sed & Psellus inter cibaria atram bilem gignentia eam cõnumerauit. Post quos omnes Simeon in lib. de escis, quasi quæcũq; dicta à uetustioribus erant, colligens, inquit: Carnes leporũ, his qui exiccare corpus uolunt, ualde cõducunt: minime uero his qui temperatura sunt sicciore, sanguinem quippe gignunt crassarum partium, & melancholicum. Fecerunt omnia hæc Græcorum dicta, ut Arabes Latinosq; præteream, me cogitare, nunquid rationes, quibus leporinas carnes extollis, dilui aliquo pacto possent: aliæq; in contrarium afferri, quæ antiquorũ auctoritati suffragarentur. Vtrunq; autem post sacras ferias, in quibus mihijpsi uacandum fuerat, circa hæc meditanti, non post multam indaginẽ occurrit. Antequam autem alteram earum aggrediar, nonnulla tanquam nota subijcienda. Primo quidem, quod cum de temperatura cuiuspiam rei medici loquũtur, non de ea loquuntur, quam in se, uel quo ad totam naturam habent, (ad philosophum enim spectat hæc consideratio) sed hominis cõsideratione: ita ut id calidum aut frigidum, humidumq; uel siccum dicatur, quod humanum corpus calefacere, frigefacere, humidumq; uel siccum reddere potest. Secundo subijciendum, escas & medicamina in hoc cõuenire, quod utraq; in nos agunt & à nobis patiantur: in hoc differre, quod medicamina agunt quidem potius, quàm patiantur: escæ econtrario magis patiantur quàm agant. Tertio subijciendum, escas tandiu rationem medicamenti subire, quandiu in sanguinem mutantur: ubi uero perfecte in sanguinem uersæ sunt, siue calidæ, siue frigidæ fuerint, ab eis semper calorem augeri. Quarto, escas, etiam ubi penitus mutatæ à nutriente ui sunt, posse corpus reddere multo quàm esset antea frigidius, si uidelicet plus frigidiorum humorum, pituitæ scilicet & nigri humoris, quàm boni sanguinis & bilis generent. Ex his quatuor suppositis colligitur, qua uia inuestiganda sit, & leporinæ carnis, & cuiusque alterius escæ temperatura.

Rationes, quibus alimẽtorum tẽperaturæ inuestigandæ.

Non enim extrinsecæ cuiuspiam rei uel consideratione uel cõparatione id metien-
dum, sed relatione ad corpus humanũ iudiciũ faciẽdum: ex hoc quippe habet quid,
ut sit homini cibus, quod talem habet cum homine similitudinem, ut cõuerti in eius
substantiam possit: hoc enim est, & non aliud, quod facit aliquam rem, & dici & es-
se hominis escam. Et licet agere dum mutatur in corpus hominis aliud possit, non
propter hoc esca, sed medicina potius dici debet. Si quis igitur recte iudicare uolue-
rit leporinæ carnis quatenus esca est, temperaturã: agnoscere eum in primis oporte-
tet, in quos humores à calore humano concocta uertatur: quod certe non nisi ex
» longo usu dignosci euidenter ualet. Omnia enim nutrientia, ut Galenus ait lib. 3.
» de temperaturis, alterãt aliquo modo corpus, sed immanifeste, dum semel tantum
» accipiũtur: uerum si longo tempore offerantur, ualde alterant, atq; manifeste cor-
» pora immutant. Et lib. 1. de escis: Escæ cognitio uix in multo tempore ex determi-
» nata experientia recte fit. Et Hippoc. in Epidem. Cibi & potus experientia egent.
In hoc ergo iudicio quod longo experimento innititur, standum antiquorum ob-
seruationi, præsertim quãdo illis rationes quoq; aliæ consentiunt, quas Galenus ab
extrinseco acceptas uocat: inter quas multum ualida ea, quæ à carnis ipsius substan
tia assumitur, quæ certe in hoc animali dura satis apparet. Facit autem hæc durities,
» ut serò, & paulatim nutriat. Quæcunq; enim dura carne constant, ait Galenus in
» expositione aphor. 18. lib. 2. tardius & paulatim nutriunt. quod non leue frigidita-
tis argumentum est. Quemadmodum enim id quod facile cõcoquitur & celeriter
nutrit, est quo ad nos calidum, Galeno teste, in fine libri tertij de temperaturis; ita
econtrario quod tarde & paulatim, esse quo ad nos frigidum. Facile enim id in sub-
stantiam nostram conuertitur, quod cum natura nostra maiorem habet similitudi-
nem: atq; id difficilius, quod magis dissimile. Sumus autem nos à prædominio cali-
di & humidi. Est præterea eadem durities euidens indicium siccitatis, ut ex 2. lib. de
temperaturis, à Galeno colligitur. Licet enim nõ omne durum sit siccum, id tamen
durum quod neq; à uehementi calido duratum est, neq; à uehementi frigido con-
gelatum, proculdubio est siccum. Tanta autem caliditas esse in lepore non potest,
ut carnem eius induret; nec tanta frigiditas ut congelet. Quare quum sit dura, om-
nino etiam sicca esse uidetur: alioqui & ipsa sola durities eam à numero bonarũ car-
nium eximit, Galeno teste, in lib. de attenuante uictu. Quod etiam testatur dissimi-
litudo quam habet cum carne porcina, quæ præ cunctis carnibus, Galeno & ipso
sensu teste, est nostræ magis similis. Et propterea inter carnes quibus uescimur, stã-
tui potest ueluti mensura & regula, cuius comparatione alias cognoscimus. Rece-
dere autem ab ea leporinam per frigus & siccitatem, nemo (ni fallor) ambiget, qui
utrãq; bene norit: exanguis enim, arida, & ueluti usta leporina uidetur, suillæ com
parata, uaporeq; omni atq; humore ac tenacitate ferè priuata: fragilis uero, & ceu
fibris abundans: quæ omnia & difficilem cõcoctu, & seram ad diducendum ostem
dunt. Agilitas quoq; & in currendo uelocitas eam ualde à sue differre ostendunt,
quod animal pigrum ualde est & ociosum. Sed & timiditas frigus indicat. Si enim
siccitati coniungeretur caliditas, audaciam, quam summam in leone calido & sicco
animali uidemus, in lepore quoq; efficeret. Si igitur substantia, durities, squalor, fra
gilitas, fibrarum copia, & suillæ dissimilitudo, antiquorum autoritati & longo expe
rimento consentit, hanc carnem à numero bonarum seiungentium: quis non pos
tius credat Galeno, inter quadrupedes suem, uitulum & hœdum duntaxat cõmen
danti: quàm poëtæ, eam fortè titillatione potius proprij palati, quàm certa ratione
laudanti? Sed dices fortè, te non à poëtis, alioqui mẽtiri assuetis, sed rationibus per-
suasum in hanc sententiam uenisse. Ideo tentanda mihi tuarum rationum solutio:
quarum prima ex sanguine accepta talis est: Si leporina caro est melancholica, sãe
guis quoque eius erit melancholicus: talem enim temperaturam habet caro, quæ
lem ha

Caro porcina, humanæ maxime similis.

lem habet ſanguis. Quod leporinum ſanguinem eſſe melancholicum ais, rationi, Galeno & Ariſtoteli uidetur repugnare. Rationi quidem, quia tenuis & aqueus eſt, non ater & ſpiſſus. Ariſtoteli uero, qui fibrarum ratione quæ leporino deſunt, ſanguinem craſſum & terreum eſſe dicit. Galeno quoq; qui ſapidum eum dicit, & dulcedine, concoctionis facilitate, ſanguinem auium ſuperare. Hæc quidem uideri tur capita tuæ primæ argumentationis, fuſius tamen à te explicatæ. Mihi autem in primis, mi Iacobe, id non conſtat, quod ueluti baſis fundamentúmque eſt argumen ti, quod ſcilicet talem temperaturam habeat caro, qualem habet ſanguis. Mutari e nim nutrimentũ à nutriendo debet, non ecõtrario, res nutrita à nutrimento: quod uel ex hoc conſtat, quod diuerſarum temperaturarum particulæ ab uno eodemq; ſanguine nutriũtur. Quare ſi talis eſſet animalis nutriti natura, qualis eſt nutrimen ti, fieret ut omnes corporis particulæ ex eodẽ ſanguine nutritæ, eiuſdem eſſent tem peraturæ: quod eſt ab omni ratione alienũ: quum nemo ſit qui neſciat, carnis tem peraturam ab ea quæ eſt oſſis, plurimum differre: ſicut etiam ſcimus in latitudine partium corporis calidarum multis numeris ſanguinem uincere carnem: ſiquidem poſt ſanguinem, locant cor, poſt quod iecur, & poſt ipſum carnem. Longe igitur ca lidior eſt ſanguis quàm caro. Sed ex tuis, imò ex Galeni dictis abs te adductis, eui denter (ni fallor) colligitur, carnem non ſequi ſanguinis naturam. Leporinũ enim ſanguinem, ut tuipſe recte adducis, ſanguini auium Galenus præponit, cap. 22. lib. 3. de eſcis: quum tamen auium carnes non ſolum leporinis, ſed omnium quadrupe dum, cap. eiuſdem 67. concoctu dicit eſſe faciliores. Et in lib. de rebus boni mali ue ſucci, inter eſcas culpa uacantes, carnes multarũ auium reponit, omnemq; ſangui nem ceu concoctu difficilem uituperat. Ex animalis igitur ſanguine, iuxta Galeni decreta, nõ neceſſariò colligitur carnis temperatura. Verum ut hoc tibi detur, non euidenter tamen probas, leporinum ſanguinem non eſſe melancholicum. Tenui tas enim, & (ut tu uocas) aqueitas, frigus oſtendunt, non calorem. Sanguis enim qui dilutior eſt, ait Ariſtot. lib. 2. de Partib. animal. cap. 4. frigidior eſt: eaq; anima lia timidiora, idem Ariſtoteles dicit, quibus eſt dilutior: qui certe timor uel ſolus in hoc animali ſummus, maximum eſt frigiditatis argumentum. Porrò ſicuti tenuitas non eſt caloris indicium, ita nec craſſities frigoris. Tauri enim (quod certe animal ualde calidum eſt) ſanguis craſſiſſimus eſt, eodem Ariſtotele teſte: qui cum etiam ſit nigerrimus, certo argumento nobis eſt, ex coloris nigredine non oſtendi frigidi tatem, ſicuti neq; ex eo quod cõcreſcit & ſpiſſatur: nam & hoc calidiſſimorum ani malium ſanguini, fibrarum ratione contingit, quæ craſſiorem eum reddunt, & ad concreſcendum aptiorem, ut Galenus quoq; lib. 1. ſimplic. medic. confirmat. Ari ſtotelis igitur autoritas, pro antiquis potius ſtat, quàm pro tua ſententia: nec lepo rini ſanguinis affirmat frigiditatem, ſicuti nec ſaporis ſuauitas, uel dulcedo quam ei Galenus attribuit. Didicimus enim ab eo, lib. de ſimplic. medic. 4. cap. 6. non om nia dulcia eſſe calida, ſed ea tantum quæ dulcedinem magnam habent: quæ uero modicè dulcia ſunt, eſſe frigida. Ad tantam autem dulcedinem hic ſanguis non at tollitur, ut calidus, hominis comparatione, ob dulcorem exiſtimari debeat. Homi nis dico comparatione, quia aliarum leporis particularum comparatione omnino calidus eſt. At ſi ſanguis leporinus frigidus eſt, ſequitur, ſi ratio tua concludit, lepo rinam quoque carnem frigidam eſſe oportere. Nec ratio igitur, nec Ariſtotelis aut Galeni autoritas, leporinũ ſanguinem & eius carnem ab atræ bilis ſubmouent na tura. Quod ad Auicennã uero attinet, cuius etiam autoritati inniteris, licet ea apud me magni momenti non ſit, dicere tamen poſſum iuxta ea quæ tanquam uera ſup poſuimus, poſſe quidem leporinam carnem dum extrorſum adhibetur, & ut phar macum ſolum agit, uim habere calefaciendi: dum uero intra corpus accepta, atque

Leporinum ſanguinem non eſſe melancholicũ.

Timor frigiditatis ſignum.

ab eo mutata est, in melancholicum sanguinem uersa, reddere corpus frigidius. Dis-
sputationemq; nostram sub escæ consideratione, non sub pharmaci esse ratione: ad
quem modum & ipsemet Auicenna capite de lepore, frigidam eam dicit & siccam.
Atque per hæc primæ tuæ argumentationi satisfactum puto: pariterq; secundam
eisdem fundamentis elidi, tanquã eidem ferè medio innitentem, quod scilicet ea ca-
ro melancholica esse non possit, cuius sanguis non sit melancholicus, qualem non
esse leporinum ostendit tenuitas, aquea substantia, dulcor, atque fibrarum caren-
tia, aquam potius quàm terram præ se ferentia. Diximus enim, animal nutritũ red-
dere potius nutrimentum sibi simile, quàm econtrario nutrimentum animal. Dixi-
mus præterea, aqueam fluxibilemq; substantiam non auferre à sanguine frigus &
siccitatem. Acetum quippe, aqua rosacea, omphacium, necnon aqua in qua fabæ,
lentes, glandesq; bullierint, simul cum fluida substantia frigus habent & siccitatem.
Argumentum uero quod ab experientia sumitur, per contrariã experientiam con-
futatur, longiori obseruationi, & maiorum uirorum autoritati, & præcipue Gale-
ni, innixam: quem certe, quicquid alij sentiant, & nebulones nonnulli garriant, à
Deo optimo maximo mundo datum puto, ad tam necessariam hominibus artem,
medicinã uidelicet perficiendam. Nec est ut dicat quispiam, lepores nostros ei fuis-
se incognitos, qui sint Græcis meliores: siquidem in Galeni patria nasci puto lon-
ge nostris præstantiores. Vidi nanque in inferiore Pannonia, quæ ad Græciam ver-
git, multo nostris pinguiores & sapidiores. Nolim autem te ad eorum sententiã ac-
cedere, qui Galenum culpant, quasi uina alba, dulcia esse posse negãtem: quum
sint apud nos, corrupta fortè à Trebelianis uoce, Trebiana uocata alba simul & dul-
cissima: in hoc nedum mente, sed & oculis adeò cæcutientes, ut nondum colorem
album à pallido, rufo, flauo, fuluo, aureóque dignoscant: sed uulgarem loquendi
consuetudinem sequuti, quæcunque uina nec rubra, nec cerasiola, nec nigra sunt,
alba putent: quibus si aliqua mens adesset, nec essent ab odio in Galenum penitus
infatuati, facile erat hanc distinctionem ab ipsomet Galeno discere in proprio com-
» mentario de uinis. Vbi enim dixit, nullum album uinum esse dulce: statim subdit,
» Flaua & fulua nonnulla sunt dulcia. Sicuti & libro de uictu morborum acutorum
» tertio, postquam dixit: Dulce uinum statim & nigrum est. paulò post & in eadem
» commentatione ait: Duplex est fuluum, sicut & nigrum: hoc quidem dulce, illud
» austerum. Nolim tamen te suspicari me in hæc tui causa diuertisse, quem nouerim
& Galeni, & omnium bonorum autorum studiosissimum. Nec accusandi Gale-
ni gratia, sed excusandi potius, uinorum exemplum attulisse. Sed ob nõnullos Ga-
In Galenomastigas inuehitur. lenomastiges, qui quũ uix pedem in medicina promouerint, à primisq; disciplinis
penitus ieiuni sint, in foro, in tabernis, in circularib. sermonibus aduersus Galenũ,
quem ne nominare quidem digni sunt, blaterare non desinũt. Sed hos in sua ignoran-
tia, ceu malis auibus initiatos relinquentes, ad secũdam tuam dubitationem ac-
cedamus: in qua probare conaris, laboranti quartana febre, assas magis quàm elixas eas carnes conuenire, quoniam sint calidiores pariter & humidiores. Calidiores quidem, quia à calido igneo coctæ, non aqueo ut elixæ. Humidiores, quia dense sata ab igne extima parte, humiditas tota intus manet, quæ in elixatis educitur.

Habes autem tuæ sententiæ assertorem Aristotelem, quem ueluti oraculum omnes obseruant, & meritò uenerantur. Ego uero Galeni clypeo munitus, in his præsertim quæ ad medicum magis quàm ad philosophum spectant, Aristotelem minime formido.

Vna igitur & prima euadendi uia hæc sit, si dixero Aristotelem naturam rerum in seipsas sequutum, assa elixis humidiora statuisse, congenitæ uidelicet humiditatis ratione, quæ in assatione adseruata, elixatione deperditur. Quam considerationem

nem quum medicus non sequatur, quemadmodum ab initio suppositimus, sed eam quam humani corporis comparatione res sortiũtur: mirandum non est, si hac in quæstione, sicuti in plerisque alijs, à philosophis dissentit.

Altera responsio communis est, nec multum à priore differens, quæ assa proprio humore, elixa aduentitio ait abundare.

His adijci potest tertia, ut simpliciter & absolute utroque humore, elixa humidiora asseramus: congenito quidem, quod cum per elixationẽ non in tantum amiserint, quantum assa per exustionem: aduentitio, quem ab aqua acquisierint. Tam enim uim esse ignis assantis dicimus, ut nedum exteriores partes, sed & interiores plus nimio exiccet. A qua sententia nec Aristoteles ipse abhorret uigesimoquinto problemate, sectionis uigesimæsecundæ, à pane dum torrescit, humorem discens extrudi: contrà uero in aqua tantam humiditatem, ut res alioqui propria natura siccas, humidas reddat. Cuius rei euidens argumentum in hordeo habemus, quod per elixationem amissa siccitate, adipiscatur humiditatem: & per torrefactionem sit siccius, ut scribit Galenus capite octauo primi libri de escis. An uero per assationem acquiratur caliditas, an auferatur, absolute dici non potest: siquidem nonnullis aufertur, nonnullis adfertur, iuxta diuersam rei & temperaturam & substantiam, necnon & assationis modum. Quantum autem ad propositum nostrum attinet, leporinæ carni modicè atque ut coquina requirit assæ, nullam arbitror caliditatem superaddi. Et de leporinis quidem carnibus hæc satis sunto.

De albo uero à Galeno uocato iure, non est ut scrupulose inquiras, quænam eorum quæ in ipso miscẽtur seruanda proportio sit: sicuti neque salis, neque rhu, neque piperis, alterius ue rei quæ condimenti gratia opsonijs adduntur: sed pro domini palato, quod exploratum esse coquo debet, diuersa portione miscentur. Ita in porro & anetho & sale & oleo, quæ iuri albo & ptisanæ, tum uoluptatis, tum coercendæ humiditatis gratia adijciuntur, habita conditæ rei, regionis, horæ, consuetudinis, & reliquorum id genus ratione, plus minus ue miscendum. *De albo iure.*

Haud magni autem puto referre, quodnam porrum accipiamus, modo id hortulanum sit: alioqui seculo nostro solum capitatum ferunt: licet non magnopere ut grandioris capitis sit laborent olitores. Nec etiam est ut uerearis, ne cognominis porrò bilis ex hoc iure gignatur, refracta omni acrimonia ex aqua in qua excoctũ est. Anethi etiam siue folia, siue semina, siue comam acceperis, non ualde peccabis. Calefaciendi enim & siccandi uim omnes eius partes habent, nec odore carent.

Ad hunc modum parato iure, piscibúsque in eo elixis, ego quoque libenter uescor, præcipue si non desint oliuæ: quæ ne deessent tua liberalitate cum caueris, factum est, ut qui tibi ex asse debebam, etiam grandi ære fœnerato, soluere non ualeam. Versaui igitur uniuersam supellectilem, ut illud soluerem quod ultimo loco petis, antiqui uidelicet cuiuspiam medici Diapompholygos descriptionem: tandemq; ad Paulum Aeginetam confugi, apud quem lib. 7. sic lego:

Diapompholygos. »

Pompholygos unciæ duæ, lithargyri unciæ tres, teruntur cum lini succo, & » adijciuntur ceræ unciæ sex, adipis gallinacei uel anserini unciæ duæ, chamæme- » li unciæ sex. »

Chamæmelon oleum ex floribus intelligo, modo quo idem Paulus præcipit, paratum, ut scilicet unciæ duæ florum uiridium quidem, sed per unam diem antè collectorum, amoto albo, in sextarium Italicum olei conijciantur, uasecq; simplici lineolo ut transpiret obtecto, per dies quadraginta insolentur, uas deinde bene obturatum adseruetur. Verum nec mihi displicet, id quod à nescio quo, non aspernabi-

si tamẽ medico, Galeno additum est: quisquis enim ille fuit, à Galeni dogmatis nec in hoc ipso medicamine, nec in alijs multum recedit. Et hæc quidem qualiacunq; satis nunc sint, aliàs fortè opulentiores facti dabimus meliora. Vale.

Ex Ferraria, pridie Calend. Iunias, M. D. XXXI.

EPIST. V. Consilium pro muliere, uteri pruritu laborante.

LEuatus aliquantisper uarijs & corporis & animi molestijs, saluti filiæ tuæ consulturus, sesso calamo manum admoueo. Hæc, ut scribis, sexaginta supra triginta annos nata, tẽperaturaq; & totius corporis & uteri calidiore, duplici symptomate iam sexennium uexatur, uteri uidelicet ingenti pruritu: cui si quando cedens, uel leuiter locos scalpierit, aliud statim, fœda scilicet pollutio sequitur. Horum primum ad tactus sensum pertinet, qui corrupta sensatione id sentit, quod sentire non deberet, materiam uidelicet tenuem, exiguũ ueluti morsum quendam cuti inferentem. Alterum ad existens mutatum: exit quippe res quæ exire eo modo non deberet. Morbus à quo primũ pendet symptoma, est cõtinui solutio, ab acredine humorum facta: uericq; simile est (licet hoc non scribas) tum ex natura ipsa humoris, tum ex frequenti scalptura gignitur in loco pustulas. Cuius uero generis sit hæc materia, quæ certe pruritum, &, ut ego puto, etiam pustulas facit, ex his quæ à te scribuntur cognosci potest. Sanguinem enim qui per menstruas purgationes exit, flauescere ais, iugiterq; manare ex utero croceum humorem, præcipue triduo ante mensium profluuium, præcedente ueluti anteambulatione, exiguo sanguinis fluxu. Ostendunt autem omnia hæc materiam quæ pruritum facit, esse sanguinem bilioſum, ex totius corporis temperatura, præcipueq; iecoris supernifluo calore genitum. Qui etiam sanguis ex locorum calore, maloq; eorum habitu impensius calens, solutionem quandam continui, & hac mediante pruritum, & ueluti titillationem quandam facit: ex quibus non deficiente seminali materia, quæ & ipsa, & natura sua, & bile ipsa exacuta, uim expulsoriam irritans, ex leui occasione prorũpit. Quibus ex rebus secundum sequitur symptoma, seminalis materiæ eruptio.

Vt igitur utrunque amoueatur, nec amplius redeat, euacuandus ex locis est bilioſus sanguis, cauendumq; ne amplius ad eos fluat: amouendaq; mala qualitas ibi facta, quæ nutrimentum maligno illo acore inficit. Et quia iecoris totiusq; corporis immodicus calor, causa est ut sanguis bilioſior generetur, refrigeranda ea sunt: simulq; membra ad seminis generationem cõcurrentia, ut quantum fieri potest exiguum semen fiat, & minime mordax.

Vt autem hæc ordine quodam fiant, & ad particularia ueniatur, ante omnia iecoraria uena incidenda est, selibraq; sanguinis ad minus mittenda: sequenti uero die, uel uno aut altero interposito, iuxta uirium robur, bibenda hæc potio: Senæ uncia una, seminum lactucæ & intybi ana ʒ. semis, bulliant in uncijs sex aquæ nymphææ, id est nenupharis, donec tertia pars sit consumpta: abiectis q; herba & seminibus, in decocto soluantur liquoris siliquæ Aegyptiæ, quam casiam uocant, ʒ. 6. rhei barbarici ʒ. 1. & fiat potio quæ in aurora bibatur.

Sequentibus diebus utatur hoc syrupo: Seminum fumi terræ, lactucæ, intybi, ana ʒ. s. senæ drachmas quinque. Bulliant in uncijs sex aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & decocto adde syrupi rosati facti ex rosis recentibus septies mutatis ʒ. 2. Vtatur hoc syrupo diebus 15. & si quidem nota digna sequetur purgatio, ces-

tio quo

tio quoque die tantummodo bibatur: si exilis, quotidie, & tertio quoque die adijcia tur syrupo pilula facta ex gran. 12. aurearum. Accepto 15. diebus syrupo, nisi im modica & ad imbecillitatem usq; sequuta fuerit purgatio, capiet hæc catapotia: Pi lularum de fumo terræ ℈. 2. aurearum ℈. 1.

Expleto hoc purgationis ordine, quouis mane accipiat ʒ. s. huius miscellæ: zuc chari nenupharini, ex floribus cicorij ana ʒ. 1. s. pulueris seminis lactucæ, radicis & seminis nymphææ, radicem albam & florem aureũ habentis, ana ʒ. 1. s. misce cum syrupo nenupharino.

Decoris regio hoc inungatur unguento: Succi portulacæ & intybi ana ʒ. 1. olei ro sacei omphacini ʒ. 2. ceræ albæ & aceti rosacei parum.

Imus uenter & pars ei in dorso aduersa, hoc: Succi arnoglossi, lactucæ, & agni ana ʒ. 1. olei nenupharini ʒ. 3. ceræ albæ & aceti rosacei parum.

Loca uero prurientia, uino nigro adstringente abluantur, in quo res istæ bullie rint: Arnoglossi semina, oryzæ grana, lentes, rosarum semina, nymphææ radicis al bæ ana partem 1. saluiæ p. s. Post bonam ablutionem hoc unguento inungatur: Olei rosacei omphacini, olei nenupharini, succi solani ana ʒ. 1. pulueris lithargyri, ceruſæ, elleborí albi ana ʒ. 1. Hæc in mortario plumbeo tandiu fricẽtur, donec con gruam formam accipiant.

Completa purgatione superius descripta, ubi per octo dies usa fuerit præsidijs post eam narratis, nec sequuta fuerit optata requies, secandæ uenæ poplitis, si inue niri à sectore poterint: si non, uenæ supra talum inferiores: hauriendæq; ex singula earum ʒ. 4. sanguinis, non simul tamen, sed primo die dextera, altero sinistra: inter positisq; duobus tribusq; diebus, cucurbitulæ fœminibus admouendæ, cum scarifi catione: interpositisq; iterum totidem diebus, hirudines duæ ano applicandæ, nec amouendæ, donec oppletæ cruore spõte excidant: permittendumq;, ut adhuc per duas horas sanguis per locum morsuræ guttatim defluat. Quod si nõ fieret, iuuan dus defluxus sessione supra uas plenum aqua calida, ita ut uapor eius occluso bene sedili, ad loca ubi hæserunt hirudines pertingat. His auxilijs, nisi fortè Dei prouí dentia ob animæ salutem aliter statuerit, speramus, si non in totum, magna tamen ex parte fastidium leuari. Sed & nonnulla adijciemus, quæ & non parũ ad id quod optamus conducent.

Bibatur semper ante prandium & cœnam drachma pulueris radicũ nymphææ, cum uino nigro austero, aqua ferrata uel lactucæ diluto. Vtatur sæpe lentibus, pri ma aqua abiecta, cum aceto & oleo conditis. Lactuca mirum in modum confert & cruda & cocta. Portulaca item, intybum, cucurbita, atriplex, & cucumis. Si uinũ bibendum, austerum sit, & cum aqua præcipue lactucæ. Sed & ubi hæc non suppe tat, intybi uel portulacæ diluatur, ita ut aquæ tribus partibus, duæ tantum uini mi sceantur. Substernat sibi folia nymphææ, agni, & cicutæ. Accubitũ supra dor sum fugiat ueluti inimicum. Ad hunc uitandum, plumbi laminas supra renes alli get, quæ alioqui per se proderunt. Salix siue epota, siue extrinsecus applicita, mi rum in modum iuuabit. Sedeat in aqua ferè frigida, in qua nymphææ folia & flo res, salicis & agni teneriores ramusculi, lactuca, & atriplex bullierint. Ex eadem aqua, sed frigidiore, abluat pedes & manus ad genua usq; & cubitos. Vtatur ex ercitio in quo brachia uelociter moueantur, immotis cruribus. Quotidie soluen dus uẽter cum lenibus, qualia sunt beta, malua, & mercurialis. Si fortiora his quæ superius scripsimus fuerint necessaria, bibãtur drachmæ duæ seminis lactucæ cum syrupo de papauere. His etiam quæ extrinsecus admouentur, adijciantur hyo scyamus, cicuta, ac papaueris cortices.

Hæc habui quæ pro filiæ tuæ salute scriberem. Reliquum fusis ad Deum preci bus supplebitis, præcipue ipsa quæ patitur, genubus nudis ad pedes IESV cruci-

fixi proſtrata, toto corde cum debitis circunſtantijs hoc inſtantiſſime petens: ſimul enim & corporali & ſpirituali remedio utetur. In quibus etiam precibus, mei uelim memineritis, iam ſeptuageſimum annum agentis, & uocationem domini quotidie expectantis. XX. Auguſti, M. D. XXXI.

EPIST. VI. pro muliere comitiali morbo laborante.

ALia de qua ſcribis mulier, temperaturæ à natura biliosæ, ſed ex ætate, morbo, & profeſſione, ad melancholicam uerſa, anno ætatis decimo quinto, cum ex arbore ſupra nates cecidiſſet, extrinſecus & nullibi læſa uideretur, poſt menſem à caſu ſtuporem in tota dextra parte patioc cepit, tandemq; comitialem morbũ incurrit, à quo in primis ſexto uel octauo menſe affligebatur, dehinc in totum eam dimiſiſſe uidebatur. Tribus enim annis eo caruit: nunc quaſi inſtauratis uirib. ualidior apparet, ſecũdo uel tertio quoque menſe, cum longioribus acceſſionibus, & maioribus ſemper ſymptomatibus eam inuadens. Menſes præter ætatem parcè defluunt: annum quippe agit octauum ſupra trigeſimum: ſpumaq; in ipſa acceſſione circa os aggregatur. Hæc ſunt quæ de hac ſecunda mihi ſignificas, petens, ut ſicuti alios eodem morbo laborantes, à me uidiſti curatos, ita quoq; huic opem feram.

Ego uero, ut à prognoſtico incipiã, alios quidem, & in Pannonia, & in Italia per manus meas à Deo curatos non inficior: neminem tamen (quod meminerim) tali ætate, ſed aliquos ante pubertatem, aliquos tertio ſeptennio, uel non multo ſuprà, in fine uidelicet pubertatis: quare ſatis uereor, ne hæc cum ſuo morbo ex hac uita recedat. Quia tamen manum domini ſcio non eſſe abbreuiatã, curationem eo aggrediar. Verum quia curari, niſi ex accidenti, morbus nõ ualet, cuius eſſentia non bene fuerit explorata, ideo ab eius definitione exordiendum.

Comitialis morbi definitio.

Comitialis igitur morbus eſt conuulſio omniũ corporis partium non continua, ſed per interualla quædam temporis facta, cum ſenſuum & principalium operationum, rationis ſcilicet & memoriæ oblæſione, ex craſſo magna ex parte humore, uẽtres cerebri obſtruente, & tranſitum ſpirituum prohibente, principio neruorũ ſeipſum quatiente, ad expellenda quæ ſibi ſunt moleſta. Ex quo autem ſub conuulſione, tanquam ſub genere continetur, ſequitur ut ſit uitioſus motus: ad quem motum diligẽter attendere medicus debet, ut cognoſcat an per conſenſum quendam, uel primario affectu cerebrũ patiatur. Quando enim per conſenſum patitur, non accidunt uehementes & aſſiduæ conuulſiones, ſed per interualla breuibus quibuſdam ſaltuoſis motibus patiens concutitur. Quem cõuulſionis modum, cum ex his quę ſcripta ſunt cognoſcere nõ ualeã, pariter ambiguus remaneo, an primo, an per cõpaſſionem cerebrũ affligatur. Alioqui ueriſimile ſatis uidetur, ab eo latere quod ab initio ſtuporem paſſum eſt, ad cerebrũ mitti uel qualitatem, uel uapores, qui cerebrum percutientes, ſymptoma iſtud efficiant: quem aſcenſum ſolent & ipſi patientes præſentire. Nolo tamen propterea deſiſtere, quin, quantum fieri poteſt, ſalutí huius ſanctimonialis conſulam. Vtrouis enim modo hoc fiat, comitiali morbo laborat, uel, ſi exactius loquẽdum, ſymptomate, uel potius uarijs ſymptomatibus, uitioſo uidelicet motu, & principalium ac ſenſilium operationũ læſione, quæ uel non fiunt, uel non recte. Quæ ſymptomata à morbo fiunt in cõpoſitione, ex meatuum uidelicet obſtructione, à craſſa materia genita, uel à uentriculorum parietibus inuicem concidentibus, & ex ipſo adhæſu ſpirituũ tranſitum prohibentibus. Vnica igitur intentio curatiua ſufficit, ſcilicet obſtructionis remotio: quæ in primo quidem genere fit per expulſionem craſſæ illius materiæ quæ obſtruit: in ſecũdo, reſoluis uel qualitate mala quæ per partem poſt partem ad cerebrum aſcẽderat, uel uapore maligno

maligno qui membranas uentris nobilioris cerebri percutiens, & cõuulsionem ea-
rum, & concidentiam faciebat: quam rem absq; medici auxilio per se explere natu-
ra solet. Et si in hoc pigra uideatur, iuuari debet per extremorum membrorum fri-
ctiones & ligaturas, & per cucurbitulas præcordijs admotas, demumq; per casto-
rium ui in os demissum. Suscitat & galbani incensi suffumigium, & unguis odora-
ti, quem blattam byzantiam uocant, & thymi.

Illud uero quod maioris momenti est, & cuius causa ad me scripsisti, est ut prouisio cautio'ue adhibeatur, ne per uices, certósque uel incertos circuitus accessio re-
deat. Quæ res adeò difficilis est, ut plerunq; artifici, & quandoq; arti ipsi magnũ de-
decus pariat: calumniantibus idiotis medicos, quod in tam longo interuallo prouisi-
dere non ualeant, ne accessio alia subsequatur. Hanc igitur prouisionem, diuino im-
plorato auxilio, audacter aggredientes, primo huius typi ordinisq; circuituum cau-
sas inuestigemus. Dicimus igitur, cerebri, & præcipue principalium eius uentrium imbecillitatem, malamq; qualitatẽ, ex præcedenti accessione derelictam facere, ut quoties reperitur in corpore materia, quæ uel per propriã substantiam, uel per ua-
porem, aut qualitatem, uẽtres prædictos impetere ualeat, noua superueniat acces-
sio, obstructis uidelicet meatibus, & impedito spirituũ transitu, membranisq; ipsis primo, dehinc toto corpore conuulso.

Scopi igitur & intentiones præseruandi, sunt, ut primo quidem corpus uniuer-
sum, deinde ipsum cerebrum bene purgetur: & post hæc si quid mali humoris gi-
gnatur, ad alia ignobiliora loca retrahatur ac deriuetur: & si suspicio adest, ne ex alio membro mala aliqua res cerebro mittatur, cursus huiusmodi intercipiatur. Demũ cerebrum ipsum roborandum, & à mala omni qualitate mundandum.

Prima igitur in ordine intentio erit totius corporis euacuatio: quæ licet uarijs in-
genijs fieri possit, præcipua tamen in hoc sunt, uenæ sectio, & purgatio. Incipien-
dum autem, ut ferè in omni casu, in quo utrunque agendum, à uenæ sectione. Se-
quenti igitur ab accessione die, nisi alia causa uetet, exterior cubiti uena aperiatur, sanguinisq; libra, plus minus ue, ut præsens medicus iudicauerit, extrahatur: de-
inde sequentibus quinque diebus, mane hic syrupus bibatur: Aquæ decoctionis hysopi ʒ. 3. oxymelitis ʒ. 2. Sexto die, purgatio fiat per scrupulos duos semis hie-
ræ lusti, quæ recipit: Chamædryos, prassij, stœchados, ellebori nigri, scammoniæ, agarici, piperis longi, assæ, ana partes sexdecim, epithymi partes duodecim, euphor-
bij, interioris colocynthidæ, aloës, croci, gentianæ, seminis apij uulgò dicti macedo-
nici, ammoniaci, sagapeni ana partes octo: opopanacis, polij, cinamomi, myrrhæ, spicæ nardi, schœnianthos, pulegij ana partes quatuor, aristolochiæ longæ & rotun-
dæ ana partes duas, mellis quantũ satis sit. Bibatur cum uncijs quatuor aquæ mul-
sæ modice salitæ. Sequentibus tribus diebus redeat ad hysopi decoctum, cui lo-
co simplicis oxymelitis addatur composita. Iterumq; purgetur per hieram Iusti, sed maior sit modus, hoc est, drachmæ unius & granorum 12. Rursusq; reuertatur ad hysopi decoctum, adiecto oxymelitide scillitico. Tertioq; per eandem hieram pur-
getur, quæ pondere sit quatuor scrupulorum.

Expleta trina hac purgatione, per dies septem resumatur, nullumq; aliud medi-
camentum accipiat, quàm pyrethrũ cum melle, ita confectum, ut sint pyrethri pars una, mellis bene despumati partes 4. cuius mane accipiat scrupulos 4. noctu dum dormitura decumbit, scrupulos duos. Præteritis septem diebus, si uires bene con-
stiterint, accipiat drachmam catapotiorum Alexandri, quæ recipiunt: Aloës, scam-
moniæ, bdellij, ellebori nigri, colocynthidis, gũmi ana partẽ unam, euphorbij, ni-
tri ana p. s. Confice cum succo brassicæ: da à scrup. duobus usq; ad 4. prout natura & uires ferunt. Paulus loco gũmi ponit epithymũ, quod ego laudo in casu nostro. His autem catapotijs nõ semel tantũ, sed pluries uti poterit. Sed & oxymel Iuliani

multos iuuit: & ſapa quæ per totam noctem in colocynthide bene ab interioribus emundata, in cineribus calidis manſerit, mane bibita, multum ualet ad uniuerſum corpus expurgandum.

Cerebrum quomodo purgandum.

Quod ubi ſatis mundum eſſe uidebitur, ſecunda inſurget intentio, cerebri uidelicet purgatio, quæ per nares quidem fiet, elaterij ſcrupulo, ſemũciæ lactis admixto, uel ipſo ſolo elaterio in puluerem redacto naribus inſufflato, uel cyclamini ſucco. Per os uero, ſi maſticet paſſulas quarta parte pyrethri admixta: uel gargariſſet aqua in qua pulegium hyſopusq; decocta ſint, aceti ſcillitici quarta parte addita.

Toto autem corpore & cerebro purgato, tertia inſurgit intentio, humorum ſelicet auerſio ad ignobiliora loca. Quæ cum dupliciter fiat, reuulſione & deriuatione, à reuulſione incipientes, cucurbitulas ſub poplitibus cum ſcarificatione primo admouebimus, poſtea hypochondrijs & dorſo abſque ſcarificatione. Balneis quoque aquæ calidæ, in qua hyſopus, ruta, & ſaluia bullierint, in extremis mẽbris utemur. Ad eandem quoque reuulſionem ſpectant clyſmata, ex decocto earundem herbarũ, adiecto oleo rutaceo & hiera, iniecta. Balaniq; ex puluere hieræ alicuius ex magnis, nitro & melle compoſiti: hirudinesq; uenis ani admotæ. Ligationes item extremorum, aſſiduæq; frictiones cum nitro & ſinapi. Sed & uomitus, ſiue à cibo, ſiue poſt cibum. Præcipue autem reuellunt rubificantia, & demũ exulcerãtia, extremis membris, & præcipue cruri ex quo ſuſpicio eſt uapores aſcendere, appoſita.

Ad deriuationem uero pertinent hirudines, frontí, naribus, & poſt aures appoſitæ: cucurbitulæ ceruici admotæ, & uenarum quæ ſub lingua ſunt ſectio, & ipſius quoq; capitis frictio: quæ tamen fieri antè non debet, quàm totum corpus ad rubo rem uſq; fuerit perfricatum. In frictionibus enim hic ordo ſeruandus, ut à brachijs & manibus inchoantes, ad uentrem ſecundo & pectus ueniamus: deinde ad crura deſcendentes, longiori tempore in his perfricãdis immoremur, fortioribus etiam utentes frictionibus, à ſuperioribus ſemper ad inferiora trahentes. Atq; ultimo loco caput ipſum perfricandum. Sed harum frictionũ hæc ſola ad deriuationem, tres primæ ſpectant ad reuulſionem: quanquam & in ipſa quoq; capitis frictione, quatenus ab interioribus trahit ad exteriora, reuulſio quædam poſſit intelligi, ſicut & in cauterio. Quod ſi reliqua non contulerint, ſummæ ceruici, ubi uidelicet poſterio ri capitis parti adnectitur, erit adhibendum: & poſt hoc in loco ubi ſuturæ anteriores caluæ cõiunguntur. Quanquam hoc poſtremum ad quartam quoq; intentionem pertinebit, robur membranis, uentribus, & cerebro ipſi imponens: prius tamen alijs ingenijs id erit experiundum, bibendo ſcilicet betonicæ folia cõtrita cum oxymelite, atq; ipſis in iure decoctis, & in acetarijs utendo. Ad idem facit caſtorium, mane cum aceto mulſo uel aqua aſſumptum. Berbena cum uino pota.

Agarici oboli tres, hoc eſt, grana 36. cum oxymelite. Ariſtolochia rotũda cum aqua. Balſami fructus aſſidue maſticatus. Libanotidis ſemen cum uino & pipere potum. Piperitis in ore retenta. Anthyllis ea ſpecies, quæ folio lbigæ, id eſt, chamæpity ſimilis eſt, cum oxymelite. Inter omnia uero ad malam qualitatem à cerebro tollendam, & robur addendum, maxime excellit ſcillæ ſuccus, Galeni modo paratus. Scillam in tenues partes manibus attritam, in uas ex quo mel extractum ſit, ponito, os uaſis bene obturato, pellem extrorſum toto uaſis corpori apponito, exacte colligato, uas in loco ad meridiem uerſo, & ab aquilonaribus uentis ita obtecto, ut nequaquam ab eis perflari poſſit, locato. Ea anni hora hæc facito, in qua canis exoriri ab omnibus Græcis putatur. Eſt autem tempus hoc dierum quadraginta, uiginti quidem numero ante eius exortum, & totidem pòſt: totoq; hoc tempore ita leniter poſitum uaſis mutabis, ut omni ex parte æqualiter caleſcat. Exacto hoc tempore, ſoluto uaſe inuenies ſcillæ corpus cocto ſimile, effluxiſſeq; ab eo ſuccum, quem optimo melli miſcebis, & cochleariũ magnum quotidie dabis. Corpuſq;

Scillæ ſucci extrahẽdi modus.

pusq; totius scillæ exacte terens, & melli pariter miscens, eadem mensura dabis: ut tamen scias, secūdæ hoc notæ & potestatis esse. Ne tamen cochlearij nomine deceptus, aliquo eorum quæ nunc in usu sunt utaris, scias apud Galenum, magnum cochleare non plus capere quàm sex obolos, hoc est grana hordei duo supra septua ginta. Et hæc quidem de his dicta sint, quæ intra corpus accepta, cerebro robur præbent, & reliquias malorum humorum consumunt.

Ex his uero quæ extrorsum admouentur, quædam naribus, quædam auribus, quædam uertici apponēda. Naribus quidem ruta, præcipue sylvestris, hyssopus, sampsuchus, lauri folia & baccæ, nux myristica. Omnibus uero præstare creditur pæoniæ, præsertim maris, radix recens ex altissimis mōtibus effossa. Auribus infundatur uerus balsami liquor, si haberi potest: uel eius loco oleum antiquum olimicam moderato ignis calore ex uarijs speciebus guttatim stillauerit. Vertici cataplasma apponendum, ex pane in aqua mulsa cocto, additis amaris amygdalis. Fomentum ad sinapismum ueniēdum, ut ex tenui eius puluisculo uehemens fiat frictio, adiecto euphorbio, nitro, & agria staphide. Cataplasmaq; ex eodem sinapi & caricis in acerrimo aceto pridie maceratis confectum, per horam unam ante cibum in loco ubi futuræ uerticis coniunguntur, detineatur.

Multa addere possem: uerum his, Deo adiuuante, spero uel in totum accessionem tolli, uel ita leniri ut rarius ueniat, & minore tēpore, mitiusq; affligat: nisi consuetus uictus desit; qui (ut breuibus me expediam) esse debet attenuans & præcidens, ad siccumq; potius quàm ad humidum uergens, non uentrem adstringens, non caput replens, non inflans, non ex rebus concoctu difficilibus, uel mali succi, uel pituitam augentibus, non ad satietatem. An uero cœna plenior esse debeat quàm prandium, dissentiunt inter se Galenus & Auicenna: quotidiano enim pane in tres partes diuiso, ille duas partes dari cum fortioribus opsonijs in cœna iubet, unam in prandio, cum rebus uentrem mollientibus, ut oleribus, uel caricis, uel oliuis. Hic econtrario simpliciter duas cibi partes in prandio, in cœna unicam. Vtri autem sententiæ magis hærendum, aliàs fortè maiore ocio disputabitur. Non enim illis accedo, qui in quocunque casu & homine lautius cœnandum quàm prandendum censent. Sed quantum ad casum nostrum attinet, si accessionem noctu futuram formidauerimus, parcius omnino cœnandum consulo: si à prandio, parcius prandendum: ita ut accessio, quantum fieri potest, uentriculum, uel in totum uacuum, uel cum exiguo cibo reperiat. Nam si cauendum est, ut leuiculæ cuiusque febris accessio uacuo uentriculo occurrat, quanto hoc magis cauendum in tam pernicioso morbo? Qualiscunq; uero cœna sit, sine uini potu fiat: sed pro uino, melicratum ex aqua in qua pæoniæ radix decocta sit, confectum bibatur. Si quando uero ob stomachum uino utendum, in prandio potius bibatur quàm in cœna, sitq; colore flauum, clarum, tenue, gustuq; aliquid acerbi habens. Vtatur assidue capparibus cum oxymelite conditis. Quod si scilliticum esset, longe magis conduceret.

Carnes quadrupedum uitet. Auibus, præterquam palustribus, uesci potest: assatisq; potius quàm elixis, modo assatio sine fumo fiat: pinguedoq; semper uitetur. Pisces, præter petrinos, dimittat: fluuialibus tamen si quando uesci uoluerit, sint omni tenacitate & pinguedine carentes, & in iure albo, quod porrū, anethum, oleumq; & sales modicos recipit, decocti. Lac & caseus & quæcunq; cum eis parantur fugiēda. Omnia etiam olera & legumina. Lactucis tamen, atriplice, beta, blito, brassica, per uices quandoq; uesci potest, sicuti & lentibus & piso: nam ptisana etiam si crebrò utatur, nulla ex ea noxa sequitur. Vitandi uehementes odores, siue boni, siue mali sint: strepitus, celer motus, præsertim à cibo, atq; rei splendi-

dæ, uel quæ uelociter aut per gyrũ moueatur, uel procul, aut deorsum sit, aspectus uentorum perflatus, solares lunaresq; radij, clamor, cantus altior, & in totum quæcunq; uehementius agitare sensus & cerebrum ualent. Nam exercenda sunt interiora membra, capite quãtum fieri poterit immobili permanente. Atq; de uictus ratione hæc dicta sint: cum quibus finem fecissem, nisi occurrissent nõnulla, à Græcis προφίλακτα, à Latinis amuleta uocata, quæ cum physice hunc morbum curare ab excellentibus quibusdam medicis scripta sint, quãuis à me parum sint credita, non penitus uisa sunt relinquenda. Lapillus albus uel ruber in uentre pulli hirundinis inuentus, brachio alligatus. Lapis Iaspis capnostes, hoc est, fumalis nũcupatus, in collo gestatus. Iaspis alius calamo similis in annulo ligatus. Idem facit chrysolithos, coralliũ, pæoniæ & solani radix in linteo colligata. Asini frons in corio alligata, aduersa, ut fortè suspicaris, ualetudo: satis enim belle per totam ætatem me habui: sed aliud ab alio negocium. Vale.

Ferrariæ, XII. Calend. Octob. M. D. XXXI.

IOANNIS MANARDI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER DECIMVSQVARTVS.

EPIST. I. Ioan. Manard. Andreæ Turino medico excellentiss. S. P. D. Defenditur opinio de sectione uenæ lateris patientis.

VARTINVS Hunnus Germanus magno cum fœnore meo nomine tuo resalutauit: pro simplici enim & uerbotenus facta salutatione, plenã amoris in me, ne dicã obseruãtiæ epistolam, & acutissimam aduersus Curtium, medicum nostro æuo ualde famigeratũ, de sectione uenæ in pleuritide, disputationem, ab urbe reportauit. Hanc ego statim & absq; interspiratione deuoraui potius quàm legi. Deus bone, quàm acer & uigil in argumentando, quàm solers & uiuax in confutando, quàm prudens & emunctus mihi uisus es in respõdendo. Cœpi posthac perlegere cunctatius, atq; in legẽdo cogitare, in quibus tecũ, & in quibus secus & sentirem, & in quadam mea ad Iacobũ Pharusium medicum insignem epistola scriptis mãdassem. Quicquid autem occurrebat, mihi ipsi potius quàm alijs in margine tui commentarioli breuiter & cõcisim adnotaui. Hæc qualiacunq; sunt, fusius aliquantisper explicata, quoniã id à me per epistolam tuam exposcis, ad te mitto: hac tamen lege, ut eo animi candore accipias, & ea animi synceritate legas, quo à me & scripta sunt, & ad te missa. Sitq; procul à nobis omnis lis & certamen, nisi id quod ueritatis indagandæ initur studio, & honestum ab Hesiodo primum, deinde à Galeno reputatũ est. Vt igitur iam rem ipsam aggrediar, ordine quo ipse usus es seruato, ab his quæ ab initio operis ex Hippocratis & Galeni sentẽtia tanquã axiomata supponis, incipiam. Ea sunt plus minus ue, si bene numeraui, nouem.

1 Duplicem esse humorẽ in phlegmone, qui per uiam defluxus generatur, fluentem scilicet & fluxum.

2 Fluenti deberi retractionem, fluxo deriuationem.

3 Incipiente phlegmone prohibendum id quod influit: in antiquo euacuandum id quod est in particulari occlusum.

Præterea

4 Præseruationem, seu ut nunc uocare cœperũt, prouidentiã & cautelam aliam esse à curatione.

5 Præseruationem prius exequendam esse à medico, quàm curationem.

6 Aduertendum prius ad contrarium, posterius ex ipsa parte uacuandum.

7 Retractio ad contrarium, deriuatio per rectum facienda.

8 Vtrunq; per communes & coniuges uenas moliendum.

9 Retractio ubi sola intenditur, multo tempore præcedere debet deriuationem.

Hæc sunt quæ ueluti principia quædam ex Hippocratis & Galeni doctrina à te subiiciuntur, quæ à nobis sigillatim sunt examinanda.

10 In primo ego tecum sentio: sed tertium membrum addo, reperiri scilicet posse in corpore phlegmonem patiente humorem, qui nec fluit nec fluxit, sed uel fluet, uel fluere, nisi aliò trahatur, uel à corpore euacuetur, aptus est: huic uerius quàm fluenti deberi præseruationem.

Secundæ addo etiam quoddam genus tertium: ex ipsa uidelicet patiente particula euacuationẽ, aliam à retractione, quæ ad contraria loca: & à deriuatione, quæ ad propinqua. Sicuti alia est patiens particula, ab ea quæ contraria est, & à propinqua. Hancq; affero deberi materiæ quæ in patiente particula adeò fixa est, ut neq; per reuulsionem, neq; per deriuationem potuerit uacuari: in cuius tamen uacuatione tota cõsistit curatio, quæ ad nihil aliud tendit, nisi ad materiam, quæ tumorem præter naturam facit, uacuandam.

Tertiam sic moderor, ut dicam, in incipiẽte phlegmone, sicut & in antiqua, intentionem medici esse debere, non solum humorẽ qui fluit, sed & eum qui fluere possit, prohibere ne fluat: & eam humoris partẽ quæ iam fluxit, euacuare. Licet hanc ultimam intentionem non semper opere simul cum alia exequi possit.

Ea denicq; moderatione utor in quarto, quinto, & sexto: prouidentiam scilicet seu præseruationem quæ humori debetur fluenti uel fluxuro, aliam esse cõcedens à curatione, & magna ex parte eam tẽpore præire: posse tamen utrancq; à prudente & bono medico, simul & unica uenæ sectione, in morbis præsertim acutis cõpleri: quæ in eo quod ad contrariũ trahit, reuulsio: in eo quod ad propinqua, aliquo modo dici potest deriuatio: in eo uero quod materiam in phlegmone contentam euacuat, curatio erit nuncupanda. Hancq; ab Hippocrate ceu audaciore quàm nunc sumus, lib. 2. de uictu morborum acutorum, in laterali dolore ad iugulum ascendente, & ad calefactoria non sedato, imperari.

Septimæ primã partem admitto, si contraria intelligantur, non tantum quæ maxime distant, ut infimis suprema, sed & quæ nõ maxime, ut dextris sinistra, internis externa, anterioribus posteriora. Secundæ quoq; parti libenter accedo, si hoc priuilegium nõ ita deriuationi adscribatur, ut à reuulsione auferatur. Vtraq; enim (ut tuipse etiã inferius fateris) est per rectum facienda. Satis tamẽ admiratus sum, quod hic dicas deriuationẽ fieri per rectum, & infrà in responsione ad primam Curtij rationem eam fieri dicas ad latus.

In octaua nulla est nobis dissentio. At in nona, tota (ut aiũt) uia distamus. In acutis quippe morbis (de his enim est disputatio) quãdo deriuatio post reuulsionem est necessaria, magna nec potest nec esse debet inter utrancq; mora: siquidem morbus ipse acutus breuis est, & citò præterit occasio. Hæc sunt quæ in summa de tuis suppositionibus mihi uidentur sentienda.

Reliquũ est, ut relictis, uel in alium locũ dilatis tuis ad Curtij rationes responsionibus, ad solutionẽ earum accedamus, quas ipse Curtius contra propriũ dogma faciat, & quibus tu maxime uideris inniti. Quarũ prima, sumpta ex quatuor modis reuulsionũ, positis à Galeno in Methodo, & cõmentariolo de reuulsione, tantũ abest ut cõtra nos cõcludat, ut opinionẽ potius nostram maxime cõfirmet. Si enim inter

reuulsiones ea cõnumeranda est, quæ ab interioribus trahit ad exteriora, quis unquam negauerit uenæ cubiti sectionẽ esse reuulsiuã, quũ ex utrouis latere fiat, à cõstis semper trahat ad cubitum? Sed & si quis bene cõsideret, uidebit eam quoq; à superioribus trahere ad inferiora, uel econtrario: flexura quippe cubiti (ubi iecoraria uena cõmuniter aperitur) inferior est subcingente mẽbrana, si manũ ad genu declines: uel superior, si manũ uel supra caput eleues, uel totũ brachiũ quantũ uales, intendas, ut in sectione uenæ fit: quod Celsus sequutus, brachiũ supra coltã esse affirmauit: & à dextris quoq; ad sinistra, aut econtrario trahit, quẽadmodũ in epistola ad Pharusium demõstrauimus. Expletur igitur una & eadẽ uenæ eiusdẽ lateris sectione, triplex retractionis genus: ab interioribus quippe ad exteriora, à superioribus, ad inferiora, uel ecõtrario iuxta uarios positus & cõsiderationes, & à dextro ad sinistrũ, uel à sinistro trahit ad dextrum. Quare nõ immeritò est inter reuulsiuas numerãda. Quicquid autem garriat Auer. suscq; decq; facio: aut enim Galenũ non legit, aut si legit, oscitãter legit, nec intellexit. Vnã enim eandemq; sententiã in hac re semper habuit: nec in uniuersalib. & in Methodo aliud dixit, ut ille putat, cq; reuulsionẽ ad partem aliquo modo contrariã faciendam, rectitudine tamen semper seruata. Nam id quod addis de hepatis apostemate, eodẽ fundamẽto soluitur. Sectio enim uenæ dextri lateris, reuulsiua & ipsa est: quoniam & ab his quæ intus sunt, ad ea quæ extrà proculdubio trahit, & à sinistris aliquo pacto ad dextra: cũ iecur, tametsi in parte totius corporis dextra sitũ sit, manus tamen dextræ cõparatione ad sinistra deuergat. Quare reuellere omnino & eam fatendũ, sicuti & illam quæ fit incisa uena frontis, parte posteriore capitis dolente. De ea enim sic uerbũ ex uerbo loquitur Gal. in uul-
» gati illius aphor. expositione: Dolentẽ partẽ capitis posteriorẽ &c. Non solum stu-
» det Hippoc. ubi opus est euacuare, sed & cum reuulsione. Reuulsio aũt ad cõtraria
» fit: secundũ longitudinẽ quidem sursum & deorsum: secũdum latitudinẽ hinc arcq;
» hinc, hoc est, à dextra & à sinistra: secundũ profunditatẽ uero, ut antè & retro. Nãc
» igitur in posterioris partis capitis dolorib. euacuatio cũ reuulsione ex fronte fiet. Ex quibus Galeni uerbis apparet, cq; ridendi sint sapiẽtes illi, qui reuulsionẽ metientes, tantã intercapedinẽ requiri aiũt, inter locũ à quo reuulsio faciẽda, & eum ad quem, quantũ distat humerus ab humero. Nam ne in gigãte quidẽ tantũ distaret frons ab occipitio, quantũ in homine mediocris staturæ humerus distat ab humero. Quanq; si totã uiam metiamur, quæ est à latere patiẽte ad uenã sectam, nõ multo minor erit, cq; distãtia humeri ab humero. Patet etiã ex eisdẽ Galeni uerbis, eandẽ uenæ sectionem & reuulsiuã esse & euacuantẽ: quod sapientes illi negarũt, dicẽtes eam derivatiuam, non reuulsiuam. Patet & tertio non semper seruandum illum ordinẽ, ut reuulsio euacuationẽ longo tempore præcedat. Vide igitur quàm facile sit hoc argumentum primũ soluere, nec opus sit uel asserere, Galenũ aliud alio loco sensisse, uel de reuulsione, dum sola fit intellexisse, uel de alijs reuulsionibus, non de uenæ sectione loquutum, uel dextram plus trahere ad sinistrum, quàm sinistram.

Aliam dubitationẽ tãgis circa idem argumentũ: quare scilicet dolente uno pede, Gal. cõsentit ut uena alterius pedis scindat̃: & similiter in manu: non aũt idem cõcedit in latere pleuritide affecto. Quæ dubitatio multos etiã ex nostris adeò angit, ut Gal. secũ in hoc pugnare cõtendant, quũ tamẽ in prõptu respõsio sit & diuersitatis ratio. Vena siquidẽ in brachio phlegmonẽ patiẽte, alia nõ præeũte euacuatione, secari nõ potest, nisi sanguis qui in toto corpore abũdat, uersus locũ patientẽ moueat̃: quæ res intẽtioni medici in principio omnino aduersat̃, quærẽti ad longinqua facere retractionẽ, non uersus patientẽ locũ humorẽ attrahere. At in pleuritide, secta etiã eiusdem brachij uena, hoc est, lateris inflammationẽ patiẽtis, fit ad longinqua & minime læsa retractio. Brachiũ enim satis distat à mẽbrana subcingẽte, nec ullam patitur inflammationẽ: quare non est in utraq; sectione eadem ratio. Sed restat circa

hanc

hanc materiã maior mihi ſcrupulus, quomodo ſcilicet in hac uenę pedis ſectiõe, alio pede phlegmonẽ patiẽte, ſeruet Hip. decretũ, κατ' ἴξιν, hoc eſt, per rectũ ſemper fie riiubẽtis euacuationẽ: præcipue cũ hanc uideat Gal. ei parẽ facere, quæ in manu ab eodẽ cũ pede latere facit retractionẽ, quã per rectũ fieri nemo poteſt ambigere. Cui dubitationi nõ aliter, meo iudicio, reſpõderi poteſt, q̃ ſi dixerimus, retractiões haſce, à pede ſcilicet ad pedẽ, uel à manu ad manũ, à rectitudinis ratiõe nõ magis cadere, q̃ eã quę fit ab occipitio, ad frontẽ trahi uel imaginari poteſt: ita à brachio ad alterũ bra chiũ, & ab imo crure ad reliquũ: quod in iecore, iecorariæ uenæ ſiniſtri brachij cõpa rato, uel in dextro latere eidẽ uenę ſiniſtrę cõparato, nõ poteſt cõtingere. Si quis ue ro eadẽ ratiõe dicat, uenã iecorariã dextri cubiti nõ eſſe è directo dextræ partis ſub cingẽtis mẽbranæ phlegmonẽ patiẽtis: dicã, in huiuſcemodi uenæ ſectiõe, aliã recti tudinẽ ſeruari, q̃ per lineã longitudini corporis reſpõdentẽ, totũq; corpus in duas di uidentẽ medietates. Imaginamur in ſectione uenę, diuerſi lateris nullã eſſe directio nẽ, nec eã uidelicet quæ per lõgitudinẽ, neq; eã quæ per trãſuerſum, ſeruãdãq; prę cipue primã ubi hoc fieri poſſit: ubi uero nõ poſſit, ad alterã potius recurrendũ, q̃ re ctitudo penitus deſerẽda. Et hæc quidẽ dicta ſufficiãt quantũ ad Achillem (ut tu uo cas) repellendũ. Deinceps uidendũ quomodo Hectorẽ, hoc eſt ſecũdũ argumentũ, (ita enim & tu uocas) propulſemus. Eius uis in ordine euacuationũ uidet cõſiſtere, inter quas præcedit reuulſio, ſequit deriuatio, atq; poſt has tertia eſt quæ ab ipſa pa tiẽte particula fit euacuatio. Cũ igit ſectio uenę eiuſdẽ lateris ſit deriuatiua, eã in acie præcedere debet reuulſio, hoc eſt, oppoſiti lateris ſectio. Hęc, ni fallor, eſt ſecũdi arg. uis, quæ haud difficulter repellitur ex his quæ tuis, tertiæ, quartæ, quintæ, ſextæ, ad didimus ſuppoſitiõib. Reuellit enim primo uenæ eiuſdẽ lateris ſectio, ut in ſolutiõe primi arg. oſtendimus. Vltimo uero, dũ ſcilicet ſanguis exĳt q̃ in inflãmata parte oc cludebat, principali, hoc eſt curatiuæ, cõducit. Et ne me hæc finxiſſe dicas, præter id quod ex definitiõib. illarũ operationũ mea hæc dicta ſequunt: (reuulſio enim eſt a uerſio ad cõtraria: deriuatio, ad propinqua: & tertia ex ipſa patiẽte particula euacua tio) uerba etiã Gal. 2. lib. de uictu morb. acut. eadẽ ſectionẽ uenæ cubiti, quã reuulſi uam eſſe oſtẽdimus, euacuare ſanguinẽ in inflãmatione cõtentũ, aptiſſime mõſtrat. lecorariã enim humerali cõparans, ait: Nos celeriter & magis q̃ alias particulas eua cuare feſtinamus, eã quæ patit inflãmationẽ, & præcipue in acutis morbis, quod in terior cubiti uena facit. Et paulò poſt in ead. cõment. ait: Sufficiẽs indiciũ, quod ſan guis ex particula inflãmationẽ patiẽte trãſumptus ſit, eſt coloris permutatio. Liquet igit ex Gal. ſentẽtia, per eandẽ uenæ ſectionẽ & reuulſionẽ fieri, & ſanguinis in in flammatione cõtenti euacuationẽ: & quod hoc quidẽ phlegmone inchoãte fieri ue lint & Hipp. & Gal. ſeries ipſa Hipp. manifeſtiſſime oſtẽdit. Vbi enim Hip. docuit, tentãdum eſſe à principio ut dolorẽ per calefactoria exoluamus, uariaq; calefacto riarecitauit, ſubdit: Si ad calefactoria dolor nõ ſoluat, nõ eſſe ipſis multo tẽpore utẽ dum. Sed dolore ad clauũ aſcẽdente inferiorẽ cubiti uenã ſecandam, nec à miſſione ſanguinis ceſſandũ, donec color ſanguinis mutet. Id uero q̃d in hoc loco tacuit Hip. ceu alibi dictũ, 4. lib. ſuppleuit quiſquis fuit illius libri autor, repetens primi libri di ctа, atq; addẽs, ex quo latere uena ſecãda. Ait enim: Si quidẽ dolor ſurſum ad clauũ peruenerit, uel circa mãmillã & brachiũ, interiorẽ brachij uenã ſcindere oportet, ex ea, quæcũq; illa ſit, parte, in qua eſt dolor. Quẽ locũ enarrãs Gal. inquit: Hic quoq; exequit legitimæ partis ſententiã, additq; nõnulla quæ intelligi tamẽ poterãt ex his quæ dixerat, quale & hoc, per rectũ lateris patiẽtis faciẽdã uenæ ſectionẽ. Hæc Gal. Ex quib. liquet, eãdẽ eſſe huius libri quarti & libri ſecũdi de uenæ ſectione in pleuri tide ſentẽtiã, adiecta cõditione ſemp ab Hip. intellecta, ut è directo patiẽtis particulę fiat. Cũ igit (ut oſtẽdimus) ſectio, quã in 2. lib. præcipit, ſit ab initio morbi poſt calefa ctoria faciẽda: ſequit eã è directo fieri debere. Nec eſt, ut dicas, calefactoria tentandi

gratia facta, & posse quocũq; morbi tẽpore afferri, reclamãte ipso Hipp. & ab initio quidem lib. dicẽte, primũ calefactoriis tentandũ ut dolorẽ soluamus, & paulò post: Si dolor ad calefactoria nõ soluit, nõ oportere multo tẽpore calefacere, quoniã arescit pulmo & pus gignitur. Nec probãdi hi mihi uidẽt, qui uerbo Hipp. innixi, calefactoria nõ ad curationẽ pertinere putãt, sed ad tentationẽ: quũ tamẽ ad cõplendã primã curatiuã intẽtionẽ, hoc est, ad euacuãdã materiã in inflãmatione cõtentã, ea fieri iubeat Hip. &, quẽadmodũ ait Gal. ad attenuandũ & discutiendũ sanguinẽ in phlegmone cõtentũ. Quod si nõ sequit, est quia plus trahit q̃ discutiat: quod absq; copia humorũ in toto corpore nõ accidit. Quare euacuãdũ totũ corpus uel p̃ uenæ sectionẽ, uel p̃ pharmacũ, nec calefactoriis amplius utẽdũ. Et hęc pro solutiõe secũdæ rationis uidẽt sufficere, nec opus esse ut dicamus aliã indicationẽ sumi à materia, aliã à loco: uel q̃d in pleuritide nõ sumus certi à quo loco materia fluat, sicuti in capite & utero. Tertiã rationẽ nõ adducis, neq; ego scio quænã sit: sed cũ dicas eadem uia remanere efficacissimã, ego pariter dicere possum, quod eadem uia tollenda sit.

Ad quartã accedẽdo, quæ inter omes uidet̃ ꝓbabilior, dico, Gal. uerba 13. Meth. quod auersio sit ad lõgissima faciẽda, esse sanè & eo modo quo ipse semetipsum declarat intelligẽda: alioq; semp̃ opus esset scindere uenã, quæ per duas (ut aiũt) diametros distat à loco patiẽte, atq; in pleuritide non è talo malleolo ue è directo lateris patiẽtis sito mittẽdũ sanguinẽ, sed ex opposito: quod nec tu, nec Auic. fatet̃. Moderari igit̃ hoc Gal. dictũ oportet per duas eiusdẽ ratas & ꝓpetuas sentẽtias, eã scilicet quã nup̃ tetigimus, ut è directo patiẽtis loci: & alterã, ut per cõmunes uenas, adde, si placet, & nota dignas, fiat euacuatio: ne cogamur fateri uenas extremæ manus, debere in pleuritide præ aliis secari. Sed aduertẽda quoq; bene loca Gal. in q̃bus præcipit, reuulsionẽ ad lõgissima faciẽdã, atq; cũ precedẽtib. subsequẽtibusq; uerbis & sentẽtiis cõferẽda. Occurrũt aũt nũc mihi quatuor loca, in quibus ea uerba scribunt̃, nec quasi Hippocratis lib. 2. de nat. humana, ubi nõ ex ꝓpria sentẽtia à Gal. scribunt̃, nec ueluti à magni uerba, cũ pro Hippocratico libellũ illũ secũdũ Gal. nõ agnoscat, sed ueluti à nescio quo scripta, quẽ deridẽdo nouũ Prometheũ uocat: q̃ postq̃ modo suo uenas finxerat, edocturus earũ sectionẽ, ait: Studere oportet incisiões facere q̃ lõgissime à locis, in q̃bus dolores fieri didicimus. Quæ uerba exponẽs Gal. autorẽ illum dãnat, q̃d nõ determinauerit, utrũ dolentib. iã partib. reuulsio influentiũ humorũ sit ad remota faciẽda, aut sanitatis tẽpore: sibi aũt uideri, hæc potius in sanis dici: uolente scriptore, redũdãtes humores assuescere ad alias ferri particulas. Secũdus locus est Artis medicinalis, q̃ eodẽ modo intelligendus est, scilicet sanitatis tẽpore: siqdẽ de parte ea, quę licet nõ extreme distet, ualde tamẽ remouet̃. Siqdẽ in affectiõib. iecoris, pectoris & cordis, reliquis fert humeralẽ mediæ & iecorariæ: & in affectiõib. iecoris, pectoris & cordis, reliquis anteponit iecorariã: cũ tamẽ apte cõstet, humeralẽ capiti, & iecorariã iecori, esse pro pinguorẽ. De mũ generaliter loquẽs, ait: Semp̃ aũt in omib. eas, quæ è directo, A qua directiõe cũ cadat ea uena quæ ex opposito iacet lateri pleuritide uexato, cõstat secundũ Gal. mẽtẽ, nõ hãc, sed eã quæ è directo, esse secãdã: q̃d etiã apte dixit in lib. curatiuo de uenæ sect. Nec dici potest (ut tu in respõsione ad primã Curtij rationẽ scribis) Gal. de illa uenæ sectiõe locutũ, quæ in cõsistẽdi uigore fit: quũ aptissimis uerbis testet̃ in eod. 13. lib. Meth. se de principiis loq; inflãmationũ. Ab initio siqdẽ eius seruonis ait: Subijciat̃ igit̃ hepar incipiẽs inflãmationẽ pati. Et paulò post: Oculis inflãmationẽ pati incipiẽtib. & in iocinore cũ phlegmone laborare incipit, & in renib. sicuti si renes. Et ne lõgiores simus in re manifesta, in tota illa serie de principio loquit inflãmationũ, atq; uniuersaliter cõcludit faciendã è directo euacuationẽ. Verũ quo pacto possunt Hip. & Gal. quãdo secãdã uenã in pleuritide ex directo dicũt, in cõsistendi

ſtendi uigore intellexiſſe, ipſo Hipp. quaſi pręconis uoce in aphor. medicis clamãte: Incipientib. morbis ſi qd uideẽ mouẽdũ, moue: cũ aũt in cõſiſtẽdi uigore ſunt, quietẽ habere melius eſt. Galenoq; in hæc uerba ei ſuccinẽte, in illorũ morborũ principijs in qbus ſpes eſt ſaluari debere laborãtẽ, tentandũ eſt afferre maiora auxilia, de qbus dixit Hip. ſi quid uideẽ mouẽdũ, moue. Sunt aũt hęc, phlebotomia præcipue, interdũ etiã purgatio, quorũ neutrũ in cõſiſtẽdi uigore accipiendũ. Niſi igit uoluerimus fateri, Hip. & Gal. ſibijpſis pugnãtia ſcripſiſſe, dicere nõ poſſumus, eos dũ uenã ſecari, uel purgatoriũ medicamẽ dari præcipiũt, de cõſiſtendi uigore fuiſſe locutos, in quo maiora auxilia penitus interdicũt, & quieti indulgendũ, ratio ipſa, quæ plus ua let q̃ omis autoritas, pſuadet: purgationẽ tamẽ ſicuti & uenæ ſectionẽ ab initio quã docq; cõcedentes. Quod certe mirũ eſt te alioq oculatiſſimũ, apud Gal. nõ legiſſe, eũ locũ exponẽte, quẽ tu ex 4. lib. de uictu morb. acut. citaſti. Subijciã aũt Gal. uerba, à me utcũq; ex tẽpore trãslata: Pharmacũ exhibẽdũ quarto die abſq; determinatiõe dixit: in nullo enim auxilio laborãti afferẽdo intentio habẽda eſt ad dierũ numerũ, ſed ueluti Hip. inquit, aut ſtatim ab initio priuſquã humores firmẽtur, exhibẽda eſt pharmacia: aut poſterius, quãdo iam fuerint cõcocti. Quare & circa primã diẽ, interim & ſecundã & quartã, interdũ & quintã pharmacũ exhibuimus, nõ in quarta ſolum, quẽadmodũ ille ſcripſit. Hæc Gal. Quibus ſi addideris ea quæ ab eodẽ in principio huius cõment. ſcribunt, aperte cognoſces, ſectionẽ uenæ & purgationẽ, quas Hip. lib. 2. præcepit, eſſe in pleuritide ab initio faciendas. Ait enim: Pleuriticũ nomi nauit, eũ qui ab Hip. in parte libri legitima dictus eſt, in quo purgat eos qui ita ſe habent pleuriticos. Hæc Gal. eos qui ita ſe habẽt intelligẽs, in quib. ſcilicet dolor eſt in inferiore thoracis parte, quos ſe quãdoq; purgaſſe prima die Gal. fatetur, atq; ut ſequens eſt, in principio (quocũq; trium modorũ apud medicos notorũ principiũ accipiaẽ) in quo etiã principio, dolore aſcẽdente, ſectionẽ uenæ facit. Nec dici poteſt (ut tu dicis) quod Hip. hoc pharmacũ dederit, ad materiã antecedentẽ uacuãdã, cũ loco ſectiõis uenæ eo utaẽ, per quã euacuari uoluit materiã in inflãmatiõe cõtentã, q̃ ad iugulũ uſq; & ad brachiũ dolorẽ facit, eãdẽq; intentionẽ euacuãdi per pharmacũ in dolore ad præcordia declinãte habere uideaẽ, ut ſcilicet utraq; & reuellere, & materiã in inflãmatiõe cõtentã, ualeat euacuare. Sicuti enim purgatio ad cõtrariũ trahit, qa à ſuperiorib. ad inferiora: ita & uenæ ſectio è directo facta, ad cõtrariũ multis modis trahit, ut ſuperius (ni fallor) demõſtratũ eſt: ambæq; ꝓpterea cõtrarietatis ratiõe pariter reuulſiuę dici merenẽ. Gal. tamẽ, quẽadmodũ in epiſt. ad Pharuſiũ ſcripſi, in hac purgatiõe receſſit ab Hip. q̃d adeò clarũ eſt, ut mirari ſatis nõ poſſim, eſſe uiros alioq excell. q dicãt Gal. aliq̃n ne latũ qdẽ unguẽ, unquã ab Hip. receſſiſſe: cũ nulla ferẽ ſit Hip. cõmẽtatio, in cuius expoſitiõe nõ ſemel eũ (modeſte tamẽ) reprehẽdat: præſertim ſi pro Hippocraticis habeamus, quæcũq; ſub eius titulo & nũc leguntẽ, & apud antiqores ſunt lecta. Sed & in legitimis magni Hip. lib. exponẽdis, ut erat liberi animi, & nullius addictus iurare in uerba magiſtri, modo ordinẽ, modo uerba, ſed interdũ ſentẽtiã quoq; nõ approbat. Sed ut reliqua nũc dimittamus, qs nõ cognoſcat in hac parte pro Hipp. Gal. nõ ſtare: ſcribẽte Hip. ſi ſubter ſeptũ fuerit dolor, & ad clauẽ nõ adnuat, mollire aluũ oportet, aut nigro elleboro, aut peplio: Galeno uero ipſo, poſtq̃ Hip. uerba expoſuerat, dicẽte, Cognoſcere qdẽ hęc oportet & meminiſſe, nõ ſemp uero in pleuriticis uti. Quod enim dixerat Hip. agere oportere, Gal. dicit nõ ſemper agẽdũ: nec ſolũ dicit, ſed ratiõib. probat, etiã ex aphor. (cuius initiũ, In acutis paſſiõib. rarò, & in principijs, pharmacijs utẽdũ) atq; ex febris uehemẽtia, in qua etiã ſi dolor ad præcordia peruenĩat, per ſectionẽ potius uenę, q̃ per pharmacipue quãdo naturæ ægrotãtis experiẽtiã nõ habuerimus. Quod igit Hip. dixit, ſermone abſoluto oportere fieri, hoc Gal. rarò faciẽdũ dixit, & ſolũmodo duab. ſtãtib. cõditionibus, febri ſcilicet nõ uehemẽti, & cognita per experiẽtiã ægrotãtis natura.

Aphorismus aũt à Gal. adductus, clare ostẽdit, pharmaciã hic ab Hip. pręceptã, esse intelligẽdã in principio: alioquí nõ esset proposito Gal. deseruiẽs, si Hip. in lib. de uictu morb. acut. de pharmacia, in cõsistendi uigore dãda, intellexisset, quũ aphor. de principio loquat. Vtrunq; igit liquet, & Hip. de euacuationib. in principio faciẽdis locutũ, & Gal. cũ Hipp. in sectione uenæ sensisse, sed in pharmacia ab eo discordasse. Pariter quoq; tollit, quod à te dictũ est, Hipp. nõ de præseruatiõe, sed de curatiõne tãtũ locutũ, quæ morbo iam facto debet. Nõ enim cõsueuit Hip. præseruationẽ à curatiõe, in morbis adhuc fiẽtibus distinguere: sicut nec semp eos actus distinguit
» Gal. Hippoc. siquidẽ in aphor. inquit: Quæcũq; ægritudines à plenitudine fiũt, euacuatio sanat. Quem aphor. Gal. enarrans, delirare quosdã neotericos dicit, asserẽtes ablationẽ causarũ morbos facientiũ nõ esse curationẽ, sed pręseruationẽ: ibi esse solã curationẽ dicens, ubi nõ adest causa faciens: ibi præseruationẽ, ubi causa quæ adest, nondũ morbũ facit: tũc mixtã quodãmodo præseruationẽ & curationẽ, cũ facit: nec habere propriũ nomẽ: & propterea aliàs alio, in hoc opere medicos uti, modo curationẽ, modo præseruationẽ uocãtes. Dicere igit, Hip. docuisse curationẽ nõ præseruationẽ, est in nomine (ut Gal. ait) litem facere: & ut in cyclicis & clamorosis disputationib. fortè tolerarí possit hæc responsio, in his certe quæ pacato animo tractant, fugam potius uidet cũ defensio, præsertim cũ nullibi Hipp. aliã docuerit uenæ sectionẽ, neq; in pleuritide, neq; in alio quouis morbo, q̃ quæ per directũ: tacẽdoq; semp aliã, & hãc laudãdo, etiã tacẽdo nos monet, eã quæ ex diuerso fit latere, semp fugiẽdã: & quoties iubet uenæ sectionẽ, eã iubere quæ fit per directũ. Quod cõsiderãs Gal. obseruãsq; diligẽter ea quæ q̃tidie in ægrotis uidebant, & quæ Hip. exacte custodiens scripserat, unũ & primũ caput esse dicit, sanguinis eruptiões: quæ per rectũ fiũt, maximũ afferre ęgrotãtib. emolumentũ: & quę ecõtrario, nõ iuuare, sed dissolucẽdo uires potius obesse. Quod ubi in lienis & iocinoris tumorib. mõstrauit, ad opatiões artis cõuersus, idem in cucurbitulis & uenarũ sectionib. cõtingere ostẽdit. Deinde ad
» pleuritidẽ ueniẽs, subdit: Verũ & in pleuriticis quæ ex directo patiẽtis lateris uenæ
» sectio, euidẽtissimũ multoties demõstrauit iuuamẽtũ: quæ uero ex oppolita manu,
» aut oñino exile, aut post tẽpus. Videre igit hinc licet, & præponi eã quæ ex directo alteri: & Galenũ ad sic sentiendũ, nõ tantũ Hip. autoritate ductũ, quãtũ naturæ imitatiõe, & longi tẽporis obseruatiõe. Quod si (ut dicis) nõ ex ꝓposito ibi locutus est, ad quemnã quæso aliũ locũ ꝓtinere hæc tractatio magis poterit, cũ liber hic peculiariter sit sectioni uenæ dicatus, & in eius proœmio quærẽdũ inter reliqua dixerit, an differat, quãcũq; quis maluerit uenã secare, cũ oñes ęque in omni iuuẽt affectione. an quẽadmodũ Hip. & alíj probatissimi medicorũ uoluerũt, magnũ discrimen sit, sí hãc uel illã secueris. Quod discrimẽ quũ in hoc loco ex eiusdẽ Hip. uerbis mõstrauerit, nescio quomodo dici possit, nõ ex ꝓposito locutus. Sicuti nec etiã uideo, quo pacto credẽdũ, sectionẽ ex directo in pleuritide nõ posse fieri ab initio: præsertim quũ ostẽsum sit, eã retrahere semper, & quãdoq; si mutatio coloris expectet, ex loco euacuare, atq;, ut sequens est, triũ uenæ sectionũ uim habere: Reuulsiuæ quidẽ, quatenus ab interioríb. ad exteriora, à subcingente uidelicet mẽbrana, quæ intra thoracẽ est, ad cubitũ, atq; à dextro ad sinistrũ, uel econtrario, & aliquo etiã modo ab inferioribus trahit ad superiora. Deriuatiuæ, quia ad brachiũ trahit, à latere non ualde longinquum. Demũ & ex ipso loco, si sanguis eousq; sinatur fluere, quoad ille exeat, qui in phlegmone continebatur: quod permittere optimũ est, inquit Galen. lib. de uenæ sectione, in omni magna phlegmone, quæ est prope sectam uenam. Nemo autem mirabitur eandem uenam eiusdem loci comparatione, dici longe & propẽ, qui sciat eas uoces de numero earum esse, quæ relatiuæ nominãtur. Iecoraria quippe uena prope membranam inflammatam est, uenæ extremæ manus uel talis relata. Si igitur Hippocrates & Galenus ita in pleuritide sicut & in alio quouis morbo, eam

bo, eã quæ per directũ fit uenæ sectionẽ semper laudarũt, atq; ei quæ per aduersum prætulerũt, neq; unquã inueniunt aliter scripsisse: quis duabus uocib. quibus Gal. usus est, cõtrarij scilicet & *longißimi*, motus, (quas tamẽ sanè intellectas mõstrauimus ei quæ per rectũ conuenire) dicere potest, eã quæ in aduerso fit cubito, in aliquo uel ca su uel tẽpore, iuxta illorũ sententiã, in pleuritide esse præferendã: quas certe uoces, cõtrarij scilicet & *longißimi*, nõ ex nostra (ut plerũq; fieri solet) imaginatione, sed modo quo ipsemet Gal. uoluit, intelleximus: atq; uel ex hoc unico fundamẽto dilui, quæcũq; ex uerbis Hippoc. & Gal. aduersus hãc sententiã fiũt argumẽta, mõstrauimus. Quo uero modo tueri se possint, qui Arabas secuti, uenã cõtrarij cubiti primo, posteã eam quæ è directo est, scindũt, in quadã mea ad Pharusiũ epist. monstraui. Quã si fortè tantũ tibi ocij quãdoq; erit ut legere possis, unà cũ alijs meis multis nugis, ad te mitto, rogans obtestansq;, ut quæcunq; non probabis, quæ necessariò plurima erunt, obelo confodias. Malo enim tali ense pereant, quàm miseram uitam agant. Vale, & me ama.

Ex Ferraria, v. Idus Iulias, M. D. XXXI.

EPIST. II. Iacobo à Barthen Dantiſco, uarijs malis affectibus quinquennium afflicto.

CONsideratis diligenter his, quæ tum ex tuis literis, tum ex colloquio sæpenumero inito, de tuis malis affectib. intellexi: iudico omniũ malorũ, quæ pateris, causas esse, atrã bilem & pituitã, in toto quidẽ corpore, sed præcipue circa præcordia, ostiũq; uẽtriculi, quod πυλωρὸν Græci nominãt, coaceruatas, atq; inde ad cerebrum fumidos uapores mittẽtes. A duobus aũt hisce humorib. ita oriri quæcũq; te uexãt symptomata, ut nõnulla utrũque, nõnulla alterũ tantũmodo sequãtur. Nam capitis dolor & ueluti quassatio, & eiusdẽ ac oculorũ grauitas & caligatio, auriũ sonitus, ructus, somniorũ copia & uarietas, totius corporis segnities, utriusq; humoris sunt germina. Frõtis uero calor, aluus adstricta, arida scabies, pruritus, dentiũ corrosio, immodicus appetitus, atrã bilẽ peculiariter consequi uidentur: sicuti somniorũ obliuio, nariũ obstructio, spirãdi difficultas, mucus, & screatus multus, mingẽdi difficultas, cũ lotij tamẽ copia, pituitæ redundantiã. Cũcta igit hæc, præter frõtis calorẽ, pruritũ, & dentiũ corrosionẽ, à frigida sunt tẽperatura, quæ à naturalib. prẽcipue mẽbris, ad loca patientia trãsmittitur. Frõtis uero ille calor quãdoq; perceptus, pruritus & dentiũ corrosio ab ea atræ bilis parte fiũt, quæ maiorẽ passa adustionẽ, ad quẽdã modũ calorẽ cõtraxit. Curatio igit & præseruatio uniuersorũ cõgrue fiet, si duo illi mali & redũdãtes humores ita coẽrceant, ut posthac modicè habẽtes, inter proprios fines delitescãt, atq; mẽbra, quæ ab eis lædi cõsueuerãt, adeò robusta reddant, ut se ab eorũ impetu, si quãdo inuaserint, tueri ualeãt. Duo aũt hæc, quatuor salubrib. causis absoluent: his uidelicet quæ sumunt, quæ gerũtur, quæ educunt, quæ foris admouent. Sumẽda sunt, cibus, potio, medicamẽta, aẽr. A cibis ergo orsi, uitãda esse dicimus, cõcoctu difficilia, crassos humores gignẽtia, & quæcũq; immodicè uel calefaciũt, uel infrigidãt. Vitãdi ergo pisces magni, tenaces, & omnes quotquot in aquis stantibus capiunt. Qui uero ab his immunes sunt, aromatib. uel odoratis herbis sunt cõdiẽdi. Elixi præcipue conueniunt: sed & assi tolerãtur. Oua quocũq; modo parata, præter gallinacea, sorbilia uel tremula. Lac, caseus, butyrũ, & quæcũq; ex eis escæ parant. Carnes senũ aquatiliũ & syluestriũ, præter phasianos, perdices, & paruas auiculas, quæ in dumetis pascunt. Salita omnia, & multis aromatib. uel acribus radicib. cõdita, frixaq;, & ex assa tiõe ueluti exusta. Fructus omnes, præter pistacia, passas uuas, auellanas. Legumina omnis generis. Omnia olera, præter mentã, apiũ, q̃d petroselinũ uocãt, saluiã, pulegiũ, origanũ: quę tamẽ medicamẽti potius, q̃ cibi ratiõe tolerant. Frumẽtacea omnia, hordeo, farre & auena exceptis. Panis azymus, minus uel nimis coctus; clibanitius,

Pituitæ & atræ bilis incõmoda.

uel alio quouis modo, præterquã in furno coctus. Crapula demũ, & quantũ per patriæ consuetudinẽ licet, ciborũ uarietas. Potus sit uel uini mediocris, uel cerusiæ hordeaceæ, uel medonis uocati, quibus pauci lupi salictarij flores sint adiecti: uel pura mulsa aqua in qua assatus panis sit extinctus, uel anisorũ semina decocta. Medicamenti potius quàm cibi ratione potes, raro tamen, ʒ. 2. uini Cretensis, quod Malauaticum uocãt, mane bibere: capite tamen nõ multum laborãte. Medicamenta sint, quæ præcidendi, attenuandi, & roborandi uim habeãt: qualia sunt inter simplicia, absinthiũ, anethum, melissophyllum: semina anesi, fœniculi, cumini: casia (quæ Cinamomũ dicitur) zingiber, piper. Ex his possunt parari aromata, addendo præcipue æstatis tempore tantundem sacchari. Inter cõposita: Syrupus de mentha, de absinthio, de calamintha. Electuariũ, aromatitiũ rosatum, diambri, diamoschon,

Aëris, cuius inspiratio semper necessaria est, maxima habenda cura, ut sit purus, nõ occlusus, nõ eximie uel calens uel frigens. Et si quãdo calefaciẽdus erit, lignis potius siccis & odoratis: idq; nostro potius more fiat, quàm (per fornaces quas stubas uocatis) uestro. Debet etiã ab omni malo odore esse penitus immunis: quod per suffumigiũ agallochi, uel bẽzoi uocati, cõgrue fiet. Et hæc quidẽ de sumẽdis dicta sint.

Facienda, motu, somno, Venere, studijs, cõprehenduntur. Motus sub se cõnet ambulationem, cursum, equitationẽ, aurigationem, nauigationem, & id genus reliqua. Sed & exercitiũ proprie acceptum, quod supra dictos motus addit spirationis mutationem. Nullus enim motus uerè exercitiũ dici potest, nisi adeò uehemens sit, ut anhelare quodammodo cogat. Quod ut summæ utilitatis est, si cibum præcedat, ita maxime noxiũ si sequatur. A cibo igitur uel quiescendum penitus est, uel leniter corpus mouẽdum. Et quod de exercitio dictum est, de frictione etiã intelligendum, quãdo & ipsa motus quidam est. Quemadmodũ uero motũ cibus, ita hunc somnus sequi debet, ita tamen ut inter utrunq; quies mediet. Somnusq; nocturnus sit, nõ diurnus, nisi aliqua causa interceserit, quæ noctem insomnem ducere coëgerit. Sit autem somnus horarũ ad summũ octo, nec corpore supino, sed primo supra dextrũ, secundo supra sinistrũ latus fiat. Ad agẽda quoq; uenerea pertinẽt: à quibus abstinere Christiana religio iubet eum, qui uxorem non habet: cui potius obediendum, quàm Galeno, modicũ eorum usum & per interualla, in tuẽda ualetudine cõmendanti. Ad peragẽda quoq; referũtur studia, quæ non alia ad te pertinere puto, quàm literarũ, in quibus laborãdum non est, nisi ubi cibus iam descenderit. Quo tẽpore nec assidue tibi cõgruit uel legere uel scribere, sed utrũq; crebrò interrumpendum. Ita enim & minus lędêris, & alacrior ad illa reuertêris. Sed de agendis hæc dicta sint: ad tertium, hoc est, ad euacuanda ueniendum.

Ventris igitur excremẽta singulo quoque die procurãda, & totiũ ciendũ. Quod si spõte, uel nequaq;, uel ægre eunt, illa uel clysterib. uel uini fece, uel sena, uel polypodio, uel siliquæ Aegyptiæ carne educẽda: hoc uel adianti, uel elij, asparagi, uel pãpinellæ uocatæ, uel asplenij decocto ducendum. Euocãdus præterea modicus sudor, & ea quæ obtutũ effugit euacuatio adiuuãda: quæ si per frictionẽ & motus superà recitatos, quantũ uidebit opus esse, fieri nõ uideatur, per ea quæ extrorsum occurrent erit adiuuãda: de quibus paulò post mentio futura est. Antea enim docere oportet, quo pacto redundãtes humores uacuãdi sint, si qui fortè aderũt, quod uix uitari poterit. Purgandũ igitur bis in anno corpus uniuersum, hiq; humores præcipue, ex quibus omnes tuos malos affectus diximus prouenire. Veris purgatio per potiones molienda, quæ recipiunt: Senæ ʒ. 6. epithymi ʒ. 1. myrobalanorum chebularum pulpæ ʒ. 1. s. sampsuci ʒ. 2. Bullient hæc omnia in sex uncijs aquæ, tantisper donec media pars aquæ superfit, cui addendæ syrupi de stœchade ʒ. binæ,

Sumenda autem hæc potio, diebus ut minimũ decẽ, ex qua nisi cõgrua euacuatio fieri uideatur, tertio quoque die una ex his pilulis ante eam deglutienda ueniet:

Agarici

Agarici ℈. 2. pilularum ex Cianeo lapide, quem Lazuli uocant, ℈. 1. nucis moſcha
tæ grana 6. cum aqua ſampſuci formẽtur tres. Vbi ſatis mundum corpus fore ui-
debitur, roborãda nobilia membra per hanc antidotũ, mane & ueſperi uacuo uen-
triculo deglutiendam: Sacchari roſacei ℥. 3. aromatici roſacei ℥. 1. miſce. Autũno
purgatio per hæc facienda: Fumariæ, ſenæ, polypodij ana ℥. s. pulpæ myrobal. ci-
trinarum, ſeminis intybi ana ʒ. 1. foliorum mollium boraginis manip. 1. Bulliant in
libra media aquæ, ad mediæ partis conſumptionẽ, abiectisq; ſpeciebus quæ bullie-
runt, addatur decocto, Syrupi de fumo terræ, & ſyrupi facti ex aqua in qua roſæ
quinquies mutatæ maduerint, ana ℥. 1. Poſt has potiones decies plus minus ebi-
bitas, hac confectura utendum: Sacchari roſacei, boraginacei ana ℥. 1. s. maceris ʒ.
2. ſeminis intybi ʒ. 1. cum iulebo roſaceo ad congruam formam reducantur, eiusq;
miſcellæ ſemuncia, cœna bene concocta, mane deglutiatur. Atque in hunc mo-
dum educenda quæ redundant, cauendumq; ne ſimilia deinceps aggregentur.

Supereſt demum ut ad ea quæ extrinſecus admouenda ſunt, accedamus: quæ
hiſce generibus continentur: aëre, aqua, balneo, oleo, unguento. Aërem inhabi
tet quantum poteſt, tum calore, tum etiam craſſitie mediocrem: feneſtræq; cubicu-
li ubi moratur, inter occaſum & meridiem ſpectent: ſolaresq; radios quantum ua-
let, lunares ſemper deuitet. Balneo totius corporis utatur ex aqua, in qua ſaluia,
origanum, pulegiumq; bullierint. Caput crebro abluat lixiuio ex ſublimi cadente,
in quo chamæmelum & lauri folia bullierint. Poſt balneum, uniuerſum corpus be
ne perfricetur; & poſt frictiones, oleo oliuæ dulci inungatur, præter capitis futuras,
quæ ex oleo per chymicã artem ex uera terebinthina & nuce moſchata extracto,
erunt inungendæ. Oleum tepidum auribus inſtilletur, in quo ruta, ſampſucus, &
lauri baccæ bullierint. Mane naribus per digitum uel pennã, molle ceratum in-
fundet, quod ſit hoc modo paratum: Olei nardini ℥. 1. puluerís piperis albi ʒ. s. el-
lebori albi ℈. 1. cum pauca cera fiat molle unguentum. Puluerem crebrò naribus
admoueat huiuſmodi: Nucis moſchatæ ℈. 3. gariophyllorum ℈. 2. benzoi ℈. 1. am
bræ ℈. s. moſchi grana 5. Poteſt ex eiſdem pulueribus cum laudano in aqua roſa-
cea reſoluto in eundem uſum pila parari. Dextrum hypochondrium unguento
inungatur, quod habeat: Olei de abſinthio ℥. 1. s. puluerís ſandalorum citrinorum
ʒ. 1. cinamomi ʒ. s. ceræ & aceti roſati parum. Gingiuæ & dentes cum melle ro
ſaceo perfricentur, cui puluis corallorum alborum ſit adiunctus, ut ſint ipſius mellis
roſacei partes 8. & corallorum 1. Ventriculi os fouẽdum uino, in quo menta &
calamus aromaticus & maſtiche decocta ſint. Lienis regio ex oleo de capparibus,
cui adiectus ſit ſuccus aſplenij, uel ipſius herbæ puluis, & exiguũ acetum, inũgatur.

His præſidijs ſpero te, mi Iacobe, Deo optimo maximo iuuante, ualetudinẽ prio
rem recuperaturum: qua inſtaurata, ſi in Italiam reuerſus me adhuc ſuperſtitem in-
ueneris, dabis operam ut me reuiſas: ſin minus, quod magis credo, pro
ſalute animæ meæ ad Deum preces fundes. Interim tamen
celebriores aliquas herbas, ex his quæ apud uos
naſcuntur, ad nos mittes: atq; ſi ti-
bi occurrerit ſuccini fru
ſtum, in quo
uel
muſcæ, uel formicæ, uel inſecti-
lium id genus aliquod
occluſum
ſit.

Ex Ferraria, IIII. Idus Martias. Anno à reparato per CHRISTI
natiuitatem mundo, M. D. XXXIIII.

EPIST. III. ad Alphonsum Guarinum, de uini temperatura.

CVm ex ueterum autorum lectione, longoq; usu didicissem, quàm ardua sit inter doctos uiros inuicem dissidentes, se ueluti mediatorem & arbitrum interponere: onus à te mihi iniunctum, quantum salua amicitia ualebam, detrectaui. Verum tibi iterum atq; iterum roganti, reluctari diutius non ualui: cui antequam in hanc lucem prodires, me ex asse debere cognoscebam, qui patrem tuum Baptistam, morum integritate, incomparabili grauitate, bonarumq; literarũ peritia, nemini secũdum, præceptorem habuerim: & Alexandrum fratrem ceu paternarum uirtutum hæredem, semper coluerim, & admiratus sim: Vtauum Guarinũ prætermittam, cui uniuersa Europa, quicquid elegãtiæ, quicquid peritiæ & nitoris in utraq; lingua habet, totum debet, & ueluti bonarum literarũ parentem ueneratur, & adorat: Te etiam ab ineũte usq; ætate maiorũ uestigia sequentem semper amauerim, & in magna habuerim & habeam expectatione. Accipe igitur meam de uinorũ temperatura sententiam, itaq; accipe, ut neutri parti ne præiudicij quidem, sed nec maioris cuiusdam testimonij loco censendam. Vale mi charissime Alphonse, &, quod facis, in dies magis magisq; fratris, patris & aui uirtutes æmulare.

Ex ædibus nostris, X. Calend. Maias, M. D. XXXIIII.

IN uniuersa naturæ historia haud temere rem inuenias, in qua tot agnoscantur & tam, nonnulla aquea, aliqua acida, alia austera, alia dulcia, alia amara, alia acria, quædam diuersis mixtisq; saporibus sunt affecta. Saporis autem hæc multiplicitas non tantum in alijs atque alijs generibus, sed & in uno eodemq; genere, pro soli natura & cultu, pro diuerso uitis ad solem aspectu, pro arborũ quibus maritatur conditione, pro uuæ maturitate, atq; pro ipsius ætatis etiam uarietate contingit. Iuxta quorum saporum discrimina, temperaturas quoq; uariari necesse est: nec in qualitatibus passiuis solum, de quibus est inter excellentes hosce medicos controuersia, sed in ipsis quoq; actiuis, in calore uidelicet & frigore. Alba enim & tenuia, aquosa uocata, sicuti aquæ consimilem nacta sunt formam, ita & uiribus ab ea non magnopere remouentur: quare non solum humida, sed uel frigida, uel certe parum calida dicenda sunt. Austera uero, & stryphna à Græcis, à nobis acerba uocata, ut in qualitatibus actiuis non multum ab aqueis recedunt, ita in passiuis non parum discrepare credenda sunt. Quemadmodum & acida, quæ si exacte acida sint, frigida potius quàm calida putanda uidentur. A tribus autem iam dictis generibus, dulcia, amara & acria, plus minus ue abesse credendum est. Nam quæ exacte dulcia sunt, calida modice esse nemo dubitarit: sicuti amara quãto dulcibus calidiora, tanto acribus esse minus calida. At quæ cõmixta ex uarijs hisce saporibus sunt, pro mixtionis uarietate mixtam quoque temperaturam habere necessarium est: sicuti quæ nullum ex iam dictis saporẽ præ se ferunt, sed ueluti sine alia quàm uini ipsius propria qualitate se gustui repræsentant, medium locum inter omnia enumerata tenere uidentur, ut scilicet intelligamus totam uinorũ latitudinem, duobus extremis claudi: uno quidem uel simpliciter frigido, uel certe aquæ frigiditati ualde proximo: altero, ut acerrimo, ita ad quartum proxime calidorum ordinem accedente. Quorum extremorum unicum quidem sit exacte medium, æquali uidelicet interstitio ab utroq; extremo semotũ: quod diuersa utrinq; derelinquat media, calidiora uidelicet & minus calida, prout huic uel illi extremo sunt propinqua magis: quæ tot sunt, ut uix ualeant numerari. Nobilibus enim, quæ Plinij tempore ferè 80. erant, pleraq; nobilia

post Plinij tempora sunt addita: totq; ignobilia, ut nulla sit patria in qua peculiaria multa non sint reperta.

Est præterea in uinis sicuti & in multis rebus alia habenda cõtemplatio, quod scilicet & cibi & medicinæ subire rationem possunt. Cibi quidem, quatenus à calore naturali uicta, in substantiam transeunt membrorum: medicinæ uero, quatenus in ipsum corpus agentia eius immutant temperaturam. Primum si in uinis consideremus, plus minus ue, calida tamen & humida omnia esse dicemus, iuxta uidelicet maiorem minorem ue ad hoc ut in sanguinem cõuertantur aptitudinem. Si secundum, præter illa quæ aquea penitus sunt, uel exiguo quodam interuallo ab eis remouetur, reliqua calida & sicca dicemus. Sed & illud nõ prætereũdum, uina quantumuis sicca uiribus sint, actu tamen fluida humentiaq; dici posse. Nemo igitur qui hæc considerauerit, uitio uertere debet, uel inscitia alterum horum duorum mediconũ damnare: quando habet utercq;, & autores medicinæ primarios suæ sententiæ fauentes, & rationes & res ipsas suffragantes. Hippoc. enim libro 2. de uictu, prius (quod sciamus) cum uinum calidum & siccum simpliciter esse dixisset, paulò post ait: Ex uinis nigra & austera sicciora, dulcia nigra humidiora. Et paulò post subdit: Humiditatem facientia. de eisdem dulcibus, ut ego arbitror, loquens, quatenus cibi rationem subeunt. Quod ex illis ostenditur quæ de defruto paulò post scribens ait: Ideo humectat, quia nutrit. Sequutus Hippocratem Galenus, ubi de medicamentis loquitur, uinum calidum & siccum esse, absolute & simpliciter affirmat: ad ea uina respiciens, quæ uerè uina dici merentur. Hæc enim siue intra, siue extrà corpori temperato admoueantur, & calefaciunt & exiccant. Nisi enim sicca essent, ulceribus humidis non conferrent: nisi simul calorem haberent, pituitosos non iuuarent: sed neque crassiorem sanguinem in uenulis oculorum abundantem, diffunderent & euacuarent: uerum nec immodicam & inexhaustam appetentiam, quam canina uocant, sanarent. Vbi uero idem Galenus uina sub alimenti uel fluidæ quam in se habent naturæ ratione considerat, ea humida esse non abnegat: ut & in expositione illius aphorismi, Facilius est impleri potu quàm cibo. Et in 7. Methodi, in qua parte docet siccas intemperies per cibos sanare. Nam quæ in lib. de tuenda sanitate traduntur, nemo dubitauerit ad cibos pertinere. Sicuti & quæ in expositione libri introductorij de pulsibus, quum dicat eam quæ ab ipso adiectionẽ fit celerem esse, afferatq; ipsius Hippocratis uerba, in lib. de humoribus scribentis: Qui celeri egent appositione, his res humida remedio est. Humidã rem uocans eam quæ substantiã fluentem habet, non solidam. Quod etiam lib. 1. de uictu morb. acut. scribit, uinum & melicraton magis humectare quàm aquã, non de simplici, &, ut ita dixerim, qualitatis humectatione intelligi potest: quoniam quantumcunq; humidum uinum intelligatur, non tantũ habere humidæ qualitatis potest, ut aquam quæ humidissima est, superet. Quatuor elementa suas qualitates summas habent, Galeno teste. Humiditas ergo qua uinum aquam præcellit, in hoc intelligenda, quod post utriusq; potum substantia membrorũ eius qui uinum ptisanæ præbibit, magis humida remanet. Secundo autem lib. uinum non aquosum his dari præcipit, qui excœna præter consuetudinem demissa exinanitas uenas habent, non humectationis maioris gratia, sed ut robur imbecilli iam facto ob inediam uentriculo submineret, quemadmodum in eius loci expositione docet Galenus. Quod certe uinum non facit, nisi quatenus cibi rationem habet: quam aliam esse ab ea quam ut medicamentum sortitur, ex eodem Galeno apertissime monstratur in expositione illius aphorismi libri quinti, cuius principium est, Si inebriatus quispiam repente inuocalis fiat. Ait enim de uino loquens: Substantiæ igitur copia neruis affert conuulsionem: rursus autem qualitate, sanat eam quam fecit affectionem, neruos calefaciens & exiccans. In quibus uerbis, si uspiam alibi, aperte uini etiã nobilis & uinosi,

Vina cibi & medicinæ rationẽ subire.

alioqui non inferret ebrietatem, uim duplicem demõstrauit, humectandi uidelicet, dum conuulsionem facit: atq; exiccandi, dum iam factam remouet conuulsionem. Quare nec culpãdus Gaionus, qui calidum & humidum: nec Fumanellus, qui calidum dixit & siccum: sed & hic, & ille, non uitula, ut Maro inquit, sed lauro dignus & auro: si modo bonas has lites nõ cõtendendi cupiditate, sed ueritatis studio prosequuntur. Congratulandum autem nostro seculo, in quo non, ut olim, de medicinæ subiecto, non de primo ultimo ue sanitatis aut morbi momento, atque cæteris id genus sophisticis nugamentis, sed de ipsissima (ut ita dixerim) medicina, hoc est, de his quæ ad opus ipsum & artis finem spectant, disputatur.

EPIST. IIII. pro Reuerendiss. Cracouiensi Episcopo, imbecillitate uentriculi & omnium principaliorum membrorum laborante.

PLurimis & quidem pessimis, ac naturæ admodum rebellibus affectionibus, tribus iam annis afflictus est summè Reuerendus Cracouiensis Præsul, dignusq; ob innumerabiles singulares q; animi dotes, & Nestoris annis, & Crotonis salubritate. Quum enim tres sint principes humani corporis partes, caput, thorax, & aluus, nulla harum in eo fuit non ualentissime affecta. Quare nemo admirari debet, si Cracouiensis medicorum academia in eo recurando tanto tempore frustra laborauit, nec adhuc in pristinam eum reducere ualuit sanitatem, accedente præsertim grandiore iam ætate, uitaq; curarum & cogitationum plena, imbecillitate etiam totius corporis, ex reliquijs iuuenilis doli & atrocis morbi Gallici uocati, & hydrargyro, per quod sanari uisus est, derelicta. Huius enim pharmaci uulgato modo extremis mẽbris admoti, tanta est & tam pertinax uis atq; malignitas, ut qui eo semel curati sunt, si (ut ferè omnibus contingit) in eundem morbum recidant, nullam aliam curationem admittant: sed reliqua præsidia etiã alioqui ualde efficacia, penitus respuere morbus uideatur. Quam rem cum ego annos iam supra triginta obseruauerim, non nisi inuitus eorum curationem accipio, qui tali auxilio in uulgato modo sunt usi. Vulgato modo dico, quoniã alium ego modum excogitaui, & longe tutiorem, & qui non adeò male affectum corpus relinquit. Verum quum modus quo rarissimus hic antistes usus est mihi penitus ignotus, enitar ut quocunq; id modo factum sit, qualitas illa maligna ab hydrargyro facta submoueatur. Quod ut commodius atq; cum ordine quodam fiat, & desiderio excellentissimorũ Cracouiensium medicorum, pro exiguis nostris uiribus satisfiat, curatiuæ prius intentiones ex indicationibus acceptæ, sunt à nobis, quantum ex literis ad nos datis colligi potest, inuestigandæ.

Hydrargyri malignitas.

Est igitur, ut à naturalibus rebus exordiar, clarissimus hic dominus calida & humida totius corporis temperatura, subdominante tamen bile: in iuuenta quidem, in qua ego Reuerendam suam Dominationem Viennæ & Pisonij uidi, rufa: deinde mum immẽsis prouectiori ætati adiectis curis, atra: medio inter crassitiem & tenuitatem habitu, & ueluti quadrato corpore. Quod ad partes uero attinet, frigidiore uẽtriculo, calidiore iecore, corde & capite, ita ut ex his quidem humiditas, Iecori autem si (ut scribitis) siccitas naturalis iuncta, omnino fuit exigua: copioso enim mihi uisus est abundare sanguine, nec crassiore, nec uenis esse duris, aut habitu siccioreCreuit autem bilis, ut superius dixi, primo rufa, dehinc atra, nõ tam iecoris naturali siccitate, quàm uictus ratione, Gallicaq; lue, argenti uiui inunctione, corporisq; atque animi laboribus: quare aduentitia potius & præter naturam reputanda mihi uidetur, quàm naturalis. Nec hãc solam superuenisse iecori præternaturalem qua-

litatem

litatem putauerim, sed etiam calorē: quare calidam & siccam in iecore innaturalem intemperiem & prius uiguisse, & nunc quoq; uigere non dubito: à qua bilis uitellina & atra, aliàs quidem maiore copia, nunc minore gignatur. Et ex uitellinæ abundantia, febris illa tertiana facta sit, & bilios us uomitus, & oris siccitas: quæ adeò exigua erat, quia à pituita (quæ & ipsa propter causas infrà dicendas redundabat) aliquantisper obtundebatur. Et præter hæc, aliqua ex parte uētriculi incendium. Alia ex parte dico, quoniam in hoc magis contulisse puto atram bilem, & longiore tempore quàm rufam id effecisse. Siquidem scribūt excellentes medici Cracouienses, cogitationes, silentium, mœstitiam, mortis timorem, & omnium rerum tædium hoc incendium præcessisse, & antequam contingeret, ueluti anteambulones præsignasse: quæ omnia fuerunt illius maligni humoris genimina. Quem certe humorem non solum in uentriculo, sed in liene, & in peritoneo, & in præcordijs (Græci ὑποχόνδρια uocant) & in mesenterio abundasse non dubito. Et quia per ani uenas, ut antea consueuerat, non expurgabatur: fumosq; ab eo exurgentes, & suspiria, & cordis uelut i adstrictionem, & intersectos pulsus, & somni carentiam, & aurium sibilum effecisse, & nonnihil etiam ad capitis grauitatem contulisse: licet maioris in hoc momenti pituitam esse putem, quæ frigiditate & humiditate uentriculi genita, ipsum quidem ad uomitum commouet, & appetentiam cibi & potus tollit: sursum uero sublata, & capitis grauitatem, & lachrymarū abundantiam, & palpebrarum genarumq; tumorem: & per uniuersum corporis habitum delata, rigorem gignit, atq; in musculis tensiuam fatigationem. Quod uero caleant lachrymæ, non ex cadida materia pituitæ admixta fieri, sed ex motus uelocitate, calore etiam natiuo capitis concoquente, qui ad sustollendam quoque materiam confert: quam quum discutere non ualeat, ad aliquem modum concoctum & supercalefactum, ad oculos, mala iandiu qualitate affectos, transmittit. Quod uero oculus dexter magis quàm sinister lachrymas emittat, ex maiore eius imbecillitate puto contingere. Ferè enim in cunctis hominibus dexter oculus sinistro solet esse debilior: cuius causam in Problematis scripsit Aristoteles, nec operæprecium est hoc loco referre. *Oculus dexter sinistro debilior.*

Ex diutino demum hoc & uaporum & humorum ad caput ascensu factum est, ut non solum per consensum, sed & proprio affectu laboret, cōcurrente etiam mala qualitate, tum à morbo Gallico, tum ab argento uiuo in eo relicta: luem enim illam caput petere, indicio sunt pustulæ, quæ statim à pudendorum infectione in capite solent oriri. Quantum uero argentum uiuum obsit cerebro, præter antiquorum medicorum autoritatem, quotidiana monstrant experimenta. Qui enim brasicas aureas, argenteis uasculis superinducunt, quoniā id sine eo facere nequeunt, tremorem totius corporis sæpe incurrunt, & quandoque paralysin: & qui eo extrema membra inungunt, statim mala ulcera, quæ Græci uocant ἄφθας, in ore sentiunt. Qualisnam uero sit cerebri lapsus, quo ad qualitates quidem actiuas, proculdubio est ad frigidum; quo ad passiuas uero, sunt utriusque contrariorum indicia. Lachrymæ quidem & palpebrarum crassities, humiditatis: sibilus & mœror, siccitatis. Verum quum lachrymæ & palpebrarum crassities assiduæ sint, mœror fiat per interualla, uictoria mihi uidetur humiditati tribuēda. Sibilus enim licet assiduus sit, obstructionē potius uidetur sequi, & fumos sursum assidue sublatos, quàm atram bilem in cerebro consistentem, præsertim quum noctu crescat, & somni hora, quo tempore solent uapores magis cerebrū petere, & minus difflari. Vincit igitur, meo iudicio, etiam in cerebro præternaturalis humiditas: sed à primis hisce qualitatibus, frigiditate scilicet & humiditate, non tanta læsio fit, quanta ab occulta & uenenosa illa ex argento uiuo derelicta malignitate.

Iam igitur, ni fallor, & morbi & causæ inuentæ sunt, ex quibus longa illa sympto matum catena ueluti annexa depēdebat, & pauci qui adhuc supersunt eius annuli,

dependent. Sunt autem qui affligũt affectus, ſeptem numero: inappetentia, lachry-
mæ, palpebrarum cum rubore craſſities, aurium ſibilus, capitis grauitas, mœſtitia,
uirium imbecillitas: quorum quatuor in primis enumerata perpetua ſunt, tria po-
ſtrema non perpetua. Grauitas enim capitis interdum, mœſtitia multoties, & uirũ
imbecillitas reuertuntur: tolerabiliora tamen ſunt, & minore quàm antea tempore
perdurãtia. Horum primum, hoc eſt inappetentia, ſub genere actionis ablatæ con-
tentum, ſymptoma eſt malæ uẽtriculi temperaturæ: cuius cauſa eſt (ut ſuperius di-
ximus) craſſa pituita in uentriculo contenta, concurrente etiam quandoq; atra bi-
le, & maiore copia quàm par eſſet, ad eum fluente. Igitur hæc inappetentia tolli nõ
poteſt, cum adhuc fiat, niſi morbus eam faciens amoueatur. Sed quia adhuc redun-
ſit, cauſa ante omnia eſt auferẽda: materia uidelicet pituitoſa, & ſi qua adhuc redun-
dat plus æquo bilis atra. Erit igitur hæc, ſicuti ultima per reſolutionem ſymptomatis
in ſuas cauſas inuenta, ita prima opere exequenda, materiæ uidelicet in uentriculo
contentæ euacuatio: niſi fortè tam benignæ naturæ eſſet, ut ueram concoctionem
admitteret. Quod tamen ego uix crediderim, in tam longo morbo, cui etiam latens
malignitas (ut ſæpe diximus) ſit coniuncta: præſertim quum Reuerend. hic præſul
ſit in cibo & potu moderatiſſimus: quæ moderatio (accedente fotu uentriculi, quo
excellentes medici uſi ſunt) ad ueram concoctionem maxime conducit. Perſeue-
rans igitur adhuc ſymptoma, materiam in uentriculo contentam non eius generis
eſſe, quod ueram concoctionem poſſit ſuſcipere, hoc eſt, ita alterari ut nutriat, oſten-
dit: quare per abuſiue uocatam concoctionem cõcoquenda erit, hoc eſt, euacuatio-
ni paranda, ſi eius ſubſtantiæ ſit, qualis erat quando in morbo maiore per uomitum
& per ſeceſſum euacuabatur, craſſa uidelicet uitri liquefacti inſtar, & tenax. Para-
bitur autem primo, dehinc uacuabitur. Quibus uero præſidijs hæc agenda, inferius
oſtendemus: nunc enim intentiones inueſtigandæ. Vacuata materia, hoc eſt, cau-
ſa amota, ad iam factam ægritudinem deueniendum. Quæ cauſa ſi frigida & humi-
da, per calida & ſicca erit amouenda: non ualde tamen talia: tum quia lapſus eſt na-
turali temperaturæ ſimilis, tum ob admiſtam atram bilem. Et hæ quidem duæ in-
tentiones ad curationẽ primi ſymptomatis ſufficient. Præcauendum tamen erit,
ne rurſus ſimilis materia cõgregetur: quare roborandus erit uẽtriculus, atq; uictus ra-
ratio ita inſtituenda, ut amplius ſimilis materia congregari minime poſſit.

Secundus affectus ſub eo ſymptomatis genere continetur, quod exiens mutatum nuncupatur. Lachrymæ enim quæ non niſi uoluntariè exire deberent, exeũt præter uoluntatem. Sequitur hic exitus morbũ in uia, angulis uidelicet, meatibusq; aliſijs eos circunſtantibus, oppletis: qui quidem ab initio ſolum ex materia à cerebro tranſmiſſa replebantur: nunc uero ueriſimile eſt, ex nutrimento oculorum, quod ob eorum imbecillitatem bene concoqui non poteſt, aliquam etiam materiam in illis locis congregari. Morbus igitur in quo immediate dependet hoc ſymptoma, eſt morbus in uia, cuius cauſa eſt materia pituitoſa, in uijs illis contenta, quæ partim ibi generatur, partim à cerebro ad ea loca tranſmittitur. Curatiua ergo intentio eſt, ma-teriæ eos meatus opplentis euacuatio. Vbi enim illa non adſit, nec ipſæ aderunt la-chrymæ: ſicq; & morbus & ſymptoma amouebũtur. Verum quum morbus non in totum factus ſit, ſed continuè fiat, prouidendum ne amplius fiat. Quod agemus, ſi & materiam quæ in cerebro redundat, euacuemus: nec in futurum amplius con-gregari permittimus, & oculos etiam ipſos ita roboremus, ut proprium nutrimen-tum probè poſſint cõcoquere. Euacuandum ergo primo totum corpus, dehinc ca-put. Et quia difficile, imò impoſſibile, ut caput (quod & extrinſecis cauſis maxime obnoxiũ eſt, & totius corporis uapores & fumos excipit, poſt longas præcipue im-becillitates) mundum penitus perſeueraret, ideo duæ aliæ inſurgunt intentiones. Vna, ut excrementum quod per hanc uiam conſueuerat expurgari, aliò diſtraha-

tur.

tur. Secũda, ut uiæ tranſitus occludantur. Et de lachrymis hactenus dixiſſe nunc ſufficiat. Ad tertium affectum uenientes dicimus, craſſitiem illàm palpebrarum, non ſymptoma, ſed morbum eſſe, & fortaſſe in totum factum. Fortaſſe dico, quoniã neſcio, an uel ſemper, uel per interualla creſcat, an in eodem ſtatu permaneat: hoc enim modo erit omnino factus, nec aliam intentionem, quàm curationem deſiderabit: quæ eo ablato perfecta erit, ſimulq; eius ſymptoma, rubor uidelicet abolebitur: quem ruborem ex ſanguine quodam bilioſo fieri puto, qui præ ſui tenuitate ad exteriora eleuatur. Neſcio tamen an duritiei adſit, cum pilorũ caſu: quæ ubi adſint, uel impoſſibilis, uel ualde difficilis erit curatio.

Iam ad aurium ſibilum ueniamus, qui & ipſe ſub ſymptomatis genere continetur: eſt enim operatio auditus corrupta. Fit autẽ ex alio ſymptomate, hoc eſt, à mentu inordinato, fumorum in meatibus ad inſtrumentum proprium auditus pertinentibus, occluſis, atq; ut ſequens eſt, à morbo in eis exiſtente. Cum autem cõtinua ſint illa ſymptomata, continuum quoq; eſſe oportet morbum à quo fiunt, adeſſeq; fumos illos ſemper, & moueri: ceſſante enim materia à qua fumus exhalat, ipſum quoq; fumũ ceſſare neceſſe eſt, ut in fumo ab alijs rebus exurgente manifeſte uidemus: quare adeſſe materiã oportet, à qua ſubleuatur. Cuiuſmodi uero ea ſit, grauitas oſtendit, præterea lachrymæ atq; mœſtitia: illæ enim pituitam, hæc atram bilem oſtendit. Curatiuæ igitur intentiones erunt, euacuatio materiæ, & fumi diſſolutio.

Ab eiſdem autẽ materijs fiunt reliqua duo ſymptomata, grauitas ſcilicet quæ ad ſenſum tactus pertinet: & mœſtitia, quæ ad principales facultates: quorũ altera ab utroq; humore fit, mediante ægritudine in quãtitate: altera ab atra tantum bile, non biliſſimum cerebri uentriculum, uel per ſeipſam, uel per fumũ ab ea eleuatum obſidente: à qua fit morbus in temperatura, & ab eo mœſtitia. Quare per euacuationẽ auferetur id quod utriuſq; factum eſt, & ne amplius fiat, per roborationẽ & reuulſionem cauebitur. Verum quũ hæc perpetua nõ ſint, uidentur per cõmunicationẽ quandam potius fieri, q̃ per propriũ cerebri affectum. Sicuti & uiriũ imbecillitas, quæ ad deminutũ motum uidetur pertinere, & à iam dictis morbis, & præſertim à melancholia dependere: quare nullam de ſe indicationẽ præbet, quia alijs recedentibus ipſa quoq; recedet: & niſi receſſerit, poterit per aliqua diſcutientia & roborantia extirpari. Quonam uero modo cuncta pellenda ſint, ex his quæ hactenus dicta ſunt, facile colligi poteſt. Omnes enim, ni fallor, intẽtiones ueſtigauimus, quæ in curando & præcauendo ſunt neceſſariæ. Quæ licet multiplices ſint, ſub tribus tantũ generib. cõtinentur, euacuationis uidelicet, alterationis, & diſtractionis. Inter quas euacuatio, quũ omnes hi affectus à repletione fiant, principatũ tenet, & propterea ab ipſa inchoãdum eſt. Duplicíq; ea exiſtente, uniuerſali uidelicet & particulari, ab uniuerſali inchoãdum. Quæ quũ etiã multiplex ſit, ab ea quæ proprie uniuerſalis, ſumendum (ut mihi uidetur) initiũ: hoc eſt, ab euacuatione ſanguinis per uenæ ſectionem. Per hanc enim & totũ corpus, & omnes corporis humores uacuabũtur, malignitasq; ſi qua adhuc ſupereſt, difflabitur: humores etiã à nobiliorib. ad ignobiliora retrahentur: quare tres ſimul intentiones ad aliquem modum explebit, euacuationis ſcilicet, diſtractionis, & alterationis. Ineunte igitur Vere, roborato prius per interiora exteriora q; uentriculo, media cubiti uena ſecanda eſt: eaq; ſanguinis quãtitas extrahenda, quæ prudentiæ præſentiũ medicorũ uidebitur ſufficere: attento præcipue, præter ea quæ ante apertionẽ uenæ cõſideranda ſunt, ſanguinis colore. Vbi enim ater fluxerit, tutius fluere permittẽ. Nec nos abſterrere debet ab hac uenæ ſectione humorũ cruditas: quoniã ſi tanta eſſet, ut eam impedire deberet, colorem liuidũ faceret, nõ uiuidũ & purpurantẽ, qualem huic illuſtriſſ. domino efflorereſcere medici ſcribũt. Roboratio aũt uentriculi non ideo præmittiẽ uenæ ſectioni, quia propoſitũ mihi ſit alterationẽ prius quàm euacuationẽ facere: ſed ut tutius &

quantũ fieri poteſt abſq; noxa ſanguis euacuetur. Imponet quidẽ robur uentriculo cotoneorũ & malorum punicorũ uinum (adiecta aquæ roſaceæ partiũcula) ante ſectionẽ potũ. Exterius uero eorũdem cotoneorũ oleum, aceto & aqua roſaceis adictis illitũ. Facta uenæ ſectione, mea quidem ſentẽtia, prius euacuationi materiæ in naturalibus membris cõtentæ intendendũ eſt: ab ea enim omnes alij affectus alio quo pacto, ut oſtendimus, depẽdent. Alterationi igitur eius primo intendendum, deinde euacuationi. Alterationiq; dupliciter, cõcoquendo uidelicet ſi quid eius eſt cõcoctionis capax, hoc eſt, quod ſubſtantiã non adeò malignã aut uſtam habet, ut cõuerti in nutrimentũ non poſſit: & parãdo expulſioni, id quod ueram concoctionem non ualet accipere. Vtraq; autẽ alteratio cõmode fiet, ſi ex abſinthij, fumariæ, & roſarũ decocto, adiecta congrua aceti & mellis portione, oxymeli ea forma paretur, ut bibi ualeat, abſq; alterius liquoris admixtione: præbiturq; quotidiebis, ante prandium uidelicet & ante cœnã, modo cibus qui antea ſumptus eſt, bene cõcoctus ſit. Tantum ſpatium inter potum eius & ſubſecuturũ cibum intercedat, ut uentriculo deſcẽderit: quod duarum horarũ morula ſolet cõtingere. Præter oxymelitis potionẽ, alijs etiam rebus concoctio iuuanda, & craſſities humorum præcidenda, capparib. uidelicet eodem oxymelite condîtis, iuribus gallinarũ, in quibus uera buglo ſſus, ea ſcilicet quæ uulgò dicitur borago, cum radicibus aſparagorũ, aut oxymirſine, quam ruſcum Latini, & uulgares bruſcum uocant, decocta ſit. Iuſculum etiã quod apud nos in uſu eſt, ex branchia urſina, quam ego puto à Galeno bunion & arction uocari, non erit inutile, modo non ſit ſpeciebus ualde calidis aut multis cõdîtum. Proderit & hordei, & chondri, & auenæ ptiſana cum porris & anethi coma parata. Sed & radix quam Pannones tormã uocant, cõtrita, cum amygdalarum lacte mitior facta, aceto ad intinctus formam redacta. Caro etiam cum cepis more ueſtro condîta. Primus potus ſit uinum abſinthites, in reliquis mulſam aquam (medonem uocãt) non damnauerim. Vbi uero triduo hoc uictu humorum craſſities attenuata fuerit, catapotijs purgatio facienda eſt, quæ recipiunt: Specierũ picræ Galeni modo, non Meſues, paratæ ʒ. 1. pilularũ aggregatiuarum ʒ. s. uel pilularum aſſaiereth drachma, cum ſemidrachma aggreg. tribus à purgatione diebus, loco oxymelitis, ante prandium & cœnam, cochleare huius miſcellæ deglutiendum: Chebularum myrob. conditarum p. 1. mellis roſacei cum folijs p. 2. cinamomi uulgò uocati, tenuiſſimi & odoratiſſimi pars quarta unius partis. Vulgò dixi uocati, quia uero nunc caremus. Demum ad oxymelitis potionem reuertẽdum, eodem quidem modo præparatam, ſed quæ odorem acceperit cinamomi & maceris. Quæ ubi tribus quoq; diebus bibita fuerit, rurſum purgatio repetenda: ita tamen ut par modus pilularum aggreg. uel picræ, uel pilulis de aſſaiereth uocatis miſceatur. Seq; quẽtiq; purgatione triduo miſcella prius deſcripta utendum, adiecto piperis longi puluiſculo, qui ſit cinamomi pars media. Fouendusq; uentriculus lana in oleo cotoneorũ & maſtichino madefacta, in quibus in duplici uaſe bullierint, maſtiche, abſinthij coma, macer, roſæ, ſandali citrini uocati, æquis portionib. Tertio demũ ad oxymelitẽ reuertẽdũ, adiecto his quę odoris gratia miſcebant lõgi piperis puluere. Repetẽda quoq; poſt triduũ purgatio, uincẽtibus aggreg. pilulis, ita ut ſint earũ p. 2. & picræ uel aſſaiareth p. 1. Toto aũt hoc purgationũ tẽpore, nõ eſt iecur negligẽdũ: ſed fouẽdũ ſucco intybi, roſarũ & abſinthij, uariata proportione ad præſentiũ medicorũ iudiciũ, adiectoq; tãto aceto roſaceo quantũ iudicauerint opportunũ. Nõ abre quoq; fuerit, lienis curã habere, ut quantũ fieri poteſt & tumore careat & obſtructione. Quod optime cõſequemur unguẽto ex oleo capparorũ, ſucco altheæ, adipe anatis, & puluere aſpleníj cõfecto. Eſt aũt aſpleniũ herba locis humectis in ſaxis orta, folijs ſcolopẽdræ uermi ſimilis, quæ à noſtris Citrac, ab alijs herba argẽtina uocat. Cõpleta hac purgationũ ſerie, quieti & lætitiæ ad mediũ uſq; Veris incũbendum,

Aſplenium.

dum, tuncq; uenis ani duæ admoueãtur hirudines: ſedeatq; ſuper ſellam bene unctã, quæ ad excremẽta alui cõmode emittẽda parari ſolet, pelui ænea aqua bulliente plena, ita ſuppoſita, ut fumus quidẽ anũ attingat, aqua autẽ ipſa nequaq;. Supernatet aũt aquæ, uaſculum è directo ani, quod manantẽ ſanguinẽ colligat, ut proſpici poſtea à medicis poſſit. Repletis enim hirudinib. atq; à uenis cadentibus, deſſe & minime obeſſe cõiecerint. Reſumptis poſt hanc euacuationẽ uiribus, & ſanguine ueluti renouato, niſi & corpus totũ, & uentriculus, & caput, leuata à ſym ptomatib. malis uiſa & domino & medicis fuerint, maiora remedia tentãda. Quo die igitur bibenda erit hæc potio: In ſeri caprini ℔. 1. unico feruore bulliant res in fra ſcribẽdæ, atq; per totã noctem ſub diuo in ſero eo maneãt: mane ſerũ ab aliis re bus bene expreſſis excolatũ, bibatur tepidum. Polypodij, ſtœcados, foliorũ ſenæ, ſi ue lignis & uocatis foliculis, ana ʒ. 4. ſem. intybi, roſarũ recentium ana ʒ. 2. myrob. cheb. rhei ueſtri, hoc eſt, uerſus pontũ nati, ana ʒ. 1. Cõtinuus aũt ſit huius potionis uſus, per dies ad minus 15. ex quo ſi nõ cõgrua ſequet purgatio, poterit tertio quo que die pilularũ ex gra. 15. aurearum uocatarũ, ſimul uel antè deglutiri. Si fortè ma gna adeò, ut imbecillitas timeri poſſit, interpollatione utendum. Finita hac purga tione, appoſito emplaſtro uentriculo, ad curationẽ capitis accedendũ. Emplaſtrũ ſit huiuſcemodi: Maſtiches elect. puluꝛis maceris ʒ. 3. ſandalorũ citrin. roſarũ rub. ga riophyllorũ, nucis myriſticæ quam moſchatã uocant, cinamomi, ana ʒ. 1. reſinæ pu riſſimæ bene ablutæ cum uino Cretenſi, & aqua roſacea quantũ ſat ſit. Confice ſe cundũ artẽ emplaſtrũ, ad modũ eorũ quæ nũc cerota uocãtur, quod ad formã ſcuti, ſupra molle coriũ extentũ, regioni uẽtriculi hæreat, prius tamẽ hoc thymiamate ſuf fumigatũ: Agallochi, quod lignũ aloës uocãt, ſandalorũ ana ʒ. 1. benzoi, quod laſe rem odoratũ quidã uocãt, ʒ. 1. moſchi ʒ. s. miſce, & ſupra ardẽtes prunas urens, fac fumũ ab emplaſtro accipi. Hoc hypochondriis hærente, ad particularẽ capitis to tius curã ueniẽtes, binas primo cucurbitulas infra os latũ ſpatularũ admouebimus: unóq; iterũ interpoſito die, duas aurib. hirudines: iterũq; uno die intercalato, ad ca pitis purgationẽ per nares perueniemus, à leuioꝛib. etiã hic inchoãtes. Succũ amara ci, maioranã uulgò uocãt, ſucco radicũ betæ miſcebimus, & puluere gariophyllorũ addito, per pẽnã quãto intimius fieri poterit adigemus. Sequẽtib. dieb. oleũ coſtinũ iungeſ, & aliquot ellebori albi grana, uel ſtruthij, uel caſtorij, uel tãdem euphorbij. Qua purgatione cũ biduo triduo ue uſi fuerimus, ad particulares capitis affectus ueniẽtes, cõſiderabimus in ipſis lachrymis, an earũ materia per interiora, an per ex teriora fluat. Dignoſciẽ hoc extẽſiõe plenitudineq; uaſculorũ in tẽporib. & frõte ap parẽtiũ. Hæc igiẽ ſi intumeſcere & tẽdi uidebunẽ, anacollematibus utẽdũ: inter quę hoc facile parabile eſt & utile: Gyreos, hoc eſt, tenuioris & ueluti uolatilis farinæ in moletrinis reptæ, mirrhæ, mannæ thuris, æquales partes cũ albo oui miſce, & ſupra linteolũ extẽde, frõtiq; & tẽporib. adnecte. Si uero ualẽtius exiccare & adſtringere uoluerꝛis, adde his quæ dicta ſunt, gallas omphacias, malorũ punicorũ cortices, aca cią, alumẽ uſtũ. Nullo uero tumore, nulla ue tẽſiõe in uaſculis apparẽte, quia mate ria per interiores partes defluat, oberis potius per talia q; proderis. Vndecũq; uero materia fluat, facies oxycrato, poſca latine uocaẽ, hoc eſt, aceto cũ aqua mixto abluẽ da, & ſpõgia noua in eo madefacta oculis ſupponẽda. Proderit & malobathri fo liũ uino inferuefactũ, uel loco eius nardi ſpica oculis admota. Item, cotoneorũ flo res & folia illita, crocus ſuffitus, caſeus caprinus mollis ſupra oculos tẽtus, rheon ue ſtrate illitũ ex paſſo. In abſinthio cũ melle magnã fiduciã habeo, pariterq; in ſucco fo liorũ oleæ. Multũ uero excellit hic puluis: Cornu cerui uſti, & cũ aqua roſacea bis abluti, ebeni uel cõmunis uel Indici, quod lignũ ſanctũ Hiſpani uocant: corticũ thu ris, corallorũ rub. ſtibi, id eſt, antimonij, ana p. 1. moſchi partis unius quartã partẽ.

Fiat tenuiſſimus puluiſculus, quo & ſicuti eſt, uti poſſumus, & cum uino collyria ad cõmunem formam conficere: quibus poſtea ſupra cotem cum uino diſſolutis utan- tur. Vinum autem adſtringentis ſaporis ſit. Maior autem iſtorum auxiliorũ pars, ad tumores palpebrarum conducet, quare non alia eius ſcribemus auxilia.

Proderit quoq; & oculis & auriũ ſibilo, ſi quotidie in ieiunio aures perfricentur. Particulariter uero ſibilo confert ſuccus cepæ inſtillatus, lauri lignũ in uino antiquo bullitum. Summè demũ prodeſt hæc cõpoſitio: Maioranæ folia in uino antiquo bene coquãtur, abiectiſq; foliis pars olei rutacei uino addatur, & adiectis nouis ma ioranæ foliis, tandiu hæc in duplici uaſe bulliant, donec uinum penitus ſit conſum- ptum. Oleoq;, ſi efficacius id reddere uolueris, octauam euphorbij partem ſuper addito, & tantundem ellebori. Et lachrymarum quidem & ſibili hæc ſint præſidia.

Mœſtitiæ obuiandum per aſpectũ rerum pulchrarũ, ut auri, argenti, gemmarũ, picturarũ, floreſcentis prati, atq; id genus cæterorũ. Item per auditũ inſtrumento rum muſicalium, carminũ, facetiarũ, rerum nouarũ, quæ afferre lætitiã queãt, præci pue uero per ſocietatẽ & cõmerciũ dilectorum hominũ, aſpectu pulchrorũ, ſermo- nisq; lepôre omnia exhilarantiũ. Olfaciendæ etiam res quæ delectationẽ quidem afferant, caput uero minime replentes: quod experimẽto potius quàm arte digno ſcẽdum. Guſtanda quæ delectent, modo nõ ſint ualde mala: inter quæ principatũ obtinet uinũ, præcipueq; mulſum, hoc eſt, tertia parte optimi mellis, cinamomo, ga riophyllis, & modico moſchi cõditum. Tangẽdæ molles pelles, quales ſublimes illæ Gebellinæ uocatæ & Armellinæ. Vſus quoq; huius cõpoſiti mirũ in modũ exhi larabit, necnon robur mẽbris omnibus addet: Sem. cucurbitæ, melonũ, cucumeris, piſtaciorũ, nucleorũ pineæ, amygdalarũ dulciũ, ana ʒ. 2. aquæ roſaceæ ℔. 1. zucch. albiſſimi ℔. 4. Cõfice ad formã electuarij liquidioris, & in fine cõcoctionis adde hũc puluerẽ: Cinamomi elect. ſandalorũ citrin. ana ʒ. 1. gariophyllorũ ʒ. 2. ambræ ʒ. 1. moſchi gra. 15. foliorũ auri & margaritarũ ad libitũ. Fiat puluis tenuiſſimus. Potes, ſi ualentius facere ad recuperãdas uires uolueris, addere pulpas capi uel phaſiani ad libitum. In præſeruatione etiã & tutela capitis ſummè laudarẽ, ut noctu ante cu bitũ deglutiret cochleare huius puluris: Sem. fœniculi & coriandrorũ quæ per in tegrã diem in aceto maduerint, ana ʒ. 2. maceris ʒ. 1. nucis moſchatæ, gariophyllo rum ana ʒ. 1. agallochi, hoc eſt, ligni aloës uocati ʒ. s. ſacchari optimi ℔. s. Fiat pul uis non admodũ tenuis. Ad idem quoq; maxime cõducent frictiones, uincula, cu curbitulæ, extremis mẽbris, præcordijs, ſupremo & imo uentri admotæ. Proderit & exercitiũ quo eædem extremæ partes uehementius moueãtur, capite quãtũ fie ri poterit quieſcente. Retractio enim ex his à capite fiet, poſt quam deriuationis gra tia cucurbitulæ poſteriori ceruicis parti admouẽdæ. Caputq; cum eburneo pecti ne pectendum. Atq; hic puluis uertici capitis infricãdus: Trium piperum, ſinapis, ana ʒ. 1. Et ſi uehementiori indigebit, ſinapis augeatur ad parẽ cum piperibus portionẽ. Et ſi adhuc uehementiori, quarta pars cantharidarũ ſuperaddatur: cum quibus etiã cantharidib. ſi ulcus in inio uel in brachio excitetur, efficaciſſima per hoc retractio, per illud deriuatio fiet. Nec obliuiſcenda acria clyſmata, balaniq;, niſi uenter bene ſponte ierit. Inter reliqua demum præſidia, balneum uel uniuerſale, uel (quando hoc fieri ſatis cõmode nõ poterit) extremorũ mẽbrorũ multũ excellit. Præter enim reuulſionẽ, quam potẽter facit, totũ quoq; corpus humectat, laſſitudinẽ tollit, & læ titiam inducit. Cui ſi aliquæ herbæ addantur ad amouendam malam qualitatem, ab argento uiuo relictam, uehementer conducet. Herbæ autem in aqua fontis pro balneo coquẽdæ hæ ſunt: arthemiſia, ruta, betonica, calamentũ. Poſt balneũ uni uerſum corpus, uẽtre excepto, inungendũ oleo chamæmelino, in uaſe duplici cum uino Cretenſi decocto, addita cera alba, cum aqua roſacea moſchata abluta. Ad eandẽ malignitatẽ à cerebro amouendã, facit nux moſchata, aſſidue in ore retẽta & maſticata.

mastícata. Facit & oleum in hunc modum ex ea paratum: Amygdalarum mundarum p. 2. nucum moschatarum p. 1. simul contusæ, in uase bene occluso per integram diem teneantur: post hoc in sacculo lineo cum torculari bene exprimantur, oleumq; manans colligatur. Potest & precíosius oleum ex ipsis nucibus solis, per descensorium, ut uocãt chymici, parari. Ex hoc autem oleo, alæ narium, aures, tempora, uertex, & medullæ spinalis initia perungantur. Verum si omnibus huiusce modi præsidijs mali affectus non leuentur, ad lignum Indicum sanctum uocatum, uelut ad sacram anchorã eundum. Inter uarios uero huius ligni usus, ego eum magis probo, in quo eius decoctum, instar medicatarum aquarum, imò seri à Dioscoride scripti, bibitur. Ab eo enim modus bibendi aquas medicatas uenit, qui in comuni usu apud Italos est: heminis uidelicet quinis per interualla epotis. Siue uero hoc ligno usus fuerit, siue non, laudo, ut præcauendi gratia, & euacuatio sanguinis per ora uenarum ani, & purgatio per serum autumno repetatur, & alia diutrahentia & alterantia non dimittantur. Et hæc quidem plusquam satis puto, perimitto; ex eorum enim moderamine & diligẽti cura, Deo optimo maximo aspirante, spero hunc clarissimum dominum pristinam ualetudinem, quantũ patitur ætas, recuperaturum. Ferrariæ, VII. Idus Febr. M. D. XXXII.

EPIST. V. pro Luca Remo mercatore Augustano, articulorum doloribus, & laxo totius corporis tumore uexato.

DRæclarus hic uir annum agens tertium supra quinquagesimum, temperaturæ quidem, ut mihi significatũ est, totius corporis frigidæ & humidæ, cerebro tamen & uentriculo, in utraq; illarum qualitatum, reliqua membra superante: post multos animi & corporis labores, longasq; ac uarias peregrinationes, trigesimo ætatis anno articulorum doloribus uexari cœpit, qui singulo quoque anno, uel autumno, uel hyeme, cum horrida febre inchoantes, ter quaterue post mentientem mitigationẽ, quasi resumptis uiribus, eum denuò aggrediuntur. Hos ut effugere posset dolores, præter uenæsectionem, Vereq; & autumno factas purgationes, catapotia quoq; nõnulla in hac re ualde commendata, bis quolibet mense deorauit. Ex quibus licet maximam habuerit tenacis & biliosæ materiæ purgationem, intercipi tamen nunquã potuit anuus ille circuitus: sed quod magis quispiam miretur, quo plus materiæ, præsertim dolorum tempore, per medicamenta educitur, eo maiore copia uidetur abundare: adeò ut cum hoc anno intra duos menses, medicamentorũ ui, centies pituitosa excrementa deiecerit, repletio tamen potius creuisse, quàm decreuisse uisa sit: corpore quidem mirum in modum macrefacto, sed uiribus in suo robore permanẽtibus. Quæ tamẽ corporis tenuitas ubi dolores leuati sunt, facile & citò ablata est, & crassitiem pristinam membra acquisierunt: quæ tamen ueluti extumida malum potius quàm bonum habitum præ se ferre uidetur, grauitate etiam assidua in ceruice uel spinali medulla relicta. Huius igitur saluti, quantũ per me fieri potest consulturus, intendentiq; pro eo Magnifico domino Catareno Zeno Patritio Veneto obtemperaturus, quem ob innumeras animi & corporis dotes mirum in modum ueneror & obseruo: primo affectus de quibus queritur, in suas causas redigere conabor: secundo intentiones uel curatiuas, uel præseruatiuas ex illis elicere: tertio, quibus explendæ præsidijs mihi uideantur, explicare.

Sunt igitur affectus quos uel patitur, uel formidat, numero septem: Articulorũ dolores, febris, totius corporis laxus quidam tumor, pituitæ immodica copia, grauitas ceruicis & spinalis medullæ assidua, profundi & longi somni.

Vt igitur à primo, & de quo magis quæritur, initium capiamus, articulorum dolores sub symptomatis genere continentur, quod corrupta operatio dicitur. Sentit enim tactus id quod naturaliter sentire non deberet. Sequitur autem hoc symptoma tria morborũ genera, malam uidelicet temperaturam, continuitatis solutiones, & malam compositionem, magnitudinem uidelicet membri, si (ut intelligo) ad tantam molem artus extumescant, ut ipsa quoq; per se magnitudo operationes membrorum ualeat impedire. Horum morborũ causa, ut conijcio, est sanguis, cui ius sa bilis simul cum pituita cõmiscetur. Quis uero trium horum humorum in his tur moribus magis dominetur, ex his quæ mihi scripta & narrata sunt, non possum cer tò cognoscere. Vehementia tamen & acuties doloris, qui à tribus ad sex usq; dies so let ipsum acrius cruciare, simul cum loci rubore, bilioſi sanguinis sunt indicia, ab initio quidem dominantis, & post sextum ad summũ diem ferè resoluti, dimissa quasi sola pituita, quæ ad uigesimum usq; diem remissiores dolores facit. Quod uero ter quater ue, postquam declinare cœperũt, ad priorem acerbitatem reuertantur, non alia ex causa puto cõtingere, nisi quod humores ab aliqua fortè exteriore causa, ira uidelicet, cibo, potu, medicamine ue calidiore, concubituq;, alia ue simili exagitati, uel ad priora, uel ad noua defluũt loca. Et hæc quidem de primo affectu dicta sint.

Febrem non solum generali omnium febrium ratione, sed ita uerè in hoc uitio morbum esse puto, ut nec symptoma, nec accidens dici possit: si, ut scribitur, simul cum doloribus & cum rigore inuadat. Sub eo enim genere cõtineri uidetur, quod in putrescentibus humoribus accenditur. Fieri uel ex bile, uel ex sanguine. Ex hoc quidem, si in primo solum insultu cum rigore accedat, ipso sanguine ex uenis supra sensilia mẽbra exiliente, repentinoq; suo motu rigorem cõmouente. At si non semel tantum, sed pluries rigor succedentibus diebus aduenerit, in bilem erit referenda, præsertim si tertio magis die inualescere uideatur.

Laxum illum tumorem, qui post dolorum remissionem nasci solet, ut morbum malæ compositionis esse non dubito, ita ab alio morbo oriri credo, hoc est, à mala iecoris frigida & humida tẽperatura, ex diuturno morbo, crebrioribusq; fortè purgationibus orta. A qua etiam distemperantiam non solum in iecore, sed in uentriculo quoq; reperta, quartum affectum, hoc est, immodicã pituitam gigni arbitror. Quæ si in uentriculo ita redundet, ut sua corpulentia operationes eius impediat, morbus malæ cõpositionis in cauitate uidelicet nũcupabitur. Si uero per solam malam temperaturã operationibus officiat, causa morbi, hoc est, malæ tẽperaturæ erit.

Ceruicis & spinalis medullæ grauitas, dolor quidem nõ uehemens mihi esse uidetur, solutionẽ continuitatis cum mala locorũ illorum temperatura sequens: quorum causam uerisimile est esse pituitam, à posteriore cerebro per spinalis medullæ neruos descendentem: cuius etiam aliqua portio in cerebri uentriculis manens, ultimi symptomatis, hoc est, longi illius ac profundi somni sit causa: qui nihil aliud est, quàm sensionis priuatio, talem sequens intemperiem.

Hæc igitur sunt huius uiri & symptomata, & morbi, & eorũ causæ. Ex quorum numero duo tantum, si rectè mihi omnia & scripta & narrata sunt, in præsentia affligunt: obtusus scilicet ille ceruicis cũ grauitate dolor, & pituitæ copia. Tertiũ uero, id uidelicet quod ultimo loco recitatũ est, quia non ualde à modo recedit, nec solitas impedit operationes, negligi & à patiẽte & à medico uideãt, pro indicioq; aliorũ magis, q; quod propriã per se considerationẽ desiderare uideat, reliquis cõnumeratũ.

Ab hisce igitur duobus simul, quod magnã inuicem affinitatẽ habent, ideo orsi, curatiuas eorũ intentiones inuestigãtes dicimus, dolorem illum amoueri non posse, morbo quem sequitur, permanente: sicuti nec hunc, nisi causa tollatur. Euacuanda igitur ea quæ spinalem medullam obsidet pituitã. Verũ quia morbus nõ in totũ factus est, sed trãsmissa à cerebro noua pituita, ex mala tẽperatura eiusdem cerebri

aggregata

aggregata continuè fit, ideo hæc prius auferenda. Sed quum nec ipsa auferri possit, pituita in eo permanente, hæc antea demenda. Quod quum fieri non possit eius co pia in toto corpore perseuerante, primo totũ corpus, secundo caput euacuandum: tertio cerebrum, ne nouam iterum uel gignat uel recipiat, roborandum: quarto ea quæ ad ipsam spinalem medullam fluxerat, discutienda: quinto ipsa quoque spinalis medulla roboranda.

Vt igitur iam tertium simul cum secundo, quantum ad hunc affectum spectat, propositum exequamur, cuius causa hactenus hunc laborem subiuimus, pituitam primo ex toto corpore euacuabimus, leui tamen purgatorio, & quod robur potius in membris relinquat, quàm auferat. Id erit huiusmodi: Aloës cum succo sampsuci bene lotæ ℈. s. agarici ℈. 2. masticbes, cinamomi, nucis moschatæ ana gra. 13. cũ uino odorato. Fiant pilulæ 9. quarũ tres primo in aurora deglutiãtur: tres alias, tertia post primas uesperi per horã ante cœnã: reliquæ tertia à secundis uesperi, sed duabus à cœna horis. At si fortè uel præsenti medico, uel ipsi ægroto leuiores hæ pilulæ uidebuntur, quàm ut congruam possint facere euacuationem, tribus quibusque tria plus minus diagridij grana adijciãtur. Eas tamẽ ex industria leuiores descripsi, tum quod uentrem habere eum facilem ad uacuandum intellexi, tum quia uereor ne medicamentorum immodico ante hunc diem usu membra sint facta imbecillio-ra. Vesperi illius diei, quo primum pilulas accipiet, per horam ante cœnam semunciam huius miscellæ deglutiat: Chebularum conditarum ℥. 2. corticum citri condi torum ℥. 1. pulueris nucis moschatæ ℈. 2. masticbes ℈. 1. mellis rosacei ℥. 1. s. Alijs autem diebus ante prandium per horam eiusdem miscellæ tantundem accipiet.

Consumptis omnibus pilulis, ad secundam iam intentionẽ accedendo, hoc est catharticis euacuationẽ, mane ieiuno stomacho semidrachma sequentis pulueris per penna uel canalem naribus insuffletur: Nucis moschatæ ℈. 4. piperis longi ℈. 2. elebori albi ℈. 1. euphorbij ℈. s. Omnia in tenuissimum puluisculum redigentur.

Post hanc capitis ter quaterue, uel quoties opportunũ uisum fuerit, reiteratam purgationem, cerebrum, quod tertia fuit intentio, per sequentia auxilia roborandum. Nares hoc unguento illinendæ: Olei de spica odorati ℥. 1. gariophyllorum ℈. 1. ambræ ℈. s. moschi grana 5. ceræ albæ ablutæ ex aqua rosacea p. s. cuius etiam gutta auribus instillata ad idem conducet. Caput lixiuio ex alto stillante abluendum, in quo hæc integram horam bullierint: Sampsuci, saluiæ, stœchados, chamæpityos, ana manip. s. sulphuris ignem non experti ℥. 2. Quod lixiuium si supra cerucem & uniuersam quoque spinam ceciderit, ad quartam simul intentionem conducet. Ad quam unà cum quinta explendam, summè faciet oleum quod sequitur: Rhesinæ terebinthinæ, si haberi potuerit, uel eius loco lariceæ ℔. 1. laterũ antiquorum, post ignitionem in oleo oliuarum extinctorum, masticbes ana ℥. 1. Terantur lateres, & cum rhesina bene commixti, modo chymicis noto in uase uitreo optime incrustato, igni clibani admoueantur, liquoresq; qui manabunt seorsum colligantur. Tres enim uario colore defluent, quorum primus bonus, secundus melior, tertius optimus erit ad discutiẽdum quicquid illis locis inhæserit, & robur præterea relinquendum. Et hæc quidem de postremis tribus affectibus dicta sint. Nam ijsdem præsidijs profunditas quoq; illa somni, bona ex parte remouebitur. Et si quid forte deesse uideatur, id per ea quæ de articulorum doloribus dicenda statim sunt, poterit suppleri.

Intentiones ad hos uitãdos cõducentes, ut nõ est difficile, ex his quæ de ipsis superius diximus elicere, ita difficillimũ & penè impossibile eas ita opere exequi, ut optatus inde sequaẽ effectus. Duo enim in hoc difficili negocio essent necessaria, corpus scilicet omni uacare superfluentiũ humorũ quãtitate & qualitate: alterum, loca ipsa ad ea quæ redundarint suscipiẽda nõ esse idonea. Secũdum plerũq; in nostra nõ est

conſtitutum poteſtate, ſed auita quadam & gentili proprietate nobis contingit, ut ad hanc in certa ætate patiendam luem, naſcamur parati: quæ res apud Italos pro uerbio locum dedit, ut nobilium, quos nos Gentiles uocamus, malum dicatur. Primum, corpus ſcilicet penitus mundum cuſtodire, uix inuenias qui facere uel poſſit, uel uelit: ita uoluptatibus trahimur, & genio indulgemus. Adde etiam quod mulcta uolentibus occurrunt, quæ nos ab orbita declinare cogunt. A quibus hi maxime lædūtur, qui cum hiſce doloribus ſenuerunt. Quare nobis ſatis eſſe debet, ſi tam belle cum noſtro hoc domino conueniamus, ut mitius nobiſcum agat. Quod ut conſequi hic uir poſſit, præter congruũ uictum, quem partim per ſeipſum in annis, partim à medicis didicit, uenæ ſectione, & multiplicibus purgationibus cor- pus nitidum & purum reddere conatus eſt. Ex quibus cum nihil profeceris, tentanda noua præſidia, uictuſq; frugalior inſtituendus. Quare uinum uel penitus dimittendum, uel melicrato diluẽdum: in quo dum coquitur, aliquid cinamomi unà bulliat: ubi iam coctum fuerit, panis per torrefactionem madefactus immergatur.

Cibum omnem ʒ. 2. huius pulueris præcedant: Calamenti ſicci ʒ. 1. piperis longi ʒ. 2. gariophyllorum, maceris ana ʒ. 1. ſacchari quantũ omnium aliorum. Omnem uero cibum & potum, huius confecturæ bolus ueluti tegat: Granorum pini ʒ. 2. pulueris coriandrorum præparatorum ʒ. 1. maceros ʒ. s. ſacchari reſoluti in aqua roſacea ʒ. 10. Coque ſimul, & fac bolos põdere ʒ. s. In cibo à patria conſuetudine paulatim recedat, ita ut uni tantum opſonio aſſueſcat, atq; eo etiam citra ſatietatem: poſt quem duabus horis corpore & animo quieſcat. Somnũ ita moderet, ut nunquam octauam horam tranſcendat. A magnis piſcibus, caſeo, ouis duris, leguminibus abſtineat. Concubitu non niſi per magna interualla utatur: quæ etiam non certo tempore metiatur, ſed naturali potius concupiſcentia præcedente, & alacritate ac leuitate conſequente. Accidentia animi uehementia, præcipue uoro iram, deuitet. Leniter & rarò ambulet, & rarius ſtet. Curru potius quàm equo uehatur, nec unquã niſi cibo bene concocto. Piſtacijs, auellanis, amygdalis, pini nucleis, paſſulis, ueſci poteſt. Reliquos fructus dimittat. Et hæc quidem de uictus ratione dicta ſint.

Quod ad euacuationes uero attinet, uenæ ſectio ſanitatis tẽpore penitus interdicatur. In ipſo inſultu, ſi tumores cum febre & obſcuro rubore ſe oſtenderint, facienda. In quo caſu ea membri uena ſecanda, quod nec tunc dolebit, nec anteactis temporibus dolere cõſueuit. At ſi nullum in corpore extremo membrum inueniatur, quod expers doloris ſemper fuerit, per hirudines ani uenis admotas cõmodior erit ſanguinis detractio: quæ tamẽ undecũq; facta fuerit, ſelibrã ſanguinis non tranſcendat. Omnis præterea uehemens purgatio dimittẽda, ſed poſt uernale æquinoctiũ purgatorij medicaminis uice, eclegmatis quatuor uel ad ſummũ ſex drachmæ, ſingulo mane deglutiãtur, quod recipit chamæpityos, eupatorij, quod uulgò agrimonia uocãt, cẽtaurij ana ʒ. 1. agarici, ſenæ, polypodij ana ʒ. 2. zingiberis ʒ. 1. s. mellis roſati ex ſucco roſarũ parati ℔. s. Medicamentis in tenuiſſimũ puluerem redactis, fiat eclegma paretur, cuius uſus ſit, donec maiores ingruant calores, in quibus ab omni ceſſandum medicamẽto, quouſq; autumnale tranſierit æquinoctium. Quo tranſacto aliud eclegma accipiẽdum, quod habet: Senæ, rhei barbarici, myrobalanorum citrinarum ana ʒ. 2. ſeminis melonis & intybi ana ʒ. 1. s. maceros ʒ. 1. diaprunon non ſolutiui ℔. s. ſyrupi ex ſucco uel infuſione roſarum compoſiti, quantum ſufficiat ad reliqua ita cõponenda, ut congruam formam accipiant. Hoc pari modo quo prius ſumendum, quoad frigora fiant uehementiora, uel forte, quod Deus auertat, anniuerſarij inſultus incipiant. Et hæc quidem ſufficere uidentur ad primã intentionem, hoc eſt, corporis emundationem peragendam. Quæ cum aliquo etiam pacto membra roborent, ad ſecundam quoq; conducunt: quæ tamen extorſum ad-

motis

motis locupletius hoc modo cõplenda est. Extrema membra crebrò muria abluan
tur, in qua rosarum folia, saluia, & cupressi nuces paribus portionibus decocta sint:
& post ablutionem oliuo salito sunt inungenda. Et hæc quidem sanitatis tempore
facienda. Quibus si fortè accessio in totum auferri nequiuerit, leuibus etiam medi=
camentis tunc agendum, ita ut in mitigando dolore narcotica, in repellendo uehe=
menter uel frigida uel sicca, in discutiendo magnopere calida deuitentur. Mitigant
sine periculo tepidum calorem habẽtia, ueluti oua, chamæmelon, medulla panis in
lacte decocta, lini, altheæ & maluæ semina. Modicè repellunt rosæ, lentes, lactuca,
intybi, myrti fructus & semina. Faciliter discutiunt amygdalinũ, liliaceum, sesami=
num, anethinum & absinthite oleum. Mitigandus propríjs medicamentis dolor
non est, nisi uehementior sit: nam plerunq; ipsa per se repellentia utrunq; agunt:
inter quæ munus utrunq; simul explet rosaceum, ex oleo omphacio & incomple=
tis rosis paratum. Sed & ipsum solum omphacinum oliuarum oleum. quibus si ui=
telli ouorum addantur, & croci parum, & intolerabili existente dolore papaueris
semina, uel demum cortices, tum sedando dolorem, tum repellendo, mirum in mo
dum iuuabitur. Nullum tamen horum localium admouendum corpore repleto.
Quare primo uel secanda, ut dixímus superius, uena, uel sanguis per uenarum ani
ora euacuandus. Et de articulorum doloribus hæc dicta sint.

Febris, præsentiã medici desiderat, qui diligenter considerato eius genere & mo
do, congrua adhibebit auxilia, alterantiaq; potius quàm uehementius purgantia:
atq; cum sola ptisana, uel abluto pane eum nutriet, donec febris & uehementes do
lores in suo feruore perdurauerint, quod ferè intra quartum diem solet cõtingere.
Post quos sensim ad crassiusculum uictum eum reducet, ita tamen ut uinum & car
nes ad plenam usq; sanitatem deuitet. In qua si fortè subtumida facies, uel malus in
toto corpore habitus relictus fuerit, singulo, uel saltem tertio quoque die, rhei bar=
barici grana 36. masticata deglutiat: absinthite uino decocto agrimonij diluto, uta=
tur. Cinamomo suas escas condiat, oleo absinthite naturalia membra foueat, par=
ciusq; & edat & bibat, donec pristinus habitus redintegretur: quod ita plenè ei præ=
stet Deus, ut ope ulterius medici non indigeat, cui sit laus & gloria.

Ex Ferraria, XV. Ianuarij, M. D. XXXIIII.

IOANNIS MANARDI EPISTO
LARVM MEDICINALIVM LIBER
DECIMVSQVINTVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Virgilio Gerardo Bononiensi, de naturali spiritu, & urinæ pingui nubecula, uoluptate, sangui
nis & bilis calore, cerebro, sudore, & prægnãtibus.

CONCILIAVERANT te mihi pridem cõmunia studia, in quibus intelligebã te non sine magna fruge noctesq; diesq; enixissime insudare. Auxit meam in te beneuolentiam huma nissimus ille tuus congressus, & plena omnis officij salutatio. Tanta uero ex tuis cultissimis literis accessio facta est, ut iam in eo albo adamãtinis literis te exculpserim, potius quàm scripse= rim, in quo eos reponere soleo, qui candidissimos mores cum selectissimis disciplinis (quod ut rarius infelicissimo hoc nostro seculo, ita preciosius) coniunxere. Quare uelim ita existimes, te habere Ferrariæ senem, de quo possis ti= bi non secus ac de parente cuncta polliceri. Illud tantum cauere debes, ne supra ui=

res meas quicquam à me petas: quod satis uereor te in aliquo ex septem illis nodis, quos dissoluendos mihi proponis, feciſſe. Eos tamen utcunq; enodare aggredior, sperans, si quid à me forte effluxerit, quod eruditas tuas aures offenderit, apud te ueniam haud difficile consequuturũ, quod non sponte, sed ut tibi obtemperarem, ad hæc dissoluenda accesserim.

Quæris primo, quare Galenus spiritum naturalem modo sub dubio ponit, modo aperte negare uideatur. Ad quod respondeo, consueuisse Galenum, ubi non ex proposito de aliqua re disputat, ex aliorum quandoq; sententia magis quàm ex propria loqui: ut in medicinæ definitione, in morbo definiẽdo & dituidendo, in neutro, in causa continente, atq; in pleriſq; alijs eum feciſſe conspicimus. Quare miran dum non est, si de hoc quoq; spiritu ambigue quandoq; loquutum reperimus. Sicuti nec admirari quispiam debet, si aliquando Stoicos sequutus, uim nutritiuam, non animam, sed naturam uocauit. Nam ubi seriò atq; ex proposito de his loquitur, in totum ceu nequaquam consistente naturalem spiritum præterit: & uim in iecore residentem, concupiscibilem uel phyticen, id est, uel generatiuam, uel nutritiuam, uel naturalem uocatã, & cuius sedes iecur est, ita ueram animæ speciem uel potestatẽ esse dicit, sicuti rationalem quam in capite, & iracibilem quam in corde, domicilium habere putauit. Quare non propterea dicendum, spiritum naturalem ab eo negari, quod hæc uis non sit in numero animarum. Sicuti nec quia eandem cum uitali putauerit, ut Drusianus opinatus est: quoniam, ut dictum est, tres diuersas animas agnoscit, rationalem, iracibilem, & cõcupiscibilem: quas licet in homine copulari uideamus, seorsum tamen in plantis quidem sola adest nutritiua: sicuti in dijs, hoc est, supramundanis substantijs, sola rationalis. Iracibilis uero licet in nullo animali sola reperiatur, sicuti tantum loco, ita & re ab alijs differt, quemadmodum Galen. in commentarijs de Hippocratis & Platonis dogmatibus demonstrauit: in quibus animalium quidem & uitalium spirituum sæpe, naturalium nunquã mentionem facit. Sed ideo iecur inter principalia membra reponit, quia sanguinem gignit, qui per uenas ab iecore ortas, in uniuersas corporis particulas distribuitur, nutrimẽti potius gratia, quàm ut ad ipsas uim, qua se nutriant, deportet. Eam quippe membris cognatam putat, ut magneti uim qua ferrum trahit: quemadmodum tu recte ex Galeno in fine primi libri de locis affectis collegisti: & ex eo Auicennæ literam in 1. lib. castigasti, simulq; interpretum insciti am & frustratoriũ laborem detexisti. Quod & ego abhinc supra uiginti annos feceram, dum eum locum meis discipulis enarrarem. Ex quibus locis bene intellectis colligi potest alia ratio: Cur ad hoc ut membra nutriãtur, non est naturalis spiritus necessarius: modo enim eis supperat nutrimentũ, quod per uenas mittitur, absq; alio uel facultatis uel spiritus naturalis influxu nutriri possunt. Quæ quidem ratio, ni fallor, locum non habet in uitali spiritu, quum eo non minus egeant membra, si in eis uitalis uigor debet conseruari, quàm sanguine si nutriri. Cum igitur ad conseruanda membra naturalia sufficiant sanguis & uitalis spiritus, naturalis propter hæc nõ est necessarius: & cum nihil aliud occurrat cuius gratia fieri debuerit, meritò à Galeno negatur. Et hæc quidẽ ratio à fine sumpta sit. Alia ex materia sumi potest: quæ procul dubio sicuti animali, ita & naturali uitalis spiritus esse debet: cuius cum prima generatio in corde sit, & ab eo per arterias in totũ corpus diffundatur, necessariũ esset magnas arterias ad iecur tendere, spiritus uitalis tantam copiam portantes, quæ ad eius refrigeriũ, & pro naturalis materia sufficeret. Per dissectiones autem didicimus, ad simas tantũ iecoris partes, arterias, & eas quidem ualde paruas mitti, atq; exiguos, ut cõsequens est, spiritus adportãtes: quos tamẽ multos esse oportuisset, si ex his naturales gigni deberent, cum multo plures sint partes quæ ui egent naturali, q̃ quæ animali. Quæcunq; enim uoluntarie mouentur & sentiunt, eadem necessariò nutriũtur, non tamen

Iecur sanguinẽ gignit.

men econtrario: multa nanq; nutriuntur, quæ animali motu carent. Deesse igitur uidetur iecori materia, ex qua naturalem spiritum possit generare. Sed deest & loquitas dico, qualem in corde & cerebro manifeste cernimus. Sed nec uiæ suppetunt, per quas ubi genitus iam fuerit, ualeat ad membra deferri: nisi quispiam dixerit per easdem uenas unà cum sanguine spiritum ipsum transire: quod tamen nec corpus ipsum uenarũ patitur, unica tantum tunica contentum: nec motus indicat, qui uenæ non secus ac arteriæ deberet adesse. Sed nec aëri uia patet, quo sicuti animalis & uitalis nutriri possit. Nec iecoris sanguis, ceu turbulentus & crassus, atq; nondum ab alijs humoribus emundatus, idoneus uidetur ad spiritus generationẽ. Cum igitur nec finis adsit ob quem eum gigni oporteat, nec materia ex qua uel generari uel conseruari possit, nec locus idoneus in quo gignatur, nec uia per quam ad membra mittatur: probabilius est, ut eo careamus, quàm ut ipsum inueniri ex nostra imaginatione potius quàm euidentia aliqua dicamus, præcipue cum absq; eius famulitio adhuc suum principatum iecur tueri possit, distributa annona non solum toti membrorum reipublicæ, sed ipsis quoque duobus reliquis principibus, in eoq; residente concupiscibili siue anima, siue ui, quæ suo plerunq; impetu sociorum principum regnum interturbat. Hæc quidem de primo tuo quæsito dicta sint.

Quæris secundo, quid sibi uoluerit Galen. lib. 4. de tuenda ualetudine, nubecu las quasdam urinæ superstãtes, similes rebus quæ in summo lacte colligũtur, græce ὑμῶς dictæ, & rei quæ in summo refrigerati iusculi concreuit. Quas nubeculas Hippoc. 2. Prognost. & ipsemet Galenus in commentario de atra bile, ceu colliquationis tabisq; indicia, uituperat. Pro cuius dubij solutione, in primis mihi aduertẽdum uidetur, Galenum in lib. de tuenda ualetudine, de sanis loquutum: Hippoc. de his qui acuto morbo laborant. Nec prætereundum, aliqua uerba adiecta esse ab interprete, ita ad literam scribente Galeno: Quando exacte cõcoctus fuerit sanguis, tenuis & aquosa est urina, neq; subsidentiam, neq; suspensionem habens. Concocto & hæc apparẽt, & quædã superstant tenues nubes, ueluti uocata ὑμῶς, & id quod concretum est supra infrigidata iura. Quicquid uero nomine illo significetur (late enim patet ea uox apud Græcos) non necessariò est res eadem, uel similis illi quæ in colliquantibus febribus, soluta ab igneo nimioq; calore adiposa parte, urinis supernatat: nemo enim pingue id, recte nubẽ uocarit. Sed ut demus pingue aliquid à Galeno intelligi, non erit tamen necessarium cõuertibileq; colliquationis indiciũ. Scribit enim Galen. lib. 3. in tertiam Hippoc. epidimiam, se uidisse multoties urinã colore & substantia oleo similem, citra tamen ullum laborantis incommodum: sed quandoq; totum contrariũ, cum ipsius morbi concoctione. Causa uero quia adeps possit esse cõcoctionis indiciũ, ex Aristot. facile cognoscitur, dicente, adipem & pinguedinem esse sanguinẽ concoctum. Et alio loco, quod ex sanguine per concoctionem gignitur adeps. Sanguis ergo cõcocti aliqua portio urinæ innatans, rem potest ostendere illi similem, quæ supra infrigidata iura concrescit: esseq; ideo bonum indicium, quia caloris naturalis uictoriam ostendit. Sicuti alia de qua in Prognostico est sermo, mala est, quia à febrili calore adiposa membra resolui demõstrat, in his uidelicet febribus, quæ ob hoc ipsum colliquantes uocantur. Nulla ergo hic est inter Galeni dicta repugnantia:

Adeps & pinguedo ex sanguine cõcocto.

Sicuti neque in quæstione tertio loco circa uoluptates proposita, quas libro primo de causis symptomatum, in subitaneo & simul toto ad naturalem habitum reditu ideo consistere dicit, quoniam id quod sensim paulatimq; fit, sensu non percipitur. In duodecimo uero Methodi libro contrarium scribit, asserens talem reditum, qui ad naturalem habitum fit, si delicioſius esse debet, paulatim fieri oportere: quoniam si affatim & subitò fiat, dolorem excitat. Quod argumẽto eorum probat, qui

dum uehementius refrixere, si se subitò calefacere properent, uehementi dolore afficiuntur. Videntur certe hæ duæ series inuicem pugnare, si seorsum singula, nec coniuncta his quæ præcedunt & sequuntur, considerentur: quod & in multis sententijs quæ ex autoribus præcisæ & quodammodo mutilæ afferri à disputatoribus consueuere, solet plerunque contingere. Quare non ab re dictum à prudentibus est, iudicãdum de huiusmodi, non ex sensu quem sic mutilata habere uidentur, sed ex eo quod significare is uoluit, qui ea scripsit: qui certe non perfecte elici potest, nisi ad ipsum unde decerptæ sunt autorem recurramus. Videndum ergo quid in utroque loco Galenus uoluerit. In libro igitur de causis symptomatum, causas doloris redditurus, simul ex Platonis sententia uoluptatis, ueluti dolori contrarias, rationem reddidit: quoniam mutuò contraria se inuicem declarant. Verba Platonis

» ex Timæo à Galeno recitata, mihi latine sonant: Passio quæ præter naturam & » uiolenter in nobis ἀθρόως fit, dolorosa est. Quæ uero ad naturam rursus ἀθρόως re- » ducit, suauis. At quæ sensim & paulatim fit, insensibilis. Quid uero per aduerbium » ἀθρόως intelligendum sit, ipsemet Galenus paulò inferius declarat, dicens: Voco

ἀθρόως. » autem ἀθρόως, quod per magna simul & celeriter fit. Hoc autem alicubi Plato uo- » luit, dicens id quod cõpositum est ex uiolenta simul & athroa passione, dum fit in » sensibilibus corporibus, tristem sensum facere. Nihil enim differt aut tristem aut do » lorosum, &c. Et paulò inferius concludens ea quæ ex Platone & Hippocrate col- » legerat, subdit: Sic igitur omnis tristis passio in omnibus sensibus fit: contraria ue- » ro illi suauis, ob contrariam causam. Regressus enim athroos, ad id quod secũdum » naturam, eius rei quæ in periculo erat ne diuelleretur, uoluptatem operatur. Sed rationem reddens, cur cyaneus color delectabilissimus sit: quia, inquit, sine uiolentia congregat.

Est igitur Galeni sententia ex Hippocrate & Platone collecta, dolorem fieri in omnibus sensibus, sed præcipue in tactu, à re præter naturam uiolenter & magno cum impetu, simultaneè in eos irruente. Voluptatem uero, ex reditu ad naturalem habitum, simultaneo quidem, sed absque uiolentia facto. Quare dolor & uoluptas in hoc quidem conueniunt, quod athroως fiunt: differunt uero, quod dolor uiolentiam infert, uoluptas absque uiolentia contingit. Ab utroq; uero remouentur, quæ paulatim fiunt: quia præ exiguitate sensus effugientia, nec dolorem, nec uoluptatem inferunt. Quare si ualidus ignis frigido & ueluti cõgelato corpori magna cum uiolentia occurrat, intolerabilem dolorem facit. Nec moueat nos aduerbium, *paulatim*, quo in utroque loco utitur. In Methodo quidem, dicens, reditum in naturalem habitum oportere fieri paulatim, si debet absque dolore esse. In libro uero de symptomatibus, ea dicens non paulatim fieri, quæ dolorem uel uoluptatem inferunt. Videntur enim hæc duo aduersari, Reditus in naturalem habitum est doloresus, nisi paulatim fiat. & hoc, Quod paulatim fit, sensu non percipitur. Quod enim sensu nõ percipitur, ut suprà etiam dictum est, nec dolorosum esse potest, nec uoluptuosum. Sed ut mittam, quod Galenus ipse non eisdem uocibus in utroque loco utitur: In libro siquidem de symptomatibus, id quod ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν, dicit absque sensu esse: In Methodo autem, reditum in naturalem habitum faciendum κατὰ βραχύ: scimus paruum & breue relatiue dici: & propterea diuersarum rerum comparatione, idem posse modo magnum, modo paruum esse, sicuti & breue & longum. Id igitur quod quietè & adeò per breues portiones ac particulas fit, ut sensum penitus effugiat, neque dolorem, neque uoluptatem præstare potest: at id quod breuiter quidem, sed non usqueadeò tamen ut sub sensum non cadat, fit, potest & dolorem & uoluptatem afferre. Calor igitur qui cum uoluptate debet frigido corpori occurrere, ei comparatus qui dolorem infert, exiguus: ei uero qui

Dolor & uoluptas quatenus conueniant differantq;.

Nulla

Nulla ergo est inter Galeni dicta, in hac re controuersia: sicuti nec in sanguinis & bilis calore, de quo quarto loco dubitasti. Nam diuersarum & hac rerum comparatione, sanguis calidissimus & non calidissimus dicitur: calidissimus quidem, alijs rebus potestate (sicuti ipse est) humidis comparatus, & præcipue pituitæ: non calidissimus, si etiam siccis comparetur, præcipue bili: quam non solum in libro de inæquali intemperie, sed & in secũdo eiusdem libro de temperaturis, ubi ex proposito pertractat partium omnium corporis humani temperaturas, multo calidiorem dicit esse sanguine. De ea enim sermonem non habuerat in fine primi libri, sicuti neque de atra, quia non ex proposito in eo loco, temperaturas partium corporis numerabat. Sed cum uellet demonstrare cutem esse medium quoddam, regulam & iudicatorium, cuius comparatione intemperiem aliarum partium cognosceremus: omnes intemperies discurrens, aliquas corporis partes nominatim transegit, quæ per singulam octo intemperierum à cute recedunt: inter quas primo meminit pituitæ & sanguinis, quæ per humiditatem à cute remouentur: inter quas, quum humiditate uincat pituita, sanguis calore, sicuti pituitam frigidissimam, ita sanguinem calidissimum dixit, alijs uidelicet humidis facta cõparatione. Si quis uero stare huic nostræ expositioni noluerit, habet & alium modum quo respõdeat: si uidelicet inhærens Arabicæ atque iandiu inuulgatæ æditioni, non calidissimum legat, sed calidiorem, quod nemo damnabit, qui sciat antiquas illas & barbaras æditiones Græcis codicibus, alioqui ualde negligenter & oscitanter excusis, nonnunquam præstare. Nam ut in prouerbio est, Sæpe etiam est olitor ualde opportuna loquutus: uel, ut alij legunt, stultus. Quocunque autem modo legamus, satis fuit Galeno eo loco pro exemplo eorum quæ per calidum & humidum à cute recedunt, sanguinis meminisse: sicuti & cerebri meminit, pro exemplo eorũ quæ frigiditate ab eadem cutis recedunt temperie. Cerebri enim caro seorsum & per se considerata, proculdubio frigida est. Verum quia uenis atque arterijs tenuis meningos ita undiquaque obuoluta est, ut nulla eius inueniri particula possit, quæ illis careat, tantam caliditatem inde nanciscitur, ut aëre etiam æstatis tempore sit calidior. Quod agnoscentes chirurgi, dum caluæ fracturas curantes, cerebri meningas detegere cogũtur, etiam æstate media testam excalefactam, uel uas carbonibus accensis oppletum, suspendi supra uulnus per ministros faciũt, ne cerebrum attactu frigidioris aëris oblædatur. Propriæ ergo temperaturæ consideratione, Galenus in libro de temperaturis cerebrum inter frigida membra computauit. Ratione uero arteriarum & uenarũ, quæ minimæ cuique eius particulæ commiscentur, in libro de usu partium, calidum dixit. Ipsæ enim uenæ & arteriæ, licet natura sua frigidæ sint, uicinia tamen sanguinis & spirituum coalescũt, & membranæ tenui, imò & ipsi substantiæ cerebri, calorem impartiuntur. Incalescit & cerebrum spirituũ animalium copia, qui tametsi remissius caleant quàm uitales, calidi tamen sunt, alioqui celeritate carerent, quam & in uoluntario motu, in sensibus, præcipue autem usu, aperte cognoscimus: cuius instrumentum, oculi uidelicet adeò calent, ut gelu non sentiant, & uehementius agitati ueluti scintillas & fulgorem quendam emittunt. Et sic soluta est, ni fallor, quinta dubitatio.

Sudorem uero, de quo sexto loco quæritur, in sano corpore, secundum Galenum & ueritatem, ego puto naturalem esse euacuationem, non secus ac alui & uesicæ excrementorum, atq; crassioris illius quod partim in materiam cedit pilorum, partim in sordes. His enim nec temperatissimus quidem & frugalissimus homo caret, cum & frictione, & unctione, & exercitio, & balneo egeat: per quæ excrementa hæc & per occultam diffiationem, & per sensui apertam uacuationem expurgantur. Quod uero Galenus hoc senserit, præter loca abs te adducta, ex secundo libro de tuenda ualetudine aperte colligitur. Nec contrarium, si quis bene conside-

ret, asserit in expositione illius decimiquinti aphorismi primi libri: sed quia locus ille non erat, in quo tractari disputatio illa deberet, An sudores essent naturales, uel præter naturam, ideo opinionem recitauit Dioclis, tanquam suo proposito inseruientem, quod erat, ostendere uim coloris innati. Propterea ait: » Quanto robustior fuerit connatus calor, tanto magis effugit sensum transpiratio. Et propter hoc » Diocles dixit, sudores esse præter naturam: quoniam omnibus circa corpus rectè administratis, & nutrimento à natura bene superato, nunquam per cutem sensilis humiditas excernatur. Sententiam igitur Dioclis affert Galenus, atque rationem qua ad id sentiendum mouebatur: non eam tamen uel probat, uel reprobat: quoniam, ut superius dictum est, ubi tractandum ex proposito rem non suscipit, solet plerunque aliorum sententiam sequi, uel non confutare. At in libro de symptomatum differentijs, ubi ex proposito docendum susceperat, quomodo symptomata ab animalis operibus distinguantur: quam quidem discretionem non esse unicuiq; obuiam dicit, sed indigere exacto iudicio, quoniam opera plerunque ita symptomatibus sunt similia, ut symptoma opus, & econtrario opus symptoma putetur, ut in excrementorum uacuatione præcipue contingit: in qua discernenda, an scilicet symptoma sit uel opus, non ad qualitatem, quantitatem, substantiam uerespiciendum: quum fieri possit, ut maior longe quantitas in ægroto uacuetur, quàm in sano euacuari consueuerit: nec tamen symptomatis ratione hoc contingat, sed ui & prouidentia naturæ. Et quod de quantitate dixit, idem de qualitate & substantia intelligendum est. Imò, quod magis quispiam miretur, sunt quædam à toto genere præter naturã, quæ tamẽ ubi opportune fiant, hoc est, ubi id euacuetur quod molestiam inferebat, non sint præter naturam dicenda, sicuti sanguinis per nares, uel per ani uenas, uel per uentrem inferiorem: & profluuium, uomitúsque, uel id genus aliud. Singulum enim horum quia utiliter fit, nocumentum operationis dici non potest: quare neque symptoma, manente eo quod (in confesso omnibus existens) suppositum est, Symptomata læsiones esse operationum. Sed fortè aliquis hæc alteri symptomatum generi subijciet, affectui uidelicet præter naturam; dirumpi enim uenã in quauis corporis particula, uel hactenus referari, donec ea quæ prius detenta erant, effundantur, non est naturalis affectus, uerum uentris profluuium, aut urinæ multitudinem. Non poterunt, qui sic dicunt, ostendere, sequi aliquos præternaturales affectus: excretio enim per uentrem, uel per uesicam, uel per uterum facta, non est ex toto genere præter naturam, sicuti uidelicet uenæ diruptio, & meatus qui clausus esse solet reseratio. Dehinc ne dubia res remaneret circa sudorem, quem aliquando naturaliter fieri superius dixerat, ideo mentionem fecere coactus est opinionis Dioclis, qui conatus est suadere, sudorem omnem esse præter naturam: dicens dogma eius uideri durius & actioni non consentiens. Proprium tamen sententiam neque hoc in loco plenè aperuit, sed de talibus, inquit, forsitè quandoque rursus sermo nobis fiet. Quem quidem sermonem (ni fallor) fecit libro sexto, in hunc ferè modum: Pertransire igitur iam tẽpus est ad sudores, de quibus alibi dictũ est, quod resoluto interdum habitu fiunt, & passio hæc uocatur syncope. Huic uero contraria ea constitutio est, quæ in crisimis sudoribus contingit, robustam mõstrantibus, non dissolutam naturam. Tales quippe sudores corpus exsiccant. Similes autẽ eis sunt, qui in moderatis exercitijs, & balneis, & æstiuo euenium calore: nam in immoderatis exercitijs, iam utile quid simul recedit. Hæc Galenus. Ex quibus uerbis, quid de sudore senserit, manifeste deprehenditur: aliquem uidelicet naturalem esse, eum qui iudicialiter fit, & à balneis moderatis, & aëris nos circundantis calore. Aliquem præter naturam, qui per syncopen, uel aliquo modum affectum, non iudicialiter fit, & ob immodicũ exercitium, diuturniorem{q;} in balneis moram, uel aëris uehementiorem calorem, non solum superflua, sed alia qua

qua etiam utilia excernit. Ex hac autem Galeni sententia rationes Dioclis solui facillime possunt. Omnibus enim quæ ad corpus pertinent, quantumuis recte administratis, alimentoq; à natura optime uicto, aliqua tamen in corpore relinquuntur, quæ cum per fugientem sensum difflationem euacuari non possint, per sudorem euacuantur. Nec propter hoc imbecillis natura putanda est, sicuti nec si non usque adeò ualida est, ut corpulentiora excrementa in uapores sensum effugientes ualeat expurgare: sed abunde est, si pro cuiusq; modo euacuat quæ redundant: aërea quidem insensibiliter, aquea per sudorem. Quod cum uel sola, ut in iudicijs, uel adiuta à balneo, exercitio, aëriscq; calore, modum non excedentibus facit, non uiolenter facere dicenda est: sicuti nec quando adiuta à moderato calore, concoctionem ciborum in uentriculo melius complet. Et de sexta dubitatione hæc satis sunt.

Supereſt ſeptima, quam, boni imperatoris more, ceu magis ſtrenuam, in ultima acie collocaſti. Vix enim poteſt Galenus ab oſcitatione defendi, 3. lib. expoſitionis in primam Epidem. tertium ab imprægnatione menſem, ſimul cum quarto, minus obnoxium eſſe aborſui ſcribens: in eisq; prægnantes magis ſanari à morbis acutis, quàm in aliquo aliorum. Atque ad id adſtruendum, aphoriſmum primum quartæ particulæ adducens, in quo tamen nulla tertij facta mentione, quartus, quintus & ſextus cæteris præponuntur. Quare uidetur in Aphoriſmo tertius non recte prætermiſſus, aut in Epidemia temerè, tacitis quinto & ſexto, laudatus.

Ego cum Hippoc. Aphoriſmos ante multos annos publicè enarrarē, de hac diſſonantia cogitans, non aliam inueni uiam qua Hippocratē excuſarem, niſi dicerem eum in aphoriſmo rationē potius quàm experientiā, obſeruationem ue ſequutum: totum tēpus geſtationis uteri, in tres æquas partes diuiſiſſe, in duas uidelicet extremas, & unam mediam: ex duabusq; illis extremis, primā quidem ob redundantem in connexibus, quibus fœtus utero alligatur, humorem: & tertiam, ob eorundem nexuum nimiam ſiccitatem, ineptas omnino putaſſe ad motum, qui in purgatione neceſſariò contingit, tolerandum. Mediam uero ſolam, ceu ab utroq; extremo pariter ſemotam, ad purgationis impetum perferendum iudicauit idoneam. In libro uero Epidem. in quo non rationi, ſed obſeruationi innititur, tertij menſis uim agnouiſſe, ſeruata in eo ſimul cum fœtu muliere, non ſolum uehemētiſſima febre, quam ſolet ignem appellare, ſed delirio, conuulſione, multisq; alijs peſſimis, & (ut Galenus ait) fortibus & fallacibus ſymptomatibus afflicta. Cui obſeruationi Galenus quoq; innixus, hunc ſimul cum quarto difficillimum eſſe dixit ad patiendum. Adduxitq; aphoriſmū, non ad approbandum tertium, (de eo enim nulla ibi mentio) ſed ad oſtendendum quarti ualorem, qui ſit tertio non ſolum ordine, ſed uirtute proximus. Addidit autem Galenus rationi quam in expoſitione aphoriſmi rediderat (quæ ex nexibus ſumpta erat, quibus fœtus utero colligatur) aliam ex ipſo fœtu acceptam, cuius corpus ſit in primis menſibus mollius, atque ob mollitiem ad patiendum magis obnoxium: in poſtremis, qui prope partum ſunt, cum magnus ſit, multa eget eſca, qua deficiente, plerunque in acutis morbis corrumpitur. Et paulò poſt infert: Propter hæc igitur, trimeſtria & quadrimeſtria magis alijs ſeruantur: quoniam uidelicet utrunque diſcrimen effugiunt, quum nec adeò mollia ſint, ut bi meſtria, nec tanta indigeant eſca, quāta ea quæ ſeptem, octo, uel nouem ſunt menſium. Quod fortè intellexit Hippoc. in ultima aphoriſ. parte, dicens: Νηπία καὶ τὰ πρεσβύτερα ἀναλαβέσθαι δεῖ. nō matres, ſed minores maiores ue fœtus intelligens. Dubitaui enim ego quādoq;, an poſſent hæc ad mulieres ipſas prægnantes referri, quū eas in prima aphor. parte fœminino genere, κυήσασας dixerit, & hic neutro genere utatur: ſed nec mihi quadrabat, ut mulieres quæ paulò ante conceperant, ſi grandioris ætatis eſſent, puellas uocaret; ſicuti nec ut eas quæ prope tēpus pariendi, ſeniores.

Sed siue matres, siue fœtus intelligas, eadem omnino sententia: similiter enim, ut docet Hippocrates, & ualent, & non ualent. Nisi forte non ad imprægnationis tempus, sed, ut ego quandoque suspicatus sum, ad ætatem prægnantis hæc ultima aphorismi pars referatur, quasi docente Hippocrate ut caute aduleſcentulas senioresque prægnantes etiam illis medijs mensibus purgaremus.

Sed relicta noua expositione, illud potius quod maioris momenti est, uestigemus, Quot dierum menses sint, qui ab Hippocrate utrobique nominantur: siquidem ipsemet Hippocrates in tertio libro Prognosticorum docet, neque menses, neque annos posse integris diebus numerari. Et eum locum enarrans Galenus, menſem omnem minorem esse ait triginta dierum, maiorem uero nouem & uiginti: menſemque apud antiquos Græcos uocatum, tempus medium duorum solis & lunæ congressuum. Sed & Hippocrates ipse in libro de septimestri partu, duos menses ait in nouem & quinquaginta ferè diebus absolui: & decem, septem dierum quadragenis. Quæ uera non essent, si singulo menſi triginta dies daremus. Vbi etiam aduertendum, Hippocratem multum in prægnante muliere quadragenis tribuisse: ut hinc etiam fortasse accipi possit ratio, quare tertius quoque menſis inter bonos sit computandus. Inchoat enim die ferè decimasexta post primam quadragenam, quam pessimam esse dicit Hippocrates, & præcipuam ad aborsus faciendos. In quo tempore, sexdecim uidelicet dierum, si quid imbecillitatis ex prima illa quadragena fœtui contractum est, potuit emendari: quod præcipue in fœmella contingit, cuius formatio in quadragesimosecundo die completur. Serius enim quàm mas & formatur & mouetur: nam magna ex parte ante quartum puella non mouetur, quum mas moueatur in tertio. Vt hinc etiam pateat uia, per quam quis nostram dubitationem effugiat, si uidelicet dixerit, prægnantem ex mare, menſe tertio fieri ualidiorem: ex fœmella, in quarto: déque hoc in Aphorismis, de illa in Epidemijs Hippocratem loquutum. Sed & tertia quoque occurrit fugiendi uia, si dixerimus, in aphorismo de tolerantia purgationis per pharmacum agitatorium loquutum: de potētia uero resistendi morbis & symptomatibus, in Epidemijs. Quæ responsiones in clamorosis quidem disputationibus, quæ captandæ potius popularis auræ, quàm ueritatis indagandæ gratia fiunt, uideri possunt probabiles: re autem ipsa non plenè intellectum quiescunt. Quare, mea quidem sententia, primæ quis tutius inhærebit. Tuum tamen erit, acri tuo ingenio & exacto iudicio tam hæc quàm alia quæ à me scripta sunt, diligenter examinare, calculumq; uel album uel nigrum singulis porrigere: utrunque enim æqui bonique consulam, modo mames: quod ut facias, etiam atque etiam rogo. Vale uir eruditissime, meique obseruantissime.

Menſis ſignificatum apud antiquos Græcos.

Ex Ferraria, v. Calend. Octob. M. D. XXXIII.

EPIST. II. pro domino Iacobo Hephtho Boëmo, interdiu imbecilliter, uesperi parum, noctu nihil cernente, nisi lumen lucernæ geminatum.

AVersa ualetudo, quæ paulò post tuum à nobis discessum, quadragin ta ferè dies me lecto iacere coëgit, profitendiq; publicū munus, cuius tempus antequam plenè conualuissem aduenit, fecerunt ut desiderio tuo satisfacere nondum potuerim. Nunc tandem occasione horum trium dierum captata, quibus cessare à publicis lectionibus nobis concessum est, arrepto statim calamo, impellente Sinapio, rem ipsam aggrediar. Queſus

Queſtus apud me es, quod interdiu imbecilliter, ueſperi parum, noctu præter lucernæ geminatum lumen, uix aliud cernas. Horum ſymptomatum duo prima ad deminutam, tertium ad corruptam pertinent uiſus operationem: fiuntq; omnia ab ægritudine, tum in ipſo primo uiſus primario inſtrumento, cryſtalloïde uocato: tum in oculi humoribus & tunicis illi ſeruientibus conſiſtente. Quæ quidem ægritudo ad genus malæ compoſitionis ſpectat. Eſt enim obſtructio duplicis uiæ, illius nempe per quam uiſibilium ſpecies ad cryſtalloïdem deferuntur, & eius quoque quæ cryſtalloïde ad neruos uiſuales. Fit autem hæc obſtructio à craſſis humoribus meatus occupantibus: qui, ut ego per exiguam illam conſuetudinem, quam tecum eo tempore habui, quo in noſtro hoc collegio doctorum inſignia ſuſcepiſti, potui conijcere, pituitoſi potius ſunt, quàm atrabilarij: hæc enim præ ſua craſſitie & lentore ægre interdiu, ueſperi ægrius, tranſitum ſpecierum admittunt. Addita uero noctis obſcuritate, exiguum illud lumen, quod ſolis radijs aliquantiſper fouebatur, ita extinguitur, ut ne lucernæ quidem integrum lumen admittat: quare per duas ueluti feneſtras ingrediens, rem unam duas uideri facit, non ſecus quàm in ebrijs, uini uapores ſolent efficere: cuſpide uiſualis coni non ualente in uno puncto tantam craſſitiem penetrare.

Vt ergo iam ad curationem ueniamus, humana manu amoueri hæc ſymptoma non ualent, niſi craſſi illi humores è ſede quam occuparunt, dimoueãtur. Quod quum fieri aliter nequeat, quàm per medicamina, quæ ualidam uim habeant & attenuandi & exiccandi, neque hæc tutò adhiberi poſſint capite oppleto: ſicuti neq; caput quoque ipſum euacuari, toto prius corpore non euacuato: primo erit corpus uniuerſum, ſecundo caput, tertio oculus euacuandus. Totius corporis euacuatio à ſectione uenæ incipienda eſt, illius præcipue quæ in cubiti exteriori parte demonſtratur: per eam enim & reuulſio fiet & euacuatio, nonnihilq; forte materiæ in capite contentæ euacuabitur.

Corporis euacuationem à uenæ ſectione auſpicandam.

Secta uena non ab re fuerit purgatorio medicamento pituitam educere. Quod ut commodius fieri ualeat, eius primo craſſities & tenacitas erunt potu ſubmouenda, qui recipit: Aquæ in qua fœniculi uel ſemen uel radix decocta ſit, tres uncias, oxymelitis binas: quo potu ter per horam ante cibum hauſto, in aurora hæc catapotia deuorentur: Agarici grana triginta ſex, Tralandal uocatorum grana duodecim, nucis myriſticæ tantũdem, diagridij grana tria, cum abſinthij ſucco, ciceris magnitudine catapotia adformentur.

Pituitæ purgandæ ratio.

Vniuerſo corpore per hæc duo euacuato, ad capitis euacuationẽ accedendum: quam & ipſam primo per earum uenarum ſectionem faciemus, quæ prope maiores, hoc eſt, interiores angulos oſtenduntur. Quæ ſi forte uel lateant, uel imperitus ſector eas ſecare non auſus fuerit, uicem earum ſuppleat uena frontis media, uel hi rudines eiſdem locis admotæ. Poſt hanc ſanguinis euacuationem, bidui intercedente quiete, mane cœna bene cõcocta, penna in ſequẽti oleo intincta, in utranq; narem intime adigatur. In nobilis meri uncijs duabus tãdiu bullíant res quæ ſtatim ſcribentur, ut uinũ ad unicam unciã redactũ ſit: Sampſuci ſicci, rutæ ſiccæ ana ʒ. 1. piperis albi ϑ. 2. ellebori albi ϑ. 1. Hæc omnia in craſſum puluerẽ redacta, ubi in uino, ut dictũ eſt, bullierint, abijciãtur: uinoq; ſuperſtiti à puluere excolato, binæ unciæ olei laurini adijciãtur, ſimulq; in duplici uaſe ad uini cõſumptionẽ ebullíant. Sed & eiuſdem olei calidi gutta, citrioq;, auri inſtilletur, meatusq; auriũ poſt inſtillationẽ goſapio moſchato obturẽtur. Fiat autẽ hoc duabus à cœna horis, ſimulq; auellanæ magnitudine, ſequens antidotũ deglutiatur: Myrob. cheb. conditarum ʒ. 2. puluerís ſeminis fœniculi & rutæ ana ʒ. 1. zingiberis ϑ. 2. mellis roſacei ʒ. 1. Quarto tamen uel quinto quoque die, antidoti loco una ex catapotijs deglutiatur, quæ recipiunt: Pilularum cocchiarum ϑ. 2. lucis ϑ. 1. diagridij, gariophyllorum ana grana

sex, cum aqua berbenæ. fiant pilulæ tres. Vbi uero per hæc auxilia caput leue fa
ctum uideatur, oculi cum hac aqua, post narium expurgationem abluantur: Ber
benæ, rutæ syluestris (si haberi potest: uel domesticæ, si syluestris non inueniatur)
cristæ gallinaceæ, quam sclaream uocant, ana ʒ. 1. chelidonij ʒ. s. feminis fœniculi
ʒ. 1. s. in libris duabus uini, uase æneo uigintiquatuor horas madefacta, per æneũ
etiam uas, consueto apud chymicos modo, simul cum ipso uino destillentur, in æ
neoq; uase bene obturato, aqua quæ manauerit adseruetur. Ex cuius lotione per
quindecim dies facta, nisi symptomata uel in totum leuata sint, uel manifeste mitiga
ta, uni illius aquæ parti, media hircini fellis portione addita, collyriũ paretur, quod
diductis palpebris supra oculi pupillam, supino capite immittatur. Accedere aute
omnibus his debet congruus uictus, ita ut crapula, ebrietas, Venus, fumus, pulus,
meditatio, & lectio à cibo, labor, cursus, meridianus, longiorq; somnus, immodica
uigilia, æstas, frigus, uentus, præcipue austrinus, ira, rixa, clamor, merum, turbidior
fortisq; ceruisia, legumina, magni pisces, antiquæ carnes, creber brassicarum & la
ctucarum usus, & demum quæcunque replere turbulentis uaporibus caput pos
sunt, euitentur. At si forte seruatis quæcunque scripta sunt, parum te profeciſſe
cognoueris, ineunte Vere reiteratis quæ scripsimus euacuationibus, ad fortiora au
xilia ueniendum. Inter quæ præcipuũ est, ut laqueus ex equinis setis obtortis con
textus, perforata duobus foraminibus ceruicis cute, inseratur, in ea parte quæ occi
piti est proxima: ex eo enim singulo die moto, fit, ut ad patentia illa uulnera, mate
ria deriuetur, quæ defluere ad oculos cõsueuerat: quo præsidio nisi res ex uoto suc
cesserit, ante æstatis initium, ad ustionem uerticis ueniendum, quæ ad os usq; per
ueniat, ulcusq; post casum crustæ remanens, per quadraginta dies, cicere, alia ue si
mili re intromissa, apertum conseruandum. His præsidijs, luce prima, quæ illus
minat omnem hominem uenientem in hunc mundum, adiuuante, spero te oculo
rum tuorum lucem & conseruaturum & aucturum.

Ex Ferraria, M. D. XXXIII.

EPIST. III. Ioannes Manardus Symphoriano Campe
gio, Equiti aurato, Lotharingorumq; archiatro, de
Cyanei lapidis usu, Ocymo, Parthe
nio, ac Limonio.

CVm anno ante hunc uigesimo, Pannoniã petiturus essem, Ticinensis quidã, meus in medicina discipulus, libellum mihi dono dedit, in quo nonnulla in philosophiæ, medicinæ & theologiæ scientijs, partim per te commentata, partim ex præclarissimis autoribus collecta, legeban tur. Quem ego librum mecum in itinere indiuiduum comitem habui, & quotiescunq; præstabatur occasio, magna cum animi uoluptate perlegi. Ex qua lectione factum est, ut posthac te semper magnopere & dilexerim, & obseruaue rim, & quæcunq; abs te ædita commentaria intelligebam, diligenter inquirerem, & inuenta magna cum auiditate perlegerem. Volui autem sæpenumero meam hanc in te obseruantiam, apud te per literas testatam facere: sed desiderium hoc meum in Pannonia primum retardauit, quod inter illam gentem & Gallicam rara admo dum erant commercia: in Italiam uero reuerso, atque in eodem desiderio perse ueranti, tandem nescio quo fato, Ioannes Campegius tibi ex fratre nepos, & tanto patruo dignissimus, tuo me nomine humanissime salutauit: quem certe non per misissem, ut ad te sine meis literis rediret, si promissis stetisset: hoc est, si, ut spopon derat, hâc iter in Galliam feciſſet: quod tamen non sua culpa, sed domini impe rio fa

rio factum puto. Tu uero, qua es benignitate præditus, officium meum non literis modo, sed muneribus quoq; , quæ bonus quisq; orientalibus gemmis prætulerit, co gitatum meum tam diuturnum anteuertisti. Libros enim misisti, uel potius thesau ros, quos in literarium ærarium post penè infinitos, nuperrime contulisti. Quibus nominibus me tibi tantum debere sentio, quantum nec si Nestoreos annos mihi Deus optimus donarit, unquam possim persoluere. Ne tamen ingratitudinis no mine (quod semper abhorrui) à te penitus grauarer, cœpi per hortum tuum Gal licùm lento gradu expatiari, floresq; , quibus passim uernat, suspensa manu colli gere, cauens ne aliqua latitans fortè spina me incautum cõpungeret. Nihil autem inueni quod me tantum pungeret, sed nonnulla quæ me simul cum alijs attinge rent: plura tamen præ illis fuerunt, quæ mihi adblandirẽtur. Verum dum spinas ca ueo, imprudens lapidem offendo, inter molles herbas delitescentem: cristas enim iam erexeram: doctissimum me uocari audiens: quum tamen (tanti nomen illud constat) nec dignum me putem, qui inter doctos numerer: contentus inter eos ha beri, qui doctos ita & sequuntur & admirantur, ut tamen ueritati semper plus tri buant, quàm cuiuscunque autoritati. Fecit autem hic ueritatis amor, non contradi cendi, ut ais, studium, quod semper à me alienum fuit, ut à Leoniceno, homine cer te cui honorem maximũ debet nostra ætas, homine tamen, aliquando dissentirem: ut in hoc ipso lapide Cyaneo, de quo, tacito tamen ob reuerentiam nomine, ita ad uerbum scripsi: Ego his non accesserim, qui non secus ac pernicios issimum uene num hunc formidant: experientia enim certa scio, quod si bene abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. Contra quæ uerba, tu quasi cum bile insurgis, dicens: Sed ego certe scio, quod qualitercunque abluatur, si sumatur à Christicola, multum nocebit, ac tandem lædet plurimum. Scias autem & hoc uelim, mi Sym phoriane, me neque hoc, neque aliud ceu expertum laudasse, de quo non certam habuerim experientiam: alioqui neque est apud nos adeò inexpertus pigmen tarius, ne dicam medicus, qui huius lapidis incolumitatem non habeat explora tam. Nusquam uero legi, ueros Christianos magis quàm Iudæos & gentes debere hunc lapidem formidare. Sed lapide hoc in suo loco relicto, reliquum horti tui, si ne aliqua tamen bile peragrantes, nullibi mentionem Manardi præterquam ho norificam inueni, cognouiq; in plerisque locis mea tibi non displicuisse: quare ut tua quoq; uicissim à me probentur, necesse est, nisi uoluero penitus rusticus uideri. Amplector igitur studium, laudo diligentiam, ingenuitatem exosculor. Inter mul ta tamen quæ placent, non eo inficias, quædam mihi occurrisse, quæ nisi aliter intel ligantur quàm sonant, non mihi usquequaque probanda uideantur: quæ, quoniã id à me efflagitas, non uerebor adnotare: non quidem ut tecum talionis agam, cu ius tot in me sunt beneficia, ut leuem illam calumniam, imò etiam longe maiorem debeant obnubilare: sed potius ut tibi de me bene merito, & cui usque ad aras de beo, morem geram.

Lapidem Cyaneum bene abluẽ tũ nõ lædere.

In primis itaque mihi non placet, quod omnia purgatoria medicamenta fortia, dicantur pernecantia, & penitus abijcienda. Neque usquam hoc dixit Galen. alio qui secum aperte pugnaret, quum & scammonio, & elleboro, & colocynthide cre brò utatur, ut per totum ferè librum de compos. medic. secundum loca, manifeste demonstratur. Neque secundo libro de uictu morb. acut. id scripsit, quod tu, ma lum interpretem sequutus, ad tuam sententiam affers roborandam, sed contra rium potius. Verba enim Galeni utcunq; (fideliter tamen) interpretata, hæc sunt: Vna est cautela, ne lædant purgantia pharmaca, ut non solum sit purgans phar macum, intemperatum scilicet & impermixtum alijs quæ obscurare apta sint eius malignitatem. Contraria enim est natura omnium purgantium pharmacorum, naturis corporum quæ purgãtur, & ut quispiam dixerit pernicios a, & ipsorum ue-

» nenum. Quemadmodum autem papaueris lachrymæ, mandragoræ, hyoſcyami,
» atq; aliorum multorum talium pharmacorum, quæ contraria noſtris ſubſtantijs &
» uiribus ſunt, & apta corpora corrumpere, exiguã partem aliquam accipientes, ma-
» gnis eorum fruimur emolumentis: ita & cum purgatoria contrariam naturam ha-
» beant noſtrorum corporũ naturæ, exiguam quandam eorum ſubſtantiæ partem
» abſcindentes, ad noſtrum utimur emolumentum. Hæc ſunt Galeni uerba, laudan
tis potius quàm damnantis, ut conſtat, horum medicamentorum uſum. Qui nec
etiam (ut tu reris) minoris malitiæ eſſe elleborum quàm ſcammonium, in eadem
ſcripſit commentatione. Sed in fine quidem præcedentis commentationis, non elle
borum ſcãmonio, ſed eius hieræ quæ per colocynthiden uario modo paratur, eam
quæ elleborũ recipit, ei in dolore lateris prætulit, quæ recipit ſcammonium. Quod
etiam eodem capite ſcribitur, drachmas duas ellebori interimere, bonis autoribus,
Plinio uidelicet, Oribaſio, ut Arabes omittam, aduerſatur.

Ea præterea quæ ex antiqua libri tertij de ſimplicibus medicamentis traductio-
» ne afferuntur, non ſatis fideliter uerſa ſunt. Sic enim latine ſonant: Omnino quis
» dem ſimilitudinem quandam habet purgans pharmacum, uni ex humoribus qui
» in nobis ſunt: non tamen in uniuerſum miſcetur ei aliqua uenenoſa poteſtas: qua-
» re neq; in uniuerſum lædet non purgans, ſed cõcoquetur, & talem gignet humo-
» rem, qualem trahere aptum erat. Hæc Galenus: afferens omne quidem purgato-
rium pharmacum ſimilitudinem habere cum aliquo noſtrorum humorum, non ta
men habere ſemper ſecum commixtam uenenoſam uim.

Capite quoque de ocymo, ex Dioſcoridis ſententia res ei adſcribitur, cui ipſemet
Dioſcorides & alij boni autores aduerſantur, eius uſum damnantes tanquam mali
ſucci, difficilis concoctu, redundantis humoris, & uiſum obſcurantis. Putauerim ta
men librarij potius, quàm tuo uitio contigiſſe, ut oculorum claritatem facere dica-
tur. Male uero ſibi conſuluiſſe Gallos, qui eo pro cibo, ut ſcribis, uti cœperunt.

In Parthenij nomine aperta proculdubio eſt æquiuocatio, ſicuti & in amaraco.
Amaracus enim quæ nomen amaracino unguento dedit, herba eſt ſuauiſſimũ ſpi-
rans odorem, de qua Dioſcorides ſub nomine ſampſuci ſcribit lib. 3. A qua omni-
no diuerſa eſt ea de qua eod. lib. ſcribit ſub Parthenij nomine, quæ, ut ipſemet ait,
odore uiroſo eſt. Vtraq; harum notiſſima eſt: prima quidem ſub nomine maiora-
næ, ſecunda ſub nomine matricariæ, uel ut noſtris mulierib. magis placet, marellæ.

Non contemnenda quoq; æquiuocatio facta eſt in Limonij nomine: de fructi-
bus enim qui nunc limones dicũtur, & ad lautitiem menſis petuntur, uel non me-
minerunt antiqui, uel ſub nomine citri. Limonium uero de qua ſcribit Galen. lib. 7.
herba eſt, nomen habens, ut inquit Dioſcorides, quia in pratis naſcitur, & paluſtri-
bus locis. Neq; quenquam mouere debet fructus nomen, ſiquidem & ea uoce, hoc
eſt, καρπὸς, etiam in herbis Græci utuntur. Mitto differentiã inter cytinon & ba-
lauſtion, quod in ea falli quiſpiam poſſit citra uitæ humanæ præiudicium.

Hæc ſunt, mi Symphoriane, quæ perambulanti tuos amœniſſimos hortos, im-
becillibus alioqui meis pedibus occurrentia, greſſus meos aliquantiſper retardarũt:
quæ ideo ad te ſcripſi, quod & tu petieras, & ut etiã agnoſceres reliqua omnia à me
albo calculo eſſe ſignata, totumq; hortum eſſe me diligẽtiſſime perſcrutatũ. Quam
diligentiam ſi tu quoq; in examinãdis meis nugis adhibueris, non dubito, quæ tua
eſt perſpicacia, ne multa inuenias, quæ maiore cenſura, quàm id quod de Cyaneo
lapide ſcripſeram, digna ſint: quod tantum abeſt ut ægre laturus ſim, ut magis tibi
uel hoc nomine debiturus ſim, quàm ex alijs in me collatis beneficijs. Campos
quoq; tuos Elyſios, ſed cum feſtinatione, luſtraui, qui mirum in modum mihi arriſe
runt. Legam, Deo uolente, poſthac cunctatius, & quid de his ſentiam, quod magnũ
omnino erit, ad te ſcribam. Hoc tacere non poſſum, plus tibi uel ex hoc commen-
tariolo

tariolo debere tuam Galliam, quàm olim suis Druidis. Vale Galliæ ornamentum, &, quod facis, perge bonas mentes iuuare, tibiq; immortale decus & patriæ, imò toti Christiano orbi maximum emolumentum parere.

Ex Ferraria, III. nonas Quintiles, M. D. XXXIII.

EPIST. IIII. Ioan. Manard. Gasparo Marcello philosopho excellentissimo, obstructione uisualium neruorum laborante.

VEllem celeriorem fuisse tabellarium, qui tuas ad me literas attulit: decimoquarto enim Calend. Martias datæ, ipsis mihi Calendis sunt redditæ, eo uidelicet die, quo post Laruales ferias, publicũ profitendi munus mihi erat redintegrandum. Nam si congruo tempore fuissent redditæ, dum alij genio indulgebant, ego saluti tuæ omnem operam & diligẽtiam nauassem. Quod ad hanc diem facere cum nequiuerim, tuum erit meam hanc moram boni consulere, celeritatiq; & angustiæ temporis ac imbecillitati meæ, (chiragra enim, podagra & febre per hæc tempora laboraui) cõdonare, si mea hæc minus expectationi tuæ, quam de me maiorem longe quàm merear habere præ te fers, respondebunt. Tantum enim ea attingam, quæ ad salutem tuam consequendam magis uidebuntur opportuna: multa sciens uolensq; prætermittens, quæ ad artis potius ostentationem, quàm usum essent accommoda. Ratio enim per ocium copiosius reddẽda esset, cur imagines illæ modo cõminus, modo eminus, modo maiores, modo minores, & albæ uel nigræ assidentes uel tremulæ se repræsentent. Verum longiore circa hæc disputatione in tẽpus locumq; reiecta, rem ipsam, curandi scilicet præseruandiq; methodos aggrediamur: illud tantum præfati, sine quo nec curatio, nec præseruatio, cautela ue inuestigari nedum fieri recte potest, affectionis uidelicet ipsius, de qua quereris, essentia.

Vidisse te ais, iam agitur quintus annus, in oculo dextro duas imagines, unam quidem albam & tremulam, alteram nigram, muscam repræsentantem. In sinistro plures, in longum porrectas, ferè continuas: primo tamen autumni tempore, mense uidelicet Nouembri, unicam in sinistro oculo comparuisse. Sequenti anno in sene Veris mense Maio, in dextro albam tremulam, quæ per decem cubitos distare uidebatur. Facta uero purgatione, adhibitoq; collyrio, non multum tamen uehementi, usum esse tibi tunicas oculorum disrumpi: quare collyrio dimisso, menstrua per pilulas purgatione, præeuntibus nonnullis syrupis, ad mensem usq; Maij anni M. D. XXX. usus, cum nocumentum potius quàm iuuamen persensisses, in sinistro præcipue oculo, quo magis uales, ad commune medicorum & ægrotorum auxilium, medicatas uidelicet aquas, cõfugisti. Aponi igitur fontis aquas non solum, ut moris est, bibisti, sed & cadentis ex alto ictum in capite pertulisti, ex quibus plus læsus quàm adiutus es. Imago enim illa alba quæ lõgius uidebatur, uisa est propior fieri, additæq; sunt binæ, altera muscæ similis, altera longe minor. Quæ uero sinistro oculo obuersabantur, ad maiorẽ molem deuenere, licet non adeò distare uideãtur.

Addis præterea annum te agere XXXV. bilioſa esse temperatura, graciliore corporis habitu, exiguis uenis, optima memoria, ingenio mediocri, oculos habere humidos, & ad tactum calidos, cum manifestis uenis. Omnibus his diligẽter consideratis, addita etiam mea aliqua coniectura, neq; enim omnia particularia scripta sunt, præsertim unum quod multum ad rem facit, an uidelicet diligenter consideranti tuas pupillas, perturbatio aliqua demonstretur, iudico certe te passum symptoma, quod Græci παράφασιν, hoc est, obuisionem, libri ex Arabica in linguam latinam uersi, imaginationem uocant, atq; id quidem oculos primario affectu, non per

purum consensum laborantes: quod quidem symptoma ad actionem corruptam, uelut ad genus spectat: uides enim quæ uideri ab oculo sano non debent, nec ab alijs uisuntur. Pendet autem symptoma hoc à morbo in uia, obstructione uidelicet inter corneam membranam & crystalloidem uocatam consistente: quæ licet à tra- poribus de uētriculo eleuatis interdum fieri possit, coniiciendum tamen factam ibi potius esse, quàm fieri: alioqui nec imagines illæ tandiu perdurassent, nec assiduæ essent, sed & purgationibus toties factis, aquisq; ebibitis, uel penitus amotæ, uel di- minutæ potius fuissent quàm exhaustæ. Putauerim igitur humorem ad eam regio- nem descēdisse, qui tenuem inibi naturaliter consistentem, plus minus ue, uarijsq; in locis dissecet: neq; omnino uniformis similarisq; sit, sed ex diuersis partibus con- stet, crassioribus, tenuioribus ue, continuis etiam & diuulsis: & ubi tenuior, ibi ima- gines magis ad album uergunt: ubi crassior, magis ad nigrum: ubi in plures particu- las diuulsus, plures ueluti culices uel muscas musciones ue repræsentet: ubi contis- nuus & oblongus, ueluti filamenta quædam demonstret. Moueri autem huiusmo- di imagines, ex spiritus uisualis ad ea loca accedentis mutatione, concurrente etiam ea quæ fit ab exteriore lumine agitatione. Scimus enim oculos nedum imbecilles ac languidos, sed robustos & fortes, ex uehementiore, uel etiam mediocri luce re- pente ingruente ualde commoueri, & ueluti radios quosdam intra se gignere. Fie- ri præterea hunc præternaturalem humorem, modo crystalloidi, modo corneæ ui- ciniorem: priusq; fuisse huic, post aquarum uero usum illi magis propinquum: atq; ex hoc fieri ut quæ prius distantiora, posthac uisa sint propinquiora. Distant porro istæ imagines inter se plus minus ue, iuxta facientium eas humoris partium, maio- rem minorem ue distantiam. Videnturq;, ut iam dictum, ibi albiores, ubi humor est tenuior: ibi nigriores, ubi magis crassus. Nondum tamen ad tantam crassitiem deuenerunt, ut uisum in totum in aliqua oculi parte possint auferre: quod si fieret, ubi muscæ apparent, res quæ extrinsecus uisendæ occurrūt, fenestratæ apparerent: & ubi lineæ uisuntur, res quantumuis integræ in plures partes dissectæ demonstra- rentur: & si demum coirent suffusione iam completa, incepisse enim eam puto, ui- sus in totum perderetur: quod ne fortè cōtingat, Deo optimo auspice, pro uiribus doceamus. Ad hoc enim prohibendum, parte artis indigemus quæ præseruatiua ꝑ nuncupatur: sicuti ad delendum quod iam factum est, curatiua. Duæ autem hæ ar- tis partes adeò in nostro casu inuicem cōnectuntur, ut curatio magna pars sit præ- seruationis. Si enim id quod iam factum est, sustulerimus, bona pars præseruatio- nis simul absoluetur, sublata uidelicet ab oculo ea materia, quæ si densior fieret, ple- nam gigneret suffusionē. Prima igitur nobis occurret intentio euacuandi ab ocu- lo eam materiam, quæ obstructionem in uisualibus uijs faciens, idoneum prohibet oculorum usum. Verum quia hæc uacuatio fieri non potest, nisi per medicamen- ta quæ magnam uim habeant discutiendi: quæ utiq; si repleto capite adhiberentur, plus esset id quod traherent, quàm id quod dissiparent: propterea altera nobis oc- currit intentio, capitis uidelicet euacuatio. Verum quū caput euacuari non debeat, nec bene possit, toto corpore oppleto: ideo tertia præstò nobis est intētio, totius ui- delicet corporis euacuatio. Demum, quia accedente etiā, quod uix fieri potest, con- gruo in omnibus rebus uictu, uapores semper ceu leues superiora petentes, caput & cōsequenter oculos, iam ex longo morbo imbecilles, oblæderent, quarta erit in- tentio, ut omni ingenio retrahantur & deriuentur. Sic igitur iam quatuor, uel si uis quinq; intentiones inuestigauimus, quæ ad præseruationem & curam sunt ne- cessariæ: quas ordine quodam exequi nos oportet, ut scilicet illæ primo exequutio- ni mandentur, quæ in resolutiuo nostro progressu ultimo loco sunt inuētæ, totius nempe corporis euacuatio, & materiæ ad oculos fluentis auersio.

Ab his igitur inchoantes, magnitudine affectus nobilitateq; patientis mēbri con- siderata,

siderata, necnon oculorum calore cum rubore & uenarum apparentia, ubi uis con
fiet, de quo minime ambigo, secandam exteriorem cubiti uenam iudico, eam uide=
licet quæ humeraria appellatur: extrahendũ tamen non multũ sanguinis, quoniã,
ut scribis, exiles tibi sunt uenæ. Satis igitur fuerit à quatuor ad octo usq; uncias hau
sisse. Id uero latus eligendum quod è directo se habet oculi magis læsi. Seruiet enim
nobis huius uenæ sectio ad euacuandum totum corpus, & ad materiam ad superio
ra fluentem retrahendam. Post hoc, quia materia, ut diximus, crassitiem quandam
habet, quo purgatio melius fieri ualeat, ipsam per hanc potionem tribus diebus ma
ne ebibitam secabimus. Betonicæ nobilis & ueræ manip. 3. bulliant in ℔. 1. s. aquæ
lo fœniculi tandiu, donec tertia pars sit consumpta: eáque aqua quæ supererit in tres
partes æquas diuisa, singulæ parti oxymelitis simplicis ʒ. 1. superaddatur, quæ con=
cocta præcedenti cœna, mane bibatur. Interim quoq; ad eundem finem, comæ fœ
niculi in iure quo pro cibo usurus es, decoquantur, pariterq; in uino quem potabis
eædem comæ per integram ante potum horam madescant. Attenuata iam aliquan
tisper per tres dies materia, summo mane pilulæ deglutiantur, quæ habent: Pilula=
rum lucis ℈. 2. cocchiarum ℈. 1. quæ mixtæ horas decem in fœniculi succo madue=
rint. Vesperi eiusdem diei duæ drachmæ huius miscellæ hora somni accipiãtur: Se=
minum fœniculi, seseleos, nucis myristicæ ana ʒ. 1. succi fœniculi ʒ. s. mellis rosacei
lo quantum satis ad conficiendum electuarium uocatum. Altero die mane semuncia
eiusdem electuarij, cõcocta bene cœna accipiatur, quam trium horarum ieiunium
subsequatur: per tres deinde sequentes dies mane potio bibatur, quæ recipit: Se=
minis fœniculi orientalis, si haberi potest, uel nostratis in mõtibus nati ʒ. 3. bulliant
in ℔. 1. s. aquæ, donec tertia pars desit, diuisoq; toto decocto in tres partes, singulæ
parti uncia oxymelitis cõpositi superaddatur. Completa uero triduana hac potio=
ne, catapotia mane accipiantur, quæ habeant pilularũ lucis ℈. 1. cocchiarum duos,
& per octo horas in succo berbenæ maduerint: & sequenti die in aurora media un=
cia electuarij superius descripti, cui drachma una puluerís gariophyllorum sit adie=
ris: primo quidem eo modo, quo descriptum antea fuerat: post hanc uero secun=
lo dam purgationem adiecta semper puluerís gariophyllorum semidrachma. Acce=
dendum deinde ad tertium potionum ordinem, quæ constent ex decocto chelido=
nij herbæ, adiecta cuilibet potioni scillitici oxymelitis uncia: qua potione (ut in alijs
diximus) ter sumpta, sequenti aurora hæc sumantur catapotia: Pilularum cocchia=
rum ℈. 2. Sine quibus ℈. 1. madescant in succo chelidonij horas decem, insperſaq;
aceti scillitici gutta conformentur. Eisdem quoq; intentionibus non inutilis erit uo
mitus, modo absq; magna ui ac uehementiore capitis commotione prouocari pos=
sit. Peractis uero hisce nota dignis præsidijs, per quæ non solum totius corporis eua
cuatio, sed materiæ etiam retractio fieret, ad alia properandum, per quæ & deriua=
lo tio compleatur, & caput quoq; ipsum uacuetur. Fiet primum per cucurbitulas, dis=
secta cute, primo quidem inter scapulas, deinde occipitio admotas. Secundo per se=
ctionem, si apparuerint, earum uenarum quæ prope interiores oculi canthos sunt:
uel si illæ secari non ualeant, hirudinibus primo post aures, deinde temporibus ap=
positis. Tertio per ea quæ uel naribus infusa, uel mansa, uel gargarizata materiam
euacuant: quæ tamen prudenter administranda sunt, ne caput nimium exagitan=
tia, plus obsint quàm prosint. Sint igitur & natura sua mitia, & quantum fieri po=
test, blande adhibeantur. Satis itaque fuerit, betæ succo butyro commixto, narium
alas penna interius inungere, passulasq; cum thure & nuce myristica, quam mo=
schatam uocãt, mandere, & oxycratum parum acidum, in quo fœniculi semina &
roris marini coma bullierint, gargarizare. Verum licet deriuent hæc omnia, atque
aliquo pacto materiam ab oculo retrahant, non tamen perpetua potest esse eorum

operatio, ſicuti neque aſſiduus uſus: ideo aliud machinandum, per quod continuò materia deriuetur: quod optime fiet, ſi duobus foraminibus unico iniectu in coniunctione occipitij & poſterioris colli factis, chordula ex ſerico uel ſetis contexta inſuatur, ut ora uulnerum diu conſeruet aperta, per quæ continuò deſtillantes humores ab oculis deriuentur. Non omittendæ etiam quotidianæ extremorum membrorum frictiones, atque poſt eas eorundem cum aqua calida in qua fœniculi herba decocta ſit, ablutiones. Sed & ex cucurbitulis integra cute uarijs locis admotis, non mediocre ſequetur emolumentum: ſicuti & exercitio: quo quantum fieri poteſt capite quieſcente manus & pedes moueantur, & capitis crebra lotione ex lixiuio in quo ſaluia & chamæmelon bullierint, proderit: & per interualla ſcrupulus unicus uel duo earum pilularum quas ultimo loco deſcripſimus, duabus uel tribus à leui cœna horis deglutitus. Et per hæc quidem tres primæ intentiones explebuntur, quæ fientem potius morbum quàm factum reſpiciunt: atque ut ſequenſeſt, ad cauendum potius quàm ad curandum cõducunt. Supereſt igitur quarta, quæ morbo iam facto debetur, quæ ut primo nobis proponitur, ita non niſi poſt alias executioni mandari perfecte poteſt. Perfecte dico, quoniam nihil uetat, quo minus eam, prima completa purgatione, à leuioribus quibuſdam collyrijs orſi, aggrediamur.

Leuiſſimum eſt, ut in aqua ubi decocta ſit berbena, purum aurum ignitũ quinquies extinguatur. Fortiuſculum erit, ſi decoctio in uino fiat, & præter aurũ, ignitum quoque æs in eo extinguatur: quantoq; uinum potentius fuerit, tanto reddetur efficacius. Augebitur amplius uis, adiecto teſtudinis felle uel perdicis, fœniculoq; & berbena. Completa uero ſecunda purgatione, chelidonio poteris uti: & peracta tertia, ſuperaddito ſagapenum. Vbi uero deriuationes quoque & particulares capitis euacuationes finem habuerint, nec aliqua ſuperſit in oculo inflammatio, parum quoq; euphorbij poterit adiungi. Incipiendum uero eſt à granis quinque pro ſingula uncia: per gradusq; creſcendum, ita tamen ut nunquam duodecimã pars tranſcendatur: pro duodecim uidelicet drachmis reliquorum euphorbiũ drachma. Quod ſi ex hoc uel alio collyrio ingẽs ardor ſuboriatur, fero caprino oculi ſubluantur. Inter efficacia quoq;, ſuccus cepæ cum melle numerari poteſt, & ſuccus cyclaminis cum eodem, & gallinæ rubrum ſtercus. Poteſt & id inter potentia numerari quod recipit: Succi fœniculi & taurini fellis partes æquales, cum duplo melle. Caput quoq; hirundinis in æneo uaſe uſtum, & in tenuiſſimum pulue rem redactum, phyſica quadam ui mirabiliter iuuat, ſi uel per ſe, uel cum melle illinatur. Plura addi poſſent, à recentioribus & antiquis medicis in hoc caſu cõmendata: ſed hæc puto ſufficient, Deo optimo adiuuante: niſi adeò ſuffuſio hæſerit, ut ſola paracenteſi curari poſſit: accedente ſemper congruo uictu, quo cra-

ſiora & ad caput uapores mittentia, maliq; ſucci & humi-

diora cibaria caueantur. Venti quoque, ſoles,

fumus, uina generoſa, concubitus,

corporis & animi labo-

res, quantũ

fieri

poteſt euitentur.

XV. Calend. Maias, M. D. XXXIII. Epiſt.

V. Ioannes Manardus P. Nicolao Caſtellano, de falſitate iudiciariæ aſtrologiæ, de bona ſexti climatis temperatura, de ſaccharo, & ligno Indico Gyarcha.

DVplici nomine mihi gratiſſimæ fuerunt literæ tuæ: uno quidem, quod graui admodum oneri (quod dudum imbecillibus humeris meis aſſumpſeram) uindicandæ uidelicet à barbarorũ ineptijs medicinæ, atq; inueteratis malignisq; ulceribus in ea relictis ſplenium ſi nõ cicatricẽ afferre, te quoq; ualidiſſimam manum admouiſſe conſpicio. Altero, quod in his quæ à me antea æditæ ſunt medicinales Epiſtolæ, paucula quædã obeliſco perfodiſti, cum ego multo plura eſſe in eis putarem, emũctæ naris hominibus, qualem te eſſe ſemper cognoui, non placitura, imò pauca in illis ſcribi, quæ nõ merẽtur à tui ſimilibus uel negligi, uel nec legi. Feciſti igitur me, ut uerum ingenue fatear, ex tuis literis audaciorem, & meas mihi epiſtolas plauſibiliores ita reddidiſti, ut tentare non ſim ueritus, an quæ à te taxantur, poſſim ad aliquem modum defendere. Ea ſi bene numeraui, in tria capita rediguntur. Diſplicet enim tibi in primis, quod aſtronomiam non admittam, à Platone, Hippocrate, Ariſtotele, Galeno, Auguſtino, Auerroë probatam. Secundo loco non probas, quod ſextum clima, quarto quintoq; prætulerim. Tertio non uidetur tibi credendum, ſaccharum quod nũc in uſu eſt, fuiſſe Galeno incognitum, cum eius Varro & poëtæ, ante illum permultos annos meminerint. Vt igitur primum aggrediar, ſi aſtronomiam intelligimus ſuperſtitioſam illam ſyderum obſeruationem, per quam futuri euentus ex horoſcopo & uocatis annorum reuolutionibus prænunciantur: & quæ cuique negocio peragendo, etiam (ſi Deo placet) ueſti uel incidendæ uel induendæ certas præ alijs horas præſcribit: ut cuicunque de re ſibi ignota interroganti, ex ſyderibus hora interrogationis uel orientibus uel occidentibus, uel ſupra uel infra terrã in ſtitijs quibuſdam ſedibus, quas domos uocant, imaginariè potius quàm uerè exiſtentibus, certa ueluti oracula depromat: eam tantum abeſt ut admittam, ut ab omni republica cum ſuis autoribus expellendam ueluti inutilem, deceptoriam, & omni penitus ueritate carentem, putem. Longior autem fuerim, ſuperfluoq; laborem Pico Mirandula, iandudum duodecim libris exploſa: ad quos illi remittẽdi ſunt, qui ueritatem in hac controuerſia perfecte ſcire deſiderant. Satis autem in præſentia mihi fuerit tuis reſpondiſſe rationibus: quod certe, ni fallor, unico iacto fundamento non erit difficile. Fundamentum tale erit, ut quotquot à te afferũtur teſtes, non de ſuperſtitioſa illa diuinandi arte loquutos dicamus, ſed de ea quæ motus, ortus, occaſuſq; cœleſtium metitur: atque ex his non hominum fortunas, ſed defectus lunæ uarios, ſolis labores, atque aërias mutationes uaticinantur.

Vt enim ab Hippocrate incipiam, nihil in eo inuenio quod iudiciariæ illi adſtipuletur. In libro quidem de Aëre, locis & aquis, qui maxime aſtrologiæ fauere uidetur, quidnam legimus, niſi conſideranda medico anni tempora, uentos, loca, & regiones? Non enim alia de cauſa caniculæ, arcturi, uergiliarum exortus uel occaſus, ſolſtitiaq; & æquinoctia conſideranda medico dicit, quàm ut per ea temporum mutationes agnoſcat, cum quibus hominũ uentres dixit permutari. Cum igitur hanc tantum ob cauſam aſſerat aſtronomiam non parum conducere ad medicinam, euidentiſſime conſtat, eum de motrice tantum, non de iudicatoria intellexiſſe. Quod & apertius cognoſcetur totum illum libellum lectitanti: ſiquidem morum, rituum, ingeniorum, ſtudiorum, corporumq; uarietates, non in erroneas fixasq; ſtellas, fortunata infortunata ue cœli uel partium eius loca, ſed in temporum, uentorum, aë-

ris,aquarum, terrarum, ciborum & potuum refert qualitates. In Epidemijs quo-
que si quãdo Arcturi, Pleiadum,solstitij,æquinoctij, caniculæ meminit, ad circun-
scriptionem anni fecit,ut Galenus eum librum exponens apertissime testatur. Sic
Purgatiões sub Cane cur molestæ. & in Aphorismis purgationes molestas esse dixit sub Cane & ante Canem: non
quia sydus illud purgationibus per se aduersetur,sed quia,ut idem Galenus ait,ex-
usta eo tempore nostra natura,purgatorij uim nõ sustinet. Exuritur autem eo tem
pore natura, non quod stella Canis uocata adurendi uim aliquam habeat, sed ex
accidenti id nostro aëri contingit: quia dum illa oritur, sol & uertici nostro magis
propinquat, & in nostro hemisphærio longiorem moram trahit. Si enim propria
id Syrij ui fieret,his qui ad antarcticum polum eadem qua nos ad arcticum uergũt
inclinatione,eosdem quos nobis calores iacularetur: quum tamen eodem tempo-
re maxime algeant,quo nos maxime æstuamus. Quod certe argumentum uel u-
nicum,totam ferè astronomicam diuinationem tollit, signorum uiribus inhæren-
tem,quas in nostra regione ex solis ad ea accessu demonstrat. Sed quo pacto potest
Hippocrates diuinatoriæ nostratium astronomiæ mentionem feciſſe,quum supra
quadringentos annos ante Ptolemæum fuerit,à quo ferè qua recentiores usi sunt,
emanauit,in totum diuersa à Necepsi & Petosiris astronomia: quæ tamen solo no-
mine cum motrice conuenit,re tantum discrepat, quantum mendacium à uerita-
te,& figmentum à uera re.

Non est igitur ut præstigiosi isti diuinatores sua commenta Hippocratis autori-
tate tueantur: sicuti neque Platonis aut Aristotelis:nam & hi nihilo plus astris attri
buunt,quàm quod Hippocrates,indicari scilicet per eorum ortum temporum mu
tationes. Anni enim partes per ortus & occasus stellarum antiqui distinguebant,
ceu per rem quæ ad oculos patebat, & sensibilior firmiórque apud omnes gentes
erat,quàm digestio earum per menses, quorum nec nomina nec numerus eadem
erant apud omnes. Numam enim nouimus duos anno superaddidisse menses; &
dierum mensium numerum sicuti & nomina scimus apud diuersos fuisse diuersa.
Quæ uero in Timæo à Platone scribuntur, non de corporibus ipsis cœlestibus in-
telligenda sunt,sed de ea mouentibus animabus,quas & deorum dignatus est no-
mine,& idearum (quas in se habent) ratione esse dixit fati conscias.

Apud Aristotelem quoque nihil lego, quod me ad credendum istis uaticinato-
ribus cogat. Explosa enim iandudum est illorum cõmentitia expositio,qui id quod
in Meteoris,de pluuijs,grandine,uentis, terræ motibus,atque id genus cæteris di-
xerat,ad omnia quæ in terra quomodolibet aguntur,transferebant. Sicuti & quod
de accessu & recessu solis,in obliquo circulo,in libro de Cœlo & mundo est prodi-
tum. Vt enim negari non potest,corpora cœlestia, & præcipue solem suo accessu
& aspectu,calorem per se in nos influere,& suo recessu ex accidenti frigus:ita con
cedi non debet,ut peculiari alia ui, uel nocua nobis sint,uel salutaria. Quare quod
Thaleti ab Aristotele attribuitur,& Democrito à Plinio,præuidisse scilicet eum per
astronomiam olei penuriam,si ex aëris intemperie coniecturam feciſſe credatur,ut
ex Plinio colligitur,hoc non inuiti concedimus: si de Martis,Saturni, uel alterius
syderis maligno afflatu,factum ipsum negamus: nec Aristotelis aut Plinij testimo-
nia nobis aduersantur,si recte uerba eorum perpendantur. Attribuunt hoc Tha-
leti,ait Aristoteles,& de eo dici. Et Plinius, Ferunt,inquit,Democritum &c. Quæ
uerba non credidisse ei famæ Aristotelem aut Plinium demonstrant,sed eam histo-
riam ueluti ab alijs proditam enarrasse. Nec ut ostendat philosophiam utilem esse
ad comparandas diuitias, Thaletis exemplum affert Aristoteles,sed potius ut ostẽ
deret μονοπώλιον ad cumulandam pecuniam multum conducere. Verum quid-
nam potuit Thales ex cœlestibus potestatibus cognoscere,quum eorum substan-
tiam ignorauerit? astra enim terrestria,& cœlum sectum putauit. Quid per motus

explo

explorare, qui nondum exacte agnoscebantur? Quid uero (quisquis ille fuit qui philosophorum historiam texuit, Galenum enim non fuisse satis constat) de uaticinio illo Thaletis senserit, non ualde mihi curæ est, scienti magnam hominum partem desiderio noscēdi futura tractos, non solum astronomiæ, sed uanioribus etiam diuinationibus fidem mancipasse: quanquam, ut uerum ingenue fatear, id in eo libro non memini me legisse. Maioris autem momenti apud me est Galeni ipsius auctoritas, qui in libro de diebus decretorijs, qui proculdubio eius est, astrologorū delyrijs manum dedisse aperte cognoscitur. Nam Augustinus & Auerrois tam aperto Marte aduersus astrologos ubique pugnant, ut ambigi non possit, eos si quid uideantur quandoque cœlo adscribere, id non plus esse, quàm quod nec cæci ignorant, caloris uidelicet & frigoris influxum. Quod uero ad maiorem machinam, hoc est ad Galenum attinet, non adeò ei adstricti sumus, ut non ueritati magis. Ab eo siquidem didicimus, nulli quantumuis summo plus credendum esse, quàm quantum rationi & experientiæ est consonum. Age igitur uideamus quantum rationes quas in libro de iudicialibus diebus affert, roboris & momenti habeant in reddenda earum dierum ratione, quas Hippocrates præ cæteris commendauit.

Sunt igitur quæ axiomatis loco ab eo subijciuntur ueluti experientia nota, septem numero:

1 Non omnes dies sunt æque iudiciarij.
2 Fortissimi sunt septenarij.
3 Secundum locum obtinent quaternarij.
4 Quidam inter hoc cadunt.
5 Non omnes septimanæ, nec omnes quartanæ disiunguntur, Sed nōnullæ coniunctæ, aliæ uero disiunctæ sunt.
6 Acuti morbi diebus imparibus magna ex parte iudicantur, & diuturni paribus.
7 Horū rationē redditurus multa subijcit quæ à nobis sigillatim sunt examinanda.

Duo in primis esse dicit omnium quæ fiunt prima principia: unum, quod ex inferiori materia exordium capit: aliud, quod ex cœlestibus.

Nos autem duobus hisce principijs, alia duo superaddenda à bonis philosophis didicimus: in inferioribus quidem humanam mentem: in superioribus, cunctis & cœlestibus & terrestribus imperantem, diuinam potestatem, & inseruientem illi supernarum mentium innumerabilem cateruam.

Addit Galenus, absque ordine esse quæcunq; ab inferiori hoc principio: cum ordine uero quodam & ornatu semper progredi, quæ à cœlestibus proficiscuntur.

Nos scimus tam cœlestia q̄ terrestria, imò & quæ supramūdana appellantur, cū certo ordine esse à summo opifice cōstituta: multaq; hic & esse & fieri cum ordine, quæ ordinē suū uel à propria natura, uel à potestatibus cœlo potētioribus nanciscūtur. Nam ut mittā ea quæ supra omnē & cœlorū potestatē & ordinē solius dei gloriosi munere in nobis fiunt, elemēta, quocunq; modo cœlestia corpora uoluta sint, nunquā ex proprio ordine recesserūt. Plantæ, radices deorsum, ramos sursum semper miserūt, atq; in omnē dimensum auctæ iamq; perfectæ, semina quibus species seruaretur, produxerūt. Pisces aquas, aues aërem, metalla terræ uiscera, quocunq; uersa sint sydera, nunq; deseruerunt. Demū, ut Aristot. docuit 8. naturalis auscultationis, ea sola ordine carere dicimus, quæ præter naturā sunt. Sed & Gal. ipse in dextrinis ordines quosdā agnouit, quos in cœlū nec retulit, nec referre uel debuit uel potuit. In agricolationū quoq; disciplina, in domo uel repub. gubernanda, in re militari, & in quauis denique arte, siue speculatiua, siue factiua, multa ex ordine fieri uisunt, quæ in cœlestes causas nequaq; sunt referēda, neq; ab illis, ut Gal. putauit, ad ordinē sunt redacta. Quare nō erat ut pro reddenda crisimorū dierū ratiōe ad solē uel lunā confugeret. Nam ut demus illi nos uirtute omniū astrorū, solisq; præcipue

frui, quatuor anni tempora ab eo fieri, ex terrestri limo animalia gigni, fructus ad maturitatem duci, ad concubitumq; & generis permanentiam animalia quæque, homine excepto, prouocari: non propterea tamen concedendum est, morbos eius peculiari ui ad salutem uel mortem iudicari. Agit quidem sol morborum curationes, sicut & reliqua quæ diximus, calore suo uiuifico, quē plus minus ue uario motu & lumine nobis impartitur. Hinc enim fit ut ægritudines æstate inchoantes, in qua ex solis ad nos accessu maxime incalescimus, hyeme ob frigus, recessu eius nobis contingentes, resoluantur: atque econtrario quæ hyeme cœperunt (ut Hippocrates docuit) calore æstatis euanescant. Verum non hoc perpetuum est, neque eundem ordinem semper seruat, sicuti contingere deberet, si inferiora hæc à cœlo (ut Galenus dicit) in certum ordinem redigerentur. Plerunque enim contingit, ut æstiui morbi ante hyemem, & hyemales ante æstatem, finem uel bonum uel malum sortiantur. Quandoque etiam, licet non tam crebrò, euenit, ut ad longius quàm sex mensium tempus, nullo uel ægrotantis, uel medici, uel assidentium errore interueniente, prorogetur. Quod si ea quæ à sole in morbis fiunt (qui etiam, ipsomet Galeno teste, princeps summus est inter cœlestia sydera) non sunt firma & rata: quid de luna dicendum, quæ eius ueluti uicaria, mutuatum tantum lumen nobis impartitur, atque id quidem non eodem semper ordine? Et licet mense uno tantum itineris perageret quantum sol in duodecim, exiguos tamen præ illo in nos parit influxus, atque non adeò manifestos. Quare nescio an recte eius operatio in quatuordecim diebus, operationi solis in sex mensibus, in soluendis morbis, à Galeno comparetur. Sol quippe, præter id quod summam habet inter sydera potestatem, ex maximo ad nos accessu ad minimum, uel econtrario, in sex mensium spatio necessariò permutatur: Luna uero cum exiliter semper in nos agat, in semimenstruo illo circuitu, prout uel ad septentrionem uel ad austrum magis uergit, modo plus modo minus uertici nostro fit proxima, & tardius uel citius mouetur, secundū quod uel in superiori sui parui circuli parte, uel inferiori reperitur. Quare quantum ad hæc, minus stata & certa longe est eius, quàm solis in nos alteratio.

At si quispiam Galenum sequutus dixerit, operationes lunæ in nos ex abscessu eius à sole, uariáque ex eo configuratione, non ex maiore minoreue ad nos directione, aut motus uelocitate contingere: fortiores enim mutationes fieri in congressibus, atque dum πανσέληνος plena ue est: minores, dum δίχομηνος, seu diuidua: exiles, dum ἀμφίκυρτος μηνοειδήσ, hoc est, utrinque curua, & cornicularis. hoc certe dictum ad tuendum dogma aliquid faceret, si omnes ægroti labi in mortem bos luna silente inciperent. Ita enim in septimo diuidua, magnam: in decimotertio plena, maximam alterandi habens uim, acutos morbos iudicaret. Verum hoc rarissime contingit: & propterea Hippocraticam crisimorum dierum doctrinam destruit potius quàm adstruat. Nam quum indeterminata sint morborum initia, sicuti quouis lunæ die potest morbus incipere, ita potest quælibet ad solem configuratio in singulo morbi die contingere. Atq; hoc pacto nulla dies magis quàm quæuis alia dici merebitur iudicatoria: morbo enim inuadente secundo lunæ die, sexto nō septimo tetragonus, & decimotertio nō decimoquarto oppositos cōtinet aspectus. Quare si iudicium configurationes huiusce modi sequi dicatur, nec septima potius quàm sexta, nec decimaquarta potius quàm decimatertia, nec dies una magis quàm alia iudicandi potestatem habebit: totáque Galeni machina, supra obseruatos ab Hippocrate dies fabricata, cum ipso corruet fundamento, uniuersusq; eorum ordo interrumpetur: alioqui ob aliud Galeni dictum nutabundus: nihil enim manifestum ob ea fieri dicit, dum luce caret, quod magna ex parte tribus diebus à coitu ait contingere: in quibus ea quæ apud nos sunt, alterare non sufficit. Quocunque igitur morbi die nouilunium euenerit, ut nulla alteratio perpetuo tri-

duo

duo in hæc inferiora à luna fiet, ita nullum eo tempore poterit eius uirtute in mor-
bis iudicium fieri. Quare mensis ille Galeni, quem ex tempore quo luna totum si-
gniferum circulum peragrat, & ex tẽpore quo nobis uisibilis est, fabricauit, triduo
illo quo lucem ad nos non mittit, necessariò cadet, ueluti altera cadente columna
qua sustinetur. An uero alijs etiam ex causis nutet, age exactius examinemus:
quod ut probius fiat, prius Galeni mens bene elucidanda. Cum ex tribus lunæ ue-
ris mensibus nullus suppeteret in quem crisimorum dierum rationem commode
posset referre, quartum quendam machinatus est, imaginariè potius quàm re ipsa
ex duobus compositum. Tres dico, adiecto his duobus quos nuper recensuimus,
alio, qui apud Græcos, ut dicit Galen. tertio Prognosticorum, proprie mensis nun-
cupatur, tempore uidelicet medio duorum congressuum solis & lunæ. Addit au-
tem supra eum quo luna signiferum circuit, duos semis ferè dies quibus solem attin
git, à loco in quo antea secum coniuncta fuerat, triginta iam partibus summotum:
in quem certe mensem, si in lunam referendi essent crisimi dies, potius quàm in u-
trumuis iam dictorum referri deberent, cum configurationes eius ad solem, in qui-
bus magnam uim esse Galenus fatetur, per hunc maxime & fiunt & agnoscũtur.
Verum cum hic uigintinouem dies semis capiat, tres eius septimanæ supra uiginti
duos atque octauam alterius diei partem superadderent: quod ab Hippocratis do-
ctrina multum abhorret. Hoc igitur reiecto mense, ueluti non modo Hippocrati,
sed nec Archigeni conueniente, ad mensem peragrationis accessit: quem cum ui-
gintiseptem dierum & tertiæ partis alterius diei esse putaret, uideretq; tres eius se-
ptimanas compleri, in diebus uiginti & media alterius diei parte, atque ut sequens
est, non plus ad uigesimam quàm ad primam & uigesimam pertinere, isto quoque
reiecto, ad mensem apparitionis confugit: quem cum indeterminatum ideo repe-
riret, quod luna non semper æquali tempore post coitum cum sole delitesceret, ex
proprio potius arbitrio, quàm re ipsa tempus, quo lateret, trium, & id quo luceret,
uigintiex dierũ spatio, tertia alterius diei parte superaddita, definiuit. Quod etiam
cum in totum suo desiderio non satisfaceret, tres enim eius septimanæ octaua diei
unius parte, à uiginti diebus deficiebant, quare ad decimumnonũ potius quàm ad
uigesimum uidebantur pertinere: alium ex duorum compositione commentus est,
qui minor esset quàm is qui circuitum signiferi describit, maior eo qui illuminationẽ
metitur. Coniuncto igitur utriusq; tempore simul, atq; eo numero qui ex commi-
xtione nascebatur, in duas æquas partes resecto, id quod remanebit, quasi in eo u-
triusq; uires complecterentur, idoneum putauit, in quod crisimi dies referrentur.
Restabunt autem ut supputanti manifestum fiet, dies integri sex & uiginti, & præ-
terea alterius diei media & tertia & duodecima pars: quæ partes si ad nostrum ho-
rologium reducantur, æquinoctiales horas duas supra uiginti constituunt. Media
enim diei pars horas duodecim capit, tertia octo, duodecima duas: quæ simul iun-
ctæ duas & uiginti cõplent: ut sit hic factitius mensis, duodecima diei parte, hoc est,
horis duabus minor uigintiseptem diebus. Quod tempus si in quatuor secuerimus
partes, cuilibet septimanæ dabimus dies sex, addita alterius diei media sexta, uigesi-
maquarta & quadragesimaoctaua parte: quæ uticq; partes simul iunctæ horas quot
diximus complebunt. Medietas quippe diei horarum est duodecim, sexta pars qua
tuor, uigesimaquarta unius, quadragesimaoctaua semi hora perficitur. Iunctæ au-
tem hæ simul, horas quas diximus, septemdecim uidelicet semis efficiunt. Et quo-
niam hæc eadem septimæ diei fragmẽta, alio modo signans Galenus dicit esse me-
diam & quintam partem, adiecta sexagesima, centesima & uigesima & ducentesi-
ma quadragesima diei particulis, uideamus quomodo hæc in idem recidant cum
prioribus, hoc est, quomodo horas septemdecim semis conficiant. Media pars diei
est horarum duodecim: quinta pars est horarum quatuor, & quatuor ex quinque

partibus alterius horæ: quæ clarioris supputationis gratia sunt iuxta recentiores, minuta horæ octo & quadraginta, dando unicuique horæ sexaginta talia minuta. Sexagesima porrò diei pars, quatuor & uiginti ex eisdem minutis comprehendit: centesima & uigesima duodecim: ducentesima & quadragesima sex: quæ omnia minuta simul iuncta numerũ complent nonaginta, quæ horam semis constituunt. Quare horis his omnibus simul iunctis, redeunt horæ priores, decem septem uidelicet semis, quibus ad complendam septimam, desunt horæ sex semis: quas Galenus dicit esse quartam diei partem, additis sexagesima & ducentesimaquadragesima diei unius portiunculis. Licet in impresso græco codice mendose addatur portio centesimauigesima: tũc enim redundarent minuta horæ duodecim. Nam sexagesima, ut diximus, diei portio, quatuor & uiginti horæ minuta constituit: & ducentesimaquadragesima sex: quæ iuncta uigintiquatuor, triginta partes (medietatem uidelicet horæ) complent. Quare delendum ϛ' in græco codice, atque in hac parte barbara æditio non solum nouam interpretationem, sed & græcam ipsam lectionem uincit. Alioqui neque solum in hac parte erratum est in noua interpretatione, sed & eo loco ubi mensis à Galeno dearticulatur. Referendæ enim illæ tres portiones, scilicet medietas, tertia & duodecima, ad integram diem: non, ut interpretatum esse uidetur, tertia & duodecima pars medietatis intelligenda. Nec uelim uel tu uel alium fortè qui hæc legerit, arbitrari me detrahẽdi studio in hæc diuertisse. Tantum enim ab hoc absum, ut summa laude & præconio dignum eum interpretem ducam: culpandosq; potius, si qui culpandi sunt, librorum excusores, qui dum celeritati nimis student, castigationes recognitionesq; plerunque præuertunt, & præpitari æditiones cogunt: quod de hac ipsa interpretatione interpres ipse queritur. In hæc autem diuerti, ut Galeni sensum, qui præ literæ corruptela excerpi non poterat, aperirem. Galenus præterea, ut ad id redeamus unde discessimus, ostensurus uigesimam potius quàm uigesimamprimam iudicatoriam esse, ait: Quod cum hæc ita se habeãt, ternæ septimanæ uiginti erunt dierum, & præterea alterius diei sextæ partis. In quo loco etiam menda est, tam in græco quàm in barbaro codice: maior tamen in græco, in quo nihil præter sextam illam partem legitur: quum in barbara æditione legatur, sexagesimaquinta pars, ex centesima quinquagesimaoctaua. Restituendus ergo locus in hunc modum: His ita se habentibus, tres dierum septimanæ uiginti dies, & præterea unius diei sextam & sexagesimam, & ducentesimam quadragesimam partem continebunt. Atque ad hunc modum exactè ratiocinantibus, parum excellit uiginti dies, trium septimanarum numerus: & huius magis quàm uigesimusprimus est proprius: quanquam & hic quoque erratum est in græco codice, pro uigesimo enim die legitur octauus. Demum quasi epilogum faciens, subdit Galenus: Mihi quidem demonstratum est iuxta ueritatem, & Hippocratis sententiam, quod nullum horum totis diebus uerè numerari potest, hoc est, exacte & perfecte, neque septimana, neque quartana, neq; mensis, neque annus. In quibus uerbis aliquantisper sistendum, considerandumq; an ad intelligendam Hippocratis de decretoriis diebus sententiam, eorumq; rationem reddendam, necessarium sit ad lunam recurrere, & per eius aliquem motum eos numerare. Percurrenda igitur in primis loca, in quibus de his diebus mentionem facit. In aphorismis legimus, in quatuordecim diebus acutos morbos iudicari: quartum diem esse iudicem septimi: alterius septimanæ octauam esse principium: undecimũ esse contemplabilem ceu quartam alterius septimanæ: & pariter decimumseptimũ. Sudores bonos & qui iudicãt morbos incipere die tertio, quinto, septimo, nono, undecimo, quartodecimo, septimodecimo, uigesimo, uigesimoseptimo, trigesimoquarto. Et alio loco: Febrem quæ diebus paríb. relinquit, solere reciduare. Morbum regũ bonum esse, qui septimo, nono, undecimo, quartodecimo febris die supervenerit.

Locus Galeni emendatur.

Suppu

Suppuratos à pleuritide niſi in quadraginta diebus purgentur, tabidos fieri. Poda- »
gricos tumores, ſedata inflammatione, in quadraginta diebus finiri. Deſtillationes »
in uentrem ſuperiorē intra uiginti dies ſuppurari. In quibus dictis nihil ego uideo »
quod currere ad lunam nos cogat: uideo potius quod auertat. Vt enim argumen-
tum quo ab initio tertij libri utitur Galenus, in argumentantē retorqueatur, ſi die-
rum Hippocratis ordo ſtatus eſt & determinatus, quo pacto poteſt in lunam refer-
ri, in qua nihil ratum & ſtabile inuenitur? Nam ut à menſe coniunctionis incipia-
mus, non ſemper idem ſpatium primā & ſequentem coniunctionē interiacet: alio-
qui una ſcita, perfacile eſſet abſque ullo labore futuras omnes cognoſcere, quod in
medijs ut uocāt coniunctionibus docent aſtrologi: quanquā nec ipſæ id præciſe ha-
bent interuallum, quod Galen. putauit, ſed ſupra uigeſimumnonū diem ſemis, par
tes quatuordecim ſuperaddunt. Minus quoq; ſtabile eſt peragrationis ſub ſignife-
ro circulo tēpus, ipſa uidelicet luna modo uelocius, modo tardius lata: quādo enim
celerrime mouetur, ſupra 15. gradus quotidie perambulat: quādo tardiſſime, duo-
decimū non attingit. Ex quo fit, ut inſtabiliſſimū ſit illuminationis tempus: cuius in-
conſtantiā quum agnouiſſe Galenus uideatur, mirū eſt, quod eo ueluti ſtabili uta-
tur. Quod etiam tēpus ſi præfinitū certumq; eſſet, nihilominus ordinē & numerū
dierū Hippocratis peruerteret, quum eo quo latet tēpore, nihil huc influat, ut ſupe
rius quoq; dictum eſt. Sed & quomodo poſſunt hi dies certi quidpiam habere, ſi ue
rum eſt aliud quod experientia obſeruatū dicit Galen. luna beneuolos planetas re-
ſpiciente, bonos & ſanis & ægrotis dies cōtingere: ſi ad maleficos reſpiciat, malos &
cōtriſtantes? Ex hoc enim plerunq; euenit, ut laudati ab Hippoc. dies, maligni ſint:
& quos ipſe uituperat, boni. Sicuti etiā ex alio aſtrologorū dicto, à Galeno non mi-
nus recepto. Aſſerunt quippe ijdem Aegyptij aſtrologi, quoties id ſignum, in quo
boni planetæ fuerint, natiuitatis alicuius hominis tēpore luna inſederit, bonos dies
illi homini futuros: atq; è diuerſo malos, quoties in eo ſigno fuerit, in quo mali plane
tæ errant, dum homo naſceretur. Idem iudicātes ex ſignis quæ de quadrato uel ad-
uerſo primordia illa ſigna reſpiciūt: ut ſi Arietem boni planetæ tenuerint hora nati-
uitatis, & mali Taurū: quando luna in Ariete, Cancro, Libra, & Capricorno fuerit,
bene cum homine illo agetur: quādo in Tauro, Leone, Scorpio uel Aquario, male.
Quid igitur certi relinquetur diebus Hippoc. ſi in uno lunæ circuitu uix decem ſu-
pererū dies, qui ex cœleſti cauſa nō impediantur? Sed quū duo ſint ſecūdum aſtro-
logos beneuoli planetæ, Iupiter & Venus: duo maleuoli, Saturnus & Mars: finga-
mus aliquē naſci planetis his quatuor diuerſa ſigna tenētibus, ut me hæc ſcribente
cōtingebat: Iupiter enim in Scorpione, Venus in libra, Saturnus in Cācro, & Mars
erat in Virgine: nullus ei nato, quocūq; ægrotauerit tēpore, ex notatis ab Hippoc.
diebus relinquetur, qui à proprio ſignificato nō detorqueatur. At dixerit forte quiſ-
piam, per bonos hoſce influxus iuuari bonos Hippoc. dies: per malos malorū mali-
tiam augeri. Sed dicat mihi, quidnam fiet, ſi cum bono influxu malus dies, uel cum
malo bonus cōiungatur? Mixta, inquiet, ex bono & malo proueniet operatio. Ve
rum nónne hoc eſt Hippocraticas obſeruationes peruertere, & ordinem omnē ab
eis auferre, atq; medicū à propria profeſſione ad ſupputandos cœleſtes motus euo-
care, & in hanc neceſſitatē adducere, ut cuiuſcunq; ægroti curationem accepturus
eſt, natalem horā cognoſcat, & planetarū loca cum ſtylo & abaco in eadē hora ſup-
putādo perueſtiget? Verū & morborū initia nō minore diligētia erunt obſeruāda,
quum iuxta aſtrologorum & Galeni ſententiam, bona futura ſint, his orientibus ſi-
gnis in quibus boni planetæ fuerunt, tempore natiuitatis: & mala illis orientibus,
in quibus mali fuerunt collocati. Idemq; iudicandum de ſignis quæ uel ex aduer-
ſo uel ex quadrato reſpiciunt. Tanti autem momenti eſſe Galenus putat princi-
pia, ut ab his ferè dependere dicat uniuerſam ex criſimis diebus prognoſticationem,

Magnas enim quæ in quadratis uel in aduersis locis fiunt mutationes, in bonis prin
cipijs bonas, in malis malas esse arbitratur: ut & hic illud dici possit, quale fuerit prin
cipium, talem & exitum. Quare principij hora erit cum astrolabio à medico accura
tissime cognoscenda, & quod signum in ea oriatur solertissime inuestigandum: hoc
enim perdito, simul omnis dierum iudicialium ars deperibit: alioqui eo etiam ha
bito ruitura, si horæ principij magis standum sit, quàm diebus ab Hippocrate scri
ptis. Longior fuerim, si quæcunq; recentioribus astrologis circa morborum præno
gia conscripta, uel potius conficta sunt, crisimis Hippocratis diebus aduersantia, hic
afferre uoluero. Extant peculiaria duo cõmentariola, unum Hippocrati, alterum
Galeno adscriptũ: in quibus quicquid ferè legitur, Hippocrati in hac doctrina ad-
uersatur: ad ea relegentur, qui huius rei pernoscendæ sunt auidi: satis mihi nunc
fuerit ea afferre, quæ à Ptolemæo astrologorum principe de his diebus scribuntur,
ut uel ex hoc cognoscatur astrologorũ dicta cum medicis non consentire. Is enum-
» ciato quodam inter centum, sexagesimum, in hunc modum scribit: Super ægrotis
» criticos dies inspice, ac lunæ peragrationem in angulis figuræ sexdecim laterũ. Vbi
» enim eos angulos bene affectos inueneris, bene erit languenti; contrà male, si affli-
» ctos inueneris. Quodlibet huius figuræ latus uigintiduos gradus capit, & præterea
alterius gradus medietatem. Erunt igitur in lunari mense dies sexdecim obseruan-
di, qui nec stati erunt, nec Hippocraticis, præterquam rarò, consentientes: quoniã
luna uelocius mota, paucioribus diebus unum latus absoluet: ubi tardior fuerit, plu
ribus in uno pertranseundo immorabitur. Verum nec ex ipsa secundum seipsam
die, sed anguli bona maligna ue affectione, bonum uel malum iudicium dependet
bit. Quo magis igitur ad astrologos conuertimur, eo magis ab Hippocrate diuertis
mur. Sed hæc quidem ad omnes pertinent, qui in reddenda crisimorum dierum
ratione, ad astrologos cõfugiunt. Illud uero ad Galenũ peculiariter pertinet, quod
de intermittentibus febribus 4. Aphorismorum lib. Galenus, & 3. Prognost. idem
Galenus & Hippoc. scribunt, numerandos uidelicet in his non continuos dies, sed
ipsas accessiones. Quæ certe accessionum numeratio in lunam referri non potest
continuè motam, nec quãdoq; suam motionem interrumpentem: & sin eam res
feratur, neq; ijdem dies, neque eædem configurationes remanebunt. Quarta enim
quartanæ accessio, ad nonam diem, & septima ad octauam decimam pertinebit, at-
que deinceps quoq; in reliquis uniuersus & dierum & configurationum ordo per-
turbabitur. Sed & in tertianis quarta accessio ad sextum, septima ad tertiumdeci-
mum spectabit. Quare hi dies, sextus uidelicet & tertiusdecimus, iudiciales potius
in his erunt, quàm septimus & decimustertius. Mitto argumentũ quo præcipue
Aponensis in Galenum utitur, licet non minus cõtra ipsummet argumentantem,
quàm contra Galen. cõcludat: sequi uidelicet ex Galeni numeratione, quadrageti
mam primam diem magis quàm quadragesimam esse iudicialem, superfluentibus
secundo uicenario duodecim horis, sicuti primo, quæ prioribus duodecim iunctæ
diem integram constituent: quare iudicium ad quadragesimam primã, non ad qua-
dragesimam pertinebit. Neque est ut ad numerum parem recurrant qui sit diutur-
nis morbis congruentior, per eum potius quàm per imparem motis. Nam quum
in his natura ceu minus exagitata segnius aduersus morbum moueatur, si paritati
hoc dandum, ad quadragesimam secundam potius quàm ad quadragesimam iudi-
cium pertinebit.

Hæc & alia permulta faciũt, ut à Galeno in hac parte recedam: nec solum ab eo,
sed ab omnibus quotquot astrologica superstitione præclarissimam & castissimam
medicinæ artem fœdare & adulterare contendunt. Nec est ut Galen. uel alius quis-
cunque hanc crisimorum ex cœlo rationem in Hippocratem referat, in tertio Pro-
gnostico, ubi crisimos dies per sex quaternarios ad uigesimum usq; digessit, in hunc
modum

modum ſcribentem: Nullum autem horum totis diebus uerè numerari poteſt: ne-
que enim annus, neque menſes totis diebus apti ſunt numerari. Quartanos enim
& ſeptimanos inſultus (de his enim loquitur Hippocrates) non eſſe integris die-
bus numerandos, ex eo probat, quod nec menſis neq; annus integris diebus ſunt
numerandi. quod certe argumentum, ut pro argumento ab eo affertur, non uide-
tur concludere, niſi quartanorum & ſeptimanorum ſupputatio ex anni ſupputa-
tione dependeat. Quod ſi tanquam uerum recipiamus, ad agnoſcendam dierũ cer
tam quãtitatem neceſſarium erit anni circuitum exacte cognoſcere, ut hoc in duo-
decim partes diuiſo, menſtruum tempus habeamus: quo in quatuor partes diſſecto
quæ cæteris exactior reputatur, dierum trecentorũ ſexagintaquinq;, horarũ quin-
cundæ ſexageſimæ ſexdecim. Hunc numerum ſi per duodecim diuiſerimus, occur
rent primo integri dies triginta, ſupereruntq; quinq;: quos ſi clarioris ſupputatio-
nis gratia ad horas reduxerimus, fient horæ centum & uiginti: quibus per ſingulos
menſes diſtributis, decem cuiq; obtingent. Erit igitur quilibet menſis dierum trigin
ta, horarum decem. Et ſi quis exactius rem ſupputare uolens, quinq; horas quæ re-
manſerunt, in minutias ſecuerit, & cuilibet horæ, ut aſtrologi faciunt, ſexaginta tri-
buerit, reſultabit ſumma trecentorum. Quibus ſi adiſciantur nouem & quadragin
ta primæ minutiæ, erunt in totum CCCXLIX. Quæ rurſus in menſes duodecim
diſtributæ, addent cuilibet minutias nouem ſupra uiginti, unica ſuperſtite minutia.
quæ cum ſexaginta ualeat ſecundas minutias, ex his etiam ſecundis quinque erunt
ſuperaddendæ. Sed ex ſexdecim huiuſcemodi minutijs, quas diximus in exacto an
no contineri, ſingula ſingulo menſi data, adhuc quatuor reliquæ erunt: quæ ad ter
tias redactæ, & ſumma earum per duodecim diuiſa, ſingulo menſi uiginti tertias mi
nutias ſuperaddent. Conflabiturq; præciſa menſis quantitas ex diebus triginta, ho
ris decem, minutijs primis uigintinouem, ſecundis ſex, tertijs uiginti. Quare uerus
hic menſis Galeni menſem longo interuallo ſuperabit: & ſi integritas à die tollitur,
quia nec menſibus, nec anno adeſt, per auctionem potius quàm per diminutionẽ
auferetur, tresq; ſeptimanæ ultra primum & uigeſimũ diem extendentur, nedum
quod uigeſimo finiantur. Quanquam ſi aſtrologis ſtandum, incertior longe eſt die
rum menſura, ipſis quidem plus minus ue modo auctis modo minutis, iuxta inæ-
qualitatem tum motus ſolis in obliquo circulo, tum obliquarum & rectarum aſcen
ſionum, ſemper tamen uigintiquatuor horas excedentibus, ut Ptolemæus lib. 2. &
3. magnæ compoſitionis demonſtrauit. Si igitur Hippocratis autoritati, quæ certe
non maxima apud quemlibet non eſſe debet, dandum eſt, ut diebus non integris
& quartanos & ſeptimanos circuitus ita numeremus, ut ſex quartani tres ue ſepti-
mani, quod idem eſt, in uigeſimo die finiãtur: non hoc ad dies æquales uel inæqua-
les aſtrologorum acceptum eſt referẽdum, ſed ad id potius quod Hippocrates ex-
preſſit, quod ſcilicet aliqui quartani, ſicuti & aliqui ſeptimani circuitus, cõiunctim,
aliqui diſiunctim ſunt ſupputandi. Nec id quod de anno & menſe ab eo dicitur, pro
efficaci argumento, ſed pro exemplo eſt recipiendum, ut quemadmodum nec an-
ni nec menſes, ita nec quartani nec ſeptimani circuitus, completis & ſolidis diebus
ſunt metiendi: alioqui & ſex quartani & tres ſeptimani uigeſimam diem tranſcen-
dent. Nihil igitur ego in doctrina Hippocratis de iudicialibus diebus uideo, quod in
aſtrologorum dogmata referri uel debeat uel poſſit: uideo potius per Hippocrati-
cas obſeruationes illorũ decreta circa morbos funditus tolli. Laudandum igitur in
hac parte Galeni ingeniũ, quod ſubtili artificio Hippoc. dicta in cœlum redigere co
natus ſit. Non propterea tamen eius autoritati tantũ eſt tribuẽdum, ut ueritas deſe
ratur: quæ ſola amica magis eſſe cuilibet bono uiro debet, quàm myrias Galenorũ.

Anni circuitus iuxta Alphonſi ſupputationẽ.

Secundum quod in meis Epistolis non probas, est, quod clima nostrum sextum magis temperatũ esse dico, quàm quartum, quod Galenus: & quintũ, quod Auerrois putauit temperatissimum. Tibi enim uideri ais iustitiali temperamento quartum & quintum excellere, quoniam calor amicior est naturæ quàm frigus: qualem temperiem potius debet spectare atq; optare medicus. In quibus uerbis, quinq; uiderís innuere: primo, temperatissimum hominem non uerè æqualem habere primarum qualitatum mixtionem, sed iustitialem: secundo, iustitialem hanc temperiem ad calidum magis quàm frigidũ uergere: tertio, hanc in quarto & quinto magis quàm in sexto climate reperiri: quarto, calorẽ magis amicum esse naturæ quàm frigus, & in temperata regione calorem potius quàm frigus desiderandum. Ego uero, ut à primo incipiam, dum eam medicinæ partẽ, quam theoricen uocant, profiterer, quicquid recentiores putent, tenebam temperatissimum hominem, simodo quis talis inueniatur, temperaturam habere inter utranq; primarũ qualitatum contrarietatẽ exacte mediam, humanumq; in uniuersum genus inter reliqua quæ cœli ambitu continentur, huic certe æqualitati esse maxime propinquum: nobilissimæ quippe formæ, qualis proculdubio est anima humana, nobilissimã deberi temperaturam, & quantũ fieri in hac fluxa & fragili materia potest, cœlo, quod omni prorsus contrarietate caret, simillimam. Cæteris quidem animalibus eam temperaturam à summo opifice condonatam, quæ ad sua cuique exercenda munia esset idonea: quam iustitiæ Galenus comparauit. Homini uero ceu in interliminio superiorum & inferiorum existenti, ea dari debuit, quæ simpliciter & absolute esset perfectissima, & ab utraq; extremarum qualitatum contrarietate æqualiter & ad amussim remota: quæ propterea exacte & maxime temperata est à Galeno, ponderisq; & mensura æqualis uocata, ut primo libro de Temperaturis, & primo ac quinto Sanitatis lubrium ita aperte declarauit, ut Auerrois secundo libro sui Colliget, licet in totum non probauerit, esse tamen Galeni opinionem non negauerit. Hac autem pro uera sententia recepta, secundum tuum dictum non potest bene consistere: id enim quod ueram habet mediocritatem, non magis ad calidum inclinat, quàm ad frigus, sed quatuor primas qualitates omnino æquales habet. Si cubi uero Galenus uidetur cõtrarium asserere, hominemq; à prædominio calidum dicere, de eo quatenus animal est & uiuit, intellexit: quandoquidem non solum exangues quosque uermiculos, uerum & hyoscyamum atque mandragoram quatenus uiuentia exuperantem habere dixit qualitatem: quibus tamen iustitiale, ut nunc loquimur, temperamentum non secus ac homini adscripsit. Quare nec ex iustitiali temperamento, nec ex calore, quem temperatissimus homo præ se fert, quod recentiores nonnulli contendunt, argumentari licet, humanam temperaturam ad calidum potius quàm ad frigidum uergere. Viuit siquidem & actu calet hominis cutis, quam tamen exactissime inter omnia quæ in mundo hoc sunt, mediam statuit Galenus. Cuius comparatione cum climatis æqualitas maxime sit attendenda, sequens est, id clima magis æquale esse, quod certe cutis æqualitati magis est propinquum: quam propinquitatem non habere quartum clima, ex cutis earum hominum qui in eo degunt colore, crassitie & duritie, liquidò potest agnosci, quæ in Mauritanis, Aegyptijs, Sirculis, hominibus sexti comparatis, reperiũtur. Quinto uero, si qua temperies adest, in ea maxime parte adest, quæ ad sextum declinat. Media autem eius pars quæ ad quartum uergit, sicuti & totum ipsum quartum, cum impensius caleant, innatum calorem (cuius bene temperata est, ut Galenus ait, substantia) reddunt imbecilliorem: quare eorum caliditas inimica magis est naturæ, quàm sexti modicum frigus: quod, Hippocrate teste, hyemis tẽpore uentres reddit calidiores, & uniuersum corpus magis robustum facit, quàm æstatis caliditas. Si à temperamento igitur recedere debet habitatio, ad modicum frigus potius uergere deberet, quàm ad calorem.

Probas

Probas præterea ex Lusitanorum nauigatione clima nostrum non esse medium, secundum graduum numerationẽ, quia trans æquinoctialem uersus meridiem latior quàm ego scribo sit habitatio. Sed, mi Nicolaë, cum Hippocrates, Galenus, cæteriq; in climata terram diuidunt, non de uniuerso orbe, sed de una tantum terræ portione considerant, in eaq; duas partes omnino inhabitabiles statuunt: unam, quæ ad æquinoctialem, ob immensos calores: aliam, quæ ad polum arcticum uergit, ob frigus immodicum: in mediaq; tantum parte septem climata distinguũt: inter quæ quoniam nostrum, utpote cuius medietas quadragintaquinq; gradibus ab utroque distat extremo, uerè medium existit. Quod si in alijs quoque tribus quartis terræ portionibus, uel Lusitani, uel alij quiuis climata distinguere uoluerint, sub quadragintaquinq; pariter eius quartæ partibus, medietatem suæ habitationis comperient: quæ licet à polo nostro arctico per centum & trigintaquinq; remouebitur, ab æquinoctiali tamen & polo antarctico non plus quàm per quadragintaquinq;, sicuti nostrum clima, distabit. Quocunq; autem modo suas inibi habitationes secernant, nostram climatum diuisionem non perturbabunt. Illud potius Galenum & Auerroën turbare potest, quod priore epistola scripseram, inuenta scilicet esse in nostra hac habitatione noua utrinque loca, in quibus possint alia climata intelligi: quæ res maxime Aristotelem tangit, dicentem, prius deesse habitationes, quàm umbræ cessent uel flectantur: quum post uersas ad arcticum uerticem umbras, multa nunc inuenta sint loca, in quibus difficilis quidem, sed tamen possibilis sit habitatio: nõnulla etiam in quibus satis commodè habitatur. Vnde & illud corruit, quod antiqui de zonis tradiderunt, ex quinq; uidelicet duas tantum habitari. Nam torridam coli iam est omnibus notissimũ, sicuti & gelidæ bonam partem: cuius habitationem ita extendit Iacobus Ziglerius noster, ut probabilibus argumentis probet prope polum habitari, & sub ipso polo etiam posse habitari. Corruunt igitur antiquorum dogmata ex nouis hisce nauigationibus: nostra uero firma remanent & inconcussa.

Tertium quod in meis Epistolis non probas, est, quod sacchar apud Galenũ putato esse rorem Indum, & mannæ uocatæ speciem, non cannæ succum. Tibi autem non uidetur fieri potuisse, ut Galenus curiosissimus medicus, qui Antonini Cæsaris tempore fuit, rem Domitiani, imò Varronis ætate notissimam, ignorauerit. Ego, licet ea quæ bis ter ue in hac re scriptis mãdaui, mihi adeò aperte sententiam meam probare uideantur, ut non relinquatur amplius dubitandi locus: ut tamen tibi, qui unus pro populo à me haberis, satisfaciam, breuibus repetã quæ de saccharo & scripsi, & adhuc sentiam: addamq; nonnulla quæ meam opinionẽ magis confirment. Dico igitur uulgare hoc saccharum non modo Galeno, sed & omnibus medicis eo uetustioribus, & nonnullis qui per multos annos eum sequuti sunt, penitus fuisse incognitũ, ipsum minime silentio præterituris dum medicamenta & alimenta pertractant, si in eius notitiã peruenissent. Verum nonnulli nec nominis quidem mentionem habent. Alij nominant quidem, non tamen uulgare hoc intelligunt, quod plantæ succus est: sed melleum rorem supra arundinis folia conglobatum, à manna uocata parum differentem: utrunque enim sub rosido melle uel aërio (quod & sylueſtre nonnulli uocant) contineri. Nam ut à uetustissimo exordiar, Hippocrates nostræ medicinæ parens, mellis sæpe, sacchari nunquam meminit. Idem alij minores Hippocrate fecerunt, & Polybus & Archigenes. Arundineum mel etiam nominasse dicitur. Sed cum Indicum salem uocauerit, nihil aliud intellexisse uidetur, quàm id quod Dioscorides mellis genus dixit, in India & Felici Arabia, salis similitudine, in arundinibus concretum. Et Plinius, mel in arundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile. Quibus cum Galenus in capite de melle, in hunc modum subscribat: Sacchar autem uocatum, quod ex India Felici q;

» Arabia fertur, προπήγνυται, id est, addensatur quidem, ut aiunt, calamis. Est autem
» & ipsum mellis quædam species. Quis ambigere possit, de eadem re loquutum de
qua & Dioscorides, nec cannæ uel plantæ alicuius succum, sed melleum rorem pu-
tasse in arundinibus concretum? Neque propterea negligentiæ uel insciticæ accu-
sandus, quod rem Varronis tempore, ut scribis, cognitam, uel nescierit uel neglexe-
rit. Res enim de qua scripsit Varro, non inter mella, quanquam ei dulcedine simi-
lis, sed inter plantas potius reponenda. Quam tamen nec penitus fuisse Galeno in-
cognitam constabit, si ad memoriam reuocauerimus, id quod quarto libro de sim-
plicibus medicamentis, scriptis mandauit, radices scilicet calamorũ, præcipue Aegy-
pti, dulces esse. Verum cum succum per earum pressionẽ elicitum, neq; ipse, neq;
Varro, sed neque Solinus, qui earum quoque cannarum mentionem facit, sacchar
uocari, uel esse scripserint: minime mirãdum, si de saccharo scribens, hoc præterijt,
re scilicet nullum cum eo de quo scribebat, præter dulcedinis consortium habente.
Nisi fortè putemus eum de omnibus dulcibus scribere, eodem de melle capite de-
buisse. Illud potius quispiam haud immeritò admirabitur, quod Serapion Arabs,
qui annos supra ferè sexcentos Galenum sequutus, quæ ab Arabibus & Græcis de
simplicibus medicamentis scripta fuerant, in unum congessit, inter quatuor quin-
que ue zucchari (ut ipse uocat) genera, uulgare hoc penitus præterierit: cuius ta-
men dicta, quasi de eo scripserit, recentiores accipiunt, à uocis, ut ego puto, similitu-
dine decepti, additis dulcedine ac etiam colore, quæ elaborato illi suo & multiplici-
ter excocto, cum antiquo erant communia. Adiuuit eorum errorem, quod utrũq;,
licet diuersa ratione, mel cannæ dicebatur: antiquũ quidem, quod supra ueras can-
nas colligeretur: nouum, quod ex cannis expressis conficeretur: quæ tamen non
ueræ cannæ sunt, sed exteriore tantũ facie cannas repræsentant. Græci medici Ga-
leni uestigijs in hac re sicut in alijs inhærentes, non aliud sacchar nouisse uidentur,
quàm id de quo prisci medici scripserant. Non negauerim tamen recentiores etiam
quosdam Græcos, ut qui ex Arabibus quoque multa accepere, de alio quandoque
meminisse. Quo tempore uero in communem usum uenerit medicorum, haud fa-
tis mihi constat. Plinius saccharum de quo ipse loquitur, ad medicinæ tantum usum
fuisse scribit: nullas tamen ei peculiares uires adscribit, nec quod medicinæ potio-
nibus, ut nunc fit, misceretur. Primus inter Arabes, apud quem ego hunc sacchari
usum legerim, fuit Serapion: quanquam nec sciri certò possit, de utro duorum ge-
nerum intellexerit: probabile tamen alicui uideri potest, eum de hoc uulgari lo-
quutum: quoniam, ut superius diximus in libro de simplicibus medicamentis, eius
proprio capite nullam mentionem fecerit. Sed quodcunq; intellexerit, nihil ad me
pertinet: quoniam, ut diximus, multis seculis eum Galenus præcessit, cuius tempo-
re dicimus uulgare hoc zuccharum non fuisse cognitum. Nec detergendi deob-
structuendiq; uis, quam (ut ais) in curatiua methodo saccharo adscribit, cogit nos fate-
ri, de uulgari zuccharo ipsum loquutum, non de antiquorum saccharo: quod cum
sit mannæ species, non uideatur posse uires illas habere. Ego enim non dixi sacchа-
rum speciem esse mannæ, sed sub melle ueluti sub genere, utrunque, mannam ui-
delicet & saccharum, contineri. Quare si quid à manna remouetur, non necessariò
remouetur à saccharo. Ex dialectica enim didicimus, multa uni speciei inesse, quæ
alteri non insunt, sub eodem genere contentæ. Esto igitur quod manna uires illas
non habeat, potest nihilominus eas habere saccharum. Quanquã si Arabibus cre-
dendum, nec ipsa manna uocata detergendi ui caret. Hanc enim libro suo secundo
ei adscribit Auicenna, sub nomine Tereniabin: & ultimo capite eiusdem sub no-
mine zucchari: alioqui si uim accipit ab his super quæ cadit, quemadmodum ipsifa
tentur, quæ supra herbas eas uires habentes ceciderint, easdem ut acquirant neces-
se est. Sed & si mellis est species, quod utraq; ui pollet, cur non est & utriusque par-
ticeps?

ticeps? Quæcunque enim generi conueniunt, eadem ſpeciebus conuenire, ijdem probant dialectici. Nihil igitur ego uideo quod noſtram de ſaccharo ſententiam tol lat. Et hæc de his dicta ſint, quæ circa meas Epiſtolas dubitaſti: nunc ad ea uenien dum quæ à me petis.

Primum quæris, an quicquam olfecerim apud Græcos de ligno Indo, quo nunc multi medici utũtur ad morbi Gallici uocati curationem: te enim de eo neſcio quid apud Auicennam legiſſe. Ego hac in re uelim tecum mutua opera uti: ero autem primus, ingenuecp aperiam, quid apud Græcos uel inuenerim, uel inueniſſe me ſu ſpicatus ſim. Primum illud lignum quod à Luſitanis ad nos allatũ eſt, Hebeni Indi genus puto: præter duritiem enim, pondus & ſpiſſitudinem, διαφάνειάcp albicantes & ſubfuluas, guſtus quocp conſentit, quem acrem oſtendit & ſubadſtringentem.

Quæris ſecundo, quo nomine uocari putem herbam, quam uos glaream, nos gyarcham, quaſi terræ principem: alij galbegam, forte à gale, id eſt muſtela, quæ quãdo cum uipera pugnat, uiſa eſt ad hanc guſtandam crebrò, ueluti ad quoddam alexipharmacum confugere: uoce autem gallica deflexa, quod rutæ gallicæ uocatæ ſit non abſimilis, & propterea forte à quibuſdam ruta capraria dicatur. Mihi ſæpius de ea cogitanti, uiſa eſt ad polemoniam à Dioſcoride uocatam, referri poſſe: folia enim habet rutæ maiora atque longiora. Conſentiunt uires, quas habere eam dicit Dioſcorides: feras & ſcorpionum ictus non abhorret: & Cappadocũ nomen, à uirium multitudine chiliodynamin uocantium. Scio tamen non omnia quadrare, ſed ſcio etiam hoc illi eſſe commune cum multis, quas tamen habemus pro compertis. Habes quid de duabus his rebus ſuſpicer, potius quàm ſciam. Tuum erit mihi quocp ſignificare quid de eiſdem putes.

Demum petis modum diuerſum ab eo qui paſſim in uſu eſt, ad ſuccum aqueum ex herbis eliciendum. Ego cum iandudum conſideraſſem patrum noſtrorum hac in re, ſicuti & in multis hallucinationẽ, putantium eandem uim adeſſe aquis illis, ſic per ignem ab herbis extractis, quæ toti herbæ: cum tamen necp idem odor, neque idem ſapor, in aqua qui in herba erat, ſeruaretur, ſed plerunqp contrarius. Aquam enim ab abſinthio dulcem, à menta & ocymo mali potius quàm boni odoris exire uidebam: quod certam mihi fidem faciebat, quod nõ eiſdem uiribus aqua ſola, quibus tota herba polleret: cœpi anxie cogitare, conſultis etiam his qui ab huiuſcemodi fuſionibus chymici uulgò dicuntur, quonam ingenio ualeret idem odor & ſapor in aquis hiſce cuſtodiri, qui in tota planta reperiretur. Longum autem eſſet ſcribere modos omnes, quos ad hæc conſequenda attentauerim. Sed unum tantum attingam, qui melior mihi ſimul uiſus eſt & facilior. Is autem eſt, ut in duplici uaſe, eo modo quo Galenus iuſſit omnia unguenta confici, hæc fiat operatio, ita tamen ut eius uaſculi fundum in quo herba cõtinetur, aquam in maiore bullientem non attingat, ſed ſolo uaporifero humore ab ea eleuato incaleſcat: à calore enim illo miti, ex totius herbæ ſubſtantia, uapores exhalant, qui in aquam uertuntur, omniũ herbæ partium uires adſeruantem, quæ ex odore & ſapore aperte cognoſcuntur.

Succi aquei ex herbis eliciendi modus excellens.

Habes igitur, mi Nicolaë, ſeram quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, ſed ingenuam reſponſionem, quam ita accipias uelim, ut ab eo qui te diligit ſine aliquo fuco, proficiſcentem. Vale.

Ex Ferraria, III. Calend. Octobres, M. D. XXXII.

LARVM MEDICINALIVM LIBER

DECIMVSSEXTVS.

EPIST. I. Io. Manard. Ioanni Iacobo Sauio S. P. D.

Declarantur quædam Hippocratis dicta.

VOD mea qualiscunque est doctrina familiarissime uteris, facis quidem rem mihi admodum gratam; ex hoc enim facile cognosco quantū me diligas. Quod uero difficillima loca, & totuerborum inuolucris adeò impedita, ut Sybillæ foliis obscuriora meritò dici possint, à me aperiri petis, uideris maius aliquod de me cogitare, quàm quod pusillæ meæ uires possint sustinere. Addit tamen amor audaciam, & quod per meipsum non auderem, facit ut aggredi tentem, boni æquiq; te consulturum confidens, quicquid non mea sponte, sed tibi morem gesturus, in rebus tam arduis scripsero.

Quæris quidnam sibi uoluerit Hippocrates in libro de alimento, in uerbis quorum initium est: Quorum omnium naturæ doctrina scientia ue non capiuntur, Sanguis proprius & alienus utilis. Sanguis proprius & alienus non utilis, & quæ sequuntur. Vnum autem antequam expositionem illorum uerborum aggrediar, aduertendū est: uerba illa, siue Thessali, siue Herophili fuerint, (non esse enim magni Hippocratis multi putant, quum tamē eum libellum quasi Hippocraticum Galenus in Aphorismo, & in libro de optima secta citet) non recte, atq; ex fide esse à Caluo translata. Ego enim in rebus tam seriis transferendis Horatij præceptum minime seruandum puto, admonentis, ne uerbum uerbo reddatur, fidi interpretis uitio: quum uideam eos qui ab autorum uerbis recedunt, à sensu quoq; plerunq; recedere, & dum elegantiæ student, à ueritate deuiare. Necq;, ut Galenus sæpe monet, orationis elegantiam quærendam in medicina uel alia scientia puto, sed ut ea quæ scribimus aperta & clara sint. Quod non aduertentes ferè omnes, quotquot nostra ætate libros in latinam linguam transferunt, ita à sensu autorum plerunque recedunt, ut omnia potius dicant, quàm quæ ipse autor. Quod præ cæteris Caluus peccauit, alioqui medicinæ, ut cum eius honore dixerim, penitus ignarus. Sicigitur legendum erat: Naturæ omniū doceri non possunt. Sanguis alienus utilis, sanguis proprius utilis: sanguis alienus nocuus, sanguis proprius nocuus: humores proprij nocui, humores alieni nocui: humores alieni conferentes, humores proprij conferentes. Consonans dissonans, dissonans consonans. Lac alienum gratiosum, lac proprium nocuum, lac propriū utile. Omnia hæc ab autore scripta uidentur, ut id declararet quod ab initio proposuerat, naturas uidelicet hominū doceri non posse: cuius rei argumentum efficacissimum est, quod nonnulli similibus, nonnulli alienis iuuantur. Quibus enim sanguis proprius malus ualde est, his alienus, ille scilicet qui contraria qualitate ei qua proprius afficitur, utilis est: ut, cui sanguis supra modum est calidus, illi is qui tantum frigore à mediocritate recessit, quantum proprius calore, utilis & proficuus erit. Quibus uero sanguis uel non magnopere, uel nequaquam à modo recedit, his sanguis proprius utilis. Quare & escæ quæ talem gignunt, sunt utiles: & hæ quæ contrarium aptæ sunt gignere, sunt inutiles. Quod ipse per hæc uerba insinuauit, Sanguis alienus nocuus. At qui sanguine male affecto sunt, his sanguis proprius, atque quæ eum gignunt escæ, sunt nocuæ.

Idem de alijs humoribus à sanguine intelligendum. In his quippe corporibus in quibus pituita præter modum redundat, illæ escæ nocuæ, quæ pituitam aptæ sunt gignere. Quibus uero modicè habet, cibi congruunt qui eam gignunt. Et ad hunc modum reliqua intelligenda; atque id etiam quod quasi ex his omnibus concludit,

consonans

consonans scilicet tum esse dissonans, cum concinit male: tum uero dissonans consonare, cum contrariam aufert dissonantiam: dissonans quippe malo, concinit bono. Idem demum ostendit in lactentibus infantibus, quibus tum lac alienum prosi cuum, cum & maternum male affectum, ipsos quoque male afficit. Quod quidem maternum proprium uocat, & esse ait quandoque nocuum. Sicuti dum bene affectum ipsos quoque bene afficit, proficuum est: & econtrario alienum, tunc est nocuum. Tollitur autem quæcunque in his uerbis apparet repugnantia, ex his quæ ipsemet prope finem addit, quare scilicet omnia & bona & mala ad aliquid dicũtur.

Petis præterea aliorum uerborum, quæ in eodem libello postea in hunc modum leguntur, declarationem: Pueri cibum putrefaciunt: adolescẽtes nihil mutant: senes penitus mutant. Quibus uerbis licet menda etiam subsit, ea tamen ex græco codice utcunque castigata, remanent adhuc densa obscuritate obducta. Ita enim ego nunc uerterim: Cibus iuuenibus parum maceratus, senibus ad finem maceratus, » his qui in consistendi uigore sunt omni maceratione carens. In quibus uerbis, ut » Galenus quoque putat in libro de optima secta, uoluit autor cibi qualitatem docere. Ait ergo, pueris cibum deberi bene maceratum, qui facile concoqui & mutari possit, humidum uidelicet: quoniam (ut inferius in eodem cõmentario scribit) humida esca facilius mutabilis est quàm sicca. Senibus summè maceratum & concoctu immutandum. His uero qui in consistendi uigore sunt, eum qui omni prius maceratione careat, solidiorem scilicet: nam humidiora his concoctu facilia cibaria, ob quia aptissimum, quia ob caloris imbecillitatem, impotentes sunt ad difficilem concoctionem immutandum. His uero qui in consistendi uigore sunt, eum qui omni prius maceratione careat, solidiorem scilicet: nam humidiora his concoctu facilia cibaria, ob caloris immensitatem & acumen facile corrũpuntur, solidiora uero bene mutãtur.

Rursus ambigis circa alia uerba quæ in hunc modum legis: Alij ad discretionem » quadraginta, ad transmutationes octoginta, ad excisionem quadraginta & ducen » ti, non est & est. Quæ certe uerba non difficile est intelligere, intellectis his quæ paulò ante scripsit, ubi ait, Quinque & triginta soles, & reliq. Quatuor enim opiniones recitat de tempore, quo fœtus in utero completur: quas ubi recitauit, addit, est & non: uolens uidelicet ostendere, dies formationis, motus & partus, non esse certos & præscriptos, sed uarietatem tantam recipere, ut quæuis opinionum quandoque uera esse possit: cui sententiæ non solum philosophi & medici, sed iureconsulti quoque subscribunt. Habes, mi Sauie, si non qualem optabas, qualem potuit Manardus tuus senex, uerborum senis declarationem: quam ita uelim à te recipi, ut ab homine qui te magnopere diligit, proficiscẽtem.

Vale.

Ex Ferraria, pridie Calend. Iulias, M. D. XXXIII.

EPIST. II. Ioan. Manard. Petro Carnicer S. P. D.

Curatio deminutæ & ferè ablatæ uisionis.

NOster utriusq; genius eodem fermè tempore utrunq; ad scribendum excitauit: eadem enim septimana ego ad te, & tu ad me literas dedimus: atq; utriq; idem scopus, nempe ut sciret uterq; quid alter ageret; pariterq; amici saluti consuleremus, ego quidem animi, tu partis corporis, quæ inter reliquas menti magis est similis, hoc est oculorum imbecillitati. A qua re ut prius ordiar, satis uereor, si (ut ais) penuria & tenuitate spirituum fit, ut amicus tuus male uideat, ne ue (ut Pauli Aeginetæ uerbo utar) ἀσθενὴς τὸ

Spiritus uisualis tenuis & imbecillis duæ causæ

sit hæc affectio. Quod enim exigui & tenues spiritus uisuales ad oculos ferãtur, uel uitio cerebri fit, multos gignere & sanè crassos non ualentis: uel uisualium neruorum obstructione aut adstrictione, crassiusculos ferri non permittente. Vtrum autem horum sit, si non impossibilis, certe difficilis ualde est curatio. Antiqua enim, atque ex ipsa antiquitate ueluti habitualis facta cerebri imbecillitas, uix amoueri potest. Obstructio uero, & fortè ex ictu facta obstipatio neruorum, atq; eorum præpue qui in uentribus cerebri latitant, Aesculapium curatorem uidetur desiderare. Debilia nanque præsidia in penitas adeò partes non adigentur: & fortia alias oculi partes, alioquí diuturnitate temporis & defectu spirituum ueluti obsoletas, offendent. Relinquendus ergo præclarus hic uir, & summa tibi, ut scribis, necessitudine coniunctus, sine ullo penitus præsidio: non certe. Satius enim est aliquod experiri, quàm nullum: & naufrago amico uel tabellam porrigere, si manum non ualeamus. Verum cum duas causas posse hanc spirituum & carentiam & tenuitatem discere dixerimus, cerebri uidelicet imbecillitatem, & neruorum adstrictionem: discutiendum antequam ad auxilia ueniamus, quænam earum in hac noxa præualeat. Mihi autem proculdubio uidetur culpa in secundam potius quàm in primam referenda. Si enim uitio cerebri hoc contingeret, non uideo quo pacto & alijs quoq; sensus, & ipsa motrix potestas, imò & principes pariter facultates hanc labem effugerent, quum omnes hæ facultates ad sua peragenda munia spirituum copiam requirant. Quare cum de solis oculis, & non de alijs uel sensorijs uel particulis præstans hic uir queratur, hæc spirituum carentia in neruos potius quàm in cerebrum uidetur referenda. Conandum igitur præcipue, ut uisuales nerui ad portandos spiritus reddantur idonei, ita tamen ut nec cerebrum ipsum, ueluti omnium sensuum principium, penitus deseratur.

Vt igitur uniuersum corpus bene fuerit expurgatũ, atq; post hoc cerebrum pernares probè emundatum, factaq; ad ignobiliora loca & reuulsione & derivatione, quemadmodum aliàs me scripsisse memini: conandum erit, si qua materia neruos obstruit, discutiatur: demumq; & cerebrum & nerui & omnes oculi partes quantum fieri potest, & roborentur, & detergantur, & limpidi reddantur. Quibus uero præsidijs hæc molienda, morosus fuerim, ne dicam temerarius, si uos docere tentem, illudq; in me meritò dicetur, Noctuas Athenas. Tantummodo igitur aliqua signabo, quæ ad id quod præcipue à me petis conducere uidebuntur, hoc est, ad uisuales spiritus in oculis multiplicandos: nam eos reddere crassiores, nec tutum uidetur, nec necessariũ: nam uia patente, spiritus (qui ea obstructa transire nequeãt) & maiore copia, & crassiores ad oculum peruenient.

Visuales spiritus in oculis multiplicantur.

Præbibat igitur uinum flauũ & limpidum, in quo hysopus & ruta decocta sint, eiusdemq; bullientis fumum apertis oculis ieiunus excipiat.

Oua recentia, superiecto hoc puluere, assidue sorbeat: Nucis myristicæ, quæ & moschata dicitur, partem unam, gariophyllorum p. semis, fatureiæ par. 2. Acetum scilliticũ in ore teneatur. Sanguis palumbi recens, collyrij modo instilletur. Et si

Etsi aliquo potẽtiore collyrio utendum erit, prius oculus aquoso melicrato abluendus. Aquosum dico, in quo tam exigua portio mellis sit, ut exilis & uix perceptibilis gustui sit eius dulcedo. Præstat autem ut non per spongiam ablutio fiat, sed per ampullam uitream, arctissimũ habentem rostri osculum, sensim instilletur. Inter omnia uero collyria hoc in casu nostro magis uidetur eligẽdum: Pompholygos partes sex, opobalsami partem unam, mellis partes duas, uini Cretensis uel alterius potentis antiqui & albi quantum satis sit. Hoc autem pacto conficito: Pompholygi tenuissime cõtritæ opobalsamum primo adijce, dehinc mel, postremo uinum. Vbi cuncta miscueris, perpetuo triduo hanc miscellam accurate conterito: exacto triduo in uitreum uasculum conijcito: ubi uti uolueris, uasculum exagitando omnia bene confundito, sicq; utitor. At si fortè uerum opobalsamum inuenire nequeris, eius uice oleum antiquissimum apponito, in quo balsami lignum bene fuerit incoctum. Et hæc quidem sunt quæ mihi sese obtulerunt, pro uisu amici tui reparando: quæ ita faxit Deus optimus maximus esse proficua, sicuti summo cum desiderio à me sunt quæsita & scripta. *Melicratum aquosum.*

De me autem sic habeto. Satis belle pro ætate & ualeo, & per totam hyemem ita ualui, ut scholas & adire ualuerim, & Galeni sensa in libro de febrium differentijs, auditoribus aperire: & præterea nonnullas etiam epistolas, duasq; præcipuas, quæ esse usui iuuenibus possint, uel ad excitanda eorum ingenia: quarũ una materiam iterum retractat de uenæ sectione in pleuritide: altera, uacuandam per purgatoria medicamenta materiam antequam sit concocta, etiam si non turgeat, ostendit.

Addam & aliud: quoniam de expositione mea in procœmium artis medicinalis à me ædita mentionem habes, esse apud me similem expositionẽ in totum librum primum, & partem secundi: quam si librarius quispiam Phaëllo, qui primum meas excudit epistolas, fidelior, uelit formis excudere, ad te propediem mittam. Gratum mihi erit intelligere, quod & alia scripsi epistola, an Bononiæ mansurus sis: forte enim de ueniendo istuc, cogitarem. De Melguizo quod scribis, antea mihi ab eo fuerat significatum. Vale, &, quod facis, me ama.

Ex Ferraria, VIII. Calend. Febr. M. D. XXXII.

EPIST. III. pro Reuerendissimo & summo honore dignissimo Cardinali Campegio, ex articularibus doloribus uix ambulare potente.

REuerẽdissimus hic dominus ob diuturnos mentis & corporis labores, longaq; & incommoda itinera, quæ pro pace Christianæ religioni restituenda multos annos pertulit, podagra primum, dehinc nephritide uexatus, nec propter hosce morbos ingraescentem ue ætatem, eosdem & maiores etiam labores detrectans, crurum tandem & pedum usum ita perdidit, ut non ambulare modo, sed nec stare ualeat, œdematode quodam tumore crus utrunque, sed potissime dextrum aggrauante, articulisq; ipsis ue luti relaxatis. Cuius noxæ nec manus ipsæ sunt penitus immunes: altera enim non bene flecti potest, nullo tamen in ea apparẽte tumore. Et hæc quidem assidue. Per interualla uero quædam, materiã sentit à capite per spinalem præcipue medullam ad inferiora membra descendentem, & in omnibus ferè articulis dolorem excitantem. Quandoq; præterea calculo affligitur. Huic, Deo Opt. Max. fauente, opem laturi, primo affectus & causas eorũ indagabimus: secũdo intẽtiones curatiuas ex his eliciemus: tertio, quibus instrumentis explendæ hæ sint, docere pro uiribus nostris conabimur. Primã rem aggrediẽtes, tribus ad præsens D. eius R. affligi affectibus intelligimus, crurum uidelicet tumore, uetita ambulatione, & alterius manus imbe-

cilli motione. Totidemq; uereri à capite: in subiectas scilicet partes destillationem, articulorum dolorem, & calculi in renibus generationem. Primus, id est crurum tumor, morbus est iam factus, aucta uidelicet magnitudo, sub genere morbi malæ compositionis cõprehensus. Hunc facit cruda pituita, ob iecoris imbecillitatem supra modum aucta, & ad crura ceu ignobiliora mẽbra transmissa, concurrente ipsorum crurum etiam imbecillitate, ob quam proprium alimentum in sui substantiam non ualent conuertere, & sibi unire. Ex his fit, ut pituitosa crassiorq; caro gignatur, & præter modum crura intumescant. Morbus ergo hic auctæ quãtitatis à duobus malæ temperaturæ morbis fit, crurum uidelicet & iecoris, quæ proculdubio frigida & humida in utroque est. Augent autem sese & mutuò adiuuant hi crurum affectus: magnitudo siquidem à pituita facta malam temperaturam in crure facit: quæ econtrario causa est, ut nutrimentũ crudum permanens, tumorem & molem cruris adaugeat.

Ex eiusdem quoque pituitæ tenuiore parte, neruos, coniunctiones & tendones madefaciente, secundus affectus, id est imbecillitas pedum, nascitur, musculis oblæsis, quibus ad standum & ambulandum uis utitur animalis.

Ad eandem etiam tenuiorem pituitam tertius affectus, manus scilicet oblæsio, referendus est, qua coniunctiones madidæ, non satis suo munere funguntur. Et hæc quidem de his affectibus dicta sunt qui ad præsens molestia afficiunt.

Inter eos uero qui nunc non adsunt, sed timor est ne superueniant, fluctio quidem ad id symptoma referenda est, quod excrementorum mutatio dicitur. Exit enim à cerebro, & in inferiora prorumpit res quæ exire non deberet: pituitosa uidelicet humiditas, quæ in uaria repente loca destillans, dolores, & in quibusdam etiam tumores facit: qui admixta quandoque bile, ex usu rerum calidarum uinisq; generosi potu genita, tandiu sunt acriores, donec bile discussa sola remaneat circa articulos pituita. Ex uno ergo symptomate, hoc est destillatione, & aliud symptoma, dolor scilicet sequitur & tumor, qui morbus compositus est, & quandoque continuitatis solutio. Ipsum uero primum symptoma, hoc est destillatio, morbum malæ temperaturæ frigidæ & humidæ cerebri sequitur. Sed & morbum instrumentalem, ex copia pituitæ uentres cerebri opplente, & cerebrum ipsum madefaciente, quæ, accedente potissimũ extranea aliqua causa, ceu res grauis deorsum ruit. Ad tertium uero affectum formidatũ, hoc est calculum generandum, ultra eandem materiam, hoc est pituitam, concurrit calor renum, cum eorum imbecillitate. Est autem calculus ipse morbus in numero, & ut sequens est, ad instrumentales pertinet. Hisce igitur sunt affectus præter naturam, quibus uel affligitur uel affligi solet hic Reuerendissimus Dominus: quorum curatiuæ præseruatiuæq; intentiones ex ordine inuestigandæ sunt.

A primo ergo & ordine & dignitate inchoantes, hoc est crurum tumore, dicimus, primam intentionẽ esse, magnitudinis præternaturalis amotionem: quæ cum tolli non possit, pituitosa materia in ea remanente, hanc euacuare opus est. Euacuabitur per discutientia: tanta enim & tam crassa pituita, repelli nec debet nec potest.

At si eam discutere uoluerimus, uehementer calidis & siccis egebimus: quibus si corpore toto repleto utamur, plus certe attrahemus, quàm erit id quod uacuabitur. Demenda igitur in primis totius corporis, deinde crurum ipsorum plenitudo: atque his duobus curatio complebitur. Verum quia hic morbus, ut diximus, non in totum factus est, sed quotidie ob imbecillitatem tum iecoris tum crurum fit, propterea duæ aliæ insurgunt intentiones, iocinoris uidelicet & crurum roboratio: quæ fieri non potest, nisi prius frigida & humida temperatura ab utriq; que remoueatur. Curandæ ergo hæ per contraria, calida uidelicet & sicca, & demũ robur utrisque est addendum. Duæ igitur & ad præcauendum intentiones occurrent,

occurrent, alteratio uidelicet & roboratio: eruntq; in totum quatuor intentiones, hoc ordine exequendæ, ut primo totum corpus purgemus, secundo pituitã in cruribus contentam discutiamus, tertio malam temperaturam iecoris & crurum remotium affectum uel in totum desituros, uel magna ex parte minuendos. Si qua tamẽ in articulis supererit mala temperies, quæ fungi eos proprio officio non permittat, ea per cõtraria tollenda, medicaminibusq; quibusdam peculiaribus neruosa membra, quæ uoluntarij motus sunt instrumenta, erunt roboranda. Et hæc quidem sunt præsentium affectuum curatiuæ intentiones.

Eorum uero quorum formidamus aduentũ, præcipuum, ut diximus, destillatio, tolli non potest, nisi morbi à quibus fit, amoueãtur. Mala igitur tẽperies cerebri frigida & humida per sua cõtraria est auferẽda: quæ cum auferri nõ possit causa permanente, materia uidelicet pituitosa, quæ non solum sua qualitate cerebrũ ut similare membrũ est, lædit, sed & sua substantia quatenus instrumentale, primum igitur erit pituita à capite euacuanda, ubi tamen antea fuerit à toto corpore educta. Euacuabitur à cerebro, tum per meatus à natura expurgationi excrementorũ eius ordinatos, tum per ea quæ illam aliò uel retrahunt uel deriuant. Erunt ergo hi in curatione destillationis scopi, euacuatio primo totius corporis, secundo cerebri: & hæc quidem duplex, per propria uidelicet expurgatoria, & per retractionem & deriuationem. Vniuersa uero hæc ad proprie dictam spectant curationem. Sed prouidendum præterea erit, ne denuò similis pituita in cerebro coaceruetur: quare & bonæ concoctioni prouidendum, & cerebrum roborandum, ut & probè alimentũ proprium in sui substantiam conuertat, & ascendentem ad eam materiam uel non recipiat, uel citò consumat. Quæ ubi bene cauerimus, simul etiam articulorum dolores uel sustollemus, uel ut leniores cõtingant, efficiemus. Fieri enim uel nequaquam, uel difficillime potest, ut assueti articulorum affectibus eos penitus effugiant: cum æque fieri non possit ut corpus, præcipue senile, absque redundantia humorũ diutius adseruetur. Erunt igitur hi ubi acciderint, primo mitigandi, deinde curatione aliorum tumorum amouendi.

Supereſt calculus: qui quum ægritudo sit in numero, facilem quidem dictu curationem habet, eius uidelicet amotionem: factu uero non adeò facilem. Quare cauendum potius ne gignatur, quàm sinendum ut iam genitus expellatur. Cauetur eius generatio, si operam dederimus primo, ne eius gignatur materia: secundo, ut si qua genita fuerit, antè excernatur, quàm in calculum sit conuersa: in quem uertique calorem ipsum possunt augere: & si quis adest calor, per frigefacientia remouendus est. Et hæc de scopis intentionibus ue dicta sint.

Supereſt demum ut tertium quod spopondimus exequamur, quibus uidelicet auxilijs scopi à nobis inuenti explendi sint, edocentes.

A primo igitur affectu instante orsi, hunc primũ exequutioni mandandum scopum diximus esse, totius corporis euacuationem: hanc tali moderatione exequemur, ut uẽtriculo & iecori nullam noxam inferamus, sed quantum fieri potest eorum potius uim augeamus: quod subscripta facient catapotia:

Pulueris hieræ Galeni modo parati, rhei barbarici, agarici, ana partem unam, myrobalani chebulæ partem semis. Terantur, & in eupatorij (quam agrimonium uulgò uocant) succo, diem integram madeant, atque ubi exiccata modicè fuerint, cum uino Cretico componantur, & ex una quum opus fuerit huius commixtionis drachma, uel scrupulis quinque, catapotia formentur, quæ ieiuno una ante cœnam uel prandium hora tertio uel quarto quoque die deglutiantur. Quibus uero diebus catapotijs non utetur, potum ieiunus bibat, qui recipit: Eupatorij,

quod agrimonium dicitur, & Aiugæ (quam chamæpityn & Iuam) decoctam cum oxymelite. Sint autem decocti quatuor, oxymelitis unica uncia.

Catapotij per interualla, ut dictum est, toties acceptis, ut congrua per ea uidea- tur facta totius corporis expurgatio, secunda iam intentio prosequenda, quam esse diximus materiæ pituitosæ in cruribus contentæ discussionem. Hanc per gradus quosdam moliemur, ut scilicet à facilioribus inchoantes, ad potentiora sensim pro- grediamur. Primo itaq; à posca ex multa aqua & pauco aceto composita incipie- mus, nouas spongias ea madentes cruribus arctè colligantes, initio ab imis partibus facto. Paulatim uero aceti & portionem & uim augebimus, non maiore tamen co- pia, quàm ut ipsam poscam possit quispiam citra offensam bibere. Decoques dein- de in eadem posca anethum, primo quidem uiride, deinde siccum: & post hoc ru- tam, primo quoq; & ipsam uiridem, pòst siccam: atq; demũ alumen. Quod si cum his non penitus profecerimus, ad lixiuiam quoq; ueniendum, à leuioribus & hicini tium capientes: uaria enim eius uis, pro cinerum & modo & uiribus. Ex pluribus quippe cineribus potentioribusq;, quales ficulnei, & pluribus etiam iteratis excola tionibus, potentius, ex cõtrarijs debilius redditur. Quod si fortissimum desideraue- rimus, calcis quoq; portiuncula addi poterit. Portiuncula dico, quoniam si nota di- gna calx adderetur, urendi uim nanciscereturQuibus auxilijs nisi malum cesserit, ad lutum ueniendum, cui uel natura uel arte alumen, sulphur & nitrum admixta sint. Post cuius adhæsum crura aqua uel naturaliter uel per artem salsa abluantur.

Pituitosam materiam in cruri- cus discutiẽtia.

Dum uero hæc explebitur intentio, non obfuerit tertiam aggredi, iecur uidelì- cet & per epota & per extrorsum admota roborantes. Inter ea quæ bibuntur ex- cellit eupatorium, de quo superius quoq; mẽtio habita: asarum, agallochon (quod xyloaloẽn, seu, quod idem est, lignum aloë uocant) amygdala amara, cinamomum, pistacia, zingiber, & citri cortices condîti, iecur lupi siccum & in tenuissimum pul- uerem redactum, cum uino dulci propinatum. Inter ea quæ extrorsum sunt ad- mouenda, laudo ut præcordia foueantur uino nobili, in quo absinthium, menta, schœnianthos, pari mensura bullierint, adiectis rosis ad reliquorum omnium pon- dus. Sequatur autem trinum quinum ue fotum, sequens inunctio: Ceræ, am- moniaci thymiamatos, hoc est, ammoniaci opi, nõ eius fumi, ut quidam alioqui ma- gni nominis medicus putat, ana partes 4. mannæ thuris, id est, tenuioris eius pului sculi, resinæ terminthinæ, ex terebintho uidelicet, non ex larice (ut hactenus putatũ est) collectæ, ana partes 3. Misce cum irino, atque ubi super linteolum extenderis, agallocho suffumigatum hypochondrijs admoueto.

Iecur robo- rantia.

Roborato iecore, crura quoq; ipsa erunt roboranda, atq; cum his etiam articuli, ut simul etiam aliud symptoma, standi uidelicet & ambulandi imporẽtia, qui est in- ter præsentes tertius, tollatur: nam his quæ superius scripsimus peractis, acta ferè erunt quæcunq; hanc roborationem debent anteire. Incipiemus autem hic pariter à leuioribus, ut sic per quosdam gradus ad fortiora conscendamus. Ex leuioribus ad hanc rem conducentibus præcipua sunt quæcunq; cum modico calore & ficci- tate modicam etiam uim habent adstringendi: potentiora, quæ in his magis excel- lunt. Leuiora: Stœchas, absinthium, althea, saluia, lens, melilotũ uerum in Cam pania inuentum, non uulgare hoc. Mediocria: Anethum uiride, fœnogræcum, artemisia, nux cypressi, elenium, melissophyllon, id est melissa, uel apiaria, chamæ- pitys, arction, id est personatia, uulgò sparpanatium. Fortiora: Origanum, cala- mintha, amaracus, sabina, urtica, laurus, ruta, & præcipue syluestris. Ex his fient bal nea, fomenta, cataplasmata, & oleo coctis, addita resina, acopa. Inter quæ summè mihi placet id quod ex semine abietis in hunc modum conficitur: Olei antiqui ℔. 1. uini Cretensis ʒ. 3. fructuum abietis ʒ. 2. resinæ abiegnæ, quæ oleum uulgò dici- tur, terebinthinæ ana ʒ. 8. ceræ ʒ. 1. ammoniaci ʒ. 3. piperis albi ʒ. 2. euphorbij ʒ. 1.

Bullient

Bullant fructus cum uino & oleo in duplici uase donec uinum consumptũ sit: ex-
pressisq; & abiectis fructibus, quæ liquari possunt, liquata oleo addantur, & quæ
conteri, contrita. At si per hæc ambulatio redintegrata non fuerit, erit & aliud cer
te efficacissimum experiendum, quod recipit: Nucis myristicæ quam moschatam
uocant, ʒ. 2. thuris, terminthinæ ana ʒ. 3. chamæpityos, centaurij, florum luperici,
ana manip. 1. Madescant omnia horas uigintiquatuor in tanto uino Cretensi uel
alio generosiore, quãto bene tegantur: assidueq; misceantur: deinde in uase uitreo,
igni primo leniori, dehinc fortiori, consueto chymicis more admoueantur. Tres e-
rum diuersi liquores manabunt, sicut colore, ita & uiribus differẽtes: ex quibus se-
orsum collectis artus illinentur, inchoando & hic ab eo qui primus exierit, ceu mi-
nus potente. Tertius quippe qui olei substantiam habebit, preciosissimus & ualen-
tissimus adeò erit, ut uel exigua eius gutta primo admixta, eum longe præstantiorẽ
reddat. Medius, medijs pariter uiribus constabit. Hos ego liquores in discutiendis
pituitosæ materiæ reliquijs, artubusq; roborandis, supra omnem medicatã aquam,
& lutum ex earum fontibus acceptum efficaciores iudico. Verum quia difficile est
inueteratas opiniones & ab omnibus receptas è mentibus hominum extrudere, si
luto uel balneo naturalibus utendum est, inter luta Aquense, inter balnea Porreta
num prælegerim. Conducibilius tamen putauerim, si sulphur, alumen, sal, nitrũ,
ferrum, & id genus alia, uaria proportione, pro medici cõiectura, quæ experimen-
to quotidiano probaretur, cõmuni aquæ uel pinguis terræ luto misceantur. Vsum
tamen luti quodcunq; sit, optarem alium ab eo qui consuetus est: uellem enim ut
sex minimum horas particulis hæreret, ita ad solem porrectis, ut reliquum corpus
in umbra esset, tandiu uidelicet donec planè arescceret, & tum demum aqua uel mo
do quo diximus parata, uel naturali ablueretur.

Et hactenus de his affectibus dictum sit, qui ad præsens affligunt. Inter eos uero
quos formidamus, destillationi quidem obuiandum primo diximus per totius cor-
poris euacuationem. Hanc igitur procurandam putamus per medicamenta quæ
non uehementer corpus exagitent, & præterea uim aliquam habeant roborandi,
& ante id tempus (si statum & determinatum est) quo solet aduentare: sin incertũ,
quoties per aliqua indicia eum de proximo futurum timemus. Inter omnia autem
purgatoria id maxime mihi uidetur idoneũ, quod ex manna, rheo, & rosaceo syru-
po constat, ut sint mannæ & rosacei syrupi unciæ singulæ, rhei drachma. Eum autẽ
syrupum accipi uelim, in quo conficiendo quinquies rosæ recẽtes fuerint permutatæ.

Toto corpore euacuato, secundum scopum, hoc est capitis particularem euacua
tionem, ieiuno per nares commodè faciemus, inspirata per cannulam utrinque pa-
tentem, uel per scriptorium calamum pẽnam ue, huius pulueris exigua portione:
Nucis moschatæ ʒ. 1. piperis albi ϑ. 2. ellebori albi ϑ. 1. ambræ grana 4. moschi gra
na 2. Quæ insufflatio si forte molesta fuerit, poterit idem puluis cum succo sampsu
ci misceri, & per pennam succo madidam intrò adigi.

Retractio uero, quam etiam ad hunc scopum diximus pertinere, per cucurbitu-
las non incommode fiet, inter scapulas admotas, præcisa uel non præcisa cute, iuxta
sanguinis maiorem minorem ue abundantiam: quæ tanta esse posset, ut etiam per
hirudines uenis ani applicitas, euacuationem simul & retractionem congrue posse
fieri demonstraret: quæ certe euacuatio, & calculo & podagræ cauendæ esset ual-
de accõmoda. Retrahunt quidem hæc, sed non assidua est eorum operatio: qua-
re aliquo ingenio ut perpetua sit hæc procurandum, sicuti continua & perseuerans
est destillationis suspicio. Id fiet si aliquo loco ulcus excitetur, per quod sanies ma-
nans materiam à capite continuò detrahat. Locus idoneus esset inter cubitũ & hu-
meros, nisi chiragræ adesset suspicio: quare eligendus uidetur locus qui spinam hu
merosq; interiacet. Necab re fuerit, singulum ex utraque parte, dextra uidelicet &

siniſtra, ulcus excitare. Et his quidem materia quæ deſtillare poterat, à capite aliquo pacto auferetur. Sed præter hæc (ut diximus) danda etiam opera erit ne noua ſe rum aggregetur: quod præter congruam uictus rationem (quæ ut cuiuis facile in noteſcit, ita difficillime ſeruatur) fiet capitis corroboratione: ad quam ſummè faciet ſi caput abraſum, lixiuio ex alto ſupra futuræ præſertim loca cadente crebrò perfun datur. Sit autem lixiuium ex pluuiali aqua, in qua multoties candens ferrum extin ctum ſit, præparatum: quæ aqua per ſacculum excoletur pyramidali forma conſu tum, præter modicos uitium cineres, aſaro, ſaluia, chamæmelo & ladano ſemiple num. Poſt quam perfuſionem uertex ex oleo inungatur, ex nuce moſchata, macera re, & lauri baccis confecto, omnibus prius in aqua roſacea moſchata bene macera tis. Demumq; tegatur panno ſerico, grano tinctorio bis tincto, & gallia bene mo ſchata ſuffumigato. Et his quidem, accedente (ut dixi) congruo uictu, cauebitur deſtillatio, atq; ut ſequens eſt, articulares dolores, qui magna ex parte ex ea contina gunt, non adeò affligent: non uſquequaq; tamen prohibebuntur, ſiquidem non tantum ex deſtillatione à capite cõtingunt, ſed & ab humorum ſuperfluitatibus in toto corpore redundantibus. Quærendum ergo & aliud præſidium, per quod & reliquiæ, ſi quæ ſupererunt, penitus abſumantur, & de reliquo affectus & præſen tes & formidati extrudantur. Inter præcipua uero auxilia lignum quod nõ mul tos ante annos Hiſpani ex India (ut aiunt) apportarunt, plurimorum iudicio excel lentiſſimum reputatur. Et propterea quæſitum à nobis eſt, an eius decocti potum putemus huic Reuerendiſs. domino cõuenire. Cui quæſito ingenue reſponden tes, dicimus, nos in nullo, qui morbo uerè articulari laboraret, eo unquam uſos: ſed in doloribus tantum qui membranam potius eam tegentes, quæ oſſa complectitur aut muſculos, quàm articulos ipſos affligunt. Necnon in ulceribus quæ quandoq; hoſce dolores comitantur: eiusq; uſum inueniſſe præcipuum. Scio tamen aliquos eo in ueris podagricis chiragricisq; dolorib. uſos, qui uel peius poſthac, uel non me lius ſe habuerunt. Quare ſi ſua Celſitudo mihi crediderit, tantam tamq; diuturnam inediam (ut alia mittam tædia) quantam hi ſuſtinere coguntur, qui leges hac in re Ibericas ſequũtur, effugiet. Sed ſi hoc auxilium omnino uoluerit experiri, erit con tenta quotidie mane bibere uncias octo aquæ, in qua binæ unciæ ramentorum ulti mi ligni tandiu bullierint, donec tantundem aquæ conſumptum ſit: ut ſcilicet fue rint ab initio ʒ. 16. quibus etiam ʒ. una mellis roſacei, quo potus ipſe & minus abo minabilis ſit, & nec minus utilis, addi poteſt. Ego tamen huic ligno in his caſibus ea medicamẽta prætulerim, quæ ab hac ipſa ui podagrica ab antiquis ſunt dicta: in ter quæ D. S. Reuerendiſſimæ maxime accommodatum putauerim ad Proclum relatum, quod Phu unam, agarici duas, meu tres, ſeminis petroſelini Macedonici, quod Alexandrinũ corrupte, ni fallor, ab oluſatio uocant, quatuor, hyperici quin que, gentianæ ſex, ariſtolochiæ ſeptem, centaurij octo, chamædrios nouem partes recipit, & mellis quantum ſat ſit ad eclegma cõcinnandum. Huius quóque die ieiu nus accipiet drachmam, initio ab autumnali æquinoctio facto: nec deſiſtendum, do nec quinquageſies acceptum ſit. Victus autem ratio non adeò tenuis erit neceſ ſaria, ſicuti his qui ligno Indico utũtur: nec plena tamen, ut ſanorũ, ſed media quo dammodo inter utranq;. Veſci enim parcè poterit carnibus bonarũ auium, ouis ſor bilibus, petrinis piſcibus, lactucis elixis: atque in ſecunda menſa piſtacijs & auella nis, uel ut ſunt, uel ſaccharo opertis. Vinumq; bibere tenue, limpidum, modicè di lutum: exercitijq; gratia quotidie ambulare, uel uehi, nõ in cubili marceſcere. His diligenter cuſtoditis, cauebitur etiam calculus. Ad cuius tamen ampliorẽ cautelam non ab re fuerit, renes per cerotum roſaceum, adiecto etiam ſi opus uidebitur, ſola ni ſucco, refrigerare. Hæc ſunt quæ pro ſalute Reuerendiſs. huius Domini, noſtri huius infelicis ſeculi ſplendore & gloria, mihi enixiſſime laboranti occurrerunt: quibus

quibus Deum Opt. Max. ita uelim aſpirare, ut perpetuam inde conſequatur ſanitatem, labantemq; iamiam CHRISTI eccleſiam ſuſtinere.

Ex Ferraria, IIII. Calend. Iulias, M. D. XXXIII.

EPIST. IIII. de ligni Indici decocto, pro Reuerendiſs. Cardinali Campegio.

Lignum Indicum ſicco pede tranſiueram, quod putabam eius potum Reuerendiſs. D. iam ſeni, & uariis magnisq; negocijs impedito, non multo uſui futurũ, præcipue quia tenuiorem uictum expoſcere uidebatur, quàm ſua Reuerendiſs. D. uel ferre poſſet, uel uellet. Verum quum intelligam & uires ei maiores quàm putabam adeſſe, & maximam in eo fiduciam, dicam breuiter quid de his ſentiam quæ per excellentiſſimum quendam medicum ſcripta de eo ligno ſunt.

In primis, ego quoque Sanctum illud uocatum magis quàm primũ efficax eſſe puto, & propterea conſueui prius per dies circiter decẽ, primo illo ceu faciliore uti, ut natura aſſuefacta, ſecundum, quod potentius eſt, melius ferat. Soleo autem octo aquæ partibus unam ligni addere, contentus quod tantum bulliat, ut media pars aquæ ſit conſumpta.

In ſecunda quoq; illa aqua, quæ potus loco in prandio & cœna bibitur, non omnino cum eo ſentio. Magis enim mihi placet ut ex nouo & crudo ligno conficiatur, quàm ex eo qui primæ decoctioni ſeruiuit: ita tamen ut quarta ſolum pars in coctione decreſcat, tres ſuperſint. Nec mihi diſplicet, ſi ad reddendum potum magis placidum, portio aliqua mellis roſacei ad guſtum domini adijciatur.

Vellem etiam ut decocti quod mane ſyrupi loco bibitur, maior eſſet modus, hoc eſt, ſex minimum unciarum.

Laudo præterea & modũ & uſum ſpumæ ſũpra dolentia loca. Efficacius tamen eſſe puto oleum ex eodem ligno (modo quem chymiſtæ per deſcenſorium uocãt) deſtillatum, inunctis uidelicet ex eo locis dolentibus & tumidis.

Soleo etiam ex ramentis ligni crudi, in nobili q; aliquo uino decoctis, addito anti quo oleo, linimentum parare, quod dolentibus locis utiliter illinitur. Ante uero quàm tempus commodum uſui ligni ueniat, quod ego poſt æquinoctium nouilunium q; proximũ, maxime cõgruum puto, purgatio totius corporis facienda. Quibus uero medicamentis, arbitrio præſentium medicorũ permitto, qui uiſis his quæ ab aliis excellentioribus medicis, & à me ſcripta ſunt, ea eligẽt quæ magis iudicauerint idonea. Nam ut uerum ingenue fatear, multiplices illæ ſiue ſyruporum ſiue pilularum commixtiones à me non probantur.

Rationem uictus pariter arbitrio eorũdem præſentium medicorum permittendum puto, ita tamen ut eorum ſententiã probem, qui tenuius primo reficiunt, derim, quod quo parcior erit uictus, modo eum uires ferant, erit utilior. Quare lauda rem ut prima ſaltem ſeptimana ſolo pane, & uel amygdalis, (nec; enim has renuo) uel piſtacijs, uel pini nucleis etiã ſaccharo opertis, uel paſſulis eſſet cõtentus. Quem uictum ſi bene & ſuo & medicorum iudicio toleraret, laudarem ut ad tertiam uſq; ſeptimanam ſeruaret: qua completa, iam auiculas guſtare poſſet: quem lautiorem uictum citius inchoabit, ſi uires tenuem illum non poſſe commode ferre uideãtur. Quam tamen uictus permutationẽ uelim non repente fieri, ſed per gradus quosdam, ita ut primo uel parui ualde pulli uel auiculæ, & exigua quantitate exhiberentur, ſic; fieret ad phaſianos uſque paulatim acceſſus.

An uero durante hoc potu, uenter, ſi ſponte non ierit, ſit aliquo medicamẽto iu-

uandus, dicam quid consueuerim, & quid agendum putem. Si penitus uenter reti
netur, uel singulo uel tertio quoque die decoctum eiusdem ligni per clysterem in-
fundo, adiecto melle rosaceo, & aliquo oleo quod uideatur cõgruere. Sed & præ
terea singula quoque septimana semel potioni quam in aurora bibunt, uel mannã
uel syrupum rosaceũ solum uel casiam adijcio, uel polypodium, uel senam, quibus
fiat qualiscunque euacuatio humorum: non tanta tamen ut sudorem possit ausfe-
re, sed potius euacuatis crassioribus quibusdam humoribus, tenuiores partes me-
lius per sudorem, urinam, ac sensu non perceptam difflationem, ualeant euacuari.

In potu quoq; uesperi sumendo (quem minorem esse uolo quàm matutinum) 10
non tantum ad sequuturam cœnam respiciendum puto, quantum ad prandium
quod præcessit. Sed hoc potissimum in utroq; considerandum, ut bona cibi concoc-
ctio facta iam sit, & ut quantum fieri potest uacuo uẽtriculo potio accipiatur. Qua-
re si in aurora non uideatur cõpleta cœnæ cõcoctio, tandiu differatur potus, quan-
diu perfecta concoctio uideatur. Quod & in uespertino potu seruandum duco, ut
scilicet non antea sumatur quàm prandium sit plenè concoctum. Mora uero inter
potum & cibum tanta mihi sufficere uidetur, ut fastidium desierit, quod ex potu for
tè fuerit excitatum. Satis autem mihi uidebitur si dimidia pars uesperi detur eius
quod mane bibitum est, quatuor uidelicet unciarum. Quo uero tẽpore tenuio-
re illo uictu utetur, rarò ex lecto, nunquam è cubiculo exeat. Sitq; cubiculum luci-
dum, bene à uento tutum. Ast ubi cœperit locupletius refici, completo & absterso 20
sudore, è thalamo sereno aëre & tranquillo exire poterit, & per domũ uehi: & post
quartam septimanã ad amœna loca solatij gratia extra domum uel lectica uel cur-
ru deferri.

Hæc circa ligni usum mihi notatu digna uisa sunt: quæ tamen non ideo scripsi,
quod sententiam priorem mutauerim, sed ut morem gererem Domino Reueren-
dissimo, quem intelligo magnam incolumitatis suæ spem in hoc ligno collocasse:
quæ species non parum uidetur ad salutem conferre. Deus autem Opt. Max. tan-
tum huic præsidio & reliquis aspiret, ut optata inde sequatur sanitas, uniuersæ Chri
stianæ Reipub. profutura. 30

Ex Ferraria, IIII. Nonas Augusti, M. D. XXXIII.

EPIST. V. Ioannes Manardus Iacobo Pharusio medico in-signi, de Melancholia phlegmatica, sero, & aquis medicatis, demum de curatione hemicraneæ antiquæ.

MIhi ex tuis humanissimis literis illud Poëtæ contigit, ut dum cupio seda-
re sitim, sitis altera creuerit. Tenebar quidem maximo tuarum litera-
rum desiderio: uerum dum eas lego, maius mihi desideriũ excitarunt,
cognoscendi scilicet quænam illa sint, in quibus adhuc dubitas, circa à 40
tot ingenijs agitatam de sectione uenæ in pleuritide quæstionem; tam
impatiensq; moræ sum, ut aduentum ad nos tuum ut maxime desideratum, ita ma
xime suspectum nõ possim expectare. Quare si me amas, & si te à me amari putas,
uel moras rumpe, uel desideriũ hoc meum per literas exple. Non enim est ut apo-
logiam Turini expectes, quam iam triennium parturiens nũquam peperit. Quæ
re uerendum ne mola sit, non uerus fœtus, quod tandiu utero clausum tulit: cum
nec desint qui obstetricentur, & qui ad pariendum irritent. Quicquid tamen tan-
dem in lucem ædiderit, boni æquiq; consulam, & Curtio alijs ue uel lactandum uel
exponendum permittam. Quanquam nisi melius hac in re suas partes tutatus fue-
rit, quàm in prandio & cœna fecerit, non erit ut uel Curtius uel alius quicunque in
confutando

consultando uel reluendo multum laboret. Sed quicquid in hac scena egerint, ego spectator esse uolo, non poëta uel actor. Si quid uero mihi deinceps scribendum erit, amicè & cum amicis fiet: inter quos cum nō postremus sis, imò (si uera dicenda sunt) inter primos à me te haberi cogunt & eruditio non uulgaris, & munificentia qua singulo quóque anno in me uteris, hominem minime officiosum, & qui gratias nedum referam, sed nec agam, iamiam tuis literis respondebo, ab antiquioribus ini tium faciens. In his aduersus meam de atra bile sententiam multa affers & subtilia quidem argumēta, fieri eam ex pituita sicuti & ex bile & sanguine superassata con-
tendens. Primo quidem ex mutatione crassæ pituitæ ad nigri sabuli ariditatē, priusquam in renibus uel uesica calculus generetur: quæ fieri non præuijs alijs minoribus mutationibus quum nō possit, necessarium tibi uideri, ut prius in atram bilem quàm in sabulosum illum & nigerrimum cinerem crassa & pituitosa materia conuertatur. Quod argumentum haud difficulter dilui posse uidetur, si aduerterimus nigra illa admodum sedimēta rarò in urinis eorum subsidere, qui calculo sunt obnoxij. Maiori enim ex parte album esse id quod subsidet: quandoque uero plus minus ue ab albedine recedere, iuxta sanguinis admixti maiorem minorem ue portionem: eiusdemq; colorem modo ad flauum, modo ad rufum, modo ad nigrū tendentem, accedente etiam renum & colore & calore excoquente & ad fuscum conuertente. Non esse enim eundem cuilibet sanguini colorem, & ratio dictat, & experientia in sanguine ex uenæ sectione collecto manifestat. Nec minus etiam nostrum est quidpiam sanguinis à renibus unà cum serosa substantia trahi. Nigrum ergo illud quod urinæ quandoque subsidet, non ab alterata pituita deciditur, sed ab alia re urinæ commixta.

Ex dominatu præterea atræ bilis in senili ætate, idem conaris ostēdere, quem tantum esse dicis, ut attonitus morbus qui alioqui à pituita magis fieri cōsueuit, ab atra solum bile in senibus fiat. Quod cōtingere non alia ex causa uidetur, quàm ex ipsa pituita in atram bilem conuersa. Attonitum uero morbum in senibus à sola atra bile fieri, ex aphorismo sexti libri 57. probas: in quo dicente Hippocrate, apoplexias maxime fieri à quadragesimo anno ad sexagesimū, Galenus aphor. enarrans, apoplexiam ex atra bile factam intellexit. Aphorismi tamen literā esse corruptam suspicaris, & pro aduerbio maxime, legendum, maximæ: ut sit sensus, maximas apoplexias ea ætate fieri, quia quæ ab atra fiunt bile maiores sint illis, quæ fiunt à pituita. Me, ut ab aphorismo incipiam, præter græcorum exemplariū fidem, in quibus legitur μάλιστα græcum aduerbium, cui latine respondet maxime uel præcipue, quod nomen non legā, mouet & ratio, quæ apoplexiæ uim non ex materiæ facientis genere, sed ex respirationis impedimento cognoscendam dictat, quæ dum penitus aufertur, maximā facit apoplexiam. Legendum ergo maxime, uel præcipue: atq; hic aphorismus præcedenti ita est coniungendus, ut intelligamus ex morbis enumeratis, qui cum periculo melancholicos sequantur, apoplexiam præcipue accidere his, qui ætatem agunt à quadragesimo anno ad sexagesimū. Reddidit autem Leonicenus hunc aphorismum obscuriorem, pro apoplexia in præcedenti aphoris. scribens stuporem. Nec Hippocrates igitur nec Galenus apoplexiam asserūt uel in illa uel in alia ætate, ab atra potius bile quàm à pituita fieri: sed inter quatuor illos morbos, in quos cum periculo cadunt qui melancholicis morbis afficiūtur, apoplexiam maxime in ætate senili contingere, quādo & ea ætas maxime apoplexiæ est obnoxia, & atra abundat bile, non ex pituita, sed ex ipsa senili ætate frigida & sicca, atque autumno simili genita.

Addis præterea argumentum ex febre quartana sumptum, quæ proculdubio ab atra bile fit, & tamen sæpe sequitur febrem ex miscella bilis rufæ & pituitæ genitam: quod aliter non uidetur posse contingere, nisi quia resoluta tenuiore parte,

craſſa permaneat. Quare cum in ea mixtione bilis tenuior & pituita craſſior ſit, ſola pituita ſuperat, quæ in atram bilem uerſa quartanam facit. Mihi autem in hac dubitatione dicẽdum uidetur, quartanã, quæ tales nothas ſpurias ue tertianas ſequitur, pariter quoq; eſſe ſpuriam. Fieri enim ab atra bile uera, per aſſationem rufæ genita, atq; pituita, aſſatione quidem & ipſa reddita craſſiore: uerum non adeò ut pituitæ naturam in totum amiſerit, repugnante uidelicet ingenita eius humiditate, nemelancholiæ ſiccitatem acquirat. Totius itaque miſcellæ, ſiue in unicam formam redactæ, ſiue ſua cuique adſeruata forma, tenuioribus conſumptis partibus, craſſiores poſt aſſationem ſuperſunt, uincentibus tamen (ſicuti & ante aſſationem) bilioſis partibus, & propterea quartanum circuitum facientibus, ſicuti antea tertianum faciebant, rufa uidelicet bile in atram tranſmutata. Si enim, ut ſcribis, ſola ſuperſtite pituita, bilis in totum euaneſceret, non quartanus circuitus, ſed quotidianus naſceretur, qualem uidemus ex ſalſa fieri pituita. Atque de prima tua dubitatione hæc dicta ſint.

Dubitas ſecundo circa ſeri temperaturam, quoniam in ea non ſolum alij autores & inter ſe & à Galeno diſcordare uidentur, ſed & ipſe quoque Galenus ſecum pugnare, in libro de ſimplicibus medicamentis quarto, frigidum, & in libro decimo calidum faciens, ſicuti & libro tertio Alimentorum.

In hac controuerſia cum aliàs Galeni dicta diligenter conſiderarem, atque cum re ipſa quotidiano uſu cognita conferrem, ſerum frigidæ & humidæ temperaturæ eſſe & credidi, & ſcriptis mãdaui. Cum enim ex tribus diuerſis partibus lac com- *Lactis tres partes.* ponatur, atque ex his butyrum quidem temperatum, caſeoſa pars à temperamento parum ad frigoris latus deuergit, ſi ſerum calidum eſſet, uniuerſa lactis ſubſtantia calida potius quàm frigida redderetur: cuius contrarium & tota ſentit medicinæ ſchola, & communis idiotarum opinio, ab ipſo uſu edocta. Hoc exigua dulcedo oſtendit, quam adeò habet imbecillem, ut acidum potius quàm amarum ex mora fiat, contrà quàm mel, quod dulciſſimum quum ſit, per ſe temporis diuturnitate amareſcit potius quàm aceſcit. Rurſus ſi ſerum calidum eſſet, quo ſerofius lac eſſet, eo eſſet calidius: quum tamen aſininum, quod maxime ſeroſum eſt, multum *Serũ frigidum.* ſit frigidum: alioqui præ cæteris in hectica febre non eligeretur. Frigidum itaque ſimpliciter ſerum eſſe puto, ſicuti & lac, atque alia non parum multa, quæ ex uarijs conſtant partibus, quæ iuxta qualitatem cæteris prævalentem frigida dicuntur, non quod caliditatis penitus ſint expertia, ſed quod eam præ frigiditate habeant perexiguam. A qua tamen tametſi pauxilla admodum in ſero ſit, & latitans quædam acredo, & attenuandi, detergendi, ac uentrem ſubducendi uis oritur. Quas uires quoniam lactis tota ſubſtantia à ſeroſis potiſſimum partibus nanciſcitur, minime mirandum eſt, ſi illis deperditis, ſimul & uires illæ à lacte in totum ſubmoueantur. Quare lac cui ſerum ademptum eſt, uentrem potius abſtinet, quàm ſubducit: & in quantumuis calido uentriculo ad nidorem non amplius conuertitur, reſolutis ſcilicet non ſolum ſeroſis partibus, in quibus calor aliquis ſupra temperamentum inueniebatur, ſed & pinguibus, quæ temperatam, ut diximus, habent caliditatem, non autem tantam ut (quemadmodum tu putare uideris) butyrum reddant abſolute calidum. Facilis quippe inflammatio ita in hoc ſicuti in oleo, modicúmq; ſubſtantiæ potius quàm caloris copiam demõſtrat. Ex tepido etiam modicóq; eius calore fit, ut in mollibus corporibus inflammationes concoquat, & quandoq; diſcutiat. Quod ſerum licet partes aliquas, ut inquit Dioſcorides, habeat calidiores, facere idcirco nequit, quia hæ ab aqueis ceu amplioribus obtũduntur, ob hocq; fit ut abſque acredine purget. Quare uero in medicatis aquis idem non contingat, in quibus cum aqua cunctas alias quæ in eis miſcentur, uel res, uel poteſtates tam longe ſuperet, ut nihil aliud quàm pura aqua inſpicientibus uideatur: poteſtate tamen

quadam

quadam in omnibus ſiccitas, & in pluribus etiã calfactio ſimul cum ea quam ui obti
net, euidentiſſime perſentitur: non alia, ni fallor, ratione contingit, quàm quod me=
tallicæ res, quarum uires in eis relinquuntur, in exiccando calefaciendoq; adeò po=
tentes ſunt, ut aquam alioqui ſubſtantia ſua liquidam, & ad recipiendam cuiuſque
rei ſecum conuerſantis poteſtatem idoneam, in propriam quodammodo naturam
conuertant, & quas nactæ ſunt uires in eam transfundant, accedente & longa mo=
ra, & loco ferè ab omni ſpiratu ſemoto. Negari tamen non poteſt, quandoq; aliun=
de tantam aquæ frigidæ copiam ad horum fontes effluere poſſe. Quod de Magne=
ſijs teſtatur Ariſtoteles, ut calorem quem actu habebant, deperdant, & uim calefa=
ciendi noſtra corpora in totum amittant. Vidi ego in medio Danubij alueo calidas
aquas ſcaturientes, quæ ipſius fluminis aquis commixtæ, ad aliquod quidem uſque
ſpatium eas ualde calidas reddunt: in maiore uero diſtantia paulatim calor remitti=
tur, donec ad aliarum Danubij aquarum ſaporem & frigus reuertantur. Scimus
e contrario aquas magnorum fluminum mare ingredientes ſuum dulcorem tan=
diu ſeruare, donec à maritima ſalſugine ſuperentur. Quis igitur ambigere poſſit, ex
alienarum aquarum miſcella, medicatarum aquarum uim & remitti poſſe & peni=
tus auferri? Ex quo fit, ut maximo errore teneantur medici, qui commentarijs cre=
dentes, particulatim de his medicatis aquis à nonnullis conſcriptis, omnem uim eis
adeſſe ſemper putant, quam ſcriptam in illis inueniunt. Si enim uernæ pluuiæ, ut
in libro de Antidotis Galenus teſtatur, ab herbis in Italia natis uires auferunt, quan
tò magis aquæ aquis cõmixtæ idem præſtabunt? Quis etiam negauerit, uino quan
tumcunque potenti tantum aquæ miſceri poſſe, ut uinoſitas omnis penitus euane=
ſcat? Notum illud Græcorum Sympoſiorum adagium, ἢ ψῶντε πίνειν ἢ τρία ἢ μὴ
πίνειν. monens miſceri ita aquam uino, ut tres aquæ partes duabus uini, uel duæ
uni: non ita tamen ut tres aquæ, unicæ uini miſceantur: ex tanta quippe aqua ui=
num uſquequaq; iugulari. Non igitur ambigendum, medicatas haſce aquas, quan
tumcunque calidæ ſint, poſſe ex dulcis aquæ mixtione, & actu & ui refrigerari. An
uero aliquæ ſint quæ ſponte & ex ſui natura frigidæ ſint (ut de uilla in Lucenſi, &
calidariæ in Veronenſi agro nuncupatæ) affirmare uel negare non auſim, de illis
non multam habens experientiam, ut qui non magnopere uel his uel alijs uti con=
ſueuerim, permittere magis earum uſum ſolitus, quàm imperare. Quãtum autem
per qualemcunque experientiam cognoſcere ualui, Lucenſes illæ frigidam potius *Lucenſes aquæ.*
quàm calidam mihi temperaturam oſtenderunt: quam & ratio, ſi ferreæ, ut dicun=
tur, ſunt, demonſtrat, & guſtus non magnopere à communis & potabilis aquæ di=
uerſus. Ferrũ enim frigidæ eſſe temperaturæ ſicuti & ſiccæ non dubito. Nec, quod
tu ſcribis, ſulphur eius, etiam ſecundum chymicos in eo ſuperans, contrarium de=
monſtrat. Noſti enim medicum non naturam ipſam medicaminum in ſe conſi=
derare, ſed iuxta id quod in corpus humanum, atque id præcipue quod tempera=
tiſſimum eſt, agũt, ipſa uel calida, uel frigida, uel humida, uel ſicca, decernere. Alio=
qui ſi ſulphuris & argenti uiui naturam, ex quibus ſingula metalla conſtare aiunt,
ſequuti fuerimus, omnia proculdubio erunt calida ſtatuenda, quum tamen ſty=
bion, plumbum, ſtannum, argentum, frigida ab omnibus reputentur. Licet autem
natura ferrum frigidum ſit, non propterea tamen exiſtimauerim, aquam in qua
ardens extinctum fuerit, in omni homine qui febrem patitur ex humorum putre=
dine dependentem, congruere: quoniam cum frigore nota dignam ſiccitatem,
atque adſtringendi uim coniunctam habet. Febris uero qua febris eſt, humida:
quà à putrida materia fiens, aperientia potius deſiderat, quàm adſtringentia. Et
hæc quidem de aquis Sacris uocatis dicta ſint. Nunc ad ea reuertamur quæ
tu adhuc circa lac & ſerum dubitas. Circa lac quidem, an aſininum ſit omni alio te=
nuius; quoniam Galenus ſecum etiam in hoc pugnare uidetur ſexto Salubrium,

inter omnia lactis genera tenuissimum dicens. Escarum uero tertio, camelinum & equinum ei in tenuitate præferens, Aristotelem 3. de animalium historia sequutus. Verum quantum ad Galenum attinet, si eius in utroq; loco uerba considerentur, nullo modo inuicem pugnare uidebuntur. Sexto enim de tuenda ualetudine lib. asininum λεπτομοριδεστερον, id est, maxime tenuium partium, affirmat: in tertio uero de Escis, camelinum asinino non in tenuitate, sed in humiditate præfert: ὑγροτερον enim dicit. Quare nisi fateri uoluerimus Aristotelem aliud sensisse quàm Galenũ, dicere oportebit, quod per tenuissimum non intellexerit tenuissimarum partium, sed maxime humidarum.

Circa ferum præterea dubitas, quare caprinum cæteris à Ioanne Mesue præferatur: hoc enim non alia ratione factum putas, nisi quia ut calidioris animalis est, ita sit etiam calidius. Quare quum medici ipsum præ cæteris eligant, uidentur in fero calorem potius quàm frigus desiderare. In qua dubitatione, ut dem tibi quod peris, id circo uidelicet eligi caprinum, quia sit calidius: non tamen id sequitur quod contendis, esse scilicet uel caprinũ uel aliud ferum absolute calidum dicendum: sed ex hoc solummodo sequitur, quod in calore reliqua superet caprinum. Sicuti enim cerebrum aliquod dicimus aliorum cerebrorum comparatione calidum esse, quum tamen omnia cerebra absolute sint frigida: ita licet omne ferum sit frigidum, caprinum tamen inter reliqua dicimus esse calidius.

Petis præterea per easdem literas, ut meum ex euphorbio medicamen (de quo in annotationibus in Ioannis Mesue simplicia medicamenta mentionẽ feci) clarius aperiam. Rem autem sic habeto: Euphorbio, mastiches & tragacanthæ æquas partes ita misceto, ut tantum unius euphorbij sit quantũ illorum: in medio crudi panis occludito, panem more quo alij coquũtur bene in furno coquito, coctum ubi refrixerit perfringito: quicquid intus inueneris, à pane bene separatũ in catapotia conformato, & ad drachmæ põdus, etiam mulierculæ tutò dato, robustiori modum duplicato. Ad leporinas demũ carnes reuersus, eas ideo calidas esse probas, quod Auicenna in comitiali morbo qui à pituita plerunq; fit, cõmendantur. A qua dubitatione possum me facile extricare, si dixero, leporem in eum locum inuocatum irruisse: habebóque mei dicti Bellunensem testem, qui leporem ab illo loco in suis Auicẽnam castigationibus abegit. Verum quia Galenus suo puero hoc morbo laboranti, leporinas quandoq; carnes concedit, ideo alia mihi uia inuenienda est, per quam fugiam, si non propterea admitti leporem dixero quia caleat, sed siccitatis potius ratione, quam modicã tamen in cibis epilepticorum desiderat ipsemet Auic. licet etiam in uulgatis codicibus, pro siccitate legatur humiditas.

Addis præterea, quod maioris ponderis esse putas, Galenum 3. lib. de causis symptomatũ dicentem, Si pituitosus sanguis sit, pituitosam etiam carnem reddit: quod etiam 11. lib. de simplic. medic. cap. 2. uiperarum exemplo declarat: quasi ex his dictis unum colligens, quod ego in mea epistola negauerã, talem scilicet temperaturam habere carnem, qualem habet sanguis. Ego, mi Iacobe, nec negaui, nec negare possum, ex male affecto sanguine carnẽ quoq; male affectã gigni: præsertim ubi imbecillis sit carnis uis, quæ nutrimentũ in sui naturam debet cõuertere: sed negaui & adhuc nego, talem esse necessariò carnis naturalem tẽperaturã, qualis eam nutrituri sanguinis: nec necessariò qualis est animalis sanguis, aliorũ animalium sanguini cõparatus, talem esse carnem, carni aliorũ animalium cõparatam: præsertim si eo modo de his rebus loquamur, quo medici, non quo philosophi loquũtur, non in se ipsa uidelicet re considerata, sed hominis præcipue bene temperati cõparatione: alioqui sequeretur, eorum animalium sanguinem esse boni succi & facilis concoctionis, quorũ caro ab homine temperato facile concoquitur, & in bonum succũ conuertitur; quum tamen contrariũ & medici doceant & experimẽta confirment.

Quis

Quis enim ignorat gallinarum & uitulorũ carnes multo usui esse hominibus: sanguinem uero ita despici ut penitus abijciatur?

Habes igitur feram quidem, sed festinatam tamen, ad tuas epistolas responsionem: quam ita uelim à te recipi, ut à sene negocioso, adeoq; imbecilli, ut quandoq; adhuc addam quod pluries me facturum sum pollicitus, aliqua uidelicet præsidia, quibus pudicissima non minus quàm nobilissima matrona Lucretia Pratoneria, à dolore capitis antiquo sanari possit.

Cum dolor hic (siue hemicranea, siue cephalea dicatur) ab atra præcipue fiat bile: danda opera ut humor ille pessimus, qui nunc adest, à toto primum, dehinc à capite euacuetur, ac in reliquum alius simílis non gignatur. A toto corpore amouebitur per medicamina, cerebro quidem exhibita, sed leuiter purgãtia: inter quæ præcipuum erit serum, in quo sena, polypodium, & epithymũ, cum exigua gariophyllorum portione, per integrã noctem maduerint. Esto autem seri libra, senæ semuncia, epithymi drachma, polypodij drachmæ binæ, & gariophyllorum obolus: cuius potionis usus sit tertio quoque die. Per hunc enim non solum atra bilis, à qua, ut dixi, præcipue dolor fit, purgatur, sed & bilis ac pituita, quæ secum quandoque coniunguntur. Quibus uero diebus non bibetur, serum dabitur cum unica uncia syrupi Saporis uocati, & eodem gariophyllorum puluere. Vbi per aliquot dies his potibus usa fuerit, ad retrahendam simul & uacuandam hanc bilem atram (quæ procul dubio sanguini miscetur) multum conducet, si hirudinibus circa sedem admoueantur, quæ binas sanguinis uncias inde exugant. Sed per nares quoque deriuatio facienda, instillato anagallidis succo. His peractis, laudauerim ut singulo quoque mane hypochondrio dextro cucurbitula per horam hæreat, atque ubi amota fuerit, locus ubi hæsit, rosaceo & absinthite oleo pariter commixtis inungatur: calle erit id quod sic parabitur: Rosarum siccarum, calamenti montani, ana ʒ. 3. maceros, nucis myristicæ, ana ʒ. 1. aspergantur uino odorato, & per integram diem tegantur olei rosati & chamæmelini æquis partibus: dehinc per balneum Mariæ uore eliciant: magnarum quidem uirium omnes, sed qui postremo exierit, longe alijs præstabit. Ordine igitur quodam his utendum, ut scilicet à primo inchoantes, eo tri duo utamur: deinde tribus alijs diebus secundo: quibus si dolor amotus non fuerit, portiuncula tertij utriusque prioribus misceatur. Modus usus erit, ut linamentum illis madidum triplicatum supra dolentem locum, strictim colligetur. Adieci hæc, non ut te monerem, alioqui ingenio, studio, & exercitatione ad difficiliores morbos curandos idoneum, sed ut præclaræ huic Dominæ eiusq; affinibus morem gererem.

Vale, & me, ut facis, ama.

Ex Ferraria, XI. Iunij, M. D. XXXIII.

Hemicraneæ medela.

LARVM MEDICINALIVM LIBER
DECIMVSSEPTIMVS.

EPIST. I. pro Magnifico Equestris ordinis uiro, Mantuanoq; Patritio, D. Aurelio Recordato, hypochondriaca atra bile, uentriculi imbecillitate, uertigine, & totius corporis macie laborante.

Mantuanis medicis eius curationi inuigilantibus.

BREVIS ero, cum quod mihi cum uiris sermo futurus est qui docere potius quàm doceri debent, tum quod chiragra uix mihi continere calamũ permittit. Rem igitur ipsam ut ablaq; alia præfatione aggrediar, Clarissimus hic uir post longũ morbũ, quatuor, ut Excell. uestræ scribunt, malis affectionib. uexatur, hypochondriaca uidelicet melancholia, stomachi præcipue in cõcoquendo imbecillitate, (ex qua eructuationes, rugitus, inflationes, tẽsionesq; sequũtur:) uertigine, cum cerebri imbecillitate, quæ potissime in naturalibus eius operationibus demõstratur: macie quæ tabem minatur. Quæ tuor hisce ab Excell. uestris quasi colligẽdo enumeratis, addenda uidentur nõnulla ab eisdẽ alijs in locis recitata, & præterea etiã quædã quæ ipsemet nobilis ægrotans significauit. Addũt quidẽ uestræ Excell. auris sinistræ ferè cõtinuũ tinnitũ: frigiditatem nota dignã in uẽtriculo sensu perceptã: saltũ infra uentriculum in sinistro latere, uersus umbilicũ: bilis exustæ copiã, quæ tertio quoque die periodũ faciens, uertiginẽ promouet, cum manifesto faciei rubore, siti quandoq; nota digna, leuiq; totius corporis calore. Ipse uero Dominus ægrotans addit, frontis quendã obtusum dolorem ac si digito locus premeretur: pulsum nõ continuũ, tum modo cũ frigore, modo cum calore, in loco ubi futuræ caluariæ anterioris cõiunguntur: oculorũ imbecillitatẽ, cutis pallorẽ ad auri colorẽ uergẽtem. Hi sunt affectus, quibus post diutinũ morbũ Magnific. hic dominus ad præsens affligit: qui licet uarij sint, in unũ tamẽ ordinẽ redigi posse uidentẽ, quia aliqui symptomata, aliqui morbi sunt, & in aliũ, quod nonnulli ad totum, nõnulli ad mẽbra naturalia uocata, nõnulli ad caput pertinent.

Secũdum igitur ordinẽ sequẽtes, nõ obliti tamẽ interim prioris, ab his qui aliquo pacto ad totum corpus spectãt, initiũ capiamus. Tria nobis in hoc genere occurrũt, macies uidelicet, tertianarius circuitus, & cutis pallor. Quorum primũ procul dubio sub morbo cõpositionis cõtinetur: est enim quãtitas deminuta, cuius (ni fallor) causa ex tertiæ nõ minus quàm ex primæ uel secũdæ cõcoctionis pẽdet impedimẽto: mẽbra quippe diutinis morbis, multisq; & ualidis euacuationibus facta imbecillia, atq; ex toties reiteratis calidis & siccis balneis ultra modum exiccata, propriũ nutrimentũ cõuertere in sui substantiã nõ ualentia, in dies macrescũt & quasi cõtabescũt. Tertianarius uero ille caloris circuitus sub morbo malæ tẽperaturæ calidæ necessariò cõtinetur, quæ cũ per totũ corpus, ut scribũt Excell. uestræ, extẽdatur, cum siti ac faciei rubore, febris dicẽda uidetur, & tertiana, nõ exacta tamẽ, quoniã bilis feruor à redundante magna copia pituitæ obtũditur & ueluti suffocatur. Pallor uero, seu (ut cõmuniter loquimur) citrinitas cutis, sub symptomate collocãda, quod qualitas mutata nuncupatur, & sequens morbum malæ temperaturæ, & fortè etiam morbum in uijs, qui obstructio dicitur. Et hæc quidem de affectibus dicta sint.

Inter capitales antiquior & maioris momẽti est uertigo, quæ græce σκοτοδίνη dicit: inter quæ licet quãdoq; hãc differentiã agnoscat Gal. quod σκοτοδίνη sit cũ caput circũferri uidetur, σκοτοδίνη quando simul cum hoc tenebrosa uisio apparet: aliquando

aliquando tamen ſub ſcotomatico affectu utrunque comprehendit, etiam ſi inter-
dum caſus illis duobus coniungatur: ſicuti quandoque huic præclariſſimo uiro acci
diſſet, niſi præſtò fuiſſent qui eum adiuuarent. Quodlibet autem horum trium, ut
mihi quidem uidetur, ſub eo ſymptomatis genere continetur, quod actio læſa dici-
tur. Vbi enim caput obuolui uidetur, & exteriora illa quæ quieſcunt, ſenſus adeſt
corruptio, cum illud ſentiatur quod ſentiri non deberet. Vbi præter id adſit obtene
bratio, ſi totalis ſit, ad actionem ablatam pertinet: ſi non in totum uiſus auferetur, ad
deminutã. At ubi præter hæc caſus ſequitur, poteſtatis motiuæ operatio aufertur,
quæ motu tonotico uocato corpus tenere rectum ſolet. Omnia autem hæc ſym-
ptomata morbos compoſitionis conſequũtur, qui in uia uel in cauitate conſiſtunt:
quorum cauſa ſunt uaporoſi ſpiritus, inordinato motu exagitati: qui ſi uiſuales ner
uos uel cryſtallo ſimilem humorem, uel alios ad uiſum pertinentes meatus obſtru-
ant, uiſum obtenebrant: ſi ad poſterius cerebrũ uergant, motum impediunt: quo-
rum tanta interdum copia eſſe poteſt, ut utrunq; impedimentum ſimul fiat: quod
nobili huic Domino quandoque contingit, principalibus tamen uiribus in ſuo ui-
gore permanentibus. Nec enim neceſſarium mihi uidetur, quemadmodum aliqui
putant, ut in his affectibus imaginatio lædatur: quandiu enim homo cognoſcit non
eſſe uerum id quod uidetur, hoc eſt, nec caput ſuum nec exteriora moueri, licet ita
appareant, tandiu imaginatiuæ operatio remanet incolumis. A morbo igitur in cõ-
poſitione cuncta hæc ſymptomata præcipue progrediuntur. Licet enim quando-
que ex inæquali cerebri temperatura hæc fieri contingat, continens tamen ſemper
cauſa eſt illa uaporoſa ſpiritus agitatio, ab inæquali illa temperie, uel ab alia cauſa fa-
cta. An uero inæqualis hæc intemperatura cerebri in caſu noſtro reperiatur, & ut
ſequens eſt, primario affectu cerebrum patiatur, non uſquequaque mihi explora-
tum. Crediderim tamen ſicuti ab initio ex uentriculo tota res pendebat, ita nunc bo
nam partem cerebrum ipſum in ſe habere, quod ex tinnitu, uiſus imbecillitate, ca-
pitis dolore, futurarum pulſu, aſſiduaq; uertiginis ſuſpicione conijci poteſt. Maio-
rem tamen partem à uentriculo adhuc naſci puto, quum ultimi etiam inſultus per
uomitum ceſſarint. A qua uero materia hi uaporoſi ſpiritus & ſuſtollantur, & in
capite gignantur, ut credere nos cogit pituitoſus uomitus & frigus, tum in uentri-
culo, tum in capitis futuris quandoque perceptus, pituitam in hoc uincere: tamen
non negandum mihi uidetur, bilem etiam concurrere, actione ſua in pituitam ue-
luti ebullitionem facientem: quod uel ex tertianis illis quos Excellentiæ ueſtræ ob-
ſeruarunt, uertiginoſis circuitibus cognoſci poteſt, ſicuti & ex calore quandoque in
futuris caluæ percepto. Et hæc quidem de capitis affectibus dicta ſint. Nam au-
tem referendus eſt: ſicuti pulſatio in locis futurarum in tenaciorem eius partem, diffla-
ri & exire appetentem. Dolor uero frontis in craſſiorem, circumoſſali membra-
na occluſam.

Inter naturalium membrorũ affectus ab Excell. ueſtris enumeratos primas par-
tes teneret hypochondriaca melancholia, nomen quidẽ habens à cauſa, actionẽ ta-
men læſam denotans principalium potentiarũ, ſi huic Domino adeſſet: quod certe
(ſaluo ſic ſentientiũ honore) ego nequaquã credere poſſum. Notum enim ex diale
ctica eſt, de nulla re definitum dici, de qua non dicatur definitio. Notum & illud, de
quo remouetur genus in definitione poſitũ, ab eodem etiam remoueri definitionẽ.
Sed & hoc quoq; notum eſt, quod ſub genere non continetur, nec ſub aliqua gene
ris ſpecie cõtineri. Cum igitur omnes tam Græci quàm Arabes melancholiam deſi
niunt deſipientiam abſque febre, cumq; ſic definitam in tres ſecent ſpecies, in eam
ſcilicet quæ ob proprium cerebri affectum, & eam quæ ex totius corporis commu-
nicatione, & tertiam hanc quæ ex hypochondriorum communicatione contingit;

nec præclarus hic uir unquam desipuerit, nec uel uobis ipsis testibus desipiat, qui sensus eius interiores seruari post uertiginem dicitis incolumes: sequitur illum nec laborare, nec unquam laborasse melancholia, atq; propterea nec hypochondriaca melancholia. Timor enim & mœstitia si huic uiro adsunt, melancholiam nedum faciunt, sed neq; præsagiunt, cum à causa certa ac manifesta fiant. Quis enim non paueat, considerans post tot tamq; excellentia præsidia amputari penitus uertiginem nequiuisse, affectum tam formidabilem & pessimorum morborũ antesignanum? Minus quoq; me mouent rugitus & eructuationes, atq; alia id genus, quum chara cterę melancholiam præsagientem careant, timore scilicet ac mœstitia, sine causa, quæ hunc affectum solent præcedere: necnon desipientia, sine qua non potest constare: sistere: ut mittam æstum, ructus acidos, iuuamentum à frigidis cibis, odium hominũ & uitæ, quæ nec Excellentiæ uestræ, nec ipsemet ægrotãs, sibi uel adesse, uel aliquãdo adfuisse scripsistis. Quare quum adduci non possim, ut ab hypochondriaca uel flatuosa melancholia fieri hæc membrorum naturalium symptomata putem, alius mihi morbus quærendus est, in quem referantur. Nullus autem mihi occurrit, in quem potius referenda uideantur, quàm frigida & humida uentriculi intemperies, quæ ipsum imbecillem reddit, cõcoctionem probè fieri uetat, inflationem parit, ructus cõmouentem & præcordia, hoc est, hypochondria extendentem: & dum uel suapte spõte uel à calore iecoris excitata de loco ad locum mouetur, rugitus saluscq; & quas dicitis iectigatiões facit, quæ magis in sinistro quàm in dextro latere demorstratur, ob arteriarum copiam inibi existentem, cõcurrente fortè etiam ipsius lienis aliquali obstructione. Fit autem mala hæc temperatura à pituita, partim in cauitate uẽtriculi coaceruata, partim parietibus hærente. Et hi quidem sunt huius magnifici domini affectus, in suas causas, quantũ imbecilles meæ uires ualuerũt, redacti.

Supereſt igitur ut ex his curatiuæ preſeruatiuæq; intẽtiones eliciantur. Quod ut luculentius expediamus, ordinemq; quendã seruemus, prius inquirẽdum, à quonam affectu incipiẽdum sit. Magnitudo enim morbi, quæ ex nobilitate læsarũ operationũ agnoscitur, exigeret, ut à uertigine inchoaremus. Verũ quia hæc tam inueterata affectio nõ nisi ualidissimis præsidijs elidi potest, quæ adhiberi cum tanta corporis totius tenuitate nõ ualent, ideo danda opera ut prius hæc amoueat, ita tamen ut interim alij affectus nõ usquequaq; negligãtur. Vnica hoc in negocio, & quidẽ inuẽtu facilis, licet exequutiõe difficilis, est intẽtio, ut corpus scilicet alatur & augeat: quæ licet exteriorib. auxilijs adiuuari aliquo pacto possit, præcipue tamẽ boni succi cibis & cõcoctu facilib. procurãda est, quæ uim quoq; habeãt substãtificè, ut aiũt, humefaciẽdi. Inter quos præcipuũ, & experientia ab ipso Domino patiẽte cõprobatũ esset lac, nisi senex noster nos deterreret, dari illud uetans his quibus caput dolet, & quibus præcordia suspensa sunt & murmurãtia: &, si Plinio & Auic. credimus, cũ peculiariter uertiginẽ facit, nostro proposito est penitus alienũ. Lacte igit dimisso, eius loco utendũ ptisanæ succo, modico longo pipere adiecto: uel si aut ęgrotãti aut medicis piper nõ placeat, eius uice cinamomũ uocatũ adijciat: quod etiã iturulentis & alijs cibis addere nõ erit inutile. Inter quæ mihi placeret, ut in iure pulli bulliente duo uitelli ouorũ bene agitati ita bene coquerentur, ut exacta fieret cõmixtio, parũ à iuris cõsistentia differens: cui puluis ducis uocatus, cũ exiguo aquæ rosaceæ, moschatæ, uinicq; odorati adijceretur. Eclegma etiam laudo quod pulpas phasiani recipiat, amygdalaq; & cucurbitæ semina, necnon olei amygdalarũ dulciũ parum, & cum saccharo aqua rosacea dissoluto cõponatur, adiecto ubi ab igne leuatũ sit, cinamomi & sandalorũ citrinorũ puluisculo, proportione sub sextupla, uel alia quæ Excell. uestris uideatur opportunior. Eadem quoq; cucurbitæ semina, amygdalis & pistacijs additis solidiore forma cum saccharo cõfici nõ inutiliter possunt: quod etiã saccharũ sit aqua rosacea moschata resolutũ & cinamomo, ad patientis delectationẽ.

Adremo

Ad remouendam etiam membrorũ ſiccitatẽ, nutrimentumq; ad ea trahendum, multum meo iudicio confert mollis frictio, & aquæ tepidę dulcis balneum, comple ta ſecunda cõcoctione facta: in neutro tamen diutius immorandũ. Confert etiã om nium membrorũ inunctio, ex mixtione olei roſacei, chamęmelini, & nenupharini. Nec inutile putauerim, ſi tres hi flores in aqua balnei prius maderẽt. Vbi uero hiſce uel alijs Excell. ueſtræ præſidijs hic clariſſimus dominus tantum priſtini uigoris & carnis recuperaſſe uideatur, ut iam curationem aliorum affectuum ferre poſſit, tunc ad eorum curationẽ erit accedendum. Sed quia, ut dictum eſt, aliqui caput, ali qui naturalia membra moleſtia afficiũt, ab illis ceu maioris momenti eſſet inchoan dum, ſi in totum facti eſſent, nec adhuc ab his fierent. Verum cum ſicuti ab initio, ita hoc quoq; tempore, caput à naturalibus membris noxam contrahat, ideo ab his exordiendum eſt. Quæ ubi ſana reddiderimus, ad alios affectus, quæ ſcilicet in capi te uel fiunt uel facti ſunt, ſecurius accedemus.

Ex naturalibus membris duo ſunt, quæ manifeſte patiunt̃, iecur & uentriculus: unum de quo ambigi poſſit, lien. Inter quæ licet iecur nobilitate præcellat, tamen quia uidemus ex pituitę in uentriculo cõtentę uomitu ceſſare uertiginẽ antequam alia leniri ſymptomata, ideo à uentriculo incipiendũ, præcipue ſi febricula illa, quæ de tertia intentione affligere cõſueuerat, penitus (ut ſpero) antea ceſſauerit. Ven triculo curatio debetur & præſeruatio. Curatio fiet amota mala temperatura: quæ amoueri non poteſt, cauſa, à qua fit, permanẽte: hoc eſt, pituita in ea exiſtente. Hæc igitur ante omnia eſt euacuanda. Fruſtra autem hæc euacuaretur, ſi ſtatim alia no ua gigneretur. Præcauendũ itaq; ne alia loco eius quæ uacuabitur, ſuccedat. Quod fiet, ſi præter congruam uictus rationem, uentriculus roboretur. Quibus uero duę hæ intentiones cõplendę, ſuperuacaneũ uidetur preſcribere Excell. ueſtris, in cun ctis quæ ad artem pertinent, & ſcientia & experientia probatiſſimis. Sed quia, ut di ci ſolet, quot ſunt capita tot ſunt ſententiæ: dicam quibus ego remedijs utranq; in tentionẽ executioni mandarẽ, iudicio tamen Excell. ueſtrarũ hæc ſicuti & alia cun cta permittens. Cum igitur experientia comprobatum ſit, magnum atq; præſen taneum ſemper ex uomitu ſecutum eſſe iuuamentũ, ab hoc ego inchoarem, uomi torią aliqua, leuia tamẽ cum oxymelite exhibens. Inter quæ potiſſimũ agaricũ elige rem, decoctiõe eius, cum thymo & radicibus betonicæ parata. Ex hoc enim potu at tenuaretur præcidereturq; pituita atq; pariter educeretur, roburq; potius q̃ imbe cillitas in uentriculo relinqueretur. Verum quoniam, ni mea me fallit coniectura, non omnis pituita in uentriculo huius domini contenta, apta eſt per uomitũ educi, ideo catapotijs etiam leuibus illam per ſeceſſum euacuare conarer, quæ recipiunt, puluerem picræ Galeni, non Meſues modo compoſitũ: agaricum, rheu barbaricũ æquis portionibus: & cum abſinthij ſucco conficiuntur. Attenuationem uero atq; inciſionem non per ſyrupos uocatos, quos puto iam huic domino eſſe faſtidio, ſed per cappares oxymelite condîtos, thymumq; uel pulegium in iure decoctum pro curarẽ. Vterer uero his catapotijs tertio uel quarto quoque die, atq; per horã ante cibum. Quibus uero diebus ea non ſumeret, mediocri clyſmate aluum ſubluerem, ne quid fortè à leuioribus hiſce purgatorijs motũ in inteſtinis remaneret. Licet au tem his præſidijs non ſolũ materiæ præparatio & euacuatio, ſed & male tempera turæ ablatio, & uentriculi roboratio fieri poſſe uideatur, ad hęc tamẽ uberius perfici enda, ad localia tandem auxilia deuenirem, inter quæ mihi præcipuũ uidetur ut to ta naturaliũ membrorũ regio, ſolo uitato iocinore, oleo inũgatur, quod in hunc mo dum paretur: Chiæ, maſtiches p. 4. maceros p. 2. gariophyllorũ p. 1. per integram diem in uino odorato madeãt: dehinc ſeparata à uino, in uitreo uaſe cum igne claro & primo quidem leniore, donec aquoſior pars exierit, dehinc fortiore deſtillentur. Tres enim exibunt liquores, magnarũ quidem uirium omnes, ſed is qui poſtremus

exierit, longe aliis erit excellentior, atq; ad tollendã uentriculi imbecillitatẽ, simulq; quæcunq; eam sequebantur symptomata, efficacior. Vt uero lienica, si qua adesse uidebitur, infirmitas auferatur, puluis radicum capparũ, cum aceti scillitici gutta, oleo uel antequã fiat, uel iam facto superaddatur.

Ad amouendam uero malam iecoris temperaturã, eiusq; uenas deobstruendas, palloremq; & calorẽ ex his consequẽtes mouendũ, utile mihi uidetur decoctũ cupatorij & intybi (hanc endiuiam, illam agrimoniã uocant) bibere, earundemq; succis, adiuncto etiã absinthij oleo, extrinsecus fouere. Atq; per hæc præsidia & totius corporis & naturalium membrorum affectus, Deo adiuuante, auferendos puto.

Superest ut ad caput cõuertamur. Huius tametsi uarios numerauimus affectus, in unicã tamen ueluti continentẽ causam, uapores uidelicet crassos obstruentes, & exagitantes animalem spiritũ, uniuersos retulimus: quare nobis intentio esse debet ad spirituũ quietem. Quiescere uero his non ualentibus quandiu manserint uapores crassiores obstructionẽ & exagitationem cõmouentes, ideo altera ad eos resoluendos uertitur intentio. Rursus quia hi discuti non ualent, humoribus à quibus surgunt perseuerantibus, prius erunt hi submouendi. Pituita igitur, ex qua fiunt, & bilis quæ eam exagitat, erunt ex capite euacuanda. Nisi forte totum corpus non plenè uideretur purgatũ, tunc enim reiterãdę essent priores pilulæ, loco pictæ subijciendo lusti hieram, ne uidelicet noua materia ad caput traheretur. Qua peracta euacatione, caput ipsum per caputpurgia & gargarismos uacuabimus: mediocria tamen, ne nimis exagitando plus obsint quàm prosint. An uero sanguis quoq; ex capite uacuãdus sit, arbitrio Excell. uestrarũ relinquendũ, quæ sciunt quantũ ab autoribus sectio uenarum post aures, & cucurbitulæ cum scarificatione posteriori parte capitis admotæ, in hoc casu cõmendantur. Ex alia quoq; parte norunt, ex uenæ sectione paulò antea facta, nocumentũ potius secutum esse quàm iuuamentũ. Vtraq; ergo parte prudentia uestra ueluti ad æquilibriũ põderata, utra interuergat arbitrabunt. Quod si iudicauerint agendũ, iubebũt etiam (quæ eorum est eruditio) ut prius sanguis auferatur, q̃ uel per nares uel per os fiat quam diximus euacuatio.

His omnibus peractis, prẽter cõmunes retrahendi modos, ad cõtinuã faciendam retractionẽ, excitandum mihi uidetur cum aliquo medicamine adurendi uim habente ulcus, loco congruo inter sinistrum humerũ & cubiti flexuram, longoq; tempore consuetis ingenijs conseruandum. A quo ubi crusta fuerit eleuata, tempus erit ut ad ea ueniatur quæ uapores ipsos in cerebro cõtentos discutiant, uel aliò trahant, imbecillitatemq; ab eo tollant. Quod & per ea quæ sumuntur, & per ea quæ foris admouentur, sicuti & per ea quę geruntur, complendum est. Sumunt cibi & medicinæ, & quæ utriusq; sapiunt naturam.

Inter cibos ego oua laudo sorbilia, albo semoto, & eius loco appositο puluere ex partibus æqualibus gariophyllorũ, nucis myristicæ, margaritarũ, & quadruplo sacchari. Laudo etiã ius pulli in quo sampsucus & pulegiũ bullierint: & præ cęteris carnibus turtures, et post eas phasianos, perdices, auiculas, cũ his quę diximus cõditas.

Potui quarta pars aquæ addatur, quę ex floribus saluiæ, roris marini & summitatibus pulegij, in uasculo uitreo, in duplici uase (balneo uidelicet Mariæ à chymicis uocato) destillauerit: dando operã ut in uase (recipiente uocato) ijdem flores ita relideant, ut super eos stillę cadant: itaq; rostra utriusq; uasis inuicem coniungantur, ut nulli uapores exire ualeãt. Vinũ uero sit albũ, tenue, austeriq; aliquid habens, nec caput tentans. Quodam demũ ueluti tectorio cibus & potus tegantur, ne ad caput uapores mittant: quod per gelu cotoneorũ, cui coriandrorũ puluis admisceatur, commodè fiet. Et hæc de cibis satis superq; dicta sint: nam & ipse dominus ægrotans cum acerrimi ingenij uideatur, nec minus memoria polleat, longo usu didicit, non solum qui cibi potus ue ei prosint uel obsint, sed & idem puto in aliis obser-

uit quæ

uit quæ extrinſecus occurrunt, ut aëre, uentis, & id genus cęteris. Quare his pręter miſſis, ad medicamenta accedendum eſt.

Ex ſimplicibus ergo nux myriſtica, moſchata uocata: agallochon, quod lignum aloës dicunt: & balſami fructus, mirifice conducunt. Inter compoſita uero quæ in communi uſu ſunt, Diamoſchū pręcipuum mihi uidetur: cuius calor ſi forte uidetur obfuturus, roſacei ſacchari admixtione retundi poteſt. Poteſt & hoc non inuti liter componi: Florum ſaluiæ & roris marini ana p. 4. nucis moſchatæ, carpobalſami ana p. 1. cum ſyrupo in quo condita ſunt citra. Cōponuntur adiecta aqua roſacea moſchata ad ægrotantis & medicorū iudicium. Et hæc quidem medicamento rum locum tenent. Media uero inter cibum & medicinā ſunt myrobalanus & citri cortices & zingiber cōdita, quæ uel ſigillatim uel ſimul mixta poſſunt exhiberi. Cuncta autem hæc non ſolum uacuo uentre, ſed etiam poſt cœnam iamiam dormituro dari debent. Et hæc quidem de ſumendis dicta ſint.

Foris admoueri diuerſa poſſunt à medicis cōmendata. Horū ego putauerim excellentiſſimū, Olei oliuarū antiqui, uini Cretici ana ℔. s. ligni & fructus balſami ana ʒ. 1. florū ſclareæ quā nonnulli Alectorolophon dicunt, ſaluiæ & roris marini etiam florum ana manip. 1. miſceantur bene omnia, & per triduū in uitreato uaſe bene obturato, ſub equino ſimo permaneant, poſtea modo, quomodo ſuperius docuimus, igni applicentur: tres enim uarij liquores exibunt magnę quilibet uirtutis, & tertius maximæ. Ex primo debet totum caput, optime tamen ut dictum eſt purgatū, quo tidie perfricari: ex ſecundo cum exigua parte tertij, futurarū loca inungenda, tertio uel quarto quoque die. Vnaq; gutta ſiniſtræ auri eſt inſtillāda. Ad hanc quoq; partem uidentur, ſicuti & ad epota ſi bibuntur. De quibus nō ab re dubitant Excell. uestræ, an huic præclaro uiro cōueniant: afferuntq; in utranq; partem rationes. Ego, ut libere dicam quod ſentio, nullo modo horū uſum nunc laudo, ſiccandi enim omnes uim habent, & nonnullę meatus adſtringunt. Verendū ergo ne ſubſtantialem quidem humiditatē plus nimio conſumentes, ad tabem hominem deducant: extra neam uero, hoc eſt pituitā, reddant ad euacuandū longe q; ſit ineptiorem: præterea meatus occludant per quos diffari uapores ſolent. Sed & urinæ morſus, nephritis, ictericia, febris, quibus plerūq; uexatus eſt, magnopere me ab eorū uſu deterrent.

Balneis igitur prętermiſſis ad ea agenda conuertamur, quæ efficaciora licet ſint, quia tamē citò abſoluunt ſunt minus periculoſa. Primū eſt, ut quatuor cruſtę, duæ quidem retro aures in inio (hoc eſt, poſteriore capitis parte quæ ceruici copulat) uel igne uel aliquo q̄d eandē uim cū igne habeat, excitent. Si uero nec hæc iuuerint, ad uſtionem uerticis ceu ultimū & excellentiſs. præſidiū ueniendū. Nam, ut in quibuſdam libris in fine aphoriſmorū legitur, quę nō ſanant pharmaca, ferrū ſanat: & quæ ferrum non ſanat, ſanat ignis. Deo tamen optimo maxime fauente ſpero non opus fore, ut ad ultima hæc deueniat, accedēte Excell. ueſtrarū diligentia, quibus cuncta quæ ſcripſimus, ut etiam ſuperius dixi, & moderanda & caſtiganda permittimus.

Ex Ferraria, VI. Calend. Maias, M. D. XXXIII

EPIST. II. Io. Manardus Petro Canicer ſereniſſimi Ro. regis phyſico S. D. De ſibilo auriū, & deminuto auditu, atq; puerorū morbo lactumen uocato.

Ibi an Cæſari magis gratuler, nondum ſatis cōſtitui: utriq; tamen gratulandū duco. Cæſari quidem, quod talem nactus ſit medicū, cuius integritati & eruditioni poſſit & liberorū, & uxoris, & propriam uitam tutò cōmittere; quum pleriq; hoc tempore, medicorū ſibi nomine uſur-

pent, qui carnifices potius quàm medici dici merẽtur. Tibi uero talem dominũ, ul tro & nihil tale (ut audio) cogitanti occurriſſe, qualem ſummus quantũuis medicus debeat apud nuper inuentos antipodas, omni ſtudio, labore & diligentia perquire re. Perge igiť, &, quod facere te nõ dubito, nocturno diurnoq; ſtudio, tãto te prin cipe in dies digniorem redde. Multum quidem profeciſti, ſed tam profundũ eſt me dicinæ pelagus, ut in eo qui ſe elephantes putant, quãdoq; demergi uideamus. Sed quur equo uelociſſime currenti calcaria addere laboro? operæprecium magis factu rus, ſi duobus quæ à me petis reſpondero. Petis igitur primo præſidium aliquod à me longo uſu probatum, ad ſibilum obtuſumq; auditum ab aure dextra remouen dum. Horum ſymptomatũ alterum ad corruptam actionẽ, alterum ad deminutam pertinet: quod tanto deterius eſt primo, quanto eſt ablationi totali ſurditati uidelicet propinquius, quæ & peſſima eſt, & cum difficultate magna remouetur. Sequũtur ambo hæc ſymptomata neceſſariò morbum in uia, obſtructionem uidelicet, par tim à ſpiritu flatuoſo uento ue, in itinere aures ingreſſo, exitum quærendo abſq; or dine exagitato: partim à pituita, ex cerebro, præter conſuetudinẽ piſcium eſu, & ex cerebri imbecillitate, proprium alimentum non probe mutante, genita: adiuuante omnia hæc, cutis etiam capitis adſtrictione, ex aquilonari uento inſuetoq; frigore contracta, difflari uapores non permittente. Erit ergo curatiua intentio prima no bis occurrens, flatuoſi illius ſpiritus reſolutio. Sed quia hic non ſolum factus eſt, ſed aſſidue etiam à pituita introcluſa fit, ipſam quoq; oportet tum euacuare, tum pro hibere ne de nouo in capite generetur. Verum quia caput euacuari non poteſt, ple no exiſtente toto corpore, alia inſurgit intentio, ipſius uidelicet totius corporis eua cuatio, quæ licet à nobis ultimo inuenta ſit, prius tamen executioni eſt demanda da. Primo igitur totum corpus uacuandum, ſecundo caput, tertio reſoluendi ua pores, quarto mala temperatura cerebri, quæ ipſum imbecille reddit, amouenda, meatusq; aperiendi per quos difflari excrementa poſſint. Licet autem ſciam me ſtra laboraturũ, ſi quibus hæc complenda ſint te docere uoluerim: tamen ut tibi mo rem geram, dicam quæ in ſingulis explendis ego putem magis idonea.

Totius igitur corporis purgationẽ, per aliquã ex magnis hieris facerem, præcipue per eam quæ Iuſti dicitur, quã Paulus lib. 7. deſcribit. Sumi aũt debet cum melicrato & ſale, & non ſemel, ſed toties per interualla, donec corpus bene mundũ uideatur.

Caput, inſufflato in nares hoc puluere, expurgabitur: Piperis longi ʒ 4. ſinapis ʒ 2. Euphorbij ʒ 1. Acetũ quoq; ſcilliticũ gargariſſatũ optime ad hoc cõducetũ. Ad quod etiã faciet, ſi materia ad alia loca trahaťq; hirudines uenis ani admotæ præci pue preſtabũt. Itẽ balneũ ſpõtanearũ aquarũ, quę prope Viennã ſcaturiũt: uel aquę tantũ ſalitæ, ut mari ſint ſimiles. Sed & cucurbitulę dorſo, ſpinæ, natibusq; admotæ, Inter multa uero quæ auribus immitti in hunc uſum poſſunt, magnã fiduciam habeo in aceto in quo abſinthium, quod iſtic optimum paſſim naſcitur, excoctũ ſit, Item in ſucco cæpę, uel in oleo rutaceo, quod in ipſa excauata cæpa bullierit. Quod ſi per hæc non in totum ſymptoma auferaťr, ad nigrum elleborum cum melle co ctum accedendum eſt, & demum ad laterinum oleum.

Ad roborandum dehinc cerebrũ, & meatus cutis aperiendos, oleum maxime conducit in hunc modum paratum: Olei antiqui, uini odorati ana ℔. mediam, nu cis moſchatæ, thuris, maceros ana ʒ 3. arida mediocriter trita cum humidis bene mi ſceantur, & crebro tribus diebus exagitentur, quarto die in uaſe uitreo roſtrato ad hoc munus idoneo incluſa, ſupra leuem ignem tandiu detineantur, donec exeun tis per roſtrũ liquoris color mutetur: quo mutari incipiente, aucto igne, uas quoq; in quo liquor ſtillatim manabat permutetur, ut ſeorſim ſecũdus liquor colligatur, qui longe primo erit efficacior. Ex primo cutis caluæ, & præcipue in locis futurarũ ieiuno perfricabitur: ſecundi uero gutta naribus & auribus inſtillabitur. Et his qui-

dem

deim præsidijs, Deo opitulante, spero te longe melius auditurũ.

Morbũ, quo regius ille puer laborat, ut ex his quæ scripsisti coniũcio, putat prę clarus ille medicus esse, quẽ apud nos uulgò mulierculæ lactumẽ uocãt, de quo in fine meæ de exterioribus morbis epistolæ, mentionẽ feci: docuiq; ad achores, ceria, psydracia, exanthemata ue pertinere: uaria enim specie in diuersis uisit. De hoc morbo primus (ut ego puto) inter recentiores particulatim scripsit Gulielmus de Salicetto, sub nomine crustæ uel lacticij. Crustæ quidẽ (ut arbitror) quoniã eminẽt in cute patientiũ puerorũ ueluti quædã crustulę: Lacticij uero, q̃d ex lactis acredine, salsam pituitã & tenacẽ in puero subnutrientis, generatur. Hunc morbũ nec ego in lactenti bus magnopere pellere nitor, præsertim quãdo faciem nõ admodũ dehonestat, nec periclitatur ut oculos oblædat, quod nõnullis accidisse scio. Gulielmus tamen ipse, non contemnẽdus medicus, curã docet, qua se multos sanasse ait absq; aliquo periculo uel timore, quod ego quoq; sine mendacio possum affirmare: nõ eisdẽ tamen præsidijs semper usus, sed pro materiæ morbũ facientis, reliquarũq; rerum à quibus indicationes curatiuę sumendæ sunt, uarietate, remedia mutaui: unũ tamen semper cauendo, ne scilicet rebus nimis adstringentibus, frigidis ue, materiam introrsum repellerẽ. Verũ suspicio talis morbi, in regio hoc puero mihi habenda nõ uidetur, iam septimũ annum agente: nisi forte quispiã dixerit, à lacte primo contractũ morbum, ita loca infecisse, ut bonũ quantumuis nutrimentũ, bene immutare nõ ualentia, similem priori infectionẽ gignant. Quod si ultro dederimus, longe maior nobis incumbet curationis necessitas, ne uidelicet longiore mora, quotidie difficilior reddatur, peiore in dies habitu, in ipsis mẽbris patientibus derelicto, præcipue si iam 7. ætatis annũ agit, in quo solent infantiũ morbi, unà cum ipsa infantia recedere. Purgandum igitur ducerẽ primo, nec semel corpus, leui aliquo medicamine, ex rheo uidelicet, rosaceo uocato syrupo, quem Bononienses Mucarũ uocãt, senę, polypodio mannáue, aut simili aliquo cõcinnato. Abluẽda deinde patiẽtia loca, ex aqua in qua lapathũ, fumaria, absinthiũ decocta sint, & post balneum, rheo præcipue pontico, quod nunc è Polonia defertur, in aceto resoluto perfricanda: deinde illinenda unguento ex oleo amygdalarũ amararũ, succo radicũ uitis albæ, & modico lithargyri parato. Adere possem multa, sed hæc satis superq; fore cõfido, ad fœditatẽ illam potius q̃ morbũ, à nobilissimo illo puero depellendã: cui deus opt. max. Nestoreos annos incolumes cõcedere dignetur: sperandũ enim ex tam splendidis rarisq; parentibus ortum, in summũ, & omnibus numeris laudandũ principẽ euasurũ. Tu uero dabis operam, ut sereniſſimi eius parentes seniores, senẽ uideant filium, in quo uirtutes eorum eximiæ reflorescant. Vale, tui Manardi memor.

Ex Ferraria, Calend. Octob. M. D. XXXIII.

EPIST. III. De Ebeni Indici electione & usu.

Tsi Deus optimus maximus summe iustus sit & summe benignus, pro imperscrutabili tamen cõsilio suo & uniuersali prouidẽtia, modo unum modo aliud, nec ita unum, quin & aliud simul, nobis manifestat. Quũ igitur anno ante hunc duodequadragesimo, ad coërcenda humani generis delicta, luem pessimã Gallicam uocatã, ueluti multicipitem hydram, in nos grassari permisisset: nõ paulò post quasi alexipharmacũ, ex incognito antiquis orbe, ad incogniti morbi curationẽ, lignum quoddam iussit afferri, quod sanctũ haud immeritò ab his nuncupatũ est, qui eius beneficio à tam pernitioso morbo, atq; alijs qui ferè incurabiles uidebantur, sunt pristinæ ualetudini restituti, & de lacu miseriæ in portũ reducti salutis. Huius usum uarij uario modo docuere: omnes tamen in uno hoc peccãt, quod omnes uno calceo (ut aiunt) calceandos existimarũt: eum tamẽ ita in hoc, sicuti & in alijs medicinæ præsidijs pro natu

ralibus, non naturalibus, & præternaturalibus rebus oporteat & uictus rationẽ & ipsius ligni modum, atq; usum uariare. Quæ licet non ad amussim præcipi possint, patiente non continue uiso, ut tamen Reuerendiss. domino & mihi summe obseruato morem geram, attentis his quę aliàs per Excell. Cracouienses medicos mihi de illius affectibus significata sunt, quantum mea poterit imbecillitas conabor ostendere, quænam agenda mihi uideantur, ut desideratus finis ex huius ligni decocto consequatur.

Vt igitur ordine quodã incedamus, quatuor præcipue cõsiderabimus, uidelicet ligni electionẽ, eiusdẽ prę parationẽ, usum, uictus rationẽ. Tria ad nos hactenus huius ligni genera peruenere. Primũ, quod guaiacũ uocant, densius, grauius, crassius, interiore parte nigricãtius, exteriore subpallida, & ueluti lineis quibusdã ad fuscũ inclinantibus, in æque distantibus per longũ intersecta. Alterius ad albius magis uergit exterior pars, neq; est tam manifestis lineis distincta: nigrum tamen & ipsum colorem intrinsecus ostendit, sed minore orbe q̃ præcedens. Tertiũ, quod sanctũ præcipue uocatur, tam intrinsecus quàm extrinsecus albicantẽ colorem præ se fert, exilibusq; ualde lineis eius distinguitur longitudo. Ex tribus hisce generibus ego in casu nostro primum prætulerim, quod proculdubio hebenum esse Indicum puto, nec ab eo secundũ, nisi fortè natalibus, differre. Tertium ualentius esse non dubito, quoniam & acrius est, & odoratius. Quia tamen eius decoctũ & aspectu turpius, & gustu est insuauius, ueritus ne ita displiceat, ut uentriculũ prosternat, nec cõtinua eius potus possit, idcirco primum potius eligendũ ab initio puto. Vbi tamen eius potus per 20. dies sumptus, non plene profuisse uisus fuerit, poterit D. sua Reuerend. per quinq; uel decem dies hoc tertio uti, uel pluribus etiã, si opus esse præsentes medici iudicauerint. Et hæc quidem de ligni electione dicta sint.

Præparatio haud difficilis est: atteritur enim uel lima uel torno uel scobina uel alio instrumento, & in tenuissimũ quantum fieri potest puluerem redigitur, in decu placq; electissima aqua, uitreo uel uitreato uase, tandiu claro igne, nec admodũ uehementi, bullit, donec tertia pars excoquat. Semper aũt dum bullit spuma auferatur, & per se ad usum, quem inferius docebo, reseruetur. Et hæc quidem aqua erit pro medicata potione, sicuti inferius docebimus, mane & uesperi bibenda.

Alia uero aqua ex eodem quidem ligno, sed in crassiusculas partes dissecto, hoc modo paretur: Sunto ligni pars una, aquæ uigecupla, mũdoq; uase, uehemẽtioreq; claro tamen igne bulliant, donec quarta tantũ aquæ pars consumpta sit: qua aqua inter prandendũ cœnandumq;, non alio potu, sicuti inferius monstrabitur, utetur.

Vsus primæ aquæ talis sit. Præcedat purgatio, per tres sequentes potiones: Senæ, polypodij, passularũ ana ʒ.6. bulliant in sex uncijs aquæ fœniculi ad tertiæ partis consumptionem, & in decocto madeant horas decem: rhei barbarici, agaricianæ ʒ s. dulcoretur cum melle rosaceo ad gustum domini. Sumpta ter hac potione, mane sequenti in aurora bibat decocti primo modo parati ʒ.4. quantum ferre poterit calidi, atq; per horam dormiat: dehinc iterum quatuor alias uncias bibat, iaceatq; per aliam horam, sed non dormiat: post quam tertio eandem quantitatem aquæ bibat, sed tepidam, statimq; à potu surgat, & loco calido leuiter tandiu inambulet, donec aqua è uẽtriculo descendisse uideatur, tuncq; eo modo prandeat quo inferius iubebimus. Vesperi ubi iam cõcoctum prandium erit, quinq; uncias eiusdem aquæ bibat, non ualde calidæ, & post horam unam cœnet: eundemq; præcise ordinem per continuos dies quinq; seruet. Die sexto ex præscriptis purgatorijs potionibus unam accipiat, nec eo die primam illam aquam bibat: sequenti, hoc est septimo, penitus quiescat, nihilq; aliud medicinale accipiat, præterquam unum cochleare sequentis mixturæ: Ramentorum tenuissimorum illius tertij ligni quod sanctum uocant, p.1. macéris, quem florem moschatum uocatis p.s. mellis rosacei

cei p.4. Octauo die ad potum primi decocti reuertatur, eoq; decem diebus quo superius diximus modo utatur: nisi forte augenda quantitas præsentibus medicis uideatur, ad uncias usq; quinque pro singula potione. Vndecima die, quę erit à primo potu decimaoctaua, eandem purgatoriam potionem accipiat, post quā duobus diebus quiescat, eadē qua diximus mellis rosacei mixtura utens. Sequētib. diebus, post uidelicet uiginti, semel tantū aquā ex ligno sancto factam, mane ad quantitatem quinq; unciarū bibat: quem potū per alios decem dies cōtinuare poterit, & diebus trāquillis ac serenis domo exire: quibus nisi aluus sponte ierit, clysmatibus ex eadem aqua factis, adiecto melle rosaceo & oleo chæmęmelino, mollienda erit. quod etiam prioribus diebus agendum, si opportunū uidebitur. Vidi enim nonnullos, qui ex decocti primi ligni octonis uncijs, solutam satis aluum nacti sunt. Completis his decem diebus, uel eadem purgatoria potio, uel alia consimilis, uel etiam ualidior, si præsentibus medicis uidebit, erit exhibenda, atq; post hanc mixtura utendum quæ habeat, ligni sancti, nucis myristicę, seminis fœniculi ana partem unam, ambræ p. s. moschi partis unius quartā partem, mellis, chebularum quadruplum aliorū. Spuma, quā diximus ex primo decocto seruandā, frons & tempora assidue perficanda, & si qua pars corporis alia male uidetur affecta. Et hic quidē horum lignorū usus mihi uidetur Reuerendiss. huic domino cōducturus. Quod faxit dominus Deus noster.

Supereſt uictus ratio, quæ ui cōstante, primis quinq; diebus satis tenuis sit, ut uidelicet quotidie sex tantum unciæ panis edantur. Sit autem nō semidalites, purissima ue farina cōfectus, sed ex ea cui aliquid crassiorū tritici partiū sit cōmixtū, beneq; fermentatus & coctus, ac modicè salitus. Opsonij aūt loco nihil accipiatur, nisi pinei uel amygdalarū nuclei uel pistaciorū, aut nudi, aut saccharo obducti. Addere poteſt & oriētales passulas maiores minores ue, sed ita modicas, ut omniū horū etiam pondus selibrā nō excedat. Panis aūt & alia quæ opsonij uice accipiūtur, inter prandium & cœnā ita dispartiantur, ut cōsuetudo seruetur. Tutius tamē uidetur, ut cœna minor sit prandio, quo mane dum aqua bibenda erit sit plenè cōcocta. Sexto die quo purgatiōe utetur, addet ius paruæ pullę gallinaceæ. Decem sequētibus diebus si ferre eundem uictum poterit, nihil plus adijciat: si minus, tres carnis eiusdem pulli parui unciæ iuri superaddantur. Post uiginti dies, phasiani uel perdicis pulpæ concedantur, quæ tamen selibram per diem non excedant. Transactis in totum triginta diebus paulatim annonæ adijciatur, ita ut exactis quadraginta diebus, ad consuetum uictum, qui tamen parcus semper est, ut audio, reuertatur.

Quod ad potum uero attinet, secūda aqua à me superius descripta, primis quinque diebus simplici utetur. Sequentibus decem diebus mel uel saccharum adijciet. Post uiginti, tribus uini cyathis contentus erit, hoc est, uncijs in totum sex. Hæc sunt quæ mihi alioqui occupatissimo, uisa sunt de potu horum lignorum scribenda. Quæ tamen omnia arbitrio præsentium clarissimorum medicorum & correctioni permitto, quibus me etiam atq; etiam commendo, Reuerendissimoq; domino cum humilitate me trado.

Ex Ferraria, in uigilia sancti Matthæi, M. D. XXXII.

EPIST. IIII. Consilium pro nobili quadam matrona, sputo sanguinis, febre, hulcere palati, tussi, laborante.

Affectus prēter naturā, quibus honesta hęc matrona laborat, sunt, sputum sanguinis, febris, destillatio, ulcus palati, tussis. Naturalia: Caput humidum, calidū, latorū pororū, imbecille. Iecur calidū & siccū. Vētriculus fri

gidus,humidus. Victus,ocium,cruditas,cibi pituitam gignentes. Ex his creuit pituita in uentriculo: ex iecore in toto sanguine bilis. Eleuantur uapores ab utroq; humore ad caput, qui ob eius imbecillitatem non discussi, crassescũt, & occurrente causa exteriore destillant: ex qua destillatione omnes mali affectus & fiunt & facti sunt, qui sunt enumerati.

Sputum quidem sanguinis, symptoma est, exiens scilicet mutatũ. Morbus à quo prouenit, est solutio continui uenæ. Causa eius est pituita, aliqualiter à bile secum mista exusta, & ad salsedinẽ conuersa. Dubia, quæ uena, quomodo aperta. Solutio primi, uena asperæ arteriæ. Probatur, quia exit sanguis sine tussi, uel cum parua, cum quodam q; potius screatu. Sentitur in gutture uel parũ infra sensus uelut ulceratí: & licet aliquando emittatur sanguis cum tussi, est sanguis, qui exiens ex loco læso, descendit ad pectus, qui postea cum tussi eijcitur. Non obstat quod spumosus, quia, ut dicit Auicenna, & ratio dictat, quandoq; spumosus est ex canna pulmonis, & est ueniens cum screatu & tussi exigua, & est id quod egreditur parum, & est ibi sensus cum dolore. Solutio secundi, aperta per ulcerationem. Et si dicitur, deberet exisse pus: dic, quod nondum erat genitum.

Febris morbus est, ut constat. Et si quis quærat, quænam sit: dico esse febrem in putridis humoribus accensam, continuam, ex materia salsa, id est, phlegmate salso, putrescente in concauitate pectoris. Et si quis obijciat, quod deberet esse intermittens, quia materia putrescit extra uenas: dic, quod est continua, ratione propinquitatis ad cor. Destillatio symptoma sub eodem genere contentũ, scilicet sub exeunte mutato. Sicut Tussis sub malo motu. Vlcus uero palati solutæ cõtinuitatis morbus est: ambo autem ex destillatione sequuntur.

Prognosticum: Periculũ est empyematis, hoc est suppurationis, ex materia fluxa & fluente ad pectus: & demum phthisis. Periculũ etiam est rupturę uenæ in pulmone uel pectore, ob tussim, suffocationis q; demum ex multa materia.

CVRATIO.

Harum affectionum quædam sunt factæ, scilicet solutio continuitatis uenæ, & ulcus palati, quæ curatione proprie dicta indigent, quæ in exiccatione & unione consistit. Quædã fiunt, ut destillatio & tussis. Quædã partim factæ, partim fientes, ut febris. Operatio igitur medici aduersus eas, partim præseruatiua, partim curatiua esse debet. Ad quam recte agendam uariæ occurrunt intentiones: quo scilicet ad sputum sanguinis, uenæ cõsolidatio: quo ad tussim, uacuatio materiæ cõtentæ in pectore: quo ad febrem, curatio factæ per frigida, fientis per causæ remotionẽ: quo ad destillationem, ut sistatur: quo ad palati ulcus, consolidatio.

Dubitari igitur non ab re potest, unde incipiendũ. Dic, quod à destillatione: tum quia inde omnia alia pendent, ueluti ab ea uel facta uel fientia: tum quia magis suspecta, siquidem nunc sputum sanguinis exile est. Incipientes ergo à cura destillationis, eliciamus intentiones eius curatiuas, non negligentes tamen cætera.

Destillatio, quantum ad ipsam fluctionem attinet, est exiens mutatum: quantum ad affectionẽ, quę ipsum facit, dicit malam temperaturam cum materia in capite contentam, quæ eget euacuatione, quæ tum extrahendo ipsam materiam, tum ad alia loca distrahendo, est agenda. Primum potest fieri uel phlebotomia, uel pharmacia purgante.

Dubitari igitur potest, an conueniat phlebotomia: & si conuenit, an sola sufficiat. Dic, quod conuenit: quia destillatio est ulcera faciens & suffocationis formidinem. Conuenit autem non tota simul, sed per interualla facta, ex iecoris uena, & modo dextri modo sinistri cubiti. Ad aliud dic, quod non sola, quia materia in uentriculis cerebri contenta substantiam madefaciens, per eam non euacuabitur.

Circa purgationẽ etiam dubitari potest, an sola sufficiat pharmacia, quæ per inferiora

riora materiã educat. Dic, quod nõ: sed uacuare etiam caput particulariter oportet. Nec etiam hæc sola sufficit, sed uacuandum quoq; est tum ad longinqua retrahendo, tum ad propinqua deriuando.

Dubium etiã contingit, unde cõputandi dies iudiciales, an scilicet à destillatione, an à uenæ apertura. Ego teneo quod à destillatiõe: iuxta quam supputationẽ, uena aperta esse uidetur in uigesimaseptima die â morbi initio.

Ad opus tandem accedendo, Victus sit ualde tenuis, prohibeaturq; caro, uinum, oua. Vtatur auena, uel ordeo, uel amygdalarum succo, quibus ob fracturam uenæ, superponatur puluis aliquis adstringens, ut nucleorum mali punici acidi, uel rhoi Syriaci, uel fructuũ myrti, qui præ alijs mihi magis placent, etiam si per se edantur. Potus sit aqua calybeata uel aurata cum iuleb rosato. Omnes escæ uergant ad frigidum. Potest uti coriandris, & manuchristi uocato, cum margaritarum pulue re & corallij parato. Aër uergat ad siccum & frigidum, quare non conuenit ignis.

Retractio fiat per frictiões, per extremorũ membrorũ uincula, quibus quãdoq; admoueanẽ cucurbitulæ, quæ etiam supra iecoris regionẽ nõ inutiliter apponent.

Purgatio cum pilulis quidem cocchijs, nisi uehementia febris prohibeat: alioqui cum polypodio & siliquæ Aegyptiæ liquore est faciunda. Caput purgetur butyro intra nares dato, cui octaua pars elaterij sit adiecta.

Deriuatio per sinapismum abraso capiti cum columbino stercore factũ. Necessitate cogẽte aliquod narcoticũ detur, uel philoniũ persicũ, uel theriaca noua, quã laudat Galenus. Syrupus myrtinus cum iulebo rosato, & tussi, & febri, & sanguinis sputo cõducet. Vnguentũ aliquod adstringẽs, circa gutturis & pectoris superiora etiam conducet, ut quod ex oleo myrtino & pastillis per electrum uocatis componitur. Palati ulcera per gargarismata curabũtur, ex plantaginis decocto & succo nucum, modo Galeni adseruatum.

EPIST. V. Io. Manard. Academiæ medicorum Cracouiensium. Examinantur quædam à medicis nonnullis scripta pro Reuerendiss. D. Cracouiensi Episcopo.

Cum iam scriptis mãdassem ea quę ad salutẽ Reuerendiss. domini Cracouiensis episcopi conducere mihi uidebantur, placuit ne frustra mihi missa uiderent ea perlegere, quæ à nõnullis medicis sub Italorũ medicorũ nomine, eandẽ ob causam fuerãt scripta. Inter legendũ aũt multa occurrerũt in quibus ego aliter & sentiebã & scripserã, q̃, quicũq; nam fuerint, excellentes illi medici scripsissent. Operæpreciũ aũt me facturũ putaui, si hæc sigillatim explicarẽ, atq; enucleanda Cracouiensi medicorũ academiæ proponerẽ, adiectis rationibus quæ me cogerent in priore sententia perstare, nec ab alijs quæ scripseram recedere. Vestrũ autem erit, Cracouienses medici, ad æquilibriũ rationis utraq; dicta referre, & quæ lanx interuergat solerter pensitare.

Primum dissidiũ inter nos est, quod illi laborasse in nostro Reuerendiss. domino cogitationẽ putãt: ego potius imaginationẽ. Ad cogitationes si spectat ratiocinatio, rationis ue discursus, quã labefactã ex his quæ scripta sunt minime colligo, scribitis enim adfuisse silentiũ, mœstitiã, fastidiũ, mortis expectationẽ. Ex hoc enim, quod proculdubio corruptã imaginationẽ faciebat, per rectum ratiociniũ reliqua sequebantur. Quis enim nõ mœreat mortem expectans: quis nõ sileat, & mundana cuncta in summo fastidio non habeat: Incolumi igitur permanente ratiocinio, ex sola mortis imaginatione, reliqua meo iudicio sequebantur. Quæ etiam imaginatio non penitus absq; ratione contingebat, cum consideraret secum tot præsidijs, tantaq; medicorum diligentia, continue ad deterius labi, nec uel tantillum subleuari.

faciunt hæc ut imaginationem in eo potius laboraſſe putem, quàm intellectum, quem Galenus cogitationẽ uocat. Verum apud eundem Galenũ, diſputatio hæc dialectica potius eſt quàm medicinalis, cum eodem in uentriculo principes omnes uires ſecundum eius ſententiam reponantur.

Aliud uero maioris momẽti diffidiũ eſt, quod tremore cordis cõtinuò affligi eum dicũt: quod nec uos ſcribitis, nec ego putarim uos alioqui oculatiſſimos in tantimomẽti re hallucinatos. Nec eſt ut ſe Auic. clypeo tueantur, dicentis, non poſſe cõmunicari cordi à capite uel uentriculo (Sic enim legendũ puto: licet in exemplari ad me miſſo pro uentriculo legatur cor) aliam noxã, q̃ tremoris. Nam neq; Auicen. innuit hoc dixiſſe: nec ſi dixiſſet, eſſet illi plus quàm rationi, Galeno & experientię credendũ, quæ oſtendũt alios quoq; affectus, præter tremorẽ, poſſe cordi ab alijs membris cõmunicari, ut dolorem, ſyncopã, ſeu animi defectũ: hæc enim fieri ab ore uentriculi præter experientiã & rationes quas facile quiſq; conſiderare poteſt, Galenus quoq; teſtatur lib. primo de cauſis ſymptomatum, quinto de locis affectis, & primo Artis curatiuę ad Glauc. Vnum uero eſt, quod maxima me afficit admiratione: medicos uidelicet illos Patauos, qui certe ex tot locis Galeni adductis uidentur in eius lectione aſſidui, cum tremorem cordis per conſenſum fieri, in ſecundo ſuo conſilio ſcripſiſſe, quem in primo continuũ eſſe affirmauerant: docente Galeno in ſecundo libro de locis affectis, tunc affectum proprium putandum, cum permanere in parte quapiam conſpicitur.

Addunt & aliud, quod ego non probo, certum ſcilicet eſſe, humorẽ melancholicum non ferri in Reuerendiſs. hoc domino ad uentriculũ. Hoc probant quadam coniectura. Coniectamus, inquiunt, in ſplene eſſe ingentẽ obſtructionẽ, ergo certum talem humorem nõ poſſe ad os uentriculi deferri. Quod uero adſit obſtructio in liene, non aliter probant quàm ex ſuppreſſione fluxus ſanguinis per uenas ani, per quem ſanguis melancholicus conſueuerat expurgari. Sequelam probantes ex Galeno, libro de atra bile dicẽte, ſanguinem illum retentũ facere obſtructiones, & corpus inficere. Cui ſententię addunt aliud teſtimoniũ Galeni 5. de locis affectis, Innituntur igitur duabus ſequelis, ſecundum hunc ordinem: Fluxus ſanguinis melancholici per ani uenas conſuetas eſt retentus, ergo ab illo ſanguine non expurgato fit lienis obſtructio & corporis infectio. Secunda ſequela eſt: Obſtructus eſt lien ingenti obſtructiõe, ergo humor melancholicus nõ poteſt ad os uentriculi ferri. Ego uero tantum abſum ut cum eis ſentiam, ut credam totum contrarium: tantam uidelicet quantitatẽ atrę bilis ad uentriculum ferri, ut appetitum tollat, non faciat: hoc enim quandoq; cõtingere & Galenus lib. 6. de locis affectis, & Auicen. primo cap. de ægritudinibus ſplenis affirmant. Delatam autem magnam atræ bilis copiam ad uentriculum, ex his quę à uobis ſcripta in uarijs locis ſunt, colligo. Et primo ubi enumeratis ſymptomata multa, quæ ardorem uentriculi præibant, Mœſtitiam ſcilicet, ſilentium, tædium, mortis expectationẽ, quæ certe ſunt (ut nec ipſi diffitentur) atræ bilis genimina: ad quę cum (ut ſcribitis) ſequeretur oris uentriculi ardor, negari non poteſt quin ab atra bile ad uentriculũ delata, ardor ille excitaretur: ad quem tantum defluxum nõ ſequeretur appetẽtia, quia & maiore copia quàm par eſſet, ferebatur, & melancholia potius erat quàm melancholicus ſuccus, ueluti uos alio loco ſcribitis, deijci dicẽtes ex clyſmate, alephanginis pilulis & manna, magnũ modum ſpumantis & ueluti ebullientis exuſtæ melancholiæ. Acida enim ualde ſit oportet, ſi excitare appetitum debet, quæ ad uentriculum fertur melancholia, ut Galenus teſtatur lib. 6. de locis affectis. Et fluere igitur & fluxiſſe magnam atræ bilis copiam ad uentriculum puto: nec uideo ex ſuppreſſo ſanguine, per ani uenas euacuari conſueto, lienis obſtructionem neceſſariò fieri. Poteſt enim humor ille ater, partim in uentriculo, partim in hypochondrijs atque in alijs locis congregari; ſed & per totius

totius corporis uenas diffundi. Potest & in ipso liene plus quàm antea abundare, non tamen obstructionẽ in eo facere. Non uideo etiam aliam eorum sequelam esse necessariã, hanc scilicet, In liene est ingens obstructio, igitur melancholia ad os uentriculi non potest deferri. Possunt enim aliæ lienis uenæ obstrui, ea remanente non obstructa, quæ melancholiã portat ad os uentriculi. Multos enim uidimus cum ingenti lienis obstructione, cibi appetitũ non amittere. Vidimus etiam nõnullos, effugnoscebatur, mœstitiã melancholicã absq; appetitu incurrisse. Quod etiã Galenus lib. 6. de locis affectis testatur, cuius uerba libuit adscribere, ut Excell. uestræ cognoscant, ea quæ nos scripsimus, esse ad Galeni mentem dicta: nec ex suppressione euacuationis atræ bilis consuetæ, tolli accessum eius ad uentriculũ. Sic enim uerbũ uerbo reddendo scribit Galenus, de liene loquens: Verum plerunq; à seipso excrementa quemadmodũ iecur expellit, adeò ut & quandoq; melancholicũ sanguinẽ simul cum nausea per uomitũ eijciat, & per inferiora aliud simile subeat, & nõ facta tali euacuatione, mœrores & pusillanimitatẽ melancholicã faciat, necnon interdũ cibo rum uehementissimas appetentias, & præcipue ubi exacte acida fuerit ea quæ ad uentrem fertur superfluitas. Plerunq; uero euersiones & abominationem, quando aliam quandã habuerit corruptionẽ. Ecce igitur, ex suppressione sanguinis, qui de fluere cõsueuerat, non necessariò tolli effluxũ humoris atri ad uentriculũ, nec necessariò tolli appetitũ, sicuti nec necessariò fieri eum, humore atro ad eam fluẽte. Non recedendum igitur à nostra sententia, quæ effluere quidẽ ad uentriculũ melancholiam dicit, tolliq; appetitũ: Tum ab ea, quoniã scilicet corruptione quadã participat; tum à pituitæ tenacis copia. Mœstitiæq; causam nõ in atrã bilem, ut ipsi dicunt, inuenis cerebri contentam: perpetua enim esset, & nõ (ut scribitis) quandoq; reuertetur: sed in fumos ab ea ex naturalibus membris eleuatos generari.

Addunt & aliud, quod magni momenti esset, si ueritatẽ haberet: Reuerendiss. scilicet hunc dominũ, esse ad aquam intercutẽ præparatũ: ea enim quæ de sanguinis euacuatione à me scripta sunt, uel in totum deijceret, uel moderãda ualde ostenderet. Verũ uix crediderim Excell. uestras, quæ tantũ operæ in curando hoc clariss. domino sumpserũt, & tam ad unguẽ uniuersa acta & quæ in dies occurrerũt symptomata cõscripserũt, rem hanc tam arduã prætermisisse, imò cõtraria potius indicia nobis significasse, facie uidelicet eum alba, & ad purpureũ uergente, fuisse: nulla cachexiæ, hoc est, mali habitus, mutatiq; coloris aut tumoris faciei, præcordiorũ, manuũ, uel pedum, facta mentione. Palpebrarũ quidem tumoris cũ rubore meministis, qui malam potius loci q̃ totius corporis affectionem demõstrat: ad quam tamen hydropen si præstantissimi hi consultores agnoscebant D. suam Reuerendiss. esse præparatam, certe debuerant huic rei magis consulere quàm lachrymarum fluxui.

Scribunt præterea Galenũ. 4. libro de usu partium, & 2. de temperaturis dixisse, à uesica fellis ferri ad uentriculũ: cum tamen ipse Galenus libro 5. de usu partium rationẽ reddat, quare natura nõ ad uentriculum, sed ad primum intestinum bilem transmittat. Libro uero secundo de tẽperaturis, fluere quidẽ nonnullis bilem à uesica ad uentriculum, rarum autem esse hoc, & pauctissimis contingere. Et hęc quidem sunt rerum capita, in quibus quantum ad eam partem attinet differimus.

Quod uero ad operationẽ spectat, in nõnullis etiam dissentimus. In cõcoquẽda quidẽ bile ipsi laudãt syrupũ de fumo terræ, puto à Ioanne Mesue descriptũ. Quem quidẽ aptum ego puto ad uacuandũ, nõ ad cõcoquendũ, ut simplicia medicamẽta, ex quibus cõponitur, manifestãt, Myrobalani scilicet, epithymũ, polypodiũ, pruna Tamarindi, siliqua Aegyptia (casia scilicet uocata) & demũ succus ipse fumarię. Alio qui neq; exusta illa bilis, cũ superfluò cocta sit, uerè concoqui potest: sed satis est ut ita à natura uincaẽ, ut pelli per purgatoriũ medicamentũ possit. quod tamẽ neq; ex

pectandũ uoluit Galenus, niſi in materia putreſcente: in ea enim, non in alia, concoctionem agnoſcit in urina: ſed in achoribus & cephalalgia, lib. primo de medicamentis ſecundũ loca, nulla præuia uel concoctione, uel alia alteratione, materiã purgat: ſemperq; materiã quidem tenacẽ & craſſam attenuat & præcîdit, tenuẽ uero ceu ſuapte natura euacuationi paratam, ſtatim euacuat. In cæpis quoq; diſſentimus. Eas enim ego incidendi gratia, & patriæ conſuetudinis ratione, cum carnibus coqui ignoſco: nõ ignarus eas mali ſucci eſſe, & uel parum uel nihil alere. Verum non eis uescendum dico, ſed carnes eis condiri concedo. Vuas ſiccas penitus interdicunt, tanquam ad rem non facientes: quas tamen Galenus modicè detergere, uentriculum roborare, & oris eius lenes morſus ait hebetare: quare eorum uſum potius laudo quàm uitupero: ſicuti & caricarũ, ueluti incidendi & attenuãdi uim habentium.

Vituperant etiam piſtacia, quæ ego laudo, tanquã iecur roborantia, & eius obſtructiones remouentia: licet Galenus ſe neſcire dicat, ſtomacho ne ſint nocua uel utilia. Paul. tamen Aegineta, & Auicenna eum ſecutus, tanq; ei utilia cõmendarunt. Lupulos laudant, & ceruiſiam uituperãt, uel fortè neſcientes eam illis confici, uel nocumentũ in frumentũ, nõ in lupulos referentes. Ego uero, ut ingenue fatear nõ bene me noſſe lupulorũ uim, Meſue in his ſicuti in alijs multis rebus parũ credẽs, ita ceruiſiam uituperare nequeo, cũ ſeptentrionales homines eius potu utentes, ſaluberrimos uideo & robuſtiſſimos. Quicquid tamen de ceruiſia ſtatuaẽ, medonem apud uos uocatũ, quod eſt hydromelitis genus, magnopere in hoc. Reuerendiſs. Domino cõmendo, quem Deus optimus maximus longo tẽpore ſeruet incolumẽ, cui ſit laus & gloria. Ex Ferraria, XII. Calend. Martias, M. D. XXXII.

EPIST. VI. Antonio Pedochæ medico, de Rheo, an conueniat in pleuritide, & an magis purget ſi totum deglutiatur, quàm eius decoctum.

DVas inter te & Fabiũ in rheo barbaro obortas cõtroueſias ſcribis. Primam, antiquam quidem, & à multis diſcuſſam, an pleuritide laborantibus cõgrue exhiberi poſſit. Alterã nouam, & à nemine quod norim diſputatam, an uehementius purget ſi totum, ſicuti eſt, deglutiaẽ, uel ſolo liquore in quo conuenienti tempore maduerit epoto, corpulentia eius abijciatur. Quæriſq; meam in utraq; lite ſententiam. Quod certe onus non libenter ſubeo, tum quod non meũ eſt tantas inter uos lites cõponere, tum ueritus ne ex duobus amicis alterũ perdam. Tibi tamen & per literas & per nũcios hoc efflagitanti negare non potui, quin ſtatim à podagra aliquantiſper reſpirans, calamo manum admouerem, & quid de utraq; quæſtione ſentirem, tibi ſignificarẽ: illud præfatus, mea hæc qualiacunq; effluxerint, nõ modo ut prejudicij, ſed nec ut teſtimonij alicuius maioris uim habitura, ſcriptis eſſe demandata. Sed ne procœmiũ maius ſit quàm cantilena, primam dubitationẽ aggredientes dicimus, de quocunq; rheo ſermo ſit (duplex enim eſſe in quadã ad Leonicenũ epiſtola iandudum oſtendimus) tutò id, imò cum nota digno iuuamento, pleuritide laboranti poſſe exhiberi. Id enim quod ſupra Boſphorũ Dioſcorides, & ſupra Pontum Plinius naſci ſcribunt, ad aſthmata, & eos qui circa thoracem affectus cõtingunt, ualere dicit Dioſcorides: ad orthopnœam q; Galenus & Paulus. Sed & Auicenna Dioſcoridem ſequutus, ualere dixit ad aſthmata. Cum igitur circa thoracẽ, in membrana uidelicet eum ſubcingente, pleuritis gignatur, ad ipſam quoq; cõferre Dioſcoridis teſtimonio uidetur, atq; non mienus ei prodeſſe, q; ſpirandi difficultati, quæ maiori ex parte à craſſiore tenaciore uemateria fit, quàm pleuritis: quã tenacẽ craſſamq; materiã ſi educi terreſtris adſtringensq; rhei ſubſtantia nõ uetat, ſputum quoq; ne in pleuritide exeat minime prohibebit.

hibebit, ſicuti neque in maiore centaurio: quod licet minorem adſtringendi uim habeat quàm rheon, peculiariter tamen à Dioſcoride laudatur in pleuritide. Nec in adianto, cuius ſyrupum Ioannes Meſue laudat in eadem atque in peripneumonia. Sed idem quoq; Ioannes Meſue laudat zuccharum (ut uocat) alhuſar, quod tamen Auicenna ſaporis acerbi, quem ponticum uocat, dicit eſſe participem. Omnes denum medici laudant glycyrrhizam, quam habere quid ſtypſeos ſcribit Galenus. Laudant & gummi, quod adſtringẽdi uim habet & glutinandi. Laudant crocum, qui Auicenna etiam ipſo teſte, ut Græcos præteream, ſtypticitate non caret. Taceo intybi & cotoneorum ſemina, mâla punica, aquam roſaceam, paſſulas, florem æris, quæ adſtringentia quum ſint, à medicis, & præcipue ab Auicẽna, in pleuritide commendantur. Quodnam igitur infortunium rheo huic contigit, ut tot adſtringentibus admiſſis ſolum condemnetur? Quod ſi hoc de quo antiqui ſcripſerunt, & quod penitus odore caret, recipiendũ in pleuritide eſt: quis non libentius admiſerit aliud genus, quod in communi uſu ante Paulum Aeginetam eſſe cœpit, barbarum ſcilicet uocatum, odore ſuo eximio principalia membra, & præcipue ſpiritualia, miro modo corroborans & uires recreans. Ego certe, ſentiant alij quicquid uelint, ei uel ſiliquæ Aegyptiæ liquorem, caſſiæ uocatæ, uel aëreum mel, quod mannam dicunt, quæ membra potius laxant quàm roborent, nunquam in hoc morbo prætulerim. Et hæc quidem circa primam dubitationem dicta ſint.

Secundam, ſolius Ioannis Meſue teſtimonio, quem apud te magnæ autoritatis eſſe puto, facillime diſſoluemus. Dari enim permittit hic uir liquorem, in quo rhei barbari maduerint decem drachmæ, contriti uero quatuor ad ſummum drachmas concedit, contrarium facturus ſi maiorem uim purgandi relinqui in liquore putaſſet, ea quæ in tota ſubſtantia reperitur. Neq; hoc rheo peculiare exiſtimãdum, cum omni medicamini ſiue leniter ſiue uehementer purganti ſit commune: æqua enim cuiuſq; portio ualidius longe purgat per ſe tota deglutita, quàm eius decoctum uel cremor ebibita. Nec credendum, ut tuæ innuũt rationes, totam purgatoriam uim in liquorem transfundi: nam in eo etiam qui per quinq; dies maduit, ad nos delato, licet animam perdidiſſe à Meſue dicatur, uis tamen adhuc quædam ſupereſt purgatoria, ut qua nec pars ipſa terreſtris penitus caret, in his præcipue medicamentis quæ (ut Meſue modo loquamur) euacuant compri mendo. Stantibus autem his fundamentis, rationes quas ad contrarium probandum adducis, non difficulter ſoluuntur. Quare non eſt, ut in eis ſigillatim diluendis amplius laborem, præſertim cum adhuc non plenè conualuerim.

Vale igitur, & non contendendi ſtudio, ſed ueritatis inueniendæ gratia, bonis his litibus certare non deſiſte.

Ex Ferraria, M. D. XXXIII.

LARVM MEDICINALIVM LIBER

DECIMVSOCTAVVS.

EPIST. I. Ioannes Manardus Petro Nicolao Castellano me-dico Fauentino S. P. D. Defenduntur aliqua dicta in alia ad eundem epistola. Item de ptisana, rheo, tenui uictu, apio, pulo, citro, medicamento purgatorio, coturnicis carne, myxis, & pilulis Ruphi.

EX DISPVTATIONE illa tua pro astrologis tam longa & tot autorib. munita, ego non aliud euidentius colligo quàm id quod uolens lubensq; illis semper dedi, & quod quiuis è medio nouit, corpora uidelicet cœlestia generali quodam influxu per motũ & lumen hæc inferiora permutare: præter hunc uero particulares illas uires, uitæ, necis, salutis, morbi, ingenij, hebetudinis, uirtutum & uitiorum, inopiæ, diuitiarum, famæ, infamiæ, amoris, odij, fortunæ demum bonæ uel malæ effectrices, nec illis adesse puto, nec à magnis (quos tu affers) uiris cœlo adscriptas credo. Longior autẽ fuerim, si sigillatim tuas afferre rationes uelim atq; refellere: sed & superuacuè laborare cognoscar uiris bonis, qui celeberrimorum & uita & doctrina uirorum commentaria legerunt, astrologiam hanc diuinatoriam quantaquanta est, non solum redarguentium, sed & floccifacientium atq; deridentium: & ea præcipue quæ duo Pici, ut postremi tempore, ita & copia & argumentorum efficacia, reliquis qui in eadem aleam uersati sunt eminentiores, nobis reliquêre: quæ cum legisse te monstres, mirum est quod adhuc pergas tam præstigiosæ arti fidem mancipare: in qua si adhuc perseuerare uolueris, prius erunt, quæ illi aduersus eam tam late scripserunt, confutanda. Ne igitur actum (ut aiunt) agam, ad alia quæ in meis epistolis nõ probas, quambrimissime potero descendam: nec tuendi mei gratia, sed ut mentem meam à te (ut mihi uidetur) nondum bene perceptam, reddam lucidiorem.

Quod ad clima nostrum attinet, scias uelim me nimio fortè zelo in laudem nostri climatis ideo prorupisse, quod uiderem nonnullos amore suæ patriæ uictos, suũ reliquis prætulisse. Cœpi igitur cogitare, an ego quoq; possem meum cæteris præferre. Arrisit autem mihi argumentum, cui inniti Galenus uidebatur, Hippocratis patriam ex hoc cõmendans, quod esset exacte media orbis terrarum: quam mediatatem cum uiderem nostræ magis zonæ quàm Hippocratis patriæ cõuenire, ausus sum patriã meam Hippocratis patriæ, & totum sextũ clima quarto & quinto præferre. Pluribus igitur argumentis conatus sum demonstrare, nostrum clima ueritus dici posse medium terræ habitabilis quàm Hippocraticũ, ut eodem argumẽto quo Galenus usus est, meam approbarem opinionem: ad quam rem si non penitus collimaui, non multum à longinquo scopum attigi. Nec rationes meas tollit quicquid de hominis temperatura statuatur, (non enim hoc mihi erat disputandum) sed an clima nostrum uerè esset medium, in terra hac quam incolimus, non in uniuerso orbe, quemadmodum prima tua epistola uideris intellexisse. Hoc igitur probare conatus sum, siue totam ipsam quartam terræ quam incolimus partem, siue eam quæ commodius habitatur, consideraremus. Et hæc quidem de climate.

De saccharo toties scripsi, ut graue mihi sit eandẽ rem tam crebrò perfricare. Sentias tu, sentiant medici quicquid uelint, quando utri sententiæ quis hæreat, non est ad uitam hominis magni momenti. Si quis tamen, sepositò quocunq; affectu, diligenter aduerterit ea quæ à me scripta sunt, diuersas res sub sacchari uel zucchari nomine

mine esse comprehensas cognoscet. Sed, ut uideo, (forte quia te piget bonas horas male collocare) mea non diligenter legis: quod euidenter ostendis in aquis destilla tis, putans me uelle ut Galeni modo extrahantur, quum ego putem destillationem omnem, nedum hanc meam, penitus ei fuisse incognitam.

De ligno Indo nihil apud Auic. lego, quibus tu ais locis. Cap. enim 384. de ne scio quo grano scribit, quod kormiden uocat, quod nullam cum ligno Indo cõmu nionem habet. Cap. uero 484. sub mehenbethcat nomine, agit de lathyride, id est, cataputia uocata. An uero Aethiopicum Indo præferendum, alij cogitent: ego ab Indo recessurus non sum, ut quod & cognitum & expertum habeam, cum Aethio picum ut maioris longe precij possit (ut olim) ab interpollatoribus fingi.

De sectione uenæ in pleuritide bis etiam scripsi, atq; ut mihi uidetur, omnẽ ambi guitatem sustuli. Ideo enim (ut scripsi) Galenus secat contrarij cruris uenam, alio in flammato, quia ex crure laborante non licet ab initio uacuationem facere, ne plus sit quod aliũde trahitur, eo quod euacuatur. Oportet ergo ut reuulsionis gratia uel eiusdem lateris in manu uena secetur, uel contraria pedis. Ambæ enim cum uena cruris laborantis habent communionem: per quas tamen uenæ sectiones non in tendit sanguinem euacuare in inflammatione contentũ, sicuti in pleuritide: in qua ob membri nobilitatem cogitur euacuationẽ accelerare. Contrarij enim lateris ue næ sectio, uel nequaquam, uel tarde iuuat: quam tarditatem in cruris inflammatio ne non ueremur: sicuti neq; ueremur in dolore à dorso ad humerum descendente uenam cubiti secare, naturam iuuantes, quæ à nobiliore parte ad ignobiliorem, ma teriam transmittit. Quare uero Hippoc. in dolore ad præcordia descendente uenæ sectionem prohibuerit, Galenus ex dissectione uenarum manifestat. Cur uero in tali dolore, scilicet descendente, ad uenas tali non se uerterit Galenus, ideo factum puto, quia materiam citò ab inflammato loco uoluit extrahere, quod & serò & non sine discrimine fieret per tali uenam. Quod etiam ad cõtrariam nunquam accedat cubiti uenam, licet ambæ ex eadem cauæ uenæ parte oriantur, directus fecit aspe ctus: quem semper considerandum Hippoc. iussit, experientia ipsa ab euacuatio ne sanguinis per nares edoctus: quæ si è dextra nare, inflammato iecore fiat, iuuat: si è sinistra, potius obest. Cuius rei causam ego non in filamenta, ut nonnulli, sed in minores quasdam uenas refero, cum uena eius lateris cõmunionem habentes, non cum contraria.

De herba Gyarcha uocata nihil moror quocunq; uoces nomine: & si nihil aliud quàm natales uetant, non est ut eam sub alio collocem, quàm sub polemonij capi te, cum notissimas etiã plantas uideamus alijs locis nasci, quàm quibus scripsit Dio scorides. Sed aliæ causæ me mouent, ut aliam rem suspicer esse, quarum nonnullas ad te altera epistola scripsi.

Modum parandi ptisanam, ita absum ut putem incognitum, ut (si recte memi ni) in epistola ad Comaclensem episcopum, me cõmentariolum illud latinitate do nasse scripserim, in quo modus ille docetur. Verum libri non sufficiunt coquum bo num facere, sicuti neque nautam. Vt in prouerbium abierit, Nauta ex commenta riolo: in eos qui artem aliquam factiuã ex libris didicerunt. Experientia autem ipsa comperi paucos admodum esse, qui nostro tempore ptisanam norint recte parare. Et propterea scripsi inter reliquas rationes, & hanc me mouere, ut ea non admodũ uterer. Sicuti & dissuetudinem: quoniam magis abhorremus ea quibus sani nun quam sumus usi: & uitiatũ ordeum, quia scilicet non ad usum hominum, ut olim, & etiam apud multas nationes, sed brutorum tantum animalium apud nos, & se ritur, & adseruatur.

Nauta ex commentario, Prouerbium.

Aquam etiam ordei quæ nunc nomen hoc habet, dixi me dum scriberem non meminisse, nisi uno loco apud antiquos legisse (quia nullus mihi, præter unum, oc

currebat locus) ubi eius esset mentio. Nunc scio etiam unum aut alterum in quo le
Aqua hordei. gatur, aquam hordei, ut dixi, intelligens eam in qua hordeum post modicam ebulli
tionem ejicitur, non autem succum aut cremorem à Celso uocatũ, de quo frequen
tissima mentio: quanq; scio apud Arabes hæc sicuti & alia multa plerũq; confundi.
Rheon barbaricum notum fuisse & Paulo & alijs nonnullis Græcis, & dico, &
dixi: non quod eius meminerit libro septimo inter simplicia, in quo quæcunq; scri
psit, ex Galeno fermè excripsit: sed in quibusdam cõpositis medicaminibus. Nec,
quod purgatorium non dixerit uel ille, uel alij, probat quod eius notitiam non ha
buerint, quandoquidem & ipsum quod in Ponto nascitur, & inodorum est, ac de
mum omnibus rebus idem, ei quod Plinius & Dioscor. pingunt, non minus pur
gat, quàm nostrum nunc uocatum barbarum, ut ego certa experientia pluries co
gnoui. Quod uero locum in Pauli primo libro corruptum putas, & pro rheo le
gendum, nitrum, libenter amplector, ueluti meæ sententiæ adstipulans, quod an
tiqui rheon non habuerint in numero purgantium. Non adeò autem libenter ac
cipio, quod inter podagrica antidota pro barbarico ponticum intellexerit, quod in
ter simplicia, simpliciter rheon uocauit. Frustra quippe barbarici nomenclaturam
addidisset, si eandem rem accipi uoluisset, de qua eodem libro sub rhei nomine sim
Alexander ma- pliciter scripserit. Nec me mouet Alexander ille, tam male in latinam linguam con
le translatus. uersus, ut in unico capite ego aliquando per ocium supra quinq; & uiginti insignes
errores annotauerim. Non ausim tamen certò affirmare errorem huic loco subes
se, quoniam græcũ meum exemplar eum locum non attingit. Sed ut dem tibi Ale
xandrũ suæ antidoto ponticũ apposuisse: quis uetuit Paulum pro pontico elegisse
barbaricum, tempore suo uel paulò ante, ut Hermolaus putat, cognosci cœptum?
Dubitas præterea quomodo uictum tenuem probem, quum Hippoc. in apho
rismo aperte dicat, uictum paulò pleniorem esse securiorem. Cui quæsito satis (ni
fallor) mea ad Cittadinum epistola respondet: imò Hippocrates ipse, non alio no
mine damnans tenuem uictum, nisi quia ægrotãtes eo utentes interdum in alijs re
bus delinquunt, & errata difficilius ferunt. Et in libro de uictu morborum acuto
rum, apertissimis uerbis absq; alia adiectione, ubi superstes futurus usque ad consi
stendi uigorẽ æger est, tenuem pleniori præferens. Tua uero glossemata ex recen
tioribus desumpta, ceu autorum mentem detorquẽtia, in rebus tam seriis non ad
mitto. Sicuti nec minimam illam uirtutem quæ sanare possit: nam sanare non po
test, nisi morbum superet. Quem si superat, excessu aliquo superat: qui cum secari
in partes possit, sequitur dari aliquã uim prima minorem, quæ adhuc morbum su
perabit: quare non fuit illa, ut uolebas, minima. Sed uide quo pacto me cogas in iu
uenilia hæc & penitus inutilia descendere. Melius ergo est ut ad res quæ sensu co
gnoscuntur accedamus.

Primo quidem ad apium, de quo interrogas, si quod nos petroselinum, est illud
quod apium antiqui uocarũt, quidnam erit nostrum apium? Scripsi aliàs apium an
tiquis uocatum hortulanum, uideri mihi esse id quod nos nunc uocamus petroseli
num: nec solum dixi, sed rationem reddidi, cur ita dicerem & sentirem. Tu aliam
quæstionem proponis magis certe dubiam quàm fuerit prior, à qua possem me faci
le absoluere, si dicerem me nunquam hanc mihi prouinciam assumpsisse, ut anti
quorum nuncupationes cum nostris cõcordarem: sed satis mihi uisum esse, si non
nulla prout mihi occurrebant, ingenue aperirem: quæ tamen non præiudicij, sed
nec maioris testimonij uim habere uolui, paratus semper ita in hac re, sicuti in om
nibus alijs melius sentiẽtibus cedere. Verum eadem hic quoq; ingenuitate utens,
dico uulgare hoc nostrum apium uideri mihi esse quod Græci elæoselinũ, & Theo
dorus paludapiũ uertit. Quodnam uero genus sit, quod in comitiali morbo damna
tur, ego indiscriminatim putauerim (quicquid tuus ille tertius Plinius dicat) omne

apium

apium alimenti ratione damnari: præcipue tamen Smyrnion damnauit Alexand.
Violæ purpureæ flores conferre pueris comitiali morbo laborantibus, præter
Dioscoridem, scribunt Plinius, Macer, & Serapion, qui tuam quoque amouet dubi
rationem, dicens proprietate quadam id fieri.
Quod populum albam in primo ordine calidorum reposuerim, & autoritas, &
ratio, & experientia suasit. Nec impressus Galeni græcus codex, in quo tertij legi=
tur ordinis, ab ea sententia me dimouet, ut ubicq; erroribus maculatus. In manuscri
pto ac melius alijs quocq; in locis castigato legi, in primo. Potuit & Oribasius in suo
Galeno legere: quanquam & maculatus quocq; est, & male in latinum uersus, qui
inuulgatus in Germania est Oribasij libellus.
De citro uolens, ut tibi morem gererẽ per epistolam id petenti, tollere repugnan
tiam inter Auicennæ dicta, nonnulla cõmentus sum quibus excusari posset, & in=
ter reliqua dixi, per semen posse intelligi totum id quod carnem & nucleum inter=
mediat, in quo proculdubio acedo continetur, ut scilicet simul tutarer & in concor=
diam redigerem Galenum & Auicennam, acedinem & frigus semini adscribentes.
Tu uero, nescio an calumniandi gratia, sed ut credere malo, quia tibi ita uisum est,
in me insurgis, quasi in hoc etiam semen uerum, hoc est nucleum, comprehendi uo
luerim: quum tamen paulò post dixerim, semen uerum à Galeno statui calidum.
Impingis etiam mihi, quod dixerim corticem ipsum nucleum continentem per se
frigidum esse: quod certe non dixi, sed Galenum dicentem in semine uincere aci=
dam qualitatem, dixi comprehendisse sub seminis nomine medullam illam in qua
apertissima deprehenditur acedo, quam tamẽ perisperma mauis uocari quàm sper
ma. Sed si in solo nomine erat controuersia: non erat ut chartam & tempus in hoc
perderes, & mihi eandem iacturam faciendi occasionem præberes. Addam tamen
& hoc, quia tu bene correcti Galeni mentionem habes, me in codice manuscripto
ac bonæ fidei utrunque legisse, semen scilicet & aciditatem: possecq; utriusque lectio
nis argumentũ capi ex his quæ uersus finem capitis ab eodem Galeno scribuntur.
Ait enim: Totum autem semen inesibile: humidum uero & acidum, de quo prius
differui, est qui in ipso nucleus inuenitur, qui uerè est semen. Cum enim dicat hoc
esse uerum semen, innuit se de non uero prius loquutum: sed aperte etiam testatur
se de acedine antea differuisse.
Petis ulterius, quomodo Galenus excusari debeat, dicens pharmacum non pur
gans uerti in humorem talem qualemcunque debebat purgare: in qua re dicis me
mutasse sententiam. Ego certe non memini in hoc me mutasse sententiam, sed sine
hæsitatione credo id eum uoluisse quod uerba sonant. Quod & alioqui assequens
est Galenico dogmati, quo asserit purgatoriũ medicamẽtum ex similitudine quam
cum humore habet, unum præ alio & trahere & uacuare. Quod nisi fecerit, in eun
dem humorem quem trahere debebat similitudinis ratione quãdocq; permutatur.
Nitrũ quo nunc passim in bellicis tormentis utuntur, aliam rem esse ab eo quod
in nitrarijs olim repertum, condiendis & colorandis opsonijs, & alijs rebus non pa
rum multis in usum antiquorum ueniebat, non solus, sed cum Hermolao, Marcel=
lo, alijsq; & sensi & sentio, nec ueto quin tu modo tuo sentias.
Coturnicis etiam carnes non probo, non solum quoniam à maioribus nostris im *Coturnicum ca=*
probatas inuenio, sed etiam quia Veris & æstatis tempore siccæ admodum sunt, & *ro improbatur.*
ad atram potius bilem quàm bonum sanguinem gignendum idoneæ. Autumno
& hyeme pinguedine nimia obesæ, ut palato gratiores, ita uentriculo & concoctio
ni ineptissimæ, exigui nutrimenti, nauseamq; & fastidium pariunt, & quibusdam
etiam in aquilonari ora extremam perniciem, ut à fide dignis intellexi, attulerunt.
Myxaria uel myxa à Græcis & Latinis uocata, esse fructus quos sebesten (fortè
à loco in quo frequentiora sunt, licet aliam causam reddat Hermolaus) Arabes uo

cant, facit primo quidem nomen: mucosa enim adeò sunt, ut ex ipsis in Syria excel-
lentissimũ id uiscum paretur, quod Damascenũ uocant. Facit præterea & similitu-
do, quam cum prunis habent. Quod uero uermes interficiant, est, ut inquit Sera-
pion, quia illi dulcedini hærent. Addo ego, & quia præ tenacitate ab eis nõ possunt
auelli, fit ut cum illis exeant. Quare non est ut labores pro Paulo castigando, ubi
hæc laudat in uermibus interficiendis: sicuti neq; laborandum tibi erat, uel ad Aui-
cennam recurrendum, ut propotisma Ruphi ab eodem Paulo descriptum castiga-
res, ammoniaco thymiamati crocum supponens, motus non tam autoritate Aui-
cennæ, quàm cõmuni, ut arbitror, fama, quæ summam excellentiam croco tribuit
in corde roborando, quæ res maximo usui sit in pestilentia. Et cum ab ammoniaco
minime fiat, nihil ad propositum facere ammoniacum ipsum arbitraris. Verum ani-
maduertere debebas, antiquos autores non tantum tribuisse croco quantũ recen-
tiores: fuisseq; inter illos qui inter uenena eum reponerent. A qua sentẽtia nec Ara
bes penitus recessere, sed & uẽtriculo & cerebro noxium esse dixere, appetitumq;
deijcere. Quod si in aliquo morbo, maxime in pestilentia est fugiendum. In ammo-
niaco uero animaduertenda uis quam habet in aluo subducenda, & liene liquãdo:
quæ duo in pestilentia cauenda, sunt plerunque necessaria. Nam, ut ipsemet Ru-
phus dicit, præcordiorum dolores & tensiones in ea solent contingere. Valeat igi-
tur Auicennæ & quorundam aliorũ Arabum autoritas, apud eos qui eis credunt,
in laudandis catapotijs quæ crocum recipiunt: non tanti tamen sit, ut Ruphi ipsius
compositionem ualeant peruertere.

Minus quoque committendum est, ut pro myrrha in eodem Ruphi propotis-
mate intelligamus herbam. Nam ut mittam quod uox qua utitur Ruphus, æqui-
uocationem hanc tollit (smyrnam enim, non myrrham accipit) lachryma myrrha
dicta multis nominibus meretur ut in eo recipiatur: suauissimi enim odoris est, pu-
tredini q; adeò resistit, ut mortuorũ etiam corpora ab incorruptione defendat: scor-
pionum ictibus utilis est, uermes necat: & ob uarios eius usus, non est fere antido-
tum cui non misceatur. Tua uero herba myrrhis uel myrrha uocata, escæ potius
quàm medicamẽti gratia in usum uenit, si, ut multi credũt, nec ego abnuo, est quæ
uulgò cerfolium dicitur, quam nõnulli & chærephyllum dictam in horto Columel
læ putant: alioqui (quicquid nam sit) uix inuenias antidotum quod ipsam recipiat.
Nec laus eius in pestilentia cauenda usquequaque à Dioscoride probatur. Verbo
enim ἰσχρῶσι utitur, quo tum uti solet cum aliquid ex sentẽtia potius aliorum quàm
ex propria scribit. Sed & Plinius cum alias eius uires simpliciter narrasset, huic addi
dit uerbum, aiunt, quo & ipse uti solet cum aliquid narrat quod non credit. Quod
nec alios medicos credidisse satis uerisimile est: quoniam inter medicamina pestilen
tiam arcentia huius herbæ non meminerunt. Verum ualeat quantum
tu uis: non tanti tamen facienda est, ut locum quem per tot
annorum secula myrrha sibi præscripsit, ei cede-
re debeat. Hæc sunt quæ mihi alijs
negocijs impedito se
obtulerũt
ad
tua argumenta obiter diluen-
da. Vale, & me
ama.

Ex Ferraria, IX. Calendas Augusti: qua die primum in lucem
æditus sum, anno ante hunc M. D. XXXIII.
primo supra LXX.

Epist.

EPIST. II. ad Simonem Grynæum ex gingiuis laborantem.

MAlum quendam hic uir gingiuarũ affectũ incurrit, & duobus ferè annis perpessus est, fluctionẽ uidelicet copiosam ex gingiuis, materiæ purulẽtæ, flauæ, mali odoris, modo tenacis, modo aqueæ: quę assiduo defluxu gingiuas adeò erosit, ut primorũ dẽtiũ radices in totũ detexerit. Malus hic affectus hauddubie sub eo symptomatis genere cõtinetur, quod exiens mutatũ dicitur: humor quippe exit unde exire nõ deberet, qui & colore, & odore, & substãtia, & modo, alienus à naturali est. Sequit hoc symptoma necessariò morbũ aliquẽ. Videndũ igitur quinam sit is morbus. Solet enim pus uel disrupto abscessu, uel uulnere nõ adglutinato, uel ulcere ex fluctione corrodentis materiæ exiccato, emanare. Cũ igitur nullus præcessisse abscessus scribatur, nec uulnus, nisi ante decimumoctauũ annũ, ex quo si pus genitũ fuisset, non poterat tanto tẽpore latitare: sequitur, in tertiã causam, hoc est, in materiæ defluentis erodentem uim, debere ulceris & puris ex eo manãtis originẽ referri, ita ut symptoma sit ipsius ulcus morbus ex quo absq; alio medio gignitur. Verum cum ex tanto ulcere nõ uideatur tanta copia pus posse abũdare, ut cõtinua ferè emũdatione (ut scribitur) per linteola egeat, considerandum unde nam tanta moles redundet. Quæ certe nõ potest in aliud referri, quàm in continuũ ad ea loca materiæ defluxũ, atq; eorũdem malum habitũ ex diuturna affectione contractum: qui facit ut nutrimentũ nõ probè mutetur, sed in saniẽ simul cum humore ad ea loca defluente conuertatur. Nõ enim crediderim syncerũ pus esse quodcũq; exit, sed miscellam quandam puris ex ulcere geniti, nutrimẽti male concocti, & humorũ ad imbecillem locũ cõfluentiũ: quod uel ex hoc cõstare potest quod scribit, interdũ crassum, tenue interdũ esse quod exit, atq; pro uictus ratione permutari. Gingiuarũ enim ipsarũ ratione eiusdẽ substãtiæ semper deberet effluere. Quare nõ in ipsas, sed in materiæ naturã hæc difformitas referẽda: quam materiã ut à cerebro credã defluere, præter reliqua, faciũt literarũ indefessa studia. Ex cerebri nanq; longa atq; intẽpestiua fatigatione factũ est, ut nec propriũ nutrimentũ probè cõcoquat, nec uapores è toto corpore ad se elatos ualeat resoluere. Quibus ex causis secutũ est, ut humiditates multę inibi aggregatæ in inferiores partes descẽdentes, pectus per aliquod tẽpus læserint, spirãdiq; difficultatẽ effecerint: quæ tandẽ fluctione illa assidua gingiuarũ, cõfossionẽq; attractæ, ad gingiuas defluxerũt. quibus nõnihil bilis misceri color flauus ostẽdit: ex qua, accedente etiam pituitosæ materiæ ustione, ulcus gingiuarũ est genitũ.

Vt igit ex his curatiuas intẽtiones, ipsarumq; ordinẽ colligamus, tollendũ ulcus ex quo fœda illa exit materia, per unionẽ solutarũ partiũ: quæ cum uniri nõ possint præsente humiditate, quæ eas disiũgit ac cõiungi uetat, detergẽda hæc est & exiccãda: deinde uulnus adglutinandũ. Sed cũ cõtinuò ad locũ noua defluat materia, amputãdus iste defluxus. Quare danda opera, ut materia quæ defluxura est, ex capite euacuet, & pariter ne noua iterũ in cerebro aggregetur. Et si hoc in totũ fieri nõ potest, aliò diuertat. Sed qa corpore uniuerso repleto, caput euacuari recte nõ potest, primo ab uniuerso corpore amouẽda repletio. Erũt igit curatiõis tres scopi: Totius corporis primo: secũdo capitis euacuatio: tertio ulceris cõsolidatio. Et quia morbus cõtinuè fit, ad prohibendũ ne fiat, mẽbrũ in quo materia aggregat, roborãdũ: ipsaq; materia ad aliũ locũ trahẽda, & gingiuis quoq; ipsis occurrendũ ne amplius lædant: ut in totũ etiã sint tres præseruationis scopi, capitis roboratio, retractio, & gingiuarũ tutela. Vt igit ab eo qui ultimo inuetus est curatiõis scopo incipiamus, totũ corpus euacuare uolentes, à uenæ sectiõe initiũ capiemus. Ineũte igit Vere & autũno, exterior cubiti uena secãda est, quã cephalicã uocãt, extrahẽdæq; sanguinis sex octo ue unciæ. Post hanc sanguinis missionẽ, hæc potio decẽ duodecim ue diebus in aurora

bibenda: Betonicæ, polypodij ʒ. 5. myrob. citrin. ʒ. 2. bulliant in uncijs sex aquæ saluiæ donec tertia pars consumpta sit, decoctoq; addantur, Catholici ʒ. 6. & Vere electuarij Indi: autumno, electuarij de succo ros. ʒ. 2. Post has potiones, nisi magna purgatio sequuta fuerit, catapotia deglutienda quæ habent, Agarici ϑ. 2. rhei barbarici unum, adiecta diagridij siliqua, uel chalco, & betonicæ succo quantum sat fuerit ad conformandum. Quibus catapotijs, nisi magni æstus id uetent, bis ter ue singulo mense uti poterit. Purgato toto corpore, caput, attracto per nares hoc liquore, expurgandum: Succi radicũ, betæ albæ ʒ. 1. pul. nucis myristicæ gra. 6. piperis longi grana tria. Interim tamen, dum uidelicet hic liquor in nares adigitur, tuendi gratia aqua in ore contineatur, in qua plantago decocta sit. Ex hac enim non solum hoc bonum consequemur, quod scilicet liquor per nares attractus, os non ingredietur, sed pars etiam tertij scopi absolui incipiet, qui ad ipsum ulcus spectat, quod exiccantibus, ut diximus, eget, & detergentibus: quæ facultates in plantagine coniunguntur. Verum quia præclari huius uiri temperatura, quantum ex his quæ à Sinapio intellexi, conijcere ualeo, ad siccum uergit, crassiorq; plerunq; est materia quæ exit, ideo plantago ipsa sola præsertim in aqua decocta, tam antiquum ulcus plene exiccare nõ ualebit: quare non solum eadem in uino cocta, sed ualentioribus quoque uti erit necessarium, quale est hoc: Vre alumen scissile, & in uino austero extingue, eiq; commisce pari pondere mastichen, thus, cyperum: puluereq; ex omnibus facto, uel solo gingiuas perfrica, uel addito melle rosaceo illine. At si ulcus quasi depascendo serpat, nec sub hoc medicamento sanescat, æris æruginem ad cuiusque aliorum pondus superaddito, & abluto antea ulcere, cum aceto scillitito utitor. Facit ad idem & ostreorum ostracorũ cinis, sale ammoniaco adiecto, consimiliter usto: & puluis gallarũ cum myrrha, & demũ naturale arsenicũ, quod auripigmentũ officinæ uocant. Quod si nec his malum cesserit, ad summa ueniendũ. Lanã igitur specillo circumligatã, feruenti oleo immersam gingiuis toties admoue donec exæquetur, & partes circunstantes albescãt: uel oliuæ ligno in oleo chalcitidis, quod uitriolum Romanũ uocant, intincto, exulcerata loca cõbure. Hoc enim ignea quidem uis malignitatẽ ulceris cõpescet, inambulationẽ tollet: adstrictoria uero ulcus coalescere faciet, & locum firmabit. Et de curatiuis quidem intentionibus hæc dicta sint.

Quod autem ad præseruationẽ cautelam ue attinet, caput magna diligẽtia à calore, frigore, uẽto, fumo, cœlo nubilo, sole, luna, custodiendũ: cauẽda à cibo omnis lucubratio & meditatio, omnis demũ corporis & animi exagitatio. Cibus modicus sit, & rerũ quæ facile cõcoquãtur, & boni succi sint. Vino utatur uel leui, uel cui tantũ aquæ admixtũ sit, ut omnis uis & acredo ab eo recesserint. Vsus tamen melicratici puluere maceris conditi quãdoq; cõducet, ita ut inuicẽ modo hoc, modo uino utaẽ. Quicquid aũt assumpsit, aliquo adstringentiũ includatur, qualia sunt mespila, sorba, pira, cotonea, uel per se dum recẽtia inueniũtur, uel saccharo melle ue condita.

Caput sæpe abluat lixiuio in quo rosæ & saluia cocta sit, ea portione ut æstate rosæ, hyeme saluia superet: mediis tẽporibus utraq; sint paria. Odoret puluerẽ ex sandalis citrinis uocatis, rosisq; compositũ, cui hyeme præsertim parum moschi adiicitur. Et his quidem præsidijs caput roborabitur. Vt uero materia quæ aggregari in cerebro solet, aliò trahatur, & reuulsionibus & deriuationibus procurãdum. Reuulsionẽ faciẽt extremorũ membrorũ frictiones, cucurbitulæ poplitib. dorsoq; admotæ. Sed omnibus præstabũt hirudines sedis uenis admotæ, & succus betæ per nares attractus: cuius etiã inter curatiuas intẽtiones meminimus. Deriuationẽ facient & hirudines post aures, tẽporibus ue, aut supra infra ue nares admotæ. Roborabũtur demũ gingiuæ corallis rubris, sem. rosarũ, sandalis citr. myrob. macere, gallis, omnibus uel quibusdã in puluerẽ redactis, perfrictæ. Sũmẽ uero ad hoc faciet, simulq; cerebrũ roborabit, & malum odorem ab ore submouebit, pastillus ore retentus qui recipit,

recipit, Rosas, sandalos citrinos, macerem, æquis partibus, tantumq; sacchari quantum omnium aliorum, moschi decimam unius partis particulam, & cum succo tragacanthi per rosaceam aquam eliciti, pōdere duarum drachmarum conformatur.

Hæc sunt quæ mihi præter ætatis & ualetudinis impedimenta, immenso etiam æstu afflicto, pro clarissimi huius uiri salute occurrēre. Deus Opt. Max. suppleat id quod pauxillitas mea non potuit, & eximium hunc uirum protegat.

Ex Ferraria, pridie Calend. Sextiles, M. D. XXXIIII.

EPIST. III. Camillo Gyrlinzono philosopho & medico, S.

Sicuti sera gratulatio nunquam reprehendi solet, ita sera consolatio sæpe culpari, præsertim ubi cum philosopho agitur, quem professio ipsa facit, omnes fortunæ sæuiētis ictus æquo animo perferre, atq; eos præcipue qui ex repentino hominis obitu contingunt: quem ad hoc natum esse cognoscit, ut bene uiuendo meliorē uitam acquirat, cum omni felicitate perpetuò duraturam: quam matri tuæ contigisse, candidi eius mores, uita absq; noxa acta, euidentissime demonstrarunt. Hac igitur prætermissa consolatione, ad ea potius me conuerto, quæ à me petis. Herba quam citracum nonnulli, alij cetracum, aliqui uirgam auream uocant, ea est proculdubio, quæ à Dioscor. lib. 3. asplenon dicitur, quam à nonnullis scolopendrion, ab alijs splenion, ab alijs hemionium, ab alijs pteryga uocari dicit. Asplenon quidem, ex eo quod miro modo & potu & litu lienem minuit. Qua ui splenij etiam nomen meruit, non ex foliorum figura, quæ sit asciolæ similis, ut Marcellus putauit. Scolopendrion à uermis similitudine, quem in aduersa præcipue parte, hoc est quæ lapides in quibus nascitur speciat, repræsentat, lineis quibusdam intersectā, multiplicibus illius pedibus non dissimilibus. Dicta uero hemionion est à mulis, qui ea plurimum delectari dicuntur, ut Theophrastus scribit: uel quod sterilitatem facere creditur, mulis peculiarem. Pteryx quoq; ideo dicta est, quia eius folia incisuris adeò plena sunt, ut pennarum auis effigiem præ se ferant: quod Marcellus propterea non agnouit, quia communem errorem sequutus, similitudineq; nomēclaturæ deceptus, aliam herbam, de qua statim post hanc Dioscor. sub hemionitidis nomine scribit, folio ut dracontiū grandi, & propterea in totum pennæ dissimili, esse asplenon suspicatus est, multis quidem indicijs motus, sed fallacibus, utpote ea fallacia peccantibus, quam consequentis dialectici uocant, quæ multis in rebus homines decipit, & præsertim in medicinali materia dignoscenda. Ita enim argumentatur: Vtraq; nomen à mulis habet: utraque nec florem, nec caulem, nec semen fert: utraq; in petris nascitur: utraq; lienem minuit: ergo eadem est, diuersis uocibus indicata. Poterat autem similibus argumentis, nisi fortè euidentioribus, phyllitin eandem cum hemionitide putare. De ea enim scribit Dioscorides, quod folia habet lapatho similia, cui dracontij folia proprio de dracontio capite, fecerat similia. Nasci in umbrosis locis, carere item caule, flore, & semine, sicuti hemioniten, sed & gustu acerbo esse: qui sapor sub genere styptici continetur, quem hemionitidi adscribit. Diuersis enim rebus ut idem nomen adscribi potest, ita & ijdem natales, & consimiles sapores, & eædem uires, atque id genus multa, quæ ad ipsam rei substantiam non spectant, possunt contingere. Vt igitur res ipsas per propria indicia à me cognitas tibi aperiam, herba citracū uulgò uocata est, uera illa scolopendria: cuius tanta uis ab antiquis in liquando splene adscripta est, ut asplenij nomen meruerit. Quam rem, ut neminem sua laude defraudem, ante annos ducentos cognouit Simon Genuensis, uir suprà quàm ferret illa ætas, multarum linguarum peritia satis insignis, & medicinæ non ignarus.

Citracum herbam ueram esse scolopendriam.

Ea uero quæ hactenus ferè ſcolopendria credita eſt, & adhuc à multis creditur, eſt, ut ego puto, quam hemionitin uocat Dioſcorides. Et quæ phyllitis à Dioſcoride, Teucrion à Plinio, inter rumicis genera nunc numeratur, nec ſine ratione: maiori quippe eius generi adeò ſimilis eſt, ut eadem uideri poſſit, niſi longiora folia haberet, & in ea parte quæ terram aſpicit, ueluti hærentes uermiculos oſtenderet. Attribus uero his, lichen uocata, licet & ipſa in petris naſcatur, & effigie & uiribus longe diuerſa eſt, duabus tamen rebus hoc nomen attributũ uideo, una tamen & communi quadam ratione, quia lichenis morbi præcipua remedia ſunt. Eſt autẽ lichen morbus à Græcis uocatus, Latinis impetigo, qui uulgò dum leuis eſt, uolatica nuncupatur. Dum leuis dico eſt, quia interdũ adeò difficilis, præſertim dum faciẽ detur pat, ut uix elidi poſſit. Quẽ Romani, quoniã à mento ferè inchoabat, uel præcipue id afficiebat, Mentagrã uocarũt, ab Aſia in Italiam apportatũ, & ab uno homine ad alium faciliter per oſcula tranſeuntem: eo modo quo Gallicus nũc uocatus, à Gallis cum multis malis in Italiã inuectus, per concubitũ propagatur, ut non inſulſe eum Pudendagrã nonnulli uocarint. Qui tamen altas radices annis quatuor ſupra quadraginta iecit, & tam late ſerpſit, ut extirpari uix poſſe uideatur, niſi manum ſuam ille admouerit, qui ad duo peſſima uitia compeſcenda, oris uidelicet & pudendorũ, eum primo immiſit. Huius morbi quando ab initio apparuit, tanta uiſa eſt cum antiqua illa mentagra conformitas, ut nonnulli, nec cõtemnendi quidem medici, ſub eodem genere, hoc eſt ſub lichenibus, utruncp collocarint. Quæ opinio, diſſeminato iam eo & peiora longe capita proferente, maligna uidelicet ulcera, articulorum immites dolores, difficillimas cephaleas, ardentiſſimas oculorum inflammationes, paulatim per ſeipſam concidit: peritiſcp medicis iudicatum eſt, non poſſe ad certum genus, & (ut dicunt) unicum caput, tot morborum diſcrimina redigi. Sed & dum ſolam faciem occupat, malignam quandam totius ſanguinis infectionem coniunctam habet, quæ facit ut præſidia quæ olim habita ſunt in lichenis efficaciſſima, negligere uideatur. Quod mirum eſſe non debet legenti apud Celſum, inter quatuor quæ enumerat impetiginis genera, unum, quod curationem omnino non recipit: aliud, quod in temporibus aut oritur, aut deſinit, necp ex toto tollitur. Sed & apud Galenum quoſdam lichenes feros, & quoſdam calloſos, qui auferri, niſi excoriantibus pharmacis non poſſint. Tam late enim apud etiam antiquos patuit lichenũ genus, ut nonnullos ſolo ſputo auferri dixerint, aliquos cum acerrimis urentibuſcp medicamentis uix extirpari. Ex hac lata poteſtate defendi à calumnia Plinius poſſe uidetur, qui leues illos ſub impetiginis nomine toto uolumine comprehenderit: ſeros uero alios, & nouos, mentagræ nomẽ meruiſſe ab initio lib. 26. teſtatus eſt. Vbi etiam duarum rerum meminit, quæ à peculiari curandi huius morbi ui, lichenis, ut diximus, nomen meruere: quarũ una quæ uera herba eſt, nunc uulgò hepatica dicitur, alia ad muſcum eſt referenda. Ab omnibus hiſce differre uidetur ea quam tu ultimo loco ſatis pulchre pingis: quæ, niſi fallor, eſt quam Græci ἀειζωον maius, nos ſemperuiuũ, uel ſedum, & uulgò oricularem. Hæc habui quæ tuis quæſitis reſponderem. Vale, & patri tuo uiro integerrimo & medico celeberrimo me pluri-mum commendato.

Ex Ferraria, VI. Idus Auguſti, M. D. XXXIIII.

EPIST. IIII. Ioannes Manardus Ioan. Paulo Castiliono S. P. D. Declarantur quædam notæ ponderum inuentæ apud Celsum.

ALexandrum Capelinum, licet antea magna mihi familiaritate coniunctum, tua etiam causa benignissime excepi, quantumcp pro tempore ualui, saluti hominis consului: uix enim duobus diebus apud nos fuit. Ex eo poteris de mea ualetudine intelligere. De Celsi uero charactéribus quid sentiam, breuiter subscribam. p. pondo intelligo. χ uel ʒ denarium, septimam uidelicet (ut ipsemet seipsum declarat) unciæ partem. Per notas quæ sequuntur, denariorum numerum accipio. Atque ut hæc exemplis reddantur clariora, ubi in primo malagmate libri quinti legitur, Aeruginis racet & thuris singulorum p. χ II. intelligo accipiendos singulorum, æruginis scilicet & thuris, binos denarios. Ceræ uero & squammæ VIII. subdit enim XVIII. Sicubi uero in antiquioribus exemplaribus, iandiu uidelicet excusis, scribuntur duo chi, ut in malagmate sequente ad iecur dolens, per primum intelligo pondus denarij: per secundum, denariorũ numerũ: ut, accipiamus lachrymæ balsami denarios duos & uiginti, & costi cum reliquis quæ sequuntur, sexdecim. Simili modo in Andreæ malagmate, ubi scribitur p. χ χ χ. intelligendum pondus uiginti denariorum. Idem in similibus intelligendum: ita tamen ut sciamus per p. non semper simpliciter pondus accipiendum, sed interdum põdo, hoc est, libram: ut in Mochi malagmate ubi scribitur p. II. ego duas libras intelligo: nisi forte in exemplari nota desit denarij, ut scilicet sit legendum p. χ II. tunc enim duos denarios intelligeremus. Vbi uero p. ʒ. octauam partem libræ: uel si χ desit, octauam partem denarij; & pro triente, tertiam libræ partem. Legitur & quandocp apud eundem Celsum, p. sextantem, ubi ego intelligo sextã libræ partem, binas uidelicet uncias: sicut & per bessem, octo uncias. Hæc habui, alioqui in profitendi mũnere occupatus, quæ de ponderibus Celsi scriberem. Si quid uero adhuc in his desideraueris, mihi per literas significato. Vale.

Ex Ferraria, XII Calend. Decemb. M. D. XXXIII.

EPIST. V. pro Illustri D. Alexio Turzo, continua destillatione laborante: ex qua, præter articulorum dolores, multa mala symptomata sequuntur.

EGi quãta cum diligẽtia ualui ea quæ clarissimi illi Viennenses medici, pro salute M. T. D. scriptis mãdauere: atcp quid de illis sentirẽ, morem ei gesturus annotaui, æquo animo laturos illos confidens, si in aliqua re, secus quàm illi sentirem, cum sæpenumero cõtingat, ut inter mediccos, qui simul eundem ægrotũ quotidie uisitãt, uariæ discrepãtesq; sententiæ, & disceptationes nascãtur: quæ si non cõtendendi studio, sed ueritatis indagãdæ gratia, & ad utilitatẽ ægrotãtis ineũtur, debent & patienti, & amicis, atcp ipsis etiã met cõcertantibus esse nõ molestæ. Ita enim & ipsi ægroto melius cõsulitur, & plerũcp etiã medicis, qui post disputationẽ domũ doctiores reuertũtur. Hac igit spe animatus rem ipsam iam aggredior. Vt igitur ad uos sermo meus uertat, medici eminentissimi, ego illustrẽ hunc D. (quantũ meminisse de eius tẽperatura possum post sextũdecimũ annũ quo eum ultimo Budæ uidi) calidæ & humidæ tẽperaturæ ab ipso ortu fuisse non ambigo: Id enim præ se ferebat uiuidus quidã color, ex albo rubrocp cõmixtus, carocp supra mediocritatẽ parum aucta, hilariscp admodum & benigna facies, nihilcp demũ in eo uisebatur, quod uel rufæ bilis multã redundantiã ostẽderet, uel timorẽ ingereret, ne ad atrã ætatis accessu mutaret. Alioqui nec iecur

ad tantum feruorem efferri uidebatur, ut id minaretur, præsertim cum humiditatis non siccitatis in uenis uniuersoq; corporis habitu uestigia cernerẽtur: cuius rei etiã satis euidens argumentum ex Galeni dictis quibus uos inniti uidemini, colligi potest. Scribit enim in libro artis medicinalis, eos qui calidioris simul & siccioris iecoris sunt, in cõsistendi ætate plurima atra bile abundare. Quam certe ætatem cum iam (ni fallor) attigerit, nec in eo adhuc, ut scribitis, indicia bilis illius appareant, sequitur, eum ab ipso ortu sanguineum potius fuisse, quàm bilioſum: præsertim cum ex indicijs quibus bilioſum probatis, nonnulla possint sanguineis congruere, ut capilli subtiles, rari, subnigri, rubicunda facies, oculi, nasus, ingenium, acuti pili, thoracis amplitudo, pulsus, aptitudo ad morbos calidos, atq; id genus cætera. Alia ex aduentitia quapiam causa contigisse, ut corporis gracilitas & siccitas: nam quibus temporibus à me usus est, ut superius dixi, cõtraria penitus in eo demonstrabantur. Quæ uero ex appetitu sumuntur, uentriculi potius, quàm uel iecoris, uel totius corporis, nec tamen caloris, sed frigoris (si uera dicẽda sunt) uidentur indicia. Naturales quidem temperaturæ similibus, non contrarijs lætantur. Sequitur autem ex his omnibus, ut calidæ & humidæ temperaturæ simpliciter, non calidæ & siccæ dicendus sit. Quod & cum uos agnouisse uideamini, ubi de passiuis qualitatibus inquiritis, mirum est quod ab initio, ubi de temperatura agere incipitis, bilioſum simpliciter pronuncietis. Et hæc de naturalibus dicta sint.

Accedentes deinde ad affectus præter naturam, eos, si bene numeraui, decem inuenio:

1 Continuam destillationem materiæ tenuis & salsæ.
2 Hemicraneam dextri lateris non continuam.
3 Oculorum ruborem cum destillatione.
4 Linguæ scissuras.
5 Dolorem musculorum pectoris.
6 Anguſtiam cordis & pectoris.
7 Articulorum dolores.
8 Totius corporis, & præcipue partium quæ ad uentrẽ attinent, extenuationem.
9 Febres putridas.
10 Calidas inflammationes. Quorum affectuum unum tantum perpetuum esse dicitis, qui ferè & reliquorum sit causa, illam scilicet à capite in subiectas partes destillationem.

Ex his affectibus, dum eos diligẽter examino, quatuor tantum sub morbi genere contineri uideo, febrem uidelicet quæ malæ temperaturæ, extenuationem quæ quantitatis deminutæ, linguæ scissuras quæ solutæ continuitatis generibus continentur: & inflammationem, quæ morbus compoſitus est: reliquos sub symptomate. Quare horum morbi & causæ sunt inuestigandæ, atque ex omnibus cura, uel præseruatiuæ intentiones colligendæ.

Vt igitur à destillatione incipiam, quam uos, & recte quidem (ut puto) ferè aliorum malorum causam esse existimatis, eam ad symptoma id pertinere dico, quod exiens mutatũ nuncupatur. Exit quippe à capite materia, quæ sano exire non consueuerat. Pendet hoc à materia præter naturam in capite aggregata, quæ ideo passim aggregatur, quia cerebrum nec proprium alimentum probè cõcoquere, nec uapores ad ipsum ex inferioribus partibus subleuatos ualet, resoluere. Nascitur hæc imbecillitas ex mala tẽperatura: quæ cum multiplex esse possit, ambigi potest quæ lisnam sit: quod certe dignoscere, difficile absenti, nec facile etiam præsentibus puto. Tantum enim de hac dubitare contingit, quantum & de ipsa falsa pituita, quam nõnulli calidam, alij frigidam putant. Vtri uero sententiæ magis hærendum sit, inuidioſum est decernere: præsertim cum hæc dubitatio ab alia pendeat, de qua non

minor

minor est controuersia, quo pacto uidelicet pituita hæc salsa constet. Auicẽna quip
pe, & qui eum sequuntur, ex miscella fieri putant bilis cum pituita. Quam opinio=
nem si sequuti fuerimus, quantum dubitare contingit de proportione duorum hu
morum eam cõponentium, tantum & de totius compositi humoris temperatura.
Vincẽte enim bile calida, uicta frigida euadet. Sed, quod pace Auic. dictum sit, ego
fieri posse non uideo, quo pacto ex miscella bilis & pituitæ, qualiscunq; ea sit, nasci
sapor salsus possit, cum uideam exiguam aloës portionem multiplici aquæ commi=
xtam, amaram eam, non salsam reddere. Viderimq; etiam plerunque pituitam per
uomitum ab ægrotante eiectam, cui mixtam esse bilem, amaror in ore uomentis re
lictus, ostendebat: tam exigua tamen quantitate, ut oculatissimi etiam hominis ui=
sum penitus effugeret. Quis ergo credat, ex admixtione bilis amarissimæ cum pitui
ta, salsum saporem resultare? Satius ergo fuerit in hac re, sicuti in pleriscq; alijs, Gale
no potius quàm Auicennæ credere, dicenti lib. 2. de differentijs febrium, hanc pi=
tuitam fieri, aut propter putredinẽ, aut propter salsæ serosæ humiditatis admixtio=
nem. Quem locum quum non recte in linguam suam translatum legeret Auicen
na, sed corrupte in hunc modum, Phlegma salsum fit propter ipsius putredinẽ, aut
aquositatem quæ ei admixta fuit: putauit disiungẽdi notam debere copulatiue in=
telligi: uel, ut in codice castigato legitur, loco *aut*, *&*, esse legendum: modestius erga
Galenum se gerens, quàm Gentilis, qui hunc locum Auicennæ enarrans, non eru
buit Galenum rudem appellare: propriam in hoc ruditatem aperte detegens, qua
adeò laborauit, ut ueram Galeni literã, ex græca sine alia media uenientem, & qui=
dem clarissimam, non intellexerit, sed per salsam serosam humiditatem, salsam pitui
tam acceperit: tantamq; oscitationem Galeno adscripserit, ut causam pituitæ salsæ
esse diceret, salsam ipsam pituitam aquositati mixtam: non aduertens, serum humo
rum quintam quandam humiditatẽ esse, à quatuor primis humoribus diuersam: si=
cuti serosa lactis pars alia res est quàm caseus & butyrum, ab eaq; serosa parte, si sal=
sa sit, dum phlegmati miscetur, ipsum salsum reddi.

Duas igitur causas, ô bone Gentilis, Galenus esse uoluit, quarũ utraq; sola suffi=
cit pituitæ salsedinem dare, putredinem uidelicet, quæ ueluti ebullitionẽ quandam
in eam faciens, terrestriores nõnullas partes reddit, salsuginem toti eius substantiæ
tribuẽtes, eo modo quo puteales quasdam aquas uidemus, ex longa ebullitione sal=
sum saporẽ acquirere. Altera causa est serosa quædam humiditas extrinsecus ei oc=
currens, quæ salsum saporem quem in seipsa habet, illi impartitur. Generationes
hæ salsedinis eos non latent, qui norunt ex quauis herba salem extrahere. Vtrouis
autem horum modorum pituita salsa sit reddita, ambigere contingit, calida an frigi=
da sit: ab aqueis siquidem partibus, dum propriam seruant naturam, frigus: à sero=
sis & putredine, calorem habere uidetur. Quare nemo admiratione affici debet, si
eam etiam Galenus quandoq; calidam, quandoque frigidam dicit. Libro siquidem
de uictu morb. acut. 4. & 2. Virtutum naturalium, frigidam: primo uero de sim=
plicib. medic. & 3. Aphor. calidam. Quæ enim maxime salsa est, quocunq; modo
hoc acquisierit, calida: quæ minime, frigida, cum aliquo tamen calore censenda est.
Nam in ea id cõtingit, quod & in muria, in qua si exigui sales multæ aquæ miscean
tur, frigida remanet: si tot ut dura adeò fiat quod ouum in ea supernatet, calida: &
si adhuc plures addantur, calidior continuò fit, ita ut iam ad amaritudinem uergat.
Ex superfluente enim salsedine amaritudo gignitur, non ex amaritudine salsedo.
Ex maiore ergo minoreq; salsedine de temperatura eius iudicãdum est: nec solum
ex hac, sed & ex ipsa substantia & cõsistentia: nam quo salsior efficitur, crassior etiã
euadit. Quod in dysenteria ab ea facta euidenter cognoscitur: in qua exiens pitui=
ta, ualde crassa & tenax uisitur, ut propterea difficillimã inter dysenterias 4. Apho=
rismorum libro eam putauerit Galenus. Prudentia ergo uestra qui præsentes estis,

qualitas eius agnoſcenda eſt, quam tamen ego in hoc clariſſimo uiro non uehemen
ter calere exiſtimo, ſi, quemadmodum ſcribitis, materia quæ fluit tenuis eſt. In cere
bro tamen ipſo malam adeſſe temperaturam naturali conformem iudico, calidam
uidelicet & humidam, quæ humiditatis ratione, pituitæ ipſius ſubſtantiã, calore ſal-
ſedinem gignit. Quæ ſi uera ſunt, danda in primis opera, ut mala hæc diſtemperies
à cerebro auferatur, adſeruata ea quam naturaliter adeptus eſt, quæ & alioqui non
ualde à temperamento mihi diſtare ſemper eſt uiſa. Non enim intentio noſtra eſſe
nunc debet, ad naturalem eius temperaturam in meliorem permutandam: ſed ſa-
tis nobis erit, ab omnibus malis affectibus, uel præſentibus, uel qui imminent, illum
immunem reddere & ſeruare. Quod certe magna ex parte fecerimus, ſi hanc pitui-
tæ in inferiora membra deſtillationem ſuſtulerimus. Ad quod faciendum maxime
conducere uidetur uenæ ſectio, quæ totius corporis repletionem auferet, & mate-
riam à capite partim euacuabit, partim retrahet. Vere igitur & autumno ſectio uc-
næ facienda, tantumq; ſanguinis extrahendum, quantũ, conſiderantibus quæ con
ſideranda ſunt præſentibus medicis, uidebitur opportunum. Quæ ſi facta ante id
tempus fuerit, quo ſolet materia in articulos decumbere, ad ipſos quoq; artuum do
lores uel tollendos, uel minuendos cõducet. Fiat autem è uena cubiti media, ut ex
ſuperioribus æque atque inferioribus euacuet. Poſt hanc, Vere hæc potio octo uel
decem diebus mane bibenda: Polypodij uncia una, comæ fœniculi ſemuncia, gly-
cyrrhizæ drachmæ duæ, turbit communis, myrob. chebularum drachma. Bulliant
in ſelibra aquæ donec tertia pars conſumpta ſit, & additis mellis roſacei binis uncijs,
mane, concocta pridiana cœna bibatur. Ex hac potione ſi congrua euacuatio fa-
cta ſit, alia præterea purgatione non egebit: ſi non, catapotijs de agarico uocatis ad-
huc purgetur, quibus tertia pars aurearũ adiecta ſit. Autumno alia utendum, quæ
recipiat, Senæ, ſeminis endiuiæ ſemunciam, rhei barbarici drachmam, comæ bora-
ginis ʒ. quæ eodem modo bulliant: ſed loco mellis roſacei additur ſyrupus ex roſis
recẽtibus quinquies permutatis confectus, pari, hoc eſt duarũ unciarum pondere.

Toto euacuato corpore caput quoq; ipſum euacuetur: quod duplici uia fieri po
teſt, auerſione uidelicet, & per particularẽ aliquam euacuationem. Et auerſio quo-
que dupliciter, uel ſcilicet ad longinqua, uel ad propinqua. Inter ea quæ ad longin-
qua reuellunt, nihil mihi aptius uidetur, quàm ſi per ora uenarum ani, hirudinibus
admotis ſanguis extrahatur, ea quantitate quæ præſentibus medicis uidebitur ex-
pedire. Deriuatio ad propinqua commodè fiet, ſi ſanguis per nares, aut prope au-

Ad auerſionem quæ pertineãt.

res, uel ex fronte mittatur. Ad auerſionem quoque pertinent cucurbitulæ, infra
os latum humerorum admotæ: frictiones, extremorum membrorum uincula, &
balnea, atque omnia exercitationis genera, quibus quieſcente, uel parum moto ca
pite, extrema membra laborent: cauendo tamen ſemper ne illa fatigentur, quæ do
lore affici conſueuerunt. His igitur uel omnibus, uel quibuſdam, præſentes medi
ci uti poterũt, non ſolum Vere & autumno, ſed alijs quoq; temporibus, prout ma-
gis uidebitur conuenire. At ſi per hæc optatum finem non fuerint aſſequuti, aſſi
due retractionis gratia, uel ignito ferramento, uel medicamento aliquo uim urendi
habente, quorũ nunc multiplex numerus, ulcus excitetur, inter duos maiores muſ-
culos exterioris humeri partis: quod dies minimũ quadraginta, cicere primo, de-
inde ubi iam ſatis profundum oſculum uidebitur, pilula aurea uel argentea intro-
miſſa apertum conſeruetur. Et hæc quidem de auerſione dicta ſint.

Pituita ex capite per nares euacuanda.

Particularis uero pituitæ ex capite euacuatio, per nares potius quàm per os mo-
lienda: quoniam, ut ſcribitur, lingua ſolet ulcuſculis quibuſdam affligi. Plura autẽ
ſunt, quibus per nares attractis, hæc euacuatio procurari poteſt. Sed facilliora, & fe-
rè ubiq; inuenta, ſunt, ſampſuci, betæ, anagallidis & cyclaminis ſucci, quibus iridis,
ellebori, & demum euphorbij puluis addi poterit, ſi opus eſſe uidebitur. Ex quibus

ſi immo

simmodicus ardor in naribus fortè excitetur, uiolaceo oleo, uel butyro mitigetur.

Euacuata plenè materia in uniuerso corpore, sed potissimum in capite abundan te, roborandum erit caput, ne rursus eandem incurrat repletionem: quod tum per extrinsecus admota, tum per intrinsecus accepta faciendum est. Ex his quæ extrinsecus administrãtur, aliqua caluæ, aliqua naribus, aliqua auribus instillanda. Calua, aqua ex alto guttatim supra futurarum loca cadente, abluenda est, quæ per saccu lum transierit, quod hisce rebus semiplenum sit: Cinerum sarmentorum uitis p. 2. rosarum, florum chamæmeli, ana p. 1. maceris, quos flores moschatos uocatis, par tis unius quartam partem. Post ablutionẽ, eadem futurarum loca sacculo tegen da sunt, ex tenui serico panno, quem zendalum uocant, cõstructo, qui sit cocco tinctus quem granum uocant, uel eo quem carmesium. Et his rebus in crassum pulueren redactis oppletus, rosarum, sandalorum citrinorum, maceris ana p. 2. gario phyllorum p. 1. misce & insperge leuiter aqua rosacea moschata. Naribus crebrò pila admoueatur, quæ habet, Pulueris rosarum, sandalorũ citrin. maceris, gariophyl lorum, singulorum ana semunciam: styracis, ladani, benzoi, ana ʒ. 2. & cum aqua rosacea moschata conficiatur. Auribus oleum tepidum instilletur, ex amygdalis expressum, quæ triduo occlusæ cum styrace, ambra & moscho permanserint.

Et per hæc quidem pessimum destillationis symptoma remouendum puto, atq; eo ablato, quæcunq; ab eo fiunt simul submouenda. Sed quia fortè adeò fixas radices habent, ut per se absq; alterius adminiculo consistere ualeant, ideo nonnihil addemus, quibus singulum eorum possit extirpari, incipientes ab hemicranea: quæ cum dolor sit, ad symptoma pertinet quod actio læsa uocatur. Operatio enim tactus ita à dolore mutatur, ut id sentiat quod sentiendum non esset: quod certe in cerebri nostro est mala temperatura, quæ in temporis dextri uenis & arterijs per quandam cõmunionem fit. Si enim primario affectu caput laboraret, perpetuo dolore uexaretur. Satis autem uerisimile est iecur esse, à qua mali uapores sursum eleuati, dolorem in dextro tẽpore cient. Quare præter reuulsiones quas suprà docuimus, non ab re fuerit cucurbitulam quandoq; hypochondrio dextro admouere: sed & iecur quoq; ipsum per succos cicorij, & absinthij, & acetum rosaceum simul mixta roborare. Caputq; ipsum, qua parte dolet, oleo rosaceo perfundere, in quo absinthium & syluestris cucumeris radices ad colliquationem bullierint: cataplasmateq; ex eisdem rebus ita colliquatis compositio, contegere.

Oculorum rubor, qui qualitas mutata est, ablutione arcendus aquæ rosaceæ, in qua sandali citrini & myrobalanorum flauorum cortices bullierint. Linguæ scissa, quæ solutæ continuitatis morbus sunt, tollit lac, præcipue caninum. Amylum cum saccharo & aqua rosacea, formatis inde lupinorum forma cyclisc̃is. Dolorem musculorum pectoris mitigabit radicum altheæ succus, cum recente gallinæ adipe commixtus. Item amygdalarum oleum cum butyro recente inuncta. Cordis & pectoris angustiam tollent roris marini & bugloss̃i flores cum saccharo adseruati, comesti: & gariophylli ore retenti, sensim saliua deglutita.

At his quidem omnibus facile occurritur. Articulorum uero doloribus difficillime, ne dicam hoc penitus fieri non posse. A duabus enim causis pendent, ab humorum uidelicet redundantia, & naturali uel acquisita artuum imbecillitate. Hanc remouere, præsertim si ab ortu ipso naturæ contracta sit, quis unquam poterit? quis uel uelit, uel possit? Nam ut mittam cibos & potus, quos seligere & ad certam normam semper redigere, in tot abusibus, & tot gulæ irritamentis, & sociorum inuitamentis continentissimus etiam uir uix potest, certe infinita penè occurrũt, quæ omni etiam adhibito studio nõ possis effugere, ut quæ ad aërem, motum, curas, animiq; affectus pertinent. Noui ego nonnullos, qui cum satis recte ualerent, ex sola ira in uehementes dolores inciderunt. Quantum tamen fieri potest, utriq; rei dili-

genter intendendū, ut articuli robuſtiores reddantur, & nulla cauſa occurrat, quæ humores abundare, & ad articulos moueri faciat.

Ad primam rem complendam Excellentiæ ueſtræ docent fieri balneum in aqua calybeata, in qua nonnullæ res bullierint. Quod certe balneum ego quoq; cōmendo: licet (ut uerum ingenue fatear) neſciam quid per pſidias intelligatis, cum in eodem balneo granatorum cortices apponatis, quæ apud me idem ſunt cum pſidijs. Neſcio etiam quanam ex cauſa alumen in linteo colligari iubeatis, niſi forte uereamini ne eius ſubſtantia aquæ bullienti miſceatur: cum tamen conſtet in multis naturalibus aquis naturā alumen miſcuiſſe, quas tamē tutò homines bibunt, nedum quod eis abluantur. Adderem igitur ego aquæ non ſolum alumen, ſed & contritos ſales, atq; poſt balneum, ſalito etiam oleo articulos perfricarem. Sed & putauerim ipſam ſolam aquam à ferrario fabro acceptam, ablutioni ſufficere: ſicuti & ad ungendum ſolum oleum ſalitum. Vt uero res altera compleatur, uictus ratio ita inſtituenda eſt, ut mali humores nunquam aggregentur, nec boni etiam redundent. Quas res Excell. ueſtræ ita diffuſe complexæ ſunt, ut ſuperfluum mihi uideatur circa id diutius immorari. Percurram igitur quæ ſcripſiſtis: & ſi quid occurrerit in quo aliter ſentiam, uel quod addendum mihi uideatur, uel id addam, uel locum ſignabo.

Quod ad aërem ergo attinet, ego modicè frigidum potius quàm calidum commendauerim: ſiccum etiam potius quàm humentem. Duæ enim hæ qualitates ut putrefactioni aduerſantur, ita malam huius magnifici Domini temperaturā remittere quodammodo poſſunt & retundere. Non enim talis eſt ut conſeruari debeat, quum ab ea omnes ferè mali affectus pendeant, quibus ſubijcitur. Laudo igitur, ut locus quem habitat, inter aquilonarem & occidentalem regionem reſpiciat, boreali tamen uento, præcipue dum incipit, & hyeme, euitato. Fauonij uero ſuauem auram, nunquam illi obfuturam putauerim. Reliqua quæ de aëre dicuntur, à me quoque probantur.

Quod ad odores pertinet, ego, quicquid apud Arabes ſcribatur, ſandalos & ambram in numero calidorū habendos, & ratione & uſu didici. Quare trochiſcos illos ueſtros dimittendos puto. Et ſi ſuffimentis opus eſt, plenæ ſunt huius generis ſeplaſiatiorū tabernæ, quæ cum multis alijs malis ex Hiſpania in Italiam apportata ſunt. Si uero à Meſue recedendū nō eſt, laudauerim ego potius galliæ moſchatæ uſum, quæ facile parari poteſt, & uel per ſeipſam ſuffiri, uel roſaceæ aquæ ad inſperſionē miſceri. Ipſamq; ſolam roſaceam aquam, ſi laminæ ferreæ ignitæ inſpergatur, ſcio odoratum fumum emittere, & ſuauem, & qui deſtillationi poſſit obſiſtere.

Accedentes deinde ad cibos, concedere uidemini, aues in aqua uiuentes, ſiiuuenes ſint: quum tamen mihi æque cauendæ uideantur, niſi forte magis quàm grandiores, ſiquidem naturali humiditati, eam quæ ex ætate fit, coniunctā habent. Prætulerim autem omnibus carnibus auiculas in dumetis degentes, & poſt eas turtures, perdices, phaſianos, turdos, merulas, columborum qui in turribus educantur pullos uolare incipientes, gallinas, capos. Sed inter quadrupedes, hœdos, uerueces, anniculos, iuuencos, uitulos, capreolos, damas, cuniculos, lepores tolerarem. Ciconiarum uero, echinorū, & teſtudinū carnes, ceu proprietate quadam articulorū doloribus cōuenientes, non damnarē. Non placent etiam cōdimenta, ſi tamen condimenta dici poſſunt, quæ uos ex frigidis oleribus, præcipue etiā ſi humida ſint, fieri iubetis. Inter quæ, frigida ſcilicet, bletā miſcetis: pro qua, ſi (ut puto) cōmune id olus intelligitis, quod apud uos ſicuti apud nos crebrò ad mēſas uenit, & quæ beta latine dicitur, ea proculdubio inter calida, nō inter frigida numeranda eſt: quod uel ex ea ui colligi poteſt, quæ ſi per nares hauriatur, morſu quodā ſternutamenta prouocat.

Condimēti igitur gratia ego potius paſſulas, arida pruna, ceraſia acida, ſed & maturum cerem addiderim, qui à tēperamento in actiuis qualitatibus nō recedit. Sed nec cro-

cimo

ci modicũ uſum formidarem, qui licet in ſecundo ordine calefacientium collocetur, concoquendi tamen uim habet & adſtringendi. De piſcibus, ego ſemiſalitos non uituperauerim, ſi non magni nec tenaces ſint: atque præter iam dicta duo aromata, modico etiam cinamomo cõdiantur. Petreos uero maritimos omnibus præferrem, atq; poſt eos fluuiatiles ſimiliter petreos: dehinc carpiones, lucios, trottas, atq; albos illos quos in Pannonia aſſare & macere condire conſueuerunt. Ex leguminibus nullum à me probatur: ex reliquis granis, hordeum, farrem, & auenam albam lau do. Panis mihi placeret, uel cibarius, quem cibotum uocant, uel Italus uocatus, uel ſimilagineus modico ſaccharo conditus. Et quia de fructibus & oleribus nul la à uobis fit mentio, ideo ea ſubijciã quæ in his duobus generibus tolerari poſſunt, à fructibus exorſus, qui etiã conferre aliquãtiſper uidentur. Hi ſunt: Nuclei pinei, auellana, piſtacia, amygdala, caricæ, paſſulæ: pruna uero, melopepones, pira, coto nea, meſpila, ſorba, non ſunt penitus reſpuenda. Ex oleribus quoq; hæc tolerari da uidentur: Aſparagi, ſaluia, menta, origanum, petroſelinũ, fœniculum, anethum: ſed & lactuca, intybus, malua, ſpinacia, cum aliquo priorum commixta.

Regulas quas in potu præſcribitis libenter ſuſcipio. Inter omnes tamen potus, ego mulſam aquam antepono: & poſt eam hyemis tẽpore, ex ſaluia in duplici uaſe extractam, roſaceo melle temperatam. Ceruiſiam ex hordeo tolero, ſaluiatumq; & abſinthite uinũ: uinaq; alia plus minus ue pro cuiuſq; ui, hyeme quidem aqua ſal uiæ, æſtate aqua intybi temperata. Si à cœna bibendum eſt, aquam hordei cum ſac charo non laudo, ſed aquam potius ſaluiæ hyeme, æſtate intybi.

Exercitationem ego laudo moderatã: quam tamẽ fieri poſſe nõ uideo ita quietè, ut nihil moueatur, nec aliqua inde, ut iubetis, contingat in humoribus agitatio: ſed etiã ſi hoc fieri poſſet, motus ille exercitatio dici nõ mereretur. Sic enim eam patres noſtri definierũt, ut ſpirationẽ mutet. Equitare etiam ſcio podagricis alienũ. Quare cõgruere ei magis putarem aurigationẽ & uectationem, earumq; partiũ uehemen tiorẽ motionẽ, quæ uel nunquã uel minus doloribus uexatæ ſunt. Per uocẽ quoq; altam & ualidam, claramq; & apertã uel lectionẽ uel pronunciationẽ, pectus & uo calia inſtrumẽta exercẽtur, naturalis calor augetur, & extremæ etiã partes purgan tur, robuſtæq; redduntur: ſed & uẽtriculi uitia emẽdantur, atq; appetitus excitatur.

Sudorem non ita abominor ut frictionem, uectationem, uociferationemq; ue tem, quæ ad eum ducant, niſi modum excedat.

Regulas quas repletioni præſcribitis, omnes probo, præter unam, de qua nunc eſt inter Italos medicos magna controuerſia, ampliorem ſcilicet ſemper eſſe debere cibum in prandio, quàm in cœna. In qua diſcordia licet adhuc meam ſententiã ſup primam, hoc tamen unum maxime compertum habeo, conſuetudinem non eſſe ſubitò mutandam, melioremq; concoctionem noctu quàm interdiu factam, non eſſe in hac diſceptatione negligendam. Mirari tamen non poſſum, uos aſſerere magnificum hunc Dominum in maiori eſſe diſcrimine inanitionis quàm repletio nis: præſertim cum affectus ob quos periclitatur, repletionem ferè omnes ſequan tur. Sed & uoſmetipſi in regimine quod ei præſcribitis, repletioni magis occurrere uidemini, quàm inanitioni. Iubetis enim inter reliqua, ut non prandeat, quoties uel in uentriculo uel in capite grauitatem ſentit. Quod quanto cum periculo ab his qui aſſueuerunt, dimittatur, demonſtrat Hippocrates: alioqui experientia ipſa oſten dit, capitis grauitatem plerunque & cibo auferri, & ieiuno augeri. Laudauerim ego quoque uomitum, ubi repletio in uentriculo perſentiatur, & ut prandium differa tur, leuiuſq; ſit: ut tamen penitus dimittatur, niſi magna cogente neceſſitate, non probauerim. Vomitum quoque ſingulo menſe poſt crapulam, ſi abſque uehemen ti conatu fieri poteſt, magno uſui futurum puto.

Laudo etiam ut clyſmatibus, leuibuſq; quibuſdam purgatorijs deiectionem mo

liatur, ità tamen ut per æſtum pilulas caueat. Regulas quoq; ſomni ex Auic. acce
ptas probo: prolixitatem tantũ non probo, hoc eſt, ut ad octo nouem ue horas pro
tendatur, præſertim ubi deſtillatio uitãda eſt. Et ſi interdiu ſomno quacunq; ex cau
ſa indulgendum, uelim ut ſedendo potius quàm iacendo id fiat. Parantur apud nos
cathedræ, quas imperiales uocant, quæ ſunt in hunc uſum maxime idoneæ. De
concubitu ego Celſo & Galeno acceſſerim, qui frequentiam eius non numero ad
ſcribunt, ſed tantum interualli in eius uſu adhiberi uolunt, ut neq; reſolutio aliqua
ſentiatur, & homo ipſe leuior factus uideatur ac melius ſpirans.

Poſt uictus rationem ad alia acceditis auxilia, ſectionem uidelicet uenæ, purga-
tionem, alterationemq;, tam per exterius admota, quàm per intra corpus accepta: 10
quæ omnia iuxta patriæ ueſtræ conſuetudinem per ordinem digeritis. Longior au
tem fuerim, ſi ſingula uoluero diſcutere, & quid de illis ſentiã explicare: præſertim
cum de uenæ ſectione, anniuerſarijſq; purgationib. ſuperius mentẽ meam aperue
rim. Pro particulari uero purgatione ad articulorũ dolores cauẽdos facienda, ma
gnam fiduciam habeo in Pauli catapotijs, quæ recipiunt, Aloës ʒ. 6. agarici, croci
ʒ. s. coſti, ſpicæ nardi, ſchœnianthos, carpobalſami ʒ. 1. caſſiæ, id eſt, uocati nunc cis
namomi, ſcãmonij ʒ. 2. epithymi ʒ. 3. s. hyeme ſucco braſſicæ, æſtate ſucco intybi
cõponantur: licet, ut ſuprà diximus, pilulæ, quantum fieri poteſt, ſint æſtate fugien
dæ. Doſis à granis 48. ad 96. poſt quas æſtate ſelibra aquæ intybi bibatur. Laudo 20
etiam tum ad purgãdum, tum ad roborandum, ut drachma rhei barbari quando-
que manſa deglutiatur. Myrobalani quoque cheb. condîtæ, mane comeſtæ, oſſeq;
illo interiore diu ore retento, & deſtillatio prohibebitur, & mẽbra robur acquirent.

Ad mitigandos uero in ipſo inſultu dolores, ſi, quemadmodum ego puto, à ſan-
guine fiunt, cui nonnihil bilis, & plus pituitæ miſcetur, reiterata, ſi oportuerit, uenæ
ſectione, purgatoq; per ſuperius deſcripta catapotia corpore, non uehemẽtibus lo-
calibus utendum cenſeo: ſed ab initio oleo roſaceo, ex acerbo oleo & nõ plenè aper
tis roſis confecto: cui magno cogente dolore uitelli ouorum, & quandoq; etiam lac
miſceatur: & ſi intolerabilis fuerit, croco & opio. In augmẽto eidem roſaceo miſcea 30
tur chamæmelinũ, minore quidẽ primo portione, dehinc paulatim maiore, donec
ad conſiſtendi uigorẽ inflãmatio deuenerit. Tunc enim ad purè diſcutienda uenien
dum, quæ tamen nunquam ſint ualde potẽtia: ſic enim uitabuntur pori, qui quan
doque ſolent poſt ualide diſſoluentia in articulis relinqui. Ego inter olea nunquam
tranſcendo liliaceum, abſinthiacum, & anethinum. Inter herbas, thymum, thym-
bram, & calaminthen. Inter adipes, ſuillum, gallinaceum, & anatinum. Et hæc de
doloribus articulorũ dicta ſint. Si adeò tenuis eſt ut ſcribitis, danda erit opera eni
xiſſime, ut per carnis augmentũ extenuatio amoueatur. Ad quod nihil magis con-
ducere uidetur, quàm lactis aſinini, ſi haberi apud uos poſſet, uel caprini potus, ad-
mixto melle, ad eum modum quem 7. Methodi docet Galenus. Vſus quoq; pti
ſanæ excolatæ, quem cremorem hordei uocant, multum conducet. Sed & hordeũ 40
ipſum cum bonis carnibus plenè coctum, atq; balneum aquæ dulcis, ſecunda com-
pleta concoctione, his tamen temporibus quibus nec adſunt articulorum dolores,
nec expectantur: quanquam minus formidandi hi ſunt quàm tabes, quæ ex ma-
gna illa extenuatione ſequi poſſet: quæ tanti momenti eſt, ut omnem & à uobis &
à me ſuperius ſcriptam ſuperet intentionem.

De ultimis duabus affectionibus non eſt quod ſcribã: nam per ea quæ antea no-
tata ſunt, cauebuntur: & ſi quando fortè acceſſerint, oculato egebunt medico, non
tantum aurito. Valete uiri optimi, & noſtra hæc qualiacunq; ſunt, boni conſulite:
nec alia ex cauſa ſcripta putate, quàm ut præclariſſimi huius Domini ſaluti conſule-
rem: cuius gratia ut & uos euigiletis, etiam atque etiam rogo.

Ex Ferraria, IIII. Idus Quintiles, M. D. XXXIIII. Epiſt.

EPIST. VI. Ioannes Manardus Ioanni Iacobo Sauio, philoſopho & medico excellentiſsimo, profeſſori Bononienſi, S. D.

PLura ad te amandum me pridem impulerunt, quod cognomines ſumus. Nam & ego anno ante hunc LXXIII. Chriſtianæ religioni per ſacram ablutionẽ initiatus, eodem quo tu, Ioannis uidelicet Iacobi nomine, uocatus ſum. Quod patrem tuum iuuenem, iunior uidi, Dialecticen cum magno honore Bononiæ publicè profitentem, atque inde per gradus ad eum quem tu nunc meritò tenes, ſummum uidelicet in eadem academia locum euectum, intellexi. Quod me per tuas humaniſſimas literas ad mutuã amicitiam prouocaſti, dignumq; reputaſti, qui difficillimos in medicina ſcrupos explanarem. Verum magna acceſſio facta eſt, quod Virgilium Gerardum, tecum in eadem Theorices profeſſione concurrentem, contra inueteratum aliorum morem ſummo amore te proſequi, ex tuis poſtremis literis cognoui. Fuit enim hoc mihi maximo indicio, te (quod paucis admodum datum eſt) ſanctos mores bonis literis coiunxiſſe. Volebant hæc omnia ut abſq; aliqua mora tuis quæſitis reſponderem. Verum aliud ex alio negocium fecit, ut in hunc uſq; diem res protracta ſit. Optarim autem, ut longam hanc procraſtinationẽ, dicendorum grauitas recompenſaret. Sed cum id præſtare non poſſim quod uellem, tu id læto animo accipies quod poſſum.

Primum quod à me petis, eſt, An odor nutriat: dicente Hippocrate, & approbante Galeno, ubi uires citiſſima recuperatione egent, odoribus eſſe reparandas. Afferſq; Petri Aponenſis in hac quæſtione ſententiam: quæ, ſi bene colligo, eſt huiuſcemodi: Odor per uaporoſam exhalationem aëri commixtus, per aſperamq; arteriam ad pulmones & cor delatus, atq; ab his per aortam, ad retiformem primo plicaturam, dehinc ad cerebrum, in hisq; locis ueluti concoctus, ſpiritus uerè nutrit & reparat. Quod facere nequit, quando primum occurrit olfactus inſtrumento: quia adhuc qualitas ferè nuda eſt & ſimplex, quæ, Ariſtotele & Galeno teſte, nutrire nõ poteſt. Atq; hoc quidem modo, ſpiritus tantum, præcipue animales nutriri per odores dicit: ſolidiores uero partes refocillari quodammodo ab eo, non nutriri.

Hæc Aponenſis dicta non paruam mihi relinquunt dubitationem. Si enim tam longum iter, totq; motus, circuitus, & cõcoctiones requiruntur, priuſquã odor nutriat, non uideo quomodo eius nutricatio poſſit dici citiſſima, nec quomodo poſſit odoris uis in tot permutationibus conſeruari. Quare non erit odori, ſed aëri potius nutricatio hæc adſcribenda, præſertim cum ita congruat aëri puro, & nulla odoris qualitate affecto, ſicuti odorato: ſiquidem ex aëre quãtumuis ſyncero ſpiritus ipſos nutriri, & Hippocrates uoluit, & Galenus. Sed & experientia ipſa oſtendit, mox ubi odoratæ res olfactui occurrunt, uires quæ exhauſtæ erant, ad aliquem modum reparari: quod fieri non poſſet, ſi tot eſſent agenda, priuſquam huiuſcemodi fieret nutricatio. Reparari uero ex odore, non ſolum ſpiritus, ſed & ſolidiora membra, exemplo Democriti oſtendi uidetur, qui nonum & centeſimum annum agens, uitam triduo, cum ſolo panis odore conſeruauit: ut id dimittã, quod de Ariſtotele legitur in lib. de Pomo inſcripto. Alioqui, ſi, ut Aponenſis ait, ſolidiora mẽbra ex odore refocillarẽtur ſolum, & non uerè nutrirentur, quo pacto poſſet odor uino in nutriendo cõpariri? per quod totũ corpus non ſolum reſtauratur, ſed impletur. Hoc enim uerbo Hippoc. utitur in aphor. in quo, ut Galen. exponit, de his loquitur qui refectione corporis egent, de quibus antea fuerat loquutus, in eo uidelicet aphoriſ. Quæ longo tẽpore extenuantur &c. in quo proculdubio de refectione loquitur, quæ ex morbo conualeſcentibus debetur, in quibus non ſpiritus tantũ, ſed ſingulæ corporis particulæ plus minus ue ſunt exhauſtæ. Fateri igitur oportet ex Hippoc.

Democritum uitam triduo panis odore prorogaſſe.

& Galeni ſententia, uera nutricatione odores illas reficere, atque hoc magis facere dum ſunt naribus propinquiores, cõtra id quod putauit Aponenſis: tunc enim magis reſeruant naturam rei à qua deciduntur, quàm cum per longius ſpatium uagantes, multo aëri commixti in multas partes diſſipantur. Falſum enim eſſe id quod exuulturũ argumento Auerrois primo, dehinc Aponenſis & recentiores multi exiſtimarũt, alibi oſtendimus, qui odorem per ſpeciem quandam ſolam, quam uocant intentionalem, nulli ſubſtantiæ innixum, ad cerebrum dicũt accedere. Nam odor, ut inquit Ariſtoteles, eſt fumida quædam euaporatio. Sed & Galenus effluxum quendam corporum eſſe definiuit. Quare corporeum quid eſſe oportet, non merè ſpirituale & ſimplex, id quod per olfactum ſentitur: ut minime mirandum ſit, ex eo corpora ſolidiora poſſe reſtaurari, gentemq; illam Aſtomorũ apud Plinium ex ſolo odore uiuere. Et hæc de prima tua dubitatione ſint dicta.

Odor quid.

Plin. lib. 7. cap. 2.

Dubitas ſecundo circa dictum Galeni in expoſitione eiuſdem aphoriſmi, aquoſa uina ſicuti aquæ ſimilem formam habent, ita & uim habere afferentem, & propterea lotium ciere: in quibus uerbis innuere uidetur, aquam ipſam lotium prouocare. Cuius cõtrarium lib. 3. de uictu morb. acut. ſcribit Hippoc. aquam dicens urinã nam non prouocare: & ipſe Galen. qui lib. 5. de ſimpl. med. afferit medicinas urinã prouocantes calidas eſſe. Vt hæc tollatur dubitatio, aduertere oportet, aliud eſſe apud Hippocratem & Galenum, urinam mouere, & diureticũ eſſe, eo modo quo aliud eſt genus à ſpecie. Quicquid enim diureticum eſt, urinam mouet: non autem cõmigrat ratio, ut ſcilicet quicquid urinam mouet, diureticum dici poſſit. Ea enim quæ uere & proprie uretica dicuntur, acria, uehementerq; calida & ſicca eſſe oportet, ut ſanguinem diſcindant, diſcernantq; à craſſioribus partibus eas quæ aqueæ ſunt, tenues, ac ſeroſæ: quas renes trahentes, & à ſanguineis partibus quibus nutriuntur, excolantes, in urinam conuertunt, quæ ad ueſicam tranſmiſſa mingitur.

Vis ergo hæc calidis & ſiccis medicamentis conuenit, non aquæ uinoq;, uel aliis quibuſcunq; rebus aquæ ſimilibus: per quas tamẽ urina ideo augetur, quia eorum ſubſtantia celeriter in eam tranſmutatur: non quod uim aliquam habeant, qua ſanguinem ab ea humiditate expurgent, quam ſecum habet in uenis cõmixtam. Hoc autem in his maxime oſtenditur, qui uitam ocioſam agentes, potu tenui utuntur, hyberno præſertim tempore. Nam hi, ut Galenus in fine libri primi de naturalibus poteſtatibus ait, celeriter mingunt, & ferè tantum quantum in potu hauſerunt.

Vtrunq; horum modorum prouocandi urinam tangere uidetur Ariſtoteles prima ſectione Problematum. Primum quidem probl. 41. ea quæ humida ſunt, atque aqua referta, ueſicam ſoluere dicens. Alium probl. 49. ubi ait, odorata urinam mouere, quia ſunt calida. Hæc ſunt, mi Sauie, quæ imbecilles mei ingenioli uires in tuis quæſitis cognoſcere me fecerunt: in quibus uelim animũ potius erga te meum, quàm res ipſas conſideres.

Vale.

Ex Ferraria, IIII. Nonas Septemb. M. D. XXXIIII.

LIBRORVM DVODEVIGINTI EPISTOLARVM MEDICINALIVM IOANNIS MANARDI FINIS.

IOAN. MANARDVS FERRARIENSIS MEDICVS, IVVENIBVS Medicinæ studiosis.

QVEMADMODVM nihil mihi curæ magis fuit iuueni, quàm indagandæ in omnibus bonis artibus, & præcipue in medicina, undequaq; ueritatis gratia diuersa loca perlustrare, doctorum hominũ colloquia inire, bibliothecas rimari, scheda euoluere, & diuersarum linguarum cõmentaria perlegere: ita nihil aliud curandum magis nunc uidetur seni, quàm quicquid longo usu, & multiplici lectione didici, publicis priuatisq; lectionibus, & domesticis colloquijs, uobis ô boni iuuenes aperire. Sed ob maligna, in quæ incidimus tempora, à publicis lectionibus penitus uacare necesse est: & ob aduersam ualetudinem, nunc etiã à priuatis: quibus tametsi, Dei optimi munere restituta sanitate, operam dare possemus, pauci tamen omnino, ob tumultus bellicos essent, qui nostris lectionibus adesse, & sermonibus aures possent accommodare. Mecum igitur animo euoluens, quonã alio modo profectui uestro possem cõsulere, nulla mihi alia se ostendit uia, quàm ut mutato antiquo meo, nihil hoc pacto inuulgandi instituto, quod uiua (ut aiunt) uoce facere non ualeo, per eos facerem qui libros formis excudunt. Inter uaria autem, quæ à me obseruata literis mandata sunt, non paruo emolumento uobis fore existimaui, annotationes quasdã libro meo, Ioannis cognomento Mesue, per me olim adiectas, ut quẽ diurna nocturnaq; manu uersant Medici: in quibus multa obscura declarant, cõcisa ampliãtur, amissa resarciunt, & errata corriguntur. In uidiosum scio esse hoc uerbum, ijs præsertim qui cum eo consenuerunt: sed tantum apud me potest ueritatis & profectus uestri amor ô iuuenes, ut quicquid de me illi uel sentiant uel loquantur, susq; deq; faciam: reliquũ hoc, quantulumcunq; id erit uitæ, utilitati uestræ despondens. A uobis tamẽ unum hoc mihi pro laboribus hisce meis rependi stipulor, ut scilicet in nostris iudicandis, nullius magis uel mortui uel uiuentis autoritati, quàm rationibus, & ueritati credatis: nihil perinde noxium in omni uita esse scientes, quàm uulgarem hãc persuasionem, qua maiorum decreta, absq; delectu pro oraculis habentur. Accipite igitur hęc nunc bonę mẽtis iuuenes, & meliora indies, Deo fauente, à nobis expectate. Ex ędibus nostris Ferrarię, quarto nonas Decemb. M. D. XXI.

IOANNIS MANARDI FERRARIENSIS MEDICI ANNOTATIONES IN IOANNIS MESUE SIMPLICIA MEDICAMENTA: & PRIMUM QUÆ SINT À MESUE OMISSA.

Purgatoria medicamina à Mesue omissa.

CVM præter simplicia medicamenta ad aluum ciendam, à Ioanne Mesue scripta, alia nonnulla apud medicinæ autores inuenerim: ea annotationibus hisce nostris præmittere, usum est non inutile. Ea sunt: Myxa, id est, Sebesten: Cynocrambe, hoc est, Canina brassica: Pulegium, Bdellium Arabicum, Parthenium, id est Matricaria: Tragoriganum: Iuli nucis iuglandis, catuli uocati: Fex uini, Tartarum dicta: Atriplex, Malua, Alphodeli radix, Allium, Beta, Blitum, Cestri, id est, Vetonicæ folia, Brassica secta, Aqua stillans à cucurbita in fornace excocta. Chamæpitys, dicta Iua, Lapathon uulgò Rumex uocatum. Lac præcipue asininum. Butyrum, Lentis primùm. Semen cornicularis, & spumei Papaueris. Resina pini piceæ, & Laricis, quæ uulgò putatur & uocatur Termintina. Item uera quæ nunc adfertur ex Terebintho, terebinthina. Vrtica. Sesamoides maius & minus. Peplis, Peplos, Chamæsice, Lappago, Clematidis semen. Picnocomon. Apios, id est syluestris Raphanus, Alipon, Empetron, Heliotropion, Magnes, Cortex radicis Capparis, Thlaspi, flos æris, Squama æris, Mandragoræ succus, Daphnoides, quę & laureola, Sambucus, Ebulus, Lac, & Cimæ ficus, Filicis fœminæ folia, Peponis & Cucumeris radix, Lactuca syluestris, Radix Peucedani, Staphis agria, Tapsiæ succus, Andros æmos, Ascyros, Hippophaës, Hippopheston, Lactariæ multæ species, Mercurialis, Struthion, id est Radicula uel Condes. Horum historiam & uires, ex ipsis autoribus licet edisce re: mihi satis sit hoc loco nomina conscripsisse.

Ad uitandã crebriorem Mesues & Manardi nominũ repetitionẽ, quæcũq; illius ab hoc emendandi gratia producũtur, hac nota] includere uisum est, teq; eius, Lector, in tempore admonere.

Cap. de Aloë.

Aperit orificia uenarum.] Hoc non dicunt antiqui, sed contrarium potius: dicit enim Dioscorides, quod sanguinem sistit per ora uenarum anitem. & Plinius, undecunq; fluentem. Dicendũ igitur, si aperit, eo id facere, quod acres humores mouet, ut ex Galeno colligitur lib. 6. Aphor. xlvij. nec esse hoc ei magis peculiare, quàm cæteris purgatorijs medicinis: imò forte id minus facit q; reliqua, quæ adstringendi uim purgatoriæ coniunctam non habent. Verum Mesue hoc sumpsit ab Auicen. Scio tamen quid pro utroq; dici possit: sed sat sit nunc locũ signasse. Electio: aliud est quod fit in Sucutri, & reliq.] Ait Dioscorides in India plurimam generari, & in Asia, Arabia, maritimisq; quibusdam locis ac insulis, ut Andro. Galen. in Syria non bona, in Cœlesyria & Arabia melior, in India optima. In colore quoq;, ut sit coloris citrini.] Eligit Dioscorides subflauam, resplendentem, non lapidosam aut arenosam. Et sapor eius declinans ad amaritudinem.] Galen. saporis esse dicit parum adstringentis, & multum amari. In substantia tenerum.] Facile humescere eam quæ bona sit, ait Dioscorides. Est autẽ complexionis calidæ in secundo.] Calidam in primo ordine extento, uel secũdo remisso, dicit Galen. Aperit orificia uenarum.] Cum scribat Dioscorides, quod arcet sputum sanguinis, negare uidetur quod ora uenarum aperiat. Et dicunt quidam quod lædit hepar.] Dixit hoc Auicen. cui parum in hac parte credendum est: sapore eius, & antiquis autoribus, contrarium potius attestantibus: nisi calidum uel siccum supra modum hepar intelligamus. Stomachi con- Maioris

Aloe hepar non lædit.

fortatiuum.] Tantum in hoc ei tribuit Galen. ut nulli cedere medicamini di- *Aloe lota, ſtomachum mirè confortat.*
cat, maxime ſi lota fuerit. Et mixtum cum melle, eſt minoris ſolutionis.] Maioris potius, ut ratio, autoritas, & experientia conteſtantur. Vix per-
tranſit hepar.] Si quantitate exuperet ad hepar uſq; attingit, inquit Gal. non ta-
men totum corpus euacuat, niſi ualde multa detur, ait Paulus. Tria ſunt in
eo in quibus cadit correctio.] Adde ex Galeno, quod nocet temperaturæ uen-
triculi calidæ & ſiccæ, & ei quoq; ſiccæ, quæ cum frigiditate ad tabem ducit.
Solutione educit cholerã & flegma.] Probe intellige: ſiquidem craſſos humo- *Aloe ob imbecillitatem craſſos humores non purgat.*
res, etiam qui ſint in uentriculo, trahere ob imbecillitatem nequit, Galeno teſte:
ſed bili & humiditatibus quæ uentriculus imbibit optime facit. Paul. Datur qui-
bus caput graue eſt, lippientibus, ſiticuloſis, imaginabũdis in ſomno, abſq; febre
horroribus, acres inflationes excernentibus, morſum in inteſtinis patientib. atq;
uentriculi incendium. Et qui aſſiduat acceptionem eius diebus continuis,
non uidebit in corpore ſuo ægritudinem, quæ non ſit habilis ſanari.] Ne quid
dicam de iuuenibus interim, certe ſenes, ſi Galeno magis quàm huic uiro cre- *Senes non tute Aloe utuntur.*
diderint, non niſi magna urgente neceſſitate, Aloẽ utentur. Caue ergo da-
re Aloẽn in temporibus frigidis.] Cauenda mihi magis uidetur temporibus ca- *Cauenda aloe calidis temporibus.*
lidis, cum ſit, ut tu ſcribis, calida & ſicca in ſecundo ordine, & calidæ ac ſiccæ no-
ceat temperaturæ, ut ſuperius notatum eſt: niſi forte quia bilem uacuat, quæ hye-
me non abundat, ideo eo tempore danda non ſit.

De Myrobalanis.

Nomen, glandem unguentariam deſignat: res autem ipſę, ad pomorum potius
genus ſpectant. Proprium de eis caput non ſcripſit Dioſc. ſed nec Galenus, licet
inter remedia aliquãdo nominis meminerit. Quare ſanè intelligendum, quod ab
Auerroë dicitur, Galenum de ijs non ſcripſiſſe. Plin. quidem de Myrobalano lo-
quens, rem (ut inferius explicabitur) ab ijs diuerſam intellexit, & quæ ad genus
palmæ referatur, ſicuti & ea de qua Dioſc. ſcripſit lib. 1. Bene igitur examinanda
ſunt, quæ de uiribus ab hoc homine ſcribuntur, quoniam nullum habuit quem
ſequeretur bonum ducem: præſertim cum Gal. lib. 8. de comp. med. ſecundũ lo-
ca Chryſobalanũ uim habere diſcutiendi ſcribat, quæ proculdubio calorẽ oſtẽdit.

De Rheobarbaro.

Rhecoma de quo Pli. lib. 27. ſi recte legitur, & Rhauel rheon, de quo Dioſ. alia *Rheobarbarũ uulgare aliud eſt quàm Rhecoma. Plin. & Dioſc. Rha.*
res eſt à uocato nunc Rheobarbaro, ut quadam noſtra ad Leonicenũ epiſtola de-
monſtratũ eſt. Ex ſpeciebus Rhauet aliud eſt quod naſcit in India.] Cum
dicat Dioſ. quod naſcitur in locis ſupra Boſphorũ, & Plin. ſupra Pontũ, taceantq;
Indiam, cognouiſſe Indicum non uidentur. Paul. in duabus ad Podagram com-
poſitis medicaminibus barbarici meminit. Et laudatur magis ſubnigrum.]
Similem Coſto nigro facit. Plin. minorem tantum, & paulò ruffiorem. Dioſc.
Centaurio magno, ſed minorem, nigro quidẽ colore, ſed Crocum aliquo pacto,
dum manditur, referente. Conuenerunt in permixtione eius aqueitas & ter-
reitas.] Clarius Galenus, ſic loquens ad uerbũ: Mixtæ eſt temperaturæ, habet
enim quid terreum frigidum, quod ex adſtringente eius ſapore demonſtratur: &
caloris aliquid, quem ubi multum maſticatum fuerit, acredine quadam oſtendit:
tenuis & aẽreæ poteſtatis eſſe participem, laxitas & leuitas declarant. Et non
prætermittatur cum eo ſpica.] Ego ſpicam hanc prætermitto, tum quod ea ege-
re non uidetur, ob commixtas, ut diximus ex Galeni ſententia, uires: tum quod
uera Spica caremus, & ea qua utimur, horribilis ualde ſaporis eſt. Solutio-
ne educit, & reliqua.] Antiqui ſuo Rheo uim purgandi non adſcribunt, ſed nec
Auic. Auerrois, Galenum & alios medicos taxans, qui adſtringere ſcripſerunt,
purgare aſſeruit: quod experientia quoq; ipſa in utroq;, Pontico uidelicet & Indi
co atteſtatur. Decoctio etiam ſimiliter reſoluit in eo uirtutem.] Non intel
ligas, ut pletiq;, nõ eſſe propterea coquendũ: nam & ipſe Meſue & alij, eius deco-

cto utiliter utuntur: sed in ipsa radice quæ decocta fuerit, uirtutem esse resolutam, & in eo liquore in quo fuerat decocta, remanisse. Et maior eius proprietas.] Alias quoq; uires suo adscribũt antiqui. Dios. enim ualere ait hepaticis, nephri ticis, torminibus, lieni, pectoris & uesicæ uitijs, atq; uentriculi dolori, imbecillita ti, & inflationi. Ex parte substantiæ.] Adde ex Dios. quod inflammatio nes cum aqua illitum, dissoluit: & ex Plinio, quod uulnera, & mali moris ulcera sanat, epiphorasq; & purulentas exscreationes, lassitudinem quoq; & dolores: & ex Galeno, quod ualet asthmati, orthopnœæ, cœliacis, ischiadicis, uteri morbis, & ferarum morsibus: & cum aceto illitũ, impetigines aufert ac peliomata. Et proprie eius drachma una, mumiæ grana duo, Rubiæ granum unum & mediũ.] Manifestus est hoc loco error: quam enim uim hac in re habere potest tam exigua mumiæ, & Rubiæ quantitas? Sed & Auicen. quem in multis est hic secutus, capite de Rubia, drachmam integram cum Rheobarbaro miscet: & similiter libro tertio, in cura Apostematis calidi hepatis. Potio eius infusi à drachmis .ij. ad drach. x.] Excellit nimis hæc quãtitas, nec possunt sine discrimine 10. drach. semel dari: ut cum malo suo, nobilis quidam Pannon. expertus fuit.

Pernitiosus Mesue in dando Rheobarbaro modus.

De Cassia fistula.

Cassia fistula Arabũ, alia est à Cassia fistula antiquorum.

De hac non scripserunt antiqui, sed fistularem illam uocauerunt, quã nũc Cassiã ligneã uulgus appellat: res tamen nobilis est hæc Mesue Cassia, & qua adaluũ leniẽdã, & sani & ægrotãtes, siue mane, siue parũ ante cibũ, tutò utũtur. Cõditi cor pit & saccharo recens in eundem usum: in quem semina quoq; efficacia sunt, longeq; magis quàm intraneus liquor.

De Tamarindis.

Hos quoq; numerat Auerrois inter medicinas, de quibus nõ est Galenus locutus. Si nomen sequaris, dactylos putabis. Tamar eñ, barbaris dactylũ significat. Plí. cuiusdã palmæ meminit in Aegypto nascẽtis, quã uocari ait adipson, quasi arcere sitim diceres, uiridemq; esse, & mali cotonei odore, nullo intus ligno, colligiq; anteq; incipiat matureſcere: & quod relinquitur, uocari phœnicobalanũ. Dios. ferè eadem lib. 1. Idẽ Plin. lib. 23. Palma, quæ fert myrobalanũ, probatissima in Aegypto, ossa nõ habet reliquarũ modo in balano. An uero Tamarindos hos intellexerint, cogitandũ lectori relinquo. Sicuti etiã, an Myrobalani, quarũ superius habita est mentio, ad palmulas pertineãt. Frigidæ cõplexionis in secũdo.] Auerrois, in tertio. Solutione educũt. & reliqua.] Dios. suas Myrobalanos acerbas dicit & adstringẽtes, ualereq; diarrhœę, & muliebri fluxui. Et phœnicobalanũ magis adstringere recentẽ q; siccã, sputoq; sanguinis, intestinorũ difficultati, & stomachicis conferre. Quare si eandem rem, quã hoc loco Mesue intellexit, cõtrarias ei uires adscripsit.

De Manna.

Hanc quoq; reposuit Auerrois inter medicinas à Galeno non scriptas: ego tamen mentionẽ eius habuisse arbitror lib. Alimentorũ 3. sub nomine mellis aërei uel roridi: de quo scribit plurimũ colligi in monte Libano, æstate media, nocte serena, uariasq; uires à uarijs super quas cadit plantis acquirere: quæ ita quadrãt uocatæ nũc Mannæ, ut ambigi nõ possit, esse eandẽ rem. Est æqualis.] Auer. Calidã facit & humidã, in primo ordine. Galenus autem miscuit ipsam cũ Scammonea.] Melli quidem inuenio Galenum miscuisse Scammonium, Mannæ nequaquam. Educit choleram cum facilitate.] Auer. faciliorem dixit esse inter omnia, quæ purgandi uim habent.

De Aqua lactis.

Galenus dicit antiquos sero ad inferioris uentris subductionem usos: & Dios. ijs dari, quibus absq; acredine uentris, excretionẽ uolumus prouocare. Est calidæ & siccæ complexionis in primo usq; ad secũdum.] Galenus lib. 4. simp. med. cap. 16. dicit frigidam & humidam: alicuius tamẽ caloris participem esse, ait lib. 3. de alim. Mel uigorat eius operationem.] Galenus tantum mellis addendum

dendum iubet, quantũ delectare possit, nõ uentriculum subuertere: quoq; magis subducere uentrẽ uolueris, plures sales adijciẽdos, modo gustui nõ sint molesti. Posse, solutione educit cholerã.] Iuuare dixit Dios. lepræ, elephantiasi, epilepsiæ, & exanthematibus. Bubulũ uero serũ conferre scripsit orthopnœcis, id est his, qui nõ nisi erecti spirant. Dosis ab uncijs sex, usq; ad lib. unã.] Dios. bibi heminis per interualla singulis, usq; ad quinas. Paul. Aegin. dari uiris iubet sextar. ij. pueris unũ. Ex eo aũt Dios. loco, natus uideri potest modus, qui nunc in cõmuni usu est, bibendi medicatas aquas, quæ balnearum dicuntur.

De Rosis.

Rosam nõ uideo à Græcis, neq; ab Auer. inter purgatoria medicamina reponi, experientia tamen ipsa, collocari inter ea debere ostendit. Cui etiã Dios. consentire uidet, rosaceũ unguentũ uires habere dicens, ad soluendã aluum conducentes: quas uires nõ ab alia re habere potest, præterq; à rosis. Cõponitur ex ter reis partibus.] Gal. cõstare dixit ex aqua, ea substãtia calida, cui qualitas adstringens & amara coniuncta est. In abscisione rubedinis nõ plus est rosa, q; homo mortuus.] Hoc dictũ ualde mihi est ambiguũ: neq; enim ex rubore speciẽ habet rosa: alioquin alba rosa, rosa nõ esset: colore etiã deperdito, seruari odorem adhuc uidemus, & adstringendi uim. Vsum uero rosæ Plin. diuidit in folia, flores, & capita. Foliorũ partes candidæ, ungues uocant. In flore aliud semen, aliud capillus: in capite aliud caput, aliud calix. Florem luteum, illud intraneum intellige, quod magis reliquis partibus exiccare & adstringere dicit Galenus. Dioscorides, facere ad gingiuarum defluxus. Plinius dat in posca ad mulierum fluctiones, maxime albas, & sanguinis excreationes, & ad uentriculi dolores cum uino. Vinum in quo folia sicca cocta sint, laudat Dioscorides in dolore capitis, oculorum, aurium, gingiuarum, pudendi, ani, uteri, si eo membra illa abluantur: nullam aũt rosæ partem, præter capita, præbet bibendã. Per albas non fit solutio aliqua.] Apertus hoc loco error deprehenditur: albæ enim de seni uocatæ, & uulgò apud nos Damascenæ, cum albissimæ sint, cæteras in purgando excellunt. Succus uero eius.] Succũ nõ reponit Dios. ad alium, q; ad oculorũ usum.

De Violis.

Necuiolã inuenio apud Græcos purgare: credi tamen potest, si magna quantitate sumatur, uentrẽ lenire. Et ipsa quidem est narcotica.] Quomodo narcotica, si frigida est tantũ in primo ordine, ut tu superius scripsisti? Posse.] Folia uel per se, uel cum polenta, facere ad uentriculi exustiones, oculorũ inflammationes, & sedis casus, scribit Dios. quosdam q; asserere partem floris purpuream anginæ, & puerorum comitiali morbo conferre. De absinthio.

Dios. Plin. Gal. inter purgatoria medicamina numerauere. Sed illud q̃d intendimus nunc, est absinthium Romanũ.] Nescio ubi somniauerint Arabes absinthiũ hoc Romanũ. Dios. Plin. Gal. laudant Ponticũ, quod flore & folio minore q̃ cætera, dicit Gal. 2. curat. meth. odore q; nõ modo nõ insuaui, uerũ aromatum quid præ se ferente. Tale ego in Pannonia & uidi, & gustaui. Cappadocum etiã Dios. Romanũ ne nominarunt quidẽ. Siccũ in secundo.] In tertio dicit Gal. Succus nocet stomacho.] Adde ex Dios. quod dolorẽ facit capitis: & ex Pli. quod decoctũ est stomacho saluberrimum. Et ex eodẽ Dios. quod uacuat ad inflationes, stomachiq; ac uentris dolores, si cum Seseli bibat: & quod crapulæ resistit, & menses citat. Solutione educit cholerã.] Educit bilios a stomacho & uentri inhærentia, Dios. teste. Et dixit Auenzoar, solutione etiã phlegma educit.] Hoc aperte negauit Gal. Et aquæ sublimationis eius.] Si hæc aqua communi modo fuerit parata, exiguas certe uires habebit. Nos autẽ sicmus, & alibi docuimus modũ eliciendi aquã, quæ odorẽ & saporẽ eius retinet, &

cum his,ut consentaneũ rationi est,etiã alias uires. Potus infusionis,] Cu-
rat etiam inappetentiam atq; arquatum morbum, ut scribit Dios. & thoracem
purgat cum iride. Seminis drachmas sex dabant antiqui, cum marinæ aquæ se-
xtario, purgationis gratia, secundum Plinium.

De Sticados.

Stœchas græce dicitur, nec inter purgantes medicinas ab ea gente cõputat;
quod Auic.quoq; cõfirmauit. Stichados Arabicũ.] Nõ Arabicum,sed potius
Gallicum:nam teste Dios.& Plin.in insula eiusdẽ nominis generatur,quæ Massi
liæ opposita est. Et est planta foliorũ subtiliũ.] Nõ foliorũ subtilium, ait Dios.
sed leptocarphon,quasi dixeris tenuiũ festucarum.Hermol.cirrulas interpreta-
tur,longiorũ foliorũ,comãq; habere Thymi. Pli.hyssopi, & odoratã, eiusq; de-
coctum facere ad thoracis passiones,sicuti hyssopus:tenuare quoq; & abstergere.
re.Plin.leuare pectoris dolores,menses ciere,& antidotis misceri. Galenus, ul-
cera omnia roborare, & uniuersi corporis habitum, atq; obstructiones aperire.

De Fumo terræ.

Capnion Græci uocãt,Latini fumariã.Lenire uentrẽ tradit Gal.experimento
cuiusdam idiotæ,siccum subductionis gratia cũ melicrato exhibentis. Dixerũt
quidam quod est frigidũ.] Auic.frigidũ facit in primo ordine,& siccũ in secun-
do.Gal.uidetur fecisse calidũ,acri simul & amara dicẽs participare qualitate,nec
carere acerba:qui loquendi modus,uincere in eo caliditatem demõstrat. Et du-
cit choleram.] Dios.& Gal.per urinam.Plin. absolute dixit,quod detrahit bi-
lem. Cõfert etiã febribus.] Aëtius dari tutò ait etiam his qui febriunt.Prę tera-
misit autem Mesue præcipuas eius uires,à quibus & nomẽ accepit, quod lachry
mas scilicet instar fumi educit,uisum acuit,renasci euulsas palpebras prohibet,ut
Dios. Pli. Galenusq; testantur. Potio succi est ab uncia media ad duas.] Vix
puto esse tam mollẽ uentrẽ, qui ea quantitate leniatur. Auic.usq; ad octo uncias
prębet.Multos ego noui qui Auicennæ etiam modum longe excedunt.

De Eupatorio.

Non facile fuerit diuinare,quamnam herbã hoc loco pingat: uera enim Eupa
toriũ à Dios.& Plin.descripta, tantũ ab hac differt, quantũ centaurij tenuis folia
à canapinis. Calidum est in primo.] Obscurissimã esse eius caliditatem,scri
psit Gal.& quod mundat absq; calefactione. Solutione educit choleram.] Ne-
minẽ legi (quod meminerim) uel Græcum uel Arabem,purgandi uim huic her
bæ adscribentem:imò de ea scripsit Dios.cum uino potam ualere dysenterię.

De Epithymo.

Durioris Thymi florem,& Satureiæ similis,esse Epithymũ scribit Dios.habe
req; capita tenuia,leuia,caudiculas ueluti capillos.Plin.postq; eadẽ ferè dixit quę
Dios.addit, Quidã aliter Epithymũ tradunt sine radice nasci, tenui similitudine
Pallioli,rubens. Videtur autẽ Epithymũ hoc Mesue,ad secundum Plinij referri:
sicuti & id quod in usu nũc est, & uel ex Apulia, uel ex orientalibus locis afferũ.
Est simile cuscutę.] Res nota est sub hoc nomine cuscutę, nec alia re à uocato
Epithymo uidẽ differre,nisi quod passim cũ lino nascitur,illudq; quasi strangu-
lat:atq; hoc argumento aliud nomen inuenit, ut podagra uidelicet lini dicatur.
Alail & Halasce.] Thymbrã, & Thymũ intellige. Eius aliud est Cretense,
aliud est Syriũ.] In Cappadocia & Pamphilia plurimũ generari scribit Dios.
Et dixit Gal.est calidũ in tertio.] Adde & siccũ,& simile Thymo uirtute,sed in
omni re fortius. Et generat æstuationẽ.] Stomacho minus utile dixit Plin.&
uomitiones mouere. Aqua uero mellis cũ pauco sale.Dios.& Plin.cũ melle &
sale,& pauco aceto. Et quidam dicunt.] Si legisses Dios.scires ipsum scripsis-
se,quod cũ melle potum purgat per inferiora bilem nigrã, & pituitam. Et dixit
Paul.]

Paul.] Optimũ esse ait Paul. in euacuanda melancholia: nec uideo quo pacto posset esse magna medicina in morbis qui à Mesue ipso enumerantur, nisi atram bilem exustam, quæ proprie melancholia dicitur, expurgaret. Dosis potio eius usuq; ad uiginti, & reliq.] Nimis creuit hæc dosis: siquidem Dioscorides quatuor, Paulus quinque, Plinius sex, ad summũ cõcedunt.

De Hyssopo quod uocatur Asce.

Dicunt quidã q̃d sit hyssopus hortensis: dicũt alij esse unam ex speciebus Origani.] Nomen ipsum modusq; loquẽdi, ostendũt ignorasse Mes. de qua re scriberet. Tu aũt scias uoluisse eum loqui de thymo, re nõ obscura: utpote quã dicit Dios. ab oĩbus cognosci. Sicut nodus foliorũ.] Intellige ex Dios. thymi captu la. Et eius flos est sicut calamẽti.] Nõ hoc Dios. ex quo reliqua iste sumpsisse uidet. Plin. duo genera facit, candidũ, radice lignosa, quod & prẽfertur: alterũ nigrius, florisq; nigri. Semẽ deprehẽdi nõ posse, sed flore sato enasci. Et dixit Dioscor. quod est in principio tertij.] Cũ Dios. nunq̃ meminerit graduũ, liquet hũc uirũ Dios. uerũ nõ habuisse, sed nec Gal. & Paulũ bene legisse: hi enim fuere, qui calidũ & siccũ in tertio ordine posuere. Valet ad ẽgritudines cerebri.] Valet comitialibus secundũ Plin. uisus obscuritati secundũ Dios. discutit œdemata, dissoluit coagulatũ sanguinẽ, tollit uerrucas, & cũ uino ac polenta iuuat coxendice laborantes.

De Hyssopo montano.

De uulgari hoc capite Hyssopo loquitur. Hipp. & Plin. in Tauro mõte natã, & post eam Pamphileã & Smyrneã. Electio.] Dios. prẽfert Ciliciam. & sicca in secũdo.] Galen. in tertio. Solutione educit phlegma.] Cũ oxymeli te & sale trahit pituitas, inquit Plin. crassos humores Dios. qui edi etiã ait cũ ficis ad aluũ subducẽdã, fortiusq; purgare mixto cardamomo, aut Iride, aut Erysimo: & ruta, peripneumonicis: asthmati, tussi antiquę, catarrho, si cum melle lingatur, aliqui tamen pro cardamomo legunt cardamũ. Et tussi.] Cũ ficis, aqua, melle, ait Dios. esseq; optimũ gargarisma anginę cũ ficis. Cum uino resoluit apostemata dura.] Phlegmones, ait Dios. Dosis usq; ad drach. x.] Manipulũ integrum Plin. Ego maiorem longe quantitatem posse tutò dari arbitror.

De Prunis.

Coccimelia uocant Græci, uel κοκκυμῆλα. Damascena & Armena.] Damascena iampridẽ inquit Plin. in Italia nascuntur, grandiore ligno, & exiliore carne, nec unquã in rugas siccata, quãdo soles sui desunt. Galen. magis adstringentia ait esse Damascena, Hbierica dulciora: miratur tamẽ Dios. dixisse Damascena siccatia uentrem sistere: optima uero esse inter eadẽ quæ sint mediocriter adstringentia, magna ac laxa. Dulcia sunt inter caliditatẽ & frigiditatẽ.] Mediocriter hu mectant, & infrigidant, ait Galenus. Decocta in melicrato plus mellis habente, uentrem molliunt, magisq; si melicraton superbibatur, dehinc uinum dulce, & prandiũ differatur. Adstringunt syluestria, pariterq; domesticorũ folia. Gummi lapidem frangit.

De Psyllio.

Græci psyllium. Latini à græci nominis significato non recedentes, pulicarem herbam uocant: nec per os nisi raro, aut hi aut illi præbent: quoniam inter uenena numerant, sed exterius tantum ad molliendum, adstringendum, & infrigidandum adhibent. Substantia autem eius interior medullaris, calida est & sicca in quarto gradu: & est de genere ueneni.] Venenũ esse Psyllio dicunt Græci, nõ medullæ ratione, quæ sit, ut iste scripsit, in quarto ordine calida, sed ex frigore potius, quod in tota ostendit substantia. Secutus autem est Mesuas in hac re, sicut in aliis multis, Auic. libro 2. cap. primo. Damocrates porrò, autore Gal. libro 2. de Antid. iubet plurimũ conteri in cõpositione cuiusdam antidoti.] Est frigidum & humidum in tertio excessu.] Gal. frigidũ in secundo, mediũ in alia scribit con

trarietate,nec alicui,ut diximus, eius parti calorem attribuit. Quod ex eo conquaſſatũ eſt,cum aqua frigida ſolutione educit choleram.] Hoc ſic in aqua tuſo, Dioſ. utitur ad infrigidandũ. Et conquaſſatum cum aceto confert apo ſtematibus calidis.] Cum roſaceo aceto uel aqua,ualere articulorũ doloribus, tumoribus poſt aures,panis,ramicibus,umbilico procidẽti,& eryſipelati,ſcripſit Dioſc. Et dixit Dioſc. quod eſt in ſecundo:& uerius:inquit enim Hipp. in Epi demijs,nõ eleuat̃ res frigida,iuncta cũ humiditate ultra ſecundũ gradũ.] Quo modo hæc dixerunt Dioſc. & Hippoc.qui gradus uel ordines in medicinis non agnouerũt? Paul. frigidum in ſecundo,mediũ inter humectantia dixit & ſiccãtia, quẽadmodũ & Gal.

De Capillis Veneris.

Adianton à Grẽcis dicit̃,quia ut Theophraſtus,& poſt eum Pli.ſcripſit,aquas reſpuit perfuſum merſumq;. Dicit̃ Callitrichon uel Polytrichõ,ab effectu (ut ait Pli.) quia capillos tingit & pulchros reddit. Theophr. & recẽtiores duo eius ge nera faciũt,albũ & nigrũ. Sunt aũt cõpoſiti ex partibus aqueis & terreis & ſub tilibus mediocriter, à quibus ineſt eis ſtypticitas,& ex partibus ſubtilibus calidis ualde.] Niſi aduerbiũ ualde,iunxeris uoci ſubtilibus,error erit in hoc loco mani feſtus,etiã ipſomet Meſ. teſte,qui ex Gal.ſentẽtia uix excedere eos tẽperamentũ dixit. Sed forte melius eſt addere negationem,& legere, nõ ualde. Et ſolutiui uentris.] Autoritas,ratio,experimentũ,falſum eſſe hoc cõprobant: ſiccat enim adianton,attenuat,diſcutit, inquiunt Gal. & Paulus. Auer. ait Gal. dixiſſe,quod aluũ aluum adſtringit: nouos medicos,q̃d purgat. Dioſc. ipſe aperte dixit,quod aluũ ſiſtit. Mundificat pectus.] Per ſcreatũ dixit Gal. Et abſcindit furfures.] Dioſc.addit & achores cum lixiuio. Frangit lapidẽ.] Prẽcipue nigrum,inquit Plin.eaq; de cauſa dici ſaxifragum. Et delẽt cum oleo chamæmelino ſcrofulas.] Nõ addit Dioſc.oleum: ſed dixit abſolute,quod ſtrumas diſcutit:quod etiã pario ter ſcripſit Galen. Abſcindunt ſanguinẽ.] Sanguinis ſcreatum ait Dioſc. Et confortant ſtomachum.] Dioſcorides,poti cum uino.

De Aſaro.

Aſaron ideo uocatum uidetur,quia in coronas nõ adderetur. Dioſc. herbã co ronariã dicit,errore ut credo ſcioli cuiuſpiam librarij, Bacchar̃ Aſaro miſcentis, quod nunc etiã uulgus facit. Sicut folia Hederæ.] Adde,ſed minora & rotun diora,ex Dioſc. Sicut flores Hyoſcyami.] Sicut Cytini,nõ ſicut flores, ait Dio ſcor.in medio foliorũ apud radicẽ purpurei,odorati:ſemẽ in floribus acinoſum: coliculi angulati,ſubaſperi:radices multæ,geniculatæ,tenues,obliquæ,gramini ſimiles,multo tamen tenuiores,odore cinnamum referentes. Electio.] Optimũ naſci ait Pli.in Ponto,proximũ in Phrygia,tertiũ in Illyrico. Gal.ſolam radicẽ utilẽ eſſe dicit. Cõplexio.] Dioſc.ut ſæpe dixi,gradus,in medicinis non diſtinxit. Gal. huic medicinæ non adſcribit. Sed cum dicat eaſdem Acoro uires ha bere,ſed fortiores,quã poſuit calidã & ſiccã in tertio ordine: ſequitur hanc quoq; uel ſaltem in tertio ordine collocandã. Quidã infundũt ex eo aliquid in muſtũ.] Dioſc.miſcet uncias tres in heminis muſti duodecim, & dat ad lotiũ,intercutẽ, coxendicẽ & icterũ. Poſſe,eſt ex rebus faciẽtibus uomitũ.] Crateyas, Dioſ.& Pli.purgare aiũt eius radices, ellebori albi inſtar. Multas quoq; alias uires ei adſcribunt. Doſis eius uſq; ad drachmas quatuor.] Dioſc.dat pondus drach. ſeptem.

De Iure.

Gallorũ ius,uentrẽ laxat, gallinarũ adſtringit, ait Gal. ἐπικρατητικῆς ἀναμφιλόγως. Marcellus tamen in Dioſc.aliter interpretat̃. Decoquat̃ in aqua ſufficienti.] In ſextarijs xx. ut Dioſc. uel tribus congijs, ut Plin. & reducat̃ ad tres cotylas. Miſcet̃ decoctioni eius Turbit.] Quidã (dicit Dioſ.) Braſſicã marinã coquũt, aut Mercurialem, aut Carthamum,aut Polypodiũ, educitq; humores craſſos, crudos,

crudos, tenaces, nigros, & ualet febribus antiquis. Plin. præclare medetur uenenis serpentũ, torpentibus membris, tremulisq; capitis doloríb. epiphoris, inflammationib. fastidijs, incipienti tenasmo, iocinori, renib. uesicæ, cruditati, suspirijs.

De Volubili.

Volubilis species quatuor.

Inuenio apud Dioſc. Galenũ, Paulum, cap. de Helxine, quæ uidetur prima ſpecies hic poſita, apud nos frequens, ſicuti & ſecũda. Tertia, ut puto, eſt Clematides. Quartã ſpeciem uidetur Plin. lib. 21. cap. 15. uocare Lupũ. Legitur Lupi huius uel Lupuli nomen, tertio lib. de locis affectis: qui liber uulgo de interioribus inſcribitur. Sed litera corrupta eſt, pro bato uel Rubo, Lupulũ habẽs: ſicuti & lib. 4. Therapeutices, ut nouæ eius libri interpretationes manifeſtãt. Græcorũ uulgus Bryon nũc uocat, noſtri Luuerticiũ, quaſi lupũ uerticiũ.

Galeni locus lib. de interioribus caſtigatur.

Cõplexio & proprietas.] Nõ id dixit Dioſc. quod hic ei adſcribit, ſed de triplici ſcripſit Smilace, leni uidelicet, aſpera, & hortulana. Item de duplici Clematide, & Scammonio, quæ omnia ab hac ſe circũuoluendi proximis rebus proprietate, dici Conuoluoli, uel uolubiles poſſunt. Helxinen potã, uim habere uentris purgatiuã, tradit idem Dioſcor.

Lupulus eſt æqualis.] Vires florũ quas in Ceruiſia oſtendũt, ſatis calidos & ſiccos atteſtãtur: quibus rebus grauitas etiã odoris cõſentit. Videant igitur me dici, qui Lupulos tantopere cõmendant, cui fundamento innitantur.

Lupuli flores calidi.

De Scammonio.

Scammonia proprie dicitur ipſa planta, Scãmoniũ ſuccus, utrũq; tamen Scammoniũ quãdoq; uocatur: & quia cæteris præſtat id quod in Colophone gignitur, ideo & Colophoniũ nominatur. Cuius folia ſunt ad modũ ſagittæ alatæ.] Helxinæ ſimilia inquit Dioſc. uel Hederæ molliora, trianguli figura, flores albi, rotundi, cõcaui forma calathi. Primus eſt cũ manifeſtatur radix.] Clarius Dioſc. reſecatur caput à radice, radixq; ipſa ita fit concaua, ut ſuccũ colligere conſuentem poſſit: quidam terrã circũfodiunt, nucisq; iuglandis folijs obtecta fouea, ſuccũ effundunt. hunc aũt ſecundum modũ, prætermiſit Meſue. Electio melior eſt Antiochena.] Id quod ex Myſia Aſiæ præponit Dioſc. Colophonium Plin. & poſt ipſum Prienenſe. Quæ uero fit in partibus noſtris, & Coragrate. Syriacũ & Iudaicũ peſſimũ eſſe, dicit Dioſc. denſum exiſtens et ſceni, eſt mala.] Clara ſicut Gummi.] Dioſc. & Plin. Taurino glutini q; ſimillimũ, ſplendens, nitidũ, decorum, rarum, fungoſum, tenuiſſimis fiſtulis, ſpongioſum. Sit pondere leuis.] Plin. q; leuiſſimum. Tenera.] Citò liqueſcens ait Plin. Boni odoris proprij.] Virus redolens, inquit Plin. Si tangitur cõfractũ eius aqua uel ſaliua.] Plin. lingua: & cũ diluitur, albeſcens. Dioſc. huic indicio docet nõ fidendum, quoniã mixto Tithymalli ſucco, idem fit: ſed attendendum aliis indicijs, & ne linguam deurat. Quinq; ſunt ei familiaria, quæ in corporibus imprimunt magnitudinem nocumentorũ.] Nocere ſtomacho plus q; omnia purgatoria medicamina, dixit Paul. miſcetq; ei Sal aut Piper, aut Zingiber, aut rem aliam, quæ ſit bona ſtomacho: format etiã inde catapotia cũ melle. Inquit Galen. miſcui cũ ſexcuplo ipſius Mannæ.] Neſcio ubi hoc dixerit Galen. illud aũt ſcio, quod Manna apud eum Thuris tenuiorem puluiſculum ſignificat, nõ rem Saccharo noſtro dulcore & colore ſimilem, quæ nunc paſſim Manna uocatur, & à Meſue intelligitur. In eius contritione nõ nimiũ inſiſtatur.] Contrarium nõnulli ſentiunt: quod uerius eſſe, alio loco eſt demonſtratũ. Solutione educit cholerã.] Dioſc. addit & phlegma. Paul. purgat ut Ellęborus, & magis bilem. Vitet eius acceptionẽ, qui calidæ & ſiccæ cõplexionis eſt.] Docet Paul. dãdũ his qui boni ſunt ſtomachi, febre carẽt. Doſis à quinq; granis ad duodecim.] Dioſc. dare drachmã integrã nõ ueretur: ſuffi cere tamẽ ad ſoluendã aluũ dicit duos obolos. Si uero placeat abũdãtius purgari, tribus obolis addi debere duos Ellebori obolos, et Aloẽs drachmã. Paul. dat obolos quatuor. Ego licet nunq; ſim auſus tãtũ dare, duodecim tamẽ grana trãſcẽdere

Manna apud Galenũ quid.

Tuto tradi Scãmonij pluſ quàm duodecim grana.

non ſum ueritus, ſcicq; quoſdam ſcrupulum integrum hauſiſſe ſine noxa.

De Turbit.

Difficile eſt diuinare, quam rem hoc loco pingere uoluerit: non enim deſcribit Turbit Serapionis, ſeu, quod idem eſt, Dioſc. tripolium: non radicem Pityuſæ, quæ à Dioſc. uocatur Turpet: ſiquidem folio hæc Plini, illud Iſatidis, non ferulæ conſtat. Sed nec eam qua nunc utuntur medici, quoniã (ut audio) folio eſt Myrti, quali à Dioſc. ſecunda Tithymalli ſpecies eſt, quam uocant fœminam. Fatendum igitur errorem eſſe in nomine ferulæ, cum nulla res Turbit uocata, ferulæ ſimilis extet. Calidum eſt in tertio.] Si eſt radix alicuius ſpeciei Tithymalli, ſuccus eius erit in quarto ordine calidus, radix paulò minus ex Gal. ſententia. Auic. radices calidas eſſe dicit in ſecundo, uſq; ad tertiũ. Si eſt Turbit Serap. & ut ſequẽs eſt Tripoliũ Dioſ. & Gal. erit tertij ordinis. Vires quidem, quas huic ſuo Turbit Meſ. adſcribit, manifeſte oſtendũt eum intellexiſſe de uocato ab Auic. & Serap. Turbit: licet neuter ipſorũ cognouiſſe herbã eius uideatur, alioqui non erant miraculũ tacituri, quod recitat Dioſ. & ex eius ſententia Serapion, flores uidelicet ter in uno die colorẽ mutare. Erunt igitur tres uel forte quatuor res, nomen Turbit ſuſcipientes, radix uidelicet Tripolij, de qua tractat Serap. ſub Turbit nomine: radix Pityuſæ, quam lib. 4. Dioſc. dixit appellari Turbet: radix Tithymalli fœminæ Myrtites uocatæ, qua nunc paſſim ſub Turbit nomine utuntur medici: & quartũ demum, niſi penitus ſomnium eſt, quod folio ferulæ conſtare dixit Meſue. Aperiant igitur oculos medici eo uſuri. Et declinat à proprietatibus bonis quæ ſunt ſeptem.] Hæc à Serap. capite de Turbit. Rectificatores in primis abradi iuſſerunt.] Et hoc à Serapione.

Flores Turbit ter in uno die colorẽ mutant

De Agarico.

Glandiferæ arbores, inquit Plin. maxime Agaricum ferunt: eſt autem fungus candidus, odoratus, nocte relucẽs. Gal. radicem uocat, & Premno dicit innasci, hoc eſt Ilici. Dioſc. aliquos putaſſe radicem, alios fungorum modo in truncis arborum naſci, & eſſe Laſerpitio ſimilem. Maſculus eſt malus, & ille propriè qui eſt longus.] Marem rotundum ait Dioſc. & undequaq; ſibi coalitum. Et habens in confractis ſuis fila neruorum.] Fœminam dicit Dioſc. curſu uenarum recto conſtare, mariq; præferendam. Et ut appareat dulcis in primo guſtu.] Non hoc peculiariter adſcribit Dioſ. bono, ſed mari pariter & fœminæ facit commune. Gal. amaritudini in tempore ſuccedere, apparentiam quandam acredinis dicit, & modicè ſtypſeos. Paul. eligendum albiſſimum, quod facillimè frangatur, nec ſit ualde lignoſum, aut perforatum. Eſt calidum in primo.] Auerrois dixit Gal. in nullum ordinem redegiſſe: ei autem uideri calidum in primo, ſiccum in fine ſecundi. Et eſt compoſitus ex ſubſtantia ærea.] Adde ex Gal. & terreſtri, quæ à calore attenuata eſt, minimum aquoſæ particeps. Et ipſe quidem eſt ſubtiliatiuus.] Diſcutit, craſſos humores diuidit, obſtructiones uiſcerum repurgat, inquit Gal. Inquit Dioſc.] Nõ leguntur hęc apud Dioſc. ſed Paulus Aegineta ſimilem habere uim ait Colocynthidi, tardè tamen agentem, nec ualde uentriculo moleſtam. Et Galen. dixit, fiant trochiſci.] Nec hoc legi apud Gal. Et educit materias ex iuncturis.] Dioſc. dat in coxendicis & aliorum artuum doloribus cum oxymelite. Ad omnes dolores intrinſecos.] Ad omnes internos affectus, ait Dioſcorides. Vlceribus pulmonis.] Phthiſicis cum defruto, ait Dioſcor. Et ſanat dolores ſtomachi.] Per ſeipſum, ſi edatur, inquit Dioſcor. ualereq; etiam tormẽnibus, cruditati, & acido ructui. Mundificat matricem.] Confert præfocationi uteri, eodem Dioſcor. teſte: inflationi quoq;, fracturis, caſibus, dyſenteriæ, & ſanguinis exſcreatui: ualet & ferarum morſibus qui infrigidando ſunt, ſiue potum, ſiue exterius appoſitum, ſecundum Galeni ſententiam. Doſis eius contriti potio eſt à drach. una uſq; ad duas.] Dioſcor. obolorum duorum

Doſis Agarici

tum pondere dat ad rupta, conuulsa, tormina, & cruditates, drachmæ pondere he-
paticis, asthmaticis, dysenteriæ, tres obolos sanguinis excreatui & comitialibus,
ad aluũ purgãdã unicã, uel duas drachmas. Paul. drach. duas dat cum melicrato.

De Colocynthida.

Colocynthis græce, latine agrestis Cucurbita dicitur. Eius folia sunt ampla, pilosa.] Ramulos & folia ait Dioscor. per terram sterni, essecq; satiuo Cucumeri similia, quibusdam diuisuris scissa. Verum quæ non est comple ta, mala est. & reliqua.] Si hæc uera sunt, nunq; erit tutus Colocynthidis usus: nõ ẽm scire possumus, quo solo genita, an in unica plãta unica, uel in una regione unica planta. Et proprie dum iam citrinescit.] Colligendam docet Dios. cum in pallidiorem colorem mutari occeperit. Est calidæ complexionis & siccæ in tertio.] Amaram dicit Gal. non posse tamen id efficere, quod alia fa- ciunt amara, dum bibitur, ob uehementem purgandi uim. Ex quibus uerbis mon strat, non ita calidam putasse, ut Mesue: licet sub quo ordine calida esset, non ex- pressit. Modus rectificandi eius, secundum quod narrauit filius Serapio nis, & reliqua.] Non hoc præcipit Serapion, sed Paulus, drachmam unam in duobus melicrati cyathis coquens cum Ruta. Et dixit filius Serap. opor- tet ut perueniatur ad ultimum puluerizationis.] Non hoc dixit Serapion, sed contrarium, non esse uidelicet multum terendam. Paulus autem & Auicen. quem est Mesue secutus, plurimum teri iubent: quoniam (ut inquit Paulus) asperæ eius partes interioribus hærentes, ulcera faciunt quibus nerui compatiun- tur. Solutione educit phlegma.] Bilem etiam & strigmenta, dicit Dios. Et dixit Dioscor. non efficit operationem in materijs quæ sunt in uenis, & reliqua.] Non hæc Dioscorides, sed Paulus, cuius hæc sunt uerba: Interiora Colocynthidis uacuant præcipue bilem, & mucos, non à sanguine ut Ellebo- rus & Scammonium, sed à neruis & neruosis membris. Sicut est dolor capi tis antiquus.] Paul. danda his quibus caput est læsum, aut interior uel exterior eius membrana: illam piam matrem, hanc circumossalem uocant: ut uertiginosis, hemicranicis, comitialib. attonitis, cynico spasmo, asthmaticis, & nõ nisi recta cer uice spirantibus. Descensui aquæ ad oculũ.] Paulus, diuturnis oculorũ flu ctionibus. Ad antiquam tussim.] Docet Plin. aquam mulsam in ea co- quia ad dimidias, & sic tussientibus infundi obolis quatuor. Multæ eius uires sunt prætermissæ, ut quod secundum Paul. ualet his, qui circa renes & uesicam patiun tur, iuxta Plin. in morbo regio utiliter semina insumuntur, & protinus aqua mul sa: & quod cum oleo si infricetur, spinæ, lumborum, & coxarum dolores sanat: & succus eius uiridis perfricatus, iuuat coxendice laborantes, autoribus Dios. atq; Galen. & quod utiliter clystere pilæ eius inijciuntur, coxendici, paralysi, & uitijs coli, ut testatur Dioscorides. Dosis decem ceratia.] Paulus drach- mam integram dare non ueretur: quæ secundum eum pendit ceratia xvij.

Male affert Mesue Serapionem.

Colocynthis quatenus terenda.

Male adducit Dios. Mesue

Pia mater, Circumossalis.

Colocynthidis facultates à Mesue prætermissæ.

Drachma ceratia decem & octo pendit apud Paulum.

De Polypodio.

Polypodium nostri Filiculam uocant, inquit Plinius, similis est filici. Est radix.] Addeex Dios. pilosa, cirrhos polyporum modo habens. Ortus eius super arbores.] Dios. in arborum truncis, præcipue roborum. Et su per lapides.] Adde ex Dios. muscosos. Et proprie quod est grossum.] Minimi digiti crassitudine, Dios. & Plinius. Et cuius confractum est coloris filici.] Coloris herbacei Plin. & Dios. Et in quo est ex aromaticitate aliquid, & in cuius sapore est dulcedo cum stypticitate, relinquens in gustu &c.] Obscure, nec cõformiter bonis autoribus. Dios. enim sapore dicit in acerbo sub- dulci, Gal. dulcem simul & austeram habere qualitatem dominantem. Di- xit Dios. calidum est in tertio.] Dios. nunquam. Gal. in hoc nõ meminit gra duum, sed cum exiccare dicat absq; morsu, nec aliam qualitatẽ præ se ferre, quàm dulcem & acerbam, non est tam calidum putandum: & propterea magis creden

dum Auerroi, quasi temperatum dicenti, quàm Auicennæ, qui dixit calidum in secundo, nedum his qui in tertio ordine statuerunt. Est ex maxime extenuantibus & siccantibus corpora, & facit subuersionẽ & nauseam.] Nescio quo pacto maxime possit corpora extenuare, cũ leuiter purget, nec excellẽti aliqua (ut dictum est) polleat qualitate. Scio autem quod per se exhibitum, nec subuersionem, nec nauseam facit. Et propterea in hac etiam parte, magis credo Auerroi dicenti, quod est secura medicina, & melior Epithymo, quàm uel huic uiro, uel etiam Plin. stomachum offendi ab eo asserentibus. Inquit Hamec, coquitur cum iure gallorum & gallinarum.] Coquit Dioscorides cum gallinaceo, uel pisce, uel Beta, uel Malua, uel aridum inspergit in aquam mulsam. Plin. Exprimitur, inquit, succus aqua madefacti, & ipsum concisum inspergitur oleri & Betæ, uel Maluæ & salsamento, uel cum pulticula coquitur. Solutione educit choleram nigram.] Dios. & Plin. bilem absolute, & pituitam. Paulus radicem contritam cum melicrato, idem dicit agere Colocynthidi. Dosis usq; ad aureos quatuor.] Exhibui ego sæpe unciam integram, parumq;, & id quidem sine molestia, eduxit.

Polypodiũ nec extenuat corpora, nec nauseam inducit.

De Scilla.

Scillarum, inquit Plin. alba est quæ masculus, fœminæ nigræ: tertium genus est cibis gratum, Epimenidum uocatur, angustius folio, ac minus asperum. Pancratium etiam inter Scillas numerat Dios. & pusillam Scillam uocari dicit, easdemq; uires alteri habere, sed imbecilliores. Scillę, sicut dicit Gal. duplex est iuuamentum: solutione enim educit materias, & præparat ad soluendum.] Non memini me uspiam hæc legisse apud Galenum. Sola, (sicut dicitur) est uenenosa.] Si hoc uerũ est, nemo Scilla tutò utetur, nisi qui præsens fuerit dum effoderetur. Et adhuc melior est, quæ saporem, & reliqua.] Adde his ex Plin. quæ candidissima fuerit, eam esse utilissimam. Calida est in tertio.] Gal. uirtutis dicit esse satis incidentis, non tamen uehementer calidæ, sed in secundo ordine: quod etiam confirmauit Auer. Vlcerat, urit.] Nimis hoc est: satis erat acrem dixisse: uehemẽtius enim calida sint necesse est, quæ urẽdi uim habent. Assatio acquirit ei facilitatem in soluendo.] Multi usus fieri per assationem, ait Dios. & Galeno teste, elixatio & assatio eius uehementiam reprimunt: docetq; Gal. pro puero epileptico, quomodo in diebus canicularib. optime eius succus eliciatur. Et quandoq; admiscetur ei post assationem tantundem farinę Orobi.] Sic parantur artifici uocati Scilletici Theriacentes. Paulus tamen non æqualiter, sed media parte farinam Orobi miscet, Gal. ex Andromachi sententia, sesquialterã uult esse Scillam farinæ, & Orobos albos.

Scilletici artifici in Theriaca

Posse, Solutione educit humores grossos & uiscosos.] Datur tosta cum sale, ita ut uni parti octo salis adiiciantur, cochlearis unius uel duorum mensura, ad aluum leniendam, ex Dios. sententia. Est medicina bona pulmonis et pectori.] Antiquæ tussi, utilem scribit Dios. tribus obolis sumptam in eclegmate, & etiam asthmaticis. Eodem pondere etiam ualet ad urinam ciendam, ad morbum regium, ad aquam intercutem, ad stomachicos, & quibus innatet cibus.

De Hermodactylis.

Vt notissima radix nunc ea est, quam officinæ Hermodactylum uocãt: ita ignotum obscurumq; est, quo nomine sit apud antiquos uocitata, & quam rem uoluerint ipsi Hermodactyli uoce significare. Paul. siquidem breue caput de Hermodactylo, his ferè uerbis scribit: Radix, atq; eius decoctũ purgandi uim habet: datur peculiariter arthriticis in ipsis fluctionib. stomacho aũt est satis mala. Serapion uero sub Hermodactyli uoce, uno & eodem capite, Colchicon & Ephemeron Dioscoridis, necnon Pauli Hermodactylum comprehendit. Auicenna Serapionem in uirtutibus secutus, in historia maxime lapsus est, aperiri eam dicens, cum aperiuntur flores; scribente Dios. & Serap. ex eius sententia, exitu autumni, post florem,

florem, scisso bulbo, folia erumpere. Serap. & Auic. ueluti suos duces secutus Mesue, alium longum, alium rotundũ esse Hermodactylum scripsit, secq; de rotundo, quasi meliore, sermonem habiturum: aperte Galeno repugnans, qui de Ephemero scribens, non de eo quod Colchicon alio nomine dicitur, uenenũq; est, & radicem habet rotundam, scripturũ se dicit: sed de eo quod Iris syluestris uocatur, foliaq; & caulem habet lilio similia, radicem longam, nõ rotundam: imitatus Dioscor. qui cum de Colchico tanquam de ueneno scripsisset, de Ephemero scribit, quod radicem habet unã digitali crassitudine, & longam. Sed & Plin. lib. xxv. Ephemerũ eodem ferè quo Dios. modo describens, inter medicinas enumerat: & similiter lib. xxvi. in uigesimo autẽ octauo, Colchicon inter uenena reponit. Nõ usqueadeo tamen nominibus fidendũ, ut Cholchici nomine uenenũ, nomine Ephemeri rem bonam semper intelligamus: nam apud Nicandrũ in alexipharmacis, & plerosq; antiquos, Ephemeri tanquã ueneni fit mentio: & Galen. utrunq; Ephemeron uidelicet & Colchicon, eodẽ nomine Ephemerũ uocauit. Nostrũ hoc, quod Hermodactylum uocamus, notas habet eius Colchici quod inter uenena numeratur. Ephemerũ me nunquã in Italia uidisse memini: in Pannonia (ni fallor) frequẽs est: cuius ego foliis deceptus, Satyrion, donec effossa radice differentiam cognoscerem, semper existimaui. Hęc si uera sunt, patet non tutum esse Hermodactyli huius nostri usum: nisi fortè dicamus, eum tantũ esse uenenũ, qui in Colcho natus est. Securius tamen est ab eo penitus abstinere, præsertim quia nõ est ea radix, quæ ab antiquis in articularibus morbis tantopere cõmendatur: siquidem Paul. seorsum de ea sub Hermodactyli nomine scribit, cum de utroq; Ephemero propria scribat capita. Idem fecisse Gale. præter hoc, quod ferè Paul. nihil de simplici aliquo medicamento scribit, quod ab eo nõ acceperit, testimonio etiam Serapionis probatur, uerba eius recitantis. In communibus tamen Galeni exemplaribus græcis latinis ue, Caput de Hermodactylis nõ legit.

Non tutus Hermodactyli usus

Et dixit Alex.] Paulus satis malum stomacho esse dicit. Solutione educit phlegma grossum.] Paulus decoctũ eius esse ait potentiæ purgatiuæ. Et est medicina artheticæ magna.] Paulus dari proprie dixit arthriticis, in ipsis fluctionibus.

De Ireos.

Cuius duæ sunt species.] Variare in Iride flores scribit Dioscorides, alios enim candidos, alios pallidos, alios luteos, alios purpureos, alios cyaneos esse. Non tamen ex hisce florum coloribus species eius distinguit, sed potius ex radicis colore, quem in Illyrica dicit esse subruffum, qualem quandoq; ex Illyrio delatum uidimus: in Libyca candidum, qualis est quæ passim inuenitur. Et ex his est melior.] Secundũ Dioscor. optima est Illyrica Macedonicaq;: & in his optima, cuius radix densa, submutila, frangi cõtumax, subruffa, ualde odorata, sternutamenta mouens dum perfringit. Et cuius sapor est acutus.] Dioscor. gustu amara. Et melius tempus collectionis est uer.] Apertus est hoc loco error: incipiente em foliorũ defluuio, colligẽdas radices docet Dioscor. Et est absterfiuus.] Dioscor. attenuare dicit. Paulus tenuiũ esse partium, tergere, & coquere. Ad splenem.] Dioscor. pota cũ aceto. Et confert dolori capitis.] Dioscor. cum aceto & rosaceo. Et fit ex succo ipsius & farina fabarũ.] Dioscor. cum Elleboro albo, & mellis duabus partibus. Dosis à drachmis duabus usq; ad sex.] Dioscor. dat drachmas septem cum aqua mulsa. Paulus uero octo obolos dicit purgare, ut Agaricum, modo non sit antiqua aut perforata.

De Cucumere syluestri.

Sycin agrion Græci, Latini Cucumerem anguinũ, uel erraticum, uel syluestrem uocant. Elaterium utriq; medicamen ex fructu factũ. Sicut Cucumer

paruus.] Solo fructu à ſatiuo differt, ait Dioſcorides, quem minorem multo habet, & glandibus oblongis ſimilem, folia & uiticulas domeſtico ſimiles, radicem albam & magnam. Amaritudinis ueræ.] Omnes eius partes amaræ ſunt ex Dioſcoride, & Elaterium extremè amarum ſecundum Galenum. Cuius ſuccus eſt albus.] Notæ boni Elaterij ex Dioſc. ſunt, ut ſit album, parum humeſcens, lęuorem habens, & leuitatem, amariſſimũ, & quod facile accenditur. Malum eſt quod uireſcit, aſperumq; & turbidum eſt, medio colore inter Eruum & cinerem, ac ponderoſum. Calidæ complexionis & ſiccæ in tertio.] Galenus parum calidum dicit in ſecundo ordine. Et proprie quando citrineſcũt.] Tempeſtiuos eſſe dicit Dioſc. cum ſolo tactu ſuccum effundunt. Plin. autumno. Puto errorem quoq; eſſe, ubi dicit, radices colligendas in fine Veris. Modum faciendi Elaterium late Dioſc. explicuit, quem ab eo facile diſcere potes: nam modus Meſue conciſus nimis eſt & mancus. Educit per uomitũ, & per uentrem.] Dioſcor. Si uoluerís purgare per inferiora, duplum ſalis miſceto, & Antimonij quantum ſat ſit, pilulasq; Erui magnitudine ex aqua formato, quas ubi deglutieris, aquæ tepidæ cyathũ ſuperbibito. Si per ſuperiora, aqua Elaterium reſoluito, & penna in eo madente, loca infra linguam, quantum maxime potes intima attingito. Quod ſi ad uomitũ difficilis ſit qui curatur, oleo, uel Irino unguento Elaterium reſoluito. Dixit Ioannitius.] Neſcio an dixerit Ioannitius: ſcio autem Paul. ſcripſiſſe, quod uacuat ut Scammoniũ, quantitate trium obolorum tritum cum lactis cotyla. & Dioſc. quod trahit bilem & pituitã. Educit materias quæ ſunt in iuncturis.] Non erat prætermittendum, ualere difficulter ſpirantibus, ut ſcripſit Dioſc. Reſoluit apoſtemata.] Radicem, ait Galen. abſtergere, diſcutere, mollire. & Dioſc. ueteres tumores cum polenta diſcutere, & cum Terebinthina panos rumpere. Conſeruatur ſuccus eius triennio.] Nullum ex medicamentis longiore æuo durare ait Pli., incipereq; à trimatu. Dioſc. à bimatu ad decennium eſſe purgationi aptum. Theophraſtus ducentis annis ſeruatum teſtatur. quo uero uetuſtius, eo eſſe melius, dixit Plinius. Doſis eius ſucci, à decem granis & reliqua.] Diſtinctius Dioſc. integram menſuram dicẽs eſſe obolum, minimam ſemiobolum, infantibus æra duo ſufficere, hoc eſt dicalchon, pondus uidelicet quatuor granorum: maiore copia eſſe periculoſum. Paulus dat tres obolos.

Dicalchon.

De Centaurea.

Centaurium hoc à Chirone Centauro nomen accepit, à quo etiam Chironiũ dictum eſt, quũ ſolo nomine cũ minore conueniat. Imperiti (ut Plinij uerbo utar) inuicem utrunq; confundunt: quod & feciſſe Meſuem facile eſt uidere, cum de utroq; eodem capite ſcripſerit, & uires utriuſq; indiſcriminatim commiſcuerit, ſecutus in hoc, ſicuti in pleriſq; alijs, Auicennam. Centaurea alia maior, alia minor.] Maiorem noſtri ſeculi herbarij ignorantes, minorem quæ humectiore ſimul & pinguiore loco nata, in maiorem longitudinẽ adoleuerit, pro ea imperitis uenditant. Alij paulò ſolertiores herbam pro ea monſtrant, foliis per interualla binis, interna parte uirentibus, externa candicantibus, ſalice maioribus, flore luteo. Si quis tamẽ bene conſiderauerit notas, quas Dioſc. & Pli. maiori Centaurio adſcribũt, eas ita quadrare cognoſcet uocato nunc à uulgo Rheo pontico, ut nulli rei magis. Tertium eſt præter hæc genus cognomine Triorchis, quod, ni fallor, fuit olim mihi è Liguria allatum, minori non multum abſimile, ſed longe magis aluum ſoluẽs. Minor melior eſt in omni re.] Falſum eſt hoc: alia enim in re utraque melior. Cuius flores & crura colorem habent citrinum palearem.] Falſum eſſe hoc, & res ipſa oſtendit, & Dioſc. autoritas: flore enim conſtat in punico purpureum referente, qualis eſt Lychnidis flos. Melior pars plantę ſunt flores

flores.] Radicem inutilem dicunt Dioscor. & Galenus: ramos uero, magisq; folia & flores, utilissima. Et melius tempus collectionis est principium æstatis, Dioscorides uidetur distinctius locutus, dicens: Exprimitur cũ prægnans est semine. Auicenna dicit nasci utrunq; in fine Veris, quod si est uerum, nõ uideo quo modo in principio æstatis perfectæ esse possint. Calidæ complexionis est, & siccę in secundo.] Nec Galenus nec Serapion eas reponunt in ullo ordine. Auicenna in tertio. Si quis uero recte naturam utriusq; examinauerit, dicet minorem esse calidiorem, non usqueadeo tamen, ut ad tertium ordinem ascendat. Et est composita ex partibus terreis adustis, dantibus ei amaritudinem: & ex non adustis cum permixtione aquositatis, quibus ineſt ei stypticitas, & est in ea dulcedine.] Confundi hic utriusq; qualitates, consideranti res ipsas, & legenti Galenum, facile constat: de maiori enim ita loquitur Galenus: Radix sicuti in gustu contrarias qualitates, ita in usu contrarias ostendit operationes: gustui enim acris simul & adstringens, cum exili quadam dulcedine se offert. De minore uero, quod dominatur in ea amara qualitas, quæ exiguæ cuiusdam stypseos, id est, adstringentis saporis, est particeps. Solutione educit phlegma crudum, proprie minor, & choleram citrinam.] Modus loquendi innuit de utraq; hactenus locutum, & hanc ipsam uim, pituitæ scilicet & bilis purgandæ, utriq; conuenire, licet minori magis: cum tamen Galenus & Dioſc. minori tantum hoc adscribant, & Paulus purgare bilem & mucos dicat. Et confert Sciaticæ.] Hoc etiã priuilegium minoris est solum: de ea enim scribit Galenus fere his uerbis: Decoctum herbæ nonnulli clystere iniiciunt ischiadicis, hoc est, his qui coxendice laborant, ut biliosa & crassa educant. Quando autem adeò uehementer operatur, ut sanguinem uacuet, tunc magis iuuat. Et contritioni lacertorum.] De maiore scribunt Dioscorides & Galenus, quod datur ad rupta & conuulsa. Et est medicina oppilationum hepatis.] Succum minoris in hoc esse optimum scribit Galenus. Spleni.] De eodem minoris succo dicit Galenus, bonum esse durato spleni, & potum, & extrinsecus applicitum. Et prouocat menses educit & fœtum.] Eidem succo hoc adscribit Galenus, quod suppositus fœtus extrahit, uiuos corrumpit & deiicit. Et Dioscorides, quod radix maioris ad collytij tenuitatem erasa, si subditur, menses & partus euocat. Sanat dolorem matricis.] De radice maioris scribit Dioscorides, quod pondere duarum drachmarũ pota, uulnerũ doloribus confert. Valet colicæ, & dolori uentris.] De maiore scribit Dioscorides, quod torminibus pota medetur. Abscindit sputum sanguinis.] De maiore scribit Dioscorides, quod pota in aqua, si febris adsit: si non adsit, in uino, sanat cruentas exscreationes. Et sanat uulnera.] Vtraq; huius uirtutis est particeps. De maiore enim ait Galenus, manifestari adstringentis eius qualitatis opera, in uulnerum glutinatione. Et Dioscorides utilem dicit uulneribus, & quod in eum usum recens tunditur. De minore idem Dioscorides, quod tusa uirens, uulnera cõglutinat. & Galenus, quod magna uulnera ea sanantur adhuc uiridi. Et mundificat ea & consolidat, & proprie difficilis consolidationis.] Hæc uidentur de minore intelligenda, de qua sic adlitteram scribit Dioscorides: Repurgat ulcera antiqua, & ad cicatricem adducit. & Galenus: Antiqua, & ad cicatricẽ difficillime euntia ulcera, per eam ad cicatricem adducuntur. Et proprie puluis eius recens.] Non sic Galen. sed quod herba adhuc recens. & eodem modo Dioscorides. Et quidam dixerunt.] De magna hoc scribit Dioscorides, quod coalescunt ea carnes, si cum contusa simul coquantur. Et proprie ad fistulas & ulcera magna.] De minore dixit Galenus, quod exiccata, exiccantibus & glutinantibus miscetur, quæ sinus & fistulas sanare possunt, ac maligna ulcera, duritiesq; emollire, nulla de potu facta tunc mentione. Dari tamen ait succum à quibusdam in neruorum passionibus bibendum, ceu

ſiccantem ſimul,& abſque moleſtia uacuantem. Eundem cum melle illini oculis: purgat enim (ut inquit Dioſcorides) ea quæ obſtant luminis claritati. Maiorem præterea ualere ad ſpirandi difficultatem,& antiquam tuſſim, tradunt Galenus & Dioſcorides: additq; hic lateris dolores. Doſis.] Dioſcorides & Galenus dant duas drachmas maioris, Paulus drachmam unam ſemis minoris, in cotyla aquæ ad medietatis conſumptionem cocti.

De Carthamo.

Cnicum uocant Græci & Latini, Carthamus iam cœpit dici.] Duorũ modorum eſt.] Dioſcorides de unico loquitur. Theophraſtus duo facit genera, ſylueſtre,& ſatiuum. Calidum eſt in primo, ſiccum in ſecundo.] Sic Auicenna præceptor huius. Gale. autem & Paul. calefacere dicunt in tertio, ſi quis extrinſecus utatur. Nocet ſtomacho.] Laudat eum ualde Auerrois, nobiliorem eſſe dicens omnibus medicinis purgantibus, & quod pituitam euacuat abſq; timore. Sed & Galenus libro quinto ſalubrium, præfert Cnicum Aloë in ſoluenda aluo ſenum, per triduum adſtrictam. Dimittit ueſtigia lenitatis in uiſceribus.] Galenus loco ſuprà allato, potius uidetur contrarium dicere. Inquit Paulus.] Paulus coquit drachmas quinq;, cum ptiſana & paucis ſalibus, ut educat aquam, nec meminit Cardamomi. Et dixit Galenus.] Neſcio ubi dixerit Galenus: ſcio autem Dioſcoridem dixiſſe, contundi eius grana,& dari cum aqua mulſa, aut gallinacei iure. Et dixit etiam.] Dioſcorides ſic deſcribit: Cnici albi ſextarium, amygdalæ thaſiæ toſtæ & expurgatæ cyathos tres, aniſi tantundem ut cnici, aphronitri drachmam, ficuum ſiccarũ numero triginta, interiorem carnem. Gal. Caricas & Cnicum miſcet æquo pondere.

De Ben.

Græci Balanum myrepſicen, Latini unguentariam glandem uocant. Plinius & Aëtius Myrobolanum nominarunt: diuerſa quidem uoce, ſed eodem ſignificato: quod ſcilicet, ut etiam Martialis ait, ex unguento conſtet, & ex balano: res ut olim celebris, ita paucos ante annos ferè ignota, nunc autem unguentariis ad odorũ materiã notiſſima, &(ut audio) in Hiſpania frequens. Quo tempore hanc epiſtolam ſcripſi, ignota erat, nunc cœpit eſſe notiſſima. Eſt autem fructus, ut ait Dioſcorides, arboris Myricę ſimilis. Plinius Heliotropij, Theophraſtus myrti ſolio conſtare dicit. Et eius aliud magnum, aliud paruum.] Non uidi quempiam magnitudine ſpecies huius fructus diſtinguentem, ſed Dioſcorides & Plinius abſolute magnitudine auellanæ definiunt. Theophraſtus, Capparis quanti tate & figura: Plinius ex uarietate regionum, in quibus naſcuntur, genera diſtinguit. Triangulatum.] Sanè hoc intellige: triangulum enim æquilaterum in baſe habet, ſupra quem pyramis ſurgit triangula & ipſa, ſed cum quadam ueluti circulari extuberantia, qualem in nonnullis auellanis & capparibus inſpicimus, quibus ſimilis ab autoribus dicitur. Electio.] Illam elígit Dioſcorides, quæ eſt plena, candida, & quæ ſuo cortice facile ſpoliatur. Plinius petræam optimam eſſe dicit, nigro cortice, & candido nucleo. Et quod eſt antiquũ, melius eſt recenti.] Totum contrarium ſcribit Dioſcorides, recentem uidelicet eſſe meliorem. Magnum calidum eſt in principio tertij.] Galenus ſuccũ carnis calidũ eſſe dicit, ſed non quo in ordine. Ego ex his quæ probati de ea autores ſcribunt, non adeò calidã puto. Et eſt inciſiuũ, abſterſiuũ.] De fecali parte ſcribit Galen. quod abſtergit & incidit, de toto fructu idem, addens quod adſtringit. Nocet ſtomacho.] Dioſcorides addit, ualde. Oleum autem eius.] Dubiũ eſt ex quanam parte elici oleum debeat. Prima Dioſcoridis græca ædítio, ex interiore: ſecunda ex quanam parte elici debeat, nõ meminit. Hermolaus ex cortice: quod ego magis probo, ceu conſonum Theophraſto & Plinio.

nio. Succo carnis eius uti unguentarios ait Galenus. Vnguentarios autem propterea eos uocabant olim, qui unguenta odorata parabant. Per uomitũ & uentrẽ educit phlegma.] Galenus: si quis carnis biberit drachmæ pondus cũ aqua mulsa, uomitorium experietur pharmacum, quod plerunq; etiam per infe riorem uentrem copiose educit. Et emplastratur super hepar & splenem, proprie cum farina lupinorum.] Pro splene farinam orobinam uel loliaceã mi scet Galenus. Bibitur etiam cum oxycrato ad expurganda uiscera, præsertim he par & lienem, quem etiam consumit secundũ Dioscoridem pota drachmæ pondere.

Et cum melle tantum ualet similiter ad ægritudines neruorum fri gidas.] Dioscorides cum aqua mulsa imponit podagricis. Oleum autem de Ben confert uestigijs ulcerum. & reliqua.] Dioscorides totam ipsam glandẽ, Galenus feculentam partem cum aceto, ad scabies & lepras apponũt. Diosc. adhibito nitro, ad uitiligines, & cicatrices nigras: & cum urina ad lentigines, uaros, & ephelidas.

De lapide Armeno.

Armenicum Galenus libro nono, Plin. Armenium uocat: dicitq; esse Chrysocollæ modo infectum. Inquit Alexander. & reliqua.] Alexander Tralianus, ubi reliqua non contulerint, hunc lapidem melancholicis præbet, quem præstare dicit Elleboro albo, non solum quia efficacior, sed etiam quia absq; molestia & periculo operatur: & ideo legendum in Mesue pro Elleboro nigro, al bum. Virtuosior lapide lazuli.] Hoc non lego apud Alexandrum.

Melior est habens colorem medium inter uiridem & obscurum. & reliqua.] Diosc. probat eum in quo læuor est & cæruleus color cum æqualitate magna, ilapidosusq; est & facile frangitur. Plinius optimum esse dicit Armeniũ, quod maxime uiride est, cõmunicato colore cum cæruleo. Calidæ est cõplexionis in principio secundi, & siccæ in ipso.] De loto ait Alexander, quod neq; calefaciendi, neque siccandi uim ualidam habet, sicuti nec amaritudinẽ aut insuauem aliã qualitatem. Et est resolutiuus, absterssiuus.] Galenus, absterget cum pauca acredine, & minima stypsi. Ars autem in lauando.] Alex. uult, ut lauetur quinquagesies. Tutius uero iuxta Galeni sententiam, toties abluere, aquamq; tandiu mutare, donec aqua ipsa pura ab omni sorde uideatur, omnisq; sapore medicamenti careat. Docuit autem hoc Galenus, non peculiariter de hoc lapide, sed in uniuersum de quauis re lapidosa, quę sit abluenda. Solutione educit choleram nigram.] Aëtius, purgat atram bilem, & quicquid crassum & tenax commixtum sanguini est. Quare datur his qui atra bile uexantur, elephantiosis, nephriticis, asthmaticis. Dioscorides, potest omnia quę Chrysocolla, sed imbecillius. Plinius uero Chrysocollam dat in angina, & his qui non nisi recta ceruice bene spirant. Quare sequitur, ut etiam hic lapis in eisdẽ morbis bibi possit. Ophthalmicis quoq; miscetur, & pilos auget palpebrarum. Dosis.] Aëtius gram maria quatuor, quæ faciunt obolos octo; Alexander illoti tres uel quatuor scrupulos, loti quinq; uel sex præbet.

Modus lauandi lapides secundũ Galenum.

De lapide stellato.

Magnum hic certe chaos. Aster enim qui per stellatum lapidem hoc loco uidetur intelligi, Dioscoridi, Galeno, Græcis omnibus, Samiæ terræ species est, & pariter Plinio. At quod Marcasitam Arabes, Græci Pyriten lapidem uocant: & quod illi Lazulum, hi Cyaneum, Latini cęruleum. Esse autem tria hæc, astera uidelicet, pyriten, & cyaneum, res diuersas, adeò est clarum, ut probationem nõ desideret. Meminerunt Græci ac Plinius rei uocatæ Sil, cuius unum genus lucidum est, aliud marmorosum, in argenti et auri metallis inuenta, sed coloris esse lutei dicunt. Quare difficile est iudicare, quas iste res intellexerit: elici hoc tantũ ex dictis eius potest, quòd lapidem stellatum genus facit, & sub eo Marcasitã & La-

zulum ueluti ſpecies reponit. Auicenna lib. ſuę medicinæ tertio, capite de Sputo ſanguinis, lutum Samiū, ſtellam terræ, & Talcū, pro eadem re habet. Habens maculas ex auro.] Cyaneus cuius nunc uſus, aliquando punctis aureis interſtinctus inuenitur, aliquando abſconditum intra ſe aurū tegit, quod arte quadam ab eo elicitur: quod mirandum non eſt, cum in metallis auri gignatur.

Alius uiridis, clarus, cœleſtis, & uocatur lapis lazuli.] Cęrulei coloris eſt, quod præter nomen, res etiam ipſa indicat, & tam Græci quàm Latini teſtantur. Theophraſtus tamen, dū teritur, in quatuor mutari colores ſcribit, candidiorē, nigriorem, craſſiorem, tenuiorem. De Armenio uero ſcribit Plinius, quod optimus eſt, qui maxime uiridis eſt, communicato colore cū cæruleo, ut ſuprà in Armenio dictum eſt. Et eſt in ipſo acuitas.] De Cyaneo dicit Galenus, acris purgatoriæ & diſcuſſiuæ facultatis eſt, cum quadam ſtypſi. Dioſc. reprimit, modicè exeſt, cruſtā elicit, & exulcerat. Omnia autem hæc intelligenda, dum foris adhibeẽt. Solutione educit melancholiā.] Græci nullā talem uim ei adſcribūt: ſed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utrunq; confundūt. Serapion quidem & Auerrois, ſub lazuli nomine de Armenio tractantes. Auic. de Azulo ſcribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utriq;. De Armenio uero ea ſcribit, quæ Græci: ſolū addens, quod atram bilem magis purgat, quàm Cyaneus. Quæ omnia licet uera ſint, non tamen ego his accederem, qui nō ſecus ac pernitioſiſſimum uenenum hunc formidāt. Experientia enim certa ſcio, quod ſi bene abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit.

De Sena.

Auerrois hanc quoq; reponit inter medicinas nouas. Auicenna de ea nō ſcribit ex profeſſo: meminit tamen eius in fine cap. de fumo terræ, & cap. de quinquina. Scribit Serapion, ſed non affert (ut ferè alijs in medicinis conſueuit) Dioſc. uel Galeni de ea uerba. Quidam Delphinion, alij Pelecinon: Iſacius Peplion. Ego aliquando dubitaui an eſſet Empetron, aliquando Analypon. Parum aurē refert ſcire, quo nomine à ueteribus ſit nuncupata, modo eius uires non ignoremus, quæ certe nobiles ſunt & efficaces. Melior pars plantæ eſt folliculus.] Experientia ipſa oſtendit, folia in purgandi ui eſſe potentiora. Naſcit in Apulia: ſed præſtantior eſt quæ ex Aegypto affertur. Calida eſt in principio ſecundi, ſicca in primo.] Auerrois dicit ſiccam in ſecundo: Serapion paucę caliditatis & ſiccitatis, cui ego credo. Et debilitat ſtomachum.] Experientia contrariū oſtendit, ſaporq; ſubamarus & adſtringens: ſed nec illud dixit Serapion. Et dixit Gal.] Vtinam dixiſſes quo loco, & ſub quo nomine: ſed puto te hic, ſicuti & alibi plerunq;, hallucinatum. Decoquatur cum iuribus gallorum.] De Empetro dixit Dioſc. decoquendum in iure uel aqua dulci: & nos ſcimus ius, in quo uulgaris hæc bullierit, uel per noctem maduerit, facile purgare. Serapion decoctam plus conferre ait, quàm contritam. Solutione educit cum facilitate melancholiam, & choleram aduſtam.] Bilem abſolute dixit Serapion, non addendo uſtam: & quod ualet melancholiæ, Rhagadis, neruorū quaſſationibus, capillorum defluuio, dolori capitis antiquo, ſcabiei, & morbo comitiali. Dioſcorides de Empetro, quod purgat pituitam, bilem & aquoſa. Auerrois negat Serapion poſſe purgare pituitam. Ego experientia didici, quod poteſt: & quod multum ualet in morbo Gallico uocato. Doſis eius infuſi potio uſque ad unciā unam.] Serapion dat tritæ drachmam unam, decoctæ quinque. Ego ſcio utranque decoctā excedi tutò poſſe, unciamq; decocti ex aqua mediocriter purgare.

De ſpeciebus Salis.

Salis famoſæ ſpecies ſunt quatuor.] Tres tantū enumeraſſe ſpecies Dioſc. uidetur, & alias, atq; aliter q̄ Meſue. Diuidit enim ſalē primo in marinū & foſſilē: & hunc

& hunc in cõmunem & Hãmoniacũ. Cum tamen inter cõmunes eligat candidũ, lucidũ, illapidoſum, denſum, & æqualẽ, eũ intellexiſſe uidetur, quẽ ob perſpicuitatem, luciditatẽq́, ſalẽ gemmã uocant. Huius nõnullas glebas, olim ego ex Panonia adeò ſplendentes portaui, ut ueram Cryſtallum, quotquot uidebant putarent.

Sal naptícus.] Huius nõ meminit Dioſc. Gal. lib. iiij. & ix. de ſimplicibus medicamentis, Salẽ uocatũ Sodominũ, fieri dicit in mari Paleſtinæ Syriæ, mortuo uocato, in quo etiam plurima Aſphaltus gignitur, id eſt bitumen. Eſt autẽ Naphta bituminis ſpecies, à qua Naphticus Sal. Plín. quoq́ lib. xxxi. in Babylone fieri Sal dicit, detracto prius bitumine. Et Sal Indus.] Quid per Salẽ Indum intelligant Arabes, nõ facile quiſpiã iudicauerit. Auic. lib. ij. connumerat reliquis, colore nígrũ eſſe dicẽs, propria nigredine, nõ acquiſititia, ut naphticus. Lib. uero iiij. Paulũ ſecutus, dicit eſſe in colore ſalis & dulcedine mellis: ita ut clare cognoſci poſſit, multiplicẽ eſſe apud eũ eius uocis ſignificationẽ. Plinius meminit ſalis qui in India ex Oromeno monte excíditur. Nunc uendunt officinę pro ſale Indo, metę forma, nigricantis in albo, ſalis glebulas. Alius ſubniger, alius ſubruffus obſcurus.] Plinius, quicũq́ lignis conficitur, nígrũ eſſe dicit: & quod rubens eſt Memphi, ruffus circa Oxum, Centuripis purpureus. Sal gemma eſt ſicuti Cryſtallus ſciſſilis.] Hoc adſcribit Dioſc. Hammoniaco, dicens quod eſt facilis ſcindi ſciſſuris rectis. Plinius uero ſimilem colore dicit alumini ſciſſili, longis glebis, neq́ perlucidis. Qui pro Hãmoniaco nunc habetur, nõ res naturę eſt, ſed arte paratur, in uſum argentariorũ magis q̃ medicorũ. Indus eſt fortior omnibus.] Dioſc. præfert Hammoniacũ. Eſt autẽ ſal liquefactiuus. & reliq.] Dioſc. adſtringit, tergit, expurgat, diffundit, reprimit, attenuat, cruſtas ſicut ea quæ urunt facit. Lapis quo alij lapides inciduntur.] Intellige Smyridẽ: de quo cũ ſcribat Serapion ſub nomine Adamantis, multis occaſionẽ errandi præſtitit. Et ſal bullitus cũ oleo.] Valet eodẽ modo ad laſſitudines, & aquã intercutẽ, ſecundũ Dioſc. & ſecundum Paul. ut podagra caueatur. Et conferunt Synanchiæ.] Dioſc. cũ aceto, oleo, & melle. Et cũ ſolo melle toſtus, ad tonſillas & aphthas: cũ eodẽ melle & farina, luxatis. Et ſal mixtus cũ oleo & melle, delet ueſtigia nigra.] Dioſc. ſugillata cum melle: & cum oleo & aceto prope ignẽ inunctus, pruritum, impetiginẽ, & ſcabiẽ ſedat. Sacros ignes & herpetas, cum aceto. Multas quoq́ particulares uires habet, quas ex Dioſcor. licet ediſcere. & Plinius, qui demum ait, totis corporibus nihil eſſe utilius ſale & ſole: & propterea cornea uideri piſcatorũ corpora. Salire quoq́ ob eam cauſam mox natos infantes, & conſueuiſſe antiquos, docent ſacræ literæ, & Galenus iubet primo libro ſalubrium.

De Baurach.

Nitrũ appellant Græci & Latini, rem olim quotidiani uſus in balneis & eſcis, nunc ferè incognitã. Aliud naturale, aliud artificiale.] Sal nitrum nunc uocatum, quod ex terra paratur: incognitum antiquis (ut reor) fuit: utinam & nunc eſſet, ad ſubitã tantum hominum necẽ, miſſilibus igne tormentis, quas Bombardas uocant, quæſitum. Alia arte olim ſuum in Aegypto parabant antiqui, quam ex Plinio licet cognoſcere: ſed & ex quercu cremata, eodem autore. Aliud Arme-num.] Apud Medos exiguum fiebat, ait Plinius, quod uocabant Halmigara minus: in Thracia iuxta Philippos, quod appellabant Agrion: optimum copiofumq́ in Clitis Macedoniæ, quod uocabatur Caleſtricum. Artificiale ſicut dicitur eſt ſpuma Nitri.] Res naturæ eſt Nitri ſpuma, tenuiſſima uidelicet pars, non arte parata, ut ex Dioſcoride & cæteris conſtat. Quæ eſt alba, lenis & ſalſa.] Optimum eſſe Aphronitrum dicit Dioſcorides, quod ſit leuiſſimum, cruſtaceum, ad frangendum facile, ſubpurpureum, ſpumeum, & mordens. Plín. præfert Lydium. Et melius ex eis eſt, quod habet proprietates ſeptẽ.] Dioſc. in tribus laudat, ſcilicet ut ſit leue, roſei coloris uel candidi, foraminulentum ut ſpongia: taleq́ eſſe dicit quod ex Bunis affertur. Addit Plín. quod ſit purum, ſyncerum,

tenuíſſimum,& facile reſoluatur. Videtur autem Meſue Aphronitri boni notas, his quæ ſunt Nitri commíſcere. Et mordicatiuum.] Id quod eſt adultera- tum, pungere ait Plínius. Calidum eſt in principio tertij.] Auicenna,in fine ſecundi. Dioſcorides,uires habent Nitrum & Nitri ſpuma ſimiles ſali.

Et de ſtyptícitate aliquid.] In Aphronitro adeſſe ſtypſin,negat Galenus,Aui cenna in capitis initio ſtyptícitatem Nitro quod Baurac uocat,ait non ineſſe;infra uero eodem capite, dicit in eo eſſe paucam ſtyptícitatem. Eſt autem exicca- tiuum,inciſiuum,& reliqua.] Plínius,calefacit,extenuat,mordet,ſpiſſat,ſiccat, exulcerat,euocat, diſcutit. Confert ſecundum omnem modum adminiſtra- tionis colicæ.] Tritum cum Cymino, & potum ex aqua mulſa uel ſapa,uel ali quo ex his quæ inflationes poſſunt diſcutere, ualet ſtrophis, id eſt torminibus,ait Dioſcorides:& ante ſuſpectas acceſſiones prodeſt inunctũ. Et Plinius facere ad papulas,puſtulas, oculorum cicatrices,& argemata, & ungues, ad dentium dolo res,capitis animalia,lendes,aures purulẽtas,albas uitiligines. Multa quoq; alia po teſt,quæ legenti Plínium & Dioſcoridem patebunt.

De Sarcocolla.

Nomẽ inuenit apud Græcos,& ſeruauit apud Latinos, ex eo quod carnes glu tinat. Eſt autem gummi arboris eiuſdem nominis in Perſide naſcentis.

Fortius eſt ſubcitrinum albo.] Dioſcorides colore eſſe ait ſubruſſo. Plínius candidam meliorem dicit eſſe,quàm ruſſam, & uetuſtate nigreſcere. Calida eſt in ſecundo.] Galenus non meminit in quo ordine calefaciat: ſed ex his quæ dicit innui uidetur,nõ eſſe adeò calidam: mixtam enim habere dicit uim ex empla ſtica quadam ſubſtantia, & exigua amaritudine,& propterea ſine morſu exiccare ac uulnera glutinare. Plínius cum quadam acrimonia eſſe dulcem dicit,& Dioſc. ſubamaram: quæ qualitates non ualde calere oſtendunt. Solutione educit phlegma.] Inuentum hoc Arabum. Græci enim ea non niſi extrorſum utebantur. An uero purget,& ſi purgat,quomodo id faciat,cum expertus nõ ſim, dicere non audeo. Inquit Dioſcorides,uſus eius impinguat corpora.] Non hoc Dioſcorides:nec uideo quo pacto nõ pugnet cum his quæ dicta ſunt: ſi enim pur gat,& ſtomachum, ut dixiſti,turbat, quomodo pingueſcere facit corpora,& ſe men auget: niſi humores purgare fortè dixeris, qui nutriri corpus prohibebant. Sed quare alia quæ purgant, nõ idem poſſunt? quod tamen alteri pharmaco non adſcribis. Eſt medicina ſublimis ophthalmiæ.] Experientia ipſa ſæpius co gnoui eius iuuamen in ophthalmia diſcutienda. Diſcorides dixit, quod oculorũ ſiſtit fluctiones:& Plinius,quod cum uino ſiſtit fluctiones. Sanè tamen hoc intel ligendum,præſertim in oculorum inflammationibus: non enim ab initio fluctio num ea utendum,ſed ubi iam diſcutiendi ſurgit intentio.

De Serapino.

Sagapenum Græci & Latini uocant:ſunt & qui Sacopenium. Ferulaceæ plan tæ ſuccus eſt,in Media naſcẽtis:uel potius planta ipſa,ut tradit Galenus. Sed quia inutilis alioqui planta eſt, ideo ſucco ipſi nomen reliquit. Et eſt arbor ſimi lis oleandro.] Símilem Panaci ſcribit Galenus in libro de Antidotis. Melius eſt,cuius color inter ſubrubeum & ſubalbidum.& reliqua.] Excellit teſte Dioſcoride ſplendidum,exterius ruſſum, interius album, guſtu acre. Quod habet odorem porrorum.] Neſcio ubi Meſue olfecerit,præſertim cum ipſemet ſcribat paulò poſterius hæc uerba: Et quod non eſt in uehementia odoris aſſæ,nec habet odorem Galbani.] Quæ uerba licet non bene ex Dioſco ride accepta ſint,ſcribẽte,odore eſſe medio inter Silphium & Chalbanen. Nec mi rum eſt ſi odorem habet Chalbanes, quum adeò propinquæ naturæ ſint, ut Chal bane mutetur in Sagapenum,ſicuti ſcribit Galenus eodem de Antidotis libro.

Et quod eſt facile reſolubile in aqua.] Verum Sagapenum,ibidem ſcribit Galenus,aqua infuſum aut uino,ſtatim diſſolui. Et eius caliditas eſt in tertio.]

Galenus

Galenus dicit calidum & tenuium partium, ſicuti alij opi, id eſt ſucci: nec dicit in quo ordine: ſed cum dicat Chalbanen eſſe calidum in fine ſecundi, uel principio tertij, idem de hoc pariter ſentiendũ. Eſt reſolutiuum.] Galenus tenuium eſſe partium, & habere quid dixit abſterſiuum. Solutione educit humores uiſcoſos.] Inuentum & hoc Arabum: non enim purgatoriam ei uim adscribunt Græci. Purgatiuam uim cũm dico, per inferiorẽ uentrem intelligo: ſcribit ſiquidem Dioſcorides, quod craſſos humores ex pulmone expurgat. Et conferre ægritudinibus eorum, ſcilicet cerebri & neruorũ.] Conferre opiſthotonicis ſcribit Dioſcorides, id eſt rigori, quo caput ad ſcapulas trahitur: ad rupta quoque & conuulſa. Bibitum prouocat menſtrua.] Cum aqua dulci, ſcribit Dioſcor. Et præfocationi matricis.] Si cum aceto illud mulier odoretur, ait Dioſcorides. Confert obſcuritati uiſus.] Cicatrices quoque oculorum ſecundum Galenũ attenuat & expurgat. Dimittit autem Meſue uim qua præcipue excellit, in his quos ſerpentes momorderint.

De Euphorbio.

Euphorbion græce & latine dicitur: apud quoſdã Græcos Eupholbion. Arbor eſt ſecundum Dioſcoridem: ſecundum Plinium herba: ſecundum utrunq; ſerulacea. Plinius foliis acanthinis, in monte Atlante. Dioſcorides monte Tmolo Mauritaniæ, opo plena acerrimo. Excedens omnia genera gummi.] Non inter gummi, ſed inter opos reponit Galenus. Dioſcor. abundare dicit Euphorbium arborem opo acerrimo, adeò, ut ſine metu colligi non poſſit. Eſt ex arbore deſertorum locorum.] Nec apud Græcorum, nec apud Arabum quenquam legi, qualis ſit hæc planta. Plinius tantum foliis eſſe acanthinis Euphorbium, & a Iuba rege inuentum, ac nomine ſui medici Euphorbium uocatũ. Fuit enim Euphorbius medicus Iubæ, & frater Antonij Muſæ. Melius eſt lene frangibile.] Eligendum ſecundũ Dioſcoridem id quod ſplendidum eſt & acre: eſſe enim eius duo genera, alterum ſplendidum, ut Sarcocolla, Erui magni tudine: alterum quod in auiũ uentribus colligitur, uitreo colore. Plinius lacteum ſuccum cõmendat, & habere dicit thuris effigiem: adulterari hœdino lacte, ſed diſcerni igne: quoniam id quod ſyncerum non eſt, faſtidiendum odorem habet. Dioſc. adulterari Sarcocolla & glutino. Galenus libro ſecundo de medic. comp. ſecundum loca, circa finem, id quod recens eſt, albiſſimum eſſe, antiquius ad flauus uergere. Aduſtionem faciens.] Galenus cauſticæ eſſe uirtutis dicit, & tenuiũ partiũ. Dixit Alcanzi.] Iuſſi aliquando ut in pane coqueretur, addens maſtichen & gummi ex Tragacantha, eoq; uſus ſum in Gallicis artuum doloribus, & ſine manifeſto nocumento iuuit. Et dixit Humain.] Dioſcorides cum melle abſolute, Paulus cum melle cocto prębet. Educit phlegma uiſcoſum.] Paulus ſimpliciter pituitam. A locis profundis corporis.] Si cum odorata potione bibatur, coxendicis doloribus mederi ſcribit Dioſcorides. Eſt ex medicinis educentibus aquam.] Paulus educere magis aquam quàm pituitam dicit, datq; ad hunc effectum ſiliquas quinq; uel ſeptem. Et dixit Dioſcorides, aureus unus ex eo interficit.] Non hoc dixit Dioſcor. ſed Paulus quidem dat drachmam unam cum melle cocto, ad pituitam & aquam educendam. Raſis, Serapion & Auicenna, dicunt tres drachmas interficere. Diſcutit etiam ſuffuſiones, & ſquammas oſſium reſoluit, ſecundum Dioſcoridem. Doſis eius eſt Chirat, id eſt uſq; ad tres.] Ad drachmam uſq; accedit Dioſcorides, ut ſuperius diximus. Auic. dat tres analoſat, id eſt obolos. Serapion duas: ſecundo practicæ excedis aureum.

Euphorbius medicus.

De Opopanace.

Opopanacem Græci & Latini uocant liquorem Panacis Herculei: triplicem

enim Panacem tradunt, Herculeum, Aſclepium, & Chironium. Videtur tamen non Herculeum, ſed Aſclepium potius deſcribere, dum ait: Gummi plantæ ſimilis ferulæ. & reliqua. De Herculeo ſiquidem ſcribit Dioſcorides, quod caulem habet & umbellam, non quod planta ſit ſimilis ferulæ. Sed nec ex duobus reliquis generibus, ullum ferulaceum facit. Cuius ſtipes eleuatur ſuper terram, circiter cubitum unum uel duos.] Herculei caulem dicit Dioſc. eſſe altiſſimũ, Aſclepij tenuem & cubitalẽ. Et folia eius ſunt minora foliis ferulę.] Hoc nullo pacto poteſt Herculeo congruere, quem folia habere dicit Dioſc. ſimilia, in quinq; partes per ambitum diuiſa: ſed reſpondet potius Aſclepio, quę folio fœniculi conſtare dicit, ſed maiore. Quod etiã de ferula dixit Meſue, Flores odoris boni, coloris auri: hæc ferè ſunt Dioſc. uerba de Aſclepij floribus. Herculei uero flores, dicit eſſe melinos, hoc eſt luteos. Secundũ ſemitam florum Anethi.] Hoc utriq; poteſt aptari. de Herculeo tamẽ peculiariter ſcripſit Dioſc. quod umbellam Anethi habet. Ex his igitur patet, Aſclepium potius hic deſcribi quàm Herculeũ: cum tamen omnes medicinæ autores, ex Herculeo, non ex Aſclepio fieri opopanacem ſcribant. Et faciunt cultores eius inciſiones paruas, inter radicem & eleuationem thyrſi, circiter palmũ medium.] Radicem ipſam ſcindi ſcribit Dioſc. germinantibus caulibus: caules uero meſſis tempore. Et egreditur humiditas aurea.] Egredi liquorem candidum ſcribit Dioſc. ubi inaruerit, Croci colorem exterius acquirere. Melius ex eo quod eſt citrinum extra, & ſubalbidũ intus.] Laudat Dioſc. eum qui ſit interius candidus uel ſubruffus, exterius croceus. Et quod eſt amarum.] Amariſſimum dicit Dioſc. Et quod eſt odoris boni.] Grauis odoris eſſe debet ſecundum Dioſc. & præterea pinguis, friabilis, diſſolui facilis, ac lęuis. Nigrũ et mollem eſſe malum dicit. Odor & albedo fracturæ deoccultant fallaciam.] Dioſc. uerus digitis in aqua cõtritus, diluitur & lacteſcit. Calidus & ſiccus in tertio.] Gale. calidũ in tertio, ſiccum in ſecundo. Et eſt reſolutiuum. & reliqua.] Gal. calefacit, mollit, diſcutit: radix uero abſtergit, ſiccat: & quia non uehementer calefacit, ideo carnẽ generat. Solutione educit phlegma.] Nec Dioſc. nec Galen. uim ei purgandi adſcribunt. Eſt ex rebus addentibus in uiſu.] Dioſc. Dioſc. ad claritatem oculorum inungitur. Confert tuſſi antiquæ.] Dioſc. ualet ad lateris dolores & tuſſes cum aqua mulſa, aut uino ſumptus, & ad rupta ac conuulſa. Et emplaſtratur ſuper nodoſitates membrorum, & ſuper ſcrofulas.] Durities, inquit Dioſc. uteri, & inflationes diſcutit, cum melle ſolutus. Confert guttationi urinæ.] Dioſc. ad ſtrangurias, & ueſicæ ſcabies ac tormina, cũ aqua mulſa aut uino. Et facit aborſum.] Dioſc. cum melle diſſolutus fœtus occidit. Et de radice ait, quod abraſa & ſuppoſita, educit fœtum. Et focationi matricis.] De fructu hoc ſcribit Dioſc. ſi cum uino bibatur. Sciaticæ ſecundum podagræ]. Cum uua paſſa linitus, ait Dioſc.] Vulneribus anomnem modũ adminiſtrationis.] Dioſcorides, inunctum. Pręſtiquis.] De radice hoc ait Dioſcorides. Galenus, quod ualet ad ulcera malignoris, atq; in eis generat carnem. Veſtit oſſa nuda.] De radice hoc quoque ſcribunt Dioſcorides & Galenus, tanquam de minus calida, quàm opos. Addę ex Dioſcoride, quod acopis & capitis medicinis miſcetur, ac cauis dentium dum dolent. Carbunculos rumpit: & pici mixtum, eſt contra morſum rabidi canis optimum emplaſtrum.

De Mezereo.

Mezereon Serapionis, eſt abſq; dubio Cham ælea Dioſc. ab hoc autẽ ſcriptore deſcribitur Thymelęa, atq;, ut ſequẽs eſt, aliud Mezereon, ſi hoc Mezereon eſt, quàm quod à Serap. Eleuatur à terra circiter cubitos duos.] De Thymelæa ſcribit

ſcribit Dioſc: quod ab ea ſurgunt rami tenues, ſpecioſi, binũ cubitorum: de Chamælea uero quod dodrantales, id eſt, duodecim digitorum longitudine. Et folia eius ſunt ſimilia foliis oliuę, ſed maiora.] Hic eſt error manifeſtus. De Thymelæa ſiquidẽ ſcribit Dioſc. quod folia habet Chamæleæ ſimilia, ſed anguſtiora: de Chamęlea uero quod ſimilia oliuæ, ſed tenuiora: ex quibus ſequitur, nõ poſſe Thymelæam habere folia maiora abſolute quàm oliua, ſecundum Dioſc. Et producit grana nigra in magnitudine fructus Myrti.] Quod magnitudine Myrti fructum ferat, cõgruit Dioſc. Thymelęæ in colore diſſidet: ſiquidem dicit Dioſc. quod in initio uiridis, dehinc rubẽs: operimentoq; tegitur duro & nigro exterius, intus candido. Cuius ſpecies ſunt plures.] Licet uoluiſſe uiſus ſit deſcribere Thymelęam: per hæc tamen uerba putare uidetur Mezereon eſſe genus ad Thymelæam, & Chamæleam: &, quod magis abſurdum eſt, ad albũ & nigrum Chamæleonta, diuerſas omnino ab his plantas: quod etiã peccauit Auicenna in quarto, & aliquatenus in ſecundo, maxime ubi uires enumerat. Eſt enim quædam magna habẽs folia, & ſubtilia.] Hic uidet tangere Chamæleam. Et eſt parua, habẽs folia ſicut folia oliuę, & ſpiſſa nimis.] Hic tãgit Thymelęã, de qua dicit Dioſc. quod folia habet anguſtiora, & pinguiora. Et eſt habens folia criſpa & aſpera.] Hic tangit Chamęleonta: neutra enim illarũ (Thymelęã dico & Chamæleam) folia habet criſpa uel aſpera, ſed oliuæ ſimilia. Et ex eis eſt habens colorem uiridem] Albũ deſignat Chamæleonta. Et aliud habens colorem ſubnigrum.] Nigrum hic innuit Chamæleonta: nomen enim habet à uarietate foliorum, ſecundum Dioſcoridem, quæ ualde uiridia interdum, modo cyanea, modo ſubalba, modo rubra, iuxta locorum differentias, uiſuntur. Melius eſt habens magna folia.] Hic uidetur eligere Chamæleã, ſequutus Auicennam. Calidũ eſt & ſiccum in quarto.] Licet Gal. Chamæleam non reponat in ordine, nõ uidetur tamen adeò calidam putaſſe: dominantem enim amaram habere qualitatem dicit, & ſordida ulcera curare, quæ nõ uidentur rebus tam impenſe calidis cõuenire. Thymelęæ autem cauſticam uim tribuit Paulus & Dioſc. eius grana urere fauces dicit, folia guſtũ mordere, & fauces ſcarificare: qui tamen effectus in alijs quoque rebus inueniuntur, quæ non ſunt in ſummo calidæ. Eſt proximum ueneno, nocens membris, quæ ſunt minerę uirtutum.] Nec de Chamælea, nec de Thymelæa lego, quod ſit proxima ueneno, ſed de Chamæleonte nigra: ſcribit enim de ea Galenus, quod radix eius habet quid uenenoſi: de Thymelæa Dioſc. quod nocet ſtomacho. Et hoc faciemus cum auxilio rerum frangentium ea.] De foliis Thymelęæ, quæ dicit uocari Cneorum, unde (ut puto) deriuata eſt uox Mezereon: de eius inquam foliis ait Dioſc. quod tundenda ſunt, ab eis omnes fibræ ſeparandæ, & ſi minorem uolumus fieri purgationem, elixas, & lenti uel conciſis oleribus admixtas, dare debemus. Duplum eius ex abſinthio.] Hoc dicit Dioſc. de foliis Chamæleæ, factis ex eis catapotijs cum dulci aqua. Inquit Dioſcorides, infundantur folia eius in aceto die una.] Hoc non legitur apud Dioſc. ſed apud Auicennam. Et dixit Galenus, infundantur folia eius in ſyrupo roſarum.] Non memini me aliquod horũ apud Galenum legiſſe: alioqui neque ſyrupi roſacei uſpiam meminit Galenus. Et dixit Ruffus.] Neſcio an id dixerit Ruffus: ſcio autem Dioſc. docuiſſe modum parandi uinum Thymelæite & Chamæleite. Circiter unciæ duæ in cado magno.] Dioſc. ponit drachmas xxx. Thymelęæ coliculorũ, foliorum & ſeminis, in congios tres, & coqui iubet donec remaneant duo: & ex Chamælea ſimili quidem proportione, ſed nõ coquit, uerum bullire ſinit muſtum duobus menſibus. Et ſcito quod Mezereon de decoctione modicum ſuſtinet.] Dioſc. (ut ſupra diximus) coquit Thy

melæam donec tertia pars uini sit consumpta. Serap. Chamæleam, donec duę par tes ex tribus. Vtraq; autem multa dici potest, nõ modica decoctio. Solutio/ ne educit aquam.] Chamælea secundum Dioscor. ducit per aluum pituitam & bilem. Paul. ad aquam intercutem dat Chamæleam cum æquali ære & Anisi. Dioscor. Thymelææ folia messis tempore collecta, & in umbra exiccata. Semen ue ro, quod coccum uel granum Cnidium uocat, euacuare dicit per aluum bilem & pituitam & aquam. Et interficit lumbricos & uermes & serpentes uisce/ rum.] De Chamæleonte albo scribit Dioscor. quod pondere oxybaphi educit uermem latum: nullam talem uim Chamæleæ aut Thymelææ adscribens: ueri/ men simile est, quod & ipsæ possint uermes interficere. Et si fiant tentæ ex eo & melle, curat fistulas, & ulcera fraudulenta.] De Chamælea scribũt Dioscor. & Gal. quod cum melle purgat sordida ulcera & crustosa: de Chamæleonte uero nigra, ait idem Dioscor. quod ualet phagedænicis comedentibus, & feris ulceri/ bus. Et confert dolori dentium.] De Chamæleonte nigro scribit Dioscor. quod eius decocto, utiliter dolentes colluuntur dentes, & quod dolentem dentẽ, cum graphio imposita confringit. Capite uero de Chamælea, & Thymelæa, nulla dentium mentio. Fit unguentum ex eo & aceto & oleo & cæra, ad scabi/ em.] De Chamæleonte nigra scribit Dioscor. quod curat scabiem cum Chalcan/ to, cedria, & axungia: non de aliqua illarum. Et fit ex eo linimentum ex sul phure & melle.] Admixto sulphure & alumine ait Dioscor. ualere eandem Cha/ mæleonta contra impetigines, si ex aceto coquatur & inungatur. Et cum sulphu/ re solo, ad uitiligines & Ephelides. Dosis in decoctione à drachma media, ad drachmam unam: in puluere, à duobus ceratijs ad quinq;.] Paulus dat quatuor drachmas Chamæleæ: in aquæ mulsæ cotylis duab. coctas, donec quarta pars su/ persit: quosdamq; cõficere catapotia, ex duabus absinthij partibus & unica Cha/ meleę, purgareq; dicit ut Elleborum. Cnidia uero grana, à uiginti usq; ad triginta.

De Alsebram.

In hac quoq; planta, quam & Alsebram & Esulam uocant, non omnino con/ ueniunt Arabes. Serapion enim absq; dubio intellexit uocatam à Dioscoride Pityusam. Auicenna licet in ea describenda à Dioscoride, & ab ipso etiam Se/ rapione discordet, eandem tamen rem intellexit. Mesue potius in species di/ stinguit, quàm ostendat qualis sit. Nescio autem an Cypariſiam speciem quan/ dam Tithymalli hic intellexerit, uel Paralium: satis enim tres hæ plantæ inuicem conueniunt, Pityusa uidelicet, Cypariſia, & Paralion. Paralion enim lini folio, Cypariſiam Piceę, sed tenuiore graciliореq;, & similiter Pityusam describit Dios. satisq; suspicor, ne quæ nunc Esula uulgò uocatur, Paralios potius sit, quàm Pi/ tyusa: folio enim lini constare uocatam Esulam, nostri affirmant herbarij. Est species Lacticiniorum.] Si Paralios uel Cypariſias est, uera species est La/ ctariæ. Si Pityusa, genus per se, secundũ Dioscor. & Gal. licet inter lactarias, ob suc ci similitudinem & purgandi uim enumeretur. Aliud est magnum, habens ra/ dices rotundas & crassas.] Dioscor. postquam Pityusam descripsit, eamq; habe re dixit radicem candidam, crassam, lacteo liquore manantem, subdit: Inuenitur quibusdam in locis grandis hic frutex. Non igitur putasse uidetur aliam esse te/ nuibus, aliam crassis radicibus, ut dicit Mesue. Magnum est malum.] Nõ hoc Græci, sed Serapion, autoritate cuiusdam Abix uocati, & secutus eum Auic. Et melior pars plantę est cortex radicis eius.] Nec hoc dicũt aperte Græci, sed cum maiorem quantitatem præbeat Dioscor. radicis quàm seminis, uidetur minus potentem existimasse, & folia debiliora radice eadem ratione, quia scilicet plus eo rum dat, quàm radicum uel seminum. Lac uero an putauerit fortius, incertum ita est, sicuti incerta est cochlearis mensura. Gal. enim septimo Artis curatiuæ, dupli cis meminit cochlearis, maioris uidelicet, & minoris. Quicquid aũt alij senserint, Gal. hunc ordinem ponit inter lactariarum partes, ut opon fortissimum, radicem debilissimam,

debilissimam, semen & folia in medio reponat. Calidæ complexionis est, & siccæ in principio tertij.] Galen. Pityusam in ordinem non redigit, sed cum ui similem dicat lactarijs, quorum succos calidos posuit in quarto ordine, uidetur quoq; Pityusæ succum in eodem ordine statuisse. Mihi quoq; uidetur uerbum inconueniens.] An id dixerit Ruffus, nescio: scio autem scripsisse Auicennã, quod sedere in aqua frigida, superfluam eius abscindit purgationem. Paulus uidetur cum Mesue sentire. Fortè dici posset, ex parua mora fluxum augeri, ex longa tolli, frigoris ui ad intima attingente, & ueluti stuporem inferente.

Et quidam ex lacte & farina faciũt oblatas.] De Pityusa scribit Dioscorides, ex eius succo cum farina fieri catapotia. Dosis cortícis radicis eius à ceratijs duobus usque ad septem, & lactis ab uno ad tres.] Exigua certe est quantitas. Dioscor. siquidem radicis pityusæ drachmas duas, fructus unam, succi cochleariũ, foliorum ternas drachmas exhibet.

De Luf.

De tribus plantis scribunt Græci, magnam inter se affinitatẽ habentibus, Dracontio uidelicet maiore, & minore, & Aro, magnæ (ut inquit Plinius) cum Dracunculo litis. Theophr. Arum genus putauit, diuersas sub se species continentem, hunc Syri, teste Dioscoride, Lupha uocant. Serapion sub Luf nomine, eodẽ capite de Aro scribit, & minore dracontio. & similiter Auicen. sed dracontium appellat Luf crispam, Aron planam: in remedijs tamen utrũq; miscet dracontiũ. Mes. Auicennã (ut ferè solet) secutus est. Dicitur collum draconis.] Dracontion dicitur, uel dracunculus. Radix plantę, est ad nigredinem attinens exterius, interius alba.] Aron dicit Dioscor. habere radicem albam, similem Dracontio, Plin. nigram. Crispæ uero exterius cineritia, interius uero alba, & ad citrinitatem declinat.] Dioscorides radicem maioris dracontij dicit candidã, rotundam, cum tenui cortice. Minoris, bulbosam, raphano similem. Adeò autem albam dracontij radicem putauit Hippocrates, ut absoluto sermone radicem candidam cum dicit, eam intelligat. Et super utriusq; radicem eleuantur Thyrsi, habentes maculas ad modum serpentis.] De maiore dracontio ait Dioscor. quod caulis colore est adeò uario, ut sit similis draconi. De minore, quod uarium habet caulem, serpenti similem, cum purpureis lituris. De Aro, quod in purpurã tendit. Et melius tempus collectionis est Ver, & principium æstatis.] Radicem utriusq; dracontij messibus colligendam, docet Dioscor. Inquit Dioscorides.] Dicit Dioscorides quod minorem acrimoniam ostendit Aron, dum manditur, quàm dracontium. & Gal. quod dracontium acrius amariusq; est, & propter hoc tenuium magis partium, & calidius Aro. Et dixit Galen. plana est calida in principio secundi.] Galenus Aron dicit calidam, & siccam in primo. Drocontium uero non ponit in aliquo ordine, sed dicit calidius Aro.

Nocet utraq; acuitate sua, & stomacho & hepati.] Ratione adstringentis uirtutis quæ amaræ & acri coniungitur, est inter efficacia & præcipua medicamina secundum Galenum reponenda: nec uidetur multum posse nocere, cum scribat Dioscorides, quod radix minoris cruda & cocta, more olerũ à sanis estur: nosq; uidimus homines foliis libenter uesci, & absq; noxa. Galenus etiam inter ea quæ nescendo sunt, Ari & dracontij radices, in libro de escis enumerat. Dixit Philagrius.] Plinius dixit Cleophantum dedisse purulenta exscreantibus, farina permixtum, in pane cocto. & Dioscorides, quod in Balearibus insulis parantur placentæ ex radicibus minoris, cum multo melle, & in conuiuijs dantur.

Solutione educit phlegma.] Græci non uidentur uim ei purgandi per inferiora uel superiora adscribere: Galenus siquidem & Paulus eum sequens, expurgari ab eo uiscera dicentes, non uidentur de ea purgatione locuti, quam habent medicamẽta cathartica uocata, sed de obstructionis reseratione intellexisse: quod patere potest per uerba Galeni dicentis, Crassos præcipue & tenaces attenuans

humores. Plinius tamen dixit folia ex sale & aceto sumpta, aluum inanire.

Prouocat urinam, & excitat coitum.] De minore scribit Dioscorides, quod urinam & Venerem excitat, radix pota in uino, de maiore tantum, quod Venerem. Et est ex rebus mundificantibus pectus & pulmonem.] De utroq; etiam hoc scribit Dioscor. Et confert ulceribus fraudulentis.] De utroq; etiam hoc scribit Dioscorides. Galenus uero ait semine curari Cancrum & Polypum. Et fistulis.] Collyrijs factis cum melle, ait Dioscorides. Succus autem eius cum melle destillatus in aurem.] Cum oleo dicunt Dioscor. & Plin. & loquuntur de succo seminis. Et fit emplastrum ex ea, cum melle & stercore caprarum ad podagram.] De Aro scribit Dioscorides, quod priuatim podagris illinitur. Plinius, folia cum sale recentia uel sicca articulis podagricis. Et facit aborsum.] Solus odor radicis secundum Dioscoridem. Multas alias uires potes è Plinio & Dioscoride colligere: ex quibus unam tantum addam, quod in pestilentia salutaris est radix in cibis.

De Alfescera.

Græci Ampeloleucen, & Bryoniam, & Psilothrum uocant. Latini Vitem albam. Cuius radix est terrei coloris exterius, interius uero alba.] Dioscorides radicis colorem non expressit. Plinius albam dixit & grandem. Et species eius fescerefin.] Videtur hic loqui de nigra, quam Græci Ampelomelan uocant, Latini uuam Taminiam, Tamnum, uel Tanon. Eius radix est cinerítia exterius, & interius alba, non albedine prioris.] Loquitur de ea quam uocant fescerefin Arabes, & Latini Tamnum. De cuius tamen radice ait Dioscorides, quod foris est nigra, intus buxei coloris. Fescera inquit Dioscorides, calida & sicca in tertio.] Hic est manifestus error: siquidem (ut aliàs sæpius diximus) de medicinarum gradibus nõ est locutus Dioscorides. Galenus radicem dixit moderate calidam. Noster Mesue secutus est Auicennam, qui tamen male sibi constat. Nam cum dixisset calidam in tertio, paulò post dixit, quod temperate calefacit. Et est compolita ex partibus igneis, cum partibus terreis adustis, & igneitas est dominans.] Nec hoc dixit Dioscorides, sed quod folia, fructus & radices acria sunt. Et dixit Galenus, est in ea de stypticitate aliquid, & reliqua.] De Asparagis huius plantæ dixit Galenus, quod boni stomacho sunt ob stypsin, quam subamaram & debiliter acrem habent. De radicibus uero, quod abstergunt, siccant, & tenuium partium sunt. Fescerin uero est nimis caloda.] Lege, minus, non nimis: nihil enim de ea scribit Galenus, nisi quod albe in omnibus est similis, uerum debilior. Vtriusq; radix, & proprie succus eius, solutione educit phlegma.] De alba dixit Dioscorides, quod succus radicis Vere exprimitur, bibiturq; cum mulsa aqua, & pituitam educit. Epilepsiæ.] Drachmæ pondere anno integro radix pota datur comitialibus, ait Dioscorides. Et comeditur talus eius in primis cum crescit.] Intellige primæua Veris germina, quę elixa aluum & urinas mouent, si manduntur, secundũ Dioscoridem: & secundum Galenum, ob stypsin, quod & superius dixi, sunt bona stomacho. Plures tamen uirtutes adscribit Dioscorides asparagis nigræ quàm albę, scilicet quod menses mouent, lienes minuunt, comitialibus, uertiginosis, & resolutis sunt utiles. Veruntamen permiscent spiritus.] Dioscorides ubi multiplices radicis uitis albæ usus ostendit in comitialibus, attonitis, uertiginosis, serpentum morsibus, aborsibus: subdit, mentem interdum perturbat. Est ex resoluentibus apostemata dura.] Non duros tumores, sed phlegmonas discutere ex uino, emplastri modo impositam, & abscessus rumpere, dicit Dioscorides, de alba loquens, liquat, trium obolorum pondere per dies trigínta cum aceto pota. Postea subdit: Ad eundẽ cum fico utiliter illinitur. Galenus: pota, & extrinsecus cum ficis admota. Et abscindit cum uino panaritium.] Cum oleo donec colliquescat

quescat excocta, delet pterygia, secundum Dioscoridem, de alba loquentem, & fugillata. Et confert ulceribus malis.] De eadem alba inquit Dioscorides, folia, semen & radix acrem habent uirtutem: unde cum sale ad chironia, gangrę nica, phagedænica, & cum putredine crurum ulcera, faciunt impositа. Et trahit fracturas ossium, & spinas & ligna.] Dioscorides de ossibus tantum scri bit. Quod si radix albæ trita emplastri modo imponatur, ossa educit. Sorbitio nes factæ ex succo eius, & frumento decocto & melle.] Dioscorides non ap ponit mel, sed dicit, si succus cum triticeis granis decoctis bibatur, exuperare lac facit. Radix quoq; eius & succus eius abstergit faciem. & reliq. Et subdit, IO & proprie cum farina cicerum & fabarum.] Dioscorides cum eruo Ephelides, ionthos, lentigines, ac nigras cicatrices. Confert morsibus animalium ue nenosorum.] Contra uiperæ morsus, ait Diosc. pota duarū drach. pondere.

De Arthanita.

Cyclaminon Græci, Latini Rapum uel Vmbilicum terræ: aliqui orbicula rem uocant. Magni radix est in modum rapi rotundi.] Dioscorides pa rum latam dicit, & res ipsa idem ostendit. Cuius pars exterior est terrea, ni gra; interior alba.] Dioscorides absolute nigram dicit. Et eleuantur super radices frondes, & parum infrà, sine eleuatione stipitis.] Error est hic manife stus: caulem enim Dioscoride & re ipsa teste, fert quatuor digitorū, sed nudū. 20 Flores secundum semitam uiolarum subalbidarū.] Error & hic: flores enim cōmunis Cyclaminis rosacei sunt, & ad purpuram uergentes. Altera uero & se cunda species, florem fert candidum: sed de ea nondum loqui cœpit. Par uum uero habet radices subterraneas plurimas.] Nescio ubi hæc inuenerit iste homo. Dioscorides & Galenus radice esse aiunt inutili, nulla de hac pluralitate habita mentione.] Calidæ complexionis est & siccæ in tertio. Gradum ei nec Galenus determinat, nec Auicenna. Et est incisiuum. & reliqua.] Addit & aliam uim Galenus, quod attrahit. Dixit filius Serapionis, accipe succi eius drachmas quatuor.] Trium drachmarum pondere, ait Dioscorides, cum passo, aut melicrato aquoso bibatur radix, in morbo arquato. Solutio 30 ne educit phlegma mucilaginosum.] Pota, inquit Dioscorides, cum hydrome lite, pituitam educit & aquam. Et etiam linitum super femur.] Succus illi tus umbilico, pectini & coxendicibus, dicit Dioscorides, aluum mollit, & abor sum facit. Et maxime splenis.] De altera Cyclamino scribit Dioscorides, quod denario acinorū eius in uini albi cyathis duobus, per quadraginta dies po to, lien emittitur per aluum & urinam. Et proprie Caputpurgium.] Suc cus cum melle, ait Dioscorides. Et confert Caputpurgium ex eo factum de bilitati uisus, & reliq.] Non immissum naribus hoc facere scribit Dioscorides, sed inungi oculis suffusis & hebetibus eius succum cum melle. Et secun dum omnem modū administrationis confert duritiæ splenis & aliorum aposte 40 matum & scrofulis.] Miscetur, inquit Galenus, his quæ tubercula, strumas, omnesq; durities discutiunt. Multa quoque alia potest, sed hoc præcipue, quod cum uino bibitur contra uenena omnia, secundum Dioscoridem.

De Aristolochia.

Aristolochia apud Græcos hoc nomen adepta est, quod ad ea quæ in puerpe ris desiderantur, optime faciat. Latini ferè eodem nomine appellāt: sunt tamen qui malum terræ, siue erraticum uocent. Aristolochiæ tres sunt species.] Addunt nonnulli quartam, quam Pistolochiam nominant, uel à radicum mul titudine, Polyrrhizon. Longa.] Marem hanc uocat Dioscorides. Et rotunda.] Et hanc fœminam. Et alia, cuius radix currit secundum si 50 militudinem uitis.] Clematitis hæc dicitur, quasi sarmentariam diceres, ramu

los tenues habens, & folia modicè rotunda, minori ſemperuiuo ſimilia. In-
quit Dioſcorides, omnes calidæ ſunt in principio tertij.] Hic eſt error, ſicut
& alibi plerunq; : non enim hoc Dioſcorides, ſed Auicenna. Et uidetur
quod longa ſit calidior.] Galenus dixit longam non minus calefacere, ſed
forte magis. Quamuis terreitas ipſius uincat terreitatem rotundæ.] Mi-
nus tenuium partium eſt, inquit Galenus, quàm rotunda. Eſt utraq; ape-
ritiua. & reliqua.] Galenus abſoluto ſermone dixit radicem utiliſſimam eſſe
ad medicinam, cum ſit amara & ſubacris. De longa uero dixit, quod abſter-
git & diſcutit, ſed minus quàm rotunda: & ideo utilior eſt, ubi opus eſt mo-
derate abſtergere, ſicuti in generanda carne, in ulceribus & uteri fomentis.
Extrahens ſpinas.] Rotundæ hanc uim adſcribunt Dioſcorides & Gale-
nus. Paulus ſeſquidrachmam Clematitis educere ait, ut Colocynthim. Actius
drachmas duas fructus ſicci, purgare bilem & pituitam. Aſthmati & tuſ-
ſi.] Rotundam dixit Galenus auxiliari aſthmaticis, ſingultientibus, epile-
pticis, podagricis, ſi cum aqua bibatur. Ruptis quoque & uulſis, atque his do-
loribus qui obſtructiones ſequuntur, aut incocti ſpiritus craſſitiem: ſanare pu-
tredines, ſordida ulcera expurgare, dentes ac gingiuas limpidare. Et o-
mnes quidem ſpecies eius mundificant matrices fœtarum.] Cum pipere &
myrrha pota, ait Dioſcorides de longa: eademq; poſſe, ſubditum ex ea peſſu-
lum. Et medicina bona rigori febrium.] Rotundam ait Dioſcorides
cum aqua potam ualere rigori: & Galenus Clematiten cum oleo, aut ſuillo adi-
pe inunctam: ſuffumigio uero ad graues febres.

De Albemeſude, id eſt Cherua.

Cici uel Crotoma, Dioſcorides & Græci. Ricinum Latini primam eius ſpe-
ciem uocant. Nota ſatis planta. Mirafolem uulgò apud nos uocant, & ad de-
corem ſolum in hortis ſerunt, neſcientes non exiguum ex ea quæſtum facile
haberi poſſe, parato ex ſemine oleo ad lucernas utili. Aliud magnum, ali-
ud paruum.] Magnum iam diximus eſſe Ricinum: paruum Lathyriden
Græci, uulgò Cataputiam nominant. Dicit Dioſcorides, Calidæ comple-
xionis & ſiccæ.] Hoc non dixit Dioſcorides, ſed nec cuius ſit temperaturæ.
Galenus uim habere diſcutiendi & abſtergendi dicit Ciceon, oleumq; ex fru-
ctu factum, calidius eſſe, tenuiorumq; partium, quàm commune. Lathyriden
uero ſimilem, quo ad uim, Tithymallis. Facit uomitum & ſolutionem la-
boriosam.] Educunt triginta eius grana, ait Dioſcorides, per uentrem, pi-
tuitam, bilem, & aquam, & uomitum mouent. Valde tamen inſuauis eſt, &
laboriosa talis purgatio, ſtomachum uehementer peruertens. De Lathyride ue-
ro ait, quod eadem, id eſt, aquam, pituitam & bilem, purgant grana eius ſe-
ptem uel octo deglutita uel pota. Galenus uero de Ricini foliis, quod abſter-
gunt, diſcutiunt, & purgant: minus tamen omnia hæc faciunt, quàm fructus.
Et coquuntur grana eius, & proprie contrita in iure galli antiqui.] De
foliis Lathyridis ait Dioſcorides, quod cum gallinaceo aut oleribus cocta, ean-
dem habent ſeminibus operationem. Oleum autem confert colicæ.]
Purgare hoc oleum aquam dicit Dioſcorides, & ualere lumbricis alui, ſcabiei,
ulceribus capitis, ſedis inflammationibus, & uteri præfocationibus. Su-
muntur ex Cherua à granis quinque, uſque ad ſeptem: & alterius à granis
ſeptem, uſque ad duodecim.] Dioſcorides, ut ſuperius tetigimus, Ciceos
quidem exhibet grana triginta, Lathyridis ſeptem uel octo cum Caricis, aut
dactylis, aqua frigida ſuperbibita. Paulus uſque ad quindecim, ita ut robuſti, &
qui pluri egent purgatione ea mandant. Debiliores & qui malo ſunt ſtomacho,
ſyncera deglutiant. Plinius uicena grana cum aqua pura aut mulſa purgare ait
facile

facile bilem & aquã, si munda sumantur: si cum folliculis, uehementius purgare, & stomachum lædere.

De Albrachin.

Spartion Dioscorides uocat, Galenus Spartum, Latini Genistam. Vtinam omnia æque cognouisset, & descripsisset hic uir: nõ tamen facere potuit ut errorem omnino effugeret, pro Phaselo Orobum scribens. Densitas fustium.] Dioscorides, uirgas longas habet, absq; foliis, solidas, ad frangendum difficiles. Flores lunares.] Dioscorides Leucoïj. Inquit Dioscorides calidũ & siccũ in secundo.] Nihil de hoc Dioscorides. Et in flore eius & stipitibus est humiditas superflua.] Nec hoc lego apud Dioscoridem uel Galenum: sed ait Galenus, semina & surculorum succũ attrahere non ingenerose. Per uomitum & per uentrem educit phlegma cum fortitudine.] Semen & flores, cum melicrato pota, sine periculo purgant per superiora, sicuti Elleborus, inquit Dioscorides. Et per uentrem.] Semen purgat per inferiora, ait Dioscorides: ramis uero in aqua madefactis extractus succus, in ieiunio cyathi quantitate potus, coxendice & angina laborantibus est utilis. Plinius macerat pluribus diebus in aceto, pro coxendicis dolore, perungíq; eodem succo docet cũ oleo. Sunt tamen, inquit Dioscorides, qui macerent murria, aut marina aqua, & clysterem imponant his qui coxendice laborant, educuntq; cruenta, atque strigmenta. Quidã ad strangurias utuntur semine, ut Plinius testatur, qui etiam sanari genua dolentia Geminista ait tusa cum axungia. Dosis eius & proprie florum.] Dioscorides ex semine & floribus dat quinq; obolos. Plinius drachmam & dimidiam.

De Elleboro.

Latini Veratrum, Græci Elleborum: sunt & qui nigrũ Melampodion uocent. Hipp. Ectomon. Niger incolumior est albo, imò minatur albus accidentia terroris.] Quondã, ait Plinius, terribile fuit, postea tam promiscuum, ut plerique studiorũ causa sumpserint. Idem tamen Plinius album multo terribilius esse ait nigro. Et quod ex eo magis eligitur.] Dioscorides eligit carnosum, speciosum, interiorem partem tenuem habens, gustuq; acre & feruidum, asperis tumulis & siccis locis (qualis est Anticyra) natum, in frangendo puluerem emittens, ait Plinius. Et melior pars totius plantæ est radix ipsius.] Solas radices in usum uenire, ait Dioscorides, à quibusdam tamen semen purgationibus adhiberi. Melior pars radicis sunt fustes.] Intellige radiculas graciles, ex capose uelut capite procedentes: has enim in usum solas uenire dicit Dioscorides, & similiter Plinius, qui eligi dicit tenuissimas radices, breues, & ueluti decurtatas: summam, quæ est ueluti cepæ, dari canibus, purgationis causa. Et melior pars earum est cutis.] Eximitur ex utroque secundum Dioscoridem interior medulla. Et melius tempus collectionis est Ver & æstas.] Messium tempore colligendas albi radices, docent Dioscorides & Plinius. Albus minoris est acuitatis.] Galenus amariorem & minus acrem esse dixit album, quàm nigrum. Et est eius mordacitas non apparens subitò.] Videntur hæc sumpta ex Dioscoride in electione albi: inter reliqua enim eligendum docet id, quod gustu quidem feruens est, non uehementer tamen, sed saliuam non simul, sed particulatim mouet. Addit etiam, ut sit mediocriter extentum, candidum, fragile, carnosum, non acuminatum aut iunceum, nec dum frangitur puluerulentum, sed interiorem medullam exilem habens: laudaríq; maxime Cyrenaicum, periculosius esse Galatium, Cappadocium & Italicum, quæ & albiora & magis puluerulenta. Albus corporibus nostri temporis est molestus, imò est eis sicut uenenum.] Pauli tempore utebantur Elleborismo per album: & hoc etiam tempore, eum qui bonus sit, non puto esse uenenosum. Nigri autem usque ad tempora nostra uirtus tolerabilis est, licet adhuc diffi-

cilis: inquit enim Hippocrates, molestus est Elleborus eis, quorum sana sunt cor-
pora.] Experientia certa didici, operationem eius non esse difficilem: neque
aphorismus propositum probat, siquidem alia quoq; purgatoria medicamina la-
nos offendunt, iuxta eundem Hippocratem in alio aphorismo, & secundum
Galenum. Cum Elleborum absolute dicimus, album intelligimus. Inquit
filius Zezar, fit Teremabin sicut mel.] Bonam esse oportebit Ellebori quan-
titatem, alioqui parum proficies: siquidem drachma integra sola pota, parum ope-
ratur. Paulus infundit aqua uncias duas, per dies quinque. Et aliqui perfo-
rant radicem Raphani.] Modū hunc esse Elleboriſimi ſimpliciorem dicit Pau-
lus, si fiat cum Elleboro albo. Et quandoque infunditur in iure gallorum.] Io
Dioscorides de albo inquit, datur per se, & cum Sesamo, aut Thapsiæ succo, aut
alica, aut mulsa aqua, aut pulte, aut lenticula, aut sorbitione alia. De nigro uero,
quod coquitur cum lente, aut aliquo iure. Daucus autem & piper.] Mi-
scent aliqui (ait Paulus) Pulegiū, Thymbram, uel aliud simile. Bene autem
miscetur.] Cum Scammonio & sale, dat Dioscorides nigrum. Paulus album
dat debilibus cum succo ptisanæ, aut alicæ, alióue simili. Puluerem tamen
Ellebori sumere non est tutum.] Paulus ualde nocere ait album in puluere po-
tum, & suffocationes facere: nigrum uero tritum, dat cum Melicrato. Et solu-
tione educit cum facilitate choleram permixtam grossam, & phlegma.] De ni- 20
gro ait Dioscorides, per inferiora purgat bilem & pituitam. Paulus bilem maxi-
me flauam. Album uero, inquit Dioscorides, purgare per superiora res uarij co-
loris. Et Plinius, rem terribilem usu in uarijs coloribus uomitionum. Ad Le-
pram, Cancrum, & species Herpetis.] Paulus Elleborum dicit bonum esse his
qui exanthemata, impetigines, Lepras, Herpetas, Erysipelataq; patiuntur, & icte-
ricis. Et quando ponitur Elleborus in alchohol, confortat uisum.] De albo
ait Dioscorides, quod apponitur oculorū collyrijs contra caligines. Plinius, ocu-
lorum caliginem fotu discutit. Et destillatur acetum decoctionis eius in au-
rem.] Indi auri dicit Dioscorides, & post biduum triduum ue eximi, ad difficilē
auditum: loquens de nigro. Prouocat urinam & menstrua.] De albo ait 30
Dioscor. menses educit, & fœtus occîdit suppositus. De nigro, appositus mens-
ses agit, & fœtus occîdit. Et remouet ægritudines cutis.] De nigro dicit
Dioscorides, quod scabiem curat, cum thure, aut cæra, & pice, & Cedrino oleo
inunctus: cum aceto uitiligínem, impetigínem, & lepras. Albus difficulter
uomere facit cum accidentibus terroris.] Illum qui sit puluerulentus, ait Pau-
lus suffocationes facere: incîdi propterea debere in formas sesamorum magni-
tudine. In quibus uero suspecta sit acceptio per os, clysmate infundit decoctum
duarum drachmarū, Antylus medicus. Supponitur & balanus ex eo facta cum
melle, secundū Paulū. Dioſc. cum aceto balanum format. Et confert uterq;
Elleborus fistulis.] Dioſc. nigrū ait appositū, si triduo maneat, fistulas purgare. 40

Dosis eius à ceratijs sex ad drachmæ tertiam, uel drachmā unam.] Dioſc. dat
nigrum trium obolorum, aut drachmę pondere, adiecto etiam Scammonio:
quod & nos aliquando experti sumus, drachmæ grana duo Scammonij addi-
cotoneo malo adijcientes, minorq; & leuior secuta est purgatio, quàm ex pilu-
larum, quas aggregatiuas uocant, ęqua quantitate sequi consueuerit. Albi autem
(ut refert Plinius) Themison binas drachmas dabat: sequentes quaternas dede-
re, antiquorum uitium cognoscentes, qui propter metum parcius dabant, cum
celerius erumpat, quo largius sumitur. Vetant tamen dari senibus & pueris.
Item mollibus ac fœmineis corporibus. Paulus dat drachmas duas ad summum,
ad minus drachmam unam: debilioribus in succo ptisanæ, aut alicæ: robustiori- 50
bus

bus cum calida aut melicrato: sectum tamen, non in puluerem redactum, ut su-
prà etiam notatum est. Ego albo nunquam usus sum: puto tamen homines re-
gionis nostræ robustos ferre eum posse. Non dandum tamen nisi in diuturnis &
fortibus morbis, & qui per alia auxilia non sunt sanati, ut Hydrope, Cachexia,
Elephanto, Paralysi, Epilepsia, Podagra (ut Paulus testatur) quibus ego adijcio
morbum qui Gallicus nuncupatur: quoniam & pessimus, & longissimus est,
communiaq; auxilia ueluti contemnit.

Hæc sunt quæ in Panonnia olim margini simplicium medicamentorum cu-
iusdam mei, enchiridij forma, Mesue ad proprium potius quàm communem
usum annotaui: quæ quum iuuenibus profutura cognoscerem, quibus alio mo-
do nunc prodesse, ob bellicos tumultus nō poteram, publicanda concessi. Quæ
si forte in manus doctiorū uenerint, æqui rogo bonique consulant, & amicè, quan-
do nihil melius agunt, legant: & si quid non probant, scripto potius quàm uer-
bis corrigant. Vos uero bonæ mentis iuuenes, à Deo Optimo Maximo uotis
& precibus bonum pontificem expetite, qui pacem, quam moriturus
nobis reliquit, mundo reddat, ut pacatiore animo, & quie-
ta mente, prout uobis despondi, utilitati uestræ
ualeam inseruire. Valete. Ferrariæ,
Nonis Decembr. M. D.
XXI. postridie
eius diei, qua ad nos delatum per ocyssimos tabel-
larios fuerat, Leonem decimum eius no-
minis pontificem maximum at-
tonito morbo subito
corruisse.

ANNOTATIONVM IO. MANARDI
in medicamenta simplicia
Mesue finis.

MEDICINAE STVDIOSIS.

MAla nomina non usquequaq; putanda sunt, quæ nullo interpellante, fidem datam reluere, procrastinando negligunt. Quare non est ut mihi uitio quispiam uestrum det, si promissas ante duodecim annos, in Ioannis Meluecomi posita medicamenta annotationes, hactenus in publicum tradere distuli, præsertim cum eas nulli expostulanti negauerim: & præterea multa interim in uestrum usum ædiderim, quæ non spoponderam, & quæ haud iniquè possint fœnoris loco supputari: imò sortem ipsam tam longe anteuertere, ut per ea omnis iam ratio mihi expuncta posset uideri, nisi IO. SINAPIVS natione quidē Germanus, sed utriusq; linguæ peritia, bonarū disciplinarū eruditione, γνήσιός quodam perdiscendæ medicinæ furore, paucis Italis cōparandus, me etiam atq; etiam monuisset, & quasi cum conuicio efflagitasset, ut promissis starem: nō licere dicens philosopho, præsertim christiano, uel præscriptionis, uel alio quouis prætextu, sponsionum suarum obliuisci.

Accipite igitur & hæc adolescentes, ea fronte, qua iam æditas à me cōmentationes suscipere consueuistis, & morā hanc meam boni consulite. ExFerraria, pridie Nonas Maias, M. D. XXXIIII.

DE MEDICAMENTIS COMPOSITIS.

COmpositis medicamentis plerūq; uti cogimur, tum ad simplicium uel augendam, uel coërcendam uim: tum quod cōplicatos inuicem, uarios, & quandoq; contrarios morbos curamus: tum alias ob causas, quas operæpreciū nō est hoc loco recensere, quū ab ipso medicę artis exordio, ad nostra usq; tempora, quasi per manus, cōpositio medicaminū emanauerit, modo solū præparationis atque usus mutato. Olim enim ipsimet medici sua sibi quisq; medicamēta domi parabāt, & parata adseruabant: quibus ubi opus esset, pro arbitrio, & ægrotantiū necessitate uterentur. Aquin gentis uero plus minus annis citra, ab ipsis medicis non sine ægrotantium (ut mihi uidetur) detrimento, ad nonnullos hoc negocium deuolutum est, qui ab ipsis simpliciū medicamentorū speciebus, quas ueluti supellectilem & syluam quandam, ad compositiones parandas in tabernis habēt, Speciarij uocantur. Quorū tantū creuit autoritas, ut ipsis quantumuis famosi medici, totū hoc illis negocium inueniendi scilicet medicamenta simplicia, atq; ea cōponendi, & permiserint, & demandauerint. Et propterea factum sit, ut cæci, duces etiam magis cæcos sequentes, in barathrum ignorantiæ, cum magno mortalium damno plerunq; mergerentur. In quo adhuc omnes cæcutientes caliga-

caligarent, nisi Deus sua inuisibili luce, quorundam aciem mentis illustrasset, qui species illas solerter indagantes, aliquas & suppositicias, alias in totũ spurias inuenientes, Speciarijs & medicis monstrare conati sunt, quantis in erroribus uersarentur. In quo campo cum ego quoq; pro imbecillibus meis uiribus, supra XL. annos desudarim, cogitaui sæpenumero, quonam modo possent inueterati illi errores penitus extirpari. Nihil autem magis præsentaneo mihi in hac re præsidio occurrebat, quàm ut ex antiquis Græcorum commentarijs, ex quibus ueluti ex fontibus Arabum & Salernitarũ compositiones emanarũt, ea seligerẽtur, quæ ex his simplicibus, quæ facile inueniri possent, & obuia cognitaq; essent, construebant: non repudiatis tamen recentiorum inuentis, modo clare descripta essent, & rationi ac experimento consentanea. Verum cum hoc pluries attentassem, nec unquam adsequi potuissem, aliud aggressus sum, non adeò utile, sed quod omnes facillime possent & deberent recipere, declarandi uidelicet ea, quæ in suis tabernis Speciarij illi ad ægrotantium & medicorũ usum adseruabant. Et quia Ioannem cognomento Mesuen præcipue sequebantur, ideo quæ de simplicibus & cõpositis medicinis ille conscripserat, cœpi diligẽtius examinare: & quicquid occurrebat, quod ad eorum uel dilucidationem uel castigationem pertineret, in libri mei margine adnotare. Quorum partem, eam scilicet quæ ad simplicia spectabat, in cõmunem usum ante multos annos æditam, quum ex eo non penitus displicuisse intelligerem, quod secundam multi desiderarent, in hac quoque ædenda eis obsequi non negaui.

Vt igitur & in hac parte ordinẽ ipsius Ioannis sequar, ab Electuarijs ab eo uocatis incipiam: quæ ideo hoc nomen habuisse uidentur, uel quod ex electis quibusdam simplicibus medicamentis cõstarent, uel quod multi usus essent, tam in bona ualetitudine adseruãda, quàm in mala submouenda, ut propterea à Cælio Aureliano Electuaria sint uocata. Videntur tamen non incongrue antidota uocari posse: tam late enim patet apud Galenum Antidoti nomen, ut sit omnibus facultatibus commune, quæ non extrorsum admotæ, sed intra corpus acceptę malos affectus sanant, qui uel ex uenenis ebibitis, uel ferarum morsibus, uel malo uictu contingunt.

Aspirante itaq; diuino fauore rem aggrediar.

rundam compositorum ex Ioannis Mesue Grabadino.

In Electuarium de Aromatibus.

Hisce signis] de sinentia uerba, Mesues sunt, cætera Manardi.

Aboratis rebus nomen accepit, ex quibus componitur: nuspiam tamen, quod norim, paratum inuenitur. Quod scripsit Galenus.] Cum ingrediantur Sandali, non potest esse Galeni: siquidē apud eū aut antiquos alios, de his nulla mentio. Ligni aloës.] Agallochon Græci uocant. Crudi.] Quia si coquatur, ut quidam excipiendi odoris gratia faciūt, uim amittit. Gallix muscatæ.] Compositio est, quā habes infra inter trochiscos. Cassiæ.] Intellige quod nunc cinamomū uocant.

Macis.] Cortex est nucis moschatæ interior: duplici enim tegitur. Græci macerem, Plinius macirem uocat, nisi in libris sit menda. Doronici.] Doronicum uocant: sunt radices odoratæ passim cognitæ. Spicæ.] Nardum intelligo. Cinamomi.] Verum ad nos nunc nō affertur, pro eo accipe uulgare duplo pondere. Calami aromatici.] Et hoc caremus: radicē enim, nō calamū officinæ ostendunt: atq; alterius rei, non ipsius calami. Cardamomi maioris & minoris.] Quod Græci cardamomū, id Arabes Cordumemi uocant. Plin. quatuor species cardamomi enumerat. Vidi ego tres res, quæ nunc cardamomū dicunt̄, inter quas nescio an una sit, quæ uerū sit cardamomū. Cheisin.] Ligysticon Græci uocāt, pro quo herbā aliam ostendunt officinæ, quæ non est uerum Ligysticon: uerum tamen nunc cœpit agnosci.

Electuarium de Gemmis.

Nec hoc in tabernis inuenietur, alioqui et eo possunt carere homines. Gemmis enim in antidotis nō sunt usi antiqui: nec ego libenter utor: siquidē quæ eis contrā tis ad confortandum uis: Et si qua etiam sit, bonas perfringere oporteret, non rapientis quibusdā uti, quibus nulla præterq̄ coloris cū ueris gemmis conformitas. Similiter argenti & auri folia non nisi ad decorē & ostentationē puto conducere.

Margaritas.] Non in totum sperno, sicuti Corallium. Hyacinthi.] Auic. prima parte lib. v. ex eo & granata medicamentū parat. Sardinis.] Sardium lapidem eum puto, qui nunc Corneolus dicitur. Zedoariæ.] Radix nunc uulgo nota, antiquis uel incognita, uel sub alio nomine scripta. Doronigi.] Doronicum uocant, etiam antiquis non notum. Alfeleniemisek.] Id est ozimum. Carabe.] Succinū latine dicitur. Been albū & rubeum.] Radices de quibus Arabes, olim ex Armenia ferebant̄, nūc in Italia inuentę, sed uel alię, uel nō æque bonæ. Heyl.] Cardamomi species. Folij.] Et hoc caremus; Græci malabathrū uocant. Trochisc. diarodon.] Horū cōpositionē habes infra. Galange.] Radix ut nunc notissima, ita priscis ignota. Zurumbet.] Satis nō constat apud Arabes. Quidā faciunt speciē Zedoariæ, aliqui arborē, ut uideri potest apud Serap. Auicenna herbā. Ambra.] Res noua, quā non tanti facio, quanti æstimāt. Medici post Gal. Ambar uocant, de qua latius inferius agā, ubi Diambrā declarabo: sicuti & de moscho in diamusco. Succū emblicorū.] Cum recentes habere nō ualeamus, poterunt qui parare uoluerint, ex siccis, bene uino uel aqua maceratis, succū exprimere. Geleniabin.] Rosaceum uel mel, uel saccharū intelligo.

Confectio Alchermes.

In hac quoq; nunq̄ iactarē pecunias: nam neq; in serico uocato, neq; in cocco, uel baphico, uel charmes nuncupato, agnosco uim nisi constringentem: colorisq; rubri ratione, lędere potius uidetur cor quàm iuuare, spiritus & sanguinē trahēdo, propter similitudinem. Cyanei uero ratione, uomitū & secessum citabit, quæ præexigua eius quantitate perficere nō ualens, lędet magis q̄ iuuabit. Alguelgues.] Delipientiam

Desipientiã uocant Arabes. Setã.] Bombyx latine dicit. Darseni.] Cinamomi genus intellexit.

De cubebis nõ constant inter se Arabes: nam Serap. putauit esse oxymyrsinẽ, & sic esset Ruscus. Auicen. Carpesion, & sic essent festucæ quædã, non semina. Quibus uero nunc utimur, semina aromatica sunt, quæ satis hic cõgruere uidentur. Squinanti.] Floris uidelicet schœni. Afferuntur aũt nunc, non flores, sed ipsa absq; floribus planta. Miua.] Ex cotoneorum succo cõfecta, de qua inferius.

Hæc cõpositio satis cõferre uidet ad ea quæ laudatur, & nihil est in ea obscuri, ni præter duo cardamomi genera: quæ esto, ut quomodo apud antiquos uocent, nesciamus, tamẽ ea quibus uulgò utimur, & per se bona sunt, & satis hic cõgruentia. Aliam eiusdẽ [lętificantis] cõpositionẽ habes ab ipsomet Mesue Cap. de Melancholia: aliam à Raze, & Nicolao & alijs. Ferũ & alia sub Galeni nomine, quã tamen nondũ apud illũ legi.

Placet mihi hoc cõmixtum: cui si apponerentur citra condita, suauius esset, nec minus utile. Galanga.] Est radix nunc notissima, quam, ut suprà quoq; dictum est, apud Græcos nondum euidenter inueni.

Hæc est quæ in communem usum parata inuenitur. Secacul.] Non est Eryngion, ut multi putant: sed est radix, quam geniculam uulgò uocant, à multitudine geniculorũ. Herbam uero eius fraxinellam, quoniã fraxini folio constat, ego puto esse quã Polygonaton uocat Dioscorides. Test. uulpis.] Orchis sc licet. Radix Raphani.] Domestici potius quàm syluestris. Luff plani.] Dra contiũ maius, uidetur ad hoc aptius. Lingua auis.] Nõ una lingua loquuntur Arabes. Serap. enim linguã passerũ, auiũ uidelicet salacissimarũ in hunc usum adhibet. Auic. medullis adnumerat. Recentiores rem quandã in fraxino reperiũt.

Laudo hanc, cõmuniter enim paratur. Cauendũ tamẽ puto in æstate, & in ualde bilioſa temperatura. Calamus aromaticus.] Ad nos hoc tẽpore, ut suprà etiã dixi, nõ defertur, sed eius loco radix quædã uenditur, quã non credo eius cannæ esse, nec ex India adferri: siquidem & recens multũ aliquando uidet, & exiguo nimis uenditur. Mellis.] Nunc cũ solo saccharo conficit, magnaq; ui inflationẽ pellit.

Hæc nõ paratur, sed alia cũ Abbatis cognomine, quã Nicolaus describit. Trocisch.] Hos inuenies inferius. Spodij.] De hoc scribã inferius, atq; pariter de Berberis. Scariola.] Species est (ut puto) sonchi minus spinosa. Per citrullum ego intelligo cucumeris speciem, quæ colore & forma citrum æmulatur.

In mala temperatura frigida magis hoc mihi probatur quàm sequens: non tamen in communi usu est, sicuti id quod sequitur.

Parum calidũ, ideoq; securius in temperatura & hora calida dari potest, quàm præcedens. Syrupi rosati.] Paratur & absq; his solidiore forma, cũ solo saccharo, simulq; & delectat & iuuat.

Hoc quoq; parũ calidũ, præcipue si teneamus sandalos tales esse, quales scribunt. Nullibi tamẽ quod sciã paratur.

Quo pacto conueniat præfocationi, quũ eximio suo odore uterũ sursum trahat, non uideo, nisi exigua admodũ quantitate. Darseni electi.] Secundũ Serapionẽ est cinamomũ. Sed mirũ est, quod hactenus dixerit cinamomũ, nunc uocatur alio nomine. Ego potius intelligerẽ Aspalathũ, quẽ Arabes uocãt Darsisahã.

Aromaticum Gariofilatum.

Difficile est hoc præparare, quia caremus folio: elegans tamen esset, si bene pararetur. Aromaticum Nardinum.

Hoc quoq; uidetur non posse bene parari. Galliæ sebellinæ.] Quæ hanc inferius. Diaciminum bonum.

Satis inflationi mederetur, sed pauperes tanti non faciunt inflationis redemptionem, præsertim cum aliud minoris emere possint, quod ex Nicolao parant: sed & aliud quod ipse Mesue inferius scribit.

Dianeson.

Hoc nõ minus utile est q̃ præcedens, & minoris emitur. Carui.] Caros uocatur à Dioscoride. Diambra.

Præclara est hæc compositio, si bene præparetur, sed preciosa: ego ea sæpe utor, præsertim in mulieribus & senibus.

Confectio de Cinamomo.

Darsenum.] Ecce quod darsenum non est cinamomum, ideo expone ut sequitur. Enulæ.] Id est, elenij accipiendæ radices, ut Dioscorides docet, exiccatæ. Et quandoq;.] Si hoc modo cum saccharo misceatur, erit multi usus ad escas condiendas, specierum uocatarum loco.

Electuarium de granis myrti.

Vtile quidem esset, non tamen in usu est.

Diacalamentum descriptione Galeni.

Calamenti fluuialis.] Id est pulegij, errore communi Arabum. Galenus nõ ponit zingiber. Siseleos.] Seseli. Petroselinum.] Verum ad nos non portatur: id uero quod sub eo nomine uulgo uenditur, imbecille satis est: ego loco ueri utor olusatri semine. Alhasce.] Id est Thymi. Cheilin.] Id est Ligystici. Piperis.] Adde & longi piperis, & auge pondus, ad drachmas uidelicet xxiiij. Dia trium pipereon.]

Galenus trium piperũ drach. 50. Thymi, anisi, zingiberis drachmas octo.

Amomo.] Caremus, quia quod pro eo uendunt, nihil habet commune cum Amomo, quod tamen non apponit Galenus, sicuti nec reliqua quæ sequuntur.

Diaciminum.

Dioscoliticon non ualde differt à diacimino: constat enim ex pari portione, piperis longi, cimini, rutæ, nitri. Baurach.] Id est nitrum, quod nunc ad nos non adfertur, sed loco eius habemus copiam factitij, à quo & salsedinem per artem remouent, ut sit ad tormenta habilius.

Confectio de seminibus.

Alia hæc est ab ea, quam diaspermaton Græci uocant. Fac sicut suffuff.] Redigendo uidelicet omnia in tenuem puluerem, quo uti poteris eo modo, quẽ in confectione de Cinamomo docuimus.

Confectio de Citonijs.

Hanc nunc etiam mulierculæ parant, cotoneatam uocantes. Medici uero Diacitoniten uocant. Confectio de citonijs facta cum succo.

Nunc nouo quodam artificio succum congelant, gelatinamq; uocant, colore pulcherrimum: translucidum, & gustu sapidissimum.

Electuarium de pomis.

Arabũ inuentũ est mala adeò cordi congruere: quod certè uix credo, maxime ubi hoc modo parentur, quo hic uir iubet: quid enim habent cordi congruens præter odorem: quem certe deponunt cum à cortice separantur, & multũ coquuntur.

Electuarium de Persicis.

Nescio quomodo sitim extinguat, si tot aromata apponantur.

Electuarium quo utuntur Reges.

Ego utroq; horum usus plerunq; sum, sed à primo amoui oleum, ne uomitum moueret:

moueret, & à secundo sandalos, qui multis non placent, quandoq; addens cucurbitæ & peponum semina: aromata etiam, prout mihi uisum, moderans.

Electuarium de fructibus.

Efficax est, neq; insuaue, si bene præparetur.] Sumach.] Græci Rhum Syriacum uocant. Pirorum ponticorum.] Id est, saporis adstringentis & acerbi.

Confectio alia Galeni.

Non esse Galeni, Camphora & Sandali ostendunt. Faufel.] Fructus quidam adstringens, antiquis incognitus, nunc auellanam Indam uocant. Bolo armeno caremus; falsum Apothecarij passim habent. Cœpit aliud ferri ex orientali plaga, quod nec ipsum esse uerum Armenicum puto.

Confectio de Prunis.

Non displicet mihi, modo stomachus non sit ualde debilis. Muzorum.] Id est, quæ dulcacida sunt.

Electuarium de Sorbis.

Vehementer adstringunt, & ad eum usum cõmuniter paratur, id facturum uehementius, si pro sorbis mespila accipiemus.

PARS SECVNDA PRIMAE DISTINCTIONIS.

Theriaca Diatessaron.

Theriaca dicitur, quia ad morsus ualet ferarum. διατεσσάρων, quia ex quatuor, præter mel, componitur. Antiqua est & ualde utilis. Mulomedici addunt ebur, & uocant διατρήτε, sublimemq; esse dicunt ad præseruanda curandaq; iumenta, ut uidere potes apud Absyrtũ, & Vegetium. Myrrham.] Hoc tempore apud nos reperire bonam, est difficile. Mel sit quadruplum specierum, ut in hac, sicut in aliis similibus. Trypheræ omnes hæ ab Arabibus uidentur inuentæ, nam ferè myrobalanos recipiunt, quæ antiquis erant uel ignotæ, uel non adeò assuetæ.

Tryphera Sarracenica.

Tryphera quasi delicioſa uel uoluptuaria.] Setaragi Indi.] Est Lepidium; dicitamen Auicenna, quod Indum est, frusta parua subtiliaq; ligni.

Tryphera Muscata.

Baucia.] Est pastinaca domestica. Tryphera Galeni.

Non credo esse Galeni, cum neq; behen, neq; ambram, neq; moschum agnouisse uideatur. Alufulfumen.] Difficile est de his barbaris diuinare dictionibus, potes tamen sumere ozimũ. Interpres Auic. exponit radicẽ piperis. Quidam textus nõ habẽt hanc dictionẽ. Tryphera minor ex arte Phenonis.

Carmezit.] Est fructus Tamarisci: magnam uim habet in adstringendo, quæ hoc desiderant, & præcipue mulierum redundantes menses.

Tryphera minor.

Efficacior uidetur scoria ferri addita, quæ nutrire dicitur, quando in aceto manet longo tempore.

Diacurcuma.

Melius est hanc dimittere, quia nõ bene conficitur: si quis tamen conficere eam uelit, uideat ut habeat ueram eupatorium: nam quo passim utuntur, mendax est. Sed & uerũ & meon & scordium agnoscat, ut oleum balsami taceã. Scolopendriũ est, quam uulgo citrach appellant.

Diacurcuma minor.

Minorem hanc quiuis parare potest: non multum enim errabit, qui herbam Schœni, pro flore receperit.

Diamorusia.

Daucus est trium specierum.] Eligendus est Creticus, cuius flores & semina alba. Acori.] De hoc quid sentiam, infra notabo. Marmacur.] Id est Melissophyllon.

Dialacca magna.

Hac tutius utimur quàm Diacurcuma: omnia quæ in ea ponuntur, nota sunt: solum attendendum, ut lacca sit, quod dicunt Græci κάγκαμον, quia arte alia parant, qua passim infectores utuntẽ.

Dialacca minor.

Hæc quoq; bona est, & facilius quàm prima parari potest.

Confectio de Raued ſeni.

Placet mihi & hæc, ſi bene paratur: multũ enim in mulieribus ualet, quibus ob malã hepatis temperaturã ad frigidũ, retinentẽ menſes. Diacoſton.

Potens hoc eſt in quauis tẽperatura, frigida & humida, & in obſtructione: procurandũ tamen ut uerũ coſtũ habeamus. Cõfectio Elect. ex inuẽtione noſtra.

Sicut Alcohol.] In tenuiſſimum puluerẽ. Per cõchulas aduſtas, intellige coopercula paruarũ conchularũ, qualia apud nos multa, ut quæ piperatia uocant, & ſimilia: quanquàm meliora eſſent quę blattas byzantias uocãt, & Græci onychas, hoc eſt ungues. Electuarium Confortans.

Magnam uim haberet adſtringendi, ſi bene pararetur. Ceminis roſarum.] Quid ſit, uide in noſtris epiſtolis. Confectio Alcanzi.

Florum alcheil.] Credo legendum eſſe Alkilil, quod uocãt Arabes granatũ ſyluestre. Confectio de Aſa.

Laſſer uel opos Cyrenaicus Dioſc. eſt res quam Arabes uocant aſam: nõ defertur ad nos niſi fœtida. Optimum eſt ſubrubeum, ſplendidum, myrrham referens non porrũ, & quod facile diſſoluitur in colorẽ albũ. Sunt qui putent benzoin nũc uocatũ eſſe uerũ laſſer. Confectio Anacardina.

Hac perraro utimur, niſi ad febrem in frigidioribus morbis prouocandam.

Beduſt.] Intellige caſtoriũ. Burungi.] Pro hoc pone Meliſſophyllon, uel Eryſimon. Aliqui tamen intelligunt erucã agreſtem. De Anacardo non uideo Græcos inter ſimplicia medicamenta ſcripſiſſe: inuenio tamen eis uſos, & uocare Anacardia. Auerroes reponit inter noua medicamina. Paulus deſcribit Theodoreton, quam per Anacardia uocat.

SECVNDA DISTINCTIO. De medicinis Opiatis.

Vſus horum admodũ prudentem deſiderat medicũ, non adeò audacem, ut ubi opus non eſt, eis utatur: nec adeò timidũ, ut quoties urget neceſſitas, eorum uſum reformidet. Confectio Philonij.

Vtere hoc tanq̃ uero Philonis medicamine, & dimitte alia. Inuentione propria.] Scilicet Philonis. Caſtorium.] Galenus non ponit. Doſis eius ut cicer conuenit pueris: ut faba parua, debilibus: ut auellana, prouectioribus ac robuſtis. Confectio Philonij Hamech.

Nigella.] Melanthion, Gít. Nõtamen quod uulgò ſic uocãt: id enim eſt melampyron: ſed ſemẽ odoratũ. Placet ut apponatur crocus, & ſint omnia æqualia. Zazenea.

In alio.] Nam duo aurei opij, plus eſſent q̃ ſit opus.

Ego multoties hac uſus ſum, præſertim in uteri affectibus, & ſatis profeci.

Cum rob.] Per hanc dictionẽ ſignificant Arabes omnẽ ſuccũ craſſiorẽ factũ: cũ uero ſimpliciter proferũt, rob uini intelligunt. Athanaſia magna.

Adip.] Lupi. De cornibus Caprę.] Sic & Auicenna, cuius hæc eſt deſcriptio. Alias habes à Paulo & Oribaſio, ſed & à Nicolao, quę parata cõmuniter inueniuntur, & eſt in adſtringendo longe q̃ hæc efficacior. A Paulo etiã alia ſcribitur, quæ Oribaſij eſſe dicitur, nullibi tamen cornu mẽtio: alioqui nemo, niſi ſuperſtitioſus, dextrum potius q̃ ſiniſtrũ apponeret. Diaſulphur.

Magnam uim habet in dolore renum, & ſpirandi difficultate, in quibus locis paratur: nec difficile eſſet ubiq; parare: quæcunq; enim in eo ponenda, nota ſunt.

Sunt qui hoc pacto parent: ſulphuris ignem nõ experti, hyoſcyami, cardamomi, ſtyracis, opij, myrrhæ, coſti, rutæ ana drach. x. croci, piperis an. drach. iij. caliæ drach. xij. lybiſtici drach. iij. mellis quantum ſat ſit. Confectio de Storace.

Styrax uerus lachryma eſt, humiditatem non remittens niſi dum manibus attractatur. Fit uero arte quædã miſcella, quæ grauis eſt, & ſomnũ faciens, quam hic puto Meſuen intellexiſſe, & eſſe quã liquidam uocãt. Vide Dioſc. Si tamen hoc melius intelligere uelis, lege Galenum in lib. de Antidotis. Diſtinctio

DISTINCTIO TERTIA. De medicinis solutiuis. Hiera picra.

Ab hac cœpit ueluti ab antiquiore, & à qua reliquæ nomen acceperunt, cuius permixtio tempore Galeni Romæ uocabat picra. Gal. accipit solum sex res, dimit tens xyloaloen & cassiã, & pro carpobalsamo ponit xylobalsamõ; & auget aloen: pro sex enim drach. aliorũ, uel centum, uel cxx. aloes apponit. Et est resolutiua ma teriarũ malarũ grossarũ.] Has tamen oportet attenuasse & dissecuisse. Aloe aũt sit duplum pondere.] Fermè triplum esse debet, quia pro 36. drach. illorum, centũ Aloes uel cxx. adijciendæ sunt. Hiera Hermetis.

Alãdal.] Hos habes infra ab ipso Mesue descriptos, qui tamen Thermetis tem to pore nõ cõponebant. Luf.] Dracontiũ. Seminis mezerion.] Id est cocci gui dij, chameleæ uidelicet. Hiera Archigenis.

Ex Auic. ad uerbũ. Pulpæ coloquintidos drach. ij.] Aliqui libri habent drach. xxij. alij unc. ij. cepæ. Muris assatæ.] Id est scillæ.

Hiera Archigenis descriptione Pauli.

Omniũ an. aur. v.] Auic. xx. Paul. x. Post poliũ Paulus addit, myrrhę. Infun de in melle.] Paulus, in melicrato per noctem unã, & sicca. Cõpone eam cum aqua mellis.] Paulus, cũ melle optimo, & repone in uase uitri uel plumbi. Et mo dus hic est omnibus hieris cõmunis. Addat salis drach. i. & si uis ut magis purget, to adde scammonium. Hiera coloquintidos.

Est multũ similis hierę Rufi, ab Auic. & Paulo positę. Troch. Alũdal.] Pul. Syconię, id est elaterij: certum enim est hosce trochiscos Rufo nõ fuisse cognitos. Opopanaci.] Hoc nõ apponit Paulus. Hiera ex inuẽtione nostra.

Hæc inter magnas connumeranda est, & multi usus, licet nullibi parata inue niatur. Alserachostũ.] Per alserachost Arabes intelligunt speciẽ mannæ. Ta marindorum.] De his licet nulla apud antiquos mentio, utiles tamen sunt in bile coërcenda. Foliorum lupuli.] Hic puto subesse errorem, intelligendosq; aspara gos eius potius quàm folia. Seminum communium.] Hæc dici solent maiora.

Triphera Persica.

Cuscuta.] Amplexicaulis herba est, quæ linum amplectitur, & uidetur esse quam linoderã Theophrastus uocat: licet apud græcos in medicorũ usum (quod quidem meminerim) uenire nõ cõsueuerit. Est autẽ magnæ similitudinis cum uo cato nunc epithymo. Confectio electuarij Alharif.

Confectio alia.] Neutra harum neq; ego usus sum, nec uidi medicum utentẽ. Nabeth.] Quidã intelligunt zuccharum, quod candum uocant. Sed uidetur alia res apud ipsum Mesuem, infra de cõditis. Alij potum ex ficis, dactylis & sac charo. Confectio electuarij Indi maioris.

Est minus potens ad purgãdum q̃ diaphœnicon, si in diaphœnicõ nõ sit scãmo nium, per coctionem castigatum, & in hoc sit. Si utrobiq;, hoc erit efficacius. Dosis eius est aure. iij.] Illa dosis exigua est, uix puero sufficiens: grãdioribus enim acrobustis potest integra uncia dari. Ego in expurgandis renibus eo utor, cum cassiæ succo, ita ut huius sex, illius iij. drachmæ misceantur.

Electuarium Indum minus.

Minus hoc à maioribus nostris neglectum est, cũ tamen satis efficax sit, & adeõ delicatum, ut possit sine melle in puluerís forma cum iure sorberi.

Confectio de dactylis Diaphœnicon.

Benigna satis est & tuta per hanc purgatio. Gal. tertio simpliciũ medic. miscet ait purgatoria medicamina cũ dactylis, & alijs adstringentibus, ut occultetẽ sapor, tollatur abominatio, & fastidium stomachi. Ego ponerem scammonium non co ctũ, quia per dactylos & aromata satis castigat. Nec credendũ his qui dicũt, quod per dactylos uetat, ne à longinquo humores trahat; siquidẽ cum uapores ad caput mittat, simul etiã purgatoria uim adferunt. Elect. de Psilio.

Recipe succi buglossæ.] Boraginis uidelicet & buglossi uulgarium. Accipiatur eius uiscositatis.] Id est eorũ succorũ, in quibus succus hic psyllij per diẽ & noctẽ

remanſit. Hæc enim eſt uiſcoſitas, de qua uult pro ſingulis 4. ℔. apponi, ſacchari ℔. ij. s. Doſis.] Potes integrā unc. tutò dare. Electuarium Eleſcoph.

Scribitur ab Auic. fermè eodē modo, & uocatᵗ Epiſcopi. Conficiuntur & ex his ſpeciebus placentæ cū ſaccharo, quæ aliquando nihil, aliquando nimiū purgant: uel quia ſcilicet aliquādo urunᵗ, uel nō bene inuicem miſcentur ſpecies. Doſis ab aur. ij. uſq; ad iij.] Potes & hanc excedere.

Confectio medicaminis Hamech.

Prima hæc cōpoſitio cōmuniter paratur, licet nō omnes eā bene parent. Vbi bene parata ſit, utraq; bilem & pituitam facile purgat, præcipue ſi maiori quantitate detur quàm iubet Meſue: uncia enim abſq; periculo exhiberi poteſt.

Confectio alia Hamech.

Hanc nunq̄ uidi parari. Bedagar.] Dioſc. ἄκανθαν λοβυκλὼ, id eſt ſpinam albā uocat. Iuiube.] Id eſt zezipha. Sebeſten.] Myxaj. Rob. lib. ij.] Intellige ſapā.

Modus electuarij Roſati.

Hoc carere nō poſſunt qui pilulas aggregatiuas modo Meſue parare uolūt, pretioſumq; eſt & delicatum. Aliud modo Nicolai cōmuniter ab omnibus paratᵗ, & ſub nomine elect. de ſucco roſ. agnoſcitᵗ. Confectio Alfeſara.

Radix alpheſara, id eſt uitis albæ, ueluti oſtenſum eſt capite proprio in annotationibus ſupra ſimplicia, ubi ijſdem uerbis hęc ſcribitur præparatio. Doſis eius à duabus drach. uſq; ad iij.] Vſq; ad v. ſcripſit ipſemet: ſed potes etiā tutò plus exhibere. Confectio mannæ ex inuentione Galeni.

Ego hanc apud Gal. non reperi: ſi tamen Galeni eſt. Per mannā intellige aëreū mel: ſic enim ipſe nominat lib. iij. Aliment. Manna autem apud eum eſt thuris puluiſculus. Confectio Almezereon.

Scis quid intelligendū per mezereon, ex ijs quæ à me alibi adnotata ſunt. Foliorū Almezereon præparatorū.] Eo ſcilicet modo quo ipſe docuit cap. proprio. Carniū citoniorū elixorū in aceto uini & zuccharo ana partes lxxx.] Suprà dixit lxx. Tereniabin xl.] Suprà dixit lx. Nos hoc tēpore multū ueremur mezereū, & quæ ex eo cōponunᵗ, & propterea hāc nō parāt ſpeciarij: nō inutilē tamen futurā his quí aqua intercute laborant. Modus confect. Alſebram.

Quid ſit alſebrā, uide proprio capite inter ſimplicia: nunc plantā pro ea accipiunt lino ſimilē, quā eſulā uocāt. Succi fęniculi.] Vereor ne hic ſit menda: ſiquidem ubi de hac planta inter ſimplicia agit, ſuccum aliquē frigidum ſecum miſceri iubet, ut portulacæ uel intybi. Modus confect. de Eupatorio.

Eupatorium accipe, nō quod uulgò ſic uocant, ſed quam apud nos agrimoniū nuncupāt. Poſſes dare pluſq; aureum, ſi conficereᵗ. Seminis cuſcutæ.] Neſcio an ſemē colligi poſſit, ſcio tamen nō colligi. Et uolubilis.] Lupum ſalictarium intellige, quem lupulum uocant: aliæ enim uolubiles uocatæ impenſius calent.

Alchechengi medicamen.

Trochiſcos hoſce omnes habes infra loco ſuo. Accipe ſuccum uolubilis.] Intellige & hic lupulum uocatum. Eſſet medicamen uehemens, ſed non conficitur.

Confectio electuarij Diacitoniten.

Græci aliter conficiebant, ut apud Paulum licet agnoſcere. Mellis Tabarzet.] Ita genus quoddam ſacchari Arabes uocant.

QVARTA DISTINCTIO. De Conditis.

Nunc omnia melius condiuntur quàm docuerit Meſuas, uel ſciuerint antiqui. Chebuli.] Ex Aegypto adferunᵗ conditi: ſed quia caſſiā redolentiores ſpeciarij aqua madefactos cum ſaccharo iterum condiunt. Ars autem.]

Hac arte potes quaslibet res aridas, quaſi recentes facere. Emblici.] Modus hic oſtendit, quod neq; in Damaſco habeātur recentes. Citonia & alia poma, ſi bene condiantur, ſicuti & ſaporem & odorem ſeruant, ita & uim. Citra.] Cortices uel ſoli cōdiunᵗ, pulpa abiecta, & calidi ſunt: uel ſola pulpa, extimo abſciſo cortice,

cortice, & frigidi: uel utrunq;, & ferè temperati. Sicut nabet.] Ad mediocrem uidelicet craſſitiem. Secacul.

Dixi ſupra quid eſſet: uideri tamen poteſt ex modo loquẽdi Meſue, quod ipſe aliã rem intellexerit. Noſtri pro eo cõdiunt eryngiũ. Zinziber conditũ.]

Zinziber conditum ex Aegypto adfertur, & uiride uocant.

Confectio de Zinzibere.

Vidi ex puluere aridi & ſaccharo parari uelut offas, efficaces in calefaciẽdo uentriculo, & inflatione diſcutienda. Bauciæ conditæ.

σταφυλίνῳ graece, paſtinaca latine. Condit etiã elixa cum melle & aceto, & nõ inutiliter ad menſas uenit. Acorus conditus.

Acorus uulgaris non eſt uerus acorus, ſed radix xiris, ut cõſtat ex pictura utriuſq; apud Dioſ. Ego quãdoq; ſuſpicatus ſum radicẽ quę à ſpeciarijs calamus aromaticus dicitur, eſſe uerã acorũ. Zuccharum Roſatum.

Nunc ſunt alij modi faciendi zuccharum roſatũ: pulchrius enim & ſuauius fit ex ſucco roſarũ in formã placentę, cũ ſaccharo redacto: quod & uim quandã retinet ciendæ alui: amouendi tamen ſemper ſunt à roſis ungues.

Zuccharum Violatum.

Indigent tamen uiolæ &c.] Dubium eſt mihi hoc, ſiquidẽ uis earũ facile reſolui tur: quare puto addendã negationem, ut ſcilicet intelligamus, nõ eſſe ſoli exponendas, uel longo tẽpore adſeruãdas. Zuccharum Bugloſſatũ.

Vera bugloſſus dicit, quã noſtri uulgo boraginẽ uocãt: quæ tamen in antiquo herbario Apuleio adſcripto, corago uocabat. Zuccharum Alchilil

Lege alchilebel, & eſt roſmarinus. Appellãt autẽ cõfectionem quæ ex floribus eius paratur, dianthos. Solent tamen aliud parare, ſecuti Nicolaum, cui aromata multa adduntur. Mel Roſatum.

Dicitur hoc primum, mel roſatum cum foliis. Et ſunt qui ponunt, mellis & ſuccí roſarum.] Hoc dicitur mel roſatum colatum.

QVINTA DISTINCTIO. De ſpeciebus Loch, quæ Græci ἐκλείγματα, Latini linctus uocant.

Loch de Pino.

Hoc apud omnes paratũ. Mellis paſſularum.] Id eſt, in quo bullierint paſſulę uſq; ad liquationem. Sumatur quaſi lambendo un. una.] Errant noſtri medici, exiguum quid iubentes homines horũ deuorare. Zuccharí tabarzet] & paulò poſt [mellis tabarzet.] Dubitari ergo poteſt in quo differant. Dicendum per mel intelligi ſuccum ipſum, ex quo per coctura fit ſaccharum, quod tamen nondũ exiccatum ſit. Zuccharũ uero, id quod iam plene exiccatum eſt. Serap. conficit cum melle.

Loch de Papauere.

Hoc quoq; ſolet ab omnibus componi. Et ſit proprie] Non ex hoc componunt, ſed ex eo qui inter ſyrupos nominatur.

Modus confectionis iacur, ſecundum intentionem Galeni.

Recipe decem papauera.] Melius eſt recipere ea quæ nondũ dura ſunt, nec tamen ualde mollia: quæ enim ſicciora ſunt, parũ habent ſucci: quę humidiora, multum quidẽ, ſed incoctũ: propterea & quæ in locis humidioribus orta, ſunt repudianda. Sint aũt magnitudine mediocri: ſi enim maiora ſint, aqua erit augenda: ſi minora capitum numerus, Aquæ ſextar.] Id eſt ξέςλω. Et ſit aqua pluuialis.] Galenus, uel fontis, nõ per plũbeos cannales defluentib. Tunc decoque ea uſq; dum diſcocta ſint.] Gal. uelut marcida. Et aquæ duæ partes.] Hæc uerba ſunt ſuperaddita. Oportet autem ut miſceatur ex rob quantitas.] Syreo, uel uino cocto, uel dulci. Et nõ conuenit in hac intentione mel.] Galenus, miſceri autẽ oportet huic pharmaco dum coquitur glycyrrhizam, uel ſuccũ eius. Et ſi uelis medicamen abſtergens, tunc mel eſt cõuenientius.] Adde ex Gal. Sicut enim his qui ſomno egent melius eſt ea quæ fit per Syreũ, ita his quos oportet expuere,

ea quę per mel optima, quoniã materias quę sunt in pectore, ad expellendum habilitat: dabis aũt alterã earum, cui opus esse cognoueris. Et quandoq; sit medicamen ex utrisq;.] Ex eo scilicet quod per mel, & ex eo quod per Sirеon paratũ est. Adde ex Gal. & si æquales fuerint intentiones, æqualiter miscebis: si inæquales, inæqualiter. Dosis eius drach. i.] Gal. duo cochlearia magna, uel plus, uel minus, iuxta ætatẽ, horã. Si omnia ad frigidum uergent, dabis minus: si ad calidum, plus. Respicies quoq; destillationis quantitatẽ & qualitatẽ. Si aũt uelis.] Hæc Criton. Beusistidos.] Lege hypocistidos. Balaustiæ & Ramic.] Non hæc Criton.

Confectio de Moris.

Huius cõmunis usus, & uulgaribus quoq; notus est. Quæ currunt secundũ semitã.] Quia scilicet dicuntur sycamina, quasi fico mora. Et mororũ de seni.] Id est rubi. Gal. facit ex his uel ex illis, & dicit quod ex his est melius. Rob.] Nõ ponit Galen. Et mellis.] Gal. Succus per se melior est phlegmone incipiente, quia scilicet tũc intentio medici est solum ad repellendũ. Sed quia toto anno conseruari non potest, ideo mel miscetur. In sequentibus enim phlegmonibus temporibus utilior est compositio cum melle, dum scilicet mixta est intentio ad repellendum & resoluendum. Ana libram unam.] Galenus quintam partem mellis miscet in mediocri. Myrrhæ.] Qui cõposuit pharmacũ, miscuit & crocũ & myrrhã. Crocus enim styptícus est, myrrha uero discutit, & ad profundũ meat. Aluminis, succi agrestæ.] Gal. Ego in principio aliquando misceo rhun, id est sumacũ, aliquando omphacium: & si hæc nõ adsunt, uel flores rosarum, uel rosas siccas, uel balaustias, uel citinos, uel gallã, uel corticẽ granatorũ piceæ, uel thuris, uel hypocistidos, uel lentisci succum, uel, ut in summo dicat, aliquid adstringens, quod non sit διαλυτήριον. Vt uero hæc congruunt in principio, ita postea non ego mus aliquo horum, sed ad cõcoquendũ sat est addere myrrhã, crocũq;. Vbi uero concocta fuerit, miscendũ quid discutiens, ut aphronitrũ, uel nitrum, uel sulphur, uel sireon, incocto origano, uel hyssopo, uel pulegio, uel thymo, uel aliquo tali.

Ana partes æquales.] Placet Gal. ut sint mellis ℔. i. succi ℔. v. croci & myrrhæ ana drach. i. s. omphacij drach. i.

Modus confect. de succis nucum.

Hoc inuenit Gal. & dicit habere uim multũ excellentem reliqua σαμαλικὰ pharmaca. Defluit & ad cannam pulmonis.] Copula, &, abolẽda est. Et humidis natura.] Debilibus mente ait Gal.

Loch de squilla.

Communiter conficitur, & est ualde efficax ad crassam materiam & tenacem;

Loch de alfescera.

Et hoc cum sit ualde potens, non paratur, quandoq; ego confici iussi, & uix inueni qui uoluerit uel potuerit uim eius ferre. Alfescera, intellige uitis albæ radicem.

Loch sanum & expertum.

Hoc paratũ ubiq; inuenies: est calidius & potentius eo quod de pino, minusq; insuaue: & propterea ego eo libentius q̃ illo utor.

Loch ad caliditatẽ.

Non est in usu apud nostros. Chelmes pinguium.] Id est passulas. Sebesten.] Id est myxa: græce μύξα. Cassiæ fistulæ.] Eius scilicet qua recentiores utuntur ad aluum leniendã. A scoffis.] A seminibus uidelicet, & his quæ inter ea mediant.

Loch aliud nostrum.

Valeret hoc in calidis destillationibus, suaueq; esset, quamuis non conficiatur,

Loch bonum.

Nec hoc confectum inuenies, scio tamen nonnullos usos.

Loch ad asthma.

Multum potens, & à nonnullis conficitur.

Loch de amygdalis.

Granorum uini.] Lege pini: nec hoc paratur, licet utile sit.

SEXTA DISTINCTIO. De syrupis, & robub & iuleb.

Magna pars eorũ quæ in hac distinctione scribunt, sub his potionibus cõtineri uidentur,

uidentur, quæ Græci ἡδέα & ὠφέλιμα, ſuauia uidelicet & utilia uocant. Sed & ad προπόμασε, hoc eſt uerbũ uerbo, præpotiones. Modus operationis iuleb.

Iuleb recentiores Græci zulapon uocant. Primum hoc iuleb ex infuſione roſarum, Paulus hydroroſatum parat, coctis lib. iiij. roſarum, in ſextarijs y. aquæ, & duobus mellis. Modus iuleb uiolati.

Græci iozulapon uocant, atq; in hunc modũ conficiunt: Viol. unc. iij. in tribus ſextarijs aquæ per diem macerant, excolatæq; aquę lib. iij. ſacchari adijciunt. Operatio infuſionis roſarum.

Si quinquies roſæ mutẽtur, addito ſaccharo, fiet ſyrupus quẽ nunc roſatũ ſolutũ uocãt noſtri, Bononienſes mucarũ. Iuleb roſarum aliud.

Hoc eſt in uſu, & dicitur iuleb roſarũ, ex quo aquæ cõmixto fit ſuauiſſimus potus, ad calorem & ſitim amouendam maxime idoneus: quo tamen antiqui nõ utebantur, quia nec aquam roſatam norant, nec hunc ſacchari uſum. Iuleb de ſucco uiolarum.

In cõmuni uſu eſt id, quo multi parũ conſiderãtes, in uentris fluxibus, quaſi ad ſtringente aluum utunt: cum tamen cõtrarium potius operetur. quod ex ſucco roſarum fit, & ſyrupus roſatus dicit. Iuleb iuiubinum.

Zizipha græce & latine dicit, & ſorica. Gal. nihili fecit: recentiores in uſu habẽt ſicca, nec ego ea in totum reſpuenda puto. Syrup. de pomis.

Scis quid ſuprà ſcripſerim de malis. Paulus ex dulcibus parat, & uocat hydromalum. Syrupus de piris.

Licet non ſit in communi uſu, efficaciam tamen haberet ſi ex congruis piris pararetur, in his quæ Meſ. dicit. Syrup. de Citonijs.

Et hunc uocat Paul. hydromalon. Recentiores quidã factum ex malis, malozulapon, hoc κυδωνίου γλύκισμα. Syrupus de Perſicis.

Et hic non inutiliter parari poteſt. Syrupus de ſucco acetoſæ.

Auic. uocat omnem lapathon acetoſam. Videtur autem apud Dioſc. ſola illa lapathi ſpecies quã uocãt oxalyda. Syrup. de ſucco cucurbitæ.

Magnas uires hic habet in ſiti & magno incendio extinguendo. Syrupus de prunis.

Hic præter hoc quod infrigidat, aluũ etiã lenit: loco eius utimur diaprunon ſimplici, ſicuti & duobus de granatis. Paul. rhoiton parat ex part. iij. ſucci, & una melis. Sunt qui immergunt ſetam, quia uidelicet putant habere magnam uim in roborando corde. Syrupus de corticibus citri.

Cum bene paratẽ, cerebrum etiã & cor confortat, ſi intemperie frigida laborant. Syrupus acetoſitatis citri.

Parauí inſtar huius ex limonibus, & inueni placidum ac utilẽ. Et cõfert ebrietati, uertigini.] Bilioſæ. Syrupus de agreſta.

Hic quoq; præſtans eſt. Paulus omphacomeli uocat. Syrupus de granis myrti.

Myrteton uocat Paulus: magni uſus in fluente aluo. Syrupus Cheſmes:

Paſſulas uocant: nullum tamen uidi qui pararet. Syrup. alchelach.

Dicunt eſſe dactylos: ſed mirũ eſt cum alias interpres cõſueuerit uti uoce dactylorum, quod nunc utatur uoce illa. Syrupus compoſiti.

Compoſitos hos uocat, quia præter ſaccharum aut mel, ex pluribus quàm ex una reconſtant. Syrupus de papauere.

Longa nimis uidetur hæc decoctio, adeò ut in recentibus uim perdat. Tutius eſt coquere donec tabeſcant, nec amplius. Syrupus dinari, id eſt de bizantijs.

Barbara certe eſt hæc inſcriptio: & ſi id notat, quod uerba ſignificant, auaritiã oſtẽdit, quæ à bono & uiro & medico debet eſſe aliena. Efficax tamen eſt ſyrupus & multi uſus in longis febribus, præſertim ab atra bile factis. Accipe eius clarificati ℔. iiij.] Id eſt, pro quibuslibet iiij. ℔. accipe ſacchari ℔. ij. s. Et quandoq;.]

Parant cõmuniter utroq; modo, cum aceto uidelicet & absq; eo, dum tamen simpliciter scribitur, acidus est accipiendus. Sermo in syrupo acetoso, Et hoc quidem Galenus testatur.] Galenus nusq; huius meminit, sed oxymelitis. Propter similitudinẽ & cõmunitatẽ.] Hippocrates & Galenus, acetũ iuuat eos in quibus amara: lædit summopere in quibus atra bilis dominatur: magis tamen mulieribus quàm uiris est inimicum, quia uterum lædit. In leui.] Si uidelicet non uis multum acidum. Et in forti.] Id est, si uis multum acidum, Cum aqua frigida &c.] Non exprimit quantitatem aquæ: nos autem duplam aquam miscemus, & ex herbis potius elicitam quàm naturalem.

Modus syrupi acetosi cum radicibus.

Hoc frequenter utimur, uocamusq; acetosum compositum.

Modus syrupi acetosi de succis herbarum.

Est ferè byzantinus, nisi quod in hoc minus additur aceti.

Modus syrupi acetosi de succis fructuum.

Eadem ferè descriptio suprà, nisi quod ibi tantum acida, hic acida & dulcia grata accipiuntur. Loco huius officinæ parant oxysaccharum uocatum.

Modus syrupi acetosi de succis & aquis fructuum.

Zarur, id est mespilorum. Nullam acedinem præterq; à granatis habet: magni tamen usus esset si pararetur, in uomitibus & uentris fluxibus coërcẽdis: possumus tamen & hoc, & quatuor ante eum descriptis pro embammatis condimentisue ciborum uti.

Modus syrupi acetosi de Prunis.

Aquæ tamarindorũ & prunorũ nescio quo pacto uelit ut fiant, ita ut à succis differãt: nisi per coctionẽ uel macerationẽ. Acedo uero citri, nescio quare hic uocetur aqua, cũ superius eã appellauerit succũ: utcunq; tamen paretur, utilis erit in his, in quibus à Mesue cõmendatur.

Modus syrupi acetosi de pomis.

Hic quoq; si pararetur, & utilis & suauis esset, amota tamen camphora. Et de cũ aqua melonũ.] Melones hyemales credo esse, qui apud nos cõseruari ad hyemem, nõ edi consueuerunt: suntq; citris & colore & forma similes, sed colore magis.

Syrupus alius acetosus.

Alius quoq; acetosus de pomis uocatus, magni usus esset in siti sedanda, non in acutis febribus tantũ, sed & æstatis tempore in sanis, & præcipue biliosis: setamen illã ego dimittere.

Syrup. acet. alterniabin.

Ille uero qui inscribit alterniabin, ex recentiorum uidelicet manna confectus, præter alterandi uim, aluum quoq; modicè leniret. Quod quidẽ ut uehementius facit ille qui post eum scribitur sub titulo Acetosi solutione educentis bilem, & uim purgandi habet, præcipue scammonio superaddito, ita minus iucundus est.

Syrupus conferens catharris calidis.

Nescio quomodo ex his fructibus possit fieri syrupus, nisi decoquantur: quare cũ in fine dicat, fiat syrupus, intelligere nos facit ut coquerentur.

Syrupus de Cannis.

Aquæ malorũ de seni.] Seni nomen est regionis, sed nos ponimus dulcia nostratia, & per has aquas intellige succos.

Syrup. de Portulaca.

Placet mihi æstate, atq; tẽperatura & morbo biliosis.

Syrup. de Violis.

Hic ubiq; paratus inuenitur, & eo utimur in pleuritide.

Syrupus de Iuiubis.

Zezipha uel sorica, ut diximus, uocant. Libræ. x.] Libræ iiij. aquæ nõ uarient tot iuiubas continere, quare libræ numero centũ, cõmunis usus est in calidis fluctionibus. Vtor tamen ego etiã in hulcere uesicæ, & ualde confert.

Syrupus de Papauere.

Papauer rubeũ, est quod Græci ἀνεμώνλω, & est calidũ: quare potius legendũ, papaueris nigri.

Sermo in aqua mellis.

Latini aquã mulsam appellãt. Hipp. melicraton: minusq; aptũ esse dicit his qui amara bile abundant, & magnorum sunt uiscerum. Galenus in colliquantibus febribus

bibus ait esse nocentissimã. Idq; quod aqueum est, ad urinas & sputũ aptius: minus uero aqueum, aptius ad uentrem subducẽdum: magisq; nutrire q̃ uinum imodorum tenue, quod pauciferũ uocãt: & hoc, nisi uentrẽ perturbet, satis urinã mouet: nisi aliquid in uisceribus prohibeat, bilíosa etiã per inferiora excernit. Et si bibitur recens.] Hoc uocat Dioscorides melicraton. Si autẽ bibitur antiquũ.] Hydromel dicit. Melicraton enim uocãt Græci mixtionẽ ex melle & aqua, quæ ideo cõficitur ut statim bibat. Hydromeli id proprie dicunt esse, quod ita pręparatũ est, ut diutius seruetur. Melicratũ etiã duplex, scilicet coctum & incoctum: coctum quidem, ut ait Hipp. 3. reg. acut. pulchrius est uisu, sed nullam habet uirtutem, qua crudum excellat, quod ex bono melle paratum est: debilius uero est, & alui excrementa minus educit, q̃ id quod est crudũ. Auic. accipit mellis part. i. aquæ part. iij. & coquit ad tertiæ consumptionem. Paulus ut Mes. aquam octuplam ad mel.

Sermo in Secanjabin.

Secanjabin Arabes, Græci oxymeli, Latini acetũ mulsum. Hip. os & guttur humectat, sputum educit, insiticulosum est. Galen. spleni & hepati maxime utile est, ea absq; molestia expurgans. Hipp. inflationes purgat, & urinas prouocat, inferiora intestina molliora reddit, & abradit. Exiguum eius bibit̃ noctu, & ieiuno ante sorbitionem. Potest & bibi multo post sorbitionem. Gal. Satis est duarum horarum spatium intercedere inter oxymelitis potum & sorbitionem. Hipp. cum quis solo usurus oxymelite est in toto morbo, paucum acetum misceatur, adeò ut tantummodo agnoscatur; quoniam Syruporum quorum nunc communis usus, ab usu aceti huius mulsi manauit. Multa ex his quę ex Hipp. & Gal. notaui, prudens lector elicere potest, quæ communi illorum usui aduersantur.

Modus Secanjabin de Radicibus.

Hoc plerũq; utimur, ubi scilicet antea per multos dies simplici usi fuerimus, oxymelíq; cõpositum uocamus. Modus Secanjabin educens phlegma.

Suspende in ipso quando coquitur medullã Carthami, Cnici uidelicet: & quia non exprimit quantitatem, tu potes ponere usq; ad libram carthami. Turbit uero unc. iij. Modus Secanjabin solutione educens Melancholiã.

Bugloss æ domesticæ.] Id est boraginis. Syluestris, id est, quæ nomen habet buglossi. Chamædryos.] Vulgò calamandrinã dicunt, uel trisaginem. Camæpityos.] Vulgò Iuam, uel aiugam. Bedegar.] Spina alba: addito elleboro, satis efficaciter purgabit atram bilem, pondere duarum unciarum.

Modus Secanjabin de Cheisin.

Quidã hoc utuntur, ceu ualido in deobstruendo. Cheisin.] Id est lybistici.

Secanjabin de Calamento.

Cassiæ.] Pro ea accipe cinamomum. Calamenti agrestis.] Id est nepetæ. Domestici.] Nõ inuenio domesticũ, nisi menthã. Acetosus Diarhodon. Hic celebratissimus est, magnã habens cõformitatem cum byzantino, calidior tamen eo parumper: ille uero magis uidetur atram bilem respicere.

Acetosus de succis herbarum.

Vtilis esset, sed nõ cõponitur. Syrupus de Mentha.

Ex his duobus, secundum tantũ inuenimus in officinis, utilem quidem in uentriculo roborando. Syrupus de Absinthio.

Non detur in febribus in principio, neq; etiã post ubi febris uehemens, nisi frigidum aliquid secũ miscueris. Ego quãdoq; eo usus sum in albis humoribus ex uetustis fluentibus. Syrupus de Absinthio secundus.

Dici potest simplex, & ualde congrueret in febribus à bile post vij. Syrupus de Fumo terræ maior.

Purgat si in debita quantitate exhibeatur, unc. uidelicet iij. usq; ad quinq; Syrupus de Fumo terræ minor.

Si suspendat̃ in eo scammoniũ, purgabit plus q̃ prędcedẽs: primus tamen cõmuniter parat̃, & ego eo utor in morbo qui gallicus dicitur.

Syrup. Liquiritiæ.

Videant q̃ui cauent in pleuriticis Manumchristi uocatum, & rheon, quomodo dent hunc Syrup. in quo aqua rosacea. Ego enim nõ formido in morbis pectoris, medicinas modice adstringentes.

Syrup. de Hissopo.

Hic quoq; syrupus seminum cotoneorum & dactylorum ratione cuiusdã adstrictionis particeps est.

Syrup. de Calamento.

Non cognosco calamentum domesticũ: credo intelligi menthã, sicut etiã suprà. Nullus tamen horũ Syrup. cõmuniter paratũ. Secundus satis similis est syrupo de mentha.

Syrupus de Thymo.

Licet in usu non sit, efficaciam tamen magnam haberet in frigidis morbis.

Syrup. de Eupatorio.

Hic si bene componatur, quod certe non est facile, ualde utilis erit. Bedegar Sucaha.] In his patres nostri magnopere errabant, syluestris rosæ fructũ suppo nentes: tu uero intellige, spinã albã & arabicã. Dioscorides uocat primũ λόβ καπαυθα, alij arabicã. Eupatorium.] Accipe quod uulgo agrimonium uocãt. Pro folio quo caremus, accipe folium gariophylli, si inueníre potes: si non, cinamomum uocatum, uel nardum.

Syrup. de Epithymo.

Scabiẽ & saphati.] Id est ἀχῶρας, cũ educit, ut ipsemet ait, humores adustos: propter quod magis reponẽdus est inter purgatoria, q̃ inter proprie uocatos syrupos: sicuti syrupus de fumo terræ, qui cũ hoc multũ cõuenit, est tamẽ minoris purgatio nis & minus calidus: & propterea illo ego utor in humoribus magis biliosis, hoc uero, quia calidior est, in minus calidis.

Syrup. de Stichados.

Conficit hoc duplici modo, addendo uidelicet cinamomũ, & reliqua aromata: uel nõ addendo, hunc incõpletum, illum completũ uocant.

Halce, id est thymi. Alchilil, id est rorismarini.

Sermo in Melicrato condito.

Oenomeli græce appellatũ, quod ex uino austero antiquo & melle cõponitur. Oenon uero melititen, id quod ex musto, & latine mulsum. At cũ melicratũ, ut su perius diximus, ex aqua & melle cõstat. Proijce super ea.] Appellant hoc tempore uinũ in hunc modũ conditũ Hippocratẽ.

Condítum de Cítro.

Corticem citri.] Intellige exteriorẽ, absq; pulpa. Vel foliorum.] Vbi scilicet cortice careres: uerum facilius multis in locis habebis fructum & corticem, quàm folia.

De alio condito de Citro.

Vbi legit croci drach. i. iiij. lege, drach. unius quarta pars. Marmacur.] Melissophyllon intellige.

Modus conditi de Bugloſſa.

Trium generum cydoniorum.] Duo passim nascunt, tertij sunt parua. Vel intellige dulcacida, & sic intellige poma. Alfelengemisch.] Id est ocimũ, quod ab odore gareophylliton uocant.

Condítum de Citonijs.

Sub miuæ nomine ubiq; paratũ: hydromalon Græci uocãt. Hydromalon sic cõficit Paulus: Succi cotoneorum p. ij. mellis p. iij. aquę p. vi. coque ad tertiã expumãdo. Species alefangingę.] De his, ubi de pilulis agemus. Magis tamen utimur ea quam simplicem miuam uocant. Aliæ uero duæ quæ sequuntur parari non consueuerunt.

Sermo in aceto ſquillítico.

Quia cõfert epilepsiæ.] Pli. Melãcholicis & uertigini. Matricis prefocationi.] Plin. neruis infirmis. Additq; tantã esse uim huius aceti, ut auidius hausto, extinctæ animæ momẽto aliquo speciẽ præbeat. Quod inueteratum, magis probatũ, clariorẽ oculorũ aciem facit, prodest acescẽtibus cibis, & eis qui ieiuni uomunt. Tardítatẽ aurium gargarizatione purgat: percussis aut præcipitatis, & ob id sanguine coagulato: renum uitijs: cauendum exulceratis: salutare est stomacho, laterumq; doloribus, parum sumptum binis diebus. Quo pacto præparetur scilla, proprio cap. inter simplicia declaratum est.

Modus oxymellis ſquillítici.

Non uideo quomodo possit bene parari sine aqua, si uera sunt quæ uir iste superius dixit de oxymelite, oportere uidelicet addere aquã. Huius aũt cõmunis est usus in longioribus morbis. Duo enim quæ sequuntur, parari nõ solent, licet sint

meliora

meliora, præsertim id quod scribitur sub nomine Democriti, in quo multæ herbæ apponuntur, quæ sunt à nobis alijs locis declaratę. Rob.

Quid hoc nomine significet, ipsemet declarat, succus uidelicet primo defecatus, deinc calore solis uel ignis crassior in tantũ factus, ut adseruari sine corruptione longo tẽpore possit. Rob de Ribes.

De hoc non est mentio apud Græcos uel Latinos, sed apud Arabes tantũ; pro quo uide Serap. cap. proprio. Affertur ex Aegypto præparatus. Possemus nos ex succo herbę acetosæ uocatæ, quæ genus lapathi est, id quod iubet Mesue, cõmode parari.

Paratur à matribus familias, & appellatur omphacium siccum. Rob de Agresta.

Corna crania uocantur græce. Fructus conferunt ad uentris fluxum & dysenteriam. Rob de Cornis.

Græci uocant ὀξυακάνθων. Fructus ualet in diarrhœa & fluxu muliebri. Rob de Berberis.

Sylues tribus uidelicet. Alij noti sunt usq; ad eos qui de fructibus inscribuntur, in quorũ primo per Zarur ego intelligo mespila, & præcipue genus id quod Aza rolum siue lazarolum uocant. In secundo ego potius dulcia granata eligerem, ceu ad aluum subducendam aptiora. Rob de Sumach. Græce dicit rhus. Rob de moris seni.

DISTINCTIO SEPTIMA. De decoctionibus & infusionibus.

Decoctiones huiusmodi multum sunt utiles, & ego usus eis multoties, multũ profeci; quas tamen compono ad libitum, secundum intentiones occurrentes. Aqua Fructuum.

Hæc esset magni precij ob mannam: nostri autem aromatarij præparãt absq; ea & cassia. Modus infusionis aquæ casei.

Hæc est nobilis, & ea sum usus plerũq;, præcipue tẽpore rosarum, amota tamen spica ceu nõ necessaria, & gustui insuauis. Decoctio fumi terræ.

Succi altarasacon.] Troxuna Græci, uulgo scariolam dicunt. Decoctio Alhasce, id est thymi.

Passularum enucleatarum drach. xx.] Lege drach. iij. Caue ne in dauco deci piaris ab aromatarijs. Decoctio Myrob.

Hac nunq; sum usus, eã tamen puto fore utilẽ, si quis ea usus fuerit, sicuti & ea quæ de stœcade inscribitur. Decoctio de Eupatorio.

Cyprus scilicet, quam Arabes Alchannã uocant, plantæ uidelicet quæ ligustrũ florem gignit; multi cauros inum uocãt. Ego tamen puto potius legendũ Cyperi. Decoctio Epithymi.

Hæc efficax est in morbo gallico uocato: ualet enim & ulceribus & doloribus. Infusio de Hiera.

His infusionibus de hiera multoties sum usus in antiquis affectionibus, & ex eis maius iuuamentũ cõsecuti sunt patientes, q̃ ex potu aquarũ spontinarũ, quas balnea uocãt; sed, quod etiã alia pagina monui, modo meo, prout scilicet in re ęgro tantum esse putabam, eas parari iussi.

DISTINCTIO OCTAVA. De Trochiscis.

Trochisci uel cyclisci Græce, Latine pastilli, à figura apud Græcos nomen habuere; quorum aliqui bibuntur, alij injciuntur, nonnulli inunguntur. Confectio gallię Muscatæ.

Defertur ex Oriente, sed nõ bene præparata. Ambræ canni.] Est epitheton ambræ quæ à recentioribus græcis ambar dicit. Ex nostris fuere qui succinũ orientale uocarint. Folij Myrrhæ.] Lege Myrti. Oleo de Been.] Ex unguentaria uidelicet glande facto. Confectio galliæ Sebellinæ.

Ethæc nõ minoris est usus q̃ præcedens. Ramic.] Descriptionẽ habes infra.

Confectio Galliæ Alefangine.

Et hæc eoſdem uſus haberet, ſi bene pararetur. Sandali Citrini aromatizati.] Lege aromatici.

Confectio Trochiſcorum Diarhodon.

Nomen hi habent à roſis, & ſub eo in multis compoſitionibus apponuntur, bibunturq; in morbis ad diuturnitatem uergentibus.

Confectio Troch. de Roſis.

Ex duabus iſtis compoſitionibus ſecũda eſt efficacior. Si uis addere ſcãmoniũ, Vbi legis lib. iij. lege drachmas. Florũ ſquinãti.] In uoce ſchœnoanthos includit flos, quare ſuperflue additũ floris.

Confectio troch. de roſis & Eupatorio.

Hi ualidiores ſunt omnibus his qui à roſis nomen acceperunt.

Sucahal ertif.

Hac uoce Suc utũtur Arabes ad ſignificandũ galliã. Succi Albelac.] Sunt ex genere dactylorum, & credo quod ſint immaturi. De lingua auis, & Darſeni, ſuprà dictum eſt.

Confectio Ramic.

Ramic ſolent uocare Arabes mixturam quandam ex gallis & paſſulis. Valde adſtringit quocunq; modo quis ea utat. De ſpodio infra dicit. Sicut alcohol.] Id eſt ſubtiliſſime, ut oculares medicinæ teri ſolent.

Trochiſcorum de Camphora.

Res noua, quam gummi arborum dicunt, & putant ualde frigidam. Ego eam quæ ad nos defertur rem factitiam puto, & calidam. Simeon Ampar uocat, dicitq; multis in locis emanare à quibuſdã ueluti fontibus, ſicuti aſphalthũ & ſulphur, eſſeq; aliud fuluum, aliud ſubalbum, & tertium nigrum: habercq; uires calefaciendi & incidendi.

Confectio de Rheubarbaro.

Horum potus in his qui mali habitus ſunt, magnæ utilitatis eſt. His uti aſſueuerunt medici in febribus ex decidentia acutis, & incipiente malo habitu.

Confectio Troch. de Spodio.

Spodium fit liqueſcentibus cadmia & ærario lapide: tenuior enim pars exhalans, & tecto fornacis adhærẽs ampulleſcit, & τομφόλυξ appellatur. Pars uero grauior deſcendit, & pauimento uel lateribus hæret, quæ ſpodium uocatur. Recentiores Auicennã ſequentes, antiſpodion ſpodio præferunt, maxime id quod ex canarum radicibus exuſtis: licet ſint alia plura præſtantiora, ut quod ex myrto, uel olea, uel lentiſco. Modum autem confectionis tradit Dioſcorides lib. 5. Veri autẽ ſpodij uſus non fuit, niſi extrinſecus admouendo.

Confectio Troch. de Spodio cũ ſemine acetoſæ.

Potentes eſſent in adſtringendo, ſed non paranť. Confectio de Berberis.

Nec hos uidi parari: non putarim tamen tam ualidos, ut dicit Meſue, ad ſitim ſedandam.

Confectio Troch. de Abſinthio.

Hi communiter conficiuntur, & utiliter bibuntur in longis febribus.

Confectio Troch. de Eupatorio.

Et hi quoq; paſſim conficiuntur, ſed à paucis bene, ignorantibus uerã Eupatorij rium. Cum ſucco herbarum.] Cum ſucco uidelicet Eupatorij.

Confectio Troch. de Aniſo.

Hi parari recte non ualent, quia caremus folio. Secundi poſſent quidem parari, ſed non paranť.

Confectio Troch. de Lacca.

Si ex uera parentur, erunt ualde utiles in aqua intercute.

Confectio Troch. de Terra ſigillata.

Terra ſigillata ante paucos annos nõ afferebatur, nũc cœpit adportari. A Græcis dicitur Lemnia ſphragis, uel terra Lemnia. His igitur troch. non magna uis eſt, ſi communis illa & uulgaris apponatur, quam terrã ſigillatam officinæ aduocant, & pro uera uendunt. Sanguinis Draconis.] Secundum Serap, & Auicennam, eſt ſuccus herbæ, quæ à Dioſcoride uocatur Achillion. Nunc defertur à Luſitanis, diciturq; ab eis eſſe ſuccus quarundã arborũ. Euphiſtidos.] Planta eſt,

ſemen cannabiſi, quod quidem adeò ſiccum eſt, ut genituram uirorum extinguat.

Confectio troch. alhandal.

Sunt hi ueluti caſtigatio quædam, ſeu præparatio colocynthidos: & propterea longe ſecurior eſt eorum, quàm illius uſus. Diligenter autem cognoſcendum ab eo qui hoſce parauit, quantum colocynthidis in eis poſuerit: aliſ enim plus, aliſ minus accipiunt, cum ægrotantium detrimento, ſi id medicus ignorauerit. In meo codice decem drachmis colocynthidos, adduntur decem & octo aliarum rerum: qui modus facit ut tutò poſſit eorum dari integer ſcrupulus, præcipue ſi ſecundo contritis eadem addita ſint.

Confectio troch. de ſandalis.

Satis anceps ſum, an quos ſandalos nunc uocãt, frigidi ſint. Calefacere enim uidentur dum guſtantur, & extrorſum admouentur. Non conſueuerunt tamen trochiſci ex eis parari, ſed electuarium, quod triaſandalum Nicolaus nuncupat: quo tamen infrigidandi cauſa dato, multos audiui ſe amplius calefactos affirmantes.

De confectione troch. Hamech.

De cyperis & de ligno aloës, quia nõ conficiuntur, fortè ob immodicũ precium, dimiſi.

Confectio troch. de capparis.

Horum creber eſt uſus in lienis affectibus. Scolopendriam.] Eam uidelicet quæ uocatur citracum. Agnus caſtus.] Lygos, uel uitex dicitur.

Confectio troch. de charabe.

Iſti trochiſci à Paulo trochiſci de electro dicuntur, & aliter, in hunc uidelicet modum, deſcribuntur: Pſyllij ʒ. 5. maſtiches, ramentorum electri, ireos, croci, ana ʒ. 4. opij ʒ. 2. Charabe.] Succinum, & à quibuſdam electrum dicitur.

Confectio troch. alchechengi.

Alchechengi eſt ſpecies ſolani, quam ueſicariam uocant, & Græci phyſalida. Inde trochiſci diaphyſalidon, qui ab Auicen. corrupte dicuntur dyſſalidi. Albareche.] Cucumeris uidelicet magni, qui anguria dicitur. Boli.] Intellige mil ton, quæ & macra: ſunt magni momenti in renũ & ueſicæ doloribus. Solent etiam cum opio & abſque eo parari. Paulus hoc pacto: Seminis cucumeris ʒ. 4. ſeminis hyoſcyami, cicutæ ʒ. 2. fœniculi, lapathi, croci, nucleorum pini, amygdalarum amararum, opij ana ʒ. 1. phyſalidon ʒ. 3. uini quantum ſat ſit.

DISTINCTIO NONA. Suffuf.

Videtur intelligere Meſue medicamina ex odoratis rebus in puluerem redactis cõpoſita: quæ cum aliquo liquore bibuntur. In his pauca ſunt quæ declarationem deſiderent. In primo quidem nihil.

Suffuf aliud de ligno aloës.

Marmacur.] in hoc ſecundo, quod uel meliſſophyllon, uel citratum ocymum ſignificat. In aromatizato, habet.] Pro quo ſaccharum candum accipiunt.

In impinguante.

Tortelarũ de ſeni,] Per quas panem bis coctum. Efficax ſatis etiam eſt ad concubitum ciendum.

Suffuf de granis myrti.

Sauich.] Græce ἄλφιτα, latine polenta. Anabach.] Abach apud Auicen. eſt quod Dioſc. loton arborem uocat. Charub.] Græce ceratia, latine ſiliqua. Sed fortè totum hoc legendum ſimul, hoc pacto: Sauich anabach charub de ſpinis. Nam Auic. cap. de nabach, meminit ſauich de nabach. Serap. uero dicit unã eius ſpeciem habere ſpinas. Erit ergo ſenſus: Sauich, id eſt, fructus acerbi torrefacti ſumpti à nabach, dicto charub ſpinoſa. Aliſ tamẽ per anabach intelligũt zeriperha, hoc eſt iuiubas. Curticuri.] Id eſt, arboris acaciæ. Tarathit.] Id eſt, hypociſtidos.

DISTINCTIO DECIMA. De pilulis.

Græci coccia & catapotia uocant. Pilulæ alefanginæ. Et quandoq; exigit diſpoſitio.] Mihi potius augenda quàm minuenda uidetur aloë. Pilularum doſis 3. 1.] Multi nunc aloën lauant cum aqua in qua rheon barbarum longo tempore maduit. Alij cum ſucco braſſicæ.

Pilulæ ſtomaticæ.

Stomachicæ à ſtomacho debebant appellari. Quidam eas paratas habent, & certe utiles ſunt. Trium myrobalanorum.] Citrinarum ſcilicet, chebularum, & Indarum. Doſis eius eſt 3. 2. uel 3. 1. s.] Sed unica etiam mediocriter purgat.

Pilulæ aggregatiuæ.

Inter pilulas quibus utimur hæ maxime excellunt. Elect. roſ.] Intellige non id quod Nicolaus, ſed quod ipſemet Meſue inter electuaria ſua ſcripſit.

Pilulæ aggregatiuæ maiores.

Hæ non parãtur. Si quis tamen parare uoluerit, pro ſataragi Indi accipiat quod Dioſcorides uocat lepidion: & pro Harmel, intelligat ſpeciem rutæ ſylueſtris, non cicutam, ut multi. Caſſiæ.] Intellige ligneam uocatam, id eſt, cinamomum uulgare. Pilulæ de eupatorio.

Maioribus quidam utuntur ad morbum arquatum.

Pilulæ de rheubarbaro.

His uti ego conſueui in fine notharum tertianarum in autumno, corroborando eas cum alijs ut opportunum uidetur. & da 3. 2. mane, uel 3. 1. s.

Pilulæ de alchechengi.

Nec hæ ſunt in cõmuni uſu. Caſſiam fiſtulam.] Intellige ut ſuprà, lignea. Et ſi eſt tuſſis cum febre.] Nota hanc mixtionẽ in tuſſi, quam potes in alijs quoque pilulis facere.

Pilulæ ad febrem antiquam.

Bedegar.] Id eſt, ſpina alba, ut ſuperius diximus. Satis leniter purgant.

Pilulæ Indæ.

His cõmuniter utimur in atra bile purganda. Lapidis Lazuli.] Id eſt, Cyanei. Loti.] Toties ut nullum amplius uel ſaporem uel odorem in aqua relinquat. Doſis.] Satis eſt ut unica drachma detur.

Pilulæ alandal.

Nonnulli eas parant, ſed pauci utũtur, quum tamen efficaces ſint in pituita educenda. Pilulæ de ſarcocolla.

Ego nunquam his uſus ſum, nec uidi medicum utentem.

Pilulæ fœtidæ maiores.

Harmel.] Audi, ut ſuprà, ſpeciem rutæ ſylueſtris. Da drachmam unam: ſatis enim potentes ſunt.

Pilulæ fœtidæ minores.

Minus ualidæ ſunt prioribus.

Pilulæ de ſerapino.

Neq; his uſus ſum unquam.

Pilulæ de euphorbio.

Validæ ſunt in articulorum affectibus à pituita factis.

Pilulæ de raued.

Licet raued idem ſit quod rheon barbarum, pilulæ tamen hæ longe efficaciores ſunt quàm quæ de rheubarbaro uocãtur. Doſis tamen non tranſcendat drachmã.

Pilulæ mezereon.

Valide purgant aquam: tutius tamen eſt miſcere cum eis rheon, uel pilulas de rheubarbaro uocatas. Pilulæ

Pilulæ lucis maiores.

Has ego roborare consueui, in pituita quidem educẽda cum coccijs, in bile cum aureis. Minores magis respiciunt atram bilem quàm maiores.

Pilulæ stomaticæ nostræ.

Primæ pituitam purgant, & uentriculum roborant: secundæ bilem etiam purgant: tertiæ pituitam: quartæ inter omnes has sunt minus calidæ.

Pilulæ alandahal.

Hæ minus calidæ sunt quàm quæ iuxta Hermetem superius sunt descriptæ.

Pilulæ aliæ stomaticæ.

Non multum differunt ab his quæ tertio loco suprà sunt scriptæ.

Pilulæ de agarico.

Hæ ubiq; confectæ inueniuntur, & pectori sunt admodum utiles. Auic. eas describit cap. de asthmate, sed non apponit myrrham.

Pilulæ quæ conferunt ad febres cholericas.

Non est tutus earum usus in febribus magnis.

Pilulæ diarhodon.

Faciles admodum essent, sed non parantur.

Pilulæ de Turbit.

His patres nostri utebantur, & Turbitatas uocabant.

Pilulæ de lapide Lazuli.

Sunt fortiores quàm Indæ, in atræ bilis purgatione.

Pilulæ de lapide Armeno.

Non parãtur hæ, quoniã lapide Armeno caremus. Ab Alexãdro describunt, & summopere cõmendantur. In uarijs tamẽ codicib. uario modo legit earũ cõpositio. In antiqua interpretatione hoc modo: Picræ, epithymi, agarici, scãmoneæ ana ʒ. 4. lapidis Armeni loti ʒ. 4. gariophyl. gra. 20. In alio exẽplari legit: Scãmoneæ ʒ. 2. lapidis Armeni ʒ. 4. In alio legit, ana ʒ. 4. Confice cũ succo citri uel rhodomelite: dabisq; ʒ. 2. Mesue infrà de soda melancholica accipit de alijs ʒ. 4. de scãmonea ʒ. 5. gariophyl. ʒ. 1.

Pilulæ ad omnes morbos.

Has uocant aliqui alchhaiher, alij de cynogloſſa, & magnã uim habent in tenuibus sistendis destillationibus: sed non est eis temere utendũ, sicuti neq; alijs stuporẽ inferẽtibus. Aliæ in eundẽ usum scribũtur ab ipsomet Mesue cap. de catarrho, quas dicit esse Alexãdri: quæ nõ alia re differũt ab eis quæ describit Alex. nisi quod iubet Mesue cõficere eas cũ succo cynogloſſæ, & Alex. cũ aqua in qua opiũ dissolutũ sit.

Pilulæ de serapino.

Sagapenon, ut inter simplicia scripsi, Galen. nõ habet pro purgatorio, sicuti nec opopanacem. Sataragi.] Vt suprà lepidion. Harmel.] Ruta syluestris.

Pilulæ de bdellio maiores.

Pilulæ istæ omnes quæ de bdellio dicunt, ualent profusioni sanguinis ex ano, nõ aũt his quas hæmorrhoidas cæcas uocãt. Venarũ adustarũ.] Accipe uel cor tices auellanarũ adustos, uel radicem aliquã stypticã adustam. Vltimæ efficacissimæ sunt nõ solum in fluxu sanguinis per ani uenas, sed & in menstruo superfluẽte, & per os exeũte.

Pilulæ de colocynthida.

Hæc in usu non sunt: eas tamen si quis parare uoluerit, pro albo nasturtio thaspi accipiat.

Pilulæ de opopanaco.

Nechæ in cõmuni usu sunt: efficaces tamẽ in articulorũ doloríb. à pituita factis.

Pilulæ de hermodactylis.

Maiores ubique, minores in multis locis parantur, tertiæ nullibi. Harmel.] Accipe syluestrem rutam.

Pilulæ ſebeliæ.

Parari aſſueuerant, ſed nullus ferè utebatur.

DISTINCTIO VNDECIMA.

Vnguenti & Emplaſtri nomine, ſed & Ceroti, aliter antiqui, aliter neoterici uſi ſunt. Illi enim unguẽta ea duntaxat uocabant, quæ ex odoratis rebus cõficiebãtur: emplaſtra, quæ ex metallicis: cerota, quæ ex oleo & cera. Neotericis unguenti no men ad antiquorũ emplaſtra & cerota extenditur, cerota ea ſolum uocantes, quæ ita cuti hærent ut uix auelli poſſint: quæ ab hærendi ui à Galeno ἐχεκόλλα dicta ſunt. Emplaſtra uero neoterici, quæ antiqui cataplaſmata, nominant.

DE VNGVENTIS ET EMPLASTRIS.

Hyſopi cerotum deſcriptione Galeni.

Oeſypum uocant Græci, neutro uel maſculino genere, pingue illud quod ouiũ lanis adhæret. Terebinthinæ.] Vera hactenus caruimus: ſed eius loco imperi ti accipiebant lariceam reſinam, quam Venetijs adhuc largatum, quaſi laricatum uocant. Cœpit uera nuper adportari ex Rhodo, ſed cocta.

Operatio hyſopi humidæ.

Alium modum colligẽdi, nõ magnopere tamen ab hoc diuerſum habes à Dioſ. lib. 2.

Hyſopi cerotum deſcriptione Philagrij.

Eſt fortius quàm primum & magis potens ad emolliendum, quare idoneum eſt ad tollendas eas duritiés quæ à morbo Gallico fiunt: adiectis etiam interdum quibuſdam potentioribus, & magna cogente neceſſitate cinnabari.

Hyſopi cerotum deſcriptione Pauli. Sigiæ.]

Apud Paulum hanc cõpoſitionnem nõ legi, ſed aliã longe diuerſam. Styracem ego potius caperem, licet aliqui myrrham intelligant, quæ ſtacte dicitur.

Vnguentum diaphœnicon.

Adipis zirbi.] Aliqui legũt cerui. Calchotar.] Chalchãti nũc accipiũt, quod ui triolum uocãt, quia & ex his multa depdita ſunt noſtrorũ ignauia. Auic. habet hoc loco chalchadis, quod ſignificat chalcitim: ſicuti & Gal. 1. lib. de cõpoſ. med. ſecundũ genera: ex cuius lectione multa potes caſtigare quæ hic perperàm legũtur. Vbi ſcri bitur, Ignis autem ſicut primæ: legendum eſt, Ignis autem ſit prunæ.

Vnguentum diaphœnicon Arabica deſcriptione.

Cheiri.] Id eſt leucoij, matronalis uiolæ. Pro triafilon, fortè legẽdum trifolium acidum, quod alleluya uocãt. Nam ingreditur etiã aliud unguentũ, quod uiride uo catur. Vel intellige loton domeſticã, de qua Auic. ſcribit cap. de Andacoca, & quã etiam Paulus uocari ſcribit trifolium. Aliſam uero intellige uel quam Dioſc. uocat alyſſon, & Auicen. alguaſen: uel lege aliſma, quod eſt uirga paſtoris ſecundum Ste phanum. Quidam pro hac etiam legunt trifolij acidi. Calchadis.] Id eſt, chal citeos. Acori.] Non memini me legiſſe compoſitionem in qua hæc folia re ciperentur, quare ſuſpicor hic ſubeſſe errorem.

Emplaſtrum Arabicum.

Ex folijs herbarum earundem.] Leucoij ſcilicet & trifolij.

Emplaſtrum relatum ad Nichodemum.

Quidã chirurgi hoc utũtur in antiquis ulcerib. addito uitriolo. Valet etiã fiſtulis.

Vnguentum aliud Nichodemi.

Hoc ceu liquidiore poſſunt in eodem uſu tingi linamẽta quæ intra ulcus dantur.

Vnguentum ceraſeos.

Vim habet molliendi, mundandi, & glutinandi. Paruum uero maiorem uim ha bet in carne gignenda.

Vnguen

Vnguentum arthanitæ magnum.

Vidi magnam utilitatem ſequutam ex hoc in aqua intercute. Paruum.] Magnam uim habet in liene minuendo. Et ſucci cauenizich.] In cap. de Harta, ubi etiam deſcribitur hoc unguentum, non ponitur hæc res, uel aliquid eius loco. Nec bene, præterquam diuinando, inueniri poteſt quid ſit: niſi forte legendum ſit carmezich, quo fructus Tamariſci intelligitur. In quibuſdam codicibus legitur chamæactes, & placet ea lectio.

Vnguentum de lino.

Panni linei ſoli uim habent exiccandi ulcera, ita ut cum his quidam curent uulnera recentia; additis tamen quibuſdam cantionibus.

Vnguentum altaranhel.

Taranhel.] Intellige uel cantharides, uel cāpas, uel pityocampas, uel bupreſtes.

Vnguentum roſatum, & unguentum uiolatum.

Docet Dioſc. odorare adipes ex quo modo hæc manarũt: ſicuti & uocata pomata, ſi addatur opium, erunt efficacia in doloribus mitigandis & ſomno prouocando.

Vnguentum de papauere.

Hoc quoq; eſt ualde efficax ad ſomnum, & ad arcendos dolores.

Vnguentum baſilicon.

Quomodo ualet uulneribus in quibus eſt calefactio, cum ſit calidum? Puto deeſſe negationem, & legendum, non eſt calefactio: & ſic etiam ſcripſit Auicenna. Basilicon Pauli recipit, Ceram Colophoniam, picem, adipem taurinum, æqualia.

Cerotum de ſandalis.

Satis ſuſpicor ne multum uergat ad calidum: ſiquidem ſandali calidi eſſe uidentur, ut ſuprà dictum eſt, & camphora. Spodij.] Sumunt moderni pro ſpodio antiſpodiũ ex ambuſtis cannis: quod certe uel calidum abſolute eſt, uel partes multas calidas habet, Auicenna etiam teſte.

Cerotum Galeni.

Vltimum in infrigidatione.] Vltimum intelligendum non in gradu ſeu ordine, ſed in modica & abſque noxa infrigidatione. Galenus dixit ſimpliciſſimum interfrigidantia & humectantia, & eo utebatur in eryſipelatibus & phlegmonis pudendorum ab initio. Ceræ albæ.] Pontica optima abluta. Olei roſati uncias quatuor.] Vel, tres. Oleum omphacinum.] Optimum eſt autem exactę tenuium partium, ut Sabinum. Aquæ fontium.] Galenus: Miſceantur & ſimul liquentur in uaſe duplici, & fiat humidum cerotum. Infrigidato ceroto inſpergatur tantum aquæ frigidæ paulatim in mortario, quantum poteſt ſuſcipere ut mollificetur. Satis autem infrigidabis cerotũ ubi primũ fuerint mediocriter coagulata, infundens totum uas in aquam frigidiſſimam. Cum aceto albo.] Si miſcueris parũ aceti ſatis tenuis & ſplendidi, magis humidum & frigidum facies pharmacũ. Nec debes pharmacũ tandiu dimittere ſupra corpus donec calefiat, ſed continuò mutare; quod pauci hoc tempore aduertunt. Vide Galenũ decimo Methodi.

Vnguentum de bdelio.

Validum certe eſt hoc, & potens ad diſcutiendum & emolliendum.

Vnguentum ualens ſimiliter.

Potentius eſt hoc quàm præcedens. Cauendum tamen ne diſcuſſa tenuiore materia reſiduum indureſcat. Rhodinum tamen eius uim minuit.

Vnguentum philagrios.

Glutinis alimbac.] Id eſt, terminthi. Sigiæ.] Vel ſtyracis liquidi, uel puris myrrhæ: ſed primum magis hoc loco probo.

Vnguentum aureum.

Reſinæ colophoniæ.] Vel totum ſimul coniunctim pro una re intellige, uel per

reſinam, pineam: per colophoniam, eam quæ ex Colophone adfertur.

Vnguentum de ceruſa.

Merdaſengi.] Id eſt, lithargyri. Scoriæ argenti.] Spurcitia in omni metallo ſic uocatur: ſed argẽtea uocatur helcyſma à Dioſcoride. Argenti uiui.] Vbi argentum uiuum tractas, caue ne membra principalia eius uim perſentiant.

Ziniar.] Id eſt, æris æruginem.

Vnguentum ſericinum.

Hoc neminem uidi utentem: ualidum tamẽ puto, atq; longe ualidius ſi ſericum ureretur.

Vnguentum Aegyptiacum.

Hoc in frequenti uſu eſt uulnerarijs medicis, ſolentq; unguentum de melle appellare. Floris æris.] Sunt ueluti milij ſquamæ ſponte ab ære cadentes, quum panes æris aqua refrigerantur.

Vnguentum tripharmacum.

Hoc quoq; frequentiſſimum eſt, & uocant expertum. Triti ſicut alcohol.] Id eſt, ſubtiliſſime. Galenus 1. de medic. compoſ. ſecundum genera, hoc dupliciter parari docet, per hydrelæon uidelicet, & oxelæon. Addit & tertium per œnelæon. Docet quoq; ibidem uſum crudi lithargyri.

Vnguentum tripharmacum aliud.

Hoc coctum uocant, & in eundem uſum habent priori ſplenio ſuperpoſitum.

Vnguentum alfeſiricon.

Relatum ad Alexandrum.] Pro Climia, Cadmia intelligenda, de qua Dioſcor. Per alfeſiricon intellige pſoricon, de quo ſtatim. Oleum de oleandro.] Nerion uocatur à Dioſcoride, ſoſandriũ à Latinis, ut ipſemet dicit: alij rhododendron.

Confectio alfeſiricon.

Pſoricon.] Græce dicitur, & ſecundum Dioſc. recipit chalciteos p. 2. Cadmiæ p. 1. & teruntur cum aceto. Iuxta Galen. chalciti partes duas, lithargyri unam.]

Confectio unguenti ſanans &c.

Hoc nullibi uidi parari: putarim tamen non inutile.

Hyſopi cerotum.

Hoc facilius parari poteſt quàm huius generis alia, nec erit minus utile.

Cerotum Galeni.

Quomodo in aqua roſarum, ſi Galeni? quum eius tempore non fuerint inuentæ noſtræ hæ aquæ. potes decoctum intelligere. Cerotum tamen Galeni quo aſſidue utebatur, deſcribitur ab eo lib. 8. de compoſ. medic. ſecundum loca, & à Paulo hoc modo: Ceræ albæ unciam unam, uel in æſtate drachmas ſeptem, aloës, maſtiches drachmam unam, olei omphacini, uel melini, uel nardini, quantum ſufficit. Staero pluri egent ſtypſi, adde omphacij drachmam unam, aut abſinthij, & tertium cum his hypociſtidos & œnanthes, & rhu, id eſt, ſumachi ſuccum.

Cerotum diapente.

Hoc formam habebit cerati recentiorũ, ſi exiguũ quid addatur irini olei: ſi plus, cerotum fiet antiquorũ. Sigiæ.] Id eſt ſtyracis, ut ſuperius dictum eſt. Glutinis zanaham.] Fortè gummi ederæ.

Cerotum Alexandrinum.

Storacis calamitæ.] Styracen calamitem uocat Galenus eum qui intra calamos ferebatur: nunc deſijt ferri, ſed loco eius habemus ſiccum uocatum.

Cerotum aliud eiuſdem.

Hoc ſi bene paretur ualde idoneũ erit ad duros tumores, & præcipue Gallicos, articulorumq; dolores. De naphtha habes apud Dioſcor. cap. de aſphalto.

Cerotum Andromachi.

Olei de been.] Id eſt balaninum, ut ſuprà, nec paratur, nec parari recte poteſt.

Emplaſtrum

Emplastrum diaquilon.

Diachylon dici debet, sicuti & quæ sequuntur, à succis quæ recipiunt, quas mucilagines recentiores uocant. Istud est Auicennæ fermè ad literam. Describitur & à Galeno iuxta Democritum, sed oleum sedecuplum est ad lithargyrũ tempore hyemis, æstate sesquisextum lithargyri ad altheam duplum. Paulus scribit aliud emplastrum διὰ χύλων, hoc modo: Lithargyri ℔. 6. olei æstate ℔. 7. hyeme 8. seminis fœnugræci ξέσλω semis, seminis altheæ ℔. 3. bulliant semina fœnugræci & altheæ in xestis uiginti aquæ donec remaneant libræ quatuor, pòst misceas oleum: bulliantq; donec cessent ampullæ: deinde inspergens lithargyrum coque lento igne. In Galeno legimus sextarios octo aquæ. Diachylon inuentum à Menecrate recipit, Lithargyri auri libras duas, axũgiæ antiquæ libras quatuor, olei antiqui libras quindecim: addit aliquando libram unam radicis altheæ.

Emplastrum diachylon magnum.

Operosius est quàm præcedens. Diachylon paruum.] Hoc minus calidum.

Emplastrum de granis lauri.

Inuenitur mirabile ad hydropisim.] Erit quoq; ad multa alia utile, præcipue ad inflationes discutiendas.

Emplastrum ad stomachum & hepar.

Cauendum æstate, & in temperatura bilioſa.

Emplastrum de gallia.

Duo hæc de gallia nuncupata efficaciter adstringerent, simul & roborarent, si recte pararentur. Tortellarum de seni.] Id est, panis bis cocti.

Emplastrum aliud de gallia.

Satich.] Latine polenta, græce ἄλφιτα.

Emplastrum relatum ad Andromachum.

In doloribus Gallicis est ualde efficax. Auripigmenti rubei.] Dioscorides sandaracæ. Et citrini.] Id est, arsenici naturalis, non factitij: nũc auripigmentum uocant primum: secundum non facile inuenias. Iameni.] Id est quod Græci schiston, Latini scissum, uulgò plumacium, uel de pluma.

Emplastrum aliud Andromachi.

Vicem habet cauterij, sicuti & alia permulta per chymicã artem inuenta. Tribus horis.] Caute agat medicus ubi admouet huiusce modi urentia, crebroq; locũ inspiciat. Vidi ego quandoque ex minore quàm trium horarum mora, difficillima facta ulcera, cum patientis damno & agentis uerecundia.

Emplastrum sinapismum descriptione Democriti.

Sinapismi creber apud antiquos usus, ad materiam longioribus in affectibus extrorsum euocandam. Ad uenam sciaticam &c.] Archigenes in uetustis ferè omnibus. Sit sinapis pars una, & ficuũ alia.] Si mediocri eges sinapismo: si imbecilli, pone ficuum par. 2. sinapis partẽ unam. Syriacũ & Aegyptium sinapi præfert Paulus. Schibalæ.] Caprinum uidelicet stercus, sunt expeditiores sinapi, proprie autem sunt ischiadicorum. In corporibus boni sensus, & quorum in cute languor non est, panis loco ficuum congrue apponitur. Fimo columbarum agrestium.] Hoc se crebrò usum ait Aëtius: apponitur autem stomacho & uentri in longis eorum affectionibus. Valet præcipue ischiadicis & podagricis, & omni membro resoluto, uel aliter refrigerato, in lethargicis & alijs desipientijs. Valet etiã secundum Paul. epilepsiæ, uertigini, maniæ, si capiti apponatur: sin thoraci, asthmati, orthopnœæ, tussi antiquæ, catarrho antiquo: si utrique, capiti uidelicet & pectori. Sinapi antè aceto infusum, ut quidam faciunt, debilius facit sinapismũ: ubi abstuleris, ablue: & si dolor sit magnus & bullæ, appone cum linteo succum maluæ uel fœnugræci, & pòst rosaceum cerotum cum ceruſa. In resolutis qui non sentiunt,

crebrò detergere & respicere oportet ne immodicè agas.

Emplastrum de fermento.

Fausel.] Auellana Inda, uel alia res Indica, de qua Simon Genuensis. Sieff memithe.] Glaucium à Græcis uocatur. Et rumpit apostemata.] Tumores præter naturam qui discuti nequeunt, ad suppurationẽ ducit. Dubeleth.] Eos scilicet qui iam suppurati, rumpit. Baurach.] Nitrum, naturale tamen, nõ factitium. Paulus ad rumpenda apostemata: Fermenti, axungię uncias quinq; salis uncias quatuor, resinæ pini uncias tres, ceræ uncias quatuor, aphronitri unciã unam, ammoniaci uncias duas, mellis uncias sex, saponis uncias duas, quod efficax certe est in his qui ferrum pauent.

Emplastrum filij Zachariæ.

Emollit, sed non est ualde potens, nisi omnia addantur quæ hic scribũtur. Glutini zanahan.] Intellige ut suprà.

Emplastrum diaphœnicon ad stomachum.

Calidius est quàm id quod sequitur, & ideo antiqui nostri uocabant calidum.

Emplastrum diaphœnicon Alexandri.

Hoc uocabant nostri patres frigidum. Alistimbre.] Id est, concoctionis.

Emplastrum Alexandri.

Hoc uim habet discutiendi, simul & molliendi.

Emplastrum relatum ad Aristarchum.

Hoc efficaciam maiorem habet quàm id quod præcessit, in molliendo & discutiendo.

Emplastrum Oribasij.

Confectæ.] Id est, laudani. Cuscutæ.] Vel error hic est, uel non est Oribasij: siquidem eius tempore Cuscutæ uox ignorabatur.

Emplastrum Oribasij aliud.

Si cum aceto scillitico componatur maiorem uim habet molliendi: si cum succo apij, discutiendi.

Emplastrum de meliloto.

Vera meliloto caremus, ex qua si cõponeretur longe excellentius esset. Sed nec cum uulgari paratum uiribus caret: discutit enim, emollit, & inflationem aufert. Paulus τὸ διὰ μηλιλώπου, Croci, nardi celticæ, cyperi, cardamomi, myrrhæ ana drachmas duas, meliloti libram unam, ceræ libras tres, terebinthinæ libram unam, cyprini olei libras tres, gleucini libras duas, bdellij uncias sex. Aliqui & cipheos uncias duas, uini quantum sufficit. Galen. lib. 8. de compos. medic. secundum genera, addit ammoniacum & acetum, & in ponderibus differt.

Mixtura ad uulnera sananda.

Gariophyllata herba est nunc uulgò nota, nesciẽtibus tamen quo nomine apud antiquos uocaretur. Dubitaui aliquando, an esset rhodia: nunc ab ea sententia in totum recessi. Herbæ ueteris.] Si legitur uitri, parietariam intellige: si uenti, cotyledon, quæ & cymbalaria. Caulis tenerarum rubei.] Si omnia hæc simul legantur, brassicæ rubræ caules intellige: si seorsum, duas res accipe, brassicam uidelicet & rubum. Cõmendatur in hoc casu utrunque, brassica uidelicet, & præcipue rubra, & rubus. Nescio tamen quo casu hæc mixtura in hunc locum irrepserit, siquidem potus est, non emplastrum. Ad eius exemplum formantur infinitæ penè eius generis potiones, ad uulnera noua & antiqua summè utiles: quas ego non semel expertus sum, curauiq; cum solis eis pessima & desperata ulcera.

Vnguenta duo palmea nõ ualde differũt à duobus quæ suprà diaphœnicon uocata sunt. Et loco palmæ, ego quandoque accepi ramũ quercus, & parari feci, atq; utile admodum inueni. In primo custoditur proportio ipsius Galeni libro primo de medi

de medicamentorum compositione secundum genera.

Vnguentum expertum ad scabiem.

Potens est. Sed caue ne ob argentum uiuum attingat propè membra principa-lia, addeq; mastichen.

DVODECIMA DISTINCTIO. De oleis.

Oleum dum absolute legis, oliuarũ intellige: & nouum, quod etiam uim rerum in eo madentium facile suscipit, & ita secundum genus à Mesue scriptum cõstituit. Tertium inter omnia efficacissimum, pauci norunt elicere, sed hi tantum qui artem chymicen uocatam callent. Hi enim sunt de quibus Mesue dicit, quod uires quæ sunt in concreto, id est, in composito occultæ, manifestas faciunt. Hos, chymistas sci licet, monet ut consulamus. Primum & secundum genus omnes parare sciunt.

Oleum de amygdalis dulcibus.

Paulus: Quidam contundentes ʒ. 2. amygdalarum, ponunt in sextario uno olei dulcis, & coquunt in duplici uase. Fit autẽ ex amaris, non ex dulcibus, etiam secun dum Paulum Aeginetam. Quidam metopion dicunt, ait Dioscor. de eo tamen lo-quens, quod fit ex amaris: nam de hoc non scribit. Modus operationis alius.] Modus hic similis est ei quem docet Dioscorides. Et fundatur desuper aqua calida.] Dioscorides pro octo sextarijs amygdalarum, addit cotylas duas aquæ, & dimittit per semihoram: factaq; maiore attritione iterum apponit cotylam aquæ.

Zainari.] Torcular intellige.

Oleum de amygdalis amaris.

Dioscorides; Facit ad uteri dolores, præfocationes, euersiones, & inflammatio-nes cephalalgiæ, nephriticis, difficulter mingentibus, & calculosis, asthmaticis, lie-nosis, rugas & ephelidas faciei cum melle & lilij radice cyprino, uel rhodino ceroto emendat &c.

Oleum de nucibus.

Καρυῶον eandem uim habet balanino, de quo inferius Dioscorides.

Non ualde differt ab oleo nucum. Bibitur autẽ utiliter in articularibus morbis.

Oleum de auellanis.

Sic uocant quæ Græci Armeniaca, & Latini præcocia: ex quorum nucleis hoc oleum paratur, qui sunt & dulces & amari sicuti amygdalarũ, nec uiribus multum ab illis euariant.

Oleum de Persicis.

Valet etiam & potum & inunctum in renum affectibus, uermesq; & interficit & educit.

Oleum de been.

Balaninum dictum, uentrem purgat. Surditati.] Dioscor. cum adipe an-seris: sed stomachum lædit. Cicinum ualet achoribus, scabiei, phlegmonæ, sedi, clau so utero, cicatricibus, dolori auris, uermibus, & aquosis humoribus, per os sumptũ.

Oleum de cherua.

Græci uocant cicinũ. Valet achoribus, scabiei, sedis inflãmationibus, uteri euer-sionibus & occlusionibus, fœdis cicatricibus, atq; aurium doloribus.

Oleum de carthamo.

Dioscorides cnicelæum uocat: ualétque idem, dicit, quod cocci gnidij, sed esse imbecillius.

Oleum de nuce Indica.

Huius non meminerunt Græci. Valere nunc creditur conceptui.

Oleum de cerasis.

Mirabile esse dicitur in renum doloribus & calculo.

Oleum almahaleb.

Quidam dicunt esse cerasum syluestre. Conficienda utraq; ex nucleis.

Oleum de granis citri.

Valet in pestilentia, & uermes interficit potum & inunctum.

Oleum de fisticis.

Pistacia Græci uocant. Stomacho tamen nocet.] Hoc non credo.

Oleum laurinum.

Daphninon. Confert neruis læsis.] Omnibus etiam eorũ affectibus. Dioscorides ei uim tribuit calfactoriam, apertoriam, mollificatiuam, solutiuã dolorum, horroribus qui fiunt in febribus, auris dolori, catarrhis. Purum fit ex granis ipsis puris: commixtum accipit tantundem oliuarum maturarum. Confert dolori stomachi, & dolori colico, & renum.] A frigiditate scilicet factis & inflatione.

Oleum de granis uiridibus.

Id est, de fructibus Terebinthi.

Oleum de stincho.

Pro stincho credo legendum schino. Est autem σχίνος lentiscus, ex cuius fructu fieri oleum docet Dioscorides: sanareq; scabiem iumentorum & canum, sistere sudorem, misceri pessis, acopis, & his quæ ad lepram cõmuniter prosunt. Cõueniunt tamen remedia Mesue potius mastichino.

Oleum de balsamo.

Longitudine unius cubiti, similis rutæ agrestis.] Dioscor. magnitudine leucoij, folio rutæ simili, albiore. Scalpellatio.] Dioscorides, cum unguibus ferreis, diebus canicularibus. Et quandoque ego in oleo antiquo madere facio lignum & fructum balsami integram diem, extrahiq; deinde per chymicam artem oleum, & adseruari ceu opon balsami ad multiplices usus. Modum tamen à Mesue ultimo scriptum ualde etiam probo.

Oleum de granis sisami.

Vox barbara altachine est: credo debere fieri ueluti panes, uel quod nõ fiat perfecta mollitura. Sesaminon, ait Paulus, fit contusis & expressis, uel inspersis aqua calida, sesami granis.

Oleum de semine lini.

Vbiq; præparatur, quia uidelicet ad alios usus quàm medicinæ accommodatur. Quidam dederunt pleuriticis, nec sine utilitate.

Oleum de granis papaueris.

Et sahare.] Id est, uigiliæ. Hoc aliquando uidi paratum, sed ex lactucæ semine nullibi. Vtrunq; tamen utile putauerim & introrsum & extrorsum, in somno cien do, & doloribus, præcipue qui cum morsu fiunt, mitigandis.

Oleum de semine cucurbitæ, citrulli, & cucumeris.

Iussi hæc parari pro lotij ardore mitigando. Ex multis alijs.] Vt ex semine hyoscyami, raphani, melanthij, sinapis, canapis. Fiunt autem olea per.] Secũda pars, ubi alius modus docetur faciendi olea, ab initio à Mesue propositus. Paulus appellat hæc olea μυρώδη, id est, unguentaria: quorum quædam dicit simplicia, quædam composita.

Oleum rosarum completum.

Folia rosarum.] Exungulata. Quantitatẽ sufficientem.] Græci determinant quantitatẽ, sed puto modum Arabum meliorẽ. Paulus sic constituit: Rosarũ rubearum exungulatarũ per diem unam naturalem exiccatarũ ℥. 3. olei omphacini sextarium unum: obstrue diligẽter uas ne expiret, expone soli per quadraginta dies: reponeq; nõ super pauimẽto, sed tabula. Alij nõ soli exponũt, sed in puteo ponunt: alij

alij fodiunt sub terra quadraginta dies.

Oleum chamæmelinum.

Prohibet febres, ut Galenus testatur. Propter stipticitatẽ.] Galenus ei uim laxandi non adstringendi adscribit. Paulus sumit florum absq; albo, per naturalem diem siccatorum uncias duas pro sextario uno Italico, & tegit uas linteo simplici ut transpiret, & exponit soli per quadraginta dies: pòst bene obturato uase reponit. Vbi non habes flores uirides, potes facere ex siccis, & coquere in uase duplici, sed erit debilius.

Oleum uiolatum.

Iaton uocat Paulus, cõficiq; dicit uel ex purpureis, uel ex croceis, uel leucoio. Et modus operationis ut rosati: non tamẽ tandiu in sole morari debet, secundum Paulum, sed dies tantum decem: mutãdasq; dicit ter uiolas, exacteq; claudendum uas ne transpiret: addendasq; demum siccas uiolas.

Oleum anethinum.

Est sedatiuum dolorum.] Dioscor. articulorum. Dioscor. pro ℔. 8. & ʒ. 9. olei, ponit florum ℔. 11. ʒ. 8. exponit soli diem unum, deinde exprimit & reponit. Ego tamen non uideo quo pacto olei illa mensura tot florum sit capax, præsertim quum Paulus accipiat comæ siccatæ per unum diem unciam unam, pro sextario. Resolutionis.] Mollificat & reserat uterum, inquit Dioscor. Modus operandi apostemata.] Potest parari cum anetho sicco.

Oleum de lilio.

Κρίνινον, alij σόσινον σωθικόν, hoc est compositum, sic conficit Paulus: Olei sext. 3. calami aromatici libras quinque, myrrhæ ʒ. 5. cardamomi libras tres, πετάλων lilij exungulatorum & diem unum expansorũ libras decem, cinamomi ʒ. 3. croci ʒ. 5. Primo infunde in uino myrrham & calamum per dies quinq;, mouendo ter in die: pòst coque cum oleo donec uinum ferè consumptum sit. Secundo cardamomum aqua infunditur, & ter in die mouetur, & similiter coquitur per horam unam cum oleo. Postea auferentes cardamomum, oleo puro imponimus tertiam partem liliorum, & post tres dies, priore ablata, addatur alia tertia liliorum pars: & interim post tres dies hac amota, additur ultima tertia pars cum croco resoluto, & post tres dies oleo puro addimus cinamomum contusum & reponitur. Idem Paulus in compositione simplicis susini accipit ʒ. 2. foliorum, & sextarium olei, ut in rhodino, & exacte obturat ut non respiret, perq; tres dies exponit soli: abiectis dehinc foliis alias uncias duas apponit, & iterum exponit soli per alias tres dies.

Oleum Irinum.

In hunc modum communiter parant. Aliud uide apud Dioscor. quod certe magnarum esset uirium si bene pararetur.

Oleum sambucinum.

Vidi ex floribus concinnatum, utile in doloribus sedandis: alij ex medio cortice conficiunt, quo ad ambusta utuntur.

Oleum de cheiri.

Paulus accipit uncias tres exungulatarũ pro sextario uno olei, obturat exacte, exponit soli per decem dies, & ter mutat: & ubi reponendum est, addit alias bene siccas, ut in uiolato dictum est.

Oleum de papauere.

Si ex nigro fiat, erit longe in stupefaciendo efficacius.

Oleum de lactuca.

Est longe debilius oleo papauerino, utile tamen.

Oleum de meliloto.

Si ueram meliloton haberemus, præstantissimum ex ea oleum conficeretur.

Oleum de nenufare.

Est potentius oleo uiolaceo præcipue in Veneris tetigine prohibenda, inunctis ex eo genitalibus. Nymphæa latine dicitur.

Oleum de cucurbita.

Videtur satis simile præcedenti, tamen hoc est humidius.

Oleum de citoniis.

Magni usus est hoc in uētris fluxibus. Vide aliam pulchriorem præparationem apud Dioscor. Paulus melinon appellat, & in hunc modum componit: Cydoniorum bene deterſorum & cum suis corticibus inciſorum accipit ʒ. ȝ. olei omphacini ſextarium unum, exponit soli diebus quadraginta.

Oleum myrtinum.

Et hoc utimur in uentris fluxibus: uehementer enim exiccat.

Oleum de pomis rabiole.

Hoc non paramus, quia pomis illis caremus: ualde tamen potens esset in doloribus per stuporem sedandis.

Oleum de enula.

Si secundo modo conficiatur, erit in his quæ Mesue dicit ualde efficax.

Oleum de cinamomo.

Vide eius elegantem præparationem apud Dioscoridem: quam tamen facere nō possumus, quum uero cinamomo careamus. Sed si etiam cum uulgari paretur, erit satis utile.

Oleum de sauina.

Efficaciam habet in Gallicis doloribus: sed & in cutis defœdationibus, etiam si ex solo paretur.

Oleum de ruta.

Potenter inflationem discutit: efficacius tamen erit si ex ruta sicca ter uel quater permutata conficiatur.

Oleum de pulegio.

In ciendis mensibus magnam uim habet.

Oleum nardinum.

Dioscorides dicit maiori ex parte misceri in præparatione eius oleo balanino uel omphacino ad adstrictionem schinoti, ad bonum odorem costum, amomum, nardum, myrrham, balsamū. Secundus & tertius modus Mesue nobile construerent, si quæ ingrediuntur haberi possent.

Oleum mastichinum.

Μαστίχινον ἁπλούστερον & ποικιλώτερον conficit Paulus, simpliciſſimum scilicet & magis uarium. Vltimum accipit olei sext. 50. ℔. elenij 5. xylobalsami ℔. 10. schœnanthus ℔. 5. cardamomi ℔. 7. mastiches ℔. 5. xylomastiches ℔. 8. terebinthinæ libras tres, comæ absinthij libram unam, uini odorati sextarios quinque, aquæ sextarios decem. Res siccæ in uino madefiant per tres dies, misceātur oleo & aquæ, & coquātur horas sex, & tunc mastiche & terebinthina additur, & exacte commixta & infrigidata depurantur. In simpliciſſimo, pro oleo sesamino Paulus accipit omphacinum, & non nisi unciam unam mastiches: dicitq; aliquos addere absinthij & styracis ana unciam unam. Chiſt.] Græce ξέσλω, & est duarum cotylarum.

Oleum de storace.

Valet & scabiei, præcipue addita octaua parte ellebori albi.

Oleum costinum.

Vtile est in uehementi rigore, uera tamen costi radice caremus.

Oleum de alcanna.

Cyprinon dicitur à Paulo; quod enim Arabes alcanna, Græci cyprum uocant. Possidonius

Possidonius sic parat, ait Paulus: Sext. unum cyperi, elenij, ireos ana libram unam, sansuci, hysopi, seminis agni, saluiæ, pulegij, ana omnium ʒ. 3. florum cypri libram. Alia omnia præinfusa uino per diem unum, coque sex horas cum oleo: quæ ubi amoueris, oleo pura cyprus immittitur, si quidem adsit uiridis, mollibus ramusculis non præcisis: si non, sicca contrita & cum pauca aqua per sesquihoram coquatur, sius ut tingat. Vbi ablata ab igne est, adde æruginis puræ libram unam semis. Possidonius tamen acredinem æruginis fugiens, tribus, ait, post concoctionē diebus mitte oleum in uas quod purum sit, tingeturq; illæsa eius ui. Aliud idem Paulus in hunc modum conficit: Foliorum cypri, foliorum lauri, ireos, cyperi, saluiæ, ana uncias tres, dendrolibani, aristolochiæ longæ, agni casti uncias quatuor, elenij, aspalathi ʒ. 6. rutæ & cupressi ana drachmas duas, olei sextarios decem. Vbi hæc prius uino perfuderis, cum oleo coquito: & extrahens, adde rursus xylobalsami, xylocassiæ uncias quatuor, sansuci, cumini, myrti, styracis, masticches uncias tres, opopanacis drachmas duas, florum cypri uncias sex, æruginis unciam unam.

Oleum de sansuco.

Siter quaterq; comæ sansuci permutētur, & in uase duplici oleum coquatur, bene odoratum erit, & sternutamenta leniter ciebit.

Oleum de mezereon.

Quid per mezereon intelligendum, inter simplicia declaratum est. Habet hoc oleum magnam uim, præter ea quæ à Mesue dicuntur, in aluo lenienda, si umbilico admoueatur.

Oleum de alhasech.

Auicenna uocat oleum de hasce, quod est thymus: triplicique modo componit, non magnopere ab his qui à Mesue scribuntur diuerso.

Oleum de cucumere asinino.

Sicyonium uocat Paulus: quod aliud tamen est ab Sicyonio à Dioscor. inter alba olea descripto. Hoc uero duplici modo cōstruere docet ipse Paulus. Simpliciter qui dem hoc pacto; Radicis sylueſtris cucumeris uncias duas, olei sextarium unum: coque in uase duplici. Compositum hoc pacto: Radicis cucumeris sylueſtris abrasæ libram unā, olei sextarios decem, serpylli, meliloti ana uncias sex, dadon piceæ pinguium, altheæ ana ʒ. 5. scolopendrij ʒ. 6. fœnugræci sextarios duos. fœnugræcum infunditur in aqua per diem unum, postea extrahitur, & cum his quæ dicta sunt & oleo, duobus uini sextarijs additis infunditur. Et ubi omnia cocta sint, additur medullæ ceruæ cum pauco oleo solutæ uncias quatuor, adipis gallinæ ʒ. 4. & rursus oleum extractū reponitur. Quidam exponūt soli postquā coctum fuerit dies XL.

Sicyonium aliud efficacius: Succi elaterij sextarios tres, aristolochiæ longæ & rotundæ, styracis, elenij, hysopi, ireos, colocynthidos, pulegij, origani, cyperi, dendrolibani, centaurij, foliorum lauri ana uncias duas, olei sextarios quinq; : miscens coque donec parum succi relinquatur.

Oleum de pomis citranguli.

Citria uocant. Est autem fructus mâli Medicæ uel Assyriæ. Et sint proprie antiqua.] Credo illum intelligere dudum ab arbore amota, uel bene matura. Nam semper in arbore inuenies flores, fructus, & paruos & maiores: atque inter hos quosdam uirides, quosdam semiaureos, quosdam penitus aureos qui antiquiores dicuntur.

Oleum de croco.

Dioſc. accipit oleum præadstrictum cum calamo, myrrha & cardamomo, deinde apponit crocum. Et uide ab eo, quia alia arte utitur quàm hic. Somnum facit secundum Dioscoridem etiam in phreneticis si odoretur, aut infricetur naribus, suppurat, purgat ulcera. Dolori matricis.] Dioscorides clausioni, ma-

lignis ulceribus cum cera, croco, medulla, & duplo oleo. A Paulo aliud describitur longe hoc sicuti præstantius, ita & precio sius.

Oleum de piperibus.

Iusquiami albi.] Suspicor hic esse mendam. Quid enim operatur hoc loco hyoscyamus, præsertim in tam exigua portione? Hasach humidi.] Id est thymi, ut credo. Sextaria.] Græce ξέστα. Administretur ubi oportet.] Credo autoris intentionem fuisse, ut etiam biberetur, sicut & nonnulla de quibus sermo habitus est. Auicenna describit hoc sub nomine olei alchechengi.

Oleum de euphorbio.

Galenus ex solo euphorbio & oleo parat, euphorbiũ uel augens uel minuens, iuxta maiorem minorem ue indigentiam. Vide lib. 2. de cõpositione medic. secundum loca. Condisi.] Condes uel radicula, nũc paucis nota, quæ & struthion. Auicenna accipit costum, castoreum, calamentum, pyrethrum.

Oleum uulpinum.

Viuã sumit Paulus, & coquit in oleo. Olei antiqui kist 3.] Videntur duæ cotylæ, ut suprà. Est enim mirabile balneũ.] Laudant Græci in oleo simplici decoctionis uulpis uiuæ. Oleum de serpentibus.

Viperas intellige, & elige ut in Theriaca, & abscinde caput & caudam, & ualebit elephantiasi. Oleum de scorpionibus.

Modus operationis eius alius.] Paratur nunc cum oleo antiquo, additis multis simplicibus medicamentis ad uenena laudatis: estq; mirabile in pestilentia & uenenis omnibus. Scio ego hominem qui hoc solo munitus, sæuissimam quãtumuis pestilentiam nihili facit: nec solum seipsum, sed & famulos secum ad uisendos pestilentia affectos accedentes, incolumes conseruat. Scio & ex sola inunctione aliquos liberatos, qui sæuissima biberant uenena.

Oleum de ranis.

Hoc uidi quosdam utentes in podagra: sed in ea nullum magis præsentaneum uidi auxilium & absq; periculo, quàm ut eam homo æquo animo ferat, expectans Hippocratis terminum.

Fiunt autem olea.] Tertius est tractatus qui à recentioribus maiori ex parte natus est. Qui quæ sunt occulta.] Hoc est chymistæ: hi enim cõpositа in quædam ueluti elementa segregant, quorum id quod igni respõdet, maximæ est potentiæ.

Oleum de ouis.

Mirum in modum aufert cutis fœditates, & cicatrices præcipue quæ post ustionem remanserunt: sed difficile est ita parare, ut non uehementer fœteat; minus tamen male olet illud quod per destillationem uel sublimationem fit.

Oleum de frumento.

Et hoc ualde in cutis infectionibus conducit. Feci ego quandoq; parari per descensorium, ut chymistarum uoce utar.

Oleum sinapinum.

Hoc nũquam usus sum. Est autem (ut puto) adeò efficax, ut ad extima trahens, materiam, id est ruborem, cuti inducat.

Oleum de iunipero.

Hic destillandi modus est, eliciendi à rebus succum quem chymici per descensorium uocãt, per quem olea ex lignis uel lignosis rebus extrahuntur. Vidi ego quandoq; extrahi ex pineis ad erugãdas mulierũ cutes. Vsus etiam sum eo quod è ligno Indico Guaiaco uocato, uel, quod melius succesisit, ex sancto, per eundem modum manauit, in Gallicis uel ulceribus uel doloribus: in quem usum & hoc scilicet ex iunipero factum, non parum conducit. Malo mortuo.] Ita uocant recentiores mala quædam ulcera in cruribus præcipue contingentia. Oleum

Oleum Fraxini.

Non solum inunctum, sed etiam ebibitum confert lienicis.

Oleum de Gagatis.

Lapis hic à Dioscoride Gangites dicitur, quo sicuti & multis alijs rebus caremus. Quod uero de dæmoniacis dicitur, superstitiosum est, & à Christiano alienum.

Oleum philosophorum.

Philosophorum, chymistarum uidelicet: de quorum numero cum & ipse esset, ut pluribus ex locis colligi potest, ideo ei placuit hanc partem cum hoc oleo finire, quod & Perfecti magisterij uocauit, illorum loquendi modum sequutus. Vt uero ego scribam quid de hisce rebus sentiam, dicam, ubi opus est uehementer calefacere, & ad intima usq; accedere, nullam naturalem rem posse his oleis, per hanc uide licet artem elicitis conferri, adeò ut etiã uim ignis & æquent & superent. Vidi enim his oculis guttam cuiusdam olei fortuito cadentem, lectisternia omnia, quæ multiplicia erant, momento penetrasse, & lecti fundum quod ex asseribus, inussisse.

Quod fit à natura.] In montanis Mutinæ, ditioni Alphonsi principis nostri, qui propria uirtute ea loca ab hostibus occupata recuperauit, loco Gybium uocato, liquor certis temporibus manat, oleum montis Gybij uocant, qui ad longinqua loca, non sine magna recte eo utentiũ utilitate, deportatur. Est enim quoddam subalbidum.] De naphtha, ad quem proculdubio hæc referuntur, scribit Dioscori des, aliam esse albam, aliam nigram. Accipe ex lateribus antiquis.] Albuchasis in libro qui Seruitor dicitur, nouos lateres accipit quos aqua nõ tetigerit. Cuius opinioni ego potius adhæreo, quia oleum melius imbibent. In frusta.] Vnius unciæ, ait Albuchasis. Pone in cazola.] Id est, uase uitreo uel uitreato, tertia parte uasis uacua remanente. Cuius ignis sint prunæ.] Primo leuior, dehinc paulatim augeatur, qui tamen attingat fundum uasis.

Vsquedum destillet oleum.] Primo enim exibit aqua, deinde oleum, quod per se collige.

ANNOTATIONVM IOANNIS MANARDI IN COMPOSITA MESVE FINIS.

A 229 3585

